

שבוע פרשת וישלח

(18 – 24 November 18)

ג' – ט"ז כסלו תשע"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה). הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַוְרָת בִּי נִשְׁמַתִּי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהֵעֵרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנִי וְצִאֲצָאֵינוּ,
וְצִאֲצָאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:**

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (אישר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל"ראש) לפני הדיוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָ לְעוֹלָם וָעַד:

**וְאַהֲבַתְּ אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וְכָכָל נַפְשְׁךָ וְכָכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ**

**הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְנָתָם לְבָנְיֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.**

**וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמֵעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, כָּכָל**

**לְבַבְכֶם וְכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטַּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלַקֹּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֶׂדְךָ
לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,**

**וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרַח
אֶף יי בְּכֶם וְעֵצֶר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטַּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדְּתֶם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּתֹחַ אֲשֶׁר יי**

**נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֹתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ**

**וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,**

**וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם**

**קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיִית לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֶךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה'")) בצדקה ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וינחם בהחודש, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

תהלים

קיו.

מומור משני פסוקים רמו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הָלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֲמִיּוֹת: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסֹדוֹ וְאַמֶּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קית.

בו יספור גדול הבטחון שהיה לדוד והרבת תהלות להשי" שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה פִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ב וְאִמְרוּנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ג וְאִמְרוּנָא בֵּית־אֶהְרֹן
כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ד וְאִמְרוּנָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בַמַּרְחֵב יְהוָה:
ו יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מִה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְעֹזִי וְאֵינִי אֲרֹאֶה בְשָׁנָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּבָדִיכִים: י כָּל־גּוֹיִם סִבְבּוּנִי בְשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: יא סִבּוּנִי
גַּם־סִבְבּוּנִי בְשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: יב סִבּוּנִי כְּדַבְרֵי־מִי דַעֲכוּ כְּאִשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: יג דַּחֲהוּ
דַחֲתֵנִי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרְנִי: יד עֲזֵי וְזַמַּרְתָּ יְהוָה וַיהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וַיִּשׁוּעָה בְּאֶהְלֵי צַדִּיקִים
יִמִּין יְהוָה עֲשֶׂה חַיִּל: טז יִמִּין יְהוָה רֹמְמָה יִמִּין יְהוָה עֲשֶׂה חַיִּל: יז לֹא־אָמוֹת פִּי־אֶחָיָה וְאִסְפָּר מַעֲשֵׂי
יְהוָה: יח יִסַּר יִסְרְנִי יְהוָה וְלִפְנוֹת לֹא נִתְנַנְנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם אוֹדָה יְהוָה: כ זֶה־הַשֹּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: כא אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתֵנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הִיתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
כג מֵאֵת יְהוָה הִיתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עֲשֶׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחָה בּוֹ: כה אֲנָא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנָא יְהוָה תַּצְלִיחָה נָא: כו פְּרוּךְ הַכָּא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאֵר לָנוּ אִסְרוּחַג בַּעֲבַתִּים עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵי אַתָּה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה פִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

אגרות קודש

בי"ה, ד' כסלו, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ג הווי"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת שמים

מוה"ר מרדכי אהרן שי

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אשר נתמנה למגייד שיעור בגמרא בישיבת תורת אמת.

הנה יה"ר מהשי"ת שיראה פרי טוב בעמלו ויחדיר בשומעי לקחו חביבות התורה ע"י יראת שמים טהורה לברך נותן התורה נותן לשון הווה ומה להלן באימה ביראה ברתת ובזיעה (עיין בלקוטי הש"ס להאריז"ל שזה נגד ד' אותיות דשם הוי"ו) אף כאן (בכל אחד בכל מקום ובכל זמן - עולם שנה נפש) באימה ביראה ברתת ובזיעה.

המחכה לבשו"ט מהצלחתו בהנ"ל.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים קיז, קיח ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה ויקח מן הבא בידו מנחה גוי
שבת פרשת וישלח, ט"ז כסלו, ה'תשכ"ה ..... ה
- (ד) שיחת שבת פרשת וישלח,
ט"ז כסלו, ה'תשכ"ה ..... י
- (ה) משיחות שבת פרשת וישלח, ט"ז כסלו ה'תשנ"ב... כד
- (ו) לקוטי-שיחות פרשת וישלח כרך טו..... לד
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... לו
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וישלח ..... לח
- (ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וישלח.....לט
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וישלח.....סז
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וישלח.....סח
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וישלח.....פ
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....פב
- שיעורי רמב"ם**
- (יד) ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישלח.....פה
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישלח.....קעו
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת וישלח.....רא
- (יז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק ה, שיר השירים פרק ח.....רג
- (יח) משניות – מסכת בבא קמא
ביאור קהתי.....רה
- (יט) עין יעקב מסכת מגילה.....ריג
- (כ) מסכת מנחות עם ביאורים
מדף ק עד דף קו .....ריד
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינוים
אדמו"ר הזקן.....רמב
- (כב) שולחן ערוך הלכות גזילה
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן.....רמב
- (כג) תורה אור ד"ה ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם
אדמו"ר הזקן.....רמה
- (כד) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי.....רמח
- (כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק".....רמט
- (כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש.....רנ
- (כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב.....רנ
- (כח) ספר המאמרים – ה'תרפ"ט
אדמו"ר מוהר"צ.....רנב
- (כט) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
אדמו"ר מוהר"צ.....רנה
- (ל) אגרות קודש
אדמו"ר מוהר"צ.....רנו
- (לא) חומש לקריאה בציבור.....רנח
- (לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש.....רסז
- (לג) לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח.....רסח
- (לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש.....רסט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מקום גם עניין המצוות הוא המשכה מלמעלה למטה כי הרי העבודה 40
 בזה בקיום המצוות היא לקיים לבצע בפועל דבר שצוה הקב"ה, 41
 אבל אם האדם יעשה מעצמו מיוזמתו האישית דבר שלא צוה 42
 הקב"ה, ויחשוב לקיים מצוות ה' באמצעות מעשה זה שלא נצטווה 43
 עליו, הרי הוא עובר על איסור 44
 התורה "בל תוסיף" שלא להוסיף 45
 מעצמנו על המצוות שציווה ה'. מה" 46
 שאין-כן תפלה (ועל-דרך זה 47
 קרבנות) ענינה אינו מלמעלה 48
 למטה, אלא הוא תפלת ובקשת 49
 האדם, והיא תפילה ובקשה על 50
 הענינים שחסרים לו שהקדוש- 51
 ברוך-הוא ימלא את משאלותיו, ואם כן 52
 תוכנה הוא מלמטה למעלה. ואף- 53
 על-פי שגם תפלה היא 54
 מצוה, ואם כן גם בתפילה יש היבט 55
 של מלמעלה למטה, מכל-מקום 56
 הרי ענינה של מצוה זו 57
 מצוות התפילה - שהאדם יבקש 58
 מהקדוש-ברוך-הוא על הענינים 59
 שלו. וכיון שתפלה היא 60
 עבודה מלמטה למעלה, יש 61
 בה המעלה ד"למעשה ידיך 62
 תכסוף"7, הקדוש-ברוך-הוא 63
 מתאוה, כביכול, לבקשות ולפעולות 64
 של הנבראים התחתונים למרות שהם 65
 מעשה ידיו ולכאורה אין ביכולתם לתת 66
 לו מאומה, שלכן הרי היא 67
 התפילה מצעת למעלה יותר 68
 מאשר עבודת ההמשכה 69
 וההתגלות האלוהית שמלמעלה 70
 למטה הנפעלת על ידי תורה ומצוות. 71
 ולכן מאחר שעבודת התפילה היא 72
 מלמטה למעלה נקראות כל 73
 התפלות ולא רק תפילת מנחה בלבד 74
 בשם מנחה, ראשי תיבות 75
 מ"ן ח' ה'8, ופירושו: מ"ן - 76
 העלאת מ"ן נוקבין למטה 77
 למעלה זכר ונקבה מסמלים את 78

ויקח מן הבא בידו מנחה גו'1, מסופר בפרשת השבוע שיעקב 1
 אבינו לקח "מן הבא בידו" (עדים, תישיש, רחלים ועוד, כמפורש ומפורט 2
 בתורה) ומבאר בזה אודות המשמעות הפנימית של הדברים בארוכה 3
 במאמרי חסידות הנדפסים2, וגם באחד הביקלאף כרכים של 4
 חסידות (בכתב-יד) שיצאו 5
 לאחרונה לגילוי3 לאחר שהיו 6
 נסתרים (כנראה ברוסיה), שכל 7
 הקרבנות והתפלות (שבמקום 8
 קרבנות תקנום4 לאחר שחזר בית 9
 המקדש תקנו חכמים את התפלות 10
 כתחליף לקרבנות) נקראים בשם 11
 מנחה מלשון מתנה, וכפי שיבאר 12
 להלן הסיבה לכך על פי פנימיות 13
 העניינים. 14
 וטעם הדבר, דהנה עבודת 15
 הקרבנות, וכן עבודת 16
 התפלה, היא עבודה מלמטה 17
 למעלה כלומר התקרבות של האדם 18
 לאלוקות על ידי התעוררות מצד האדם 19
 הנמצא למטה ורוצה להתקרב 20
 לאלוקות, למעלה. וכדוע מעלת 21
 עבודת התפלה (וקרבנות), 22
 היתרון שלה על העבודה דתורה 23
 ומצוות, שתורה ענינה 24
 המשכה והתגלות של אור אלוהי 25
 מלמעלה מאלוקות למטה אל 26
 האדם והעולם, פי התורה היא 27
 חכמתו של הקב"ה, חכמה 28
 אלוהית עליונה, ולימוד התורה 29
 של האדם לאמתו לאמיתו של 30
 דבר (אף שכלפי חוץ אין זה נראה) 31
 הרי זה באופן ד"תען לשוני 32
 של האדם אמרתך5 של הקדוש- 33
 ברוך-הוא, שהאדם עונה וחוזר 34
 על דבריו של הקב"ה ואינו 35
 אומר דברים משלו. ואפילו מצוות 36
 שיעקבן שהאדם יקיים אותן, 37
 ואם כן המצוות מביאות לידי ביטוי את 38
 חשיבות מעשיו של האדם למטה, מכל 39

בס"ד. שבת פרשת וישלח, ט"ז כסלו, ה'תשכ"ה*

ויקח מן הבא בידו מנחה גו'1, ומבאר בזה 1
 בארוכה במאמרי חסידות הנדפסים2, 2
 וגם באחד הביקלאף שיצאו לאחרונה לגילוי3, 3
 שכל הקרבנות והתפלות (שבמקום קרבנות 4
 תקנום4) נקראים בשם מנחה. וטעם הדבר, 5
 דהנה עבודת הקרבנות, וכן עבודת התפלה, היא 6
 עבודה מלמטה למעלה. וכדוע מעלת עבודת 7
 התפלה (וקרבנות) על העבודה דתורה ומצוות, 8
 שתורה ענינה המשכה מלמעלה למטה, פי 9
 התורה היא חכמתו של הקב"ה, ולימוד התורה 10
 של האדם לאמתו הרי זה באופן ד"תען לשוני 11
 אמרתך5, שעונה וחוזר על דבריו של הקב"ה. 12
 ואפילו מצוות שיעקבן שהאדם יקיים אותן, הרי 13
 העבודה בזה היא לקיים דבר שצוה הקב"ה, 14
 אבל אם האדם יעשה מעצמו דבר שלא צוה 15
 הקב"ה, ויחשוב לקיים מצוות ה', הרי הוא עובר 16
 על "בל תוסיף". מה שאין-כן תפלה (ועל-דרך- 17
 זה קרבנות) ענינה הוא תפלת ובקשת האדם, 18
 והיא על הענינים שחסרים לו. ואף-על-פי שגם 19
 תפלה היא מצוה, הרי ענינה של מצוה זו6 - 20
 שהאדם יבקש על הענינים שלו. וכיון שתפלה 21
 היא עבודה מלמטה למעלה, יש בה המעלה 22
 ד"למעשה ידיך תכסוף"7, שלכן הרי היא מגעת 23
 למעלה יותר מאשר עבודת ההמשכה 24
 שמלמעלה למטה. ולכן נקראות כל התפלות 25
 בשם מנחה, ראשי תיבות מ"ן ח' ה'8, ופירושו:

(* ע"פ לקו"ש ח"ה ע' 400 ואילך. 1) פרשתנו לב, יד. 2) ד"ה זה בתו"א, תו"ח ואוה"ת. וד"ה ראה ריה בני (שם). 3) באב. מספר (31) 12 (נדפס באוה"ת בראשית (כרך ב) רלט, א ואילך). 4) ברכות כו, ב. 5) תהלים קיט, קעב. וראה ברכות כב, א, אשר, אפילו כשהאדם כבר אומר הד"ת נאמר עליהם "הלא כה דברי כאש", ועד - בנוגע להלכה בפועל. 6) תפלה רחמי היא (ברכות כ, ב). וראה רמב"ם ריש הל' תפלה: תפלה.. שיהא אדם מתחנן ומתפלל כו' (וביותר - להרמב"ן שם שמדאורייתא מצוות התפילה בעת צרה (דהאדם)). 7) איוב יד, טו. וראה של"ה שער הגדול (כט, ב ואילך). 8) תו"א פרשתנו כה, ד.

ביאור בדרך אפשר

1 המושגים של השפעה מלמעלה למטה וקבלה מלמטה, ולכן 'מים נקביים' הם
 2 התעוררות מלמטה, מצד המקבל, להתקרב למעלה אל המשפיע, 'ח' -
 3 **שְׂמַגְעַת** שעולה ונוגעת **בְּמִזְלֵ הַשָּׁמַיִם** מתוך י"ג מידות הרחמים, מידת
 4 "נצור חסד" **שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת** הקשורה באור אלוקי עליון
 5 שלמעלה מהאור הנמשך ב'סדר
 6 השתלשלות' מסודר מדרגה לדרגה, ה'
 7 - **וּמִשָּׁם** ממקור עליון זה **נִמְשָׁךְ**
 8 האור האלוקי ויורד **בְּה'** תְּתַאֵה
 9 התחתונה, היא האות ה' השנייה בשם
 10 הו"ה, **סְפִירַת הַמַּלְכוּת** האחרונה
 11 והתחתונה מבין עשר הספירות, **שָׂרֵשׁ**
 12 **וּמִקּוּר הַנְּבִרָאִים**, והיורידה
 13 וההמשכה של האור האלוקי לספירת
 14 המלכות היא כרי **שְׁעַל-יָדֶהָ**
 15 **יוֹמֵשָׁךְ** האור למטה **בְּעוֹלָמוֹת**
 16 **בְּרִיאָה-יִצְרֵה-עֲשִׂיהָ**, שלוש
 17 העולמות הרוחניים התחתונים שיש
 18 בהם מציאות של נבראים מוגדרים
 19 **עַד לְעֲשִׂיָּה הַגְּשָׁמִית**⁹ החלק
 20 התחתון של עולם העשייה שהוא
 21 עולם הזה הגשמי, וכך ההשפעה
 22 מלמעלה למטה באה לידי ביטוי גם
 23 בגשמיות **לְהִיּוֹת רוּפֵא חוֹלִים**
 24 **וּמִבְּרָךְ הַשָּׁנִים** כפי שמבקשים
 25 בתפילת שמונה-עשרה **וְכוּ'.**
 26 **(ב) וְהִנֵּה אֶף-עַל-פִּי שָׁפַל**
 27 **הַתְּפִלוֹת** גם תפילת שחרית וערבית,
 28 ולא רק תפילת מנחה **נִקְרְאוֹת**
 29 **בְּשֵׁם מִנְחָה, הָרִי מִזָּה**
 30 **שְׁתַּפְּלוֹת הַמִּנְחָה בְּפָרֵט** במיוחד
 31 **נִקְרְאוֹת מִנְחָה**¹⁰, **מוּבָן, שְׁעָקָר**
 32 **הָעֵנָן דְּמִנְחָה [הַעֲלָאָה**
 33 **מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, וּבְמִילָא גַם**
 34 **הַמְּשַׁכֵּת הָאֹר שְׁלֹמֶעֱלָה גַם**
 35 **מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת עַד לְמַטָּה**
 36 **מַטָּה כַּמְבוּאָר** לעיל בפרטיות כיצד
 37 הקרבן נרמו באותיות של המילה
 38 "מנחה" **הוא בתפלת מנחה**

ביאור בדרך אפשר

39 **דְּוָקָא. וְלִכְּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל**¹¹ **לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם זְהִיר**
 40 במיוחד **בְּתַפְּלוֹת הַמִּנְחָה, שְׁהָרִי אֲלֵיהוּ לֹא נַעֲנֶה אֱלָא בְּתַפְּלוֹת**
 41 **הַמִּנְחָה**¹² **כַּמְסוּפָר בְּתַנּוּךְ** (בספר מלכים) שאליהו הנביא ביקש להוכיח את
 42 האמת שבאמונה בה' לעומת נביאי ה'בעל' על ידי שנביאי הבעל יביאו פר
 43 והוא יביא פר וכולם יראו היכן תרד
 44 האש מן השמים "ויהי בעלות המנחה
 45 ויגש אליהו..." והתפלל אל ה'
 46 ותפילתו נענתה "ותפול אש ה' ותאכל
 47 את העולה..."
 48 **וְהַבְּאוּר בְּזָה,** במעלתה המיוחדת
 49 של תפילת מנחה, **דְּהִנֵּה תַפְּלוֹת**
 50 **שְׁחָרִית הִיא בְּתַחֲלוֹת הַיּוֹם,**
 51 **קוֹדֵם שְׁהָאָדָם נַעֲשֶׂה עֶסוּק**
 52 **וְטָרוּד בְּעֵנְיָו הָעוֹלָם** ויותר קל
 53 לו להתפלל כראוי. **וְתַפְּלוֹת עֶרְבִית**
 54 **הִיא בְּסוּף הַיּוֹם, לְאַחֲרֵי**
 55 **שְׁפָבֵר יֵצֵא מֵעֵנְיָו הָעוֹלָם**
 56 **וְשׁוּב אִינוֹ טָרוּד כֹּל כַּךְ. אֲבָל תַּפְּלוֹת**
 57 **מִנְחָה בָּאָה בְּאִמְצַע הַלַּהֲטָה**
 58 **(קֶאֶךְ וְהַתְּלַהּבוֹת) בְּעֵנְיָו עוֹלָם-**
 59 **הַזֶּה**¹³, **וּמִבְּלֵי הַבֵּט עַל**
 60 **הַעֲסָקִים וְהַטְּרָדוֹת כו', הָרִי**
 61 **הוּא מִנְתַק אֶת עֲצָמוֹ מֵהֶם**
 62 **וּמִתְפַּלֵּל מִנְחָה**¹⁴ **וְלִכְּן יֵשׁ**
 63 **לְתַפְּלוֹת מִנְחָה יִתְרוֹן עַל תַּפְּלוֹת**
 64 **שְׁחָרִית וְעֶרְבִית. וְלִכְּן עֲבוּדָה זֹו**
 65 **שְׁכַדִּי לְעַבּוֹד אוֹתָהּ יֵשׁ צוּרֵךְ בַּמֶּאֱמָן**
 66 **מִיּוֹחַד הִיא עָקָר הָעֵנָן**
 67 **דְּהַעֲלָאֵת 'מִיֵּן נוֹקְבִין'**
 68 **הַתְּעוֹרְרוֹת מִלְמַטָּה, מִצַּד הָאָדָם עֲצוּמוֹ.**
 69 **וְזֵהוּ גַם הַטַּעַם שֶׁבְּתַפְּלוֹת**
 70 **מִנְחָה יֵשׁ דְּעוֹת (וְעַד כִּי כֵךְ**
 71 **שְׁלִדְעוֹת אֵלוֹ יֵשׁ בִּיטוּי לְהִלְכָה**
 72 **לְמַעֲשֶׂה) שְׁהִיא (לֹא פִּנְגָד**
 73 **קֶרְבָּנוֹת, כְּמוֹ תַפְּלוֹת שְׁחָרִית**
 74 **וְעֶרְבִית, אֱלָא) פִּנְגָד טוֹרָת,**
 75 **וְכִמוֹ שְׁפִתוּב**¹⁵ **בְּתַהֲלִים, בַּפְּסוּק**
 76 **שֶׁלְכַמָּה נִסְחָאוֹת אוֹמְרִים לְפָנֵי תַפְּלוֹת**

1 **מִיֵּן - הַעֲלָאֵת 'מִיֵּן נוֹקְבִין' מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, ח'**
 2 **- שְׂמַגְעַת בְּמִזְלֵ הַשָּׁמַיִם שְׁלֹמֶעֱלָה**
 3 **מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, ה' - וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ בְּה' תַתַּאֵה,**
 4 **סְפִירַת הַמַּלְכוּת, שָׂרֵשׁ וּמִקּוּר הַנְּבִרָאִים, שְׁעַל-**
 5 **יָדֶהָ יוֹמֵשָׁךְ בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצְרֵה-עֲשִׂיהָ, עַד**
 6 **לְעֲשִׂיָּה הַגְּשָׁמִית**⁹, **לְהִיּוֹת רוּפֵא חוֹלִים וּמִבְּרָךְ**
 7 **הַשָּׁנִים וְכוּ'.**

8 **(ב) וְהִנֵּה אֶף-עַל-פִּי שָׁפַל הַתְּפִלוֹת נִקְרְאוֹת**
 9 **בְּשֵׁם מִנְחָה, הָרִי מִזָּה שְׁתַּפְּלוֹת**
 10 **הַמִּנְחָה בְּפָרֵט נִקְרְאוֹת מִנְחָה**¹⁰, **מוּבָן, שְׁעָקָר**
 11 **הָעֵנָן דְּמִנְחָה [הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, וּבְמִילָא**
 12 **גַם הַמְּשַׁכֵּת הָאֹר שְׁלֹמֶעֱלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת עַד**
 13 **לְמַטָּה מַטָּה] הוּא בְּתַפְּלוֹת מִנְחָה דְּוָקָא. וְלִכְּן**
 14 **אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל**¹¹ **לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם זְהִיר**
 15 **בְּתַפְּלוֹת הַמִּנְחָה, שְׁהָרִי אֲלֵיהוּ לֹא נַעֲנֶה אֱלָא**
 16 **בְּתַפְּלוֹת הַמִּנְחָה**¹². **וְהַבְּאוּר בְּזָה, דְּהִנֵּה תַפְּלוֹת**
 17 **שְׁחָרִית הִיא בְּתַחֲלוֹת הַיּוֹם, קוֹדֵם שְׁהָאָדָם נַעֲשֶׂה**
 18 **עֶסוּק וְטָרוּד בְּעֵנְיָו הָעוֹלָם. וְתַפְּלוֹת עֶרְבִית הִיא**
 19 **בְּסוּף הַיּוֹם, לְאַחֲרֵי שְׁפָבֵר יֵצֵא מֵעֵנְיָו הָעוֹלָם.**
 20 **אֲבָל תַּפְּלוֹת מִנְחָה בָּאָה בְּאִמְצַע הַלַּהֲטָה (קֶאֶךְ)**
 21 **בְּעֵנְיָו עוֹלָם-הַזֶּה**¹³, **וּמִבְּלֵי הַבֵּט עַל הַעֲסָקִים**
 22 **וְהַטְּרָדוֹת כו', הָרִי הוּא מִנְתַק אֶת עֲצָמוֹ מֵהֶם**
 23 **וּמִתְפַּלֵּל מִנְחָה**¹⁴. **וְלִכְּן עֲבוּדָה זֹו הִיא עָקָר**
 24 **הָעֵנָן דְּהַעֲלָאֵת 'מִיֵּן נוֹקְבִין'.**

25 **וְזֵהוּ גַם הַטַּעַם שֶׁבְּתַפְּלוֹת מִנְחָה יֵשׁ דְּעוֹת (וְעַד**
 26 **לְהִלְכָה לְמַעֲשֶׂה) שְׁהִיא (לֹא פִּנְגָד**
 27 **קֶרְבָּנוֹת, כְּמוֹ תַפְּלוֹת שְׁחָרִית וְעֶרְבִית, אֱלָא) פִּנְגָד**
 28 **טוֹרָת, וְכִמוֹ שְׁפִתוּב**¹⁵ **תַּפְּלוֹת קֶטְרֵת**

9) לשנות הגשמיות (ראה תניא קו"א רד"ה להבין מ"ש בפע"ח). 10) ראה ג"כ רד"ה והוא עבר לפנייהם תרכ"ז. 11) ברכות ו, ב. 12) "והגם דבגמרא שם, הנה ר' יוחנן ורב נחמן בר יצחק ס"ל דאף בתפלת ערבית ושחרית הוא כן, ומ"מ הנה אלי' נענה בתפילת המנחה, דמזה מובן דתפילת מנחה היא גבוהה במעלה ומדריגה על התפילות דשחרית וערבית" (רד"ה לעולם יהא אדם תרצ"א - קונטרס טו (נדפס לאח"ז בסה"מ תרצ"א ע' שמה)). וראה להלן הערה 24. 13) וגם בעולם - תפילת המנחה היא בזמן שהשמש כבר פנה, שזה מורה על ההסתור יותר (אוה"ת וישלח רלה, א). 14) אוה"ת שם. סד"ה לעולם יהא תרצ"א (סה"מ תרצ"א ע' שנב). 15) תהלים קמא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שמונה-עשרה במנחה תכּוּן תּפִלְתִּי קְטוֹרֶת לְפָנֶיךָ מִשָּׂאת פִּי
 2 מְנַחַת עֶרֶב¹⁶ וכפי שממשיך ומפרט מהי השייכות המיוחדת של תפילת
 3 מנחה ועבודת הקטורת. וְהֶעֱנֵנִי בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַחִילוּק הַהַבְדֵּל בֵּין
 4 קְרָבָנוֹת וְקְטוֹרֶת הוּא בְּכִמְהָ עֲנִינִים, וּמֵהֶם¹⁷: שְׁכָל
 5 הַקְּרָבָנוֹת בָּאִים רַק מִדְּבָרִים
 6 טְהוּרִים בעלי חיים או דברים מן
 7 הצומח הכשרים לאכילה
 8 שְׁמֵתִבְרָרִים עַל-יָדָם שעל ידי
 9 הקרבתם הטוב שבהם נפרד מהרע והם
 10 עולים לקדושה, מֵה־שְּׂאִי־כֶן
 11 בְּקְטוֹרֶת הֵיוּ גַם דְּבָרִים
 12 טְמֵאִים¹⁸ האסורים באכילה,
 13 שְׁזָהוּ עֲנִין בִּירוֹר והעלאה של
 14 שְׁלֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת¹⁹
 15 לגמרי שאין בהם טוב שהם מקור
 16 ושורש החיות של הדברים האסורים,
 17 בעוד שמקור ושורש החיות של
 18 הדברים המותרים הוא מקליפה
 19 הנקראת 'קליפת נוגה', לשון אור, כי
 20 מעורב בה גם טוב. וּמִטַּעַם זֶה
 21 מִצְעַת הַקְּטוֹרֶת עולה ו'נוגעת'
 22 למעלה באלוקות בבחינה שהיא
 23 לְמַעְלָה מִקְרָבָנוֹת (וּבְכַזָּבָר
 24 לְעִיל שְׁשֵׁנִי הֶעֱנִינִים תְּלוּיִים
 25 זֶה בְּזֶה²⁰ ורוקא משום שהקטורת
 26 מכילה גם דברים נחותים האסורים
 27 באכילה, העלאה זו גורמת לתוספת
 28 מעלה ויתרון). וְלָכֵן נִקְרָאִים
 29 קְרָבָנוֹת בְּשֵׁם אֲכִילָה, כְּמוֹ
 30 שְׁכָתוּב²¹ אֵת קְרָבָנִי לְחִמִּי לְאִשִּׁי,
 31 וְקְטוֹרֶת - (רַק) רִיחַ, שְׂרִיחַ אֲמַנֵּם לֹא מוֹזֵן אֲבָל מִצַּד שְׁנֵי מַגִּיעַ
 32 בְּנֶפֶשׁ²² לְמַעְלָה מֵהָאֲכִילָה, וְכֵן הוּא גַם לְמַעְלָה, כְּמַבְאָר

בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת שהקטורת (עניינה של תפילת מנחה) עולה לבחינה יותר
 נעלית מהקרבנות (שהתפילות האחרות הן כנגד הקרבנות). וּמַעְלָת יִתְרוֹן
 הָרִיחַ עַל הָאֲכִילָה מוֹבְנֶת גַּם מִזֶּה שְׂאִילָה הִיא בְּפֶה,
 שֶׁהוּא שְׁעַר כְּנִיסָה לְהִגִּיעַ לְחִיצוֹנִיּוֹת הַמוֹחִין, וְרִיחַ הוּא
 בְּחוּטָם, שֶׁהוּא שְׁעַר לְהִכְנֵס
 וְלִהְיֶע דְרוֹכוֹ לְפָנֶימִיּוֹת
 הַמוֹחִין²³ כמבואר ב'המשך'
 תע"ב לאדמו"ר הרש"ב: "... הבחיי
 כתב על פסוק וייצור החוטם הוא כלי
 לנשמה דמשם היא נכנסת ומשם היא
 יוצאת, ולכן מי שנפל עליו מפולת
 צריכים לבדוק אותו עד חוטמו
 כדאייתא בגמרא יומא דף פ"ה עמוד א,
 דגם אם החיות אינו ניכר בלבו, מכל
 -מקום יכול להיות שיש חיות בחוטם
 וכדפירש רש"י שם... ויש לומר שזהו
 לפי שהחוטם הוא שער המוחין...
 בחינת עצמיות המוחין, שהרי הדבור
 הוא גם כן שער המוחין שכל התגלות
 שכל היא על-ידי הדיבור, רק שזהו
 חיצוניות השכל וכידוע דשכל גלוי הוא
 מחיצוניות החכמה כו', ואם כן מה
 שהחוטם הוא שער המוחין היינו
 בחינת עצמות המוחין...".
 וְאֶף-עַל-פִּי שָׁגַם עַל קְרָבָנוֹת
 נֶאֱמַר²¹ רִיחַ נִיחִי [דְּבִינֵן
 שְׁקָרָבָנוֹת בְּכָלֹת עֲנִינָם הוּא
 הַעֲלָאת 'מִיֵּן נוֹקְבִין',
 וְנִקְרָאִים בְּשֵׁם מְנַחֵה, לְכֵן
 בְּנוֹסֵף לִכְךָ שֶׁהַקְּרָבָנוֹת הֵם כְּמוֹ 'לחם רִמּוֹן' הֵם עֲנִין שֶׁל רִיחַ²⁴,
 וְאִם כֵּן בְּמָה מִתְבַּטֵּאת מַעֲלַת הַקְּטוֹרֶת (תפילת מנחה) על הקרבנות (תפילות
 שחרית וערבית) הִנֵּה בְּרִיחַ גּוֹפָא עֲצֵמוֹ יֵשׁ בְּפֶה מְדַרְגּוֹת, רִיחַ

16 דעת ר' יוסי - ירושלמי ברכות פ"ד ה"א. וראה הגהות מיימוני הל' תפלה פ"ג אות ג'. ואסיקנא דעבד כמר (או) כמר עבד (ש"ע א"ח ר"ס רלג), כי יש במנחה ב' הבחי' (ד"ה והוא עבר הנ"ל ס"ד). (17) ראה בכ"ז עט"ר שער יו"כ בסופו. אוה"ת תולדות קנב, ב. שם פרשתנו רלו, ב. ד"ה והוא כחתן תרנ"ז ס"א ואילך. (18) המור שהוא דם של חי' ידוע, כמ"ש הרמב"ם הל' כלי המקדש פ"א ה"ג (ושם פ"ב ה"ד). וראה טוא"ח סרי"ו. תו"א מג"א צט, א. (19) כ"ה בד"ה והוא כחתן תרנ"ז סט"ו (ולחעיר מאוה"ת תולדות שם). (20) דלהיות שהעלאת מ"ן שבה היא מגקה"ט שלמטה מנוגה, היא ממשכת מבחי' מזל השמיני 'ונוצור'. וע"ד המבואר באגה"ק סכ"ח בענין מעלת פרה אדומה על קרבנות. וזוהי השייכות דמנחה (מ"ן למזל השמיני, כנ"ל) לקטורת. וראה אוה"ת פרשתנו רלח, סע"ב. (21) פינחס כח, ב. (22) וכמרו"ל (ברכות מג, ב) שריח הוא דבר שהנשמה נהנית ממנו. והוא בחי' עצם הנשמה שלמע' מהתלבשות בגוף (ד"ה והוא כחתן סס"א. וראה גם שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו ס"ג וסכ"ה). (23) ראה המשך תער"ב ח"א ע' תמח ואילך. ד"ה והניף ידו תשי"א וד"ה ויאמר לו יהונתן תשי"א (סה"מ תשי"א ע' נח ואילך. ע' סו). ד"ה והי' ביום ההוא תשכ"ב (סה"מ תשכ"ב ע' רכט). (24) וי"ל בדא"פ שזהו מה שאמרו בברכות שם: "אף בתפלת ערבית", "אף תפלת שחרית" (הגם שנלמדים מפסוקים אחרים) - כי גם בהם ישנה (בכללות) מעלת הריח (דמנחה). וכנ"ל שכל התפילות נקראות בשם מנחה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

38 הוא מעולם התורה, ושושן יעקב הוא מעולם התיקון), שְׁלַכְן הָיוּ
39 בְּמִנְחָה זו ששלח יעקב לעשו גַם בְּהֵמוֹת טְמָאוֹת כפי שמפורט
40 בתורה (דלא כְּמוֹ קְרָבָנוֹת ד'תִּקּוּן' שְׁהָיוּ מִבְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת
41 דְּרָקָא כְּזוֹר לְעֵיל לְעֵינֵי יִתְרוֹן הַקְּטוֹרוֹת עַל הַקְּרָבָנוֹת)²⁷. וְלַכֵּן נִקְרָאת
42 מִנְחָה, לְהִיּוֹתָהּ כְּמַעֲלַת תְּפִלָּה
43 מִנְחָה עַל תְּפִלוֹת שְׁחֵרִית
44 וְעֲרֵבִית, וְכַמַּעֲלַת קְטוֹרֶת עַל
45 קְרָבָנוֹת שְׂבָה מִתְּבַרְרוֹת גַּם הַקְּלִיפּוֹת
46 הַטְּמָאוֹת לְגַמְרֵי, דְּבַר שֶׁלֹּא נִפְעַל עַל
47 יְדֵי הַקְּרָבָנוֹת.

48 (ד) וְעוֹד עֲנִין בְּזָה, וּבְהִקְדָּיִם
49 הַיְדוּעַ שְׁזָה שְׁעֵשׂו (תהו)
50 הוּא הַבְּכוֹר, הוּא רַק
51 בְּחִיצוֹנִיּוֹת כפי שהדברים באים
52 בְּפוּעַל בְּעוֹלָם הַזֶּה, אָבָל בְּפְנִימִיּוֹת
53 הֵנָּה יַעֲקֹב הוּא הַבְּכוֹר²⁸ והוא
54 נִעְלָה מֵעֵשׂו (כְּמַבּוּרָא בְּחִסּוּדוֹת
55 בְּהַרְחָבָה, וּמַעֲלַת עֵשׂו עַל יַעֲקֹב הִיא
56 בְּשׁוֹרֶשׁ, אֲבָל בְּשׁוֹרֶשׁ שֶׁל הַשּׁוֹרֶשׁ
57 עֲצֻמוֹ - יַעֲקֹב נִעְלָה מֵעֵשׂו).

58 וּבְזָה יֵשׁ לְבָאָר דִּיּוֹק הַלְּשׁוֹן
59 בִּתְוֹרָה אִוְרִי²⁹ לְאִדְמוֹרֵי הַזֶּקֶן
60 עַל הַפְּסוּקִים³⁰ וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב
61 מְלָאָכִים לְפָנָיו, "לְפָנָיו
62 מִמֶּשׁ, אֶל בְּחִינָה שְׁלֹמְעֵלָה
63 מִמֶּנּוּ בְּמִדְרָגָה כו' בְּחִינַת
64 מְלָכִין קְדָמָאִין דְּתַהוּ",
65 הַמְּלָכִים הַקְּדוּמוֹנִים שֶׁמְעוֹלָם הַתוֹהוּ,
66 שְׁכֵן הַמוֹשֵׁג עוֹלָם הַתוֹהוּ הָאִמּוֹר לְעֵיל
67 מְרוּמֵי בְּסִיפּוֹר הַתוֹרָה בְּפִרְשַׁת הַשְּׁבוּעַת,
68 פִּרְשַׁת וַיִּשְׁלַח, עַל הַמְּלָכִים שֶׁמְלָכוֹ
69 בְּאִדְמוֹת לְפָנָיו שְׁהָיוּ מְלָכִים בְּבֵינֵי יִשְׂרָאֵל,
70 וְהֵם קְדָמוֹ לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כִּי שׁוֹרֶשׁ
71 מְעוֹלָם הַתוֹהוּ שֶׁלְמַעֲלָה מְעוֹלָם
72 הַתִּיקוּן. דְּהֵנָּה, בְּפִשְׁטוֹת הַפְּנוּנָה בְּלִשׁוֹן אִדְמוֹרֵי הַזֶּקֶן
73 מִמֶּשׁ" הִיא לְמַעֲלִיּוֹתָא, הֵינּוּ, שְׁעֵיִקְבִּי שְׁלַח מְלָאָכִים לָא
74 לְבְּחִינָה שְׁהִיא בְּשׁוּרָה אֱלִיוֹ בְּמִדְרָגָה, אֱלָא "לְפָנָיו",

1 דְּקְרָבָנוֹת²⁵, רִיחַ דְּקְטוֹרֶת (דְּכָל הַשְּׁנָה, שְׁבַהֲיָכָל שְׁהִיו
2 מְקַרְיָבִים עַל מִזְבַּח הַקְּטוֹרוֹת הַנִּמְצָא בְּהִיכַל שְׁבִיבַת הַמִּקְדָּשׁ) שְׁשִׁיף לְנִקְבֵי
3 הַיְמָנִי שְׁבַחוּטִים, וְרִיחַ דְּקְטוֹרֶת (דְּיוֹם־הַכְּפּוּרִים, שְׁבַקְדָּשׁ-
4 הַקְּדָשִׁים) שְׁשִׁיף לְנִקְבֵי הַשְּׂמָאלִי²⁶ כְּמוֹבָא ב'הַמִּשְׁךְ' תַּעֲרַב שֶׁם
5 מְהוּזָהר שֶׁמְהַנְקֵב הַיְמָנִי שְׁבַחוּטִים יֵשׁ
6 הַמִּשְׁכַּת "חִיין" וּמְהַנְקֵב הַשְּׂמָאלִי יֵשׁ
7 הַמִּשְׁכַּת "חִיין דְּחִיין" וּמְבָאָר: "...
8 וְהַחוּטִים הוּא שְׁעַר עֲצֻמִּיּוֹת הַמּוֹחִין
9 דְּשֶׁם קִישׁוֹר וְחִבּוֹר עֲצֵם הַנִּשְׁמָה מִמֶּשׁ
10 כו'. אִמְנָם הַמִּשְׁכָּה מִמֶּשׁ יֵשׁ בּוֹה ב'
11 מְרִיגוֹת וְהֵן חִיין וְחִיין דְּחִיין כו',
12 וּבְחִינַת חִיין שְׁבַנְקֵב הַיְמָנִי...

13 גִּילוי כְּלָלוֹת חַיּוֹת הַנִּפְשׁ לְחַיּוֹת אֵת
14 הַגּוֹף כו', וְהוּא עֵינֵי הַנִּשְׁמָה שְׁהוּא
15 הַוִּירָת הַחַיּוֹת... דְּהַחַיּוֹת מְהוּמָה בָּא
16 בְּלֵב בְּדָם שְׂבוּ וְהַלֵּב שׁוֹלַח הַדָּם עַם
17 הַחַיּוֹת לְכָל הָאֲבָרִים שְׁזוּהוּ הַחַיּוֹת
18 פְּנִימִי... אִמְנָם נִקֵּב הַשְּׂמָאלִי הוּא חִיין
19 דְּחִיין שְׁזוּהוּ מִעֲצֵם הַנִּשְׁמָה מִמֶּשׁ בְּעֲצֵם
20 הַתְּקַשְׁרוֹתָא בְּבַחֲבִינַת עֲצֻמוֹת
21 הַמּוֹחִין...".

22 (ג) וְזָהוּ מַה שְׁכָתוּב בִּיעֲקֹב אֲבִינוֹ
23 וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה
24 לְעֵשׂו אָחִיו. דְּהֵנָּה, הַמִּנְחָה
25 שְׁשִׁיף לְעֵשׂו - עֲנִינָה
26 הַעֲלָאָת 'מִן נִקְבִין' מִלְמַטָּה
27 לְמַעֲלָה עַד לְבַחֲבִינַת עוֹלָם הַתַּהוּ
28 כְּמַבּוּרָא בְּקַבְלָה וְחִסּוּדוֹת, הַעוֹלָמוֹת
29 בְּמַתְכוּנָתָם הַנוֹכַחִית, עִם 'סְדֵר
30 הַשְּׁתַלְשׁוּת' הַדְּרָגָתִי וּמְסוּדָר וְעֵשׂו
31 סְפִירוֹת הַשְּׁאוּרוֹת שֶׁלֵּהֶם מְלוּבָשִׁים
32 בְּתוֹךְ כְּלִים אֲרוּיִם לְקִלְיָתָם, נִקְרָאִים
33 'עוֹלָם הַתִּיקוּן'. וְלִתִּיקוּן קִדְמָה 'עוֹלָם
34 הַתוֹהוּ' בּוּ הִיוּ אֲרוּרִים מְרוּבִים וְכִלְיִם
35 מְעוֹטִים, מִצַּב שְׁגָרִים לְשִׁבִּירַת הַכְּלִים' וּנְפִילָה' שֶׁל נִיצוּצוֹת קְדוּשָׁה וְאֵלּוּקוֹת
36 לְתַחֲמוּמִים שֶׁמַּחֲזִין לְגַבּוּלוֹת הַקְּדוּשָׁה, וּבְשׁוֹרֶשׁ הַדְּבָרִים תוֹהוּ נִעְלָה מִתִּיקוּן
37 (לְעֵשׂו כְּמוֹ שְׁהוּא בְּשָׁרְשׁוֹ כְּמַבּוּרָא בְּקַבְלָה וְחִסּוּדוֹת שְׁשׁוֹרֶשׁ עֵשׂו

(25) ראה בעט"ר, שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו, ובד"ה והוא כחתן סי"א, שריח שבקרבתו הוא ע"ד ריח המאכל. (26) ראה זח"ג קל, ב: מחד נוקבא חייך ומחד נוקבא חייך דחייך. - בהמובא בפנים ראה בארוכה ד"ה וירח ה' ושלאחריו רדע"ת (המשך תע"ב ח"א ע' תלו ואילך). ושם, דריח המאכל מחזק חיות הנפש (האו"מ מוסיף בהא"פ, אתכפיא), וריח הבושם משיב וממשיך חיות חדש (גילוי האו"מ, ח"א או גם יחידיה, אתהפכא), רעו"ד (ודיהכ"פ) תשובה. ועפ"ז י"ל לכאורה, שבכללות, החילוק דריח דקרבתו (שגם הוא צ"ל ע"י החוטים) ודקטורת - שזה בנקב הימני וזה בנקב השמאלי. - עוד מענין ריח בד"ה והריחו תקס"ב (מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ע' סב ואילך). (27) תו"א פרשתנו כה, א. כו, א. (28) תו"א פרשתנו מג, ד ואילך. אוה"ת רלא, ב ואילך. קיצורים והערות לתניא ע' מט. ד"ה ביום השמע"צ עת"ר. (29) פרשתנו כד, רע"ג. (30) ריש פרשתנו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הכלים, הרי הוא יעקב ממשיך לא רק מבחינת התהו שקדמה
 ל'תקון', אלא גם מהבחינה שבה 'עולם התקון' הוא
 למעלה יותר³² כי לאמיתו של דבר 'תקון' נעלה יותר (על-דרך הנכר
 לעיל שבשורש השורשים יעקב נעלה מעשו). ועל-ידי-זה שיעקב עשה
 את ה'ביורוים' האמורים לעיל פעל
 ש'וירץ עשו לקראתו
 ויחבקהו גו' וישקהו"³³,
 שגם עכשו, כפי שעשו הוא
 קודם הביורו הסופי שלו שיהיה
 לעתיד לבוא, בימות המשיח
 (כשיקויים היעוד "ועלו מושיעים בהר
 ציון לשפוט את הר עשו"), במצב
 ש"הלכה היא בידוע שעשו
 שונא ליעקב"³⁴, בכל זאת
 נתבטל עשו ליעקב ונשקו
 בכל לבו.

לבחינה שלמעלה ממנו "לפני" במובן של קדימה, נעלה ממנו. אבל
 על-פי הידוע הביאור החסידי בפירוש רש"י "וישלח יעקב
 מלאכים, מלאכים ממש", שרק את ה"ממש" של
 המלאכים שלח יעקב לעשו, אבל הרוחניות של המלאכים
 נשארה אצל יעקב³¹ ולא
 נשלחה לעשו, הינו, שהפונה
 ב"ממש" היא לגריעותא
 למעט, מוכן, שגם "לפניו
 ממש" הוא לגריעותא ולא
 להדגיש את מעלת עשו על יעקב
 ולהוסיף בה אלא למעט בזה. והינו,
 שזה שעשו (תהו) הוא
 "לפניו", למעלה מיעקב,
 הוא רק ב"ממש" -
 בחיצוניות ולכן עשו נולד הבכור,
 אבל בפנימיות ולאמיתו של דבר
 - יעקב הוא למעלה יותר
 מעשו. ועל-ידי-זה שיעקב,
 "בעל עולם התקון", מברר
 את הניצוצות דתהו שגפלו
 בשבירת הכלים, כנזכר לעיל
 שמאחר ובתהו היו "אורות מרובים
 בכלים מועטים" היתה בו שבירת

שגפלו בשבירת הכלים, הרי הוא ממשיך לא רק מבחינת התהו שקדמה
 ל'תקון', אלא גם מהבחינה שבה 'עולם התקון' הוא למעלה יותר³².
 ועל-ידי-זה פעל ש'וירץ עשו לקראתו ויחבקהו גו' וישקהו"³³, שגם עכשו,
 כפי שעשו הוא קודם הביורו, במצב ש"הלכה היא בידוע שעשו שונא
 ליעקב"³⁴, נתבטל עשו ליעקב ונשקו בכל לבו.

31) סה"ש תש"ג ע' 155 - בשם הה"מ. 32) דלהיות שבנין וסתירת התהו לא הי' במקרה ח"ו, לזאת, ע"י הביורוים נשלם הכוונה דבחי' אוא"ס שלמעלה מתהו ותיקון, ולשם הוא העלי' (ד"ה תקעו תרס"ז קרוב לסופו). 33) פרשתנו לג, ד. 34) ספרי בהעלותך ט, יו"ד - הובא בפירוש"י כאן.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' ב

להיזרק, והיינו שנשחט סמוך לשקיעת החמה ולא היה זמן לזרוק
 את דמו ביום, אינו מטמא טומאת אוכלין, כיון שלא היתה לו שעת
 הכושר. אולם אם לן לאחר שיראה לזריקה, והיינו שהיה שהות
 לזרוק את הדם ביום, הוא מטמא טומאת אוכלין, כיון שהיתה לו
 שעת הכושר, וכל שכן שאם לן לאחר זריקה, שהוא יכול לטמא
 טומאת אוכלין.
 שואלת הגמרא: והא דין פניל בין פקדשי קדשים בין פקדשים קלים
 שבברייתא, שהיה מצוה למזרקה כראוי בלי לחשוב מחשבת
 פיגול או איסור וכך להתיר את הקרבן,

באופן שלא היתה לו שהות ביום לזרוק את הדם, אבל אם היתה לו
 שהות ביום לזרוק את הדם, הרי זה שעת הכושר והקרבן מטמא
 טומאת אוכלין אף אם לן קודם זריקה, וכל שכן שאם הקרבן לן
 לאחר זרוק ממש, שתועיל שעת הכושר זו לדין טומאת אוכלין.
 ומכך שלא חילק התנא כן, מוכח שאין חילוק אם היה ניתן לזרוק
 את הדם או לא, וחזרת הקושיא מקרבן שלן קודם זריקה ואינו
 מטמא טומאת אוכלין. משיבה הגמרא: באמת האפשרות להתיר
 את הקרבן נחשבת כשעת הכושר, ואין להקשות מכך שלא חילק
 התנא חילוק זה, משום דהכי נמי קאמר - אכן כך היתה כוונת
 התנא לומר, אם לן קודם שיראה לזריקה - לפני שהיה דמו ראוי

המשך ביאור למס' מנחות ליום רביעי עמ' א

מנחה משעורים, וכיון שאין מנחה באה מהם, אין חייב בלום, לכן
 השמיענו התנא שאפילו הכי [וכן] אומרים תפוס לשון ראשון,
 ומפרשים את דבריו, שבתחילה רצה להביא מנחה כדינה, ושוב
 נתחרט וחזר בו ואמר מן השעורים, וכיון שהעיקר בתחילת
 דבריו, חל עליו חיוב להביא מנחה כהלכתה. ולכן תמה רבי יוחנן
 על חזקיה שחזר בו, שמהמשנה אין הכרח שהנודר להביא מנחה
 מן העדשים פטור ואינה כבית שמאי.

מחטים, דאיכא למימר מהדר הוא הדר ביה - שיש לומר שחזר
 שבתחילה רצה להתחייב מנחה גמורה וכעת חזר בו, וכדי
 לבטל דבריו הראשונים אומר מן העדשים, שידוע שאין מנחה
 באה מהן, ואין יכול לחזור בו מפני שתפוס לשון ראשון - ודבריו
 חלים כפי תחילת דבריו, ולכן פשוט שהנודר מן העדשים חייב
 מנחה, ולא הוצרך התנא להשמיענו אלא שאפילו האומר מן
 השעורים נמי [גם] חייב להביא מנחת חטים, אף דאיכא למימר
 מיטעא הוא דקא טעי - שיש לומר שטעה וכוונתו היתה להתחייב

בס"ד. שיחת *ש"פ וישלח, ט"ז כסלו, ה'תשכ"ה.

- 1 א. על הפסוק¹ "וישלח יעקב מלאכים", מפרש רש"י: "מלאכים ממש".
- 2 רש"י צריך לפרש כאן מלאכים ממש - כיון שבפשוט הכתוב, יש ב"וישלח יעקב מלאכים" ב' פירושים
- 3 (כמובא במדרש²): פירוש אחד ש"מלאכים" פירושו שלוחים, והיינו שהיו שלוחים בשר-ודם. ופירוש
- 4 שני: מלאכים ממש. ורש"י מפרש "מלאכים ממש", ושולל את הפירוש הראשון (מהמדרש).
- 5 ואף-על-פי ששני הפירושים הם לא רק אמת, "אלו ואלו דברי אלקים חיים"³, אלא שניהם הם הפירוש
- 6 הפשוט של תיבת "מלאכים" - אף-על-פי-כן מפרש רש"י "מלאכים ממש", כיון שרש"י מפרש פשוטו של
- 7 מקרא, ופשוטו של מקרא - ההמשך של הסיפור - מכריח ללמוד שיעקב שלח מלאכים ממש (כדלהלן
- 8 ס"ג).
- 9 ואף שיש הכרח שהכוונה היא למלאכים ממש, אין זה סתירה לפירוש המדרש שמלאכים היינו
- 10 שלוחים, כי ההכרח הוא מפשוטו של מקרא, ואילו המדרש הוא חלק הדרוש שבתורה, וכל חלק בתורה
- 11 יש לו הכללים שלו. ולכן, ראיות והכרחיים בחלק הפשוט - לא תמיד מכריחים בחלק הדרוש.
- 12 בדוגמת הכלל ש"אין למדין הלכה מאגדות"⁴ - אף ששניהם חלקים מתורת אמת - כי אגדה והלכה,
- 13 יש לכל אחד כללים מיוחדים.
- 14 אין הכוונה חס-ושלום שאגדה היא "לא⁵ כל-כך אמת כמו הלכה"; כל חלקי התורה וכל מה שתלמיד
- 15 ותיק עתיד לחדש הם אמת, כיון שכולם ניתנו למשה מסיני⁶. וזהו דבר המובן ופשוט שאלקים אמת נתן
- 16 למשה מסיני רק אמת⁷. והרמב"ם⁸ כולל בתור עיקר באמונה, שאם מישהו אומר על פסוק אחד ואפילו
- 17 תיבה אחת - כולל גם מסיפורי התורה וכיוצא בזה - שזהו אמת, רק שאומר שמשה מפי עצמו אמרה,
- 18 הרי הוא כופר בתורה, לא רק בתיבה זו; ומוסיף מיד: "וכן הכופר בפירושה⁹ והוא תורה שבעל-פה".
- 19 אבל, לכל חלק מהתורה יש כללים שלו. ועל-דרך שמצינו גם בהלכה גופא ש"איסורא מממונא לא
- 20 לפינן"¹⁰, ואין למדין מחידוש¹¹, ועוד, כי לכל חלק מחלקי התורה יש כללים משלו¹².
- 21 ב. מפרשים¹³ מבארים, שרש"י מוכרח לפרש "מלאכים ממש", בגלל שבפסוק נאמר "וישלח יעקב
- 22 מלאכים לפניו", והם לומדים ש"לפניו" היינו "מאותן הכתובים לפני השליחות כו'", והכוונה למלאכים
- 23 שאודותם מסופר בסוף פרשת ויצא.
- 24 אבל לפי זה, כיון שכל ההוכחה של רש"י היא מתיבת "לפניו" שבפסוק, היה רש"י צריך להעתיק
- 25 עוד תיבה אחת - תיבת "לפניו", ולא רק התיבות "וישלח יעקב מלאכים" (כדרכו של רש"י, להביא גם
- 26 התיבות שמהם היא ההוכחה לפירושו, ולא רק התיבות שאותן מפרש)?

(7) ועפ"י יובן הפס"ד שמצות ת"ת - רצה לומר אגדה, רצה לומר חלק אחר בתורה. ולא עוד אלא - שלדעת הש"ך (והפרישה) - יר"ד סרמ"ו סק"ב: "שנים ששאלו אחד אגדה ואחד ק"ו נזקק לאגדה" (היינו שמחזי"ב בשעה זו לבטל הלימוד בהק"ו).

(8) פיה"מ סנהדרין פ"י (בעיקר השמיני מה"ג עיקרים). הל' תשובה פ"ג ה"ח. וראה ד"ה ואשה אחת דש"פ וירא בתחלתו (תורת מנחם - התועדויות חמ"א ס"ע 231 ואילך).

(9) ולהעיר שפירוש נ"ב פסוקים ופרשיות שבתורה (ובפרט מסוג אלו שהרמב"ם מביאם בפיה"מ שם) הוא באגדות שבתורה.

(10) ברכות יט, ב. וש"נ.

(11) חולין צח, ב.

(12) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ט ע' 408 ואילך. וש"נ.

(13) רא"מ כאן.

(* הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ה ע' 389 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) ריש פרשתנו.

(2) ב"ר פע"ה, ד.

(3) עירובין יג, ב. וש"נ.

(4) נסמן בשדי חמד כללים מע' אין למדין כו'.

(5) והאומרים כן ותולים בוקי סריקי בגדולי ישראל - הרי אמחז"ל (מדרש תהלים כת, ה) "כי לא יבינו אל פעולות ה' אלו האגדות". והזהירו שלא ללמד אגדה לגסי רוח ומעוטי תורה (ירושלמי פסחים פ"ה ה"ג). ואכ"מ.

(6) ראה ירושלמי פאה פ"ב ה"ד (ובכ"מ): "מקרא משנה תלמוד ואגדה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני".

יש מפרשים¹³ שרש"י מוכרח לפרש מלאכים ממש, כיון שהפסוק "וישלח וגו'" בא בהמשך לפסוקים
הקודמים בסוף פרשת ויצא, שבהם מסופר "ויפגעו בו מלאכי אלקים"¹⁴, ומפרש רש"י שמאותם מלאכים
שלח יעקב לעשו.

אבל פירוש זה אינו מחוור:

(א) אין זה מתאים ("אויסגעהאלטן") על-פי הלכה. לגבי אזור (שהוצרכו לטמא מת, מצורע וגם בפרה
אדומה) ישנו דין¹⁵, שצריך מין שנקרא "אזור" סתם, ולא אזור שיש לו שם לווי, כמו אזור יון וכו', כי
בתורה נאמר אזור סתם, ללא שם לווי. ומזה מובן, ש"מלאכי אלקים" שבסוף פרשת ויצא, אינם ה"מלאכים"
סתם שבפרשת וישלח.

(ב) אם פסוק זה בא בהמשך למה שכתוב לפני זה, הוה-ליה-למימר וישלח יעקב המלאכים או
מהמלאכים, בה"א הידיעה. וכיון שנאמר כאן מלאכים סתם, מוכח, שזהו ענין וידיעה חדשים, לא בהמשך
ללפני זה.

ואין זה בסתירה למה שמצינו ש"מחנים" ראשי תיבות "מאותם חיילים נטל יעקב מלאכים"¹⁶ - כי,
כאמור, לכל חלק בתורה יש הכללים שלו, ובעניני נוטריקון, חלק הרמז שבתורה, לא מדייקים בזה ואין
להקשות השאלות הנ"ל (שכאן נאמר "מלאכים" ולעיל "מלאכי אלקים", או שכאן הוה-ליה-למימר
מלאכים בה"א הידיעה). מה-שאינ-כן בפירוש רש"י - שמפרש פשוטו של מקרא - חלק הפשט שבתורה.¹⁵
ג. ישנו הכרח נוסף לפירוש רש"י שיעקב שלח "מלאכים ממש":

הדין הוא: מי ששלח שליח, והשליח ניזוק בעת השליחות, המשלח צריך לשוב בתשובה¹⁷. ועל-דרך
שאמרו רז"ל¹⁸ על יעקב, שכאשר נזכר ששלח את יוסף לאחיו במקום סכנה, אזי "מעיו מתחתכין".

ועל-פי-זה בהכרח לומר שיעקב לא שלח לעשו שלוחים בשר-ודם, דכיון שהיה אצלו ספק מה נעשה
עם עשו, והיה מקום אצלו שעשו ילך למלחמה - כפי שאכן התברר לאחר-יזה - הרי הוא שולח את
השלוחים למקום סכנה.

ונוסף לכך שלגבי פיקוח נפשות חוששים לספק וספק ספיקא, הרי לעשו היתה "חזקה" בזה מלפני
זה, כפירוש רש"י¹⁹: "והוא עיף - ברציחה", ולאחר-יזה - "ואהרגה את יעקב אחי"²⁰. והגם שדבורה
מינקת רבקה הודיעה ליעקב שכבר יכול לחזור, שמזה מובן שאין להתיירא מפני עשו²¹ - הרי בנוגע
לסכנת נפשות (ובפרט של אחרים), פשיטא שאסור להסתמך על עדות האם²². אפילו על צדיק נאמר "אל
תאמין וכו'"²³, ו"אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהן"²⁴, ועל-אחת-כמה-וכמה עשו - שהיתה
לו חזקה הפכית מקודם לכן²⁵.

ובפרט שהיתה ליעקב ברירה קלה: לשלוח מרגלים, מרגלים בשר-ודם. מרגלים באים בהיחבא, וכאשר
עשו אינו יודע שהם אנשי יעקב, אין לחשוש שיתנכל אליהם. אבל יעקב שלח מלאכים, שלוחים, ו"ויצו
אותם"²⁶ לבוא לעשו דוקא בתור שלוחי יעקב, ש"שלוחו של אדם כמותו"²⁷ - נשאלת מיד השאלה:
כיצד היה יעקב יכול לעשות זאת, הרי יש לחשוש שעשו ירע להם? ולכן מוכרח רש"י לפרש שהם היו
"מלאכים ממש"²⁸.

תשוב חמת אחיך והוא לא עשה כן".

(14) לב, ב.

(23) אבות פ"ב מ"ד.

(15) נגעים פ"ד מ"ו. סוכה יג, א.

(24) תנחומא תולדות ז. רש"י ויצא כה, יג. לא, מב.

(16) בעה"ט ס"פ ויצא.

(25) ועפ"ז מובן פרש"י (שם ל, כה) "משנולד שטנו של עשו

(17) באר היטב או"ח סו"ס תר"ג. ו"ש"ן.

כו' רצה לשוב", ודו"ק.

(18) ב"ר פפ"ד, יג.

(26) פרשתנו לב, ה.

(19) תולדות כה, כט.

(27) ברכות לד, ב. וש"נ.

(20) שם כז, מא.

(28) לשלימות הענין - ראה גם לקו"ש ח"י ע' 100 הערה 5.

(21) רש"י בפרשתנו לה, ח. לקח טוב שם ובפכ"ז, מה.

(22) וראה ב"ר (פס"ז, י"ד): "אמו בצדקתה אמרה עד אשר

- 1 לכאורה, על-פי-זה אינו מובן: כיצד שלח אחר-כך יעקב את יוסף לאחיו במקום סכנה? - אלא ששם
 2 לא שיער יעקב כלל שעלולה להיות סכנה. כיון ש"מטתו שלימה"²⁹, הן יוסף והן שאר השבטים היו
 3 צדיקים גמורים, לא עלה כלל על דעתו³⁰ לחשוך את השבטים בעשיית עוולה, או לחשוך ביוסף שנוהג
 4 באופן שאחיו יחשיבוהו כמחוייב עונש וידונו אותו³¹.
- 5 ד. זהו גם תירוץ על השאלה: כיצד הותר ליעקב לשלוח לעשו "מלאכים ממש"; כיצד הותר לו
 6 להשתמש במלאכים, בעת שהיה יכול, לכאורה, לשלוח אליו שלוחים בני אדם?
- 7 מפרשים³² מבארים, שהותר ליעקב לשלוח מלאכים בכדי להפחיד את עשו, שיראה שליעקב יש
 8 מלאכים ברשותו.
- 9 אבל, לדעת רש"י - הביה עסקינן - אין זה מובן: על הפסוק³³ "כי על כן ראיתי פניך כראות פני
 10 אלקים", מפרש רש"י, "הזכיר לו ראית המלאך כדי שיתירא הימנו". ואם נאמר שעשו כבר ראה לפני
 11 זה שליעקב יש מלאכים ברשותו - למה הוצרך יעקב להפחידו עוד הפעם באותו ענין³⁴? ובהכרח לומר,
 12 שהמלאכים שיעקב שלח אליו, לא נראו לעשו בדמות מלאכים, אלא בדמות אנשים, ואם-כן, נשאת
 13 השאלה: כיצד הותר ליעקב להשתמש במלאכים?
- 14 אך על-פי הנ"ל מובן: יעקב לא היה יכול לשלוח אנשים למקום סכנה, והוכרח להגיע למלאכים
 15 ממש.
- 16 ה. כל עניני התורה, גם הסיפורים שבה, הם הוראה נצחית לכל אחד ואחד מישראל בכל זמן ובכל
 17 מקום³⁵. ואינו מובן: הרי ישנם כמה מישראל שאין להם מלאכים ברשותם, שיוכלו להשתמש בהם
 18 כרצונם; ואדרבה, רוב בני-ישראל הם במצב כזה³⁶, והרי "התורה על הרוב תדבר"³⁷. מהי אפוא ההוראה
 19 עבור יהודים אלה מ"וישלח יעקב - מלאכים ממש"?
- 20 ויובן זה על-פי מה שכתב הרמב"ם³⁸, שגם הכחות הטבעיים (ובכללם גם הכחות שבאדם) נקראים
 21 לפעמים בשם "מלאכים". ועל-פי-זה מובן, כיצד יכול כל אחד ואחד מישראל להפיק הוראה מוישלח
 22 יעקב מלאכים ממש - כי, כל אחד מישראל הוא בעל-הבית על הכחות שלו (ואפילו רשעים, שעליהם
 23 נאמר ש"הם ברשות לבם"³⁹, הרי סוף-כל-סוף יכולים גם הם לשוב בתשובה⁴⁰; ואפילו אלה שנאמר
 24 עליהם "אין מספיקין כו"⁴¹, הנה אם רק יתעקש, תתקבל תשובתו⁴²), ובמילא שייך אצל כל אחד שישלח
 25 "מלאכים" - כחות הנפש שלו.
- 26 ו. ההוראה שצריך כל אחד מישראל להפיק מ"וישלח יעקב מלאכים גו", בנוגע לכחות נפשו, היא:
 27 בשעה שמציעים ליהודי להתעסק בענין חדש חומרי, או אפילו רק - גשמי, כמו עסק של פרנסה או
 28 התמנות שלדעתו יקבל ממנה כבוד וכדומה, הנה זהו ענין של הליכה מ"ארץ", מעבודה שכבר התייגע
 29 בה - "ביום אכלני חורב וגו"⁴³ - ללכת אל עשו "ארצה שעיר שדה אדום"⁴⁴, שהרי "כל מעשה עולם-הזה
 30 קשים ורעים"⁴⁴.

(29) ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מזו, לא.

(30) אלא שלאחרי המעשה היו "מעיו מתחתיך" (לעיל ס"ג), כי גם בשוגג - צריך לעשות תשובה, כנ"ל.

(31) ראה אה"ח וישב לו, כ.

(32) לבוש האורה כאן.

(33) בפרשתינו לג, יו"ד.

(34) לכאורה ה' אפ"ל בדוחק שב"פני אלקים" הדיוק וההוספה שזהו "שר ש[לך]". אבל לא משמע כן מסיום רש"י שם "ראה מלאכים וניצול" - מלאכים סתם. וכן בסוטה (מא, ב) בפרש"י: "רגיל לראות מלאכים". ובלבוש האורה שינה הגירסא בפירש"י (לג, יו"ד), מצד קושיא זו.

מפרש"י בפרשתנו (שם, ח): "כחות של מלאכים פגע" אין קושיא - כי פירוש זה הוא "ומדרשו" ולא "פשוטו של מקרא", כהדגשת רש"י שם.

(35) ראה ד"ה ואשה אחת שבהערה 8 (תורת מנחם -

התוועדויות חמ"א ריש ע' 232).

(36) ראה מעילה יז, ב.

(37) ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

(38) מו"נ ח"ב פ"י. ונתבאר בשיחת ש"פ וירא ס"א (תורת

מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 245).

(39) ב"ר פל"ד, יו"ד. - ובתניא פ"ז, שזהו רק במי שהוא

רשע באמת (וראה קובץ ליובאוויטש חוברת ה' ע' 79. אג"ק ח"א ע' פה ואילך).

(40) נוסף על מה שאין להקשות מהי ההוראה מוישלח יעקב גו' לרשעים - כי "לא דברה תורה במתים אלו" (תניא שם).

(41) יומא פה, ב.

(42) תניא פכ"ה. אגה"ת פ"א.

(43) ויצא לא, מ.

(44) ע"ח (שמ"ב ספ"ד). הובא בתניא ספ"ו. פכ"ד (ל, א).

ועל זה היא ההוראה - שלפני שהולכים אל עשו, צריכים לשלוח לשם את כח השכל וכח ההרגש (מלאכים), בכדי לברר מה קורה שם - אם זה ענין שאינו עומד להלחם בו, ויוכל בנקל לבררו ולהעלותו לקדושה, או שזהו ענין שהבירור שלו כרוך בקשיים ומלחמות גדולות, ולכן עליו לפרוש ממנו; וזהו אמנם דבר המותר (שהרי לא מדובר אודות דברים האסורים), אבל גם על דברים המותרים יש מצות -עשה "קדושים תהיו גו'" - והתקדשתם⁴⁵ - "קדש⁴⁶ עצמך במותר לך"⁴⁷. וכאשר אין ביכלתו לפעול בעצמו שיהיה "לשם שמים" באמת, עליו לפרוש מזה⁴⁸.

ישנם כאלה שמנצלים את מאמר רז"ל⁴⁹ "האי עלמא כבי הילולא דמיא, חטוף ואכול חטוף ואישתי", לא בנוגע לאכילה ושתייה של תורה ומצוות, אלא בנוגע לענינים גשמיים. והם גם "מסבירים" שכוונתם לשם שמים: כיון שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, ומלמעלה סיבכו שידע שיש בעולם דבר גשמי שיכול להתעסק בו כו' - הרי "בודאי" שזוהי הודעה שבענין זה נמצאים ניצוצות קדושה "שלו", והוא צריך לברר אותם⁵⁰. אך האמת היא, שאין זו ראייה. ואדרבה, יתכן שהודיעו לו זאת בכדי שיקיים "קדושים תהיו", כנ"ל - לפרוש מזה. וישנם הסבורים, שהם כבר מבוררים ויצאו מידי חשש ירידה כו', הם כבר לא זקוקים לזהירות ("באווארעניש").

על כל זה ישנה ההוראה מיעקב אבינו:

יעקב היה מהאבות אשר "הן הן המרכבה"⁵¹, ובין האבות גופא היה ה"בחור שבאבות"⁵². ונוסף לזה, נאמר עליו "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי"⁵³, היינו, שבשעה שהתעסק עם לבן ש"ותחלף את משכורתי עשרת מונים"⁵⁴, קיים כל תרי"ג המצוות.

ואם-כן, כיון שיעקב כבר עבר את כל הנסיונות ונשאר בשלימות, מה היה לו להתיירא מפני עשו? ומה גם שישנו כלל שאם "יצאו רוב שנותיו ולא חטא שוב אינו חוטא"⁵⁵, והרי יעקב כבר חי רוב שנותיו (כי שני חיי יעקב היו קמ"ז, ובשעה שחזר מלבן היה בן צ"ז⁵⁶).

ואף-על-פי-כן, לפני הליכתו לעשו, שלח מלאכים לברר מה קורה עם עשו ועם "ארצה שעיר שדה אדום", ולאחרי לימוד עמוק - אכן התברר אחרת לגמרי ממה שיעקב חשב: יעקב היה סבור ש"אחי הוא", ואילו בפועל נהג כ"עשו הרשע"⁵⁷; ולכן הוכרח יעקב להתכונן "לדרון לתפלה ולמלחמה"⁵⁸ - לגשת לסדר עבודה חדש, באופן אחר מסדר העבודה שהתכוין לעשות לפני שילוח המלאכים לעשו.

* * *

ז. על פירוש רש"י "מלאכים ממש", מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵⁹, שרק את ה"ממש" של המלאכים שלח יעקב לעשו, אבל הרחניות של המלאכים נשארה עם יעקב.

[דיוקו של הרבי, ש"מלאכים ממש" היינו ה"ממש" של המלאכים - הוא מזה שלשון רש"י הוא "מלאכים ממש", ולא מלאכים כפשוטו, או מלאכים כמשמעו, כרגיל בלשון רש"י, שגם אז היינו יודעים שיעקב שלח מלאכים, ולא שלוחים בשר-ודם (ואף-על-פי שגם במדרש נאמר מלאכים ממש, הרי שאני לשון רש"י שרגיל "כפשוטו" או "כמשמעו", ואם-כן, גם כאן היה צריך רש"י לומר כן). ובלשון רש"י "ממש", יש גם רמז שיעקב שלח לעשו רק את ה"ממש" של המלאכים].

(52) ב"ר פע"ו, א. וראה זח"א קיט, ב. קמז, ב. ועוד.

(53) פירש"י פרשתנו לב, ה.

(54) ויצא לא, מא.

(55) יומא לח, ב.

(56) וזהו ג"כ הרוב אפילו אם הי' חי כימי אבותיו (ב"ר פע"ו,

(50) שמטעם זה אמרו (ירושלמי סוף קדושין) עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל. - אבל דרך זו היא רק

במי שהוא בטוח שכל עשיותיו לשם שמים, כמבואר בלקו"ש

ח"א ע' 254. תורת מנחם - התועודיות ח"י ע' 18 ואילך.

(51) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(57) פירש"י פרשתנו שם, ז.

(58) פרש"י שם, ט (נת' בלקו"ש חט"ו ע' 265 ואילך).

(59) קונטרס ח"י אלול תש"ג ע' 21 (סה"ש תש"ג ע' 155)

בשם הז"מ (נתבאר בלקו"ש ח"י ע' 100 ואילך).

1 ח. ועל-פי המדובר לעיל, שיש הוראה לכל אחד מישראל מ"וישלח יעקב מלאכים", שלפני שמתחיל
 2 לעסוק בענין גשמי, עליו לשלוח את ה"מלאכים", כחות נפשו, לברר מה קורה "שם" - הנה גם העובדה
 3 שיעקב שלח לעשו רק את ה"ממש" של המלאכים, מהוה הוראה לכל ישראל, בהמשך להוראה הקודמת:
 4 מצד זה ש"אין אדם רואה חובה לעצמו"⁶⁰, "ועל כל פשעים תכסה אהבה"⁶¹, יכול האדם לטעות
 5 בחקירת ודרישת הענין הגשמי בכח שכלו והרגשתו (כההוראה האמורה לעיל מ"וישלח יעקב מלאכים
 6 אל עשו"), כיון שהשכל והרגש שלו משוחדים מאהבת עצמו.
 7 אפילו אצל התנאים, מצינו, ששוחד יכול לפעול עליהם⁶⁰, וזאת, למרות (א) שבפועל הם לא לקחו,
 8 (ב) אפילו "אם נטלתי שלי נטלתי"⁶⁰, (ג) היה אמנם ענין של שוחד, אבל הדין עצמו היה אודות הזולת,
 9 ולא אודות עצמו, (ד) הם היו צדיקים גמורים, ש"לבם ברשותם"⁶². ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר (א)
 10 מדובר לא רק אודות ענין של שוחד, אלא אודות ענין הנוגע לעצמו, (ב) ומדובר אודות אנשים כערכנו
 11 - הרי בודאי יש להיזהר שלא להסתנוור ("פֶּאֶרְבֵּלְעַנְדֵּעַט ווערן") מאהבת עצמו.
 12 ועל זה ישנה ההוראה כיצד צריכים ה"מלאכים" להישלח: רק את ה"ממש" צריך לשלוח, אבל
 13 הרוחניות ופנימיות הכחות (מלאכים), צריכים להישאר אצל "יעקב", שהאבות "הן הן המרכבה"⁵¹.
 14 כלומר: פנימיות הכחות צריכים להישאר אצל היהודי, כפי שהוא עומד בקדושה; שהוא יהיה בעל-הבית
 15 עליהם, והם יפעלו כפי שצריך להיות מצד נשמתו, שהיא בהבדלה ("אָפּאָגערָאָגן") מכל הענין הגשמי.
 16 וענין זה למדים גם מזה שהפרשה⁶³ נקראת בשם "וישלח"⁶⁴ - ששולח רק שלוחים, אבל הוא עצמו
 17 מובדל לגמרי ואין לו שום נטיה אל הענין, ודוקא אז ביכלתו לברר על-ידי השלוחים איך הענין הוא
 18 לאמיתתו.

* * *

19 ט. על⁶⁵ הפסוק⁶⁶ "קטנתי מכל החסדים", מפרש רש"י: "נתמעטו זכויותי על-ידי החסדים והאמת
 20 שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו".
 21 ב'אגרת הקודש' דיבור-המתחיל קטנתי⁶⁷ - שכתב אחר ביאתו מפ"ב - מבאר אדמו"ר הזקן את
 22 הפסוק: כל חסד שהקב"ה עושה לאדם, צריך לפעול אצל האדם שיהיה שפל רוח. כי החסד של הקב"ה
 23 זהו קרבת אלקים, וככל שגדל החסד - ככל שיותר "קמיה", הוא יותר "כלא". וזהו "קטנתי מכל החסדים",
 24 שמכל החסדים שהקב"ה עשה עם יעקב, נעשה יעקב קטן בעיניו, שזהו הביטול הבא מצד הקירוב.
 25 הטעם מדוע רש"י מביא פירוש אחר מפירוש אדמו"ר הזקן:
 26 רש"י מפרש פשוטו של מקרא, ובפשטות הפסוק אינו מובן, היתכן שיעקב ביקש מהקב"ה "הצילני
 27 נא גוי"⁶⁸, לאחר שכבר לפני-זה קיבל הבטחה מהקב"ה "ושמרתין גוי", "ואהיה עמך"⁶⁹?
 28 פירוש אדמו"ר הזקן על "קטנתי מכל החסדים" - שהחסדים פעלו ביטול ביעקב - לא בא לתרץ,
 29 ואינו מתעכב על השאלה, מדוע יעקב הוצרך לבקש "הצילני" [שהרי הביטול אינו סיבה שהבטחה לא
 30 תקיים].

בהם.
 (63) שתוכנה - בירור הניצוצות שבייר יעקב מעשיו וכו'.
 (64) ראה שיחת ש"פ תולדות ס"ב (תורת מנחם - התועודיות
 חמ"א ע' 284). וש"נ.
 (65) מכאן עד סוסי"ג - נדפס לאח"ז גם בלקו"ש ח"כ ע' 166
 ואילך.
 (66) פרשתנו לב, יא.
 (67) נדפס באגה"ק שבתניא ס"ב.
 (68) שם, יב.
 (69) ויצא כת, טו, לא, ג.

(60) כתובות קה, ב. וש"נ.
 (61) משלי י"ד, יב.
 (62) ב"ר שבהערה 39. - "לבם ברשותם" (שבצדיקים) הוא
 למעלה מ"מוח שליט על הלב" (שבבינונים). כי לבם ברשותם אינו
 בדרך שליטה וממשלה, שמצד היציגיות המוחין, כ"אם בדרך
 מאליו וממילא, שמצד פנימיות המוחין (ד"ה כי קרוב תרפ"א
 (סה"מ תרפ"א ע' שכה ואילך) ס"ב. וראה גם תניא שבהערה
 הנ"ל). והרי פנימיות המוחין, הוא למעלה משכל השייך למדות,
 ואינו מתפעל מחפץ הלב כלל (ד"ה גדולים מעשה צדיקים תרפ"ה
 (סה"מ תרפ"ה ע' קמו ואילך) ס"ד), ובכל זה, פעל שוחד גם

1 ולכן מביא רש"י, "שמא משהבטחתי נתלכלכתי כו".

2 יו"ד. אך צריך להבין:

3 איך שייך שיעקב יתיירא "שמא נתלכלכתי בחטא" - איך שייך ענין כזה אצל יעקב?

4 הן אמת, שכאשר נעשה נס ליהודי אזי "מנכין לו מזכיותיו"⁷⁰, אבל אין זה אלא שמנכין לו מזכיותיו⁷¹,
5 אבל לא שנעשה כאן ענין של חטא ח"ו?

6 וכמו כן אינו מובן גם בנוגע ל'אגרת הקודש' הנ"ל, שכתב אדמו"ר הזקן אחר ביאתו מפ"ב:

7 בתיבות "קטנתי מכל החסדים", היתה גם כוונתו לרמז, שמבלי הבט על כך שעוד בהיותו בתפיסה
8 היתה לו הבטחת הבעל-שם-טוב והמגיד שישתחרר, ויוכל אחר-כך להמשיך לגלות חסידות, ועוד ביתר
9 שאת מלפני זה⁷², אף-על-פי-כן, מבקש מהקב"ה גם עתה על זה, כיון ש"קטנתי מכל החסדים", כפירוש
10 רש"י.

11 - כי, הגם שב'אגרת הקודש' מבאר אדמו"ר הזקן את הפירוש ב"קטנתי וגו'" באופן אחר מפירוש
12 רש"י, אף-על-פי-כן: (א) לפי פשטות הדברים - מזה עצמו שמתחיל את האגרת בלשון הפסוק "קטנתי
13 גו'", משמע, שאדמו"ר הזקן מתכוין באגרת זו להדגיש גם את הענין ד"קטנתי" לפי פשטות הפסוק,
14 שזהו כפירוש רש"י (ובפרט, שאדמו"ר הזקן אומר על פירוש רש"י שזהו יינה של תורה⁷³); (ב) יתירה
15 מזה: ב'אגרת הקודש' גופא מרמז אדמו"ר הזקן לפירוש רש"י על הפסוק⁷⁴. ובהכרח לומר שכוונתו כאן
16 גם ל"קטנתי מכל החסדים" לפי פירוש רש"י, ובמילא גם לסיום הענין: "הצילני נא גו'". -

17 ואם-כן אינו מובן, כיצד שייך אצל רבינו הזקן ענין של "קטנתי" - שמא יגרום החטא וכו'?

18 יא. בכללות ההסברה בזה היא, שכאשר עולים לדרגא נעלית יותר, אזי מה שמקודם לא היה חטא,
19 הנה במעלתו עתה, הרי זה חטא. והפשט בזה הוא - שלא רק אם יעשה עתה מעשה זה מחדש הרי זה
20 חטא (שהרי אין זה חידוש), אלא המעשה הקודם, שבשעת מעשה לא היה נחשב לחטא - הנה עתה דנים
21 אותו על זה⁷⁵, וצריך לשוב על זה בתשובה⁷⁶.

22 אבל עדיין אין זה מספיק - כי: הן אמת שבשעת מעשה לא היה זה חטא ואף-על-פי-כן בעלייתו
23 חטא יחשב - הרי בהכרח לומר שגם בשעת מעשה היה זה שלא בתכלית כדבעי ("ניט קיין גלאטע
24 זאך")⁷⁷, כי אם הכל היה בתכלית כדבעי, הרי גם לאחר מכן לא שייך לשוב על זה בתשובה⁷⁸. ואיך
25 שייך לומר זאת לגבי יעקב, ולאחרי-זה - כפי שאדמו"ר הזקן מביא את הענין בנוגע לעצמו, וזה נעשה
26 חלק מהתורה.

27 ויובן זה לפי פירוש ה'פנים יפות'⁶⁶,

28 - מהספרים שהובאו בספרי חסידות בכמה מקומות מהנדפסים⁷⁹, ועוד יותר, במאמרי החסידות שלעת
29 עתה עדיין לא נדפסו. מחבר ה'פנים יפות' היה תלמיד המגיד, אשר י"ט כסלו הוא יום ההילולא של
30 המגיד, וגם גאולת אדמו"ר הזקן ב"ט כסלו קשורה בכך שי"ט כסלו הוא יום ההילולא של המגיד⁸⁰ -

(76) תניא פכ"ט (לו, ב). ונתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ד ע' 1197.

(77) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 16 באו"א.

(78) וככפ"ח (שם) שהי' חסר ב'דקדוקי מצות'.

(79) לקו"ת ס"פ נשא. פ' ראה כד, ג. ובכ"מ.

(80) וכמ"ש אדה"ז במכתבו להרלו"צ מבאָרדיטשוב בבואו מפ"ב "אג"ק שלו ח"א ע' צח ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו), אשר גאולתו היתה ב"יום הילולא רבא של רבינו הקדוש נ"ע". וראה גם לקו"ד (ח"א קא, א) אשר המגיד, קודם הסתלקותו, אמר לאדה"ז י"ט כסלו היום יום ההילולא שלנו.

(70) שבת לב, א. תענית כ, ב.

(71) והניכוי מזכיות לבדו (בלי חטא) אינו סיבה לביטול ההבטחה, כמ"ש הרא"מ כאן, והמהרש"א בחדא"ג ברכות ד, א. ראה הקדמה לקונט' יט כסלו תשי"ב (סה"מ קונטרסים ח"ג בתחלתו. אג"ק ח"ה ע' מז), ובהנסמן שם.

(73) "היום יום" כט שבט.

(74) במ"ש שם: "ואינו ראוי וכדאי .. שנדמה בעיניו שחטא". - וראה להלן הערה 85.

(75) ראה פע"ח שער התפילין פ"י. שער הגלגולים הקדמה

כב.

1 בפירוש הענין ד"קטנתי מכל החסדים":

2 בעליות הנשמות מעולם אחד לעולם נעלה יותר - שהרי "צדיקים אין להם מנוחה, שנאמר⁸¹ ילכו
3 מחיל אל חיל"⁸² - הנה בטרם שעולים לעולם הנעלה הרי הם חוזרים לקטנות (וכמבואר בהקדמה ל'חינוך
4 קטן' אודות הענין ד"שבע יפול צדיק וקם"⁸³), ובלשון ה'פנים יפות': בין גדלות ראשון וגדלות שני יש
5 קטנות שני. וזהו פירוש הפסוק "קטנתי מכל החסדים וגו'": בעליות יעקב שעלה מחוץ לארץ לארץ
6 ישראל, הנה קודם העליה, היה אצלו "קטנתי".

7 ועל-פי-זה יובן מה שביקש יעקב "הצילני נא מיד אחי מיד עשו" - דכיון שלאחרי ההבטחה, ולאחרי
8 העליות הקודמות, הנה קודם העליה לדרגא נעלית יותר היה אצלו הענין ד"קטנתי" - זקוק הוא ל"הצילני
9 נא". וכדאיתא ב'פנים יפות' שם, שאף-על-פי שקטנות שני הוא למעלה מגדלות ראשון⁸⁴, אף-על-פי-כן,
10 כיון שזהו בכל זאת ענין של קטנות, נדרשת אז שמירה גדולה⁸⁵.

11 יב. על-דרך-זה יובן גם בנוגע לאדמו"ר הזקן:

12 ידוע⁸⁶ שהענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" על-ידי אדמו"ר הזקן התחיל בעיקר לאחרי ביאתו
13 מפטברוג. - ואם-כן הרי זה מורה על גודל העליה שאליה הגיע אדמו"ר הזקן לאחרי פטרבורג,
14 בהשוואה לגדלות שלפני פטרבורג⁸⁷. ובין ה"גדלות" של אדמו"ר הזקן שקודם פטרבורג עד ל"גדלות"
15 שלו (שלמעלה מהקודם) שלאחרי פטרבורג, הנה בזמן שבינתיים היה אצלו הענין ד"קטנתי" - המאסר
16 של אדמו"ר הזקן.

17 שהרי המאסר היה מלווה ביסורים רבים וגדולים. וכידוע⁸⁸ שרבי לוי יצחק מבארדיטשוב תבע מאדמו"ר
18 הזקן בנוגע למאסרו: מדוע לקח כל-כך הרבה על כתפיו - "כל-כך הרבה יסורי כלל ישראל, יסורים של
19 מעלה, יסורי הנפש ויסורי הגוף שלכם, הרי היה אפשר לפעול ("דורכפירן") זאת על-ידי מקיפים". דברים
20 אלה אמר רבי לוי יצחק מבארדיטשוב בנוגע ליסורי המאסר גופא, ולאחרי זה - היסורים שהיו לרבינו
21 הזקן עצמו בג' השעות תיכף לאחרי המאסר, שהיו אצלו "צער גדול יותר מכל המאסר"⁸⁹.

22 ואם-כן מובן, שבגילוי⁹⁰ היה זה ענין של קטנות ונפילה לגבי מדרגת הגדלות הקודמת של אדמו"ר הזקן.

23 וכן נראה מדברי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן⁹¹, שלמרות שקשה לומר כן, אף-על-פי-כן הרי
24 כן היא המציאות - שגילוי האור שבא לאחרי פטרבורג היה על-דרך מאמר רז"ל⁹² "הזית כשכותשין
25 אותו מוציא שמנו".

(81) תהלים פד, ח.
(82) סוף ברכות. סוף מו"ק (ושם הלשון: "תלמידי חכמים").
וראה פ"ח ושער הגלגולים שם.

(83) משלי כד, טז.
(84) ואי"ז סותר למ"ש בחינוך קטן, שבין עלי' לעלי' הוא

בבחי' נפילה (גם) ממדריגתו הראשונה - כי הנפילה שבין עלי' לעלי' הוא ענין הנהר דינו והעמוד שבין עולם לעולם, וכהעלי' לשכל גדול ועמוק שהוא דוקא ע"י הקושיית המבלבלות אותו לגמרי משכל הראשון (פלח הרמון בראשית ע' 302), שאף שבחיצוניות ובגילוי מתבלבל משכל הראשון (שלבן צריך אז לשמירה גדולה, כמ"ש הפ"י שם), הרי גם הנפילה, באמיתית הענין, אינה ירידה, כ"א חלק מהעלי'.

(85) ו'ניתלכתי בחטא' (שבפרש"י) - יש לומר:
(א) חטא (מל' "אני ושלמה בני חטאים") - חסרון (לגבי מדריגתו הקודמת). ועפ"ז, גם הלכלוך בחטא (לא רק "נתמעטו זכויותי"), הוא מצד החסדים (ודלא כפי' הרא"מ והמהרש"א

בחדא"ג שם). - וכן מוכח גם ממה שבאגה"ק מביא מד"ל (ברכות ד, א) "שמא יגרום החטא" בהמשך למ"ש קודם "מחמת ריבוי החסדים".

(ב) בדוגמת "הקדוקי מצות" שבפ"ח שם.
- ועפ"י פירוש זה יובן יותר מה שיעקב הי' ירא שימסר ביד עשו. דלפירוש הא' "חטא - חסרון", הוא רק העדר מציאות

(בדוגמת "נתמעטו זכויותי"), שהתוצאות העדר - העדר שכר, אבל גם העדר עונש -

ונפרש שבדיוק משנה - בפע"ח - הל' ממש"כ לפני זה "עברות קלות" - כי אפילו זה אינו. ולכן שייך לאמור שנדמה ליעקב (ולאדה"ז) שישנו בו.

- שוב ראיתי בשער הגלגולים שם שבפי' מחלק (בנוגע לכל אדם) ומונה על הסדר: עונות חמורים, חטאים קלים מהראשונים, דקדוקי מצוות שהם כחוט השערה (ולהעיר ממה שמפרש שם לאח"ז בחכם אחד גדול שנענש על "הדקדוק הקל", "גם נענש" על הליכה ד' אמות בשבת ברה"ר ומעט עפר במנעליו בלי ידיעתו).

ולשון אגה"ק: "שנדמה בעיניו שחטא", זה שנדמה בעיניו הוא ע"ד מרז"ל (מו"ק יח, סע"ב) שגם בזה ב' אופנים: א) נחשד מפני שיש בו - עכ"פ מעין זה. ב) אין בו כלל, ונחשד (בנדוד"ד - בעיני עצמו) מפני סיבה צדדית (ביטול ביותר וקטנות שבינתיים).

(86) סה"ש תורת שלום ע' 112.

(87) ראה לקו"ד ח"א כב, סע"ב ואילך.

(88) לקו"ד שם כט, א.

(89) שם מ, ב.

(90) ראה לעיל הערה 84.

(91) סה"ש תורת שלום ע' 26.

(92) ראה מנחת נג, ב. שמור"ר פל"ו, א.

ממשל זה מובן, שבשעת המאסר, "כשכותשין", היה ענין של קטנות אפילו לגבי קודם פטרבורג, כי: ¹
 בעת כתישת הזית, כאשר הזית מונח תחת הקורה, חסרים בו ב' המעלות: אין לו את המעלה ²
 שלאחרי-זה, שהרי עדיין לא הוציא את השמן שיכול להאיר אור בכל העולם, ואז כבר אין לו גם את ³
 מעלתו הקודמת, כאשר היה פרי שלם, שהרי הגם שלפני הכתישה לא היה אפשר להשתמש בשמן למאור, ⁴
 היה אז ראוי למאכל, והיה אפשר לברך עליו, מה-שאין-כן בזמן שכותשין הזית, אין בו גם מעלה זו. ⁵
 וכמו כן מובן בנוגע לזמן של המאסר דפטרבורג: לא זו בלבד שעדיין לא היתה הפצת מעיינות ⁶
 החסידות כמו לאחר פטרבורג, אלא שאז, בשעת המאסר והתפיסה, לא היתה יכולה להיות הפצת ⁷
 החסידות גם באופן כפי שאדמו"ר הזקן היה אומר לפני פטרבורג. ⁸
 וענין זה, שבאותו זמן נחסרה האפשריות להפצת חסידות, הרי היה נוגע גם לאדמו"ר הזקן עצמו. ⁹
 וכמובן מדברי הרבי⁹³, שאפילו צדיק גמור שמתבטל מתלמוד תורה בגלל חלישות הגוף, צריך לשוב ¹⁰
 בתשובה שלימה מעומקא דלכא. והדברים אמורים אודות תלמוד תורה סתם, ומכל-שכן כשמדובר אודות ¹¹
 תלמוד תורה דרבים, ועל-אחת-כמה-וכמה אודות פנימיות התורה. ¹²
 ולכן אומר "קטנתי וכו'". ¹³
 יג. בכל שנה ושנה חוזרים ונשנים אותם הענינים⁹⁴. וכיון שכל הענינים מתחילים מהתורה, לכן ¹⁴
 קוראים בתורה, בשבת הסמוכה (או בשבת שחל בו) י"ט כסלו⁹⁵: "קטנתי מכל החסדים וגו'", ¹⁵
 שזוהי הבקשה של יעקב אבינו ושל נשיאי ישראל (וכדאיתא בקהלת יעקב⁹⁶, ש"נשיא" ראשי תיבות: ¹⁶
 ניצוצו של יעקב אבינו), ואדמו"ר הזקן בפרט, שהם מתפללים - וגם עבור כל אחד מישראל - שמבלי ¹⁷
 הבט על כך ש"קטנתי וגו'", תקויים אצלו ההבטחה: "היטב אטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר ¹⁸
 לא יספר מרוב"⁹⁷. ¹⁹

* * *

יד. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויקח מן הבא בידו מנחה גו'. ²⁰

* * *

טו. על⁹⁸ הפסוק⁹⁹ "שני בני יעקב", מפרש רש"י¹⁰⁰: "בניו היו, ואף-על-פי-כן נהגו עצמן שמעון ²¹
 ולוי כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו עצה הימנו". ²²
 מפירוש רש"י מובן, שהטענה כלפי שמעון ולוי אינה על עצם הריגת אנשי שכם; הטענה היא רק ²³
 מדוע "לא נטלו עצה הימנו" - שאילו היו שואלים בעצת יעקב, היו עושים זאת באופן אחר, כי אם ²⁴
 נאמר שהטענה לשמעון ולוי היתה על עצם הענין, לא היה רש"י צריך לומר "שלא נטלו עצה הימנו", ²⁵
 בה בשעה שישנו ענין גדול הרבה יותר - הריגת עיר שלימה. ²⁶
 וגם מזה שאחר-כך תבע מהם יעקב "עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ"¹⁰¹, מובן, שעל עצם הענין ²⁷
 של הריגת שכם, לא היה לו דבר נגדם; הם היו צריכים לעשות זאת; הטענה היתה רק מדוע עשו זאת ²⁸

תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 94 הערה 30.

97 פרשתנו לב, יג.

98 מכאן עד סוסכ"ב - נדפס לאח"ז גם בלקו"ש ח"ה ע' 150 ואילך.

99 שם לד, כה.

100 מב"ר פ"פ, יו"ד.

101 שם, ל.

93 לקו"ד שם קפג, א.

94 ראה לב דוד (להחיד"א) פכ"ט (ע"פ מש"כ הרמ"ז בס' תיקון שובבים). משנה ספ"ג דגיטין. שו"ת הר"י אירגס (בסו"ס מבוא פתחים) ס"ה בארוכה.

95 ראה שיחת ש"פ תולדות הערה 81 (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 294).

96 מערכת רבי. ונתבאר בלקו"ש ח"ד ע' 1051 הערה 18.

1 באופן שהביא לידי "עכרתם אותי גו". (זוהי גם כוונת רש"י בדבריו "שלא נטלו עצה הימנו": אילו
2 היו מתייעצים ביעקב, היו הורגים את שכם באופן שלא היה מביא לידי "עכרתם גו"). ועל זה השיבו
3 שמעון ולוי, שהם עשו דוקא באופן כזה, כי "הכזונה יעשה את אחותינו"¹⁰². ומזה שיעקב לא ענה
4 מאומה על דבריהם, מובן, שקיבל את תירוץם.

5 ומכל זה ברור, שאנשי שכם היו מחוייבים מיתה.

6 טז. מדוע היו אנשי שכם מחוייבים מיתה? - מבאר הרמב"ם¹⁰³, לפי שאחת משבע מצוות בני נח
7 היא שמצווין על הדינין¹⁰⁴, והיינו (לשיטת הרמב"ם) שהם מחוייבים להושיב דינין ושופטים בכל פלך
8 ופלך, לדון על שש המצוות שלהם; וכיון ששכם גזל, ואנשי העיר ידעו זאת ולא דנוהו, עברו בכך על
9 מצות דינין, ובן נח שעובר על אחת משבע המצוות, מחוייב מיתה¹⁰⁵ בסייף¹⁰⁴.

10 הרמב"ם¹⁰⁶ מביא את הרמב"ם, וחולק עליו. לדעת הרמב"ם, מצות דינים אצל בני נח אינה "להושיב
11 דינין בלבד", אלא בכך ציוה אותם הקב"ה על דיני גניבה ואונאה וכו' ומקח וממכר וכיוצא בהן¹⁰⁷.
12 וכאשר בן נח עובר על אחד מדינים אלה - נהרג. אבל בשביל לא להושיב דינים - אף שנצטווה גם על
13 זה - לא מגיע לו עונש מיתה (כיון שזהו "עשה"). ולכן אי אפשר לומר, שכל אנשי שכם נתחייבו הריגה
14 על שלא דנו את שכם (ובפרט, ששכם היה המלך שלהם, שיראו מפניו, ולא שייך שידונו אותו¹⁰⁸). אלא
15 אנשי שכם נתחייבו מיתה מצד ענינים אחרים - על עבודה-זרה גילוי עריות וכו', אבל עד אז, לא התעסקו
16 בני יעקב עמהם; זה לא היה ענינם. אך בגלל מעשה דינה, נקמו שמעון ולוי, והרגו את אנשי עיר שכם
17 על שאר העבירות שעברו, שבגללם היו מחוייבים מיתה.

18 יז. כיון שלשיטת הרמב"ם, קאי מצות דינין על דיני גניבה ואונאה, מקח וממכר וכיוצא בהן, וגם
19 להושיב דינין בכל עיר ועיר, נמצא, שבמצות דינין נכללים כל הענינים הנוגעים לישוכו של עולם (ענינים
20 שבין אדם לחבירו). וגם צדקה שבה מחוייבים בני נח¹⁰⁹, היא בכלל מצות דינים¹¹⁰.

21 וענין זה מוכרח מסדום ועמורה שנתחייבו במיתה, ו"זה היה עון סדום", אשר "יד עני ואביון לא
22 החזיקה"¹¹¹. היכן מצינו שבני נח יתחייבו לעשות צדקה, ועוד בעונש מיתה? - על כן צריך לומר, שצדקה
23 וכדומה נכללת במצות דינים¹¹².

24 - מאמר המוסגר: גם לשיטת הרמב"ם, שמצות דינים היא רק להושיב דינים בכל פלך ופלך, ולא
25 דיני גניבה ואונאה וכו', צריך לומר, שבני נח מחוייבים בהחזקת יד עני ואביון (כדמוכרח מ"זה היה עון
26 סדום"), "לעשות צדקה ומשפט". [אולי אפשר לומר, שלדעתו, נכללים כל ענינים אלו ונלמדים ממצות

בפרשת סדום (וירא יח, יט).

ולפי מ"ש בפנים, הגו"ד על סדום הי' בשביל דברים שנצטוו בהם - וכמוש"כ בחי' הר"ן (סנהדרין נו, ב) אלא שמפרש שלא קחשיב צדקה מפני שהיא בקום ועשה. (ודלא כמ"ש המהרש"א כחדא"ג שם קד, ב ד"ה עשאוני).

ועפ"י מ"ש בפנים תתורין קושית המהרש"א שם (נו, ב) "אמאי לא חשיב נמי צדקה" (לה"ס שחשיב גם קום ועשה) - כי צדקה היא בכלל מצות דינים (להרמב"ם).

112) ואף שעון סדום הי' ש"ד עני ואביון לא החזיקה, ולדעת הרמב"ם אין ב"נ נהרג על ביטול מ"ע - היינו מיתה בידי אדם, משא"כ בדיני שמים. וכמו "עכו"ם ששבת חייב מיתה" (סנהדרין נח, סע"ב), שעונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה ע"ז אבל אינו נהרג (רמב"ם הל' מלכים פ"י, ה"ט. וראה שו"ת חת"ס בליקוטים סי"ד, שפירש ער"ז בדעת הרמב"ם). - עוי"ל שאופן ד"לא החזיקה" הי' גם ע"י עש"י (ראה סנהדרין קט, א ושם) וכיון שחייב הצדקה הוא מ"אזהרתן" וגם העבירה ע"ז היתה כעבירה על "אזהרתן" - עונשם כעובר על אזהרתן.

102) שם, לא.

103) ספ"ט מהל' מלכים.

104) סנהדרין נו, סע"א.

105) שם נו, א.

106) בפירושו עה"ת כאן. וראה ר"ן ומאירי (סנהדרין שם).

107) ועפ"י צריך בירור למה נצטוו על גזל בפ"ע. ואולי מטעם זה מיאן הרמב"ם בשיטת הרמב"ם. או שגירסתו "דיינין" (כגירסת ב"ר ספ"טז. ועוד) - אלא שבכל דפוס הרמב"ם שראיתי כתוב "דינים". ואכ"מ.

108) ראה גם אוה"ח כאן.

109) סנהדרין (נד, ב): "ביתו לצדקה" (וראה הרמ"ה שם ומהרש"א שם נו, ב ד"ה בפירוש).

110) שוב מצאתי מובא כן בשם לבנת הספיר וירא.

111) יחזקאל (טז, מט). ואף שעברו על כמה עבירות - ובהם ע"ז ג"ע ושי"ד (סנהדרין קט, א ואילך. רד"ק לך לך יג, יג) - הגזר דין, הפיכת סדום - הי' על אשר "יד עני גו" (שם קד, ב). ועפ"י תומתק שייכות "כי ידעתיו למען אשר יצוה גו" צדקה ומשפט

- 1 "פרו ורבו" 113, שענינה "ומלאו את הארץ וכבשוה" 114, ישובו של עולם 115, ודוחק]. ויש לומר שלמדים
 2 זאת מ"לעשות צדקה ומשפט" 116, או ממקום אחר, וכשאר ענינים של "קום ועשה" 117.
- 3 אבל דברי הרמב"ם 118 "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר כו' נתן צדקה
 4 כו'", מראים דעתו, שאינו מחוייב בצדקה (ו"לעשות צדקה" - יפרש על "פשרה" 119). ושאינו סדום ש"יד
 5 עני גו'" היה באופן קיצוני 120. ועדיין צריך עיון בכל זה. עד כאן מאמר המוסגר. -
- 6 ועל-פי-זה יובן מה שכתוב "כי ידעתיו גו' לעשות צדקה ומשפט" 116 - דלכאורה הרי מצות צדקה
 7 ניתנה רק לאחר מתן-תורה? הן אמת ש"קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה" 121, אבל
 8 קשה לומר, שהחיבה שלמעלה לאברהם - "כי ידעתיו לשון חיבה" 122 - למען גו' לעשות צדקה ומשפט",
 9 היא רק כמו שכר המגיע למי שאינו מצווה ועושה 123. אלא החיבה היתה כמו למצווה ועושה, כי גם
 10 לפני מתן-תורה היה החיוב בצדקה וכו', כנ"ל.
- 11 יח. על-פי-זה תתורץ גם הקושיא (שנשאלה בשבתות שלפני-זה 124) על פירוש רש"י שמפרש 125,
 12 שהתורה הקדימה מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, בכדי שלא יאמרו "לא קיים אברם את כבוד אביו"
 13 - דלכאורה, הרי על כיבוד אב נצטוו רק במרה 126?
 14 הן אמת ש"קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה" 121, אבל: (א) יש שיטה 127, שהאבות
 15 קיימו כל התורה רק בארץ ישראל, ואילו זה ש"הניחו (לאביו) זקן והלך לו" היה בחרן; (ב) אברהם
 16 אבינו קיים כל התורה מעצמו, שהרי לא נצטווה, ואם-כן, לא שייך לומר שאנשי חרן יתבעו זאת הימנו,
 17 - בנוגע ליעקב, שבמשך 22 שנה לא קיבל כיבוד אב מיוסף, בגלל שבמשך 22 שנה לא קיים יעקב

מענין חס כפשוטו של מקרא שלא הי' רק "וירא גו'" (נח ט, כב) - בזיון (ב"ר פל"ו, ו. פרדר"א פכ"ג. פירש"י שם, כג) ובתואל ולבן (פירש"י חיי שרה כד, ג) - אין רא' כ"כ, כי בנדר"ד המדובר בכיבוד, ובהם המדובר בזיון (וראה רמב"ם הל' ממרים פ"ה, ה"א. חידושי רעק"א י"ד סרמ"א) - דחמיר כ"כ עד: (א) ש"אפילו ברמיזה; (ב) ש"ארור מפי הגבורה" (רמב"ם שם ה"ט).
 וי"ל (בנוגע לב"ג) שהוא בגדר שפיכת דמים - "דאזיל סומקא" (ב"מ נח, סע"ב. וראה לקמן שם דילפינן מתמר (שלפני מ"ת)).

- כן להעיר אשר פשט הכתוב (משלי ל, יז) "עין תלעג לאב גו' יקרוה עורבי נחל גו'", משמע שזהו ענין "טבעי" (ראה עירובין ק, סע"ב: "היינו למדין". וברש"י שם: "שנתן כו' להודות לנו"). ואינו שייך למקבלי התורה דוקא, כ"א לכל בני"א. ואם כנים הדברים יובנו דברי הרמב"ם (שם), שלאחרי הראי' דהמבזה אביו "ואפילו ברמיזה ה"ז ארור מפי הגבורה שנאמר (תבוא כו, טז) ארור מקלה אביו ואמו" - מוסיף: "יהרי הוא אומר עין תלעג גו'". והקשו למה צריך להביא גם מן הכתובים. ונתי' הרד"ב דמ"עין תלעג" מוכח ד"אפילו ברמיזה", ד"מקלה" משמע מקלל בפירושו - לא זכיתו להבין, דא"כ מנ"ל להרמב"ם ד"אפילו ברמיזה ה"ז ארור מפי הגבורה". ודוחק גדול לומר דמ"עין תלעג" ידעין ד"מקלה" ופירושו גם "ברמיזה". ועפ"י הנ"ל מובן, ד"ארור מקלה" - רק בבני"א נאמר. ומוסיף "וזה"ה אומר עין גו'" - ב"כל המבזה כו'" גם ב"ג. ולכן בטושו"ע (י"ד סרמ"א ס"ו) שהוא לשון הרמב"ם - הרי אף שהעתיק "אפילו ברמיזה" והכתוב ד"מקלה" והעתיק סיום דברי הרמב"ם "ויש לב"ד כו'" - די"ל והשמיט מה שביניהם "יה"ה אומר עין גו'" - אלא שאין דיני ב"ג בטושו"ע. [ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א]. (127 רמב"ן תולדות כו, ה.

- 113) דקודם מ"ת - לכל הדעות - נאמרה לב"ג (סנהדרין נט, ב), והטא סדום הרי הי' קודם מ"ת. - אלא שעפ"ז עדיין לא נת' "וחטין בצדקה פרוק" דנבוכדנצר (דניאל ד, כד). ובפרט שמדדוהוסיף הרמב"ם (הל' רוצח ספ"ב) לאחרי "השיא עצה לגו'" התיבות "ליתן צדקה" - משמע דזהו לא רק "עצה טובה" סתם, אלא גם "שיעשה דבר מצוה" (שהביא לפני זה). - וע"פ המדובר כאן יל"פ דזהו מצוה שאינו מצווה ועושה.
- 114) בראשית א, כח.
 115) כי "לא נברא העולם אלא לפרי' ורבי" (גיטין מא, ב).
 116) ראה לעיל הערה 111.
 117) סנהדרין נח, סע"ב. וראה חולין צב, סע"א: "שלשים מצוות כו'" (ובהסמך עה"ג שם).
 118) הל' מלכים שם ה"י.
 119) וכפירש"י סנהדרין נו, ב.
 120) (כמבואר בסנהדרין קט, א ושם) שנענשו במיתה על החזקת יד עני.
 ועפ"ז מובן המשך הכתובים ביחזקאל שם (מט"ג): "ויד עני ואביון לא החזיקה ותגבינה ותעשינה תועבה לפני ואסיר אתה" - ולא פירש מהי התועבה שעושה "ואסיר". גם - בכתוב שלפני זה - ש"יד עני גו' הי' עון סדום". אלא ש"ותעשינה תועבה" היינו ביאור האופן ד"לא החזיקה". ועפ"ז מובן ג"כ צורך הביורר "הכצעקתה" (וירא שם, כא) - האופן ד"לא החזיקה".
 121) יומא כח, ב. משנה סוף קידושין.
 122) פירש"י עה"פ.
 123) ראה קידושין לא, א. והסוגיא בסנהדרין (נו, ב) משמע דמצווה.
 124) שיחת ש"פ וירא ס"ד (תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 238).
 125) ס"פ נח. ב"ר פל"ט, ז.
 126) סנהדרין נו, ב.

1 כיבוד אב¹²⁸, אפשר לבאר, שאין זה ענין של עונש¹²⁹, אלא זהו ענין של סיבה ומסובב ("מדה כנגד
2 מדה"¹³⁰): כיון שחסרה אצלו העבודה דכיבוד אב, לא היה אצלו המסובב הבא על-ידי עבודה כזו. ואילו
3 היתה אצלו עבודה זו, היה מקבל כיבוד אב מכל בניו, שעיקרם יוסף - עיקר תולדות יעקב, כי "כל עצמו
4 של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל"¹³¹, ועד ש"התולדות הללו לא באו אלא בזכותו של יוסף
5 ובשבילו"¹³².

6 ואף-על-פי שגם עונש הוא "מדה כנגד מדה"¹³³, וכידוע שעונש הוא לפי ערך הפגם¹³⁴, הרי הכוונה
7 כאן אינה לענין העונש, אלא לענין של העדר המסובב שבסיבת העדר הסיבה. -

8 ועל-פי הנ"ל, שבני נח נצטוו על הענינים הנכללים בישובו של עולם, יש לומר, שהיו מחוייבים גם
9 בכיבוד אב, כיון שכיבוד אב הוא בדוגמת פריעת חוב (שזהו עוד יותר מצדקה), כפי שמצינו אחד
10 הטעמים על כיבוד אב¹³⁵: כיון שאביו ואמו התייגעו עבורו, ושימשו אותו בקטנותו, כאשר לא היה יכול
11 לשמש את עצמו - אין לו להיות כפוי טובה, ועליו לשלם להם את חובו.

12 ועל-פי-זה יומתק: (א) הלשון "לא קיים אברם את כבוד אביו", ולא "מצות כיבוד אב" - כי אז לא
13 היתה המצוה "כיבוד אב"; החיוב דכיבוד אב היה בתור צדקה, או דינים, ישובו של עולם; (ב) הלשון
14 "שהניחו זקן והלך לו". לכאורה, מה נוגע אם אביו זקן או לא, במצות כיבוד אב אין חילוק אם אביו
15 זקן או צעיר? - אלא, כיון שהחיוב דכיבוד אב בבני נח הוא בגלל ישובו של עולם, או צדקה (פריעת
16 חוב), הרי זה שייך בעיקר באביו זקן שאינו יכול לשמש את עצמו וזקוק לבנו.

17 יט. על-פי הנ"ל מובן, שאי-אפשר לבוא בטענות אל שמעון ולוי מדוע הרגו את אנשי שכם, כי אנשי
18 שכם היו מחוייבי מיתה.

19 ולכן לא מצינו שחז"ל יבהירו "כל האומר שמעון ולוי חטאו אינו אלא טועה", על-דרך שמבהירים
20 "כל האומר ראובן חטא וכו'"¹³⁶ - כי בנוגע לשמעון ולוי לא יכולה מלכתחילה להיות טעות.

21 כל הטענה כלפיהם היתה רק על "שלא נטלו עצה הימנו", ועשו זאת באופן שהביא לידי "עכרתם
22 אותי להבאישני ביושב הארץ"; על-ידי-זה שעשו זאת במרמה, ולא קיימו הבטחתם, גרמו חילול השם
23 (כפי שמצינו בגבעונים, ששינו מדברי תורה, ובלבד לא לעבור על מה שהבטיחו להם, שהיה עלול לגרום
24 חילול השם¹³⁷). אנשי שכם אמנם נתחייבו מיתה, אבל לא היו צריכים לפעול באופן של מרמה, אלא
25 לומר להם בגלוי, שהם חייבים מיתה, ואז לא היו מגיעים לידי חילול השם¹³⁸.

26 כ. על-פי-זה יובן גם מה שכתוב בפרשת ויחי¹³⁹ "כי באפם הרגו איש גו' ארור אפם כי עז גו' -
27 דלכאורה אינו מובן:

28 (א) מדוע רק "הרגו איש" - הרי הם הרגו עיר שלימה?

י"ל, שהרי ה' שם כבוד רבו שמביאו לחיי עוה"ב כשם שאביו
מביאו לחיי עוה"ז (ב"מ לג, א (במשנה)).
131 רש"י וישב שם, ב. מב"ר פפ"ד, ה.
132 ב"ר שם. ועפ"ז מתורץ - הרי גם במשך כ"ב שנה אלו
ה' ליעקב כיבוד אב משאר השבטים.
133 זח"א קח, א. וראה סוטה ת, ב.
134 תניא פכ"ד בהגה.
135 ירושלמי פאה פ"א ה"א. וראה חינוך מצוה לג.
136 שבת נה, ב.
137 גיטין מו, א. וראה גם יבמות עט, א.
138 ועפ"ז תתורץ קושיית הרדב"ז בהל' מלכים שם.
139 מט, ו"ד.

128 רש"י ס"פ תולדות. וישב לו, לד.
129 וצ"ע"ק במגילה טז, ב (ושם): "שכל אותן כו' נענש".
ולכן נ"ל - בהקדם הדיוק בלשון רש"י כ"פ (במגילה וכן בפני
עה"ת ס"פ תולדות) "כבוד אביו" ולא "מצות כבוד אביו", וכמו
שדייק גם בס"פ נח - שגם ביעקב הכוונה לא למצוות כבוד אב
כ"א לצדקה וכיו"ב (כמבואר בפנים בנוגע לאברהם) ולכן שייך
ע"ז עונש (ולא כמבואר בפנים דהוי סיבה ומסובב).
130 רש"י ישן ס"פ תולדות. וראה מגילה שם: "יוסף
שפירש מאביו כ"ב שנה כשם שפירש יעקב". ולכאורה עפ"ז גם
כנגד י"ד שנה שהי' יעקב בבית עבר צ"ל חסר אצל יעקב. וי"ל
ברא"פ שזהו דיוק הלי' (מגילה שם) "תולדות" יתור מכבוד אב"א
(אף שלכאור' אין הוכחה אלא ששווה - וכקושיית החדא"ג). כן

1 רש"י מפרש שם¹⁴⁰ מה שכתוב "איש" (לשון יחיד), שזהו לפי ש"אינן חשובין כולם (חמור ואנשי
2 שכם) אלא כאיש אחד". אבל אינו מובן: אם הפסוק היה רוצה לשבח את שמעון ולוי ולהלל את גבורתם
3 - מתאים לספר שכל העיר שכם היתה חשובה אצלם כאיש אחד; אבל הפסוק מדבר כאן בהיפך השבח,
4 וגם - לא אודות גבורתם, אלא אודות עוולה, שעשו באפם. ואם-כן, אדרבא, הפסוק היה צריך להדגיש
5 ששמעון ולוי הרגו עיר שלימה, שזה גרוע מהריגת איש אחד?

6 (ב) על הפסוק "ארור אפם כי עז", אומר רש"י¹⁴¹, "אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם",
7 אבל לא אותם חסו-שלום. נשאלת השאלה: וכי משוא פנים יש בדבר?

8 אך לפי ביאור הנ"ל מובן: על הריגת אנשי שכם - לא היו ליעקב טענות. הוא רק תבע מדוע שמעון
9 ולוי לא אמרו בגלוי לאנשי שכם שהם מחוייבים מיתה וכו'. אבל לכאורה מובן מעצמו שהיו מוכרחים
10 לפעול במרמה - שהרי הם היו "מתי מספר"¹⁰¹, והוצרכו להלחם בעיר שלימה, באנשי שכם; ועל זה
11 אמר יעקב: "הרגו איש" - כל אנשי שכם היו חשובים בעיניהם¹⁴² כאיש אחד, כך שהם היו שנים כנגד
12 - איש (אחד), ולא התיירו כלל מפני אנשי שכם, ואם-כן, לא היו שמעון ולוי צריכים לפעול במרמה,
13 באופן שהיה יכול להביא לחילול השם.

14 על-פי-זה הקושיא היא: מדוע אכן פעלו במרמה? אך התירוץ על זה - על-פי קושיא נוספת: מדוע
15 אומר יעקב "באפם הרגו" - הרי אנשי שכם נתחייבו מיתה על-פי תורה? אלא זהו אמנם הדיוק והטענה
16 - לא על עצם ה"הרגו", אלא על כך ש"הרגו" "באפם": הם באו לכלל כעס, ועל-ידי-זה באו לכלל טעות
17 - דיברו במרמה וכו'. ובמכל-שכן ממה שנאמר אפילו במשה רבינו, ולאחרי מתן תורה: "בא לכלל כעס
18 בא לכלל טעות"¹⁴³. ולכן מדגיש יעקב "ארור אפם", כי כל ענין המרמה וכו', בא רק על-ידי "אפם".

19 כא. על-פי הנ"ל יובן גם מענה שמעון ולוי לטענת יעקב "עכרתם אותי גו' ונשמדתי אני וביתי" -
20 "הכזונה יעשה את אחותינו":

21 לכאורה, מהו התירוץ שבדבר? וכי בגלל ש"הכזונה יעשה גו'" אין צורך לשלול את ה"ונשמדתי
22 וגו'"? (וגם על-פי דין - במקרה כזה אין חיוב של מסירת נפש¹⁴⁴).

23 ויובן בהקדם דיוק לשון הכתוב "הכזונה", ובשני הקצוות: (א) מדוע - בכ"ף הדמיון, ולא "הזונה".
24 (ב) הדין הוא, שפנוי הבא על הפנויה, אינה נעשית זונה¹⁴⁵, ואם-כן, למה השתמשו (אם כי בכ"ף הדמיון,
25 אבל בכל זאת) בגדר "הכזונה"?

26 רש"י, שמבהיר לכל-לראש פשוטו של מקרא, מפרש אמנם "הכזונה - הפקר". אבל לשון הכתוב הוא
27 "הכזונה", וצריך לומר, שהכזונה גם לגדר וענין של זונה, וביחד עם זה - בכ"ף הדמיון.

28 והביאור בזה - על-פי מה שכתוב ב'לקוטי תורה'¹⁴⁶ על הפסוק¹⁴⁷ "ולא תתורו גו' אשר אתם זונים
29 אחריהם", שאצל בני-ישראל, שהם בבחינת אשה להקב"ה, נחשב "תתורו אחרי לבבכם" לענין של זנות.
30 הנישואין של בני-ישראל עם הקב"ה היו בשעת מתן תורה, וההתחלה בזה היתה מאברהם אבינו
31 והלאה¹⁴⁸.

(143) רש"י מטות לא, כא. מפסחים סו, א.

(144) וכן הקשה באוה"ח כאן.

(145) יבמות סא, ב.

(146) קרח נג, ג. ועייג"כ שלח מד, סע"א. פינחס עה, ד.

(147) שלח טו, לט.

(148) ראה ל"ת הארזיז"ל ר"פ לך לך. ד"ה וה' ברך את

אברהם - להצ"צ - פ"ג (נדפס בפ"ע וגם באוה"ח חיי שרה קכו,

א). ומרומז במרז"ל ש"שני אלפים תורה" מתחיל בימי אברהם

(ע"ז ט, א. ועיי"ש: "אי נימא ממ"ת").

(140) מב"ר פצ"ט, ז. תנחומא ויחי יו"ד.

(141) מב"ר שם. פצ"ח, ה. תנחומא שם.

(142) ובזה מובן זה שלא העתיק רש"י כל לשון הבר' "כולם

לפני הקב"ה כאיש אחד". ובהשמטת התיבות "לפני הקב"ה" -

נשתנה הפירוש ודברי רש"י ה"ה בנוגע לשמעון ולוי. והוא כפי

התנחומא "לפניהם ולפני הקב"ה". [ולא העתיק זה רש"י, כי

"לפני הקב"ה" אין זה פשוטו של מקרא. ואדרבא עפ"י פשוטו -

מאי קמ"ל, פשיטא דלפני הקב"ה הם כאיש אחד. ואינו נוגע

לפירושו כאן].

- 1 וזאת טוענים שמעון ולוי: "את אחותינו": כיון שאנו בני יעקב, ש"האבות הן הן המרכבה"¹⁵¹ - נתקשר
 2 רק להקב"ה¹⁴⁹. ומהאבות - הנה יעקב בפרט הוא קו התורה וענין היחוד¹⁵⁰ - והיא "אחותינו" - הרי זה
 3 ענין של "הכזונה", שנעשה ענין כדמיון של אסורה לבעלה - זה הקב"ה.
- 4 וזהו גם המענה של בני יעקב מדוע לא נטלו עצה וכו': כיון שמדובר אודות "הכזונה גו'", התנתקות
 5 מהקב"ה - נגע הדבר בעצם נפשם, למעלה משכל ועצה, ונתעוררו במסירות-נפש, למעלה מטעם ודעת,
 6 ולכן "לא נטלו עצה"¹⁵¹.
- 7 מכל השבטים התעוררו שמעון ולוי דוקא בתנועה של מסירות-נפש. וטעם הדבר: שמעון ולוי נעשו
 8 אז בר מצוה, וכמו שכתוב¹⁵² "ויקחו גו' שמעון ולוי גו' איש חרבו", ובאופן - שמהם למדים את
 9 השיעור¹⁵³ (ובמילא - כל הקשור בזה) עבור כל ברי-המצוה שבכל הדורות¹⁵⁴. ולכן הראו הם כיצד היא
 10 התחלת ויסוד העבודה (בר מצוה) - למעלה מטעם ודעת¹⁵⁵.
- 11 כב. ההוראה מהנ"ל בעבודתנו:
- 12 למרות שעל-פי דיני התורה יש כמה חילוקים בין דאורייתא, דרבנן וכו', וגם ביני דאורייתא גופא
 13 ישנו חילוק בין שאר עבירות לג' הדברים שעליהם "יהרג ואל יעבור"¹⁵⁶, הרי מצד זה שבני-ישראל הם
 14 בבחינת אשה להקב"ה, הנה כל עבירה היא בבחינת "זונים אחריהם", כנ"ל.
- 15 ובפרט - עבירה על מצות לא-תעשה: מצות עשה ענינה המשכת האור, ובהעדר קיום מצות-עשה,
 16 לא נמשך האור. מה-שאינ-כן עבירה על מצות לא-תעשה ענינה הוא - יניקה והמשכה לחיצונים¹⁵⁷, וזהו
 17 בדוגמת ענין הזנות, שנותנים החיות כו' להיפך הקדושה. ואף-על-פי שנותנים להם בחינת החיצוניות
 18 בלבד, שהרי "וכבודי לאחר לא אתן"¹⁵⁸, הרי את החיצוניות על-כל-פנים נותנים להם.
- 19 ולכן כל מצוה צריכה "לחדור" ("דערנעמען") עד עצם הנפש, ומכל עבירה צריך להיזהר בתנועה של
 20 מסירות-נפש בלי שום חשבונות¹⁵⁹.
- 21 הן אמת, שהעבודה צריכה להיות על-פי טעם ודעת, בכדי שתחדור בכחות הפנימיים, אבל התחלת
 22 העבודה צריכה להיות בקבלת עול למעלה מטעם ודעת. וכאשר התחלת העבודה היא בקבלת עול ומסירת
 23 נפש ללא חשבונות, אז דוקא¹⁶⁰ יכולה להיות לאחר-יזה העבודה על-פי טעם ודעת, במדידה והגבלה,
 24 על-פי התורה.
- * * *
- 25 כג. בסוף פירושו על הפרשה, אומר רש"י¹⁶¹: "מגדיאל הוא רומי".
- 26 וצריך להבין - וכנ"ל גם לפי פשוטו של מקרא - מה רוצה רש"י לומר בזה; ולשם מה צריך לפרש
 27 ש"מגדיאל הוא רומי"?

(155) ראה תניא ספכ"ה. שם רפמ"א.

(156) סנהדרין ע"ד, א.

(157) ראה תניא אגה"ת פ"א. ובקונטרס ומעין מ"ז פ"ב-ג:
 "מל"ת כו' מסיר המונעים כו' עוד זאת כו' שומרות שלא יומשך
 כו'" [והמבואר בלקו"ת ס"פ פקודי (ובכ"מ) דגילוי הכתר הוא
 דוקא ע"י מל"ת - הוא עוד ענין. אלא דאינו נוגע להמבואר בקונ'
 ומעין].

(158) ישע"י מב, ח. וראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(159) ראה תניא פכ"ד ופכ"ה.

(160) ראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 428. תורת מנחם -
 התוועדויות ח"ג ע' 25.

(161) לו, מג. מפרדר"א פל"ח.

(149) ראה תניא רפל"ד: "לא הפסיקו אפילו שעה אחת

מלקשר דעתם ונשמתם לרבון העולמים".

(150) ועיקר הויווג ע"י יעקב (ד"ה וה' ברך שם. ומוכיח
 מויק"ר פל"ו, ד: "בת שהיא נשאת למלך כו' כך כו' יעקב". וראה
 ביאורו" ס"פ חיי שרה).

(151) לעשייתם במרמה - יש להעיר מהמבואר בד"א ח בענין
 "בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" (תולדות כז, לה. וראה תורת
 מנחם - התוועדויות ח"ב ע' 222. וש"נ).

(152) בפרשתינו לד, כה. ב"ר פ"פ, יו"ד.

(153) רש"י (נזיר כט, סע"ב) מפרשי המשנה (ספ"ה דאבות)
 "בן י"ג למצוות".

(154) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 289 ואילך.

והענין:

- 1
 2 במה שכתב לעיל בפרשה¹⁶² שיעקב אמר לעשו: "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", מפרש רש"י¹⁶³:
 3 "ואימתי ילך, בימי המשיח, שנאמר¹⁶⁴ ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".
 4 נשאלת השאלה: גלות הרביעי, גלות האחרון, הרי היא גלות רומי, ומהי שייכותה לעשו?
 5 ולכן אומר רש"י, ש"מגדיאל - שהוא מאלופי עשו - הוא רומי", ששם יהיו בני יעקב בגלות לפני
 6 ביאת המשיח.
 7 רומי נקראת בשם מגדיאל, כי: (א) מגדיאל הוא מלשון גדולה ורוממות. ואת רומי, ירומם ויגדיל
 8 הקב"ה לפני ביאת משיח, ולכן נקראת בשם מגדיאל, וגם בשם רומי¹⁶⁵. (ב) מגדיאל רומז: "הגדיל על
 9 כל א-ל", ועל מלכות רומי נאמר¹⁶⁶ שמלכותה תפשט על כל פני תבל, "ויתרומם ויתגדל על כל א-ל"¹⁶⁷.
 10 העובדה ש"מגדיאל הוא רומי" היא גם הטעם של רש"י לפרש בפסוק הקודם¹⁶⁸, "ואלה שמות אלופי
 11 עשו" - "שנקראו על שם מדינותיהם", כי: מאחר שמגדיאל היא רומי ומלכות רומי, ורומי הוא שם
 12 המדינה, למדים מזה, שגם שאר אלופי עשו נקראו על שם מדינותיהם¹⁶⁹.
 13 אך צריך להבין: כיון ש"מגדיאל הוא רומי", איך יתכן שלאחרי "אלוף מגדיאל" נאמר "אלוף עירם"
 14 - הלא רומי היא כבר הגלות האחרונה, ולאחרי מלכות רומי לא יהיה עוד אלוף אצל עשו?
 15 יש מפרשים¹⁶⁷ שמבארים שאלוף מגדיאל הוא אלוף עירם; בשני השמות הכוונה למלכות רומי. אבל
 16 בקבלה וחסידות¹⁷⁰ מובא, שבקדושה כל הענינים הם במספר עשר, מה-שאי-כן בקליפה המספר הוא
 17 אחד עשר, ולכן אלופי עשו הם במספר י"א. ומזה מובן, שאלוף מגדיאל ואלוף עירם הם אלופים שונים¹⁷¹,
 18 כי אם מגדיאל ועירם היינו הך, יש אצל עשו עשרה אלופים.
 19 אך הפשט בזה הוא - ששניהם, הן מגדיאל והן עירם, הם אמנם מלכות רומי, אבל ברומי גופא יש
 20 ב' מדריגות שיהיו בזמנים שונים: "מגדיאל" - מלשון "הגדיל על כל א-ל" - כפי שרומי מנגדת לאלקות
 21 בזמן גלות האחרון; ו"עירם" קאי על זמן מאוחר יותר - כאשר עירם תהיה במצב ד"עתידי לערום תסווריות
 22 (אוצרות) למלך המשיח¹⁷², כאשר רומי לא תהיה עוד מנגדת, אלא אדרבה.
 23 וזהו פנימיות הטעם לשם רומי - שעל ידה תתגלה רוממות בקדושה, ועד לגילוי רוממות והתנשאות
 24 עצמית. אלא שמתחילה הרי זה בהעלם, ואילו בגילוי הרי זה מנגד - "אלוף מגדיאל", אבל על-ידי
 25 הברור נעשה מזה אחר-כך "אלוף עירם", שמתבררים ממנו ניצוצות הקדושה, שהם ה"אוצרות" שמקבץ
 26 עבור מלך המשיח.
 27 ולכן מסיים רש"י את הפרשה: "מגדיאל הוא רומי" - הגם שצריך לסיים בדבר טוב¹⁷³, ומלכות רומי
 28 היא, לכאורה, ההיפך? אלא שרש"י (תורה שבעל-פה) מפרש ומגלה כאן את פנימיות הענין דמגדיאל:
 29 אף-על-פי שבגילוי "הגדיל על כל א-ל" - הרי היא רומי, ולכן, דוקא לאחרי ועל-ידי מגדיאל, בא "אלוף
 30 עירם", ובא בגילוי "רומי", - עד לרוממות האמיתית, רוממות והתנשאות עצמית.

(169) שפתי חכמים כאן.
 (170) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' קסה. חשון ס"ע שמ. וש"נ.
 (171) ראה גם ב"ר פפ"ג, ד: "עוד מלך אחד כו".
 (172) ב"ר שם.
 (173) ראה פרש"י סוף איכה. ועוד.

(162) לג, יד.
 (163) מב"ר פע"ח, יד.
 (164) עובדי"א, כא.
 (165) גור ארי' כאן.
 (166) דניאל יא, לו.
 (167) רמב"ן כאן.
 (168) שם, מ.

בס"ד. משיחות ש"פ וישלח, ט"ז כסלו ה'תשנ"ב.

26 ב. ובהקדם שאלה ותמיהה בנוגע לחג הגאולה
 27 י"ט כסלו, חג החגים – שיש בו שינוי לגבי שאר
 28 החגים:
 29 פסח וסוכות – נקבעו ביום חמשה עשר בחודש
 30 (פסח בט"ו בניסן וסוכות בט"ו בתשרי) שבו
 31 "קיימא סיהרא באשלמותא". ושבועות – נוסף לכך
 32 ש"הכתוב לא תלה חג הזה .. בכמה ימים לחודש
 33 רק בחמישים לעומר¹⁰, הרי, קביעותו בימי
 34 החודש ("פעמים חמשה פעמים ששה פעמים
 35 שבעה"¹¹) היא בחציו הראשון של החודש,
 36 כשהלבנה (ודוגמתה בישראל ש"דומין ללבנה"¹²
 37 "ומונין ללבנה") הולכת וגדלה מיום ליום.
 38 משא"כ י"ט כסלו – לא זו בלבד שאינו בט"ו
 39 בחודש, כש"קיימא סיהרא באשלמותא", אלא
 40 יתירה מזה, שהוא בחציו השני של החודש,
 41 כשהלבנה הולכת ומתמעטת מיום ליום!
 42 ועד"ז (ויתירה מזה) בנוגע להיו"ט דחנוכה¹³ –
 43 (שאינו כפורים¹⁴ שקביעותו בי"ד וט"ו בחודש,
 44 כש"קיימא סיהרא באשלמותא"¹⁵, אלא) התחלתו
 45 ורובו בימים האחרונים של החודש, מכ"ה כסלו
 46 ואילך, כשהלבנה הולכת ומתמעטת, ועד שמתכסה
 47 ונעלמת לגמרי!
 48 ג. ויש לבאר תחילה תוכן הענין דמיעוט
 49 הלבנה בחציו השני של החודש ביחס לישראל
 50 ש"מונין ללבנה":

51 ובהקדמה – שכיון שבחציו הראשון של
 52 החודש מוסיף והולך אור הלבנה מיום ליום, ובחציו
 53 השני של החודש פוחת והולך אור הלבנה מיום

1 א. מהענינים המיוחדים דיום הש"ק זה:
 2 התחלתו – ערב שבת, שבו נעשית ה"אכילה" דיום
 3 השבת, כמארז"ל¹ "מי שטרח בערב שבת יאכל
 4 בשבת" – ביום ט"ו כסלו, שבו "קיימא סיהרא
 5 באשלמותא"², השלימות דחודש כסלו; וסיומו –
 6 הגמר דמוצאי שבת, שנמשך עד יום השלישי
 7 בשבוע³ – ביום י"ט כסלו, חג הגאולה⁴ של רבינו
 8 הזקן⁵, חג החגים⁶, ראש השנה לתורת החסידות⁷.
 9 ומעלה מיוחדת בקביעות זו שמתאימה
 10 להקביעות דיי"ט כסלו בפעם הראשונה (בשנת
 11 תקנ"ט) – כדברי רבינו הזקן במכתבו הידוע⁸
 12 שגאולתו היתה ב"יום י"ט כסלו, יום ג' שהוכפל
 13 בו כי טוב .. כשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה
 14 בשלום נפשי" (שע"פ חלוקת ספר תהלים לימי
 15 השבוע⁸ שייך פסוק זה לשיעור דיום השלישי),
 16 ובמילא, חל יום הש"ק שלפניו בט"ז כסלו, וערב
 17 שבת בט"ו כסלו.

18 וכיון שכל הענינים (ועאכו"כ ענין הכי כללי
 19 ועיקרי כיי"ט כסלו, ראש השנה לתורת החסידות)
 20 הם בהשגחה פרטית, ובתכלית הדיוק, מסתבר
 21 לומר שיש קשר ושייכות ביניהם – שהברכה
 22 והנתינת-כח דיי"ט כסלו (שנמשכת מיום השבת
 23 שלפניו⁹, לאחרי וע"י הטירחא דערב שבת) היא
 24 מט"ו כסלו, שבו "קיימא סיהרא (דחודש כסלו)
 25 באשלמותא", כדלקמן.

(1) ע"ז ג, סע"א.

(2) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר פט"ו, כו.

(3) ראה פסחים קו, סע"א (לענין הברלה וגיטין). רמב"ם הל' שבת פכ"ט ה"ד (הברלה). הל' גירושין פ"ט הכ"ג (גיטין). שו"ע אדה"ז א"ח סרפ"ה ס"ה (שמות). סרצ"ט ס"ח (הברלה).

(4) נוסף על חג הגאולה של אדמו"ר האמצעי ביו"ד כסלו, שחל ביום ראשון בשבוע – שהעלי' והשלימות שלו ("ויכולו") ביום הש"ק זה.

(5) "היום יום י"ט כסלו. אג"ק שלו סל"ח. וש"נ.

(6) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר – נעתק ב"היום יום" בהקדמה. אג"ק שלו ח"ז ע' ל. ועוד. וראה לקו"ש ח"ה ע' 436 ואילך.

(7) מכתב כ"ק אדנ"ע (מיום ט"ז כסלו) לחג הגאולה דיי"ט כסלו תרס"ב (לפני תשעים שנה) – נדפס ב"היום יום" בתחלתו.

(8) אג"ק שלו ח"ה ע' רנט. וש"נ (וראה לקמן הערה 63 והערה 106).

(9) כפי שנהגו רבותינו נשיאינו בזמנים מיוחדים שהי' צורך באמירת תהלים בשופי (אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תעג ואילך. וש"נ).

(9) ש"מיני' מתברכין כולהו יומין" (זח"ב סג, ב. פח, א).

(10) שו"ע אדה"ז א"ח ר"ס תצד.

(11) ר"ה ו, ב.

(12) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

(13) ושייך גם לחג הגאולה י"ט כסלו – ששלימות הגאולה דיי"ט כסלו היתה רק כשחזר רבינו הזקן מפטרכורג לוויטבסק (שאו חשיב "חזר לבוריו" לענין ברכת הגומל (ראה סדר ברכות הנהנין לאדה"ז פ"ג ה"ה)) – ביום ב' דחנוכה* (לקו"ד ח"א יב, א).

(14) להעיר שבכמה ענינים שוים חנוכה ופורים (ראה התועדויות תש"נ ח"ב ע' 43. וש"נ).

* נוסף על הגאולה ממאסרו השני בג' (נר ה') דחנוכה (ראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 156 הערה 10).

ועפ"ז צריך להבין תוכן הענין דמיעוט הלבנה 34
 בחציו השני של החודש, שלאחרי המילוי 35
 והשלימות הולכת ומתמעטת מיום ליום – 36
 שלכאורה ה"ז היפך הכלל ד"מעלין בקודש 37
 (ועאכו"כ ש) אין מורידין?! 38

ד. ויש לומר הביאור בזה: 39
 לבנה וחמה הם מקבל ומשפיע, שהלבנה "לית 40
 לה מגרמה כלום" 22, ומקבלת אורה מהחמה, ואופן 41
 ההשפעה הוא שבתחלה מקבלת רק מעט אור, 42
 מולד הלבנה – נקודה בלבד, ומיום ליום מוסיף 43
 והולך בהאור שמקבלת מהחמה, עד ליום ה"ט"ו 44
 ש"נתמלא דיסקוס של לבנה" 23, "קיימא סיהרא 45
 באשלמותא" 24, שנתמלא ונשלם האור שמקבלת 46
 הלבנה מהחמה. 47

אבל, כיון שגם כשנתמלא ונשלם אור הלבנה 48
 ה"ה עדיין בבחי' מקבל, אין זה תכלית השלימות 49
 דהלבנה שנעשית כמו החמה ואינה צריכה לקבל 50
 אור מהחמה, כמ"ש 25 "והי' אור הלבנה כאור 51
 החמה", כמו שהיתה קודם מיעוטה, שהיו "שני 52
 המאורות הגדולים" 26. 53

ויש לומר, שכשנתמלא אור הלבנה שמקבלת 54
 מהחמה, נעשית שלימות נעלית יותר שהלבנה היא 55
 כמו החמה 27 ("והי' אור הלבנה כאור החמה"), ע"י 56
 התגלות דרגא נעלית יותר משניהם שנעשית כתר 57
 אחד לשניהם 28, ושלימות זו מתבטאת בהיחס שבין 58
 הלבנה להחמה בחציו השני של החודש, כדלקמן. 59

(22) זהר ח"א לג, ב. ח"ב רטו, א. ועוד.

(23) שמו"ר שבהערה 2.

(24) החילוק בין ב' הלשונות – ראה לקמן הערה 27.

(25) ישעי' ל, כו.

(26) בראשית א, טז.

(27) ובפרטיות יותר: מילוי הלבנה ("נתמלא דיסקוס של לבנה"), שיעקרו מילוי החסרון – הוא מילוי הפגימה ע"י שלימות האור שמקבלת מהחמה, ושלימות הלבנה ("קיימא סיהרא באשלמותא"), שיעקרו השלימות היתירה על מילוי החסרון – היא השלימות האמיתית שנעשית כמו החמה.

ועפ"ז יומתק שמילוי ושלימות הלבנה הוא בין י"ד לט"ו (כנ"ל הערה 15) – שבזה מרומזים ב' ענינים אלו: י"ד – מדגיש בעיקר מילוי החסרון, "די (י"ד) מחסורו אשר יחסר לו", וט"ו מדגיש בעיקר השלימות היתירה, באופן של עשירות (לא י"ד, שדל"ת מורה על דלות, שלכן זקוק למילוי החסרון, אלא י"ה, שהיא מורה על עשירות (ראה התועדויות תשמ"ט ח"ב ע' 458. וש"נ)).

(28) סה"מ תקס"ח ע' קה. וראה ספר הערכים-חב"ד מע' אור הלבנה ע' שיג ואילך. וש"נ.

ליום, הי' צ"ל לכאורה גם המנין ללבנה באופן 1
 שבחציו הראשון של החודש יהי' מנין הימים מוסיף 2
 והולך (יום א' יום ב' וכו' עד יום ט"ו), ובחציו 3
 השני של החודש יהי' מנין הימים פוחת והולך (יום 4
 ט"ו יום י"ד וכו' עד יום א'). 5

אבל, לא זו בלבד שמנין הימים בחציו השני 6
 של החודש אינו פוחת והולך, אלא אדרבה, 7
 שמוסיף והולך בהמנין גם לגבי השלימות דיום 8
 ה"ט"ו – שמנין היום שלאחרי ט"ו (שבו נחסר 9
 מהשלימות דאור הלבנה שביום ה"ט"ו) הוא ט"ז, 10
 מספר א' יותר ממספר ט"ו, ומנין היום שלאחריו 11
 (שבו נחסר עוד יותר משלימות אור הלבנה) הוא 12
 י"ז, ב' מספרים יותר ממספר ט"ו, וכן הלאה, ועד 13
 להמנין דיום האחרון של החודש (שבו מתכסה 14
 ומתעלם אור הלבנה לגמרי) שהוא כ"ט (או ?), 15
 כו"כ מספרים יותר (ועד לכפלים) ממספר ט"ו! 16

זאת ועוד: מלבד ההוספה (גם בחציו השני של 17
 החודש) בהמספר דימי החודש, מודגש העילוי גם 18
 בהגימטריא והרמזים שבהם, ולדוגמא: מספר י"ז 19
 – הגימטריא ד"טוב", מספר י"ח – "חיי", מספר 20
 י"ט – הגימטריא ד"בטוב", מספר כ – יו"ד 21
 במילואו, מספר כ"א – "אך טוב לישראל" 16, 22
 מספר כ"ב – "בך יברך ישראל" 17, מספר כ"ג – 23
 הגימטריא דטובו, מספר כ"ד – "ושמתי כדכד 24
 שמשותיך" 18, מספר כ"ה – "נה תברכו את בני 25
 ישראל" 19, כ"ו מספר שם המפורש – הוי" 20, כ"ז – 26
 בגימט' ז" 21, כ"ח – מספר כח, כ"ט – ימי החודש, 27
 שלשים חודש מלא, וכיו"ב. 28

וטעם הדבר – כיון שישנו ציווי והוראה 29
 ונתינת-כח "מעלין בקודש (ועאכו"כ ש) אין 30
 מורידין" 21, שהוא בתקפו בכל ימי החודש, גם 31
 (בחציו השני של החודש) לאחרי מילוי ושלימות 32
 הלבנה, שמיום ליום הולך וניתוסף עוד יותר. 33

(15) להעיר שמילוי ושלימות הלבנה – "חצי כ"ט י"ב תשצ"ג" (ב"י א"ח סתכ"ו) – הוא בין י"ד לט"ו (וראה לקמן הערה 27).

(16) תהלים עג, א.

(17) ויחי מח, כ.

(18) ישעי' נד, יב.

(19) נשא ו, כג.

(20) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ח"ב.

(21) ברכות כח, א. וש"נ.

1 ה. ביאור הדברים²⁹:

2 סיבת השינוי בין חציו הראשון של החודש,
3 שמיום ליום מוסיף והולך אור הלבנה, לחציו השני
4 של החודש, שמיום ליום פוחת והולך אור הלבנה,
5 היא, מפני שבחציו הראשון של החודש הולכת
6 ומתרחקת הלבנה מהחמה, וככל שמתרחקת מהחמה
7 מיום ליום הולך וגדל אורה, ובחציו השני הולכת
8 ומתקרבת אל החמה, וככל שמתקרבת יותר אל
9 החמה מיום ליום הולך ומתמעט אורה.

10 וטעם הדבר – לפי שהיחס שבין המשפיע
11 (חמה) והמקבל (לבנה) הוא באופן שכאשר המקבל
12 הוא בקירוב אל המשפיע אין המקבל יכול להשפיע
13 ולהאיר (מצד הביטול שלו לקבל ההשפעה), וככל
14 שמתרחק מן המשפיע מתחיל גם הוא להשפיע
15 ולהאיר (האור שמקבל מהמשפיע).

16 ויש לומר, שהקירוב דהלבנה אל החמה בחציו
17 השני של החודש הוא [לא רק לצורך התחדשות
18 היחוד דשמשא וסיהרא (משפיע ומקבל) בהמולד
19 דהחודש שלאח"ז (ע"י המיעוט מיום ליום שהו"ע
20 הביטול דהמקבל, "כי יפקד מושבך"³⁰, כדי שיוכל
21 לקבל השפעה נעלית יותר מהמשפיע, "ונפקדת"³⁰)
22 – שזהו ענין בפ"ע ששייך (בעיקר) לחודש שלאח"ז
23 – אלא גם (ובעיקר) קירוב להעצם שלמעלה גם
24 מהאור דהחמה (כתר אחד לשניהם), שהקירוב
25 לדרגא זו מתבטא במיעוט האור, כי, אור הוא גילוי
26 מן העצם, שהעצם הוא בהעלם (העלם שלמעלה
27 מגילוי), ורק הארה מהעצם מתגלה באור, ולכן,
28 מיעוט האור מיום ליום מורה שמיום ליום הולך
29 וגדל הקירוב להעצם שלמעלה מהאור (העלם
30 שלמעלה מגילוי), שע"י נעשית הלבנה כמו החמה,
31 ועד – כתר אחד לשניהם.

32 ובעומק יותר³¹:

33 הכלל שהעצם הוא בהעלם והאור הוא בגילוי,
34 הוא, ביחס להזולת, שכיון שאינו יכול לקבל העצם
35 אלא הארה ממנו בלבד, לכן קורא להארה "אור",
36 ולהעצם "העלם" (חושך); אבל ביחס להעצם ה"ז
37 להיפך – שההארה היא חושך לגבי העצם שהוא
38 ה"אור".

(29) בהבא לקמן – ראה סידור (עם דא"ח) קפב, ד ואילך.

ת"ח שמות שעא, ב. סה"מ פו"ת ע' קנט ואילך. ועוד.

(30) ש"א כ, יח.

(31) ראה סה"מ פו"ת שבהערה 29.

39 ומזה מובן שהצורך במיעוט האור כדי להתקרב
40 להעצם אינו אלא כל זמן שנשאר בגדר של מציאות
41 בפ"ע (זולת) שאינו יכול לקבל את העצם (שנשאר
42 ב"העלם"), אבל, כשמתאחד עם המשפיע ועד
43 לאופן שנעשה כמו המשפיע, שאין ביניהם יחס של
44 משפיע ומקבל, אלא שניהם שוים ("והי' אור הלבנה
45 כאור החמה"), אזי העצם הוא בהתגלות.

46 ועפ"ז י"ל שמיעוט האור בחציו השני של
47 החודש אינו אלא מיעוט בדרגא של "אור" (הארה
48 בלבד) מפני הקירוב להעצם שלמעלה מהארה,
49 אבל, לא מיעוט בהגילוי (כיון שהעצם בא ומוסיף
50 בהתגלות), שלכן, הולך וניתוסף בהמנין (שמורה
51 ומדגיש התגלות הדבר) דימי החודש (ט"ז, י"ז, י"ח
52 וכו') ע"י בני³², כיון שהולך וניתוסף בהתגלות
53 העצם (שלמעלה מהתגלות האור).

54 ו. ויש לומר, שענין זה מודגש ביותר
55 בה"קיימא סיהרא באשלמותא" דחודש כסלו:

56 חודש כסלו הוא חודש השלישי בחדשי החורף,
57 המכוון לחודש השלישי בחדשי הקיץ – החודש
58 דמתן תורה, "ירחא תליתאי"³³, ודוגמתו בחודש
59 כסלו, החודש דמתן תורה דתורת החסידות, בי"ט
60 כסלו, שהוא ראש השנה ומתן תורה³⁴ דתורת
61 החסידות³⁵.

62 והענין בזה – כידוע שמתן תורה הוא "יום
63 חתונתו"³⁶, החתונה (נישואין) דהקב"ה עם כנס"י,
64 אשר, ההתחלה בזה היא באופן שהקב"ה הוא
65 המשפיע וכנס"י היא המקבל, אבל, תכלית
66 השלימות בזה היא כשהקב"ה וכנס"י נעשים חד
67 ממש כביכול, שכנס"י אינה צריכה כביכול לקבל

(32) אף שבהלבנה אין זה באופן של התגלות, שמיום ליום הולך ומתמעט אור הלבנה – כי, אמיתת ושלמות הענין ד"והי' אור הלבנה כאור החמה", שהמקבל נעשה כמו המשפיע ממש (שאו העצם הוא בהתגלות), הוא, בישראל דוקא, שישראל (לבנה) וקוב"ה (חמה) כולא חד (כדלקמן בפנים).

אלא, שגם בישראל צ"ל ענין הביטול (התוכן דמיעוט האור) כדי שיתגלה הענין ד"ישראל וקוב"ה כולא חד" (ראה קונטרס ר"ח כסלו שנה זו ס"ח (לעיל ע' 310)).

(33) שבת פח, א.

(34) להעיר מהשייכות דמ"ת לר"ה – שבתפלת מוסף דר"ה

(בפסוקי שופרות) מזכירים השופר דמ"ת.

(35) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רה. ריז.

(36) תענית כו, ב – במשנה.

שמקבלת מן החמה; ובה"קיימא סיהרא 34
 באשלמותא" דחודש השלישי בחדשי החורף – 35
 כיון שעיקרו מצד עבודתם של ישראל (לבנה), 36
 מודגשת בזה תכלית השלימות דהנישואין (מ"ת), 37
 שאין זה באופן של משפיע ומקבל, אלא באופן 38
 שהמקבל נעשה כמו המשפיע ("והי' אור הלבנה 39
 כאור החמה"), "ישראל וקוב"ה כולא חד". 40

ח. ויש להוסיף, שענין זה מרומז גם בהשם 41
 "כסלו" 46 – שמו המיוחד של חודש השלישי 42
 דחדשי החורף: 43

"כסלו" – כולל ב' התיבות "כס" "לו" 47: "כס" 44
 – מלשון כיסוי, העלם, ו"לו" – שמספרו ל"ו, 45
 הגימטריא ד"אלה" – מורה על הגילוי, ששה פעמים 46
 ששה. וחיבור שניהם בתיבה אחת – "כסלו" – 47
 מורה על חיבור ההעלם והגילוי, היינו, שהעצם 48
 (שהוא בהעלם אצל המקבל) בא בהתגלות, כיון 49
 שאין זה באופן של משפיע ומקבל, אלא באופן 50
 שנעשים חד ממש (כנ"ל ס"ה). 51

ומודגש גם בהיו"ט שבסיומו וחותרו של חודש 52
 כסלו, היו"ט דחנוכה – שעם היותו בסיומו של 53
 החודש, כשאור הלבנה הולך ומתמעט מיום ליום, 54
 מודגש בו בפועל ובגלוי הענין ד"מוסיף והולך", 55
 "יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף 56
 והולך" 48, שמיום ליום הולך וניתוסף באור – שבזה 57
 מודגש שהמיעוט דאור הלבנה אינו אלא מיעוט 58
 בדוגא של "אור" (הארה בלבד) מפני הקירוב להעצם 59
 שלמעלה מהארה, אבל, לא מיעוט בהתגלות, שהרי 60
 מיום ליום הולך ומאיר יותר ויותר, שני נרות, שלש 61
 נרות וכו', שהולך וניתוסף בהתגלות העצם (כנ"ל 62
 ס"ה). 63

ט. עפ"ז יש לבאר הטעם שהקביעות דראש 64
 השנה לתורת החסידות, חג החגים, היא (לא 65
 כהקביעות דשאר החגים הקשורים עם מילוי 66
 ושליומות הלבנה, אלא) לאחורי מילוי ושליומות 67
 הלבנה: 68

המעלה המיוחדת דראש השנה ומתן תורה 69
 דתורת החסידות, חג החגים – שבו מתחילה 70

1 מהקב"ה, כיון שמתגלה ש"ישראל 37 וקוב"ה כולא
 2 חד" 38.

3 ומרומז גם ב"חודש השלישי" – כידוע 39
 4 ש"שלישי" מורה על החיבור והיחוד דעליון (אחד)
 5 ותחתון (שנים) כפי שנעשים מציאות אחת.

6 ועפ"ז י"ל, שבמילוי ושליומות הלבנה בי"ד
 7 וט"ו 40 חודש השלישי, החודש דמתן תורה, "יום
 8 חתונתו", נעשית תכלית השלימות דהנישואין
 9 דהקב"ה וכנס"י – "והי' אור הלבנה כאור החמה",
 10 שהלבנה (כנס"י) אינה צריכה לקבל מהחמה
 11 (הקב"ה, "שמש הוי" 41), כיון שנעשית בעצמה
 12 כמו החמה, שזהו"ע ד"ישראל (לבנה) וקוב"ה
 13 (חמה) כולא חד".

14 ז. ובעומק יותר – מודגש ענין זה בה"קיימא
 15 סיהרא באשלמותא" דחודש כסלו (חודש השלישי
 16 דחדשי החורף) יותר מבחודש סיון (חודש השלישי
 17 דחדשי הקיץ):

18 החילוק שבין חדשי הקיץ לחדשי החורף 42 –
 19 שבחדשי הקיץ מאיר אור וחום השמש (חמה)
 20 בתוקף ובגילוי יותר מאשר בחדשי החורף, שקיץ
 21 הוא זמן החום, והימים ("ויקרא אלקים לאור
 22 יום" 43) ארוכים מהלילות, וחורף הוא זמן הקור,
 23 והלילות ארוכים מהימים, בעיקר ותמצית כל
 24 הארצות 44, ארץ הקודש. וענינו בעבודה, שבחדשי
 25 הקיץ מודגש בעיקר הגילוי ד"שמש הוי" (חמה),
 26 מלמעלה למטה, משא"כ בחדשי החורף מודגשת
 27 בעיקר עבודתם של ישראל (לבנה), מלמטה
 28 למעלה 45.

29 ולכן: בה"קיימא סיהרא באשלמותא" דחודש
 30 השלישי בחדשי הקיץ – כיון שעיקרו מצד הגילוי
 31 ד"שמש הוי", ולא (כ"כ) מצד עבודתם של ישראל
 32 (לבנה), ניכר עדיין החילוק דמשפיע (חמה) ומקבל
 33 (ולבנה), ובמילא ה"ז עדיין שלימות הלבנה כפי

(37) ראה זח"ג עג, א.

(38) ראה קונטרס ר"ח כסלו שבערה 32.

(39) ראה לקו"ש חכ"א ע' 111. וש"נ.

(40) ראה לעיל הערה 15.

(41) ראה לקו"ש חי"ח ע' 310. וש"נ.

(42) ראה לקו"ש חט"ו ע' 382. וש"נ.

(43) בראשית א, ה.

(44) ראה תענית יו"ד, רע"א.

(45) כמודגש גם בענין הגשמים שבהם נאמר "ואד יעלה מן

הארץ" (שם ב, ו).

(46) ולהעיר, ששם זה נתפרש גם בכ"ד ספרי קודש (זכרי' ז,

א. נחמ"י בתחלתו), תורה שבכתב.

(47) לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' רה. רכב.

(48) שבת כא, ב.

26 שבוה מרומזת השלימות דשלימות דהלכנה
 27 (לאחרי ובהוספה על קבלת אור החמה בשלימות)
 28 שמתקרבת אל החמה להתאחד עמה ולהיות כמותה
 29 ממש, שהיא אור הלבנה כאור החמה.
 30 ובפרטיות יותר – הקביעות היא ביום השלישי
 31 שמתברך מיום השבת שחל בט"ז⁶³ כסלו שבו
 32 מתחילה התקרבות הלבנה אל החמה להיות
 33 כמותה⁶⁴, לאחרי וע"י ההכנה דמילויי ושלימות
 34 הלבנה בערב שבת (בין י"ד לט"ו כסלו), והמשכו
 35 ביום הרביעי⁶⁵ – כי: יום השלישי ("יום תליתי
 36 בירחא תליתי"י⁶⁶) הוכפל בו כי טוב⁶⁶, "טוב
 37 לשמים וטוב לבריות"⁶⁷, שהו"ע החיבור דעליון
 38 ותחתון (שמים ובריות, משפיע ומקבל, חמה
 39 ולבנה) שנעשים מציאות אחת, וביום הרביעי נבראו
 40 וניתלו "שני המאורות הגדולים", שהלבנה אינה
 41 מקבלת מהחמה, אלא שניהם שוים, כתר⁶⁸ אחד

1 ההתגלות דתורתו של משיח, טעמי תורה ("סוד
 2 טעמי" ומסתר צפונותי"⁴⁹), "תורה חדשה מאתי
 3 תצא"⁵⁰, באין-ערוך להתגלות שהיתה במתן-
 4 תורה⁵¹, כמארז"ל⁵² "התורה שאדם למד בעוה"ז
 5 הבל הוא לפני תורתו של משיח"⁵³.
 6 ומהחידושים העיקריים בימות המשיח לגבי מתן
 7 תורה הו"ע הנישואין – כדאיתא במדרש⁵⁴ "משל
 8 למלך שקדש אשה וכתב לה מתנות מועטות, כיון
 9 שבא לקחתה כתב לה מתנות רבות כבעל, כך העולם
 10 הזה אירוסין היו⁵⁵, שנאמר⁵⁶ וארשתוך לי לעולם,
 11 ולא מסר להם אלא הלבנה בלבד, שנאמר⁵⁷ החודש
 12 הזה לכם, אבל לימות המשיח יהיו נישואין, שנאמר⁵⁸
 13 כי בועליך עושיך, באותה שעה מוסר להם את הכל,
 14 שנאמר⁵⁹ והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע⁶⁰ ומצדיקי
 15 רבים ככוכבים לעולם ועד" – שעיקר ושלימות
 16 היחוד דכנס"י עם הקב"ה שנעשים חד ממש
 17 (נישואין) הוא "לימות המשיח", שאז יקויים היעוד
 18 "והי אור הלבנה כאור החמה", שישאל הם לא רק
 19 כמו לבנה שמקבלת מהחמה ("לא מסר להם אלא
 20 הלבנה בלבד"), אלא שהם כמו החמה ("מוסר להם
 21 את הכל", גם החמה⁶¹), כיון שמתגלה ש"ישאל
 22 וקוב"ה כולא חד".

23 ויש לומר, שענין זה מרומז גם בהקביעות דר"ה
 24 ומ"ת דתורת החסידות (התחלת גילוי הנישואין
 25 לימות המשיח) לאחרי מילויי ושלימות הלבנה⁶² –

63 ועפ"י יומתק שהגילוי שיי"ט כסלו הוא "ראש השנה לחסידות" הוא במכתב שתארין כתיבתו בט"ז כסלו (כנ"ל הערה 7).

64 אבל, לא באופן של מיעוט האור, אלא אדרבה, שהולך ומוסף בהתגלות העצם, כמודגש בהוספה במנין (שמורה על הגילוי) מט"ו לט"ז (כנ"ל ס"ה).

ו"ל, שענין זה מודגש ביותר במספר ו"ט (י"ט כסלו), שרומז על המילוי* דשם הוי', שמילוי הוא גילוי ההעלם (תו"א בראשית ו, ד), היינו, שהעצם בא בהתגלות**.

ועפ"י יומתק של"ג בעומר, מ"ת דנטתו דתורה (המשך תרס"ו ע' ריט. ועוד), חל ביום י"ח בחודש – כי, מ"ת דנטתו דתורה הוא באופן שהעצם נשאר בהעלם, שאינו חודר ומתגלה בהמקבל, ולכן קביעותו ביום י"ח, "חיו", בדוגמת עצם החיות (חי בעצם) שאינו בא בגילוי, משא"כ מ"ת דתורת החסידות שמבארת נסתר דתורה באופן של הבנה והשגה, שהעצם בא באופן של התגלות, קביעותו ביום י"ט, המילוי דשם הוי', גילוי ההעלם, כנ"ל. ועצ"ע. ואכ"מ.

65 כידוע שהגאולה היתה ביום ג' (י"ט) לפנות ערב, ונמשכה בליל ד' (כ'). – ולכן נקבע הזמן העיקרי של ההתוועדות דיי"ט כסלו בלילה שבין י"ט לכ' (ראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 155. וט"ו).

66 ב"ר פ"ד, ו. פרש"י בראשית א, ז.

67 קידושין מ, א. וראה אוה"ת בראשית לג, ב. ועוד.

68 "כתר" דייקא – ששייך להקביעות בימי החודש בכ"ף כסלו, כ"ף ר"ת כתר, ועשרים בגימטריא כתר (לקו"ת שה"ש לה, ג).

(* מילוי אלפין – (יוד ה)א (ו)או ה)א – בגימטריא י"ט.
 (** ועפ"י י"ל ש"י"ט ו"כסלו" ענינם אחד – כיון שגם "כסלו" (החיבור ד"כס ו"ל") מורה על גילוי ההעלם, התגלות העצם (כנ"ל ט"ח).

49 פרש"י שה"ש א, ב.

50 ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

51 אף שכוללת בהעלם ובכה גם ה"תורה חדשה" שתתגלה לעתיד לבוא, שהרי, מתן-תורה הו"ע חד פעמי (המשך תרס"ו ע' כג. תקמו. ועוד).

52 קה"ר רפ"ב. פי"א, ח.

53 וי"ל שגם מטעם זה נקרא "חג החגים" – להיותו באין-ערוך לכל החגים הקשורים עם מתן-תורה.

54 שמו"ר ספ"טו.

55 כמ"ש לקמן (פל"ג, ז) א"ת מורשה אלא מאורסה (פי' מהרז"ו).

56 הושע ב, כא.

57 בא יב, ב.

58 ישע"י נד, ה.

59 דניאל יב, ג.

60 "הרקיע דנקט קרא הוא הרקיע שעל ראשי החיות .. והרקיע זה יש לו כמה מעלות יותר מן השמש, וא"כ, כשימסור לישראל רקיע זה, לא כ"ש שימסור להם השמש" (פי' ידי משה).

61 ראה הערה הקודמת.

62 משא"כ האירוסין דמ"ת ("העוה"ז אירוסין היו") הם בימי החודש שלפני מילויי ושלימות הלבנה, כשהולך וניתוסף באור הלבנה שמקבלת מן החמה.

28 אדמו"ר האמצעי⁸⁰ שאמיתת ושלמות הענין ד"פדה
29 בשלום נפשי" יהי' בימות המשיח (באופן נעלה
30 יותר אפילו מכמו שהי' בזמן דוד ושלמה⁸¹).
31 והחילוק שבין מעמדו ומצבו של יעקב כשעוסק
32 בעבודת הביוררים למעמדו ומצבו בגמר עבודת
33 הביוררים (שמוכן לימות המשיח), הוא, ע"ד
34 ובדוגמת החילוק בין מעמדה ומצבה של הלבנה
35 כפי שמקבלת מהחמה למעמדה ומצבה כששניהם
36 שוים:
37 יעקב נמשל ללבנה, "המאור הקטן"²⁶, ויעקב
38 נקרא קטן, "מי יקום יעקב כי קטן הוא"⁸², ולכן
39 "הקטן מונה לקטן"⁸³.
40 וע"פ הידוע שמיעוט הלבנה ("לכי ומעטי את
41 עצמך"⁸⁴ להיות "מאור הקטן") הוא מפני שבירת
42 הכלים דתוהו שנפלו ניצוצות הקדושה למטה, ולכן
43 נעשית הירידה דספירת המלכות (לבנה) להיות
44 בבחי' מקבל, לירד לבי"ע כדי לברר הניצוצות
45 דתוהו – נמצא, שמעמדה ומצבה של הלבנה
46 שצריכה לקבל מהחמה הוא לצורך עבודת
47 הביוררים, אבל בגמר עבודת הביוררים, לא תהי'
48 הלבנה בבחי' מקבל, אלא יהי' אור הלבנה כאור
49 החמה, "שני המאורות הגדולים"⁸⁵.
50 ויש לומר, שענין זה מרומז גם בתוכן פרשת
51 וישלח – "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו
52 אחיו" – שיעקב ששרשו מעולם התיקון, שלח
53 מלאכים לפניו ממש, לבחי' שלמעלה ממנו

1 לשניהם. וביום החמישי – יום הברכה לכל החי'⁶⁹,
2 יום הששי – שנאמר בו⁷⁰ "כי טוב" ו"טוב מאד".
3 י. ויש לקשר זה עם פרשת השבוע – הפרשה
4 דערב שבת ודיום השבת, פרשת וישלח, והפרשה
5 דיום השלישי ויום הרביעי (י"ט וכ"ף כסלו),
6 פרשת וישב (שמתחילין לקרותה במנחה שבת
7 פרשת וישלח):
8 החידוש שבעבודתו של יעקב בפרשיות וישלח
9 (וישלח יעקב) וישב (וישב יעקב) לגבי עבודתו
10 בפרשיות ויצא (ויצא יעקב) ותולדות ("אלה תולדות
11 יצחק" ("יעקב ועשו האמורים בפרשה"⁷¹)),
12 שפרשיות וישלח וישב הם בגמר עבודת הביוררים (הן
13 הביוררים דלבן והן הביוררים דעשו), ועד כדי כך
14 שיעקב מוכן כבר להמעמד ומצב דימות המשיח,
15 שלכן: (א) "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו
16 אחיו ארצה שעיר"⁷², ששלח להודיעו ש"נגמר
17 ונשלם .. בתכלית השלימות .. הבחי' ומדרגות ..
18 כולם נתבררו ונתקנו כו"⁷³, והגיע הזמן לילך יחדיו
19 להגאולה⁷⁴, "אבוא אל אדוני שעירה"⁷⁵, כמו "בימי
20 המשיח, שנאמר⁷⁶ (בסיום וחותם ההפטרה דפרשת
21 וישלח) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו
22 והיתה לה' המלוכה"⁷⁷, (ב) "וישב יעקב", "ביקש
23 יעקב לישוב בשלחה"⁷⁸ – וישב בשלחה בפועל עד
24 שקפץ עליו רוגזו של יוסף, ועוה"פ בשלחה בארץ
25 מצרים (ק"ל – קמ"ז לחייו), ועד דומן קיום היעוד
26 דה"שלוה" האמיתית שבימות המשיח, שאז יהי'
27 שלימות הענין ד"פדה בשלום נפשי"⁷⁹, כפי שמבאר

השלום, כיון שעל ידו נעשה החיבור והיחוד דעליון ותחתון (כנ"ל
ס"ר ט).

80 ד"ה פדה בשלום נפשי בשערי תשובה (ח"א פ"א – נה,
ד). – ויש לומר, שהביאור ב"שערי תשובה" רומז על השייכות
דימות המשיח לעבודת התשובה, "הבטיחה תורה שסוף ישראל
לעשות תשובה .. ומיד הן גאלין" (רמב"ם הל' תשובה פ"ז
ה"ה), ו"משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא" (ראה זח"ג קנג,
ב), כי, עבודת התשובה עיקרה מצד עבודתם של ישראל (לבנה),
ובזה מודגש יותר הענין ד"ישראל וקוב"ה כולא חד" ("והי' אור
הלבנה כאור החמה"), ע"ד האמור לעיל (ס"ז) במעלת חודש
השלישי דחדשי החורף לגבי חודש השלישי דחדשי הקיץ.

81 וי"ל, שבזמן דוד ושלמה, דור הי"ד והט"ו שבו נתמלא
דיסקוס של לבנה (שמו"ר שבהערה 2), מודגש בעיקר מילוי
ושלימות אור הלבנה שמקבלת מהחמה, ובימות המשיח תהי'
שלימות הלבנה כמו החמה, ששניהם שוים.

82 עמוס ז, ב"ה. וראה חולין ס, ב.

83 ב"ר שבהערה 12.

84 חולין שם.

85 ראה גם סה"מ פר"ת ע' קסז.

69 כתובות ה, א.

70 בראשית א, כה. שם, לא.

71 פרש"י ר"פ תולדות.

72 ריש פרשתנו.

73 תו"א ריש פרשתנו. ובארוכה – תו"ח שם. ובכ"מ.

74 וי"ל שזהו א' הטעמים ששלח "מלאכים מנחש" (פרש"י

ריש פרשתנו), מבלי להתחשב בכבודם של המלאכים (שלא
להטריחם), ועוד ועיקר, מבלי להתחשב בכך שבשעה שהולכים
בשליחותו (של יעקב) אינם יכולים למלא שליחותו של הקב"ה
(כיון ש"אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות" (פרש"י וירא יח, ב))
– מפני גודל החשיבות שבשליחות זו בנוגע להגאולה, שהיא תכלית
השלימות דכל הבריאה כולה (כולל גם בריאת המלאכים).

75 פרשתנו לג, יד.

76 עובדי' בסופו.

77 פרש"י פרשתנו שם.

78 פרש"י ר"פ וישב.

79 ומודגש ביותר ביום השלישי דפרשת וישב – כיון
שהפסוק "פדה בשלום נפשי" הוא בשיעור תהלים דיום השלישי
כפי שנחלק לימי השבוע (כנ"ל ס"א). ולהעיר, ש"שלישי" הו"ע

34 נסתיימה ונשלמה עבודת הביירוים⁸⁹, אלא,
 35 עבודה מיוחדת להביא ההתגלות בפועל בעולם.
 36 יב. ויש לומר, שהמעלה המיוחדת בדורנו זה
 37 מרומזת בהפטרה דפרשת וישלח – "והי' 90 בית
 38 יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש גו' וירשו
 39 הנגב את הר עשו גו' וגלות גו' עד צרפת גו' ירשו
 40 את ערי הנגב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את
 41 הר עשו":

42 מהחידושים של (יוסף וההמשך ד) "בית יוסף"
 43 שבדורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ששמו
 44 הראשון יוסף), לגבי הדורות שלפנ"ז עד לדורו של
 45 רבינו הזקן ("בית יעקב"⁹¹) – שעל ידו נעשה הפצת
 46 המעיינות חוצה בכל קצוי תבל ממש, עד לחוצה
 47 שאין חוצה ממנו, כמדינת צרפת, אשר, בזמנו של
 48 רבינו הזקן (וכן בזמנם של רבותינו נשיאינו
 49 שלאח"ז) לא הי' גילוי בקביעות כ"כ הפצת תורת
 50 החסידות במדינת צרפת, להיותה תחתון למטה (ועד
 51 כדי כך שרבינו הזקן חשש לנצחונה של צרפת כו'⁹²),
 52 ודוקא בדורנו זה, ע"י "בית יוסף", נעשה גילוי
 53 והפצת המעיינות גם במדינת צרפת⁹³, ביסוד שם
 54 ישיבת "תומכי תמימים" ע"ד כבליובאוויטש, ולכן,
 55 הגיע בפועל הזמן ש"ירשו את ערי הנגב", "ועלו
 56 מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

57 ויש להוסיף ולהעיר ע"ד הרמז:
 58 "צרפת" בגימטריא שבע מאות ושבעים (770),
 59 השלימות דמספר שבע, כפי שכל א' כלול מעשר
 60 (שבעים), וכפי שכל א' כלול ממאה (שבע מאות),
 61 ושניהם יחד (שבע מאות ושבעים), וי"ל שבזה
 62 מרומז שבהבירור דמדינת צרפת, נגמר ונשלם
 63 בירור העולם שנברא בשבעת ימי הבנין בכל
 64 הפרטים ופרטי פרטים.

1 במדרגה, אל עשו אחיו לשרשו בעולם התווה (כיון
 2 שע"פ שייכותו ליעקב ה"ז עשו שנתברר וחזר
 3 לשרשו בבחי' המקיפים דתווה), "כדי להמשיך
 4 בחי' המקיפים דתווה אליו למטה בתיקון שהוא
 5 בחי' האור פנימי, ויאיר המקיף בפנימי ויתיחדו
 6 יחד"⁷³, וזהו גם תוכן הענין דחיבור ויחוד לבנה
 7 וחמה (יעקב ועשו⁸⁶), אור פנימי ואור מקיף,
 8 ממכ"ע וסוכ"ע), ועד שהלבנה אינה מקבלת
 9 מהחמה (כיון שכבר נגמר ונשלם בירור הניצוצות
 10 דתווה, שלצורך זה הי' מיעוט הלבנה להיות בבחי'
 11 מקבל, כנ"ל), אלא אור הלבנה נעשה כאור החמה,
 12 ששניהם שוים⁸⁷.

13 יא. וכל זה מודגש ביותר בדורנו זה:
 14 ובהקדמה – שאף שמצד יעקב נגמרו ונשלמו
 15 כל עניני הביירוים וכבר אז (כשוישלח יעקב) היתה
 16 יכולה וצריכה להיות הגאולה [שלכן שלח מלאכים
 17 לעשו להודיע שהגיע הזמן ד'ועלו מושיעים בהר
 18 ציון לשפוט את הר עשו", ו"ביקש לישב בשלוה"
 19 (כנ"ל ס"י)], מ"מ, לא בא ענין זה בפועל מצד
 20 (וב)העולם.

21 אבל, לאחרי "מעשינו ועבודתינו" דכל בני'
 22 במשך כל הדורות, כולל ובמיוחד לאחרי גילוי
 23 תורת החסידות בי"ט כסלו, שאז התחיל עיקר
 24 הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"⁸⁸, ומוסיף והולך
 25 ע"י רבותינו נשיאינו מדור לדור, עד לכ"ק מו"ח
 26 אדמו"ר נשיא דורנו, שעל ידו הופצו המעיינות
 27 חוצה בכל קצוי תבל – כבר נגמרו ונשלמו כל
 28 הענינים גם מצד (וב)העולם, כפי שהודיע והכריז
 29 שכבר נשלמו כל עניני העבודה, גם "צחצוח
 30 הכפתורים", והכל מוכן לביאת המשיח.

31 ומזה מוכן שהמשך העבודה שלאח"ז (כל זמן
 32 שמשיח צדקנו מתעכב מאיזו סיבה) בלתי ידועה
 33 (ומובנת כלל) אינו "עבודת הביירוים" (שהרי כבר

89 במכ"ש וק"ו מאופן עבודתו של יעקב לאחרי שחשב
 שעשו נתברר כבר, גם לאחרי ששבו המלאכים ואמרו שלא נתברר
 עדיין כלל – שלא עסק ב"עבודת הביירוים" (לברר את עשו),
 אלא עסק ב"העלאת מ"ג להמשיך מ"ד דמקף דתווה" ע"י המנחה
 (תו"א פרשתנו כד, רע"ד).

90 עוברי' א, יח ואילך.

91 להעיר מהשייכות המיוחדת דרבינו הזקן ליעקב (ראה
 בארוכה מעייני הישועה (קה"ת תשמ"ח) ע' 101 ואילך).

92 ראה ספר התולדות אדה"ז (קה"ת תשל"ו) ע' רנט ואילך.
 וש"נ.

93 ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 570 ואילך.

86 "הגדול מונה לגדול והקטן מונה לקטן" (ב"ר שם).

87 ולהעיר, שבחלק הפרשה השייך ליום רביעי דפ' וישב –
 כ"ף כסלו – מדובר אודות לידת זרח ופרץ, שהם בדוגמת חמה
 ולבנה: "זרח על שם החמה שהיא זורחת תמיד, ופרץ על שם
 הלבנה הנפרצת לעתים ונבנית לעתים... והיו תאומים כי הלבנה
 מותאמת בחמה כו'" (רמב"ן וישב לח, כט). וראה לקמן הערה
 97.

88 ראה סה"ש תו"ש ס"ע 112 ואילך.

באשלמותא" דחודש השלישי (שלימות של ג' 28
 חדשים, "בתלת זימני הוי חזקה"¹⁰⁵), ועומדים 29
 בסמיכות ליום השלישי בחודש השלישי, מתן 30
 תורה דתורת החסידות¹⁰⁶, התחלת הגילוי דתורתו 31
 של משיח, שאז יהיו הנישואין דהקב"ה וכנס"י 32
 באופן ש"והי' אור הלבנה כאור החמה". 33

[ולהעיר, שענין זה מודגש גם בכך ששנה זו 34
 היא שנה שלימה, שחשון וכסלו שניהם שלמים (ג' 35
 חדשים שלמים בהמשך אחד), ושנה תמימה 36
 (תמימות יתירה)¹⁰⁷), שניתוסף בה חודש העיבור¹⁰⁸ 37
 – די ש לומר, שבשנה שלימה (שלימות החדשים 38
 חשון וכסלו) מודגשת שלימות (חדשי) הלבנה (כפי 39
 שמקבלת מהחמה), ובשנה תמימה (הוספת חודש 40
 העיבור¹⁰⁹) מודגשת שלימות הלבנה שנעשית כמו 41
 החמה, כיון שע"י חודש העיבור משתווית שנת 42
 הלבנה לשנת החמה, מעין ודוגמת "והי' אור 43
 הלבנה כאור החמה"]. 44

ויש לקשר זה עם דרושי חתונה שאמרם כ"ק 45
 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו¹¹⁰ (שנדפסו מחדש 46

ולהעיר, שהבירור ד"צרפת" שמספרו "770" 1
 נעשה ע"י ("להבה" שמאירה מ) "בית יוסף", ועד 2
 לבית יוסף כפשוטו, הבית שבו בחר ועד שקנהו 3
 ובו חי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בעשר שנים 4
 האחרונות בחיים חיותו בעלמא דין, ומשם הולכת 5
 ונמשכת ("מוסיף והולך") העבודה ד"בית יוסף" – 6
 שמספרו (מספר הבית כפשוטו) "770"⁹⁴. 7

ובעומק יותר – "צרפת" אותיות "פרצת", 8
 שבזה מרומז שגילוי והפצת המעיינות הוא בצרפת 9
 – פריצת כל הגדרים, ולא רק באופן שמצד פריצת 10
 כל הגדרים דהמעיינות באים הם גם בתחתון שאין 11
 תחתון למטה ממנו, אלא יתירה מזה, שענין זה 12
 הוא גם מצד התחתון, כמודגש בכך ש"צרפת" 13
 אותיות "פרצת"⁹⁵, ועי"ז נעשה "פרצת"⁹⁶ עליך 14
 פרץ⁹⁷, "זה משיח, שנאמר⁹⁸ עלה הפורץ 15
 לפניהם"⁹⁹. 16

יג. ובדורנו זה גופא ניתוסף עוד יותר בכהנ"ל 17
 כש"קיימא סיהרא באשלמותא" דחודש כסלו 18
 בשנה זו: 19

ידוע ומפורסם הר"ת דשנה זו – "הי' תהא שנת 20
 נפלאות בה", "בכל (מכל כל)"¹⁰⁰, היינו, שהשנה 21
 עצמה וכל הענינים שבה הם באופן של "נפלאות", 22
 "פלא" שלמעלה מנס¹⁰¹, ו"נפלאות" לשון רבים, 23
 ועד ל"נפלאות", נו"ן פלאות¹⁰², ולכל לראש והוא 24
 העיקר – "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו 25
 נפלאות"¹⁰³ ("נפלאות" גם לגבי יצי"מ"¹⁰⁴).

ובשנה זו עצמה כבר "קיימא סיהרא 27

(94 ראה קונטרס בענין מקדש מעט זה בית רבינו שבכבל
 לקמן ע' 416 ואילך) ס"ז.
 (95 ובסגנון דלעיל – שהמקבל מתאחד עם המשפיע להיות
 כמותו, ע"ד "והי' אור הלבנה כאור החמה" (וראה לקמן הערה
 97).

(96 וישב לח, כט.
 (97 "פרץ על שם הלבנה הנפרצת לעתים ונבנית לעתים"
 (כנ"ל הערה 87). – וי"ל ש"נפרצת" (פירצה, מיעוט הלבנה) הוא
 גם מלשון פריצה, שבוה מרומז שבמיעוט הלבנה (בחציו השני
 של החודש) נכלל גם פריצת גדר הלבנה שמקבלת מן החמה
 להיות כמו החמה.

(98 מיכה ב, יג.
 (99 אגדת בראשית ספס"ג. וראה ב"ר ספס"ה ובפרש"י.
 (100 נוסח ברכת המזון. וראה ב"ב טז, סע"ב ואילך.
 (101 ראה לקו"ש חט"ו ע' 368 הערה 16. וש"נ.
 (102 זח"א רסא, ב.
 (103 מיכה ז, טו.
 (104 ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

(105 ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.

(106 ובשנה זו מלאו תשעים שנה להכרזה ש"ט כסלו הוא
 ראש השנה לתורת החסידות (ט"ז כסלו תרס"ב – תשנ"ב), שמאו
 ניתוסף "שטורעם" מיוחד בהפצת המעיינות חוצה ע"י "חיילי
 בית דוד" שלוחמים "מלחמת בית דוד" ומנצחים את אלה "אשר
 חרפו עקבות משיחך" (כדברי כ"ק אדנ"ע בהשיחה הידועה) –
 כפי שכבר נעשה בשלימות בסיומה של שנת הפ"ט שמסיימים
 מזמור פ"ט (בגימט' פדה) בתהלים באופן ד"ברוך ה' לעולם אמן
 ואמן", ועתה נמצאים בשנת הצדי"ק, הקשורה עם ביאת משיח
 צדקנו ובנין ביהמ"ק השלישי, כסיום וחותם מזמור צדי"ק בפסוק
 "יהי נועם גו' ומעשה ידינו כוננהו", שקאי על השראת השכינה
 בביהמ"ק השלישי (מדרש תהלים עה"פ), שזהו"ע הנישואין
 דהקב"ה וכנס"י, כדאיתא במדרש (שמו"ר שבהערה 55) בנוגע
 להמשכן, ושלימותו בביהמ"ק השלישי (וראה לקמן בשוה"ג
 להערה 110).

(107 כולל גם השלימות ד"שבע שבתות תמימות ההינה"
 כשהתחלת הספירה במוצאי שבת, תמימות כימי בראשית –
 שלימות משולשת (ראה קונטרס משיחות ש"פ נצבים תש"א, יום
 ב' דר"ה וש"פ וילך שנה זו. וש"נ).

(108 ערכין לא, א – במשנה.
 (109 ובהדגשה יתירה בשייכות ל"ט כסלו, ראש השנה
 לתורת החסידות – שבו מתחילים ללמוד שיעורי התניא (כפי
 שנחלק לימי השנה) לפי החלוקה דשנה מעוברת.
 (110 בהחתונה ד"בית יוסף" בשנת תרפ"ט*.

(*להעיר מהשייכות דשנת תרפ"ט ל"פרצת" – שהשלימות דהט'
 (שכל א' מהתשעה כולל מעשר) היא צ', די"ל שבוה מרומז שבשנת
 הצדי"ק נעשית שלימות הנישואין, שרו"ע הנישואין דכנס"י עם
 הקב"ה.

21 ערב י"ט כסלו, ועאכו"כ בימי הגאולה י"ט וכ"ף
 22 כסלו, והמשכם בימים שלאח"ז עד לימי חנוכה –
 23 יש לערוך התוועדויות חסידותיות¹¹⁸ ("חסידישע
 24 פֿאַרבריינגענישן") בכל מקום ומקום, בכל מדינה, בכל
 25 עיר ובכל שכונה כו', ולא רק התוועדויות גדולות
 26 במקומות מרכזיים ועיקריים, אלא בכל מקום ומקום
 27 כפשוטו, כולל גם שבכל מקום פרטי תהי'
 28 ההתוועדות באופן של "עיקר" (ולא באופן שמקום
 29 פלוני הוא "עיקר", משפיע, ומקום פלוני הוא
 30 "טפל", מקבל), ולא זו בלבד שאין זה גורע
 31 בה"עיקר" שבמקום שני, אלא אדרבה, שע"ז
 32 ניתוסף יותר בשאר המקומות, בבחינת "קנאת
 33 סופרים תרבה חכמה"¹¹⁹, ועד שכולם נעשים בבחינת
 34 "עיקר", ועד ל"עיקר שבעיקר" – שאינו צריך לקבל
 35 השפעה ממקום מרכזי ועיקרי, כיון שנעשה בעצמו
 36 כמו המקום המרכזי והעיקרי, ע"ד ובדוגמת שלימות
 37 הלבנה שהיא (לא רק בבחי' מקבל, אלא) כמו
 38 החמה.

39 וכדאי ונכון שכאו"א יערוך התוועדות (ומה טוב
 40 – ג' התוועדויות¹²⁰, "בתלת זימני הוי חזקה") – עם
 41 עצמו (בכל עשר כחות נפשו¹²¹), עם בני ביתו, עם
 42 חבריו וידידיו וכיו"ב – כדי להדגיש עוד יותר
 43 שכאו"א הוא גם משפיע (ע"ד שלימות הלבנה
 44 שנעשית כמו החמה), וכמ"ש¹²² (בשייכות
 45 להגאולה) "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על
 46 אבותם".

47 ובהתוועדויות אלו יעוררו ויתעוררו¹²³ ("איש
 48 את רעהו יעזורו"¹²⁴) להוסיף בג' הקוין דתורה
 49 עבודה וגמ"ח, כדרשת חז"ל¹²⁵ על הפסוק "פדה

118) להעיר מפתגם בעל הגאולה ע"ד גודל הפעולה
 דהתוועדות חסידית יותר מפעולתו של מלאך מיכאל (אג"ק שלו
 ח"ג ע' תיג. וש"נ).

119) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א. וראה אוה"ת ויצא ריח, ב
 ואילך.

120) אחת בעצמו ושתים ע"י שלוחיו, או שמתתף בעצמו
 בשלשתן כיון שנערכות בזמנים שונים – בליל י"ט כסלו, ביום
 י"ט כסלו, ובפרט קרוב לסימומו ובאופן שיומשך גם בליל כ' כסלו
 (כנ"ל הערה 65).

121) ראה "התמים" ח"ב ס"ע מה ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 497
 ואילך.

122) מלאכי בסופו.

123) ובלשון הרב הוא בעל הגאולה: "זה היום .. אשר בו
 .. יתעוררו אלפי לבבות בישראל לחשובה ועבודה שכלב כו"י
 (לקו"ד ח"א יט, ב).

124) ישע"י מא, ו.

125) ברכות ח, רע"א.

1 ובתוספת ביאור כו'¹¹¹) – דרושים בתורת החסידות
 2 השייכים לחתונה – שבזה מודגשת ביותר השייכות
 3 לחתונה דכנס"י עם הקב"ה לימות המשיח, שאז
 4 יהי' עיקר ושלימות הגילוי ד"תורה חדשה מאתי
 5 תצא".

6 ומזה מובן שבימינו אלה ממש צריכים רק
 7 לפתוח את העיניים ולראות את המציאות בפועל
 8 ממש¹¹² – היינו שיושבים יחד עם הקב"ה ("ישראל
 9 וקוב"ה כולא חד") ב"שולחן ערוך"¹¹³ לסעודת
 10 הנישואין, הסעודה דליתן ושור הבר ויין המשומר,
 11 שבסיומה "אומר לו (הקב"ה) לדוד (דוד מלכא
 12 משיחא) טול (כוס של ברכה) וברך, אומר להן, אני
 13 אברך ולי נאה לברך, שנאמר¹¹⁴ כוס ישועות אשא
 14 ובשם ה' אקרא"¹¹⁵.

15 יד. והמעשה הוא העיקר¹¹⁶:

16 בבואנו מערב שבת שבו קיימא סיהרא דחודש
 17 כסלו באשלמותא, והמשכו ביום הש"ק ומוצאי
 18 ש"ק (יום ראשון (שנקרא יום אחד, ש"הי' הקב"ה
 19 יחיד בעולמו"¹¹⁷), טו"ב כסלו), ג' ימים רצופים
 20 שיש בהם מעלה (קדושה) מיוחדת, והמשכם בח"י,

111) ביום א' פ' וישב, טו"ב כסלו – נתן כ"ק אדמו"ר
 שליט"א לכל אחד ואחת שיחי "קונטרס דרושי חתונה", בצירוף
 שתי שטרות של דולר לצדקה (המו"ל).

112) כלומר, לא זו בלבד שנשלמה העבודה וצריכים לפעול
 הגילוי בעולם (כנ"ל סי"א), אלא יתירה מזה, שישנו כבר בפועל
 ובגילוי, וצריכים רק לפתוח את העינים, כי מכבר "נתן לכם .. עינים
 לראות".

113) ובפרט לאחר שלימות העבודה בכל הדורות בקיום
 ה"שולחן-ערוך" (דה"בית יוסף") עם ה"מפה" שעל ה"שולחן-
 ערוך" (הגהות הרמ"א על השו"ע דהב"י) – כידוע הרמז במ"ש
 "ובני ישראל יוצאים ביד רמה", שרומז על הרמ"א, שלאור
 הולכים כל בני"י* עד סוף כל הדורות, וע"ז יוצאים מן הגלות
 אל הגאולה.

114) תהלים קטז, יג.

115) פסחים קיט, ב.

116) אבות פ"א מי"ז.

117) ב"ר פ"ג, ח. פרש"י בראשית א, ה.

(* כולל גם אחינו בני' הספרדים – כפי שמצינו בנר חנוכה שגם
 הספרדים (שבדרך כלל נוהגים כהב"י) נוהגים כהרמ"א, וכן לאידך.
 שהאשכנזים נוהגים כהספרדים, כמודגש בפסק הרמב"א כדעת הרמב"ם
 ולא כדעת התוספות (ראה ט"ז או"ח ר"ס תרעא). – ולהעיר גם
 מהפסרת פרשת וישלח: "גלות גו' צרפת (אשכנז) וגלות ירושלים אשר
 בספרד ירשו את ערי הנגב", החיבור והאיחוד דאשכנזים וספרדים
 בביור וירושת אדום. ששייך לתוכן הענין דהדלקת נרות חנוכה "ענ'
 פתח ביתו מבחוקי", כדי להאיר את החושך (משתשקע החמה)". "עד
 דכליא גלגא דתרמודאי".

את פניך¹²⁶, בביהמ"ק השלישי, ושם תערך¹²
 ההתוועדות הגדולה דחנוכת ביהמ"ק השלישי¹³
 במעמד כל בניי ("כל יושבי עליי"¹²⁷), עוד לפני¹⁴
 ימי חנוכה, ובימי חנוכה יתוסף עוד יותר ("מוסיף¹⁵
 והולך") בשלימות הגאולה באופן ד"ילכו מחיל אל¹⁶
 חיל יראה אל אלקים בציון"¹²⁸.¹⁷

126) תהלים קמ, יד.
 127) ערכין לב, סע"ב.
 128) תהלים פד, ח.

1 בשלום נפשי", "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים
 2 ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי
 3 ולבני כו", ועוד והוא העיקר, לא רק "כאילו פדאני
 4 לי ולבני", אלא "פדאני לי ולבני" בפועל ובגלוי.
 5 ובפשטות – שתיכף ומיד ממש (בהמשכה של
 6 התוועדות זו, עוד לפני תפלת המנחה) מתקיימת
 7 בקשת יעקב (בשם ועבור ובשליחות כביכול
 8 דכאו"א מישראל) "לישב בשלוה" (שקורין במנחה)
 9 בפועל ובגלוי (כיון שכבר לפני נתיקים היעוד "ועלו
 10 מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה'
 11 המלוכה"), ונתקיים "אך צדיקים גו' ישבו ישרים

המשך ביאור למס' מנחות ליום רביעי עמ' ב

33 שכל מנחה שראוי לבללה, כגון שיש בה ששים עשרון, אין בילה
 34 מעבכת בו, וכשרה אף בלא בלילה. וכל שאינו ראוי לבילה – וכל
 35 מנחה שאי אפשר לבלולה, כגון שיש בה יותר מששים עשרון,
 36 בילה מעבכת בו.
 37 הגמרא עוסקת בדין תומאת דם נבילה שאף בו קבעו חכמים
 38 שיעור. אמר רבי ביבי אמר רבי יהושע בן לוי, מעשה בפרדה אחת
 39 של בית רבי שמחה ויצא ממנה דם, ושיערו חכמים את דמה
 40 בריביעית – ומדרו חכמים את הדם היוצא ממנה, לדעת אם יש בו
 41 רביעית, והיו צריכים לפרוש מדמה, כפי שפורשים מבשר
 42 הנבילה.
 43 מתיב רבי יצחק בר פיסא לרב ביבי, שנינו במשנה (ערוית פ"ח מ"א)
 44 העיד רבי יהושע ורבי יהושע בן בתירא על דם נבילות שהוא מהור.
 45 ואמר רבי יהושע בן בתירא מעשה והיו נחרין ערויות לאריות
 46 באיסמירא של מלך שהיו הורגים את ערודי היער, כדי להאכיל
 47 מבשרם את האריות בגודו של בית המלך, והיו עולי רגלים שוקעין
 48 עד רכובותיהן וברכיהם בדם, ואף שעולי הרגלים מזהרים
 49 לשמור על טהרתם, לא אמרו להם חכמים דבר, מכיון שאין
 50 נטמאים על ידי כך, וקשה על דברי רבי יהושע בן לוי, מדוע שיערו
 51 את דמה בריביעית, הלא אין דם הנבילה מטמא כלל. אישתיק –
 52 שתק רב ביבי ולא השיב להם תשובה. אמר ליה רבי יריקא לרב
 53 ביבי, מאי מעמא לא קא מהדר מר – מדוע אין מר – רב ביבי עונה
 54 תשובה לרבי יצחק בר ביסנא, אמר ליה רב ביבי לרבי זריקא היכי
 55 אהדר ליה – איך אענה לו, והלא אין ביבולתי לעשות כך, דאמר
 56 רבי חנין, שהפסוק המוזכר בפרשת התוכחה והיו תייד תלאי לך
 57 מנגד^(הדרים בח סו), זה תלוקת תבואה משנה לשנה – נאמר על אדם
 58 שאין לו קרקע לזרוע בה תבואה, ואין הוא בטוח בחייו, שאינו
 59 יודע אם שנה הבאה יהיו לו מעות לקנות בהם תבואה. והמשך
 60 הפסוק (סו) וצחדת לילה ויוםם זה תלוקת תבואה מערב שבת לערב
 61 שבת, מפני שאין לו די כסף לקנות תבואה לשנה שלימה. והמשך
 62 הפסוק ואל תאמן בתיידי זה הפסוק על הפלטר – על הנחתום,
 63 וצריך לקנות פת מדי יום ביזמו,

1 עם התמידין והמוספין לא היו נבלים בידה, כי אלו פרים ואילים
 2 ואלו בקשים, אלו בליתן עבה, ואלו – המנחות הבאות עם
 3 הכבשים בליתן רפה, ועוד שאלו בליתן שחרית – המנחה הבאה
 4 עם תמיד של שחר, בוללים אותה בבוקר כדי להקריבה עם
 5 התמיד, ואלו – המנחה הקריבה עם תמיד של בין הערבים בליתן
 6 בין הערבים, ולכן אין כל מנחות התמידין והמוספין נבלין מזה על
 7 זה, שמלבד שאין זמן בליתן שוה, גם אין רשאי לבללם יחד כדי
 8 שלא יבלעו המנחות ששמן מועט ממנחות ששמן מרובה,
 9 ולפיכך אין ללמוד מכאן מהו שיעור המנחה הראויה להבלל בכלי
 10 אחד.
 11 אמרו לו לרבי שמעון אמר אתה מה הטעם שאין מביאים מנחה
 12 של ששים ואחד עשרון בכלי אחד. אמר להם רבי שמעון, תני הוא
 13 אמר (ויקרא ט) וכל מנחה בלולה בשמן ותרבה, כבר אמרה תורה
 14 הבה מנחה מסולת שובלה להיבלל בשמן, וביותר מששים עשרון
 15 בכלי אחד אין המנחה נבללת בשמנה.
 16 אמרו לו לרבי שמעון, וכי בששים נבלין בכלי אחד, ובששים ואחד
 17 אין נבלין בכלי אחד, אמר לו – אמר להם רבי שמעון כל מדה
 18 חכמים בן הוא ששיעורם מדויק, וכמו שאמרו חכמים שבארבעים
 19 סאה הוא מובל, פארבעים סאה חסר קרמוב אינו יכול למבול. וכן
 20 אמרו חכמים שאוכל שיש בו שיעור כפיצה מטמא מוקמא אוכלין
 21 – שאוכלים טהורים שנגעו בו, נטמאו, ואוכל בשיעור כפיצה
 22 שחפר ממנו כשיעור שושום, אין מטמא מוקמא אוכלין, מפני
 23 שחכמים אמרו שיעור מדויק שרק בשיש בו כפיצה מטמא אוכלים
 24 טהורים. ועוד אמרו חכמים שבגד ששיעורו שלשה על שלשה
 25 טפחים מטמא מדרם, מפני ששיעורו חכמים ששלשה על שלשה
 26 טפחים ראויים לשיבה. אבל בגד בשיעור שלשה על שלשה טפחים
 27 חפר נימא אהת ו – חוט אחד, אינו מטמא מדרם.
 28 הגמרא מקשה על טעמו של רבי שמעון: וכן אין נבלין ששים
 29 ואחד עשרון בבת אחת, מאי הוי – מה הפסול בכך, והא תנן (לעיל
 30 ה) שאם לא בלל את המנחה, בשם, שאין בלילה מעבכת, ואף
 31 ששים ואחד עשרון יביאם בלא בלילה.
 32 מתרצת הגמרא: אמר רבי יריא הכלל הוא, שכל הראוי לבילה –

לקוטי שיחות פרשת וישלח כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

- 21 ולכן אין הוא אחראי למעשיו ולהתנהגותו, ואי-
22 אפשר להטיל עליו את חובת קיום המצוות.

ב.

הקשר בין "אדם" לבין בר-מצוה

- 23 רבותינו נשיאינו אמרו פעמים רבות¹¹ בחגיגות
24 בר-מצוה מאמר שהתבסס על הפסוק¹² "נעשה
25 אדם"¹³. מזה מובן, שיש קשר בין בר-מצוה לבין דרגת
26 "אדם", שהיא דרגה נעלית יותר מאשר "איש"¹⁴ – כפי
27 שמוסבר במספר מקומות¹⁵ לגבי ארבעת השמות שאדם
28 נקרא בהם (אדם, איש, גבר, אנוש), שהנעלה ביותר
29 מביניהם הוא התואר "אדם", המורה על שלימותו.
30 וצריך להבין: אם כדי לחייב במצוות מספיק שיגיע
31 בן שלוש-עשרה לדרגה של "איש", מדוע מקשרים את
32 הענין של בר-מצוה לדרגה של "אדם"?

ג.

ההבדל בין "איש" לבין "אדם"

- 33 ההבדל בין "איש" לבין "אדם" הוא: התואר "איש"
34 מופנה כלפי דרגת השכל הקשור ל"מדות" (רגשות)¹⁶,
35 ואף בכך ישנן דרגות רבות ביותר, אשר המושלמת
36 שבהן מושגת בגיל עשרים¹⁷, ואילו התואר "אדם"
37 מורה על מעלת השכל שמעבר להשתייכות למידות¹⁸.

א.

"בן שלש-עשרה למצוות"

- 1 על הפסוק¹ "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי
2 דינה איש חרבו...". אומרים חז"ל, שהם היו אז בני
3 שלוש-עשרה שנים², ומכאן לומדים³ את ההלכה של
4 "בן שלש-עשרה למצוות"⁴: כיוון שבגיל שלוש-עשרה
5 כבר נקראים איש⁵, כינוי המורה על גדלות⁶ – [נכתוב⁷
6 "מי שמך לאיש..."], "וחזקת והיית לאיש" – זאת
7 אומרת, שבגיל שלוש-עשרה מגיעים לדרגה של גדול
8 בדעה⁸, ולכן חייבים בכל המצוות.
9 אמנם, ייתכן⁹ שנער יהיה בר-שכל גם לפני גיל
10 שלש-עשרה, אך למרות זאת חסרה לו שלימות הדעת
11 והרגש – חסרה לו ההכרה והתחושה הן של חשיבות
12 קיום המצוות והן של המחסור באי-קיומן,
13 [כפי שמביאים לכך¹⁰ דוגמא ב"מילי דעלמא",
14 שאף כאשר ילד קטן – לפני גיל שלש-עשרה – מביין
15 היטב את החשיבות של ממון וגדולה, בכל זאת
16 "אמיתת הענין של ממון וגדולה רחוק ממנו" – הוא
17 עדיין רחוק מן ההכרה והתחושה האמיתית של מבוגר.
18 וכך גם בכיוון ההפוך, לגבי "שפלות ודלות", שלמרות
19 שהוא מביין במגרעתן, אין זה כתחושת המבוגר
20 ש"מרגיש היטב חסרון השפלות והדלות..."]

(12) בראשית א, כו.

(13) סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר "די בר-מצוה מאמרים פלעגט מען (אצל הנשיאים) אנהויבן (=שמאמרי "בר-מצוה" היו (רבותינו נשיאינו) מתחילים ב"ה) נעשה אדם" (וכשניתן המאמר להעתיק השמיטו לפעמים את ההתחלה).

(14) להעיר שמצינו אצל רבותינו נשיאינו שאמרו מאמר ד"ה וחזקת והיית לאיש, ביום חינוך תפלין – "א אייר תרג"ג (לקו"ד ח"א קז, ב), ב' דחנוכה תרצ"ו.

ולהעיר מסה"מ תיש"א (ע' 246. חנוך לנער ע' 10) – בנוגע לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: דאמאלס איז ער געווארן א איש. ווען ער איז געווארן בעל מצוה האט אים הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש געבענטשט ער זאל זיין א אדם. (=אז נהיה איש. כשנהיה בעל מצוה ברכו הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש שיהיה אדם).

(15) ראה זח"ג מח, א. לקו"ת שה"ש כה, א. ד"ה ואיש כי ימרט תרכ"ט. קונטרס תורת החסידות פ"ז. ועוד (ראה ספר הערכים-חב"ד ע' אדם ס"ח ט).

(16) פירוש המילות (לאדהאמ"צ) פ"ב. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 97 ואילך.

(17) פירוש המלות שם.

(18) ראה בארוכה לקו"ש שם (והערה 24 שם).

(1) פרשתנו לד, כה.

(2) ב"ר פ"פ, יוד. מדרש לקח טוב ושכל טוב כאן (ע"פ החשבון – ובאופן שונה זמ"ז). בהנסמן בהערה הבאה.

(3) רש"י נזיר (כט, ב) ד"ה ור' יוסי. רש"י ורע"ב אבות פ"ה מכ"א (לגירסת אדה"ו בסידורו – מכ"ב). מחזור ויטרי שם. – וידועה הקושיא (שו"ת מהר"ל סנ"א): מנלן דפחות מ"ג לא הוי איש, ועוד דדורות הראשונות ילדו בח'. – וראה לקמן הערה 24.

(4) אבות שם. רמב"ם ה' שביתת עשור פ"ב הי"א. ובכ"ז (ראה אנציקלופדי תלמודית ע' גדול ע' קלח, וש"ו).

(5) בלשון הרמב"ם ה' אישות פ"ב ה"י: נקרא גדול ונקרא איש. (6) ברש"י ורע"ב לאבות שם: דכתיב איש או אשה אשר יעשו. ואינו קרוי איש עד שהוא בן י"ג כו' – וא"כ זה שדוקא "איש" מחוייב במצות הוא לימוד מקרא. אבל אין הכרח כלל לומר שהוא גזירת הכתוב בלי טעם.

(7) שמות ב, יד (וכפרש"י ורבינו בחיי שם – והוא דלא כמ"ש בשמור שם). מ"א ב, ב. וראה ספר השרשים להרד"ק ע' איש.

(8) ראה אנציקלופדי תלמודית ע' הנ"ל בתחילתו, וש"ו.

(9) ראה בכ"ז קונטרס התפלה פ"ה ע' 15 ואילך. סה"מ עת"ר ע' קטו המשך תער"ב ח"ג ע' אירכו.

(10) קונטרס התפלה שם ע' 16. סה"מ עת"ר שם. המשך תער"ב שם.

(11) לדוגמא – נעשה אדם תר"ם.

ה.

ההבדלים בין שתי הדעות למקור הענין!

32 ההסבר לכך הוא:
 33 לגבי מקור ההלכה של בן שלוש-עשרה למצוות
 34 ישנן שתי דיעות: א) כדלעיל שהענין נלמד מפסוקנו.
 35 ב) ענין זה הוא אחד מן "השיעורים" שהם הלכה
 36 למשה מסיני²⁰.

37 ההבדל בין שתיהן הוא: לפי הדיעה הראשונה נובע
 38 הענין משינוי טבעי, כיוון שבאופן טבעי נעשים רוב
 39 בני האדם בהגיעם לגיל שלוש-עשרה לגדולים בשכל
 40 ובדעה, ואילו לפי הדעה השנייה ענין זה הוא הלכה,
 41 ואינו תלוי בשינוי טבעי²¹.

42 מהבדל זה נובע גם נפקאמינה להלכה – לגבי
 43 הזמן שבו מתחייבים בני-נח בקיום המצוות שהם
 44 חייבים בהן²²:

45 לפי הדעה הראשונה, שהסיבה ל"בן שלוש-עשרה
 46 למצוות" היא טבעית, יוצא, שגם בני נח מתחייבים
 47 במצוותיהן בגיל שלוש-עשרה;
 48 ואילו לפי הדיעה השנייה, שכלל זה הוא הלכה
 49 למשה מסיני, מובן, שאצל בני נח, שלהם "לא ניתנו
 50 השיעורים"²³, תלויה ההתבגרות לפי שכלו ודעתו של
 51 כל אחד²⁴ בהתאם לטבעו שלו²⁵.

ו.

המשמעות בעבודת האדם

52 שתי הדעות המוזכרות לעיל מהוות בעבודה
 53 הרוחנית של האדם שתי דרכים לסדר שבהתחלת קיום
 54 התורה והמצוות על-ידי יהודי:

55 לפי הדיעה הראשונה צריכה הדרך להיות של עבודה
 56 לפי השכל. כלומר, כיוון שחובתו לקיים תורה ומצוות
 57 תלויה בהתבגרות שכלית טבעית, שבהגיעו²⁶ להכרה
 58 ולתחושה בענין המצוות מוטלת עליו חובת קיומן, הרי
 59 מובן, שתחילת עבודתו צריכה להיות בדרך השכלית;

1 לפי זה תמוה יותר הקשר בין "נעשה אדם" לבין
 2 בר-מצוה: כיצד אפשר לשייך את המעלה "אדם" למי
 3 שזה עתה מלאו לו שלוש-עשרה שנים?
 4 הכרחי אפוא לומר, שהכוונה היא, שאמנם בהיותו
 5 בר-מצוה נעשה הנער ל"איש", כדלעיל, אך למרות
 6 זאת, בקיום המצוות מחובתו להגיע לתחושה בהשפעה
 7 של דרגת "אדם".

ד.

אין להסתפק בדרגת "איש"

8 המקור לכך שאין להסתפק בדרגה "איש" הוא
 9 הפסוק "ויקחו... איש חרבו" עצמו, שהרי לכאורה
 10 תמוה: כאשר מגיעים לגיל שלוש-עשרה מתחייבים
 11 במצוות בעקבות החידוש שמתרחש בשכל ובדעת
 12 (הקשורים למדות) ולא ברגש, החידוש הוא היותו של
 13 הנער לבר-דעת המסוגל להבין ולקבל על עצמו את
 14 האחריות של תורה ומצוות –

15 ואם כך, כיצד נלמד ענין זה מן הפסוק "ויקחו...
 16 איש חרבו... ויהרגו כל זכר", המספר על פעולה
 17 הנובעת מהתגברות הרגש¹⁹?

18 מזה מובן, שהפסוק "ויקחו... ויהרגו..." מכיל
 19 במשמעותו מעלה שאיננה מושגת בדרגת "איש", אלא
 20 שבאמצעותה היא נעשית מושלמת, ולפיכך ניתן ללמוד
 21 מן הפסוק שאין להסתפק בדרגת "איש" (שבהיות
 22 הנער בן שלוש-עשרה הוא מתחייב במצוות רק מפני
 23 היותו "איש"), אלא שמוכרחים להגיע למעלה הרמוזה
 24 במילים "ויקחו..."

25 בכך מובן גם מדוע אמרו רבותינו בחגיגת בר-
 26 מצוה מאמר המתחיל בפסוק "נעשה אדם" – כי אמנם
 27 הענין הכללי של בן שלוש-עשרה למצוות הוא היותו
 28 לאיש ולבר דעת, אך בכל זאת, אין להסתפק בכך
 29 בלבד, והכרחי להגיע להשפעה מדרך העבודה
 30 הרוחנית של "אדם", הדומה לעבודה של "ויקחו..."
 31 כפי שיוסבר להלן.

(23) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י.
 (24) להעיר מתור"ה בידוע (סנהדרין ס"ט, א) ד"בדורות הראשונים
 שהיו ממהרים להביא שערות ה' זמן גדולות מקודם הרבה".
 (25) כ"כ בשו"ת חת"ס יו"ד סשי"ז (בשיטת הרמב"ם – שם ושם פ"י
 ה"ב).
 (26) ואע"פ שאפשר יוצא מן הכלל שגם אז לא תהי' דעתו בשלימות
 – הרי התורה על הרוב תרבו. וראה מו"נ ח"ג פל"ד.

(19) ראה פרשתנו לד, ז: ויחר להם מאד. פרש"י ויחי (מט, ו) ד"ה
 כי באפם.
 (20) שו"ת הרא"ש ריש כלל טז. שו"ת מהר"ל סנ"א. פי' הב' ברש"י
 אבות שם.
 (21) ואולי יש להסביר טעם שיטה זו, כי ס"ל דסימנים (ושנים)
 "עושים" גדלות (ולא דהוי ראי' על גדלות) – עיין צפע"נ לרמב"ם הל'
 אישות פ"ב ה"ט.
 (22) ראה ג"כ לקו"ש ח"ה ע' 421. לקו"ש ח"י ע' 70 ואילך.

30 בחירת האדם בתורה ובמצוות על ציווי הקדוש־ברוך־
 31 הוא "ובחרת בחיים".
 32 אך לפני כן מקדים הפסוק ואומר "ראה נתתי..." –
 33 וגם בציווי "ובחרת" מודגש בפסוק "ובחרת בחיים" –
 34 כי הקדוש־ברוך־הוא רוצה, שהתורה והמצוות יחדרו
 35 את כל מציאותו של האדם וכוחותיו, ולפיכך צריך גם
 36 השכל להבין ולחוש שהתורה והמצוות הם החיים
 37 והטוב.

ט.

שני הענינים ב"אדם"

38 לפי כל האמור לעיל מובן הקשר שבין בר־מצוה
 39 לבין "נעשה אדם":
 40 בתואר "אדם" נכללים שני ענינים: (א) שיא
 41 השלימות של השכל, כמוסבר לעיל. (ב) "אדם אותיות
 42 מאד"³² – דרגה של "בלי גבול", שמעל לשכל³³.
 43 [דרגה זו מתבטאת בהיותו של האדם מדבר, כי כח
 44 הדיבור שבו נובע מן ה"בלי גבול" שבנפשו, הנעלה
 45 מן השכל³⁴].
 46 וכיוון ששני הענינים רמוזים באותו תואר –
 47 "אדם", נראה, שיש ביניהם קשר.

48 ובעבודת האדם, יש להסביר זאת כך: גם כאשר
 49 מגיע האדם לשיא השלימות השכלית, לדרגת השכל
 50 של "אדם", הנעלית מדרגת השכל של "איש", נזקק
 51 הוא למסירות הנפש שמעל לשכל³⁵;
 52 ומצד שני: גם כאשר בולט אצלו כח מסירות הנפש
 53 שמעל לשכל, אל לו להסתפק בכך, אלא עליו
 54 להשתדל, שכח זה יחדור לכל כחות נפשו הפנימיים,
 55 שראשיתם הוא כח השכל.

56 וזהו אחד מהרמזים לכך שאמרו בחגיגות בר־מצוה
 57 את המאמר "נעשה אדם" – כדי להראות, שגם כאשר
 58 מגיעים לשלימות השכל (הקשור למדות), שאז מכונים
 59 "איש", אין די בכך, וצריך להגיע לעבודה של "איש
 60 חרבו..."³⁶, עבודה של מסירות נפש שמעל לשכל³⁶,
 61 הקשורה לדרגת "אדם" – אותיות מאד.

(משיחת תמוז תשי"א בחגיגת בר־מצוה)

1 ואילו לפי הדיעה השניה, חייב בן השלש־עשרה
 2 לקבל על עצמו את עול המצוות מצד הלכה למשה
 3 מסיני, מפני שזהו ציווי הקדוש־ברוך־הוא, ויוצא אפוא,
 4 שתחילת דרכו בקיום תורה ומצוות צריכה להיות מתוך
 5 קבלת עול²⁷.

ז.

לפי הדעה הראשונה יש צורך בשני האופנים

6 אבל גם לפי הדעה הראשונה, שמן הפסוק
 7 "ויקחו... איש חרבו..." לומדים שתחילת העבודה (בן
 8 שלש עשרה למצוות) צריכה להיות שכלית, על־פי
 9 טעם ודעת, הרי לומדים²⁸ מפסוק זה עצמו, שבכל
 10 זאת, גם לפי דעה זו קשור קיום המצוות לעבודה של
 11 מסירות נפש, שמעל לשכל, כפי שנאמר "ויקחו... איש
 12 חרבו..." – פעולה של מסירות נפש.
 13 עובדה זאת אינה סותרת למוסבר לעיל, שלפי דעה
 14 זו הכוונה היא לעבודה מתוך הכרה שכלית, כי גם
 15 כאשר העבודה צריכה להיות מתוך הכרה והבנה
 16 בתורה ובמצוות, בכל זאת, יסוד העבודה הוא הענין
 17 של קבלת עול, שלמעלה מטעם ודעת, כי רק כאשר
 18 קיים יסוד זה, יכולה העבודה, הנובעת מהכרה שכלית,
 19 להתבצע כראוי²⁹.

ח.

ההוכחה שיש צורך בשני האופנים

20 מן ההוכחות לכך: באזהרות הכלליות על קיום
 21 תורה ומצוות, נאמר³⁰ "ראה נתתי לפניך היום את
 22 החיים ואת הטוב... ובחרת בחיים". לכאורה, "וראה"
 23 האדם בעיני שכלו שדרך התורה והמצוות היא "חיים
 24 וטוב", ולשם מה יש צורך להזיזו שיבחר בחיים?
 25 אלא, ההסבר לכך הוא: אם בחירת האדם בתורה
 26 ובמצוות תתבסס רק על הבנתו השכלית שהם החיים
 27 והטוב, הוא לא יהא עדיין עובד ה'. כי עבודת ה' היא
 28 כעבודת העבד לאדונו³¹: כל מה שחעבד עושה הוא
 29 מפני העול שהטיל עליו אדונו. ולכן צריכה להתבסס

33 לקו"ת שם. ועוד.
 34 וככה תרל"ז שם.
 35 הענין בשכל – השכל עצמו מכריח שיש למעלה מן השכל. וראה
 המשך תער"ב ח"א פ"ק. ועוד.
 36 עפ"י המבואר ב"ס"מ עת"ר (ע' קכב ואל"ך) ועוד, בענין הדעת,
 שנמשך בה מבחי' הרצון ופנימיות הרצון – יומתק הנ"ל בפנים (ס"א
 וס"ט), שגם הענין דמסנ"פ (מאד אותיות אדם) שלמעלה מהשכל שצ"ל
 בכך י"ג נכלל בזה שנעשה איש ובר דיעוה.

27 וכמחז"ל (יבמות עו, ב) דאם הלכה נקבל אע"פ – (ב"אם
 לדין") יש תשובה.
 28 ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 162 הערה 74. שם ע' 421.
 29 ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 128. ח"ד ע' 190 ואל"ך. ועוד.
 30 נצבים ל, טרייט.
 31 ראה תניא פמ"א.
 32 ב"ר פ"ח, ה ובפרש"י לבר"ר שם. תו"א מו, ד. לקו"ת שה"ש כט,
 ב. המשך וככה תרל"ז פכ"ב.

וחג"ת הם היושבים על בחי' מלכות, כי הגוף⁸ – תפארת, עם⁹ ב' הידים – חסד וגבורה, הוא היושב.

והוא כמ"ש על בית המקדש בחי'¹⁰ מלכות.

¹¹מכון לשבתך שהיא בחי' כסא לשיבה.

כוננו יד'ך, חג"ת כל א' מהם הוא בחי' יד, יד הגדולה¹² – חסד, יד החזקה – גבורה, יד רמה¹³ – תפארת.

המשך בעמוד רטז

(7) דבחי' חסד גבורה ותפארת – שהם עיקרי המדות, – הם נותנים חיות למלכות. וזהו "היושבים" על בחי' מלכות. וראה לקוטי לוי יצחק הערות לתניא עמוד ב, דבחי' מלכות הוא העבודה במחשבה דיבור ומעשה ע"ש. דה"מדות" אהבה ויראה – חג"ת, הוא השורש דמצות עשה ומצות ל"ת (ראה תניא פרק ד).
(8) כמו בגשמיות ה"עיקר" מה שיושב הוא הגוף, והידיים הם מן הצד. ראה הערה 9.

(9) פירושו: כמ"ש בהקדמת תקוני זהר – פתח אליהו (זי), חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא, "תפארת גופא", דכמו שהוא בציוור גשמי של האדם, דהשני ידים לימין ולשמאל הם רמז לחסד וגבורה, יד ימין – חסד, ויד שמאל – גבורה, והידיים הם יוצאים מן הצד של הגוף, משא"כ הגוף עצמו זה בחי' "תפארת", דשם המדות חסד וגבורה הם כלולים ביחד, ותפארת הוא גופא דהמדות – עיקר המדות, וזהו שרשו עד למעלה כנ"ל. (ראה לקמן הערה 13).

(10) ראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רעא וז"ל: "הנה בית המקדש הוא בחי' מלכות כמ"ש (שמות טו, יז) מקדש אדני כוננו יד'ך שם אדני" הוא במלכות" ע"ש. אור התורה דרושים לשבועות עמוד קפא וז"ל: ובית המקדש הוא בחי' מלכות כמ"ש ושכנתי בתוכם, וידוע דהמלכות נק' שכנה ע"ש. וראה גם אור התורה חנוכה עמוד שא.

(11) שמות טו, יז.

(12) ראה תניא שער היחוד והאמונה פרק ד' וז"ל: בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב הגדול הגבור כו' ופי' גדול היא מדת החסד והתפשטות החיות בכל העולמות וברואים ע"ש.

(13) לקוטי תורה פרשת נשא כא, ב ואילך וז"ל: כוננו יד'ך ופי' הרמ"ז פרשת פנחס דף רכ"א דהיינו ג' ידות יד הגדולה יד החזקה יד הרמה..., אף שבגמרא (כתובות ה, א) לא נזכר רק שתי ידיים שהן חסד וגבורה, אלא כי המחבר ב' הבחי' יחד זה התפארת קו האמצעי שמחבר חסד וגבורה להיות לאחדים וכו', והיינו ע"י שרשו למעלה מב' הבחי' ועולה עד הכתר וכו' (ועמ"ש באגרת הקודש [סימן יב. מובא לקמן סימן קנג הערה 30] ע"פ והי' מעשה הצדקה שלום), וזהו ענין יד הרמה ע"ש.

וראה אור התורה קרח עמוד תשכג וז"ל: באור תורה מהה"מ הק' דמעזריטש ע"ה, בתילים ד"י ע"פ תקעו בחדש שופר איתא אשר ג' ידות, יד הגדולה יד החזקה יד הרמה הם ג' בחי' חג"ת, וז"ל והנה ג' ידות נמצאו בכתבי האריז"ל יד הגדולה יד החזקה יד הרמה, אהבה נק' יד הגדולה שאין הגדלות ניכר אלא מכת אהבה כי כשמתירא מלפני המלך אינו בא אצלו ואינו מכיר גדולתו, יד החזקה נק' בחינת הצמצום הנו' שמתחזק נגד האהבה וההשפעה ואינו מניחו לירד למטה רק בהדרגה ואעפ"כ נק' יד לפי שבלעדו לא יכלו התחתונים לקבל א"כ גם הוא צורך ההשפעה, והנה הם מתנגדים וצריך להיות ממוצע המחברם וזהו יד הרמה עכ"ל, ע"ש.

בראשית לז, א – וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען

ב

ביאור, דבכ"ל האבות כתוב "וישב", דהמדות חג"ת בחי' האבות (יושבים) – נותנים קיום וחיות – למעשה המצות בחי' מלכות וכו'

בכל א' מהאבות כתוב 'וישב' – ישיבה.

באברהם כתיב² וישב אברהם בבאר שבע.

ביצחק כתיב³ וישב יצחק עם באר לחי רואי.

ביעקב כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו.

דהנה אברהם בחי'⁴ חסד, יצחק בחי'⁵ גבורה, ויעקב בחי'⁶ תפארת.

(1) פירושו: בסימן זה יבואר לשון "וישב" בפסוק, וראה אור התורה פרשת וישב עמוד רסו וז"ל: הקשה מהרמ"א [האלשיך] כי הנה כתיב למעלה (בראשית לה, כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו כו' א"כ ידוע שישב שם ומה בא ללמדנו וישב וגו'. ועוד למה אחרי שאמר בארץ מגורי אביו חזר לומר* בארץ כנען. ע"ש הביאור.

ומבאר כאן, דהאבות הם חג"ת, והם יושבים ("וישב") על מלכות, וע"ד שהמדות – בחי' אהבה ויראה – נותנים חיות למעשה המצות וזהו "וישב". ראה הערה 7.

(* דיוק זה נתבאר לעיל בסימן א.

(2) בראשית כב, יט.

(3) שם כה, יא.

(4) חסד . . אברהם: כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה זהר חלק א' בראשית דף מז, ב. תניא – אגרת הקודש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

(5) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער כג (הכינויים) פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד.

(6) וכמארז"ל (ב"מ פד, א) "שופרא דיעקב מעין שופרא דאדם הראשון". ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה ואתחנן ה, ב.

וראה ביאורי זהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויחי עמוד כט, ג וז"ל: כל עיקר בחינת יעקב הוא בבחינת קו האמצעי שנקרא בריח התיכון המכריח כו' שהוא בחינת תפארת דז"א כידוע, דהיינו בבחינת ההתכללות מחו"ג דוקא שזהו עיקר ענין התפארת כאשר יש כמה גוונים שונים הפכיים יחידו מעורבים, ולא כאשר אין רק גוון אחד אדום או לבן שאין זה תפארת כלל כידוע, ובחי' ההתכללות מאדום ולבן הוא בחינת התכללות מחו"ג כנודע, וזהו שיעקב נקרא בחיר שבאבות, כי בחינת אברהם הוא רק בבחינת החסד בלבד, ובחי' יצחק רק במדת הפחד ואין שם בחינת תפארת כו', אבל בחינת יעקב כלול משניהם וכמ"ש אלקי אבי אברהם ופחד יצחק הי' לי שכלולים בו אור חסד דאברהם ופחד דיצחק, וע"כ נק' בריח התיכון כו' שכולל ב' הקוין דימין ושמאל והוא עיקר בחינת התפארת, וז"ש ישראל אשר בך אתפאר כך דוקא אתפאר בבחינת התפארת. ע"ש.

לב, לג – על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה

א. על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. משרשי מצוה זו כדי שתהי' רמז לישׂראל, דאע"פ שיסבלו צרות רבות בגלות מיד העמים ומיד בני עשו יהיו בטוחים שלא יאבדו, אלא לעולם יעמוד זרעם ושמם, ויבא להם גואל ויגאלם מיד צר, ובזכרם תמיד ענין זה על ידי המצות שתהי' לזכרון, יעמדו באמונתם ובצדקתם לעולם.

ורמז זה הוא לפי שאותו מלאך שנלחם עם יעקב אבינו שהי' שרו של עשו רצה לעקרו ליעקב מן העולם אותו וזרעו, ולא יכול לו, וצערו בנגיעת הירך. וכן זרע עשו ציער לזרע יעקב, ולבסוף תהי' להם תשועה מהם, וכמו שמצינו באב שזרחה לו השמש לרפואתו ונושע מן הצער, כן יזרח השמש של משיח וירפאנו מצרינו ויגאלנו במהרה בימינו אמנ.

פ' החינוך מצוה ג'

לג, י – ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים ותרצני

ב. בבראשית רבה (פ' ע"ח סי' י"ו) חד עם דארעא א"ל לר' הושעיא כל אותן דורונות שנתן אבינו יעקב לעשו עתידין העו"ג להחזירן למלך המשיח לעתיד לבוא, מה טעמיה (תהלים עב) מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו, יבאו אין כתיב כאן אלא ישיבו.

והנה שמעתי בשם הרב מהר"ש פרמו זלה"ה שהי' מקשה דמה זו הבטחה שהבטיחנו הכתוב שיביאו למלך איום ונורא משיח צדקנו עזים מאתים ותישים עשרים. עוד הי' מקשה הרב הנזכר במאי דאמרינן בב"ר (פ' ע"ו סי' ו') עזים מאתים ותישים עשרים א"ר אלעזר מכאן לעונה האמורה בתורה כו' ופירש"י בפירוש החומש שמסר לכל תיש עשר עזים לפי שהם פנויים ממלאכה דרכן להרבות תשמיש ולעבר עשר נקבות, ופרים שעסוקים במלאכה לא מסר לזכר אלא ד' נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר עכ"ד, שאין דרך לשולחי מנחה לדקדק באלו הדברים, ושיעורים אלו אדם עושה אותם בשלו.

ותירץ הרב ז"ל להכלל הוא דבר אחד ובא זה ולמד על זה, דאין הכוונה שיביאו למלך המשיח עזים מאתים ותישים עשרים, אלא כהיא דאמרינן בפ"ג דתעניות (דף כ"ה) מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו של ר' חנינא בן דוסא והניח שם תרנגולין כו' והרבו ביצים ותרנגולים כו' ומכרן וקנה בדמיהם עזים כו' ובא אותו אדם ונתן לו לר' חנינא את העזים והן הן עזי דאיתו דובי בקרנייהו ע"כ.

הכא נמי אותה מנחה שהביא יעקב אבינו לעשו הם וולדותיהן וולדות ולדותיהן עד סוף כל העולם עתידין העו"ג להביא למלך המשיח, ולפיכך יעקב אבינו כששלח המנחה לעשו שלחה באותו סדר כאדם העושה בשלו לפי שכבר ידע שכל אותה המנחה הם וולדותיהן וולדות ולדותיהן עד סוף כל העולם עתידין להחזירן למלך המשיח. אלו דבריו ז"ל.

פרשת דרכים – דרוש ששה ועשרים דרך מצפה

המשך ביאור למס' מנחות ליום חמישי עמ' ב

17 ושכחתי את מנין העשרונות שנדרתי, אָכַל אֲנִי וזכר שלא קָבַעְתִּים
18 להביאם בְּכָלִי אֶחָד, ולכן אף לרבי די בזה דְּמִיִּיתִי שִׁיתִין עֶשְׂרֹנֹת
19 בְּשִׁיתִין מָאֲנִי – שמביא ששים עשרונות בששים כלים, כל עשרון
20 בכלי אֶחָד.
21 שנינו במשנה, האומר, הָרִי עָלַי מִנְחָה סתם, יָבִיא אִיזוּהוּ שְׁרִיפָה
22 [ובי'], רבי יהודה אומר יבא מנחת סולת, שהיא מיוחדת
23 שבמנחות.
24 הגמרא מבארת מהו 'מיוחדת שבמנחות': תָּנָא בברייתא לבאר את
25 דברי רבי יהודה, שלכך יבא מנחת סולת, הוֹאִיל וּפְתַח בּוֹ
26 [במנחת סולת] תְּקַיֵּיב תְּחִלָּה – שמנחת סולת כתובה ראשונה
27 לפני כל המנחות, ובזאת היא 'מיוחדת שבמנחות', ולכן הנודר
28 מנחה סתם עליו להביא מנחה הכתובה ראשונה בפרשה.
29 מקשה הגמרא: אָלָא מַעְתָּה – האם מעבשיו יצא לנו דין, שהאומר
30 הָרִי עָלַי עוֹלָה סתם, ולא פירש מאיזה מין יבא, שְׁבִיבָא בְּן בְּקָר וְלֹא
31 צֶאֱן, הוֹאִיל וּפְתַח בּוֹ תְּקַיֵּיב בפרשת קרבן עולה.

1 מקשה הגמרא: הָא נָמִי שְׁשִׁימָא – הרי גם דין זה שאינו יכול להביא
2 עשרון אחד הוא פשוט, שהרי אמר עשרונים בלשון רבים. מתרצת
3 הגמרא: מִיעוּט עֶשְׂרֹנֹת שְׁתִּים אִצְטְרִיבָא לֵיהּ, כלומר, החידוש
4 הוא שאיננו חוששים שמא כוונתו היתה ליותר משני עשרונים,
5 אלא די בכך שיביא רק שתי עשרונים.
6 הגמרא דנה האם רבי חולק גם בתחילת המשנה. שנינו ברישא,
7 שִׁירְשִׁיתִי בשעה שנדרתי שיעור המנחה, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פִּירְשִׁיתִי,
8 יָבִיא מספק שְׁשִׁים עֶשְׂרֹן. מבררת הגמרא: מָאֵן תָּנָא – מי הוא
9 התנא ששנה דין זה. אָמַר חִזְקִיָּה, דִּלָּא כְּרִבִי, דְּאִי כְּרִבִי היא שנייה,
10 הָאָמַר בסוף המשנה, שהאומר פירשתי מנחה של עשרונים ואיני
11 יודע כמה פירשתי, יָבִיא ששים מְנַחֹת שֶׁל עֶשְׂרֹנֹת, מְאָחַד וְעַד
12 שְׁשִׁים, ואם כן איך שנינו ברישא שמביא רק ששים עשרון.
13 ובהכרח שתחילת המשנה היא כדעת רבנן החולקים.
14 וְרַבִּי יוֹחָן חוֹלֵק עַל חִזְקִיָּה, וְאָמַר, אִפִּילוּ תִּמְנָא שתחילת המשנה
15 כְּרִבִי, לֹא קָשָׁה מדוע די שיביא ששים עשרון, משום שתחילת
16 המשנה עוסקת בְּאֹמְרֵי שִׁירְשִׁיתִי להביא מנחה של עֶשְׂרֹנֹת, ואף

♦ יום ראשון י' כסלו ♦

לב (ה) וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אחיו
ארצה שעיר שדה אדום:
ד וישלח יעקב אנגדין קדמוהי לות עשו
אחוהי לארצה דשעיר לחקל אדום:

כ"ט - וישלח יעקב מלאכים • מלאכים ממש (כ"ט). **ארצה שעיר** • לארץ שעיר, כל תבה שצריכה לפ"ד בתחלתה, הטיל לה הכתוב ה"א בסופה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך ה, עמ' 293 - מתוך 'התקשרות')

ולבדוק את המצב שבו מצוי עשו, אם יוכל (וכיצד) לבררו - פן גם בימינו:
כשמוצעת לאדם הצעה בדבר תפקיד חדש, עליו לבדוק תחילה אם הצעה חדשה זו המוצעת לו, לא תגרום לו ירידה רוחנית. עליו לשלוח תחילה 'מלאכים' - הינו נוחות השכל והרגש שלו, שיחקרו ויסיקו אם יוכל להתמודד עם עסק חדש זה שהוצע לו, אם לאו. האם יוכל להעלותו לקדושה, או חסוֹשֵׁלום להיפך (פי העסק אינו רק כלי לפרנסה, אלא גם דבר שזומן לו מן השמים, שבאמצעותו ימלא את תפקידו בעבודת הביורים).
ועל-פי תוצאות החישוב הזה - יסיק את מסקנותיו.

לאחר שגמר יעקב את עבודת ה'בירורים' שלו (בירור ניצוצות הקדושה מן ה'קליפה' והעלאתם למקורם) בבית לבן, ביקש 'לברר' את עשו. קודם שהתחיל בעבודה זו שלח מלאכים אל עשו, לבדוק אם זה יהיה 'בירור' קל יחסית או מתוחך קשיים ומלחמה (תוצאות הבדיקה אכן הוכיחו כי עדין מוקדם לברר את עשו, והדבר יוכל להתבצע רק לעתיד-לבא, פאשר "ועלו מושיעים בה ציון לשפוט את הר עשו". ולכן אמר יעקב (להלן לג, יד) "ואנכי אתנהלה לאטי... עד אשר אבוא אל אדוני שעיר".
ומעשה אבות סימן לבנים:

כשם שיעקב, ברצותו לבוא אל עשו ולבררו, לא סמך על הצלחתו בעבר בבית לבן, אלא שלח מלאכים לחקור

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך ה, עמוד 389 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ביצר שלח יעקב שלוחים למקום ספנה

אדם באיזו שליחות, ונזק השליח, ח"ב המשלח לעשות תשובה על-זה.
ועל-פי-זה פיון שידע יעקב שעשו הולך לקראתו ורוצה להרגו, נמצא ששלח השלוחים למקום ספנה, ואם-כן היה אסור לו לשלח שלוחי בשר-ודם לעשו, פי אולי ינזקו.
ולכן מכרחים לומר שהשלוחים ששלח יעקב לא היו בשר-ודם, אלא "מלאכים ממש", ואז שפיר יכול לשלחם.

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אחיו
מלאכים ממש (לב, ד. ובפירוש רש"י)
במפרשי רש"י (רא"ם, גור אריה, ועוד) הקשו, מהו הכרחו של רש"י לפרש שמדבר במלאכים ממש, הרי אפשר לפרש שמדבר בשלוחים בשר-ודם? ותרגונו בכמה אופנים.
ויש לתרגם בפשטות:
הדין הוא (ראה באר היטב אורח חיים סוף סימן תרג) דמי ששלח

(ה) ויצו אתם לאמר פה תאמרון לאדני לעשו פה
אמר עבדך יעקב עם-לבן גרתי ואחר עד-עתה:
ה ופקיד תהוין למימר דיין תימרין לרבוני
לעשו פדנן אמר עבדך יעקב עם לבן דרית
ואוחרית עד פעון:

"גרתי", בגימטריא תרי"ג, כלומר: עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים.

כ"ט - גרתי • לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך פדאי לשנא אותי על ברכות אביך שברכני: "הנה גביר לאחריך", שהרי לא נתקימה בי. דבר אחר:

בעל הטורים

בהר ציון לשפט את הר עשו" (עובדיה א, כא).
דבר אחר: גרתי אותיות תגרי. שהייתי עם לבן שהיה לי עמו תגרי, ואני איש ריב ובעל מלחמה. והכל כדי להפחידו.

"ואחר עד עתה", כלומר: אני צריך להתאחר עד שיעברו עתה - ע' של בכל, ות' של מצרים, וח' אלפים של גלות אדום, ויבא אלף הששי שהם ימות המשיח, ואחר כך "ועלו מושעים

(ה) עם לבן גרתי. כלומר: אף על פי שהייתי בבית לבן, קיימתי תרי"ג מצות.
ואחר עד עתה. ואם תאמר, אם פן שקיימת המצות, בא והלחם עמי,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' כרך טו, עמ' 892 - מתוך 'התקשרות')

ההתעסקות עמו הוא מהפך את הרע לטוב. עבודת הביוררים בדרך זו גורמת ירידה למברר, כמאמר "המתאבק עם מנגול מתנגול גם-כן". אולם לגבי המתברר יש בכך יתרון ועילוי, כי מאחר שהביורר הוא בדרך התלבשות והתעסקות (לא בדרך דחיה וביטול), מביא הדבר לידי כך שהמתברר **כפי שהוא במציאותו** חדל מלהיות מנגד לקדושה.

יעקב בירר את עשו בדרך השננה - בדרך 'התלבשות'. ברם, בירור זה גרם השפלה וירידה ליעקב, שבאו לידי ביטוי בכך שהשפיל את עצמו לפני עשו; אף על-ידי-זה הוא פעל שעשו כפי שהוא במציאותו, הודה ו'אישר' שהוא עבדו של יעקב. וכפירוש ו'ש"י" (לקמן לג, ט) 'הודת' לו על הברכות, פולל הברכה של 'הגוי גביר לאחיקי'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 68 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

"גרות" בעניני עולם הזה

בהם, וביתו - דירת הקבע שלו, היו הנשמה ועניני תורה ומצות. וזהו הקשר בין הפרוש הפשוט, ד'גרותי" מלשון גרות, לדרוש ד'גרותי בגימטריא תרנ"ג" - "תתנ"ג מצות שמרתני": כי רק על-ידי-זה שעניני עולם הזה היו אצלו בבחינת "גרות", הנה גם בבית לבן הארמי הצליח ש'תתנ"ג מצות שמרתני", ולא בלבד אותו עניניו הגשמיים מעבודת ה'.

ויהיה לי תורין ותמירין ען ועדיין ואמקו וישלחית לתנאזה לרבוני לאשפחא רתמין בעיניך:

התרגול, ואינו אומר: 'קראו התרגולים'. ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני בא אליך. למצא-חן בעיניך. שאני שלם עמך, ומבקש אהבתך.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' כרך טו, עמ' 552 ועמ' 752 - מתוך 'התקשרות')

והביאור:

צאן - רומז להתבטלות, שפלות והכנעה. **שור** - רומז לתוקף, גדלות וחוזק. באמרו 'ויהי לי שור ותמור וגו'' התפון יעקב להודיע לעשו את הזכויות והפוחות הנעלים שיש לו, מתוך תקנה שמידע

אמר לו הקב"ה, אתה השפלת עצמך וקראת לעשו אדוני שמונה פעמים, חייך שאני מעמיד מבניו שמונה מלכים קודם לבניך (ב"ר פעה"ה, יג) אף שיעקב נענש על כך שקרא לעשו "אדוני", אין זה חטא כפשוטו חס-ושלום, אלא כגנתו היתה לברר את עשו. בביורו ותיקונו הרע - שני אופנים:

בירור בדרך "גילוי אור" (מלמעלה למטה) - המברר משנה על המתברר גילוי אור נעלה, ואור זה דוחה את החושך והרע. בדרך זו, הביורר אינו גורם למברר ירידה והשפלה.

בירור בדרך "התלבשות" (מלמעלה למטה) - המברר יורד אל המתברר, מתלבש בלבושי המתברר, ועל-ידי

עם לבן גרתי ואחר עד-עתה:

עם לבן גרתי ותתנ"ג מצות שמרתני. (לב, ה. ובפירוש רש"י) הפרוש הפשוט ב'גרותי" הוא מלשון "גר" (הפוכו של "תושב"), שמתגורר שם רק באפן ארעי. וזהו עמק הפשט ב"עם לבן גרתי", שאף שיעקב התגורר ביחד עם "לבן הארמי", והיו לו כל עניני עולם הזה כ"שור ותמור, צאן ועבד ושפחה", עם-פל-זה היו ענינים אלו כדברים זרים אצלו, "גרותי" מלשון גרות ולא הנה שקוע

(1) ויהי-לי שור ותמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא-חן בעיניך:

כש"י ויהי-לי שור ותמור. אבא אמר לי: "מטל השמים ומשמני הארץ", זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ. שור ותמור. דרך ארץ' לומר על שורים הרבה: שור. אדם אומר לתברו: 'פלילה קרא

עיקר כושו של יעקב הנה צאן, כפי שלמדנו בפרשה הקודמת (ל, מג) 'ויפרוץ האיש מאוד מאוד ויהי לו צאן רבות', וממכירת צאנו קנה גם "שפחות ועבדים וגמלים ותמורים" (ראה פירוש רש"י שם). אם-כן, מדוע לא נכתב "צאן לפני שור ותמור"?

בעל הטורים

לי שור. בגימטריא: שוולד יוסף. שור. בגימטריא: קרן יוסף. ויהי לי שור ותמור. ווי לי שיתחברו עתה השור והתמור, הטמא והטהור יחדו. תורה ו

האומות. תורה ו (ו) ויהי לי שור ותמור. ולא הזכיר מינים אחרים, אלא רמז ליוסף שהוא שטנו של עשו, וליששכר שעוסקין בתורה לקיים "הקול קול יעקב" בבתי מדרשות.

רתני. ב' במסורה. הכא, ואיך: "אויזה לי כי גרתי משך" (תהלים קכ, ה). בשביל שיעקב נרא מעשו כל כך וקראו "אדוני", והקדוש ברוך הוא הבטיחו בכך "ושמרתיו בכל אשר תלך" ועל כן, גרם לבניו שנעשו גרים בין

זו ירתיע את עשו מלבצע את מזימתו הרעה. לכן הודיעו יעקב בתחילה: "ויהי לי שור" - המורה על תקיפות וחזק, ולאחר מכן הוסיף גם צאן - לרמז שיש לו גם התבטלות לה', וממילא תוקפו אינו תוקף פרטי, אלא

תוקף דקדושה.

אולם, הקדמות 'שור' ל'צאן' היא רק כלפי עשו כדי להרתיעו, אף יעקב כשהוא לעצמו - עיקר ענינו הוא "צאן רבות", התבטלות להקב"ה.

(ז) וישבו המלאכים אל-יעקב לאמר באנו אל-אחיך אל-עשו וגם הלך לקראתך וארבע-מאות איש עמו:

וזתבו אנגדיא לות יעקב למימר אתינא לות אחיך לות עשו ואף אתי לקדמותך וארבע מאה גברא עמה:

כ"ט - באנו אל-אחיך אל-עשו • שהיית אומר: 'אחי הוא', אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו

• (ב"ר פ' ע"א)

(ח) ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את-העם אשר-אתו ואת-הצאן ואת-הבקר והגמלים לשני מחנות:

ח וידחיל יעקב לחדא ועקת לה ופליג ית עמא די עמה וית ענא וית תורי וגמליה לתרין משיריזו:

כ"ט - ויירא ויצר • "ויירא" ש"מא יהרג" (ב"ר ותחומא), "ויצר לו" אם יהרג הוא את אחרים.

(ט) ויאמר אם-יבוא עשו אל-המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה:

ט ויאמר אם ייתי עשו למשירתא חדא וימחנה ויהי (ג"י וימחנה ויהי) משירתא דתשתאר לשיוזבא:

כ"ט - המחנה האחת והכהו • 'מחנה' משמש לשון זכר ולשון נקבה. (תהלים כז) "אם תחנה עלי מחנה" הרי לשון נקבה, (לקמן לג) "המחנה הזה" לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה: (לעיל ט) "השמש יצא על הארץ", (תהלים ט) "מקצה השמים מוצאו", הרי לשון זכר, (מלכים ב ג) "והשמש זרחה על המים", הרי לשון נקבה. וכן רוח (איוב א) "והנה רוח גדולה באה", הרי לשון נקבה, "ויגע בארבע פנות

הפית", הרי לשון זכר. (מלכים א ט) "ורוח גדולה וזק ומפרק הרים", הרי לשון זכר ונקבה. וכן 'אש' (במדבר טז) "ואש יצאה מאת ה'", לשון נקבה, (תהלים קד) "אש לוחט", לשון זכר. והיה המחנה הנשאר לפליטה • על-פירוחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים: לדורון, לתפלה ולמלחמה. לדורון: "ותעבר המחנה על פניו", לתפלה: "אלהי אבי אברהם", למלחמה: "והיה המחנה הנשאר לפליטה".

(י) ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך:

י ואמר יעקב אלהה דאבא אברהם ואלהה דאבא יצחק יי די אמר לי תוב לארעך ולגלדוהך ואוטיב עמך:

יצחק", ושם אמרת לי: "ושמרתיה בכל אשר תלך", ובבית לכן אמרת לי: "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואזהה עמך", ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר: "ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו'", בשתי הבטחות האלו אני בא לפגיד.

כ"ט - ואלהי אבי יצחק • ולהלן הוא אומר: "ויפתד יצחק". ועוד, מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכתב האומר אלי שוב לארצך וגו'? אלא כף אמר יעקב לפני הקדוש-ברוך-הוא: שתי הבטחות הבטחתי: אחת, בצאתי מבית אבי מבאר שבע, שאמרת לי: "אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי

בעל הטורים

(ח) ויירא יעקב. אף על פי שנאמר לו אפשר שיתקיים בורע אחר שיוליד (י) ואיטיבה. מלא יו"ד. התפלל שיעמודו לעל כח. י: והיה זרעך כעפר הארץ. אחר כך. תורה ט

(יא) קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִים וּמִכָּל־הָאֲמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הִיְיִתִי לְשָׁנֵי מַחְנוֹת:

יא זַעֲרֹן זְכוּתִי מִכָּל חֲסִדִין וּמִכָּל טָבוֹן דִּי עַבְדְּךָ עִם עַבְדְּךָ אֲרִי וְחִידֵי עֲבָרִית יֵת יִרְדְּנָא הַדִּין וּבְעֵז תְּוִיתִי לְתַרְזִין (ג' לְתַרְזִין) מִשְׁרָזִין:

שְׁשַׁמְרַת לִי כָּל הַהֲבָטָחוֹת שֶׁהֲבִטְחַנְתִּי. כִּי בְּמִקְלִי לֹא הָיָה עִמִּי: לֹא כֶּסֶף, וְלֹא זָהָב וְלֹא מְקַנָּה, אֲלֵא מִקְלִי לְבַדּוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: נִתַּן מְקָלוֹ בְּיַרְדֵּן, וּנְבַקַע הַיַּרְדֵּן.

כ"י - קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִים • (שבת לג) נִתְמַעְטוּ זְכוּיֹתֵי עַל־יְדֵי הַחֲסִדִים וְהָאֲמֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי. לְכָף אֲנִי יָרָא, שְׁמָא מִשְׁהֲבִטְחַנְתִּי נִתְלַכְלַכְתִּי בַחֲטָא, וְיִגְרַם לִי לְהַמְסֵר בְּיַד עֲשׂוֹ. וּמִכָּל־הָאֲמֹת • אֲמַתַּת דְּבָרְךָ,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' כרך ה עמ' 693 - מתוך 'התקשרות')

שְׁלֵמָה יוֹתֵר, וְאִם קָמִים אֵת הַמְצוֹת בְּאוֹתָהּ הַתְּלַהּבוֹת וְכוּנָה כְּפִי שְׁקִימֹן קוֹדֵם לְכֵן - לֹא יִהְיֶה אֵלֶּה מְצוֹת שְׁלֵמוֹת. אֲלֵא עוֹד זֹאת, אֵף הַמְצוֹת שֶׁכָּבַר קִים עַד כֹּה - נִגְרָעוֹת עֵתָה מִשְׁלִימוֹתֵן וְנַעֲשׂוֹת חֲסָרוֹת ('חֲטָאִים') לְגַבֵּי דִרְגָתוֹ הַנוֹכְחִית. וְזֶהוּ שְׁאֵמֵר יַעֲקֹב: מִפִּיִן שֶׁהֲקִב"ה הַשְּׁפִיעַ לִי רוֹב חֲסִדִים, יָרָא אֲנִי שְׁמָא עֵתָה, בְּדִרְגָתִי הַנְּעִלִית יוֹתֵר ("מִשְׁהֲבִטְחַנְתִּי") - מַעֲשֵׂי הַקּוֹדְמִים הֵם בְּבָחִינַת חֲטָא, "נִתְלַכְלַכְתִּי בַחֲטָא".

שְׁמָא מִשְׁהֲבִטְחַנְתִּי נִתְלַכְלַכְתִּי בַחֲטָא וְיִגְרַם לִי לְהִמְסֵר בְּיַד עֲשׂוֹ (רש"י)

כִּיצַד יַעֲקֹב אָבִינוּ, בַּחֲזִיר הָאֲבוֹת, חֲשַׁשׁ שְׁמָא נִתְלַכְלַךְ בַּחֲטָא חֲסִין וְשָׁלוֹם? אֲלֵא שֶׁבָּל פַּעַם שְׁאָדָם מוֹתַעֲלָה בְרוּחָנִיּוֹת, נִחְשַׁבֵּת דִּרְגָתוֹ הַקּוֹדְמָת לַחֲטָא (בְּמוֹבָן שֶׁל חֲסָרוֹן, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב "וְהִיְיִתִי אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֲטָאִים"). 'חֲטָא' זֶה הוּא לֹא רַק מִפְּנֵי שְׁפָעַת נִדְרָשְׁתָּ מִמּוֹנו עֲבוּדָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' כרך טו, עמ' 672 - מתוך 'התקשרות')

וְיֵשׁ לוֹמֵר, שְׂאִין הַפִּירוּשׁ שֶׁנִּדְכַּמָּה לְיַעֲקֹב שֶׁהָיָה חֲסָרוֹן בְּעַבְדוֹתוֹ, אֲלֵא שֶׁלְעַבְדוֹתָיו לֹא הָיָה שׁוּם תְּפִיסַת מְקוֹם בְּעֵינָיו. לְהִיּוֹתוֹ בְּטַל בְּעַצֵּם, הַגִּיעַ לְדִרְגָה שְׁבָה אִין לְמַצִּיאוֹת הַנְּבָרָאִים וְעַבְדוֹתָם שׁוּם תְּפִיסַת מְקוֹם בְּעֵינֵיהֶם.

יֵשׁ לְשֹׂאֵל, הֲרֵי כָּבַר עֲבָרוֹ רוֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב (שֶׁהָרִי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה בֶן ע"ז שָׁנָה), וְ"פִיִן שֶׁיִּצְאוּ רוֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם וְלֹא חֲטָא, שׁוֹב אִינוֹ חוֹטָא", וּמִדּוּעַ אִפּוֹא חֲשַׁשׁ מִהַחֲטָא?

(יב) הֲצִילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂוֹ כִּי־יָרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פְּוִיבֹא וְהִפְנִי אִם עַל־בָּנִים:

יב שְׁזַכְנֵי כְּעַן מִיַּד דְּאָחִי מִיַּד דְּעֲשׂוֹ אֲרִי דְחַל אֲנָא מְנָה דִּילְמָא יִתִּי וְיִמְחַנְנִי אֲמָא עַל בְּנֵי־אִי:

כ"י - מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂוֹ • מִיַּד אָחִי, שְׂאִין נוֹהֵג עִמִּי כְּאֵת, אֲלֵא כְּעֲשׂוֹ הַרְשָׁע.

(יג) וְאַתָּה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׁמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסְפָּר מֵרֹב:

יג וְאַתָּה אֲמַרְתָּ אוֹטִיב אוֹטִיב עִמָּךְ וְאַשׁוּי יֵת כְּנִיד סְגִיאִין כְּחֵלָא דְנִמָּא דִּי לֹא יִתְמַנּוּן מִסְּגִי:

בעל הטורים

וּכְשֶׁם שֶׁגַבֵּי דְוֵד הָיָה מְלַחְמָה, אֵף יַעֲקֹב הָכִין עֲצֻמוֹ לְמְלַחְמָה, שֶׁהִתְקִין עֲצֻמוֹ לְשִׁלְשָׁה דְבָרִים. **אִם עַל בָּנִים**, ב' בְּמִסְוֵרָה. הַכָּא, וְאִידָךְ: "אִם עַל בָּנִים רְטָשָׁה" (הושע י, יד) בְּסִנְחָרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, שְׁאֵמֵר לְהַשְׁחִית אֵת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ עֲשׂוֹ שֶׁבָא לְהַלְחֵם עִם יַעֲקֹב. וְכֵן "לֹא תִקַּח הָאִם עַל הַבָּנִים" (דברים כב, ו) רְמֹז לְגִלְיוֹת. תוֹרָה יג

וְהַכְּנִי, ב' בְּמִסְוֵרָה. "וְהַכְּנִי אִם עַל בָּנִים", "אִם יוֹכַל לְהַלְחֵם אֹתִי וְהַכְּנִי" (שמואל א' יז, ט) גַּבֵּי גִלְיָת. לוֹמֵר: מִה יַעֲקֹב נִתְיָרָא, אֵף דְוֵד נִתְיָרָא. מִה יַעֲקֹב נִרְדָּף, אֵף דְוֵד נִרְדָּף. וּכְשֶׁם שֶׁיַּעֲקֹב נִיצַל מִעֲשׂוֹ, אֵף דְוֵד נִיצַל מִגִּלְיָת. וְזָכוֹת יַעֲקֹב עֲמַד לְדוּדוֹ.

(יא) קָטַנְתִּי, יוֹד כְּפּוֹפּוּה. אֵף עַל פִּי שְׁנַתְּבַרְכְתִּי בְּעֲשָׂרָה בְּרָכוֹת, יָרָא אֲנִי שְׁמָא יִגְרוֹם לִי הַחֲטָא. **בְּמִקְלִי**, בְּגִימְטְרִיא: **יַעֲקֹב**, פִּירוּשׁ, בְּגוֹפִי לְבַדִּי. **דְּבַר אַחֵר**: זָכוֹת יַעֲקֹב עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן. תוֹרָה יב **(יב) הֲצִילֵנִי נָא מִיַּד**, רֵאשִׁי תִיבוֹת: **הַמֶּן**, רְמֹז לְהַמֵּן שֶׁיִּצְא לְהַכּוֹת אִם עַל בָּנִים, כְּדָכְתִּיב (אסתר ג, יא) "טוֹף וְנָשִׁים".

לֹא אֶעֱזֹבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ, וְלֹא-אֲבַרְקֶם אָמַר: (לעיל כב) "הֲרַבָּה אֲרַבָּה אֵת זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֲלוֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת-הַיָּם".

כ"י «הַיֵּטִב אֵיטִיב • "הַיֵּטִב" בְּזִכְרוֹתָךְ, "אֵיטִיב" בְּזִכְרוֹת אֲבוֹתֶיךָ (כ"ד). וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כַּחֲלוֹל הַיָּם • וְהֵיכֵן אָמַר לוֹ בֵּן? וְהֵלֵא לֹא אָמַר לוֹ אֱלֹא (לעיל כח) "וְהִיָּה זֶרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ"? אֱלֹא, שְׁאֵמַר לוֹ (שם) "כִּי

♦ יום שני י"א כסלו ♦

(יד) וַיִּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן-הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשׂוֹ אָחִיו:

בְּיָדוֹ. דָּבָר אַחֵר: "מִן-הַבָּא בְּיָדוֹ", מִן הַחֲלִין, שְׁנִטְלָ מֵעֵשׂוֹ, כְּמָה דָּאֵת אָמַר: (לעיל כח) "עֵשׂוֹר אֶעֱשֶׂרְנוּ לָךְ", וְהַדָּר לָקַח "מִנְחָה".

כ"י «הַבָּא בְּיָדוֹ • בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְכֵן (בַּמְדַּבֵּר כ"א) "וַיִּקַּח אֵת כָּל-אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ". וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: "מִן-הַבָּא בְּיָדוֹ", אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, שְׁאֵדָם צָר בְּצִרוּר וְנוֹשָׁאִם

(טו) עֲזִים מְאֹתִים וְתִישִׁים עֲשָׂרִים רַחֲלִים מְאֹתִים וְאֵילִים עֲשָׂרִים:

לְפִי טַרַח הַמִּטָּל עֲלָיו, שְׁמִצִּינוּ כְּאֵן שְׁמָסֵר לְכָל תִּישׁ עֲשָׂר עֲזִים וְכֵן לְכָל אֵיל, לְפִי שְׁהֵם פְּנוּיִים מִמְּלֶאכֶה דְרַכָּן לְהַרְבוֹת תְּשִׁמִּישׁ לְעֵבֶר עֲשָׂר נִקְבוֹת, וּבְהִמָּה מְשֻׁנָּתֵעֶבְרָה אֵינָה מְקַבֶּלֶת זָכָר. וּפְרִים, שְׁעוֹסָקִין בְּמֶלֶאכֶה, לֹא מָסֵר לְזָכָר אֱלֹא אֲרַבַּע נִקְבוֹת. וְלִחְמוֹר, שְׁהוּלָף בְּדָרְךָ רַחוּקָה - שְׁתֵּי נִקְבוֹת לְזָכָר. וְלִגְמָלִים, שְׁהוּלָכִים דְרָךְ יוֹתֵר רַחוּקָה - נִקְבָּה אַחַת לְזָכָר.

כ"י «עֲזִים מְאֹתִים וְתִישִׁים עֲשָׂרִים • מְאֹתִים עֲזִים צְרִיכוֹת עֲשָׂרִים תִּישִׁים. וְכֵן כָּלָם, הַזְּכָרִים כְּדִי צָרָה הַנִּקְבוֹת. וּבִכְרֵאשִׁית רַבָּה דּוֹרֵשׁ מִכָּאֵן לְעוֹנָה הָאִמּוּרָה בַּתּוֹרָה: הַטִּיָּלִים, בְּכָל יוֹם. הַפּוֹעֲלִים, שְׁתֵּים בְּשִׁבְתָּ. הַחֲמֻרִים, אַחַת בְּשִׁבְתָּ. הַגְּמָלִים, אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם. הַסְּפָנִים, אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְכּוֹן הַמִּדְרַשׁ הַזֶּה כְּכוּוֹן, אִךְ נִרְאֶה כְּעִנִּי שְׁלֻמְדָנוּ מִכָּאֵן, שְׁאֵין הַעוֹנָה שְׁוֶה בְּכָל אָדָם, אֱלֹא

(טז) גְּמָלִים מִיִּנְיֻקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפְרִים עֲשָׂרָה אֶתְנַת עֲשָׂרִים וְעִירִם עֲשָׂרָה:

נִקְבָּה, לְפִי שְׁצָנוּעַ בְּתִשְׁמִישׁ לֹא פָרְסָמוּ הַכְּתוּב (כ"ה). וְעִירִם • חֲמוּרִים זְכָרִים.

כ"י «גְּמָלִים מִיִּנְיֻקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים • וּבְנֵיהֶם עֲמָהֶם, וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה: וּבְנֵיהֶם - בְּנֵי־הֶם, זָכָר כְּנָגֵד

(יז) וַיִּתֵּן בְּיַד-עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֶל-עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר:

תְּשִׁימוּ • עֵדֶר לִפְנֵי חֲבָרוֹ מְלֵא עֵין כְּדִי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינָו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וְלִתְהַוֵּהוּ עַל רַבּוּי הַדּוֹרוֹן.

כ"י «עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוֹ • כָּל מִין וּמִין לְעֲצָמוֹ. עֲבְרוּ לִפְנֵי • דְרָךְ יוֹם, אוֹ פַּחוֹת, וְאֵנִי אָבֵא אַחֲרֵיכֶם. וְרוּחַ

בעל הטורים

(יד) מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשׂוֹ. שְׁשֻׁלַח לוֹ אֲבָנִים טוֹבוֹת שְׁאֵדָם צוֹרְכָן בְּיָדוֹ. מִנְחָה. בְּגִימַטְרִיא: אֲבָנִים. תּוֹרָה טו (טו) עֲזִים מְאֹתִים. כָּל תִּיבָה שֶׁל זֶה הַפָּסוּק מְסִיִּים בְּמ"ם. וְכֵן פָּסוּק "וּמִנְחָתָם וְנִסְבִּיהֶם" (בַּמְדַּבֵּר כט, לו). (יז) דָּבָר אַחֵר: לְכָךְ מְסִיִּים הַכֵּל בְּמ"ם, לְפִי שְׁכָל הַבְּהֵמוֹת שְׁשֻׁלַח לוֹ הָיוּ בְּעֵלֵי מוֹמִים, שְׁלֹא יִקְרִיב מֵהֶם קֶרְבָּן. תּוֹרָה טו (יז) וְרוּחַ. ב' בַּמְסוּרָה. הַכָּא, וְאִינְדָּה: "רוּחַ וְהִצִּילָהוּ יַעֲמוּד לְיְהוּדִים" (אֶסְתֵּר ה, יז). רְמֵז לְדוֹרוֹת הַבָּאִים שְׁתִּתְּנוּ שַׁחַד לְשִׁרְיָהֶם. תּוֹרָה יח שְׁבִשְׁבִיל הַדּוֹרוֹן שְׁשֻׁלַח יַעֲקֹב לְעֵשׂוֹ, וְהֵם תִּקְוִן בְּהֵמוֹת, וְלֹא סָמַךְ עַל הַבְּטָחַת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַיּוֹצֵרֵנוּ בְּנֵינוּ לְהַבִּיא תִקְוִן קֶרְבָּנוֹת בְּשִׁנָּה, כְּדַמְפוֹרֵשׁ בַּפָּרָשָׁת פִּנְחָס. וְהֵם ח' מִמִּי"ן, וּבְנָגְדָם מְלָכוֹ ח' מְלָכִים בְּאֵדוּם לִפְנֵי מִלּוֹךְ מֶלֶךְ בִּישְׂרָאֵל.

יה ופקיד ית קדמאה למימר ארי יערענד
עשו אחי ושאלנד למימר למן את ולאן את
אזל ולמן אליו דקדמד:

(יח) ויצו את־הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי
ושאלך לאמר למי־אתה ואנה תלך ולמי אלה
לפניך:

בראש התבה במקום 'של', כמו (לעיל לא) "וכל אשר
אתה רואה לי הוא", 'שלי הוא', (תהלים כד) "לה' הארץ
ומלוואה", 'של ה'.

כ"ט - למי־אתה • של מי אתה, מי שולחך, ותרגומו:
'למן את'. ולמי אלה לפניך • ואלה שלפניך, של
מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה? למ"ד משמשת

יט ותימר לעבדך לעקב לתקרבא היא
דמשלחא לדבוי לעשו והא אף הוא אתי
בתנא:

(יט) ואמרת לעבדך לעקב מנחה הוא שלוחה
לאדני לעשו והנה גם־הוא אחרינו:

ולמי אלה לפניך? מנחה היא שלוחה וגו'. והנה
גם־הוא • יעקב.

כ"ט - ואמרת לעבדך לעקב • על ראשון - ראשון,
ועל אחרון - אחרון. ששאלת: 'למי אתה? לעבדך
לעקב אני, ותרגומו: 'לעבדך לעקב, וששאלת:

כ ופקיד אף ית תננא אף ית תליתאה אף
ית כל דאזלין בטר עדנא למימר כפתגמא
הדין תמללון עם עשו פד תשכחון זתה:

(כ) ויצו גם את־השני גם את־שלישי גם את־כל־
ההלכים אחרי העדרים לאמר בדבר הזה תדברון
אל־עשו במצאכם אתו:

כא ותימרון אף הא עבדך יעקב אתי בתנא
ארי אמר אנחנה לרונגה בתקרבא דאזלת
לקדמי ובתר פן אחזי אפוהי מאים יפכ
אפי:

(כא) ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כִּי־אמר
אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרי־כן אראה
פניו אולי ישא פני:

בגמרא: 'וכפר ידיה, בעי לכפורי ידיה בההוא גברא',
וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש:
'כפורי זהב', על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת
המזרק.

כ"ט - אכפרה פניו • אבטל רגזו, וכן (ישעיה כח) "וכפר
בריתכם את מות", (שם מד) "לא תוכלי כפרה". ונראה
בעיניי שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים, כלן
לשון קניית והעברה הן ולשון ארמי הוא, והרבה

כב ועברת תקרבא על אפוהי והוא כת
פליליא ההוא כמשריתא:

(כב) ותעבר המנחה על־פניו והוא לן פלילה־ההוא
במחנה:

אותי על־פניי. ומדרש אגדה: "על פניו", אף הוא
שרוי בכעס, שהיה צריך לכל זה (בי"ד).

כ"ט - על־פניו • כמו לפניו, וכן (ירמיה ו) "חמס ושד
ישמע בה על־פני תמיד", וכן (ישעיה סה) "המכעסים

בעל הטורים

דניאל. פירושו: מה התם אמרי שפר,
אף כאן, שעל ידי המנחה נתן לו אמרי
שפר וכבדו ואמר לו: "מנחה היא
שלוחה לאדני לעשו, בה אמר עבדך
יעקב". וכמו התם יד שלוחה, אף כאן,
שאף על פי שלא רצה בפיו לקבלה,
הנה ידו שלוחה לקבלה. תורה כ

אני עמל" - "ולמי אלה לפניך".
דבר אחר: כך אמר יעקב: "למי אני
עמל" לתת "כל חמדת ישראל" - "למי
אלה לפניך". תורה יט
(יט) שלוחה. ג' במסורה. "מנחה היא
שלוחה", "נפתלי אילה שלוחה" (לחן
מט, כא), "והנה יד שלוחה" (יחזקאל ב, ט) גבי

(יח) ויצו את הראשון. ד' פעמים,
הקא, וג' פעמים בפסוק ב, בנגד ד' מלכיות.
ולמי. ג' במסורה. "ולמי אלה לפניך",
"ולמי כל חמדת ישראל" (שמואל א' ט, ב),
"ולמי אני עמל" (קהלת ד, ח). לומר: כל
חמדת ישראל ועמלם נטלו בני עשו.
והוה "ולמי כל חמדת ישראל", "ולמי

(כג) וַיָּקָם בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שֵׁתוֹ נָשׁוֹ וְאֶת־שֵׁתוֹ שָׁפַח־תָּוֹ וְאֶת־אֶחָד עֶשְׂרִי יִלְדוּ וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֵּק:
כג וַיָּקָם בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּדְבֹר יַת תַּרְתִּין נְשׁוּהִי וַיַּת תַּרְתִּין לְחִינְתָהּ וַיַּת חַד עֶסֶר בְּנוּהִי וַיַּעֲבֹר יַת מַעְבַּר יַיִבְקָא:

כ"ג - וְאֶת־אֶחָד עֶשְׂרִי יִלְדוּ • (כ"ג) וַדִּינָה הֵיכָן הָיְתָה? וַתִּנָּה בַּחֲבָה וַנַּעַל בְּפָנֶיהָ, שָׁלָא יַתָּן בָּהּ עֶשׂוֹ עֵינָיו,
וַלְכָךְ נַעֲנֵשׂ יַעֲקֹב שְׁמַנְעָה מֵאֲחִיו, שְׁמָא תַחֲזִירְנוּ לְמוֹטָב, וַנְּפַלָּה בְּיַד שָׁכָם. יַבֵּק • שֵׁם הַנְּהָר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 263)

וַדִּינָה הֵיכָן הָיְתָה (רש"י לב, כג) יש לשאל, מדוע לא הקשה לו היכן היו התאומות שנולדו עם כל השבטים (רש"י פרשתנו לה, יז). ויש לתרץ על פי מה שכתב רש"י (בראשית ד, א-ב) על

(כד) וַיִּקְחֶם וַיַּעֲבְרֶם אֶת־הַנַּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֶשְׁרָלוֹ:
כד וַיִּדְבְּרִינוּ וַיַּעֲבְרִינוּ יַת נַחֲלָא וַאֲעַבְרִי יַת דִּילָה:

כ"ד - אֶת־אֶשְׁרָלוֹ • הַבְּהֵמָה וְהַמַּטְטְלִים. עֲשָׂה עֲצָמוֹ כְּגֶשֶׁר, נוֹטֵל מִכָּאן וּמִנִּיחַ כָּאן.

(כה) וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר:
כה וַאֲשַׁתָּאֵר יַעֲקֹב בַּלְחֹדוּהִי וַאֲשַׁתְּדַל גְּבָרָא עִמָּה עַד דְּסַלֵּק צַפְרָא:

כ"ה - וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב • שָׁכַח פְּכִים קְטִינִים וַחֲזַר עֲלֵיהֶם (חולין צא) • וַיֵּאָבֵק אִישׁ • מִנְחָם פְּרִשׁ: וַיִּתְעַפֵּר אִישׁ, מְלִשׁוֹן אָבִיק, שֶׁהִיוּ מַעֲלִים עֶפֶר בְּרַגְלֵיהֶם עַל־יְדֵי נַעֲנוּעֶם. וְלִי נִרְאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן וַיִּתְקַשֵּׁר, וְלְשׁוֹן
אַרְמִי הוּא: 'בְּתֵר דְּאַבִּיקוּ בֵּיה' וַאֲבִיק לִיָּה מִיבִיק, לְשׁוֹן עֲנִיבָה, שְׁכָן דְּרָךְ שְׁנַיִם שְׁמַתְעֲצָמִים לְהַפִּיל אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, שְׁחֹבְקוּ וְאוֹבְקוּ בְּזִרְעוּתָיו. וּפְרִשׁוּ רַבּוּתֵינוּ זְכוּרָנָם לְבִרְכָה, שֶׁהוּא שְׂרוּ שָׁל עֶשׂוֹ (כ"ה).

(כו) וַיִּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיַּנְעַע בְּכַף־יָרְכוֹ וַתַּקַּע בְּכַף־יָרְךָ יַעֲקֹב בְּהַאֲבִקּוֹ עִמּוֹ:
כו וַחֲזָא אַרְי לֹא יָכִיל לֵה וַקְרִיב בְּפָתֵי יַרְכָּה וַזַּע פְּתֵי יַרְכָּא דִּיַּעֲקֹב בְּאַשְׁתְּדַלּוּתָהּ עִמָּה:

כ"ו - וַיַּנְעַע בְּכַף־יָרְכוֹ • קוּלִית הַיָּרֵךְ הַתְּקוּעַ בְּקַלְבֹּסָת, קְרוּי כַף, עַל שֵׁם שֶׁהַבֶּשֶׂר שֶׁעָלָה כְּמִין כַף שֶׁל קוֹדֶרֶה. וַתַּקַּע • נִתְקַעַקַע מִמָּקוֹם חֲבֵרָתָהּ, וְדוּמָה לוֹ
"פֶּן־תַּקַּע נִפְשֵׁי מִמֶּךָ", לְשׁוֹן הַסֵּרָה. וּבַמִּשְׁנָה: 'לְקַעַקַע בַּיַּצְתָּן, לְשֵׁרֵשׁ שְׂרִישֵׁיהֶן.

(כז) וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלַּחְךָ כִּי אִם־בְּרַכְתָּנִי:
כז וַאֲמַר שְׁלַחֲנִי אַרְי סִלִּיק צַפְרָא וַאֲמַר לֹא אֲשַׁלַּחֲךָ אֱלֵהִין בְּרַכְתָּנִי:

בעל הטורים

(כג) יִלְדוּ • ג' בַּמְסוּרָה. "אֶחָד עֶשְׂרִי יִלְדוּ", וַאֲיִדּוּ: "כִּי בְרָאתוֹ יִלְדוּ" (שְׁעָה כט, כג), "וַיִּלְדוּ אֶל אֵל יִשְׁוֹעוּ" (איוב לח, מא). וְהוּ שֵׁשׁ בַּמְדָּרֵשׁ (עֵינן בְּרַאשִׁית רַבָּה עט, א) שְׂרָאָה יַעֲקֹב ל' רְבוּאוֹת מִבְּנֵי בְּנָיו, כְּמוֹ שְׂרָאָה י"א בְּנָיו, כֶּף רָאָה "כִּי" רְבוּאוֹת מִיִּלְדוּ. כִּי בְרָאוֹתוֹ בְּגִימְטְרִיא: ל' רְבוּאוֹת. וְכְמוֹ הַתֵּם "יִלְדוּ אֶל אֵל יִשְׁוֹעוּ", גַּם בְּכָאן אֲמַר יִלְדוּ שִׁיתְפַּלְלוּ לְאֵל שִׁיִּצִּילֵם מִיַּד עֶשׂוֹ, כְּמוֹ שֵׁשׁ

בְּרַאשִׁית רַבָּה (ע"ה) שֶׁהֲצִיג כָּל אֶחָד לְבָדוֹ וַאֲמַר: כָּל אֶחָד יִתְפַּלֵּל לְבָדוֹ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. תוֹרָה כד
**(כד) וַיַּעֲבְרֶם • ב' בַּמְסוּרָה. הַכָּא, וַאֲיִדּוּ: "בְּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם" (תהלים ע"ה, ג). מְלַמֵּד שֶׁנִּבְקַע לוֹ מַעְבַּר יַבֵּק וַעֲבַר בִּיבְשָׁה. תוֹרָה כה
(כה) וַיֵּאָבֵק. בְּגִימְטְרִיא: כֶּסֶף הַכְּבוֹד. מְלַמֵּד שֶׁהֲעֵלוֹ הָאָבִיק עַד כֶּסֶף הַכְּבוֹד. אִישׁ עִמּוֹ. בְּגִימְטְרִיא: עֶשׂוֹ אֲדוּם. וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ. סוֹפֵי תִיבוּת: קִשׁוֹ.**

על שם ובית עשו לקש (שמו"ה א, יח). תורה כו
**(כו) וַיַּנְעַע בְּכַף יָרְכוֹ. לְרִאוֹת אִם הוּא מְלֵאָף כְּמוֹתוֹ אִם הִיוּ לוֹ קַפְצִים, שֶׁהַמְּלֵאָכִים אֵין לָהֶם קַפְצִים. אִי נָמִי לְפָסְלוֹ מִן הָעֲבוּדָה, לְפִי שְׁקִנָּה מֵעֶשׂוֹ הַבְּכוּרָה שֶׁבָּהֶן הָעֲבוּדָה. בְּכַף יָרְכוֹ. בְּגִימְטְרִיא: לְפִוסְלוֹ מִכְּבוֹדָהּ. תוֹרָה כז
(כז) בְּרַכְתָּנִי. בְּגִימְטְרִיא: הוֹדָה לְבְרַכְתָּי, שֶׁשְׂרוּ שָׁל עֶשׂוֹ הָיָה. תוֹרָה כח**

אָבִי, שְׁעֲשׂוּ מֵעֲרַעַר עֲלֵיָהֶן. (ובאין קשה לרש"י: "תִּבְרַכְנִי" הִיָּה לוֹ לומר, אֵלָא הוּדָה וְכוּ, וְכֵן אֵימָא בְּהֵרַ פְּרִשְׁת 'תּוֹרֵיע', עֲמוּד מ"ה, וְדוּק) •

כִּי עָלָה הַשַּׁחַר • וְצָרִיף אָנִי לומר שִׁירָה בַּיּוֹם (ב"ר, חולין אא) • בְּרַכְתֵּנִי • הוּדָה לִי עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּרַכְנִי

כח וְאָמַר לָהּ מָה שָׁמַךְ וְאָמַר יַעֲקֹב:

וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שָּׁמַךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב:

כט וְאָמַר לֹא יַעֲקֹב יִתְאַמֵּר עוֹד שָׁמַךְ אֶלְהִיִּן יִשְׂרָאֵל אֲרִי בְּרַבְתָּ קָדָם יְיָ וְעַם גּוֹבְרֵיֶא וַיִּכְלַתָּא:

(כט) וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שָׁמַךְ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעַם־אֲנָשִׁים וַתּוֹכַל:

לו? "בֵּית־אֵל יִמְצָאנוּ וְשֵׁם יִדְבַר עֲמָנוּ", הִמְתֵּן לִי עַד שֶׁיִּדְבַר עֲמָנוּ שֵׁם. וְלֹא רָצָה יַעֲקֹב, וְעַל־כִּרְחוּ הוּדָה לוֹ עֲלֵיהֶן, וְזֶהוּ "וַיִּבְרַךְ אוֹתוֹ שֵׁם", שֶׁהִיָּה מִתְחַנֵּן לְהִמְתִּין לוֹ, וְלֹא רָצָה. וְעַם־אֲנָשִׁים • עֲשׂו וְלָבֵן. וַתּוֹכַל • לָהֶם.

כ"י • לֹא יַעֲקֹב • לֹא יֹאמֶר עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת בָּאוּ לָךְ בְּעֵקֶבָה וְרַמְיָה, כִּי־אִם בְּשִׂרְרָה וְגִלּוּי פְּנִים, וְסוּפָךְ שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִגְלָה עֲלֶיךָ בְּבֵית־אֵל וּמִתְלִיף שָׁמַךְ, וְשֵׁם הוּא מְבָרְכֶךָ, וְאָנִי שֵׁם אֶהְיֶה וְאוּדָה לָךְ עֲלֵיָהֶן, וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב: (הושע יב) "וַיִּשָּׂר אֵל מִלְאָךְ וַיִּכַּל, בְּכָה וַיִּתְחַנֵּן־לוֹ", בְּכָה הַמִּלְאָךְ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ. וּמָה נִתְחַנֵּן

ל וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב וְאָמַר חוּי כַּעַן שָׁמַךְ וְאָמַר לָמָּה דָנָן אַתָּה שָׂאֵל לְשָׁמִי וַיְבָרִיף יִתְהַ תְּפִין:

(ל) וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָא שָׁמַךְ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל לְשָׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שֵׁם:

כ"י • לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל • (ב"ר) אֵין לָנוּ שֵׁם קְבוּעַ, מִשְׁתַּנֵּיִן שְׁמוֹתֵינוּ, (הכ"ל) לְפִי מִצְוֹת עֲבוּדַת הַשְּׁלִיחוֹת שָׂאָנוּ מִשְׁתַּלְחִים.

♦ יום שלישי י"ב כסלו ♦

לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שְׁמָא דְאַתְרָא פְּנִיאל אֲרִי חַזִּיתִי מִלְּאֲכֵיָא דְבֵי אַפִּין בְּאַפִּין וְאַשְׁתַּזְבַּח נַפְשִׁי:

(לא) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פְּנִים אֶל־פְּנִים וַתִּנְצַל נַפְשִׁי:

לב וַיִּדְנַח לָהּ שִׁמְשָׁא כְּמָא דִּי עֵבֶר יֵת פְּנוּיָאֵל וְהוּא מְטַלַּע עַל יַרְכְּהָ:

(לב) וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶשֶׁר עֵבֶר אֶת־פְּנוּיָאֵל וְהוּא צֹלַע עַל־יַרְכוּ:

ימְרָפָא בְּכַנְפֵיהָ", וְאוֹתָן שְׁעוֹת שֶׁמְהַרָּה לְשַׁקַּע בְּשִׁבְלֵי שְׁשִׁיצָא מִבְּאָר שְׁבַע, מְהַרָּה לְזַרַח בְּשִׁבְלֵי. וְהוּא צוֹלַע. הִיָּה צֹלַע כְּשִׁזְרַחַה הַשֶּׁמֶשׁ.

כ"י • וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ • לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, הוּא: 'כְּשֶׁהִגְעַנּוּ לְמָקוֹם פְּלוּנֵי הָאִיר לָנוּ הַשַּׁחַר', זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: "וַיִּזְרַח לוֹ", לְצַרְפוֹ, לְרַפְאוֹת אֶת צֹלְעוֹתוֹ, כְּמָה דְתִימָא (מלאכי א) "שֶׁמֶשׁ צָדָקָה

לג עַל פֶּן לֹא יִכְלֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת גִּידָא דְנִשְׂאָא דִּי עַל פְּתֵי יַרְכָּא עַד יוּמָא הַדִּין אֲרִי קָרִיב בְּפִתֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּגִידָא דְנִשְׂאָא:

(לג) עַל־פֶּן לֹא־יֵאָכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֶךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נִגַּע בְּכַף־יָרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה:

אֶת־כָּל־עַמְלִי": (עַל־כַּף הַיָּרֶךְ • פּוֹלַפ"א בְּלַע"ז, כָּל בְּשׂוֹר גְּבִהַ וְחִלּוּל וְעַגְלָל, קָרוּי: 'כַּף', כְּמוֹ: "עַד שֶׁתִּתְמַרְךָ הַכַּף" בְּסִמְגֵי בְּגָרוֹת).

כ"י • גִּיד הַנֶּשֶׁה • וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "גִּיד הַנֶּשֶׁה"? לְפִי שֶׁנֶּשֶׁה מִמָּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְהוּא לְשׁוֹן קְפִיצָה, וְכֵן (דְרִמָּה נא) "נִשְׁתָּה גְבוּרָתִם", וְכֵן (לִקְמָן מא) "כִּי נִשְׁנִי אֱלֹהִים

א וַיִּזְקַף יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּחֲזֵא וְהָא עֲשׂוֹ אֶתְמָא
וְעַמָּה אַרְבַּע מֵאָה גְּבָרִין וּפְלִיג יֵת בְּנֵיָא עַל
לְאָה וְעַל רַחֵל וְעַל תְּרֵמִין לְחֵינְתָא :

לג (א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה עֲשׂוֹ בָּא וְעַמּוֹ
אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲזֵן אֶת־הַיְלָדִים עַל־לְאָה
וְעַל־רַחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׂפָחוֹת:

ב וַיִּשׂוּי יֵת לְחֵינְתָא וְיֵת בְּנֵיהּ קְדָמָיִן וְיֵת
לְאָה וּבְנֵיהָ בְּתֵרָאִין וְיֵת רַחֵל וְיֵת יוֹסֵף
בְּתֵרָאִין :

(ב) וַיִּשֶׂם אֶת־הַשְּׂפָחוֹת וְאֶת־יְלִדֵיהֶן רֵאשֻׁנָּה וְאֶת־
לְאָה וַיְלִדֶיהָ אַחֲרָנִים וְאֶת־רַחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָנִים:
כט"א וְאֶת־לְאָה וַיְלִדֶיהָ אַחֲרָנִים • אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חֲבִיב.

ג וְהוּא עֲבַר קְדָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא שְׂבַע
זְמַנִּין עַד מְקַרְבָּה עַד (ג"י לְנֹת) אַחֲוָהִי :

(ג) וְהוּא עָבַר לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שְׂבַע פְּעָמִים
עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו:

כט"ב עֲבַר לְפָנֵיהֶם • אָמַר: 'אִם יָבֹא אוֹתוֹ רֶשַׁע לְהִלָּחֵם, יִלָּחֵם בִּי תַחֲלָה'.

ד וַיִּרְהַט עֲשׂוֹ לְקְדָמוֹתָהּ וּגְפָפָהּ וּנְפַל עַל
צְוָאָרֶיהָ וּנְשָׁקָהּ וַיִּכְבּוּ:

(ד) וַיִּרְץ עֲשׂוֹ לְקִרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל־צְוָאָרָיו
וַיִּשְׁקָהוּ וַיִּכְבּוּ:

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן־יִוְחָאי: 'הַלְכָה הִיא, בְּיָדוֹעַ שְׁעֵשׂוֹ
שׂוֹנֵא לְיַעֲקֹב, אֲלֵא שְׁנֹכְמָרוֹ רַחֲמֵי בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
וּנְשָׁקוֹ בְּכָל לְבוֹ' (בראשית רבה).

כט"ג וַיַּחֲבֹקְהוּ • נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמֵי שְׂרָאָהוּ מִשְׁתַּחֲוָה
כָּל הַשְּׁתַּחֲוֹאוֹת הַלָּלוּ. וַיִּשְׁקָהוּ • נִקְוֵד עָלָיו, וַיִּשׂ
חֹלְקִין בְּדָבָר הַזֶּה בְּבְרִיתָא ד'סְפָרִי': 'יֵשׁ שְׁדָרְשׁוּ
נְקֻדָּה זו, לֹמַר שְׁלֵא נְשָׁקוּ בְּכָל לְבוֹ' (כ"ח). אָמַר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 144)

הוּא שְׂאִינוּ מִתְּאִים לְהַמְשֵׁר הַסְּפּוֹר ("וַיִּכְבּוּ", "אָחִי יְהִי לָךְ
אֲשֶׁר לָךְ", "אֲצִיגָה נָא עִמָּךְ מִן הָעַם אֲשֶׁר אִתִּי"). וְהַקְּשִׁי
בְּפִרוּשׁ הַשְּׁנִי הוּא שְׂאִינוּ מִתְּאִים לְתַחֲלַת הַסְּפּוֹר ("וְאֶהְרֹגָה
אֶת יַעֲקֹב אָחִי", "עוֹדְנוּ בְּשִׁנְאוֹתֵינוּ").

וַיֵּשׁ חֹלְקִין בְּדָבָר הַזֶּה (רש"י ל, ד) רש"י נִקְטַט לְשׁוֹן זוּ כְּדִי
לְלַמְּדֵנוּ שְׁשֵׁנֵי הַפְּרוּשִׁים 'שְׁקוּלִים' מְבַחֲנֵת כְּבֹד הַקְּשִׁי
שְׁיִשְׁנוּ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם; אִין כָּאן 'פְּרוּשׁ רֵאשׁוֹן' וּפְרוּשׁ שְׁנִי,
אֲלֵא שְׁנֵי פְרוּשִׁים שְׁקוּלִים. שְׁכּוֹן, הַקְּשִׁי בְּפִרוּשׁ הַרֵאשׁוֹן

ה וַיִּזְקַף יַעֲנִיָּהּ וַיַּחֲזֵא יֵת גְּשִׂיָא וְיֵת בְּנֵיָא
וַאֲמַר מִן אֲלִין לָךְ וַאֲמַר בְּנֵיָא דִּי חֵס יֵי יֵת
עַבְדָּךְ :

(ה) וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־הַנְּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים
וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמְרוּ הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים
אֶת־עַבְדְּךָ:

כט"ד מִי־אֵלֶּה לָּךְ • מִי אֵלֶּה לְהֵיוֹת שְׁלָךְ?.

◆ יום רביעי י"ג כסלו ◆

ו וַיִּקְרִיבֵת לְחֵינְתָא אַנְיִן וּבְנֵיהֶן וּסְגִידָא :

(ו) וַתִּגְשֵׁן הַשְּׂפָחוֹת הִנֵּה וַיְלִדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוּיִן:

בעל הטורים

וַיִּשְׁקָהוּ. בְּגִימְטְרִיא: וּלְבוֹשְׁבָהוּ בָּא.
"דוֹר חֲרָבוֹת שְׁנִי" (משלי ל, ד), שִׁינְיֵו
בְּגִימְטְרִיא: עֲשׂוֹ. תוֹרָה ה

(שם כו, כח). תוֹרָה ד
(ד) וַיִּשְׁקָהוּ. נְקוּד לְמַעֲלָה, שְׁכִינָן
לְנִשְׁכּוֹ.

לג (ג) וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה שְׂבַע פְּעָמִים.
עַל שֵׁם "כִּי שְׂבַע יְפוּל צְדִיק וְקָם" (משלי
כה, טז), וְלִהְעֵבִיר "שְׂבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלְבוֹ

(ז) וַתִּגַּשׁ גַּם-לֵאמֹר וַיִּלְדֶּיהָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וַרְחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:
 ז וַיִּקְרֵב אֶף לֵאמֹר וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ
 ז וַיִּקְרֵב יוֹסֵף וַרְחֵל וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ וַיִּסְגְּדוּ

כַּנְגִּדָה וְאַעֲבֹבֶנּוּ מִלְּהִסְתַּכֵּל בָּהּ. מִכַּאן זָכָה יוֹסֵף לְבִרְכַת "עֲלֵי עֵינַי".

כ"ז - נגש יוסף ורחל • בכלן, האמהות נגשות לפני הבנים. אבל ברחל, יוסף נגש לפניה, אמר: 'אמי פת תאר, שמא תלה בה עיניו אותו רשע, אעמד

ח וַאֲמַר מִן לֶךְ פֶּל מִשְׁרִיתָא הַדִּין דִּי עֲרַעִית וַאֲמַר לְאַשְׁכְּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוּנֵי:

(ח) ויאמר מי לך כל-המחנה הזה אשר ויאמר למצאתי חן בעיני אדני:

'של עשר', והן אומרים: 'הכו, הכו', ואלו אומרים: 'הניחו, בנו של יצחק הוא', ולא היו משגיחים עליו, 'כן בנו של אברהם הוא', ולא היו משגיחים עליו, 'אחיו של יעקב הוא', אומרים להם: 'אם כן, משלנו אתם'.

כ"ח - מי לך כל-המחנה • מי כל המחנה אשר פגשתי, שהוא שלך, כלומר: למה הוא לך? ופשוטו של מקרא: על מוליכי המחנה. ומדרשו: כתות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים להם: 'של מי אתם? והם אומרים להם:

ט וַאֲמַר עֲשׂוּ אִתִּי לִי סִגֵּי אָחִי אֲצִלַּח בְּדִילָךְ:

(ט) ויאמר עשו יי שלי רב אחי יהי לך אשר-לך: כ"ט - יהי לך אשר-לך • כאן הודה לו על הברכות (כ"ד).

י וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּעֵינֵי אִם פָּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵיךָ וְתִקְבַּל תְּקַרְבַּתִּי מִן יְדֵי אָרִי עַל כֵּן תִּזְמַנְתָּ לְאַפְיֶךָ כַּחֲזוֹ אִפִּי בְּרַבִּיבָא וְאַתְרַעִית לִי:

(י) ויאמר יעקב אל-נא אם-נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי פי על-כן ראיתי פניך בראת פני אלהים ותרגני:

הימנו ויאמר: 'ראה המלאכים ונצול, איני יכל לו מעתה'. ותרגני • נתפסת לי, וכן כל רצון שבמקרא לשון פיוס, אפיצומנט בלע"ז. (ויקרא כב) "כי לא רצון יהיה לכם", הקרבנות באות לפי: ולרצות, וכן (משלי י) "שפתי צדיק ידעון רצון", יודעים לפי: ולרצות.

כ"י - אל-נא • אל נא תאמר לי כן. אם-נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי פי על-כן ראיתי פניך וגו' • פי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך, והן חשובין לי כראית פני המלאך, שראיתי שר שלך. ועוד, על שנתרצית למחל לי על סרחני. ולמה הזכיר לו ראית המלאך? כדי שיתרא

יא קַבַּל פָּעַן ית תקרבתי דאתותיאת לך ארי רחים עלי קדם) יי וארי אית לי כלאי ואתקף בה וקביל:

(יא) קח-נא את-ברכתי אשר הבאת לך פייחני אלהים וכי יי שלי כל ויפצרו בו ויקח:

בְּרַכָּה שֶׁהִיא לְרֵאִית פָּנִים, כְּגוֹן: (לקמן מז) "ויברך יעקב את-פרעה", (מלכים ב יח) "עשו אתי ברכה" דסנתריב,

כ"ג - ברכתי • מנחתי, מנחה זו הבאה על ראית פנים, ולפרקים אינה באה אלא לשאלת שלום, וכל

בעל הטורים

כ"ז מי לך פה אלו הבנים. תורה ט (ט) אחי יהי לך אשר לך. בגימטריא: זה הברכות. כאן הודה לו על הברכות. תורה י (י) בראת פני אלהים. בגימטריא: בשר שלך. שרמו לו שראה שרו וניצל ממנו. תורה יא

המחנה", שהיו מכים בהם עד שהיו חוצבים להם קברים לקבור המתים, וכשפגע בו וראה לו בנים ובנות אמר: מי לך פה בנים, חתן ובניו ובנותיה, לא כך אמרת בשהיינו בבתן אמנו ומריבים על שני עולמות, שאתה היית בוחר בעולם הבא שאין בו פרייה ורבייה, אם

(ח) מי לך ג' במסורה. ה'א: "מי לך כל המחנה", ואיך: "ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר" (ישעיה כב, טו), "עד מי לך פה, חתן ובניו" (לעיל יט, יב). וזהו שיש במדרש (פראשית רבה עח, יד) שהיו כתות של מלאכי השרת פוגעין בעשו ובאנשיו ומכים בהם. וזהו "מי לך כל

יכן (שמואל ב ח) "לשאל לו לשלום ולברכו" דתועי מלך חמת, כלם לשון ברפת שלום הן, שקורין בלע"ז שלודאר. אף זו ברבתי, מו"ן שלו"ד. אשר הבאת לך. לא טרחת בה, ואני יגעתי להגיעה עד שבאה לידך (בראשית רבא). חנני. נו"ן ראשונה מדגשת לפי

שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן, שהיה לו לומר: 'חנני', שאין 'חנן' בלא שתי נוני"ן, והשלישית לשמוש, כמו: "עשני", "זכרני". יש לי רב, יותר ספוקי. ועשו דבר בלשון גאונה: "יש לי רב", יותר מרבי צרפי.

(יב) ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדה:

כ"י. נסעה. כמו 'שמעה, סלחה', שהוא כמו: שמע, סלח. אף כאן, "נסעה" כמו: נסע, והנו"ן סוד בתבה. ותרגום של אונקלוס: 'נטל וניהף', עשו אמר

יב ואמר נטל וניהף ואיהף לקבלך:

ליעקב: 'נסע מאן ונלך'. ואלכה לנגדה. בשנה לך, טובה זו אעשה לך, שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך, וזהו "לנגדה", בשנה לך.

(יג) ויאמר אליו אדני ידע כיהילדים רבים והצאן והפקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן:

כ"י. עלות עלי. הצאן והפקר שהן עלות, מטלות עלי לנהלן לאט. עלות. מגדלות עולליהן, לשון: (איכה ב) "עולל ויונק", (ישעיה סח) "עול זמים", (שמואל א ו) "שתי פרות עלות", בלע"ז אנפטי"ש. ודפקום

יג ואמר לה רבני ידע ארי נקנא רביכי וצנא ותודי מינקתא עלי ודחוקנן יומא חד וימותון כל צנא:

יום אחד. (ואם נדפקום יום אחד) לנגעם בדרך במרוצה וימתו כל הצאן. ודפקום. כמו: (שיר השירים ה) "קול דודי דופק", נוקש בדלת.

(יד) יעברנא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאפי לרגל המלאכה אשר לפני ורגל הילדים עד אשר-אבא אל-אדני שעירה:

כ"י. יעברנא אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבר כפי דרךך ואף אם תתרחק. אתנהלה. אתנהל, ה"א תרה, כמו: ארדה, אשמעה. לאטי. לאט שלי, לשון נחת, (ישעיה ח) "ההולכים לאט", (שמואל ב יח) "לאט לי לנער". לאטי, הלפ"ד מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי. לרגל המלאכה. לפי צרך הליכת רגלי המלאכה המטלת עלי להוליך. ולרגל

יד יעבר פען רבני קדם עבדה ואנא אדבר בגניח לרגל עובדתא די גדמי ולרגל נקנא עד די אעול לנת רבוני לשעיר:

הילדים. לפי רגליהם, שהם יכולים לילך. עד אשר-אבא אל-אדני שעירה. הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות, אמר: אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך. (ב"ר) ואימתי ילך? בימי המשיח, שנאמר (עובדיה א כ"א): "ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו". ומדרשי אגדה, יש לפרשה זו - רבים.

בעל הטורים

ואנכי איש חלקי. העלה שעירה - זה עשו, שנאמר (שבויה א, כא) "ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו". וזהו "עד אשר אבא אל אדני שעירה". אבא אל אדני שעירה. סופי תיבות: אליה. אבא עולה ד'. רמו, לאחר ד' גליות יבא אליה לפני בא יום ה' הגדול והנורא (מלאכי ג, כג) ואז, "ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו" (שבויה א, כא). תורה טו

רבתינו ו"ל (עין שוחר טוב סוף פרק ע"ח) דוד המלך ויעקב היו מרחמין על הצאן והיו מרעין אותן במרעה רך. וזהו שקתב כאן 'עלות', ובדוד מאחר עלות הביאו. ומה היו עושים - 'פרעה עדרו ירעה' (ישעיה מ יא). תורה יד (יד) שעירה. ג' במסורה. "אל אדני שעירה", וישב וגו' עשו לדרךך שעירה" (פסוק טז), ואידך: "ועד הקר החלק העלה שעירה" (יהושע יב, ז). 'הקר החלק' - זה יעקב, שנאמר (לעיל כו, יא)

(יב) לנגדה. ב' במסורה. ואלכה לנגדה, "שתי עונתינו לנגדה" (תהלים צ, ח). שעשו רצה לילך עם יעקב, ואמר יעקב: למה תלך עמי ותזכור עונותי שפשעתי נגדה, וכשלא אהיה עמך שמא תשכח אותם. תורה יג (יג) עלות. ה' במסורה. דין, ואידך: בשמואל 'פרות עלות' ב' פעמים (שמואל א' ה ו ה ט), ובדוד 'מאחר עלות הביאו' (תהלים עח, עא), ואידך: 'ובחיקו ישא, עלות ינהל' (ישעיה מ יא). אמרו

מדוע יקראו לעשו "אדוני" לעתיד-לבא?

יותר" (ראה 'לקוטי תורה' אמור לד, ג. שלח לו, א. ובכמה מקומות) אלא שבזמן הגלות, הניצוץ מוסתר ונעלם במקום התחתון ואינו גלוי לכל.

אך בימות המשיח, כאשר "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב), ויבוטלו כל ההעלמות וההסתרים, אזי יתגלו כל ניצוצות הקדושה.

ועל-פי הנ"ל, שפכל שהדבר נמצא למטה יותר הרי הניצוץ שבו נעלה יותר, נמצא שהניצוץ שבעשו הרשע - גבוה הוא ביותר.

ולכן, דווקא "בימי המשיח" יקראו לעשו "אדוני" מפני שאז יתגלה הניצוץ שבו, שנעלה הוא ביותר.

על הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (לג, יד), פירש רש"י "ואימתי ילך, בימי המשיח. שנאמר, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

וגש לענין הרי ענין זה יקוים רק לעתיד-לבא, ואם-כן מדוע נקרא כאן עשו בשם "אדוני", הרי בימות המשיח לא יהיה עשו "אדון" לעקב?

וגש לומר הביאור בזה:

כל דבר שבעולם, גם דברים גשמיים ופחותים ביותר, יש בהם ניצוץ קדושה. ואדרבה, ככל שהדבר נמצא למטה מטה יותר, הרי זה מורה שניצוץ הקדושה שבו הוא ממקום עליון יותר. כהפךלל הדויע "כל הגבוה ביותר יורד למטה

טו ואמר עשו אשבוק פען עמך מן עמא דעמי ואמר למא דגן אשכח רחמין בעיני רבוני:

(טו) ויאמר עשו אציגהנא עמך מן העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצא-חן בעיני אדני:

כט"י < ויאמר למה זה • תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה? • אמצא-חן בעיני אדני • ולא תשלם לי עתה שום גמול.

טז ותב ביומא ההוא עשו לארחה לשעיר:

(טז) וישב ביום ההוא עשו לדרך שעירה:

דוד, שנאמר (שמואל א ל) "כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים".

כט"י < וישב ביום ההוא עשו לדרך • (כ"ד) עשו לבדו. וארבע מאות איש שהלכו עמו, נשמתו מאצלו אחד אחד. והיכן פרע להם הקדוש-ברוך-הוא? בימי

יז ויעקב נטל לספות ויבנא לה ביתא ולבעירה עבד מטלן על פן קרא שמא דאתרא סכות:

(יז) ויעקב נסע ספתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה ספת על-פן קרא שם-המקום סכות:

כט"י < ויבן לו בית • (מגילה ט) שקה שם י"ח חדש: קניז, וחרף וקניז, סכות - קניז, בית - חרף, סכות - קניז.

יח ואתא יעקב שלים קרתא דשכם די בארעא דכנען במיתיה מפדן דארם ושרא לקבל (אפי) קרתא:

(יח) ויבאו יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן את-פני העיר:

לחם". בבאו מפדן ארם • כאדם האומר לחברו: 'מצא פלוני מבין שני אריות וכא שלם', אף כאן: ויבא שלם מפדן ארם, מלכך ומעשו שנודווגו לו בדרך.

כט"י < שלם • שלם בגופו, שנתרפא מצלעתו. (שבת לג) שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן. עיר שכם • כמו לעיר, וכמוהו (רות א) "עד בואנה בית

יט ויבן ית אחסנת חקלא די פרס תמן משפנה מידא דכני חמור אבוהי דשכם במאה חורפן:

(יט) ויבן ית-חלקת השדה אשר נטה-שם אהלו מיד בני-חמור אבי שכם במאה קשיטה:

כט"י < קשיטה • מעה, אמר רבי עקיבא: 'כשחלקתי לכרפי הים היו קורין למעה, קשיטה'. (תרגומו: 'חורפן', טובים, תריפים בכל מקום, כגון: "עובר לפותר") •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 177)

השדה, והרי היה בדרכו לבית אביו, והתעכב בשכם לזמן קצר בלבד? לכן מתרץ הכתוב, שהקניגה הייתה מתוך חבת ארץ הקדש – מייד עם פניסתו אליה קנה בה חלקת שדה ושלם עליה במאה מטבעות **חשובות**, המשמשות כתכשיטים.

ויקח את חלקת השדה.. במאה קשיטה (ג, ט) יש לשאל, מדוע נקט הכתוב "מאה קשיטה" (מעה), ולא "חמשה שקלים" (שהרי בשקל יש עשרים מעות). ויש לומר, דהנה לכאורה קשה: לשם מה צריך היה יעקב לקנות את חלקת

(כ) ויצבשם מזבח ויקראלו אל אלהי ישראל: כואקם תמן מדבקה ופלח עלוהי קדם אל אלהא דישראל:

"ויקרא שמו ה' נסי", לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הגס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקדוש-ברוך-הוא: 'ה' הוא נסי'. ורבותינו דרשו שהקדוש-ברוך-הוא קראו ליעקב 'אל' (מגילה יח), ודברי תורה "וכפטיש פיצץ סלע", מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב פשוטו של מקרא באתי.

כט ויקראלו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי "אלהי ישראל", אלא על שם שהיה הקדוש-ברוך-הוא עמו והצילו, קרא שם המזבח על שם הגס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר: מי שהוא אל, הוא הקדוש-ברוך-הוא, הוא לאלהים לי ששמי ישראל. וכן מציינו במלשה (שמות ט)

♦ יום חמישי י"ד כסלו ♦

לד (א) ותצא דינה בת-לאה אשר ילדה ליעקב לראות בכנות הארץ: א ונפקת דינה בת לאה די לידת ליעקב למחזי בכנת ארעא:

שנאמר: (לעיל ל) "ותצא לאה לקראתו". (ועליה משלו המשל: כאמה, כבתה) ♦

כט בת-לאה. ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת: "בת-לאה", שאף היא יצאנית הייתה, (כ"ה)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 150)

בפעלות פאלו, שלכן מנע אותה מעשו, אף שהיתה יכולה להחזירו למוטב (רש"י לעיל לב, כג). ומטרה זו התבצעה בסופו של דבר: בני יעקב שבו את בנות שכם ונעשו שפחות בבית בני יעקב, ואכן חזרו למוטב.

שנאמר ותצא לאה לקראתו (רש"י לד, א) יציאה זו של לאה הייתה דבר חיובי, שהיתה מתאנה ומחזרת להרבות שבטים" (רש"י פס). ויש לומר, שאף יציאת דינה הייתה לשם מטרה חיובית: קרוב בנות הארץ והחזרתן למוטב. ותכונה זו ירשה מלאה ולא מיעקב, שהרי יעקב לא רצה שתעסק

(ב) וירא אתה שכם בן-חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה וישכב אתה ויענה: ב וחזא יתה שכם בר חמור חיואה רבא דארעא ודבר יתה ושכיב יתה וענה:

כט וישכב אתה. כדרכה. ויענה. שלא כדרכה (יומא ע"ה) ♦

(ג) ותדבק נפשו בדינה בת-יעקב ויאהב את-הנערה וידבר על-לב הנערה: ג ואתרעיאת נפשה בדינה בת יעקב ורחים ית עולמתא ומליל על לבא דעולמתא:

כט על-לב הנערה. דברים המתישבין על הלב: 'ראי אביך בחלקת שדה קטנה, כמה קמון בנבז, אני אשיאך ותקנה העיר וכל שדותיה'.

בעל הטורים

לד (א) בכנות. ב' במסורה. "בכנות הארץ", "בכנות אחיה וגו' אשה" (שופטים יד, א) גבי שמשון. לומר, בשביל שלא רצה ליתן לאחיו בתו, כדאיתא במדרש (פראשית רבה ע, ט) שהטמינה בתיהבה מפניו, נענש

ד וַיֹּאמֶר שָׁכֶם לְחַמּוֹר אָבוּהִי לְמִימְרָ סֹב לִי
 ית עולמתא הדא לאנתו:

(ד) וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי
 אֶת־הַיְלִדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:

ה הַיְעַקֵּב שָׁמַע אָרִי סָאִיב יֵת דִּינָה בְּרַתָּה
 וּבְנוּהִי הָיוּ עִם גִּיתוּהִי בְּחַקְלָא וְשִׁתִּיק יַעֲקֹב
 עד מיתיהון:

(ה) וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמֵא אֶת־דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ
 אֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וְהַחֲרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בָּאִם:

ו וַיִּנְפֹק חַמּוֹר אָבוּהִי דְשָׁכֶם לְוֵת יַעֲקֹב
 לְמַלְלָא עִמָּה:

(ו) וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי־שָׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אֵתוֹ:

ז וּבְנֵי יַעֲקֹב עָלוּ מִן חַקְלָא כַּד שָׁמְעוּ
 וְאִתְנַסִּיטוּ גְבַרְיָא וְתַקִּיף לְהוֹן לְחַדָּא אָרִי
 קָלָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּב עִם בֵּת יַעֲקֹב
 וְכֵן לֹא כָשַׁר לְאַחַעְבָּדָא:

(ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה בְּשִׁמְעֵם וַיַּחַעֲצֹבוּ
 הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נִבְלָה עֲשָׂה בְיִשְׂרָאֵל
 לְשַׁכַּב אֶת־בְּתֵי־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:

ז"י - וכן לא יעשה - לענות את הבתולות, שהאמות גדרו עצמן מן העריות על-ידי המבול (כ"ה).

ח וּמְלִיל חַמּוֹר עָמְהוֹן לְמִימְרָ שָׁכֶם בְּרִי
 אִתְרַעִיאת נַפְשָׁה בְּכַרְתְּכוֹן הָבוּ כְּעַן יִתָּה לָהּ
 לאנתו:

(ח) וַיְדַבֵּר חַמּוֹר אֵתָם לֵאמֹר שָׁכֶם בְּנֵי חַשְׁקָה נִפְשׁוּ
 בְּבִתְכֶם תָּלוּ נָא אֶתָּה לֹו לְאִשָּׁה:

ז"י - חשקה - חפצה:

ט וְתַתְּחַתְּנוֹן בְּנָא בְּנִתְמִיכוֹן תַּתְּנוֹן לָנָא וְיֵת
 בְּנִתְנָא תְּסַבּוֹן לְכוֹן:

(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אִתְּנוּ בְּנִתְכֶם תַּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֵיתֵינוּ
 תִּקְחוּ לָכֶם:

י וְעַמְנָא תְּתַבּוֹן וְאַרְעָא תְּהִי קְדַמִּיכוֹן תִּיבּוּ
 וְעַבִּידוּ בַּהּ סְחֻרְתָּא וְאַחְסִינוּ בַּהּ:

(י) וְאִתְּנוּ תִשָּׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שְׂבוּ וּסְחֻרוּ
 וְהָאֲחִזּוּ בָּהּ:

יא וַיֹּאמֶר שָׁכֶם לְאָבוּהִיא וּלְאִחָהּ אִשְׁפַח
 רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וְדִי תִימְרוּן לִי אֵתָן:

(יא) וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל־אָבִיָּהּ וְאֶל־אֲחִיָּהּ אִמְצֵא־חֵן
 בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֵתָן:

יב אִסְגוּ עָלַי לְחַדָּא מוֹהְרִין וּמִתְנֵן וְאֵתָן
 כְּמָא דִי תִימְרוּן לִי וְהָבוּ לִי יֵת עוֹלְמָתָא
 לאנתו:

(יב) הֲרָבוּ עָלַי מְאֹד מוֹהַר וּמִתֵּן וְאִתְּנֶה כַּאֲשֶׁר
 תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנְּעִרָה לְאִשָּׁה:

ז"י - מוהר - כתובה (בראשית רבה).

יג וַיִּנְאִתְיבּוּ בְנֵי יַעֲקֹב יֵת שָׁכֶם וְיֵת חַמּוֹר
 אָבוּהִי בְּחַקְמָתָא וּמְלִילוּ דִי סָאִב יֵת דִּינָה
 אַחַתְהוֹן:

(יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שָׁכֶם וְאֶת־חַמּוֹר אָבִיו
 בְּמִרְמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר טָמֵא אֶת דִּינָה אַחֲתָם:

ז"י - במרמה - בחכמה. אשר טמא - הפתויב אומר שלא הייתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם (כ"ה).

בעל הטורים

(יב) הַרְבּוּ. ב' במסורה. "הרבו עלי - (עמוד ד, ד). אף על פי שהרבה במהר - וְרָה, הַרְבּוּ גַם אֵלּוּ לַפְּשׁוּעַ, שֶׁהִתְנוּ מְאֹד מוֹהַר", "הַגְּלָגַל הַרְבּוּ לַפְּשׁוּעַ" בְּמַה שֶׁהַרְבּוּ בַּגְּלָגַל, דִּהְיִינוּ בַּעֲבוּדָה עִמָּם שְׁלֹא לְעִבּוּד עֲבוּדָה וְרָה. תוֹרַה יֵג

יז וַיֹּאמְרוּ לְהוֹן לֹא נָכוֹל לְמַעַבְד פְּתָגְמָא
הַדִּין לְמַתָּן ית אַחַתְנָא לְגַבְר דִּי־לִיה עַרְלָתָא
אַרִי חֲסוּדָא הִיא לְנָא :
(יד) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נֹכַח לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה
לְתַת אֶת־אַחַתְנֹו לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עַרְלָה בִּי־חַרְפָּה
הוּא לָנוּ:

כז"י חרפה הוא • שמץ פסול הוא אצלנו, הבא לחרף חבירו הוא אומר לו: 'ערל אתה', או 'בן ערל'.
"חרפה", בכל מקום, גדיף.

טו בְּרַם בְּדָא נַתְפֵּס לְכוּן אַם תְּהוּוֹן פְּתָגְמָא
לְמַגְדָּר לְכוּן כָּל דְּכוּרָא :
(טו) אַדְּ־בִזָּאת נֵאוֹת לְכֶם אַם תְּהוּוֹ כְּמֹנוּ לְהַמּוֹל
לְכֶם פְּל־זָכָר:

כז"י נאות לכם • נתרצה לכם, לשון: (מלכים ב יב) "ויארתו הכהנים" (ביהודע).
לְהַמּוֹל • להיות נמול, אינו לשון לפעל, אלא לשון להפעל.

טז וַנְתָּן ית בְּנֵתְנָא לְכוּן וַתִּבְנֵיכוּן נֹכַח
לְנָא וְנַתּוּב עִמְכוּן וְנַהִי לְעַמָּא חָד :
(טז) וַנְתָּנוּ אֶת־בְּנֵיתֵינוּ לְכֶם וְאֶת־בְּנֵיתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ
וַיִּשְׁבְּנוּ אֹתְכֶם וְהָיינוּ לְעַם אֶחָד:

כז"י ונתנו • נו"ן שניה מדגשת, לפי שהיא משמשת
במקום שתי נונין: 'ונתנו'. ואת־בנותיכם נקח־
לנו • אתה מוצא בתנאי שאמר חמור ליעקב
ובתשובת בני יעקב לחמור, שתלו החשיבות בבני
יעקב ליקח בנות שכם את שיבחרו להם, ובנותיהם
יתנו להם, לפי דעתם, דכתיב: "ונתנו את בנותינו",
לפי דעתנו, "ואת בנותיכם נקח לנו", ככל אשר
נחפץ. וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם
הפכו הדברים: "את בנותם נקח לנו לנשים, ואת
בנותינו נתן להם", כדי לרצותם, שיאותו להמול.

יז וְאִם לֹא תִקְבְּלוּן מִנְּנָא לְמַגְדָּר וְנִדְבַר ית
בְּרַתְנָא וְנָיִל :
(יז) וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֲלֵינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת־בְּתָנוּ
וְהַלְכָנוּ:

יח וַיִּשְׁפְּרוּ פְתָגְמִיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי
שָׁכֶם בֶּר חֲמוֹר :
(יח) וַיִּיטְבוּ דְבַרְיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֶם
בֶּן־חֲמוֹר:

יט וְלֹא אַחַר הַנְּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חֲפִץ בְּבַת־
יַעֲקֹב וְהוּא נֹכַח מִכָּל בֵּית אָבִיו :
(יט) וְלֹא־אַחַר הַנְּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חֲפִץ בְּבַת־
יַעֲקֹב וְהוּא נֹכַח מִכָּל בֵּית אָבִיו:

כ וַיָּבֵא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ
אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר :
(כ) וַיָּבֵא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ
אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:

כא גְּבַרְיָא הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיִּשְׁבּוּ בְּאַרְצֵי
בְּאַרְעָא וַיַּעֲבֹדוּן בַּה סְחוּרְתָא וְאַרְעָא הָא
פְתִיּוֹת יְדִין גְּדַמִּיהוֹן ית בְּנֵתִיהוֹן נֹכַח לְנָא
לְנִשִּׁין וַתִּבְנֵי בְּנֵתְנָא נַתָּן לְהוֹן :
(כא) הָאֵנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיִּשְׁבּוּ בְּאַרְצֵי
וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאֵרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לְפָנֵיהֶם
אֶת־בְּנֵתְכֶם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֵיתֵינוּ נַתָּן לָהֶם:

כז"י שלמים • בשלום ובלב שלם. והארץ הנה
רחבת־ידיים • כאדם שידו רחבה וותרנית, פלומר:
אל תפסידו כלום, פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין
לה קונים.

כב בַּרְם בְּדָא יתְפַסּוּן לְנָא גּוּבְרִיא לְמַתְב
עַמְנָא לְמַהוּי לְעַמָּא חַד לְמַגְזֵר לְנָא כֹּל
דְּכּוּרָא כְּמָא דִּי אַנּוּן גְּזִירִין :

(כב) אַדְ-בְּזֹאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֶׁבֶת אֶתְנוּ
לְהִיּוֹת לָעַם אַחֵר בְּהַמּוֹל לָנוּ כְּלִזְכֹּר פֶּאֶשֶׁר הֵם
נִמְלִים :

כ"ט" - בְּהַמּוֹל • בְּהִיּוֹת נִמּוֹל .

כג גִּיתִיהוֹן וְקַנְנִהוֹן וְכָל בְּעִירְהוֹן תֵּלֵא
דִּילְנָא אַנּוּן בַּרְם נַתְפֵּס לְהוֹן וַיִּתִּיבוּן עַמְנָא :

(כג) מִקְנֵהֶם וְקַנְיָנָם וְכָל-בְּהֵמָתָם הָלֹא לָנוּ הֵם אֶף
נֵאוֹתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֶתְנוּ :

כ"ט" - אֶף נֵאוֹתָהּ לָהֶם • לְדַבֵּר זֶה, וְעַל-יְדֵי-כֵן יֵשְׁבוּ אֶתְנוּ .

כד וְקַבִּילוּ מִן חֲמוּר וּמִן שְׂכָם בְּרַה כֹּל נַפְקִי
תְּרַע קַרְתָּהּ וּגְזֵרוּ כֹּל דְּכּוּרָא כֹּל נַפְקִי תְּרַע
קַרְתָּהּ :

(כד) וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-חֲמוּר וְאֶל-שְׂכָם בְּנוֹ כְּלִי-יִצְחָי שְׁעַר
עִירוֹ וַיִּמְלוּ כְּלִזְכֹּר כְּלִי-יִצְחָי שְׁעַר עִירוֹ :

כה וַהֲיָה כִּימָא תְּלִיתָאָה כַּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן
כַּאֲבִייהוֹן וַיִּנְסִיבוּ תְּרִין בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלוֹי
אֲחֵי דִינָה גְּבַר חֲרַבָּה וְעָלוּ עַל קַרְתָּא
דִּיתְבוּן לְרַחֲצוֹן וַיִּקְטְלוּ כֹּל דְּכּוּרָא :

(כה) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם פְּאֻכִים וַיִּקְחוּ
שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלוֹי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חֲרַבּוֹ
וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיַּהַרְגוּ כָּל-זָכָר :

שְׁמַסְרוּ עַצְמָן עֲלֵיהָ, נִקְרָא אֲחִיָּהּ. בְּטַח • שְׁהִי
כּוּאֲבָים. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה: בְּטוּחִים הָיוּ עַל כַּחוֹ שֶׁל
זָקֵן (כ"ח) .

כ"ט" - שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב • בְּנֵי הָיוּ, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן
נִהְגוּ עַצְמָן שְׁמַעוֹן וְלוֹי כְּשֶׁאָר אֲנָשִׁים שְׂאִינָם בְּנֵי,
שְׁלֵא נָטְלוּ עֲצָה הֵימְנוּ (כ"ח) . אֲחֵי דִינָה • לְפִי

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (על־פי 'אגרות קודש' ח"ב ע' קסח)

בר מצוה - משמעון דוקא

לְבִין 'שְׁמַעוֹן', שְׂרָאוּבּוּן נִקְרָא עַל שֵׁם הָרְאִיָּה בְּאֵלְקוּת, וְאִילוּ
שְׁמַעוֹן נִקְרָא עַל שֵׁם הַשְּׁמִיעָה בְּאֵלְקוּת. וְהַהֲבָדֵל בֵּינֵיהֶם
מוּבָן: רְאִיָּה בְּאֵלְקוּת הִיא מְדַרְיָגָה גְּבוּהָה וְנַעֲלִית בְּיוֹתֵר,
רְאִיָּת אֵלְקוּת בְּמוֹחָשׁ כְּמוֹ שְׂרָוִאִים דְּבָרִים גְּשָׁמִיִּים, מַה-
שְׂאִי-כֵן שְׁמִיעָה בְּאֵלְקוּת, שְׂאִין בְּכּוּחַ לְרֵאוּת מִמֶּשׁ אֶת
הָאֵלְקוּת כְּדָבָר קְרוֹב, אֵלָּא הוּא רַק שׁוֹמֵעַ עַל כֶּף כְּדָבָר
רְחוֹק, וְכַמּוֹאֵמֵר "אֵינָה דוֹמָה שְׁמִיעָה לְרֵאִיָּה".
וְהִנֵּה כְּשֶׁאֲנוּ מְדַבְּרִים בְּנַעַר קֶטַן שׁוֹנְעָשָׁה זֶה עִתָּה בְּן י"ג
שָׁנָה, וְהִינוּ שָׂרֵק עַכְשָׁו הַגִּיעַ ל"גְּמֹר וְעִיקֵר כְּנִיסַת נֶפֶשׁ
הַקְּדוּשָׁה בְּאֶדְם" (שו"ע רבינו הזקן מהדו"ב ס"ד ס"ב) - מוּבָן
שְׂאִין בְּכּוּחַ לְהַגִּיעַ מִיַּד לְמְדַרְיָגָה הַנַּעֲלִית דְּרֵאִיָּה בְּאֵלְקוּת,
אֵלָּא עֲבוּדָתוֹ הִיא בְּאוּפֹן דְּשְׁמִיעָה וְהַשְׁגָּה בְּלִבָּד, וְלִכֵּן מְקוּר
דִּין זֶה הוּא מִשְׁמַעוֹן, שְׁנִקְרָא עַל שֵׁם הַשְּׁמִיעָה דְּדוּקָא. וְכ"ל.

בְּפִרְשֵׁתָנוּ כְּתוּב "וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלוֹי אֲחֵי דִינָה
אִישׁ חֲרַבּוֹ" (לד, כה).
וַיְדוּעַ שְׁמַפְאֵן יִלְפִינָן דִּין בְּרִ-מִצְוָה - הַחַיִּיב שֶׁל בֶּן י"ג
בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, "שְׁלֵא מְצִינּוּ בְּכָל הַתּוֹרָה שְׁיִהְיֶה קְרוֹי אִישׁ
בְּפִחוֹת מִבֶּן י"ג, אֲבָל בְּבֶן י"ג מְצִינּוּ שְׁקִרָא הַפְּתוּב אִישׁ,
כְּדִכְתִּיב 'וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלוֹי אִישׁ חֲרַבּוֹ' -
וְגַמְרִי: שְׁמַעוֹן וְלוֹי בְּהֵיִיא שְׁעֵתָא בְּנֵי י"ג שָׁנָה הוּוּ" (רש"י
נזיר כט, ב).
וְעַל פִּי הַיְדוּעַ גּוֹדֵל הַדִּיּוּק בְּכָל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה - יֵשׁ לְדַקְדָּק
בְּנִידוּן דִּידוֹן, לְמַה עָשָׂה ה' כְּכֹה שְׁנִלְמַד דִּין בְּרִ-מִצְוָה דְּדוּקָא
מִשְׁמַעוֹן (וְלוֹי), וְלִכְאוּרָה הִנֵּה יוֹתֵר מִכֵּן שְׁנִלְמַד דִּין זֶה
מִרְאוּבֵן שֶׁהוּא "בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל", הָרֵאשׁוֹן לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל.
וַיֵּשׁ לּוֹמַר בְּזֶה, דְּהִנֵּה מְבוֹאֵר בְּסִפְרֵי חֲסִידוֹת (רַאה 'תוֹרַה אוּר'
רִישׁ פִּרְשַׁת וַיְחִי, וְעוֹד) הַהֲבָדֵל בְּעֲבוּדָה הַרוּחָנִית בֵּין 'רְאוּבֵן'

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך טו, עמוד 289 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

קיום המצות באופן דלמעלה מהדעת

מִזָּה שְׁנִקְרָאוּ שְׁמַעוֹן וְלוֹי כְּשֶׁהָיוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה בְּשֵׁם "אִישׁ"
שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלוֹת, וְכַמוֹ שְׁפָתוּב (שְׁמוֹת ב, יד) "מִי שְׁמָךְ

וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמַעוֹן וְלוֹי . . אִישׁ חֲרַבּוֹ (לד, כה)
בְּנֵי י"ג שָׁנָה הָיוּ (בראשית רבה פרשה פ)

נה אף ש"ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי פחו" (לשון הרמב"ם סוף הלכות מעילה), הנינו שצריך להבין במוחו ושכלו את מצות התורה, ולכן למדו זמן חייב המצות מלשון "איש" המורה על גדלות השכל, מפל-מקום יסוד ושרש עבודת ה' אינו הבנת השכל, אלא קבלת על מלכות שמים. דאף אם אינו מבין את משפטי התורה, עליו לקיים מפני צווי הבורא ותבונה. וזהו שלמדו זמן חייב המצות מ"ויקחו איש חרבו", דכשהגיעו שמעון ולוי לחיוב מצות, התחילו מיד בעבודת ה' באופן של מסירות נפש שלמעלה מהדעת.

לאיש", למדו ש"בן שלש עשרה למצות". דבגיל שלש עשרה נחשב האדם ל"גדול" בשכלו ותכונותיו ומחייב במצות (עין רש"י נזיר כט, בדבור המתחיל' ורבי יוסי. רש"י ורבי עובדיה מברטנורא, אבות פרק ה משנה כא. ועוד). ויש לתמה, דלכאורה הרי זה פעין תרתי דסתרי, דמצד אחד למדו מפסוק זה שבגיל י"ג שנה מתחייבים במצות, והנינו שבגיל זה נחשב האדם לבר-דעת ובר-חיובא. ומצד שני, זה ש"ויקחו איש חרבו.. ויהרגו כל זכר" מורה שלא פעלו על-פי הדעת, ורק גדל פעסם על מה שעשה שקם גרם למעשה זה? ויש לומר דבזה רמזו הוראה יסודית בעבודת האדם לקונו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי 'רשימות' חוברת כא. יעוין שם בארוכה – מתוך 'לקראת שבת')

בההיא שעתא בני י"ג שנה הוו

לקחו שמעון ולוי איש חרבו, הרי לנו י"ד שנים, ו' חדשים וכ' יום. והנה משלקח יעקב את לאה עד שנולד לוי עברו שנה אחת, ו' חדשים וכ' יום. דהרי: א. ראובן נולד מביאה ראשונה (עין רש"י ויחי מט, ג "היא טפה ראשונה שלר"). ב. איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ו) "מז' חדשים ילדה לאה את בניה", ואמרו חכמינו ז"ל (ראש השנה יא, א) "ילדת לשבעה יולדת למקוטעין", והנינו ו' חדשים וב' ימים (עין שם בתוספות 'דבור המתחיל' אלא "טבלה נמי בליל ה' דחג, ואפשר לידלה ביום אחרון של פסח"). ונמצא דזמן עבור ראובן שמעון ולוי, הנה ו' חדשים וב' ימים לכל אחד, פנ"ל. הרי לנו י"ח חדשים או ימים. הוסף שבושים לטמאת לידה דראובן ושמעון, הרי לנו שנה אחת ו' חדשים וכ' יום, ואז נולד לוי. ונמצא ד"ביום השלישי בהיותם פואבים", נתמלאו ולוי י"ג שנה בדיק, ומיום ליום.

ויקחו שני-בני-יעקב שמעון ולוי . . איש חרבו (לד, כה) גמירי, שמעון ולוי בההיא שעתא בני י"ג שנה הוו, והרופה לחשב יצא ונחשב (רש"י 'דבור המתחיל' ורבי יוסי, נזיר כט, ב). יש לבאר החשבון שלוי הנה באותו זמן בן י"ג שנה, דהוא מדיק מיום ליום: דהנה משלקח יעקב את לאה עד המארע ד'ויקחו איש חרבו" עברו י"ד שנים וששה חדשים וכ' יום. דלאחר שנשא את לאה, חפה ז' ימים ונשא את רחל, ואחר-כך עבד שבע שנים ברחל, ועוד שש שנים ללבן. הרי י"ג שנים וז' ימים. אחר-כך ברח מלבן ז' ימים (ראה רש"י ויצא לא, כג), לן לילה אחד במעבר בלך (ראה פרשתנו לב, כביג), ונסע לסכות ושהה שם י"ח חדשים (ראה רש"י פרשתנו לג, יז), הרי לנו י"ד שנים, ו' חדשים וט"ו יום. הגיע לשכם בערב שבת-קדש (ראה רש"י פרשתנו שם, יח) ואם-כן נותר מחוץ לעיר גם ביום השבת, ביום הראשון יצאה דינה ולקחה שקם, ו"ביום השלישי בהיותם פואבים"

כו וזית תמור וזית שקם ברה קטלו לפתגם דחרב ודכרו ית דינה מבית שקם ונפקו:

(כו) **ואת-תמור ואת-שכם בנו הרגו לפי-חרב ויקחו את-דינה מבית שקם ויצאו:**

כו בני יעקב עלו לחלצא קטיליא וכזו קרתא די סאיבו אהתהון:

(כו) **בני יעקב באו על-החללים ויבזו העיר אשר טמאו אחותם:**

כז * על-החללים • לפשט החללים, וכן תרגם אוינגלוס: 'לחלצא קטיליא'.

בעל הטורים

(כו) **טמאו**. ג' במסורה. "טמאו אחותם", "טמאו את מקדשי" (תחזקא כג, לח), "טמאו את היכל קדשך" (תהלים עט, א). כולם למדים מזה: טמאו מקדשי לעשות מעשה שקם, וכן טמאו את היכל קדשך, בדכתיב (איכה ה, יא) גשים בציון ענו. **טמאו אחותם**. וסמיק "את צאנבם. לומר לך שעשו מעשה בהמה. תורה כח

(כח) אֶת־צֹאנֶם וְאֶת־בְּקָרְם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בְּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקַחוּ:

כח ית ענהון וית תורהון וית תמריהון וית די בקרוא וית די בחקלא בזו:

(כט) וְאֶת־כָּל־חִילָם וְאֶת־כָּל־טָפְם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבִיזוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת:

כט וית כל נכסיהון וית כל טפלהון וית נשיהון שבו ובזו וית כל די בביתא:

כ"י ◀ חילים • ממונם, וכן: (דברים ח) "עשה לי את החיל הזה", (במדבר כד) "וישראל עשה חיל", (תהלים מט) "ועזבו לך חילים".

(ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שֹׁמְעוֹן וְאֶל־לוֹי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בִישָׁב הָאָרֶץ בַּנְּעֻנִי וּבַפְּרוֹי וַאֲנִי מֵתִי מִסָּפֶר וַנֵּאמְרוּ עָלָי וְהַפּוֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:

ל ואמר יעקב לשמעון ולוי עכרתם אתי למתן דכבו פיננא ובין תבי ארעא בכנענאה ובפרואה ואנא עם דמננ ויתפנשוני עלי ימחפוני ואשתאי אנא ואנש ביתי:

כ"י ◀ עכרתם • לשון מים עכורים, אין דעתי צלולה עכשו. ואגדה: צלולה היתה החבית, ועכרתם אותה מסרת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני (תנחומא).

יעקב, אלא שהיו אומרים: 'עד אשר תפרה ונתלת את הארץ'. לפיכך, היו שותקין. מתי מספר • אנשים מועטים.

(לא) וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹזְנֵה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחֹתָנוּ:

לא לא ואמרו הכנפנת פרא יתעבד (ני יעבד ית) לאתנא:

כ"י ◀ הכוזנה • הפקר. את־אחותנו • ית אתנא (הביא התרגום על מלת אחותינו שהוא נראה מתוך הספוק בלשון רבים מדכתיב כאן אחותינו מלא ביד (ובכל הספרים שלנו כתיב חסר י"ד) מה שאין בו גבי רבקה אחותנו את

הי לאלפי רבקה שם חסר י"ד ולכן מפרש שאין הוא לשון רבים וקאי על כל נשי ישראל אחותיהם הכוזנה יעשה ולכן מביא רש"י התרגום שמתרגם ית אתנא כאן כמו להלן להורות שהוא לשון יחיד ודו"ק) •

לה (א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יעֲקֹב קוּם עֲלֶה בֵּית־אֵל וְשִׁבְשָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנִּרְאָה אֵלָיךָ בְּבִרְחֶיךָ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אַחִיךָ:

א ואמר יי ייעקב קום סק לבית אל ותיב תמן ועבד תמן מדבחא לאלהא דאתגלי לך במערקך מן קדם עשו אחיך:

כ"י ◀ קום עלה • (תנחומא): לפי שאחרת בדרך, נענשת ובה לך זאת מבתך.

(ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם וְהַפְּתוּרוֹ וְהַחֲלִיפוּ שְׂמֹלְתֵיכֶם:

ב ואמר יעקב לאנש ביתה ולכל די עמה אעדו ית טעות עממא די בינכון ואדפו ושנו פסותכון:

כ"י ◀ הנכר • שיש בינכם משלל של שכם. והטהרו • מעבודת כוכבים. והחליפו שמלתיכם • שמה יש בינכם פסות של עבודת כוכבים.

בעל הטורים

לה (ב) ותחליפו שמלתיכם. ונקומה ונעלה בית אל. רמו להא דאיתא בפרק קמא דשבת (י א) רמי פוןמוקי ומצלי.

ונקומה. ג' במסורה. "ונקומה ונעלה בית אל", "שלקחה הנער ונקומה" וכן באותו זכות (להלן מג ח), "ונקומה עליה למלקמה" (שבדקא א. א). שאמר יהודה, בזכות

"ונקומה ונעלה בית אל" – "שלקחה הנער ונקומה". וכן באותו זכות "ונקומה עליה למלקמה". תורה ג

ג וַיִּקְוֶם וַיִּסַּק לְבַיִת אֵל וַאֲעֲבֹד תַּמָּן מִדְּבַחָא
לְאַלְהָא דְקַבֵּל צְלוֹתֵי בְיוֹמָא דְעַקְתֵי וְהִנֵּה
מִימְרָה בְּסַעְדֵי בְאַרְחָא דֵי אֲזִלִּית:

(ג) וַיִּקְוֶמָה וַיִּנְעֻלָה בֵּית־אֵל וַאֲעִשְׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל
הַעֲנָה אֹתִי בַיּוֹם צָרְתִי וַיְהִי עִמּוֹדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
הִלַכְתִּי:

ד וַיִּהְיוּ לִיעֲקֹב יָת כָּל טַעֲוֹת עַמְמֵיָא דֵי
בִידֵיהוֹן וְיָת קַדְשֵׁיָא דֵי בְאֲדִנְיָהוֹן וְטַמְרָ
יְתַהוֹן יַעֲקֹב תַּחֲוֹת בְּטַמָּא דֵי עַם שְׂכָם:

(ד) וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֶת פְּלִאֲלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּיָדָם
וְאֶת־הַנְּזֻמִּים אֲשֶׁר בְּאֲזִנְיָהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם יַעֲקֹב
תַּחַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עִם־שְׂכָם:

ט"ו ◀ הָאֱלֹהִים • מִיָּן אֵילָן סְדֵק • עַם־שְׂכָם • אֶצֶל שְׂכָם:

ה וַיִּנְטְלוּ וְהָוֹת דְּחִלָּא דִּינִי עַל עַמְמֵיָא דֵי
בְקַרְנֵי סַתְרִגְיָהוֹן וְלֹא רַדְפוּ בְּתַר בְּנֵי יַעֲקֹב:

(ה) וַיִּסְעוּ וַיְהִי חַתַּת אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר
סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:

ט"ז ◀ חַתַּת • פַּחַד:

~ נקודות משיחות קודש ~ (קיצורים והערות לתניא. עמ' קכז)

לתורת החסידות.

אמר לה הבעל-שם-טוב:

בגד בקי בחמשה חומשי תורה, בתהלים ובתניא בעל-פה
באותיותיהם. פתיב "ויהי חמת אלוקים וגו'" - "חמת"
ראשי-תיבות **חומש, תהלים, תניא** - והבקי באותיותיהם
שזכר את כל ההעלמות וההסתרים...

כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק ספר:

בשנת תר"ג, כשנקראתי לאספת הרבנים בפטרבורג, הייתי
על ציון אמי הרבנית הצדקנית (מרת דבורה-לאה)
בליאז'נה. היא ספרה לי, שבגלל מסירות-נפשה לטובת
החסידים והחסידות, זכתה להיות גם בהיכל הבעל-שם-
טוב ולעורר רחמים עבדו. היא בקשה מהבעל-שם-טוב
שיתן לה סגולה בעבורי, שאוכל לעמוד כנגד המתנגדים

ו וַאֲתָא יַעֲקֹב לְלוֹז דֵי בְּאַרְעָא דְכַנְעַן הִיא
בֵּית אֵל הוּא וְכָל עַמָּא דֵי עַמָּה:

(ו) וַיָּבֵא יַעֲקֹב לִזְוָה אֲשֶׁר בְּאַרְץ כְּנָעַן הוּא בֵּית־אֵל
הוּא וְכָל־הָעַם אֲשֶׁר־עִמּוֹ:

ז וַיִּבְנֶא תַּמָּן מִדְּבַחָא וַקְרָא לְאַתְרָא אֵל בֵּית
אֵל אַרְי תַּמָּן אַתְגְּלִי לֵה יִי בְּמַעַרְקָה מִן קְדָם
אַחֵיהִי:

(ז) וַיִּבְנֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי
שָׁם נִגְלָו אֱלֹוֵי הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַחֵיו:

במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים,
כמו: (לקמן לט) "אדני יוסף", (שמות כב) "אם בעליו עמו",
ולא נאמר: 'בעלו', וכן אלהות שהוא לשון שופט
ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מקל שאר
השמות לא תמצא בלשון רבים.

ט"ו ◀ אֵל בֵּית־אֵל • הקדוש-ברוך-הוא, בבית-אל,
גלוי שכינתו בבית אל. יש תבה חסרה ב"ת"
המשמשת בראשה, כמו: (שמואל ב ט) "הנה-הוא בית
מכיר בן-עמיאל", כמו בבית מכיר. (לעיל כד) "בית
אביד", כמו בבית אביד. נגלו אלו האלהים •

בעל הטורים

הערים, אף להלן היו כל האומות
ראים מהם. תורה

לצבאתם, ויסעו" (במדבר י, כח). מלמוד
שהיו הדגלים נוסעין פעין מטתו של
יעקב, לומר: מה כאן חמת אלהים על

(ה) ויסעו ב' במסורה, חד ריש פסוק,
יחד סוף פסוק. ויסעו, ויהי חמת
אלהים, "אלה מסעי בני ישראל

ח ומימת דבורה מנקתא דרבקה ואתקברת
 מלרע לבית אל בשפולי מישרא וקרא
 שמה מישר בכיתא:

ח (ה) ותמת דברה מינקת רבקה ותקבר מתחת
 לבית אל תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות:

של בית אל היו קורין לו "אלון". ואגדה: נתפטר
 שם באבל שני, שהגד לו על אמו שמתה (ב"ר). ואלון
 בלשון יוני אבל. (צ"ל אחר. וכן איתא ברש"י תהלים ק"ט) ולפיכך,
 (ספרים אחרים: ולפי ש) העלימו את יום מותה, שלא יקללו
 הבריות הפרס שיצא ממנו עשו, אף הכתוב לא
 פרסמה.

כ"י. ותמת דברה. מה ענין דבורה בבית יעקב?
 אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב: "ושלחתי ולקחתיו
 משם", שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם,
 ומתה בדרך. מדברי רבי משה הדרשן למדתי.
 מתחת לבית אל. העיר יושבת בקר ונקברה ברגלי
 החר. תחת האלון. בשפולי מישרא, שהיה מישור
 מלמעלה בשפוע החר, והקבורה מלמטה, ומישור

ט ואתגלי יי ליעקב עוד במיתוהי מפדן
 ארם ובריה יתה:

ט (ו) וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם
 ויברך אתו:

כ"י. עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכתו ואחד בשובו. ויברך אתו. ברפת אבלים (ב"ר).

וואמר לה יי שמה יעקב לא יתקרי שמה
 עוד יעקב אלהין ישראל זהא שמה וקרא
 ית שמה ישראל:

י (ז) ויאמר לו אלהים שמה יעקב לא יקרא שמה
 עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמה ויקרא
 את שמו ישראל:

כ"י. לא יקרא שמה עוד יעקב. לשון אדם הבא במארב ועקבה, אלא לשון שר ונגיד.

יא ואמר לה יי אגא אל שדי פוש וסגי עם
 וכנשת שבטין זהא מגד ומלכין דשליטין
 בעממיא מגד יפקון:

יא (ח) ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי
 וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציד יצאו:

דכתיב: (שופטים כא) "איש ממנו לא יתן את בתו לבנותי לאשה", ותירו ואמרו:
 אלמלא הנה עולה מן השבטים. לא הנה הקדוש ברוך הוא אומר ליעקב: "ומלכים
 מחלציד יצאו". גוי וקהל גוים. שגוים עתידים בניו
 לעשות כמנן הגוים שהם שבעים אמות, וכן כל
 הסנהדרין שבעים. דבר אחר: שעתידים בניו להקריב
 בשעת אסור הבמות כגוים עובדי כוכבים, בימי
 אליהו (ברש"י יטו).

כ"י. אני אל שדי. שאני פדאי לברך, שהברכות
 שלי. פרה ורבה. על שם שעדין לא נולד בנימין,
 ואף על פי שפבר נחעברה ממנו. גוי. בנימין.
 גוים. (ב"ר) מנשה ואפרים, שעתידים לצאת מיוסף
 והם במנן השבטים. ומלכים. (ב"ר) שאול ואיש
 בשת, שהיו משבט בנימין שעדין לא נולד. (רפסוק)
 זה דרשו אבנר כשהמליך איש בשת ואף השבטים דרשוהו וקבו בנימין.

♦ יום שישי ט"ו כסלו ♦

יב ונת ארעא די יהבית לאברהם וליצחק לך
 אתננה ולבניך בתרף אתן ית ארעא:

יב (י) ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך
 אתננה ולזרעך אחריך אתן את הארץ:

בעל הטורים

יא) אני אל שדי פרה ורבה. הוא שם
 של פריה ורביה, כי נעלם שלו ש"ן
 דל"ת יו"ד עולה ת"ק כמנן אברים
 שבאיש ושבאשה.

גוי וקהל גוים יהיה ממך. בגימטריא:
 ירכעם ויהוא. תורה יב

(יג) וַיַּעַל מַעֲלֵיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֲתוֹ: יג וַאֲסַתְלַק מַעֲלֵהוּ יִקְרָא דַיִּי בְּאַתְרָא דִּי מְלִיל עַמָּה: מְלִיל עַמָּה:
כ"ג ◀ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֲתוֹ • אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מְלַמְּדֵנוּ.

(יד) וַיַּצַּב יַעֲקֹב מַצְבֵּה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֲתוֹ מַצְבֵּת אֲבֹן וַיִּסֹּף עָלֶיהָ נֶסֶד וַיִּצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן: יד וַאֲקִים יַעֲקֹב קִמְתָא בְּאַתְרָא דִּי מְלִיל עַמָּה קִמְתָא אֲבָנָא וַאֲסִיף עָלֶה נְסוּכִין וַאֲרִיק עָלֶה מִשְׁחָא:

(טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל: טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב יְת שְׁמָא דְאַתְרָא דִּי מְלִיל עַמָּה תַּמָּן יְיָ בֵּית אֵל:

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד בְּבֵרַת־הָאָרֶץ לְבֹא אַפְרָתָה וּתְלֹד רָחֵל וּתְקַשׁ בְּלִדְתָּהּ: טז וַיִּנְטְלוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּרוֹבַת אַרְעָא לְמִיעַל לְאַפְרָתָה וַיִּלְיִדַת רָחֵל וְקַשְׂיַאֲתָ בְּמִילְדָה:

כ"ג ◀ בְּבֵרַת־הָאָרֶץ • מְנַחֵם פָּרַשׁ לְשׁוֹן כְּבִיר, רְבוּי, מְהַלֵּף רַב. וְאַגְדָּה: בְּזִמָּן שְׁהָאָרֶץ חֲלוּלָה וּמְנַקְבַת כְּכַבְרָה, (כ"ד) שְׁהַנִּיר מְצוּי, הַסְתֵּמו עֵבֶר וְהַשְׂרֵב עֲדִין לֹא בָּא. וְאִין זֶה פְּשוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא, שְׁהַרִי בְּנַעֲמָן מְצִינּוּ: (מלכים ב ה) "וַיִּלְךָ מֵאֲתוֹ בְּבֵרַת אָרֶץ". וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא שֵׁם מִדַּת קַרְקַע, כְּמוֹ מְהַלֵּף פְּרָסָה אוֹ יוֹתֵר, כְּמוֹ שְׂאֵתָה אוֹמֵר: 'צִמְד כְּרָם', 'חֲלֻקַת שְׂדֵה', כִּף בְּמְהַלֵּף אָדָם נוֹתֵן שֵׁם מְדָה (קַרְקַע כְּמוֹ: 'מְהַלֵּף מִיל') בְּבֵרַת אָרֶץ.

(יז) וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וּתְאָמַר לָהּ הַמְּיֻלְדֶת אֶל־תִּירָאִי כִּי־גַם־זֶה לֶךָ בֵּן: יז וַיְהִי בְּקַשְׂיַתָּהּ בְּמִילְדָה וְאַמְרַת לָהּ חִיתָא לֹא תִירָאִי אֲרִי אֲפִי דִין לִיךָ בְּר:

כ"ג ◀ כִּי־גַם־זֶה • נוֹסֵף לָךְ עַל יוֹסֵף. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: עִם כָּל שְׁבֻט נולדה תְּאוֹמָה, וְעִם בְּנֵימִין נולדה תְּאוֹמָה יִתְרָה.

(יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וּתְקָרָא שְׁמוֹ בֶן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בְּנֵימִין: יח וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ אֲרִי מִיתָת (כ"ג מִיְתָא) וְקִרְבַּת שְׁמָה בְּר דְרִי וְאַבּוּהִי קָרָא לָהּ בְּנֵימִין:

כ"ג ◀ בֶּן־אוֹנִי • בֶּן צַעֲרִי • בְּנֵימִין • נִרְאָה בְּעֵינֵי, לְפִי שֶׁהוּא לְבִדּוֹ נולד בְּאָרֶץ כְּנַעַן שֶׁהִיא בְּנִגְב, כְּשֶׁאָדָם בָּא מֵאֲרָם נְהָרִים, כְּמוֹ שְׂנַאֲמֵר: "בְּנִגְבַּב בְּאָרֶץ כְּנַעַן", "הַלּוֹף וְנִסּוּעַ הַנִּגְבָּה". בְּנֵימִין • בֶּן יִמִּין, לְשׁוֹן (תהלים פט) "צִפּוֹן וְיִמִּין אֶתָּה כְּרֹאתֶם", לְפִיכֵף הוּא מְלֹא (דְּכַר אַחֵר: בְּנֵימִין, בֶּן יָמִים, שְׁנוּלֵד לְעַת זְקֻנְתּוֹ, וְנִכְתַּב בְּנוֹ"ן, כְּמוֹ: דְּנִיאֵל יֵב) "לִקְצֵ הַיָּמִין".

(יט) וּתְמַת רָחֵל וּתְקַבֵּל בְּרִדָּה אַפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֵם: יט וְיִמִּיתָת רָחֵל וְאַתְקַבֵּרַת בְּאַרְחָ אַפְרָתָה הִיא בֵּית לָחֵם:

(כ) וַיַּצַּב יַעֲקֹב מַצְבֵּה עַל־קִבְרָתָהּ הוּא מַצְבֵּת קִבְרַת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם: כ וַאֲקִים יַעֲקֹב קִמְתָא עַל קִבְרָתָהּ הִיא קִמְתָּה קִבְרָתָא דְרָחֵל עַד יוֹמָא דִּין:

(כא) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלֵה מֵהַלְּאָה לְמַגְדֵּל־עַדְרָ: כא וַיִּנְטַל יִשְׂרָאֵל וּפְרַס מִשְׁכְּנָה מֵהַלְּאָה לְמַגְדֵּל עַדְרָ:

כב ויהיה כד שרא ישראל פארעא ההיא
ואזל ראובן ושכיב עם בלהה לחינתא
דאבוהי ושמע ישראל והווי בני יעקב תרי
צפר:

(כב) ויהי בשפן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן
וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל פ
ויהיו בני יעקב שנים עשר:

ותבע עלבון אמו, אמר: אם אחות אמי היתה צרה
לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? לכך
בלבל. ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין
ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה
ראויים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו: 'ללמדנו
בא, שפלן שוין וכלן צדיקים, שלא חטא ראובן'.

כ"ט < בשפן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא
לחברון אצל יצחק, ארעהו כל אלה. וישכב > (שבת
נח) מתוף שבלבל משכבו, מעלה עליו הכתוב פאלו
שכבה. ולמה בבלל וחלל יצועיו? שפשמה רחל,
נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל
ולא בשאר אהלים, ונתנה באהל בלהה. בא ראובן

כג בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון ויהודה
ויששכר וזבלון:

(כג) בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה
ויששכר וזבלון:

כ"ט < בכור יעקב. אפלו בשעת הקלקלה, קראו בכור. בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור
למנון. ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני שבטים.

כד בני רחל יוסף ובנימן:

(כד) בני רחל יוסף ובנימן:

כה ובני בלהה שפחת רחל דן ונפתלי:

(כה) ובני בלהה שפחת רחל דן ונפתלי:

כו ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר אלן
בני יעקב די אתיליזן לה בפדן ארם:

(כו) ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר אלן בני
יעקב אשר ילדלו בפדן ארם:

כז ואמת יעקב לות יצחק אבוהי ממרא
קרית ארבע היא חברון די דר תמן אברהם
ויצחק:

(כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע
הוא חברון אשר גר-שם אברהם ויצחק:

זה וכגון בית לחם, אבי עזרי, בית אל, אם הצרף
להטיל בו ה"א, נותנה בראש התבה השניה: (שמואל
א טז) "בית הלחמי", (שופטים ו) "בעפרת אבי העזרי",
(מלכים א טז) "בנה חיאל בית האלי".

כ"ט < ממרא. שם המישור. קרית הארבע. שם
העיר. ממרא קרית הארבע. איל מישור של קרית
ארבע, ואם תאמר: 'הנה לו לכתב ממרא הקרית
ארבע', כן דרף המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון

כח והווי יומי יצחק מאה ותמנן שנין:

(כח) ויהיו ימי יצחק מאת שנה ושמונים שנה:

כט ואתנגיד יצחק ומית ואתפגיש לעמה
סיב ושבע יומין וקברו תהא עשו ויעקב
בנוהי:

(כט) ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע
ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו:

שחרי כשנולד יעקב הנה יצחק בן ס' שנה, שנאמר:
(לעיל כה) "ויצחק בן ששים שנה וגו'", ויצחק מת

כ"ט < ויגוע יצחק. אין מקדם ומאחר בתורה:
מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה,

(כט) זקן ושבע ימים. ב' במסורה, צדיקים. וכן באברהם "זקן ושבע" (לעיל
ביצחק ובאיוב (מב, יז) ששנייהם היו כה, טז). ובצדיקים נאמר כן לשבח, קצר ימים ושבע רגז" (אי"ב, א). תורה א

בשנת ק"כ ליעקב, אם תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"כ, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה, שנת מאה ושמונה ליעקב, כיצד? בן ששים ושלוש נתברך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר: (לעיל ז) ויהי כאשר

ילדה רחל את יוסף וגו', הרי תשעים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפרש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרומה כ"ב שנה, שנאמר: (לקמן מא) ויוסף בן שלשים שנה וגו', ושבע שנים שבע ושנים רעב, הרי כ"ב, וכתוב: וימי שני מגורי שלשים ומאת שנה. נמצא, יעקב במקירתו של יוסף ק"ח) •

לו (א) ואלה תלדות עשו הוא אדום:

א ואלין תולדות עשו הוא אדום:

(ב) עשו לקח את נשיו מבנות פנען את ערה בת אילון החתי ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי:

ב עשו נסיב ית נשויי מבנת פנען ית ערה בת אילון חתאה וית אהליבמה בת ענה בת צבעון חואה:

כ"י • ערה בת אילון • היא בשמת בת אילון, ונקראת בשמת על שהיתה מקטרת בשמים לעבודת פוכבים. אהליבמה • היא יהודית, והוא פנה שמה יהודית, לומר שהיא כופרת בעבודת פוכבים, כדי להטעות את אביו. בת ענה בת צבעון • אם בת ענה, לא

בת צבעון? ! ענה בנו של צבעון, שנאמר: "ואלה בני צבעון ואיה וענה". מלמד שבא צבעון על פלתו אשת ענה, ויצאת אהליבמה מבין שניהם, והודיעה הכתוב שפלן בני ממזרות היו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 167)

והוא פנה שמה יהודית .. כדי להטעות את אביו (רש"י לו, ב) עשו קרא לאשתו יהודית בת בארי החתי (תולדות כו, לד), והינו ששנה גם את שם אביה ואת מקומו. ויש לומר, שרצה להסתיר את יחוסה, בת ענה בת צבעון, המלמד שהיתה ממזרת (ואולי קרא לה בת בארי כדי למצא חן

בעיני יצחק, שעסק אז בחפירת בארות). וכדי שהשקר יתקבל עוד יותר, שנה גם את מקום מולדתה למקום מולדתה של אשתו השניה – בשמת בת אילון החתי, כך שיראה כאלו לקח את שתייהן מאותו מקום.

(ג) ואת בשמת בת ישמעאל אחות נביות:

ג וית בשמת בת ישמעאל אחתה הנביות:

כ"י • בשמת בת ישמעאל • ולהלן קורא לה מחלת, מציינו באגדת מדרש ספר שמואל: שלשה מוחלין להן עונותיהם: גר שנתגיר, והעולה לגדלה והנושא

אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו עונותיו. אחות נביות • על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל, נקראת על שמו.

(ד) ותלד ערה לעשו את אליפו ובשמת ילדה את רעואל:

ד וילידת ערה לעשו ית אליפו ובשמת לידת ית רעואל:

(ה) ואהליבמה ילדה את יעוש ואת יעלם ואת קרח אלה בני עשו אשר ילדו לו בארץ פנען:

ה ואהליבמה ילידת ית יעוש וית יעלם וית קרח אלין בני עשו די אתלידו לה בארעא דפנען:

אשת עשו, שהרי הוא מגוי עם אלופי בסוף הענין (כ"ה) •

כ"י • ואהליבמה ילדה וגו' • קרח זה, ממזר הנה, וכן אליפו הנה שבא על אשת אביו, אל אהליבמה

בעל הטורים

לו (ד) ותלד ערה בבני יעקב בשמייתסם אומר "בני לאה" (לעיל לה, כט, "בני רחל" שם כד), וכן בכלל לפי שהם בניינו של עולם, ולכך נקראו 'בנים'. אבל בני עשו אינם נקראים 'בנים' אלא 'ולדות', כמו ולד בהמה. תורה ה 'יעוש'. יעיש' כתיב, שקבץ יו"ד

אומות לבא על ישראל בחרבן הבית, והם "אהלי אדום" וגו' (תהלים פג, ז). וי גליות גלו ישראל על ידו. תורה ו

(יב) וְתִמְנַע הַיְתָה פִּילֶגֶשׁ לְאַלְיָפוֹ בְּנֵי-עֵשָׂו וְתִלְדֵּן לְאַלְיָפוֹ אֶת-עַמְלֶק אֵלֶּה בְּנֵי עֵדָה אִשֶׁת עֵשָׂו:

יב ותמנע הות לחינתא לאליפו בר עשו וילידת לאליפו ית עמלק אליו בני עדה אמת עשו:

וְאֵהִיָּה פִּילֶגֶשׁ, וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים מוֹנֶה אוֹתָהּ בְּבָנֶיהָ שֶׁל אֲלִיפֹז, מְלַמֵּד שָׁבָא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁעִיר וַיִּצְאָה תִּמְנַע מִבְּיַנְיָהֶם, וּכְשֶׁנִּדְלָה נַעֲשִׂית פִּילֶגֶשׁוֹ, וְזֶהוּ: "וְאַחֹת לוֹטָן תִּמְנַע", וְלֹא מְנַאָּה עִם בְּנֵי שְׁעִיר, שֶׁהִיָּתָה אַחֹתוֹ מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב.

י"ב • ותמנע היתה פילגש. להודיע גדלתו של אברהם, כמה היו תאבים לידבק בזרעו: תמנע זו, בת אלופים היתה, שנאמר: "ואחות לוטן תמנע", ולוטן מאלופי יושבי שעיר היתה, מן החורים שישבו בה לפנים. אמרה: 'איני זוכה להנשא לך, הלואי

(יג) וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזָרַח שְׁמָה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֵׁמַת אִשֶׁת עֵשָׂו:

יג ואליו בני רעואל נחת וזרח שמה ומזה אליו היו בני בשמת אמת עשו:

יד ואליו היו בני אהליבמה בת-צבעון אשת עשו ותלד לעשו את-יעוש ואת-יעלם ואת-קרח:

(יד) ואלה היו בני אהליבמה בת-צבעון אשת עשו ותלד לעשו את-יעוש ואת-יעלם ואת-קרח:

טו אליו רברבי בני עשו בני אליפו בוקרא דעשו רבא תימן רבא אומר רבא צפו רבא קנז:

(טו) אלה אלופי בני-עשו בני אליפו בכור עשו אלוף תימן אלוף אומר אלוף צפו אלוף קנז: כ"ט • אלה אלופי בני-עשו • ראשי משפחות.

טז רבא קרח רבא געתם רבא עמלק אליו רברבי דאליפו בארעא דאדום אליו בני עדה:

(טז) אלוף קרח אלוף געתם אלוף עמלק אלה אלופי אליפו בארץ אדום אלה בני עדה:

יז ואליו בני רעואל בר עשו רבא נחת רבא זרח רבא שמה אלוף מזה אלוף רעואל בארץ אדום אליו בני בשמת אמת עשו:

(יז) ואלה בני רעואל בני-עשו אלוף נחת אלוף זרח אלוף שמה אלוף מזה אלה אלופי רעואל בארץ אדום אלה בני בשמת אשת עשו:

יח ואליו בני אהליבמה אמת עשו רבא יעוש רבא יעלם רבא קרח אלוף רברבי אהליבמה בת ענה אמת עשו:

(יח) ואלה בני אהליבמה אשת עשו אלוף יעוש אלוף יעלם אלוף קרח אלה אלופי אהליבמה בת-צבעון אשת עשו:

יט אליו בני עשו ואליו רברביהון הוא אדום:

(יט) אלה בני-עשו ואלה אלופיהם הוא אדום:

♦ שבת קודש ט"ז כסלו ♦

כ אליו בני שעיר חורבה תבאי דארעא לוטן ושבל וצבעון וענה:

(כ) אלה בני-שעיר החרי ישבי הארץ לוטן ושבל וצבעון וענה:

שיעור יומי לשבת קודש ט"ז כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לו - פרשת וישלח

כ"י • יִשְׁבִי הָאָרֶץ • שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבֵיהָ קִדְּם שָׂבָא עֲשׂוּ לְשֵׁם. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ (שבת פח) שֶׁהָיוּ בְּקִיּאֵין בְּלִשׁוּבָה | שֶׁל אָרֶץ: מְלֵא קִנְהָ זֶה לְזִיתִים, מְלֵא קִנְהָ זֶה לְגִפְנִים, שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִין הַעֲפָר וַיִּדְרְעִין אִי זו נְטִיעָה רְאוּיָה לָהּ.

כא וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֵלֶיךָ בְּרַבְרֵי חוֹרָא בְּנֵי שְׁעִיר בְּאַרְעָא דְאַדוּם: (כא) וְדִשׁוֹן וְאַצֵּר וְדִישׁוֹן אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֲרִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאַרְץ אֲדוּם:

כב וַיְהִי בְּנֵי־לוֹטָן חֲרִי וְהִימָם וְאַחֹת לֹטָן תַּמְנַע: (כב) וַיְהִי בְּנֵי־לוֹטָן חֲרִי וְהִימָם וְאַחֹת לֹטָן תַּמְנַע: כב וַיְהִי בְּנֵי לֹטָן חֲרִי וְהִימָם וְאַחֹתָהּ דְלוֹטָן תַּמְנַע:

כג וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבֵל עֲלוֹן וּמְנַחַת וְעִיבֵל שְׁפוֹ וְאוֹנָם: (כג) וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבֵל עֲלוֹן וּמְנַחַת וְעִיבֵל שְׁפוֹ וְאוֹנָם: כג וְאֵלֶיךָ בְּנֵי שׁוֹבֵל עֲלוֹן וּמְנַחַת וְעִיבֵל שְׁפוֹ וְאוֹנָם:

כד וְאֵלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת־הַיָּמִם בְּמִדְבַּר בְּרַעְתּוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: (כד) וְאֵלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת־הַיָּמִם בְּמִדְבַּר בְּרַעְתּוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: כד וְאֵלֶיךָ בְּנֵי צִבְעוֹן וְאִיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה דִי אֲשַׁכַּח יְת גְּבִרְיָא בְּמִדְבַּרָא כַּד הָוָה רַעִי יְת חֲמִרְיָא לְצִבְעוֹן אָבוּהִי:

לְעוֹלָם (פסחים נד). וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמֵם "יָמִם"? שְׂאִימְתָן מְטֻלָּת עַל הַבְּרִיּוֹת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינְא: מִיָּמִי לֹא שְׂאֵלְנִי אָדָם עַל מַכַּת פְּרֻדָּה לְכַנְהָ וְחִתָּיה (חולין ז) וְהָא קָא חֲזִינוּ דְחִתָּה? אַל תִּקְרִי וְחִתָּה, אֵלֶּא וְחִתָּה, כִּי הַמַּכָּה לֹא תִתְרַפָּא לְעוֹלָם, בְּרִישׁ"י (שן). וְלֹא הִזְקַק לְכַתֵּב לָנוּ מִשְׁפָּחוֹת הַחוּרִי, אֵלֶּא מִפְּנֵי תַמְנַע וְלִהְיוּדִיעַ גְּדֻלַּת אַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁפְּרָשְׁתִּי לְמַעְלָה.

כה וְאֵלֶיךָ בְּנֵי עֵנָה דִשׁוֹן וְאַהֲלִיבְמָה בַת־עֵנָה: (כה) וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֵנָה דִשׁוֹן וְאַהֲלִיבְמָה בַת־עֵנָה: כה וְאֵלֶיךָ בְּנֵי עֵנָה דִשׁוֹן וְאַהֲלִיבְמָה בַת עֵנָה:

כו וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן חַמְדוֹן וְאַשְׁבֵּן וְיִתְרוֹ וּכְרֹן: (כו) וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן חַמְדוֹן וְאַשְׁבֵּן וְיִתְרוֹ וּכְרֹן: כו וְאֵלֶיךָ בְּנֵי דִישׁוֹן חַמְדוֹן וְאַשְׁבֵּן וְיִתְרוֹ וּכְרֹן:

כז אֵלֶּה בְּנֵי־אַצֵּר בִּלְהֵן וְזַעֲוֹן וְעִקּוֹן: (כז) אֵלֶּה בְּנֵי־אַצֵּר בִּלְהֵן וְזַעֲוֹן וְעִקּוֹן: כז אֵלֶיךָ בְּנֵי אֲצֵר בִּלְהֵן וְזַעֲוֹן וְעִקּוֹן:

כח אֵלֶּה בְּנֵי־דִישׁוֹן עִוִּץ וְאַרְזֵן: (כח) אֵלֶּה בְּנֵי־דִישׁוֹן עִוִּץ וְאַרְזֵן: כח אֵלֶיךָ בְּנֵי דִישׁוֹן עִוִּץ וְאַרְזֵן:

כט אֵלֶיךָ בְּרַבְרֵי חוֹרָא רְבָא לֹטָן רְבָא שׁוֹבֵל רְבָא צִבְעוֹן רְבָא עֵנָה: (כט) אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֲרִי אֲלוֹף לֹטָן אֲלוֹף שׁוֹבֵל אֲלוֹף צִבְעוֹן אֲלוֹף עֵנָה: כט אֵלֶיךָ בְּרַבְרֵי חוֹרָא רְבָא לֹטָן רְבָא שׁוֹבֵל רְבָא צִבְעוֹן רְבָא עֵנָה:

ל רְבָא דִשׁוֹן אֲצֵר אֲלוֹף דִישׁוֹן אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֲרִי לְאַלְפֵיהֶם בְּאַרְץ שְׁעִיר: (ל) אֲלוֹף דִישׁוֹן אֲצֵר אֲלוֹף דִישׁוֹן אֵלֶּה אֲלוֹפֵי הַחֲרִי לְאַלְפֵיהֶם בְּאַרְץ שְׁעִיר: ל רְבָא דִשׁוֹן רְבָא אֲצֵר רְבָא דִישׁוֹן אֵלֶיךָ בְּרַבְרֵי חוֹרָא לְרַבְרַבְנֵיהוֹן בְּאַרְעָא דְשְׁעִיר:

(לא) וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדוֹם לִפְנֵי מֶלֶךְ-מִלְכָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
לא ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני קדם די מלך מלכא לבני ישראל:

וְהוֹשֵׁפֵט, וּבִימֵי יוֹרָם בְּנֹו כְּתִיב: (מלכים ב ח) "בְּיָמָיו פָּשַׁע אֲדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַיִּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ", וּבִימֵי שָׁאוֹל כְּתִיב: "אִין מֶלֶךְ בְּאֲדוֹם נִצַּב מֶלֶךְ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (99 השיחות תשמ"ח א עמ' 153)

שְׁמוּנָה הָיָה, וּכְנַגְדוֹן הָעֵמִיד יַעֲקֹב וּבִטְל מַלְכוּת עֶשָׂו בִּימֵיהֶם (רש"י לו, לא) לרש"י הקשה: יצחק הרי ברך את יעקב בברכת הנה גביר לאחיו, ולעשו אמר ואת אחיך תעבד, ואלו כאן מספר שאדום קימה מלכות בפני עצמה (במקום לעבד את יעקב), ואף קדמה למלכות ישראל.

(לב) וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדוֹם בְּלַע בֶּן-פְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה:
לב וימלך באדום בלע בר פעור ושום קרתה דנהבה:

(לג) וַיָּמָת בְּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ יוֹבָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצָרָה:
לג ומית בלע וימלך תחתוהי יובב בר זרח מבצרה:

וְהָיָה יוֹבָב בֶּן-זֶרַח מִבְּצָרָה • בְּצָרָה מַעְרִי מוֹאָב הִיא, שְׁנֵאמַר: (ירמיה מח) "וְעַל-קְרִיּוֹת וְעַל-בְּצָרָה וְגו'". וּלְפִי שְׁנֵאמַר: (רשעיה לה) "כִּי זָבַח לַה' בְּבָצְרָה".

(לד) וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ חֲשָׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי:
לד ומית יובב וימלך תחתוהי חשם מארץ תימני דרומא:

(לה) וַיָּמָת חֲשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ הַרְדּוּ בֶן-בְּרֹד הַמִּפְּהָ אֶת-מִדְיָן בְּשָׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֹוִית:
לה ומית חשם וימלך תחתוהי הרדו בר ברוד המפה את מדין בשדה מואב ושם עירו עוית:

וְהָיָה הַמִּפְּהָ אֶת-מִדְיָן בְּשָׂדֵה מוֹאָב • שְׂבָא מִדְיָן עַל מוֹאָב לְמַלְחָמָה, וְהַלֵּךְ מֶלֶךְ אֲדוֹם לַעְזוֹר אֶת מוֹאָב, זֶה, וּבִימֵי בְלָעַם עֶשָׂו שְׁלוֹם לְהַתְקַשֵּׁר עַל יִשְׂרָאֵל.

(לו) וַיָּמָת הַרְדּוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ שְׁמֵלָה מִמִּשְׁרָקָה:
לו ומית הרדו וימלך תחתוהי שמלה ממשרקה:

(לז) וַיָּמָת שְׁמֵלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ שָׁאוֹל מִרְחֹבֹת הַנְּהָר:
לז ומית שמלה וימלך תחתוהי שאול מרחובי דעל פרת:

(לח) וַיָּמָת שָׁאוֹל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתּוֹ בַּעַל חֲנָן בֶּן-עֲכָבוֹר:
לח ומית שאול וימלך תחתוהי בעל חנן בר עכבור:

בעל הטורים

(לא) ואלה המלכים. בשביל שאמר יעקב לעשו ח' פעמים 'אדני', מלכו ח' מלכים קודם וישראל, וכנגדו מלכו ח' מלכים עד יהורם, ובימיו פשע אדום. תורה לב
(לג) מבצרה. ב' במסורה. 'יובב בן זרח מבצרה', 'חמוץ בגדים מבצרה' (ישעיה סג, א). לעתיד לבא תלקה בצרה עם אדום, לפי שהעמידה להם מלך. וזהו 'חמוץ בגדים מבצרה', תלקה בצרה שהמליכה מלך, שנאמר 'יובב בן זרח מבצרה'. תורה לד
(לח) מבועל חנן בן עכבור. לפי שלא היה לו מקום ידוע, שהיו לו אויבים רבים והיה מתחבא, היום כאן ולמחר כאן, ולא היה יושב במקום ידוע. תורה לט

וַיָּמַתְּ בַּעַל חֲנָן בֶּן־עֲכָבוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו הָדָר וְיָשָׁם עִירוֹ פָּעוּ וְיָשָׁם אֲשֶׁתּוֹ מְהֵיטָבָאֵל בַּת־מִטְרָד בַּת מִי זָהָב:

לט ומית בעל חנן בן עכבור ומלך תחתיהוה הדר ושום קרתה פעו ושום אתתה מהיטבאל בת מטרד בת מצרף דהבא:

כט"י - בַּת מִי זָהָב • מהו זָהָב? עֲשִׂיר הָיָה, וְאֵין זָהָב חָשׁוּב בְּעֵינָיו לְכָלוֹם.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפֵי עֵשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם לְמִקְמַתָּם בְּשִׁמְתָם אֱלֹף תִּמְנַע אֱלֹף עֲלוֹה אֱלֹף יִתָּת:

מ ואלין שמחת רבכי עשו לזרעיתיהון לאתריהון בשמתיהון רבא תמנע רבא עלוה רבא יתת:

וכן מפרש ב'דברי הימים': 'וימת הדר, ויהיו אלופי אדם אלופ תמנע וגו'.

כט"י - וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפֵי עֵשׂוֹ • שִׁנְקָאוּ עַל שֵׁם מְדִינֹתֵיהֶם לְאַחַר שְׁמַת הָדָר וּפְסָקָה מֵהֶם מְלָכוֹת. וְהָרָא שְׁנָיִם, הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, הֵם שְׁמוֹת תּוֹלְדוֹתָם,

(מא) אֱלֹף אֶהְלִיבְמָה אֱלֹף אֵלֶּה אֱלֹף פִּינָן:

מא רבא אהליבמה רבא אלה רבא פינן:

(מב) אֱלֹף קִנּוּ אֱלֹף תִּימָן אֱלֹף מִבְּצָר:

מב רבא קנו רבא תימן רבא מבצר:

וְאֱלֹף מִגְדִּיאֵל אֱלֹף עִירָם אֵלֶּה אֱלֹפֵי אָדוֹם לְמִשְׁבַּחְתָּם בְּאַרְצָן אַחֲזָתָם הוּא עֵשׂוֹ אָבִי אָדוֹם:

מג רבא מגדיאל רבא עירם אלין רבכי אדום למותבניהון בארעא אחסנתהון הוא עשו אבוהון דאדומאי: פ פ פ

כט"י - מִגְדִּיאֵל • היא רומי:

פפפ קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן. חסלת פרשת וישלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסד - רסו

בעל הטורים

(לט) וְיָשָׁם אֲשֶׁתּוֹ. מִזְכִּיר שֵׁם אֲשֶׁתּוֹ, מוֹנֵה כָּאֵן ח' מְלָכִים וְי"א אֱלֹפִים, יוֹרֵם. וְזוֹהוּ "וְאֵלֶּכָּה לְנִגְדָךְ" (לעיל לג. מְלַמֵּד שְׁמֵלֶךְ עַל יְדָה, שְׁהִיְתָה בַת וַיִּכְנַדְנָךְ נֶאֱמָרוּ בִּישְׂרָאֵל י"א שׁוֹפְטִים י.א. תוֹרָה מ מִיְהוֹשֻׁעַ עַד שְׁמוּאֵל וְח' מְלָכִים עַד גְּדוֹלִים וְעֲשִׂירִים.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' ב

- 1 במנחה.
- 2 אָמַר רַבָּא, וְיִדְבְּרִי רַבִּי שֶׁהַעֲצִים כִּמְנַחָה, עֲצִים טְעוּנִין קְמִיצָה -
- 3 צִרִיךְ שִׁירְסָקֵם לַעֲצִים דְקִים וְיִקַּח מֵהֶם מְלֵא קוֹמִצוֹ וְיִקְטִיר כְּמוֹ
- 4 שְׁעוּשִׁים בִּמְנַחָה. אָמַר רַב פֶּפְאֵה, לְדַבְּרֵי רַבִּי עֲצִים צְרִיכִין עֲצִים -
- 5 צִרִיךְ לַהֲבִיא עִם הָעֲצִים שֶׁהַתְּנֵב עוֹד עֲצִים כְּדִי לְהַקְטִיר עֲלֵיהֶם
- 6 אֵת קֶרֶב הָעֲצִים שֶׁהֵבִיא, וְכִמוֹ בְּשֶׁאֵר קֶרֶבְנוֹת.
- 7 שְׁנֵינוּ בִּמְשֻׁנָּה, הָאוֹמֵר הִרִי עָלַי לְבוֹנָה, לֹא יִפְחוֹת מִן הַקּוֹמִין.
- 8 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת מִנֵּין שִׁיעוֹר הַלְבוּנָה הוּא קוֹמִין. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא:
- 9 מִנֵּין שְׁתַּם הַקְטֵרֶת לְבוֹנָה בְּשִׁיעוֹרָה קוֹמִין. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִשׁוּם
- 10 דְכֵתִיב (וַיִּקְרָא ח) 'וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקוֹמִצוֹ מִסְּלָת, הַמְּנַחָה וּמִשְׁמֵנָה וְאֵת
- 11 כָּל הַלְבוּנָה', הַכְּתוּב מְקִישׁ לְבוֹנָה לְתַרְמֵה דְמְנַחָה וְ-לְחַלֵּק שֶׁהוּא
- 12 מִפְּרִישׁ וּמוֹצִיא מִן הַמְּנַחָה לְהַקְטִירוֹ, וְיֵשׁ לְלַמּוֹד מִכָּךְ, מָה הַרְמָה
- 13 דְמְנַחָה שִׁיעוֹרָה קוֹמִין, שֶׁהִי כְּתוּב בְּפִירוּשׁ 'וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקוֹמִצוֹ',
- 14 אֵה לְבוֹנָה נְמִי וְ-גַם- שִׁיעוֹרָה קוֹמִין.
- 15 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא שֶׁמִּפְרֵטֶת כַּמָּה דִּינִים שֶׁל הַנוֹדֵר סַתָּם: תְּנוּ

- 16 רַבְּנָן, הָאוֹמֵר הִרִי עָלַי לְמוֹנָה, יָבִיא לְבוֹנָה, שְׂאִין לָךְ דְבַר שְׁקָרָב כּוֹלוּ
- 17 לְנַפְּי מוֹנָה אֵלֶּה לְבוֹנָה, וְהַלְשׁוֹן 'הִרִי עָלַי לְמוֹנָה' מִשְׁמַעוֹ דְבַר
- 18 שְׁכוֹלוֹ קֶרֶב לְמוֹנָה. וְאִם אָמַר מִפִּירְשָׁתִּי אִיזָה דְבַר הַקֶּרֶב עַל הַמוֹנָה
- 19 אֲבִיא, וְאִינִי יוֹדֵעַ (זוֹכֵר) מָה פִּירְשָׁתִּי, יָבִיא מִכָּל דְבַר שְׁקָרָב לְמוֹנָה
- 20 - עָלָיו לַהֲבִיא לְבוֹנָה וּמְנַחַת נִסְכִּים וְעוֹלַת הָעוֹף שְׂאִין בְּהֵם אֲכִילָה
- 21 לְכַהֲנִים.
- 22 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת הָאֵם יֵשׁ קֶרֶבֶן נוֹסֵף שְׁכוֹלוֹ לְמוֹנָה. שׁוֹאֵלֶת
- 23 הַגְּמָרָא: וְתוֹ לִיבָא - וְכִי אֵין קֶרֶבֶן נוֹסֵף שְׁכוֹלוֹ לְמוֹנָה חוּץ מִלְבוּנָה,
- 24 וְהָא אִיבָא - הִרִי יֵשׁ קֶרֶבֶן עוֹלָה, שְׁכוֹלוֹ קֶרֶב עַל הַמוֹנָה, וְאִם כֵּן
- 25 אֲפֻשֵׁר שְׁכוּוֹנָתוֹ לְעוֹלָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִיבָא - יֵשׁ אֵת עוֹרָה
- 26 שְׁנִיתָן לְכַהֲנִים, וְהִרִי עָלַי לְמוֹנָה' מִשְׁמַעוֹ דְבַר שְׁכוֹלוֹ לְמוֹנָה וְאֵין
- 27 בּוֹ שׁוּם חֵלֶק הַנִּיתָן לְכַהֲנִים. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא עוֹד: וְהָא אִיבָא - וְהִרִי
- 28 יֵשׁ עוֹלַת הָעוֹף שְׁקָרָבָה כּוֹלָה לְמוֹנָה, וְאֵין לְכַהֲנִים חֵלֶק בָּהּ, שְׂאֵן
- 29 עוֹרָה נִקְטָר, וְאִם כֵּן אֲפֻשֵׁר שְׁכוּוֹנָתוֹ לְעוֹלַת הָעוֹף. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
- 30 אִיבָא - יֵשׁ בָּהּ חֵלֶק שְׂאִינוֹ קֶרֶב לְמוֹנָה, וְהוּא

שיעורי תהלים לשבוע פרשת וישלח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי" אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - י"ג כסלו מפרק סט עד סוף פרק עא</p>	<p>יום ראשון - י' כסלו פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט</p>
<p>יום חמישי - י"ד כסלו מפרק עב עד סוף פרק עו</p>	<p>יום שני - י"א כסלו מפרק ס עד סוף פרק סה</p>
<p>יום שישי - ט"ו כסלו מפרק עז עד סוף פרק עח</p>	<p>יום שלישי - י"ב כסלו מפרק סו עד סוף פרק סח</p>
<p>שבת קודש - ט"ז כסלו פרק כ מפרק עט עד סוף פרק פב</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנח, אך עוד זאת... עד עמ' 316, אלקות.

קונטרס אחרון

אך עוד זאת הושה בכל כי כל דחילו ורחימו
שכליים של המלאכים הן בחי' נבראים מאין ליש
והן בחי' נפש רוח דבי"ע, אבל פרטי ההלכות הן
המשכות ח"ע דהמאציל ב"ה המלובשת בגשמיות
והלבושה זו אינה כהלכות ח"ע בדו"ר שכליים דהתם
הלבוש הוא מעלים ומסתיר לגמרי כהסתר והעלם
הארץ החומרית לגבי ח"ע המלובשת בה כמ"ש
כולם בחכמה עשית והיינו חיצוניות דחיצוניות דכלים
דמל' דאצי' שבעשיה שהיא מסותרת לגמרי ברוח
נפש דעשיה וכן כבריאה היא מסותרת לגמרי ברוח
נפש שהם בחי' נבראים כהסתר והעלם הבורא
מהנברא. משא"כ ההלכות הרי הארת החכמה מאירה
בהן בגילוי ולבוש העשי' הוא דרך מעבר לכך כמו
ביום טוב שחסד דאצי' המלובש לגמרי בחסד דבריאה
מחיה עוה"ז הגשמי ע"י מעבר חסד דיצי' ועשי' הנק'
ג"כ התלבושות שאל"כ לא הי' פועל בגשמיות עוה"ז

והחומרית, אלא שהארץ מכסה ומסתירה לגמרי על ה"חכמה
עילאה" המלובשת בה, כך גם מכסות האהבה והיראה
השכליות על "חכמה עילאה", והיינו חיצוניות דחיצוניות
דכלים דמלכות דאצילות שבעשיה, שהיא – מלכות
דאצילות" עם החיצוניות
דחיצוניות של הכלים
שלה, מסתרת לגמרי
ברוח נפש דעשיה, –
"מלכות דאצילות"
כשלעצמה, אפילו
החיצוניות דחיצוניות של
הכלים שלה, הן ענין של
נשמה ואלקות, וזה
מוסתר לגמרי בנפש רוח
שהן ענין של נברא, שזה
כמו "חכמה עילאה",
שהיא בהתכללות,
בהתאם לסדר התכללות
הספירות ש"חכמה
עילאה" באה בהתכללות
ב"מלכות דאצילות",
ו"מלכות דאצילות"
מאירה ב"עשיה" ועשר
ספירותיה, שבהן יש הרי ענין ה"חכמה", הרי כל זה מוסתר
ונעלם בארץ החומרית, וכן כבריאה היא מסתרת לגמרי
ברוח נפש, – של "בריאה", שהם – רוח ונפש של "בריאה",
הן פנינות נבראים – המתהווים בהסתר והעלם הבורא
מהנברא, – שהבורא מתעלם ומסתתר מהנברא, הרי זה
ההעלם וההסתור מה ש"חכמה עילאה" מוסתרת באהבה
וביראה שכליים ששרשן בעולם ה"בריאה", עולם ההשגה.
מה שאין בהן ההלכות, הרי הארת החכמה מאירה בהן
בגילוי, – הן אינן מעלימות על הארת ה"חכמה" שבהן, ולבוש
העשיה – שההלכות הרי באו בענינים של עולם הזה ויש עליהן
לבוש מעולם ה"עשיה", אך הלבוש של "עשיה", הוא דרך
מעבר לכך, – הן רק עוברות דרך לבוש ה"עשיה", אך אין זה
אומר שלבוש ה"עשיה" פועל שינוי במהותן, כפי שהדבר בדרך
של התלבושות, שהמלביש פועל על המלובש להיות כמו
המהות של המלביש. כמו ביום טוב, שחסד דאצילות
המלבוש לגמרי בהסתר דבריאה מחיה עולם הזה הגשמי –
וזאת – על ידי מעבר חסד דיצירה ועשיה, הנקרא נסבן
התלבושות⁴⁷, – שחסד ד"בריאה" מתלבש בחסד ד"יצירה"
ובחסד ד"עשיה", למרות שאין זו התלבושות ממש, שאם לא כן
לא היה פועל בגשמיות עולם הזה. – הרבי הרשב"ב

אך עוד זאת הושה בכל⁴⁷, – ישנו עוד דבר השווה בלימוד
כל ההלכות, גם של מצוות-עשה וגם של מצוות לא-תעשה,
כולל גם כאלו שאינן שכיחות כלל, כי כל דחילו ורחימו –
יראה ואהבה, שכליים של המלאכים – הן פנינות נבראים
מאין ליש, והן פנינות
נפש רוח דבריאה
דיצירה-עשיה, – לא ענין
של "נשמה" ואלקות, כי
אם "נפש רוח" שהן נברא.
מה שהוא מדייק לומר
האהבה ויראה של
מלאכים, למרות שברצונו
לומר גם על האהבה
ויראה של נשמות, שאינן
משתות ללימוד ההלכות
– הרי זה מפני שבאהבה
ויראה של נשמות, (א)
הנשמות עצמן אינן
נבראים ממש, כי אם כפי
שאלקות באה בענין של
נברא ונשמה, (וב) באהבה
ויראה של נשמות ישנו
הרי ענין של מצוה, מדה
שאי-כן באהבה ויראה של מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי
שם מודגש יותר איך אהבה ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה
מביא שגם בנשמות, עצם הענין של אהבה ויראה הוא ענין של
נברא, אך פרטי ההלכות הם ענין של אלקות, אבל פרטי
ההלכות – הענינים השונים של הלכות המצוות, הן המשכות
חכמה עלאה – עליונה, דהמאציל ברוח-הוא המלבוש
בגשמיות, – בענינים גשמיים בהם דנה ההלכה, כמו "המחליף
פרה בחמור" וכדומה, והלבושה זו, – מה ש"חכמה עילאה"
(עליונה) מלובשת בענינים גשמיים של ההלכות, אינה
בהלבוש חכמה עלאה בדחילו ורחימו – ביראה ובאהבה
שכליים, – שבכל מה שנברא הרי ישנה מ"חכמה עילאה",
שהרי "כולם בחכמה עשית", ובמיוחד באהבה וביראה שכליים
ישנו הרי הענין מה שהן באות משכל ומחכמה, ושורש כל עניני
החכמה הוא "חכמה עילאה", ואילו שם ההלבושה היא אחרת,
דהתם – שם, ב"חכמה עילאה" המלובשת באהבה וביראה
שכליים, הלבוש הוא מעלים ומסתיר לגמרי, – על ה"חכמה
עילאה", בהסתר והעלם הארץ החומרית – המסתירה
ומעלימה לגמרי, לגבי חכמה עלאה המלבושת בה, כמו
שכתוב⁴⁸: "כלם בחכמה עשית", – שכל הנבראים נתוו
ב"חכמה", הרי ש"חכמה עילאה" מלובשת גם בארץ הגשמית

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תסב ואילך". 48. תהלים קד, כד. 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תע ואילך".

1 מה שרבינו אומר שהדבר הגשמי עצמו אודותו דנה ההלכה, 48
 2 מסתיר בודאי לגמרי – למרות שלעיל (קנו, ב) אמר לגבי
 3 מצוות שבאחיות האתרוג הגשמי של מצוה, תופסים מהות
 4 האלקות ד"אצילות" – הרי זה, מפני שלגבי מצוה, הרי
 5 האתרוג הגשמי הוא חלק
 6 מן המצוה, לכן אין
 7 גשמיות האתרוג
 8 מסתירה, אלא זה בטל
 9 לגמרי באלקות, ואילו
 10 כאן לגבי ההלכה הרי
 11 הפרה הגשמית או
 12 החמור הגשמי אינם חלק
 13 של ההלכה, לכן הם
 14 מסתירים, אך השכל
 15 הגשמי בו התלבשה
 16 ההלכה, כיוון שהוא חלק
 17 מן ההלכה, שההלכה
 18 התלבשה בשכל גשמי
 19 זה – אכן אינו מסתיר.
 20 רק ההלכה בעצמה –
 21 הפסק עם הטעם
 22 הנגלה, – מדוע הפסק
 23 הוא כך וכך, היא מבחינת מלכות דבריא – חלק השכל
 24 והטעם של הגמרא, ויצירה – חלק פסק ההלכה של
 25 המשנה, דבחינת נשמה, שהוא אלקות, המכחיה ומהנה
 26 נפש רוח דבריא ויצירה עשה, – שנפשו רוח ענין של
 27 נברא, שהן דחילו ורחימו – יראה ואהבה, של המלאכים
 28 והנשמות והמכחיה בניה דעת שלהם, – ההשגה
 29 וההתבוננות בגדלות ה' המביאות לאהבה וליראה. כל זה
 30 מתהווה ומקבל חיות מאין ליש. – כפי שכל נברא מתהווה
 31 מ"אין" ל"יש, ולכן – ההארה מ"חכמה" הבאה עלידי
 32 מלכות ד"בריא" ו"יצירה", שהיא הענין של תורה כפי שהיא
 33 ב"בריא" ו"יצירה" לפני שהיא באה למטה בעולם, כמו המים
 34 היורדים ממקום גבוה לנמוך, היא מרונה צמאונם – של
 35 המלאכים והנשמות שבעולם ה"בריא" ו"יצירה" קדם
 36 שירדה לעולם הזה, במים היורדים – ממקום גבוה לנמוך
 37 כו'.⁵² וגם אחר ש – ההארה מ"חכמה עילאה", ירדה
 38 לעשיה, היא למעלה מעלה מבחינת חכמה בניה דעת
 39 דעשיה, אפילו דבחינת נשמה שהיא אלקות. – שכן, זה
 40 אלקות של "עשיה", ואילו ההארה של "חכמה עילאה"
 41 שבהלכות היא האלקות של "אצילות". למדנו לעיל,
 42 שבמלכות ד"בריא" ו"יצירה" של נשמה, מלובשת מהות
 43 "חכמה עילאה דאצילות", ואור הנשמה של "מלכות דבריא"
 44 ויצירה" אינו מעלים על אור ה"חכמה עילאה" שבה, שכן
 45 (כפי שהרבי רש"ב נ"ע מסביר במאמר דיבור המתחיל "כה
 46 אמר ה' תרס"ו)⁵³ בהתלבשות קיים הבדל אם ההתלבשות
 47 היא במדרגה שהיא כמו המהות של המדרגה העליונה יותר

1 נשמתו עדין, מסביר בקונטרס "ומעין"⁵⁰ דיוק לשון רבנו הזקן
 2 כאן, שהכוונה היא שכדי שתהיה פעולה של גשמיות ממש
 3 בעולם הזה, לא מספיק ה"יש" של עולם ה"בריא" הנקרא "יש"
 4 לגבי "אצילות" (אך לגבי "יצירה" זה עדיין רוחני), ואף כשאור
 5 החסד ד"בריא" יעבור
 6 דרך מעבר" הספירות של
 7 "יצירה" ו"עשיה" – לא
 8 תהיה עדיין השפעה
 9 גשמית ממש, אלא זה
 10 צריך להיות עלידי
 11 התלבשות בכלים
 12 ובמבוסים של "יצירה"
 13 המסתירים במדה מרובה
 14 יותר על האור האלקי של
 15 החסד העליון, והוא נעשה
 16 עלידי כך בבחינה של
 17 מציאות, ולאחר מכן הוא
 18 מתלבש בכלים ובמבוסים
 19 של "עשיה" המסתירים
 20 עוד יותר מאשר הכלים
 21 והמבוסים של "יצירה",
 22 ואור זה נעשה יותר
 23 בבחינה של "יש", ובכוחו לבוא בהשפעה גשמית של עולם הזה.
 24 על-כיל-פנים, כשם שהדבר ביום-טוב, שמבלי הבט על ענין
 25 ההתלבשות ב"יצירה" ו"עשיה", נחשב האור המאיר ביום-טוב
 26 כאור של חסד ד"בריא", כך גם בהלכות, שההתלבשות
 27 בהלכות היא רק באופן של "מעבר" והיא נשאת הארה של
 28 "חכמה עילאה", ואף שגשמיות עולם הזה ודאי מסתיר
 29 לגמרי אפילו – על החסד דעשיה, – ובודאי שהיא מסתירה
 30 על הארת ה"חכמה עילאה", כלומר, שהדבר הגשמי אודותיו
 31 דנה התורה, כפי שיזכיר להלן, למשל הפרה והחמור הגשמיים
 32 אודותם דנה ההלכה של "המחליף פרה בחמור", הרי הפרה
 33 והחמור הגשמיים (של בעל הפרה ובעל החמור הבאים לדין
 34 תורה בגין ענין של "מחליף פרה בחמור") מסתירים בודאי על
 35 ענין של חסד ד"עשיה", מכל-מקום ההלכה עצמה אינה
 36 גשמיות ממש, שהיא – ההלכה והפסק, בחינת רצון הנמשך
 37 מחכמה עלאה להקל או לתחמיר, – שכך מחייבת חכמתו
 38 של הקדוש-ברוך-הוא שיהיה רצונו יתברך ופסק ההלכה להקל
 39 או להחמיר, רק ש – הרצון יורד ומאיר בבחינת גלוי
 40 בגשמיות, – הרצון העליון מתבטא בהתגלות בענין גשמי,
 41 במים היורדים ממקום גבוה לנמוך, כו', – שאותם המים שהיו
 42 בתחלה במקום הגבוה נמצאים עתה במקום הנמוך, והדבר
 43 הנשמי עצמו שבו מדרגת ההלכה, באמת הוא מסתיר
 44 לגמרי, כמו – ההלכה של "המחליף פרה בחמור",⁵¹ וכן
 45 – ההלכה של בשר הפגול או לא פגול וכשר. – שהפרה
 46 והחמור הגשמיים והבשר הגשמי אודותיו דנים אם הוא פגול
 47 או לא – מסתירים באמת לגמרי על הארת ה"חכמה עילאה".

13 "חכמה עילאה" (עליונה) באור הנשמה ד"בי"ע" שבהלכות,
 14 שכיוון שאור הנשמה הוא הרי גם אלקות, לכן מאירה מהות
 15 "חכמה עילאה" ממש בגילוי באור הנשמה, ואור הנשמה אינו
 16 מסתתר ומתעלם. ולכן, למרות שמה שמאיר בגילוי בהלכות
 17 הערוכות לפנינו, הוא בחינת אור הנשמה של "מלכות
 18 דבריאה ויצירה", אף-על-פי-כן מלוכשת בו (באור הנשמה של
 19 "מלכות דבריאה ויצירה") מהות "חכמה עילאה דאצילות",
 20 שאינה מסתתרת ומתעלמת. כלומר, שאור ה"אצילות" מאיר
 21 בגילוי ממש לגבי אור הנשמה, ולכן בהלכות שאנו לומדים,
 22 הרי למרות שלא מאירה בגילוי ממש בחינת "חכמה עילאה",
 23 אף-על-פי-כן אין זה בבחינת העלם והסתר, כי אם בבחינת
 24 מייעוט בלבד, שביכלתה לבוא לבחינה של גילוי ממש.

1 שהיא מתלבשת בה - או שהיא מהות אחרת מהמדריגה
 2 העליונה. כלומר, בשעה שהאור האלקי מתלבש במדריגה
 3 שאיננה אלקות, מתעלם ומסתתר האור האלקי בהתלבשות
 4 זו, ואילו בשעה שגם המלביש הוא אלקות (אלא במדריגה
 5 קטנה יותר) - אין המדריגה העליונה מתעלמת ומסתתרת,
 6 אלא המהות ממש של המדריגה העליונה - מאירה במדריגה
 7 התחתונה. זהו ההפרש בין התלבשות אור הנשמה של
 8 בריאה-יצירה-עשיה שהוא אלקות בג' ראשונות (חכמה-בינה-
 9 דעת) של "בי"ע" (בריאה-יצירה-עשיה) שהם נבראים, שאור
 10 הנשמה הוא בהעלם והסתר מהם כמו ההעלם וההסתר
 11 שבאור מתעלם ומסתתר מנברא, כלומר, שלא מאירה מהות
 12 אור הנשמה, כי אם מציאותו בלבד - לבין התלבשות בחינת

יום שני י"א כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 316, והטעם משום דחב"ד... עד עמ' 316, וגמרא.

58 בינה-דעת דבריאה יצירה דבחינת נשמה, שנבחה מאד
 59 מעלתן על בחינת מלכות דבריאה יצירה דנשמה, - שכן,
 60 זו חב"ד, העליונות בספירות עולם זה, וזו מלכות, התחתונה
 61 בספירות עולם זה, ואף-על-פי-כן - חב"ד דבריאה יצירה, הן

62 מקור לחכמה-בינה
 63 דעת דבריאה יצירה של
 64 בחינות נפש רוח שהן
 65 המלאכים - כיצד,
 66 איפוא, אומרים אנו לעיל,
 67 שאי אפשר ל"מלכות
 68 דבריאה יצירה" דנשמה,
 69 להיות מקור לנבראים -
 70 בשעה ש"חב"ד דבריאה
 71 יצירה" דנשמה, שהיא
 72 למעלה מעלה ממנה, היא
 73 מקור לנבראים? לא קשה
 74 מיד, - לא קשה כלל,
 75 דבאמת המלאכים
 76 והנשמות - המתהווים
 77 מ"חב"ד דבריאה יצירה",
 78 אינן אלא מטיפה
 79 הנמשכת מחכמה-בינה
 80 דעת דנשמה ל"יסוד
 81 זעיר אנוני, וניתן -

82 ונמשך ל"נוקבא", - ל"מלכות", ומשם יצאו - המלאכים
 83 והנשמות, בבחינת "לידה". - שנולדה מציאות חדשה, הרי
 84 שאין זה התפשטות של חב"ד כפי שהדבר הוא בהלכות,
 85 שמהתפשטות כזו אי-אפשר באמת שיהיה מקור לנבראים, כי
 86 אם באופן של טיפה ולידה, יכול להיות מחב"ד דבריאה יצירה,
 87 אפילו של נשמה, ענין של נבראים, כי אף אם תמצי לומר
 88 שנבראו מהארת הכלים דנוקבא - "מלכות" דאצילות, הרי
 89 הם היורדים - בריאה-יצירה-עשיה, ונעשים נשמה. -
 90 לבריאה-יצירה-עשיה. אבל עצמות חכמה-בינה-דעת

25 והטעם, - מדוע גם אחרי שהארת "חכמה עילאה" ירדה
 26 ב"עשיה", היא עדיין למעלה גם מ"חב"ד דעשיה" של בחינת
 27 הנשמה? - משום דחכמה-בינה-דעת דעשיה דבחינת נשמה
 28 הוא מקור החיות דחכמה-בינה-דעת דנפש רוח

29 ותולדותיהן, - של נפש
 30 רוח, והתהוותן מאין
 31 ליש עם תולדותיהן, עד
 32 סוף העשיה, היא הארץ
 33 וכל צבאה. - הרי,
 34 ש"חב"ד דעשיה" של
 35 הנשמה, היא מקור
 36 לנבראים. אבל חכמה
 37 בינה-דעת דהלכות
 38 במעמיהן שבמלכות
 39 דבריאה ויצירה, -
 40 המקום והמדריגה של
 41 ההלכות וטעמיהן - שם
 42 אין "חב"ד" אלו מקור
 43 לנבראים, כי אם - ענין
 44 החכמה - שבהן, היא
 45 בתקון פרצופי
 46 האצילות, שבהן -
 47 בפרצופים של "אצילות",
 48 תלוין כל מעמי

49 המצות, מצות-עשה בה' חסדים, - של "ז"א דאצילות",
 50 ומצות לא-תעשה בה' גבורות. - של "ז"א דאצילות",
 51 ומשום הני - ולכן, נמי, - גם פשרו להתלבש בנבראים,
 52 - כשטעמי ההלכות, שבעצם הם הפרצופים של "אצילות" -
 53 ירדו להיות טעמים של הלכות לנבראים, הן במלכות דבריאה
 54 ויצירה דבחינת נשמה ונקא, - שנשמה היא אלקות, שהוא
 55 - הנשמה היא מכלים דאצילות, - ל' הכלים של "זו"ן
 56 דאצילות" נעשים נשמה ל"בי"ע", ולא בבחינת נפש רוח. -
 57 והן לא התלבשו בבחינת רוח ונפש שהן "נברא". ואף דחכמה

ליקוטי אמרים

והטעם משום דחב"ד

דעשי' דבחי' נשמה הוא מקור החיות דחב"ד דנפש
 רוח ותולדותיהן והתהוותן מאין ליש עם תולדותיהן
 עד סוף העשיה היא הארץ וכל צבאה. אבל חב"ד
 דהלכות במעמיהן שבמל' דבריאה ויצ' ענין החכמה
 היא בתקון פרצופי האצ' שבהן תלוין כל טעמי
 המצות מ"ע בה' חסדים ומל"ת בה"ג ומשו"ה נמי
 כשירדו להתלבש בנבראים הן במל' דבריאה ויצ'י
 דבחי' נשמה דוקא שהוא מכלים דאצ' ולא בבחי'
 נפש רוח. ואף דחב"ד דבריאה יצירה דבחי' נשמה
 שגבהה מאד מעלתן על בחי' מלכות דבריאה יצירה
 דנשמה ואעפ"כ הן מקור לחב"ד דבריאה יצירה של
 בחי' נפש רוח שהן המלאכים. לק"מ דבאמת המלאכים
 והנשמות אינן אלא מטפה הנמשכת מחב"ד דנשמה
 ליסוד ז"א וניתן לנוק' ומשם יצאו בבחי' לידה כי אף
 את"ל שנבראו מהארת הכלים דנוק' דאצ' הרי הם

82 ונמשך ל"נוקבא", - ל"מלכות", ומשם יצאו - המלאכים
 83 והנשמות, בבחינת "לידה". - שנולדה מציאות חדשה, הרי
 84 שאין זה התפשטות של חב"ד כפי שהדבר הוא בהלכות,
 85 שמהתפשטות כזו אי-אפשר באמת שיהיה מקור לנבראים, כי
 86 אם באופן של טיפה ולידה, יכול להיות מחב"ד דבריאה יצירה,
 87 אפילו של נשמה, ענין של נבראים, כי אף אם תמצי לומר
 88 שנבראו מהארת הכלים דנוקבא - "מלכות" דאצילות, הרי
 89 הם היורדים - בריאה-יצירה-עשיה, ונעשים נשמה. -
 90 לבריאה-יצירה-עשיה. אבל עצמות חכמה-בינה-דעת

1	דְּנִשְׁמָה מִתְּפֶשֶׁט בּוֹ	של תורה, הרי, שעצמות
2	קְצוֹת דְּעִיר-אֲנִי	חב"ד באה דוקא בהלכות
3	וְשֵׁם הֵם שִׁתָּא	של תורה שהיא אלקות,
4	שֶׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה	ותורה באה בבחינת נשמה
5	וְנִמְרָא. - עֲנִין הַהֲלֹכוֹת	שהיא אלקות.

יום שלישי י"ב כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 316, ומ"ש בע"ח (ושער... עד עמ' קנט, וד"ל.

11	וּמָה שְׁכֶתוֹב בְּעֵין תַּיִם ⁵⁴ (וְשַׁעַר הַיְחֻדִים) ⁵⁵ שְׁעַלְיָדֵי	"קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ ה' בּוֹ", בְּלוֹמַר שְׁשֵׁם ה' - קְדוּשׁ ו -
12	הַבְּנֵה נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ נִשְׁמָה, וְעַל-יְדֵי הַתּוֹרָה - נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ	מְבַדֵּל מִמֶּנּוּ, - הַרִי, שִׂיכּוּל לְהִיּוֹת נִבְרָא שְׂאִינּוּ שׁוּם מִצִּיאוֹת
13	רוּחַ דְּרוּחַ דִּיצִירָה עַל-יְדֵי מִשְׁנָה, - עַל-יְדֵי לִימוּד הַמִּשְׁנָה	שֶׁל נִבְרָא אֲלָא נִקְרָא בְּשֵׁם הוּי' שְׁהוּא אֲלֻקוֹת, וְכֵן הוּא מְמִשׁ
14	שְׁהִיא ב'יִצִירָה נַעֲשֶׂה לְבוּשׁ רוּחַ דְּרוּחַ, וְרוּחַ דְּנִשְׁמָה דְּבְרִיאָה	בְּבַחֲנִית הַתְּלַבְּשׁוֹת הַתְּלַמּוּד בְּבַחֲנִית רוּחַ דְּבְרִיאָה, - וְרוּחַ

קונטרס אחרון

15	עַל-יְדֵי הַנִּמְרָא - שִׁגְמָרָא	הִיא הַרִי עֲנִין שֶׁל נִבְרָא,
16	הִיא ב'בְּרִיאָה". הַרִי,	וְהַמִּשְׁנָה בְּרוּחַ דִּיצִירָה,
17	שַׁעַל-יְדֵי תוֹרָה נַעֲשֶׂה	הֵם שְׁלוּחֵי ה', דְּהִינּוּ
18	לְבוּשׁ שֶׁל "רוּחַ", שְׁהִיא	בְּלִים דְּנִקְבָּא -
19	הַרִי "נִבְרָא"? יֵשׁ לִזְמַר	"מַלְכוּת" דְּאֲצִילוֹת,
20	דְּהִינּוּ דְּנִקְבָּא עַל-יְדֵי	הַחִיצוּנִים - הַכֵּלִים
21	תּוֹרַת הָאָדָם - שְׁהוּא	הַחִיצוּנִים, בְּתַלְמוּד, וְ -
22	לומד, בְּעוֹלָם הַזֶּה	הַכֵּלִים הַאֲמָצְעִים
23	הַעוֹלָה לְמַעְלָה, - נַעֲשֶׂה	בְּמִשְׁנָה, אֲשֶׁר הַמִּשְׁנָה
24	או לְבוּשׁ שֶׁל תוֹרָה, כִּיּוֹן	וְהַתְּלַמּוּד שְׂבָהָם -
25	שוה בא מהאדם שהוא	ב'רוּחַ דְּבְרִיאָה וִיצִירָה",
26	נברא. אֲכַל הַתְּלַמּוּד	נִמְשָׁכִים מִ"מִסוּד אֲפָא",
27	עֲצָמוּ שְׂתַנּוּן בְּסִינֵי - כְּפִי	- מ"מִסוּד" שְׁבַחְכּוּמָה,
28	שהתורה ניתנה מלמעלה	הַמְקַבֵּל מִ"הַכְּמָה
29	למטה, הוּא בְּנִשְׁמָה, -	סְתִימָאָה" - חֲכֻמָּה
30	שהיא אלקות, וְלֵכֵן הוּא	סְתוּמָה/ ד'אֲרִיךְ אֲנִינִי",
31	- לִימוּד ה'תְּלַמּוּד",	- מ"חֲכֻמָּה" שְׁבַחְתָּר, שְׁבּוֹ
32	מְבַרֵּר הַרוּחַ, וְכֵן	- ב"אֲרִיךְ אֲנִינִי" מְלַבֵּשׁ
33	בְּמִשְׁנָה דִיצִירָה. - שְׁכַפִּי	אוֹר אֵינְסוּף בְּרוּךְ-הוּא,
34	שהיא ניתנת מלמעלה	וְנִמְצָא שְׂאוֹר אֵינְסוּף,
35	מסיני, היא בבחינת נשמה.	הוּא שֵׁם ה', שׁוֹכֵן בְּרוּחַ
36	וְאֵף אִם תִּמְצֵי לִזְמַר,	דְּבְרִיאָה-יִצִירָה-עֲשִׂיָה,
37	שָׁנָם הֵנִיתָן מִסִּינֵי -	בְּמִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד,
38	מלמעלה למטה, הוּא	וּכְשֶׁהָאָדָם לִזְמַר -
39	בְּרוּחַ דְּבְרִיאָה יִצִירָה -	מִקְרָא, או מִשְׁנָה, או

40	אבל הרי זה באופן כזה שאין זה שום מציאות של נברא. כי אם	תְּלַמּוּד, מְמִשֵּׁף אוֹר אֵינְסוּף בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה לְהִיּוֹת
41	באופן של "שליח" שאיננו מציאות לעצמו, כי אם מציאותו היא	נְכַלְל וְכַמֵּל בְּאוֹרוֹ וְתַבְרָךְ, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם ⁵⁶ . - כֹּל תְּכֵלִית
42	כוח המשלח, כך שאין זה כמו מציאות הנברא של נבראים	הָאָדָם הִיא לְהַבִּיא אֶת הָעוֹלָם לְהִיּוֹת נְכַלְל וְכַמֵּל בְּאוֹרוֹ יִתְבַרֵּךְ,
43	אחרים, ובלשון רבנו הזקן: הַרִי נִזְדַּע שְׁכַל מְלֶאכֶּה שְׁהוּא שְׁלִיחַ	דְּבַר הַנַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, וְזוֹת הִיא עֲבוֹדַת רַבִּי
44	מְלַמְעֵלָה, אִזִּי - בשעת השליחות, נִקְרָא בְּשֵׁם ה' מְמִשׁ	שְׂמִיעוֹן בֵּן יוֹחָאי וְכָל הַתְּנַאֲיִים וְאִמּוֹרָאִים - שַׁעֲטוֹ בְּנִגְלָה, -
45	הַשׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ, מַה-שְּׂאוֹיֵכֵן כְּשִׂאִינוּ שְׁלִיחַ יֵשׁ לוֹ שֵׁם אַחַר	דְּתוֹרָה, לְהַמְשִׁיף אוֹרוֹ וְתַבְרָךְ, - בְּעוֹלָם, וְלְבַרֵּךְ בְּרוּחִי -
46	כְּפִי עֲבוֹדָתוֹ, - שְׁמוֹ נִגּוּר מִתּוֹכָן הַעֲבוּדָה שַׁעֲלִיו לְבַצַּע, שְׂאוֹ	קִלִּיפַת נְגַת כָּל מְשָׁךְ זְמַן הַגְּלוּת דְּשְׁלִמָא אֵילְנָא - כְּשִׁשׁוּלַט
47	הוא מציאות של מלאך ופועל לפי אופן עבודתו, וְאִזִּי קוֹרָא	הַאֵילָן דְּמִזְבֵּחַ וְרַע, - חִיּוֹת הָעוֹלָם הִיא מְקַלִּיפַת "נוֹגַה" הַמְעוֹרְבַת

- 1 טוב ורע, כמו שכתוב⁵⁷: "עת אשר שלט האדם – בליעל של
2 קליפה, באדם – של קדושה, כו", – שזה כפי סיום הפסוק "לרע
3 לו", כדי לברר ולהעלות ניצוצות הקדושה הנמצאים ב"אדם
4 בליעל" – בקליפת "נוגה", כי זהו תכלית ההשתלשלות – של
5 העולמות, שירד העליון
6 למטה – שהאלקות תרד
7 ותתגלה בעולם, ויהיה לו
8 דירה בתחתונים, כפי
9 להעלותו למטה – להיות
10 אחד באחד. – שה"אחד" –
11 של "יחודא תתאה", של
12 עולמות בריאה יצירה –
13 עשיה, יהיה כמו ה"אחד" –
14 של "יחודא עילאה", מה
15 שאין בן עבודת המלאכים החילו ורחימו – יראה ואהבה
16 שכליים, אינה בבחינת המשכה כלל וכלל, – שעלידי זה
17 תומשך אלקות בעולם, רק הסתלקות כו. – שהם עומדים
18 ב"רצוא" ובביטול לאלקות. הרי, שאין זה אמיתת הכוונה
- העליונה בהשתלשלות, שהכוונה היא המשכה ולא הסתלקות.
וכן יובן מה שנבדלים מלאכים מאין ליש עלידי עסק
התורה אפילו שלא בבחינת, שהיא – לימוד התורה שלא
בכוונה, בחינת רוח בלבד שאינה אלקות כלל, – שכן הכוונה
היא ענין של נשמה שהיא
אלקות, אך בלי כוונה –
כשזה בחינה של רוח
בלבד – כיצד נבדלים
מ"אין" ל"יש", הרי
הבריאה מ"אין" ל"יש"
היא דוקא רק מאלקות?
אלא לפי שאף עלידי
בן – למרות שזה שלא
בכוונה, שם ה' שובן
וכו', – בדברי תורה, ודי למבין: – כפי שהוסבר לעיל, שאפילו
מלאך, נבדל, בשעת השליחות, נקרא בשם "ה", מפני ש"ה' שוכן
בו", כך גם בדברי תורה – כיוון שה' שוכן בדברי תורה, לכן
יכולה להיות מהם התהוות המלאכים מ"אין" ל"יש".

קונטרס אחרון

באדם כו' כי זהו תכלית ההשתלשלות שירד העליון
למטה ויהיה לו דירה בתחתונים כדי להעלותו למהו
אחד באחד. משא"כ עבודת המלאכים דו"ר שכליים
אינה בבחי' המשכה כלל וכלל רק הסתלקות כו'.
וכן יובן מה שנבדלים מלאכים מאין ליש ע"י עסק
התורה אפי' שלא בכוונה שהוא בחי' רוח בלבד
שאינה אלקות כלל אלא לפי שאעפ"כ שם ה' שוכן
וכו' וד"ל:

יום רביעי י"ג כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 318, ולהבין פרטי ההלכות... עד עמ' קס, דכלים דו"א.

- 37 בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", הסביר רבנו הזקן, איך עלידי מצוות
38 מעשיות נעשה ענין הבירורים, שמבררים הניצוצות של תהו, ונמשכת
39 אלקות בעולם. וכך גם עלידי לימוד ההלכות של המצוות.
40 רבנו הזקן הסביר, שאפילו בפרטי ההלכות של מצוות לא-תעשה,
41 שבהן לא שייך – כפי
42 שהדבר במצוות-עשה –
43 הענין של "מעלה עליו"
44 כאילו קיים בפועל ממש"
45 (שבלימוד ההלכה של
46 מצוות-עשה נחשב לו הדבר
47 כאילו קיים את המצוה).
48 ויתירה מזו, גם בפרטי דינים
49 של לא תעשה, שלא שכיח
50 בכלל שהם יהיו במעשה,
51 שבהם לא שייך אפילו הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו
52 שכר כאילו עשה מצוה", שלימוד הלכות אלו והידיעה איך להישמר
53 מהן – ייחשב כהימנעות בפועל מלא-תעשה זה, וזאת גם כשלא שייך
54 כלל שזה יהיה למעשה בפועל, שכן זה לא שכיח כלל וסביר הדבר
55 שלא יצא לו לאדם כלל להימנע ולהישמר מזה, אף-על-פי-כן, כיוון
56 שזו הלכה של תורה, יש בה משום המשכה של "חכמה עילאה"
57 (עליונה) הנמשכת בעולם. בדוננו בענינים שאינם שכיחים נקט כדוגמה
58 פרטי דיני פיגול.
59 בסימן הנוכחי אומר רבנו הזקן, שלמרות שהענין הראשון – ענין
60 הבירורים – אינו שייך לכאורה בלימוד סוג הלכות כאלו (כיוון שזה לא
- שכיח כלל), כי אם רק הענין השני, שהוא המשכות של "חכמה עילאה"
– אף-על-פי-כן הרי גם ענין הבירורים נעשה עלידי עצם לימוד
הלכות אלו (למרות שקיום מצות העשה או ההימנעות מהלא-תעשה,
אינם תוצאה מלימוד זה, ואפילו לא "כאילו", כאילו קיים מצוות-עשה,
או השכר על ההימנעות
ממצות-הלא-תעשה).
ולקבין – כיצד הדבר
לגבי, פרטי ההלכות
דלא שכיחי – שאינן
שכיחות כלל, ואפשר
שלא היו מעולם
במצויאות, – באופן מעשי
לא קרה אף פעם סוג דבר
כזה כפי שפרט ההלכה
מייצג אותה, מבל-שכן שלא יהיו לעתיד לבא, – שאז בודאי
לא יארעו אירועים לא-מבורכים כאלה, כמו פרטי דיני פיגול
וכהאי גונא. – וכדומה, כיצד שייך, איפוא, בהם הענין של
בירור הניצוצות, שעלידי לימוד פרטי הלכות אלו מבררים
ניצוצות התהו? הנה מודעת זאת, – ידוע הדבר, שכל אסור
שבעולם יש לו שרש ומקור חיים בקליפות
לא היה יכול להיות במציאות בעולם בלתי
עליונה. – בלי השפעה של מקור רוחני, ואפילו המסלם
בשער וכהאי גונא – וכדומה, מקבל חיותו ברע זה
מהיכלות הקליפות, כמו שכתוב בזה"ל. והלכה, – ולכן, גם

45 כש"כרכתו, היא כרכה אותו - לדעת רש"י הכוונה לאשה
46 המיילדת, ולדעת רבינו תם - שולד נקבה נולד יחד עם הבכור,
47 והיא כרכה את הבכור, דבר שהוא מציאות רחוקה ביותר
48 שיארע דבר כזה, הרי כל פרטי האבעיות ניתנו למשה בסיני, כי
49 התפשטות חכמה עלאה

50 - חכמה עליונה,
51 המתפשטת בהלכות
52 התורה, היא בכחית
53 "אין סוף" המלכש בה
54 בפעל ממש, ב"חכמה"
55 הרי מלובש "אור אין
56 סוף", הרי שהתפשטות
57 הבאה מ"חכמה", היא
58 בפועל ממש בבחינה של
59 "אין סוף". וכל פירוש
60 הלכה הוא שער - ה'
61 נמשך מחכמה עלאה,
62 ד- שהרי אבא, "חכמה"
63 "יסד ברתא", - ממנה
64 באה "מלכות" הנקראת
65 "ברתא", ובתורה זה
66 "מלכות פה, תורה שבעל-
67 פה קרינן לה", ענין
68 ההלכות שבתורה,
69 ומלכש בה, - "חכמה"
70 מלובשת ב"ברתא",
71 במלכות. ובתורה הרי זה
72 ש"אבא", חכמה, מלובש
73 ב"ברתא", בתורה שבעל-
74 פה, כפי שהיא בשרשה,

75 ב"מלכות דאצילות". וממנה - מ"מלכות" נמשך ומתלבש
76 בבריאה יצירה עשייה. - להלן יסביר רבנו הזקן, איך נעשה
77 על-ידי כך ענין בירור הניצוצות: ונדע, כי יניקת הקלפות -
78 היא מאחורים דעשר ספירות דקדושה, ובפרט - יניקתן היא
79 מלבושים דעשר ספירות דבריאה יצירה עשייה, ובפרט -
80 יניקתן היא מלבושים דיצירה ועשייה המערכים בקלפות, -
81 הרע בקליפות שבעולמות "יצירה" ו"עשייה" מעורב בטוב,
82 כנודע, שניקתם מפיחית הלבושים. ועל-ידי עסק ההלכות
83 בדבור ומחשבה מתפרשים⁸ - הקליפות ומתפרדים
84 מהקדושה, כמו שכתוב בתקונים ורעיא מהימנא:
85 לאפרשא - להפריד הקליפות מהקדושה על-ידי לימוד
86 התורה, [כו]. ותינו - כיצד נעשה על-ידי לימוד תורה
87 הפרדת ובירור הקליפות, בשעה שהתפשטות מ"חכמה
88 עלאה" שהיתה לכתחילה בתורה, לא פעלה דבר זה,

1 פרטי האסורים שלא באו לידי מעשה מעולם בעולם הזה
2 הנשמי, מפל-מקום שרשי חיותם הן במציאות בפעל ממש
3 בהיכלות הקלפות. - בהיכלות של הקליפות הרוחניות. ונס
4 הפרטים שיוכל להיות שלא היו ולא יהיו לעולם
5 במציאות, כגון מעות
6 ושגגות, - שעשה טעות

קונטרס אחרון

7 או שהיה שוגג, שפעה
8 וקרא לתשיעי - לשה
9 התשיעי, עשירי - בקשר
10 לקביעת העשירי
11 למעשר, כו² וכהאי
12 גונא, - וכדומה, ולא
13 שפך - שיהיה זה פמוד -
14 שאז זה מצב של להיות
15 קלפה שורה על זה,
16 ויוכל להיות דכהאי
17 גונא - שדבר בצורה כזו,
18 אינו במציאות בהיכלות
19 הקלפות - כיצד, איפוא,
20 יש לכך שורש ומקור חיות
21 בקליפה? ההגה מאדמו"ר
22 בעל צמח צדק ו"ל נ"ע:
23 נראה לי מה שכתב -
24 רבנו הזקן, "וייכל
25 להיות", - שיכול להיות
26 (שאין במציאות מקרה
27 כזה) אלמא דלא בריא
28 ליה, - הרי, שלא ברור לו
29 הדבר, אלא הוא בספק,
30 תינו משום שהשגגות

31 באות מ - קליפת נגה, אם פן יש לומר דיש להם -
32 לשגגות שרש בהיכלות דנגה] - מפל-מקום, על כל פנים
33 ישנו במציאות, - לא רק בקליפות, אלא להבדיל, פחמה
34 עלאה, - חכמה עליונה, שנתפשטה בפרט - הלכה זה -
35 כאמור בסימן הקודם שכל פרט של הלכה הוא התפשטות
36 מ"חכמה עלאה", למשה רבנו עליו השלום בסיני,
37 [כמאמר: מה] שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש בו, - הכל
38 נמסר למשה בסיני, וכל פרטי האבעיות דרבי ורמיה, -
39 ששאל אבעיות (שאלות) בפרטים כאלה, עד ששלחו אותו
40 מבית המדרש, כפי שהגמרא מספרת בבבא בתרא⁴, שבפשוט
41 הרי זה מפני שהיו אלה פרטים כאלה שאינם שכיחים לגמרי
42 שיארעו⁵, ו - האבעיות של "כרכתו כו" - אודות דנה
43 הגמרא ב"פרק ד' דחלין"⁶. - בנוגע ל"בהמה מבכרת" שצריכה
44 הרי להיות "פטר רחם", כדי לקדש בבכורה, והשאלה היא

2. בכורות בסופה. 3. ע"פ מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ובכ"מ. 4. כג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל ראה גם בתוס'. וראה שם קסה, ב. - ומוכא באחרונים שרוב הבעיות שלו נשאר בתיקו". 6. ע, א. 7. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 8. בתניא שלפנינו: "מתפרטים", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "מתפרשים", ככפנים. 9. ראה זח"ג יא, ב. שם כז, ב.

39 בְּמַחְשָׁבָה דְּבוֹר וּמַעֲשֵׂה שְׁתֵּן פְּרָטֵי הַהֲלָכוֹת, – לימוד פרטי
 40 ההלכות של המצוות, ו – הנפש, רוח ונשמה צְרִיכוֹת לְבָא
 41 בְּגִלְגּוּל לְהַשְׁלִים הַתּוֹרָה ב – ארבע החלקים שבה פְּשָׁט־רְמִז
 42 דְּרוּשֵׁי־סוּד, – שאם בגלגול הקודם לא השלימו אותה – עליהם
 43 לבוא בגלגול נוסף כדי

44 להשלים את התורה על
 45 כל חלקיה, כְּדִי לְבָרַר כָּל
 46 הַפְּרוּרִין הַנוֹגְעוֹת לָהֶם –
 47 לנפש־רוח־נשמה, מִכָּל
 48 הַרְפָּ"ח, – 288 הניצוצות,
 49 שְׁהִיא קוֹמַת אָדָם
 50 שְׁלֵמָה, תְּרִי"ג – 613,
 51 בְּחִינּוֹת
 52 וּפְרָטִיּוֹת. – באופן כללי
 53 מתחלקת ההמשכה
 54 בתר"ג (ב"ב 613), וכך
 55 בפרטיות לכל נפש. אָבֵל
 56 לְעֵתִיד לְבָא בְּשִׁישְׁלָם
 57 הַפְּרוּר – של הניצוצות,
 58 יְהִיָּה עִסָּק הַתּוֹרָה
 59 בְּבַחֲיִנַּת "עֲשֵׂה טוֹב"
 60 לְבַד, – לא שיצטרכו
 61 לפעול, על־ידי לימוד
 62 תורה, ענין של "סור
 63 מרע", להפריד קליפה

64 מקדושה, אלא יצטרכו לפעול רק הענין של "עשה טוב", ענין
 65 חיובי, לְהַעֲלוֹת הַנְּפִשְׁרוֹת־נְשָׁמָה מַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין סוּף,
 66 וְגַם – יתעסקו בלימוד בְּשִׁסָּ"ה – 365 מצוות לְאִתְעַשֶׂה
 67 בְּשִׁרְשָׁן לְמַעְלָה, שְׁתֵּן גְּבוּרוֹת קְדוּשׁוֹת, וְלַחֲמִיתִקֵּן –
 68 המתקת הגבורות, בְּחִסְדִּים בְּרַמ"ח – 248 מִצְוֹת־עֲשֵׂה,
 69 וְלְכַלְלֵן יְחַד. – שתהיה התכללות של חסדים וגבורות, וְעַל כֵּן
 70 – ולכן, הַתּוֹרָה כֻּלָּה נְצַחִית בְּכֻלָּהּ וּבְפְרָטָה, – גם כל פרטי
 71 הדינים, אפילו כאלה שלא יהיו נוגעים למעשה כלל לעתיד
 72 לבוא, שְׁגַם פְּרָטֵי הַהֲלָכוֹת דְּשִׁסָּ"ה – 365 לְאִתְעַשֶׂה, הֵן הֵן
 73 עֲנָפִים מְהַכְלִלוֹת, – ממכללות התורה, וְיֵשׁ לְכָל שְׂרָשׁ
 74 לְמַעְלָה בְּחַ' גְּבוּרוֹת דְּקִדְשָׁה, כְּמוֹ שֵׁשׁ"ה לְאִתְעַשֶׂה
 75 עֲצָמוֹ, שְׁתֵּן לְמַעְלָה בְּחִינַת הַדָּם הַמְּחִיָּה הָאֲכָרִים דְּכֻלָּם
 76 דְּזִיעִיר אֲנִפִּין":

1 ובעולמות "יצירה" ו"עשיה" היתה תערובת של רע בטוב?
 2 בְּנוֹדַע מִמָּה שְׂאֵמְרוּ: – חכמינו ז"ל "על שלא בְּרָכוּ בַתּוֹרָה
 3 תְּחִלָּה כּו', – בהתאם לגמרא¹⁰ שלכן "אבדה הארץ", מפני
 4 שלא ברכו תחילה, לפני הלימוד, על התורה שלמדו. הפירוש
 5 הפנימי בזה הוא, שלא
 6 המשיכו "אור אין סוף"

7 בתורה, "ברכה" מלשון
 8 המשכה; הרי, שלימוד
 9 התורה כראוי הוא
 10 בשמשיכים "אור אין
 11 סוף" בתורה. זאת יסביר
 12 רבנו הזקן להלן, כיצד
 13 נעשה על־ידי לימוד
 14 התורה שיהודי לומד,
 15 ה"פירוש" וה"הפירה" של
 16 הרע, שרע יופרש ויופרד
 17 מהטוב? – הרי זה בכוח
 18 "אין סוף" הנמשך בתורה,
 19 דוקא על־ידי שיהודי
 20 לומד תורה (ולא כפי
 21 שהתורה היא מצד
 22 עצמה), שְׁהוּא עַל־יְדֵי
 23 הַמְּשַׁבֵּת אֲוִר־אֵין־סוּף
 24 בְּחֻכְמָה עֲלָא
 25 הַמְּלַבֵּשֵׁת בְּהֵן, –

26 בהלכות שבתורה, ו"בְּחֻכְמָה אֲתַבְּרִירו" – ב"חכמה" הם
 27 מתבררים, אֲוִר־אֵין־סוּף שְׁבָה. – שב"חכמה". הרי, שעל־ידי
 28 לימוד התורה, שעל־ידי ממשיכים "אור אין סוף" ב"חכמה"
 29 (בתורה), נעשה על־ידי זה בירור הניצוצות. וזאת – גם כשאין
 30 זו הלכה של מצות־עשה או לא־תעשה שיכולות להיות
 31 במציאות, אלא אפילו במצוה שאינו שכיח שתהיה אי פעם
 32 במציאות – הרי עצם לימוד הלכה של תורה – פועל בירור
 33 הניצוצות. וְהַמְּשַׁבֵּה זֶה נַעֲשֵׂה עַל־יְדֵי דְיוֹקֵן הַעֲלִיּוֹן – השורש
 34 למעלה, שֶׁל הָאָדָם, הַעוֹסֵק גַּם בְּהֲלָכוֹת אֱלוֹ לְמַעְלָה –
 35 בשעה שאדם למטה לומד תורה – גם שרשו למעלה עוסק
 36 בהלכות אלו למעלה, בְּשִׁרְשׁוֹ, בְּנוֹקְבָא דְ"זִיעִיר אֲנִפִּין"
 37 דְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה. וְכֵן יוֹבֵן חִיּוּבֵי – המוטל על כָּל
 38 נְפִשְׁרוֹת־נְשָׁמָה לְהַשְׁלִים כָּל הַתְּרִי"ג – 613 מצוות

יום חמישי י"ד כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קס, דוד ומירות... עד עמ' 320, צרתו.

82 הסימן הנוכחי מבוסס על מה שחכמינו ז"ל אומרים, שבשעה שדוד המלך
 83 החזיר את הארון מהפלשתים, הביא אותו על עגלה, שבכחו על הציווי
 84 של "בכתף יסאו", שצריכים לשאת את הארון על הכתפים, ואשר היה
 85 זה עונש על שקרא להלכות התורה "זמירות" בפסוק "זמירות היו לי
 86 חוקיך בבית מגורי".

77 אחרי שבסימן הקודם ב"קונטרס אחרון" מוסבר, שהמצוות פועלות
 78 בעולם גם ענין המשכת אלקות וגם ענין בירור הניצוצות, וכך גם שלימוד
 79 הלכות התורה פועל שני הענינים האלה –
 80 בא הסימן הנוכחי, בו יוסבר, שבהלכות התורה יש ענין שהוא למעלה
 81 לגמרי מהעולם, עד שהעולם לגביו אינו תופס מקום כלל.

10. נדרים פא, ב. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ לעיל אגה"ק סכ"ט. שו"ע אדה"ז ה' ת"ת [פ"א סוף סעיף ד', ושם נסמנו

עליות העולמות - שהיתה צריכה להיות עליידי הקרבן, 43
 ונתבטלו חיותם ושפעם - שהיו מקבלים עליידי הקרבן, 44
 מתי חיים אין סוף ברוך הוא. וכן בתפילין בשרות, - 45
 שיהודי מניחן, מתגלים מחין עליונים דו"ג, - של זעיר 46
 אנפין ומלכות 47
 ד"אצילות, שהם מקור 48
 החיים לכל העולמות, 49
 ובדקדוק אחד - שאינו 50
 כראוי, נפסל - 51
 התפילין, ומסתלקין 52
 המחין, וכהאי גוונא - 53
 ובדוגמא זו, בדקדוקי 54
 מצות לא תעשה, - 55
 שדקדוק בלא תעשה 56
 נוגע בכל העולמות, 57
 והלכה, - ולכן, 58
 המתבונן מה גדלו 59
 מעשי ה' שברבי 60
 העולמות וכל צבאם, 61
 ואיך כלם - כל 62
 העולמות, בטלים 63
 במציאות לגבי הדקדוק 64
 אחד מדקדוקי תורה, 65
 שהוא - הדקדוק 66
 שבתורה, הוא עמק 67
 מחשבה העליונה 68
 והכמתו יתברך, - 69
 ובמה מתבטא ביטול 70
 העולמות לגבי הדקדוק 71
 שבתורה? אשר בדקדוק כל - שהוא מקיים את המצוה כפי 72
 שנדרש מהדקדוק הקל, עולים כל העולמות ומקבלים 73
 חיותם ושפעם, או להפך חס ושלום, - אם אין הוא מקיים 74
 את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, - אין לעולמות 75
 העליה שלהם ואין הם מקבלים חיותם. ולגבי לא תעשה - 76
 פועל הדבר ירידה חס ושלום בכל העולמות. ומזה נתבונן 77
 גדלת עמק מחשבתו יתברך, שהוא בבחינת כלי גבול 78
 ותכלית, ומעלתה - של המחשבה העליונה, שהיא למעלה 79
 לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות, שכל 80
 חיותם שופע מדקדוק אחד מןהנה, - מעומק המחשבה 81
 העליונה, שהוא - הדקדוק האחד, נמשך ממקורו, הוא 82
 עמק מחשבתו יתברך, - שעומק מחשבתו יתברך מחייב 83
 את הדקדוק, כמו שער האדם הנמשך ממחו על 84

1 רבנו הזקן מסביר בסימן הנוכחי, מדוע מגיע בכלל עונש על קריאת
 2 התורה - "זמירות", ואינו שייכות יש לעונש השכחה שיש לשאת את
 3 הארון בכתף - לקריאת התורה והמצוות - "זמירות".
 4 ביתר פירוט מוסברים ענינים אלה ב"לקוטי תורה", "אור התורה" וב"דרך
 5 מצותיך" מצות "משא הארון
 6 בכתף".

קונטרס אחרון

7 דוד זמירות קרית להו כו'. הנה בוהר שבחא
 8 כו"ל. - דוד - זמירות
 9 קראת לה? להלכות
 10 התורה, ולכן בא העונש
 11 להיכשל בדבר שאפילו
 12 תינוקות של בית רבן
 13 יודעים אותו. הנה בזה"ק:
 14 - ישנו ביטוי על תורה,
 15 שבהא דאורייתא ורננה
 16 כו'. - התורה היא שבת
 17 ורננה להקדוש ברוך הוא,
 18 ולהבין, מהו השבח
 19 להקדוש ברוך הוא
 20 בשעה אסור או מותר?
 21 - במה מתבטא השבח
 22 להקדוש ברוך הוא,
 23 להיקרא "שבחא"
 24 דאורייתא" במה
 25 שההלכה שבתורה פוסקת
 26 שדבר זה אסור או שדבר
 27 זה מותר? הנה הוא על-
 28 דרך: - מה שכתוב: "מה
 29 גדלו מעשיך ה', מאד
 30 עמקו מחשבותיך". - שלכאורה, הרי בתחילה ישנן
 31 המחשבות ולאחר מכן באים המעשים, מדוע, איפוא, כתוב
 32 תחילה "מה גדלו מעשיך" ולאחר מכן "מאד עמקו
 33 מחשבותיך"? אלא, יסביר רבנו הזקן, שמה"מה גדלו מעשיך"
 34 יודעים את ה"מאד עמקו מחשבותיך", כי הנה נודע, שכל
 35 העולמות עליונים ותחתונים תלויים בדקדוק מצוה אחת,
 36 - בדקדוק אחד שהתורה מדקדקת שהמצוה תיעשה באופן זה
 37 דוקא, הריך משל: אם תהרבן - שמקריבים, בשר - נעשה
 38 יחוד עליון, - בספירות ובעולמות העליונים, ועולים כל
 39 העולמות לקבל חיותם ושפעם; ואם שנה, - מדקדוק
 40 שהתורה דקדקה בהלכות הקרבנות, ששכל תרם - של
 41 ההזאה, בשמאלו הריך משל, או - שקיבל את הדם שלא
 42 בבלי שרת בשר, או שהיתה חציצה' - אזי נתבטלה

המקורות): 1. סוטה לד, א. 2. ראה זח"ב ח, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בפרט יש ו' חלוקות מותר כשר טהור (והפטור? תניא ספני"ב) והפכס כמפורש בכ"מ גם בתניא. - ג"ל הנקט דוקא ב' "אסור או מותר" דוהו ענין השווה ועיקרי בכהנ"ל: אסור (בידי הסט"א) כו', מותר (שלכן נק' כך - כבתניא נפרק ז'. וראה גם שם פרק ח')). 4. תהלים צב, י. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת בסופה. וצע"ק". 6. הרבי מציין כאן, ש"קיבל הדם בשמאל" הוא "שינוי באדם"; "שלא בכלי שרת" - הוא שינוי "בכלי". ועל "או שהיתה חציצה" - מציין הרבי: "ושני הנ"ל בלא שינוי". כמה סוגים בחציצה, ביניהם: חציצה בין הכהן לכלי השרת (זבחים כד, א במשנה); חציצה בין הכהן לריצפה (גמרא שם טו, ב) וחציצה בין הכהן לבגדיו, "בגדי כהונה" (זבחים יט, א).

1	דְרָד־מִשָּׁל, וְכַנּוּדָע	לְשִׁמְחָה לְבוּ בְעֵסֶק
2	מִה'תְּקוּנִים וְה'אֲדָרָא	הַתּוֹרָה בְּעֵת צָרְתוֹ. -
3	רַבָּא. - שְׂדֻקוּי ¹	שְׁשִׁירְתוֹ הִיְתָה מִמָּה
4	הַלְבוּת שֶׁל תּוֹרָה הֵם ²	שֶׁהֲרִיגֵשׁ וְחֹשׁ, שֶׁכֵּל
5	לְמִשָּׁל כְּמוֹ שְׁעֵרוֹת ³	הָעוֹלָם עַל כָּל אִירֻעֵיו
6	הַנִּמְשָׁכוֹת מִהֶמּוֹחַ. וְזֹאת	אֵין לָהֶם שׁוֹם עֵרֶךְ לִגְבִי
7	הִיְתָה שְׂמֵחַת דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלְיוֹהֶשְׁלֹום, שֶׁהָיָה מְזַמֵּר וּמְרַנֵּן	דְּקוֹדוֹק אֶחָד שֶׁל תּוֹרָה.

יום שישי ט"ו כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 320, אך מה שהי'... עד עמ' קסא, ע"ש.

15	אֵךְ מָה שֶׁהָיָה - רֹדֵד, מִשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלַת הַתּוֹרָה בְּמַעֲלָתָהּ זו,	לִגְמָרֵי עִם "אֵין סוּף" בְּרוּךְ הוּא, אֵין לְשַׁבְּחָה כָּלֵל בְּתַהֲלַת
16	- שְׂבֻדְקוֹק אֶחָד שֶׁל תּוֹרָה תְּלוּיִים כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְאָמַר:	חַיּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת, - אֵין לְשַׁבְּחָה בְּשִׁבְחָה שֶׁהִיא חַיּוֹת כָּל
17	"זְמִירוֹת הָיוּ לִי כו'" - חוֹקִיךָ ⁷ - נַעֲנֵשׁ עַל זֶה, וְאָמַר לוֹ	הָעוֹלָמוֹת, מֵאַחַר דְּלֹא מִמֶּשׁ חֲשִׁיבִי, - כִּיּוֹן שֶׁהָעוֹלָמוֹת אֵינֵם
18	הַקְּדוּשׁ־כְּפֻרוֹת־הוּא "זְמִירוֹת קְרִית לְהוֹ"?! - זְמִירוֹת אֵתָה	נֹחֲשִׁיבִים כָּלֵל לִגְבִי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, וּבְכַחֲנִית פְּנִימִיּוֹתָהּ -

קונטרס אחרון

19	קורא להם? משום	פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, אֵינָהּ
20	שְׂבָאָמַת מַעֲלָתָהּ זו, -	שְׂמֵחַת לְבָב אָנוּשׁ
21	של תורה, שָׁבָל ⁴	וְשַׁעֲשׁוּעֵיו, אֵלֶּא כְּבִיבּוּל
22	הָעוֹלָמוֹת כְּפִלִּים לְגַבִּי ⁵	שְׂמֵחַת לֵב וְשַׁעֲשׁוּעַ
23	דְּקוֹדוֹק אֶחָד מִמֶּנָּה, הִיא ⁶	הַמֶּלֶךְ הַקְּדוּשׁ־כְּפֻרוֹד
24	- רַק, מְבַחֲנִית אַחֲרֵיהֶם -	הוּא שְׂמִשְׁתַּעֲשַׁע בָּהּ,
25	הַחִיצוֹנִיּוֹת, שֶׁל עֵמֶק ⁸	"כִּי - רַק, אֵלְקִים הַכִּין
26	הַמְּחַשְׁבָּה, כְּמוֹ שְׂבָתוֹב ⁹	דְּרַכָּה וְיָדַע מְקוֹמָהּ"
27	בְּמִקּוֹם אַחֶר ⁸ בְּשֵׁם ⁹	וּמַעֲלָתָהּ, - שְׁהוּא יוֹדַע
28	הָאֲרִיז"ל עַל מֵאֵמֶר ¹¹	אוֹתָהּ בְּיָדֵיֶת עֲצָמוֹ
29	ר"ל: "נוֹבְלוֹת הַקְּמָה ¹²	כְּבִיבּוּל, - שְׁבִידֵיעַת
30	שְׁלִמְעֵלָה - תּוֹרָה". -	עֲצָמוֹ הוּא יוֹדַע אֵת
31	שֶׁהַתּוֹרָה הִיא ה'נוֹבְלוֹת' ¹⁴	הַתּוֹרָה שְׁהִיא דְּבַר אֶחָד
32	(וטפלה) בלבד מחכמה	כְּבִיבּוּל אֵתוֹ יִתְבַּרַךְ, אֵבָל
33	שלמעלה, כלומר, היא	"נַעֲלָמָה מַעֲיָנִי כָּל חַי" ¹² ,
34	בחינת "אחוריים" בלבד,	כְּמוֹ שְׂבָתוֹב ¹³ : "וּפְנִי לֹא
35	הַחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל חֲכָמָה ¹⁸	יִרְאוּ", דְּהֵיִינוּ בְּחִינַת
36	שלמעלה. אֵבָל פְּנִימִיּוֹת ¹⁹	פְּנִימִיּוֹתָהּ, - פְּנִימִיּוֹת
37	שְׂבָעֵמֶק, - הַמְּחַשְׁבָּה ²⁰	הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שְׂנַתְּבָאָר
38	הַעֲלִינָה, שְׁהוּא פְּנִימִיּוֹת ²¹	שֵׁם - ב'אֲגַרְת הַקּוֹדֵשׁ"
39	הַתּוֹרָה - הִיא מִתְּדַת ²²	סִימֵן י"ט, בְּשֵׁם הָאֲרִיז"ל.
40	לְגַמְרֵי גְאוּר אֵיזְסוּף ²³	וְזֵהוּ שְׂאֵמֶר הַכְּתוּב ¹⁴ :
41	כְּפֻרוֹת־הוּא הַמֶּלֶךְ בָּהּ	"וְאֵהִיָּה אֲצִלוֹ כו" ¹⁵

42	בְּתַכְלִית הַיְחוּד, וְלִגְבִי אֵיזְסוּף כְּפֻרוֹת־הוּא - כָּל הָעוֹלָמוֹת	שַׁעֲשׁוּעִים", אֲצִלוֹ דְּוָקָא. - תּוֹרָה שְׁאוֹמֶרֶת שְׁהִיא
43	כָּלֵל מִמֶּשׁ וְאֵין וְאָפֶס מִמֶּשׁ, כִּי "אֵתָהּ הוּא עַד שֶׁלֹּא נִכְרָא	שַׁעֲשׁוּעִים", הִרִי זֶה "אֲצִלוֹ", אֲצִלוֹ יִתְבַּרַךְ בְּלַבַּד, כְּפִי שֶׁהַפְּסוֹק
44	הָעוֹלָם וְכוּ" ¹⁰ . - וְאֵתָהּ הוּא - אוֹתוֹ הוּא - לְאַחַר שֶׁנִּבְרָא	מִתְחִיל "וְאֵהִיָּה אֲצִלוֹ אִמּוֹן" וְלֵאחַר מִכֵּן הוּא אוֹמֵר "וְאֵהִיָּה"
45	הָעוֹלָם; שֶׁכֵּן אֵין לְעוֹלָמוֹת שׁוֹם עֵרֶךְ כָּלֵל וְהֵם כָּלֵל נִמְצָאִים	שַׁעֲשׁוּעִים", כִּךְ גַּם מָה שֶׁכְּתוּב עַל הַתּוֹרָה "מִשְׁחַקְתָּ לְפָנָיו",
46	כָּלֵל, וְלִכֵּן אֵין הֵם פּוֹעֲלִים שׁוֹם שִׁנּוּי ב"אֵין סוּף" בְּרוּךְ הוּא,	לְפָנָיו דְּוָקָא, דְּהֵיִינוּ בְּכַחֲנִית פְּנִימִיּוֹתָהּ, - שְׁפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
47	וְהַלְבָּה, - וְלִכֵּן, גַּם לְפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה - שְׁהִיא מֵאוֹחַדַת	"מִשְׁחַקְתָּ לְפָנָיו" לְפָנֵי פְּנִימִיּוֹת "אֵין סוּף". לְהֵלֵךְ יִסְבִּיר רַבְּנוּ הוֹקֵן,

7. תהלים קיט, נד. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק ס"ט". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בלקו"ב ח"א ע' תפ"ה): "ב"ר פ"י", ה. שם פמ"ד, יז. ונתבאר בע"ח שער הכללים ספ"א ובכ"מ". 10. נוסח ברכות השחר - ע"פ תדבא"ר פכ"א. 11. ל' הכתוב - איוב כח, כג. 12. איוב כח, כא. 13. תשא ל, כג. 14. משלי ח, ל. 15. בתניא שלפנינו ליתא לחיבת "וכו", וניתוספה כאן ע"פ "לוח התיקון" לכ"ק אדמו"ר שליט"א.

27 שהתורה היא "זמירות", שזה מוסב על "אחוריים", החיצוניות
 28 של התורה, שיש לה שייכות לעולם והיא חיות העולם, לְכַךְ –
 29 לכן, נַעֲנֵשׁ בְּשִׁבְחָהּ, הַבָּאָה מִן בְּחִינַת אַחֲוָיִם, – דבר שהוא
 30 בפנימיות ומתעצם, לא שייכת בו שכחה, כִּי־אִם בדבר שהוא רק
 31 בבחינה של "אחוריים"
 32 והיצוניות – שייך בו
 33 שכחה, וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ לְפִי
 34 שְׁעָה מִה שִׁבְחָתוֹכִי:¹⁹
 35 "עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם
 36 בְּכַתֵּף יִשְׂאוּ" – שיש
 37 לשאת את הארון על
 38 הכתפיים ולא בעגלה כפי
 39 שעשה דוד, והכוונה
 40 בנשיאת הארון על
 41 הכתפיים, היא לְחַפֵּר
 42 וּלְיַחַד אֶת הַ"בְּתִפְיִים",
 43 שְׁחֵן בְּחִינַת אַחֲוָיִם, אֶל
 44 "עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ", היא
 45 חֲכֻמָּה עֲלֵיָהּ, – "חכמה"
 46 נקראת "קדש", בְּבְחִינַת פְּנִים, שְׁמִשָּׁם – מ"חכמה עילאה"
 47 שבבחינת "פנים", נִמְשָׁכוּ הַלּוּחֹת שִׁבְאוֹן, כְּמוֹ שִׁבְחָתוֹכִי:²⁰
 48 "כְּתוּבִים מִשְׁנֵי עֲבְרֵיהֶם כו'", וְכְמוֹ שִׁבְחָתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם
 49 דְשִׁקְלִים,²¹ שְׁלֹא הִיָּתָה בְּהֵן – בלוחות, בְּחִינַת פְּנִים וְאַחֲוָיִם,
 50 – אלא הם היו "פנים" בלבד, הרי, הכוונה בנשיאת הארון על
 51 הכתפיים היתה, לחבר את ה"כתפיים" והיצוניות, לבחינת
 52 "פנים" של הלוחות, עֲנִין שָׁם – בירושלמי:

1 שמדריגה גבוהה זו בתורה, כפי שהיא "שעשועים אצלך", באה
 2 להיות מזון לנשמות ישראל, שלכן נקראת התורה "אמון" –
 3 "אומן", "פדגוג" המפרנס את הילד, כך נקראת התורה ש"אצלך"
 4 בשם "אומן" ו"פדגוג" לנשמות. וְעַל זֶה – על מדריגה גבוהה זו
 5 שבתורה, אָמַר – הפסוק
 6 "וְאֵתִיהָ אֶצְלוֹ אֲמוֹן" –
 7 אֶל תִּקְרֵי "אֲמוֹן" אֶלֶּא
 8 "אֲמוֹן" כו'¹⁶. – "פדגוג"
 9 המפרנס את הילד –
 10 מדריגה זו בתורה באה
 11 להיות מקור לנשמות כפי
 12 שהן למעלה מהעולם, אך
 13 לא שממדריגה זו בתורה
 14 תהיה חיות העולם, שהיא
 15 מה"אחוריים" והיצוניות
 16 בלבד ולא מפנימיות. וְעַל
 17 בְּחִינַת אַחֲוָיִם –
 18 שבתורה, אָמַר:¹⁷ – להלן
 19 בפסוק שם: מִשְׁחַקֵּת
 20 כְּתַבֵּל אֶרְצוֹ, וְשִׁעֲשׂוּעֵי אֶת פְּנֵי אָדָם, – "שה"אחוריים"
 21 והיצוניות של תורה הוא ענין של שחוק ושעשועים בתבל
 22 (בעולם) ובבני אדם, כִּי הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּבְחִינַת פְּנִים וְאַחֲוָיִם,
 23 – בבחינה של פנימיות ובבחינה של חיצוניות, בְּדְבָרֵיכִי – כמו
 24 שכתוב, בְּמַגְלָה עֲפָה דְזִכְרוֹתָ:¹⁸ "וְהִיא כְּתוּבָה פְּנִים וְאַחֲוָיִם".
 25 – בבחינת "פנים" ופנימיות, ובבחינת "אחור" והיצוניות. וְלְפִי
 26 שְׁתַּפְּסֵם דְדוּד – ושיבת את התורה, בְּבְחִינַת אַחֲוָיִם, –

יום שבת קודש ט"ז כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קסא, וצדקה כנחל איתן... עד עמ' 322, א"ם ב"ה.

67 שם: "יגל כמים משפט", שהמשפט שהיה מוסתר ונעלם – יתגלה
 68 כמו מים (המתגלים מעומק האדמה). וצדקה תתגלה בחזק כמו
 69 נחל האיתן שהוא נחל חזק הזורם בחזקה, פְּרוּשׁ, – הדברים
 70 ברוחניות ופנימיות הענינים, הוא כְּמוֹ שִׁבְחָתוֹ אֵיתָן, הוא
 71 הַמְשַׁכָּה הַנִּמְשָׁכָה
 72 מְבַחֵינַת "אֵיתָן", – "נחל"
 73 הוא המשכה, כנחל
 74 הנמשך, ומחיכן באה
 75 ההמשכה – מ"איתן",
 76 מבחינת "חכמה". חכמה נקראת "איתן". וכידוע² ששלשה
 77 פירושים ב"איתן": "איתן" מלשון תוקף, "איתן" מלשון קשה³
 78 ו"איתן" מלשון יושן⁴. ושלשה ענינים אלה ישנם בבחינת "חכמה"
 79 שבנשמת יהודי ומרומים באות יו"ד, שהיא בחינת "חכמה",
 80 וביו"ד ישנה הנקודה של היו"ד וקוץ העליון וקוץ התחתון, שְׁהִיא

53 בסיומן זה שב'קונטרס אחרון' מוסברת מעלה נעלית בצדקה, שעושה
 54 יהודי כלי שהביטול העצמי של בחינת "חכמה" שבנשמה (שלמעלה)
 55 לגמרי משכל והשגה) יאיר בפנימיות נקודת הלב שלו.
 56 בהתאם לתוכן זה, היה מתאים יותר מקומו של סימן זה ב"אגרת
 57 הקודש", וכפי שכבר הוזכר
 58 בפתחה ללימוד 'קונטרס
 59 אחרון', מציין אכן הרבי:¹²
 60 שצריך עיון כיצד בא סימן זה¹³
 61 (וכן מספר סימנים נוספים)
 62 בחלק זה (שב'תניא") של 'קונטרס אחרון'.
 63 הרבי מציין עוד, שהענינים הנידונים בסיומן זה – מוסברים גם (ביתר פירוט)
 64 ב"לקוטי תורה", בתחילת פרשת ראה, ובמאמר דיבור המתחיל "אמר ר'
 65 יהושע בן לוי בכל יום כו'" משנת תרפ"ח של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.
 66 "וְצִדְקָה כְּנַחַל אֵיתָן" (בְּעֵמוֹם סוּף סִימָן ה')¹. – בפסוק נאמר

קונטרס אחרון

וצדקה כנחל איתן (בעמום ססו' ה'). פי' כמו שנחל איתן הוא המשכה הנמשכת מבחי' איתן

16. ב"ר בתחילתו. 17. משלי שם, לא. 18. ראה זכר' ה, ב (יחזקאל ב, ט"ז). הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק שיש לפני זה".
 19. נשא ז, ט. וראה סוטה לה, א. 20. תשא לב, טו. 21. פרק ו' הלכה א'. 1. פסוק כד. 2. סה"מ תש"ג ע' 71 ואילך. 3. משנה סוטה
 פי"ט מ"ה. 4. כמ"ש (מיכה ו, ב) "והאיתנים מוסדי הארץ".

- 1 - בחינת ה"איתן" - חכמה - כפי שהיא נמשכת בבחינת "נחל",
 2 היא, **בְּחִינַת "נִקְדָּה בְּהִיבְלָא"**⁵ - בלשון הקבלה, "נקודה
 3 בהיכלא" היינו שמנקודת ה"חכמה" נמשך בהיכל ה"בינה", או
 4 כפי שמהביטול העצמי שבנשמה מבחינת "חכמה" (שלמעלה
 5 מהביטול והאהבה של
 6 ההשגה וההתבוננות של
 7 "בינה") נמשך בנקודה 1
 8 הפנימית של הלב, שהיא 2
 9 ה"היכל" והמשכה זו 3
 10 שם"חכמה", ו"תְּרִין רִיעוּן" 4
 11 וכו', - "דלא מתפרשין" 5
 12 - כפי שנקראות "חכמה" 6
 13 ו"בינה" של הספירות 7
 14 למעלה, שה"יחוד" שלהן 8
 15 הוא תמידי לשם קיום 9
 16 העולם, לכן הן נקראות 10
 17 "תְּרִין רִיעוּן דלא 11
 18 מתפרשין", שני חברים 12
 19 שאינם נפרדים, ו**אוֹתִיּוֹת** 13
 20 "**אִיתָן**" **מְשֻׁמְשׁוֹת** 14
 21 **לְעֵתִיד**, - כשרוצים 15
 22 להשתמש, בלשון הקודש, 16
 23 באות המציינת את המלה 17
 24 לעתיד, משתמשים באחת 18
 25 מארבע האותיות: אל"ף, 19
 26 יו"ד, תי"ו ונר"ן: "אפעל", 20
 27 "יפעל", "תפעל" ו"נפעל".
 28 משמעות הדבר ברוחניות היא, שהמלה "איתן" מורה על גילוי
 29 שלעתיד, שלעתיד יתגלה גילוי כזה, **פְּרוּשׁ: אֲנֵא עֲתִיד**
 30 **לְאִתְגַּלְיָא**⁷, - אני עתיד להתגלות, כעת אני בהעלם ולעתיד זה
 31 יתגלה, **כְּמוֹ שְׁכֵתוּבָה: "הִנֵּה יִשְׁכִּיל עֲבָדֵי וְגוֹ"**, - "ישכיל"
 32 בלשון עתיד, וְהִינּוּ שׁ - בביאת המשיח, שעליו נאמר "ישכיל
 33 עבדי", יתגלה או אור אינסוף פְּרוּד־הוא וְיַחְדוּ וְתִבְרָךְ תוֹךְ
 34 פְּנִימִית נִקְדַּת הַלֵּב, עֲלֵי־יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת "נחל איתן", הוא
 35 הָאֲדָרַת חֲכָמָה עֲלֵאָה, - חכמה עליונה, שְׂאִיר בְּפְנִימִיּוֹת הַלֵּב,
 36 לְבַטֵּל בְּיַחְדוּ וְתִבְרָךְ בְּתַכְלִית מַעְמָקָא דְלְבָא, - מעומק
 37 הלב, אַחֲרֵי הַסֵּרַת הָעֲרָלָה - ערלת הלב, מִתְאֵוֹת הַנְּשָׁמִיּוֹת
 38 וכו'. - כשתוסר ה"ערלה" (ככתוב?) - ומלתם את ערלת
 39 לבבכם", "ומל ה' אלקיך את לבבך" לא תהיה הסתרה על
 40 פנימיות הלב ועל הביטול העצמי של הנשמה להקדוש-ברוך-
 41 הוא הבא מבחינת "חכמה" שבנפשו, שבה ישנו ה"תוקף" של
 42 עצם הנשמה, ויש בה ה"קושי" שלא להשתנות. דבר שבא
 43 בירושה מהאבות, שבכך מתבטא ענין ה"יושן", כנזכר לעיל

קונטרס אחרון

שהיא בחי' נקודה בהיכלא ותרין ריעין וכו' ואותיות
 איתן משמשות לעתיד פי' אנא עתיד לאתגליא כמ"ש
 הנה ישכיל עבדי וגו' והיינו שיתגלה אז אור א"ס ב"ה
 ויחודו ית' תוך פנימיות נקודת הלב ע"י המשכת
 נחל איתן הוא הארת חכמה עילאה שיאיר בפנימיות
 הלב ליבטל ביחודו ית' בתכלית מעומקא דלכא אחרי
 הסרת הערלה מתאוות הגשמיות וכו'. והנה עתה
 בגלות החל הזה יש ג"כ עצה יעוצה להאיר קצת
 אור ה' מבחי' איתן לתוך נקודה פנימיות הלב כעין
 לעתיד והיינו ע"י שמעורר על ניצוץ אלקות שבנפשו
 בחי' רחמים רבים העליונים כי באמת כל זמן שאין
 האדם זוכה שיתגלה אור ה' מבחי' איתן בנקודת פנימית
 לבבו ליבטל ביחודו ית' מעומקא דלכא עד כלות
 הנפש ממש אז באמת יש רחמנות גדולה על הניצוץ
 שבנפשו כי הניצוץ נמשך מבחי' חכמה עילאה ממש
 וכשאינו יכול להאיר מבחינתו לתוך פנימיות הלב
 ששם מקום גילוי הארה זו ה"ז בבחי' גלות ממש
 וע"י רחמים רבים העליונים יוצא מהגלות והשביה
 ומאיר לתוך נקודה פנימיות הלב בחי' אהבה רבה זו
 כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם וכמ"ש

שְׁבַנְפִּשׁוּ. פי הניצוץ נמשך מבחינת חכמה עילאה - חכמה
 עליונה, ממש, וכש-הניצוץ אינו יכול להאיר מבחינתו -
 שהיא בחינת "חכמה" שהיא ביטול מלא להקדוש ברוך הוא,
 לתוך פנימיות הלב, ששם - בפנימיות הלב, מקום גלוי
 הָאֲרָה זו - של הניצוץ של "חכמה", הרי, כל זמן שאינו יכול
 להאיר מבחינתו במקום שעליו להאיר, הרי זה בְּחִינַת גְּלוּת
 מְמִשׁ. - שענין הגלות הוא, שלא יכולים לגלות את הכוחות
 שיש לו. ועל-ידי רחמים רבים העליונים - הנמשכים על
 הנפש, יוצא מְתַגְלֵת וְחֲשֵׁכִיתָ, ומאיר לתוך נקודה פנימיות
 הַלֵּב בחינת אֶהְבֶּה רַבָּה זו, - עד כלות הנפש ליחודו יתברך,
 כְּנֹדַע מִמֶּה שְׁכֵתוּבָה: "לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבְרָהָם", -
 בהתאם לפירוש המדרש¹² הכוונה היא, שאברהם נפדה וניצול
 בזכותו של יעקב, בזכות שהיה צריך לצאת ממנו יעקב.
 וברוחניות, בעבודת ה', הכוונה היא¹³, שבשעה שמדת אברהם,
 מדת החסד והאהבה, היא בהעלם, ויש לפדותה ולגלותה
 (לגלות את האהבה) הרי מי הוא הפודה והמגלה? - הרי זה

5. ראה זח"א כ, א. 6. זח"ג ד, א. 7. ראה לקו"ת ראה יח, ד. 8. ישעי' נב, יג. 9. עקב י, טז; נצבים ל, ו. 10. א, כ. 11. ישעי' כט, כב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכתוב 'בית יעקב' אבל בסנה' (יט, סע"ב) ובב"ר (פס"ג, ב) מפרש בפשטות זה 'יעקב פדה את אברהם'. וכן הובא הל' בכ"מ. - וכהפירוש תיכף בהמשך כתוב זה עצמו (הובא בסנה' שם וכו') לא עתה ביקש יעקב גו'". 12. ראה ב"ר שם. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"ש בלקו"א פמ"ה."

21 השפעה גשמית - לתת זהב וכסף וכו'. ולכן פעלת הצדקה
 22 היא פעלת "נחל איתן" ממש. - שכן, על ידי ה"אתערותא
 23 דלתתא" של צדקה נמשכים האהבה והביטול מ"איתן"
 24 שבנשמה, שתגלה על ידי ה"נחל" בפנימיות נקודת הלב. להלן
 25 יסביר רבנו הזקן, שאל לה

קונטרס אחרון

26 לצדקה להיות מוגבלת
 27 ומדודה, אלא בלי גבול,
 28 כאדם כשנוגע לו חיי נפשו
 29 הרי לא יגביל את עצמו
 30 שיתן רק סכום כך וכך;
 31 אלא אדם במצב כזה מוכן
 32 לתת הכל עבור חיי נפשו.
 33 כך צריך להיות גם כאשר
 34 נוגע לחיי ה"נפש

בלק"א פמ"ה. ומודעת זאת כי אתערותא דלעילא
 באתעדל"ת דוקא תליא מלתא דהיינו ע"י התעוררות
 רחמים רבים בלב רחמנים וג"ח להשפיע למטה
 השפעה גשמיות זהב וכסף וכו' ולכן פעולת הצדקה
 היא פעולת נחל איתן ממש. והנה מודעת זאת מ"ש
 כי עור בעד עור וכל אשר ליש יתן בעד נפשו
 האלקית להאירה באור החיים א"ס ב"ה:

35 האלקית, שהצדקה תהיה בלי גבול. ובלשון רבנו הזקן: והנה,
 36 מודעת זאת - הרי ידוע, מה שכתוב¹⁵: "כי עור בעד עור"
 37 - כלומר, באבר אחד יגן אדם על אבר שני, וכל אשר ליש יתן
 38 בעד נפשו" - להציל את נפשו, ובעניינו הכוונה לנפש
 39 האלקית, - שצריך אדם להיות מוכן לתת כל אשר לו עבור
 40 הנפש האלקית, להאירה באור החיים אין סוף ברוך הוא¹⁷:

1 יעקב, מדת הרחמים. וכמו שנתבאר בלקוטי אמרים - תניא
 2 חלק א' פ"ק מ"ה. - כיוון שמדובר כאן שהרחמים הם רחמים
 3 העליונים, צריכה הרי להיות על כך "אתערותא דלתתא"
 4 (התעוררות מלמטה), ו"אתערותא דלתתא" כזו שתמשך

5 הרחמים העליונים עד
 6 למטה - עליה להיות
 7 מהענינים שלמטה ממש. 1
 8 רבנו הזקן יסביר להלן, 2
 9 שה"אתערותא דלתתא" 3
 10 על כך היא - ענין הרחמים 4
 11 של אדם הבא בפועל 5
 12 במעשה הצדקה עם 6
 13 ענינים גשמיים. ובלשון 7
 14 רבנו הזקן: ומודעת

15 זאת¹⁴, כי אתערותא דלעילא - התעוררות מלמעלה,
 16 באתערותא דלתתא דוקא תליא מלתא, - תלויה דוקא
 17 בהתעוררות שלמטה, דהיינו - ה"אתערותא דלתתא" כדי
 18 להמשיך הרחמים העליונים מתבטאת על-ידי התעוררות
 19 רחמים רבים - לא "רחמים" סתם, כי אם "רחמים רבים", בלב
 20 - בני ישראל, שהם רחמנים וגומלי חסדים, להשפיע למטה

14. זח"א, פח, א. ובכ"מ. 15. איוב ב, ד. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באגה"ק סוסט"ז הובא גם "עור בעד עור" משא"כ בסוסי".
 ועד"ז בכ"מ. ואולי י"ל: עור בעד עור - ה"ז צדקה בהגבלה (כפשטות) והובא רק כשמדובר (גם) בצדקה זו". 17. סיום האגרת נדפס
 באגרות קודש אדה"ז (קה"ת, תשמ"ז) ע' צה.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שלישי עמ' ב

19 תנו רבנן, שאדם המשנה ממחבת למרחשת ולהיפך, וכן כשינה
 20 מכלי אחד לשנים ולהיפך, מה שהביא הביא וידי נדרו לא יצא, רבי
 21 שמעון אומר, אף יד נדרו נמי יצא, משום שלדעתו אין המנחה
 22 נקבעת במה שאמר בשעת נדרו שייבא מנחה כזו או כזו, אלא
 23 הכל נקבע לפי הכלי שניתנה בו בסוף.
 24 שנינו במשנה שהאומר זו להביא פמהשת, והביא במרחשת, וכן
 25 להיפך, פסולות. הגמרא מבארת מדוע אינו יכול להוציא מהכלי
 26 שהביא ולתת בכלי כמו שנדר. שואלת הגמרא: והא תניא לא
 27 קידשום בלי שרת שהביאו בהם את המנחות בקדושת הגוף, ואם
 28 כן מדוע נאמר במשנה שפסולות, הלא יכול לחזור ולהוציאן מכלי
 29 זה ולתת אותן באותו כלי שנדר להביאן. מתרצת הגמרא: אמר
 30 אבני, אמנם לא קידשום כלי השרת שהיו בו לפני הקמיצה ליקרב
 31 ולא רק הכלי שרת שבו ניתן הקומץ לאחר הקמיצה מקדשו
 32 ליקרב, אלא קידשום ליפסל - לענין זה שלא יוכל להוציאה מכלי
 33 זה ליתנה בכלי אחר, קידשה כלי השרת וממילא תישאר
 34 בפסולותה.
 35 חילוק בדין המשנה שלא בכל האופנים פסולות: ואמר אבני, לא
 36 שני שהאומר זו להביא במחבת, והביא במרחשת, פסולה,

1 דומים: וצריך להשמיענו שלא יצא ידי חובתו גם במשנה
 2 ממחבת למרחשת או להיפך, וגם במשנה משני כלים לכלי אחד,
 3 משום דאי אשמעינן תך קפיינתא ששינה ממחבת למרחשת או
 4 להיפך, היה אפשר לומר שרק בזה לא יצא ידי חובתו, משום
 5 דאמר פמהשת וקא מייאן-והביאן פמהשת, אכל הקא - בסיפא,
 6 ששינה משני כלים לכלי אחד, דאידי ואידי - הכלי שבו נדר
 7 להביא והכלי שבו הביא, פמהשת, וכן אידי ואידי פמהשת, אימא
 8 שדי נדרו נמי יצא כיון שאינו שינוי גמור ממה שנדר, לכן הוצרך
 9 התנא להשמיענו שאף בזה לא יצא ידי חובתו, ולא היה די
 10 שיכתוב את הדין שברישא בלבד. וכן להיפך אי אשמעינן תך -
 11 את הדין בסיפא ששינה מכלי אחד לשנים או להיפך, היינו
 12 אומרים שדוקא שם לא יצא ידי חובתו, משום דקא פליג להו -
 13 שחילק אותם לשני כלים, אכל התם ברישא, דלא פליג ביה - שלא
 14 חילק אותם לשני כלים, אימא לא - הייתי אומר שלא יצטרך
 15 להביא עוד אחרת עבור נדרו וכבר יצא ידי חובתו, כיון שזה אינו
 16 שינוי כל כך ממה שנדר משום שהביאו באותו גודל שנדר להביא,
 17 צריך.
 18 דין המשנה שהמנחה נקבעה לבוא לפי מה שנדר, תלוי במחלוקת:

יום ראשון	יום שלישי	י כסלו	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: וישלח, שלישי עם פירש"י. תהלים: נה-נט. תניא: מש"כ ההלכות . . . 316 אלקות.		
	אדמו"ר האמצעי יצא לחרות - תקפ"ז - ממאסרו בעיר וויטעפסק. כחל המועד סכות נודע אשר הלשינו את אדמו"ר האמצעי. ביום א' פרשת נח כח תשרי נסע בלנית פקידים מליובאוויטש, בצהרים בא לדאבראמיסל, אמר שם דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] "מים רבים גו'", יום ב' נסע משם עד ליאזנא, אמר שם דא"ח "רשפיה רשפי גו'", יום ג' נסע משם לוויטעפסק, וישב שם תפוס עד יום א' וישלח י כסלו.		

יום שני	יום רביעי	יא כסלו	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: וישלח, רביעי עם פירש"י. תהלים: ס-סה. תניא: והטעם . . . 316 וגמרא.		
	מהגהות אדני אבי מורי ורבי [הרשב"ב] על הסדור "סדר התפלה" (עם הדא"ח) : חלק א' דבורהמתחיל "ברוך עושה בראשית" (צ.ט. א) : "מה-שאין-כן בחינת רדל"א" [=וישא דלא אתידע] - נתקן : "ומצתה יוכן פרוש וענין בחינת רדל"א". חלק ב' דבורהמתחיל "עד הגל" (פח, ד) : "לרבנן והלכה כר"י שביב"ד" - נתקן : "לרבנן אם בירך". שם : "דעת ר"י וכן האמת" - העביר קולמוס על "וכן האמת". שם (פט. א) : "התהו דנקודים" - נתקן : "התהו דעקודים".		

יום שלישי	יום חמישי	יב כסלו	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש"י. תהלים: סו-סח. תניא: ומ"ש בע"ח . . . שוכן וכו' וד"ל.		
	ברכת "שפטוני" מברכים בלא שם ומלכות, ומברכים אותה גם ביום ב', ה', בראש חודש, וזלא דוקא בשבת. מקבל בדיניו בשם מורנו הבעל-שם-טוב: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מכירים אותו, צריך להצטער צער רב, כי אחד מהם הוא בודאי לא טוב: אם אמת הדבר שמספרים על פלוני, הלא הוא לא טוב; ואם אינו אמת, הלא המספר נמצא במצב לא טוב.		

יום רביעי	יום ששי	יג כסלו	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: וישלח, ששי עם פירש"י. תהלים: סט-עא. תניא: ולהבין פרטי . . . דו"א.		
	אמר אדמו"ר: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שעור כך החלק אין לו שעור, ע"ד הכנף מין כנף - עס איז מעהר ניט וואס עצמות האט בורא געווען א נשמה אז זי זאל זיין א נברא - וחסידות מגלה את המהות.		

אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכלו, וכשם שהעצם אין לו שעור כך החלק אין לו שעור, על־דרך "הכנף - מין כנף" - אין זה אלא ש"עצמות" ברא נשמה, שהיא תהיה נכרא - וחסידות מגלה את המהות.

יום חמישי שבת יד כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תניא: דוד . . . 320 בעת צרתו.

מברכין ברכת המזון בכוס של ברכה, אף שאין עשרה.

הכוס - על כף היד, והאצבעות וקופות. אוחו הכוס מאמירת "רבותי מיר וועלען בענטשען" [=רבותי נברך] עד אחרי סיום ברכה שלישית, שאז מעמידו על השלחן.

באחת משיחותיו באר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב], ותכן דבריו: יש צדיק, ישר, תמים, חסיד. צדיק על שם קיום מצות־עשה - ממשיך גלויים דסדר ההשתלשלות. ישר על שם קיום לא־תעשה - גלויים למעלה מסדר ההשתלשלות. תמים - ערנסטקייט [=רצינות] - גלויים ד"טעם עצו ופריו שוים", התחברות סובב־כל־עלמין וממלא־כל־עלמין. למעלה מכלם - חסיד, ויש בזה ג' מדרגות: א) שעניני העולם אינם מטרידים ומבלבלים אותו. כל אחד ואחד יכול להגיע לזה, וכל אחד ואחד מחיב להגיע לזה. ב) שכל עניניו הם אלקות. ואף ש"לא רחוקה היא ממך גו'" - מכל־מקום אין זה שיך לכל אחד ואחד. ג) מה שכתוב בתקני זהר: "איזהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דיליה" [=עם מקורו; ה'], ופרש בספר של בינונים [=ספר התניא] שזהו ליחדא קודשא־ברוך־הוא ושכינתיה בתחתונים ולא לרוות נפשו הצמאה בלבד.

יום שישי יום ראשון טו כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: עז"עת.

תניא: אך מה שהי' . . . ואחור ע"ש.

בתו"א ד"ה וישב: "ואינה יכולה לראות באהבה", צ"ל "ואינה יכולה להיות באהבה". רבינו הזקן סיפר לבנו אדמו"ר האמצעי: דער זיידע (הבעש"ט) זאגט אז מ'דארף האבען מסירת נפש אויף אהבת ישראל, אפילו צו א אידען, וועלכען מ'האט קיינמאל ניט געזעהן.

ב"תורה אור" דבור המתחיל "וישב": "ואינה יכולה לראות באהבה", צריך להיות: "ואינה יכולה להיות באהבה".

רבנו הזקן ספר לבנו אדמו"ר האמצעי: הסבא (הבעל־שם־טוב) אומר שצריך שתהיה מסירת נפש על אהבת ישראל, גם ליהודי שאף פעם לא ראו.

יום שני שבת קודש טז כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י.

תהלים: עט"פב.

תניא: וצדקה . . . א"ס ב"ה.

יסוד עקרי בשיטת חב"ד הוא, אשר המח השליט על הלב בתולדתו, ישעבד את הלב לעבודת ה' יתברך, מתוך השפלה הבנה והעמקת הדעת בגדלת בורא העולם ברוך־הוא.

שפת הגט

יום ראשון י' כסלו ה'תשע"ט

התוספות (גיטין כו, א ד"ה וצריך) שרבינו תם הנהיג להוסיף משפט זה בלשון הקודש אף שבנוסח הגט בזמנו הוא לא היה כתוב. ב. מלשון הרמב"ם "מקצת הגט... ומקצתו כתוב בלשון אחרת" משמע שרק כאשר המשפטים בשתי הלשונות שווים במספר, הגט פסול, אבל אם רובו נכתב בשפה אחת ומיעוטו בשפה אחרת, כשר.

ג. הלשון הארמית מיוחדת משאר לשונות, כדברי הילקוט שמעוני (דניאל ב, ד) "אל תהי לשון ארמי קלה בעיניך, שבתורה ובנביאים ובכתובים מצינו שחלק לו הקב"ה כבוד; בתורה - יגר סהדותא, בנביאים - כדנא תימרון...". וכעין זה כתב רש"י (קידושין מט, א, ד"ה הרי זה) "אונקלוס כשהוסיף לא מדעתו הוסיף, שחרי בסיני ניתן, אלא שנשתכח וחזר ויסדרו". ולכן, גט הנכתב בארמית ובלשון הקודש - כשר.

וכן כתב הרמ"א ב'שלחן ערוך' (אהע"ז ס"י קכו ס"א): "אפילו למאן דפוסל [כתיבת הגט בשתי לשונות] מודה דמקצתו לשון הקודש ומקצתו לשון ארמי, כשר, דשניהם ניתנו בסיני והוי קרובים בלשון וכלשון אחד דמי. ולכן נוהגין עכשיו לכתוב בגט מקצת מלות לשון הקודש ורובו לשון ארמית".

הלכות גירושין פרק ד, הלכה ח: אם היה מקצת הגט כתוב בלשון אחת, ומקצתו בלשון אחרת - פסול.

להלן (הל' יא) כתב הרמב"ם "כבר נהגו ישראל כולם לכתוב הגט בלשון ארמי... אף על פי שמותר לכתבו בכל לשון לכתחילה". ולא ידוע מדוע שינו מנוסח הגט שכתבו מימות משה עד גלות בית ראשון, שוודאי היה בלשון הקודש ורק לאחר מכן התחילו לכתוב בלשון ארמית והנהיגו כך גם לדורות (אגרות משה אהע"ז ג, ס"ו לד).

ואת דברי הרמב"ם שאם מקצת הגט כתוב בלשון אחת ומקצתו באחרת - פסול, מבאר ה'מגיד משנה' שהרמב"ם למד זאת מהנאמר בתוספתא (גיטין פ"ז ה"ג), גט שחתמו בו העדים בלשונות שונים, פסול, ואם כן וודאי שיש לפסול גט הכתוב מקצתו בשפה אחת ומקצתו באחרת.

ולפי זה, דן הרמ"א (שו"ת הרמ"א קכ"ט ואילך) במנהג ישראל לכתוב את המשפט 'הרי את מותרת לכל אדם' בלשון הקודש ושאר הגט בלשון ארמית (להלן ה"ב), ומבאר: א. המשפט 'הרי את מותרת לכל אדם' אינו מעיקר הגט וכתיבתו אינה הכרחית, שהרי כבר נכתב בארמית שרשאית להתנסבא לכל גבר דיתצביין ואינש לא ימחה בידיכי, וכתבו

יום שני י"א כסלו ה'תשע"ט

מה צריך השליח להבין מעצמו?

צריך להקפיד על כך מעצמו, וליטול את החפץ מיד האשה קודם שיתן לה את הגט, גם אם הבעל לא פירש? ומבאר ה'מגיד משנה':

בפריעת חוב, מובן מאליו שיש צורך ליטול את שטר החוב לפני הפירעון, מחשש שאם המלוה ימשיך להחזיק בשטר החוב יבוא לגבות בו פעם נוספת. ולכן על השליח להבין זאת בעצמו, אף אם המשלה לא אמר לו.

אך כאן אין סיבה הגיונית שהבעל יקפיד כי האשה תיתן את החפץ ורק אחר כך תקבל את הגט, שהרי אם תעכב את החפץ לאחר קבלת הגט לא תרוויח בכך מאומה, כי הגירושין נעשו רק בתנאי שתיתן את החפץ, וכל עוד לא תקיים את התנאי, לא תהא מגורשת!

ולכן בדרך כלל אין השליח צריך להקפיד לקבל את החפץ לפני נתינת הגט. ורק אם הבעל התנה זאת בפירוש, עליו לקיים את ציוויו למרות שאין בו טעם.

הלכות גירושין פרק ט, הלכה לו: אמר לו: 'תן לה הגט, וטל ממנה חפץ פלוני'... אם שלחו ביד אחר - הרי זה גמ, בין שנתנה החפץ תחלה, בין שלא נתנה אלא בסוף.

בהלכה הקודמת מבואר שאם הבעל אמר לשליח שתחילה יטול מהאשה את החפץ ורק אחר כך יתן לה את הגט, והשליח הפך את הסדר ונתן לה את הגט לפני קבלת החפץ - אין הגט חל, משום שעבר על הוראת המשלה. ובהמשך - לכך כותב הרמב"ם בהלכה זו שאם המשלה אמר לשליח 'תן לה הגט וטול ממנה חפץ פלוני', הרי לא הקפיד על קבלת החפץ לפני נתינת הגט, ולכן השליח יכול לעשות זאת באיזה סדר שירצה.

והנה, בהלכות שלוחין ושותפין (פ"א ה"ג) פסק הרמב"ם כי השולח שליח לפרוע חוב, על השליח להקפיד ליטול את השטר מיד המלוה ורק אחר כך לפרוע את החוב גם אם המשלה לא ציין זאת בפירוש. ומדוע אם כן כאן אין השליח

יום שלישי י"ב כסלו ה'תשע"ט

'ריח הגט'

לדעת ראשונים (תוס' גיטין פב, ב ד"ה אפילו. רשב"א שם פד, ב ד"ה כ"ד) 'ריח הגט' פוסל לכהונה מן התורה, אבל לדעת הרמב"ם הפסול הוא מדרבנן.

והקשה ה'מגיד משנה':

שנינו (גיטין פב, א): המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני, רבי אליעזר מתיר (שתינישא לכל

הלכות גירושין פרק י, הלכה א: המגרש את אשתו ואמר לה 'הרי את מגרשת ממני, ואין את מתרת לכל אדם'; שאף על פי שאין זה גמ, הרי זו פסולה לכהונה מדברייהו, שנאמר: "ואשה גרושה מאישה"; אמרו חכמים: אפלו לא נתגרשה אלא מאישה ולא התרת לכל, נאסרה לכהונה - וזהו ריח הגט, שפוסל לכהונה מדברייהו.

האיסור הראשון (אלמנה) כי זהו 'איסור מוסיף' (כאלמנה היתה אסורה רק לכהן גדול, וכשנתייה גרושה נאסרה אף לכהן הדיוט), אבל אם התגרשה ואחר כך התאלמנה, לא חל איסור אלמנה על איסור גרושה.

ואם 'ריח הגט' פוסל מן התורה, הרי גם אם התגרשה ואחר כך התאלמנה יתחייב הכהן הגדול הבא עליה שתיים, כאשר תתגרש ב'ריח הגט': שבשעת הגירושין היא עדיין אשת איש (לכל אדם אינה מגורשת) ולא יחול איסור גרושה על איסור אשת איש, ורק במיתת הבעל השני יחולו עליה איסור אלמנה ואיסור גרושה בבת אחת, כי כאשר שני האיסורים באים בבת אחת, חלים שניהם כאחד!

ואם כן מוכח ש'ריח הגט' אינו פוסל לכהונה מן התורה וגם לאחר מיתת הבעל השני אין איסור גרושה. ובגרושה כדין ואחר כך התאלמנה אכן לא יחול איסור אלמנה על איסור גרושה. ורק "כסדר הזה", שהתאלמנה ואחר כך התגרשה, יחולו שני האיסורים.

אדם חוץ מפלוני) וחכמים אוסרים (להינשא בגט זה). ואמר רבי יוחנן שהוכחת רבי אליעזר היא מהברייתא הלומדת את האיסור לכהנים מהפסוק 'ואשה גרושה מאישה לא יקחו' (ויקרא כא, ז) - אפילו לא נתגרשה אלא מאישה (ולא התורה לאדם אחר) נפסלה מן הכהונה, ומכאן שגם גט שאינו מתיר אותה להינשא (ונקרא 'ריח הגט') הוא גט, ואם אמר 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני' מועיל הגט להתירה לכל אדם. ומזה שלרבי אליעזר מותרת להינשא לאחרים מן התורה, מוכח שגם הפסול לכהנים הוא מן התורה (ורבנן אוסרים להינשא בגט זה משום ש"איסור כהונה שאני" והומרא מיוחדת היא לכהנים ולא משום שהפסול הוא מדרבנן)!

וה'מנחת חינוך' (מצוה רסח) הביא מקור לדברי הרמב"ם: אמרו בגמרא (קידושין עו, ב) שכהן גדול הבא על אלמנה שהיא גם גרושה לוקה פעמיים, אחת משום אלמנה ואחת משום גרושה. וזאת רק "בזמן שהן כסדר הזה", היינו שהתאלמנה ואחר כך נישאה לאיש אחר והתגרשה ממנו, כי אף שאין איסור חל איסור, האיסור השני (גרושה) חל על

יום רביעי י"ג כסלו ה'תשע"ט **'בת קול' שאינה מן השמים**

וכתב ה'כסף משנה' כי יתכן והטעם לכך הוא כיון שלמסקנת הגמרא (שם) יש לחשוש שמא הקול שנשמע היה קולו של שד, ורק אם ראו 'בבואה דבבואה' (צל צילה) של הדמות שהשמיעה את הקול, אפשר לקבוע שזה האדם שהשמיע את הקול, כי לשדים אין 'בבואה דבבואה'. וכיוון שבזמננו אין אנו בקיאים בקביעת הדמות הנשקפת כ'בבואה דבבואה' הביא הרמב"ם הלכה זו, כי אין סומכים על שמיעת קול כאשר לא רואים את הדמות שהשמיעה את הקול.

אך ה'כסף משנה' קובע, שמסקנת הגמרא היא כדעה הסוברת שיש לסמוך על שמיעת הקול גם כאשר לא רואים אף את צל צילה של הדמות, כי כדי "שלא ישארו בנות ישראל עגונות" אין חוששים שמא היה זה קולו של שד. והרמב"ם לא הביא הלכה זו כאן, כיוון שפסק כבר (לעיל פ"ב ה"ג) הלכה דומה: "מי שהיה מושלך לבור ואמר 'כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי' הרי אלו יכתבו ויתנו לה" אף שאין מכירים את מי שהשמיע את הקול, כי "אם לא תאמין לזה – לא תמצא אחר ותשב עגונה" (רש"י).

הלכות גירושין פרק יג, הלכה כג: ראו אחד עומד מרחוק ואומר שהוא פלוני בן פלוני... וקרי הוא מת, והלבו ומצאוהו שנשפתנה, ולא הכירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו. הלכה זו הובאה במשנה (יבמות קכב, א), שם נאמר גם: "משיאין על פי בת קול. מעשה באחד שעמד על ראש ההר ואמר 'איש פלוני בן פלוני ממקום פלוני מת', הלכו ולא מצאו שם אדם והשיאו את אשתו".

ומפרש ה'תוספות' יום טוב' (שם פט"ז מ"ו) שאין הכוונה ל'בת קול' מן השמים שיצאה ואמרה 'פלוני מת', שהרי 'תורה לא בשמים היא', וכיון ש"אין משיחין בבת קול" (ב"מ נט, א) אין להשיא אישה על סמך זה. אלא ששמעו קול אדם צועק 'פלוני מת', ויש להניח בוודאות שהיה שם אדם והלך לו, ועל פי 'בת קול' כזו משיאין, כי עד אחד נאמן להשיא את האישה משום תקנת עגונות (להלן ה"ל כ"ט). ו'בת קול' היא שם המושאל על שם שבעל השמועה אינו לפנינו. וה'מגיד משנה' תמה מדוע לא הביא הרמב"ם הלכה זו שמשאין את האשה על סמך שמיעת בת-קול ש'פלוני מת'.

יום חמישי י"ד כסלו ה'תשע"ט **דין 'לשמה' בחליצה?**

שמדובר בכוננת מצוה. והוסיף ה'בית מאיר' כי לפי זה יתבאר טעם הדין (להלן הכ"ד) שאם הטעו את היבם ואמרו לו 'חלוץ לה על מנת שתיתן לך מאתיים זוז' וחלוץ לה – החליצה מתירה אותה אף אם לא תיתן לו את הכסף. ולכאורה יש לתמוה, מדוע אין זה נחשב קנין בטעות שאינו חל? אך לפי האמור מובן, כי כאן אין צורך כלל בכוננת הקנאה אלא מאחר והיבם כיוון בשעת המעשה לשם מצוה, ממילא האשה מותרת להינשא ואין צריכים את הסכמתו לכך. ולפי זה מבואר גם מדוע שניהם צריכים לכונן, והרי

הלכות יבום וחליצה פרק ד, הלכה ח: וצריך שתתבונן היבמה שתחליץ לו, ויתבונן הוא שיחליץ לה; ויעשו מעשים אלו לשמן.

יש לרונן במהות הכוונה הנדרשת בחליצה: האם מדובר בכוונה לשם קיום מצוה, כדין שאר המצוות שצריכים לכונן בשעת עשייתן או בכוונת קנין שהרי על ידי החליצה האשה 'קונה' את עצמה ומותרת להינשא.

ונחלקו הפוסקים בדבר: ה'חכם צבי' (סי' א) כתב שצריך להתכוון לשם הקנאה, ואילו ה'בית מאיר' (אהע"ז סי' קסט, סקמ"ד) כתב שמלשון הרמב"ם "ויעשו מעשים אלו לשמן" משמע

ולא עליה, והצורך בכוונת שניהם הוא לשם הקניין, שמאחר והיא נוטלת חלק פעיל בתהליך החליצה, עליה לכוון גם כן. ולמסקנת ה'מנחת חינוך' נדרשות שתי הכוונות יחדיו: גם כוונה לקיום מצוה מצד היבם, וגם כוונה לשם הקנאה מצד שניהם.

כאשר אדם מקנה דבר לחברו די כוונת המקנה ואין צורך בדעת הקונה? אלא שכאן גם היבם צריך לכוין כי מדובר על כוונה לקיום מצוה.

אך ה'מנחת חינוך' (מצוה תקצט, א) כתב שאת כוונת המצווה צריך רק היבם לכוון ולא היבמה, שכן המצווה מוטלת עליו

יום שישי ט"ו כסלו ה'תשע"ט

האם 'עשה' דוחה 'עשה'?

קנין גמור, והרי ה'עשה' של יבום אינו יכול לדחות את איסור ה'עשה', כמו ביבמה שהיא אלמנה לכהן גדול שלא קנה מן התורה כי "אין עשה דוחה את לא־תעשה ועשה" (להלן ה"א)?

וביאר הגר"ע איגר (תוס' רע"א שם):

יש לחלק בין 'עשה' שקיומו בעשיה חיובית לאיסור הנלמד מ'עשה' (לאו הבא מכלל עשה) שקיומו בהימנעות מעשיה:

'עשה' שמצוותו בעשיה אינו נדחה מפני 'עשה' אחר, כי "מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה" (פסחים שם), אך ביבמה האסורה ליבמה באיסור 'עשה', היינו גירות מצרית או אדומית (הנלמד מהכתוב "דור שלישי יבא להם בקהל ה' - ומכאן שדור ראשון ושני אסורים לבוא בקהל) והוא איסור 'לאו הבא מכלל עשה' - וודאי שנדחה מפני ה'עשה' של מצות יבום שקיומו ב'עשיה', כמו כל איסור 'לאו' הנדחה מפני 'עשה'.

וזהו שכתב הרמב"ם שאם עבר ובא על יבמתו האסורה עליו משום 'עשה', "קנה קנין גמור", כי מן התורה ה'עשה' של מצות יבום (שקיומו ב'עשיה') דוחה את איסור ה'עשה' (ביבמה גירת מצרית או אדומית) שהוא 'לאו הבא מכלל עשה'.

הלכות יבום וחליצה פרק ו, הלכה י: הִיְתָה הַיְבָמָה אֲסוּרָה עַל יְבָמָה אֲסוּר לָאו, או אֲסוּר עֲשֵׂה... הֲרֵי זוֹ חוֹלְצֵת לְאֵל מִתְנַבְּמָת... אִם עָבַר וּבְעַל יְבָמָתוֹ הָאֲסוּרָה מִשׁוּם לָאו או מִשׁוּם עֲשֵׂה... הֲרֵי זֶה קָנָה קִנְיָן גָּמוּר.

יבמה האסורה על היבם באיסור לאו, מותרת מן התורה להתיבם כי 'עשה' ('יבמה יבא עליה') דוחה 'לא תעשה', אך מגזירת חכמים ('שמא יבא עליה פעם שניה') אינה מתיבמת. ומאחר שמן התורה ראויה ליבום, אם עבר היבם ובא על יבמתו 'הרי זה קנה קנין גמור'.

והקשו אחרונים (ים של שלמה יבמות פ"ב ס"ג. שאגת אריה סי' לג. תוס' רע"א יבמות ס"ק סז. ועוד):

מבואר בגמרא (יבמות כ, ב) שיבמה האסורה על היבם באיסור 'לאו' ראויה ליבום מן התורה כי 'עשה דוחה לא תעשה' ולכן אם עבר ובא על יבמתו קנה קנין גמור ויוצאת בגט. ומשמע שיבמה האסורה על היבם באיסור 'עשה' (גירת מצרית או אדומית. ראה הל' אישות פ"א ה"ח) אינה ראויה ליבום מן התורה כיון ש'אין עשה דוחה עשה' (פסחים נט, א).

ולפי זה יש לתמוה על מה שכתב הרמב"ם "אם עבר ובעל יבמתו האסורה לו משום לאו או משום עשה... הרי זה קנה

שבת קודש ט"ז כסלו ה'תשע"ט

מתי לא חל הציווי 'ולו תהיה לאשה'?

כתב הרמב"ם (בה"י) ש'מוציא שם רע' על אשתו הוא האומר "נודע לי שזינתה תחתי אחר שארסתיה, ואלו הן עדי". ואם כן אף אם באו עדים והזימו את עדי הבעל, האשה צריכה להיאסר עליו כי 'שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא', אלא שגזירת הכתוב היא "ולו תהיה לאשה", ומצוות-עשה זו דוחה את האיסור.

אך זהו רק כאשר חל עליו דין 'מוציא שם רע' ומצוה שתשב תחתיו לעולם, אך כאשר הוציא שם רע על הנישואין הראשונים, שבוה מסתפקת הגמרא האם דינו כדין 'מוציא שם רע', אין הספק דוחה את האיסור שהחיל על עצמו (שוויה אנפשיה), ואם תשב תחתיו - הרי 'שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא', ואם יגרשנה - ספק שמא עובר על 'לא יוכל לגרשה'. ולכן אין בית-דין נוקקים לו אלא אם ירצה תשב האשה תחתיו, ואם ירצה להוציאה יוציא, כמשמעות לשון הרמב"ם "אם רצה לגרש, יגרש".

הלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה ט: קָרַשׁ נְעָרָה וְגֵרְשָׁה, וְחָזַר וְקָרַשָׁה וְהוּצֵיא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע, וְהִבִּיא עֲדִים שְׁוֹנֵתָה תַּחְתּוֹ בְּקִדּוּשֵׁין הָרִאשׁוֹנִים, וְנִמְצְאוּ זִמְמִין - הֲרֵי זֶה פְטוּר... וְכָל הַפְטוּר - אִם רָצָה לְגַרְשׁ, יִגְרַשׁ.

הגמרא (כתובות מו, א) מסתפקת ב'מוציא שם רע' על הנישואין הראשונים, האם דינו ככל מוציא שם רע שלוקה ומשלם קנס (לעיל ה"א) או לא. וכיון שהספק לא נפשט, פטור ממלקות כי ספק נפשות להקל ("מלקות במקום מיתה עומדת"), ופטור גם מקנס כי ספק ממון להקל. והקשה ה'משנה למלך':

אמנם פטור ממלקות ומקנס מספק, אך מדוע כתב הרמב"ם "אם רצה לגרש, יגרש", היינו שפטור ממצוות-עשה 'ולו תהיה לאשה', והרי "ספיקא דאורייתא הוא ופשיטא דאזלינן לחומרא"?

ומבאר ה'חתם סופר' (כתובות שם, ד"ה בעי):

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ט"ז כסלו תשע"ט

22 זו ספק מגרשת, שְׁמָא מְעַצְמוּ נִכְנַס לָהּ, שְׁהַגִּידְרוּת
23 אִין לָהּ תִּזְקָה¹⁴.

10 חרותה בעור בצבע שאינו נמחק. 11 שהביאתו
לפנינו ואומרת בעלי גרשני בו. 12 כי כתובת קעקע אינה
נמחקת. 13 ואינם לפנינו. 14 בהמות וכל בעל חי
נקראים "גודרות" על שם "גדרות צאן נקנה למקננו" ואדם
שתפשו אינו יכול לטעון לבעליהן: מכרתן לי (אם אין לו
שטר מכירה), כי יש לומר שמעצמן באו אליו.

24 ה. הִיָּה הִגֵּט חֲקוּק עַל הַטְּבֵּלָא¹⁵ וְהַעֲדִים עֲלָיו,
25 וְהוּא יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ¹⁶, אִף עַל פִּי שֶׁהָן מְחֻזְקִין
26 בַּטְּבֵּלָא שֶׁהוּא שְׁלָהּ - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת, שְׁהֶאֱשָׁה
27 עֲצָמָה כּוֹתֶבֶת אֶת גִּטָּהּ¹⁷; שְׁאִין קָיִים הִגֵּט אֲלָא
28 בְּחֻתְמֵי¹⁸, אִם אִין שָׁם עֲדֵי מְסִירָה¹⁹.

15 לוח. 16 וטוענת בעלי גרשני בזה. 17 והיא מקנתו
לבעלה שיהא שלו לקיים בו: "ונתן בידה" - משלו, כי אילו
לא הקנתה לו איך היא יכולה להתגרש, הרי לא נתן לה
כלום. 18 בעדים החתומים בו ובוודאי הקפידו שתקנה
לו את הקלף לפני הכתיבה. 19 כי אילו היו לפנינו עדי
מסירה, הרי היו יודעים אם הקנתה לו או לא.

29 ו. חֲקַק הִגֵּט עַל הַלּוּחַ או עַל הָאָבֶן או עַל טַס שֶׁל
30 מִתְּקָת, אִם חִפְרֵי יִרְכֵּי²⁰ הָאוֹתִיּוֹת - פְּשָׁר, שְׁזָה כְּתָב
31 הוּא. הָרִי הוּא אוֹמֵר: כְּתוּבָה בְּעַט בְּרִזְל. פְּלוֹמֵר,
32 שֶׁהוּא חִפְרֵי²¹. וְכֵן אִם חֲקַק הִירְכּוֹת מְאֻחָרֵי הַטַּס²²
33 עַד שֶׁבִּלְטוּ בְּפִנֵּי הַטַּס. אֲבָל אִם חִפְרֵי תוֹף הָאוֹת²³
34 עַד שֶׁיִּירָאוּ הִירְכּוֹת גְּבוּהוֹת מִפְּאֵן וּמִכַּפְּאֵן²⁴, כְּכֶתֶב
35 דֵּינֵר זָהָב שֶׁהֶכְתֵּב בּוֹלְט²⁵ - אִינוּ גִּט, שְׁאִין זֶה
36 כְּתָב²⁶.

20 גופי. 21 הרי שכתובה שוקעת שמה כתיבה.
22 אף על פי שחקיקת האותיות (מאחורי הטס) נעשית
באופן הפוך - הרי נראות כסדרן בפני הטס. 23 החלק
הפנימי של האות, החלל שלו. 24 שגם מצדי האותיות
שמבחוץ חקק, ונמצאת האות עשויה מאליה. 25 על ידי
הכאת חותם המטבע בקורנס על הדינר. 26 כי לא עשה
מעשה בגוף האות.

37 ז. הַמְקַרְעַ עַל הָעוֹר תִּכְנִית כְּתָב²⁷, או שְׁרָשֵׁם עַל הָעוֹר
38 תִּכְנִית כְּתָב²⁸ - הָרִי זֶה פְּשָׁר²⁹. כּוֹתֵבִין אֶת הִגֵּט בְּכָל
39 כְּתָב וּבְכָל לְשׁוֹן. גִּט שֶׁנִּכְתַּב בְּכֶתֶב מִן הַלְּשׁוֹנוֹת,
40 וְעֲדִיו חֲתוּמִין בְּכֶתֶב אַחֵר - פְּשָׁר. וְהוּא, שֶׁיְהִי הַעֲדִים
41 מִפְּרִיזִין לְשׁוֹן הַכְּתָב וְהַתְּיָבָה³⁰.

27 שחורץ ומסרט בעור ואינו ממלאו בדיו אלא סריטתו
זוהי כתיבתו. 28 אף על פי שרישום על עור אינו
מתקיים, כי אפשר לנגבו ולהסירו מהר. 29 הואיל
ורישום [=כזה] מתקיים על דבר אחר, וכאן אינו מתקיים

יום ראשון י' כסלו ה'תשע"ט

הלכות גירושין

פֶּרֶק רְבִיעִי

1 נתבאר בו כמה כותבין הגט ועל מה, נוסח הגט, ודיני
כתיבתו.

1 א. אִין כּוֹתֵבִין אֶת הַגֵּט אֲלָא בְּדָבָר שֶׁרְשׁוּמוֹ עוֹמֵד²,
2 כְּגוֹן דִּי וְסִקְרָא וְקוּמוֹס וְנִקְנָתוּם וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. אֲבָל
3 אִם כְּתָבוּ בְּדָבָר שֶׁאִינוּ עוֹמֵד, כְּגוֹן מִשְׁקִין וְמִי פְרוֹת
4 וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - אִינוּ גִּט. כְּתָבוּ בְּאֶבֶר בְּשַׁחֲר
5 וּבְשִׁיחֹר - פְּשָׁר, וְאִין כּוֹתֵבִין בְּהֵן לְכַתְּחִלָּה³.

2 מתקיים. 3 כנראה שאינם מתקיימים כל כך כמו דיו
וסיקרא וכו' וכיוצא בהן.

6 ב. כּוֹתֵבִין בְּמִי עֲפָצָא לְכַתְּחִלָּה עַל גַּב הַנֶּזֶר וְהַעוֹר
7 וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן; אֲבָל לֹא עַל גַּבֵּי מְגִלָּה עֲפוּצָה, מְפִנֵּי
8 שֶׁאִינוּ נִפְרֵי. וְאִם כְּתָב - אִינוּ גִּט. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בּוֹ.
9 עַל הַפֶּל כּוֹתֵבִין אֶת הַגֵּט, וְאֶפְלוּ עַל אִסּוּרֵי הַנְּאָה⁴.
10 וְכּוֹתֵבִין עַל דָּבָר שֶׁיִּכּוֹל לְהַזְדַּיֵּף. וְהוּא, שֶׁיִּתְּנוּ לָהּ
11 כְּעֲדֵי מְסִירָה.

4 שמראה הקלף כמראה הכתב. 5 כגון עור על
שהקריבו לעבודה זרה, שכולו אסור בהנאה. ומה שכתב
רבינו: "כותבין את הגט" אין הכוונה שמותר לכתוב
לכתחילה, שהרי הוא נהנה מעבודה זרה בזה שמסדר עליו
את גיטו וחוסך נייר, אלא הכוונה שמצד הלכות גיטין הגט
כשר ואפשר לכתוב עליו, אבל מצד הלכות עבודה זרה
בוודאי יש בזה איסור. וכן דעת התוספות בגיטין: שאסור
לכתחילה לכתוב גט על איסורי הנאה.

12 ג. כִּיּוֹצֵא? כּוֹתֵב (אוֹתוֹ) עַל הַנֶּזֶר הַמְּחֻזָּק⁶, עַל
13 הַדְּפִתְרָא⁷ וְעַל הַחֶרֶס וְעַל הָעֵלִין, וְעַל יָדוֹ שֶׁל עֶבֶד
14 וְעַל קֶרֶן שֶׁל פְּרָה, וּמוֹסֵר לָהּ הָעֶבֶד וְהַפְּרָה⁸ או הַנֶּזֶר
15 הַמְּחֻזָּק וְהַדְּפִתְרָא וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּפִנֵּי עֲדִים⁹.

6 שנכתב עליו איזה כתב ונמחק. 7 עור שאינו מעובד
כל צרכו, מלוח וקמוח ואינו עפוף, ואין המחק שלו ניכר.
8 ואינו חותך את הקרן לאחר הכתיבה. 9 אלה הם "עדי
מסירה".

16 ד. הִיָּה הִגֵּט חֲקוּק עַל יָדוֹ שֶׁל עֶבֶד בְּכַתְּבַת קַעֲקַע¹⁰,
17 וְהִיָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ¹¹, וְהִיָּה הַעֲדִים חֲקוּקִים עַל
18 יָדוֹ - הָרִי זֶה מְגֵרֶשֶׁת אִף עַל פִּי שֶׁאִין לָהּ עֲדֵי
19 מְסִירָה, שֶׁהָרִי אִין יִכּוֹל לְהַזְדַּיֵּף¹². אֶפְלוּ הִיָּה מְחֻזְקִין
20 בְּעֶבֶד שֶׁהוּא שְׁלוֹ, וְגִט חֲקוּק עַל יָדוֹ, וְהוּא יוֹצֵא
21 מִתַּחַת יָדָהּ, וְהִיא אוֹמְרַת: בְּעֲדִים נִמְסָר לִי¹³ - הָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28 דַּמְמָקוּם פְּלוּנִי, וְכָל שׁוֹם אֶחָרָן וְחִנְיָכָה דְאִית לִי
 29 וְלֵאבְהֵתִי וְלֵאֲתָרִי וְלֵאֲתָרִיהוֹן דְאֶבְהֵתִי, צְבִיתִי בְרַעוּת
 30 נַפְשִׁי בְדִלָּא אָנִיסְנָא וּפְטָרִית וְשִׁבְקִית וְתְרוּכִית יְתִיבִי
 31 לִיכִי אֲנֵת פְּלוּנִית בַּת פְּלוּנִי דִּמְמָתָא פְּלוּנִית, וְכָל
 32 שׁוֹם אֶחָרָן וְחִנְיָכָה דְאִית לִיכִי וְלֵאבְהֵתִיכִי וְלֵאֲתָרִיכִי
 33 וְלֵאֲתָרִיהוֹן דְאֶבְהֵתִיכִי, דִּי הָיִית אֲנִתְמִי מִן קַדְמַת
 34 דְנָא, וְכַדוּ פְטָרִית וְשִׁבְקִית וְתְרוּכִית יְתִיבִי לִיכִי,
 35 דִּיתְהוּוּיִין רִשְׁאָה וְשִׁלְטָאָה בְנַפְשִׁיכִי לְמַהֲדָה
 36 לְהַתְנַסְבָּא לְכָל גְּבַר דִּיתְצַבְיִין, וְאִינְשׁ לֹא יִמְחָה
 37 בִּידִיכִי מִן שְׂמִי מִן יוֹמָא דְנָן וְלַעֲלָם. וְהָרִי אֵת
 38 מוֹתָרַת לְכָל אָדָם. וְדָן דִּי יְהִי לִיכִי מִנְאִי סִפְרָה
 39 תְרוּכִין וְגַט פְטוּרִין וְאֶגְרָת שְׁבוּקִין פְּדַת מִשָּׁה
 40 וְיִשְׂרָאֵל.

41 וְהָעֵדִים חוֹתְמִים לְמַטָּה כְּמוֹ שִׁפְאָרְנוּ: פְּלוּנִי בֶן
 42 פְּלוּנִי עֵד. פְּלוּנִי בֶן פְּלוּנִי עֵד.

43 יג. כְּשִׁיכְתָב הַגָּט בְּלִשׁוֹן הַזֶּה וּבְנִסְחָה זֶה, לֹא יִכְתֹּב
 44 'וְדִין' בִּי"ד, שְׂמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'וְדִין'. פְּלוּמֵר,
 45 מִשְׁפָּט יִהְיֶה בֵּינִי וּבֵינִיךָ. וְלֹא יִכְתֹּב 'וְאִיגְרָת' בִּי"ד,
 46 שְׂמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'וְאִי גְרָת'. פְּלוּמֵר, אִם זְנִית. לֹא
 47 יִכְתֹּב 'לִימְהָד' בִּי"ד, שְׂמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'לִי מְהָד'.
 48 [בְּכֵן יִרְחִיק רַגְלֵהּ הַה"א מִגְּמָה, שְׂמָא יִקְרָא 'לְמַהֲדָה'.]
 49 פְּלוּמֵר, לְשַׁחוּק. וְלֹא יִכְתֹּב 'תְּהוּוּיִין' וְיִתְצַבְיִין בְּשִׁנֵּי
 50 יוֹדִין, שְׂמָא יִקְרָא הַקּוּרָא 'תְּהוּוּיִין' וְיִתְצַבְיִין.
 51 פְּלוּמֵר, שֶׁהוּא מְדַבֵּר עִם שְׁתֵּי נָשִׁים. וְנִמְצָא שְׂאִינוּ
 52 מְגַרְשׁ לְיוֹ, אֲלָא לְשִׁתִּים אַחֲרוֹת. וְכֵן יִאָרִיף לְיוֹ
 53 ד'וְכַדוּ', שְׂמָא תְדַמָּה לְיוֹד וְיִהְיֶה מִשְׁמַעוֹ 'וְכַדוּ'.
 54 פְּלוּמֵר, בְּתַנְאִי זֶה אֶפְסוּר אוֹתָהּ. וְכֵן יִאָרִיף לְיוֹ
 55 ד'תְרוּכִין' ו'שְׁבוּקִין', שְׂמָא תְדַמָּה לְיוֹד וְיִהְיֶה
 56 מִשְׁמַע 'תְרוּכִין' ו'שְׁבוּקִין'. פְּלוּמֵר, שֶׁהוּא אוֹמֵר לָהּ
 57 שֶׁהִיא שִׁבְקָה וְגִרְשָׁה אוֹתָהּ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה צָרִיף
 58 לְהַזְהֵר בְּכָל לִשׁוֹן וּבְכָל פְּתָב שִׁיכְתָב, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כּוֹ
 59 מִשְׁמַע שְׁתֵּי עֲנִינִית.

60 יד. הָרִי שִׁכְתָב בְּנִסְחָה זֶה וְלֹא הָאָרִיף וּוּי"ן אֵלָיו, אוֹ
 61 לֹא פְתָב הַיּוֹדִין הַיְתָרוֹת, אוֹ שִׁכְתָב הַיּוֹדִין
 62 שְׂאִמְרָנוּ שֶׁלֹּא יִכְתְּבוּ - הָרִי זֶה גֵט פְּסוּל³⁴. וְכֵן כָּל
 63 כִּיּוּצָא בְּזָה בְּכָל לִשׁוֹן - פְּסוּל³⁵.

34 כיון שאמרו חכמים לא לשנות והוא שינה ממטבעם הרי זה פסול ולא תינשא בו לכתחילה. 35) וכתב הראב"ד בשם גאון: "כל אלו הדקדוקים, כשהבעל עומד ומערער" כלומר, כשהבעל בעצמו כתב הגט או הכתיב לסופר מפיו ואחרי כן ערער וטוען שבכוונה כתבו כך כדי לפסול ולקלקלה, אזי יש בדבריו ממש. אבל כאשר אמר הבעל לסופר לכתוב הגט סתם, וטעה הסופר באחד מאלה הדקדוקים, ואין הבעל מערער - הגט כשר, ואפילו כשהבעל

מצד גריעות העור [=ולא הרישום עצמן] הרי זה כתב גמור. 30) ואף על פי שלעיל כתב רבינו: "ואם אינם יודעים לקרות קוראים בפניהם והותמים והוא שיכירו לשון הגט", הרי שאינם צריכים להכיר אלא את הלשון ולא את הכתיבה, - אך כאן, הואיל והעדים חתמו בכתב אחר אין ההקראה מספקת, אלא צריכים שהם עצמם יכירו כתיבת הלשון.

1 ח. אַחַד מִן הָעֵדִים חָתַם בְּכַתָּב (לְשׁוֹן אַחַת), וְהָעֵד
 2 הַשֵּׁנִי בְּכַתָּב לְשׁוֹן אַחֶרֶת - פְּשָׁר. אֲבָל אִם הָיָה
 3 מְקַצֵּת הַגָּט פְּתוּב בְּלִשׁוֹן אַחַת וּמְקַצֵּתוּ בְּלִשׁוֹן אַחֶרֶת
 4 - פְּסוּל³¹.

31) "גט שכתבו בחמש לשונות וחתמו עליו חמשה עדים בחמש לשונות פסול". וסובר רבינו שאפילו חתום בלשון אחת, כל שלא נכתב בלשון אחת פסול, הואיל והגט הוא עניין לעצמו צריך שלא יהיו בו חילופים ושינויים לשוניים, אבל חתימת העדים יכולה להיות בשתי לשונות כי כל חתום הוא עניין בפני עצמו. אבל מקצתו לשון הקודש ומקצתו ארמית כשר, כי שתיהן ניתנו בסניני וכלשון אחת הן, ולכן נוהגים עכשיו לכתוב גט מקצתו בלשון הקודש ורובו ארמית.

5 ט. כָּל לִשׁוֹן שִׁיכְתָב בָּהּ הַגָּט, צָרִיף שִׁיזְהֵר הַסּוֹפֵר
 6 בְּדַבְרֵי הַגָּט שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשְׁמַעוֹ שְׁנֵי עֲנִינִים, עֵד
 7 שֶׁנִּמְצָא הַקּוּרָא אוֹמֵר: שְׂמָא לְכָף וְלְכָף נִתְפַּנֵּן שְׂאִין
 8 מִשְׁמַעוֹ לְשׁוֹן גְּרוּשִׁין, אוֹ שְׂמָא לְעִנְיָן זֶה נִתְפַּנֵּן
 9 שְׁמִשְׁמַעוֹ לְשׁוֹן גְּרוּשִׁין; אֲלָא יִהְיֶה הַדְּבָרִים שְׂאִין
 10 בְּהֵן סִפְק בְּאוֹתוֹ הַלִּשׁוֹן, אֲלָא מִשְׁמַעוֹ עִנְיָן אַחַד,
 11 שְׁגַרְשׁ וְשִׁלַּח פְּלוּנִי אֵת פְּלוּנִית.

12 י. וְכֵן צָרִיף שִׁיזְהֵר אוֹתוֹ הַפְּתָב מִבְּאָר הַיֵּטֵב בְּאוֹתוֹ
 13 הַפְּתָב שִׁיכְתָב בוֹ, עֵד שִׁיַּדְעוּ הַקְּטָנִים לְקִרְוֹתוֹ
 14 שְׁמִפְרִים אוֹתוֹ פְתָב שְׂאִינָן לֹא נְבוּנִים וְלֹא סְכָלִים
 15 (וְלֹא בְּקָטָנִים) אֲלָא בִּינוּנִים. וְלֹא יִהְיֶה פְתָב מִעֲקָם
 16 וּמִבְּלָבָל, שְׂמָא תְדַמָּה אוֹת לְאוֹת וְנִמְצָא הָעִנְיָן
 17 מִשְׁתַּנָּה.

18 יא. הָיָה כּוֹ מִשְׁמַעוֹת שְׁנֵי עֲנִינִים, אוֹ שֶׁהִיָּה בְּכַתְּבוֹ
 19 עֲקוּם אוֹ בְּלְבוּל עֵד שְׂאֶפְשֵׁר שִׁיִּקְרָא מִמֶּנּוּ עִנְיָן אַחֵר
 20 - הוֹאִיל וְנִקְרָא לְעִנְיָן הַגְּרוּשִׁין וְיֵשׁ בוֹ מִשְׁמַע
 21 גְּרוּשִׁין, הָרִי זֶה פְּסוּל³². כְּבָר נִהְגוּ כָּל עַם יִשְׂרָאֵל
 22 לְכַתֵּב הַגָּט לְשׁוֹן אֶרְמִי³³ וּכְנִסְחָה זֶה, אֶף עַל פִּי
 23 שְׂמַתָּר לְכַתְּבוֹ בְּכָל לִשׁוֹן לְכַתְּחִלָּה.

32) רק מדבריהם. ואינו בטל מן התורה. 33) וגם במשנה הוא מנוסח בארמית.

24 יב. וְזֶה הוּא נִסְחָה הַגָּט:

25 בְּכָף בְּשִׁבְתָּ, בְּכָף וְכָף לִירַח פְּלוּנִי, בְּשִׁנַּת כָּף וְכָף
 26 לִיצִירָה אוֹ לִשְׁטוּרוֹת, לְמַנְיָנָא דְרִגְלִינָא לְמִימְנֵי בַּהּ
 27 הָכָא בְּמָקוּם פְּלוּנִי. (אִיף) אָנָּא פְּלוּנִי כֵר פְּלוּנִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

45) בצורה כוללת ובנוסף אחיד לכולן. (46) שיש לחוש שחתימת העדים אינה אלא על הגט האחרון.

35 יט. פתב: אנו פלוני ופלוני גרשנו ונשתינו פלונית
36 ופלונית, והשלים הגט - אף על פי שנמסר לכל
37 אחת מהן בעדי מסירה, אינו גט. שאין שתי נשים
38 מתגרשות בגט אחד, שנאמר: וכתב לה - ולא לה
39 ולבתה. חזר ופרט בתוך הגט, וכתב: פלוני גרש
40 פלונית ופלוני גרש פלונית בזמן פלוני - הרי אלו
41 פשוטים.⁴⁸

47) באותו הזמן האחד לכולן. (48) כל שהזוג מודגש בנפרד אין לו דין של שתי נשים מתגרשות בגט אחד.

42 כ. פתב שני גטין בשני דפין⁴⁹ במגלה אחת זה פצד
43 זה: אם יש שם שני עדים נקראים בסוף גט זה ושני
44 עדים בסוף גט זה - הרי זה פשוט, וכל שתצא מגלה
45 זו מתחת ידה - מגרשת⁵⁰.

49) טורים. (50) ואין השנייה מתגרשת עד שתביא עדי מסירה.

46 כא. הרי שם שני עדים בלבד באים מתחת גט זה
47 לתחת גט זה⁵¹: אם יצא מתחת יד זו שהעדים
48 נקראים עם גטה⁵² - הרי זו מגרשת; ואם יצא
49 מתחת יד שניה שאין העדים נקראים עמו - אינו
50 גט עד שימסר לה בעדים.

51) כגון שחתום תחת הראשון: ראובן בן, ותחת הגט השני: יעקב עד. (52) זה הראשון שחתום בו: ראובן בן (כי "יעקב עד" אינו אלא המשך של החתימה הקודמת), אבל אילו היה חתום תחת הראשון ראובן, ותחת השני: בן יעקב עד, שניהם כשרים, כי אלו הם שני עדים נפרדים, הראשון חותם: ראובן והשני חותם עצמו: בן יעקב עד.

51 כב. פתב שני גטין בשני דפין זה למעלה מזה, והעדים בין שני הגטין, שנמצאו בסוף הראשון ולמעלה מן השני, אם היה יוצא מתחת יד זו שהעדים נקראין בסוף גטה - הרי זו מגרשת, וזו שהעדים נקראין בראש גטה מלמעלה אינה מגרשת⁵³. העדים שחתמו בראש הדף של גט או מצדו או מאחוריו⁵⁴ - אינו גט; ואם נמסר לה בעדים
58 - פשוט⁵⁵.

53) שצריך שיהיה גג החתימה מכוון כלפי רגלי הכתב כדרך החותמים. (54) מעבר לדף. (55) שאין זה גרוע מגט שלא חתמו עליו כלל ונמסר בעדים, שהוא כשר.

59 כג. הקיף⁵⁶ ראש הדף זה לראש דף זה והעדים באמצע⁵⁷, שנמצאו העדים בראש שני הגטין - שניהם בטל⁵⁸; ואם נמסרו להן בעדים - שניהם פשוטים.

56) חיבר. (57) שהתחיל לכתוב גט מאמצע הקלף ועד

מערער אבל עדים מעידים שזוהי טעות סופר אין ערעור ערעור, והגט כשר.

1 טו. גט שמחק בו אות או תבה³⁶, או שתלה בין השטין³⁷: אם מטפס³⁸ הגט - הרי זה פשוט, ואם מן התרף³⁹ - אינו גט⁴⁰. ואם חזר ופרש בסוף הגט⁴¹ שאות פלונית תלויה או על מחק - אפלו מתרף הגט פשוט, פשוט שטרות. וכן גט שנמצא קרוע שתי וערב⁴², שהוא קרע של בית דין - הרי זה גט בטל, פשוט השטרות. אבל אם נקרע ואינו קרע של בית דין - פשוט.

36) ונשאר במקומו מקום חלק, או שכתב על מחק. (37) בין השורות. (38) מהמלים שהם נוסח אחד וכללי בכל הגיטין. (39) מהמלים המיוחדים לגט זה, כגון: שם האיש והאשה ומקום מגוריהם וכן הזמן וכו'. והמלים "הרי את מותרת לכל אדם". (40) שמה במקום המחק היה איזה תנאי והוא מחקו. (41) לפני חתימת העדים. (42) לאורכו ולרחבו.

9 טז. נמוק או שהקריב או שנעשה ככברה - פשוט. נמחק או נשטטש ובבואה שלו קנימת: אם יכול לקרות - פשוט, ואם לאו - אינו גט.

12 יז. במה דברים אמורים? פשהה הגט יוצא מתחת ידה בעדי חתימה ואין שם עדי מסירה; אבל אם יש שם עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה פשוט⁴³ - הרי זה פשוט, אף על פי שהיה תרף הגט על המחק או בין השיטין או שהיה קרוע שתי וערב פשתן לה בפניהם⁴⁴.

43) שלא היה מטושטש. (44) שהרי אפילו אם כתבו כולו על נייר מחוק כשר כשנתנו לה בעידי מסירה.

18 יח. חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהן: אם כתבוהו בכלל⁴⁵, כגון שכתבו: בכף בשבת גרש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית, וכן אמר פל אחד מהן לאשתו 'ליכי די תהוין', וכל טפס הגט, ושני עדים חותמין מלמטה - הרי זה גט פשוט, וינתן לכל אחת מהן בעדי מסירה; ואם אין שם עדי מסירה כלל - פל מי שתצא מגלה זו מתחת ידה מגרשת. אבל אם פתב: בכף בשבת גרש פלוני לפלונית, והשלים הגט, והתחיל תחתיו גט אחר באותה מגלה וכתב: וביום זה או בכף בשבת גרש פלוני לפלונית, והשלים הגט השני, וכן עד שהשלים פל הגטין, והעדים מלמטה: אם נתנה מגלה זו לכל אחת מהן בעדי מסירה - הרי פלן מגרשות; ואם אין שם עדי מסירה, והיתה מגלה זו יוצאה מתחת יד אחת מהן: אם היתה זו שגטה באחרונה שהעדים נקראין עמו - הרי זו מגרשת, ואם היתה המגלה יוצאה מתחת יד אחת מן הראשונות - הרי זו ספק מגרשת⁴⁶.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר להלן הי"ז. (4) לצמיתות. (5) לזמן קצוב, שגם שכירות הרי היא כקנין, כמבואר במשנה (מעשר שני פ"ה, מ"ט). (6) גיטין עז, ב. ואין אומרים בחצרה: "מה שקנתה אשה, קנה בעלה" ואם כן עדיין לא יצא הגט מרשות הבעל, כי אנו אומרים: "גיטה וחצרה באים כאחת". כלומר, על-ידי הגט, באה לה חצרה לעצמה, שהרי משנתגרשה פסקה זכות הבעל בקניניה (שם).

23 **ב. הַזֹּרֵק גִּט לְאִשְׁתּוֹ לְתוֹךְ חֲצֵרָה: אִם הָיְתָה עוֹמֶדֶת**
24 **שָׁם בְּצַד חֲצֵרָה - נִתְגַּרְשָׁה; וְאִם לֹא - לֹא נִתְגַּרְשָׁה,**
25 **עַד שֶׁתַּעֲמֹד בְּצַד חֲצֵרָה.⁷ וְאִף עַל פִּי שְׁהִיא חָצֵר**
26 **שֵׁשֶׁתֶּמֶר הַגֵּט בְּתוֹכָהּ.⁸ שְׁחֹבֵי הִיא לָהּ הַגְּרוּשִׁין,**
27 **וְאִין חֲבִין לְאָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו.¹⁰**

(7) שחצרה כידה. מה ידה סמוכה לה, אף חצרה הסמוכה לה (שם). (8) שהיא נעולה. (9) ובדפוס קושטא: שחובה. (10) שלא תאמר: תקנה לה חצרה את גיטה מידה מדין שליחות, שמשנתן הגט בחצרה, יהיה כמו שנתן הגט לשלוחה, ושלוחה כמותה, לפיכך מסביר רבינו: הואיל והגט הוא לחובתה, אי אפשר לנו למנות שליח שלא בהסכמתה ושלא בפניה, ולפיכך אינה מגורשת (בבא-מציעא יב. וראה הל' זכיה ומתנה פ"ד, ה"ב). ולפי זה, אם היא תאמר לו זרוק לי גיטי בחצרי ותזכה לי חצרי, וזרקו בחצרה - תהיה מגורשת אע"פ שלא עמדה בצדה, שהרי עשתה חצרה שליח לקבלה, וכיוצא בזה אמרו בירושלמי (גיטין פ"א, ה"א): "נתן לה גיטה ואח"כ אמרה תזכה לי חצרי שבעכו, נעשית כמי שהיתתה ידה ארוכה" (בית יוסף) אהע"ז סי' קלט בשם הרשב"א).

28 **ג. הֵיָתָה עוֹמֶדֶת בְּרֹאשׁ הַגֵּט שָׁלָה וְהוּא מְלַמְטָה**
29 **בְּחֲצֵרוֹ, וְזָרְקוּ לָהּ לְמַעְלָה - בֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ לְאוֹרֵי**
30 **מְחִיצוֹת הַמַּעְקָה¹¹ אוּ לְפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים¹²**
31 **סְמוּךְ לַגֵּט¹³ נִתְגַּרְשָׁה¹⁴. וּבְלִבְד שְׁנֵינוּח¹⁵. אֲבָל אִם**
32 **נִמְחַק¹⁶ אוּ נִשְׂרַף קִדְם שְׁנֵינֵי לָהּ, אִף עַל פִּי שְׁנִמְחַק**
33 **לְאַחַר שֶׁהִגִּיעַ לְאוֹרֵי מְחִיצוֹת אוּ אַחַר שֶׁהִגִּיעַ**
34 **לְפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים סְמוּךְ לַגֵּט¹⁷, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׂבְּחָה**
35 **הָרוּחַ וְהֶעֱלֵתָהּ וְנִמְחַק אוּ נִשְׂרַף - הוּאִיל וְאִינוּ**
36 **הוֹלֵךְ לְנוּחַ, אִינוּ גִּט וְלֹא נִתְגַּרְשָׁה¹⁸.**

(11) שמסביב לגג, שהוא מקום המשתמר מפני הרוח וכדומה. (12) כל פחות משלשה טפחים סמוך לארץ, הרי הוא כלבוד (כמחובר) לארץ. (13) אפילו כשאין שם מעקה. (14) גיטין עט, א. (15) על הגג ממש, ואז הרי היא מגורשת למפרע, שאפילו מת הבעל לפני הנחתו, או אם קידשה אחר בינתיים (משהגיע לאויר מחיצות המעקה) הרי היא מגורשת מראשון ומקודשת לשני (מגיד-משנה). ובדפוס רומי וקושטא: "ובלבד שלא יורד לנוח". (16) ע"י גשמים. (17) ובדפוס רומי וקושטא: כיון. (18) שהרי זה אויר שאין סופו לנוח, ואינו כמונח. וכ"ה בגיטין שם: "נמחק דרך עליה - לא", ומפרש רבינו, כל שהבעל היה צריך להעלות הגט, שלא כדרך תנועתו הטבעית (שהיא מלמעלה למטה) אין כח הבעל לא בעלייתו ולא בהנחתו

סופו, וחזר וכתב גט אחר מאמצע הקלף ועד סופו השני. (58) שאין החתימה נקראת לא עם זה ולא עם זה.

1 **כד. שִׁיר מְקַצֵּת הַגֵּט וְכִתְבוּ בְּדָף הַשְּׁנִי, וְהַעֲדִים**
2 **מְלַמְטָה בְּסוֹף הַדָּף הַשְּׁנִי - כְּשֵׁר. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה נֶפֶר**
3 **בְּמַגְלָה שְׁלֹא נִחְתָּךְ⁵⁹ וְשִׁלְכָךְ נִתְפַּן הַסּוֹפֵר שְׁיִשְׁלִים**
4 **בְּדָף הַשְּׁנִי; אֲבָל אִם אִינוּ נֶפֶר, אִף עַל פִּי שְׁנִמְסֵר**
5 **בְּעֵדִים - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגַרְשָׁת, שְׁמָא שְׁנֵי גִטִּין הָיוּ**
6 **וְנִחְתָּךְ מְקַצֵּת זֶה מְסוּף הַדָּף⁶⁰ וּמְקַצֵּת הַשְּׁנִי מְרֹאשׁ**
7 **הַדָּף⁶¹.**

(59) לא מלמעלה ולא מלמטה. (60) מפני תנאי שהיה בו. (61) ונמצא מגרשה בגט שאינו שלו, וגם העדים לא חתמו על גט שלו כי אם על השני שהוא גט של אדם אחר וגם עדי מסירה לא יועילו כאן, שהרי הגט השני לא נכתב לגמרי בשביל זה, אם לא שיעידו, שגט אחד היה מתחילתו.

8 **כה. הָרִי שֶׁפְּתַב הַגֵּט, וְאַחַר שְׁנִמְרָ פְּתַב: שְׁאֵלוּ**
9 **בְּשָׁלוֹם פְּלוֹנִי, אוּ: שְׁלוֹם עֲלֶיךָ פְּלוֹנִי רַעִי, וְכִיּוּצָא**
10 **בְּזָה, וְחִתְמוּ הָעֵדִים מְלַמְטָה, וְהָרִי גִט זֶה יוּצָא**
11 **מִתַּחַת יָדָה - הָרִי זֶה סֶפֶק מְגַרְשָׁת, שְׁמָא לֹא חִתְמוּ**
12 **הָעֵדִים אֶלָּא עַל שְׁאִילַת שְׁלוֹם. אֲבָל אִם פְּתַב:**
13 **וְשְׁאֵלוּ בְּשָׁלוֹם פְּלוֹנִי, אוּ: וְשָׁלוֹם עֲלֶיךָ רַעִי, וְכִיּוּצָא**
14 **בְּזָה, שְׁהָרִי לָהּ דְּבָרִים אֵלוּ עַל דְּבָרֵי הַגֵּט⁶² וְעַל**
15 **שְׁנֵיהֶם חִתְמוּ - הָרִי זֶה מְגַרְשָׁת. וְאִם נִמְסֵר לָהּ**
16 **בְּעֵדִים - בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף הָרִי זֶה גִּט כְּשֵׁר⁶³.**

(62) וא"ו החיבור מוספת על ענין ראשון. (63) שאפילו לא חתמו העדים אלא על שאילת שלום בלבד, הרי יש לפנינו עדי מסירה והם העיקר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) כלל בו רבינו דיני נתינה לידה, זרק הגט לידה והחוט הקשור בו.

17 **א. זֶה שְׁנֵינֵי בְּתוֹרָה וְנִתְּנָה בְּיָדָה, אִין עֲנִין הַכְּתוּב**
18 **אֶלָּא שְׁנֵינֵי הַגֵּט לָהּ, וְאַחַד יָדָה אוּ חִיקָה² אוּ חֲצֵרָה**
19 **אוּ שְׁלוּחָה שֶׁעֲשֵׂתָה יָדוּ כְּיָדָה - הַכֹּל אֶחָד הוּא.³**
20 **וְאַחַד חֲצֵרָה הַקְּנוּיָה לָהּ⁴ אוּ חֲצֵרָה הַמְּשַׁפְּרָת⁵ אוּ**
21 **שְׁאוּלָה לָהּ⁶ - הַכֹּל רְשׁוּתָהּ הוּא, וּמְשִׁיגֵיעַ גִּט**
22 **לְרִשְׁוּתָהּ נִתְגַּרְשָׁה.**

(2) הריוח שממעל לחגורה בין הבגד ובין החזה, ככתוב (שמות ד, ו): "הבא נא ירך בחיקך". ולדעת ה'תוספות' (גיטין עח.) חיק זה - כשבגדיה נגררים על גבי קרקע וזרק הגט עליהם. (3) גיטין עז, א. שאילו היה נאמר: "ובידה יתננו", היה משמע בידה דוקא, אבל עכשיו שנאמר "ונתן בידה" - נתינה כל שהיא במשמע, וידה לאו דוקא. ועל כרחק "ידה" פירושה - רשותה, ככתוב (במדבר כא, כו): "ויקח את כל ארצו מידו" (רש"י שם, וכן בבבא-מציעא נו:) וכתבה התורה "ידה", ללמדנו שכל רשות תהיה משתמרת לדעתה כמו ידה, פרט לנתנו ביד עבדה והוא ניעור, שאינו משתמר לדעתה, שהוא משמר את עצמו ואת מה שבידו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30) סלים או חביות. 31) ושתיהן ברשות הבעל (מגיד-משנה). 32) ובכת"י התימנים: לתוכה. 33) שם עט, ב: "שאינן מחיצות כלי עשויות לאוירן לשמור, שאין כלי עשוי אלא להניח בתוכו" (רש"י שם). וזהו ההבדל בין שתי הצרות שבהלכה הקודמת, לשתי קופות בנידון שלפנינו. 34) ומתוך כך אין הבעל מקפיד על מקומה, הואיל ואינה ראויה לשימוש. 35) הרי היא ראויה לשימוש, והבעל מקפיד על מקומה (מגיד-משנה).

24 ח. זרק לה גטה והיא בתוך ביתו או בתוך תצרו -
25 אינה מגרשת, עד שניגיע הגט לידה או לכלי³⁶ מן
26 הכלים שלה שאין הבעל מקפיד על מקומו, כגון
27 צלוחית או כפיפה³⁷ קטנה או פיוצא כהן³⁸. וכן אם
28 הגיע למטה שלה שהיא יושבת עליה³⁹, והיתה
29 גבוהה עשרה טפחים - הרי זו מגרשת; שהרי
30 חלקה רשות לעצמה⁴⁰, ואין הבעל מקפיד על מקום
31 פריעי המטה⁴¹.

36) ובדפוס רומי וקושטא, ובכת"י התימנים, נוסף: או לחיקה. 37) סל. 38) שם עט, א: "שהמכניס אשתו לתוך ביתו, על-מנת להיות כלי תשישיה קטנים עמה - הוא מכניסה" (רש"י). 39) לדעת ה'מעשה רוקח' דוקא שזרק לה גיטה בשעה שישבה על מיטתה, ואין דרך הבעל להקפיד להקימה ממנה. 40) כל גובה עשרה טפחים מהווה רשות לעצמו, כמבואר בברכות כה, ב. והל' קריאת שמע פ"ג, ה"ט. ומעתה אין רשות הבעל מבטלת את רשות מיטתה. 41) רגלי מיטתה, אע"פ שהם למטה מעשרה טפחים - אין הוא מקפיד על מקומם, הואיל והמיטה עצמה גבוהה עשרה, ונוחה להשתמש תחתיה (גיטין שם, וברש"י). ויתכן שאין זה אלא בכלי האשה ברשות הבעל, אבל כליו של לוקח ברשות מוכר, לא יקנו לו אפילו כשהכלי גבוה עשרה טפחים ואויר תחתיו (מגיד-משנה). וראה בבא-בתרא פה, ב. והל' מכירה פ"ד, ה"א.

32 ט. השאיל לה הבעל מקום בחצרו ולא יחדו⁴²
33 [לה], וזרק לה גט והגיע לארבע אמות שלה שהיא
34 עומדת בהן - הרי זו מגרשת⁴³. נתגלגל⁴⁴ ונפל על
35 גבי קורה או על גבי סלע רחוק ממנה: אם המקום
36 שנפל עליו אין בו ארבע אמות על ארבע אמות
37 ואינו גבוה עשרה ואין לו שם לוי - הרי זה לא
38 חלק רשות לעצמו, וכאלו הוא והיא במקום אחד;
39 ואם יש שם אחד משלשה דברים אלו - חלק רשות
40 לעצמו⁴⁵, ומקום אחד השאיל לה, שני מקומות לא
41 השאיל לה, ואינה מגרשת עד שניגיע הגט לידה⁴⁶.

42) לא סימן את גבולות המקום. 43) אבל הגיע חוץ לארבע אמותיה אינה מגורשת, שהרי אפילו בחצר שלה אינה מתגרשת עד שתעמוד בצדו, קל-וחומר למקום המושאל לה בחצרו שאינה מתגרשת עד שתעמוד בצדו קרוב לו. 44) אחרי שכבר נח מתחילה בארבע אמותיה רגע קט. 45) ואינו בטל לגבי שאר החצר. 46) גיטין עז, ב. ומשמע מזה כל שהגיע הגט לארבע אמותיה, אפילו נפל

דרך ירידתו, עד שינוח ממש על הגג (מגיד-משנה). וראה בסמוך ה"ה.

1 ד. הנה הגג שלו, והוא מלמעלה בו¹⁹, והיא
2 מלמטה בחצר שלה, וזרק לה גטה - בין שניצא
3 הגט ממחיצות הגג והגיע למחיצות²⁰ מקומה שהיא
4 עומדת בו נתגרשה²¹.

19) ובכת"י התימנים, תיבת "בו" איננה. 20) החצר, שעל-ידי המחיצות יש לה דין של מקום משתמר. 21) גיטין, שם. אע"פ שעדיין לא הגיע לארץ ולא נח, שכל שזרקו דרך תנועתו הטבעית (מלמעלה למטה) הרי זה הולך לנוח ודינו כמונח ממש, וזהו שאמרו שם: "שנמחק דרך ירידה" (מגיד-משנה).

5 ה. זרקו לרשותה לתוך האש²² ונשרף או לתוך
6 המים [ונמחק או] נאבד - אינו גט²³. אבל אם הגיע
7 לרשותה [ונח]²⁴ ואחר כך בא האש ושרפתהו - הרי
8 זה גט²⁵.

22) שקדמה דליקה לזריקת הגט. 23) גיטין, שם. "שמתחילה לשריפה הלך" ולא ירד לנוח, וזהו: "אזיר שאין סופו לנוח" (ראה זבחים כה, ; וכן בבא-מציעא יב.). 24) כיון שהגיע לרשותה הרי זה כנת, ואפילו לא נח ממש. ובכת"י התימנים, תיבת "ונח" איננה. 25) גיטין, שם.

9 ו. זרקו על גבי קנה או רמח הנעוצים ברשותה²⁶ -
10 אינו גט, עד שנינוח במקום המשתמר בו²⁷. שתי
11 חצרות זו לפנים מזו, הפנימית שלה והחיצונה
12 שלו, וכתלי החיצונה גבוהות על הפנימית - בין
13 שזרק הגט לתוך אזיר החיצונה²⁸ נתגרשה;
14 שהפנימית בכתלי החיצונה משתמרת²⁹. מה שאין
15 בן בקפות.

26) והם גבוהים ממחיצות חצרה. 27) ואלו אינם משתמרים, שרוח תנשבם ותטילם חוץ למחיצות החצר (גיטין שם וברש"י). 28) "כגון שהחיצונה מקפת הפנימית, ומחיצות החיצונה גבוהות על מחיצות הפנימית, והוא זרקו לה נגד הפנימית אע"פ שלא הגיע לאזיר מחיצות הפנימית, כיון שהיא כנגדה, ותוך אזיר מחיצות החיצונה" [באופן שהרוח לא תוכל להוציאו לחוץ] (מגיד-משנה). "ויש מפרשים אותה, אף כשהגיע כנגד אזיר החיצונה" ('מאירי' לדעת רבינו, ועי' בר"י). 29) גיטין, שם.

16 ז. כיצד? שתי קפות³⁰ זו לפנים מזו, הפנימית שלה
17 והחיצונה שלו³¹, וזרק לה גטה בתוכן³², אפילו הגיע
18 לאזיר הפנימית - אינה מגרשת, עד שנינוח על צד
19 הקפה הפנימית³³. במה דברים אמורים? בשהיתה
20 מטה על צדה ואין לה שולים³⁴; אבל יש לה
21 שולים, אפילו נח בקרקעיתה - אינה מגרשת³⁵.
22 שפלי האשה ברשות הבעל אינו קונה לה הגט אלא
23 אם בן אינו מקפיד על מקומו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(59) מבואר בהלכה הבאה. (60) ודינה מבואר לקמן פ"י, ה"ג: "לא תנשא, ואם נשאת תצא". (61) כ"ה בכת"י ובדפוס רומי. (62) מדבריהם, ואם נשאת לא תצא, כמבואר לקמן פ"י ה"ב, שמא יאמרו על רחוק שהוא קרוב (גיטין עח: וברש"י).

22 יד. פיצד הוא קרוב לו? ה"ה הוא יכול לשמרו, 23 והיא אינה יכולה לשמרו - זה הוא קרוב ל⁶³; 24 שניהם יכולים לשמרו או ששניהם אין יכולין 25 לשמרו - זה הוא מחצה למחצה⁶⁴.

(63) ואפילו במרחק של מאה אמה. (64) והרי היא ספק מגורשת (גיטין, שם). ולא ביאר רבינו דין "היא יכולה לשמרו, והוא אינו יכול" ואינו קרוב אליה כדי שתשוח ותטלנו, ונראה שהיא ספק מגורשת, ואע"פ שלענין קידושין פסק רבינו שהיא מקודשת, כמבואר בהל' אישות פ"ד הכ"ב, אפשר שבגט יש להחמיר מחמת חומר איסור אשת איש, שלא לדונה כמגורשת ודאי עד "כדי שתשוח ותטלנו" (מגיד-משנה). וכל זה אינו סותר למה שנאמר לעיל בהלכה יב: "היתה ידה קטפרס. . . אם נפל לתוך ארבע אמות. . . הרי זו מגורשת". כי שם ידובר כשכבר הגיע הגט לידה ונפל ממנה, ולפיכך כשנח תוך ד' אמותיה הרי הוא כנח בידה.

26 טו. פא הוא תחלה⁶⁵ ועמד, ואחר כך עמדה היא 27 כנגדה, וזרקו לה, אם ה"ה הגט בתוך ארבע אמות 28 שלו - אינה מגרשת, אף על פי שאם תשח ותטלנו⁶⁶. 29 עמדה היא תחלה, וכא הוא ועמד כנגדה, וזרקו 30 לה, אף על פי שהיא מחצה למחצה⁶⁷, הואיל והוא 31 לתוך ארבע אמות שלה - הרי זה גט פסול⁶⁸, עד 32 שיגיע הגט לידה⁶⁹.

(65) לרשות הרבים או לרשות שאינה של שניהם. (66) הואיל וארבע אמות של אדם קונות לו, כבר זכה בהן, ואין זכותה נכנסת לתחומו והרי היא כאילו לא באה (גיטין עח:). (67) שהרי שניהם יכולים לשמרו. (68) מצד הדין הוא גט גמור, אלא פסול הוא מדבריהם משום גזירה, כמבואר לעיל בסוף הי"ג. (69) שם. וכל הדברים האלו אמורים רק ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם, אבל זרק גיטה לתוך חצרה הרי זו מגורשת אפילו אם לא הגיע לידה, כמבואר לעיל ה"א: "ימשיגיע גט לרשותה נתגרשה". וב'ערוך' ערך "גט", מביא קבלה בשם רבותינו שאפילו זרק גיטה לתוך חצרה אינה מגורשת עד שיגיע לידה, ומסתמך על הירושלמי" (גיטין פ"ח, ה"ב): "המחזור שבכולן עד שיתננו לתוך ידה" (ראה ב'תוספות' גיטין עח:) וכבר פסק הרמ"א (אהע"ז סי' קלט סי"ד), "שאין לגרש לכתחילה אפילו לזרוק הגט לתוך חצרה או לתוך מלבושיה אלא לתוך ידה ממש".

33 טז. זרק הגט לידה, וה"ה קשור במשיחה⁷⁰, וקצת 34 המשיחה בידו: אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו - 35 אינה מגרשת⁷¹, עד שתפסק⁷² המשיחה⁷³; ואם אינו 36 יכול לנתקו⁷⁴ - הרי זו מגרשת⁷⁵.

על מקום גבוה עשרה טפחים, הרי זה נחשב כמקום אחד ומגורשת (מגיד-משנה).

1 י. זרק לה גטה לרשותה, ועבר בתוך⁴⁷ רשותה 2 שהיא עומדת בה ונפל חוץ לרשותה, אף על פי 3 שעבר בפחות משלשה⁴⁸ סמוך לארץ - אינה 4 מגרשת, עד שינוח ברשותה⁴⁹.

(47) ובדפוס וויניציאה: מתוך. (48) טפחים. (49) שכל אויר שאין סופו לנוח אינו כמזונח, כמבואר בזבחים כה, ב. והשווה הל' מעשה הקרבנות פ"ד, ה"ט. וראה בבבא-מציא יב, א.

5 יא. היתה עומדת על גגה (זו) וזרקו לה ונפל בגג 6 אחר⁵⁰ סמוך לו, אם יכולה לפשט ידה ולטלו - הרי 7 זו מגרשת. שאף על פי שדוירין⁵¹ חלוקין למעלה 8 בשם שהן חלוקין למטה⁵², אין בני אדם מקפידין 9 על מקום פיוצא בזה⁵³.

(50) של איש אחר. וראה ב'מגיד משנה' שיש חולקים בזה, ולדעתם מתפרשת הלכה זו - שמקורה בגיטין עט, ב - באופן ששני הגגות הם של הבעל, והשאליל לה גג אחד. וראה גם ב'מאירי' שם. (51) שיכוני דירה, רשות שכנים. (52) והרי הן שתי רשויות נפרדות, ולענין שבת אסור להוציא או להעביר מנג זה לזה. (53) הואיל והיא עצמה עומדת על גג שלה, אלא שפושטת ידה לקבל גיטה הנזרק לה על גג אחר (גיטין עט:).

10 יב. היתה ידה קטפרס⁵⁴, וזרק הגט על ידה ונפל 11 לארץ⁵⁵: אם נפל לתוך ארבע אמות שלה⁵⁶ ונח - 12 הרי זו מגרשת⁵⁷; נפל לתוך הים או לתוך האש - 13 אינה מגרשת. והוא, שהיתה עומדת על גבי המים 14 או סמוך לאש, שמתחלת נפילתו לאבוד ה"ה 15 עומד⁵⁸.

(54) מדרו (מורד, ביוניתי), שראשי אצבעותיה מוטות כלפי קרקע. (55) מתוך ידה. (56) ברשות שאינה שלה, כי ברשות השייכת לה, הרי היא מגורשת ואפילו לא הגיע לידה כלל, ואפילו חוץ לארבע אמותיה (אהע"ז סי' קלט, סט"ו). (57) כי ארבע אמות של אדם קונות לו "בסמטא או בצדי רשות הרבים או בחצר שאין לה בעלים", כמבואר בהל' זכיה ומתנה פ"ד, ה"ט. (58) שהרי קדמו המים והאש לזריקת הגט, והרי זה אויר שאינו ראוי לנוח (גיטין עח: וברש"י). ואם לא עמדה על גבי מים, ולפני שהגיע הגט לארץ באו מים ומחקהו, הרי זו ספק מגורשת, כי שמא ארבע אמות שתקנו חכמים, לא תקנו באוירן (מגיד-משנה ע"פ סוגיית הגמרא הנ"ל).

16 יג. זרקו לה ברשות הרבים או ברשות שאינה של 17 שניהם: קרוב ל⁵⁹ - אינה מגרשת; ה"ה הגט מחצה 18 למחצה וממחצה למחצה עד שהיה קרוב לה - הרי 19 זו ספק מגרשת⁶⁰; ה"ה קרוב לה פדי שתשח ותטלנו 20 - הרי זה⁶¹ פסול⁶², עד שיגיע גט לידה ואחר כך 21 תנשא בו לכתחלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הספרים שלנו זה מיותר, שאם כפות וניעור הרי זה גט, כל-שכן כפות וישן (כסף-משנה).

6 יח. כתב הגט ונתנו ביד עבדו, וכתב לה שטר מתנה
7 עליו - פיון שזכתה פעם זכתה בגט ונתגרשה⁸¹,
8 אם היה כפות⁸². ואם אינו כפות וניעור - קנתה
9 העבד, ואינה מגרשת עד שניגיע הגט לידה⁸³. וכן
10 אם נתן הגט בחצרו, ומכר לה החצר או נתנו לה -
11 פיון שקנתה החצר בשטר או בכסף או בחזקה⁸⁴.
12 נתגרשה⁸⁵.

81 נעשה העבד כחצרה, וגיטה וחצרה באים לה כאחד (גיטין כא.). 82 זה מתאים לנוסחת הספרים שלפנינו למעלה בה"ז, אבל לנוסחת ה'טור' וה'מאירי' צריך שיהא גם ישן וגם כפות (שם בהערה). 83 שם. 84 שנעלה או גדרה את החצר, כמבואר בהל' מכירה פ"א, ה"ח. 85 גיטין, שם.

פרק נשי

1 כלל בו רבינו דיני שלוחים לקבלה, להולכה ולהובאה, הכשרים לשליחות, אם האשה עושה שליח לקבל גטה מיד שליח בעלה, קטנה אם עושה שליח לקבלה, והבעל ששינה שליח קבלה להולכה, אם יכול שליח להולכה להיות שליח לקבלה, ביטול הגט, המביא גט והניח הבעל חולה או גוסס.

13 א. השליח שעושה האשה לקבל לה גטה מיד
14 בעלה, הוא הנקרא שליח קבלה, ומשיגיע הגט ליד
15 השליחה תתגרש פאלו הגיע לידה². וצריכה לעשותו
16 בשני עדים³. וצריכה שני עדים שיעידו שהגיע הגט
17 ליד השליחה. ואפלו הם הראשונים⁴ או אחד מן
18 הראשונים⁵ - הרי זו עדות גמורה⁶.

2 גיטין סב, ב. ואפילו רצה הבעל לחזור בו - אינו יכול, כי כבר נתגרשה בקבלת השליח, בניגוד לשליח הולכה, שדינו מבואר לקמן ה"ה. 3 שם סג, ב. וראה לקמן ה"ד. 4 שעדי הקבלה הם עדי האמירה. 5 ואחד מן האחרונים ועד שלישי שראה בזו ובזו מצטרף עמהם (שם), ובדפוס רומי (ר"מ) נוסף: "ואחד מן האחרונים". 6 ואין אומרים כת שקרנית היא זו, שאינו מצוי שיראו את שתייהן, ושמה האשה שכתם להעיד שקר, ואפילו כשהשלישי הוא יחידי שראה שתייהן, אין חוששים שמה שכתרו ('תוספות' שם), וב'ירושלמי' גיטין פ"ו ה"ב, אמרו: כשהשליח קרוב (לבעל או לאשה), אבל כשאינו קרוב - יכול אף הוא להצטרף עם עד אחר ולהעיד, וראה שו"ע אה"ע סי' קמא, ס"ט.

19 ב. במה דברים אמורים? בשאבד הגט או נקרע; אכל
20 אם היה הגט יוצא מתחת ידי שליח קבלה - אינו צריך
21 עדים⁷. בין שנתנו לו הבעל בינו לבינו בין שנקמר לו
22 בעדים - יציאתו מתחת ידו פיצאתו מתחת ידי
23 האשה⁸. ואף על פי כן לא יתן לו הגט לכתחלה אלא
24 בעדי מסירה⁹, כמו האשה עצמה.

7 עדי קבלה, אבל עדים על מינוי השליח הוא צריך

70 חוט, חבל דק. 71 שהתורה אמרה (דברים כד, ג): "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ו"כריתות" היינו כריתת ההבדלה, וכיון שיכול לנתקו ולהביאו אצלו אין זה "כריתות" (גיטין עח:). 72 [כן הוא ב'מאירי' לגיטין, שם. אבל בדפוס רומי (ר"מ) "עד שתפסוק". וכן העתיק ה'בית יוסף' שם, וכתב שמזה משמע קצת שאפילו אם קפצה ידה ועל-ידי-זה נפסקה המשיחה - מגורשת, כיון שעיקר הנתינה לידה היתה על-ידי הבעל (ה'בית יוסף' מפרש "שתפסוק" שהיא פסקה). ויש סוברים שאם גרמה היא לפסיקה אינה מגורשת, עיי"ש ב'בית יוסף']. 73 ואם נפסקה אחר-כך המשיחה, כיון ששוב אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו, הרי זו מגורשת. ויש אומרים שכיון שבעת הנתינה לידה יכול היא לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת אף-על-פי שנפסקה המשיחה, שהרי בעת הפסיקה אינו נתן לה ('בית שמואל' סי' קלח ס"ק ד). 74 כגון שהגט כבד והחוט דק, ואם ימשוך הגט אליו ינתק החוט. 75 גיטין, שם.

1 יז. נתן הגט ביד עבדה והוא נעור והיא משמרתו:
2 אם היה כפות⁷⁶ - הרי זה גט⁷⁷, וכאלו הגיע לחצרה
3 שהיא עומדת בצדה; ואם אינו כפות - אינו גט⁷⁸.
4 נתנו ביד העבד והוא ישן והיא משמרתו - הרי זה
5 פסול⁷⁹. ואם היה כפות - הרי זו מגרשת⁸⁰.

76 קשור בידיו או ברגליו ואינו יכול להלך. 77 בגמרא (גיטין עח:). "אמר רבא, כתב לה גט ונתנו ביד עבדה ישן ומשמרתו - הרי זה גט, ניעור - אינו גט". ובמסקנא אמרו שישן אינו מספיק (גזירה משום ניעור לדעת הרמב"ם) - "והלכתא בכפות", ומפרש רבינו שהכוונה שבמקום "ישן" שאמר רבא, צריך לומר "כפות" (הגר"א סי' קלט סקי"ט), שכפות אינו מהלך וגם משתמר לדעתה. 78 שהוא כחצר המשתמרת שלא לדעתה, שהעבד משמר את עצמו ואת מה שבידו (שם עח:). ועוד, משום שחצר מהלכת אינה קונה לבעליה, כי לא ריבתה התורה אלא גנה חצרה וקרפפה - שאינם נדים ממקומם, אבל לא דברים העשויים לנוד (בבא-מציעא ט: וברש"י שם). וה'טור' (שם) הביא דברי רבינו בלשון זו: "נתן הגט ביד עבדה והוא ניעור והיא משמרתו, אפילו היה כפות אינו גט", וכן הביא ה'מאירי' שם בדברי רבינו. ולפי זה, צריך שיהא גם ישן, שישתמר לדעתה, וגם כפות, שלא יהא כחצר המהלכת. אלא שיש הבדל ביניהם: ניעור פסול מן התורה, אפילו אם הוא כפות, שכיון שהוא ניעור משתמר הוא לדעתו; ואילו ישן ואינו כפות, שמשתמר לדעתה, אינו פסול אלא מדרבנן, שהרי אינו מהלך, אלא גזרו משום ניעור. וראה להלן ה"ח ובהערה שם. 79 מדבריהם. אבל מדין תורה כשר הוא, שהרי הוא משתמר לדעתה, אלא גזרו בישן משום ניעור, שלא יבואו להכשיר בניעור כי שניהם מצויים, אבל לא גזרו כפות משום אינו כפות, שאינו מצוי שיהיה כפות, וכל דבר שאינו מצוי לא גזרו בו (מגיד-משנה ע"פ סוגיית התלמוד, גיטין כא.). 80 דברים אלו מתאימים לנוסחת ה'טור' וה'מאירי' בדברי רבינו (למעלה הערה עו). אבל לפי נוסחת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 הַעֲפֹרִים, וְהַעֲבָד, וְהַחֲרַשׁ, וְהַשׁוֹטָה, וְהַקְּטָן¹⁵. וְאִם
14 קָבַל אוֹ הֵבִיא אֶחָד מֵהֵן - אֵינּוּ גֵט¹⁶.

(15) גיטין כג, א. חרש שוטה וקטן - משום שאינם בני דיעה, ואינם ראויים לשליחות, שנאמר בה "איש": ויקחו להם איש שה לבית אבות - אחד לוקח לכולם. כמבואר בקידושין מב, א (רש"י), ונכרי ועבד אינם בתורת גיטין וקידושין, שאין להם תפיסת קידושין ואין גט נוהג בהם, וכל דבר שאין ראוי לו לאדם לעצמו, אינו יכול למלא בו פעולת שליח (רש"י שם). (16) כדעת הר"ף שם, שלא חילק בעבד בין הולכה לקבלה (עי' בר"ן שם) וכן משמע ב"ירושלמי" גיטין פ"ב ה"ו, שאפילו בהולכה הגט בטל, ודעת רבי יוסף הלוי אבן מגאש, שרק לקבלה פסול, אבל להולכה כשר העבד להיות שליח. כי שליח הולכה אינו אלא כשאר שליח סתם, והעבד כשר להיות שליח. אבל שליח קבלה משעה שהגיע הגט לידו מגורשת, ועבד אין לו "יד" לקבל גירושין הואיל ואינו בתורת גיטין (ר"ן שם). ואם שלח הגט ביד גוי שיתננו לפלוני ישראל, ומינה הבעל בכתבו לאותו פלוני שיהיה שליחו להוליך גיטו לאשתו כשר, שהגוי אינו עושה כאן אלא "מעשה קוף" בלבד (רא"ש גיטין סי' ב', אות כז. וראה בשו"ע אה"ע"ז סי' קמא, סל"ה).

15 ז. אָבֵל הַנְּשִׂים וְהַקְּרוֹבִים - פְּשָׁרִים¹⁷. וְאֶפְלוּ
16 הַפְּסוּלִין מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים בַּעֲבֵרָה¹⁸ - פְּשָׁרִין
17 לְשִׁלְיָחוֹת גֵּט¹⁹. אָבֵל הַפְּסוּלִין בַּעֲבֵרָה מְדַבְּרֵי תוֹרָה²⁰
18 - פְּסוּלִין לְהִבָּאֵת הַגֵּט²¹; וְאִם הֵבִיאוּ - הָרִי זֶה
19 פְּסוּל²². בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? פְּשָׁנְתָּקִים הַגֵּט
20 בְּחוֹתְמוֹ²³; אָבֵל אִם לֹא נִסְמַךְ בּוֹ אֶלָּא עַל דְּבָרֵי
21 פְּסוּל בַּעֲבֵרָה מִן הַתּוֹרָה²⁴ - אֵינּוּ גֵט²⁵.

(17) לשליחות הגט, כמבואר בגיטין כג, ב. (18) כגון משחקים בקוביא, מלווים בריבית, ומפריחי יונים, המנויים במשנה (ראש השנה פ"א, מ"ח) שהם גולנים מדבריהם. (19) כשם שכשרים להעיד באשה שמת בעלה להחירה להנשא (ראש השנה כב. ולקמן פ"ב, ה"ז. (20) כגון גזלן ממש, או שחילל יום טוב ראשון, או האוכל נבילות ושקצים בין לתאבון בין להכעיס, כמבואר בהל' עדות פ"י, ה"ג. ומאה וששים ושמונה מצוות לא-תעשה בתורה הן, שאין בהן כרת ולא מיתת בית-דין אלא עונש מלקות בלבד, וכולן מנויין בהל' סנהדרין פ"ט, ה"ד. (21) שהם חשודים לשקר ואינם נאמנים לומר שהבעל עשאה שליח להוליך הגט (משנה-למלך, וכן ב'הגהות הגר"א אה"ע"ז סי' קמא, עא). (22) ואם נשאת לא תצא, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב. (23) שהעידו עדים על חתימת עדי הגט שהיא נכונה ואינה מזוייפת. (24) שלא נתקיים הגט בחותמו. (25) בטל לגמרי ואפילו אם נשאת תצא, כל עוד לא יבואו עדים לאשר חתימת עדי הגט. שכל מי שפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן בעדות אשה כלל, כמבואר ביבמות כה, ב. אמנם אם יבוא אחר ויקדשנה תהיה מקודשת קידושי ספק לשני, שמא יבואו מחר עדים ויקיימו חתימת עדי הגט, נמצא שתפסו בה קידושי השני (כסף-משנה).

(כסף-משנה). (8) גיטין סד, א. שאם "חתמו בו שנים ועבר ונתנו בינו לבינה - הרי זה כשר" (לעיל פ"א, ה"ט). (9) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל שם ה"ח).

1 ג. הַבַּעַל אֵינּוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְקָבַל גֵּט
2 לְאִשְׁתּוֹ¹⁰, אָבֵל יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְהוֹלִיךְ הַגֵּט
3 לְאִשְׁתּוֹ. וְזֶה הוּא הַנְּקָרָא שְׁלִיחַ הוֹלְכָה¹¹.

(10) שתהא מגורשת עם קבלתו בידו, שהגט חוב הוא לאשה, ואין חבים לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו (גיטין סב: וברש"י. (11) ולא תתגרש אלא כשיגיע הגט לידה, כמבואר בסמוך.

4 ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שׁוֹלַחַת שְׁלִיחַ לְהֵבִיא לָהּ גֵּט מִיַּד
5 בַּעֲלָהּ¹². וְזֶה הוּא הַנְּקָרָא שְׁלִיחַ הַבָּאָה. וְאִין שְׁלִיחַ
6 הוֹלְכָה וְהַבָּאָה צָרִיךְ עֵדִים¹³.

(12) גיטין סג, א. ודף סה, א. (13) על מינוי שליחותם, כדברי רבינו בהל' אישות פ"ג, ה"ט: "שאינ מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר", ולדעת הראב"ד שם, אין צורך בעדים הואיל וגיטו יוצא מתחת ידו, גיטו מוכיח שנעשה שליחו, וכן בר"ן לקידושין פ"ג. ולדבריו מובן מאד הטעם, ששליח לקבלה צריכה האשה לעשותו בשני עדים, הואיל ואין שום הוכחה שבכתב בידו, ולמה נאמינו שהוא שלוחה. ולדעת רבינו אפשר להסביר החילוק בין שליח הולכה לשליח קבלה, שבראשון אין מעשה הגירושין מתחיל אלא בשעת מסירת הגט מידי השליח לאשה, ולפיכך מינוי השליחות להולכה אינו צריך עדים, שאינו אלא הכנה למעשה הגט, לא כן בשליח לקבלה שהוא לא יחזור שנית לאשה למסור לה הגט אלא מיד בקבלת הגט מידי הבעל תתגרש על סמך מינויו הקודם, נמצא שמעשה הגירושין מתחיל כבר משעת התמנותו כשליח שלה, שאפילו אם לא תרצה לקבל הגט כבר מגורשת היא, ולפיכך צריך הוא עדים על מינויו, שאין איסור ערוה נותר פחות משנים (ע"פ ה"ט אה"ע"ז סי' קמא, סי"ט) וראה לקמן פ"ט, הל"ב. וכיום נוהגים להצריך כתב הרשאה חתומה בעדים המעידים על מינוי שליח הולכה (אה"ע"ז סי' קמא, סי"א, ונוסח ההרשאה נמצא שם סעיף ל).

7 ה. וְאִין הָאִשָּׁה מִתְגַּרְשֶׁת בְּגֵט שֶׁשָּׁלַח הַבַּעַל אוֹ
8 שֶׁהֵבִיא לָהּ שְׁלִיחַ הַבָּאָה עַד שִׁיגִיעַ גֵּט לְיָדָהּ¹⁴. וְכָל
9 מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲנִין גֵּטִין שְׁלִיחַ סָתֵם, הוּא שְׁלִיחַ
10 הוֹלְכָה אוֹ שְׁלִיחַ הַבָּאָה.

(14) גיטין סב, ב. ודף סה, א. כי בשליח הולכה הרי הוא במקום הבעל, וכל שלא מסרו ליד האשה הרי זה כאילו בעלה עומד לגרשה ועדיין לא נתן הגט בידה, שאינה מגורשת ואין השליח עדיף משולחו. ובשליח הבאה אע"פ שהיא מינתה אותו, אבל מתוך שהדגישה: הבא לי גיטי, הרי זו כאילו התנתה שאינה רוצה להתגרש אלא כשיגיע גט לידה (ר"ן לגיטין סב:).

11 ו. הַפֶּלַל פְּשָׁרִין לְשִׁלְיָחוֹת הַגֵּט, בֵּין לְשִׁלְיָח קָבַלָה
12 בֵּין לְשִׁלְיָח הוֹלְכָה וְהַבָּאָה, חוּץ מִן הַחֲמֻשָּׁה:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 הַתְּקַבֵּל לָהּ גִטָּה, [או: הֵא לָךְ], או: זָכָה לָהּ - לֹא
 21 עָקַר שְׁלִיחוֹת הַקֶּבֶלָה. אָבָל אִם אָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ לָהּ -
 22 עָקַר שְׁלִיחוֹת הַקֶּבֶלָה, וְנַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ הַבַּעַל. וְכָךְ אִם
 23 אָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ וְתֵן לָהּ - עָקַר שְׁלִיחוֹת הַקֶּבֶלָה³⁸.

37) ולפיכך אם רצה הבעל לחזור - חוזר, כל עוד שלא הגיע
 הגט לידה (גיטין סב:). (38) שם. הואיל והזכיר לשון
 "הולך" גילה דעתו, שאין רצונו אלא למנותו שליח הולכה.
 אבל אם לא אמר אלא "תן לה" בלבד, הרי זה כאומר: "זכה
 לה", ולא עקר שליחות הקבלה, כמבואר בהל' זכיה פ"ד
 ה"ד, שהאומר: תן, כאומר: זכה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי'
 קמ, סי"ח. וראה שם בבית שמואל' ס"ק ט).

24 יֹא. שְׁלִיחַ הָאִשָּׁה שֶׁבָּא לְקַבֵּל גִּט מִן הַבַּעַל, וְאָמַר
 25 לוֹ: שְׁלִיחַ קֶבֶלָה אָנִי, וְאָמַר לוֹ הַבַּעַל: הוֹלֵךְ גִּט
 26 זֶה כְּמוֹ שְׁאֲמָרָה, כְּלוּמַר: אֵינִי עוֹקֵר שְׁלִיחוֹתָי, אֶלָּא
 27 בֵּין שְׁעֲשֻׂתָה אוֹתָיךְ שְׁלִיחַ קֶבֶלָה אוֹ שְׁלִיחַ הַבָּאָה הֲרִי
 28 אֶתָּה כְּמוֹ שְׁאֲמָרָה, וְהֵבִיא אֶת הַגִּט, וְאָמַר לוֹ: לֹא
 29 [שְׁלִיחַ לְקֶבֶלָה³⁹] שְׁמַתִּיךְ אֶלָּא שְׁלִיחַ הַבָּאָה - אֶפְלוּ
 30 הַגִּיעַ לְיָדָהּ, אֵינָה מְגַרְשֵׁת; שֶׁהֲרִי עָקַר הַשְּׁלִיחַ
 31 שְׁלִיחוֹת שְׁאֲמָרָה הִיא, וְאָמַר לַבַּעַל: מַעֲלֹם לֹא
 32 נַעֲשִׂיתִי שְׁלִיחַ הַבָּאָה לָהּ⁴⁰.

39) בכת"י התימנים, וכן בדפוס קושטא, תיבות אלו אינן.
 40) אלא שליח לקבלה, שאין טרחתו מרובה, והרי זה
 כאומר: שליח לקבלה אפשי - שליח להולכה אי אפשי,
 ואפילו נמלך אח"כ והולין הגט לאשה אין זה גט,
 שמתחילה לא קבלו כשליח הולכה (גיטין סג.). אבל אמר
 הבעל לשליח: הולך ותן לה, ולא אמר: כמו שאמרה, הרי
 זו מגורשת כשיגיע גט לידה, שכשפשט ידו וקיבל הגט
 מהבעל - על דעת דברי הבעל קיבל ונעשה שליח להולכה
 (מגיד-משנה).

33 יִב. אָמַר שְׁלִיחַ לַבַּעַל: שְׁלִיחַ הַבָּאָה אָנִי, וְאָמַר לוֹ
 34 הַבַּעַל: הוֹלֵךְ כְּמוֹ שְׁאֲמָרָה, וְהֵבִיא אֶת הַגִּט, וְאָמַרָה
 35 לוֹ: שְׁלִיחַ לְקֶבֶלָה שְׁמַתִּיךְ - פִּינֵן שֶׁהֲגִיעַ גִּט לְיָדָהּ
 36 מְגַרְשֵׁת⁴¹; שֶׁהֲרִי לֹא עָקַר שְׁלִיחוֹת שְׁאֲמָרָה, אֶלָּא
 37 גָּרַע אוֹתָהּ⁴². שֶׁהֲרִי הִיא אוֹמֶרֶת לְקֶבֶלָה, וְהוּא אוֹמֵר
 38 לַבַּעַל לְהֵבִיא בְּלִבְד⁴³.

41) ואינה מגורשת עם מסירת הגט לירי השליח, שהבעל
 סמך על דברי השליח, ולא עשאו אלא שליח הולכה.
 42) הכביד עליה לטרוח ולהמציא הגט לידה. (43) ואין
 כאן עקירה, שאם מתרצה הוא בשליחות הבאה, כל-שכן
 שמתרצה בשליחות קבלה, שהקבלה בכלל הבאה לענין
 טורח (גיטין שם, וכן בבבא-מציעא עו: וברש"י).

39 יִג. הַבַּעַל שֶׁשָּׁלַח גִּט לְאִשְׁתּוֹ, בָּא שְׁלִיחַ לְתַנוּ לָהּ
 40 וְלֹא נִטְלָתוּ, אֶלָּא אָמַרָה לוֹ בְּפָנָי עֲדִים: הֲיָיָה (לִי)
 41 גִּט זֶה פְּקֻדוֹן אֶעֱלֶךְ⁴⁴, אוֹ שְׁאֲמָרָה לוֹ: הֲרִי אֶת
 42 שְׁלִיחַ לְקַבֵּלוֹ לִי⁴⁵ - הֲרִי זֶה מְגַרְשֵׁת בְּסַפֵּק⁴⁶ עַד
 43 שְׁיָגִיעַ גִּט לְיָדָהּ, וּמְשִׁיגִיעַ הַגִּט לְיָדָהּ תִּתְגַּרֵּשׁ
 44 וְדֹא אִי⁴⁷.

1 ח. הֲיָיָה הַשְּׁלִיחַ קָטָן כְּשֶׁנָּתַן לוֹ הַגִּט וְגָדַל כְּשֶׁהֵבִיא, וְ
 2 חָרַשׁ וְנִתְפַקַּח²⁶, שׁוֹטֵה וְנִשְׁתַּפֶּה²⁷, עַפּוּ"ם וְנִתְגַּיֵר,
 3 עֶבֶד וְנִשְׁתַּחֲרַר - הֲרִי זֶה בְּטַל²⁸. אָבָל אִם נָתַן לוֹ
 4 הַגִּט וְהוּא פֶקֶח, וְנִתְחַרַשׁ וְחֹזֵר וְנִתְפַקַּח; הֲיָיָה
 5 שְׁפוּי²⁹ כְּשֶׁנָּתַן לוֹ הַגִּט, וְנִשְׁתַּטֵּה וְחֹזֵר וְנִשְׁתַּפֶּה
 6 כְּשֶׁהֵבִיא הַגִּט לְיַד אִשָּׁה - הֲרִי זֶה גִּט כָּשֵׁר, מִפְּנֵי
 7 שְׁתַּחֲלָתוֹ וְסוּפוֹ בְּדַעַת³⁰.

26) נפקחו אזניו לשמוע ופיו לדבר. (27) חזרה אליו דעתו
 ונצטללה. (28) שתחילת הנתינה בפסול היתה, ולא
 הוכשרו להיות שליחי גט. (29) מיושב בדעתו. (30) גיטין
 כג, א.

8 ט. הָאִשָּׁה שֶׁעֲשֻׂתָה שְׁלִיחַ בְּעֲדִים, וְאָמַרָה לוֹ: טַל
 9 לִי גִטִי וְיֵהָא³¹ לִי בְּיָדְךָ - הֲרִי זֶה שְׁלִיחַ לְקֶבֶלָה,
 10 וְכֵאלוֹ אָמַרָה לוֹ 'הַתְּקַבֵּלִי³² גִטִי'. וְיִשׁ³³ לְאִשָּׁה
 11 לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ קֶבֶלָה לְקַבֵּל לָהּ גִטָּה מִיַּד שְׁלוּחֹהּ שֶׁל
 12 בַּעֲלָהּ³⁴. וְקִטְנָה אֵינָה עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקֶבֶלָה, אִף עַל
 13 פִּי שְׁחֻצְרָה קוֹנֶה לָהּ גִטָּה בְּגֻזְלוֹהָ³⁵. מִפְּנֵי שְׁשְׁלִיחַ
 14 קֶבֶלָה צָרִיךְ עֲדִים, וְאֵין מְעִידֵינִי עַל הַקָּטָן, שְׁאֵינִי בֶן
 15 דְּעָה גְמוּרָה³⁶.

31) או שאמרה לו: "יאה לי בידך". ובכת"י התימנים,
 הנוסח: טול לי גיטי יאה לי. (32) גיטין סג, ב. ובכת"י
 התימנים: "התקבל לי". וכן בדפוס רומי: "התקב'
 (=התקבל) לי". (33) יכולה. (34) שהוא שליח הולכה.
 ואין בזה בזיון הבעל לומר: קלותי בעיניה שאינה מקבלתו
 בעצמה (גיטין, שם). (35) שאם יתן הגט לחצרה, הרי זו
 מגורשת כאילו נמסר לידה ממש, כמבואר בבבא-מציעא י'
 ב שחצרה של קטנה נלמדת מ"ידה", וכמבואר בהל' גזילה
 פ"ז, ה"י. (36) לדעת הראב"ד, אין לטעם הזה "לא טעם
 ולא ריח" אלא כשם שהשליח צריך להיות בן דעת, כך
 השולח צריך שיהיה בן דעת, וכמו שאמרו (גיטין סה:):
 "אין קטן עושה שליח", ולפ"ז גם שליח הבאה אינה
 יכולה לעשות. אולם דעת רבינו היא, הואיל ואנו רואים,
 שאשה גדולה עושה שליח קבלה והיא מתגרשת שלא
 בפניה, על כרחך משום שזכות היא לה - שכן גילתה דעתה
 על-ידי מינוי שליחה - ולפיכך זוכה לה השליח שלא בפניה.
 אם כן גם בקטנה נאמר: הואיל וגילתה דעתה על-ידי
 שליחה שהיא רוצה להתגרש, נאמר שיזכה לה הבעל או
 בית-דין את גיטה, כדין ה"מזכה על ידי אחר", אע"פ שאינו
 שליחה, ויאה שליחה זה כחצרה ותתגרש מיד, לפיכך מתרין
 רבינו, שהמינוי צריך עדים ואין מעידים על הקטן, וגם צריך
 שהעדים ידעו שזכות היא לה גם עכשיו בשעת מסירת הגט,
 ולא חזרה בה מדעתה הקודמת, והואיל ואינה בת דעת
 גמורה - חוששים גם שמא חזרה בה עכשיו, וחוב הוא לה
 ('מרכבת המשנה').

16 י. הָאִשָּׁה שֶׁעֲשֻׂתָה שְׁלִיחַ לְקֶבֶלָה, וְאָמַר לוֹ הַבַּעַל:
 17 אֵין רְצוֹנִי שֶׁתְּקַבֵּל לָהּ גִטָּה, אֶלָּא הֲרִי זֶה גִטָּה הוֹלֵךְ
 18 אוֹתוֹ לָהּ - הֲרִישׁוֹת בְּיַד הַבַּעַל, וְנַעֲשֶׂה זֶה שְׁלִיחַ
 19 לְהוֹלִכָה וְלֹא שְׁלִיחַ לְקֶבֶלָה³⁷. אָבָל אִם אָמַר לוֹ:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפניכם פלוני ופלוני הדיינים", הרי שגם שנים נקראים 'בית דין' (גיטין לב:). ובפחות משנים, יש לחוש שלא יודע דבר הביטול ברבים, וביתניים תינשא האשה לאחר ונמצאו בניה ממזרים ('תוספות' שם). וראה לקמן הלכה כו. (58) שידו כידה, כמבואר לעיל ה"א. (59) "כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי" (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). (60) גיטין לב, א. ונדרים סז, א. שענין חמור ורציני כזה, אין האדם עושה אותו אלא מתוך הסכמה גמורה, ולא היתה דעתו שיוכל לחזור בו בתוך כדי דיבור (ר"ן שם). והשווה הל' אישות פ"ז הכ"ב, והל' עבודה זרה פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם.

22 יז. הִיָּה מְחֻזָּר וּמְבַקֵּשׁ שְׁלִיחַ⁶¹ כְּדֵי לְבַטְלוֹ, או
23 שְׁהִיָּה מְבַקֵּשׁ שְׁנַיִם שְׂבִיבְטָלוֹ בְּפְנֵיהֶם, וּבֵין שְׁהוּא
24 מְחֻזָּר וְרוֹדֵף הִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ, וְאַחַר כֵּן בְּטָלוּ - אֵינּוּ
25 בְּטָל, אֶף עַל פִּי שְׁהִיָּה מְחֻזָּר לְבַטְלוֹ קִדְּם שְׁהִגִּיעַ
26 הֵגֵט לְיָדָהּ⁶².

(61) שליח שני ששיג את השליח הראשון להודיעו שהגט מבוטל ולא ימסרנו לידי האשה, ובכתי" התימנים הנוסח: מבקש השליח, והכוונה שהבעל מבקש את השליח הראשון לבטל את הגט בפניו. (62) גיטין לב, א. כי דברים שבלב אינם דברים ('תוספות' שם).

27 יח. אָמַר לְעֶשְׂרָה: כְּתוּב גֵּט וְתָנוּ לְאִשְׁתִּי⁶³ - יָכוֹל
28 לְבַטְלוֹ לְיָדָהּ⁶⁴ שְׁלֵא בְּפְנֵי זֶה⁶⁵. וְאַפְלוּ בְּפְנֵי שְׁנַיִם
29 אַחֲרֵיהֶם⁶⁶. שְׁלַח הֵגֵט בְּיַד שְׁנַיִם - הֲרִי זֶה יָכוֹל לְבַטְלוֹ
30 זֶה שְׁלֵא בְּפְנֵי זֶה⁶⁷. וְאַפְלוּ הִיוּ עֶשְׂרָה, מְשַׁבְּטָלוּ
31 בְּפְנֵי אֶחָד מֵהֶם בְּטָל הֵגֵט⁶⁸.

(63) אחד מהם כותב ושנים מהם חותמים ואחד מהם נותנו לה, כמבואר לקמן פ"ט, הכ"ז. (64) ובדפוס רומי וקושטא, הנוסח: לבטל גט זה שלא בפני זה. (65) לומר לאחד מהם אל תכתבהו או אל תתנהו, וממילא בטל הגט. ואפילו התשעה האחרים אינם יכולים לכתבו או ליתנו, שעדות שבטלה מקצתה - בטלה כולה, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"ג. (66) כמבואר לעיל בהלכה טז, אלא שלכתחילה אסור לבטל בפני שנים אחרים מפני שגורם להיות ממזרים, שהשליח לא ידע וימסרנו לאשה והיא תינשא ונמצאו בניה ממזרים, כמבואר בסמוך הלכה כו. ומובן שגם אם אמר לעשרה כתבו ואח"כ יבטל זה שלא בפני זה - קיים אותו חשש, ובוודאי שלכתחילה אסור לו לבטל זה שלא בפני זה (גיטין לג: ובימעשה רוקח). (67) וממילא הגט בטל, ששליחות שבטלה מקצתה - בטלה כולה (גיטין, שם). (68) זה חוזר גם על "אמר לעשרה כתבו".

32 יט. וְכֵן מִי שְׁאָמַר לְשְׁנַיִם: גֵּט שְׁאֵנִי כּוֹתֵב⁶⁹ לְאִשְׁתִּי
33 בְּטָל הוּא⁷⁰, וְכֵתֵב אַחַר כֵּן גֵּט וְנִתְּנוּ לָהּ בְּפְנֵי שְׁנַיִם
34 אַחֲרֵיהֶם⁷¹ - הֲרִי זֶה בְּטָל. וְזוֹ הִיא מְסִירַת הַמּוֹדָעָא
35 עַל הֵגֵט⁷². וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: כָּל גֵּט שְׂבִיבְטָב לִי
36 פְּלוּנִי בְּטָל, או: כָּל גֵּט שְׂבִיבְטָב בְּבֵית דֵּינּוּ שֶׁל פְּלוּנִי
37 הֲרִי זֶה גֵּט בְּטָל, או: כָּל גֵּט שְׂבִיבְטָב מִפְּאֵן וְעַד
38 עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּטָל - הֲרִי⁷³ גֵּט בְּטָל. וְכֵן אִם אָמַר
39 בְּפְנֵי שְׁנַיִם: כָּל גֵּט שְׂבִיבְטָב לְפְלוּנִית אִשְׁתִּי בְּטָל

(44) ונתכוונה לומר שיהיה שלוחה לקבלה. מקור הדברים אלה הוא לפי גירסת הרי"ף גיטין פ"ו. (45) "בפקדון" אין צורך שתאמר: "לי", שהרי הבעל לא בתורת פקדון הפקידו אצלו אלא לשם גירושין נתנו לו, ובוודאי נתכוונה לומר, שיהא שלוחה לקבלה (ר"ן גיטין סג:). (46) גיטין, שם. נסתפק לחכמים אם יכול השליח להיעתק מהולכה לקבלה, טרם שגמר שליחות הבעל שמינהו להולכה. (47) שהרי לא חזר השליח מהיות שליח האיש, ועדיין בשליחותו הוא עומד.

1 יד. שְׁלִיחַ שְׁהִבִּיא גֵט, כְּשֶׁהוּא נֹתְנוֹ לָהּ נֹתְנוֹ לָהּ
2 בְּפְנֵי שְׁנַיִם⁴⁸. וְאוֹתָן הַשְּׁנַיִם צְרִיכִין לְקִרְוָתוֹ, וְאַחַר
3 כֵּן יִתְּנוּ לָהּ בְּפְנֵיהֶם. שְׂדֵיין הַשְּׁלִיחַ עִם הָאִשָּׁה כְּדֵי
4 הַבְּעַל עִמָּה⁴⁹, שְׂתַחַתְּיוּ הוּא קָם. לְפִיכֵן, אִם נִתְּנוּ
5 הַשְּׁלִיחַ לָהּ וְלֹא קָרְאוּהוּ עַדִּי מְסִירָה, וּנְטָלְתוּ וְזָרְקְתוּ
6 לָפִים - הֲרִי זֶה סֶפֶק מִגְרָשָׁת⁵⁰.

(48) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה", כמבואר לעיל פ"א, ה"ט"ו. (49) שבשעת נתינת הגט צריכים העדים לקרותו, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט"ט. (50) שמא לא היה זה גט כלל, והרי אי-אפשר לבדוק אחרי שזורק לים. ואפילו נתנו הבעל לידה וזרקתו לים, אינו נאמן לומר גט כשר היה, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א.

7 טו. עֵבֶר הַשְּׁלִיחַ וְנִתְּן הֵגֵט בֵּינוּ לְבֵינָהּ - יִטְּלוּ
8 מִמֶּנָּה⁵¹ וְיַחֲזֹר וְיִתְּנוּ לָהּ בְּפְנֵי שְׁנַיִם⁵². וְאִם מֵת -
9 הוֹאִיל וְהֵגֵט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ מְקַדֵּם בְּחֻתְמֵיו⁵³, הֲרִי
10 זֶה גֵּט כְּשֶׁר⁵⁴.

(51) אפילו לאחר שנשאת, וכמבואר לקמן פ"ז, הי"ז. (52) שהרי יש מן הגאונים שהורה, שכל שלא נמסר הגט בפני שנים אע"פ שחתמו בו שנים, הרי זה גט פסול (ראה לעיל פ"א, ה"ט"ז), לפיכך צריך לחוש לדבריו ולתקן זה במקום האפשר וביחוד כשהשליח מסר, שאין כוחו יפה כמסירת הבעל (מגיד-משנה). (53) מאושר ע"י העדים החתומים בגט כי הן חתימותיהם, או שעדים אחרים יעידו על כך. (54) כשיטת רבינו לעיל פ"א ה"ט"ז, שבדיעבד כשר הגט בעדי חתימה בלבד.

11 טז. שְׁלִיחַ שְׁנַטְל הֵגֵט, וְקִדְּם שְׂבִיבְטָב לְיַד הָאִשָּׁה חֹזֵר
12 הַבְּעַל וְאָמַר לוֹ: גֵּט שְׂשַׁלַּחְתִּי עִמָּךְ בְּטָל הוּא, או
13 שְׂקִדְּם וְאָמַר לְאִשָּׁה: גֵּט שְׂשַׁלַּחְתִּי לִיךְ בְּטָל הוּא, או
14 שְׂשַׁלַּח שְׁלִיחַ אַחַר לְבַטְלוֹ, או שְׂאָמַר לְאַחֲרֵיהֶם: גֵּט
15 שְׂשַׁלַּחְתִּי לְאִשְׁתִּי בְּטָל הוּא - הֲרִי זֶה בְּטָל⁵⁵, וְאֶף עַל
16 פִּי שְׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ⁵⁶. וְכָל הַמְּבַטֵּל בְּפְנֵי אַחֲרֵיהֶם, צְרִיךְ
17 שְׂבִיבְטָל בְּפְנֵי שְׁנַיִם⁵⁷. וְאִם אַחַר שְׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ או
18 לְיַד שְׁלִיחַ קְבָלָה⁵⁸ - אֵינּוּ יָכוֹל לְבַטְלוֹ. וְאֶף עַל פִּי
19 שְׂחֹזֵר בְּתוֹף כְּדֵי דְבוּר⁵⁹ וּבְטָלוֹ, הוֹאִיל וְאַחַר שְׁהִגִּיעַ
20 לְיָדָהּ או לְיַד שְׁלִיחַ קְבָלָה או לְחֻצְרָה בְּטָלוּ - אֵינּוּ
21 בְּטָל, וְהֲרִי זֶה גֵּט כְּשֶׁר⁶⁰.

(55) גיטין לב, א. (56) אחרי הביטול. (57) שהם כמו בית-דין, וכן מצינו בשטר פרזבול (שביעית י, ד): "מוסרני

1 הוא, וְכָל דְּבָר שֶׁאֲבָטַל בּוֹ מוֹדְעָא זֹאת הֲרֵי הוּא
2 בָּטֵל, וְכֹתֵב אַחֵר כֶּן וְנִתְּנוּ לָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁבָטַל
3 הַמוֹדְעָא קִדְּם שֶׁיִּכְתֹּב הֵגֵט - הֲרֵי הֵגֵט בָּטֵל⁷⁴.

(69) עומד לכתוב. (70) שאין דעתי נכונה ומסכמת לזה, ואיני כותבו אלא מחמת סיבה מסויימת המניעה אותי לכך. (71) משמע, אילו היה נותנו בפני שנים הראשונים היה הגט כשר, הואיל ומוסרו לפנייהם ודאי ביטל את מודעתו הקודמת, אולם מתוך דברי רבינו בהל' מכירה פ"י ה"ו, האומר: "עדי המודעה יש להם לחתום הם עצמם באותו הממכר שנמסרה להם המודעה עליו, ואין בכך כלום" - משמע שאפילו נתן הגט בפני שנים הראשונים מודעתו קיימת. (72) המבוארת בערכין כא, ב. ואפילו אין אנו יודעים לו שום אונס למתן גט זה, מודעתו קיימת. (73) כן בדפוס רומי. (74) שהרי ביטל מראש את ביטול המודעה, ואע"פ שביטלה - לא ביטל המודעה דמודעה.

4 כ. אִם כֵּן, מַהוּ תַּקְנַת דְּבָר זֶה? שִׁיאֲמְרוּ לוֹ הַעֲדִים
5 קִדְּם כְּתִיבַת הֵגֵט: אָמַר בְּפָנֵינוּ שֶׁכָּל הַדְּבָרִים
6 שֶׁמְסַרְתָּ, שְׂגוּרְמִין כְּשִׁיתְקִימוּ אוֹתָן הַדְּבָרִים לְבָטֵל
7 גֵּט⁷⁵, הֲרֵי הֵן בָּטֵלִים. וְהוּא אוֹמֵר: הֵן⁷⁶. וְאַחֵר כֶּן
8 אוֹמֵר לָהֶם לְכַתֵּב וְלַחְתֹּם וְלִתֵּן לָהּ. וְלֹא יִנְיחוּהוּ
9 לִילָף עַד שֶׁיִּגְעֶעַ הֵגֵט לִידָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא וַיִּבְטְלוּ⁷⁷.
10 וְאִין הַמוֹסֵר מוֹדְעָא וְלֹא הַמְבָטֵל מוֹדְעָא צְרִיךְ
11 קִנְיָן⁷⁸.

(80) ובכת"י התימנים: אם אמר. (81) גיטין, שם. שבכל הלשונות האלו הוא מבטלו מכאן ולהבא.

12 כג. אָבָל אִם אָמַר: גֵּט זֶה אֵינוֹ גֵּט, פְּסוּל הוּא, אֵינוֹ
13 מוֹעִיל, אֵינוֹ מְתִיר, אֵינוֹ מְשַׁלַּח, אֵינוֹ מְגַרֵשׁ, הֲרֵם
14 הוּא - לֹא אָמַר פְּלוּם. שֶׁאִין זֶה לְשׁוֹן מְבָטֵל, אֶלָּא
15 לְשׁוֹן מוֹדִיעַ אֲמַתַּת הַדְּבָר, וְהֲרֵי הוֹדִיעַ לָנוּ דְּבָר
16 שֶׁאֵינוֹ בֵּין⁸², כְּמִי שֶׁאוֹמֵר עַל דְּבָר אֲסוּר שֶׁהוּא מְתִיר
17 אוֹ עַל דְּבָר הַטְּמֵא שֶׁהוּא טְהוֹר.

(82) הוא מודיע לנו שהגט פסול, ואנו יודעים בו שהוא כשר, שהרי אין אנו רואים בו שום פסול (שם וברש"י).

18 כד. אָמַר: גֵּט זֶה בָּטֵל, שֶׁמְשַׁמְעוּ פְּעַל שֶׁעֵבֵר, כְּגוֹן:
19 חֲמִק עֵבֵר⁸³ - הֲרֵי זֶה סְפִיקָה⁸⁴. לְפִיכָּךְ, אִם נִתְּגַרְשָׁה
20 בְּגֵט זֶה - הֲרֵי סְפִיקָה מְגַרְשָׁתָּ⁸⁵.

(83) שהן בפת"ח. (84) אם משמעו לעתיד שהוא רוצה לבטלו מכאן ולהבא, כמו בטל בצירי ואזי הוא בטל, או משמע לשעבר ואין זה מבטל אלא מודיע דבר שאינו כן ואינו מבטל, כאמור בהלכה הקודמת (שם). ולדעת רש"י שם, הספק הוא הואיל ולא אמר: הוא, אלא "בטל" בלבד, שמא משמעו לשעבר ואין בדבריו כלום. (85) ודינה מבואר לקמן פ"י, ה"ג.

21 כה. מִי שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וְכָא שְׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ:
22 לֹא מְצֵאתִיהָ, אוֹ: לֹא רָצָתָה לְקַח, וְאָמַר הַבַּעַל:
23 בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב⁸⁶, אוֹ פִּיּוּצָא בְּדְבָרִים אֵלוֹ
24 שֶׁמְשַׁמְעִין שֶׁאִין בְּדַעְתּוֹ לְגַרְשָׁהּ, שֶׁהֲרֵי שְׂמַח
25 בְּעֵפּוֹב הֵגֵט - לֹא בָּטֵל הֵגֵט⁸⁷, אֶלָּא יִתֵּן וְתִהְיֶה
26 מְגַרְשָׁתָּ, עַד שִׁיאֲמַר לוֹ בְּפִרוּשׁ: לֹא תִתֵּן לָהּ, אוֹ
27 יִבְטֵל בְּפִרוּשׁ.

(86) שלא מסרתה לה. (87) אין זה אלא גילוי דעת שאינו חפץ עוד בשליחות, וכבר אמרנו לעיל הלכה יז שדברים שבלב אינם דברים לענין גט (גיטין לד.).

28 כא. הַשּׁוֹלַח גֵּט בְּיַד הַשְּׁלִיחַ וַיִּבְטֵל הֵגֵט - הֲרֵי חוּזֵר
29 וּמְגַרֵשׁ בּוֹ כְּשִׁירְצָה; שֶׁלֹּא בָטֵלוּ מִתּוֹרַת גֵּט אֶלָּא
30 מִתּוֹרַת שְׁלִיחוּת⁷⁹. לְפִיכָּךְ, אִם הָיָה הֵגֵט בְּיַד הַבַּעַל
31 וַיִּבְטְלוּ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: גֵּט זֶה בָּטֵל הוּא - אֵינוֹ מְגַרֵשׁ
32 בּוֹ לְעוֹלָם, וְהֲרֵי הוּא פְּחָרְס הַנְּשֻׁבֵר. וְאִם גֵּרַשׁ בּוֹ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ליחה בגרונו מפני צרות החזה". וראה ב'תוספות יום-טוב' לערכין שם: "מלשון מגיסה בקדירה, הליחה מתהפכת בגרונו, כמו המגיס בקדירה". (95) ושם כבר מת, ואע"פ שבין כך ובין כך היא מותרת להנשא, או מחמת הגט או מחמת מיתת הבעל, חשוב לנו לדעת לענין יבום, שאם היא מגורשת אינה זקוקה ליבום, ואם אלמנה היא הרי זקוקה ליבום, ומספק חולצת ואינה מתייבמת. וכן להנשא לכהן אסורה שמה גרושה היא (גיטין כח, ובמגיד-משנה). (96) נשלכה בין הגלים בסער, ועדיין לא טבעה. (97) בדיני נפשות, אפילו בערכאות של גויים. (98) שם כח, ב.

כט. אָבֵל עִיר שֶׁכֶּבְשָׁה הֶגְיִס וְהִבְקָעָה, וּסְפִינָה 21
שֶׁאֲבָדָה⁹⁹ בַּיָּם, וְהִיוּצֵא לְהֵרֵג מִבֵּית דִּין שֶׁל 22
עַפְרוֹ¹⁰⁰, וּמִי שֶׁגָּרְרָתוֹ חַיָּה אוֹ שֶׁטָּפוּ נֶהָר אוֹ נִפְלָה 23
עָלָיו מִפְּלֹת¹⁰¹ - נוֹתְנִים עֲלֵיהֶם חֲמָרֵי חַיִּים וְחֲמָרֵי 24
מֵתִים¹⁰². וְאִם הָיָה גֵט אֶחָד מֵהֶם בְּיַד הַשְּׁלִיחַ - אֵינּוֹ 25
נוֹתְנוֹ לְאִשְׁתּוֹ¹⁰³. וְאִם נִתְּנוּ לָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק 26
מִגְרָשָׁת¹⁰⁴. וְאִם נוֹדַע שְׁמַת הַבַּעַל קִדְּם שְׁפִיגֵעַ הֶגְט 27
לְיָדָהּ - אֵינּוֹ גֵט¹⁰⁵. 28

(99) טבעה, ורבינו בפרושו למשנה (גיטין ג, ד) אומר: "מטרת - שטוער עליה הים ורוצה לשברה, והמלחים אינם יכולים להנהיגה כפי רצונם. . . אבל העצים והכלים נשארו. והספינה שאבדה - כשנשברו הכלים והעצים שלה ונאבד הכל, ונשארה הספינה על פני המים להנהגת המים ולא נשאר עוגן ולא משוטות". (100) שמה קיבל שוחד, ונשאר הנידון חי (גיטין, שם). (101) התמוטטות קיר או תל וכיוצא בזה. כל אלו השלשה, מנויים ב'ירושלמי' גיטין פ"ג, ה"ד. (102) בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה (חומרי מתים), ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה אביה (חומרי חיים), כמפורש במשנה (גיטין ג, ד). ולא גילה לנו רבינו דין היוצא ליהרג מבית-דין של ישראל, שאמרו בגיטין כט, א. כיון שיצא ליהרג הורגים אותו, ואין חוששים שמה מצאו לו זכות והחזירו אותו, אולם בהל' תרומות פ"ט ה"ב, כותב רבינו: "והיוצא ליהרג מבתי דיני גויים. . . נותנים לו חומרי מתים וחומרי חיים. . . אבל מי שנגמר דינו בבית-דין והניחיהו בבית הסקילה ליהרג, הרי זה בחזקת מת ולא תאכל אשתו". נראה מדבריו, שגמר דין בלבד אינו מספיק להחזיקו כמת, שמה למדו עליו זכות בהיותו בדרך החזירהו ופטרוהו, אולם משהניחיהו בבית הסקילה, דבר רחוק הוא שימצא מי שילמד עליו זכות, כביאור ה'כסף משנה' שם. והשווה הל' ערכין פ"א, ה"ג. (103) שלא להחזיקה כגרושה על הספק, ובמקום יבום (שבעלה מת בלא בנים והניח אח), שמה תקל לעצמה ותינשא לאחרים בלא חליצה. אבל שלא במקום יבום, ורוצה להנשא לישראל - אין כאן שום חשש, שממה-נפשך מותרת להנשא, או בתורת גרושה או בתורת אלמנה, ואפילו במקום יבום אם תשבע קודם קבלת הגט שלא תינשא לאחרים בלא חליצה - נותן לה גיטה ולא תשאר עגונה כל ימיה (בית שמואל' לאהע"ז סי' קמא, קו, וב'נודע ביהודה' תנינא אהע"ז סי' קלד). (104) ובמקום יבום, חולצת ואינה מתייבמת.

כו. מִי שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְחָזַר וּבִטְלוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם 1
אַחֲרָיִם, וְכֵן מִי שֶׁמָּסַר מוֹדְעָא עַל הַגֵּט - מִפְּנֵי אוֹתוֹ 2
מִפְּת מַרְדּוּת⁸⁸, מִפְּנֵי שְׁגוּרָם לְהִיּוֹת מִמְזִירִים. שֶׁהָרִי 3
גִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ וְתִנְשָׂא בוֹ, וְאַחַר זְמַן יֵצְאוּ עֲדִים 4
שֶׁבִטְלוּ בִּפְנֵיהֶם אוֹ שֶׁמָּסַר מוֹדְעָא בִּפְנֵיהֶם קִדְּם 5
שְׁיִכְתַּב הַגֵּט, וְנִמְצָא הַוָּלָד מִמְזִיר⁸⁹. 6

(88) מכות מדבריהם, שהן בלי מספר מסויים אלא לפי ראות עיני בית-דין, בניגוד למלקות מן התורה שהיא שלושים ותשע הלקאות (נזיר ד, ג ובפירוש המשנה שם). מרדות - שמרד על דברי סופרים, וראה ב'תוספות יום-טוב' שם ובביאורנו הל' יסודי התורה פ"ו, ה"ג. ורש"י (חולין קמא: מפרש: מרדות - "רידוי בתוכחת שלא ירגיל בזה". (89) קידושין יב, ב: רב מנגיד (=מכה מכת מרדות) על דמבטל גיטא, ועל דמסר מודעה אגיטא". והשווה לעיל הל' אישות פ"ג, ה"כ"ב. ונוהגים היום להצריך ביטול מודעה אפילו למגרש מרצונו (אהע"ז סי' קלד, ס"ג). ומי שמגרש ע"י שליח, טוב שישביעו את הבעל בשבועת התורה שלא ימסור מודעה ולא יבטל הגט (שם סי' קנד, "סדר הגט" סעיף כו).

כז. שְׁלִיחַ שֶׁהִבִּיא גֵּט וְנִתְּנוֹ לְאִשָּׁה - אֵינּוֹ אוֹמְרִים 7
שֶׁמָּא בִטְלוּ הַבַּעַל, אֶלְא נּוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ בְּחֻזְקַת 8
שֶׁהוּא כָּשֵׁר וְתִנְשָׂא בוֹ. וְאִם נִמְצָא אַחַר כֵּן שֶׁבִטְלוּ 9
- תֵּצֵא וְהוֹלָד מִמְזִיר. וְכֵן הַפּוֹתֵב גֵּט וְנִתְּנוֹ לְאִשְׁתּוֹ - 10
אֵינּוֹ אוֹמְרִין שֶׁמָּא מָסַר מוֹדְעָא עַל גֵּט זֶה, אֶלְא הָרִי 11
הוּא בְּחֻזְקַת כְּשֵׁר וְתִנְשָׂא בוֹ⁹⁰. 12

(90) מקור הלכה זו ממה שאמרנו למעלה שמכין מכת מרדות את מי שמוסר שמבטל הגט, ואת מי שמוסר מודעה עליו "מפני שגורם להיות ממזרים". הרי שאין האשה צריכה לחשוש שמה ביטל הבעל הגט או שמה מסר מודעה עליו. וכן משמע בגיטין לג, א שהיתה נשאת לאחר בגט שקיבלה על-ידי שליח מבלי שנתברר אם לא נתבטל הגט ע"י הבעל.

כח. וְכֵן הִמְבִּיא גֵּט וְהִנִּיחַ⁹¹ הַבַּעַל חוֹלָה אוֹ שֶׁהָיָה 13
זָקֵן⁹² - נוֹתְנוֹ לָהּ בְּחֻזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם⁹³. אָבֵל אִם 14
הִנִּיחוֹ גּוֹסֵס⁹⁴, שָׂרֵב גּוֹסֵסִין לְמִיתָהּ, וְאָף עַל פִּי 15
שֶׁנִּתְּנוֹ לָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק גְּרוּשִׁין, שְׁאִין גֵּט לְאַחַר 16
מִיתָהּ⁹⁵. וְכֵן עִיר שֶׁהִקְפָּה חֲחִיל וְהִיא בַּמְצוּר, 17
וּסְפִינָה הַמְטָרְפֶת⁹⁶ בַּיָּם, וְהִיוּצֵא לְדוּרָן⁹⁷ - הָרִי אֵלוֹ 18
בְּחֻזְקַת חַיִּים. וְאִם הָיָה גֵט אֶחָד מֵהֶן בְּיַד הַשְּׁלִיחַ - 19
נוֹתְנוֹ לְאִשְׁתּוֹ וְתִהְיֶה בְּחֻזְקַת מִגְרָשָׁת⁹⁸. 20

(91) השליח. (92) ואפילו הגיע לגבורות (שמונים שנה). (93) ואין חוששים שמה מת ובטלה שליחותו, אלא העמד השולח בחזקת חיים. (94) חולה סמוך למיתתו הנאבק עם המות. ופירושו בלשון פרסית קרב ומלחמה, ובפירוש המשנה לרבינו (ערכין א, ג) אומר: גוסס ידוע והוא שקול גרונו נשמע בשעת המיתה. והרמ"א באהע"ז סי' קא ס"ז, מפרש: "תרגום "על צד תאמנה" (ישעיה ס, ד): "על גוססין", כלומר על חזה שלהן. . . שהקרוב למיתה מעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חולי עד מאה, שאז כבר בוודאי יבוא משיח..

ומסיים בהלכה שם "האחרון שהגיע הגט לידו, נתנו לה ותתגרש בו אע"פ שמת השליח הראשון". ומקור ההלכה בגמרא שרב אשי אמר אם מות הראשון בטלו כולו, ומר בר רב אשי חולק ואומר שאם הבעל חי כל השליחים קיימים, ופסק הרמב"ם כמותו.

כי כששליח עושה שליח, יש שני אפשרויות: א: שהשליח מוסר לחבירו רק את מציאות ה"שליח" שבו ולא את כוחו של המשלח, ונמצא שפעולת השליח השני היא מכח השליח הראשון ולא מכח המשלח. ב. השליח מוסר לו גם את כח המשלח שבו - "שלוחו של אדם כמותו", ואז שליחותו של השליח השני היא מכח המשלח עצמו, ולכן גם אם מת השליח הראשון קיימת השליחות כיון שהבעל קיים.

ובפנימיות העניינים הוא, שגם לשליח האחרון ישנו תוקף השליחות מכוחו של המשלח, ומזה למדים אנו שהמטרה בזכרון שבירת הלוחות היא כדי שנשוב להטיב ולחזק את קשר הקידושין שבין הקב"ה וכנסת ישראל. כשיהודי לומד תורה מתוך ידיעה ש"משה קיבל תורה מסיני כו"י יכול שתהיה אצלו חלישות בגלל הידיעה שהתורה מגיעה אליו לאחר כמה וכמה שלוחים, עד שהשליח האחרון אינו בא בכח המשלח, ועל כך באה ההלכה הפסוקה שכל השלוחים כולם באים מכח הבעל - הקב"ה בעצמו.

כשמשה רבינו מוסר את השליחות לשני, הרי היא במלוא שלימותה, כי מוסר לו גם את כח המשלח, וכן הלאה "אפילו מאה", ולכן יהודי המקבל את התורה בימינו, כאילו קיבל אותה מהקב"ה בעצמו, ו"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו".

(על"פ י"ן מלכות' ספר נשים סימן טז)

(2) החתומים בו. (3) "שעיקר הגירושין בעדי מסירה". (4) עדי החתימה. (5) כי אפילו יבוא הבעל ויערער על הגט לומר מזויף הוא, יבואו עדי החתימה או אנשים אחרים המכירים חתימת ידם ויעידו על זהות החתימה ויקיימוהו. ודווקא בארץ ישראל שעדים מצויים לקיימו (לאשרו), הואיל ובתי דינים קבועים שם בכל יום שני וחמישי ומצויית שיירות שהולכות לדון בבית הדין.

- ב. **בָּא הַבֶּעַל וְעָרַעַר וְאָמַר: לֹא גִרְשָׁתִּי מֵעוֹלָם, וְגַט שֶׁהוּבָא לָהּ מְזִיָּף הוּא - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמֵי. וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם וְלֹא נִדְרְעוּ עֲדָיו כָּל־ל - תֵּצֵא וְהוֹלֵךְ מִמֶּנּוּ, שְׁהָרִי אֵינָהּ מְגֵרֶשֶׁת. אָבֵד הַגֵּט - הָרִי זֶה סָפֵק מְגֵרֶשֶׁת. לְפִיכָף, נָשִׁים שֶׁחֲזַקְתָּן שֶׁהֵן שׁוֹנְאוֹת זֶה אֵת זֶה - אֵין נֶאֱמָנֹת לְהֵבִיא גֵט בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל זֶה לְזֶה; שְׂמָא מְזִיָּף הוּא, וְתַתְּכֹן לְקַלְקֵל אוֹתָהּ כְּדִי שֶׁתִּנְשָׂא וְתֵאָסֵר עַל בַּעְלָהּ.⁸**

(6) יאוסר על ידי עדי החתימה, ואין מקבלים דברי הבעל

(105) שאין גט לאחר מיתה (גיטין יג.) ומתייבמת, ושלא במקום יבום מותרת אפילו לכהן.

- 1 ל. **הַבֶּעַל שֶׁשָּׁלַח גֵּט לְאִשְׁתּוֹ - הָרִי הוּא חָיִב**
2 **בְּמוֹנֹתֶיהָ וְכָל תְּנָאֵי כְּתֻבָּה¹⁰⁶ עַד שֶׁיִּגְעֶה הַגֵּט**
3 **לְיָדָה¹⁰⁷ או לְיַד שְׁלִיחַ קִבְּלָהּ.**

(106) כגון רפואתה או פדיונה, המנויים לעיל ה' אישות פי"ב, ה"ב. (107) שאפילו בספק מגורשת יש לה מזונות מבעלה, כמבואר בכתובות צז, ב. ולעיל ה' אישות פי"ה, הכ"ה. קל-וחומר בזו שלא הגיע גט לידה כלל. וכ"ה ברי"ף גיטין פרק ב, בסוגיא דנכתב ביום ונחתם בלילה: "וקיימא" לן שלא פקע פדיונה ממנו עד שיגיע גט לידה" (אור שמח).

יום שני י"א כסלו ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו דיני הבאת הגט ממקום למקום, ערעור הבעל, שהאשה נעשית שליח להולכה.

- 4 א. **שְׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵט מִמְּקוֹם לְמְקוֹם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל,**
5 **אִף עַל פִּי שְׂלֵא רָאָה כְּתִיבַת הַגֵּט וְלֹא יָדַע מִי הֵם**
6 **עֲדָיו², אֵלָא נִתְּן לוֹ הַבֶּעַל גֵּט וְאָמַר לוֹ: תֵּן גֵּט זֶה**
7 **לְאִשְׁתִּי - הָרִי זֶה נֹתְנֵנוּ לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים³, וְאִף עַל פִּי**
8 **שְׂאִין עֲדָיו⁴ יְדוּעִין אֲצִלְנוּ, וְתִהְיֶה מְגֵרֶשֶׁת וְתִנְשָׂא**
9 **בּוֹ.⁵**

~ נקודות משיחות קודש ~

"שליח שהביא גט...בו".

מדין שליח שהביא גט, יש ללמוד הוראה לכללות זמן הגלות. הקב"ה וכנסת ישראל הם בדוגמת איש ואשה, ובמתן-תורה היה עניין הקידושין, וכמבואר בחסידות ששלושת הדרכים שבהן נקנית האשה, מרומזים באברהם יצחק ויעקב (אבות האומה); כסף הוא אהבה - עניינו של אברהם אבינו, שטר כנגד הלוחות, כמו שמצינו שחקיקה מהני בגט. וביאה עניינו של יעקב - "ויבן לו בית כו"י ונמצא ששבירת הלוחות היא שבירת שטר הקידושין וסיבה לעניין הגלות.

אמנם, הכוונה בשבירת הלוחות ובירידה שבגלות היא העליה שתבוא אחר-כך, ועל-אחת-כמה-זכמה לעתיד-לבוא, ויתירה מכך שגם בזמן הגלות אין זה מצב של גירושין לאמיתתו אלא מעין ובחיצוניות בלבד.

עניין זה מתבטא בהלכה שהבעל בעצמו אינו נותן את הגט אלא השליח, והבעל - הקב"ה אומר "לא גירשתי מעולם" - "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה". ובהלכה שלאח"ז "..."חלה או נאנס השליח משלחו ביד אחר, וכן השני אם חלה משלחו ביד אחר, ואפילו מאה" היינו שהקב"ה שאינו חפץ בגירושין עושה הכל כדי שלא יהיו גירושין, וגם כאשר משלחו ביד אחר, אזי השני בא לידי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבחוץ לארץ שמתיהם כשמות גויים" ובוודאי גם אלו ישראל הם, והואיל ובחוץ לארץ רובם נקראים בשמות גויים, לפיכך אף בארץ ישראל אין לחשוש שמא גויים הם, כי כן המנהג לקרוא ישראל בשמות גויים.

ו. **בא הבעל ועמד וערער - אין משגיחין בו** 19.
לפיכך 21 **אף הנשים ששונאות זו את זו נאמנות**
להביא גט זה ולומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' 22.

(20) כי השליח נאמן כשניים ואין דבריו של אחד במקום שניים. (21) הואיל ואין הבעל נאמן לפוסלה. (22) שאינו מתכוונת לקלקלה בידען שהבעל לא יוכל לערער אחרי עדותן.

ז. **וכן שליח שהביא גט בארץ ישראל ואמר 'בפני נכתב ובפני נחתם', אף על פי שאינו צריך, אם יבא הבעל ויערער - אין משגיחין בו. ואם אין השליח עומד בשעת פתיכה וחתומה** 23 **- לא ינתן לה אלא אם כן נתקנים בחותמיו** 24. **ויש** 25 **לשליח להיות מקלל השלישה שקימו אותן בחותמיו** 26. **ואם לא נתקנים ונתן לה - הרי זה פסול** 27 **עד שיתקנים. ואם בא הבעל וערער ולא נתקנים - אינה מגרשת. אבד הגט - הרי זה ספק מגרשת.**

(23) שאינו יכול לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. (24) על ידי עדים המכירים חתימת עדי הגט. (25) ויכול. (26) שקיום שטרות בשלושה דינים. ואף שהשליח הוא בעצמו עד - יכול הוא להיעשות דיין, שכלל הוא, כל דבר שאינו אלא מדבריהם (מדברי חכמים) עד נעשה דיין. וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם בלבד. (27) מדבריהם, אבל אינו בטל מן התורה, שקיום שטרות אינו אלא מדבריהם, אבל מן התורה, עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בבית דין.

ח. **ומפני מה הצריכו לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם' בחוזה לארץ? כדי שלא תהיה האשה צריכה לקימו** 28 **אם יבוא הבעל ויערער. מפני שאין העדים מצויין לקימו במקום לקימום בחוזה לארץ** 29.

(28) לאשר חתימת עדי הגט. (29) שאין שיירות מצויות שם. ואפילו במקום למקום באותה מדינה, שמצויות שיירות ביניהם - הואיל ואין האנשים מתעכבים זמן רב בכתיבהם אלא נודדים מפה לשם וטרודים בסחורתם, אינם מכירים חתימות שביניהם.

ט. **בעל שהביא ראיה ברורה שגט זה שונאמר בו 'בפני נכתב ובפני נחתם' מזיף** 30 **הוא - הרי זה בטל. שלא האמינו דבריו של אחד שאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם' אלא לדחות ערעור הבעל שאין עמו ראיה, אבל במקום עדים שמכחישים אותו לא האמינוהו** 31.

(30) כגון שהביא עדים שבאותו יום הכתוב בגט לא היה

שהוא יחיד, במקום העדים שהם שניים. (7) ועדיין היא אשת איש הואיל והבעל מערער על נכונות הגט וחתומת העדים לא אושרה, והאשה עצמה אינה יודעת בזה שום דבר להשיב, העמד אשה על חזקתה והרי היא אשת איש גמורה מן הראשון. (8) ותצא מזה ומזה.

ג. **ואלו הן הנשים שחזקתן שונאות זו את זו:**
חמותה, ובת חמותה, וצרתה, אפלו היתה צרתה נשואה 10 **לאחר, ויבמתה** 11, **אפלו היתה אחותה ובת בעלה** 12. **אבל שאר כל הנשים פשוט.**

(9) כינוי לשתי נשים הנשואות לבעל אחד. (10) עכשיו. (11) אשת אחי בעלה, יראה שמא סופה להיות צרתה (במקום יבום). (12) שאומרת: זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה. ובגמרא אמרו: שהוא הדין שאין הכלה נאמנת לחמותה ולא אשת האב לבת הבעל, ש"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" וכשם שאלה שונאות את אלה, כך השונאות חוזרות לשונאות.

ד. **המביא גט ממקום למקום בארץ ישראל, וחלה או נאנס** 13 **- משלחו ביד אחר** 14. **וכן השני אם חלה - משלחו ביד אחר. ואפלו מאה. ואין צריך עדים לחזר ולעשות שליח בפניהם** 15. **והאחרון שהגיע הגט לידו נותנו לה בפני שנים ותתגרש בו, אף על פי שמת הראשון** 16.

(13) שאינו יכול להמשיך בשליחותו. (14) אבל אם לא חלה או נאנס אין שליח עושה שליח, שהבעל מקפיד. (15) שאין זה אלא גילוי דעת בלבד. (16) השליח הראשון, שכל השליחים אינם באים אלא מכוח הבעל, ולפיכך כל עוד שהבעל חי לא בטלה שליחותו, אבל אם מת הבעל בטלה שליחות כולם.

ה. **שליח שהביא גט ממקום למקום בחוזה לארץ** 17, **או מארץ ישראל לחוזה לארץ, או מחוזה לארץ לארץ: אם היה השליח עומד בשעת פתיכת הגט וחתומתו - הרי זה אומר בפני שנים: בפני נכתב ובפני נחתם** 18, **ואחר כך יתן לה בפניהם ותתגרש בו. ואף על פי שאין עדי ודועין אצלנו. ואפלו היו שמונת עדי פשמות העפום - אין חוששין להן** 19.

(17) שאין שם שיירות מצויות וממילא לא יזדמנו לה עדים לקיים חתימת עדי הגט. (18) ואף על פי שאין קיום שטר בפחות משני עדים, בכל זאת נאמן השליח כשניים, כי מן התורה "עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותם בבית דין" (שאר אדם חצוף לזיין) וחכמים הם שהחמירו להצריך "עדי קיום", ומשום תקנת עגונה הקילו חכמים להאמין השליח כשני עדים, וכדי שלא יחליפו בקיום שאר שטרות להאמין גם בהם עד אחד. - הצריכוהו לומר גם "בפני נכתב" (אף על פי שאין זה נדרש לצורך קיום הגט) להודיע שזהו דין מיוחד בגט, שלא יתשאר עגונה. (19) שמא גויים חתמו בו, "מפני שרוב ישראל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העיד השליח שראהו חותם והוא נאמן כשניים, ועל חתימת השני ישנם שני עדים.

השליח כלל באותו מקום וממילא לא ראה חתימת העדים ושקר העיד. (31) לשליח.

26 יד. שנים שהביאו גט בחוצה לארץ, אף על פי
27 שלא נכתב ונחתם בפניהם - הואיל ונתנו להם
28 הבעל לתנו לאשתו, הרי אלו נתנו לה ותהיה
29 מגרשת. שהרי אין הבעל יכול לערער בגט זה אף
30 על פי שאינו מקום, שהרי שלוהיו הם עדין.⁴⁶
31 שאלו אמרו השנים: בפנינו נתגרשה - הרי זו
32 מגרשת אף על פי שאין שם גט.

1 י. הנהרות שבארץ ישראל והנסיון³² שבים הגדול³³:
2 שבתוך התחום של ארץ ישראל - הרי הן בארץ
3 ישראל³⁴, ושחוף לתחום - בחוצה לארץ. ובהלכות
4 תרומות ותבארו תחומי ארץ ישראל. ובכל בארץ
5 ישראל לגטיין³⁵.

(46) ואפילו יערער ויאמר לא שלחתים אינו נאמן נגד שניהם.

(32) האיים. (33) הוא הים התיכון שבמערבה של ארץ ישראל. (34) והמביא גט שנכתב בספינה במים הנ"ל הרי הוא כמביא ביבשת ארץ ישראל, כי יש למים הנ"ל תורת ארץ ישראל לענין גיטין. (35) והמביא גט ממקום למקום בבבל אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, הואיל וישיבות קבועות שם.

33 טו. במה דברים אמורים? בזמן שהגט יוצא מתחת
34 ידי שניהם⁴⁷; אבל אם אין הגט יוצא מתחת ידי
35 שניהם⁴⁸ - צריכין לומר: בפנינו נכתב ובפנינו
36 נחתם. לפיכך, אם אמר אחד 'בפני נכתב' והאחר
37 אמר 'בפני נחתם', ואפלו שנים אמרים 'בפנינו
38 נכתב' ואחד אמר 'בפני נחתם' - הואיל ואינו יוצא
39 מתחת ידי שניהם, לא ינתן לה עד שיתקיים
40 בחותמיו.

6 יא. גט שכתבו בארץ ישראל וחתמו בחוצה לארץ³⁶
7 - צריך שיאמר 'בפני נכתב ובפני נחתם'³⁷. פתבו
8 בחוצה לארץ וחתמו בארץ ישראל³⁸ - אינו צריך
9 לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'³⁹.

(36) וחזר ונתנו בארץ ישראל. (37) שהרי נחתם בחוף לארץ. (38) וגם נתנו בארץ ישראל. (39) שהכול הולך אחר מקום החתימה.

(47) שנעשו שניהם שלוחים על ידי הבעל. (48) שלא נעשו שניהם שלוחים.

10 יב. נכתב מקצת הגט בפניו, ונחתם כלו⁴⁰ בפניו -
11 אם מקצתו הראשון הוא, הרי זה אמר 'בפני נכתב
12 ובפני נחתם'. אפלו לא נכתב בו אלא שטה אחת⁴¹
13 בפניו, ואפלו שמע קול הקולמוס⁴² פותח, וחתמו
14 העדים בפניו - הרי זה אמר 'בפני נכתב ובפני
15 נחתם'. וכן אם יצא הסופר לשוק וחזר והשלים את
16 הגט - אינו חושש שמה אחר מצאו ואמר לו, ולשם
17 אשה אחרת פתבו, אלא אמר 'בפני נכתב ובפני
18 נחתם'⁴³.

41 טז. אמר אחד 'בפני נכתב' ושנים אמרים 'בפנינו
42 נחתם' - כשר, אף על פי שאינו יוצא מתחת ידם⁴⁹,
43 שהרי נתקיים בחותמיו⁵⁰.

(40) כלומר: שני העדים. (41) שורה אחת, ולדעת רש"י הכוונה לאותה שורה שבה שם האיש, האשה והתאריך, שהו תורף הגט ועיקרו. ולדעת התוספות הכוונה לשורה הראשונה שבנוסח הגט, שמכיון שהתחיל לכתבו לשמה, בוודאי סיימו לכתבו לשמה. (42) העט. (43) וכל זה אינו אלא בכתיבת הגט, אבל בחתימתו צריך שיראה השליח את חתימת העדים כולה, שעדות החתימה היא העיקר ועדות הכתיבה אינה אלא משום גזירה.

(49) שלא נעשו שלוחים. (50) אושרה חתימת עדי הגט על ידי שני עדים.

44 יז. שליח שהביא גט בחוצה לארץ ונתנו לה בינו
45 לבינה⁵¹, או שנתנו לה בפני שנים ולא אמר לה
46 'בפני נכתב ובפני נחתם', אף על פי שנשאת -
47 נוטלו ממנה וחזר ונתנו לה בפני שנים ואומר
48 בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם'⁵². ואם לא נוטלו
49 ממנה - הרי זה פסול עד שיתקיים בחותמיו⁵³.

19 יג. אמר: בפני נכתב אבל לא בפני נחתם, בפני
20 נחתם אבל לא בפני נכתב, בפני נכתב פלו ונחתם עד
21 אחד אבל לא העד השני, אפלו היה הוא העד השני
22 - הרי זה יתקיים בחותמיו ואחר כך ינתן לה. ואם
23 העיד הוא ואחר על העד השני שלא חתם בפניו⁴⁴ -
24 הרי זה כשר וינתן לה. ואין צריך לומר אם העידו
25 שנים אחרים על כתב העד השני שזה כשר⁴⁵.

(51) וממילא אין ערך לאמירתו: בפני נכתב ובפני נחתם, שהרי אין לפנינו שלושה שקיימהו. (52) אבל אם אינו נוטל ממנה אינו יכול לומר בפני שניים בפני נכתב וכו', שצריך שיאמר סמוך לנתינה, ולא לאחר זמן מרובה. (53) ואפילו נתקיים בחותמיו, עדיין צריך ליטלו ממנה ולחזור וליתן לה בפני שניים, שעיקר הגירושין בעדי מסירה.

44 יח. נתנו לה ולא הספיק לומר 'בפני נכתב ובפני
45 נחתם' עד שנשפתק⁵⁴ - הרי זה יתקיים בחותמיו
46 ואחר כך ינתן לה⁵⁵.

(44) שהם מכירים חתימתו. (45) שהרי על חתימת הראשון

(54) נאלם, ניטל ממנו כוח דיבורו. (55) ומשמע מדברי רבינו שאפילו אם כותב: בפני נכתב וכו', אינו מועיל, ואף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא עלי עדים שאני ממנה את פלוני במדינת הים לשליח קבלה לקבל גיטי מיד בעלי. אלא שאין שליח קבלה עושה שליח, כיון שלא מסרה לו אלא "דברים" ודברים אינם נמסרים לשליח, כלומר, אין דברים כוח להיות חוזרים ונמסרים לאחר, אבל שליח הולכה שקיבל לידיו גט שיש בו ממש, אותו גט חוזר ונמסר משליח לשליח.

31 כג. האי ש שנתן גט לאשתו, ונקתב ונחתם בפנייה, וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת שְׁלוּחֹתַי לְהוֹלֵכָה עַד בַּיִת דִּין פְּלוֹנִי, וְהֵם יַעֲמִידוּ שְׁלִיחַ וְיִתְּנוּ לָיָד גֹּט זֶה וְתִתְּגַרְשִׁי בּוֹ - הָרִי זֶה נֶאֱמַנָת לומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם'⁶², וְהֵם נוֹטְלִין אוֹתוֹ וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְשְׁלִיחַ לְתַנּוֹ לָהּ כְּמֵאֵמַר הַבַּעַל.

(62 אבל אינה מתגרשת עד שתאמר: בפני נכתב וכו'.

37 כד. בַּמָּה דְּבָרִים אָמורים⁶³? כְּשֶׁהִתְּנָה עֲלֶיהָ הַבַּעַל תְּנַאי זֶה⁶⁴; אֲבָל אִם לֹא הִתְּנָה עֲלֶיהָ, אֲלֵא נִתְּן לָהּ גֹטָהּ, וְהָרִי הֵגֵט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - אֵינָה צָרִיכָה לומר פְּלוֹם, וְהָרִי הִיא בְּחֻזְקַת מְגֻרְשָׁת, הוֹאִיל וְגֵט שֶׁבִּיָּדָהּ פְּתוּב כִּהְלַכְתּוּ⁶⁵ וְהָעֵדִים חֲתוּמִים עֲלָיו. וְאָף עַל פִּי שְׂאִין אָנוּ מְפִרִין כְּתָב אוֹתָן הָעֵדִים וְלֹא נִתְּקִים - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׂמָא זִיפָה אוֹתוֹ, שֶׁהָרִי אֵינָה מְקַלְקֶלֶת עַל עֲצָמָה⁶⁶. וְעוֹד, שֶׁהָעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הֵגֵט הָרִי הֵן כְּמִי שֶׁנִּחְקְרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה שֵׁם מְעַרְעֵר⁶⁷. לְפִיכָף נַעֲמִיד הֵגֵט בְּחֻזְקָתוֹ וְתִשָּׂא, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִמָּצֵא מְזִיף; כְּמוֹ שֶׁנַּעֲמִיד הֵגֵט בְּחֻזְקַת פֶּשֶׁר שֶׁיִּבְיֵא אוֹתוֹ הַשְּׁלִיחַ⁶⁸, עַד שֶׁיַּעֲרֵר הַבַּעַל אוֹ עַד שֶׁיִּבְיֵא רְאִיָּה שֶׁהוּא מְזִיף אוֹ בְּטָל⁶⁹. שְׂאֵם נְחוּשׁ לְדְּבָרִים אֲלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, כִּף הִיָּה לָנוּ לְחוּשׁ לְגֵט שִׁיתָן הַבַּעַל בְּפָנֵינוּ שְׂמָא בְּטָל וְאַחַר כִּף נִתְּנוּ, אוֹ שְׂמָא עֵדִים פְּסוּלִין חֲתָמוּ בּוֹ וְהָרִי הוּא כְּמִזִּיף מִתּוֹכוֹ, אוֹ שְׂמָא שְׂלֹא לְשִׁמָּה נִכְתָּב. וְכִשֵּׁם שְׂאִין חוֹשְׁשִׁין לָזֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, אֲלֵא נַעֲמִידָנוּ עַל חֻזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּנְדַּע שֶׁהוּא בְּטָל, כִּף לֹא נְחוּשׁ לֹא לְשְׁלִיחַ⁷⁰ וְלֹא לְאִשָּׁה עֲצָמָה שֶׁהֵגֵט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ⁷¹. שְׂאִין דִּינִי הָאִסוּרִין פְּדִינִי הַמְּמוֹנָת⁷².

38 כה. כשהיו עוד עיניו פקוחות וראה כתיבת הגט וחתמתו. (57 והוא שמכיר האשה בטביעת קול, ואם אינו מכירה לא מועיל אם אחרים יאמרו לו שהיא זאת.

39 כו. חלה השליח או נאנס⁵⁸ - בא לבית דין ואומר להם: גט זה בפני נכתב ובפני נחתם, והן משלחין אותו ביד שליח אחר. ואין השליח האחרון צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', אלא אומר: שליח בית דין אני, ונתנו לה בפני עדים.

40 כז. חלה השני או נאנס - עושה שליח אחר בבית דין. אפלו מאה. והאחרון אומר: שליח בית דין אני, ונתנו לה. אף על פי שמת השליח הראשון. ומפני מה צריך בית דין? מפני שהיא צריכה לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. אבל אם נתקם הגט בחותמיו, אף על פי שנתנו שליח לשליח אפלו מאה בינם לבין עצמם עד שהגיע הגט לידה - הרי זה פשר⁵⁹. ואף על פי שלא פרש הבעל ולא אמר לו: שלחו ביד אחר אם תאנס, אם חלה או נאנס - הרי זה משלח⁶⁰.

41 כל שנתקיים בחותמיו הרי זה כמביא גט בארץ ישראל. (60 שבוודאי אין הבעל מקפיד אם מוסר שליחותו לאחר. כב. כל העושה שליח, אינו צריך שיהיה השליח עמו בבית דין; אלא אומר להם: הרי פלוני שלוחי, ואפלו שלא בפניו. וכן השליח עושה שליח אחר שלא בפניו, אפלו הן מאה⁶¹.

(61 וכן האשה יכולה לעשות שליח קבלה לקבלת הגט בבית דין אפילו שלא בפני השליח, אלא מודיעה לבית-דין:

על פי שבעדות מיתת הבעל מועיל כתבו להתיר האשה להינשא כמבואר לקמן: "מה שנשתתק וברדקו אותו ... ונמצאה דעתו מכוונת וכתב שמת פלוני ... סומכים על כתיבתו ותינשא" - שם הקילו משום התרת עגונה, אבל כאן שבעלה חי אפשר להודיעו לשלוה גט על ידי שליח שני, שיוכל לומר בפני נכתב, וגם מתוך שאפשר לקיים חתימת העדים לא הקילו לסמוך על כתב ידו.

1 יט. הסומא אינו יכול להביא גט זה של חוצה לארץ, מפני שאינו יכול לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. לפיכך, אם נכתב ונחתם בפניו כשהוא פתוח⁵⁶ ונסתמא - הרי זה אומר בפני שלשה 'בפני נכתב ובפני נחתם' ונתנו לה⁵⁷. וכן האשה שהיא איה גט זה של חוצה לארץ, צריכה שלשה לומר בפניהם 'בפני נכתב ובפני נחתם'. שלא אמרו בפני שנים אלא בזמן שהשליח פשר לעדות, שהרי הוא מצטרף עם השנים ונמצא מפלל השלישי שקימו גט זה בדבריו, שהעד נעשה דין בדבר שהיא מדבריהם.

12 כח. חלה השליח או נאנס⁵⁸ - בא לבית דין ואומר להם: גט זה בפני נכתב ובפני נחתם, והן משלחין אותו ביד שליח אחר. ואין השליח האחרון צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם', אלא אומר: שליח בית דין אני, ונתנו לה בפני עדים.

13 כט. חלה השני או נאנס - עושה שליח אחר בבית דין. אפלו מאה. והאחרון אומר: שליח בית דין אני, ונתנו לה. אף על פי שמת השליח הראשון. ומפני מה צריך בית דין? מפני שהיא צריכה לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. אבל אם נתקם הגט בחותמיו, אף על פי שנתנו שליח לשליח אפלו מאה בינם לבין עצמם עד שהגיע הגט לידה - הרי זה פשר⁵⁹. ואף על פי שלא פרש הבעל ולא אמר לו: שלחו ביד אחר אם תאנס, אם חלה או נאנס - הרי זה משלח⁶⁰.

14 כל שנתקיים בחותמיו הרי זה כמביא גט בארץ ישראל. (60 שבוודאי אין הבעל מקפיד אם מוסר שליחותו לאחר. כב. כל העושה שליח, אינו צריך שיהיה השליח עמו בבית דין; אלא אומר להם: הרי פלוני שלוחי, ואפלו שלא בפניו. וכן השליח עושה שליח אחר שלא בפניו, אפלו הן מאה⁶¹.

(61 וכן האשה יכולה לעשות שליח קבלה לקבלת הגט בבית דין אפילו שלא בפני השליח, אלא מודיעה לבית-דין:

15 כל שנתקיים בחותמיו הרי זה כמביא גט בארץ ישראל. (60 שבוודאי אין הבעל מקפיד אם מוסר שליחותו לאחר.

16 כב. כל העושה שליח, אינו צריך שיהיה השליח עמו בבית דין; אלא אומר להם: הרי פלוני שלוחי, ואפלו שלא בפניו. וכן השליח עושה שליח אחר שלא בפניו, אפלו הן מאה⁶¹.

(61 וכן האשה יכולה לעשות שליח קבלה לקבלת הגט בבית דין אפילו שלא בפני השליח, אלא מודיעה לבית-דין:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גירושין, ואם נשאת קודם שיתקיים התנאי - לא תצא, כמו שביארנו". אולם רבים חולקים על רבינו בזה, וסוברים שאפילו אם נשאת תצא, הואיל ונשאת לפני קיום תנאה הרי היא אשת איש, והשני שבא עליה בזנות - נאסרה עליו, ועי' מגיד-משנה וכסף-משנה. (11) כגון שהתנה עמה: הרי זה גיטך אם תתני לי כלי פלוני, ואבד הכלי, כמבואר לקמן הכ"ג. (12) הלכה טז. (13) שכונתו: מעכשיו יהיה גט, על-מנת שתקיימי התנאי (גיטין עד. וברש"י) והשווה דברי רבינו בהל' זכיה פ"ג ה"ח. (14) גיטין, שם. (15) שם, פג, א. כי אינה חשודה לקלקל עצמה, וכל תנאי שבידה לקיימו - אנו בטוחים שתקיימונו. אולם תנאי שהוא תלוי ביד אחרים ואין בידה לקיימו, חוששים שמא לא יתקיים ואסורה להנשא לכתחילה. ועיי"ש עד, א בברייתא. (16) ואפילו אבד הגט או מת הבעל, מגורשת היא משעת מסירתו, כאמור לעיל, בניגוד למגרש על תנאי סתם (שלא אמר מעכשיו) - שאינה נשאת לכתחילה, שמא יבטלנו הבעל או ימות, או שמא יאבד הגט או ישרף ונמצאת אשת איש למפרע.

ב. כל המגרש על תנאי, בין שאמר מעכשיו בין שאמר אם יהיה ואם לא יהיה¹⁷ - הרי זה לא יתניח עם אשתו כל זמן שלא נתקיים התנאי¹⁸ אלא בפני עד. ואפלו עבד ואפלו שפחה, חוץ משפחתה או בנה קטן¹⁹, מפני שאינה בושא מלשמש בפניהם. והדבר ידוע, שאם נתיחד עמה בפני שני עדים כאחד²⁰, אפלו נתקיים התנאי אחר כך²¹ - הרי זה ספק מגרשת, שמא בעלה²² ובטל הגט²³, כמו שיתבאר בהלכות אלו.²⁴

(17) כגון אם תתני לי מאתיים וזו תהיי מגורשת, ואם לא תתני לא תתגרשי. (18) שאסור להתייחד עם הפנויה, כמבואר בסנהדרין כא, ב (גיטין עג. וברש"י). (19) שם, ובתוספתא שם פ"ה, ה"ד. (20) שראוהו שני עדים כאחד שמתייחד עם אשתו, והם לא נכנסו עמו החדרה. ובכת"י התימנים: נתייחד עמה לבדה בפני שני עדים. (21) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס וויניציאה של"ד, הנוסח: "אפילו לאחר שנתקיים התנאי". (22) לשם קידושין. (23) הראשון, כשחזר וקידשה בביאה זו, ולפיכך צריכה גט שני מספק (גיטין עג:). (24) לקמן פ"ה, ה"ח: "הם הם עדי יחוד, הם הם עדי ביאה, שכל המקדש בביאה אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול", והשווה לקמן פ"ט, הכ"ה.

ג. פיצד מגרש אדם על תנאי? לא שיאמר: כתבו גט לאשתי על תנאי זה, או: כתבו ותנו לה על תנאי; ואין צריך לומר, שלא יכתב בתוך הגט: על תנאי זה גרש פלוני את פלונית²⁵. אלא פיצד עושה? אומר לסופר לכתב ולעדים לחתום, וכותבין גט פשוט בלא שום תנאי בעולם²⁶, ואחר כך נותן לה הגט ואומר לה: הרי זה גטך או הרי את מגרשת בזה על מנת כך וכך. או יאמר להם או לשליח: תנו לה גט זה על מנת כך וכך.

אין אדם נאמן על עצמו עד שיביא ראיה לדבריו, וכן אמרו: "עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנויים לך - עצמו קנה (נאמן הוא על שחרורו) נכסים לא קנה", שצריך עדים לקיימו כשאר שטרות.

פָּרֶק שְׁמִינִי

(1) ביאר בו רבינו דין גירושין על תנאי, התיירה לכל אדם חוץ מפלוני ופלוני, קשר אותה בכמה תנאים, נתן לה גיטה והתנה שהנייר שלו, גירש על תנאי ונישאת לאחר לפני שנתקיים התנאי.

1 א. המגרש על תנאי, אם נתקיים התנאי - הרי זו
2 מגרשת, ואם לא נתקיים התנאי - אינה מגרשת.
3 וכבר בארנו בפרק ששי מהלכות אישות? משפטי
4 התנאי פלם³. ושם⁴ נתבאר, שהמגרש על תנאי -
5 פשייתקים התנאי, תהיה מגרשת בשעה שיתקיים, לא
6 בשעת נתינת הגט לידה⁵. לפיכך יש לבעול⁶ לבטל
7 הגט⁷ או להוסיף על תנאו או להתנות על תנאי אחר
8 כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון, אף על פי
9 שהגיע גט לידה. ואם מת הבעל או אבד הגט או
10 נשרף קדם שיתקיים התנאי - אינה מגרשת⁸.
11 ולכתחילה לא תנשא⁹ עד שיתקיים התנאי. ואם נשאת
12 - לא תצא¹⁰; אלא אם כן לא נשאר בידה לקיימו¹¹,
13 שהרי בטל התנאי. ושם¹² נתבאר, שאם אמר לה:
14 הרי את מגרשת מעכשיו או מהיום על תנאי כך
15 וכך¹³, או שאמר לה: הרי את מגרשת על מנת כך
16 וכך - פשייתקים התנאי, תהיה מגרשת משעת נתינת
17 הגט לידה. לפיכך אינו יכול לבטל הגט ולא
18 להוסיף על תנאו משהגיע גט לידה. ואם אבד או
19 נשרף, אפלו מת הבעל קדם שיתקיים התנאי - הרי
20 זו מקימת התנאי אחר מותו, וכבר נתגרשה משעת
21 נתינת הגט לידה¹⁴. ויש לה להנשא לכתחילה אף על
22 פי שעדיין לא נתקיים התנאי¹⁵, ואין חוששין שמא
23 לא יתקיים, הואיל והיה התנאי במעכשו או בעל
24 מנת¹⁶.

(2) הלכה ב. (3) שבין בקידושין ובין בגירושין . . . ובין בשאר דיני מומן, צריך להיות בתנאי ארבעה דברים, ואלו הם: "שיהיה כפול, ושיהיה הן שלו קודם ללאו, ושיהיה התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו". והשווה שם ה"ג. (4) הלכה טו. (5) מקור הלכה זו בגיטין עד, א. (6) יכול הוא. (7) לומר לאשה או לאחרים גט שנתתי לאשתי בטל הוא, וכמבואר לעיל פ"ו הט"ז. (8) הואיל ואין הגט נגמר אלא כשיתקיים תנאו, ואז כבר מת הבעל, ואין גט לאחר מיתה, וכל-שכן כשאבד הגט או נשרף, שבשעת קיום התנאי אין הגט בעולם, ובמה תתגרש? (גיטין, שם). (9) שמא ימות הבעל או יבטל הגט או ישרף, ונמצאת אשת איש למפרע. (10) לקמן פ"ט ה"ה, כתב רבינו: "שהמגרש על תנאי יש שם גירושין ואינן גומרין עד שיתקיים התנאי . . . שהרי הגיע לידה תחילה בתורת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

39) המנויים לעיל ה' אישות פ"א, ה"ו. ויש להם קידושין, כמבואר שם פ"ד הי"ד. (40) ואינו בר קידושין עד שיגדל, כמבואר שם ה"ז. (41) גיטין פה, א. וזה "תנאי חוץ" הפוסל בגט, שהרי שייר בגוף הגט, שלא התירה גם זה לכל אדם, לא כן תנאי המנוסח בלשון: "על מנת" אין בגט עצמו שום שיור, שהרי התירה לכל אדם, אלא שהתנה עמה על מנת שלא תנשאי לפלוני, ואין זה אלא כשאר תנאים שהם (שם פב. וברש"י). (42) אותו פלוני שהגט לא התירה לו. (43) נמצא שיורו של המגרש מעכבתה מלהנשא לו, ואין זה כריתות. (44) שם פה, א. ספק שלא נפשט.

ו. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִמִּי
שִׁינְלָךְ, שְׂאִינוּ עִתָּה בְּעוֹלָם; או: חוּץ מִזְנוּתֶיךָ,
כְּלוּמָר: תִּהְיֶה מִתְרַת לְהִנְשֵׂא לְכָל אָדָם, אֲבָל לְזָנוּת
הָרִי אֶת בְּאִסּוּר אִשְׁתּוֹ אִישׁ; או: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל
מִי שְׂיִבֹא עֲלֶיךָ כְּדָרְךָ פֶּל הָאָרֶץ, אֲבָל שְׂלֵא כְּדָרְכָךְ
הָרִי אֶת בְּאִסּוּרֶיךָ; או: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ
מִמְקַדְשׁ בְּשֹׁטֵר, כְּלוּמָר, שְׂהִיא מִתְרַת לְהִתְקַדֵּשׁ
בְּכֶסֶף וּבְכִיבֵיָהּ, אֲבָל בְּשֹׁטֵר הָרִי אֶת בְּאִסּוּר אִשְׁתּוֹ
אִישׁ; או: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִהֶפְרַת
נְדָרֶיךָ⁴⁵, כְּלוּמָר: לֹא נִשְׂאָר לִי עֲלֶיךָ שׁוּם אִישׁוֹת
חוּץ מִהֶפְרַת נְדָרֶיךָ, שְׂאֵת אִשְׁתִּי לְעִנְיַן הֶפְרַת נְדָרִים;
או לְעִנְיַן אֲכִילַת תְּרוּמָה⁴⁶; או לְעִנְיַן יִרְשָׁה, שְׂאֵם
מִתָּה יִרְשָׁנָה - בְּכָל אֶחָד מֵאלוֹ הָרִי זֶה סֵפֶק
מְגַרְשָׁת⁴⁷.

45) שנאמר בה (במדבר ל, יד): "אישה יקימנו ואישה יפרנו". (46) שהוא כהן, ומגרשה לכל דבר חוץ מזה, שלא תיאסר באכילת תרומה, והתורה אמרה (ויקרא כב, יא): "קנין כספו הוא יאכל בו" וע"י קידושיה היא אוכלת, נמצא זה שייר בגיטו (גיטין שם, וב'תוספות). (47) שם. נסתפק לחכמים ולא נפשט להם.

ז. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִרְאוּבֵן
וְשִׁמְעוֹן, וְחֹזֵר וְאָמַר לָהּ⁴⁸: הָרִי אֶת מִתְרַת לְרְאוּבֵן
וְשִׁמְעוֹן - הָרִי זֶה מְגַרְשָׁת; שְׂהִרִי בְטֵל הַתְּנָאִי,
שְׂהֵאֲנָשִׁים שְׂהִתְנָה בְּהֵן הַתִּינָן לָהּ⁴⁹.

48) שחזר ונטלו ממנה ונתנו לה שנית, ואמר (מגיד-משנה).
49) ואין אומרים שבאמירתו השניה התירה לאלו ואסרה על כל העולם (שם פב: בעיא שנפשטה בדרך 'אם תמצי לומר').

ח. אָמַר לָהּ⁵⁰: הָרִי אֶת מִתְרַת לְרְאוּבֵן - הָרִי זֶה אֵינָה
מְגַרְשָׁת; שְׂהִרִי לֹא בְטֵל תְּנָאוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן. אָמַר לָהּ:
הָרִי אֶת מִתְרַת לְשִׁמְעוֹן, או: הָרִי אֶת מִתְרַת אֶף
לְשִׁמְעוֹן - הָרִי זֶה סֵפֶק גְּרוּשִׁין⁵¹. שְׂמָא לֹא הִתְיַבָּה
אֶלָּא לְשִׁמְעוֹן, וְרְאוּבֵן בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד; וְזֶה שְׂאָמַר
'אֶף לְשִׁמְעוֹן', כְּלוּמָר: לְכָל אָדָם אֶף לְשִׁמְעוֹן. או
שְׂמָא הִתְיַבָּה לְכָל; וְזֶה שְׂאָמַר 'אֶף לְשִׁמְעוֹן' - וְהוּא
הִדִּין לְרְאוּבֵן, שְׂשִׁמְעוֹן סְמוּךְ הִיָּה לְרְאוּבֵן בְּתַנְאוֹ.

25) שאם כן, נשארה לו זכות בגופו של גט, והתורה אמרה: "ספר כריתות" הכורת ומבדיל בינו לבינה, ולא ישאר ביניהם איזה אגד שהוא (גיטין כא: ופג.). (26) נמצא שהגט נכתב בכשרות, ללא כל שיור בינו לבינה (שם פד:).

ד. כְּתַב הַתְּנָאִי בְּגֵט אַחַר שְׂגִמְרָה לְכַתֵּב תְּרַף²⁷ הַגֵּט
- הָרִי זֶה גֵּט כְּשֵׁר. בֵּין שְׂכַתְּבוּ קִדְּם חֲתִימַת הָעֵדִים,
בֵּין שְׂכַתְּבוּ לְאַחַר חֲתִימַת הָעֵדִים²⁸. אֲבָל אִם כְּתַבוּ
קִדְּם תְּרַף הַגֵּט, אֲפִלּוּ כְּתַב: עַל מְנַת כֶּף וְכֶף²⁹ - הָרִי
זֶה סֵפֶק גְּרוּשִׁין, שְׂהִרִי נִשְׂאָר לוֹ זְכוּת בְּגוּפוֹ שֶׁל
גֵּט³⁰. וְכֵן אִם הִתְנָה עַל פֶּה קִדְּם כְּתִיבַת הַתְּרַף - הָרִי
זֶה³¹ סֵפֶק גְּרוּשִׁין³².

27) פרטי הגט העיקריים, מקום האיש, האשה, והזמן, כמבואר לעיל פ"ג הי"ד. (28) הואיל ועיקר הגט, שהוא התורף, נכתב בכשרות ללא כל תנאי (שם). (29) שהוא תנאי כשר, בניגוד לתנאי "חוץ" שהוא פוסל הגט אפילו אם אמרו כפה ולא כתבו בפנים, כמבואר בהלכה הבאה. (30) כי כל שהוזכר התנאי לפני כתיבת התורף, בין בכתב בין בעל-פה, לא נכתב הגט לשם כריתות מלאה (גיטין שם, וברש"י). (31) בדפוס רומי וויניציאה: זו. (32) אמנם בגמרא (גיטין פד:) אמרו שזהו גט "פסול", אבל רבינו מסופק אם הוא פסול מן התורה או מדבריהם בלבד, לפי שפסול זה התלוי בתנאי יש לו יסוד מן התורה, באמרה: "ספר כריתות", דבר הכורת בינו לבינה ולא ישאר ביניהם שום קשר, וכל "קשר" שאמרו בו חכמים: "אינו גט", או "הרי זה גט בטל" ודאי שהוא בטל מן התורה, וכל מה שיאמרו בו: "פסול", ספק הוא אם הוא מן התורה או אינו אלא מדבריהם, הואיל ולא אמרו בו בפירוש: "אינו גט" או: "גט בטל". ראה לקמן פ"י ה"א, ובמוספנו 'תשובות רבינו' שם.

ה. הַמְּגַרְשָׁת אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִתְנָה עֲלֶיהָ, בֵּין בְּכַתֵּב אַחַר
הַתְּרַף³³ בֵּין עַל פֶּה אַחַר הַתְּרַף³⁴, וְאָמַר לָהּ: הָרִי
אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם חוּץ מֵאִישׁ פְּלוֹנִי, או: אֶלָּא³⁵
לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנָתַן לָהּ הַגֵּט עַל תְּנָאִי זֶה: אִם הִיָּה
אוֹתוֹ הָאִישׁ עֲפוּ"ם או עֲבָד³⁶ או אִסּוּר עֲלֶיהָ מִשׁוּם
עֲרוּהָ, כְּגוֹן אֲבִיהָ וְאֶחָיָה או אֲבִיו או אֶחָיו³⁷ - הָרִי
זֶה גֵּט כְּשֵׁר; וְאִם הִיָּה אוֹתוֹ הָאִישׁ שִׁישׁ לֹ³⁸ בָּהּ
קְדוּשִׁין, אֶף עַל פִּי שְׂהוּא מְחֻבֵּי לְאוּיִן³⁹ וְאֶף עַל
פִּי שְׂהוּא קָטָן⁴⁰ - אֵינּוּ גֵט, שְׂהִרִי שִׁיר בְּגֵט וְאִין זֶה
כְּרִיתוֹת⁴¹. הִיָּה⁴² בְּעַל אַחוּתָהּ, שְׂאֶף עַל פִּי שְׂהוּא
הַיּוֹם אִסּוּר עֲלֶיהָ מִשׁוּם עֲרוּהָ, אִם תָּמוּת אַחוּתָהּ
יְהִיָּה מִתֵּר לָהּ⁴³ - הָרִי זֶה סֵפֶק מְגַרְשָׁת⁴⁴.

33) ואפילו לא הזכירו בשעת נתינת הגט. (34) בזה אינו פוסל עד שיאמר לה כן בשעת נתינה, וכמבואר לקמן הלכה טז. (35) חוץ. (36) שאינם בני קידושין, כמבואר לעיל ה' אישות פ"ד הט"ו. (37) כל אלה אין לה עליהם קידושין, ש"אין קידושין תופסין בערוה" (שם ד, יב) נמצא שלא שייר בגט, שאפילו היא פנויה אינה ראויה להם. (38) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "יש לו".

21 זֶה גֵּט. 61. וְלֹא תִנְשָׂא לוֹ כָּל זְמַן שֶׁהִתְנַּה. 62. וְאִם
22 נִשְׁאָת - בְּטֵל הַגֵּט לְמַפְרָע. 63. זָנְתָה עִמּוֹ - הַוָּלָד כְּפֶשֶׁר
23 וְהַגֵּט כְּפֶשֶׁר, שֶׁלֹּא הִתְנַּה אֶלָּא עַל הַנְּשׂוּאִין. 64.

60) ואע"פ שאין התנאי נמשך אלא כל ימי חיי פלוני, אין זה דומה לדין: "על-מנת שלא תשתי יין כל ימי פלוני, הרי זה גט" המבואר לעיל הלכה י, כי שם תהיה מותרת לשתות אותו יין שנאסרה בו בחיי פלוני, נמצא שאין היין אסור עליה איסור עולם, אבל זו נאסרה בנישואיו לעולם, ואף פעם לא תותר לו, וכביאורנו לעיל בדין: "שלא תלכי לבית אביך לעולם". ולדעת הרמב"ם והרשב"א זה דומה ל"על-מנת שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני" - שהיא מגורשת (מגיד-משנה, וכן בשו"ע סי' קמג, סכ"ב). 61) שהרי יש היתר לאיסורה. 62) אבל לאחרים מותרת להנשא מיד, ואין חוששים שמא תינשא לפלוני, שהרי אין נישואין אלא מדעתה, ובודאי לא תקלקל עצמה ('תוספות' גיטין פב:). 63) ובניה מהבעל הקודם שלפני "פלוני" זה - ממזרים, כמבואר בשו"ע (סי' קמג, סט"ז). ואפילו נשאת לפלוני לאחר שמת בעלה הראשון שגרשה על תנאי זה, הגט בטל למפרע - ובניה מהבעל הקודם ממזרים. שאם לא כן, נמצא שלא נאסרה על אותו פלוני עולמית אלא כל ימי חייה הרי זה גט, שהרי כרת בינו לבניה" (מגיד-משנה). ויש סוברים שכיון שמת בעלה, בטל תנאו ('הלכות גדולות'). 64) גיטין פג, א. ואף-על-פי שגם אם נישאת לו לפלוני אין זה אלא כזנות, שהרי הגט בטל - על דעת כן התנה, שלא תעשה בדרך נישואין (מגיד-משנה).

24 יג. הרי זה גטף על מנת שתנשאי לפלוני, אם נשאת
25 לו - הרי זה גט, כפשאר כל התנאים. אבל אמרו
26 חכמים: 65. לא תנשא לא לאותו פלוני ולא לאחר.
27 לאותו פלוני לא תנשא, שמא יאמרו: נשיהן נותנין
28 במתנה זה לזה; 66. ולאחר לא תנשא, שאינו גט אלא
29 בקיים התנאי. עברה ונשאת לאותו פלוני - לא
30 תצא. 67. נשאת לאחר קדם שתנשא לאותו פלוני -
31 בטל הגט, ותצא והולד ממזר, וצריכה גט משני. 68.

65) שם פד, א. 66) ואין לך לעז גדול מזה (רש"י שם, וראה שבת סב:). 67) שהרי נתקיים התנאי, ומשום חשש לעז לא תצא. 68) משום מראית עין. שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, השווה לקמן פ"י ה"ד. ולדעת הראב"ד (ע"פ הירושלמי' גיטין פ"ו, ה"א) יש תקנה להכשיר את הוולד ע"י שתינשא לאותו פלוני (אחרי שיגרשנה בעלה השני) ויתקיים הגט למפרע, אלא שאסורה לחזור לבעלה השני, משום 'מחזיר גרושתו מן הנישואין' וכך נפסק בשו"ע. ורבינו סובר, שכוונת המגרש היתה שתינשא לפלוני תחילה, ולפיכך כשנשאת לאחר תחילה - בטל הגט ואין לה תקנה. וסוגיית הש"ס (גיטין פד.) מסייעת לדעת רבינו, שהרי לא הוזכרה בה תקנה זו.

32 יד. הרי זה גטף והנר שלי - אינה מגרשת, שאין
33 זה פרייתות; 69. על מנת שתתני לי את הנר - הרי זה
34 גט, ותתן. 70.

50) זה שאמר לה תחילה חרין מראובן ושמעון. 51) ספק שלא נפשט (שם פג.). ודין ספק מגורשת, מבואר לקמן פ"י ה"ג.

1 ט. התנה עליה ואמר: היום אין את אשתי ולמחר
2 את אשתי - אינה מגרשת, ואף על פי שפרת בינו
3 לבניה היום. 52. לפיכך פותבין בגטין: מן היום הנה
4 ולעולם. 53.

52) ואין אומרים כיון שכרתה ממנו היום, הרי היא כרותה ממנו לעולם (שם פו. ולרש"י שם דיעה אחרת בזה). 53) כמבואר לעיל פ"ד ה"ב, ואין זה אלא מחמת תקנה, אבל מצד הדין - כל שסתם הרי הוא כמפרש: מן היום הנה ולעולם (שם פו. ובמגיד-משנה).

5 י. הרי זה גטף על מנת שלא תשתי יין כל ימי חייכי
6 - אינו גט, שאין זה פרייתות. 54. כל ימי חיי או כל
7 ימי [חיי] פלוני - הרי זה גט; שְׁהָרִי פֶּרֶת בֵּינוּ
8 לְבִנְיָה, וְלֹא תִשָּׂאָר לוֹ עֲלֶיהָ רִשׁוּת כְּשִׁמּוֹת אוֹתוֹ
9 פְּלוֹנִי. 55.

54) שכל ימי חייה היא קשורה בו. 55) או כשימות הוא. נמצא שיהא זמן שלא תהא קשורה בו, ומותרת להנשא מיד והיא תקיים תנאו (רש"י ותוס' ר"ד שם).

10 יא. הרי זה גטף על מנת שלא תלכי לבית אביך עד
11 שלשים יום - הרי זה גט. 56. שלא תלכי לבית אביך
12 לעולם - אינו גט, שְׁהָרִי אֵין זֶה פְּרִייתוֹת. 57. לפיכך, 58.
13 האומר: הרי זה גטף על מנת שלא תאכלי כֶּשֶׂר
14 (זה) לעולם, שלא תשתי יין (זה) לעולם - אינו גט,
15 שאין זה פרייתות; עד שלשים יום - הרי זה גט. 59.

56) שהרי לאחר שלשים יום לא תשאר לו עליה רשות, וגם אפשר לה לקיים תנאו, ולפיכך אין חוששים שמא לא תעמוד בו. 57) שכל ימיה היא קשורה בו לקיים תנאי זה מחמתו (קידושין ה. וברש"י) ואע"פ שאם ימות אביה תהיה מותרת להכנס לבית זה, שאינו נקרא עוד "בית אביה", כמבואר בפ"ח מהל' נדרים ה"א - אין זה דומה לדין "כל ימי חיי פלוני, הרי זה גט" הנוכח בהלכה הקודמת, שהרי בית זה שנאסרה להכנס בו עולמית לא תותר להכנס בו אף פעם, ואפילו אם ימות אביה לא תותר להכנס בו מפני שהאיסור הותר, אלא מפני שהבית כשלעצמו נשתנה (שאינו עוד "בית אביה"), נמצא שעל מה שהתנה עמה לא תותר לעולם ואין לאיסורה שום היתר, והרי זה דומה לדין: על מנת שלא תנשאי לפלוני, המבואר בהלכה הבאה (מגיד-משנה). 58) בדפוס רומי ר"מ: "וכן האומר". 59) גיטין פג, ב.

16 יב. הרי זה גטף על מנת שלא תנשאי לפלוני - אינו
17 גט. הא למה זה דומה? לאומר לה: הרי זה גטף
18 על מנת שלא תשתי יין לעולם, או שלא תלכי לבית
19 אביך לעולם, או כל ימי חייכי. 60. אבל אם אמר לה:
20 על מנת שלא תנשאי לפלוני עד חמשים שנה - הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכבר קנתה אותו, אינו יכול לתקנו עד שיטלנו ויתנו לה נתינה כשרה. וראה לעיל פ"א ה"ט (גיטין פד:). ודקדק ה'בית שמואל' לאהע"ז סי' קמז ס"ק ו', שבשאר התנאים המבטלים הגט, כגון שלא תאכל בשר כל ימיה, אם הזכירם בשעת נתינה, הואיל ואינם פוסלים אותה לכהונה, שהרי הגט בטל מן התורה, וכמבואר לקמן פ"י ה"א, אין צורך לחזור ולטול גט זה ממנה, אלא יחזור ויאמר שמבטל תנאו והגט כשר, כמבואר לקמן הלכה כג, וזהו שדייק רבינו כאן, ולא מנה אלא "תנאי-חוקין" בלבד.

18 יח. הנותן גט לאשתו על תנאי שתתן לו מאתים
19 זוז, ויחזור⁸⁰ והתנה עליה תנאי אחר בפני עדים⁸¹
20 שתשמש אביו שתי שנים - לא בטלו דבריו
21 האחרונים את הראשונים, אלא הרי זה פאומר לה:
22 עשי אחד משני התנאים. רצת - משמשות, רצת -
23 נותנת⁸². ואין אחד מן הראשונים ואחד מן
24 האחרונים מצטרפין⁸³. אבל אם התנה עליה שתתן
25 לו מאתים זוז, ויחזור והתנה בפני שנים שתתן לו
26 שלש מאות זוז - כבר בטל התנאי של מאתים
27 ויצריקה לתן שלש מאות זוז⁸⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(80) לפני שקיימה תנאו הראשון. (81) אחרי שכבר מסר הגט לידה עם תנאו הראשון, ובכל זאת יכול להוסיף או לשנות תנאו, כי לא התנה "על מנת" אלא "אם יהיה", כמבואר לעיל ה"א "שיכול להתנות על תנאי אחר, כל זמן שלא נתקיים התנאי הראשון אע"פ שהגיע הגט לידה". (82) גיטין עו, א. (83) כלומר, אחד מן העדים שבתנאי הראשון, ואחד מן העדים שבתנאי השני, אינם מצטרפים להעיד שהיה תנאי בגט זה. (84) כאן ודאי נתכוין בתנאו השני לעקור את תנאו הראשון, שהרי שניהם בענין אחד הם (גיטין, שם).

28 יט. התנה עליה שתעשה דבר זה סתם - הרי זה
29 כמפרש יום אחד, הואיל ולא פירש כמה זמן תעשה.
30 כיצד? אמר לה: הרי זה גטך על מנת שתעשי עמי
31 מלאכה, על מנת שתשמשני את אבא, על מנת
32 שתניקי את בני; אם עשתה עמו מלאכה או אם
33 שמשנה את אביו יום אחד, או שהניקה בנו יום אחד
34 בתוך הזמן שהבן יונק בו, והוא בתוך ארבעה
35 ועשרים חדשים⁸⁵ - הרי זה גט. מת הבן או מת אביו
36 קדם שתניקי או שתשמש - אינו גט⁸⁶.

(85) ללידתו, כמבואר לקמן פ"א הכ"ו. וראה ה'מאכלות אסורות פ"ג ה"ה. (86) שהרי לא נתקיים התנאי, ואינה יכולה לומר: תן לי הבן ואניקהו (גיטין עה:), וראה ב'תוספות' שם דיבור-המתחיל מת הבן, שלדעתם הרי זה גט, שלא נתכוין זה לצערה אלא להרויח כדי צרכו, והרי לא הוצרך לכך.

37 כ. אמר לה: על מנת שתניקי את בני או תשמשני
38 את אבי שתי שנים - הרי זה משלמת הזמן שפירש.
39 מת הבן או האב בתוך הזמן, או שאמר האב: אין

(69) גיטין כ, ב. [כיון שהשאייר לעצמו הנייר של הגט. וראה בחידושי הרשב"א שם. וכעין זה למעלה פ"ה ה"טז. ולפי טעם זה, אם אמר לה הרי זה גיטך והנייר של שמעון - מגורשת, שהרי לעצמו לא השאיר כלום, והרי זה כריתות. אבל רש"י שם פירש: "כיון שהנייר שלו, לא נתן לה כלום שנמצאו אותיות פורחות באויר".] (70) שם. כי בשעת הגירושין היה הנייר שלה, ולאחר זמן היא מחזירתו, ומתנה על-מנת להחזיר שמה מתנה (רש"י שם עה:).

1 טו. חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה:
2 הרי זה גטך וכתבתך - פשר. ונתקבלה כתבתה⁷¹,
3 אם יש בטס כדי כתבתה; ואם לאו - ישלים
4 כתבתה⁷².

(71) שם כ, ב. ואין אומרים, שהנתינה היתה לשם פרעון, ועדיין חסרה נתינת הגט שנאמר בו: "ונתן בידה", אלא נתינה אחת עולה לשניהם, ראה ט"ז ופ"ח לאהע"ז סי' קכד, ס"ח. וכתב הרשב"א בחידושו (שם כ:): שהרי זה כאומר: התקבלי גיטך ומחלי כתובתך, שאם נתקבלה כתובתה בטס זה, נמצא כתב הגט פורח באויר ואינה מגורשת [ולדעת רבינו למעלה (ה"ד)] - יתכן כי אין צורך לכך, שהרי זוהי כריתות גמורה]. (72) מכיסו.

5 טז. כל המגרש על תנאי שמבטל הגט, כגון
6 שהתנה לה שלא תאכל בשר ולא תשתה יין כל ימי
7 חייה⁷³, או שתהיה מתרת לכל אדם חוץ מפלוני⁷⁴,
8 או שהתנה עליה שאר תנאים⁷⁵ קדם פתיבת התרף:
9 אם היה תנאו פתוב בגט ויחזור ומחקו ונתנו לה -
10 הרי זו ספק מגרשת⁷⁶; ואם היה התנאי⁷⁷ על פה⁷⁸
11 - הרי זה נוטל הגט ממנה ויחזור ונתנו לה בלא
12 תנאי כלל או בתנאי פשר.

(73) שאינו גט, כמבואר לעיל הלכה יא. (74) שאף זה אינו גט, כמבואר לעיל ה"ה, וכל אלה התנאים פוסלים את הגט אפילו אם נכתבו בו לאחר התורף, כמבואר שם. (75) הכשרים, שאינם מבטלים הגט, והם אינם פוסלים אלא כשהזכירם קודם כתיבת התורף, כמבואר לעיל ה"ד. (76) גיטין פד, ב. ודף פה, א. שהרי עיקר הגט, הוא התורף, נכתב בפסול, שנשארה לו זכות בגוף הגט ואין זו כריתות. (77) של "חוץ מפלוני", כמבואר בהלכה הבאה. (78) בשעת נתינתו לידה, אבל התנה תנאי זה לאחר התורף בעל-פה ולא הזכירו בשעת נתינה, הרי זה גט כשר, כמבואר לעיל ה"ה. ומקורו בגיטין פד, ב.

13 יז. כיצד? הרי שנתן גט לאשתו ואמר לה: הרי את
14 מגרשת בזה ומתרת לכל אדם חוץ מפלוני, אם
15 נטלו ממנה ויחזור ונתנו לה ואמר לה: הרי את מתרת
16 לכל אדם, או: הרי זה גטך - הרי זה מגרשת⁷⁹. וכן
17 כל פיוצא בו.

(79) אבל אם לא יטלנו ממנה אלא יחזור ויאמר: הרי את מותרת לכל אדם, לא יועיל להכשיר הגט, שכבר זכתה בגיטה להפסל מן הכהונה, כמבואר לקמן פ"ה ה"א. ומאחר

1 רְצוֹנִי שֶׁשְׂמִשְׁנִי - אֵינֹו גַט, שֶׁהָרִי לֹא נִתְקַיֵּם
2 הַתְּנַאי⁸⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

3 כֹּא. הָרִי זֶה גִטָּף עַל מְנַת שְׁתַּתְּנִי לִי מְאֵתִים זֹזו
4 מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם: נִתְּנָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם
5 מִדְּעֵת⁸⁸ - הָרִי זֹז מִגְרֵשֶׁת, לְאַחַר שְׁלֹשִׁים - אֵינָה
6 מִגְרֵשֶׁת⁸⁹. נִתְּנָה לוֹ בְּעַל כְּרָחוּ וְהוּא אֵינֹו רֹצֵחַ לְקַבֵּל
7 - הָרִי זֶה גִט פְּסוּל⁹⁰, עַד שְׁתַּתְּן מִדְּעֵת⁹¹. חֹזֵר וְאָמַר
8 לָהּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם: הָרִי הֵן מַחֲוִלִין לָךְ - אֵינָה
9 מִגְרֵשֶׁת, שֶׁהָרִי לֹא נַעֲשֶׂה הַתְּנַאי⁹². מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים
10 יוֹם - הוֹאִיל⁹³ וְשָׁלְמוּ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא נִתְּנָה⁹⁴,
11 אֵינָה מִגְרֵשֶׁת.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֵשׁ ~

"הרי הן מחולין לך אינה מגורשת, שהרי לא נעשה התנאי בו".

התנאי אינו מחליש ואינו פוגע במעשה הגירושין, והוא דומה במהותו למה שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית "אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימין, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו", כמאמר המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה", בתחילה יראה ואחר מתן תורה שקטה, וכשם ששם התנאי יכול אמנם לבטל את מעשה הבריא, אבל הוא עניין נוסף על עצם המעשה, והמעשה עצמו אינו חסר כלום, כך גם התנאי הנ"ל בגירושין שאף שאם לא יתקיים התנאי יבטל המעשה מעיקרא, מכל-מקום הרי זה כמו דבר שני המבטל את המעשה, ומעשה הגירושין כשלעצמו עומד בשלימותו כל עוד לא נתמלא התנאי.

(על-פי לקוטי-שיחות חלק י"ט עמוד 192 הערה 47)

18 כֹּג. הָרִי זֶה גִטָּף עַל מְנַת שְׁתַּתְּנִי לִי כְּלִי פְּלוֹנִי אוֹ
19 בְּגָד פְּלוֹנִי, וְאָבָד אוֹתוֹ כְּלִי אוֹ אוֹתוֹ בְּגָד אוֹ נֶגְב, וְ
20 אָף עַל פִּי שְׁנֵתְנָה לוֹ אֶלֶף זֹזוּ בְּדַמְיוֹ - אֵינֹו גַט, עַד
21 שְׁתַּתְּן אוֹתוֹ כְּלִי אוֹ אוֹתוֹ בְּגָד עֲצָמוֹ¹⁰⁰, אוֹ¹⁰¹ עַד
22 שְׂבִיבֵטל הַתְּנַאי¹⁰².

100 גיטין ער, ב. שלא נתכוין זה אלא לצערה בהחזרת הבגד עצמו. ולדעת הרא"ש שם (הובאה גם בשו"ע סי' קמג, ס"ו), אם הבעל מתרצה בקבלת דמיו הרי זה גט. 101 בדפוס רומי (ר"מ), תיבה זו אינה. 102 שיאמר: הרי זה גיטך בלא שום תנאי. ואינו צריך לחזור וליטלו ממנה, כמבואר בביתאורנו לעיל הלכה יז.

23 כֹּד. מִי שְׁנִתְּנָה עַל תְּנַאי וְקִדְּשָׁה אַחַר קֵדָם
24 שְׂיִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, אִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי - הָרִי זֹז מִקְּדֻשָּׁתוֹ,
25 וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי וּבִטֵּל הַגֵּט¹⁰³ - אֵינָה צְרִיכָה
26 גַט מִשְׁנִי, שֶׁהָרִי אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ¹⁰⁴. אָבָל אִם
27 נִשְׁאֵת וְלֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי וּבִטֵּל הַגֵּט - צְרִיכָה גַט
28 מִשְׁנִי¹⁰⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנָה¹⁰⁶.

103 ע"י ביטול התנאי בפועל, כגון שהתנה עליה לא לעשות דבר זה ועשאתו, או שתעשה דבר זה תוך זמן קצוב ועבר הזמן ולא עשאתו. אבל תנאי שעדיין בידה לקיימו, הדבר תלוי, ואם תקיים התנאי הרי היא מגורשת למפרע, וממילא תפסו בה קידושי השני. 104 שאשת איש היא מראשון, ואין קידושין תופסין באשת איש. ומובן שמותרת לחזור לבעלה הראשון "ואין חוששים שמא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט, כיון שלא נשאת - יאמרו תנאי היה בקידושין ולא נתקיים" (מדברי רבינו לקמן פ"י ה"ו). 105 מדבריהם, שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט,

88) בהסכמתו. 89) שהרי לא נתקיים התנאי, ואין אומרים לא נתכוין זה אלא לזרזה בלבד (גיטין ער:). 90) מדבריהם. ולכתחילה לא תנשא, ואם נשאת לא תצא. 91) כי באיסור אשת איש יש לחוש לאותה דיעה הסוברת (גיטין, שם) נתינה בעל כרחו - אינה נתינה. ולפיכך לכתחילה לא תנשא, אבל מן הדין יש לפסוק כדיעה השניה (שם עה). הסוברת: נתינה בעל-כרחו שמה נתינה, ולפיכך אם נשאת לא תצא, והשווה הל' שמיטה ויובל פ"ב, ה"ז. 92) שהרי נתכוין לצערה ולא נצטערה (שם ער:). אבל אם ביטל התנאי לגמרי הרי זה מגורשת, כמבואר בסמוך הלכה כג (מגיד-משנה). 93) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. 94) בחייו, וליורשיו אינה יכולה ליתן, כמבואר בהלכה הבאה.

12 כֹּב. אָמַר לָהּ: הָרִי זֶה גִטָּף עַל מְנַת שְׁתַּתְּנִי לִי
13 מְאֵתִים זֹזוּ, וְלֹא קָבַע זְמַן, וּמֵת קֵדָם שְׁתַּתְּן - אֵינָה
14 יְכוּלָה לְתַן לְיִוְרָשִׁיו, שְׁלֹא הַתְּנָה עֲלֶיהָ אֶלֶּא שְׁתַּתְּן
15 לְיֹאֵל⁹⁵. וְלֹא כֵּטֵל הַגֵּט, שֶׁהָרִי לֹא קָבַע זְמַן⁹⁶. לְפִיכָף,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13) ומקום זה ראוי הוא לקנות בו חפץ מידי המקנה, והריהו כאלו מונח ברשותה. (14) שאינה מקום הראוי לקנין משיכה, כמבואר בהל' מכירה פ"ב ה"ה. ולפיכך אפילו הגט קיים ביום שמתגרשת בו - אינה מגורשת, שהרי אינו ברשותה (כתובות, שם). וראה בפ"ב מהל' מכירה ה"ט.

וממילא נאסרה על שניהם, כמבואר ביבמות פח, ב לענין אשה שאמרו לה מת בעלך ונשאת, ושם צא, ב משהו הש"ס דין "נשאת בגט בטל", לדין "מת בעלה ונשאת", השווה לקמן פ"י ה"ד. (106) לעיל הלכה יג.

פָּרֶק תְּשִׁיעִי

1) ביאר בו רבינו המשך דיני תנאי בגירושין, גט שכיב מרע, חתימת העדים בגט, שליחות.

18 ד. וכן אם תלה הגרושין במעשה - דינו כדין מגרש אחר זמן. כיצד? כגון שאמר לאשה: הרי זה גטך ולא תתגרשי בו עד שתתני לי מאתים וזו - הרי זו מתגרשת אחר שתתן. ואין צריך לכפל תנאו, ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו. שהרי לא גרש על תנאי, אלא עדין לא גרש זה, אלא תלה הגרושין בעשיית כך וכך ואחר כך תתגרש¹⁵.

1 א. המגרש את אשתו לאחר זמן קבוע² - הרי זו מגרשת פשיגיע הזמן שקבע. והרי זה דומה לתנאי ואינו תנאי. דומה לתנאי - שהיא מתגרשת פשיגיע הזמן שקבע; ואינו תנאי - שהמגרש על תנאי הרי גרש³, וזה עדין לא גרש עד שגיע אותו הזמן. לפיכך, המגרש על תנאי צריך לכפל תנאו⁴, וזה אינו צריך לכפל דברו⁶, ולא לשאר משפטי התנאין שבארנו⁷.

15) כדברי הירושלמי הנ"ל (קידושין פ"ג ה"ג): "לאחר שירדו גשמים (תהיי מקודשת) - ירדו גשמים מקודשת, ואם לא אינה מקודשת". הרי שאינו צריך לכפול תנאו.

2) שאמר לה: זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. (3) שהגיע גט לידה בתורת גירושין, אלא שאינם נגמרים עד שיתקיים התנאי. (4) שלא הגיע גט לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע, כהגדרת רבינו בסמוך ה"ה. (5) הואיל ומעשה הגירושין קיים בפועל, אין התנאי שהוא דיבור בלבד יכול לבטלו, עד שיהיה כפול וממולא בכל משפטי התנאי כחוק, כי אין דיבור מבטל מעשה. (6) הואיל ואין כאן אלא דיבור על גירושין העתידים לחול, בדין הוא שיהא דבר התנאי מבטלו, אף-על-פי שאינו כפול, כי דיבור מבטל דיבור. ומקור הדברים בירושלמי קידושין פ"ג ה"ג: "הכל מודים, שאם אמר: לאחר שירדו גשמים (תהיי מקודשת), ירדו גשמים מקודשת, ואם לא אינה מקודשת", ואע"פ שלא כפל תנאו. והוא-הדין אם אמר לה: הרי את מגורשת לאחר זמן. (7) לעיל הל' אישות פ"ו ה"א-ב.

25 ה. ומה בין המגרש על תנאי לזה שקבע זמן לגרושין או תלאן במעשה? שהמגרש על תנאי - יש שם גרושין, ואין גומרין עד שיתקיים התנאי. לפיכך, פשייתקים התנאי - נתגרשה, אם היה הגט קיים אף על פי שאינו ברשותה, ואינה צריכה לחזור ולטלו או להיותו ברשותה אחר שנתקיים התנאי, שהרי הגיע לידה תחלה בתורת גרושין. ואם נשאת קדם שיתקיים התנאי - לא תצא, כמו שבארנו¹⁶. אבל התולה גרושין בזמן או במעשה - לא הגיע גט לידה בתורת גרושין, אלא בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה המעשה. לפיכך, פשיגיע הזמן - צריכה להיות הגט ברשותה¹⁷, או תחזר ותטלנו, או שיהיה במקום שיחדה אותו בו אף על פי שאינו רשותה¹⁸, כמו שבארנו, ואחר כך תתגרש בו. ואם נשאת קדם שגיע הזמן שקבע או קדם שתעשה המעשה שתלה בו הגרושין - תצא והולך ממזר; שעדין היא אשת איש גמורה, ואין כאן שם¹⁹ גרושין²⁰.

9 ב. כיצד? האומר לאשתו: הרי זה גטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום - אינה מגרשת אלא לאחר שלשים יום. ואם מת הבעל⁸ או אבד הגט או נשרף בתוך שלשים - אינה מגרשת⁹.

8) כמו שאמרו (גיטין עו:): זה גיטך לכשתצא חמה מנרתיקה ומת בלילה, אינו גט, שאין גט לאחר מיתה. (9) הואיל ואין הגט חל אלא לאחר שלשים יום, צריך שיהיה קיים באותו זמן. והשווה גיטין עד, א.

16) לעיל פ"ח, ה"א. וראה בבאורנו שם. (17) ואז נחשבת הנתינה הקודמת כאלו נתקיימה עכשיו לאחר הגעת הזמן. (18) כגון בצדי רשות הרבים, שאינם כרשות הרבים, ועדיין לא יצא הגט מרשותה הקודמת, בניגוד להניחתו ברשות הרבים, שאפילו ממון גמור שלה יוצא בה מרשותה, ופסקה ממילא נתינתו הקודמת, והתורה אמרה: "ונתן בידה" - לא שתקח היא מעצמה, כמבואר לעיל פ"א ה"ב. (19) בדפוס וויניציאה, חסרה תיבה זו. וראה בפ"ד מהל' אישות ה"ז והערה מג. (20) השווה לעיל הל' אישות פ"ו ה"א, שמקורו בקידושין נט, ב. ומשם למד רבינו לענין גירושין, ששניהם הושוו זה לזה, כמבואר בקידושין ה, א.

13 ג. הלכה והניחתו בצדי רשות הרבים¹⁰, ונגנב או אבד משם לאחר שלשים יום¹¹ - הרי זו מגרשת, הואיל והיה הגט קיים ביום שמתגרשת בו ויחדה¹² אותו במקום שאינו רשות הרבים¹³, שצדי רשות הרבים אינן פרשות הרבים¹⁴.

10) סמוך לכתלים, שאין דרך בני אדם לעבור שם ולהתחכך בכתלים (כתובות פו: וברש"י). (11) ה'טור' (אהע"ז סי' קמו) הביא: "הניחה הגט בצדי רשות הרבים בסוף ל' יום, ונגנב משם לאחר ל' יום". (12) הקצתה, קבעה.

ו. הנותן גט ביד אשתו ואמר לה: אם לא תתני לי מאתים וזו אין זה גט²¹ או אין את מגרשת - הרי זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינו מצוי - אינו בכלל התנאי הזה". הרי, שאפילו אם התנה בפירוש לקבל עליו כל אונס, אין אונס שאינו מצוי בכלל, קל-והומר לתנאי בגיטין שלא הזכיר דבר האונס בתנאו, שהגט בטל מחמת אנסו (מגיד-משנה).

ט. התנה עליה שתתגרש פשיעבור מנגד פניה שלשים יום³², והיה הולף וְבֵא הוֹלֵף וְבֵא³³ וְלֹא נתיחד עמה - פשיעבור וְיִשְׁהָה שְׁלֹשִׁים יום³⁴ תהיה מגרשת. ואף על פי שהיה הולף וְבֵא בתוך שלשים יום³⁵, הואיל ולא נתיחד עמה, הרי זה גט פשוט³⁶. במה דברים אמורים? בשהתנה ואמר³⁷: הרי היא נאמנת עלי לומר שלא פישתיה; אבל אם לא האמינה - חוששין שמא פיסה כשהיה הולף וְבֵא, ומחלה³⁸, וחזר ובטל הגט³⁹ כשפישתיה. ומפני חשש זה יהיה הגט פסול⁴⁰ אחר שלשים יום. וכן האומר לאשה: הרי זה גטף לאחר שנים עשר חדש, והיה עמה במדינה - חוששין שמא פיסה⁴¹, עד שיאמר: נאמנת עלי שלא פישתי.

32) שישה שלשים יום ולא יראה פניה. והמדובר כשאמר לה בלשון "על מנת": "הרי את מגורשת ממני על-מנת שאעבור מנגד פניך שלשים יום", וראה להלן הערה לח. 33) וראה אותה. 34) רצופים. 35) לנתינת גטו, כיון שעברו אחר-כך שלשים יום רצופים שלא ראה אותה - נתקיים תנאו. 36) כי אילו נתיחד עמה, אסור לגרשה בגט זה, שמא יאמרו גיטה קודם לבנה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ה. 37) בשעת הנתינה, לפני עדים. 38) את תנאו (שם לא יראה פניה שלשים יום - תתגרש). שכל עיקרו לטובתה ולהנאתה, שרוצה שיהיה אצלה ולא יתרחק ממנה, ומכיון שמוחלת לו על תנאו - אף אם לא יראה פניה שלשים יום, אין זה קיום התנאי, כיון שלא איכפת לה אם אינו בא, ונמצא שהגט מתבטל על ידה. וראה להלן ה"י. 39) שאף-על-פי שאמר לה: מעכשיו, או 'על מנת', וכבר נתבאר לעיל פ"ח ה"א, שמשהגיע הגט לידה אינו יכול לבטלו - בכל זאת אם שניהם בטלוהו לפני שנתקיים התנאי - הרי הוא מבוטל. ויצא לו לרבינו דין זה מגירסתו במשנה (גיטין עו). 'על-מנת שאעבור מנגד פניך וכו'', ואמרו על זה שם בגמרא: "באומר נאמנת עלי שלא באתי", - הרי שאם לא האמינה, יש מקום לביטול הגט, אפילו כשאמר לה "על מנת" (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). 40) מדבריהם, כי מדין תורה העמד דבר על חזקתו, ואין לחוש שמא פייסה. 41) וביטל הגט, שהרי הוא עמה בעיר (שם עו:).

י. וכן כל התנאים שהן תלוין ברצונה⁴², ואם רצת ומחלה אותן לבעלה⁴³ בטל הגט - חוששין לה שמא פיסה⁴⁴, עד שיאמר: נאמנת עלי. במה דברים אמורים? במתגרשת מן הנשואין, שלבו גס⁴⁵ בה; אבל במתגרשת מן הארוסין - אין חוששין לה שמא פיסה⁴⁶.

42) ולהנאתה. 43) כאומרת: כלום אמרתי אלא להנאתי, זוהי הנאתי שלא אתגרש (ר"ן שם). 44) וכל זה בתנאי

1 לא גרש פלל²², ואין פאן גט, לא על תנאי ולא תלוי 2 במעשה. וכן כל פיוצא בזה.

21) ולא אמר לה: הרי זה גיטך. 22) אע"פ שמשמעו אם תתן תהיה מגורשת, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" (ראה שבעות לו, א) - כל שלא אמר בפירוש "הרי את מגורשת" - אינה מגורשת, משום חומר אסור אשת איש, וכן אמרו בירושלמי (קידושין פ"ג, ה"ג): "בכל מקום אית לרבי מאיר ממשמע לאו אתה שומע הן, וכאן לית ליה... חומר הוא בעריות".

3 ז. הרוצה לגרש על תנאי ויהיה ענין תנאו שלא 4 תתגרש עד זמן פלוני²³ - הרי זה מוציא ענין זה 5 בלשון תנאי, ויתלה²⁴ התנאי בביתא בזמן קבוע או 6 בהליכתו. כיצד? כגון שיאמר לה: אם לא באתי 7 מכאן²⁵ ועד שלשים יום - הרי זה גט, ואם באתי 8 בתוך שלשים יום - לא יהיה גט²⁶; ונותן הגט 9 בידה. או יאמר לה: הרי זה גטף על מנת שלא 10 אבוא למדינה זו עד שלשים יום²⁷. וכן כל פיוצא 11 בזה²⁸.

23) ואינו רוצה שיהיה לו דין "המגרש לאחר זמן" שיצטרך להיות הגט ברשותה כשיגיע הזמן, כמבואר לעיל ה"ה. 24) ובכת"י התימנים: "ויתנה". 25) = מעכשיו. 26) כאן צריך לכפול תנאו, שאם לא יכפולנו אין תנאו קיים, והרי היא מגורשת אפילו אם יבוא בתוך שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו מהל' אישות ה"ה והי"ג. 27) כאן אינו צריך לכפול תנאו, כמבואר לעיל (שם, הי"ז ובביאורנו). 28) גיטין עז, א.

12 ח. התנה עליה שיהיה גט אם לא בא עד שלשים 13 יום למדינה זו, והיה בא בדרךך בתוך שלשים יום, 14 וחלה או עפכו נהר ולא בא עד אחר שלשים יום - 15 הרי זה גט²⁹. אפלו עומד וצווח: הרי אני אנוס. 16 שאין אנוס בגיטין³⁰. ואף על פי שגלה דעתו שאין 17 רצונו לגרש³¹.

29) שהרי לא בא. 30) אין טענת אונס לבטל גט (כתובות ב:); והטעם, משום נשים צנועות, שלפעמים לא יאנס ולא יבוא (והרי זה גט), והיא תחשוש שמא נאנס ולפיכך לא בא, ותדאג מלהנשא ותשב עגונה (שם). 31) אין גילוי דעת מועיל בגיטין, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה. ודעת ה'תוספות' בכתובות ג, א שאין הדברים אמורים אלא באונס המצוי, כגון עכבו נהר, או אונס המצוי במקצת, כגון חולי, שהיה לו להעלות על דעתו ולהתנות בפירוש, שאם יאנס יתבטל הגט. אבל אונס שאינו מצוי כלל, כגון נפל עליו הבית, בזה יש טענת אונס בגיטין והגט בטל. ובהל' מכירה פ"ט ה"ה, כותב רבינו: "המוכר קרקע לחבירו, והתנה עמו שכל אונס שיוולד בקרקע זה יהיה (המוכר) חייב לשלם, אפילו בא גוי וגזלה מחמת המוכר - חייב לשלם, אבל אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה... או שבאה זועה והשחיתה אותה... פטור, שאונס שאינו מצוי הוא ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה, וכל אונס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 מִיתְתִּי⁵⁵, וּמַת - הָרִי זֶה סִפֵּק מְגֻרְשָׁת; שְׁמָא אַחַר
18 שְׂאֵמֵר מְעַכְשָׁיו חִזֹּר בּוֹ מְלִשׁוֹן מְעַכְשָׁיו וְסִמְכָה
19 דַּעְתּוֹ עַל לְאַחַר מִיתָה, וְאִין גֵּט לְאַחַר מִיתָה⁵⁶.

55) כלומר: אמר "הרי זה גיטך מעכשיו לאחר מיתתי" או אמר "הרי זה גיטך מהיום לאחר מיתתי". (56) ולפיכך חולצת (שמא אינו גט), ולא מתייבמת, שמא היא מגורשת וגרושת אחיו אסורה ליבם (שם). ומובן שמא אינה ניוזנת מנכסי בעלה המת "שאינן מוציאים מיד היורש מספק", כמבואר לעיל פ"ח מהל' אישות הכ"ה.

20 טו. הָרִי זֶה גֵּטְךָ לְכַשְׁתִּיצָא חֲמָה מִנְרִתִּיקָה, וּמַת
21 בְּלִילָה - אִינוּ גֵּט⁵⁷. עַל מְנַת שְׁתִּזְרַח חֲמָה, וּמַת
22 בְּלִילָה - הָרִי זֶה מְגֻרְשָׁת⁵⁸, וּכְשִׁתִּזְרַח חֲמָה יִתְקַיֵּם
23 הַתְּנָא⁵⁹. הַתְּנָה עֲלֶיהָ שְׂאֵם זֶרְחָה⁶⁰ חֲמָה יִהְיֶה גֵּט
24 וְאִם לֹא זֶרְחָה לֹא יִהְיֶה גֵּט, וּמַת בְּלִילָה - אִינוּ גֵּט;
25 שְׁהָרִי לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנָא עַד שְׁמַת⁶¹, וְאִין גֵּט לְאַחַר
26 מִיתָה⁶².

57) שלא נתכוין זה לגרשה אלא לכשתצא חמה מנרתקה (= מן התיק שלה, כלומר במלוא זורה וחמימותה, ראה ברש"י לבבא-מציעא פו:). והרי מת מקודם ואין גט לאחר מיתה. (58) שכל האומר 'על-מנת' כאומר 'מעכשיו'. (59) והרי זה מגורשת למפרע. (60) שיהיה מחר יום מעונן, וזהרורי השמש לא ייראו. (61) שכל תנאי המנוסח בלשון: "אם יהיה ואם לא יהיה" אין הגט חל אלא לכשיתקיים התנאי, כמבואר לעיל פ"ח ה"א. (62) גיטין עז, א.

27 טז. שְׂכִיב מְרַע⁶³ שְׂפִתְךָ גֵּט לְאַשְׁתּוֹ וְגִרְשָׁה⁶⁴ וְעַמְד -
28 אִינוּ יָכוֹל לְחֹזֵר בּוֹ⁶⁵, שְׂאִין גֵּטוֹ כְּמִתְנַת⁶⁶. שְׂאֵם
29 תֵּאמֵר יְחֹזֵר בּוֹ, יֵאמְרוּ: גֵּטוֹ לְאַחַר מִיתָה יִגְרְשָׁה⁶⁷,
30 כְּמוֹ מִתְנַתוֹ שְׂאִינָה קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה⁶⁸.

63) "חולה שאינו יכול להלך על רגליו בשוק והריהו נופל על המיטה, הוא הנקרא שכיב מרע" (מלשון רבינו בפ"ח מהל' זכיה ומתנה ה"ב). (64) סתם, ולא הזכיר דבר מיתתו במסירתו. (65) מגיטו, לומר לא גמרתי לגרשה אלא אם אמות (לפטרה מזיקת יבום), והרי חי אני. (66) שאם כתב כל נכסיו סתם ועמד מחליו - חוזר בו, שלא נתכוין לתת כלום אלא לאחר מותו, ואפילו לא פירש שהוא מצוה מחמת מיתה, כמבואר בבבא-בבא-בבא קנא, ב. (67) שהרי אם ימות הרי זה גט, ויבוא להכשיר אפילו אם יאמר בפירושו: זה גיטך לאחר מותי, והם לא ידעו שלפיכך מגורשת בגט שכיב מרע כשנתן סתם (לא הזכיר דבר מותו), שדעתו לגרשה מעכשיו על-מנת שימות, כדן המבואר לעיל הי"ג (גיטין עג. וברש"י). (68) תקנת חכמים היא, שתועיל מתנתו לאחר מיתה, ודבריו יהיו ככתובים וכמסורים, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, כשידע שאין דבריו קיימים (רשב"ם בבא-בבא קנא. ע"פ דברי רבא שם, קמז:).

31 יז. הָרִי זֶה גֵּטְךָ מִהַיּוֹם אִם מִתִּי מִחֲלִי זֶה, וְנָפַל
32 עָלָיו בַּיּוֹם אוֹ נָשְׁכוּ נֶחֱשׁ אוֹ טָרְפוּ אֲרִי וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה
33 וּמַת - אִינוּ גֵּט⁶⁹.

"על מנת" שהיא מגורשת משעת נתינת הגט (לכשיתקיים התנאי), לפיכך אינו יכול לבטלו בלא הסכמתה, אבל בתנאי "אם יהיה" שאינה מתגרשת אלא כשיתקיים התנאי - יכול הוא בעצמו לבטל הגט ואין צורך במחילתה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א. ולדעת הראב"ד אפילו בתנאי "על מנת" כל זמן שלא נתקיים התנאי, יכול לבטל הגט ואין צורך במחילתה, והוא צווח: "חיי ראשי, איני יודע מחילה זו מה היא, שאם נתפייס עמה שלא לגרשה, יכול לבטל הגט שבידה כל זמן שלא נתקיים התנאי". (45) רגיל ומקורב אליה, ואינו מתבייש בפניה. (46) גיטין כט, ב. ורש"י מפרש שם: "בנשואה, חביבה עליו ומחזר לפייסה". והשווה לקמן הלכה מא.

1 יא. הָרִי זֶה גֵּטְךָ מְעַכְשָׁיו אִם לֹא פִּתִּי מִפְּאֵן⁴⁷ וְעַד
2 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדֶּשׁ - אִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא בְּסִתְרָה פִּתִּי,
3 שְׂאִין דְּרָךְ פְּגִי אָדָם לְבּוֹא בְּצַנְעָה⁴⁸. וְאִם תָּם הַזְּמַן
4 שְׂקִבְעַ וְלֹא בָּא - הָרִי זֶה מְגֻרְשָׁת. מַת בְּתוֹךְ שְׁנַיִם
5 עֶשְׂרֵי הַדֶּשׁ, אָף עַל פִּי שְׂאִי אֶפְשֵׁר שְׂיִבּוֹא וְהָרִי הִיא
6 מְגֻרְשָׁת - לֹא תִּנְשָׂא בְּמָקוֹם יָבֵם עַד אַחַר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
7 הַדֶּשׁ כְּשִׁתְּקַיֵּם הַתְּנָא⁴⁹.

47) מהיום. (48) שם עז, ב. וכלשון השניה המקילה בזה. הואיל וכל החשש הזה אינו אלא מדבריהם, כמבואר בבאורנו לעיל הלכה ס - הלך אחרי המקיל. (49) בפועל, כמבואר בבאורנו לעיל פ"ח הכ"ב. ואז היא מגורשת למפרע ואינה זקוקה ליבום, אבל אם תרצה להנשא בתוך י"ב חודש - תצטרך לחלוץ מיבמה (גיטין, שם).

8 יב. פְּרִיא שְׁהַתְּנָה שְׁיִהְיֶה זֶה גֵּט אִם מִתִּי⁵⁰, או חוֹלָה
9 שְׁהַתְּנָה שְׁיִהְיֶה זֶה גֵּט אִם מִתִּי מִחֲלִי זֶה - לֹא אָמֵר
10 בְּלוּם. שְׂמִשְׁמָעוֹת 'אִם מִתִּי' - לְאַחַר מִיתָה⁵¹,
11 וּמִשְׁמָעוֹ מִעֲתָה⁵². לְפִיכָךְ, אִם אָמֵר 'אִם מִתִּי' - הָרִי
12 זֶה כְּאִמְרָה לְאַחַר מוֹתִי, וְאִין גֵּט לְאַחַר מִיתָה⁵³.

50) ולא תצטרך ליפול לפני יבם. (51) שהגט יחול אז. (52) אם יתקיים תנאי זה שאמות, יחול הגט למפרע. (53) וזקוקה היא ליבום. וכל זכויות האלמנה בנכסי בעלה נוהגות בה (שם עב.). ודעת הראב"ד שהלכה כרבי יוסי האומר (בבא-בבא קלול): "זמנו של שטר מוכיח עליו". ומאחר שבגט כתוב תאריך יום נתינתו, הרי זה כאילו אמר זה גיטך מהיום אם מתי, שהיא מגורשת כשימות, כמבואר בהלכה הבאה. וראה בפ"ב מהל' זכיה הט"ו.

13 יג. אָמֵר לָהּ: הָרִי זֶה גֵּטְךָ מְעַכְשָׁיו אִם מִתִּי, או
14 מִהַיּוֹם אִם מִתִּי - הָרִי זֶה גֵּט, וּכְשִׁימּוֹת תִּהְיֶה
15 מְגֻרְשָׁת⁵⁴.

54) למפרע (שם). וכתב רבינו-תם (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות') שיותר טוב שיאמר: "מעכשיו" משיאמר "מהיום", שאם אמר "מהיום" ומת באותו יום - יש להסתפק, שמא מסוף היום התכוין וכבר מת ואין גט לאחר מיתה. ולדעת הרמב"ן אפילו אמר "מהיום" ומת בסוף היום - הרי זה מגורשת.

16 יד. אָמֵר: הָרִי זֶה גֵּטְךָ מְעַכְשָׁיו אוֹ מִהַיּוֹם לְאַחַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכפול, מגורשת היא אפילו כשלא יתקיים תנאו. (86) כתנאי בני גד ובני ראובן, וכמבואר לעיל פ"ו מהל' אישות ה"ר"ד. (87) לפיכך הוא מקדים לומר: אם לא מתי, כדי שלא יפתח פיו לשטן (ברכות י"ט), ועיקר התנאי הוא פותח ב"הן קודם ללאו" (גיטין ע"ה:). (88) שגיטו ומיתתו באים כאחד, השווה לעיל פ"ו, ה"ח. שכל שהתנאי אינו בדבר אחר אלא במיתה עצמה, אין זה גט לאחר מיתה, אלא בעת המיתה נתקיים התנאי ושניהם באים כאחד. ואין זה דומה לדין "זה גיטך אם מתי, הרי זה כאומר לאחר מותי, ואין גט לאחר מיתה" (לעיל ה"ב) כי שם לא כפל את תנאו ולא התכוין בכלל להתנות, אלא רצה שהגט יחול לאחר מיתה. כי כל האומר: "לאחר זמן קבוע", אינו תנאי (ראה לעיל ה"א), אבל כאן כשכפל את תנאו - לא התכוין לומר שהגט יחול לאחר מיתה, אלא תלה גיטו במיתתו, וכשימות נתקיים תנאו, וגיטו ומיתתו חלים כאחד (לחם-משנה). (89) כי אינה מגורשת אלא בשעת מיתתו, ואם עד אז לא קיבלה גיטה - במה תתגרש? ואם קיבלה גיטה לאחר מותו - מה מועיל לה? ראה לעיל ה"ה.

20 כ"א. בעל שאמר לאחד: זכה בגט זה לאשתי פדי
21 שלא תפל לפני יכם, ונתן הגט לידו⁹⁰, ומת הפעל
22 קדם שגייע הגט לידה - הרי זו ספק מגרשת. שרב
23 הנשים זכות הוא להן שלא יפלו לפני יכם, ולפיכך
24 תהיה ספק מגרשת אף על פי שלא הגיע גט לידה,
25 הואיל וזכה לה בו אחרי⁹¹.

(90) עשאו שליח לקבלה, שתתגרש בגט זה מעכשיו. (91) כי זכין לאדם שלא בפניו, והרי זה כאילו קיבלתו ע"י שליח זה. אבל הואיל ולפעמים היא אוהבת את יבמה (גיסה), נמצא שגט זה הוא לחובתה ואין חבין לאדם שלא בפניו ואינה מגורשת, ולפיכך הרי זו ספק מגורשת וחולצת ואינה מתייבמת (יבמות ק"ח:).

26 כ"ב. אמר לעדים: לאחרי שנים עשר חדש כתבו גט⁹²
27 לאשתי, או שאמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר
28 שנים עשר חדש - הרי אלו כותבין⁹³ ונותנין לה⁹⁴
29 אחר הזמן שקבע. ואם כתבוהו בתוך הזמן, אף על
30 פי שנתנהו לה לאחר זמן שאמר - אינו גט⁹⁵.
31 כתבוהו אחר זמן שאמר, ומת קדם שינתן לה - אינו
32 גט⁹⁶. ואם לא נודע אם מיתה קדמה לנתנת הגט או
33 נתנת הגט קדמה למיתה - הרי זו ספק מגרשת⁹⁷.

(92) בכת"י התימנים: כתבו גט ותנו לאשתי. (93) ואין אומרים שכוונתו שיכתבו בתוך י"ב חודש ויתנו לה לאחר מכאן. (94) ובכת"י התימנים: כותבים אחר הזמן שקבע ונותנים לה. (95) גיטין ע"ו, ב. שלא נעשו שלוחיו לכתבו לפני זמנו. (96) שם. שהשליח בא מכוח הבעל, וכשמת הבעל בטלה שליחותו (שם כ"ט:). (97) שם ע"ו, ב. ואין אומרים נעמידנו בחזקת חי בשעת נתינה, שכיון שעכשיו מת הורעה חזקתו, ומסופקים אנו שמא לפני הנתינה מת (ר"ן שם).

34 כ"ג. אמר להן: כתבו ותנו לאשתי גט אחר השבוע⁹⁸

(69) שהרי לא מת מחמת חולי זה (גיטין ע"ג. וירושלמי' שם פ"ז ה"ד).

1 יח. אמר לה: אם לא יעמד מחלי זה, ונפל עליו
2 בית או נשכו נחש או טרפו ארי - הרי זו ספק
3 מגרשת⁷⁰. הרי זה גטף מעכשיו אם מתי מחלי זה,
4 ועמד והלף בשוק⁷¹ וקלה ומת - אומדין אותו: אם
5 מחמת החלי הראשון מת - הרי זה גט⁷², ואם לאו
6 - אינו גט. ואם נתק⁷³ מחלי לחלי ולא עמד⁷⁴ בשוק
7 - הרי זה גט, ואינו צריך אמד⁷⁵.

(70) שמא הכוונה באמרו: "אם לא יעמוד מחולי זה" - אם לא יעמוד מתוך חולי זה, והרי לא עמד ממנו ומגורשת. ושמא הכוונה "מחולי זה" - מחמת חולי זה, והרי לא מת מחמתו. ולפיכך מגורשת מספק וחולצת ולא מתייבמת (גיטין שם, וראה ב"שירי קרבן' לירושלמי' שם, וכן בהגהות 'מחנה אפרים'). (71) אפילו שלא על משענת. וראה בפ"ח מהל' זכיה הכ"ו. (72) גיטין ע"ב, א. שבוודאי לא נתרפא לגמרי כשעמד מחלי, שהרי מת מאותו חולי. (73) נעתק. (74) "ולא הלך על משענתו בשוק" (מלשון רבינו שם הכ"ה). (75) הואיל ולא הלך בין חולי לחולי - ודאי יש בו מחולי הראשון (שם ע"ב: וברש"י שם).

8 יט. ובכל אלו התנאים, פל הימים שמתנית הגט עד
9 שיעמות ויתקיים התנאי הרי היא מגרשת⁷⁶ לכל
10 דבר⁷⁷. ובלבד שלא תתיחד עמו⁷⁸, כמו שבארנו⁷⁹.

(76) כדעת החכמים בתוספת גיטין פ"ה ה"ד, וכירסת הרי"ף שם "מגורשת לכל דבר". אבל בש"ס שלנו (גיטין ע"ד). הגירסה: "וחכמים אומרים, מגורשת ואינה מגורשת". (77) שאינו זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואינו יורשה ואינו מיטמא לה (אם הוא כהן). (78) "שאם נתייחד עמה בפני שני עדים... הרי זו ספק מגורשת, שמא בעלה ובטל הגט". (79) לעיל פ"ח ה"ב. וראה לקמן פ"י ה"ח.

11 כ. חולה שרצה לגרש אשתו על תנאי פשימות, פדי
12 שלא תפל לפני יכם, ואם עמד לא תהיה מגרשת⁸⁰,
13 ולא רצה לגרשה מעכשיו⁸¹ פדי שלא תטרף⁸² דעתו
14 - קף הוא כותב בגט אחר שכותב התרף⁸³, או אומר
15 לה פשנותן הגט: אם לא מתי - לא יהיה גט, ואם
16 מתי - יהיה גט, ואם לא מתי - לא יהיה גט. פדי
17 שיהיה⁸⁴ תנאי פכול⁸⁵, והן קודם ללאו⁸⁶, ולא יפתח
18 פיו תחלה לפרענות⁸⁷. ואם מת - תהיה מגרשת
19 פשימות⁸⁸. והוא, שגייע הגט לידה קדם מיתה⁸⁹.

(80) ועל כרחו מוכרח להתנות, שאם יגרש סתם, לא יוכל לחזור בו אפילו כשיעמוד מחליו, כמבואר לעיל הלכה טז. (81) לומר: הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי, כמבואר לעיל הלכה יג. (82) תתבלבל, תחלש עליו דעתו בחשבו שהיא כבר מגורשת ממנו, ואם הוא כהן לא יוכל להחזירה. (83) כי לפני התרוף אין כותבים שום תנאי, כמבואר לעיל פ"ח, ה"ד. (84) בכת"י תימן: שיהיה. (85) שאם לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- והתנה על כולם שיוליקוהו כדי לביישה (גיטין סז: וראה ברש"י שם יח:).
- 1 - אין פותבין אלא עד שנה אחר השבוע⁹⁹. אמר
 2 להן: לאחר שנה - אין פותבין [אלא] עד לאחר
 3 חדש משנה שנה¹⁰⁰. אמר להן: לאחר החדש -
 4 (אין) פותבין עד לאחר השבת מחדש שני. אמר:
 5 לאחר שבת - (אין) פותבין לאחר השבת עד סוף יום
 6 שלישי¹⁰¹. אמר להן: כתבו ותנו לה קדם השבת -
 7 פותבין מיום רביעי ועד סוף יום ששי ונותנין לה¹⁰².
- (98) = אחר שמיטה זו. (99) כל השנה השמינית כותבים, אבל אחרי שעוברת שנה זו אין כותבים, שכל 'אחר' פירושו: 'סמוך', ולא מופלג. (100) בדפוס רומי ר"מ: לאחר שנה, כותבים עד לאחר חודש משנה שניה. (101) בדפוס הנ"ל: לאחר החודש, כותבים עד לאחר השבת מחודש שני. אמר לאחר שבת, כותבים לאחר השבת עד סוף יום שלישי. (102) גיטין עז, א. שהימים: א, ב, ג, נקראים על שם השבת שעברה, אבל רביעי חמישי וששי נקראים על שם שבת הבאה (רש"י שם).
- 8 כד. הרי שאחרו אחר הזמן שאמר ואחר כן כתבו
 9 ונתנו לה, כגון שאמר להן לאחר החדש וכתבו
 10 ונתנו לה לאחר שתי שבתות מחדש שני¹⁰³ - הרי
 11 זה פסול¹⁰⁴.
- (103) כלומר, בשבת שניה של חודש שני (כסף-משנה). (104) מדבריהם. ואם נשאת לא תצא, שמצד הדין, כל שהוא אחר הזמן שאמר, אפילו מופלג נקרא 'לאחר', אלא שהחכמים תיקנו לכתוב בזמן שהוא 'אחר' ממש סמוך לו, ואין כאן אלא פסול מדרבנן (כסף-משנה).
- 12 כה. נתיחד עמה אחר שאמר להן לכתב ולחתם
 13 ולתן לה - הרי אלו לא יכתבו. וקל וחומר הדברים:
 14 אם הגט שנתן לה לידה, כשנתחד עמה נפסול¹⁰⁵
 15 הגט שמא בעל¹⁰⁶, קל וחומר לזה שלא נכתב¹⁰⁷. ואם
 16 כתבו ונתנו לה אחר שנתחד עמה - אינו גט¹⁰⁸.
- (105) בדפוס ר"מ, וכן בכת"י התימנים: נפסד. (106) וקידשה בביאה, כמבואר לקמן פ"י הי"ח. (107) שבוודאי יש לחוש שמא פייסה, וביטל הגט לפני כתיבתו. (108) ובטל לגמרי מן התורה, כי כל שנתיחד עמה אחרי אמירתו - ודאי חזר בו וביטל שליחותם לגמרי. ואין זה דומה לגט ישן, שאם נתגרשה בו תינשא (ראה לעיל פ"ג ה"ה) - כי שם עשה בעצמו מעשה הנתינה אחרי שנתיחד, נמצא שחזיק הגט, אבל כאן לא עשה שום מעשה לחיזוק הגט אחרי שנתיחד, ודאי ביטל שליחותם ואין במעשיהם כלום (מגיד-משנה).
- 17 כו. אמר לעשרה: כתבו גט לאשתי - אחד פותב על
 18 ידי פלם¹⁰⁹; פלכם כתבו - פותב אחד מהם
 19 במעמד¹¹⁰ פלם. הוליתו גט זה לאשתי - מוליתו
 20 אחד מהן על ידי פלם; פלכם הוליתו גט זה לאשתי
 21 - מוליתו אחד מהן במעמד פלם¹¹¹.
- (109) בעבור כולם. (110) בנוכחות. (111) שהרי הקפיד
- 112 (שם טו, ב. 113) שם פת, א. "חתם סופר ועד כשר". ואין חוששים שמא לא ציוה הבעל שיחתום הסופר, אלא אמר לשנים אמרו לסופר פלוני ויכתוב, ולפלוני ופלוני ויחתמו, וחששו השליחים שמא יתבייש הסופר, שאין מקבלים אותו בעד, והחתימהו בלא דעת הבעל, נמצא סופר זה חתם שלא כדין, שכבר פסק רבינו לעיל פ"ב ה"ו, שהבעל עצמו צריך לומר לסופר כתוב ולעדים חתומו, ואם אמר ע"י אחרים - הרי זה גט פסול, וכן אמרו בגיטין סז, א: "לא תיעשה כן בישראל" וממילא אין כל חשש. ולא נתכווין רבינו להכשיר לכתחילה לסופר לחתום, אלא אם חתם הסופר - כשר הגט בדיעבד, וינתן לה (כסף-משנה). (114) וכל אלה המנויים חותמים (גיטין סז:). (115) שם יח, ב. כאילו הטיל תנאי בגט זה - כדי לביישה - שלא יהיה גט כשר עד שיחתמו כולם. (116) קרובים זה לזה, או פסולים לעדות (ראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ו). (117) שנים הראשונים חתמו ביום כתיבתו כדין (ראה לעיל פ"א הכ"ה) והיתר חתמו זה היום וזה למחר, ולפני נתינתו לאשה חתמו כולם. (118) שם. כי לא חתמו בתורת עדים אלא לקיים תנאו, ואילו היו השאר משום עדים היה הגט פסול, משום 'מוקדם' (לעיל פ"א הכ"ה). וכן אם נמצא אחד מהם פסול, נפסל הגט (ראה למעלה פ"א הי"ז) כדין כל עדות שאם בטלה מקצתה - בטלה כולה, כמבואר במס' מכות ו, א. (119) שם טו, ב. שהרי לא נתקיים תנאו. (120) מדבריהם. (121) וזימן את כולם לחתום כעדים, שאז אם בטלה מקצת העדות - בטלה כולה, כמבואר בפ"ה מהל' עדות ה"ו. ודווקא כשעד אחד מהשנים הראשונים נמצא פסול - אז הגט פסול, שלא יבואו להכשיר גם בשאר שטרות שהעדים הראשונים נראים כעיקר החתימה, אבל אם אחד משאר העדים נמצא פסול - הגט כשר, כי יאמרו השנים הראשונים הם עיקר, והשאר למילוי בלבד, ולא יבואו להחליף בשטרות (כסף-משנה הל' עדות, שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ח, הי"ז. (133) הכוונה לרי"ף גיטין פ"ו (לדף סג:), שלדבריו הרי זו ספק מגורשת, וכן כתב ה'מאירי' (שם עמוד 281), בכונת דברי רבינו. (134) בנוסח התלמוד שלפניהם, בגיטין שם. הרי"ף (שם) מביא: "כתבו ותנו לשליח מהו. סליקי סלקינהו או דילמא לטרחיהו חיישי (= סילוק סלקם או שמא לטרחתם חששו)", וכן הנוסחא לפנינו בגמרא. ונראה מדבריו שפיר, שבעיא זו כדלהלן: אם סילקם מהיות שלוחים להולכת הגט, ותפקידם אינו אלא למסרו לשליח, או שמא התכוין לחסוך להם טרחה בהולכת הגט (ורשי"י שם פירש באופן אחר), אבל אם ירצו לטרוח ולהוליך לה גיטה בעצמם, רשאים הם. ומתוך שהבעיה עלתה שם ב'תיקו', אם הם בעצמם הוליקוהו ונתנהו לידה - הרי זו ספק מגורשת. אבל רבינו אינו גורס כגירסא הנ"ל, ומפרש הבעיא באופן שאבד הגט בדרך, אחרי שנמסר לשליח, אם מותר להם לכתוב גט שני ולמסרו לשליח לגרש, או אולי כבר עשו שליחותם ואינם רשאים לכתוב גט שני (וכפירוש"י שם גם לפי נוסחת הרי"ף), ורק בזה נשארה הגמרא ב'תיקו' והרי היא ספק מגורשת, אבל בדין שלפנינו אין כל ספק שאינם יכולים להוליקוהו בעצמם, ואם הוליקוהו אינו גט ('מרכבת המשנה', וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובמגיד-משנה שם).

24 ל.ב. אָמַר לְסוֹפֵר: כְּתֹב לִי גֵט לְאִשְׁתִּי, כְּתָבוּ וּנְתַנּוּ
25 לְבַעַל בְּלֹא עֵדִים¹³⁵, וְנִטְלוּ הַבַּעַל וּנְתַנּוּ לְשִׁלְיָהּ¹³⁶
26 וְאָמַר לוֹ: תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּפָנַי עֵדִים¹³⁷, וְהִלֵּךְ
27 הַשְּׁלִיחַ וּנְתַנּוּ לָהּ בְּפָנַי עֵדִים - הֲרִי זוֹ סִפְקָא מְגַרְשֵׁת.
28 שְׂאִין הַשְּׁלִיחַ נֶאֱמָן לְהַתִּיר הָעֶרְוָה אִף עַל פִּי שֶׁהוּא
29 עֵד אֶחָד אֲלֵא מִפְּנֵי כְּתַב הָעֵדִים שֶׁחֲתָמוּ עַל הַגֵּט,
30 שֶׁהוּא כְּמִי שֶׁנִּחְקָרָה עֲדוּתָן¹³⁸ בְּבֵית דִּין עַד שִׁיחֶיהָ
31 שֶׁם מְעֲרַעֵר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנוֹ¹³⁹ שֶׁם¹⁴⁰. וְאִם הָיָה שָׁם
32 שְׂנֵי עֵדִים שֶׁיַּעֲדוּ שֶׁגֵּט זֶה הַבַּעַל נְתַנּוּ לְשִׁלְיָהּ
33 לְגִרְשָׁהּ בּוֹ - הֲרִי זוֹ מְגַרְשֵׁת¹⁴¹.

135) עדי חתימה. (136) בינו לבינו, שהרי שליח הולכה אינו צריך עדים. כמבואר לעיל פ"ו ה"ד. (137) עדי מסירה. ואע"פ שאין עד חתום עליו הרי זה כשר, "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א הי"ח). (138) גיטין ג, א. (139) לעיל פ"ז הכ"ד. והואיל ואין עדים חתומים על גט זה, הרי היא ספק מגורשת, שמא גט זה מזויף הוא ולא נתנו הבעל לשליח לגרשה. (140) בדפוס רומי וקושטא, חסירה תיבה זו. (141) כיון שיש עדים על מינוי השליחות, הרי השליח כבעל עצמו, והיא מגורשת בעדי מסירה אע"פ שאין עדי חתימה בגט (כנ"ל פ"א הי"ח).

34 ל.ג. הָאוֹמֵר לְשִׁלְיָהּ: תֵּן גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי בְּמִקּוֹם
35 פְּלוּנִי, וּנְתַנּוּ לָהּ בְּמִקּוֹם אַחֵר - אֵינוֹ גֵּט¹⁴². הֲרִי הִיא
36 בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי, וּנְתַנּוּ לָהּ בְּמִקּוֹם אַחֵר - פְּשָׁר, מִפְּנֵי
37 שֶׁמִּרְאָה מִקּוֹם הוּא לּוֹ¹⁴³. אָמַר: אֵל תִּתְּנֶהוּ לָהּ אֲלֵא
38 בְּבֵית, וּנְתַנּוּ לָהּ בְּעֵלְיָהּ; אֵל תִּתְּנֶהוּ לָהּ אֲלֵא בְּמִין,
39 וּנְתַנּוּ לָהּ בְּשִׂמְאָל¹⁴⁴; תִּתְּנֶהוּ לָהּ בְּיוֹם פְּלוּנִי, וּנְתַנּוּ
40 לָהּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן - אֵינוֹ גֵּט¹⁴⁵. אֵל תִּתְּנֶהוּ לָהּ אֲלֵא
41 בְּיוֹם פְּלוּנִי, וּנְתַנּוּ לָהּ מִלְּפָנָיו אוֹ מֵאַחֲרָיו - אֵינוֹ

(122) מן התורה, שהרי אין הגט בטל, אלא פסול מדבריהם, ולמה לא יהיה בטל ממש כבשאר שטרות (לחם-משנה). (123) בגט, שאע"פ שחתומים בו עדים, ונתנו בפני שנים "שעיקר הגירושין בעדי מסירה" (לעיל פ"א הט"ו), ולפיכך אין לחוש אם אחד מן העדים הראשונים החתומים בגט נמצא פסול, והגט כשר מן התורה, ואילו כבשאר שטרות אין עדי המסירה עיקר, כי אם יש בהם עדי חתימה אין עוד צורך בעדי מסירה, ולפיכך אם נמצא אחד מעדי חתימתם פסול - בטל הוא מן התורה. השווה פי"א מהל' מלוה ולוה ה"ב, ופ"ה מהל' עדות ה"ו (מגיד-משנה).

1 כ.ח. תִּקְנוּ חֻכְמִים, שֶׁהָאוֹמֵר לְרַבִּים¹²⁴ לְכַתֵּב גֵּט אוֹ
2 לְחַתֵּם אוֹ לְהוֹלִיךְ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ: אִם לְכַתִּיבָהּ - אוֹמֵר
3 לָהּ: כָּל אֶחָד מִכֶּם יִכְתֹּב גֵּט לְאִשְׁתִּי, וְכָן לְהוֹלִיכָה:
4 כָּל אֶחָד מִכֶּם יוֹלִיךְ, וְאִם לְחַתִּימָהּ - יֹאמַר לָהּ: כָּל
5 שְׂנֵים מִכֶּם יַחְתְּמוּ בְּגֵט זֶה¹²⁵ וְיִתְּנוּ לְאִשְׁתִּי.

(124) במעמד רבים. (125) שאם לא ידגיש כן, שמא יטעו לחשוב שלכולם התכוין, והואיל ולא חתמו כולם - נמצא גט בטל (גיטין טז:). אף-על-פי שלפי הדין, כל שלא אמר "כולכם" - אחד כותב ושנים חותמים ואחד מוליך (כדלעיל הכ"ז).

6 כ.ט. וְלָמָּה אָמְרוּ חֻכְמִים¹²⁶: עֲדֵי הַגֵּט אֵין חוֹתְמִין
7 אֲלֵא זֶה בְּפָנַי זֶה? גְּזֵרָה שְׂמָא יֹאמַר לְרַבִּים: בְּלָכֶם
8 חֲתָמוּ. אִם תֹּאמַר חוֹתְמִין זֶה שְׂלֵא בְּפָנַי זֶה - שְׂמָא
9 יַעֲדוּ שְׂנֵים, וְתִטַּל הַגֵּט בְּיָדָהּ, וְתַחֲשֹׁב שֶׁכָּבַר הָעֵידוֹ
10 בּוֹ, וְעֲדִין לֹא נִתְּקַים הַתְּנָא¹²⁷.

(126) גיטין י, ב. וראה לעיל פ"א הכ"ד. (127) כי הוא הקפיד על חתימת כולם ונמצא הגט בטל, ולפיכך גזרו אפילו כשלא אמר: "כולכם" שיהא הגט פסול, כמבואר לעיל (שם).

11 ל. אָמַר לְשִׁלְשָׁה: שְׂנֵים מִכֶּם יִכְתְּבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי
12 וְיַחְתְּמוּ וְיִתְּנוּ לָהּ, וְהִיא בְּהֵן אֵב וּבְנוֹ - בֵּין שְׁחַתְּמָם
13 הֵבֵן עִם הָאֶחָד בֵּין שְׁחַתְּמָם הָאֵב עִם הָאֶחָד¹²⁸, הֲרִי
14 זֶה גֵּט פְּשָׁר; שֶׁהָאֶדָם עוֹשֶׂה הֵבֵן שְׁלִיחַ בְּמִקּוֹם
15 הָאֵב¹²⁹.

(128) בדפוס רומי (ר"מ): האחר. (129) גיטין טו, א.

16 ל.א. אָמַר לְשְׂנֵים: כְּתָבוּ וְחֲתָמוּ וְתַנּוּ לְפָלוּנִי שְׁיֹלְיָךְ
17 לְאִשְׁתִּי, אוֹ תַנּוּ לְשִׁלְיָהּ שְׁיֹלְיָךְ לָהּ - אֶחָד מֵהֵן
18 פּוֹתֵב, וּשְׂגִייהֶם חוֹתְמִין¹³⁰ וְנוֹתְנִין לְשִׁלְיָהּ. וְאִם
19 הוֹלִיכּוּ הֵן בְּעַצְמָן וּנְתַנּוּ לָהּ - אֵינוֹ גֵּט, שְׂלֵא עֲשֶׂה
20 אוֹתָן שְׁלוּחִין לְגִירוּשִׁין¹³¹. בְּיַעַד יַעֲשׂוּ? יִטְלוּ אוֹתוֹ
21 מִמֶּנָּה וְיִתְּנֶהוּ לְשִׁלְיָהּ, וְחוֹזֵר וּנְתַנּוּ לָהּ בְּפָנֶיהֶן אוֹ
22 בְּפָנַי אַחֲרֵים¹³². וְרַבּוֹתֵינוּ¹³³ הוֹרוּ בְּגֵט זֶה דְּכָר שְׂאִינוֹ
23 נִרְאָה, מִפְּנֵי שְׁבוּשׁ שֶׁהִיא בְּנִסְחָאוֹת שְׁלֵהֵן¹³⁴.

(130) ראה לעיל הלכה כו. (131) גיטין כט, ב. וראה לעיל פ"ב ה"ט, ולקמן הלכה לט. (132) השווה לעיל פ"ז, הי"ז;

1 גַּט, שֶׁהָרִי הִקְפִיד עַל עֲצֻמוֹ שֶׁל יוֹם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
2 בְּזָהָה.¹⁴⁶

15 מִדַּ שְׁלִיחַ רֵאשׁוֹן - אֵינּוּ גַּט, שֶׁהָרִי עָבַר עַל דְּבָרֵי
16 הַבַּעַל בְּדָבָר שֶׁסֵּתֵם בְּנֵי אָדָם מִקְפִידִין עָלָיו; שֶׁהָרִי
17 הַבַּעַל אָמַר לוֹ: טַל הַחֲפֵץ תִּחְלָה וְתֵן לָהּ הַגַּט¹⁵⁵,
18 וְהוּא נִתֵן וְאַחַר כֵּן נָטַל.

(155) שם כא, ב - כרבי יוחנן.

19 לֹא. אָמַר לוֹ: תֵּן לָהּ הַגַּט וְטַל מִמֶּנָּה חֲפֵץ פְּלוּנֵי -
20 הָרִי זֶה לֹא יִשְׁלַחנּוּ בֵּינָם אַחֵר, שְׂאִין רֵצוֹנוֹ שִׁיחִיהָ
21 פְּקֻדוֹנוֹ בֵּינָם אַחֵר. וְאִם שְׁלַחוּ בֵּינָם אַחֵר - הָרִי זֶה
22 גַּט, בֵּין שְׁנֵתָנָה הַחֲפֵץ תִּחְלָה בֵּין שְׁלֹא תִתְּנָה אֶלָּא
23 בַּסּוּף¹⁵⁶.

(156) כשחלה השליח, כנ"ל. הואיל והבעל לא הקפיד על לקיחת החפץ תחילה - גם השליח אינו צריך להקפיד. ואף-על-פי שלענין החזרת מעות למלוה על ידי שליח, בין שאמר לו תן המעות וקח השטר, בין שאמר לו קח השטר ותן המעות, חייב לקחת השטר ואחר-כך לתת לו המעות (פ"א מהל' שלוחין ה"ו) - שם חושש שמא יקח המעות ולא יחזיר לו השטר, אבל כאן שאינה מתגרשת עד שתתן לו החפץ, אין לו לחוש שמא לא תתן לו (מגיד-משנה).

24 לֹחַ. נִתֵן לְשִׁלְיָהּ הַגַּט וְאָמַר לוֹ: לֹא תִתְּנֶהוּ לָהּ אֶלָּא
25 אֶתָּה, וְנִתְּנָה לְאַחֵר וְנִתְּנָה לָהּ - אֵינּוּ גַּט¹⁵⁷. וְכֵן אִם
26 אָמַר לוֹ: אֵל תִּתְּנֶהוּ לָהּ אֶתָּה, תִּתְּנֶהוּ לְפְלוּנֵי וְהוּא
27 יִתְּנֶהוּ לָהּ, וְנִתְּנָה לָהּ הַשְּׁלִיחַ הָרֵאשׁוֹן - אֵינּוּ גַּט,
28 לְפִי שְׁלֹא עָשָׂהוּ שְׁלִיחַ לְגֵרוּשִׁין¹⁵⁸.

(157) אפילו חלה השליח. הרי זה כאומר "אל תתנהו לה אלא בימין, ונתנו לה בשמאל", כמבואר לעיל הל"ג. (158) נלמד מדין הסמוך בהלכה הבאה.

29 לֹט. נִתֵן לוֹ הַגַּט וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ גַּט זֶה לְאִשְׁתִּי,
30 אָמַר לוֹ הַשְּׁלִיחַ: אֵינִי מִפְּרִיָּהּ, אָמַר לוֹ הַבַּעַל: תִּתְּנֶהוּ
31 לְפְלוּנֵי, הוּא מִפְּרִיָּהּ - הָרִי זֶה שְׁלִיחַ שְׁלֹא נִתֵן
32 לְגֵרוּשִׁין¹⁵⁹, וְאֵינּוּ נוֹתֵן הַגַּט אֶלָּא לְפְלוּנֵי שְׂאִמֵּר
33 הַבַּעַל; וְאוֹתוֹ הַפְּלוּנֵי הוּא שְׁלִיחַ לְגֵרוּשִׁין, הוּא
34 שְׂמוּלִיכוֹ לָהּ אוֹ מְשַׁלְּחוֹ בֵּינָם אַחֵר אִם חָלָה אוֹ
35 נִאָּנַס.

(159) שם כט, ב. ומכאן למד רבינו את הדין הנ"ל, שאם אמר לו: "אל תתנהו לה אתה - תנהו לפלוני", שאין הראשון יכול לגרשה, הואיל ומתחילה לא נתמנה לגרשה אלא לשלחו ביד אחר, אין זה שליח לגירושין כלל, והוא גרוע מהשליח שבהלכה שלפנינו.

36 מ. נִתֵן הַגַּט לְשִׁלְיָהּ וְאָמַר לוֹ: לֹא תִתְּנֶהוּ לָהּ עַד
37 שְׁלֵשִׁים יוֹם, וְחָלָה אוֹ נִאָּנַס בְּתוֹךְ הַשְּׁלֵשִׁים -
38 מְשַׁלְּחוֹ בֵּינָם אַחֵר¹⁶⁰; שְׂאִיף עַל פִּי שְׂאִינּוֹ עֲכָשִׁיו
39 שְׁלִיחַ לְגֵרוּשִׁין, הוּאִיל וְלֹא אַחֵר שְׁלֵשִׁים יוֹם יִחִיָּהּ
40 שְׁלִיחַ גֵרוּשִׁין, עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ אַחֵר בְּתוֹךְ שְׁלֵשִׁים
41 יוֹם¹⁶¹.

(160) שהוא ימסרנו לה לאחר שלשים יום. (161) גיטין,

(142) כיון שציין לו מקום פלוני, בוודאי מקפיד הוא, ואין רצונו שילעזו עליו במקום ההוא. (143) שם תמצאנה, אבל אינו מקפיד לגרשה במקום זה דוקא ולא במקום אחר (גיטין סה.). (144) שם כט, א. שלא עשאו שליח אלא כשימלא פקודתו בדיוק. (145) "שאיין אדם מקדים פורענות לנפשו" (שם יח.), לכן אין לשליח רשות לגרשה בתוך הזמן, אבל לאחר מכאן - רשאי (תשובות הגאונים) שערי צדק סי' יח, ומשנה-למלך בשם גדולי האחרונים). (146) מקור הדברים האלו בתוספתא (מגיד-משנה, ושר"ת מבי"ט ח"א סי' קצא, ואינה בתוספתא שלפנינו - תשלום תוספתא להגר"ש ליברמן עמוד 53).

3 לֹד. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׂאִמֶּרָה לְשִׁלְיָהּ: הַתְּקַבֵּל לִי גַטִּי¹⁴⁷
4 בְּמָקוֹם פְּלוּנֵי, וְקַבְּלוּ לָהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵינּוּ גַט¹⁴⁸.
5 הָבֵא לִי גַטִּי בְּמָקוֹם פְּלוּנֵי, וְהִבִּיאֻהָ לָהּ בְּמָקוֹם
6 אַחֵר¹⁴⁹ - כְּשֵׁר¹⁵⁰.

(147) מפורש לעיל פ"ו ה"א. "התקבל" - כמו קבל, ולשון משנה היא. גיטין פ"ו מ"א; נדרים פ"ח מ"ז; ושבועות פ"ז מ"א. (148) גיטין סה, א. הואיל והיא מתגרשת בקבלת השליח - בוודאי מקדמת היא שלא ילעזו עליה במקום ההוא. (149) בכת"י התימנים: "למקום פלוני - למקום אחר". ולשון המשנה (גיטין שם) "ממקום פלוני - ממקום אחר". (150) שהרי אינה מתגרשת עד שיבוא הגט לידיה (ראה לעיל פ"ו ה"ד-ה). ומכיון שקיבלתו הרי לא הקפידה, וגם מתחילה בוודאי לא נתכוונה אלא להראות לו מקום, איפה ימצאנה (ר"ן שם).

7 לָהּ. הָאוֹמֵר לְשִׁלְיָהּ: הוֹלֵךְ גַּט זֶה לְאִשְׁתִּי¹⁵¹, בֵּין
8 שְׂאִמֵּר לוֹ 'הוֹלֵךְ' בֵּין שְׂאִמֵּר לוֹ 'אֶת הוֹלֵךְ', וְחָלָה
9 אוֹ נִאָּנַס - מְשַׁלְּחוֹ בֵּינָם אַחֵר¹⁵². וְאִם אָמַר לוֹ: טַל
10 מִמֶּנָּה חֲפֵץ פְּלוּנֵי וְתֵן לָהּ גַט זֶה - הָרִי זֶה לֹא
11 יִשְׁלַחנּוּ בֵּינָם אַחֵר¹⁵³. וְאִם שְׁלַחוּ בֵּינָם אַחֵר, וְיִצְאָת
12 הָאִשָּׁה לְקִרְיַת הַשְּׁלִיחַ וְנִתְּנָה הַחֲפֵץ תִּחְלָה וְאַחֵר כֵּן
13 נִתֵן לָהּ הַגַּט - הָרִי זֶה מְגִרְשָׁתָּהּ¹⁵⁴.

(151) בארץ ישראל, שאין השליח צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (גיטין כט. במשנה וברש"י שם. וראה למעלה פ"ז ה"ד). (152) כרבן שמעון בן גמליאל (גיטין שם, וכ"ה למעלה בפ"ז שם). שכשחלה אין הבעל מקפיד שימסרנו ע"י שליח אחר, אבל אם לא חלה אינו משלחו ביד אחר, שיש אנשים המקפידים על זה (ר"ן גיטין, שם). (153) אף-על-פי שחלה השליח, שאין רצונו של בעל שיהא פקודונו ביד אחר (משנה, גיטין שם). (154) אע"פ שאין לשלחו ביד אחר, מפני שמקפיד על החפץ שלא יבוא לידי אחר - אין שליחות הגט מתבטלת ע"י זה, הואיל ועל הגט אינו מקפיד כשחלה השליח, כנ"ל, והוא לא שינה מדעת הבעל וקיבל החפץ תחילה ואחר-כך נתן הגט - כדרישתו (גיטין שם).

14 לֹא. נִתֵן לָהּ הַגַּט תִּחְלָה וְאַחֵר כֵּן נִתְּנָה הַחֲפֵץ, אֶפְלוּ

19 ב. וְכֹל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ בְּחִבּוּר זֶה שֶׁהֵגַט פְּסוּל - הָרִי
20 זֶה פְּסוּל מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים בְּלִבְדּוֹ. וְנִפְסְלָה בּוֹ מִן
21 הַהֶהָנֶה מִדְּבַרֵי תוֹרָה⁴. וְלֹא תִנְשָׂא לְכַתְּחֵלָה; וְאִם
22 נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא⁵ וְהוֹלֵד פֶּשֶׁר. וְכּוֹתֵבִין לָהּ גִט אַחֵר
23 פֶּשֶׁר וְנוֹתְנִין לָהּ וְהִיא תַחַת בְּעֵלָה⁶. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר
24 לְכַתֵּב אַחֵר, וְהִיא הַפְּעֵל וְתִיקַף וְגִרְשׁ מֵעֲצָמוֹ - הָרִי
25 זֶה מְשֻׁבָּח, אִם אֵין לָהּ בְּנִים; אֲבָל אִם יֵשׁ לָהּ בְּנִים
26 - לֹא יוֹצִיא מִפְּנֵי פְּסוּל הֵגַט, שֶׁמָּא יוֹצִיא לְעִזָּה⁸ עַל
27 בְּנָיו.

(4) שהרי מן התורה היא מגורשת. (5) בין יש לה בנים ובין אין לה בנים. (6) כמו שאמרו כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה וכו'. (7) ישר ובעל מידות טובות. (8) שם רע.

28 ג. וְכֹל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ בְּחִבּוּר זֶה הָרִי זֶה סִפְקָא
29 גְּרוּשִׁין, אוֹ שֶׁהִיא סִפְקָא מִגְּרֻשָׁת - לֹא תִנְשָׂא⁹; וְאִם
30 נִשְׂאָת - תִּצָּא; וְהוֹלֵד סִפְקָא מִמְזֵר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִפְקָא
31 עֲרוּהָ. וְכֵן אִם גִּרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגִט פְּסוּל, אוֹ שֶׁהִיא
32 סִפְקָא מִגְּרֻשָׁת, וְרָצָה לְהַחְזִירָה - הָרִי זֶה מִתְּרַת
33 לְבַעֲלָהּ¹⁰. וְאִינוּ צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ הַנְּשׂוֹאִין¹¹ וְלִכְרֹךְ שְׁבַע
34 בְּרֻכּוֹת¹² וְלִכְתֹּב כְּתֻבָּה¹³, עַד שֶׁתִּגְרַשׁ גְּרוּשִׁין
35 גְּמוּרִין.

(9) מן התורה. (10) ישראל. אבל אם בעלה כהן - אסורה לו. (11) אבל צריך לקדשה קידושין שניים, שהרי מן התורה פנוייה היא. ואפילו "ספק מגורשת" צריך לקדשה מחדש, שהרי היא ספק פנוייה מן התורה, ואיך תעמוד תחתיו בלי קידושין גמורים. (12) והטעם, שאין מברכים על הספק, ואפילו המגורשת ב"גט פסול", אף על פי שמן התורה פנוייה היא, הואיל ומדבריהם אינה פנוייה - אין לברך. (13) כיוון שלא הייתה יכולה לגבות כתובתה הראשונה כשהיא ספק מגורשת.

36 ד. כֹּל מִי שֶׁנִּשְׂאָת בְּגִט פְּסוּל - הָרִי זֶה צָרִיכָה גִט
37 מִבְּעַל שְׁנֵי מִדְּבַרֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: אִשְׁתּוֹ אִישׁ
38 יוֹצֵאָה בְּלֹא גִט. וְצָרִיכָה גִט מִן הָרֵאשׁוֹן לְהַחְזִירָה
39 לְשֹׂאֵר הָעַם. וְנִאֶסְרָה עַל שְׁנֵיהֶם לְעוֹלָם, אִף עַל פִּי
40 שְׁנֵיבְעָלָה בְּשִׁגְגָה¹⁴, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: הַחְזִיר זֶה
41 גְּרוּשָׁתוֹ אַחֵר שֶׁנִּשְׂאָת¹⁵. וְאִם עֵבֶר אֶחָד מִשְׁנֵיהֶן
42 וְהַחְזִירָה - יוֹצִיא¹⁶.

(14) שלא ידעה שגיטה בטל, ואשה שזינתה תחת בעלה בשגגה מותרת לבעלה. (15) והתורה אמרה: "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". (16) הראשון - משום מחזיר גרושתו שכופים אותו להוציא. והשני - קנסוה חכמים להיאסר עליו עולמית משום ביאת זנותם שהייתה בעבירה.

43 ה. וְכֵן הָרִיין בְּאִשָּׁה שֶׁפָּאוּ עֲדִים שְׁמַת בְּעֵלָה,
44 וְנִשְׂאָת¹⁷, וְאַחֵר כֶּף בָּא בְּעֵלָה - בֵּין שֶׁהִיא בְּעֵלָה
45 פִּקְחָה בֵּין שֶׁהִיא חֹרֶשׁ, בֵּין שֶׁנִּשְׂאָת לְפִקְחָה בֵּין

שם. "ויש מי שאומר, שלא ימסור מיד לשליח שני אלא ימסור שליחותו לבית-דין, והם לא יעשו לשני שליח עד אחר שלשים יום" (אהע"ז ס"ו קמא, סל"ז). כי יש לחוש, שמא לא ידקדק בשליחותו ויתננו לה תוך שלשים יום, וכן משמע בסוגיית הגמרא שם.

1 מֵא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים¹⁶²? בְּשֵׁלָא הִיא בְּעֵלָה
2 עֲמָה בְּמִדְּינָה¹⁶³, אוֹ שֶׁהִיא מִתְּגַרְשָׁת מִן
3 הָאֲרוּסִין¹⁶⁴; אֲבָל אִם מִתְּגַרְשָׁת מִן הַנְּשׂוֹאִין וּבְעֵלָה
4 עֲמָה בְּמִדְּינָה - חוּשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא פִּיִּס¹⁶⁵, וְאִינוּ
5 עוֹשָׂה¹⁶⁶ שְׁלִיחַ בְּתוֹךְ הַשְּׁלִשִׁים אֲלָא אִם בֶּן אֲמִר:
6 נְאֻמָּנָת עָלֵי שְׁלָא פִּיִּסְתָּי¹⁶⁷. אֲבָל נוֹתֵן¹⁶⁸ הֵגַט לָהּ
7 לְאַחֵר שְׁלִשִׁים¹⁶⁹, וְחוּשְׁשִׁין לָהּ כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ¹⁷⁰ עַד
8 שִׁיאֵמֵר: נְאֻמָּנָת עָלֵי שְׁלָא פִּיִּסְתָּי¹⁷¹.

(162) שעושה עכשיו שליח שני לגרשה אחר שלשים יום. (163) שאין חוששין שמא בא ופייס, שאין דרך בני אדם לבוא בצנעא, למעלה הלכה יא (מגיד-משנה). (164) שאין לבו גס בה (למעלה הלכה י). (165) ראה למעלה הלכה ט. (166) השליח הראשון אינו עושה שליח שני. (167) שאם לא יאמר נאמנת עלי, יש לחוש שמא יפייסנה, נמצא ששליח זה אינו שליח לגירושין כלל, ואיך יעשה שליח שני בתוך שלשים יום. (168) השליח הראשון בעצמו. (169) הואיל ולא שמענו שפייס. (170) לעיל הלכה ט, והגט יהיה פסול, לכתחילה לא תינשא בו, ואם נישאת לא תצא. (171) ואז יכול הוא לעשות שליח שני בתוך שלשים יום (גיטין כט: וכפירוש 'מרכבת המשנה').

יום שלישי י"ב כסלו ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשׂוּרִי

1 ביאר בו רבינו מה בין גט בטל לבין גט פסול, אשה שנשאת ונמצא גיטה בטל או בא בעלה, נתייבמה ונמצא בעלה חי, נשא אשה ונמצאת ערוה, האסורים לישא אשה מחמת חשד שיתעורר עליהם בקשר אתה, המגרש אשתו וחזר ובעלה, שלא ישא אשה ודעתו לגרשה, שלא יגרש אשתו הראשונה, שמצוה לגרש אשה רעה בדעותיה.

9 א. כֹּל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ בְּחִבּוּר זֶה שֶׁהֵגַט פְּסוּל, אוֹ אִינוּ
10 גִט, אוֹ אִינָה מִגְּרֻשָׁת - הָרִי זֶה גִט פְּסוּל מִן הַתּוֹרָה,
11 וְעִדִין הִיא אִשְׁתּוֹ אִישׁ גְּמוּרָה. וְאִם נִשְׂאָת - תִּצָּא
12 וְהוֹלֵד מִמְזֵר. וְאִם הִיא בְּעֵלָה כֶּהֵן - לֹא נִאֶסְרָה עָלָיו
13 מִשׁוּם גְּרוּשָׁה. חוּץ מִן הַמְּגַרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמֵר לָהּ:
14 הָרִי אֶת מִגְּרֻשָׁת מִמְּנֵי וְאֵין אֶת מִתְּרַת לְכֹל, שֶׁאִף עַל
15 פִּי שְׁאֵין זֶה גִט - הָרִי זֶה פְּסוּלָה לְפַהֲנָה מִדְּבַרֵיהֶן;
16 שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִשָּׁה. אֲמִרוּ תְּכַמִּים: אֶפְלוּ
17 לֹא נִתְּגַרְשָׁה אֲלָא מֵאִשָּׁה וְלֹא הִתְּרָה לְכֹל - נִאֶסְרָה
18 לְפַהֲנָה. וְזֶהוּ רִיחַ הֵגַט שֶׁפּוֹסֵל בְּפַהֲנָה² מִדְּבַרֵיהֶם³.

(2) שאף על פי שאין בו ממש, ריח יש בו. (3) ולדעת מפרשים אחרים ריח הגט פוסל בכהונה מן התורה שסוברים שזהו דרש גמור.

25 וְשָׁמַע בּוֹ שְׁמַת וַיִּבֶם אֶת אִשְׁתּוֹ וְאַחַר כֵּן בָּא³¹ -
 26 תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, וְצָרִיכָה גִט מִזֶּה וּמִזֶּה³², וְכָל
 27 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ בָּהּ. וְכֵן אִם קָדַשׁ אִשָּׁה וְהִלְכָה
 28 לְמַדְינָה אַחֲרַת וְשָׁמַע³³ שְׁמַתָּה וְנָשָׂא אַחֻתָּהּ וְאַחַר
 29 כֵּן נֹדַע שֶׁלֹּא מֵתָה - צָרִיכוֹת שְׁתִּיחֶן מִמֶּנּוּ גִט, וְכָל
 30 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ בָּהֶן.

(31) והרי היא אסורה עליו גם משום אשת איש וגם משום
 אשת אח. (32) מהראשון, צריכה גט מן התורה, שהרי
 אשתו היא, ומן השני צריכה גט מדבריהם. (33) שני עדים
 אמרו כן.

31 ט. אָבֵל אִם הִלְכָה אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה לְמַדְינָה אַחֲרַת
 32 וְשָׁמַע בָּהּ שְׁמַתָּה וְנָשָׂא אַחֻתָּהּ וְנִמְצְאָת אִשְׁתּוֹ קִיָּמָת
 33 - אֵין אַחֻתָּהּ צָרִיכָה מִמֶּנּוּ גִט, וְאִשְׁתּוֹ מִתְּרַת. וְכֵן
 34 שָׂאָר הַעֲרִיּוֹת שֶׁנֶּשְׂאָן בְּחֻזְקַת הַתֵּרֶם³⁴ וְנִמְצְאוּ עֲרָה -
 35 אֵינָן צָרִיכוֹת גִּט, שְׂאֵין קִדּוּשֵׁין תּוֹפְסִין בְּעֲרִיּוֹת.

(34) שלא ידע שהיא קרובתו.

36 י. וּמִפְּנֵי מַה הַצָּרִיכוֹ אַחֻת אַרוֹסָתוֹ גִּט³⁵? שְׂמָא
 37 יֵאמְרוּ: תִּנְאֵי הִינָּה בְּאֵרוֹסִין³⁶ וְכִדְתָּ נָשָׂא אַחֻתָּהּ³⁷.
 38 וְהוֹאִיל וַיִּצְאָה אַחֻתָּהּ בְּגִט, אַחֻתָּהּ שְׁהִיא אַרוֹסָתוֹ
 39 הִרְאִישׁוּנָה אֶסוּרָה, כִּדִּי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ: נָשָׂא אַחֻת
 40 גְרוּשָׁתוֹ³⁸.

(35) והרי אחות אשתו היא וערוה היא ואין קידושין תופסין
 בה. (36) ולא נתקיים ובטלו קידושיה. (37) השנייה.
 (38) והיא ערוה עליו עד שתמות ארוסתו.

41 יא. כֵּתֵב הַסּוֹפֵר וְטַעַה וְנָתַן גִּט לְאִישׁ וְשׁוֹבֵר³⁹
 42 לְאִשָּׁה, אוֹ שִׁטְעוּ הֵן⁴⁰ וְנָטַל הַבַּעַל הַגִּט וְנִטְלָה הִיא
 43 הַשׁוֹבֵר, וְכַמְדָּמָה לְהֵן שְׁנִתְגַּרְשָׁה, וְלֹא אַחַר זְמַן הָרִי
 44 הַגִּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֵי הָאִישׁ: אִם לֹא נָשָׂאת - הָרִי
 45 זֹ אֵינָה מְגֻרָשָׁת, וְנִתְגַּלְגַּל הַדְּבָר שְׁעֵדִין לֹא נִתְגַּרְשָׁה,
 46 וְיָתֵן לָהּ הַגִּט בְּפִגְנוֹ, וְתִהְיֶה מְגֻרָשָׁת מִשְׁעַת נִתְיָנָהּ;
 47 וְאִם נָשָׂאת וְאַחַר כֵּן הוֹצִיא הַבַּעַל אֶת הַגִּט וְאָמַר:
 48 עֵדִין לֹא נִתְגַּרְשָׁה, שְׁהָרִי הַגִּט בְּיָדִי וְלֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ
 49 - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ לְאַסְרָה עַל בַּעְלָהּ, אֲלֹא הָרִי זֹ
 50 בְּחֻזְקַת גְרוּשָׁה וְנִפְל הַגִּט מִיָּדָהּ וּמִצְאוּ⁴¹ זֶה וְהָרִי בָּא
 51 לְאַסְרָה עַל הַבַּעַל הַשְּׁנִי⁴².

(39) כתב קבלה שהאשה נותנת לבעל עם קבלת פרעון
 כתובתה. (40) האיש והאשה. (41) אחרי גירושיה.
 (42) ואין הוא נאמן לאבד זכותו של שני, שאנו חוששים
 שמא עשו קנוניה ביניהם והחליפו שטרותיהם לאחר
 שנישאת.

52 יב. הַמוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשׁוּם שֵׁם רַע⁴³ אוֹ מִשׁוּם
 53 שְׁהִיא פְרוּצָה בְּנִדְרִים, אוֹמְרִין לוֹ: הוֹדִיעָה שְׁמִפְנֵי
 54 זֶה אֶתָּה מוֹצִיאָה כִּדִּי לְיִסְרָה⁴⁴, וְדַע שְׂאֵין אֶתָּה
 55 מִחֻזְרָה לְעוֹלָם. וּמִפְּנֵי מַה הַמוֹצִיא אֶת זֹ לֹא
 56 יִחֻזְרָה לְעוֹלָם⁴⁵? גְּזָרָה שְׂמָא תִּנְשָׂא לְאַחַר וְתַעֲשֶׂה

1 שְׁנִשְׂאָת לְחַרְשׁ, שְׂאֵין קִדּוּשֵׁיו קִדּוּשֵׁין גְּמוּרִים¹⁸ -
 2 תֵּצֵא מִשְׁנִיָּהֶם, וְצָרִיכָה גִט מִזֶּה וּמִזֶּה, וְנִאֲסְרָה עַל
 3 שְׁנִיָּהֶם עוֹלָמִית.

(17) שאף על פי ששני עדים העידו על מותו, אין לה דין
 של אנוסה המתרת לבעלה הראשון. (18) אלא מדברי
 סופרים.

4 ו. הָרִי שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה¹⁹ וְאַחַר כֵּן בָּא בַּעְלָהּ, אוֹ נִמְצָא
 5 הַגִּט בְּטַל - הָרִי זֹ מִתְּרַת לְבַעְלָהּ. וְאֵינָה צָרִיכָה גִט
 6 מִשְׁנִי, שְׂאֵין קִדּוּשֵׁין תּוֹפְסִין בְּעֲרִיּוֹת²⁰. וְאֵין
 7 חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יֵאמְרוּ: אִשְׁתּוֹ אִישׁ יוֹצְאָה בְּלֹא גִט,
 8 כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נָשָׂאת יֵאמְרוּ: תִּנְאֵי הִינָּה בְּקִדּוּשֵׁין וְלֹא
 9 נִתְקַיְּמָם²¹.

(19) ועדיין לא נבעלה, נמצא שלא עשתה איסור ואין מקום
 לקנסה. (20) והרי היא אשת איש והיא ערוה על המקדש.
 (21) ונעקרו הקידושין ואינה צריכה גט.

10 ז. הָאִשָּׁה שֶׁנִּשְׂאָת וְנִמְצָא הַגִּט בְּטַל, אוֹ בָּא בַּעְלָהּ
 11 אַחַר שֶׁשָּׁמְעָה שְׁמַת - אֵין הַבַּעַל הִרְאִישׁוֹן וְהַשְּׁנִי
 12 זָכָאִין לֹא בְּמִצְיָאתָהּ²² וְלֹא בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיהָ²³ וְלֹא
 13 בְּהַפְרַת נְדָרֶיהָ²⁴. וְכָל פְרוֹת²⁵ שְׂאָכְלוּ שְׁנִיָּהֶן אַחַר
 14 שְׁנִשְׂאָת - אֵין מוֹצִיאִין מֵהֶן. וְאֵין לָהּ כְּתֻבָּה וְלֹא
 15 תִּנְאֵי מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה וְלֹא מְזוֹנוֹת לֹא עַל זֶה וְלֹא עַל
 16 זֶה. וְאִם נִטְלָה מִזֶּה אוֹ מִזֶּה - תַּחֲזִירָה²⁶. וְכָל מַה
 17 שֶׁבָּלָה אוֹ אָבַד מִנְּכֻסֶיהָ, וְאִפְלוּ מִנְּכֻסֵי צֵאֵן בְּרִזְל -
 18 אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן לֹא מִזֶּה וְלֹא מִזֶּה²⁷. וְהוֹלֵךְ מִן
 19 הַשְּׁנִי מִמְזוֹר²⁸. וְאִם בָּא עֲלֶיהָ הִרְאִישׁוֹן קִדְּם שְׁגַרְשׁ
 20 הַשְּׁנִי - הָרִי הַנִּלְדָּ מִמְזוֹר מְדַבְּרִיהֶם²⁹. גְּרִשָׁה הַשְּׁנִי
 21 וְנִטְלָה מִמֶּנּוּ כְּתֻבָּה וְאַחַר כֵּן בָּא בַּעְלָהּ אוֹ נִמְצָא
 22 הַגִּט בְּטַל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ מַה שֶׁנִּטְלָה, לֹא מִן
 23 הַמְזוֹנוֹת וְלֹא מִן הַכְּתֻבָּה³⁰.

(22) השני אינו זכאי בשום דבר מן הדברים המנויים כאן,
 לפי שאינה אשתו, והראשון אינו זוכה, משום שכל הטעם
 שמציאת אשה לבעלה - הוא כדי למנוע איבה ביניהם, וכאן
 לא איכפת לנו אם תהיה איבה, ויוציאנה בהקדם. (23) כי
 מעשי ידיה לבעלה הם כנגד מזונותיה שחייב בעלה, וזו
 הואיל ואין לה מזונות אין לו מנעוץ ידיה. (24) הבעל מיפר
 נדריה כדי שלא תתגנה עליו (כגון נדרי עינוי נפש, "שלא
 ארחץ", "שלא אתקשט" וכו', - תתגנה ותתגנה.
 (25) מנכסי מלוג שלה. (26) ואין תפיסתה מועילה לה.
 (27) אלא מחזירים לה נכסיה כמו שהם ואם פחתו פחתו לה.
 (28) מן התורה. (29) ואסור בממזרה, שהרי מן
 התורה - בן כשר הוא. וכן אסור בבתי ישראל כשרה, מחמת
 קנס. ועל כורחו אינו נושא אלא גירות שממזר מותר בה. או
 ממזרת מדבריהם כמותו. (30) כשם שאינה מוציאה
 כתובתה ממנו, כך אינו מוציא ממנה מה שנטלה,
 שכשנטלה, בהיתר נטלה הואיל ולא נודע עדיין דבר איסורה
 לבעלה זה.

24 ח. וְכֵן הָרִי בְּאֶחָיו, שֶׁקָּדַשׁ אֶחָד אִשָּׁה וְהִלְךָ אַחִיו

- 1 תְּשׁוּבָה וְתִהְיֶה צְנוּעָה תַּחֲתָיו, וַיֹּאמֶר הָרֵאשׁוֹן: אֵלּוּ
 2 הָיִיתִי יוֹדֵעַ שְׂכָן הוּא לֹא הָיִיתִי מְגַרְשָׁה, וְנִמְצָא
 3 בְּמִגְרַשׁ עַל תְּנַאי וְלֹא נִתְקַנְּנִים שְׂנִמְצָא הַגֵּט בְּטַל
 4 לְמַפְרָע⁴⁶. לְפִיכֵף אוֹמְרִים לוֹ: גָּמַר בְּלִבְךָ לְגַרְשָׁה,
 5 שְׂאִין זֶה חוֹזְרֵת לָךְ לְעוֹלָם⁴⁷. וְאִם עֶבֶר וְהַחֲזִיר קִדְּם
 6 שְׂנִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר - לֹא יוֹצִיא⁴⁸.
- 43) שיצא עליה לעז זנות. (44) "שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים". (45) אפילו אם נמצאו הדברים שקר. (46) ובניה ממזרים. ואף על פי שמצד הדין אין ממש בדבריו, שהרי לא התנה כן בשעת נתינת הגט, - חששו חכמים ללעז, משום כבוד האשה ובניה. (47) אפילו אם תמצא צנועה, ושוב לא יוכל להוציא עליה לעז, שהרי לא חש להמתין ולבדוק אחר הדברים, ובוזה גילה דעתו, שלא הייתה חביבה עליו. (48) אבל לאחר שנתקדשה נאסרה על הראשון. וכופים אותו להוציאה.
- 7 י.ג. וְכֵן הַמוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשׁוּם אֵילוֹנִית⁴⁹ או
 8 מִשׁוּם שְׂרוּאָה דָּם בְּכָל עֵת תְּשֻׁמִּי⁵⁰ - הָרִי זֶה לֹא
 9 יִחְזִיר לְעוֹלָם. שְׂמָא תִּנְשָׂא לְאַחַר, וְתִלְדַּת הָאֵילוֹנִית
 10 וְתִתְרַפָּא הַנְּדָה, וַיֹּאמֶר: אֵלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שְׂכָן הוּא
 11 לֹא הָיִיתִי מְגַרְשָׁה, וְנִמְצָא הַגֵּט בְּטַל וְהַפְּנִים
 12 מְמַזְרִים. וְאִם עֶבֶר וְהַחֲזִיר - לֹא יוֹצִיא.
- (49) שחושב שהיא איילונית, איילונית לשון איל, שאינה יולדת. (50) והרי היא אסורה לבעלה.
- 13 יד. שְׁלִיחַ שֶׁהֵבִיא גֵּט חוּץ לְאֶרֶץ⁵¹ וְאָמַר בְּפָנָי נִכְתַּב
 14 וּבְפָנָי נִחְתַּם - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנָּה, שְׂאֵנּוּ חוֹשְׁשִׁין
 15 שְׂמָא עֵינָיו נִתְּן בָּהּ וּלְפִיכֵף הַעִיד לָהּ. וְכֵן הַעֵד
 16 הָאֶחָד שֶׁהַעִיד לְאִשָּׁה שָׂמַת בְּעֵלָה וְנִשְׂאָת עַל פִּי -
 17 הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנָּה. וְכֵן הַחֵכֶם שְׂאֵסַר אֶת הָאִשָּׁה עַל
 18 בְּעֵלָה בְּנִדְרָ⁵² - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנָּה. וְכֵן הַנְּטָעִין⁵³ עַל
 19 הַשְּׂפָחָה וְנִשְׁתַּחֲרָרָה, עַל הַנְּכָרִית וְנִתְגַּיְרָה - הָרִי זֶה
 20 לֹא יִשְׁאַנָּה⁵⁴. וְכֵן עֲכוּ"ם וְעַבְד הַבַּא עַל פֶּת יִשְׂרָאֵל,
 21 אֵף עַל פִּי שְׂחִזֵר הַעֲכוּ"ם וְנִתְגַּיֵר, הַעֲבָד וְנִשְׁתַּחֲרַר -
 22 הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנָּה⁵⁵. וְכֵלֶן אִם עֶבְרוּ וְנִשְׂאוּ - אִין
 23 מוֹצִיאִין מִיָּדָם.
- (51) כלומר בחוץ-לארץ ממקום למקום או מארץ ישראל לחוץ לארץ או מחוץ-לארץ לארץ ישראל. (52) שנדרה הנאה מבעלה ולא היפר לה ובאת לחכם להתיר לה נדרה ולא מצא לה פתח לחרטה. (53) טוענים עליו דברי לעז על יחסים בינו לשפחה. (54) שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון. (55) שלא יאמרו משום אשה זו נתגייר או נשתחרר.
- 24 טו. וְכֵלֶן שֶׁהָיוּ לָהֶם נָשִׁים⁵⁶, וּמֵתוּ נְשׁוּתִיהֶן או
 25 שְׂנִתְגַּרְשׁוּ⁵⁷, וְהָיוּ הַנָּשִׁים הֵן שֶׁהִרְגִילוּ⁵⁸ אֶת בְּעֵלֵיהֶן
 26 לְגַרְשָׁם - הָרִי אֵלּוּ מִתְרוֹת לְהַנְשֵׂא לָהֶן לְכַתְּחִלָּה⁵⁹.
 27 וְכֵן אִם הִלְכוּ נָשִׁים אֵלּוּ וְנִשְׂאוּ לְאַחֲרֵיהֶם⁶⁰,
- 28 וְנִתְאַלְמְנוּ אוּ נִתְגַּרְשׁוּ⁶¹ - הָרִי אֵלּוּ מִתְרוֹת לְהַנְשֵׂא
 29 לָהֶן לְכַתְּחִלָּה⁶².
- (56) בשעת מעשה. (57) לאחר זמן. (58) שהתחילו בקטטה להקניט את בעליהן. (59) שעכשיו אין עליהם שום חשד. (60) כשאסרה החכם, או כשהעיד העד. (61) מהנישואין השניים. (62) שכשנישאו לאחרים באמצע נסתלק מהם כל חשד.
- 30 טז. וְכָל אֶחָת מֵהֵן מִתְרוֹת לְהַנְשֵׂא לְכֵן הַעֵד שֶׁהַעִיד
 31 לָהּ, אוּ לְכֵן הַחֵכֶם שְׂאֵסְרָה עַל בְּעֵלָה, אוּ לְכֵן הַנְּטָעִין
 32 עֲלֶיהָ, אוּ לְשֹׂאֵר קְרוֹבִין; שְׂאִין אָדָם חוֹטֵא פְּדֵי
 33 שְׂפִיחָה אַחַר. וּמִתְרוֹת הָאִשָּׁה לְהַנְשֵׂא לְאַחַד מֵעַדֵי
 34 גְרוּשָׁיָה אוּ מֵעַדֵי מְאוּנִיָּה⁶³, אוּ לְאַחַד מִן הַדִּינָיִם
 35 שֶׁחֲלָצָה בְּפָנֶיהֶם⁶⁴; שְׂאִין חוֹשְׁשִׁין אֶלְא לְעֵדוֹת אַחַד.
 36 וְלְעוֹלָם יִתְרַחֵק אָדָם מֵעֵדוֹת מְאוּנִין⁶⁵, וְיִתְקַרֵּב
 37 לְחֲלָצָה⁶⁶.
- (63) קטנה יתומה שהשיאה אחיה או אמה ואינה רוצה בבעלה, ממאנת בפני שניים והולכת לה. (64) כשהיא יבמה. (65) שמא כשתגדיל תתחרט על מיאונה. (66) ואף שמעיקר הדין מצוות יבום קודמת למצוות חליצה, בכל זאת טוב להתדבק בחליצה.
- 38 יז. הַמְּגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְחָזַר וּבְעֵלָה בְּפָנֵי עֵדִים קִדְּם
 39 שְׂתִּנְשָׂא לְאַחַר, בֵּין שֶׁגַּרְשָׁה מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִן
 40 הָאֲרוּסִין - הוֹאִיל וְאִשְׁתּוֹ הָיְתָה, הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת
 41 שֶׁהַחֲזִירָה, וְלִשְׂמָה קְדוּשָׁתוֹ בְּעַל וְלֹא לִשְׂמָה זְנוּת.
 42 וְאִפְלוּ רָאוּ אוֹתוֹ שְׂנִתְּן לָהּ מְעוֹת⁶⁷. שְׂחֻזְקָה הִיא,
 43 שְׂאִין אָדָם עוֹשֶׂה בְּעֵילָתוֹ בְּאִשְׁתּוֹ בְּעֵילַת זְנוּת, וְהָרִי
 44 בִּידּוֹ לְעֻשׂוֹתָהּ בְּעֵילַת מִצְוָה. לְפִיכֵף הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת
 45 מְקַדְּשֵׁת קְדוּשֵׁי וְדַאי⁶⁸, וְצָרִיכָה מְמַנּוּ גֵּט שְׂנִי.
- (67) אין אומרים שנתן לה מעות אלו באתננה ולשם זנות בעל. (68) אף על פי שלא אמר לה הריני בועליך לשם קידושין.
- 46 יח. נִתְיַחַד עֲמָה בְּפָנֵי עֵדִים⁶⁹ - וְהוּא, שְׂפִיחָהּ שְׂנִי
 47 הַעֵדִים כְּאֶחָד⁷⁰: אִם הָיְתָה מְגַרְשֵׁת מִן הַנְּשׂוּאִין -
 48 חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׂמָא נִבְעֵלָה, וְהֵן הֵן עַדֵי יַחּוּד הֵן הֵן
 49 עַדֵי בִּיאָה⁷¹; שְׂכָל הַמְּקַדֵּשׁ בְּבִיאָה - אִינוּ צָרִיף
 50 לְבַעַל בְּפָנֵי עֵדִים, אֶלְא יִתְיַחַד בְּפָנֵיהֶן וּיְבַעַל, כְּמוֹ
 51 שְׂבִאֲרָנוּ. לְפִיכֵף צָרִיכָה גֵּט מִסְּפֵק, וְהָרִי הִיא סְפֵק
 52 מְקַדְּשֵׁת⁷². וְאִם הָיְתָה מְגַרְשֵׁת מִן הָאֲרוּסִין - אִין
 53 חוֹשְׁשִׁין לָהּ, שֶׁהָרִי אִין לְבוֹ גַּם בָּהּ.
- (69) ולא ראוה נבעלת בפניהם. (70) ולא שאחד ראה אותם בשחרית והשני בין הערביים, כי המקדש בעד אחד אין חוששים לקידושו ואפילו שניהם מודים. (71) כלומר, אף על פי שלא ראוה נבעלת בפניהם הרי זה כאילו ראוה נבעלת, כי עדות היחוד היא כעדות הביאה, הואיל ולבם גס זה בוזה, ודאי לא פרשו זה מזה. (72) ואם יקדשנה אחר תהיה מקודשת גם לשני מספק.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכ"ח) "אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה, שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך, ואם הודיעו תחילה שהוא נושא אותה לימים, מותר". המ'שנה למלך' מביא את דברי ה'טורי' "לא ישא אדם כו', וכתב הרמב"ם ז"ל ואם הודיעה תחילה שהוא נושא אותה לימים ידועים מותר". והקשה עליו הב"י למה תלה ההלכה ברמב"ם, והלא היא גמרא מפורשת (יבמות לז) "מכריז ואומר מאן הויא ליומא". ומביא תירוץ שבגמרא שם הקשו על עובדה זו, וממילא אין משם ראייה. אבל על-פי-זה קשה לאידך גיסא, מהו מקורו של הרמב"ם לדין זה.

ונראה לומר, שמקורו מפשטות דברי הגמרא, שהטעם ש"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה" הוא משום שנאמר "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך" שמצב זה אינו שייך אם הודיעה שבדעתו לגרשה.

בעצם הדין יש להבין, הלא מובא בגמרא על הפסוק "וברותי מכם המורדים והפושעים" אלו תשע מידות שאחת מהן היא "בני גרושות" שגמר בדעתו לגרשה, וכן פסק הרמב"ם שלא יבוא עליה אחר שגמר בדעתו לגרשה (איסורי ביאה פכ"א הי"ב) וא"כ כיצד יכול לשאת אשה לימים כשהודיעה שנושא אותה לימים ואח"כ יגרשנה, הרי יש דין של גרושת הלב, ותן לחכם ויחכם עוד.

והנה כללות עניין הגלות הוא הגירושין שבין כנסת ישראל והקב"ה, שאומר "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה", ומשמעו של פסוק זה הוא שאין שאלה על ש"שילחתיה", וכל השאלה היא היכן ה"ספר כריתות". וא"כ יש לשאול הרי הקב"ה ידע שתהיה גלות ויהיו גירושין, וא"כ היאך יכול היה להיות עניין הנישואין בין הקב"ה וכנסת ישראל בשעה שהיה בדעתו של הקב"ה לגרשה.

והביאור: בסוף הלכות יסודי התורה, כתב הרמב"ם: "דברי הפורענות שהנביא אומר... אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו... שהקב"ה ארך אפים ורב חסד וניחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה". וכן כל אריכות הלשון בפרשת "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם כו'" אינה אלא לעורר את ישראל שיהוה מהנהגה בלתי רצויה זו, וגם כאן "אפשר שיעשו תשובה ונסלח להם". ונמצא שהנישואין של הקב"ה וכנסת ישראל לא היו מעולם "על-מנת לגרשה" כי בוודאי שלא רצה הקב"ה שיהיה עניין הגלות, והזהיר את ישראל על כך כדי שהנישואין יהיו באופן תמידי.

ההוראה מכך לכל יהודי, שצריך לדעת שהוא למעלה מהגבלות הטבע והעולם, ואף שמצד טבע העולם יכול לבוא למצב של "והשחתם", וכפירוש הרמב"ם על הפסוק "וקם העם הזה וזנה גוי" - "הודיענו הבורא מנהגו של

1 יט. הורו מקצת הגאונים, שפלא אשה שתבעל בפני
2 עדים - צריכה גט; חזקה שאין אדם עושה בעילתו
3 בעילת זנות⁷³. והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על
4 דעתם, עד שהורו, שמי שיש לו בן משפחתו⁷⁴ -
5 חוששין לו ולא תתבם אשתו⁷⁵, שמא שחרר
6 שפחתו ואחר כך בא עליה⁷⁶. ויש מי שהורה,
7 שודאי שחררה, שאין אדם עושה בעילתו בעילת
8 זנות⁷⁷. וכל הדברים האלה רחוקים הם בעיני עד
9 מאד מדרכי ההוראה, ואין ראוי לסמך עליהן. שלא
10 אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגרשה בלבד,
11 או במקדש על תנאי ובעל סתם, שהרי אשתו היא,
12 ובאשתו היא שחזקתו שאינו עושה בעילת זנות עד
13 שייפרש שהיא בעילת זנות או יפרש שעל תנאי הוא
14 בועל; אבל בשאר הנשים - הרי כל זונה בחזקת
15 שבעל לשם זנות עד שייפרש פי הוא לשם קדושין.
16 ואין צריך לומר בשפחה או פותית, שאינה בת
17 קדושין, שאין חוששין להן כלל; והרי הן מהן
18 בחזקת פותי ועבד עד שיודע בודאי שגשתה⁷⁸
19 אמו או נתגירה.

(73) וכהטעמת הראב"ד: "העמד בני ישראל ובנות ישראל על חזקתן ובחזקת כשרות הן, שלא יתפרצו בפני עדים לזנות". (74) הכנענית. (75) אם מת ולא הניח בנים אלא בן זה בלבד. (76) ואז הוא בנו לכל דבר, אבל בנו מן השפחה אינו פוטר את אשתו מן הייבום, "שזרע הבא מן השפחה - עבדים... וכאלו אינם. (77) שהרי בידו לשחררה ואינו מניח היתר ועושה איסור.

20 כ. מי שהחזקה אשת איש, בין מן הנישואין בין מן
21 הארוסין, ויצא שמה בעיר מגרשת, אפלו רב העיר
22 או פלה מעבירין הקול שנתגרשה - אין חוששין
23 לה⁷⁸, והרי היא בחזקתה. אבל אם יצא שמה בעיר
24 מקדשת, והחזקת הקול בבית דין, שהרי היא מקדשת
25 בספק כמו שבארנו, ואחר כך יצא עליה קול
26 שנתגרשה מאותן הקדושין - הקול אסרה והקול
27 התירה, והרי זו מגרשת⁷⁹.

(78) לאוסרה על בעלה כהן. (79) ומותרת להינשא לאחרים.

28 כא. לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה⁸⁰. ולא תהיה
29 יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה. ולא יגרש
30 אדם אשתו ראשונה אלא אם בן מצא בה ערות
31 דבר, ושנאמר: כי מצא בה ערות דבר וגו'. ואין
32 ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה⁸¹. אבל שניה,
33 אם שנאה - ישלחנה⁸².

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה".

דין זה כתב הרמב"ם גם בהלכות איסורי ביאה (פכ"א

1 **כב. אִשָּׁה רָעָה פְּדֻעוֹתֶיהָ⁸³, וְשִׂאֵינָה צְנוּעָה כְּבָנוֹת**
 2 **יִשְׂרָאֵל הַפְּשׁוֹת - מִצְנָה לַגְּרֵשָׁה, שְׂנֵאָמֵר: גְּרֵשׁ לִי**
 3 **וְיֵצֵא מִדּוֹן. וְאִשָּׁה שְׂנֵתְגַרְשָׁה מִשּׁוּם פְּרִיצוֹת - אִין**
 4 **רְאוּי לְאָדָם כְּשֶׁר שִׂישְׂאָנָה, שְׁלֵא יֵאמְרוּ: זֶה הוֹצִיא**
 5 **רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ וְזֶה מְכַנְּסָה.**

(83 במידותיה.)

6 **כג. מִי שְׂנֵתְהַרְשָׁה⁸⁴ אִשְׁתּוֹ - הָרִי זֶה מִגְּרֵשָׁה כְּגֵט**
 7 **וְתֵהִי מִגְּרֵשֶׁת⁸⁵; אָבֵל אִם נִשְׁתַּשְׁת - אִינוּ מוֹצִיא עַד**
 8 **שְׁתִּבְרִיא. וְדָבָר זֶה תִּקְנַת חֲכָמִים הוּא, פְּדִי שְׁלֵא**
 9 **תִּהְיָ הַפְּקָר לְפְרוֹצִין, שְׁהָרִי אֵינָה יְכוּלָה לְשֹׁמֵר**
 10 **עֲצָמָה. לְפִיכֵךְ מְנִיחָה וְנוֹשֵׂא אֶתְהָר, וּמֵאֲכִילָה**
 11 **וּמְשַׁקָּה מְשֻׁלָּה⁸⁶. וְאִין מְחִיבִין אוֹתוֹ בְּשֹׁאֵר כְּסוֹת**
 12 **וְעוֹנָה, שְׁאִין כֹּחַ בְּכֵן דַּעַת לְדוֹר עִם הַשּׁוֹטִים בְּבֵית**
 13 **אֶחָד. וְאִינוּ חֵיב לְרַפְּאֵתָהּ וְלֹא לְפְדוּתָהּ. וְאִם גְּרֵשָׁה**
 14 **- הָרִי זֶה מִגְּרֵשֶׁת⁸⁷. וּמוֹצִיאָה מִבֵּיתוֹ, וְאִינוּ חֵיב**
 15 **לְחַזֵּר וּלְהַטְפִּיל בָּהּ⁸⁸.**

(84 שנאלמה, אינה שומעת ואינה מדברת. 85 אף על פי שאין לה דעת, שהאשה מתגרשת בעל כורחה ואין אנו צריכים דעתה. 86 שהרי הוא נותן לה כתובתה ומוכן לגרשה, אלא שהחכמים מנעוהו, כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר - לא חייבוהו לפרנסה. 87 שמן התורה מגורשת אם יודעת לשמור גיטה. 88 אבל חייב לתת לה כתובתה, שהרי נולד בה מום זה לאחר שנתארסה ונסתחפה שדהו.)

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו נישואי קטנה, יתומה בחיי האב, מיאון של קטנה, גט מיאון, שלא להחזיר גרושתו, שלושת חודשי הבחנה.

16 **א. אִין נוֹשְׂאִין אֶת הַקְּטָנָה¹. וְהַנּוֹשֵׂא קְטָנָה יְתוֹמָה²**
 17 **וְלֹא רְצָתָה בְּבַעַל - הָרִי זֶה מְמַאֲנָתָה וְהוֹלֵכֶתָ, וְאֵינָה**
 18 **צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט; שְׁאִין קְדוּשִׁין שֶׁל קְטָנָה קְדוּשִׁין**
 19 **גְּמוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי⁴. וְכֵן קְטָנָה שֶׁשִׂיאָה אֲבִיהָ**
 20 **וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה כְּשֶׁהִיא קְטָנָה - הָרִי הִיא**
 21 **פִּיתוּמָה בְּחַיֵּי אֲבִיהָ⁵, וְאִם נִשְׂאתָ כְּשֶׁהִיא קְטָנָה⁶ -**
 22 **הָרִי זֶה מְמַאֲנָתָה⁷.**

2) שמה אם היתה גדולה לא היתה מתרצית (קידושין מא. וב'תוספות' שם. וכן בכתובות נז: וראה לעיל פ"ג מהל' אישות הי"ט). 3) מאביה. 4) לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ח "שאינ קידושיה קידושין גמורים מן התורה אלא מדברי סופרים. והן תלוין, שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה ואינו צריך לחזור לקדשה אחר שגדלה וכו'". 5) כמו שכתב רבינו לעיל (פ"ג מהל' אישות הי"ב): "כיון שנשאת, אין לאביה בה רשות לעולם". אבל הנישואין הראשונים שע"י אביה הם נישואין גמורים מן התורה, ואינם נפקעים במיאון אלא ע"י גט ממש, כמבואר שם הי"א, ולעיל פ"ב מהלכות גירושין, הי"ח-ט. 6) בחיי אביה, אחרי שיצאה מרשותו,

עולם", מכל-מקום אין הדבר מכריחו כלל וכלל, וגם אחרי שנמצא בגלות יש ביכולתו להפוך אותו במהירות למצב של גאולה על-ידי עסק בתורה שהיא בעלת הבית על מציאות העולם, על-דרך שמצינו ברשב"י שכשלא ירדו גשמים אמר תורה על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" וירדו גשמים.

(על-פי י"ן מלכות' ספר נשים סימן יז)

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה".

ובהלכות איסורי ביאה (פ"א הכ"ח) שינה הלשון וכתב "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, שנאמר אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך..." וצריך להבין, מדוע שנה הרמב"ם דין זה פעמיים, ומדוע לא הביא כאן את הכתוב שהוא המקור להלכה זו "אל תחרוש על רעך כו'" כפי שהביא בהלכות איסורי ביאה.

ויש לומר שדין זה אפשר לפרשו בשני אופנים, האחד שהוא איסור "אל תחרוש", וההדגשה בזה היא על האיש החורש רעה ונוהג בהנהגה מגונה. והשני שהעיקר הוא הצער והביזוי שגורם לחבירו. ונפקא-מינה להלכה, כאשר מודיעו מתחילה, שאז לפי הטעם הראשון יצא מכלל איסור, אבל לפי הטעם השני עדיין יש כאן צער לזה היושב אתו, וקשה לו לצאת משיבה זו עם חבירו החורש עליו רעה, ולכן עדיין יש בזה איסור "אל תחרוש על רעך כו'".

ולדעת הרמב"ם, שניהם אסורים ויש כאן שני דינים שונים, מהות הנישואין הוא "ודבק באשתו והיו לבשר אחד", ואם דעתו לגרשה הרי זה חיסרון בעצם הנישואין, ולזה כיוון בהלכות גירושין "לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה".

אבל ישנו דין נוסף של "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך" והוא איסור בהנהגת בני אדם זה לזה, ש"אסור לאדם" לישא אשה ודעתו לגרשה, ולכן כתב דין זה בהלכות איסורי ביאה, בפרק שבו מבאר גדרי הנהגות איש ואשה זה לזו.

(על-פי לק"ש חזק"ל ע' 141)

80) שנאמר: "אל תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך". 81) שנאווי המשלח ... כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות... ואפילו אם מצא בה ערוות דבר כגון שהעיד לה אחד, שמצוה לגרשה, לא יאמר אני מאמין לו ויגרשה מייד אלא יהיה מתון בדבר... ויעשה חקירה יפה, אולי לא יצטרך לגרשה". 82) ומטעם זה כתב הרשב"א שאין מברכים על מצות גירושין, מפני שיש גירושין שהם בעבירה, כגון שלא מצא בה ערוות דבר ומגרשה מחמת שנאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא מקודשת מדבריהם בלבד, ומספק אין אנו מחמירים בה להחזיקה גדולה. (19) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח: "שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה, ואינו צריך לחזור לקדשה אחר שגדלה". (20) שהרי היא מקודשת קידושי תורה, ובאיסור תורה עלינו להחמיר ולומר: חזקה כבר הביאה סימנים ואינה ממאנת, שהרי גדולה היא (נדה מו.).

ה. הרי שנבדקה²¹ ולא נמצאו לה סימנים - הואיל ונבעלה אחר שהגיעה לזמן הראוי לסימנים, הרי זו חוששין לה שמה הביאה ונשרו²², ולפיכך צריכה גט מספק. ואם מאנה אחר שנבדקה²³, ונתקדשה לאחור - צריכה ממנו גט מספק²⁴. ואם נשאת - תצא מזה ומזה, והולך ספק ממזר משניהם²⁵.

(21) ע"י נשים, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"כ. (22) ונפלו. הואיל ואילו הביאה סימנים הרי היא מקודשת קידושי תורה כשנבעלה אחר ההבאה, ספק תורה להחמיר. אבל אם לא בעלה, ובדקה ולא נמצאו לה סימנים, הרי היא עדיין קטנה וממאנת ואין חוששים שמה נשרו, שאפילו נשרו אינה אלא מקודשת מדבריהם, וספק מדבריהם - להקל (נדה שם, וכן בבבא בתרא קנו, א: "בודקין למיאונים" ובר"ף יבמות סוף פ"ג). (23) ולא נמצאו לה סימנים. (24) שמה כשנבעלה לראשון עדיין לא הביאה סימנים כלל, ונמצא שאינה מקודשת לו מן התורה, וממילא מקודשת היא לשני, כי גם בנוגע לשני יש להחמיר ולומר, שמה הביאה עכשיו ונשרו ומקודשת היא לו קידושי תורה מספק. ראה 'בית שמואל' סי' קנה, אות ל'. (25) אם תחזור לראשון אחרי שנתקדשה לשני ולא נתגרשה ממנו וילדה מן הראשון. ודין ספק ממזר מבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו הכ"א.

ו. קטנה שלא מאנה והגדילה²⁶, ואף על פי שלא בעלה בעלה משנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד - הרי זו אינה ממאנת, שהרי הגדילה²⁷. וצריכה גט מדברי סופרים²⁸. שהרי לא בא עליה אחר שהגיעה לשני נערוה עד שנחוש לה שמה הביאה סימנים ותהיה ספק מקדשת²⁹, ולא בא עליה אחר שהגדילה³⁰ כדי שתהיה אשת איש גמורה³¹, ונמצאת שאינה צריכה גט אלא מנשואי קטנות שהן מדברי סופרים. לפיכך, אם עמדה ונתקדשה אחר שגדלה - תופסין בה קדושין של שני³². ואם גרש הראשון - יכנס השני³³. אכל אם גרש שני - לא יקנים ראשון, שמה יאמרו: החזיר גרושתו מאחר שנתארסה³⁴. ואם בא עליה שני קדם שיגרש ראשון - תצא מזה ומזה, מפני שדומה לאשה ששמעה שמת בעלה ונשאת ואחר כך בא בעלה³⁵. ואין הולך מן השני ממזר³⁶. ואם בא עליה ראשון קדם שגרש שני - הולך ממזר³⁷.

(26) הגיעה לשתיים-עשרה שנה ויום אחד, וגם הביאה שתי

כנ"ל. (7) יבמות קט, א. וסדר מיאונה מבואר לקמן ה"ח, וכן ההבדל למעשה בין מיאון לגט, מבואר לקמן ה"ט, טז.

ב. החרשת⁸, אף על פי שנשואיה מדברי סופרים⁹ פנשואי קטנה, לא תקנו לה שתמאן, כדי שלא ימנעו מלנשאה¹⁰.

(8) שאינה שומעת ואינה מדברת. (9) כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט, ופי"א ה"ד. (10) הואיל ולעולם תוכל למאן מפני חרשותה, אבל בקטנה יש גבול, וסובר אפייסנה כל שעה עד שיעבור זמן מיאונה (יבמות ק"ג. וברש"י). אבל בגט מתגרשת החרשת, כמבואר לעיל פ"י הכ"ג.

ג. ממאנת היא הקטנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין, בין בפני בעלה בין שלא בפניו¹¹. וכשם שממאנת בפעל, כך ממאנת ביבם¹². וממאנת בפעל זה וממאנת בשני, אם נשאת לאחור, וכן בשלישי, אפילו כמה פעמים. כל זמן שהיא קטנה יש לה למאן¹³. וקטנה שלא מאנה, אף על פי שהיא נשואה, והלכה ונתקדשה לאחור פשהיא קטנה - קדושיה הם הם מאוניה¹⁴.

(11) שם קז, א. במשנה כדברי בית-הלל. (12) אם מת בעלה ולא מיאנה בו, ונפלה לפני יבם - ממאנת בו ואינה צריכה חליצה (שם, כדברי בית-הלל). (13) שם. שלא כדברי בית-שמאי האומרים: "אין בנות ישראל הפקר אלא ממאנת וממתנת (מליארס לאחר) עד שתגדיל". (14) שם קח, א. שבקידושיה היא מגלה דעתה, שאין רצונה בבעלה הראשון. "ולכתחילה יש לבית-דין להזהר שלא להשיא יתומה קטנה במקום שנראה להם שתבוא לירי מיאון, ואין לדיין בזה אלא מה שענינו רואות" (שו"ע אהע"ז סי' קנה סי"א).

ד. עד מתי הפת ממאנת? כל זמן שהיא קטנה, עד שתהיה נערה¹⁵ או עד שיודע שהיא אילונית¹⁶. במה דברים אמורים?¹⁷ בשלא בא עליה הפעל אחר שנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד¹⁸; אבל אם הגיעה לזמן ההזהר ונבעלה - הואיל והבעילה קונה מן התורה כמו שבארנו¹⁹, הרי זו אינה ממאנת. ואינה צריכה בדיקה למאן, שחזקה¹⁹ שהביאה סימנים²⁰.

(15) בת שתיים-עשרה שנה והביאה שתי שערות, ואם הגיעה לגיל זה ולא הביאה שתי שערות - עדיין קטנה היא עד עשרים שנה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ג. (16) שהגיעה לגיל העשרים ולא הביאה שתי שערות ונראו בה סימני אילונית. ואם לא נראו בה סימני אילונית, עדיין קטנה היא עד שתהיה בת שלשים וחמש שנה (שם ה"ד). (17) שאם לא הביאה סימני נערה, יכולה למאן אע"פ שמלאו לה שתיים-עשרה שנה. (18) שאין קידושיה מן התורה אלא מדברי סופרים בלבד, שהרי קטנה היתה כשנתקדשה, ולפיכך כשנבדקה ולא הביאה שתי שערות, עדיין קטנה היא וממאנת, שאפילו כבר הביאה שתי שערות ונשרו - אינה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיאונה משום כבוד הבעל הסועדים אצלו, וגם לא הלכה אליהם במיוחד על דבר מיאונה אלא בהודמנות הגשת הכיבוד אמרה מה שאמרה, ואולי מתוך טרח ורוגז הביעה את מיאונה לבעלה המטריחה. (45) שם קח, א. וכתב בספר 'מעשה רוקח': טעם המיאון תיקונוהו לטובתה, הואיל וקטנה היא אין כח ביד חכמים להכריחה לישב תחת בעלה נגד רצונה, כמו שאמרו (פסחים קטז). "חיוב לדרדקים?" ומפני שיש לחוש שמא תניח בית בעלה ותלך לבית אמה, ושוב תתפייס ותשוב לבעלה, ושוב תחזור לבית אמה והרי זה כצחוק וגיחוך, וגם יש לחוש, שמא תפקיר עצמה באותן העתים שהיא בורחת מבעלה, ולפיכך כשהיא ממאנת בפני שנים ואומרת: אין רצוני בבעלי זה, אז היא מרגשת בכבוד עצמה ולא תשוב עוד אליו, וזהו שאמרו: נתקדשה לאחר - "קידושיה הם הם מיאוניה", כיון שנתקדשה לאיש אחר, אין לחוש עוד שינהגו בה מנהג הפקר.

ט. השנים שממאנת הקטנה בפניהן כותבין לה: 18
 ביום פלוני מאנה פלונית בת פלוני בפנינו בפלוני 19
 בעלה, וחותמין ונותנין לה. וזה הוא גופו של גט 20
 מאון⁴⁶. וגט מאון אינו כגט הגרושין, שנתנתו⁴⁷ 21
 מגרשה⁴⁸. ואינו צריך פתיכה לשמה, ולא מסירה⁴⁹, 22
 ולא דבר ממשפטי גט הגרושין⁵⁰. ואין פותבין בו 23
 טפסי⁵¹ הגט, שמה יראה כגט גרושין⁵², לפי שאינו 24
 אלא כמעשה בית דין⁵³. 25

(46) יבמות, שם. (47) של גט. (48) וכל עוד לא נתנו לה הבעל או שלוחו - אינה מגורשת, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ה"ב. ואילו גט מיאון - אין צורך בנתינתו, אלא מעת מיאונה בפניהם נעקרו קידושיה. וכל עיקרו של גט מיאון אינו אלא לראיה בידה שמיאנה. וכן שנינו (בבא-מציעא פ"א מ"ח) "מצא . . . מיאונין הרי זה יחזיר" ואין חוששים שמא לא נתנו לה, הרי שאין צורך בנתינתו (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קנה, יז). (49) כלומר, אינו צריך לא כתיבה לשם גט מיאון (כגט, לעיל פ"א ה"ג) ולא מסירה לידה לשם גט מיאון (כגט, לעיל שם ה"ט). (50) כגון דין תלוש, המבואר שם ה"ו. (51) נוסח. (52) יבמות קז, ב. קח, א. שמתוך זה יבואו לאסור קרובותיה כדין גרושתה, ובאמת אינו כגט גירושין והוא מותר בקרובותיה, כמבואר לקמן הט"ז (מגיד-משנה). (53) תעודה בידה לראיה שמיאנה.

י. השנים שממאנת בפניהן צריכין שיהו מפירין 26
 אותה⁵⁴ ואת בעלה שמאנה בו⁵⁵. לפיכך⁵⁶ קל מי 27
 שראה אותה שמאנה ושמע מאוניה יש לו לכתב גט 28
 מאון לה אף על פי שאין מפירה⁵⁷. וקבר נהגו 29
 ישראל לכתב גט מאון בנסח זה: 30

(54) שקטנה זו כך שמה, שאם לא יכירוה, יש חשש שמא יכתבו לקטנה זו שם של קטנה אחרת, ואם תמות הקטנה ההיא, יוציאו קרוביה גט מיאון זה כדי שלא יירשנה בעלה ויירשוה הם (יבמות קו. ובר"ן שם). (55) שזוהי אשתו של פלוני בעלה, שאם לא ידעו את בעלה, יש לחוש שמא יש קטנה אחרת ששמה כשם קטנה זו, ויכתבו בגט מיאון זה

שערות. (27) נדה נב, א. (28) ולפיכך תופסים בה קידושי שני, אפילו אם לא נתגרשה מן הראשון, כפי שמבאר והולך. (29) מן התורה. (30) והביאה סימנים. (31) מקודשת ודאי. (32) מן התורה. (33) אם ירצה, וכמבואר בגיטין פט, ב. (34) שיאמרו לאחר שגירשה ראשון תחילה קידשה שני, ואסור להחזיר גרושתו משנתארסה, כמבואר בסמוך ה"ב (גיטין שם). והשווה לעיל פ"ט מהל' אישות הכ"ו. (35) ראה לעיל פ"י, ה"ה: "בין שהיה בעלה פקח, בין שהיה חרש". והוא מירושלמי יבמות פ"ד, ה"א. והרי אם בעלה חרש אינה מקודשת אלא מדבריהם, ובכל זאת תצא מהשני אפילו היה פיקח וקידושו קידושין גמורים הם, בגלל איסור אשת-איש מבעלה החרש (ביאור הגר"א אהע"ז סי' קנה, עד). (36) שמן התורה מקודשת היא לשני ומותרת לו, וכמו שאמרו (גיטין פ:): כל שנשאת לשני ע"י גט פסול (כשר מן התורה ופסול מדבריהם), הולד מן השני כשר. (37) מן התורה. שהרי אשת איש היא מן השני בקידושי תורה. וראה יבמות קט, ב.

ז. אי זו היא קטנה שצריכה למאן? מבת שש עד 1
 בת עשר שנים - בודקין אותה לפי יפי דעתה: אם 2
 יודעת לשמר קדושיה³⁸, ושהן קדושין, לא שתשמר 3
 אותן פדרך שמשמרת האגוז ותמרה וכיוצא בהן - 4
 הרי זו צריכה מאון³⁹; ואם אינה יודעת לשמר 5
 קדושיה - אינה צריכה למאן, אלא הולכת לבית 6
 אמה באלו לא נתקדשה מעולם⁴⁰. ופחותה מבת 7
 שש, אפלו יודעת לשמר - אינה צריכה מאון. 8
 ויתרה על בת עשר, אפלו סכלה ביותרה⁴¹ - צריכה 9
 מאון. וכל מי שהשיאה אחיה או אמה או קרובה 10
 שלא לדעתה - אינה צריכה למאן⁴². 11

(38) כסף קידושיה. (39) גיטין סה, א: "הפעוטות מקחן מקח, וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון", וכגירסת הרי"ף שם. וסתם פעוטות מגיל שש עד עשר, כל פעוט לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין נט, א. (40) יבמות קז, ב. (41) לא שעושה מעשה שטות, אלא שאינה חריפה כלל - הואיל והיא יתירה על עשר, חזקה עליה, שהיא יודעת לשמור קידושיה (כסף-משנה בהל' אישות פ"ד ה"ז, והשווה דברי רבינו שם ולעיל פ"ב ה"ט). (42) יבמות, שם. וביירושלמי (שם פ"ג, ה"ב) אמרו: איזו לדעתה? עושים לה חופה ומלבישים אותה מלבושים נאים ומזכירים לה גבר (שתינשא לבעל). - שלא לדעתה? עושים לה חופה ומלבישים אותה בגדים נאים ולא מזכירים לה גבר (לפי גירסת הרשב"א שם).

ח. כיצד ממאנת? אומרת בפני שני עדים: אין 12
 רצוני בפלוני בעלי, או: אין רצוני בקדושין 13
 שקדשוני אמי או אחי, וכיוצא בדרךים אלו⁴³. אפלו 14
 היה אורחין מסבין בבית בעלה⁴⁴, והיא עומדת 15
 ומשקה עליהן, ואמרה: איני רוצה בפלוני בעלי - 16
 הרי זה מאון⁴⁵. 17

(43) יבמות, שם. (44) ואלה ישתקו ולא יודיעו כלל על דבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 **יִשְׂרָאֵל שְׁנֵאֲנֶסְהָ⁷¹. לְפִיכָּךְ⁷², כָּל אִשָּׁה שְׁנֵאֲסָרָה עַל**
 23 **בְּעֵלָהּ עַל יְדֵי קְנוּי וּסְתִירָה⁷³, אִם בְּעַל אוֹתָהּ⁷⁴ -**
 24 **מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִדְּרוֹת⁷⁵. וְאִם עֵבֶר וְהַחֲזִירָה אַחַר**
 25 **שְׁגָרְשָׁה - יוֹצֵיא בְּגִט.**

את שם בעלה של אותה קטנה. אבל אם מכירים את בעלה של זו שלפנינו, שוב אין לחוש שמא שם בעלה של קטנה אחרת כשם בעלה של זו, שכל-כך אין לנו לחשוש (מגיד-משנה). 56) הואיל ואין ממאנים אלא-אם-כן מכירים. 57) כי בוודאי לא הוזקקו השנים למיאונה טרם שהכירום (יבמות שם. והשווה לקמן פ"ד מהל' יבום הכ"ט).

גִּט מֵאוֹן

1

2 **י.א. בְּכָף פְּשֻׁפֶּת, כָּף וְכָף יוֹם לְחֹדֶשׁ פְּלוּנִי, שְׁנַת כָּף**
 3 **וְכָף לְמִנְיָן פְּלוּנִי⁵⁸, מֵיֵאָנָה פְּלוּנִית בֵּת פְּלוּנִי בְּפָגְיוֹנוֹ,**
 4 **וְאָמְרָה: שְׂאֵמִי אוֹ אֲחִי הִטְעוּנִי וְהִשְׂאִינִי אוֹ**
 5 **קִדְשׁוּנִי וְאֵנִי קִטְנָה לְפְלוּנִי בֵּר פְּלוּנִי, וְהִשְׁתָּא גְלִיתִי**
 6 **דַּעֲתִי קִדְמִיכוּן⁵⁹ דְּלֵא עֲבִינָא בֵּיהּ וְלֵא קְאִימְנָא**
 7 **עֲמִיה⁶⁰. וּבְדִקְנָא⁶¹ פְּלוּנִית דָּא וְאִתְבְּרַר לְנָא דַּעֲדִיין**
 8 **קִטְנָה הִיא⁶². וּכְתַבְנָא וְחִתְמְנָא וְיִהִיבְנָא לָהּ⁶³ לְזִכּוֹת**
 9 **וְלְרֵאִיָּה בְּרוּרָה. פְּלוּנִי בֵּר פְּלוּנִי עַד. פְּלוּנִי בֵּר פְּלוּנִי**
 10 **עַד⁶⁴.**

58) ליצירה או לשטרות, כמבואר לעיל פ"ד הי"ב. 59) לפניכם. 60) שאיני רוצה בו ולא אעמוד עמו. 61) ובדקנו (ע"י נשים, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"כ). 62) ויכולה למאן. 63) וכתבנו וחתמנו ונתנו לה. 64) ראה נוסח המיאון ב'ירושלמי' סנהדרין פ"א ה"ב, ובתלמוד בבלי יבמות קו, ב. ובי'אוצר הגאונים' יבמות חלק התשובות סי' תקלב-תקלד. ובשו"ע אהע"ז סי' קנה סכ"ב: "וממאנת אפילו בזמן הזה, וכן עשה מהר"ר יעקב פולק ז"ל מעשה בימיו ודלא כיש מחמירים שאמרו שאין בת ממאנת בזמן הזה כלל".

68) מן התורה, מלקות ארבעים. 69) נבעלה לאחרים, כלשון הכתוב (במדבר ה, יג) "ונסתרה והיא נטמאה". 70) ועל כרחנו פסוק זה עוסק גם באשה שזינתה תחת בעלה, שאילו במחזור גרושתו - אפילו נתקדשה לשני ועדיין לא נטמאה - לוקה עליה, כמבואר לעיל. מעתה אמור, שלא זו כולל גם אשה שנטמאת תחת בעלה, שהוא לוקה עליה אם יבוא עליה - אפילו לא גירשה כלל. 71) שהיא מותרת לו, כמבואר לעיל פכ"ד מהל' אישות הי"ט, אבל "אשת כהן שנאנסה, בעלה לוקה עליה משום טומאה, שנאמר לא יוכל בעלה . . . אחרי אשר הוטמאה. הכל בכלל, שאם נבעלו אסורין על בעליהן, פרט לך הכתוב באשת ישראל שנאנסה, שהיא מותרת . . . אבל אשת כהן באיסורה עומדת שהרי היא זונה" (לשון רבינו בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ז). 72) הואיל ואילו נטמאה ודאי, הוא לוקה עליה מן התורה. 73) שהתרה בה בפני שנים אל תסתרי (=אל תתייחדי) עם איש פלוני, ונסתרה (=ונתייחדה) עמו בפני שנים (שראום מבחין) ושהתה עמו כדי טומאה, שאסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר, כמבואר לקמן בפ"א מהל' סוטה, ה"ב. 74) הבעל שלה. 75) מדבריהם, שהרי אין זה ודאי שנטמאה, אלא ספק. ואע"פ שאסורה עליו מן התורה, כמבואר בסוטה כח, א. וגם עובר עליה בלאו, כמבואר שם (ז). - אין לוקים על הספק, אלא מכת מרדות. מרדות - שמרד על דברי תורה, ומכים אותו לא במספר קבוע כ"אם לפי ראות עיני הדיין (נזיר פ"ד מ"ג, וברע"ב שם). וראה בפ"א מהל' איסורי ביאה הכ"ב.

11 **י.ב. הַמְגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחַר, אָף עַל פִּי**
 12 **שְׁלֵא בְעֵלָהּ - נֶאֱסָרָה עַל הָרֵאשׁוֹן⁶⁵. וְאִם הִחֲזִיר**
 13 **הָרֵאשׁוֹן וּבְעֵלָהּ - לֹקָה, וְכּוֹפֵין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא;**
 14 **שְׁנֵאֲמַר: לֹא יוּכַל בְּעֵלָהּ הָרֵאשׁוֹן⁶⁶ וְגו'.**

65) יבמות יא, ב. 66) ולמעלה מזה כתוב: "ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר", והיתה - לשון הויה, שהיא קידושין, שאפילו רק נתקדשה לאחר - אסורה לראשון (רש"י, שם). השווה פי"ט מהל' סנהדרין ה"ד, 'ספר המצוות' לא-תעשה קנד. אבל אם חזר הראשון וקידשה ועדיין לא בעלה - אינו לוקה, כמבואר בקידושין עח, א.

26 **טו. חָרַשׁ שְׁגָרַשׁ בְּרַמְיָזָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנַנְי⁷⁶, וְהִלְכָה**
 27 **וְנִתְקַדְּשָׁה לְחָרַשׁ אַחֵר, וְאִין צָרִיף לֹאמַר לְפַקְחָ⁷⁷ -**
 28 **אֶסוּרָה לְחִזֹּר לְבַעֲלָהּ הַחָרַשׁ⁷⁸. אֲכַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל פַּקֵּחַ**
 29 **שְׁנִתְגַּרְשָׁה, וְהִלְכָה וְנִשְׂאָת לְחָרַשׁ, וְנִתְגַּרְשָׁה - מִתְּרַת**
 30 **לְחִזֹּר לְבַעֲלָהּ הַפַּקֵּחַ⁷⁹.**

76) לעיל פ"ב הי"ז, שאם נשא כשהוא חרש - מגרש ברמיזה. 77) שקידושיו קידושין גמורים מן התורה. 78) כי איך יוכל להחזירה אחרי שנתקדשה קידושין גמורים לפיקח, ואסור להחזיר גרושתו משנתקדשה, ואפילו כשנתקדשה לחרש אחר אסורה לראשון, כי כשתיקנו חכמים קידושין לחרש, לא ייפו את כוחו יותר מהפיקח; שהחרש יהא מותר להחזיר גרושתו משנתקדשה לחרש כיוצא בו. 79) שאין קידושי החרש או נישואיו יכולים להרע לקידושי הראשון הפיקח שקידושיו מן התורה, שהרי מן התורה אין נישואי החרש כלום, ולא תיקנו חכמים נישואין לחרש לקפח את קידושי הראשון, שהוא הפיקח ('ירושלמי' יבמות פי"ד ה"א ע"פ גירסת רבינו: "אשתו של פיקח שגירשה ונישאת לחרש, אין אני קורא עליה: לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה" - מגיד-משנה).

15 **י.ג. זְנִתָּה עִם אַחֵר כְּשֶׁהִיא גְרוּשָׁה - מִתְּרַת לְחִזֹּר**
 16 **לְבַעֲלָהּ⁶⁷; שְׁנֵאֲמַר: וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִיתָה**
 17 **לְאִישׁ אַחֵר - הִנֵּיתָה לְאִישׁ אַחֵר, שֶׁהִיא הַקְּדוּשִׁין,**
 18 **הִיא שְׂאוּסְרַת אוֹתָהּ עַל בְּעֵלָהּ לְחִזֹּר לוֹ.**

67) סוטה יח, ב במשנה שם.

19 **י.ד. וּבְכָלֵל לֹא זוּ, שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁזְנִתָּה תַּחַת בְּעֵלָהּ**
 20 **- נֶאֱסָרָה עָלָיו וְלֹקָה עָלֶיהָ⁶⁸; שְׁנֵאֲמַר: אַחֲרֵי אֲשֶׁר**
 21 **הִטְמָאָה⁶⁹ - וְהָרִי נְטֻמָּאָה⁷⁰. אֲלֵא אִם פֶּן הִיתָה אִשְׁת**

יב אחר מיתת בעלה, אין לה במי למאן וממילא אסורה בקרוביו (מגיד-משנה).

22 יח. כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה - הרי זו לא
23 תנשא ולא תתארכס⁹⁰ עד שתמתין תשעים יום, חוץ
24 מיום שנתגרשה או שמת בעלה בו⁹¹ וחוץ מיום
25 שנתארסה בו, פדי שידוע אם היא מעברת או אינה
26 מעברת⁹², להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של
27 שני⁹³.

90 לא תתקדש, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ב.
91 יבמות מא, א. ומג, א. וכן ב"ירושלמי" שם, פ"ד הי"א:
"תשעים יום שלמים". 92 שזמן הכרת העובר - שלשה
חדשים, זכר לדבר: "ויהי כמשלוש חדשים ויוגד ליהודה
לאמר וגו' הנה הרה וגו'" (בראשית לח, כד), כמבואר
ב"ירושלמי" שם. 93 שלא תלד בן, ספק בן תשעה חדשים
לבעל הראשון או בן שבעה לאחרון, והתורה אמרה (שם יז,
ז) "להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו" - להבחין בין זרע
של ראשון לאחרון, שאין השכינה שורה אלא על הוודאים
(יבמות מב. וברש"י) וראה בפ"כ מהל' איסורי ביאה
ה"ח"ט.

28 יט. ומיום פתיבת הגט מונין למגרשת. ואפלו היה
29 על תנאי⁹⁴, או שלא הגיע לידה אלא לאחר כמה
30 שנים⁹⁵ - מיום הפתיכה מונין⁹⁶, שהרי אינו מתניח
31 עמה משפתבו לה⁹⁷.

94 ועדיין לא נתקיים התנאי. 95 כגון ששלח גט לאשתו
ונשתהה שליח בדרך. 96 גיטין יח, א. 97 ראה לעיל
פ"ג ה"ה, ופ"ח ה"ב.

32 כ. וגזרת חכמים היא, שאפלו אשה שאינה ראויה
33 לילד⁹⁸, ואפלו נתגרשה או נתאלמנה מן הארוסין -
34 צריכה להמתין תשעים יום. אפלו קטנה או זקנה
35 או עקרה⁹⁹ או אילונית¹⁰⁰, ואפלו בעלה במדינת הים
36 או חולה או חבוש בבית האסורין, ואפלו בתולה
37 מן הארוסין - צריכות להמתין תשעים יום¹⁰¹.

98 מחמת סם או חולי. 99 "שנעקר רחמה וניטלה האם
שלה" (לשון רש"י יבמות מב:). 100 מפורש לעיל פ"ב
מהל' אישות ה"דו. 101 גזרו שאינה ראויה לילד -
מחמת הראויה לילד, שלא תחלוק בין אשה לאשה (יבמות
שם).

38 כא. שפחה שנסתחררה וגזרת שנתגירה¹⁰² -
39 ממתינין תשעים יום. ואפלו גר ואשתו שנתגירו -
40 מפרישין אותן תשעים יום, פדי להבחין בין זרע
41 שנוצר בקדשה לזרע שלא נזרע בקדשה¹⁰³. וכן יפת
42 תאר¹⁰⁴, אף על פי שנתנה לה תורה שלשים יום
43 לתקנת עצמה¹⁰⁵ - צריכה להמתין תשעים יום
44 לתקנת הולד. והשלשים¹⁰⁶ מקלל התשעים¹⁰⁷.

102 והיו השפחה והגזרת נשואות לבעליהן בעבודתן או

1 טז. הממאנת (פאיש) - אינה מגרשת ממנו⁸⁰, ודינה
2 עם בעלה שמאנה בו פדינה עם מי שלא קדשה
3 מעולם⁸¹: היא מתרת בקרוביו, והוא מתר
4 בקרובותיה, ולא פסלה מן הפנה⁸². ואם נשאת
5 לאחר, וגרשה האחר או מת או מאנה בו - מתרת
6 לחזר לראשון⁸³. ולא עוד, אלא אפלו גרשה
7 הראשון והחזירה, ומאנה בו, ונשאת לאחר אחר
8 שמאנה בו, וגרשה האחר - מתרת לחזר לראשון;
9 שכל היוצאת פמאון, אף על פי שקדמו גט - הרי
10 זו פמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם, ומתרת
11 לחזר לו. אכל המגרש את הקטנה בגט, ונשאת
12 לאחר, ומאנה בו - אסורה לחזר לראשון, מפני
13 שיוצאת ממנו בגט, אף על פי שיוצאת מן האחרון
14 פמאון⁸⁴. ואין צריך לומר אם גרשה האחרון או
15 מת⁸⁵. וכן אסורה לאבי הראשון ולבנו ולאחיו,
16 כשאר הגרושות, אף על פי שיוצאת מן האחרון
17 פמאון⁸⁶.

80 שתיאסר לקרוביו והוא בקרובותיה, המבוארים בפ"ב
מהל' איסורי ביאה ה"ז, ובביאורנו לעיל פ"ט מהל' אישות
הט"ו. 81 שהמאון עוקר את הקידושין למפרע.
82 יבמות קח, א. 83 שם. שהמאון שלאחר-כך גילה
עליה שקטנה היא וביטל הגט הקודם. 84 ואין מאון
חבירו מבטל גט שלו, כי חוששים אנו מתוך שהיא מכרת
ברמיותו וקריצותיו של הראשון, ילך הלה וישדלה למאן
בשני כדי שתחזור אליו, שהרי היא אוהבתו, שלא מיאנה
בראשון אלא נתגרשה ויצאה ממנו שלא לדעתה. אבל מאון
שלו מבטל גט שלו, ואין חוששים שמא ישדלה ברמיותו
כשתנשא לאחר וישבשנה, כדי שתחזור אליו, שהרי ניסה
לפייסה בהיותה תחתיו ולא נתפייסה, שהרי מיאנה בו
ויצאה ממנו (שם קח:). 85 שלא מיאנה כלל ולא עקרה
את גירושה הראשונים, שבוודאי אסורה לחזור לראשון
(שם). 86 כאמור, שאין מאון חבירו מבטל גט הראשון,
ואפילו קרוביו שאינה מכרת ברמיותיהם, נאסרה עליהם,
גזירה משום בעלה (שם וברש"י).

18 יז. הממאנת ביכם⁸⁷ - אסורה לאביו, מפני שגראת
19 פכלתו בעת שמת פנו⁸⁸; אכל לשאר קרובים -
20 מתרת. לפיכך, אם מאנה באחד מן הדימין - מתרת
21 לאחיו⁸⁹.

87 כמבואר לעיל ה"ג. 88 שהרי הועילו לה נישואי
הבעל המת, ליפול לפני היבם להצריכה מיאון כדי שתוכל
להנשא לאחרים, ומשום מראית עין אסורה לו (שם קז:).
89 ואינה כגרושת האח, שכבר אמרנו מיאון עוקר את
הקידושין למפרע (שם). ומכאן למד רבינו שמותרת גם
לשאר קרובי המת. ולדעת הרמב"ן אסורה לשאר קרובים
כשם שאסורה לאביו, ואינה מותרת אלא לאחיו משום מצות
יבום, שאפילו עקרה זיקת יבום מאח אחד, עדיין מותרת
לשאר אחיו משום מצות יבום. והכל מודים, שאם לא נשאר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 כה. וְכֵן גְזֵרוּ חֲכָמִים, שְׁלֵא יִשָּׂא אָדָם מֵעֶבֶרֶת
15 חֲבֵרָה¹²⁰ וּמִיְנִיקַת חֲבֵרוֹ¹²¹. וְאָף עַל פִּי שֶׁהֲזִיעַ יָדוֹעַ
16 לְמִי הִיא מֵעֶבֶרֶת, שְׁמָא זִיזֵק הַגֹּלֵד בְּשַׁעַת
17 תְּשֻׁמִּישׁוֹ¹²², שְׁאֵינּוּ מְקַפִּיד עַל פֶּן חֲבֵרוֹ. וּמִיְנִיקָה -
18 שְׁמָא יִתְעַבֵּר¹²³ הַחֲלָב, וְהוּא אֵינּוּ מְקַפִּיד לְרַפְּאֵת
19 הַחֲלָב בְּדַבְּרִים הַמוֹעִילִין לְחֲלָב כְּשִׁיתְעַבֵּר¹²⁴.

120) שמת, או גירשה והיא מעוברת ממנו.
121) שנתארמלה או נתגרשה, והיא מיניקה את בנה שילדה ממנו.
122) בהיותה מעוברת (יבמות מב.). 123) יודהם ע"י שתתעבר ממנו, והחלב נעקר לאחר שלשת חדשי עיבור (כתובות ס:). או ע"י מאכלים רעים המעכרים החלב, כמבואר שם. 124) או להאכיל את בן חבירו ביצים וחלב כשם שמקפיד על בנו כשחלב אמו נעקר, ומתוך שאשה בורשה לבוא לבית-דין, היא נמנעת מלתבוע את יורשי בעלה הקודם, ונמצא בנה מת ברעב (יבמות מב.). ומינקת חבירו שנתגרשה ממנו אע"פ שאינה משועבדת להניק את בנו, ואם רצתה מחזירה לו את בנו והוא מטפל בו, כמבואר לעיל פכ"א מהל' אישות הט"ז - כל זה כשלא הניקה אותו עד שהכירה, אבל אם הכירה - אין מפרישים אותו מאמו, שמה יבוא לידי סכנה, כמבואר שם.

20 כו. כַּמָּה הוּא זְמַן הַיְנִיקָה? אַרְבָּעָה וָעֶשְׂרִים
21 חֳדָשׁ¹²⁵. חוץ מיום שנולד בו ומיום שנתאָרְסָה בו.

125) כתובות, שם. והוא-הדין למעוברת חבירו שאינה מותרת להארס עד שיעברו כ"ד חדשי היניקה לאחר שתלד. ובשו"ע אהע"ז סי' יג, סי"א פסק: "בין שהיא אלמנה בין שהיא גרושה בין שהיא מזנה, ויש להקל במופקרת לזנות כדי שיהא בעלה משמרה".

22 כז. כִּשְׁם שְׁאֵסוּר לְשָׂא כֶּף אֶסוּר לְאָרֶס עַד אַחַר זְמַן
23 זֶה. אֶפְלוּ נִתְּנָה בְּנָה לְמִיְנִיקָה או שְׁגַמְלָתוּ בְּתוֹךְ
24 אַרְבָּעָה וָעֶשְׂרִים חֳדָשׁ - לֹא תִנְשָׂא¹²⁶. מֵת בְּנָה -
25 מִתְּרַת לְנִשְׂא, וְאֵין חוֹשֵׁשִׁין שְׁמָא תִּהְרַגְנּוּ¹²⁷.

126) שגמלתו מחמת שרוצה להנשא (כתובות שם, וברש"י).
127) כדי להנשא, כי אינה חשודה על כך (שם).

26 כח. עֶבֶר וְנִשָּׂא מֵעֶבֶרֶת או מְנִיקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה -
27 יוֹצֵיאַ כְּגַט, וְאֶפְלוּ הִיָּה פֶהִין¹²⁸. וְאִם הִיָּה יִשְׂרָאֵל -
28 יִחְזַרְנָה אַחַר אַרְבָּעָה וָעֶשְׂרִים חֳדָשׁ שֶׁל מְנִיקָה.
29 נִשָּׂא וְכִרְת, וְלֹא־אֶחָר זְמַן בָּא וְנִשֵּׁב עִם אִשְׁתּוֹ - אֵין
30 בְּכֶף כְּלוֹם¹²⁹. אַרֶס מֵעֶבֶרֶת או מְנִיקָה - אֵין כּוֹפִין
31 אוֹתוֹ לְהוֹצִיא¹³⁰. וְלֹא לְכַנֵּס¹³¹ עַד אַחַר זְמַן הַיְנִיקָה
32 או עַד שְׁיִמּוֹת הַגֹּלֵד.

128) שלא יוכל להחזירה עולמית משום גרושה (יבמות לו: ולז.). אבל המאָרֶס בתוך תשעים יום האמור לעיל ה'ל' כד, אינו חייב להוציא בגט אלא מפרישים אותם בלא גט, כי כאן החמירו משום סכנת הוולד, וגם משום שהזמן הוא ארוך קשה להם להשתמר, אבל למעלה הזמן קצר רק שלשה חדשים ויכולים להשתמר (מגיד-משנה).

בגיותן. אבל היו פנויות אינן צריכות להמתין, שהמזנה אינה צריכה להמתין, כמבואר בהלכה הבאה. 103) לפני גירותם (יבמות מב. וראה שם לה.) וראה ב'תוספות' שם מב, א. ובשו"ע י"ד סי' רסט ס"ט. 104) שנלקחה בשביה בגיורת בצאת ישראל למלחמה על אויביו, כאמור בתורה (דברים כא, יא). 105) לבכות את אביה ואמה עד שתקבל על עצמה להכנס תחת כנפי השכינה, כמבואר בפ"ח מהל' מלכים ה"ה. 106) של בכיה. 107) יבמות מת, ב. השווה הל' מלכים שם ה"ו. אבל על הביאה הראשונה שלפני נישואיה בשעת שבייתה, אין אנו חוששים משום הבחנה, שאותו בן אם יוולד לו מביאה ראשונה אינו נחשב זרעו כלל, כי בנך הנולד מן הגויה אינו בנך, כמבואר שם ה"ח (כסף-משנה שם).

1 כב. הַמְּמַאֲנֵת אֵינָה צְרִיכָה לְהִמָּתִין¹⁰⁸. לֹא גְזֵרוּ אֱלֹא
2 בְּגֵרוּשָׁה. וְכֵן הַמְּזַנָּה¹⁰⁹ אֵינָה צְרִיכָה לְהִמָּתִין, מִפְּנֵי
3 שְׁמִשְׁמֵרֶת עֲצָמָה שְׁלֵא תִתְעַבֵּר¹¹⁰. וְכֵן אֲנִיסָה¹¹¹
4 וּמִפְּתָה אֵינָן צְרִיכּוֹת לְהִמָּתִין.

108) שהרי קטנה היא ואינה ראויה ללדת, ואין לגזור בה משום גדולה, שגדולה אינה ממאנת (יבמות לד: וברש"י).
109) אפילו גדולה. 110) "אשה מזנה מתהפכת [שיצא הזרע] - שלא תתעבר" (שם לה.). 111) אף-על-פי שהאונס בא עליה לפתע פתאום - משתמרת היא שלא תתעבר, כמבואר בכתובות לו, א.

5 כג. מִי שֶׁנִּשְׂאָת בְּטָעוֹת, וְנִדְעָ שֶׁהִיא אֶסוּרָה
6 לְבַעֲלָהּ¹¹², וְהוֹצִיאָהּ בֵּית דִּין מִתְּחִילָה, אִם הִיָּתָה
7 קֵטְנָה שְׁאֵינָה רְאוּיָה לִילֵד - אֵינָה צְרִיכָה
8 לְהִמָּתִין¹¹³; שְׁנָה¹¹⁴ דָּבָר שְׁאֵינּוּ מְצוּי הוּא¹¹⁵, וְכָל
9 דָּבָר שְׁאֵינּוּ מְצוּי בְּרַב לֹא גְזֵרוּ בּוֹ¹¹⁶.

112) כגון שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה הוחלפו של זה בשל זה (יבמות לג:). 113) שם. 114) נישואי טעות בעבירה. 115) יבמות לה, א. ודוקא קטנה, שאינה ראויה לילד, וכל איסורה אינו אלא מחמת גזירה משום גדולה, אבל גדולה שאסורה מן הדין - צריכה להמתין משום חשש ממזרות, שהרי סבורה כי זה בעלה ואינה מתהפכת. 116) בבא-מציעא מו, ב. והשווה הל' יום-טוב פ"א ה"כ.

10 כד. הַמְּאָרֶס בְּתוֹךְ תְּשָׁעִים יוֹם - מְנַדִּין¹¹⁷ אוֹתוֹ.
11 אַרֶס וְכִרְת - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ¹¹⁸. כִּנְס בְּתוֹךְ תְּשָׁעִים
12 יוֹם - מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ¹¹⁹ עַד אַחַר זְמַן, וְיַעֲמֵד עִם
13 אִשְׁתּוֹ.

117) מרחיקים אותו מתוך הקהל על שעבר על דברי חכמים, ולא יושבים בארבע אמותיו וכו', כמבואר בפ"ז מהל' תלמוד תורה ה"ד. 118) יבמות לו, א. בריחתו מצילתו מן הגידוי, רמז לדבר: "גלות מכפרת עון", כמבואר בסנהדרין לו, ב (מגיד-משנה). 119) ואינו מוציאה בגט, ולפיכך אפילו היה כהן - מחזירה לאחר זמן (וראה להלן בהכ"ח). ולדעת הראב"ד בין אירס בין כנס, מנדים אותו עד שיגרש בגט.

14 שִׁפְתָבוּ לָהּ¹⁰ וְהָיָה הוּא יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; אֲבָל אִם
15 אָמַר הַבַּעַל: עַל תְּנָאֵי הָיָה¹¹, פִּקְדוֹן הִיָּה, מְעוֹלָם לֹא
16 כְּתַבְתִּיו, מְזַיֵּף הוּא¹² - יִתְקַיֵּם בְּחֻתְמָיו אוֹ בְּעֵדֵי
17 מְסִירָה¹³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁴. וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם - אֵינָהּ
18 מְגֵרֶשֶׁת לְהַיּוֹת מִתְּרַת לְאֲחָרִים, אֲבָל פְּסָלָה נִפְשָׁה
19 מִפְּהָנָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁵; שֶׁהָרִי פְּסָלָה עֲצָמָה
20 בְּהוֹדָאת פִּיהָ, וְעִשְׂתָּה עֲצָמָה בְּחֻתִּיכָה שֶׁל אֶסְרִי¹⁶.

(129) ומותרת לו, שהרי ברת, ובריתתו מצילתו, כמבואר לעיל הל' כד. (130) שלא אמרו: "יוציא" אלא אם נשא, אבל אם קידש - לא הוזכר (יבמות, שם) שיוציא. וכן יש להוכיח ממה שאמרו (כתובות ס.) "מינקת שמת בעלה. . . לא תתארס ולא תינשא", ואם כשאיירס צריך לגרש - למה לו לשנות: "ולא תינשא" הרי כבר גירשה, אלא ודאי שאינו חייב לגרשה, ולפיכך משמיעה הברייתא חידוש, אע"פ שאירס - לא ישא (תוספות) יבמות שם, וכן בבאור הגר"א לאהע"ז סי' יג, יב. (131) הלשון דחוק, ובכתי" התימנים: ולא יכנס, וכן הנוסח בשו"ע אהע"ז סי' יג, סי"ב.

פָּרֵק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) כלל בו רבינו נאמנות האשה והבעל לומר שנתגרשו, הכחשות שתי כתי עדים בענין זה, ערעור הבעל על הגט, נאמנות האשה לומר מת בעלה, ונאמנות עד אחד ועדים פסולים בענין זה, הכחשות בענין הנ"ל.

1 א. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה וְאָמְרָה: אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי וְגֵרֻשָׁה
2 אֲנִי - נֶאֱמַנְת; שֶׁהִפָּה שְׂאָסֵר הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר².
3 הַחֻזְקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וּבָאָה וְאָמְרָה: גֵּרֻשְׁנִי בְּעָלִי -
4 אֵינָה נֶאֱמַנְת³ לְהִתִּיר עֲצָמָה לְשׁוֹק⁴, אֲבָל פְּסָלָה
5 עֲצָמָה לְפָנֶיהָ לְעוֹלָם⁵. וְאִם מֵת בְּעָלָה - חוֹשְׁשִׁין
6 לְדַבְּרֶיהָ, וְחוֹלְצֵת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת⁶.

(10) וכן אמרו (בבא-מציעא כח.): "הוא אומר סימני הגט, והיא אומרת סימני הגט - ינתן לה", הרי שאפילו אין הגט בידה - אינו נאמן לומר: ממני נפל, שנמלכתי שלא ליתן, כל-שכן כשהגט בידה (ביאור הגר"א שם, סי' קנב, יד). (11) ולא נתקיים. (12) נראה שטענה אחת היא, ובכתי" התימנים: "לא כתבתי ומזוייף הוא". וכן הוא ב'טור' אהע"ז סי' קנב: "או שהוא מזוייף ולא כתבו מעולם". (13) ע"י העדים שבפניהם מסר גט זה לידה, נדע שלא היה על תנאי או פקדון, שהם יודעים כל הפרטים. (14) לעיל פ"ז ה"ב, ע"פ הש"ס גיטין ט, א. ועדי מסירה נאמנים, כמבואר שם טז, ב: "מה אילו יאמרו בפנינו גירשה, האם לא יאמנו", וראה בהל' י"ד שם. (15) לעיל ה"א. (16) לשון הש"ס בכתובות כב, א.

21 ד. בָּאָה הִיא וּבְעָלָה, הִיא אוֹמְרָת: גֵּרֻשְׁתִּי וְאָבֵד
22 גִּטִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גֵרֻשְׁתִּיךְ - אָף עַל פִּי שֶׁהַחֻזְקָה
23 אֲשֶׁתוֹ, הָרִי זֹו נֶאֱמַנְת; הַחֻזְקָה אֵינן אִשָּׁה מְעִזָּה פְּנִיָה
24 בְּפָנֶיהָ בְּעָלָה¹⁷.

(2) כתובות כב, א. ואפילו אמרה: גרושה אני, לאחר כדי דיבור, הרי היא נאמנת להתיר עצמה, שהרי אינה עוקרת דיבורה הראשון (אשת איש הייתי) אלא פוטרת את עצמה מצד אחר מצד הגירושין, ולא עוד אלא אפילו דיבורה הראשון משמעו כך: אשת איש הייתי, ועכשיו פנויה אני (מגיד-משנה). (3) הואיל ואין גיטה בידה, ואפילו אם נשאת - תצא, כמבואר שם כג, א. (4) להנשא לאחר. ובכתי" התימנים, תיבה זו אינה. (5) כי לדבריה גרושה היא וגרושה אסורה לכהן, "שעשתה עצמה (לכהן) כחתיכה של איסור", לקמן סוף ה"ג. (6) שמא גרושה היא, וגרושת אחיו אסורה לו, וכיוצא בזה ביבמות קית, ב. והשווה פ"ג מהל' יבום הי"ד.

(17) גיטין פט, ב. וראה למעלה פ"ד מהל' אישות הי"ג, ופט"ז הכ"ו.

25 ה. אָמַר הַבַּעַל: גֵּרֻשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי - אֵינִי נֶאֱמַנְת¹⁸.
26 וְחוֹשְׁשִׁים לְדַבְּרֵיוֹ, וְתִהְיֶה סִפְקָ מְגֵרֻשְׁתָּה¹⁹. וְאֶפְלוּ
27 הוֹדַת לוֹ שֶׁגֵּרֻשָׁה - אֵינִי נֶאֱמַנְת; שְׂמָא יִתְפַּוֵּן²⁰
28 לְקַלְקָלָהּ²¹, אוּ בְּגִטָּה²² בְּטַל גֵּרֻשָׁה וְהִיא אֵינָה
29 יוֹדַעַת²³, [אוּ שְׂמָא תְּעִזוּ פְּנִיָה בּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא
30 מְאָמְנִיָה, וְהִיא אֵינָה יוֹדַעַת]²⁴ כְּכֹד הָאֶסְרִי שֶׁלָּהּ²⁵.
31 לְפִיכֶךָ אוֹמְרִים לוֹ: אִם אָמַת הַדְּבָר - הָרִי אַתָּם.
32 קְיָמִים, גֵּרֻשׁ אוֹתָהּ עִתָּה בְּפָנֶינוּ.

7 ב. הָיָה לָהּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁהִיא גֵרֻשָׁה, אָף עַל פִּי שְׂאֵינן
8 שֵׁם גֵּט - הָרִי זֹו תִנְשָׂא לְכַתְחָלָהּ. הוֹצִיאָה גֵט
9 מִתַּחַת יָדָהּ וְאָמְרָה: גֵּרֻשְׁנִי בְּעָלִי בְּזָה - הָרִי זֹו
10 נֶאֱמַנְת וְתִנְשָׂא בּוּ, אָף עַל פִּי שְׂאֵינִי מְקַיֵּם⁸, כְּמוֹ
11 שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹.

(18) להתירה להנשא (בבא-בתרא קלה.). (19) שאסורה לכהונה אם ימות, וכן אינה מתייבמת אלא חולצת, שמא גרושה היא (שם). (20) ה'טור' (אהע"ז סי' קנב) הביא: "מכוין". (21) להכשילה, שלאחר שתינשא תצא מזה ומזה. (22) אולי צריך להיות "ובגט". ובכתי" התימנים, תיבת "או" ליתא. (23) בזה יישב רבינו את הקושיא, למה לא תהא האשה עצמה נאמנת באמרה נתגרשתי (ראה למעלה ה"ד). (24) בדפוסי רומי וקושטא, אין כל הפיסקא הזאת המוקפת לפנינו בסוגריים מרובעים. (25) גם בזה יישב, למה לא תהא היא עצמה נאמנת, שכל נאמנותה היא מפני שאינה מעיזה פניה בפני בעלה, אבל כאן כשהבעל מסייעה - יכולה להעזי, וראה גיטין סד, ב.

(7) ואפילו אומרים: עכשיו נתגרשה, והיא טוענת נאבד גיטי או נקרע הרי הם נאמנים (מגיד-משנה להלן ה"ו). וכן אמרו (כתובות פט.) "כשאין שם עידי גירושין", משמע מזה אילו היו לה עדים היא נוטלת כתובתה, ומכאן שהיא מותרת להנשא, כי כל שאינה יכולה להנשא - אינה גובה כתובתה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קנב, יא). (8) שלא זיהו חתימת העדים. (9) לעיל פ"ז ה"כ, ושם בבאורנו הבאנו הוכחות לדין זה. ולדעת הראב"ד אינה נאמנת עד שיקויים הגט.

33 ו. שְׁנַיִם אוֹמְרִים 'נִתְגַּרְשָׁה', וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים 'לֹא

12 ג. בָּא הַבַּעַל וְעָרְעָר: אִם אָמַר: לֹא נִתְתִּי לָהּ, אֲלֵא
13 נִפְל מִמֶּנִּי וּמְצָאָה אוֹתוֹ - אֵינִי נֶאֱמַנְת, שֶׁהָרִי הוֹדָה

1 נתגְרְשָׁה, אָפְלוּ הַפֶּעַל עוֹמֵד וְהִיא אוֹמֶרֶת לוֹ
2 'גְּרִשְׁתָּנִי' - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה, מִפְּנֵי
3 שְׁהַעֲדִים סוֹמְכִין אוֹתָהּ וְאֶפְשָׁר שְׁתַּעֲזוּ פְּנִיָּהּ. לְפִיכָךְ,
4 אִם נִשְׂאָת - תִּצְאָ 26 וְהוֹלֵךְ מִמֶּזֶר.

(26) כתובות כב, ב. וגיטין שם.

5 ז. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים? כִּשְׁאָמְרוּ 'עֲכָשְׁוּ
6 נִתְגַּרְשָׁה', שְׁהָרִי אוֹמְרִין לָהּ: אִם אָמַת הַדְּבָר -
7 הוֹצִיאִי גִטְךָ 27; אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֲדִים 'מִכַּמְּה יָמִים
8 נִתְגַּרְשָׁה' - יֵשׁ לוֹמַר אֲבָד הַגִּט. וְהוֹאִיל וְהִיא
9 אוֹמֶרֶת 'גְּרוּשָׁה אֲנִי בּוֹדָאִי, וְשָׁנֵי עֲדִים מְעִידִין לָהּ,
10 אַף עַל פִּי שְׁהַשְׁנִים מִכְחִישִׁין אוֹתָן, אִם נִשְׂאָת
11 לְאֶחָד מֵעֲדֵיהָ - לֹא תִצְאָ 28; שְׁהָרִי הִיא וּבַעֲלָהּ
12 יוֹדְעִין בּוֹדָאִי שְׁהִיא מְתַרְת, וְחֻזְקָה הִיא שְׁאִין
13 מְקַלְקְלִין עֲצָמָן. אֲבָל אִם נִשְׂאָת לְאַחַר, הוֹאִיל
14 וְהַדְּבָר אֲצִלוֹ סֶפֶק; וְכֵן אִם אָמְרָה 'אֲנִי יוֹדַעַת',
15 אָפְלוּ נִשְׂאָת לְאֶחָד מֵעֲדֵיהָ - הָרִי זֶה תִּצְאָ 29 וְהוֹלֵךְ
16 סֶפֶק מִמֶּזֶר.

(27) ואילו לא היו עדים מכחישים כנגדם, היתה מגורשת אם

טוענת נאבד הגט (מגיד-משנה, וראה למעלה הערה ו).

(28) כתובות, שם. וראה להלן הכ"ג, ולמעלה פ"י הט"ז.

(29) כתובות, שם.

17 ח. אָמְרוּ שְׁנַיִם 'רְאִינוּהָ שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה', וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים
18 'לֹא רְאִינוּהָ', אִם הָיוּ כֻּלָּם שְׂרוּיִם בְּחֻצֵר אַחַת - הָרִי
19 זֶה לֹא תִנָּשָׂא 30; וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצְאָ וְהוֹלֵךְ כְּשֶׁר,
20 שְׁבָנֵי אָדָם עֲשׂוּיִין לְגֶרֶשׁ בְּצַנְעָה 31.

(30) משום לזות שפתים, שיאמרו אילו נתגרשה היה קול

לדבר (רש"י כג.). (31) שם כג, א. ואין טענת לא ראינוה

- ראייה. וראה למעלה פ"ט מהל' אישות ה"ל.

21 ט. הָאֵשֶׁה שְׁלֹא הִחֲזִיקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְכֹא עַד אֶחָד
22 וְאָמַר: אֵשֶׁת אִישׁ הִיָּתָה וְנִתְגַּרְשָׁה, וְכֹא עַד אֶחָד
23 וְאָמַר: לֹא נִתְגַּרְשָׁה - הָרִי שְׁנִיָּהֶן מְעִידִין שְׁהִיא
24 אֵשֶׁת אִישׁ, וְאֶחָד מְעִיד שְׁהִיא גְרוּשָׁה, וְאִין דְּבָרֵינוּ
25 שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם. וְלְפִיכָךְ לֹא תִנָּשָׂא, וְאִם
26 נִשְׂאָת - תִּצְאָ 32.

(32) כתובות, שם. ולענין קידושין אינו כן, שהרי שניהם

מעידים שפנויה היתה קודם שנתקדשה, וכמבואר למעלה

פ"ט מהל' אישות ה"א.

27 י. אֵשֶׁה וְשָׁנֵי אֲנָשִׁים שְׁבָאוּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, זֶה
28 אוֹמַר: זֶה אֵשֶׁתִּי וְזֶה עַבְדִּי, וְזֶה אוֹמַר: זֶה אֵשֶׁתִּי וְזֶה
29 עַבְדִּי, וְהָאֵשֶׁה אוֹמֶרֶת: שְׁנִיָּהֶן עַבְדֵי - הָרִי הִיא
30 מְתַרְת לְכָל. וְאִם עַל פִּי שְׁשְׁנֵיהֶן הִחֲזִיקוּהָ בְּאֵשֶׁת
31 אִישׁ, הוֹאִיל וְכָל אֶחָד מֵהֶן הָעִיד לְעֲצָמוֹ, אִינָן
32 נְאֻמְנִין 33.

(33) קידושין סה, ב.

33 יא. שְׁלִיחַ קִבְלָהּ 34 שְׁהוֹצִיא גִט מִתַּחַת יָדוֹ, וְהַפֶּעַל
34 אוֹמַר: מִזֶּזֶף הוּא - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמֵינוּ אוֹ בְּעַדֵי
35 מִסִּידָה, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ 35. אָמַר הַפֶּעַל: לְפַקְדוֹן נִתְּנוֹ
36 לוֹ 36, וְהַשְׁלִיחַ אוֹמַר: לְגִרוּשִׁין נִתְּנוּ לִי - הַשְׁלִיחַ
37 נְאֻמְן 37. וְכֵן אִם הָיָה הַגִּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדֵי הָאֵשֶׁה,
38 וְהִיא אוֹמֶרֶת: שְׁלִיחַ זֶה נִתְּנוּ לִי, וְהַשְׁלִיחַ אוֹמַר: כֵּן
39 נִתְּנוּ לָהּ וְלְגִרוּשִׁין נִתְּנוּ לִי, וְהַפֶּעַל אוֹמַר: לֹא
40 נִתְּנוּ לוֹ אֶלָּא לְפַקְדוֹן - הַשְׁלִיחַ נְאֻמְן וְהִיא
41 מְגַרְשָׁת 38.

(34) שעשאתו האשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה, ומשיגייע
הגט לידו - תתגרש כאילו הגיע לידה, כמבואר לעיל פ"ו
ה"א. (35) לעיל ה"ג, בדין אשה עצמה המוציאה גיטה
מתחת ידה, והוא-הדין לשלוחה. (36) שיהא מוכן לגרש
בו כשירצה, ולא תורתו שליח קבלה, שתהא קבלתו כקבלת
האשה. (37) שהרי האמינו כשמסר הגט לידו (גיטין סד.
כרב חסדא). ואפילו אם שלשתם בעשר אחת, אין אומרים
אילו היה נותנו לגירושין היה נותנו ישר ליד האשה (שם
וברש"י. וכן פסק הר"ף בתשובותיו). (38) ואין אומרים
שאין השליח נאמן אלא כשהגט בידו, אלא הואיל ויכולה
להחזירו לידו - הרינו ככילו עדיין בידו ('בית שמואל'
אהע"ז סי' קמא ס"ק פג).

42 יב. אֲבָד הַגִּט, אַף עַל פִּי שְׁהַפֶּעַל אוֹמַר 'לְגִרוּשִׁין
43 נִתְּנוּ לְשְׁלִיחַ' וְהַשְׁלִיחַ אוֹמַר 'נִתְּנוּ לָהּ' 39 - הָרִי זֶה
44 סֶפֶק מְגַרְשָׁת 40; שְׁהָרִי הִחֲזִיקָה אֵשֶׁת אִישׁ, וְאִין כֹּאֵן
45 אֶלָּא עַד אֶחָד וּבַעֲלָהּ. וְאָפְלוּ אָמְרָה הָאֵשֶׁה: בְּפִנֵּי
46 נִתְּנוּ לוֹ לְגִרוּשִׁין וְנִתְּנוּ הַשְׁלִיחַ לִי - הוֹאִיל וְהַפֶּעַל
47 וְהַשְׁלִיחַ סוֹעֲדִין אוֹתָהּ, אֶפְשָׁר שְׁתַּעֲזוּ פְּנִיָּהּ, וְשְׁמָא
48 לֹא נִתְגַּרְשָׁה 41.

(39) מלשון זה משמע, שבשליח הולכה ידובר כאן, ואינה
מתגרשת אלא עד שיגיע הגט לידה, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה,
כי בשליח קבלה אין צורך שיאמר: נתתו לה, שאפילו לא
נתן לידה מתגרשת. (40) אולי שליח עשה שליחותו,
ומתוך ספק הוא, הולכים בו להחמיר, וחולצת ואינה
מתייבמת. וכן אם נתקדשה לאחר, צריכה גט משני (גיטין
סד:). "שאין אומרים באיסורין: חזקה שליח עושה
שליחותו להקל אלא להחמיר" (פ"ד מהל' תרומות ה"ו).
(41) גיטין, שם.

49 יג. שְׁלִיחַ קִבְלָהּ שְׁקִבְלָהּ גִט לְאֵשֶׁה וְשָׁלְחוּ לָהּ בְּפִנֵּי
50 שְׁנֵי עֲדִים 42, וְהָגִיעַ הַגִּט לְיָדָהּ וְנִשְׁלְתָהּ, וְהָרִי הַגִּט
51 יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, וְהִיא אֵינָה יוֹדַעַת אִם בְּעִלָּה
52 שְׁלְחוּהָ 43 לָהּ אוֹ שְׁלִיחַ קִבְלָהּ שְׁלָהּ אוֹ שְׁלְחוּהָ שָׁל
53 בְּעִלָּה 44 - הָרִי זֶה מְגַרְשָׁת, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ 45.

(42) שראו הגט בידו כששלחו לה. (43) שלא רצה בשליחה
לקבלה, ושלחו ביד שליח הולכה. (44) השליח הראשון
של בעלה, עשה שליח שני להולכה. (45) לעיל ה"א,
שהשליח נאמן לומר לגירושין נתנו לי, ואע"פ שאין השליח
עומד בפנינו, אולם הואיל והעדים מעידים שראו הגט יוצא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ב כסלו - ספר נשים - הלכות גירושין קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 וְצָרְתָּהּ⁶², וְיִבְמְתָהּ⁶³, וּבֵת בַּעֲלָהּ⁶⁴. אֶפְלוּ עִפּוּיִם⁶⁵
 24 הַמְּסִיחַ לְפִי תִמּוּ⁶⁵ - נֶאֱמַן, וּמְשִׂיאִין עַל פִּיו, כָּמוֹ
 25 שֵׁיתְבָּאֵר⁶⁶. וְאִם נִתְפַּנֵּן לְהַעֲדֵי - אֵינּוּ נֶאֱמָן⁶⁷.

60) יבמות קיז, א. ואם לאחר מות בעל זה שהוא קרובן, הלכה ונשאת לאיש אחר, נאמנות להעיד שמת בעלה האחרון, שאינן חשודות להעיד שקר אלא להפריד בינו ובינה בלבד (כסף-משנה). (61 שונאתה, שאומרת בלבה: זו תאכל כל יגיעי ועמלי, וכן בת חמותה אומרת: זו תירש כל עמל אבי ואמי ואני אדחה. (62) אשת תחרותה של בעלה, והן צוררות ואויבות זו את זו, וכן הכתוב אומר (שמואל א' א, ו) "וכעסתה צרתה", ומתכוונת לאוסרה על בעלה. (63) אשת אחי בעלה, ואפילו היא אחותה, חזקתה ששונאתה, כמבואר לעיל פ"ז ה"ג. וכן אמרו בירושלמי 'יבמות פט"ו ה"ד': "יבמתו אפילו אחותה". (64) זו באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה (רש"י יבמות קיז). וראה להלן פ"ג מהל' יבום ה"ו. ובירושלמי שם שנינו: "כשם שאינן נאמנות עליה, כך אינה נאמנת עליהן". וחכמינו המליצו על זה הפסוק: "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם" (משלי כז, יט) אם הוא שונא את זה - גם הוא שונאו, ולפיכך כלה פסולה להעיד לחמותה ולבת חמותה ולבת בעלה (יבמות שם). (65) משוחח ומספר דבר מה שלא בכוונה תחילה. (66) לקמן פ"ג ה"א, מיבמות קכא, ב. (67) יבמות, שם.

26 יז. וְכֵן הַפְּסוּל⁶⁸ בַּעֲבֵרָה מִן הַתּוֹרָה⁶⁹: אִם בָּא לְהַעֲדֵי
 27 בְּאִשָּׁה שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ - אֵינּוּ נֶאֱמָן⁷⁰, וְאִם הָיָה מְסִיחַ
 28 לְפִי תִמּוּ - נֶאֱמָן. אִין זֶה פְּחוּת מִן הַעִפּוּיִם⁷¹. אֲבָל
 29 פְּסוּל מִדְּבָרֵיהֶם⁷² - נֶאֱמָן לְעֵדוּת אִשָּׁה⁷³.

68) לעדות. (69) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה, כגון שאכל נבילות או חילל יום-טוב, או שהלווה ברבית קצוצה אע"פ שאינו לוקה, כמבואר בפ"י מהל' עדות ה"ג-ד. (70) יבמות כה, ב שהוא חשוד לשקר (ט"ז אהע"ז סי' יז סק"ב). (71) רי"ף, יבמות פט"ו. (72) שעבר עבירה שחיובה מדברי חכמים בלבד, כגון שאכל בשר עוף בחלב או שחילל יום-טוב שני של גלויות, וכן העובר על גזל של דבריהם, כגון מפריחי יונים ומשחקים בקוביא שהם אבק גזל, כמבואר בהל' עדות שם ה"ד. (73) יבמות כה, ב. השווה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ו, ולקמן הל' סוטה פ"א הט"ו.

30 יח. בָּא עֵד אֶחָד וְהַעֲדֵי שְׁמֵת בַּעֲלָהּ, וְהַתִּירוּהָ
 31 לְהִנָּשֵׂא עַל פִּיו, וְאַחֵר כֶּף בָּא אַחֵר וְהִכְחִישׁ אֶת
 32 הָרִאשׁוֹן וְאָמַר 'לֹא מֵת' - הָרִי זֶה לֹא תֵצֵא מִהַתְּרָה
 33 וְתִנָּשֵׂא; שְׁעַד אֶחָד נֶאֱמָן בְּעֵדוּת אִשָּׁה כִּשְׁנֵי עֲדִים
 34 בְּשָׂר עֲדִוּת, וְאִין דְּבָרֵיו שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם⁷⁴.

74) שם קיז, ב. השווה פ"א מהל' סוטה הט"ז, והל' רוצח פ"ט ה"ג.

35 יט. פֶּאוּ שְׁנֵיהֶם פְּאָחַד, זֶה אוֹמֵר 'מֵת' וְזֶה אוֹמֵר
 36 'לֹא מֵת', אִשָּׁה אוֹמֵרֵת 'מֵת' וְאִשָּׁה אוֹמֵרֵת 'לֹא מֵת'

מתחת ירו, אין לנו צורך לידע כיצד בא לירו, וכמבואר בהלכה הבאה.

1 יד. בָּא בַּעַל וְעָרַעַר שְׂלֵא כְּתָבוֹ, או שְׂהוּא גִט בְּטִל⁶⁶
 2 - יִתְקַיֵּם בְּחוֹתְמֵיו⁴⁷, שְׁהָרִי עֲדִים מְעִידִים שְׁהִגִּט
 3 שְׁנָתָנוּ לָהּ יֵצֵא מִתַּחַת יַד שְׁלוּחָה שְׂדֵרוּ פִּינְדָה; וְאִף
 4 עַל פִּי שְׂהִיא אֵינָה יוֹדַעַת⁴⁸, הָרִי הָעֲדִים יָדְעוּ⁴⁹. וְאִם
 5 לֹא נִתְקַיֵּם - אֵינָה מְגַרְשָׁתָּ⁵⁰.

(46) שנכתב שלא לשמה, או כתבו הסופר שלא ברשות הבעל והרי זה גט בטל, כמבואר לעיל פ"ב ה"ה. (47) יאושר ע"י זיהוי חתימות העדים, ואז אין משגיחים בערעור הבעל, כמבואר לעיל פ"ז ה"ו. (48) והרי הוא טוען טענת ודאי שהוא מזויף - בכל זאת הגט כשר, כיון שהעדים יודעים שהיה ביד שלוחה. (49) והרי זה כאילו השליח עומד בפנינו וטוען: לגירושין נתת לי, שאילו לקחו לפקדון לא היה שולחו לה. (50) שהרי הבעל עומד ומערער שלא כתבו, וכמבואר לעיל ה"א, שאין שליח לקבלה עדיף מהאשה עצמה, שאם הוציאה גט ובעלה מערער שהוא מזויף - יתקיים בחותמיו, והשווה לעיל פ"ז הכ"ד.

6 טו. מִי שְׁהַחֲזִיקָה אֶשֶׁת אִישׁ, וְהִלְכָה הִיא וּבַעֲלָהּ
 7 לְמַדִּינַת הַיָּם, וְשָׁלוּם פִּינּוּ לְבִינָה וְשָׁלוּם בַּעֲוֹלָם⁵¹,
 8 וּבָאָה וְאָמְרָה: מֵת בַּעֲלִי - נֶאֱמַנְתָּ, וְתִנָּשֵׂא או
 9 תִּתְיַבֵּם⁵². חֲזָקָה שְׂאֵינָה מְקַלְקֶלֶת עֲצָמָה⁵³ - וְתֵאָסֵר
 10 עֲצָמָה עַל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן וְעַל זֶה, וְתִפְסִיד כְּתַבְתָּהּ
 11 מִזָּה וּמִזָּה, וְלִהְיוֹת בְּנִיָּה מִמְזוּרִין⁵⁴ - בְּדָבָר הָעֲשׂוּי
 12 לְהַגְלוֹת לְכָל, וְאִי אֶפְשָׁר לְהִכְחִישׁ וְלֹא לְטַעַן טַעֲנָה;
 13 שְׂאִם הוּא חַי - סוּפוֹ לְבוֹא, או יוֹדַע שְׂהוּא חַי. וְכֵן
 14 אִם בָּא עַד אֶחָד וְהַעֲדֵי לָהּ שְׁמֵת בַּעֲלָהּ - תִּנָּשֵׂא עַל
 15 פִּיו, שְׁהַדְּבָר עֲשׂוּי לְהַגְלוֹת⁵⁵. אֶפְלוּ עֶבֶד או אִשָּׁה
 16 או שְׁפָחָה⁵⁶ וְעַד מִפִּי עַד⁵⁷ - מִפִּי עֶבֶד, מִפִּי שְׁפָחָה,
 17 מִפִּי קְרוֹבֵיו - נֶאֱמָנִים לֹאמַר 'מֵת פְּלוֹנִי', וְתִנָּשֵׂא
 18 אִשְׁתּוֹ⁵⁸ או תִּתְיַבֵּם עַל פִּיהֶם⁵⁹.

(51) אבל אם קטטה ביניהם או אם מלחמה בעולם - אינה נאמנת, כמבואר לקמן פ"ג ה"א-ב. (52) אם בעלה לא הניח בנים (יבמות קיד:). (53) שם קכ, א. (54) לעיל פ"י ה"ז. (55) יבמות קטו, א. (56) גויה שנמכרה לישראל וטבלוה לשם שפחה, שאינם כשרים להעיד עדות אחרת. (57) שלא ראה בעצמו את דבר העדות אלא שמעו מפי אחר, ואינו נאמן במקום אחר, כמבואר בפ"ח מהל' עדות ה"ה. (58) יבמות קכב, א. ראה להלן פ"ג הכ"ט. (59) שם צד, א: "עד אחד נאמן ביבמה". וכשם שעד אחד נאמן, כך כל אלו נאמנים כדין עדות מיתת הבעל (מגיד-משנה פ"ג מהל' יבום ה"ה).

19 טז. וְהַכֹּל נֶאֱמָנִים לְהַעֲדֵי לָהּ עֵדוּת זֶה, חוּץ מִחֲמַשׁ
 20 נְשִׂים, שֶׁחֲזַקְתָּם שׁוֹנְאוֹת זֶה אֶת זֶה, שְׂאִין מְעִידוֹת זֶה
 21 לְזֶה בְּמִיתַת בַּעֲלָהּ, שְׂמָא יִתְפַּנְּנוּ לְאֶסְרָה עָלֵיו וְעַדִּין
 22 הוּא קְנִיָּם⁶⁰. וְאֵלּוּ הֵן: חֲמוּתָהּ⁶¹, וּבֵת חֲמוּתָהּ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 - הָרִי זֶה לֹא תִנְשֵׂא, וְאִם נִשְׂאת - תִּצְאָה⁷⁵, מִפְּנֵי
2 שֶׁהִיא סִפְּקָה⁷⁶. וְאִם נִשְׂאת לְעַד שֶׁהָעֵיד לָהּ, וְהִיא
3 אֹמֶרֶת 'בְּרִי לִי שְׂמֵת'⁷⁷ - הָרִי זֶה לֹא תִצְאָה⁷⁸. בָּאוּ
4 שְׁנַיִם וְאָמְרוּ 'לֹא מֵת' - אָף עַל פִּי שְׁנֵינֵינוּ תִצְאָה⁷⁹.

- (75) שם קיז, ב - קיח, א. (76) והבא עליה, בספק כרת, כמבואר בכתובות כב, ב לענין שנים נגד שנים, והשווה לקמן הכ"ג. (77) ברור לי שמת. "אילו היה קיים, היה בא" (רש"י כתובות שם). אולם בר"ן שם מפרש: ברי לי, ש"ראיתיו מת". ויתכן, שזוהי גם כוונת רבינו (ביאור הגר"א אהע"ז סי' יז, לו). (78) "בירושלמי" יבמות פט"ו ה"ד, השוו דין זה לדין של "שנים ושנים" המבואר לקמן הכ"ג, שכשם שב"שנים ושנים", לא תצא אם נישאת לאחד מעדיה, כך באחד נגד אחד (מגיד-משנה), וכן בתוספתא יבמות פ"ד, ה"א. (79) יבמות קיז, ב.

- 5 כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸⁰ בְּשֶׁהִיָּה עֵד אֶחָד
6 שְׁנֵינֵינוּ עַל פִּי כְּמוֹ הַשְּׁנַיִם שֶׁבָּאוּ וְהִכְחִישׁוּ אוֹתוֹ,
7 כְּגוֹן שְׁנֵינֵינוּ עַל פִּי אִישׁ וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ 'לֹא
8 מֵת', אוֹ שְׁנֵינֵינוּ עַל פִּי אִשָּׁה אוֹ עַל פִּי עֲצָמָה וּבָאוּ
9 שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִין שֶׁל דְּבָרֵיהֶן וְאָמְרוּ 'לֹא
10 מֵת'; אֲבָל עַד פֶּשֶׁר אֹמֶר 'מֵת' וְנָשִׁים רַבּוֹת אֹמְרוֹת
11 'לֹא מֵת', אוֹ פְּסוּלִין⁸¹ אֹמְרִים 'לֹא מֵת' - הָרִי זֶה
12 בְּמַחְצָה עַל מַחְצָה⁸², וְאִם נִשְׂאת לְאֶחָד מֵעֲדֵיהֶן⁸³
13 וְהִיא אֹמֶרֶת 'וַדַּאי מֵת' - הָרִי זֶה לֹא תִצְאָה.

- (80) שאפילו אם נשאת - תצא. (81) ובכת"י התימנים: "או פסולין של דבריהם", וראה למעלה הי"ז. (82) ובדפוסים ראשונים: "כמחצה למחצה", וכן בכת"י התימנים. ואם באו בבית אחת לא תינשא, ואם נשאת תצא, אבל אם באו הנשים אחרי שהתירוה לינשא על-פי עד אחד הכשר, הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון ותינשא, שהראשון נחשב כשנים, והמכחישים נחשבים רק כאחד, וכמבואר לעיל הי"ח, וכן דעת רש"י (יבמות קיז:); וכן בשולחן ערוך אהע"ז סי' יז, לו. (83) לעד שהעיד לה שמת, וכמבואר לעיל הי"ט, וראה 'בית שמואל' לאהע"ז שם.

- 14 כ. אִשָּׁה אֹמֶרֶת 'מֵת' אוֹ הִיא שְׂאֵמְרָה 'מֵת בְּעָלֶי',
15 וְאַחַר כֵּן בָּא עַד פֶּשֶׁר וְאָמַר 'לֹא מֵת' - הָרִי זֶה לֹא
16 תִנְשֵׂא, וְאִם נִשְׂאת - תִּצְאָה⁸⁴.

- (84) כיון שהורע כח הנשים לגבי עד אחד, שכולן לגבי עד אחד הן כמחצה למחצה, כמבואר בהלכה הקודמת, הורע גם כח אשה אחת לגבי עד אחד, אפילו כשהיא העידה תחילה והתירוה להנשא על פיה (מגיד-משנה ע"פ יבמות קיז:). ונראה, שאם שתי העידו שמת והתירוה, ואח"כ בא עד אחד כשר ואמר לא מת - הרי זו לא תצא מהיתרה הראשון, שהן שקולות כמותן, והן התירוה תחילה, נמצא שהן כשנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים. וכמבואר לעיל הי"ח, ולפיכך לא ציין רבינו אלא: "אשה (אחת) אומרת מת" וכו' (מגיד-משנה).
- 17 כ. אִשָּׁה אֹמֶרֶת 'לֹא מֵת' וְשְׁתֵּי נָשִׁים אֹמְרוֹת

- 18 'מֵת' - הָרִי זֶה תִנְשֵׂא. וְכֵן אִם אָמְרוּ עֶשְׂרֵי נָשִׁים 'לֹא
19 מֵת' וְאַחַת עֶשְׂרֵה אֹמְרוֹת 'מֵת' - הָרִי זֶה תִנְשֵׂא.
20 שְׂאִין אֹמְרִים שְׁנַיִם כְּמֵאָה אֲלֵא בְּעֵדִים כְּשָׁרִים⁸⁵,
21 אֲבָל בְּפְסוּלִין - הַלֵּךְ אַחַר הָרֵב, בֵּין לְהַקְלֵם⁸⁶ בֵּין
22 לְהַחְמִיר⁸⁷.

- (85) ואז לא תינשא, ואם נשאת תצא, כמבואר בהלכה הבאה, כי ב"עדות כשרה, שנים כמאה ומאה כשנים" (שבועות מב.). (86) בענין שלפנינו. (87) כדין המוזכר בהל' כ' (יבמות קיז:).

- 23 כ.ג. שְׁנֵי עֲדִים אֹמְרִים 'מֵת' וְשְׁנַיִם אֹמְרִים 'לֹא
24 מֵת' - הָרִי זֶה לֹא תִנְשֵׂא, וְאִם נִשְׂאת - תִּצְאָה, מִפְּנֵי
25 שֶׁהִיא סִפְּקָה. וְאִם נִשְׂאת לְאֶחָד מֵעֲדֵיהֶן, וְהִיא אֹמֶרֶת
26 'בְּרִי לִי שְׂמֵת'⁸⁸ - הָרִי זֶה לֹא תִצְאָה⁸⁹.

- (88) "אין לבי נוקפי, שאילו היה קיים היה בא" (כתובות כב: וברש"י). (89) השווה לעיל הי"ז.

- 27 כ.ד. מִי שֵׁשֶׁת לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבָאָה אַחַת מֵהֶן וְאָמְרָה
28 'מֵת בְּעָלֶי' - הָרִי זֶה תִנְשֵׂא עַל פִּי עֲצָמָה, כְּמוֹ
29 שֶׁבָּאָרְנוֹס⁹⁰; וְצָרְתָה אֶסוּרָה, שְׂאִין צָרָה מֵעֵידָה
30 לְחִבְרָתָה⁹¹. וְאֲפִלּוּ נִשְׂאת זֶה תַּחְלָה⁹² - אִין אֹמְרִין:
31 אִלוּ לֹא מֵת בְּעָלָהּ לֹא הָיְתָה אוֹסְרָת עֲצָמָה עָלֶיהָ⁹³;
32 שְׂמָא מִשְׁנֵאָתָהּ בְּצָרְתָה רוּצָה הִיא שְׂיֹאסְרוּ שְׁתֵּיהֶן
33 עָלֶיהָ. זֹאת אֹמֶרֶת 'מֵת בְּעָלֶי', וְצָרְתָה מִכְּחֹשֶׁת אוֹתָהּ
34 וְאֹמֶרֶת 'לֹא מֵת' - הָרִי זֶה תִנְשֵׂא; כְּשֵׁם שְׂאִינָה
35 מֵעֵידָה לָהּ לְהַתִּירָהּ, כֵּן אִינָה יְכוּלָה לְהָעֵיד לָהּ
36 לְאֶסְרָה⁹⁴. זֹאת אֹמֶרֶת 'מֵת' וְצָרְתָה אֹמֶרֶת 'נְהַרְג' -
37 הַזֶּאִיל וְשְׁתֵּיהֶן אֹמְרוֹת שְׂאִינוּ קָיָם, הָרִי אִלוּ
38 יִנְשֵׂאוּ⁹⁵.

- (90) לעיל הט"ו. (91) לעיל הט"ז. (92) אחרי שהעידה על מות בעלה, הלכה ונשאת לאחר. (93) ומקיימת בעצמה: "תמות נפשי עם פלשתים" (יבמות קב.). וכן אמרו ב"ירושלמי" שם פט"ו ה"ז: "חשודה היא לקלקל עצמה, כדי לקלקל חברתה". (94) יבמות קיז, ב. (95) שם, א. ודין "עד אומר מת, ועד אומר נהרג" מבואר בשו"ע אהע"ז סי' יז, ס"ט.

יום רביעי י"ג כסלו ה'תשע"ט

פְּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

- (1) ביאר בו רבינו המשך דין נאמנות האשה לומר מת בעלה ופרטי דיני העדאת העדים בענין זה, וטעם למה התירו אשת איש בעדות קלושה.

- א. הָאִשָּׁה שְׂאֵמְרָה לְבַעְלָהּ: גִּרְשָׁתִּי בְּפָנַי פְּלוּנִי
וּפְלוּנִי, וּבָאוּ אוֹתָן הָעֲדִים וְהִכְחִישׁוּהָ, וְאַחַר כֵּן
הִלְכָה הִיא וּבַעְלָהּ, וְשָׁלוּם בְּעוֹלָם², וּבָאָה וְאָמְרָה:
מֵת בְּעָלֶי - אִינָה נֹאמֶת; שְׂוֵי הַחֲזָקָה שְׁקָרְנִית,
וְרוּצָה לְהַשְׁמִט מִתַּחַת בְּעָלָהּ. בָּא עַד אֶחָד וְהָעֵיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 לָהּ שְׁמַת בַּעֲלָהּ - לֹא תִנְשָׂא, שְׁמָא הִיא שְׂקָרָה
 2 אוֹתוֹ¹; וְאִם נִשְׂאת - לֹא תִצָּא, שְׁהָרִי יֵשׁ לָהּ עַד.
- 2) כלומר, אף על פי ששלום בעולם, וכל שכן כשמלחמה בעולם, שאינה נאמנת. (3) הואיל והחזקה שקרנית והוברר הדבר שהיא שונאתו, יש לחוש שהיא ממשיכה להישמט ממנו בתחבולות שקר אפילו עד כדי שכירת עד שקר.
- 3 ב. וְכֵן אִם הִיְתָה מִלְחָמָה בְּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: מַת
 4 בַּעֲלִי בַּמִּלְחָמָה - אֵינָה נֹאמֶנֶת, וְאִף עַל פִּי שְׁהִיָּה
 5 שְׁלוֹם בֵּינוּ לְבֵינָה; (שְׁמָא) תִּסְמָךְ דַּעְתָּה עַל דְּבָרִים
 6 שְׂרָבֵן לְמִיתָה וְתֹאמַר 'מַת'. כְּגוֹן שְׁנֵהֲרֵגוּ הָרֵאשׁוֹנִים
 7 וְהָאַחֲרוֹנִים שְׁהִיָּה בַּעֲלָהּ בְּאִמְצָעָן, שְׁהָרִי הִיא
 8 אוֹמְרָת: מֵאַחַר שְׁנֵהֲרֵגוּ אֵלָיו וְאֵלָיו, נִהְרַג הוּא בְּקַלְלָן.
 9 לְפִיקָף אֵינָה נֹאמֶנֶת, וְאִפְלוּ אָמְרָה 'מַת בַּמִּלְחָמָה
 10 וְקִבְרָתִיו'. אֲבָל אִם אָמְרָה 'מַת עַל מִטְתּוֹ'² - נֹאמֶנֶת.
- 4) אף על פי שאינה מוחזקת שקרנית, הואיל והיא מדברת מתוך אומדן ודמיון מוטעה, או מחמת בהלה קברה אחר וסוברת שזה בעלה. (5) שלא במלחמה, אלא על מטתו בביתו. (6) "והוא הדין אם אומרת שמת או נהרג רחוק מן המלחמה ... אפילו הלך שם סמוך למערכה לקנות שלל, נאמנת".
- 11 ג. לֹא הִחֲזָקָה מִלְחָמָה בְּעוֹלָם³, וּבָאָה וְאָמְרָה:
 12 מִלְחָמָה הִיְתָה בְּמִקוֹם פְּלוּנִי וְמַת בַּמִּלְחָמָה - לֹא
 13 תִּנְשָׂא לְכַתְחָלָהּ, וְאִם נִשְׂאת - לֹא תִצָּא.
- (7) כלומר, לא ידוע על מלחמה בעולם.
- 14 ד. וְכֵן הָאִשָּׁה שְׂאֵמְרָה: מַת בַּעֲלִי תַחַת הַמַּפְלֵת⁴ -
 15 אֵינָה נֹאמֶנֶת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלוֹמָה⁵ נְחֻשִׁים וְעַקְרָבִים,
 16 וְאָמְרָה: נִשְׂכּוּ נְחֹשׁ אוֹ עַקְרָב וְמַת - אֵינָה נֹאמֶנֶת,
 17 שְׁמָא תִּסְמָךְ דַּעְתָּה עַל רֵב אֲנָשִׁים שְׁמַתּוֹ כְּךָ
 18 בְּנִשְׂכִּיכָה¹⁰.
- (8) נפל הבית עליו, או שבאה רוח סערה והפילה כל בתי העיר, שמפולת הרי היא כמלחמה ואומרת כן על פי הדמיון. (9) כלומר, שנשלחו עליהם מן השמים. (10) וברור הדבר שאם אמרה מת על מטתו בביתו נאמנת בכל האופנים האלו, כמו שנאמנת בדין מלחמה.
- 19 ה. אָמְרָה: עֲשֵׂנוּ עֲלֵינוּ פִּית¹¹ אוֹ מַעֲרָה, הוּא מַת
 20 וְאֵנִי נִצְלָתִי - אֵינָה נֹאמֶנֶת; כְּשֵׁם שְׁנַעֲשֶׂה לָהּ נֵס כְּךָ
 21 נַעֲשֶׂה לוֹ. הִיְתָה שְׁנַת רַעְבוֹן וְאָמְרָה: מַת בַּעֲלִי -
 22 אֵינָה נֹאמֶנֶת¹²; מַת וְקִבְרָתִיו - נֹאמֶנֶת¹³.
- (11) הציתוהו באש ונתמלא עשן. (12) כי אפילו לא מת אומרת שמת, מתוך דמיונה וסמיכות דעתה, שבלי מזון לא יוכל לחיות ואף על פי שעזבתו חי. (13) כי ברעבון אינה בהולה כל כך לברוח, כי אין שם פחד חרב ואימת מוות, ובוודאי נתעסקה בו לקבורו, אבל במלחמה אינה נאמנת לומר: מת וקברתי, כי בהולה היא לברוח מפחד המלחמה,
- 1) ואין נתעסקה בו לקבור, ובוודאי היא מדמה והוזה הזייה בלבד.
 2) אָמְרָה: נִפְלוּ עֲלֵינוּ עֲפוֹ"ם אוֹ לִסְטִים, הוּא נִהְרַג
 3) וְאֵנִי נִצְלָתִי - נֹאמֶנֶת; שְׂאִין דְּרַפֵּן לְהַרְגַּת אֶת הַנְּשִׁים¹⁴
 4) כְּדֵי שְׂנֵאמַר: כְּשֵׁם שְׁנַעֲלָה הִיא כְּךָ נִצָּל הוּא.
 14) "אשה כלי זיינה עליה", אין הם הורגים אותה, שאינה בעלת מלחמה ומריבה כאיש, ומרחמים עליה. ובירושלמי אמרו: יכולה אשה להטמין את עצמה ולומר נכרייה אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר נכרי הוא".
 5) הִיָּה דְבָר בְּעוֹלָם וְאָמְרָה: מַת בַּעֲלִי - נֹאמֶנֶת.
 6) שְׂדָבָר פְּשׁוּט בְּפִי כָּל אָדָם, שְׁבִשְׁנַת הַדְּבָר זֶה חֵי וְזֶה
 7) מַת, וְאִפְשָׁר שְׂמִימוֹתוֹ בְּדָבָר נְעָרִים חֲזָקִים וְיִנְצְלוּ
 8) הַזְּקֵנִים הַחֹלִים, וְלִפִּי זֶה אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא
 9) סְמָכָה דַּעְתָּה עַל רֵב הַמַּתִּים.
 10) כְּכָר אָמְרָנוּ, שְׁעַד מִפִּי עַד כְּשֵׁר לְעֵדוֹת אִשָּׁה.
 11) בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? שְׁשִׁמְעָה מִפִּי בֶן דַּעַת שְׁמַת
 12) פְּלוּנִי, כְּגוֹן עֶבֶד אוֹ שְׂפָחָה¹⁵; אֲבָל אִם שְׁמַע מִפִּי
 13) שׁוֹטָה אוֹ מִפִּי קָטָן - אֵינּוּ מַעֲיֵד, וְאֵין סוֹמְכִין עַל
 14) דְּבָרֵיהֶם.
 15) והם בני דעת.
 16) שְׁמַע מִן הַתִּינּוֹקוֹת שֶׁהֵן אוֹמְרִין: עֲכָשִׁיו בָּאנוּ
 17) מִהַסֵּפֶד פְּלוּנִי, כְּךָ וְכָךְ סִפְדִּינִן הָיוּ שָׁם, וּפְלוּנִי
 18) הַחֶכֶם, וּפְלוּנִי עָלָה אַחַר מִטְתּוֹ, כְּךָ וְכָךְ עָשׂוּ
 19) בְּמִטְתּוֹ - הָרִי זֶה מַעֲיֵד מִפִּיהֶן עַל פִּי הַדְּבָרִים
 20) הָאֵלּוּ¹⁶ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן, וּמִשְׂאִין אֶת אִשְׁתּוֹ.
 16) שאין כאן עדות סתם, שאינם נאמנים עליה, אלא סיפור דברים מעסקי מיתתו שרק עכשיו ראו אותם.
 17) י. יִשְׂרָאֵל שְׂאֵמַר: הִרְגִּיתִי אֶת פְּלוּנִי - הָרִי זֶה תִּנְשָׂא
 18) עַל פִּיו; שְׂאִין אָדָם מִשִׁים עֲצָמוֹ רִשְׁעִי¹⁷, וְהָרִי הָעֵיד
 19) שְׁמַת¹⁸.
 17) להאמין לו שהוא בעצמו הרגו, שהרי קרוב הוא לעצמו וקרוב פסול לעדות, כי אילו היה נאמן לעצמו הרי נעשה רשע (שרצח את הנפש) וממילא אינו נאמן לעדות אשה, שהתורה אמרה: אל תשת ירך עם רשע להיות עד".
 18) ו"פלגינן דיבוריה", כלומר "מחלקים דיבורו" ומפרשים, שהיה עם הרוצחים והוא לא הרגו, נמצא נאמן הוא להשיאה ואינו נאמן על עצמו שהוא הרגו.
 19) יא. כְּכָר אָמְרָנוּ, שְׁהַעֲפוֹ"ם שְׁהִסִּית לְפִי תָמוּ -
 20) מִשְׂאִין עַל פִּיו. מִיַּצֵּד? הִיָּה עֲפוֹ"ם מִסִּית וְאָמַר:
 21) אוֹי לְפְלוּנִי שְׁמַת, בְּמָה הִיָּה נֶאֱחָה וְכִמְה טוֹבָה עָשָׂה
 22) עִמִּי; אוֹ שְׁהִיָּה מִסִּית וְאָמַר: כְּשִׁהִיָּתִי בָּא בְּדַרְךָ
 23) נִפְלוּ פְּלוּנִי שְׁהִיָּה מְהֻלָּף עִמָּנוּ וְמַת, וְתַמְהֵנִי לְדָבָר
 24) זֶה מִיַּצֵּד מַת פְּתָאם; וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵן
 25) מְרִאִין שְׂאִין פְּנִיתוֹ לְהָעֵיד - הָרִי זֶה נֹאמֶן¹⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19) אבל אם נתכוון להעיד אינו נאמן וכל שכן אם נתכוון להתירה להינשא - שאינו נאמן.

1 יב. וְשָׂרָאֵל שִׁשְׁמַע מֵעֶבְרָאֵם הַמְּסִיחַ לְפִי תָמוּ -
 2 מְעִיד שִׁשְׁמַע מִמֶּנּוּ, וְתִנְשָׂא עַל פִּיו. בְּמַה דְּבָרִים
 3 אֲמֹרִים? שְׂלֵא הִיתָה שֵׁם אֲמַתְלָא²⁰; אֲכַל אִם הִיתָה
 4 שֵׁם אֲמַתְלָא בְּשִׁיחַת הַעֶבְרָאִים שְׂמָא לֹא יתְכַוֵּן אֱלֵא
 5 לְדַבֵּר אַחַר, כְּמוֹ שְׂאֲמַר לְאַחַד: עֲשֵׂה לִי כָּף וְכָף,
 6 שְׂלֵא אַהֲרַג אוֹתָךְ פְּדָרְךָ שְׁהַרְגִיתִי פְלוֹנִי - אֵין זֶה
 7 מְסִיחַ לְפִי תָמוּ²¹, שְׂכֹנְתוֹ לְהַטִּיל אִימָה עַל זֶה.

20) תואנה, הנמקה למראית עין. 21) להאמינו על הריגת אותו פלוני ולהשיא אשתו.

8 יג. וְכֵן אִם שִׁמַּע מֵעֶרְכָּאוֹת²² שֶׁל עֶבְרָאִים שְׂאֲמָרוּ:
 9 הַרְגֵנוּ פְלוֹנִי - אֵינָם נֶאֱמָרִין, שֶׁהֵן מַחֲזִיקִין יְדֵי עֲצָמָן
 10 בְּכֶזֶב פְּדֵי לְהַטִּיל אִימָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדְבָרִים אֱלוֹ.

22) בתי משפט.

11 יד. עֶבְרָאִים שֶׁהִסִּיחַ לְפִי תָמוּ תְּחִלָּה, אָף עַל פִּי
 12 שִׁשְׂאָלוּ אוֹתוֹ אַחַר כֵּף וּבְדַקוּהוּ עַד שִׁפְרָשׁ כָּל
 13 הַמְּאָרֶע - הָרִי זֶה נֶאֱמָן, וּמִשִּׂיאִין עַל פִּיו.

14 טו. כְּכֹר הוֹדַעְנוּ, שֶׁהַעֵד שְׂאֲמַר 'שִׁמַּעְתִּי שְׂמַת
 15 פְלוֹנִי', אֲפִלּוּ שִׁמַּע מֵאִשָּׁה שִׁשְׁמַעָה מֵעֶבֶד - הָרִי זֶה
 16 פֶּשֶׁר לְעֵדוֹת אִשָּׁה, וּמִשִּׂיאִין עַל פִּיו²³. אֲכַל אִם אָמַר
 17 הַעֵד אוֹ הָאִשָּׁה אוֹ הָעֶבֶד: מַת פְלוֹנִי וְאֲנִי רֵאִיתִיו
 18 שְׂמַת - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: הֵיאָף רֵאִיתָ וּבְמַה יִדְעָתָ
 19 שְׂמַת? אִם הַעֵיד בְּדַבֵּר כְּרוּר - נֶאֱמָן, וְאִם הַעֵיד
 20 בְּדְבָרִים שְׂרָבֵן לְמִיתָה²⁴ - אֵין מִשִּׂיאִין אֵת אִשְׁתּוֹ;
 21 שְׂאֵין מְעִידִין עַל הָאָדָם שְׂמַת אֱלֵא כְּשִׂרְאוּהוּ שְׂמַת
 22 וְדַאי וְאֵין בּוֹ סֶפֶק.

23) ואף על פי שאין אנו יודעים כיצד ידע האומר הראשון שזה מת, הואיל ואי אפשר לנו לבודקו - שהרי אינו בפנינו - אנו סומכים שבוודאי ראהו מת ממש ומשיאים את אשתו. 24) ומיעוטם לחיים, וייתכן שגם זה נמלט והוא חי.

23 טז. כִּיצַד? רְאוּהוּ שֶׁנִּפְּלַ לֵינָם, אֲפִלּוּ טַבַּע בֵּינָם
 24 הַגְּדוֹל - אֵין מְעִידִין עָלָיו שְׂמַת, שְׂמָא יִצָּא בְּמִקּוּם
 25 אַחַר. וְאִם נִפְּל לְמִים מִקְּבָצִים, כְּגוֹן בּוֹר אוֹ מַעְרָה,
 26 שְׂעוּמַד וְרוּאָה כָּל סִבְיָיו²⁵, וְשָׁהָה פְּדֵי שִׁתְּצָא
 27 נִפְשׁוֹ²⁶ וְלֹא עָלָה - מְעִידִין עָלָיו שְׂמַת, וּמִשִּׂיאִין אֵת
 28 אִשְׁתּוֹ. וְכֵן אִם הִשְׁלִיכוּהוּ בֵּינָם, וְהִשְׁלִיכוּ מִצוּדָה²⁷
 29 אַחֲרָיו וְהָעֵלוּ מִמֶּנּוּ אֲבָרֵי²⁸ שְׂאֵי אֲפֶשֶׁר שִׁינְטֵל מִן
 30 הַחַי וְיִחְיֶה - הָרִי זֶה מְעִידִין עָלָיו שְׂמַת, וּמִשִּׂיאִין
 31 אֵת אִשְׁתּוֹ²⁹.

25) "מים שיש להם סוף - אשתו מותרת ושאינ להם סוף אשתו אסורה". 26) והוא כשלוש שעות. 27) רשת. 28) והכירו על ידי סימן מובהק שאבר זה של המושלך הוא.

30) מאורת חיות. 31) על ידי שדוחקם בנפילתו כשעומד עליהם מזיקים אותו. 32) והוא הדין ליורה של מים ורתחים, העומדת על האש. 33) הקנה והוושט.

34 יח. רְאוּהוּ צְלוּב³⁴ וְהַעוֹף אוֹכֵל בּוֹ, אָף עַל פִּי
 35 שֶׁדְּקָרוּהוּ אוֹ יָרוּ בּוֹ חֲצִים - אֵינּוּ מְעִידִין עָלָיו שְׂמַת.
 36 וְאִם רָאוּ הַעוֹף אוֹכֵל בְּמִקּוּם שֶׁהִנְפִּישׁ יוֹצֵאָה
 37 בְּנִטְיָלוֹ, כְּגוֹן מַחוּ אוֹ לְבוֹ אוֹ כְּנֵי מַעֲיו - הָרִי זֶה
 38 מְעִיד עָלָיו שְׂמַת.

34) תלוי.

35 יט. עַד אֶחָד אוֹמַר: רֵאִיתִיו שְׂמַת בְּמִלְחָמָה אוֹ
 36 בְּמַפְלָת, אוֹ שִׁטְבַּע בֵּינָם הַגְּדוֹל וְמַת³⁵, וְכִיּוּצָא
 37 בְּדְבָרִים אֱלוֹ שְׂרָבֵן לְמִיתָה: אִם אָמַר 'קְבַרְתִּיו' -
 38 נֶאֱמָן, וְתִנְשָׂא עַל פִּיו³⁶; וְאִם לֹא אָמַר 'קְבַרְתִּיו' -
 39 לֹא תִנְשָׂא, וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא.

35) ששהה שם כדי שתצא נפשו ולא עלה. 36) ואף על פי שאשה אינה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה וקברתיו, יש לחלק ביניהם, כי האשה מתוך צער גופה וחשקה להינשא עלולה לשקר ולומר קברתיו, או שקברה אדם אחר וסוברת שזהו בעלה, ואומרת בדומה, אבל עד המעיד למה יעיד שקר, ואין דמינו מטעהו כל כך.

37 כ. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהַעֵיד לָהּ עַד אֶחָד שִׁטְבַּע בְּעֵלָה
 38 בֵּינָם אוֹ בְּמִים שְׂאֵין לָהֶם סוּף וְלֹא עָלָה³⁷, וְאָבַד זְכָרוֹ
 39 וְנִשְׁתַּכַּח שְׂמוֹ - הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא עַל עֵדוֹת זוֹ, כְּמוֹ
 40 שִׁבְאַרְנַי³⁸; וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא. וְאֲפִלּוּ הָיָה
 41 הַעֶבְרָאִים שֶׁהִסִּיחַ לְפִי תָמוּ וְאָמַר 'טַבַּע פְלוֹנִי בֵּינָם',
 42 וְנִשְׂאָת עַל פִּיו - הָרִי זֶה לֹא תִצָּא. וְחֻכָּם שֶׁהוֹרָה
 43 לְהַשִּׂיאָה לְכַתְּחִלָּה - מְנַדִּין אוֹתוֹ³⁹.

37) ששהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו. 38) ואפילו אם שניים מעידים כך הרי זו לא תינשא, הואיל ואינם מעידים אלא על הטביעה ולא על המיתה. 39) ואם הודה שטעה - אף על פי שכבר נישאת על פיו אין מנדין אותו.

40 כא. מְצָאוּהוּ הָרוּג אוֹ מַת: אִם פְּדַחְתּוּ⁴⁰ וְחָטְמוּ
 41 וּפְרָצוּף פְּנָיו קִימִין, וְהִפְרִיזוּהוּ בְּהֵן שֶׁהוּא פְלוֹנִי -
 42 מְעִידִין עָלָיו⁴¹; וְאִם נָטַל אֶחָד מֵאֱלוֹ, אָף עַל פִּי

- 1 וַיֵּשׁ לָהֶם סִימָנִין בְּגוּפוֹ וּבְכַלְיוֹ⁴², וְאָפְלוּ שׁוּמְאָא⁴³ -
 2 אֵין מְעִידִין עָלָיו, שְׁמָא אַחַר הוּא. בְּמָה דְּבָרִים
 3 אַמּוּרִים⁴⁴? בְּשִׂרְאוּהוּ בְּתוֹךְ שְׁלֶשָׁה יָמִים אַחַר
 4 הַרְיָגְתּוֹ אוֹ אַחַר מִיתָתּוֹ; אֲבָל אַחַר שְׁלֶשָׁה - אֵין
 5 מְעִידִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁפְּרָצוּף פְּנָיו מִשְׁתַּנָּה.
- 40 מצחו. (41) שכן כתוב: "הכרת פניהם ענתה בם", הרי
 שאין עדות בשאר הגוף אלא בהכרת פנים. (42) בגדיו.
 43 יבלת, שהיא סימן מובהק במקצת. (44) שמעידים על
 פרוצוף פניו וחוטמו.
- 6 כב. טבע פִּים וְהִשְׁלִיכוּ הַיָּם לַיְבֵשָׁה אָפְלוּ אַחַר כְּמָה
 7 יָמִים⁴⁵, אִם הִפְרִירוּ פְּנָיו וְחִטְמוֹ - מְעִידִין עָלָיו,
 8 שְׂאִינוּ מִשְׁתַּנָּה בְּמִים אֲלָא לְאַחַר זְמַן מְרַבָּה⁴⁶. וְאִם
 9 שָׁהָה בַּיְבֵשָׁה אַחַר שֶׁהִשְׁלַף מִן הַיָּם שְׂתִים עֲשָׂרָה
 10 שָׁעוֹת וְנִתְפַּח⁴⁷ - אֵין מְעִידִין עָלָיו, שֶׁהָרִי גִשְׁתַּנָּה.
 11 כְּשֶׁמִּסְתַּכְּלִין בְּצוּרְתּוֹ פְּדֵי הַפִּירוֹ לְהַעִיד עָלָיו⁴⁸ -
 12 בּוֹדְקִין אוֹתוֹ וְרוֹאִין אוֹתוֹ אָפְלוּ בְּלִילָה לְאוֹר הַגֶּר
 13 אוֹ לְאוֹר הַלְבָנָה.
- 45) לטביעתו. (46) שהמים צומתים צורת הפנים ואין
 מניחים אותם לנפוח ולהשתנות. (47) נפחו פניו.
 48) כשמת או נהרג.
- 14 כג. ראו אַחַד עוֹמֵד מִרְחוֹק, וְאָמַר⁴⁹ שֶׁהוּא פְּלוּנִי
 15 בֶּן פְּלוּנִי, אוֹ פְּלוּנִי מִמְּקוֹם פְּלוּנִי, וְהָרִי גִשְׁכוּ נֶחֶשׁ
 16 וְהָרִי הוּא מֵת, וְהִלְכוּ וּמִצְאוּהוּ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה וְלֹא
 17 הִפְרִירוּהוּ - הָרִי אֵילוּ מִשְׂאִיִן אֶת אִשְׁתּוֹ⁵⁰.
- 49) על עצמו הוא אומר. (50) שאפשר שנשכו בפנים
 ונתפח שנשתנה צורתו.
- 18 כד. בָּא אַחַד וְאָמַר: אָמַרוּ לִי בֵּית דִּין אוֹ אֲנָשִׁים:
 19 כְּשִׁתְּלַף לְמִקוֹם פְּלוּנִי, אָמַר לָהֶם שְׁמַת יִצְחָק בֶּן
 20 מִיכָאֵל; וְכֹא הִשְׁלִיחַ וְאָמַר לָנוּ, וְהִשְׁלִיחַ אֵינוּ יוֹדַע
 21 מִי הוּא זֶה, הוֹאִיל וְאָנוּ יוֹדְעִים פְּלוּנִי הַיּוֹדַע בְּשֵׁם
 22 זֶה - הָרִי אִשְׁתּוֹ מִתְּרַת, וְאֵין אוֹמְרִין שְׁמָא יִצְחָק בֶּן
 23 מִיכָאֵל אַחַר הוּא שְׁמַת⁵¹.
- 51) הואיל ולא הוחזקו באותו מקום שניים בשם זה, ואפילו
 הוחזקו, אם אחד מהם חי - משיאים את אשתו של השני.
 אבל אם הוחזקו ואין ידוע בכל אחד מהם אם הוא חי או
 מת, לא תינשא אשתו של אחד מהם עד שיתברר מי הוא
 המת.
- 24 כה. יֵצֵא עֲכוּ"ם וְיִשְׂרָאֵל מִמְּמַנּוּ לְמִקוֹם אַחַר, וְכֹא
 25 הָעֲפוּ"ם וְהִסִּיחַ לְפִי תָמוּ וְאָמַר: אִישׁ שִׂיֵּצָא עִמִּי
 26 מִפְּאֵן מֵת - מִשְׂאִיִן אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאָף עַל פִּי שְׂאִיִן
 27 הָעֲפוּ"ם יוֹדַע אוֹתוֹ הָאִישׁ. וְהוּא, שִׂיאֵמַר
 28 'קְבַרְתִּיו'⁵².
- 52) הואיל ואינו מכירו וגם לא נקב בשמו אינו נאמן עד
 שיאמר "קברתי", כי חוששים שמא הוא אומר על פי
- אומדן וסמיכות דעתו בלבד, אבל כשמכירו ובקי בשמו, כל
 שאמר מת נאמן ואפילו כשלא יאמר "קברתי".
- כז. וכן אם יֵצֵאוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּאֶחָד מִמְּקוֹם²⁹
 לְמִקוֹם, וְהֵן אֲסוּרִין בְּקוּלָּר אוֹ נוֹשְׂאִים גְּמָלִים⁵³
 וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלוּ, וְהִסִּיחַ הָעֲפוּ"ם לְפִי תָמוּ³¹
 וְאָמַר, שֶׁעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים שֶׁהִלְכוּ מִמְּקוֹם פְּלוּנִי לְמִקוֹם³²
 פְּלוּנִי וְהֵם נוֹשְׂאִים כֶּף וְכַף מֵתוֹ בְּלָם⁵⁴ וְקַבְּרָנוּם⁵⁵ -
 34 מִשְׂאִיִן אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן⁵⁶.
- 53) כלומר: אסורים בקולר שהם שלשלאות של ברזל, או
 שאסורים בחבלים כבדים, שמושכים בהם גמלים.
 54) הרי שלושה סימנים: מניין האנשים, וסימון יציאתם
 ממקום פלוני למקום פלוני (וידענו בהם שכן הוא) וגם
 סימן הקולר שבצוואריהם, שאם לא כן, יש לחוש שמא אלה
 או מקצת מהם הלכו ונפרדו בדרך, ואחרים באו במקומם.
 55) הואיל ואין הגוי מכיר את האנשים צריך הוא לומר:
 "קברנום". (56) "מעשה בשישים בני אדם שהיו מהלכים
 לכרכום ביתר (כשבאה ביתר בצמור) ובא גוי ואמר חבל על
 שישים בני אדם שהיו מהלכים בדרך ביתר, שמתו וקברתים
 והשיאו את נשותיהם".
- כז. יִשְׂרָאֵל שְׂאֵמַר: מֵת אִישׁ יְהוּדִי עִמָּנוּ בְּמִקוֹם³⁵
 פְּלוּנִי, כֶּף וְכַף צוּרְתּוֹ וְכַף הָיוּ סִימָנָיו - אֵין אוֹמְרִים³⁶
 בְּאֶמֶד הַדְּעַת פְּלוּנִי הוּא, עַד שִׁיעִיד הָעֵד שֶׁהוּא³⁷
 פְּלוּנִי וְיִזְכִּיר שְׁמוֹ וְשֵׁם עִירוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: אַחַד³⁸
 יֵצֵא עִמָּנוּ מְעִיר פְּלוּנִית וְמֵת⁵⁷ - מִחֲפָשִׁין בְּאוֹתָהּ³⁹
 הָעִיר, אִם לֹא יֵצֵא מִשָּׁם אֲלָא הוּא - תִּנְשָׂא אִשְׁתּוֹ⁵⁸.
 40
- 57) ולא הזכיר שמו כלל. (58) "והוא הדין בגוי מסיח לפי
 תומו".
- כח. מִצְּאוּ פְּתוּב בְּשִׁטְרָא⁵⁹: מֵת אִישׁ פְּלוּנִי בֶּן פְּלוּנִי
 41 אוֹ נְהַרְג פְּלוּנִי בֶּן פְּלוּנִי, וְנוֹדַע שָׂהָה כְּתֵב יִשְׂרָאֵל -
 42 הָרִי זֶה תִּנְשָׂא אִשְׁתּוֹ⁶⁰. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁתַּתַּק, וּבְדָקוֹ
 43 אוֹתוֹ כְּדָרְךָ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין וְנִמְצְאוּ דַעְתּוֹ מְכַוְנָת,
 44 וְכֵתֵב שְׁמַת פְּלוּנִי בֶּן פְּלוּנִי - סוֹמְכִין עַל כְּתִיבָתּוֹ
 45 וְתִנְשָׂא. וְאֵין בּוֹדְקִין עַדִּי אִשָּׁה בְּדִרְיִשָּׁה⁶¹ וְחִקְיָה⁶².
 46 שְׁלֹא אָמַרוּ חֲכָמִים בְּדָבָר לְהַחְמִיר אֲלָא לְהַקְלִי⁶³,
 47 מְשֻׁם הַתְּרַת עֲגוּנָה.
 48
- 59) שהיה כתוב וחתום, אבל בלא חתימה אין הכתב מועיל.
 60) אף על פי שאין עדות מתקבלת מן הכתב, שהתורה
 אמרה "על פי שניים עדים" - "מפיהם ולא מפי כתבם" -
 בעדות אשה הקילו, כשם שהתירו בעד מפי עד. וכל זה
 כשכתבו ישראל, אבל כתבו גוי - לא תינשא, שלא הוכשר
 גוי אלא במסית לפי תומו. (61) בדיקות העדים לראות אם
 דבריהם מכוונים, שמדקדים עליהם שתיים ושלוש פעמים
 לראות אם אין סתירות בדבריהם. (62) כיוון הזמן והמקום,
 באיזה יום ובאיזו שעה וכו'. (63) "וכל המחמיר ודורש
 וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חכמים
 נוחה הימנו". אבל במקום שיש לחוש לערמה צריך לדרוש
 ולחקור.

16 א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שֵׁיבָם⁴ אָדָם אֲשֶׁת אָחִיו
17 מֵאֵבִי⁵, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִן הָאֲרוּסִין⁶, אִם מֵת
18 בְּלֹא זָרַע; שְׁנָאֲמַר: וּבֵן אִין לוֹ, יְבָמָה יָבֵא עֲלֶיהָ.
19 וּמִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ צָרִיף לְקַדֵּשׁ יְבָמָתוֹ⁷, שָׁזוֹ אֲשֶׁתוֹ
20 הִיא שֶׁהִקְנֵנו אוֹתָהּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם⁸, אֲלֵא יָבֹוא עֲלֶיהָ⁹
21 וּכְתַבְתָּהּ עַל נִכְסֵי בַעְלָהּ שְׁמַת¹⁰.

(4) מלשון הכתוב (דברים כה, ה) "יבמה יבוא עליה, ולקחה לו לאשה ויבמה". (5) יבמות יז, ב. (6) שם יג, ב. (7) בכסף או בשטר. (8) במיתת בעלה הווקקה ממילא לאחיו (יבמות לט.). (9) מתייחד עמה בפני שני עדים ובוועלה כמו בכל קידושי ביאה ('שליטי הגיבורים' בהגהותיו לרי"ף יבמות סוף פ"ג). כאמור, כל זה אינו אלא מן התורה, אבל מדרבנן לא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדשנה תחילה בכסף או בשטר, כמבואר להלן פ"ב, ה"א. (10) יבמות לט, א. שהואיל והקנו לו אשה מן השמים, אינו בדין שהיבם ישעבד נכסיו לכתובתה ולא יוכל למכרם בכל עת שירצה, אלא שעבוד כתובתה על נכסי בעלה הראשון ואין היבם יכול למכרם בין קודם יבום בין אחר יבום, אבל אם אין לה כתובה מהראשון, יכתוב לה יבמה כתובה מאה זוז, וכל נכסיו אחראים לכתובתה, כמבואר למעלה פכ"ב מהל' אישות הי"ד.

22 ב. לֹא רְצָה לִיבָם¹¹ או שְׁלֵא רְצָתָהּ הִיא¹² - תְּרִי זֶה
23 חוֹלְצִין¹³ לָהּ¹⁴, וְאֶחָד כֶּף תְּהִיָּה מִתְּרַת לְהַנְשֵׂא
24 לְאַחֲרָי¹⁵. וּמִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְחַלְצֵן אִם לֹא רְצָה
25 לִיבָם, שְׁנָאֲמַר: וְחַלְצָה נַעֲלוֹ וְגוֹ'. וּמִצְוַת יָבוּם
26 קוֹדֶמֶת¹⁶ לְמִצְוַת חַלְיָצָה.

(11) שנאמר (דברים כה, ז, ט): "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו - ונגשה יבמתו - וחליצה נעלו". (12) שאמרה מאוס הוא עלי (להלן פ"ב ה"י - מגיד-משנה), או שהיה מוכה שחין (שם הי"ד - 'מעשה רוקח'). (13) היא חולצת את נעלו מעל רגלו, אלא מתוך שהיבם מסייע בחליצה, שצריך שיתכוין לחלוץ (להלן פ"ד ה"ח), לפיכך שונה בכל מקום 'חולץ'. ואמנם חרש שאינו בר כוונה, נאמר בו (יבמות קד): "החרש שנחלץ" (פירוש המשנה לרבינו שם, ובינומקי יוסף' שם). (14) בעל כרחו, כמבואר לקמן פ"ב, ה"י. (15) שפקעה מעליה זיקת היבם. (16) יבמות לט, ב. כדעת רבנן ולא כאבא שאול. ואף אם אינו מתכוין לשם מצוה, אלא לשם נוי או לשם ממון, אין זה כפוגע באיסור ערוה (איסור אשת אח) "לפי שמאחר שנסתלק ממנה איסור הערוה כשמת אחיו בלא בנים, הרי הוא מותר ואפילו נתכוין שלא לשם מצוה, ולפיכך יהיה הדין, שמצות יבום קודמת למצות חליצה בכל זמן" (רבינו בפירושו למשנה, בכורות פ"א, מ"ז). וראה למעלה פ"י מהל' גירושין הט"ז ובהערה צד. ולפי שמצות יבום קודמת למצות חליצה, אם לא רצתה היבמה להתייבם, דינה כדין מורדת, להלן פ"ב ה"י, אבל אנו פוסקים להלכה שמצות חליצה קודמת למצות יבום, "ואם שניהם רוצים ביבום, אין מניחים אותם לייבם אלא-אם-כן יניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה" (אה"ע"ז סי' קפה ס"א).

1 כט. אֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיהָ שֶׁהִתִּירוּ חֻמְמֵי הָעֲרוּה
2 הַחֲמוּרָה⁶⁴ בְּעֲדוֹת אִשָּׁה⁶⁵ או עֶבֶד או שְׁפָחָה או
3 עֲבוֹ"ם הַמְּסִיחַ לְפִי תַמּוֹ, וְעַד מִפִּי עַד, וּמִפִּי הַכֶּתֵב,
4 וּבְלֹא דְרִישָׁה וְחֻקִּיהָ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, שְׁלֵא הַקְּפִידָה
5 תּוֹרָה עַל הַעֲדַת שְׁנֵי עֲדִים וְשִׁאָר מִשְׁפְּטֵי הָעֲדוֹת⁶⁶
6 אֲלֵא בְּדָבָר שֶׁאִין אִתָּה יְכוּל לְעַמֵּד עַל בְּרִי⁶⁷ אֲלֵא
7 מִפִּי הָעֲדִים וּבְעֲדוֹתֶיךָ, כְּגוֹן שֶׁהִעִידוּ שְׁזָה הָרַג אֵת
8 זֶה⁶⁸ או הִלּוּה אֵת זֶה; אֲבָל דְּבָר שֶׁאֲפָשֶׁר לְעַמֵּד עַל
9 בְּרִי שְׁלֵא מִפִּי הָעֵד הַזֶּה, וְאִין הָעֵד יְכוּל לְהַשְׁמִט
10 אִם אִין הַדְּבָר אֲמַת, כְּגוֹן זֶה שֶׁהִעִיד שְׁמַת פְּלוֹנִי⁶⁹
11 - לֹא הַקְּפִידָה תּוֹרָה עֲלָיו, שֶׁדְּבָר רְחוּק הוּא שֶׁיַּעֲיֵד
12 בּוֹ הָעֵד בְּשִׁקְרָו⁷⁰. לְפִיכֶךָ הִקְלּוּ חֻמְמֵי בְּדָבָר זֶה
13 וְהֶאֱמִינוּ בּוֹ עַד אַחַד, מִפִּי שְׁפָחָה וּמִן הַכֶּתֵב וּבְלֹא
14 דְרִישָׁה וְחֻקִּיהָ, פְּדִי שְׁלֵא תִשְׁאַרְנָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל
15 עֲגוּנוֹת⁷¹.

(64) איסור ערוה שהוא חמור ועונשו מיתת בית דין. (65) שאשה נאמנת בעדות זו. (66) כגון דרישה וחקירה. (67) =בירור. (68) שלולא העדאתם לא היינו יודעים אף פעם אם זהו הרוצח. (69) שאם יבוא חי לפנינו - יתגלה שקרו. (70) כאמרם ז"ל: "דבר העשוי להיגלות אין אנשים משקרים בו". (71) שלא תאמר מה ראו חכמים על ככה להקל בדבר, בעוד שבהרבה מקומות חזמירו בדבר שהוחזק בו איסור לא להאמין עד אחד אפילו בדבר העשוי להיגלות, כגון חתיכת חלב מונחת לפנינו ובא עד אחד ואמר זה שומן ולא חלב - אינו נאמן, לפיכך מנמק רבנו, שמשום התרת עגונה ראו חכמים להקל בזה.

סְלִיקוּ הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין

הַלְכוֹת יָבוּם וְחַלְיָצָה

יֵשׁ בְּכֻלְלֵן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּמִצְוָה אַחַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֶרֶטְן: (א) לִיבָם. (ב) לְחַלְצֵן. (ג) שְׁלֵא תִנְשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתְּסִיר רְשׁוֹת הַיָּבָם מֵעֲלֶיהָ. וְהֶאֱשֶׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לִיבּוּם נְקֻרָאֵת זְקוּקָה לִיבּוּם, וְרְשׁוֹת הַיָּבָם נְקֻרָאֵת זְקָה².

וּבְאִוָּר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפֶרְקִים אֵלוֹ:

(1) "לייבם - לחלוץ", שמצות ייבום קודמת למצות חליצה, כדלהלן ה"ב. (2) לשון קשר, ככתוב (איוב לו, ח) "ואם אסורים בזיקים" (רמ"א לאה"ע"ז סי' קנז, ס"א), שכן כל יבמה קשורה ואגודה לרשות היבם עד שייבמה או שתחלוץ, כמבואר בסמוך.

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן³

(3) כלל בו רבינו מצות יבום ושהיא קודמת למצות חליצה, איזה זרע פוטר ואיזה אח זוקק, יש לאח המת כמה נשים, מתו לו כמה אחים ונפלו נשותיהם לפניו, כנס יבמתו וגרשה מותר להחזירה, יבומו של קטן ושל קטנה וחליצתם, חדשי הבתנה, יבומה וחליצתה של מעוברת.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ג כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא ישראל גמור, שהרי שחררו, בכל זאת אינו פוטר מביבום לפי שאינו נחשב כבנו. ולדעת קצת גאונים "מי שיש לו בן משפחתו חוששים לו, ולא תתייבם אשתו, שמה שחרר שפחתו ואחר-כך בא עליה. . . שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות". והביא רבינו את דבריהם בפ"י מהל' גירושין הי"ט, וכתב עליהם: "וכל הדברים האלה רחוקים הם. . . ואין ראוי לסמוך עליהם, שלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד. . . בשפחה או גויה שאינה בת קידושין אין חוששין להן כלל. . . עד שידוע בוודאי שנשתחררה אמו או נתגיירה".

- ה. מי שמת והניח אשתו מעברת: אם הפילה²⁹ אחר מותו - הרי זו תתייבם³⁰; ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם, אפלו מת בפשה שנוולד - הרי אמו פטורה מן החליצה ומן היבום³¹. אבל מדברי סופרים - עד שיודע בודאי שפלו לו חדשיו³² ונולד לתשעה חדשים גמורים³³; אבל אם לא נודע לכמה נולד: אם חי שלשים יום - הרי זה נולד קנימא³⁴ ופוטר נשי אביו מן החליצה ומן היבום; ואם מת בתוך השלשים, אפלו ביום השלשים, בין שמת מחלי בין שנפל מן הגג או אכלו ארזים³⁵ - הרי זה ספק גפיל ספק בן קנימא, וצריכה חליצה מדברי סופרים³⁶, אבל לא תתייבם³⁷.

29) שנולד מת, והרי הוא נפל. (30) שהרי מת בעלה בלא ולד של קיימא (יבמות לה:): וראה לקמן הכ"ב. (31) מן התורה. ואע"פ שנולד בחודש השמיני לעיבור אמו, הואיל ונגמרו סימניו שהוא "שלם בשערו ובצפרניו, הרי זה ולד שלם, וכן שבעה הוא אלא שנשתתה" (= נתעכב בבטן אמו. - מלשון רבינו הל' מילה פ"א הי"ג, ע"פ סוגיית הש"ס יבמות פ:). (32) חדשי עיבורו. (33) מיום שנשתעברה אמו, ואז אפילו לא נגמרו סימניו, הרי הוא ולד של קיימא (נדה מד: ושבת קלו:). וכתב הרמ"א באהע"ז סי' קנו, ס"ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחדש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנשתעברה בו, הרי זה ולד קיימא. ואע"פ שאמרו (יבמות מב.) יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין (חדש תשיעי חסר), כבר תמהו על זה רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". (34) כדברי רב שמעון בן גמליאל (שבת קלה: ויבמות לו:): האומר: "כל ששהה שלשים יום באדם, אינו נפל". ואפילו לא נגמרו סימניו (מגיד-משנה). (35) שאילולא סיבות אלו, יתכן שהיה ולד קיים (שבת קלו:). (36) יבמות לו, ב. (37) כי אולי הוא בן קיימא, והרי היא באיסור ערוה על היבם. אלא שאם נגמרו סימניו, אע"פ שלא כלו לו חדשיו - הרי הוא ולד שלם מן התורה, ורק מדברי סופרים אסורה אמו להנשא לאחרים עד שתחלוץ, ולפיכך אם כבר נתקדשה לכהן, קודם חליצה - אין מצריכים אותה לחלוץ, שהרי תיאסר על בעלה הכהן שאסור בחלוצה, "אין אוסרים על זה אשתו משום ספק דבריהם" (לשון רבינו לקמן פ"ב, הכ"א) וסומכים בזה על דין התורה. ואם לא נגמרו סימניו, ולא ידוע אם כלו לו חדשיו, וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק ולד קיימא מן התורה וחולצת

- ג. זה שנאמר פתורה ויבן אין לו' - אַחַד הַבֵּן וְאֶחָד הַבָּת, או זרע הבן¹⁸ או זרע הבת, הואיל ויש לו זרע מכל מקום¹⁹, ויבין מאשה זו בין מאחת - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום. אפלו היה לו זרע ממזר²⁰ או עובד פוככים ומזלות - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום²¹.

17) בבא-בבא קט, א. ומפרש הרשב"ם: שנאמר (דברים כה, ה) "ובן אין לו" - עיין עליו, כלומר, בדוק אחריו שמה שנשאר לו זכר כל שהוא. (18) שמת הבן, והניח אחריו זרע. (19) שם קטו, א. לענין נחלה, והשוו דין יבום לדין ירושה, כמבואר ב'תוספות' שם. וכן ברא"ש יבמות פ"ב אות ג. כי כל שנשאר אחריו זרע, אין שמו מחוי מישאל, ואין צורך שיבוא אחיו להקים לו שם. (20) שבא על הערוה והוליד ממנה בן, והרי הוא ממזר. ומדובר כאן, שהערוה היתה מיוחדת לו, כמו פילגש וכדומה, ואנו בטוחים שילדה ממנו. שאם לא כן - יש לחוש כשם שזינתה עמו, כך זינתה עם אחר ואין זה בנו ודאי, לא ספק, וחולצת ולא מתייבמת, כמבואר לקמן פ"ג ה"ד ('כנסת הגדולה' בהגהותיו ל'טור' אהע"ז סי' קנו אות ט). (21) יבמות כב, ב: "מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו מן היבום" - "מכל מקום" לרבות ממזר, משום שנאמר: "ובן אין לו" - עיין עליו. וכן עובד עבודה-זרה לא נזכר שם, אולם מכיון ששינוי שם במשנה: ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגוים - נראה שרק אלו אינם בניו, אבל בנו מישאלית והמיר דתו - הרי הוא כבנו לענין יבום. ואף לענין קידושין דינו כישאל, כמפורש ביבמות מז, ב. ובפ"ד מהל' אישות הט"ו (הגר"א באהע"ז סי' קנו סק"ח). וראה לקמן ה"ו ובביאורנו.

- ד. אבל בנו מן השפחה ומן הפותית אינו פוטר את אשתו; וזרע הבא מן השפחה - עבדים²², והבא מן הפותית - פותי, וכאלו אינם²³. הרי הוא אומר בשפחה: האשה וילדיה תהיה לאדניה²⁴ - מלמד שילדה פמותה. ובכותית הוא אומר: פי יסיר את בנה מאחר²⁵ - מסיר אותו מלחשב בקהלה²⁶. ואף על פי שנשתחרר בנו מן השפחה או נתגגר בנו מן הפותית - הרי הן פשאר הגרים והמשחררין, ואינם פוטרין את אשתו²⁷. הרי שהיה לו בן מן השפחה שלו ושחררו, ושחררה ונשא, ומת בלא זרע - הרי זו תתייבם לאחיו ואף על פי שפנה ממנו קנים שפכר שחררו²⁸.

22) ואינו מתייחס אחריו. (23) אינם שלו. (24) בשפחה כנענית שייחדה אדוניה לעבד עברי - הכתוב מדבר, ואמרה תורה שלא יצא הבן חפשי עם אביו בצאתו לחפשי, כי אין זה בנו כלל (קידושין סח: וברש"י). (25) ולמעלה ממנו כתוב: "ובתו לא תקח לבנך", ושיעור הדברים כך הוא: אם תקח בתו לבנך, אזי יסיר החותן את בנך מאחרי, שאין הזרע הבא מהם מתייחס אחר בנך אלא אחר הנכרית (קידושין שם, וכפירוש רבינו-תם ב'תוספות' שם). (26) שאינם בניו. (27) כאילו אין לו בנים (יבמות כב:). (28) כלומר, אע"פ

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ג כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וחליצה, למדו (יבמות יז): 'גזירה-שוה' 'אחיה - אחיה' מבני יעקב, נאמר כאן "כי ישבו אחים יחדיו", ונאמר בבני יעקב "שנים עשר אחים בני אבינו" - מה להלן בבני יעקב באחים מן האב, אף כאן ביבום וחליצה באחים מן האב.

ח. גרים שנתגיירו ועבדים שנתפחרו - אין להן אחיה כלל, והרי הן פזרים זה לזה⁴⁸. ואפלו אחד מהם הורתו שלא בקדשה ולדתו בקדשה⁴⁹ והשני הורתו ולדתו בקדשה⁵⁰ - הרי הן פזרים⁵¹. ואפלו תאומים⁵² ונולדו בקדשה - אין ביניהן אחיה⁵³, עד שתהא הורתן ולדתן בקדשה⁵⁴.

48) יבמות צז, ב. וכל אחד מהם מותר באשת אחיו (פרט לאשת אחיו מאמו שנשאה אחיו אחר שנתגייר, פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ג), שהגר שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד (הל' איסורי ביאה שם ה"א), וכן מעידים זה לזה, כמבואר בפ"ג בהל' עדות ה"ב. (49) שנתגיירה אמו לפני שילדתו. 50) אין אומרים: הואיל ולידת שניהם בקדושה, הרי הם כישראל ותצטרך אשתו חליצה, כדי שלא יבואו להחליף באשת אח ישראל, להתיר אשתו להנשא לאחרים בלא חליצה. 51) ואין על אשתו זיקת יבום, שמצות יבום נוהגת רק באחים מן האב, והאח הראשון אין לו שאר אב, שהתורה הפקירה את זרעו, ככתוב (יחזקאל כג, כ): "זורמת סוסים זרמתם" (יבמות שם, וברש"י). ולדעת רש"י שם, אסורים אחים אלו, זה באשת זה, וחייבים כרת, שכיון שנולדו בקדושה, הרי הם אחים מן האם. וכן דעת הבית יוסף ב'טור' י"ד סי' רסט. וראה בש"ך שם ס"ק ו. ובדגול מרבכה שם הוכיח, שכן היא דעת הרמב"ם. 52) והדבר ברור, שאביו של זה הוא אביו של זה, שהרי "טיפה אחת היא ונחלקה לשתיים". כמבואר ביבמות צח, א. 53) לנהוג בהם דין יבום. כי התורה הפקירה את זרע הגוי, כנוצר למעלה, ואינם נחשבים כאחים מן האב (שם צט). אבל חייבים משום אשת אח מן האם, שהרי היא כישראלית שילדה בנים, וכמבואר בפ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ד. 54) שכיון שנתגיירו הוריהם לפני הורתם, הרי בנייהם "כישראלים לכל דבריהם" (יבמות צז).

ט. מי שהיו לו נשים רבות ומת⁵⁵ - ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת את השאר⁵⁶. ואינו מייבם לשתיים, שנאמר: אשר לא יבנה את בית אחיו - בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים⁵⁷. וכן אם היו לו אחים רבים - אחד מהן חולץ או מייבם⁵⁸ - לאחת מן היבמות, ויתרו שאר הצרות⁵⁹.

55) בלא בנים. 56) ומותרות להנשא לאחרים, כי היא פועלת בשליחות כולן (שם י). 57) יבמות מד, א. וכן אינו חולץ לשתייהן, שנאמר "בית חלוץ הנעל", בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שני בתים (שם). 58) שהוא עושה שליחותם של כל האחים (שם י), וראה בסמוך ה"ב. 59) שאר נשי האח המת, שהן צרות זו לזו, כלשון הכתוב (שמאל"א א, ו) "וכעסטה צרתה": "לצרות" (ויקרא יח, יח).

י. היו ביבמות אלו פשרות לפהנה ופסולות⁶⁰. אם

מן התורה, ואפילו נתקדשה לכהן, תחלוץ מיבמה, ואסורה לבעלה הכהן, מספק. כללו של דבר: כלו לו חדשיו - הרי זה וולד גמור אפילו מדברי סופרים, וכן אם לא כלו חדשיו וחי שלשים יום מלאים, הרי זה וולד גמור, ואפילו לא נגמרו סימניו. בן שמונה חדשים שנגמרו סימניו ולא שהה שלשים יום, הרי זה וולד קיימא מן התורה (בן שבעה הוא אלא שנשתנה), אבל חכמים החמירו בו שלא תינשא אמו לאחרים עד שתחלוץ, וכן ההורגו אינו נהרג עליו, כמבואר בפ"ב מהל' רוצח ה"ו, מכיון שאינו חשוב כוולד שלם לכל דבר, אינו בדין שיהא אדם נהרג עליו, וכן אין מתאבלים עליו - אם מת, כמבואר בפ"א מהל' אבל ה"ז. ואם לא נודע אם כלו חדשיו, ולא נגמרו סימניו וגם לא חי שלשים יום, הרי זה ספק וולד ספק נפל, ואמו חולצת מן התורה ואינה מתייבמת (מגיד-משנה).

1. מי שיש לו אח מכל מקום, אפלו ממזר או עובד פוכבים ומזלות, בין קטן בין גדול - משיצא ראשו רבו³⁸ לאורי העולם קדם שנימות אחיו הרי זה זוקק את אשתו ליבום³⁹. ואם היה לו אח מן השפחה או מן הפותית - אינו אחיו לדבר מן הדברים, ואינו זוקק את אשתו⁴⁰. ואף על פי שהיתה לדתו בקדשה⁴¹ - הואיל והיתה הורתו שלא בקדשה⁴², אינו אחיו⁴³.

38) לדעת הגר"א בכיורו לאהע"ז סי' קנו סק"ב, הכוונה כאן ראשו או רובו ואין צורך בשניהם כאחד, כמבואר בנדה כט, א: "הראש כרוב איברים". וכן פסק רבינו בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"ו. 39) יבמות כב, א. כלומר, לדין יבום שלא תוכל להנשא לאחר, אבל ודאי שאינה מתייבמת לו, כי ממזר הוא ואסורה לו, אלא צריכה ממנו חליצה. אבל נולד לאחר שמת אחיו אינו זוקק, שנאמר: "כי ישבו אחים יחדיו" - עד שישבו שניהם יחד בעולם, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ז. וכן הדין אם היה בעלה המת עובד ע"ז, אשתו זוקקה לאחיו, כמבואר בשו"ע אהע"ז סי' קנז, ס"ה. ופסק הרמ"א (שם, ס"ד): "המקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול לקדש ולהתנות בתנאי כפול, שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת", והרי זו פטורה מזיקתו. 40) יבמות כב, ב. וכמבואר לעיל ה"ד. 41) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת עמו. 42) שכשנתעברה היתה עדיין גויה או שפחה. 43) יבמות צז, ב. וכמבואר בסמוך ה"ח. וכן אמרו (קידושין טז): "כל וולד במעי שפחה, כוולד במעי בהמה".

ז. אחים מן האם אינן חשובין אחין (אלא לאבלות⁴⁴ ולעדות⁴⁵, אגב) לענין ירשה או לענין יבום וחליצה - הרי הן פמי שאינן⁴⁶; שאין אחיה אלא מאב⁴⁷.

44) מדבריהם בלבד, כמבואר בפ"ב מהל' אבל, ה"א. 45) מדברי סופרים, כמבואר בפ"ג מהל' עדות ה"א. 46) ש"האחים מן האם, אינם יורשים זה את זה" (פ"א מהל' נחלות ה"ו), וכן אין זוקקים את נשותיהם ליבום. 47) לענין ירושה אמרו (ב"ב קט:): "ממשפחתו יורש אותה" - "משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה, דכתיב למשפחתם לבית אבותם". וביבום

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ג כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מועיל, הואיל והוא סובר: "אין קידושין תופסין בחיבי לאוין", הרי שהחלוצה נאסרה עליו איסור לאו. (69 לערוה, שאיסורן מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. 70) יבמות י, ב.

1 הָיָה מֵיבָם - מֵיבָם לְאִי זֹ שְׂרִיצָה, וְאִם הָיָה חוֹלֵץ
2 - יִחַלֵּץ לְפָסוּלָה, כִּדִּי שְׂלֵא יִפְסַל אֶת הַפְּשָׁרָה לְכַהֲנָה
3 בְּחִלְצָהּ.⁶¹

18 יג. החולץ ליבמתו - כשם שהיא אסורה עליו, כך
19 קרובותיה אסורות עליו,⁷¹ כגון אמה ובתה. וכן היא
20 אסורה לבנו⁷² ולאחיו⁷³. ואפלו שניות שלה
21 אסורות, כגון בת בת בתה⁷⁴. וכן היא אסורה לבן
22 בן בנו⁷⁵. פללו של דבר: הרי היא כפאשתו
23 שגרשה⁷⁶. וכן אם מתה יבמתו ועדין היא זקוקה
24 לו⁷⁷ - אסור בקרובותיה, כאלו היתה אשתו ומתה
25 תחתיה⁷⁸. וכל האסורין האלו מדבריהן⁷⁹. ומתיר אדם
26 לשא אחות צרת חלוצתו ושאר קרובותיה⁸⁰.

(60) כגון נשים גרושות האסורות לכהן. (61) שהחלוצה אסורה לכהן מדרבנן, כמבואר לעיל בפ"א מהל' אישות ה"ז, ו"לא ישפוך אדם מי בורו, ואחרים צריכים להם" (יבמות מד.).

4 יא. מתו לו אחין רבים ונפלו נשותיהן לפניו. אם
5 אפשר לו ליבם את כלן⁶² - מיבם⁶³, ואם לאו -
6 חולץ כלן, או חולץ למי שרצה מהן ומיבם למי
7 שרצה, אחת מקל בית ובית⁶⁴.

(71) הרי היא כגרושתו, וכמבואר בסמוך. (72) הרי היא כאשת אביו. (73) משום אשת אחיו. (74) שאפילו באשתו גמורה אינה אלא מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. (75) והרי היא עליו אשת אבי אביו, שהיא שניה, כמבואר לעיל, שם. (76) יבמות מ, ב. שנאסר בקרובותיה, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה ה"ז. (77) שלא נתייבמה ולא חלצה. (78) שהזיקה ליבום עושה אותה כנוסה (יבמות יז:). (79) שם מ, ב: "אחות גרושה - מדברי תורה, אחות חלוצה מדברי סופרים." (80) שכשהיבמה חולצת, אין צרתה הולכת עמה לבית-דין, וכשישא אחות צרתו - לא יאמרו אחות חלוצתו נשא (שם מא. וברש"י). וראה לקמן פ"ו, ה"כ.

(62) "שיכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת", כדברי רבינו לעיל בפ"ד מהל' אישות ה"ג. (63) יבמות מג, ב במשנה. ושם נאמר "ארבעה אחים נשואים ארבע נשים ומתו, אם רצה כו' ליבם את כולן, הרשות בידו". ואמרו שם בגמרא (מד. שארבע דווקא ולא יותר. שעצה טובה היא שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחודש. וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' אישות ה"ד. (64) מכל אח ואח, ולא יותר. כנ"ל בה"ט.

27 יד. אסור ליבם לשא קרובת זקוקתו⁸¹, כגון אמה
28 או בתה, עד שייבם אחד מאחיו לה או יחלץ לה,
29 ותסור זקתו מעליה⁸², וישא אמה או בתה או שאר
30 קרובותיה. אף על פי שהן כלן אסורות על אחיו
31 שחלץ או יבם, כמו שבארנו⁸³.

8 יב. הכונס את יבמתו - נאסרו צרותיה עליו ועל
9 שאר האחין. ואם בא הוא או אחד מהאחין על
10 צרתה - הרי זה עובר בעשה⁶⁵, שנאמר: יבמה יבא
11 עליה - ולא עליה ועל צרתה⁶⁶; ולאו הפא מפלל
12 עשה - עשה⁶⁷. וכן החולץ ליבמתו - נאסרה
13 החלוצה היא וכל צרותיה על החולץ ועל שאר
14 אחיו. וכלן אסורות עליהן מדברי סופרים⁶⁸
15 כשניות⁶⁹; ששאחר שמת אחיו בלא ולד, נסתלק
16 אסור ערוה מעל כל נשיו⁷⁰. לפיכך תופסין בהן
17 הקדושין כשניות.

(81) שעדיין לא נתייבמה ולא חלצה, והרי היא אגודה וקשורה לאחים היבמים לייבם או לחלץ. (82) מכיון שנפקעה זיקתה, הותרו קרובותיה לשאר האחים (יבמות מא.). (83) בהלכה הקודמת.

32 טו. הכונס את יבמתו וגרשה, אם רצה להחזיר -
33 יחזיר⁸⁴; מפני שהיא אשתו לכל דבר⁸⁵, ולא נשאר
34 עליה שם⁸⁶ אסור מפני אחיו כלל, לא מדברי תורה
35 ולא מדברי סופרים.

(65) יבמות יא, א. וכן גירסת הרי"ף שם פ"ד. (66) וכעין זה דרשו בפסחים סב, א: "לכפר עליו - עליו ולא על חברו", אמנם בסוגיית התלמוד ביבמות שם, אין דרש זה נזכר, ורש"י (שם) מפרש: טעם העשה, משום שנאמר "בית אחיו", בית אחד הוא בונה ואינו בונה בני בתים. (67) יבמות נד, ב. השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ח. (68) סמך לכך: "אשר לא יבנה את בית אחיו", ולא כתוב "אשר לא בנה", לומר לו: כיון שלא בנה (שלא יבם) שוב לא יבנה. והואיל והחולץ פועל בשליחות אחיו, וכן החולצת - בשליחות צרותיה, נמצא שכולן נאסרו על כל האחים איסור שוה (יבמות י:). וכן אמרו שם (מ:): "חלוצה (מדרבנן) לא גזרו רבנן שניות" (ועיי"ש בפירוש"י ד"ה בערוה). אולם הרמב"ן בהשגותיו ל'ספר המצוות' (מצוה יד) מונה זה בין מצוות לא-תעשה. ולדעתו, החולץ ליבמתו נאסרה עליו איסור לאו גמור על סמך הדרש הנ"ל: "כיון שלא בנה, שוב לא יבנה". וכן אמרו ביבמות י, ב - שרבי יוחנן סובר שזוהי מחייבי לאוין, וכמבואר שם נב, ב - בענין חלץ ואח"כ עשה מאמר, שרבי עקיבא אין מאמרו

(84) אין אומרים: מצות יבום שהטילה עליו התורה עברה, ועכשיו תחזור ותעמוד עליו באיסור אשת אח (שם טז.). (85) שנאמר: "ולקחה לו לאשה" - כיון שלקחה, הרי היא כאשתו לכל דבר (שם). (86) מילה זו מצויה כמה פעמים בדברי רבינו. וראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ובפ"ד מהל' אישות ה"ז.

36 טז. כבר בארנו בהלכות אישות⁸⁷, ששן תשע שנים
37 ויום אחד ביאתו ביאה, ודבר זה הלכה מפי

סומכים על החזקה, ראה למעלה הערה פח]. (103) יבמות קה, ב.

14 יח. כשם¹⁰⁴ שאין היבם חולץ עד שיעשה איש, כך
15 אין היבמה חולצת עד שתעשה אשה גדולה¹⁰⁵.
16 ויבם קטן שבא על יבמה קטנה¹⁰⁶ - יגדלו זה עם
17 זה¹⁰⁷.

104) בכת"י התימנים, אין כאן שום הפסק, והכל הלכה אחת היא. (105) שנאמר: "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה" (דברים כה, ז), מה הוא גדול אף היא גדולה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ו ה"ג, וה"ו. (106) אע"פ שאינם ראויים "להקים לאחיו שם" אינם אסורים זה בזה, שנאמר: "יבמה יבוא עליה", ואפילו כל שהוא (שם קיא:). (107) שהרי אינו יכול לגרשה, שאין גט קטן כלום, וכן אינו יכול לחלוץ, נמצא שעליו לקיימה עד אשר יגדל, ואז אם ירצה יגרשנה בגט (שם).

18 יט. היבמה לא תתיבם ולא תחלוץ עד שתמתין
19 תשעים יום, חוץ מיום המיתה ומיום היבום ומיום
20 החליצה, כשאר כל הנשים¹⁰⁸. ומפני מה לא תחלוץ
21 בתוך תשעים יום¹⁰⁹? מפני שאינה ראויה ליבום¹¹⁰,
22 ונאמר: אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו
23 וחליצה נעלו וכו' - בעת שהיא עולה ליבום¹¹¹ עולה
24 לחליצה, וכל זמן שאינה עולה ליבום אינה עולה
25 לחליצה¹¹². ואם יבם אותה או חלוץ בתוך השלשה
26 חדשים - הואיל ואינה מעברת, הרי זו נפטרה ואינה
27 צריכה פלוס¹¹³.

108) הגרושות, או האלמנות, שאסור להן להתארס עד שימתינו תשעים יום חוץ מיום מיתת הבעל, וחוץ מיום האירוסין (יבמות מג). עד שיוודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הי"ח. (109) והלא בחליצה אין שום חשש? (110) שמא היא מעוברת, והולד הוא בן קיימא, נמצא שנגע באיסור אשת אח שלא במקום מצוה (שם מא:). (111) כשרה ליבום. ולשון "עולה", הוא על פי הכתוב: "ועלתה יבמתו השערה". (112) שם. (113) ברייתא שם: "יבמה שחלצו לה אחים בתוך שלשה, צריכה להמתין שלשה חדשים" (מיום מיתת הבעל), הרי שחליצתה כשרה, וכן דעת ה'תוספות' (שם לה: דיבור המתחיל ונמצאת מעוברת).

28 כ. החולץ ליבמתו¹¹⁴ ונמצאת מעברת וילדה¹¹⁵: אם
29 היתה ולד של קיימא - הרי זו פמי שלא נחליצה לו
30 מעולם, ומתרת לכהנה¹¹⁶ ומתת בקרובותיה; ואם
31 הפילה¹¹⁷ או שלא שקה שלשים יום אחר שנולד¹¹⁸
32 - הוור וחולץ לה הוא או אחד מאחיו; שחליצת
33 המעברת אינה חליצה, וביאת המעברת אינו
34 יבום¹¹⁹.

114) בתוך שלושה חדשים ולא הוכר עוברת. (115) נמצא שאינה בת חליצה כלל, שהרי הניח בעלה בן אחריו. (116) להנשא לכהן כשאר האלמנות (יבמות לה: במשנה).

1 הקבלה⁸⁸. לפיכך, יבם קטן שבא על יבמתו, אם
2 היתה בן תשע שנים ויום אחד - יבם⁸⁹. אבל אינו
3 חולץ עד שיגדל ויבדק⁹⁰, שהרי 'איש' פתוב
4 בפ' שהיה⁹¹ לענין חליצה⁹². ואם היתה פחות מזה - אין
5 ביאתו ביאה. וביאת בן תשע שנים אינו קונה קנין
6 גמור⁹³. לפיכך אין יבמתו נותרת לזר עד שיקבא
7 עליה אחר שהגדיל⁹⁴ או עד שתחלוץ⁹⁵, כמו
8 שיתבאר⁹⁶.

(87) פ"א ה"ג. (88) שקיבלו איש מפי איש עד משה מסיני, כמבואר בהל' ממרים פ"א, ה"ב.ג. והשווה הל' נזירות פ"ג, ה"ב; הל' ממרים פ"ד, ה"ג; הל' אבל פ"ג, ה"ח. (89) יבמות קיא, ב. שהרי קנאה בביאתו, ואינו יכול לגרשה בגט שאין גט קטן כלום, וכן אין חליצתו כלום, כמבואר בסמוך. (90) אם הביא סימני גדלות והם שתי שערות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"י [ומקור הדברים בנדה מו, א שלענין חליצה, אע"פ שהיא בת י"ב שנה, אין סומכים על החזקה שהביאה סימני גדלות]. (91) "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו" (דברים כה, ז). (92) יבמות סא, ב. (93) שתהיה אשתו גמורה ותיפקע מעליה זיקת יבום ולא תצטרך אח"כ אלא גט בלבד - שהרי אין ביאתו אלא כמאמר בגדול, שאינו קונה קנין גמור, כמבואר לקמן פ"ב ה"א (יבמות צו). (94) ויגרשה בגט. (95) כשיגדל ולא יבוא עליה, ואז תצטרך גם גט לביאתו שבימי קטנותו, כדין העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה לבעול, שצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו, כמבואר לקמן פ"ה ה"ג (נדה מה). (96) לקמן פ"ה הכ"א.

9 יז. וכן היבמה הקטנה⁹⁷, אם רצה היבם⁹⁸ ליבם
10 אותה - מיבם⁹⁹; אבל אינה חולצת עד שתגדיל
11 ותבדק¹⁰⁰. ואפלו נבעלה אחר שתים עשרה שנה¹⁰¹
12 - אינה חולצת¹⁰² עד שתבדק וימצאו בה
13 הסימנים¹⁰³.

(97) הפחותה מבת שתיים-עשרה שנה ויום אחד. (98) אפילו כשהוא גדול. (99) ואין חוששים שמא תימצא איילונית, שאינה ראויה לילד, ונמצאו פוגעים באיסור אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי אינה בת יבום (להלן פ"ו ה"ח) - כי אנו הולכים אחרי הרוב, ורוב בנות אינן איילוניות (יבמות ק"ט). (100) אם הביאה סימני נערות, כי אנו מדמים "אשה - לאיש", כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. (101) [חששו שמא לא היו לה סימנים בעת שנבעלה והרי היא קטנה. ואע"פ ששינוי (נדה מד): "בת שלש שנים ויום אחד - ואם בא עליה יבם קנאה" - סובר רבינו שכשם שבקטן, שאף הוא קונה יבמתו מן התורה, עשו חכמים ביאתו כמאמר (להלן פ"ה ה"ח) - כמו כן בקטנה. וב'אור שמח' כתב שלפני המגיד-משנה היתה הנוסחא בדברי רבינו: "ואפילו נחלצה אחר י"ב שנה אינה חליצה". אבל זה סותר למה שכתב להלן (פ"ד הט"ז) שקטנה שחלצה "חליצתה פסולה" ולא ש"אינה חליצה", ראה להלן שם, והערה עד שם]. (102) [שלענין חליצה אין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ג כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשון הוא בן תשעה לראשון, ונמצאת זו ערוה על היבם, כמו שאמרו (שם לו.): "ראשון ראוי להיות כהן גדול, ושני ספק ממזר ואסור בממזרות", כמבואר בפ"ט מהל' איסורי ביאה הכ"ב.

פרק שני

1) נתבאר בו קידושי "מאמר" ביבמה, כתובה ביבמה, קנין היבום בשוגג ובאונס, שעיקר המצוה על גדול האחים, כפייה ביבום ובחליצה, דין מורדת ביבמה, יבמה שראויה לחליצה ולא ליבום, יבמה שזינתה.

- 16 א. מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד
- 17 שיקדש אותה² בפני שני עדים בפרוטה או בפשה
- 18 פרוטה. וזהו הנקרא מאמר³. ואין המאמר קונה
- 19 ביבמה קנין גמור⁴ כמו הביאה⁵. והעושה מאמר
- 20 ביבמתו שלא מדעתה⁶ - לא עשה פלוס⁷, שאין
- 21 האשה מתקדשת אלא ברצונה⁸. וקטנה מן
- 22 הארוסיין⁹, אין עושין בה מאמר¹⁰ אלא מדעת
- 23 אביה¹¹.

2) יבמות נב, א: "מצות יבמה - מקדש ואחר-כך בועל", כי פריצות היא להתחיל קנינו בביאה, כמבואר שם. והשווה לעיל פ"ג מהל' אישות הכ"א. (3) שאומר לה: התקדשי לי במאמר יבמין זה (רש"י שם). ונקרא מאמר "לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה... אבל יבום אפילו בשוגג, שסבר אשה אחרת היא - קנאה" (תוספות יום טוב' יבמות פ"ב, מ"א). ובקובץ' (הל' יבום פ"ב, ה"א) מביא בשם ה'נמוקי יוסף': משום שאינם קידושין גמורים אלא כדיבור סתם, נקרא "מאמר". והוא-הדין שיכול לקדשה בשטר, כדן קידושי אשה (ראה לעיל פ"ג מהל' אישות ה"ג), כמבואר ביבמות שם (מגיד-משנה). (4) לירושא, או להנשא לה אם היבם כהן. וכן אם ירצה לגרשה, לא תותר להנשא לזר, עד שתחלוץ לזיקתו ותקבל גט למאמרו. (5) שהיא קונה קנין גמור מן התורה. כי אע"פ שנתן לה כסף קידושין, אין קידושיה קידושין גמורים, שהרי אין קידושין תופסין באשת אה, והתורה לא התירה לו להעשות כאשה נכרית אלא כסדר המצוה והיא ביאה שנכתבה בתורה (יבמות שם וברש"י). וראה להלן פ"ה ה"ג. (6) שלא בהסכמתה. (7) ואינה צריכה גט למאמרו. (8) ודין מאמר יבמין כדן קידושי אשה (קידושין מד). וראה לעיל פ"ד מהל' אישות ה"א. (9) שהיתה ארוסה לאחיו המת. (10) שאז היא ברשות אביה וכסף קידושיה לאביה, כמבואר בפ"ג מהל' אישות ה"א. (11) קידושין, שם. אבל קטנה מן הנישואין, אין לאביה רשות בה ואינה מתקדשת אלא לדעתה, כמבואר בהל' אישות שם הי"ב, ופ"ד ה"ז.

- 24 ב. וכשם שהוא מקדש את יבמתו, כך הוא מברך
- 25 ברכת נשואין¹² בעשרה וכותב פתחה¹³, כדין פל
- 26 נושא אשה¹⁴. הבא על יבמתו ולא עשה בה מאמר
- 27 - קנה קנין גמור¹⁵, ואינו צריך לחזור ולקדש אחר
- 28 הפעילה. ומפין אותה מפת מרדות¹⁶. וכותב לה
- 29 פתחה¹⁷.

(117) שילדה ולד מת. (118) ולא נודע אם כלו לו חדשיו, כי אם כלו לו חדשיו, אפילו מת בתוך שלשים יום - אמו פטורה מן החליצה ומן היבום, כמבואר לעיל ה"ה. (119) יבמות, שם. שנאמר: וכן אין לו - עיין עליו, שאם היא מעוברת אינה בת חליצה ויבום, ובכל זאת נאסר מדברי סופרים בקרובותיה ונפסלה לכהונה בחליצה זו, כמבואר במשנה שם, שהרי הפילה, אלא שמן התורה אין חליצה זו פוטרת וצריכה חליצה אחרת (שם). ולדעת הרא"ש (שם) אין החולץ עצמו חוזר וחולץ לה, שהורעה זיקתו, והריהו כאילו נתן לה גט, שאין חליצתו מעולה - אלא אחד משאר האחים יחלוץ לה, וראה באהע"ז סי' קסד ס"ב.

- 1 כא. לפיכך, הפונס או החולץ ליבמתו המעברת -
- 2 לא תנשא צרתה עד שתלד זו, שאין הולד מתיר עד
- 3 שיצא לאור העולם¹²⁰.

(120) שהרי חליצת זו אינה כלום, וכן ביאתה. שמה תאמר, אם כן תינשא צרתה מחמת הולד שיהיה בר קיימא, והלך אחרי רוב נשים היולדות ולד קיים - אין הולד מתיר עד שיצא לאור העולם (יבמות לו.).

- 4 כב. הפונס את יבמתו ונמצאת מעברת - מפרשין
- 5 אותן¹²¹ וממתינין לה: אם הפילה - יחזר ויקים;
- 6 ואם ילדה, אפלו מת ביום שנולד¹²² - הרי זה
- 7 מוציאה בגט¹²³ וחולץ לה¹²⁴, ואחר כך תהיה מתרת
- 8 לאחריים; ואם נתקיים הולד שלשים יום אחר שנולד
- 9 - הרי זה ולד של קיימא¹²⁵, ואינה צריכה למנונו גט,
- 10 מפני שהיא ערוה עליו¹²⁶.

(121) שמה ימצא הולד קיים, ואסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה. (122) אלא שנגמרו סימניו, והם: שערו וצפרניו שלמים, כמבואר בביאורנו לעיל ה"ה, שמן התורה ולד שלם הוא אע"פ שלא ידוע אם כלו לו חדשיו. (123) לביאתו, שהרי היא כנשואתו. (124) שמדברי סופרים ולד כזה אינו פוטר את אמו מן החליצה והיבום, כמבואר לעיל ה"ה, וראה לקמן פ"ב, הכ"א. (125) וכן אם ידוע בוודאי שכלו לו חדשיו, ואפילו מת בתוך שלשים יום. (126) איסור אשת אח שלא במקום מצוה, ואין קידושין תופסים בערוה (יבמות לה:). ולא עוד אלא ששניהם חייבים קרבן חטאת, כמבואר שם ובהל' שגגות פ"א ה"א.

- 11 כג. ילדה לאחר ששה חדשים משנתבמה ולד של
- 12 קנמא - הרי זה הולד ספק אם בן תשעה לראשון¹²⁷
- 13 אם בן שבועה לאחרון¹²⁸, לפיכך יוציא בגט¹²⁹,
- 14 והולד פשוט¹³⁰. ואם בא עליה אחר שילדה - הבנים
- 15 שביבואו אחריו ספק ממזרים¹³¹.

(127) לבעלה המת. (128) ליבם. שהיולדת לשבעה חדשים, יולדת למקוטעים (שם מב.). (129) אסורה לו - שמה הוא בן תשעה לראשון, ואינה בת יבום וחליצה. אבל אינה יוצאה ממנו בלי גט, שמה הוא בן שבועה לאחרון ונתייבמה כדן והרי היא אשתו. (130) על-כף-פנים, בין אם הוא בנו של ראשון, בין אם הוא בנו של אחרון. (131) שמה

קלו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ג כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם פ"א, וכן הוא בדברי רבינו להלן פ"ו ה"ג) - היינו דווקא כשמתכוין לביאה, אבל שיכור שאינו מכיר כלום, אינו מתכוין לביאה כלל, ודומה כנתכוין להטיח בכותל שלא קנה, כמבואר בסמוך ('אור שמח'). (30) אף הוא אינו מכין לביאה כלל (יבמות נד. ו'תוספות' שם ד"ה ישן). (31) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "נתכוין להטיח בכותל" (מלשון הגמרא ביבמות שם). (32) בעל, לשון יריית חץ, ככתוב (בראשית כא, טז) "כמטחוי קשת", על שם שהזרע יורה כחץ (רש"י לתורה, שם). (33) יבמות, שם. שהרי לא נתכוין לשם ביאה כלל. (34) שם.

- ה. יבמה שנתבטחה, וְאִמְרָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לֹא נִבְעֲלָתִי, וְאִם עָלָה עָלַי פִּינִי, הִיא אִמְרָה בְּעֵלְתִּי, וְגֵרְשָׁהּ - פּוֹפִין אוֹתוֹ שִׁיחֲלִץ, הוֹאִיל וְקָדַם וְגֵרְשָׁהּ פְּגֻטָּה. וְאִם עָדִין לֹא גֵרְשָׁהּ - פּוֹפִין אוֹתוֹ שִׁיבְעֵלָהּ אוֹ חֲלִץ, וְיִוצֵיא פְּגֻטָּה. גֵּרְשָׁהּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהִיא אוֹמֶרֶת 'לֹא נִבְעֲלָתִי' - מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שִׁיחֲלִץ לָהּ. וְאִם הָיָה מוֹדָה שְׁלֹא בְעַל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְחֲלִץ. הִיא אוֹמֶרֶת 'נִבְעֲלָתִי', וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא נִבְעֲלָתִי' - אֵינָה צָרִיכָה חֲלִיצָה, שְׂאִין זֶה נֶאֱמָן לְאַסְרָהּ עַל כָּל אֲדָם אַחַר שְׁכֻנְסָהּ.

(35) שכנסה היבם. (36) בכת"י התימנים: אע"פ. (37) שגיטה יוצא מתחת ידה, ולדבריו גירשה אחרי שבעלה, ואינה צריכה עוד חליצה. (38) כי לדבריה שלא נבעלה, אינה ניתרת להנשא לזר עד שתחלוץ, והיא נאמנת יותר ממנו כי עד שלשים יום אדם יכול לעמוד על נפשו שלא לבעול. (39) כלומר, לפיכך כופים אותו לחלוץ ואין כופים אותו לייבם, הואיל וגירשה ונאסרה עליו, כמבואר לקמן פ"ה ה"א: "שהרי נעשה כמי שחלץ לה". (40) שהיא מותרת לו. (41) כי מצות יבום קודמת לחליצה. (42) אם אינו רוצה לייבם. (43) כי חוששים אנו לדבריו שכבר בעלה, וממילא אינה ניתרת לאחרים בלא גט. ולדעת ה'מגיד משנה' בהבנת דברי רבינו, אפילו אם לא יאמר היבם: בעלתי, אינה יוצאה בלא גט, כי כל שכנסה מסתמא בעל, כמבואר ביבמות קיב, א - בעובדא, ששניהם הודו שלא נבעלה, ובכל זאת הצריכה גט נוסף לחליצה, וכן נראה מדברי הרי"ף שם. (44) והוא טוען בעלתי. וכאן הוא יותר נאמן ממנה, כי חזקה היא: אין אדם יכול לעמוד על נפשו מלבעול יותר משלושים יום, ובוודאי בעל (שם קיא:). (45) ואין יכולים לכופו לחלוץ, כי לדבריו מספיק הגט בהחלט להתירה לאחרים הואיל וכבר נבעלה, והוא מקפיד שלא לחלוץ לה, לפי שמתבייש שתרוך בפניו בבית-דין ('תוספות' שם). וגם אם יחלוץ לה, לא יוכל להחזירה עולמית, אבל כשיגרשה בתור אשתו, יוכל אח"כ להחזירה כשתיפייסו, כמבואר לעיל פ"א ה"טו ('נמוקי יוסף'). והיא אסורה להנשא לזר בלא חליצה, כי לדבריה שלא נבעלה, עדיין לא הותרה זיקתה, ועשתה עצמה חתיכת איסור על כל העולם. (46) נוסף על גיטה, שהרי לדברי שניהם לא הותרה זיקתה עדיין, ולייבמה אי-אפשר שהרי גירשה ונאסרה עליו (שם קיא:). (47) בין בתוך שלושים יום, בין לאחר שלושים. (48) ולדבריו אינה מותרת לאחרים עד

(12) המבוארת לעיל פ"י מהל' אישות ה"ג (דעת הגאונים הובאת בספר 'העיטור'). והוא-הדין שמבדך ברכת אירוסין (ראה הל' אישות פ"ג, הכ"ג) כשמקדשה במאמר, כמבואר ב'טור' אהע"ז סי' קסו בשם 'העיטור' ובב"ח שם. (13) יבמות נב, א. (14) ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז. ונוסח כתובת יבמה, מובא להלן פ"ד הל"ב. (15) ליורשה ולהטמא לה, וכן הוא זוכה בנחלת אחיו המת, ואם בא לגרשה יוציאה בגט בלבד (יבמות נב. וברש"י שם נג:). וראה לקמן פ"ה, ה"ג. (16) שם. על שמרד על דברי חכמים לקדשה לתחילה בביאה, וכלשון רבינו לעיל בהל' אישות (פ"ג הכ"א): "כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר זה". מרות - "מכת ירדוי מדרבנן, שנהג קלות ראש בעצמו" (רש"י ביבמות שם). (17) שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (לעיל פ"י מהל' אישות ה"ז). וראה לעיל פ"א ה"א, והל' אישות פכ"ב הי"ד.

- ג. הַבָּא עַל יְבָמָתוֹ בֵּין בְּשׁוּגָגָה בֵּין בְּמִזְדִּירָה בֵּין בְּאִנּוּסָה בֵּין בְּרִצּוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מְזִיד וְהִיא שׁוֹגְגָתָה אוֹ אִנּוּסָה, בֵּין שֶׁהָיָה הִיא מְזִידָה וְהוּא שׁוּגָג אוֹ אִנּוּס, בֵּין שֶׁהָיָה יִשְׁנָה בֵּין שֶׁהָיָה עֶרְוָה, (בֵּין שֶׁבָּא עָלֶיהָ פְּדֻרְכָּה בֵּין שֶׁלֹּא פְּדֻרְכָּה), אַחַד הַמְעַרְוָה וְאַחַד הַגּוֹמְרָה - קְנָה.

(18) סבר שהיא אשתו או אשה אחרת. (19) לשם זנות ולא למצוה. (20) שנתכוין לאשתו, ותקפתו יבמתו ובא עליה (יבמות נד.). (21) שנתכוין לה ולשם מצוה, או שזה מוסב על "שוגג ומזיד" - בין שהיו באונס, שאנסוהו לעשות כן, בין שהיו ברצון ('תוספות' ליבמות נג:). (22) באופן ששניהם לא נתכוונו לשם מצוה. (23) יבמות נד, א. (24) שלא גמר ביאתו אלא הכניס ראש העטרה בלבד, מלשון הכתוב (ויקרא כ, יח): "את מקורה הערה". (25) "שהכניס כל האבר" (לשון רבינו פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י). (26) יבמות נג, ב: שנאמר: "יבמה יבוא עליה" - מכל מקום (שם נד.). וכן אמרו שם: "יבמה יבוא עליה - כדרכה, ולקחה - שלא כדרכה", וכמו שאמרו (סנהדרין נד.): "משכבי אשה" (ויקרא כ, יג) - מגיד לך הכתוב, ששני משכבות באשה. השווה פירוש המשנה לרבינו, יבמות פ"ו מ"א. ולענין העראה (מערה) למדו ביבמות נה, ב מ'גזירה-שוה', 'ביאה-ביאה' - נאמר ביבמה "יבוא עליה", ונאמר במזמור: "לא יבוא", מה להלן, העראה כגמר ביאה, אף בקנין יבמה, העראה כגמר ביאה.

- ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁנֵתְפֹן לְבַעַל; אֶבֶל (אם נָפַל מִן הַגֵּג וְנִתְקַע בָּהּ, או) שֶׁבָּא עָלֶיהָ שְׁכוֹר שְׂאִינּוּ מִפִּיר קְלוּם, או יִשְׁנָן - לֹא קָנָה. נִתְפֹּן לְדָבָר אַחֵר, וְהִטִּיחַ בִּיבְמָתוֹ - לֹא קָנָה; לְהִטִּיחַ בְּבִהְמָה וְהִטִּיחַ בִּיבְמָתוֹ - קָנָה, שֶׁהָרִי נִתְפֹּן לְשׁוּם בְּעִילָה מִכָּל מְקוֹם.

(27) כשנתקשה לאשתו. (28) ביבמתו. (29) שאע"פ ששוטה שייבם - קנה ('ירושלמי' יבמות פ"ו ה"א, ותוספתא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ג כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 שיחלוץ לה. (49) והואיל וכנסה, חזקה שבעלה, ואינה
19 צריכה ממנו אלא גט בלבד (שם קיב).

20 ו. מי שמת והניח אחים רבים - מצוה על הגדול
21 ליבם או לחלץ, שנאמר: והיה הבכור אשר תלד.
22 מפי השמועה⁵⁰ למדו⁵¹, שאינו מדבר אלא בבכור
23 שבאחיו. כלומר, גדול האחין יקום על שם אחיו
24 המת.⁵² וזה שנאמר 'אשר תלד' - משמעו אשר
25 ילדה האם⁵³, ואין⁵⁴ משמעו אשר תלד היבמה.

26 (62) הצעיר ממנו, והוא גם כן גדול בשנים, שמלאו לו י"ג
שנה ויום אחד. (63) בכת"י התימנים: היא. (64) ואין
משהים את המצוה (יבמות שם).
י. יבמה הראויה ליבום⁶⁵ שלא רצתה להתיבם⁶⁶ -
דינה כדין מורדת על בעלה⁶⁷; וכופין את יבמה
לחלץ לה⁶⁸, ותצא בלא כתובה⁶⁹. ואם הניח אחיו
נשים רבות - כל מי שתבעה היבם מהן ליבום ולא
רצתה היא המורדת, וחולץ לה ותצא בלא כתובה⁷⁰;
ושאר צרותיה שלא נתבעו נטלות כתבתן פשאר
האלמנות.

(65) שהיא כשרה ליבם. (66) ללא טענה מספקת, אבל אם
יבמה אינו הגון לה, או שהוא בעל מום, חולצת ונטלת
כתובה, כמבואר בסמוך הי"ד. (67) שאמרה מאסתיהו
ואיני יכול להבעל לו, ודינה מבואר לעיל פ"ד הל' אישות
ה"ח, כי הואיל ומצות יבום קודמת למצות חליצה (ראה
לעיל פ"א ה"ב), והיא מסרבת להתייבם, הרי זו מורדת, כמו
שרבינו מבאר בסמוך הי"ג. וכן פסק הר"ף בכתובות פ"ה,
על-פי מסקנת הסוגיא בכתובות סד, א. (68) כשם שכופין
את הבעל לגרש כשאתו מורדת, וכמבואר בהל' אישות
שם. וכבר ביארנו שם שהרבה פוסקים חולקים על רבינו
בזה, ולדעתם אין כופין את הבעל לגרש כשאתו מורדת,
אלא באותם מקומות שהזכירו חכמי התלמוד בפירוש.
(69) כדין המורדת. (70) ובשו"ע אה"ע"ז (סי' קסה ס"א)
הביא דעת הפוסקים, שמצות חליצה קודמת, ולפיכך אם
אינה רוצה להתייבם אין לה דין מורדת, וכן פסק הרמ"א
שם.

יא. היו היבמין רבים, ותבע אותה הגדול ליבום,
והיא אינה רוצה בו ורוצה באחיו - אין שומעין
לה, שמצוה בגדול ליבם⁷¹.

(71) וכיון שאינה מתרצית למי שהמצוה בו, הרי זו מורדת
(מגיד-משנה). אולם לשון רבינו: "אין שומעים לה" אין
משמע שנקראת מורדת ('מעשה רוקח').

יב. אמר הגדול: איני רוצה לא ליבם ולא לחלץ,
הרי אחי לפניך, ותבע אותה אחד מן האחין ליבום
והיא אינה רוצה בו, ורצתה באח אחר והוא רוצה
בה - אין זו מורדת; מאחר שנסתלק הגדול שמצוה
בו - הרי כלן שוין⁷², והואיל והיא רוצה באחד מהן
והוא רוצה בה - הרי זו לא מרדה. ולא עוד, אלא
אם היתה אחת מהן במדינה אחרת, ואמרה: הרי אני
ממתנת אותו⁷³ עד שיבוא ויבם אותי, אכל זה איני
רוצה בו - אין זו מורדת. ואמרים לזה שאינו
הגדול התובע אותה: אם תרצה לחלץ לה ולתן לה
כתובה - חלץ, ואם לאו - הרי רצתה שתשב עד
שיבוא אחיך⁷⁴, הואיל ואין לה דין קדימה עליו.

50 כלומר, אע"פ שפשוטו של מקרא אין משמעו כך, אולם
מפי השמועה (מבעלי הקבלה שקיבלו זה מפי זה) למדו
להוציא המקרא מפשוטו, ולפרשו בדרך דרשה כדלהלן.
וראה בביאורנו להל' יסודי התורה פ"ה, ה"ד. (51) יבמות
כד, א. (52) לייבם את אשתו ולנחול נחלתו, ולא יחלקו
שאר אחיו עמו (רש"י שם). "אתה אומר לנחלה או אינה
אלא לשם (ובכן שיוולד לו מדבר הכתוב): יוסף - קוראים
אותו יוסף, יוחנן - קוראים אותו יוחנן, נאמר כאן: "יקום
על שם אחיו", ונאמר להלן (בראשית מת, ו): "על שם
אחיהם יקראו בנחלתם" - מה שם האמור להלן - נחלה,
אף שם האמור כאן - נחלה" (שם). (53) אם האחים,
"ובא העתיד במקום עבר" (פירוש המשנה, יבמות פ"ב,
מ"ו). (54) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "עם משמע
אשר תלד היבמה", וכן דרשו ביבמות כד, א: "אשר תלד -
פרט לאיילונית שאינה יולדת", הרי שגם ביבמה עצמה
הכתוב מדבר, וכלשון רבינו לקמן פ"ו ה"ח, וראה ב'מגיד
משנה'.

ז. לא רצה הגדול ליבם⁵⁵ - מחזרין על כל האחין⁵⁶.
לא רצו - חוזרין אצל הגדול ואומרין: עליך מצוה,
או חלץ או יבם. ואין כופין את היבם ליבם⁵⁷, אכל
כופין אותו לחלץ⁵⁸.

(55) ואפילו רצה לחלוץ. (56) ואין הגדול מאחיו (חוץ
מהגדול שבכולם), קודם לקטן ממנו, כמפורש במשנה
(יבמות לט). "מצוה בגדול ליבם, לא רצה - מהלכין על כל
האחין, לא רצו - חוזרין אצל גדול כו". וכן גרס רבינו
בדברי אב"י קשישא (שם כד). וראה להלן הערה עא.
(57) שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ('בית שמואל'
לאה"ע"ז סי' קסא, ס"ק ה) וכן מפרש רבינו-תם ב'תוספות'
יבמות לט, ב שאין כופין לייבם. (58) ואין כופין אלא את
הגדול, הואיל והמצוה מוטלת עליו (שם לט).

ח. אמר הגדול: המתנינו לי עד שיגדיל הקטן, או
עד שיבוא ההולץ⁵⁹, או עד שיפריא החרש, ונמלך
בו⁶⁰, ואם לא ירצה אני ויבם או אני אחלץ - אין
שומעין לו, אלא אומרין לו: עליך מצוה, או יבם
או חלץ⁶¹.

(59) שהלך למדינה אחרת. (60) נתייעץ אתו, אולי יסכים
לייבם. (61) שם.

ט. וכן אם היה הגדול במדינה אחרת - אין אחיו
הקטן⁶² יכול לומר: על אחי הגדול הוא⁶³ המצוה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכופה להתייבם, אלא כופים אותו וחולץ - רש"י, שנאמר (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, וסמוך לו: כי ישבו אחים יחדיו, כלומר, עלינו לדרוש סמיכות הפסוקים האלה ולפטור מלהתייבם לו. ואפילו "מי שהיה בעלה בעל ריח הפה . . . ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום . . . יכולה היא לומר, לאחיך הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל - ויחלוץ ויתן כתובתה" (פכ"ה מהל' אישות הי"ג). (82) ממתנת לו להתייבם, אחרי שמת בעלה. (83) נשטפה שדהו ונתקלקלה. כלומר, מזלו גרם. (84) כדין האשה שנולדו בה מומין אחר שנתארסה, המבואר לעיל פכ"ה מהל' אישות ה"ד, ומקורו בכתובות עה, א.

טו. יבמה שגדרה הנהיגה מיבמה בחיי בעלה⁸⁵, או שגדרה הנהיגה מפל היהודים⁸⁶ - פופין אותו שפחלץ לה ותטל כתבתה⁸⁷. ואם נדרה לאחר מיתת בעלה⁸⁸ - מפקשים ממנו שפחלץ לה⁸⁹; ואם לא רצה - הרי זו מורדת⁹⁰. וכן אם נתפונה בגדרה אפלו בחיי בעלה כדי שלא ייבם אותה - אין פופין אותו לחלץ⁹¹, אלא אם כן מרדה, ותצא בלא כתבה⁹².

(85) שלא תהנה ממנו, ולא פירטה הנאת תשמיש, שלא נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה (יבמות קיא: וברש"י). (86) שלא תיבעל להם, שהתשמיש קשה לה, ונתכוונה להפסיק דעתו של בעלה שלא יחשדנה כי נתנה עיניה באחר (שם קיב. וברש"י). (87) שהרי אינה יכולה להתייבם מחמת נדרה, ואין לה דין מורדת, כי לא נתכוונה להפטר מן היבום (שם כרב, דאמר: "יבם אינו כבעל", וכפירוש ה'תוספות' שם). (88) שנתכוונה להפטר מן היבום. (89) ואם יסכים מרצון, יחלוץ לה ויתן כתובתה (שם קיא:). (90) וכופים אותו לחלוץ - ותצא בלא כתובה, כמבואר לעיל ה"י. (91) וליתן לה כתובתה, שיכול לומר רצוני לייבמה, והעיקוב ממנה הוא, שהיא הגורמת. (92) כלומר, אינך יכול לכוף אותו לחלוץ וליתן כתובה, אלא לכוף כדין מורדת שאינה מקבלת כתובה (יחזון איש ע"פ המגיד-משנה).

טז. יבמה שתבעה היבם לחליצה, והיא אומרת: איני חולצת ולא נוטלת כתבה, אלא אשב בבית בעלי⁹³ וכשאר כל האלמנות⁹⁴ - אין שומעין לה, שהרי הקנו אותה לזה מן השמים⁹⁵, רצה - מיבם, רצה - חולץ⁹⁶ ונותן כתבה. ולא עוד, אלא אפלו אמרה: אני נזונה משלי ואשב עגונה⁹⁷ כל ימי חיי - אין שומעין לה⁹⁸; שהרי היבם אומר לה: כל זמן שאת זקוקה⁹⁹ לי אין נותנין לי אשה אחרת¹⁰⁰. ואפלו היה נשוי - אפשר שישא אשה אחרת¹⁰¹, או תהיה לו מריבה בתוך ביתו מפני היבמה¹⁰².

(93) בבית שגר בעלי המת, ואתון מנכסיו. (94) ראה לעיל בפ"ח מהל' אישות ה"א. (95) במיתת בעלה, ולא מדעתו בחר בה היבם. (96) כתובות סד, א: "תבע לחלוץ נזקקין לו". וכן פירשו ה'תוספות' שם, דיבור-המתחיל תבע לחלוץ. וכן אמרו ביבמות לט, ב - שביבם הדבר תלוי, שנאמר: "אם

(72) כבמשנה (יבמות לט.), וכן גרס בדברי אביי קשישא (שם כד.): "לא רצה - הולכים על כל האחים" (מגיד-משנה). והיא גירסא ספרדית ('מגדל עוז'). ולדעת הראב"ד, כל הגדול מתבירו - קודם למצוה, והוא גורס בדברי אביי קשישא (יבמות שם): "מצוה בגדול לייבם, לא רצה - הולכים אחר גדול" (=קטן ממנו, וגדול משאר אחיו). וכעין זה גם הגירסא שלפנינו שם (וכן היא ברש"י ו'תוספות' שם): "לא רצה - הולכים אצל אחיו הקטן". (73) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. (74) ואע"פ ששנינו לעיל ה"ט, שאין הקטן יכול לומר המתנינו לאחי הגדול שיבוא, ואין משהים את המצוה! - שם מדובר שהקטן אינו רוצה לייבם ולא לחלוץ, והמצוה מתבטלת בינתיים, ואילו כאן הרי יכול לחלוץ לה ואין המצוה מתבטלת כלל, וזהו שדייק רבינו: "אם תרצה לחלוץ לה . . . חלוץ" (משנה-למלך). וה'אור שמח' מתרץ, שכל איסור השהיית המצוה יסודו בעיגון האשה, כי אם נמתין עד שהגדול יבוא, בינתיים הוא מעגנה, ואסור לו לעגנה. ואילו בדין שלפנינו, היא בעצמה רוצה להמתין ליבם שיבוא לייבמה ואין שום עיגון מצדנו, והרשות בידה לבקש את הרצוי לה.

יג. בא זה שתלתה בו ולא רצה בה - חוזרין אצל זה שתבע אותה ליבם והיא אינה רוצה בו, ואומרין לה: אין פאן מי שרצה ליבם אלא זה, ומצות יבום קודמת⁷⁵; או תתיבם לו, או תצא בלא כתבה כדין כל מורדת⁷⁶.

(75) למצות חליצה, וכן אמרו ביבמות לט, א: "ביאת קטן (קטן מאחיו, אבל גדול הוא בשנים), וחליצת גדול, ביאת קטן עדיפה", הרי שאפילו במקום שהגדול רוצה לחלוץ - ביאת הקטן עדיפה, כל-שכן בדין שלפנינו, שהגדול אינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ. (76) וכבר ביארנו לעיל ה"ז שיש חולקים על זה, ולדבריהם אינה מורדת ולא הפסידה כתובתה.

יד. כל יבמה שאמרנו שדינה שתחלץ ולא תתיבם⁷⁷ - הרי זו נוטלת כתבה, אם יש לה כתבה⁷⁸, כשאר כל האלמנות⁷⁹. וכן אם היה יבמה מפה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים⁸⁰ - חולץ לה⁸¹ ונוטלת כתבתה. ונולדו בה מומין פשהיא שומרת יבם⁸² - נסתתפה שדהו⁸³; אם לא רצה ליבם - יחלץ ויתן כתבה⁸⁴.

(77) ראה לעיל פ"א, ה"ה. ולקמן פ"ג, ה"ד, יג, יד; ופ"ו, ה"ז. (78) פרט לארוסה שאין לה כתובה מבעלה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א, או שהיתה אסורה עליו, כמבואר לקמן ה"ז. (79) ביבמות פה, א - שאלו: שניה לבעל ולא שניה ליבם, יש לה כתובה מיבם או לא, ואילו על שניה ליבם ולא שניה לבעל - לא שאלו כלל, כי אע"פ שחולצת, נוטלת כתובתה מנכסי בעלה, שהרי לא נעשה בה שום איסור (הרשב"א ליבמות שם, וכן במגיד-משנה לקמן ה"ז). (80) המנויים לעיל פכ"ה מהל' אישות, ה"א. (81) כמו שאמרו (יבמות ד.): "מניין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה (אין סותמים טענותיה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ג כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 - לֹקֶה הוּא וְהִיא¹¹¹. וּמוֹצִיאָהּ בְּגִט¹¹², וְאֶפְלוּ הָיוּ
13 לֹו כַּמָּה פְּנִים מִמֶּנָּה¹¹³. וְנֹאסְרָה עָלָיו¹¹⁴ וְעַל
14 יְבָמָהּ¹¹⁵. וְיִבְמָה חוֹלֵץ לָהּ, וְאַחֵר כִּף תִּהְיֶה מִתַּרְתּוֹ
15 לְאַחֵרִים.

(111) כדרך שלוקין על כל מצוות לא-תעשה המנויות בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ד. ואם נישאה ועדיין לא נבעלה - אינם לוקים. (112) אפילו כשלא נבעלה עדיין, שהרי אפילו נתקדשה בלבד צריכה גט, כמבואר בסמוך הי"ט. (113) אין אומרים: יחלוץ לה יבמה ותשאר תחת בעלה, שלא להוציא לעז על בניה שהם פסולים, אלא אסורה עליו עולמית. (114) ואפילו לא נבעלה עדיין, הואיל ונישאה הרי זו בחזקת בעולה ונאסרה, כמו שכתב רבינו בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג: כהן שנשא אשה מאיסורי כהונה אע"פ שלא נבעלה נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה היא ('מעשה רוקח'), אלא שאינם לוקים אם לא נבעלה ודאי. (115) שהיא דומה לאשת איש שנשאת ובה בעלה, שאסורה על זה ועל זה (יבמות צב: וברי"ף שם ע"פ הירושלמי' שם פ"י, ה"ד). אלא שאין בניה מן השני ממזרים, שיבמה לשוק אינה אלא איסור לאו בלבד, ואין ממזר מאיסור חיבי לאוין. ראה פט"ו מהל' איסורי ביאה ה"א-ב.

16 י.ט. נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר¹¹⁶ - לֹא נֹאסְרָה עַל יְבָמָהּ¹¹⁷,
17 אֲלֵא נֹתֵן לָהּ הַזֵּר שְׂקָדָשָׁה גִּט¹¹⁸ וְיִבְמָה מִיָּבֵם אוֹ
18 חוֹלֵץ. וְאִם הָיָה יְבָמָה כַּהֵן, שְׂאִינוּ יָכוֹל לִשְׂא
19 גְרוּשָׁה¹¹⁹ - תִּצָּא מִן הַזֵּר בְּגִט, פְּדֵי שְׂלֵא יִהְיֶה
20 הַחוּטָא נִשְׁפָּר, וְיִחַלֵּץ לָהּ יְבָמָה¹²⁰.

(116) ועדיין לא נישאה לה. (117) שאינה גרועה מאשת איש שנתקדשה לאחר ובה בעלה, שלא נאסרה על בעלה הראשון, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ו. (118) שהרי קידושין תופסים ביבמה לשוק מספק, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ד, וצריכה ממנו גט. (119) ויש סברא שהכהן יחלוץ לה (שהרי לייבם אינו יכול, שגרושה היא) ותהא מותרת למקדש - לא אמרו כן אלא המקדש נותן לה גט. (120) שאלמלא חטאו היה היבם מייבמה, ועכשיו אסורה לו, ועל-ידי-זה תישאר ברשותו! ואף לאחר החליצה, אסורה לו לעולם משום קנס - הואיל וקידשה שלא ברשות (רמב"ן).

21 כ. חֲזַר הַזֵּר שְׂגָרְשָׁה מִן הָאֵרוּסִין וּנִשְׂאָה אַחֵר שְׂחָלֵץ
22 לָהּ יְבָמָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ¹²¹. אֲבָל אִם גְּרָשָׁה
23 מִן הַנְּשׂוּאִין, וְחָזַר וּנִשְׂאָה אַחֵר שְׂחָלֵצָה - מוֹצִיאִין
24 אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהִיא דוֹמָה לְאִשְׁתֵּי שְׂנֻשָׁאֵת
25 וְכָא בְּעָלָהּ, שֶׁהִיא אֲסוּרָה עַל זֶה וְעַל זֶה, כְּמֹו
26 שְׂבָאֲנָנ¹²². וְהִיבְמָה שְׂזוּנָתָה¹²³ וְהִיא זְקוּקָה¹²⁴ - לֹא
27 נֹאסְרָה עַל יְבָמָה¹²⁵, אֲלֵא רָצָה חוֹלֵץ רָצָה מִיָּבֵם.

(121) אע"פ שאסורה עליו משום קנס, כנ"ל - אין קונסים אותה להוציאה אחר שנשאה, שדי לנו להחמיר בזה רק לכתחילה (רשב"א, הובא במגיד-משנה). (122) לעיל פ"י מהל' גירושין ה"ז, וכן אמרו (יבמות צב:): "יבמה -

לא יחפוץ האיש" - הכל כרצונו, רצה - מייבם, רצה - חולץ. (97) קשורה לבעלי ולזכרו, לא להנשא לאיש אחר, מלשון הכתוב (רות א, יג): "הלהן תעגנה". (98) אלא חולצת בעל כרחה. (99) קשורה. (100) כתובות, שם. (101) וכל זמן שזו זקוקה לו, לא יתנה לו. (102) שאשתו תחשוב כי ייבם אותה, ותהיה לה כצרה בבית (מתוך סתימת סוגיית הגמרא בכתובות שם). ואם שניהם מסכימים שלא לחלוץ ולא לייבם, משמע שאין קפידא בדבר ('בית שמואל' לאהע"ז סי' קסה, אות ט, וכן בתשובות 'חכם צבי' סי' א). ובזוהר פרשת חוקת עמ' קפ, משמע שיש מצוה בחליצה. אבל ה'חתם סופר' אהע"ז ח"ב סי' פה כתב, שגם הזוהר לא התכוון לומר שיש מצוות-עשה לחלוץ באופן חיובי, אלא שסגולה היא למת ולנשמתו, שתהא אלמנתו חולצת, ואין זו אלא גמילות-חסד עם המת, כעין אמירת קדיש או הדלקת שמן זית, ואין לכוף את האשה לחלוץ אם אינה רוצה בכך מפני הבושה או הטורח וכיצא בזה, אם תרצה להטיב עם המת - תטיב, ואם לאו - אין בית-הדין יכול לכופה על כך.

1 יו. יְבָמָה שְׂלֵא הָיָה לָהּ עַל בְּעָלָהּ כְּתָבָה מִפְּנֵי
2 שְׁהִיָּתָה אֲסוּרָה עָלָיו¹⁰³, וְהָרִי הִיא מִתַּרְתּוֹ לִיָּבֵם¹⁰⁴
3 כְּמֹו שְׂחָלֵצָא¹⁰⁵, אִם רָצָה הַיָּבֵם לִיָּבֵם - מִיָּבֵם, וְאֵין
4 לָהּ עָלָיו כְּתָבָה¹⁰⁶ כְּדָרְךָ שְׂלֵא הָיָה לָהּ עַל בְּעָלָהּ.
5 וְדִינָה עִם יְבָמָה בְּתוֹסַפֵּת - כְּמֹו שְׁהִיָּתָה עִם
6 בְּעָלָהּ¹⁰⁷. אֲבָל אִם לֹא כָּתַב לָהּ בְּעָלָהּ כְּתָבָה¹⁰⁸, אוֹ
7 שְׂמַכְרָה לֹו כְּתָבָתָה אוֹ מַחְלָה אוֹתָהּ - צָרִיף הַיָּבֵם
8 לְכַתֵּב לָהּ כְּתָבָה¹⁰⁹ כְּשָׂאָר הָאֲלֻמָּנוֹת¹¹⁰.

(103) כגון שהיתה שניה לו (אם אמו). (104) שהיו אחים מן האב ולא מן האם (ראה יבמות פד. וברש"י שם). (105) לקמן פ"ו הי"ג. (106) כשבא עליה וקנאה, ועכשיו רוצה להוציא - אין לה כתובה (יבמות פה.). אבל אם רוצה להשהותה אצלו, צריך שיכתוב לה כתובה, שהרי אסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. וה'אור שמח' מפרש את דברי רבינו, שאינו כותב לה שום כתובה אפילו כשירצה לקיימה אצלו, הואיל ויש לה תוספת, כמבואר בסמוך בדברי רבינו, והרי אינה קלה בעיניו להוציאה, שיצטרך לשלם לה התוספת. ולפיכך במקרה השני, כשמחלה לבעל על הכתובה, הרי מחלה גם על התוספת, ונשארה קלה בעיני היבם להוציאה, כאן ציין רבינו: "צריך היבם לכתוב לה כתובתה", כמבואר לעיל פכ"ב מהל' אישות ה"ד. (107) שיש לה תוספת שהתחייב לה אע"פ שאין לה עיקר כתובה, והטעם מבואר לעיל (שם פכ"ד ה"ג). (108) למרות שהיתה מותרת לו. (109) שהרי בעלה עצמה אם רצה לקיימה אחרי שמכרה או מחלה לו כתובתה, חייב לחזור ולכתוב לה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"י. (110) שכתובתן מנה. ואין זה סכום הכתובה שהיה רשום בכתובתה שמכרה לבעלה. השווה לעיל פכ"ב מהל' אישות ה"ד ובביאורנו שם, ולהלן פ"ד הל"ב והערה קפד.

9 יח. הַיְבָמָה קָדָם שְׂבִיבֹא עָלֶיהָ יְבָמָה או קָדָם שְׂחָלֵץ
10 לָהּ הָרִי הִיא אֲסוּרָה לְהַנְּשֵׂא לְזֵר, שְׂנַאֲמֵר: לֹא תִהְיֶה
11 אִשְׁתֵּי הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זֵר. וְאִם נִשְׂאָת לְאַחֵר וְבְעַל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באחים", שאפילו אם יש לו אחים, הואיל ויש לו בנים הרי זו פטורה מיבום.

ב. אָמַר יָדָה אָחִי, או שְׁאָמַר יֵשׁ לִי אָחִין⁴ - אֵינּוּ נֶאֱמָר לְאָסֵר אֶת אִשְׁתּוֹ⁵ וְלִהְיִיחָהּ זְקוּקָה לְיָבָם; שְׁהָרִי זֶה מִתְבַּנֵּן לְאָסְרָהּ לְאַחֵר מוֹתוֹ.⁶

4) והרי היא זקוקה ליבום, והיא הייתה עד כה בחזקת שאינה זקוקה לייבום. 5) להינשא לאחרים עד שתחלוץ. 6) ואינו נאמן להוציאה מחזקתה הקודמת שאינה זקוקה.

ג. הֲיָה מִחֶזֶק שְׂיֵשׁ לוֹ אָחִין, וְאָמַר בְּשַׁעַת מִיתוֹ⁷ 'אֵין לִי אָחִין'⁸ - אֵינּוּ נֶאֱמָר⁹. וְכֵן אִם אָמַר עַל מִי שֶׁחֶזֶק אָחִיו 'אֵין זֶה אָחִי' - אֵינּוּ נֶאֱמָר¹⁰. לֹא הֲיָה מִחֶזֶק בְּאָחִין, וְיָצָא קוֹל שְׂיֵשׁ שָׁם עֲדִים שְׂפִיעִידוֹ שְׂיֵשׁ לְבַעֲלָהּ אָחִין, וְהָעֲדִים בְּמִדְיָה אַחֲרָת, אֶפְלוּ אָמַר הוּא בְּשַׁעַת מִיתוֹ 'אֵין לִי אָח' - הָרִי זֶה חוֹשֵׁשׁ¹¹, וְתִמְתִּין¹² עַד שְׂיָבֹאוּ הָעֲדִים שְׁאָמְרוּ¹³ וְיִשְׁאָלוּ¹⁴.

7) שהיא שעה רצינית ואינו עשוי לשקר בשעה זו. 8) והרי היא פטורה מזיקת יבום. 9) ואינו נאמן במה שבידו לגרשה כי אין "מיגו" מועיל נגד חזקה, והרי החזק שיש לו אחים ואיך נאמינו שאין לו, אולם ב"אמר יש לי בנים" אינו סותר את חזקת האחים ולפיכך נאמן. 10) לבטל החזקה הקודמת, והרי היא זקוקה לייבום. 11) לקול, ואפילו לא החזק הקול בבית דין. 12) מלהינשא לאחרים, שמא יש בקול ממש והרי היא זקוקה לייבום. 13) אחרים עליהם, שהם יודעים שיש לו אחים. 14) ייבדקו, מכיוון שאפשר לברר ולעמוד על הדבר מפי עדים - עלינו לברר ולא נקל באיסור אשת איש.

ד. מִי שֶׁזָנָה עִם אִשָּׁה, בֵּין פְּנוּיָהּ בֵּין אִשְׁתּוֹ אִישׁ, וְנִתְעַבְּרָה, וְאָמַר: זֶה הָעֶבֶר מִמֶּנִּי הוּא, וְאֶפְלוּ הִיא מוֹדָה לוֹ - אָף עַל פִּי שֶׁהוּא בָנוּ לְעֵנֵן יִרְשָׁה¹⁵, הָרִי זֶה סֶפֶק לְעֵנֵן יָבוֹם¹⁶. כִּשְׁם שֶׁזָנָתָה עִם זֶה, כִּף זָנָתָה עִם אַחֵר, וּמֵאִין יוֹדַע הַדָּבָר שֶׁזָנָה בָנוּ וְדָאִי? וְהָרִי אֵין לוֹ חֲזָקָה¹⁷, אֶלָּא לְעוֹלָם סֶפֶק הוּא¹⁸. וְלִהְיִמִּיר דְּגִין בּוֹ, וְחוֹלְצֵת וְלֹא מִתְיַבְּמֵת¹⁹.

15) שהרי אם ירצה יכול לתת לו את נכסיו במתנה. 16) אם נאמן לומר שזה בנו. 17) שהרי מתחילת לידתו הוא בספק זה. ואין אתה יכול לומר בו העמדנו על חזקתו הקודמת. 18) שמא אינו בנו וזקוקה לייבום. 19) שמא הוא בנו ואסורה ליבם.

ה. נֶאֱמָר עַד אַחַד לְהָעִיד לְיָבָמָה שְׁמַת בְּעֵלָהּ, וּמִתְיַבְּמֵת עַל פִּי; או שְׁמַת יָבָמָה או שְׁנָתָן לְבַעֲלָהּ בֵּין, לְהִתְיַבְּרָה לְזָרָה²⁰. אֶפְלוּ עֶבֶד או אִשָּׁה או עַבְדֵי מִסִּיחַ לְפִי תִמּוּ²¹ מֵעִיד בְּמִיתַת הַיָּבָם כְּמוֹ שְׂמִיעִיד בְּאִשְׁתּוֹ אִישׁ לְהִתְיַבְּרָה, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת גְּרוֹשִׁין²².

20) ולדעת הראב"ד אינו נאמן לומר: ניתן לבעלה בן, שאין

קידושין אין בה, נישואין יש בה, דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים". 123) בלא קידושין. 124) כשהיא שומרת יבם, ועדיין לא חלצה ולא נתייבמה. 125) שאינה כאשת איש החמורה, הואיל ואין בה אלא איסור לאו (סוטה יח:). ואינה דומה לנשאת לאחר, שנאסרה על יבמה, כמבואר לעיל הי"ח, כי שם יש לחוש, שיאמרו: חלץ לה יבמה ונישאת וחזר לכונסה והרי זה נושא חלוצתו, אבל זנות אין לה קול כל-כך, וידעו שפריצות היא מצדה ולא יחשדו בה שחלצה (רש"י לגיטין פ:). ואם יבמה כהן, נאסרה עליו, שהרי נבעלה לאסור לה ונעשתה זונה, וכהן אסור בזונה (ראה בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"א; ובפ"ט ה"ה, ובשו"ע אהע"ז סי' קנט ס"ג).

1 כֹּא. כָּל יָבָמָה שֶׁהִיא סֶפֶק מִדְּבָרֶיהָ¹²⁶ אִם יֵשׁ עֲלֶיהָ 2 זִקַּת יָבָם¹²⁷ או אֵין עֲלֶיהָ זִקַּת יָבָם, כְּגוֹן יָבָמָה 3 שְׂלִידָה וְלָד שֶׁלֹּא פָלוּ לוֹ חֲדָשִׁין¹²⁸ וּמַת בְּתוֹךְ 4 שְׁלֵשִׁים יוֹם, שְׂדִינָה שֶׁתְּחַלֵּץ מִסֶּפֶק מִדְּבָרֶיהָ כְּמוֹ 5 שְׂבָאֲרָנוּ¹²⁹, אִם הִלְכָה וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר קֹדֶם חֲלִיצָה 6 - חוֹלֵץ לָהּ יָבָמָה וְתִשָּׁב עִם בְּעֵלָהּ¹³⁰. וְאִם נִתְקַדְּשָׁה 7 לְכַהֵן, שֶׁהוּא אָסוּר בְּחִלּוּצָה - אֵינּוּ חוֹלֵץ לָהּ¹³¹; 8 שְׂאִין אוֹסְרִין עַל זֶה אִשְׁתּוֹ מִשּׁוֹם סֶפֶק דְּבָרֶיהָ¹³². 9 גְּרִשָׁה הִפְתָּן אוֹ מַת - הָרִי זֶה חוֹלְצֵת¹³³, וְאַחֵר כִּף 10 מִתְּרַת לְאַחֲרִים לְכַתְּחָלָהּ.

126) מדברי חכמים. 127) קשר עם היבם, להתייבם או לחלוץ. 128) כלומר, שאינו ידוע אם נולד לתשעה חדשים, אבל סימניו גמרו, שהוא שלם בשער ובצפרניו, ומן התורה הוא וולד גמור. 129) לעיל פ"א ה"ה, ועיי"ש בהערה כט. 130) ואינה צריכה קידושין שניים. 131) יבמות לו, ב וברי"ף שם, וכל-שכן אם נישאת קודם חליצה, שאין מוציאים אותה מתחת בעלה, כמבואר ברי"ף שם, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסד, ס"ז. 132) שמן התורה ולד גמור הוא, הואיל וגמרו סימניו - ואין עליה זיקת יבם. 133) שהרי לא התירוה לבעלה בלא חליצה אלא כדי שלא לאסרה עליו, וכיון שגירשה אין צורך להתירה בלא חליצה (מגיד-משנה). אולם ב'שלטי הגיבורים' לרי"ף שם כתוב: שמאחר שהתירוה לכהן בלא חליצה, אם מת הכהן אין מצריכים אותה לחלוץ אפילו אם רוצה להנשא לישראל, שמאחר שהותרה - הותרה.

יום חמישי י"ד כסלו ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׂלִישִׁי

1) ביאר בו רבינו נאמנות לומר זה בני לפטור מן היבום, וזה אחי לחייב ביבום, מי נאמן לומר מת היבם.

11 א. הָאוֹמֵר 'זֶה בְּנִי', או שְׁאָמַר 'יֵשׁ לִי בְּנִים'² - הָרִי 12 זֶה נֶאֱמָר, וּפּוֹטֵר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן חֲלִיצָה וּמִן הַיָּבוֹם³.

2) ואין אשתי זקוקה (לאחר מותי) לייבום. 3) ואפילו הוחזק שיש לו אחים אינה זקוקה להם, שאילו רצה היה פטורה בגט ומה לו לשקר, לפיכך נאמן להתירה ולפטורה מזיקת יבום, ומה גם, שאין דיבורו סותר את "חזקתו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יבמה. (40) מיבמן. והוא הדין אם מת יבמן והניח בנים, שאין זקוקת עוד לייבום.

יא. אף על פי שהאשה נאמנת לומר 'מת בעלי' ותנשא⁴¹ או תתנבם⁴², אין היבמה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא לזר; הואיל והוא אסור לאור⁴³, שמא יהיה קל בעיניה⁴⁴. וכן אין היבם נאמן לומר 'מת אחי' שייבם את אשתו, שמא עיניו נתן בה⁴⁵. ואין האשה נאמנת לומר 'מתה אחותי' שתפנס לביתה, ואין האיש נאמן לומר 'מתה אשתי' שישא את אחותה, עד שיעידו שני עדים שמתה אחותה ואחר כך תפנס לביתה; שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונה⁴⁶, כמו שבארנו⁴⁷.

(41) לזר, באופן שאינה זקוקה לייבום, כגון שיש לו בנים, או אין לו אחים. (42) כשהיא זקוקה ליבם. (43) האמור בתורה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". (44) ולא תדקדק היטב אם מת יבמה, בניגוד לאומרת מת בעלי, שהוא איסור "אשת איש" וענשו מיתת בית דין, ובניה מהשני ממזרים. (45) שהרי אפילו חכם שאסר את האשה על בעלה בנדר, הרי זה לא יישאנה, שמא עיניו נתן בה. (46) שאינה יכולה להינשא לשום איש בעולם, אם לא נקבל עדותו. אבל זו יכולה להינשא לאחרים, וכן גיסה יכול לישא לו אחרת. (47) "שלא תשאנה בנות ישראל עגונות".

יב. לפיכך⁴⁸, האשה שהלכה היא ובעלה⁴⁹ ויבמה למדינת הים, ובאה ואמרה 'מת בעלי ואחר כך מת יבמי', או שאמרה 'מת יבמי ואחר כך מת בעלי' - הרי זו אינה נאמנת⁵⁰. אכל אם הלכה היא ובעלה בלבד⁵¹, ובאה ואמרה 'נתן לי יבם במדינת הים ומת'⁵², בין שאמרה 'מת יבמי ואחר כך מת בעלי' בין שאמרה 'מת בעלי ואחר כך מת היבם שנתן לי' - הרי זו נאמנת⁵³; שהפה שאסר⁵⁴ הוא הפה שהתיר⁵⁵.

(48) הואיל ואינה נאמנת לומר: "מת יבמי". (49) ואין לבעלה בנים והרי היא בחזקת זקוקה ליבם. (50) להינשא לזר, והרי היא בחזקת זקוקה לייבום. (51) ולא היה כאן יבם, והרי היא בחזקת היתר לזר. (52) שילדה חמותי במדינת הים בן. (53) להינשא לזר. (54) שאמרה ניתן לי יבם והחזיקה עצמה זקוקה לייבום. (55) שהרי אמרה מת יבמי.

יג. האשה שהלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים, ובאה ואמרה 'מת בעלי ואחר כך מת בני' - נאמנת⁵⁶; שהרי היתה בחזקת היתר לזר⁵⁷ בעת שהלכה⁵⁸. אמרה 'מת בני ואחר כך מת בעלי' - אינה נאמנת להתיבם⁵⁹. והוששין לזבירה⁶⁰, וחולצת⁶¹ ולא מתניבמת.

(56) להינשא לזר. (57) אם ימות הבעל. שהרי יש להם בן ואינה זקוקה לייבום. (58) שהרי היה לה בן. וגם עכשיו

זה דבר העשוי להגלות ואפשר שהוא משקר, אולם רבינו סובר, שאין האשה סומכת עצמה על העד בלבד, ואף היא מדקדקת בדבר ובודקת אם אמת הוא, כדי שלא תצטרך לצאת מבעלה לאחר הנישואין. (21) שאינו מתכוון להעיד ולהתירה להינשא לזר. (22) כי דין עד ביבמה כדין עד באשת איש.

ו. וחקש נשים שאין מעידות זו לזו שמת בעלה²³, כך אין מעידין לה שמת יבמה²⁴. ודין עדות זו פדין אותה עדות²⁵ לענן עדים שמכחישין זה את זה במיתת היבם²⁶ ולכל דבר²⁷.

(23) שחזקתן שונאות זו את זו. (24) שמתכוונות לקלקלה, שתינשא לזר ואחרי כן תצטרך לצאת ממנו. (25) של מיתת הבעל. (26) שהעד הראשון המעיד על מות היבם נאמן כשניים, ואם אחר כך יבוא עד אחר ויכחישונו אין השני נאמן. (27) כגון הפסול בעבירה מן התורה אינו נאמן לעדות זו.

ז. שתי יבמות²⁸ שבאו ממדינת הים, זו אומרת 'מת בעלי' וזו אומרת 'מת בעלי' - זו אסורה מפני בעלה של זו²⁹, וזו אסורה מפני בעלה של זו; שאין יבמה נאמנת להעיד לה' שמת יבמה³⁰, כמו שבארנו.

(28) נשי שני אחים. (29) להינשא לזר. (30) שהוא יבמה וזקוקה לו, ואינו בפנינו שתחלוץ לו. (31) ושמה הוא חי.

ח. היה לאחת מהן עד שמת בעלה - זו שיש לה העד עומדת באסורה³², שאינה אסורה מפני בעלה אלא מפני יבמה³³; וזו שאין לה עד מתרת, שהרי העיד העד שמת יבמה, והיא נאמנת לומר שמת בעלי.

(32) להינשא לזר. (33) שאין עדות על מות יבמה, אלא יבמתה, והיא אינה נאמנה לה.

ט. היה לזו בנים³⁴ ולזו אין בנים - זו שאין לה בנים אסורה³⁵, וזו שיש לה בנים מתרת³⁶. היה להן יבם אחר פאן - הרי זה מיבם לשתיהן³⁷.

(34) מבעלה, ואינה זקוקה לייבום. (35) בגלל זיקתה ליבמה. (36) ובגמרא שם אמרו: "לזו עדים ובנים ולזו לא עדים ולא בנים שתיהן מותרות", שאין כאן זיקת ייבום, זו מפני בניה, וזו בעידי חברתה. (37) שהרי משני בתים הן, ואין אחת פוטר את חברתה.

י. מת זה היבם שייבם אותן³⁸ - אסורות להנשא לזר, ששהיו בתחלה³⁹. נתיבמו ונתגרשו⁴⁰ - הרי אלו מתרות לזר.

(38) ולא הניח בנים, נמצאו שתיהן זקוקות (מצד מיתת היבם) לייבמיהן שבמדינת הים, שמא חיים הם. (39) לפני הייבום, שאין האחת נאמנת כלפי חברתה להעיד שמת

קמב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

32 תַּמְתִּין תְּשַׁעִים יוֹם כְּשֶׁאָר הַיָּבָמוֹת⁸⁰ וְתַחֲלִין אוֹ
33 תַּתְּיָבָם, וְלֹא תַחֲוֹשׁ לְצַרְתָּהּ שֶׁבְּמִדְיָנָה הָאֲחֵרֶת⁸¹,
34 הוֹאִיל וְלֹא הָיָה בַּעֲלָה עִמָּה בְּמִדְיָנָה⁸².

72) שהיו לו שתי נשים, שהן צרות זו לזו. (73) לזו שנשארה כאן. (74) מבעלה. ואז תינשא לזו, כי הוולד פוטר מן הייבום. (75) כי בתוך תשעה חדשים אינה יכולה לחלוץ, שמא צרתה מעוברת ואין הוולד של קיימא, וחליצת מעוברת אינה חליצה, אפילו כשהחולצת עצמה אינה מעוברת אלא צרתה מעוברת. (76) צדדים. (77) לאחר תשעת חדשי העיבור. (78) שהרי חליצה שלא לצורך. (79) שהייתה גרושה או חללה כשנישאה לו. (80) שאינן חולצות או מתייבמות אלא לאחר תשעים יום מיום מיתת הבעל, לדעת אם מעוברת הן אם לא. (81) שנשארה כאן שמא מעוברת היא. (82) אם כן לא נתעברה ממנו.

35 יז. הָאִשָּׁה שְׁמַת בַּעֲלָהּ⁸³ וְהָיְתָה לָהּ חֲמוֹת בְּמִדְיָנָה
36 הַיָּם - אֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת שְׁמָא יִלְדָה חֲמוֹתָהּ וַיִּכְבֵּר נֶתָן
37 לָהּ יָבָם בְּמִדְיָנָה אַחֲרָתָהּ⁸⁴, שְׁלֹא גָזְרוּ בְּדָבָר זֶה; אֲלֵא
38 נַעֲמִיד אוֹתָהּ עַל חֲזָקָתָהּ, וְהָיָה הִיא מְתָרֶת⁸⁵. וְהוּא
39 הַדִּין לְאִשָּׁה שְׁמַת בַּעֲלָהּ וְהָיָה לּוֹ בֶן בְּמִדְיָנָה אַחֲרֵת
40 - הָרִי זֶה מְתָרֶת לְזָר; וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא מַת הַבֶּן⁸⁶,
41 אֲלֵא הַעֲמֵד אוֹתָהּ עַל חֲזָקָתָהּ⁸⁷.

83) ולא הניח בנים ולא היה לו אח. (84) וזקוקה לו. (85) להינשא לזר. (86) "שמא מת לא חוששים", והעמידהו על חזקתו שהוא חי. (87) הקודמת, שהייתה בחזקת היתר לזר.

42 יח. יִצָּאת חֲמוֹתָהּ מֵעֶבְרַת - הָרִי זֶה חוֹשֶׁשֶׁת, וְלֹא
43 תִּנְשָׂא לְזָר עַד שֶׁתִּדַּע מָה הָיָה סוֹף עֵבּוֹר חֲמוֹתָהּ,
44 שְׁמָא נוֹלַד לָהּ יָבָם קִדָּם מִיתַת הַבַּעַל⁸⁸.

88) והרי היא זקוקה לו עד שתחלוץ ממנו. ודקדק לכתוב "קודם מיתת הבעל", שאילו נולד היבם לאחר מיתת הבעל אינה זקוקה לו ליבום, שהרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

45 יט. הָאִשָּׁה שֶׁהִלֵּךְ בַּעֲלָהּ וַיִּבְנֶה לְמִדְיָנָה הַיָּם, וַיָּבֹאוּ
46 וְאָמְרוּ לָהּ: מַת בַּעֲלִיךָ וְאַחַר כֶּן מַת בְּגִנְךָ⁸⁹, וְנִשְׂאת,
47 וְאַחַר כֶּן נוֹדַע שֶׁחָלוּף הָיוּ הַדְּבָרִים⁹⁰ - תִּצָּא, וְהוֹלֵד
48 כְּשֶׁרִי⁹¹. אָמְרוּ לָהּ: מַת בְּגִנְךָ וְאַחַר כֶּן מַת בַּעֲלִיךָ,
49 וְנִתְיָבְמָה, וְאַחַר כֶּן נוֹדַע שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים חָלוּף⁹² -
50 תִּצָּא, וְהוֹלֵד שֶׁנוֹלַד לְפָנָי הַשְּׂמוּעָה⁹³ אוֹ לְאַחַר
51 הַשְּׂמוּעָה מִמֶּזְרֵר⁹⁴.

89) והרי היא מותרת לזר. (90) שבנה מת לפני בעלה, וזקוקה היא ליבם ואסורה לזר. (91) כי בנישואי יבמה לזר אין אלא איסור לאו בלבד ואין ממזר אלא מחייבי איסור כרת. (92) נמצאת זו אסורה ליבמה, ואיסור אשת אח שלא במקום מצוה הוא בעונש כרת. (93) ההודעה האחרונה, אף על פי שהייתה שוגגת ואנוסה. (94) כי הלכה היא יש ממזר מחייבי כריתות.

אינה מוציאה עצמה מחזקתה. (59) שהרי הייתה בחזקת מותרת לזר ואינה זקוקה לו, ויש לחוש שמא מחמת האבתה אליו היא משקרת. (60) להחמיר, לא להתירה לזר, שהרי לדבריה זקוקה היא לייבום, ועשתה עצמה חתיכת איסור להינשא לזר. (61) כדי שתהיה מותרת לזר.

1 יד. הֵלְכָה הִיא וּבַעֲלָה בְּלִבָּד⁶², וּבָאָה וְאָמְרָה 'נֶתָן
2 לִי בֶן בְּמִדְיָנָה הַיָּם וְנָתַתִּי וְאַחַר כֶּן מַת בַּעֲלִי⁶³ -
3 נֶאֱמַנָת וּמִתְיָבְמָת; שֶׁהָרִי הָיְתָה בְּחֲזָקַת הַתֵּר לִיבְמָה
4 בַּעַת שֶׁהִלְכָה. אָמְרָה 'מַת בַּעֲלִי וְאַחַר כֶּן מַת הַבֶּן
5 שְׁנֵתָן לִי⁶⁴ - אֵינָה נֶאֱמַנָת לְפָטֵר עֲצָמָה מִן הַיָּבּוּם
6 וּמִן הַחֲלִיצָה⁶⁵. וְחוֹשְׁשִׁין לְדַבְרֶיהָ⁶⁶, וְחוֹלְצֵת וְלֹא
7 מִתְיָבְמָת.

(62) ויש לה יבם והרי היא בחזקת זקוקה לו. (63) נמצאת שהיא זקוקה ליבם. (64) ואינה זקוקה עוד לייבום. (65) שהרי הוחזקה זקוקה. (66) לא להתייבם, שהרי עשתה עצמה חתיכת איסור על היבם.

8 טו. בְּמָה דְבָרִים אָמּוּרִים⁶⁷? כְּשֶׁהָיְתָה פְּסוּלָה לְפָנֶיהָ
9 מִתְחַלְלָה⁶⁸, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה גְרוּשָׁה אוֹ חֲלָלָה⁶⁹, אוֹ
10 שְׂאֵמְרָה 'בְּמַעֲרָה הָיִינוּ כְּשֵׁמַת⁷⁰; אֲבָל אִם אִין
11 הַדָּבָר בֶּן - אֵינָה חוֹלְצֵת. שְׁמָא תַּחֲלִין וַיָּבֹאוּ עֲדִים
12 וַיַּעֲדוּ שֶׁהַדָּבָר כִּמוֹ שְׂאֵמְרָה וְהַבַּעַל מַת תַּחֲלָה⁷¹,
13 וְנִמְצָאת חֲלִיצָה זֶה אֵינָה פְּלוּם, וְתִנְשָׂא לְכַהֵן, וְיִרְאֶה
14 הָרוּאֶה אוֹתָהּ שֶׁחֲלָצָה וְנִשְׂאת לְכַהֵן וַיִּדְמָה
15 שֶׁחֲלוצָה מְתָרֶת לְפָנֶיהָ, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדַע בְּעֲדִים
16 שְׂבָאוֹ. לְפִיכֶן לֹא תַחֲלִין וְלֹא תַתְּיָבָם, אֲלֵא תִשְׂאֵר
17 בְּחֲזָקַת זְקוּקָה כְּשֶׁיִּצָּעֵה עַד שֶׁיָּבֹאוּ עֲדִים.

(67) שהיא חולצת על סמך דבריה. (68) טרם שנישאה לבעלה זה. (69) שנולדה מאיסור כהונה, כגון שאמה הייתה גרושה ונישאה לאביה הכהן, הרי בתם חללה ואסורה להינשא לכהן. (70) ואין איש עמנו לבוא ולהעיד מי מת תחילה האב או הבן. (71) לפני שמת הבן, ואינה זקוקה ליבם.

18 טז. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁהִלֵּךְ בַּעֲלָהּ וַיִּצְרְתָהּ⁷² לְמִדְיָנָה הַיָּם,
19 וַיָּבֹאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהּ⁷³ 'מַת בַּעֲלִיךָ' - הָרִי זֶה לֹא
20 תַּחֲלִין וְלֹא תַתְּיָבָם לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּוָּדַע אִם יִלְדָה
21 צַרְתָּהּ⁷⁴ אוֹ לֹא יִלְדָה. וְלָמָּה לֹא תַחֲלִין אַחַר תְּשַׁעֵה
22 חֲדָשִׁים⁷⁵ מִמִּיתַת הַבַּעַל וְתִהְיֶה מְתָרֶת לְזָר עַל כֹּל
23 פְּנִיָם⁷⁶, שְׂאֵם יִלְדָה צַרְתָּהּ⁷⁷ - הָרִי נִפְטָרָה זֶה, וְאִם
24 לֹא יִלְדָה - הָרִי נִחְלָצָה? גְּזֵרָה שְׁמָא יוֹדַע אַחַר
25 הַחֲלִיצָה שֶׁיִּלְדָה צַרְתָּהּ וְלֹד שֶׁל קַיְמָא, וְנִמְצָאת זֹאת
26 שְׂאֵינָה חֲלוּצָה⁷⁸, וְתִנְשָׂא לְכַהֵן אַחַר שֶׁנִּחְלָצָה,
27 וַיֹּאמֶר הָרוּאֶה שְׁלֹא יָדַע בְּעֲדִים שְׂבָאוֹ שֶׁחֲחֲלוּצָה
28 מְתָרֶת לְכַהֵן, וַיַּעֲד שֶׁרְאָה אוֹתָהּ נִשְׂאת לְפָנֶיהָ עַל
29 פִּי בֵית דִּין. לְפִיכֶן, אִם הָיְתָה אֲסוּרָה לְפָנֶיהָ
30 מִתְחַלְלָתָהּ⁷⁹ - הָרִי זֶה חוֹלְצֵת לְאַחַר תְּשַׁעֵה וְתִנְשָׂא
31 לְזָר. אֲבָל זֶה הַצַּרְה שֶׁהָיְתָה עִם בַּעֲלָה כְּשֵׁמַת -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק רְבִיעִי

14 הרי"ף שם, ע"פ הכלל הידוע (יבמות קד): "כל הראוי לבילה (בלילת השמן במנחה) - אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה - בילה מעכבת", השווה ה' מעשה הקרבנות פ"ז, ה"ו.

ה. והחליצה פּיּוּם וְלֹא בַּלְיָה¹⁵, וּבִפְנֵי שְׁלֹשָׁה שְׁיֹדְעִין לְהַקְרוֹת¹⁶. וְאִם אֶחָד מֵן הַשְּׁלֹשָׁה גָּר - פְּסוּל. וְאִפְלוּ הָיָה אָבִיו גָּר וְאָמוּ יִשְׂרָאֵלִית - לֹא תַחֲלִץ, עַד שִׁיְהִיָּה אָבִיו וְאָמוּ מִיִּשְׂרָאֵל¹⁷. וּמִצְוָתָהּ¹⁸ בְּחֻמְשָׁה, כְּדִי לְפָרְסָם הַדְּבָר¹⁹. וְאוֹתָן הַשְּׂנִיּוֹת - אֶפְלוּ הֵיוּ עִמִּי הָאָרֶץ²⁰.

15 יבמות קד, א - כדעת רבי אלעזר. מפני שהחליצה 'דין' היא, ועל פיה גובה כתובתה, והתחלת דין אינה אלא ביום, כמבואר בסנהדרין לר, ב. וראה להלן הט"ז. (16) את היבם והיבמה, ואפילו הם הדיוטות (יבמות קא). ואין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו אם אינם יודעים להקרות (להלן הט"ו). (17) שם קב, א. שנאמר (דברים כה, י): "ונקרא שמו בישראל" - משמע שיהא ישראל מכל צדדים (רש"י). (18) לכתחילה. (19) שם קא, ב. שהיא חלוצה ולא תינשא לכהן, וגם שיבואו אנשים ויקפצו לישאנה (רש"י). (20) שאינם יודעים להקרות, ואפילו לכתחילה אין צורך שיידעו, כי הרי הם אינם צריכים להקרות. וראה למעלה הערה יד.

ו. כִּיצַד חוֹלְצִין? מְבִיאִין לוֹ מִנְעֵל²¹ שֶׁל עוֹר שֵׁשׁ לֹו עֶקֶב²² וְאִינוּ תּוֹפְרִים בְּפִשְׁתָּן²³, וְלוֹבְשׁוּ בְּמִינֵי²⁴, וְקוֹשֵׁר רְצוּעוֹתָיו עַל רִגְלוֹ²⁵, וְעוֹמֵד הוּא וְהִיא בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וּמְקַרְיִן לִיְבָמָהּ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ²⁷: מֵאֵן יְבָמִי וְגוֹ', וְאַחַר כֵּן מְקַרְיִן לִיְבָמָהּ: לֹא חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ, וְנוֹעֵץ רִגְלוֹ בְּאָרְצָהּ²⁸, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת²⁹ וּפּוֹשְׁטָת יָדָהּ בְּפָנֵי בֵּית דִּין וּמְתַרְתֵּת רְצוּעוֹת הַמִּנְעֵל³⁰ מֵעַל רִגְלוֹ וְחוֹלְצַת הַמִּנְעֵל וּמְשַׁלְכַת אוֹתוֹ לְאָרְצָהּ³¹. וּמְשִׁישְׁמֵט רֵב הָעֶקֶב³² הַתָּרָה הַיְבָמָה לְזוֹרֵךְ³³.

21 במשנה שם קא, א - תנן "סנדל", ובגמרא (קב). ישנה סברא שאין לחלוץ לכתחילה במנעל אלא בסנדל - רבינו פוסק כדעת האומר שחולצין במנעל לכתחילה (כסף-משנה). (22) הוא החלק האחורי המעובה בסולית הנעל. (23) אלא ברצועות דקות של עור (יבמות קב: כפרש"י בלשון השניה, וכן פירש ר"ח. הובא ב'נמוקי יוסף'), שנאמר: "וחלצה נעלו", ואין נעל אלא של עור המגין על הרגל, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואנעלך תחש" והוא עור התחש, וצריך שיהא כולו של עור בלבד מבלי תערובת ממין אחר (נמוקי יוסף). (24) על רגלו הימנית. למדו 'גזירה-שוה' 'רגל' 'רגל' ממצוערע, שנאמר בו "רגלו הימנית" (יבמות קד. לרבנן דר' אלעזר). וראה להלן הי"ז. (25) למטה מן השוק, שאם קשר על השוק, למטה מן הארכובה, אינה כשרה אלא בדיעבד (להלן הט"ו). (26) שנאמר (דברים כה, ח): "ועמד ואמר" - מלמד שאין אומר דבריו אלא בעמידה ('ספרי', כ"תצא) ואמירתה ואמירתו שוות הן. (27) ראה להלן ה"ח והערה לד.

1 ביאר בו רבינו דיני מצות חליצה וסדרה ומה מעכב בה, ומי חולצים, דיני הנעל וצורתה, דיני הרקיקה, מה בין "אינה חליצה" לבין "חליצה פסולה", נוסח גט חליצה, נוסח כתובת יבמין וכתובת כל אשה.

2 א. כִּיצַד מִצְוֹת חֲלִיצָה? הַיְבָמָה הוֹלֶכֶת אַחַר הַיְבָם בְּמָקוֹם שֶׁהוּא שָׁם², וּבָאָה לְדִינָיו, וְהָן קוֹרְאִין לוֹ וְנוֹתְנִין לוֹ עֵצָה הַהוֹגֵת לוֹ וְלָהּ. אִם עֵצָה טוֹבָה לִיְבָם³ - יוֹעֲצִין אוֹתָן לִיְבָם⁴; וְאִם עֵצָה טוֹבָה לְחֻלְץ, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה הִיא יֹלְדָה וְהוּא זָקֵן אוֹ הִיא זָקֵנָה וְהוּא יָלָד - יוֹעֲצִין אוֹתוֹ לְחֻלְץ⁵.

2) במקום דירתו, ויש שם בית-דין, שנאמר (דברים כה, ח): "וקראו לו זקני עירו" - ולא זקני עירה (סנהדרין לא:). (3) ששניהם מתאימים זה לזה. (4) ובכת"י התימנים: אותו [וכן נכון, שהכל תלוי ברצונן]. (5) יבמות קא, ב: "אומרים לו: מה לך אצל לידה; מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך, ואל תכניס קטטה לתוך ביתך".

8 ב. וְצָרִיכִין הַדִּינִין לְקַבֵּעַ מָקוֹם⁶ שְׁיִשְׁבּוּ בוֹ, וְאַחַר כֵּן תַּחֲלִץ שָׁם בְּפָנֵיהֶם; שְׁנֹאמְרֵ: וְעַלְתָּה יְבָמָתוֹ הַשְּׂעֵרָה⁷ אֶל הַזְּקֵנִים וְגוֹ'. לֹא נוֹעֲדוּ⁸ וְלֹא קָבְעוּ מָקוֹם אֶלָּא נִקְרָו נִקְרָה⁹, וְנִקְרָאת¹⁰ הִיא וְהוּא לְפָנֵיהֶן וְחֻלְצוּ - חֲלִיצָתָהּ כְּשֶׁרָה¹¹.

6) לומר, נלך למקום פלוני לחלוץ (אה"ע"ז ס"ו קסט, ס"ד), כדי לפרסם הדבר שנפטרה מיבמה ויודמנו לה קופצים לישא אותה, ושהיא חלוצה ולא תינשא לכהן (רש"י ר"בית הבחירה להמאירי) ביבמות שם, ר"בית שמואל' שם ס"ק ה). (7) "השערה" משמע, מקום המזומן לכך (רש"י שם). (8) לא נדברו ביניהם מתחילה לילך שם. (9) כלשון הכתוב (שמואל-ב א, ו) "נקרא נקריתי", כלומר נודמן הדבר במקרה שחברי בית-הדין באו שם. (10) ובכת"י התימנים: ונקרית. (11) שלא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לקבוע", ולשון "צריך" משמעה רק לכתחילה (הגר"א באה"ע"ז שם).

13 ג. וּמְלַמְדִין אוֹתָהּ וְאֵת הַיְבָם לְקָרוֹת, עַד שֶׁהוּא וְהִיא יִהְיוּ רִגְלִינֵי¹², וְתִהְיֶה יְכוּלָה לְקָרוֹת 'לֹא אָבָה' בְּנִשְׁמִיָּה אַחַת, וְאַחַר כֵּן תֹּאמַר 'יְבָמִי, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְשֻׁמֵּעַ דְּבָרֶיהָ אָבָה יְבָמִי¹³.

12) שסדר חליצה כך הוא: היא קוראה תחילה "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי" ואח"כ הוא אומר "לא חפצתי לקחתה", להלן ה"ט. (13) שאם תפסיק בין לא, לתיבה "אבה" - יהיה משמע: לא! - אינו ממאן, אלא - אבה יבמי (יבמות קז: וברש"י). וכן על היבם לקרוא בנשימה אחת: "לא חפצתי" שלא יהא משמע דבריו: חפצתי לקחתה.

17 ד. וּמֵאַחַר שֶׁתִּהְיֶה רִגְלֶיהָ לְקָרוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָרָאָה בְּנִשְׁמִיָּה אַחַת - אִין מְקַפְּדִין עַל זֶה; אֲבָל 19 אִם אִינָה יְכוּלָה - מְרַגְלִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּדְעֵה¹⁴.

14 תחלה: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא
 15 אבה יבמי, ואחר כך הוא אומר: לא חפצתי
 16 לקחתה, ואחר כך תחליץ, ואחר כך תרק, ואחר כך
 17 תקרא⁴³: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית
 18 אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.

43 יבמות קו, ב.

19 י. ואין הסדר מעכב, אלא אם לא קראה בתחלה לא
 20 היא ולא הוא, או שרקקה ואחר כך חלצה, או
 21 שקראה⁴⁴ ואחר כך רקקה - חליצתה פשרה⁴⁵.

44 "ככה יעשה לאיש", שרק היא קוראה ולא הוא.
 45 שם.

22 יא. ולמה לא תחזור ותרק⁴⁶ על הסדר?⁴⁷ שפא
 23 יאמר: רקיקה לבדה⁴⁸ אינה פלום ואינה פוסלת מן
 24 האחיין⁴⁹.

46 אחרי החליצה, כשרקקה לפני החליצה. 47 שהוא:
 חליצה ואחר כך רקיקה. 48 הראשונה, כשיראו
 שמצריכים אותה לירוק שנית. 49 להתייבם להם, בעוד
 שהרקיקה בלבד פסלתה מלהתייבם, כמבואר בסמוך הי"ד
 (יבמות קה.).

25 יב. חלצה בלבד, ולא קראה ולא רקקה - חליצתה
 26 פשרה⁵⁰. ואין צריך לומר, שחלצה וקראה ולא
 27 רקקה, או שחלצה ורקקה ולא קראה, שחליצתה
 28 פשרה⁵¹.

50 יבמות קה, א. כדעת רבי עקיבא, ואע"פ שנאמר (דברים
 כה, ט): "ככה יעשה לאיש", ו"ככה" משמעו דוקא - אין
 מעשה הרקיקה מעכב, כי לא הקפיד הכתוב אלא על דבר
 שהוא "מעשה באיש" וזהי החליצה שהיבמה עושה מעשה
 בגופו של איש (היבם), אבל הרקיקה אינה מעשה באיש
 (שם קד: וברש"י). 51 שם קד, א.

29 יג. במה דברים אמורים?⁵² פשהיו יכולין לדבר,
 30 שהרי הן ראויין לקרות⁵³; אבל אלמת או אלם -
 31 אינן חולצין⁵⁴, ואם חלצו - חליצתן פסולה⁵⁵. ואינן
 32 פחרש וחרשת שחלצו שלא עשו פלום⁵⁶, לפי
 33 שהחרש או החרשת אינן בני דעת⁵⁷.

52 שאין הקריאה מעכבת. 53 וכל הראוי לדבר, אין
 הדיבור מעכב בו. 54 שאינם ראויים לקרות. 55 שם
 קד, ב. 56 תוספתא, יבמות פי"א ה"ט. 57 והרי הם
 כקטן שאמרו בו (יבמות קה): "אין חליצת קטן כלום"
 (וראה להלן פ"ו ה"ו). והבדל יש בין "חליצה פסולה" לבין
 "לא עשה כלום", שבראשונה - נאסרו עליו קרובותיה
 ונאסרה להתייבם לאחים וכו'. ואילו בשניה - הרי היא
 כאילו לא חלצה ומותרת להתייבם, וכן לא נאסרו עליו
 קרובותיה וכו', כמבואר להלן הכ"ו. ולדעת הרמב"ן
 והרשב"א, דין חרש וחרשת כאילם ואילמת, ואם חלצו -
 חליצתם פסולה, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסט, סמ"ג.

28) דורך ברגלו על הקרקע (יבמות קג.). 29) ראה יבמות
 קג, א: "בין עומד בין יושב". 30) שם קב, א.
 31) להראות שאין כוונתה בזה לקחת לעצמה את המנעל,
 אלא כל כוונתה לשם מצות חליצה בלבד, ואין לה כל צורך
 בנעל (ב"ח באהע"ז סי' קסט). אולם, דברי רבינו מפורשים
 בוזהר פרשת חוקת דף קפ, והטעם ע"פ הקבלה. 32) של
 רגל היבם. 33) יבמות קב, א.

1 ז. ואחר כך עומדת ויורקת בארץ כנגד פניו רק
 2 הנראה לדינין³⁴. שמצות חליצה, שיהיו שניהן
 3 עומדין בשעת קריאה ובשעת רקיקה³⁵, וצריכין
 4 הדינין לראות הרק היוצא מפיה³⁶. ואחר כך מקרין
 5 לה: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו,
 6 ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.

34) שם קו, ב: שנאמר "לעיני הזקנים... וירקה", וראה
 להלן הכ"ג. 35) הואיל והרקיקה צריכה להיות לעיני
 הדיינים, הרי היא כדין' ואין דין' אלא בעמידה.
 36) יבמות קו, ב.

7 ח. הכל בלשון הקדש³⁷, שפאמר: ככה - בלשון
 8 הקדש³⁸. וכל היושבין שם עונים אחריה³⁹ 'חלוץ
 9 הנעל' שלש פעמים. וצריך שתתפונ היבמה שתחליץ
 10 לו, ויתפון הוא שיתחליץ לה. ויעשו מעשים אלו
 11 לשמן⁴⁰. והסומא אינו חולץ⁴¹; שפאמר: וירקה
 12 בפניו, ואין זה רואה הרק⁴².

37) בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה, ומשפט זה
 מחובר להלכה הקודמת, ומסתיימת בתיבות: "שלוש
 פעמים". 38) משמעות "ככה" - כלשון זו תאמר (סוטה
 לב. וברש"י). 39) יבמות קו, ב: "מצוה על כל העומדים
 שם (הנמצאים שם, 'טור' אהע"ז סי' קסט, ומפרש
 ה'תוספות יום טוב' שם: בין יושבים ובין עומדים) לומר
 חלוץ הנעל". וראה בגמרא שם: "היינו יושבים לפני רבי
 טרפון... ואמר לנו: ענו כולכם חלוץ הנעל, חלוץ הנעל,
 חלוץ הנעל". וכתב בעל 'הלכות גדולות' (הובאו דבריו
 ב'הגהות מיימוניות'): "מפני מה חולצת נעלו? שכך אמר
 הקב"ה למשה: אמור ליבם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך
 היית יכול לקיים [מצות ייבום] ומאנת, לפיכך תחלוץ
 מנעלך כאבל וכמנודה, שדרכם להיות יחפים, מטיפה
 סרוחה שבגופך היית יכול לקיים זרע לאחייך - לכך וירקה
 בפניו טיפה סרוחה, והדיינים עונים: חלוץ הנעל - כאבל;
 חלוץ הנעל - כמנודה; חלוץ הנעל - כמורד במצוה".
 40) לשם מצות חליצה (יבמות קב:). 41) לכתחילה, אבל
 בדיעבד חליצתו כשרה, כמבואר ביבמות קג, א ולהלן
 הט"ו, שהרי אפילו לא רקקה כלל - חליצתו כשרה, כמבואר
 בסמוך הי"ב. 42) השווה דברי ה'תוספות' ביבמות שם,
 דיבור-המתחיל החולצת. ולדעת הראב"ה, אם אין לו אחים
 - חולץ הסומא אפילו לכתחילה. וסומא באחת מעיניו, כשר
 לחלוץ אפילו לכתחילה, שהרי יכול לראות הרוק מפי
 היבמה ('תוספות' יבמות קא: וכן באהע"ז סי' קסט, מח).

13 ט. נמצא סדר החליצה כך הוא: קוראה היא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 שְׁלֹשָׁה וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב⁶⁸ או פְּסוּל⁶⁹, או
15 שְׁהָיָה הַמְנַעֵל קָשׁוּר לְמַעַל מִן הָאֲרָבְבָה⁷⁰, או
16 שְׁהִתְרִיב⁷¹ הוּא וְשִׁמְטָה הִיא⁷², או שְׁהִתְרִיבָה הִיא
17 וְשִׁמְטָה הוּא⁷³, או שְׁנִתְפַּנְּוּהָ הִיא וְלֹא נִתְפַּנְּוּ הוּא⁷⁴,
18 או שְׁנִתְפַּנְּוּ הוּא וְלֹא נִתְפַּנְּוּהָ הִיא⁷⁵, וְכֵן קָטְנָה⁷⁶
19 שְׁחֻלְצָה לְגִדּוּל⁷⁷ - חֻלְצָתָן פְּסוּלָה⁷⁸. וְכֵן אִם חֻלְצָה
20 בְּפָנֵי יָחִיד, וְאֶפְלוּ בִּינוּ לְבִינָה וּבִלְלָהָ⁷⁹ - הָרִי זֶה
21 חֻלְצָה פְּסוּלָה⁸⁰. אָבָל חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן שְׁחֻלְצוּ,
22 וְכָל הַחוּלְצִין לְמִי שְׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַחֻלְצָה⁸¹ וּמִן
23 הַיְבּוּם - אֵינָה חֻלְצָה⁸².

68 ליבם או ליבמה, או שהיו הדיינים קרובים זה לזה.
69 לדון דיני ממון, כגון שהיה סומא בשתי עיניו, או גר
שלא היתה אמו מישראל (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט"ו) או
שנפסל בעבירה. ראה הל' עדות פ"ב, ה"א (יבמות קד:).
70 מבואר לעיל ה"ט"ו. 71 את שרוכי נעלו. 72 את
נעלו מרגלו. 73 יבמות קב, א. ראה לעיל ה"ו.
74 לחלוץ כדי להיות מותרת לזר. 75 יבמות קב, ב. ראה
לעיל ה"ח. 76 פחותה מבת שתיים-עשרה שנה, וכמבואר
למעלה פ"ב מהל' אישות ה"א. 77 שמלאו לו שלש-
עשרה שנה והביא עשרות, כמבואר שם ה"ו. 78 יבמות
קה, ב. ראה להלן הכ"ח, והערה קנב. ועדיין יש לבאר מדוע
חליצת קטנה פסולה (עי' לעיל הערה נג) ואילו חליצת
חרשת אינה כלום, כמו שכתב לעיל בה"ג ('מעשה רוקח').
79 אע"פ שאין התחלת דין בליה, והרי חליצה 'דין' היא,
שגובה כתובתה על ידה (שם קד:), ראה לעיל ה"ה.
80 ולא אמרו בזה 'אינה חליצה' כדלהלן, אלא פסולה
היא, כמבואר שם, ופוסלתה על האחים מלהתייבם,
וכמבואר לעיל ה"ג. 81 כגון שהיתה היבמה מעוברת
מבעלה הראשון שמת, ושמה יהא הוולד בן קיימא, נמצא
שאינה צריכה חליצה, וכמבואר לעיל פ"א ה"כ, ופ"ג
הט"ו-טז. 82 ומותרת לכהונה והוא מותר בקרובותיה,
ע"פ הכלל המבואר להלן הכ"ו, שמקורו בגיטין כד, ב -
כה, א. וכן אמרו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום".

24 יֵזֶה שְׁרָגְלוֹ הַיְמִנִית חֲתוּכָה - אֵינּוּ חוּלְצִין
25 בְּשִׂמְאָל⁸³; וְאִם חֻלְצָה מֵעַל שְׂמָאלוֹ - חֻלְצָתָהּ
26 פְּסוּלָה⁸⁴. הֵיטָה רָגְלוֹ עֶקְמָה לְאָחוֹר⁸⁵ או הַפּוּכָה עַל
27 צָדָה, או שְׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל רַאשֵׁי אֲצִבְעוֹת רַגְלָיו⁸⁶ -
28 הָרִי זֶה אֵינּוּ חוּלְצִין; שֶׁחֻלְצִין צָרִיף לְנַעֲזֵץ עֶקְבוֹ
29 בְּאֲרָץ, וְזֶה אֵינּוּ יָכוֹל. וְאִם חֻלְצָה לְמִי שְׁרָגְלוֹ קָף -
30 הָרִי חֻלְצָתָהּ פְּסוּלָה⁸⁷.

83 ברגלו השמאלית. 84 יבמות קד, א. מגזירה-שוה'
דמצורע, ראה לעיל ה"ו והערה כא. ואע"פ ששנינו (יבמות
קא. במשנה) "מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה", ואם
כן למה לא יחלוץ ברגל ימין מן הארכובה למטה? - סובר
רבינו, שהמשנה מדברת כשלא נחתכה רגלו, אלא שהנעל
קשורה בשוק למטה מן הארכובה, כפירוש ה'ירושלמי' שם.
אבל כל שנחתכה רגלו - אפילו למטה מן הארכובה - אינו
חולץ, משום שצריך לנעוץ עקבו בארץ, וכמבואר בסמוך.

1 יד. רַקְקָה בְּלִבָּד, שְׁלֹא חֻלְצָה וְלֹא קְרָאָה, או
2 שְׂרַקְקָה וְקְרָאָה וְלֹא חֻלְצָה - הָרִי זֶה פְּחֻלְצָה
3 פְּסוּלָה⁵⁸. קְרָאָה הִיא וְהוּא וְלֹא חֻלְצָה וְלֹא רַקְקָה -
4 לֹא עֲשָׂה פְּלוּם⁵⁹; שְׁנַאָמַר: פְּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ -
5 שְׁהַמְעֵשָׂה, שְׁהוּא חֻלְצָה וְהִרְקִיקָה, הוּא
6 שְׁמוּעִיל⁶⁰, אָבָל הַקְרִיאָה אֵינָה מַעֲכָבֶת וְאֵינָה
7 מוּעֵלֶת⁶¹.

58 ונפסלה על האחים מלהתייבם להם, שהלא הסדר הוא:
חליצה ואח"כ ריקיקה, ומכיון שזו רקקה - יחשבו שבוודאי
כבר חלצה מקודם. ואם נתייר להתייבם, יאמרו: חלוצה
מותרת לאחים (שם קה:). וראה להלן הכ"ח, ובהערה קנג
שם. 59 ומותרת להתייבם. 60 החליצה מועילה
להתיר להנשא לזר. ואילו הרקיקה בלבד אע"פ שאינה
מועילה להתיר - מועילה היא לפסלה על האחים.
61 אפילו לפסול על האחים, שאף-על-פי שברקיקה גזרו
חכמים לפסלה על האחים - בקראה בלבד אין לחוש, כי
סדר הקריאה הוא גם לפני החליצה (למעלה ה"ט), ויאמרו:
זו קראה לפני חליצתה, ועדיין לא חלצה, ולפיכך הותרה
להתייבם (יבמות, שם).

8 טו. חֻלְצָה וְרַקְקָה וְקְרָאָה וְהֵם יוֹשְׁבֵינָה⁶² או מְטִיץ עַל
9 צְדִיחָהּ, או שְׁהָיָה שְׂרוּף הַנַּעַל קָשׁוּר עַל שׁוּקוֹ⁶³ מִן
10 הָאֲרָבְבָה⁶⁴ וּלְמַטָּה, או שְׁחֻלְצָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה עַמִּי
11 הָאֲרָץ שְׂאִינָן יוֹדְעִין לְהַקְרוֹת⁶⁵, וְכֵן הַסּוּמָא שְׁחֻלְצִין⁶⁶
12 - חֻלְצָתוֹ כְּשִׂרָה⁶⁷.

62 שלכתחילה צריכה לקרוא ולירוק בעמידה,
כמבואר למעלה ה"ז. 63 ולכתחילה צריך להיות קשור
על רגלו, שהיא למטה מן השוק, כמבואר למעלה ה"ו.
64 היא פרק הרגל, שבין השוק והירך. "על הברכים"
(דברים כח, לה) מתרגם אונקלוס: "על רכביא", וכן בדניאל
(ה, ו) "וארכבתיה דא לדא נקשין". ואם היה המנעל קשור
למעלה מן הארכובה, דינו מבואר בסמוך הט"ז.
65 שהרי כתחילה צריך שידעו להקרות (למעלה ה"ה).
66 אע"פ שאינו רואה הרוק (ראה למעלה ה"ח).
67 בדיעבד, ואפילו להתירה להנשא לזר. ומקור כל דינים
אלו, ביבמות קג, א. שאמרו שם: "בין עומד בין יושב בין
מוטה", והוא-הדין לקריאה וריקיקה, שהרי אפילו לא רקקה
ולא קראה כלל - חליצתה כשרה, כמבואר למעלה ה"ב.
וכשהשוין קשור למטה מן הארכובה (שם) וחלצה נעלו
מעל רגלו - אפילו מעל רגלו - כלומר מדבר שהוא על
רגלו, והוא השוק שהוא מעל פרסת הרגל. ואילו לכתחילה,
צריך שיקשור למטה מן השוק (למעלה ה"ו). אבל למעלה
מן הארכובה נקרא: "מעל דמעל", והתורה אמרה: מעל
רגלו, ולא "מעל דמעל" וחליצתה פסולה, כמבואר בסמוך
הט"ז. והחולצת מן הסומא, אמרו שם: "חליצתה כשרה".
וחלצה בפני שלשה עמי-הארץ כשרה, שהרי אין הקריאה
מעכבת כלל (לחם-משנה). וגם מלשון הברייתא מוכח כן,
שהרי אמרו (שם קא:): "מצות חליצה בשלשה שיודעים
להקרות", משמע לכתחילה בלבד ('מעשה רוקח').

13 טז. חֻלְצָה בְּלִילָה, או שְׁחֻלְצָה בְּפָנֵי שְׁנַיִם או בְּפָנֵי

99) והוא הדין לשאר הדברים המנויים בהלכה הקודמת (מגיד משנה). (100) יבמות קג. (101) סוליתו (102) שם קב, ב: "ותרסיתויו של שיער", ומפרש רבינו: תרסיתו - לחיים (לחם-משנה). (103) דוקא שיער, שגם הוא מעורר הבהמה (שם). (104) יבמות קא, א. (105) שם. ולכתחילה צריך שתהא הנעל של היבם (שם קג): כי כל שאינו שלו, אינו עשוי כמידת רגלו. ונוהגים, שבית-דין מקנה ליבם החולץ, את הנעל במתנה (אהע"ז סי' קסט, יד). (106) בכת"י התימנים: "או שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו", כלומר, שלא היה למידת רגלו, אבל הוא יכול להלך בו ואינו נופל מעל רגלו (יבמות קא. וברש"י). (107) שם. (108) שם קב, ב.

17 כ. סנְדַל הַמְסַגֵּר¹⁰⁹ וְהַמְחַלֵּט¹¹⁰ וְשֵׁל פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת
18 שְׁמֵנִיחִין אוֹתוֹ בְּרַגְלֵי הַצּוֹרֵה¹¹¹ - לֹא תַחְלִץ בּוֹ¹¹² ;
19 וְאִם חָלְצָה - חָלְצָתָה כְּשֶׁרָה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא
20 אֶסוּר בְּהִנָּאָה¹¹³. אֲבָל סְנְדַל שֶׁל תְּקָרְבַת פּוֹכְכִים
21 וּמְזֻלוֹת¹¹⁴ וְשֵׁל עִיר הַנִּדְחָת¹¹⁵, אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה לְמַת
22 שְׁיֻקְבַר בּוֹ, אִם חָלְצָה בּוֹ - חָלְצָתָה פְּסוּלָה, שֶׁהִי
23 אֵינוֹ עוֹמֵד לְהֵלֵךְ בּוֹ¹¹⁶.

(109) שפרחה בו צרעת, והסגירו הכהן שבעת ימים לראות אם יפשה הנגע או אם יעמוד בעינו, ככתוב (ויקרא יג, ג): "והסגיר את הנגע שבעת ימים". (110) לסוף שבעת ימים להסגרו, ראהו הכהן והנה פשה הנגע, מחליט לטמאו ולשרפו (ויקרא שם, נא-נד). וראה בפ"ב מהל' טומאת צרעת ה"א. (111) שנועלים (= שמנעלים) את הצלם ברגליו כשמסיעים אותו ממקום למקום (רש"י ליבמות קג:). (112) כי כל אלה מאוסים הם לעשות בהם מצוה, שהיה עליהם שם טומאה ועבודה-זרה (יבמות קג: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל סנדל). (113) שהרי משמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה (פ"ז מהל' ע"ז ה"ב) - בכל זאת כשר הוא לחליצה, משום שמצוות לא ליהנות ניתנו, אלא לעול על צואר ישראל ניתנו (יבמות קג: ורש"י ראש-השנה כח). וראה להלן בסמוך. (114) שהקריבו בהמה לפני עבודה-זרה ועשו סנדל מעורה, ותקרובת של עבודה-זרה אין לה ביטול עולמית (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט) ועומדת לשריפה או לאיבוד (שם, ה"ו), נמצא סנדל זה כאילו אינו קיים, ואינו חופה את רגלו (יבמות שם, וברש"י). אבל סנדל של ע"ז שמניחים אותו ברגלי הצורה אינו אלא "משמשי ע"ז" ויש להם ביטול (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט), שאם ביטלם גוי קודם שבאו לידי ישראל, הרי הם מותרים בהנאה (שם, ה"ח), נמצא סנדל זה יש לו תקנה ואינו עומד לשריפה, (רש"י יבמות קג, ב). (115) שהודחו אנשיה ועבדו ע"ז, ככתוב (דברים יג, יד): "יצאו אנשים... וידיחו את יושבי עירם... נלכה ונעבדה אלהים אחרים" ושורפים את כל שללה (רכוש) באש, ככתוב בתורה (שם יז), נמצא סנדלה עומד לשריפה, והרי הוא כאינו קיים. (116) ואין לו תורת נעל (יבמות קד). ונעל של בית-דין שאינו עומד אלא לחליצה ולא להלך בו, הואיל ואינו נועלו שמש בית-הדין, אין הדיין מקפיד עליו - הרי הוא כעשוי להלך בו (שם).

24 כא. קרְעָה הַמְנַעַל מֵעַל רַגְלוֹ¹¹⁷ אוֹ שֶׁשְׂרַפְתּוֹ, או

וכן דעת רבינו נסים גאון (הובאה ב'תוספות' שם קג). אבל לדעת רש"י (שם קג) וכן הרשב"א, כל שנחתכה רגלו למטה מן הארכובה ונשארה השוק, חולצת מעל שוקו, שהתורה אמרה: "מעל רגלו", זוהי השוק שהיא מעל פרסת הרגל. וראה באהע"ז סי' קסט, ס"ה. (85) שכף רגלו למעלה, ודורך גבה למטה, ותחתיתה למעלה ('פרישה' לאהע"ז סי' קסט, נח. ע"פ 'הערוך' ערך לחת). (86) ואין עקבו נוגע בארץ. (87) יבמות קג, א. כדעת אמימר וכדעת הגאונים והרי"ף, שהכוונה לפסול. אלא שמי שראוי לנעוץ עקבו בארץ ולא נעוץ - חליצתו כשרה, אבל אלו אינם יכולים לנעוץ בארץ, וכל שאינו ראוי לנעוץ - חליצתו פסולה (מגיד-משנה). והראב"ד חולק וקובל: "לא שמענו שהדריסה (דריכת הרגל בארץ) מעכבת, לפסול החליצה". ולדבריו, חליצת בעלי מומים אלו כשרה, ולא נתכוין אמימר (ביבמות, שם) אלא להצריך נעיצת הרגל לכתחילה, ולא לפסול בדיעבד.

1 יח. ויבמה שנידיה חתוכות - חולצת לכתחלה
2 ואפלו בשניה⁸⁸, שלא נאמר וחליצה בידיה. חליצה
3 במנעל של בגד - אינה חליצה⁸⁹. אבֵל אִם חָלְצָה
4 בַּמְנַעַל שֶׁאֵין לוֹ עֶקֶב⁹⁰ אוֹ שֶׁהִיא תְּפוּר פְּשֻׁתָּהּ⁹¹, או
5 שֶׁהִיא מְנַעַל שֶׁל שְׁעָר⁹² אוֹ שֶׁל סִיב⁹³ אוֹ שֶׁל שַׁעַם⁹⁴
6 אוֹ שֶׁל עֵץ⁹⁵, אוֹ שֶׁהִיא מְנַעַל גְּדוֹל שֶׁאֵינוֹ יְכוֹל
7 לְהֵלֵךְ בּוֹ אוֹ קָטָן שֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה אֶת רַב רַגְלוֹ, או
8 מְנַעַל פְּרוּם⁹⁶ שֶׁאֵינוֹ חוֹפֶה רַב רַגְלוֹ, אוֹ נִפְחָת⁹⁷
9 שֶׁאֵין מְקַבֵּל רַב רַגְלוֹ - חָלְצָתָה פְּסוּלָה⁹⁸.

(88) יבמות קה, א. (89) שאינו מגין כלל על הרגל, ואינו בכלל "נעל" (שם קג. וגיטין כה). (90) שם קא, א. וכתב ה'נמוקי יוסף' (שם): עקב - נקרא כל דבר המעכב הרגל בתוך הנעל, לפי שאם אין עקב לנעל, הרגל יוצאת חוץ לנעל, וכן הובאו דבריו ב'בית שמואל' אהע"ז סי' קסט ס"ק יט. (91) שם קב, ב. ראה לעיל ה"ו. (92) נוצה של עזים (רש"י שם). (93) חוטים דקים מצמחים שעושים מהם חבלים ('הערוך', ע"פ מדרש רבה, ויקרא פכ"ב). (94) הקליפה הרכה של "אלון השעם" שמכניס ממנה פקקים לבקבוקים. (95) כל אלה קשים הם ומגינים (רש"י יבמות קב:). ובכל זאת פסולים לחליצה, שאינם עור. ו"נעלו" האמורה בתורה, של עור הוא, ככתוב (יחזקאל טו, י): "ואנעלך תחש", היינו נעל מעור תחש. (96) קרוע. ככתוב (ויקרא י, ו): "ובגדיכם לא תפרומו". (97) מלמטה, במקום הסוליה. ורש"י ביבמות קב, ב מפרש: לשון פרימה נופלת בנעל, ופחיתה וקבול - בסנדל. (98) יבמות קג, א.

10 יט. חָלְצָה בְּסְנְדַל שֶׁל עֵץ⁹⁹ וּמְחַפֶּה עוֹר¹⁰⁰, אוֹ הִיתָה
11 קְרַקְעִיתוֹ¹⁰¹ עוֹר וְלִחְיִיו¹⁰² שֶׁל שְׁעָר¹⁰³, אוֹ שֶׁחָלְצָה
12 סְנְדַל שֶׁל שְׂמָאל מֵעַל רַגְלוֹ הִמְנִית¹⁰⁴, אוֹ שֶׁלֹא הִיא
13 הַמְנַעַל שֶׁל¹⁰⁵, אוֹ (שֶׁלֹא) הִיא גְּדוֹל שֶׁיְכוֹל לְהֵלֵךְ
14 בּוֹ¹⁰⁶, אוֹ קָטָן שֶׁחוֹפֶה אֶת רַב רַגְלוֹ¹⁰⁷, אוֹ נִפְרָם
15 שֶׁחוֹפֶה אֶת רַב רַגְלוֹ, אוֹ נִפְחָת שֶׁמְקַבֵּל רַב רַגְלוֹ -
16 חָלְצָתוֹ כְּשֶׁרָה¹⁰⁸.

132) שלא רצה לחלוץ, והטעו אותו, כדלהלן. (133) שם קו, א. ובירושלמי פ"ב, ה"ו. כי לא נתכוין להתירה (ראה בסוף ההלכה), וכבר נתבאר לעיל הט"ז שאם לא נתכוין, חליצתו פסולה. ומאחר שנפסלה עליו ואסורה לו, אנו כופים אותו לחלוץ לה שנית כדין, כדי שלא תתענג (שם, וכן דעת הרשב"א ע"פ הירושלמי הנ"ל). (134) כן הוא בדפוס רומי. ובדפוסים חדשים, בטעות "לה". (135) כי אין תנאי מועיל בחליצה, הואיל ואי-אפשר לחלוץ ע"י שליח, וכל מעשה שאי-אפשר לקיימו על-ידי שליח אי-אפשר להתנות בו תנאי, כי אינו דומה לתנאי בני גז ובני ראובן (שכל דיני תנאי נלמדו ממנו), שהמעשה נתקיים על-ידי שליח, שהרי משה ציוה לשלוחו יהושע לתת להם את הארץ ונתנה להם (כתובות עד. ורש"י ליבמות שם, וראה למעלה פ"ו מהל' אישות בהערה מג). ומפורש בגמרא (יבמות, שם) שאינה חייבת לתת לו שאם אינו הגון לה וחייב לחלוץ לה, אינה חייבת לשלם לו, כי לא הסכימה מרצונה, ושחוק עשתה בו.

23 כה. המוסר מודעא על החליצה¹³⁶ - חליצתו
24 פסולה¹³⁷. לפיכך ראוי לדנין לומר¹³⁸ לְבַטֵּל
25 המודעא¹³⁹ פְּדִיָה שְׁעוֹשִׁין בְּגִט¹⁴⁰. לְחֻצוֹהוּ
26 יִשְׁרְאֵלִים וְהַפְּוִהוּ עַד שְׁחָלֵץ: אִם פְּדִין עָשׂוֹ¹⁴¹ -
27 חליצתו פְּשָׁרָה¹⁴²; וְאִם שְׁלָא פְּדִין עָשׂוֹ, כְּגוֹן שְׁהִי
28 הַדְּיוֹטוֹת¹⁴³ או שְׁטַעְוִה¹⁴⁴ - חליצתו פסולה¹⁴⁵. וְאִם
29 הַעֲפֹי"ם אֲנָסוּהוּ מֵעֲצָמָן¹⁴⁶: אִם הִיָּה הַדִּין נוֹתֵן
30 שְׁחָלֵץ - חליצתו פסולה¹⁴⁷; וְאִם שְׁלָא פְּדִין - אִינְהוּ
31 חליצה¹⁴⁸.

136) שאמר בפני שנים: חליצה שאני עומד לחלוץ ליבמתי - בטלה היא, כי אנוס אני לחלוץ, ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין הי"ט. (137) ביבמות קו, א - השוו דין חליצה מעושה (ע"י כפיה) לגט מעושה. ומשם למד רבינו, שגם בחליצה אפשר למסור מודעה כמו בגט. ראה ערכין כא, ב. ואע"פ שבמסירת מודעה על גט - הגט בטל, כמבואר בהל' גירושין שם, פוסק רבינו בחליצה שהיא פסולה, אבל אינה בטלה, כי בגט הוא מבטל גט זה מלתתו בתורת גירושין, ואם לא ניתן בתורת גירושין אינו גט כלל. אבל בחליצה אינו יכול לבטל את מעשה החליצה כאילו לא נעשה, אלא שהוא מודיע שלא יתכוין בה לשם חליצה להתירה לזר, והרי חליצה שלא נתכוין בה החולץ אינה בטלה אלא פסולה, כמבואר למעלה הט"ז ובהלכה הקודמת (כסף-משנה בשם הריב"ש). (138) לפני החליצה. (139) שאומרים לו: אמור לפנינו, שכל הדברים שמסרת שגורמים לבטל החליצה הרי הם בטלים, והוא אומר: הן. (140) ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין ה"כ. (141) כגון שהיה היבם "מוכה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים" (למעלה פ"ב הי"ד), וכן כל אלה המנויים להלן פ"ו ה"ד, שהדין נותן לכופם לחלוץ. (142) יבמות קו, א. (143) ולא ידעו את הדין, שאין יבם זה ראוי לכופו לחלוץ. (144) הדיינים המומחים. (145) ופוסלתה על האחים, גזירה "שלא כדין" משום "כדין", השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"כ, וראה גיטין פח, ב. (146) שלא על-ידי ב"ד של ישראל. ואם

1 שְׁהִיָּה לְבוֹשׁ שְׁנֵי מְנַעְלֵין וְחֻלְצָה הַעֲלִיּוֹן, אָף עַל פִּי
2 שְׁקָרְעָה הַתַּחְתּוֹן עַד שְׁנַתְּגַלְתָּהּ רְגְלוֹ - הָרִי זֶה חֻלְצָה
3 פְּסוּלָה¹¹⁸.

117) ונפל מאליו, שאע"פ שגילוי הרגל יש כאן - חליצת הנעל אין כאן. (118) שם קב, א. בעיות שלא נפשטו, וספק תורה - הולכים בו להחמיר. ואע"פ שכבר כתב דין "קרעה המנעל" - יתכן כי דין שתי המנעלין שיש גם חליצת העליון - עדיף יותר, ומשמיענו שגם בזה, חליצתו פסולה (להם-משנה). וגירסת רבינו בגמרא שם, שונה מגירסתנו: "דשלתתיה לעילאי, וקרעתיה לתתאי מאי" (מגיד-משנה).

4 כב. יְבָמָה שְׁאֲכָלָה שׁוֹם או גְּרָגִיר¹¹⁹ וְכִיּוֹצֵא פְּהֵן
5 מְדַבְּרִים שְׁמַרְבִּין¹²⁰ אֶת הָרֶק, וְהִיָּה הָרֶק זָב מִפִּיָּה -
6 אִינוּ פְּלוֹם¹²¹, עַד שְׁהִיָּה הָרֶק מֵעֲצָמוֹ¹²².

119) מין צמת, ולדעת הערוך הוא חרדל לבן, ונזכר במשנה (מעשרות פ"ד, מ"ה). (120) ובכ"י התימנים: שמוזיבם. (121) כלומר: אין הרקיקה כלום, וצריכה לרוק עוד הפעם, רוק הבא מעצמו, לקיים מצות רקיקה. ואם חלצה, מבלי שתרוק עוד הפעם, חליצתה כשרה, שהרי אפילו אם לא רקקה כלל, חליצתה כשרה (למעלה הי"ב) - מגיד-משנה. (122) שנאמר: "וירקה" - מעצמה, ולא מחמת דבר אחר (יבמות קו, א:).

7 כג. רְקָקָה דָם: אִם הִיָּה שׁוֹתֵת¹²³ מִפִּיָּה - אִינוּ
8 פְּלוֹם, וְאִם מִצָּעָה וְרָקָקָה - פְּשָׁרָה¹²⁴; שְׁאִי אֲפָשָׁר
9 לְדָם שְׁנַמְצֵץ בְּלֹא צִחְצוּחֵי¹²⁵ רֶק¹²⁶. רְקָקָה
10 וְקָלְטוֹתוֹ¹²⁷ הָרוּחַ קָדָם שְׁיָגִיעַ לְכַנְגַד פְּנִיּוֹ¹²⁸, כְּגוֹן
11 שְׁהִיָּתָה אֲרָפָה וְהוּא קָצָר - אִינוּ פְּלוֹם¹²⁹. וְאִם אַחַר
12 שְׁהִגִּיעַ לְכַנְגַד פְּנִיּוֹ¹³⁰, אָף עַל פִּי שְׁלָא הִגִּיעַ לְאָרֶץ -
13 פְּשָׁרָה. וְכֵן אִם לֹא רָאוּ הַדִּינִין הָרֶק כְּשִׁנְיָא מִפִּיָּה -
14 פְּשָׁרָה¹³¹.

123) זב. (124) ואינו צריך לרוק עוד הפעם. (125) טיפות, וביחוד טיפות הנסחטות. (126) יבמות קה, א. כי לא אמרה תורה: "וירקה רוק" - שיהא משמע רוק בלבד, אלא "וירקה" ואפילו רוק ועמו דבר אחר - נקראת יריקה. (127) אחרת. (128) והעבירתו ממנו. (129) שם קו, ב. שנאמר: וירקה בפניו. (130) קלטתו הרוח והעבירתו. (131) שאף-על-פי שלכתחילה צריכים הדיינים לראות הרוק יוצא מפיה, כמבואר למעלה ה"י, - בדיעבד, אם לא ראו, אינה צריכה לירוק שנית, כי לא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לראות וכו'", ואין זה אלא לכתחילה.

15 כד. חֻלְצָה מִטְּעַת¹³² - פְּסוּלָה. פִּיּוֹצָה? כְּגוֹן שְׁאֲמָרוּ
16 לוֹ: חֻלֵץ לָהּ וּבְכָף אֶתָּה פּוֹנְסָה, או שְׁאֲמָרוּ לוֹ: חֻלֵץ
17 לָהּ, שְׁזוֹ מִצְוָה הִיא וְאִינְהוּ מִפְּסַדְתָּ עֲלֶיךָ פְּלוֹם, וְאִם
18 תִּרְצָה אַחַר כֵּף לִיבָם תִּיבָם, וְכִיּוֹצֵא בְּדַבְּרִים אֱלוֹ -
19 פְּסוּלָה¹³³. אֲבָל אִם הִטְעוּהוּ וְאֲמָרוּ לוֹ: חֻלֵץ לָהּ עַל
20 מְנַת שְׁתַּתֵּן לָךְ¹³⁴ מְאֵתִים זֶזוֹ אוֹ עַל תְּנָאי כֵּף וְכָף,
21 אָף עַל פִּי שְׁלָא תְּנָה וְלֹא נִתְקַים הַתְּנָאי - חֻלְצָתָהּ
22 כְּשָׁרָה¹³⁵, שְׁהִיָּה נִתְפָּוֵן לְחֻלֵץ לָהּ.

17 כט. גַּט חֲלִיצָה שָׁאֵנוּ פּוֹתְבִין לָהּ אֵינוּ אֶלָּא מַעֲשֵׂה
18 בֵּית דִּין¹⁵⁸, כְּדֵי שִׁיחֶיהָ בְּיָדָהּ רֵאִיָּה שְׁנַחֲלִיצָה¹⁵⁹. וְאֵין
19 הַדְּיָנִין חוֹלְצִין אֶלָּא אִם בֶּן מַפְרִיז¹⁶⁰. לְפִיכָּה, מִי
20 שָׂרָאָה¹⁶¹ זֹאת שְׁנַחֲלִיצָה - פּוֹתְבִין לָהּ גַּט חֲלִיצָה אִף
21 עַל פִּי שְׂאִינָן מַפְרִיזִין שְׂזוּ הִיא בַּת פְּלוֹנִי וְאִשְׁתּוֹ פְּלוֹנִי
22 וְשָׂזָה שְׁחָלַץ לָהּ אַחִיו הוּא, שְׂהָרִי הַדְּיָנִין שְׁחָלְצָה
23 בְּפִנְיָהֶם הַפִּירוֹ זֶה¹⁶² וְאַחַר כֵּן חֲלָצָה.

24 וְזֶהוּ נִסַּח גַּט חֲלִיצָה¹⁶³ שְׁנַחֲגוּ בּוֹ הָעָם :

(158) תעודת ראייה. (159) ואינו כגט גירושין שנתינתו מגרשה. וראה למעלה פי"א מהל' גירושין ה"ט, שגט מיאון, שאף הוא אינו כגט גירושין שנתינתו מגרשה, אינו צריך כתיבה לשמה ולא מסירה, ולא דבר ממשפטי הגירושין. וברור כי הוא הדין לגט חליצה. (160) שזוהי אשת פלוני, ושזה שחלץ לה אחי בעלה המת מאביו הוא. (161) בכת"י התימנים, ובדפוס רומי: מי שראו. (162) יבמות קו, א. ואין חוששים שמא טעה בית-דין בהלכה זו לומר: חולצים אע"פ שאין מכירים וחלצו לה ממי שאינו יבמה (שם וברש"י). וראה בפי"א מהל' גירושין ה"י. (163) ומקורו ברי"ף יבמות סוף פי"ב, וקטעים ממנו ביבמות לט, ב. ובירושלמי סנהדרין פ"א, ה"ב.

25 ל. בְּיוֹם פְּלוֹנִי, כֶּהָ וְכֶהָ לְיָרַח פְּלוֹנִי, שְׁנַת כֶּהָ וְכֶהָ
26 לְבִרְיָא¹⁶⁴ עֲלֵמָא, לְמַנְיָנָא דְרִגְלִינָא לְמִינְיָנָא¹⁶⁵ בַּה¹⁶⁶
27 בְּמִקּוּם פְּלוֹנִי¹⁶⁷. אֲנַחְנָא דְיֵינִי, דְּמִקְצַמְנָא¹⁶⁸ חֲתִימִין
28 לְתַתָּא¹⁶⁹, בְּמוֹתָב תְּלַתָּא פְּחָדָא הוֹינָא יְתָבִין בְּבִי
29 דִּנְיָא, וְסִלְיָא לְקַדְמָנָא פְּלוֹנִית בְּרַת פְּלוֹנִי אֲרַמְלָתָא
30 דְּפְלוֹנִי, וְקָרַבַּת לְקַדְמָנָא גְּבַר חַד דְּשָׁמִיָּה פְּלוֹנִי בַר
31 פְּלוֹנִי, וְכֵן אֲמַרְהָ לְנָא פְּלוֹנִית דָּא: פְּלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי
32 דָּנָא אַחוּהִי דְּפְלוֹנִי בְּעָלִי מְאֻבְּהָ הָוָה, דְּהוֹינָא¹⁷⁰
33 נְסִיבָא לִיָּהּ, וְיִשְׂכִּיב, וְחִי לְרַבְּנָן וְלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבָקָה,
34 וְכַר בְּרַת יְרִית וּמַחְסִין וּמוֹקִים שְׂמָא בִּישְׂרָאֵל לֹא
35 שְׂבָקָה, וְהָרִין פְּלוֹנִי אַחוּהִי חֲזִי לְיִבּוּמִי יְחִי. פְּעֵן רַבְּנָן
36 אָמְרוּ לִיָּהּ: אֵי צְבִי לְיִבּוּמִי יְחִי - יִבְּם, וְאֵי לֹא -
37 נְטַלְע לִי רְגְלִיָּה דְּיִמְיָנָא קְדָמִיכוֹן, וְאִשְׁרֵי סִינְיָה מַעַל
38 רְגְלִיָּה וְאִרוֹק בְּאַנְפוּהִי. וְאִשְׁתַּמּוּדְעָנְהוּ¹⁷¹ לְפְלוֹנִי
39 דָּנָא דְּאַחוּהִי דְּפְלוֹנִי מִיְתָנָא מְאֻבְּהִי הוּא, וְאַמְרָנָא
40 לִיָּהּ¹⁷²: אֵי צְבִית לְיִבּוּמִי יְתָה - יִבְּם, וְאֵי לֹא -
41 אֲטַלְע לָהּ קְדָמָנָא רְגְלָהּ דְּיִמְיָנָא וְתִשְׁרֵי סִינְיָה מַעַל
42 רְגְלָהּ וְתִרוֹק בְּאַנְפָּהּ. וְעֵנִי וְאִמְר לְנָא: לִית אֲנָא צְבִי
43 לְיִבּוּמִי יְתָה. מִיָּד אֲקָרִינוּהָ לְפְלוֹנִית דָּא: מֵאֵן יִבְּמִי
44 לְהָקִים לְאַחִיו שֵׁם בִּישְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְּמִי, וְאִף
45 לְהֵאֵי פְּלוֹנִי אֲקָרִינוּהוּ לִיָּהּ: לֹא חִפְצָתִי לְקַתְּתָה.
46 וְאֲטַלְע לָהּ רְגְלִיָּה דְּיִמְיָנָא, וְשָׂרַת סִינְיָה מַעַל רְגְלִיָּה,
47 וְנִקַּת בְּאַנְפוּהִי רוֹקָא דְּאִיתְחַזִּי לְנָא מְפּוּמָה עַל
48 אֲרָעָא. וְתוֹב אֲקָרִינוּהָ לְפְלוֹנִית דָּא: כֶּכָּה יַעֲשֵׂה
49 לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְּנָה אֶת בֵּית אַחִיו, וְנִקְרָא שְׂמוֹ
50 בִּישְׂרָאֵל בֵּית חַלוּץ הַנְּעַל. וְאַנְחָנָא דְּיֵינִי וְכָל דְּהוּוּ

אנסוהו על-ידי ב"ד של ישראל - חליצתו כשרה, כמבואר שם. (147) ואינה בטלה - גזירה משום לחצוהו ישראל כדין. (148) ומותרת לאחים, כי לא יבואו להחליף חליצת גויים שלא כדין בחליצת ישראל כדין. ובגיטין פה, ב - הוסיפו: "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי ומפקעת עצמה מיד בעלה", וזה לענין גט, וכבר אמרנו שרבינו משה דין חליצה לדין גט, השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"ב.

1 כו. כָּל מְקוּם שָׁאֵמְרָנוּ 'אֵינָה חֲלִיצָה', או 'לֹא עֲשֵׂה
2 פְּלוֹם', או 'אֵינָה פְּלוֹם' - הָרִי הִיא פְּאֵלוּ לֹא נַחֲלָצָה
3 לוֹ; וְלֹא נְאָסְרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְלֹא נִפְסְלָה מִן
4 הַפְּהִיגָה¹⁴⁹, וּמִתַּרְתּוֹ לְהִתְיַבֵּם. וְכָל מְקוּם שָׁאֵמְרָנוּ
5 'חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה' - נְאָסְרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְנִפְסְלָה
6 מִן הַפְּהִיגָה¹⁵⁰, וְנְאָסְרָה עַל הָאֲחִין¹⁵¹, וְאֵינָה
7 מִתְיַבְּמַת, וְאֵינָה מִתַּרְתּוֹ לְהִנְשֵׂא לְזָר עַד שְׁתַּחֲלִץ
8 חֲלִיצָה פְּשָׁרָה¹⁵².

(149) ראה למעלה פ"א, ה"ג. (150) שהולכים בה להחמיר כדין חליצה כשרה הפוסלת לכהונה, ראה שם ה"י. (151) ראה שם ה"ג. (152) גיטין כד, ב - כה, א.

9 כז. עֲבָרָה וְנִשְׂאָת - הָרִי זֶה חוֹלֵץ לָהּ חֲלִיצָה פְּשָׁרָה
10 וְהִיא תַּחַת בְּעֵלָה¹⁵³, וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ.

(153) שאינו צריך לגרשה, אבל מפרישים אותה ממנו עד שיחלוץ לה, שהרי מן התורה חליצה פסולה אינה כלום, ואיך תעמוד עם בעלה בלא חליצה (מגיד-משנה). אבל אם לא חלצה כלל ונשאת לזר באיסור, הרי זה מוציאה בגט ואסורה עליו עולמית, כמבואר לעיל פי"ח, משום קנס, שאסרה עצמה על היבם, לא תהא חוטאת ונשכרת (יבמות צב:). אולם, בדינינו, הרי ממילא אסורה על יבמה משחלצה חליצה פסולה, ואין לקנסה (ביאור הגר"א לאהע"ז ס" קסט ס"ק קמז, בשם הריב"ש).

11 כח. יִבְּמָה שְׁגָדְלָה בֵּין הָאֲחִין - הָרִי זֶה מִתַּרְתּוֹ
12 לְהִתְיַבֵּם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׂמָא חֲלָצָה לְאַחַד מֵהֶן
13 בִּינּוּ לְבִינָה¹⁵⁴ וְנִפְסְלָה עֲלֵיהֶן¹⁵⁵. אֲבָל אִם רֵאִינוּהָ
14 שְׁחָלְצָה נְעַלּוּ שָׁל אַחַד מֵהֶן - נִפְסְלָה¹⁵⁶, שְׂמָא
15 נַחְפּוּנָה לְחֲלִיצָה¹⁵⁷, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה פְּשָׁרָה לְהִתְיָרָה
16 לְזָר.

(154) ללא כל דין ועד. (155) מלהתייבם, כמבואר למעלה ה"ז. (156) יבמות קב, ב. ומכאן אפשר ללמוד, שמה שכתב רבינו למעלה ה"ד: "רקקה בלבד. . . הרי זו כחליצה פסולה", כוונתו שרקקה בבית-דין, אבל רקקה בינו לבינה או בפני שנים אינה פוסלת, שאם לא כן - אין לך יבמה הגדלה בין האחים שלא רקקה בפני אחד מהם ונפסלה עליהם (מגיד-משנה). (157) ונפסלה עליהם. אבל אילו היה ברור לנו שאף היא לא נתכוונה לחליצה לא היתה נפסלת, ואע"פ שכתב רבינו למעלה ה"ז שחליצה בלא כוונה פוסלת, אין זה אלא כשלפחות אחד מהם נתכוין, אבל כששניהם לא נתכוונו - חליצתם בטלה (כסף-משנה).

1 תָּבִין קְדָמָא עֲגִינן בְּתַרְיָה¹⁷³: חֲלוּץ הַנְּעֵל חֲלוּץ
 2 הַנְּעֵל חֲלוּץ הַנְּעֵל, תֵּלַת זִמְנִין. וּמְדַאֲתַעְבִּיד עוֹבְדָא
 3 דָּא קְדָמָא שְׂרִיגוּהַ לְפִלוֹנִית דָּא לְמַהֲרָה לְהַתְנַסְבָּא
 4 לְכָל מָאן דְּתַצְבִּי, וְאֵינֵשׁ לָא יִמְחַה בִּידָה מִן יוֹמָא
 5 דְּנָן וּלְעֵלָם. וּבְעֵינַת מִינְנָא פְּלוֹנִית דָּא גִיטָא
 6 דְּחֲלִיצוּתָא דָּא, וְכַתְבָּנָא וְחַתְמָנָא וְיַהֲבָנָא לָהּ לְזִכְרוּ
 7 פְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל. פְּלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי עַד. פְּלוֹנִי בַר
 8 פְּלוֹנִי עַד¹⁷⁴.

164) ובכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: שנת כך וכך
 למנין פלוני . . . (165) למנין שאנו רגילים למנות.
 166) ובכת"י התימנים: ביה = בו. (167) ראה לעיל פ"א
 מהל' גירושין הכ"ז, שיש מונים למלכות אלכסנדרוס שהוא
 מנין שטרות. (168) שמקצתנו, כי מצות חליצה בפני
 חמשה דיינים (לעיל ה"ה), אך אינם חותמים אלא שלשה
 שהם העיקר ('מעשה רוקח'). (169) = חתומים למטה,
 במושב שלשה כאחד היינו יושבים בבית-דין, ועלתה לפנינו
 פלונית בת פלוני, אלמנת פלוני, והביאה לפנינו איש אחד
 ששמו פלוני בן פלוני, וכך אמרה לנו פלונית זו: פלוני בן
 פלוני זה, אחיו של פלוני בעלי מאביו היה (ראה למעלה
 פ"א ה"א שאין דין יבום אלא באשת אחיו מאביו).
 170) = שהייתי נשואה לו, ומת, וחיים לרבנן ולכל ישראל
 השאיר, ובן ובת יורש ומנחיל, ומקים שם בישראל, לא
 השאיר. וזה פלוני אחיו ראוי לייבם אותי, עכשיו אמרו לו
 רבנן: אם רוצה הוא לייבם אותי - ייבם, ואם לא, יצדד
 (יטלע = יצדד, רש"י ליבמות ט:); רגלו הימנית בפניכם,
 ואחיר נעלו מעל רגלו וארוק בפניו. (171) - ונתברר לנו
 בפלוני זה שאחיו של פלוני המת מאביו הוא, ואמרנו.
 172) בכת"י התימנים: ליה = לו: אם רוצה אתה לייבם
 אותה - ייבם. ואם לא, הצדד לה בפנינו רגלך הימנית,
 ותחיר [היא] נעלך מעל רגלך ותרוק בפניך, וענה ואמר לנו:
 אין אני רוצה לייבם אותה, מיד הקרינו לפלונית זו: "מאן
 יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי". ואף
 לפלוני זה, הקרינו לו: "לא חפצתי לקחתה". וציידד לה רגלו
 הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו ורקקה בפניו רוק הנראה
 לנו, מפיה על הארץ. ושוב הקרינו לפלונית זו: "ככה יעשה
 לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית
 חלוץ הנעל", ואנחנו הדיינים וכל אלה שהיו יושבים לפנינו,
 ענינו. (173) בכת"י התימנים: בתרה (= אחריה): חלוץ
 הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל - שלש פעמים. ומשנעשה
 מעשה זה בפנינו, התרונה לפלונית זו לילך להנשא לכל מי
 שתצוה, ואיש לא ימחה (יעכב) בידה מן יום זה ולעולם.
 וביקשה מאתנו פלונית זו גט-חליצה זה, וכתבנו וחתמנו
 ונתנו לה לזכות כרת משה וישראל. (174) בכת"י
 התימנים, תיבות אלו אינן. ובצדק. שהרי לא הוזכרו כאן
 אלא שנים = בתורת עדים, והרי שלשה היו וחתמו בתורת
 בית-דין. ובריי"ף יבמות סוף פ"ב, שממנו לקוח נוסח זה,
 כתוב: "וחתמין תלתא עליה" (=וחותמין שלשה עליו),
 והכוונה לדיינים, כנ"ל. וראה להלן הערה קעא.

175) הדיינים, שחלצה בפניהם. (176) במקרה ואחד מהם
 איננו, כי מאחר שיש בגט זה משמעות שהיו שלשה, שהרי
 כתוב בו: "במותב תלתא כחדא הוינא" (לעיל ה"ל) אין
 חתימת הדיין השלישי מעכבת, כמבואר בהל' עדות פ"ו,
 ה"ו. וכן בשו"ע חו"מ סי' מו, סכ"ט. (177) לעיל הכ"ט.
 ומוכן הדבר שכשחותמים בו עדים, משנים את נוסח גט
 החליצה, שהרי אינם יכולים לכתוב: "אנחנו בית-דין", וכן
 שאר לשונות שמשמען שהם עשו מעשה החליצה, אלא
 כותבים שטר עדות מכל מה שראו (מגיד-משנה).
 178) שאין נאמנים בהם אלא עדים כשרים בלבד.
 179) זהות האחות. (180) יבמות לט, ב. [הרי שמשמע זה
 (שהוא עשוי להגלות) נאמנים אפילו אשה או עבד, וכן כתב
 רבינו בפ"ב מהל' גירושין הט"ו, ובפ"ג שם הכ"ט. ומכאן
 שאפילו אם אין חשש "שלא תשאר עגונה" - האמינו להם.
 ולפ"ז מה שכתב רבינו בפ"ג מהל' קידוש החודש הי"ד,
 "שדבר זה (להעיד ששמע מפי בית-דין שקידשו את
 החודש), דבר העשוי להגלות, ועד אחד כשר נאמן עליו" -
 שוודאי הכוונה למעט פסול בעבירה מן התורה, שגם בעדות
 אשה אינו נאמן, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין
 הי"ז, אבל אשה ועבד נאמנים. וראה בהל' קידוש החודש
 שם, הערה נט, ובהוספות ותיקונים שם]. (181) פ"ג
 הכ"ט: "שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר".
 182) בכסף. כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (183) בא עליה,
 שזוהי עיקר קנינה מן התורה, ראה לעיל פ"א ה"א.
 184) לעיל פ"ב ה"ב, ופכ"ב מהל' אישות הי"ד.

20 וְזֶהוּ נִסַּח פְּתֻבַת יְבָמִין¹⁸⁵ שֶׁנֶּהְגוּ הָעַם

21 לָב. בְּיוֹם פְּלוֹנִי, כֶּף וְכֶף לִירַח פְּלוֹנִי, שְׁנַת כֶּף וְכֶף
 22 לְמִנְיָן פְּלוֹנִי, לְמִנְיָנָא דְרִגְלִינָא¹⁸⁶ לְמִימְנֵי בְּמִקּוֹם
 23 פְּלוֹנִי. אֵיךְ פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי אֶתָּא לְקְדָמָא¹⁸⁷ וְכֶן
 24 אָמַר לָנָא: אַחִי דְמִן אַבְא¹⁸⁸ שָׁכִיב, וְחִיזִי לְרַבְּנָן וְלְכָל
 25 יִשְׂרָאֵל שָׁבַק, וְכַר וְכַרְתַּ נְרִית וּמְחַסִּין וּמוֹקִים שָׁמָא
 26 בְּיִשְׂרָאֵל לָא שָׁבַק, וְשָׁבַק הֵיא אֶתָּא דְשָׁמָה
 27 פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי, וְחִזִּי לִי מִן אוֹרִיתָא לִיבּוּמֵי יִתָּה,
 28 כְּדַכְתִּיב בְּסִפְרֵי אוֹרִיתָא דְמִשָּׁה: יְבָמָה יָבָא עָלֶיהָ.
 29 וְצִבִּיתָא פְּלוֹנִית דָּא וְאַתְיַבַּמַּת לְפִלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי יְבָמָה
 30 לְאוֹקוּמֵי שָׁמָא בְּיִשְׂרָאֵל, כְּדַכְתִּיב: וְהָיָה הַכּוֹזֵר אֲשֶׁר
 31 תֵּלַד יָקוּם עַל שֵׁם אֲחִיו הַמֵּת וְגו'. וְכַתְּבָה לָהּ פְּלוֹנִי
 32 יְבָמָה לְפִלוֹנִית יְבָמַתִּיהָ כֶּסֶף זֹזִי מֵאֲתַן דְּחִזּוּ לָהּ,
 33 דְּהוּוּ כְּתִיבִין בְּכַתּוּבַתָּהּ דְּכַתְּבָה לָהּ בְּעֵלָה קְדָמָא,

9 לָא. וּמְעִידִין עָלֶיהוּ¹⁷⁵ שְׁלִשָּׁה, אוּ שְׁנַיִם מִן
 10 הַשְּׁלִשָּׁה¹⁷⁶, אוּ שְׁנַיִם שָׂרְאוּ הַחֲלִיצָה אָף עַל פִּי

1 וְאוֹסִיף לָהּ מִדִּילֶיהָ פֶּה וְכָף. וְדָא נְדוּנְיָא דְהַנְעֻלַת
2 לִיה וְכוּ', כְּשֶׁאָר טַפְסִיטָא¹⁸⁹ כְּתוּבָת¹⁹⁰.
31 ז"ל. וְהַתְּמַנּוּ²¹³ עַל שְׁטַר כְּתוּבָה זֶה בְּזִמְנֵי הַנְּזָכָר
32 לְעֵיל. וְהַכֵּל בְּרִיר וְשָׁרִיר²¹⁴ וְקָנִים²¹⁵.

191) כתוב ב'הגהות מיימוניות': אם חל תאריך הכתובה ביום שלושים לחודש הנקרא ראש-חודש, יש מרבותינו שהנהיגו לכתוב ביום שלושים לחודש פלוני (שעבר), ורבינו מאיר מרוטנבורג הנהיג לכתוב: ביום שלושים לחודש פלוני, שהוא ראש-חודש פלוני. וכן קבע בשו"ע אה"ע סי' קכו, ס"ו. וביום שני של ראש-חודש, יכתוב 'באחד לחודש פלוני, כי חשבוננו מיום שני' (שם). (192) זה נוסח עתיק להתחיל שטר בתיבת: "איך", כמוזכר ביבמות לט, ב. וגיטין פה, ב. השווה נוסח הגט לעיל פ"ד מהל' גירושין הי"ב. (193) הכלה הבתולה: היי לי לאשה. (194) "ותהי לו לאשה" (בראשית כד, טז) מתרגם אונקלוס: והות ליה לאנתו. (195) ואני במאמר ה' (בעזרת ה') אעבוד ואוקיר (= אכבד, מלשון הכתוב (ישעיה יג, יב): "אוקיר אנוש מפד". ובכת"י התימנים: ואיקר). (196) ואכלכל, "והוא כלכל את המלך" (שמואל-ב, יט, לג) מתרגם יונתן: "והוא סובר ית מלכא". (197) ואזון ואפרנס ואכסה אותך כהלכות (= כמנהג) אנשים יהודים (= מלשון הכתוב דניאל ג, יב "גברין יהודאין"). (198) ובכת"י תימן: דפליחן ומייקרין. (199) שמוקירים ומכלכלים זונים ומפרנסים ומלבישים את נשותיהם באמונה. מלשון הכתוב (הושע ב, כב) "וארשתוך לי באמונה". (200) ואתן לך מוהר בתוליך כסף מאתים זוז, שהם מזוזי כסף (טהור) עשרים וחמשה (ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ח). (201) הראויים לך מן התורה. ובכת"י תימן, תיבת "מדאורייתא" איננה, וכבר העירונו על זה בבאיורנו לעיל הל' אישות פ"י ה"ח, הערה מא, כי רבינו סובר שכתובה היא מדרבנן. (202) ומזונותיך וכסותיך והספקתך, ולבוא אליך כדרך כל הארץ - "לבוא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית יט, לא) מתרגם אונקלוס: "למעיל עלנא כארח כל ארעא". (203) ורצתה פלונית זו, והיתה לו לאשה לפלוני זה. (204) תשלום = סך הכל. (205) וזו הנדוניא שהכניסה לו. (206) וחוב. (207) החתן הזה. (208) כגון מזונות והלכשה המנויים לעיל. (209) קבלתי עלי ועל יורשי אחרי, ועל כל המעולה והנחמד - "נחמד למראה" (בראשית ב, ט) מתרגם אונקלוס: דמרג למחזי. וכן: "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד) מתורגם: "כל שפר ארג נכסי", וראה ברמב"ן לתורה (ויקרא כג, מ). (210) ישיש לי תחת השמים שקנתי ושעתיד אני לקנות מקרקעות וממטלטלין על גב קרקעות (ראה לעיל פ"י מהל' אישות ה"ו, ובבאיורנו שם אות כ. והשווה הל' מלוה פ"ח, ה"ב: "שהקנתי לך מטלטלין ישיש לי על גב הקרקע ישיש לי"). (211) כולם יהיו אחראים וערבים לכתובה זו כולה: עיקר נדוניא ותוספת להפרע מהם בחיי ואחרי מותי ואפילו ממעילי שעל כתפי. וקנינו (= קנין סודר, ראה לעיל הל' אישות פ"י ה"ט, ובבאיורנו שם אות מח) מפלוני זה מכל מה שכתוב ומפורש למעלה קנין שלם שלא כאסמכתא (אסמכתא - "הבטחת גוזמא, שאדם מביטיח לחבירו לסמוך עליו, שאם לא יקיים תנאו (שהתחייב לחבירו) יתן כך וכך" - רש"י לבבא-מציעא מח, ב. ובהל' מכירה פ"א ה"ב, פוסק רבינו: "כל אסמכתא אינה קונה,

185) מקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים מנוסח זה ביבמות נב, א. (186) ראה בבאיורנו לעיל ה"ל הערה קנט. (187) בא לפנינו. (188) אחי מן האב מת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, ובן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל לא הניח, והשאיר אשה זו ששמה פלונית בת פלוני, וראוי לי מן התורה לייבם אותה, ככתוב בספר תורת משה: יבמה יבוא עליה, ורצתה פלונית זו ונתייבמה. . . להקים שם בישראל, ככתוב: . . . וכתב לה כסף זווים מאתים הראויים לה, שהיו כתובים. . . שכתב לה בעלה הראשון (האח המת, ובתולה נשאה, שכתובתה מאתיים) והוסיף לה משלו כך וכך, וזו הנדוניא שהכניסה לו. . . [ואם לא היתה לה כתובה מבעלה או שמחלה לו כתובתה, שדין הוא שהיבם כותב לה כתובה משלו (כתובות פב:)] - אינו כותב לה אלא מנה (פכ"ב מהל' אישות הי"ד, ולמעלה פ"ב הי"ז), שהרי הוא כונסה אלמנה]. (189) נוסחי. (190) שבין איש לאשתו, המנוסחים בסמוך.

טַפְסֵי הַכְּתוּבָה

4 לִג. בְּיוֹם פְּלוֹנִי¹⁹¹ כו'. אִיךְ¹⁹² פְּלוֹנִי בְּן פְּלוֹנִי אָמַר
5 לְפְלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּתוּלְתָא פְּלְתָא¹⁹³: הָוִי לִי
6 לְאִינְתִּי¹⁹⁴ פְּדַת מִשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְאָנָּא בְּמִימַר
7 דְּשִׁמְיָא¹⁹⁵ אֶפְלַח וְאוֹקִיר וְאַסְבָּר¹⁹⁶ וְאִיוּן¹⁹⁷
8 וְאַפְרִינְס וְאֶכְסִי יְתִיבִי כְּהַלְכוֹת גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין
9 דְּמוֹקְרִין¹⁹⁸ וּמְסוֹבְרִין¹⁹⁹ וְזִנִּין וּמְפָרְנִסִין וּמְכַסִּין יְת
10 נְשִׁיהוֹן בְּקוּשְׁטָא. וְיַהֲיִבְנָא²⁰⁰ לִיכִי מוֹהַר בְּתוּלְיִכִי
11 כְּסָף זוּזֵי מְאָתוֹ, דְּאִינוּן מְזוּזֵי כְּסָפָא כ"ה, דְּחִזּוּ
12 לִיכִי מְדַאֲרִיתָא²⁰¹, וּמְזוּנִיכִי²⁰² וּכְסוּתִיכִי
13 וְסִיפּוּקִיכִי וּמִיעַל עֲלִיכִי כְּאוּרַח כָּל אַרְעָא.
14 וְצִבְיָתָא²⁰³ פְּלוֹנִית דָּא וְהוֹת לִיה לְאִנְתּוֹ לְפְלוֹנִי דְנָא.
15 וְרָצָה וְהוֹסִיף לָהּ תוֹסַפַּת עַל עֵיקַר כְּתוּבָתָה עַד
16 מְשֻׁלָּם²⁰⁴ פֶּה וְכָף. וְדָא²⁰⁵ נְדוּנְיָא דְהַנְעֻלַת לִיה כְּפֶה
17 וְכָף. הַכֵּל נִתְקַבַּל חֲתָן זֶה, וּבֹא לִידּוֹ, וְנַעֲשֶׂה
18 בְּרִשׁוֹתוֹ, וְזָקַף הַכֵּל עַל עֲצָמוֹ כְּמִלְוָה וְרִשׁוּ²⁰⁶. וְכֵן
19 אָמַר לְנָא פְּלוֹנִי חֲתָנָא דְנָא²⁰⁷: אַחֲרִיּוֹת כְּתוּבָתָא
20 כּוּלָּא, עֵיקַר כְּתוּבָה וְנְדוּנְיָא וְתוֹסַפַּת וְשֶׁאָר תְּנָאִי
21 כְּתוּבָה²⁰⁸, קַבְלִית²⁰⁹ עָלִי וְעַל יְרֵתִי בְּתֵרָאִי וְעַל כָּל
22 שְׁפַר אָרְג נְכִסִּין וְקִנְיָנִין דְּאִיתוּ²¹⁰ לִי תַּחֲזוֹת [כָּל]
23 שְׁמִיָּא, דְּקִנְאִי וְדַעֲתִיד אָנָּא לְמִיקְנָה, מְמַקְרָקְעִי
24 וּמְמַטְלְטְלִי אַגַּב מְמַקְרָקְעִי, כּוּלְהוֹן²¹¹ יְהוֹן אַחֲרָאִין
25 וְעַרְבָאִין לְכְתוּבָה דָּא כּוּלָּא, עֵיקַר וְנְדוּנְיָא וְתוֹסַפַּת,
26 לְאַתְפָּרְעָא מְנַהוֹן בְּחֵיי וּבְתַר מוֹתִי וְאַפִּילוּ מְגַלְמָא
27 דְּעַל כְּתַפְּאִי. וְקִנְיָנִין מְפְלוֹנִי דָּא מְכַל מְאִי דְכְתִיב
28 וּמְפָרֵשׁ לְעֵילָא קִנְיָנִין שְׁלָם דְלָא פְּאַסְמַכְתָּא וְדָלָא
29 כְּטוּפְסָא דְשִׁטְרִי²¹², אֶלָּא כְּחוּזְק וְכְחוּמָר כָּל שְׁטָרֵי
30 כְּתוּבּוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְכַהוֹן וְכַתִּיקוֹן רְבּוּתֵינוּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זוטרא שרטט גט חליצה אפילו המקומות שיש בהם רק שלש תיבות, וכמבואר ב'נקודות הכסף' ובהגר"א שם. ולדעת ה'מעשה וקח' אין כל סתירה בדברי רבינו, שבהל' תפילין מדובר, כשכותב פסוק שלם או פרשה, אזי אין קפידא אלא על ארבע תיבות, ואילו כאן ידובר כשכותב רק שלש תיבות והן עיקר כתיבתו, אזי אפילו שלש אין כותבין בלא שרטוט, שהן במקום פסוק שלם. (225) שלא כגרופה, הצריכה להמתין תשעים יום מיום שנתגרשה, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל בפ"א מהל' גירושין הי"ח. (226) כמבואר לעיל פ"א הי"א, ויודעים אז, שאינה מעוברת, וכן פסק הרי"ף ביבמות סוף פ"ב, ודוקא חליצה, שהחליצה מוכיחה שלא בא עליה יבמה, אבל אם מת היבם ולא חליצה - צריכה להמתין שלשה חדשים עד שתנישא, כי יותר קרובה יבמה לביאה, מארוסה שגזרו בה משום נשואה ('תוספות' יבמות מב. וכן באהע"ז סי' יג, ב).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

- 1) כלל בו דין יבמה שנתן לה היבם גט או "מאמר" וגט, חליצה מעולה ופחותה, מאמר כשר ופסול, גט אחר גט ביבמה, חליצה אחר חליצה, בעילה אחר בעילה, ביאתו של יבם בן ט' שנים מאמרו וגטו, יבמות מבית אחד שהיו ביניהן חרשות או קטנות ופקחות.
- א. הַיְבָמָה שֶׁנָּתַן לָהּ הַיְבָם גֵּט פְּרִיתוֹת³ - פְּסָלָהּ⁴ וּפְסָל אֶת צְרוּתָהּ עֲלֵיו⁵ וְעַל שְׂאֵר הָאֲחִין, שְׁהָרִי נַעֲשֶׂה פָּמִי שְׁחֻלְץ⁶ לָהּ. וְאִין הִגֵּט מוֹעִיל בִּיבְמָה⁷ אֲלָא מְדַבְּרִיהוּ⁸, הוֹאִיל וְהִגֵּט מְגַרֵּשׁ אֶשֶׁת אִישׁ⁹. וְכָל גֵּט שְׁפוּסָל אֶשְׁתּוֹ מִן הַפְּהִנָּה¹⁰ פּוֹסֵל אֶת יְבָמָתוֹ מִן הַיְבָם¹¹. וְאִינָה מְתַרְתֵּ לְזָר עַד שְׁחֻלְץ לָהּ¹².

- 2) לפני שייבמה. (3) לזיקתו (בניגוד לגט שנתן למאמרו, להלן ה"ד). (4) מלהתייבם לו. (5) מלהתייבם. (6) וכבר נתבאר לעיל (פ"א הי"ב) ש'החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחיו'. ולמדו כן (יבמות י:) ממה שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - כיון שלא בנה (שלא ייבם), שוב לא יבנה (= לא ייבם). (7) לפסלה. (8) מדברי חכמים. (9) ויאמרו: גט להוציא, וחליצה להוציא, ואם מותר לייבם אחרי גירושין, מותר גם כן לייבם אחר חליצה! ולפיכך גזרו שהגט יועיל לפסלה מלהתייבם (יבמות ג:). וכן מועיל הגט להאסר בקרובותיה, כמבואר להלן ה"ט"ו. (10) אע"פ שאינו מתירה להנשא לאחריים, כגון שאמר לה: "הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת לכל אדם", שפסלה לכהונה, כמבואר לעיל פ"י מהל' גירושין ה"א. (11) יבמות נב, א. שלא יבואו להחליף בגט גמור. (12) שם נ, א. וכן בקידושין יד, א. "בית חלוץ הנעל" - חליצת הנעל מתירתה, ולא גט. וראה להלן הי"ב.
- ב. הַמְאָמְרִי¹³, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ קוֹנֶה בִּיבְמָה קִנְיָן¹⁸ גְּמוּרָה¹⁴ וְאִינָה נַעֲשִׂית בּוֹ אֶשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה¹⁵, צְרִיקָה מִמֶּנּוּ גֵט¹⁶. וְאִינָה נִתְּרָת לְזָר אֲלָא בְּחֻלְצָהּ¹⁷.

13) שנתן לה פרוטה ומקדשה, לפני שיבוא עליה, כתיקון חכמים, כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (14) לירושא או לגרשה

שהרי לא גמר בלבו להקנותו. . . כל תנאים שמתנים בני אדם ביניהם. . . אם יהיה כך או אם תעשה כך, אתן לך מנה. . . ואם לא יהיה או אם לא תעשה. . . לא אתן לך, אע"פ שעשה או שהיה הדבר - לא קנה, שכל האומר: אם יהיה אם לא יהיה - לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמה יהיה או שמה לא יהיה". (212) נוסח שטר העשוי להעתיק ממנו שטרות, ולא נכתב לגבות בו ואין בו ממש (רשב"ם לבבא-בתרא מד:), ומקור הנוסח: "דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי" בבבא-בתרא שם. וכתוב בשו"ע חו"מ סי' מב, ס"י: "עכשיו שנהגו לכתוב: דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי, אומרים בכל לשון מסופק: יד בעל השטר על העליונה". (213) אנחנו העדים. (214) וחזק. - "ארץ אשר אבניה ברזל" (דברים ח, ט) מתרגם יונתן: שרירן וברירן ('הערות'). "בשרירות לבי" (שם כט, יח) מפרש הרד"ק (שורש שר): בחזק לב. (215) ומאוסר, נוסח זה מקובל לחתמו בסוף כל תעודה משפטית, ומקורו בבבא-בתרא קס, ב. ובירושלמי גיטין פ"ט, ה"ח.

- 1) לַד. וְאִם הִיְתָה כְּתֵבַת אֱלֻמְנָה - כּוֹתֵב: פְּלוֹנִית אֱלֻמְנָתָא²¹⁶. וְאִם הִיְתָה כְּתֵבַת גְּרוּשָׁה - כּוֹתֵב: פְּלוֹנִית הַגְּרוּשָׁה²¹⁷. וְכֵן אִם הִיְתָה שְׂבוּיָה - כּוֹתֵב: פְּלוֹנִית הַשְּׂבוּיָה²¹⁸, פְּדִי שְׂלָא יִפְשַׁל פָּה פְּהִין²¹⁹.
- וְכוֹתֵב: וְהִיבְנָא²²⁰ לִיכִי מוֹהֲרִיכִי כִּסְפָה זְוִזִי מְאָה, דְּאִינוּן מְזוּזִי כִּסְפָא תְרִיסָר וּפְלָגָא, דְּחִזּוּ לִיכִי וְכוּ'.

(216) בכדי להטעים מה שכתובים אחר-כך "כסף זווי מאה", ולא "מאתן". (217) שאם תתאלמן מבעלה זה, ידעו שאסורה לכהן מחמת גירושיה הקודמים. (218) בידי גויים. (219) והיא אסורה לו, שמה נבעלה לגוי, כמבואר בפ"ח מהל' איסורי ביאה הי"ז. (220) ואתן לך מוהרך כסף זוזים מאה שהם כסף (טהור) שנים עשר דינר וחצי הראויים לך, ע"פ הכלל: כתובת בעולה: מנה, וכמבואר לעיל בפ"י מהל' אישות ה"ד-ח.

- 7) לַהּ. כְּשֶׁנִּתְּבִין גֵּט יְבָמִין²²¹ או כְּתֵבַת יְבָמִין - מְשַׁרְטֵט²²² מְקוּם הַפְּסוּקִים, שְׂאָסוּר לְכַתֵּב שְׂלֵשׁ תְּבוֹת²²³ בְּלֵא שְׁרֻטוֹ²²⁴. וְיְבָמָה שְׁחֻלְצָה - מְתַרְתֵּת לְהַנְשֵׂא פְּיוֹם חֲלִיצָתָה²²⁵, שְׁהָרִי אִינָה חוֹלְצָת עַד שְׁתִּשְׁלִים תְּשָׁעִים יוֹם²²⁶.

(221) גט חליצה. (222) מסרגל בקנה ועושה קוים ישרים, כדי שהכתיבה תהיה יפה וישרה. (223) לא אבה יבמי, או: יבמה יבוא עליה. (224) גיטין ו, ב. וירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. ובהל' תפילין פ"ז ה"ט"ז, כתב רבינו: "ומותר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט, יותר על זה - אסור". וכבר נשאל על זה הנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו, והשיב: שמה שכתב רבינו בהל' תפילין, הוא העיקר, ועליו סומכים, כי שם הוא מקומו, וכאן לא הובאו הדברים אלא דרך אגב ומרוצה (כסף-משנה, שם). אולם הרשב"ץ ח"א סי' ב (הובאו דבריו ב'בית יוסף' ליר"ד סי' רפד) קובע שעל דברי רבינו בהל' יבום יש לסמוך ולהחמיר. וכן פסק השו"ע יו"ד סי' רפד ס"ב, ע"פ משמעות הסוגיא ביבמות קו, ב - שמר

קנב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעיל ה"א, וכן שנינו (יבמות נ.): "נתן גט ועשה מאמר, צריכה גט וחליצה".

15 ו. המאמר שנתן ליבמה תחלה, ולא קדמו דבר אחר
16 ולא נעשה אחריו דבר אחר, אלא שבעל אותה זה
17 שנתן לה המאמר - הוא הנקרא מאמר פשר³⁷. ואם
18 קדמו גט או חליצה, בין מיכם זה בין מיכם אחר³⁸,
19 בין ביה בין בצרתה³⁹; וכן אם קדמתו בעילה
20 בצרתה, בין ממנו בין מאחיו⁴⁰; או שנעשה אחריו⁴¹
21 גט או חליצה, בין ביה בין בצרתה, בין ממנו בין
22 מאחיו; או שבעל או נתן מאמר אחר לצרתה⁴², בין
23 הוא בין אחיו; או שנתן לה אחיו מאמר אחר⁴³ או
24 בעלה - הרי זה נקרא מאמר פסול⁴⁴, בין המאמר
25 שקדמוהו המעשים האלו⁴⁵ בין המאמר שנתאחרו
26 אחריו⁴⁶.

37 שם: "עשה מאמר ובעל, הרי זו כמצותה". וכן אמר רב הונא (שם נב.): "מצות יבמה, מקדש ואחר-כך בועל". וכן כתב רבינו למעלה פ"ב ה"א. ואם עשה מאמר פסול, כדלהלן, אינו רשאי לבוא עליה (ראה בסמוך). (38) אחיו של זה. (39) שהתחיל ב"לא יבנה", ששוב לא יבנה, ופסלה עליו. (40) שאסור לו לייבם את זו, כי "בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים", כמבואר לעיל פ"א ה"ט. (41) שהואיל ואין המאמר קונה קנין גמור, מועיל אחריו מעשה אחר לפסלו. (42) נאסרה הראשונה עליו משום בנין "שני בתים", וכן השניה אסורה לו מאותו טעם. וביבמות נ, ב - אמרו: מה טעם מועיל מאמר ביבמה, לאסור חברתה עליו, הואיל ומאמר בקידושין קונה בשאר נשים וביאה קונה ביבמה, ואם מאמר לא יועיל (לפסול) אף ביאה לא תועיל, ויבואו לבעול (צרתה) אחרי ביאה (של היבמה הראשונה), והרי זה בונה שני בתים שאיסורו מן התורה. (43) אסרה על הראשון, שהרי מקודשת היא גם לשני. (44) שאסור לראשון לבוא עליה, וכן השני (יבמות נ:). (45) נמצא שהיה פסול בשעת נתינתו. (46) ובשעת נתינתו היה כשר, אבל מתוך שאינו קונה קנין גמור - הועילו המעשים שלאחריו לבטלו, מה שאין-כן בבעילה וחליצה, שהן מן התורה ואין אחריהן כלום, כמבואר להלן הי"ד.

27 ז. פיצד? נתן גט או חליץ ליבמתו, ויחזר ונתן מאמר
28 לה או לצרתה⁴⁷, בין הוא בין אחיו; או שבא על
29 יבמתו או נתן לה מאמר, ויחזר ונתן לה⁴⁸ מאמר
30 אחר לצרתה⁴⁹, בין הוא בין אחיו; או שנתן מאמר
31 ליבמתו, ויחזר אחיו ונתן לה מאמר אחר⁵⁰ או בעלה
32 - הרי זה מאמר פסול, בין המאמר הראשון⁵¹ בין
33 המאמר האחרון⁵².

47 נפסלו עליו בגלל הגט שלפניו, שהתחיל ב"לא יבנה" ואסור לבוא עליהן. (48) בכת"י התיינים, תיבה זו איננה. (49) והרי מאמר זה שלא כדין הוא, שהרי אסור לבנות שני בתים, אבל היבמה הראשונה שבא עליה לא נפסלה עליו, שהרי בעילה קונה קנין גמור, ואין אחריה כלום, ואפילו עשה בה אחיו מאמר, אין מאמרו כלום, שאין קידושין

בגט אם יבוא להוציאה (יבמות כט.). (15) לענוש הבא עליה בחנק, כאילו נתייבמה. (16) אם לא ייבמה, כמבואר בסמוך. (17) אחרי הגט למאמרו.

1 ג. פיצד? העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה
2 לבעלה¹⁸ - צריך לכתב לה גט¹⁹, שהרי נתקדשה לו²⁰,
3 וצריך לחלוץ לה כדי להתירה לזר²¹; שאין היבמה
4 נתרת לזר אלא אחר בעילת היבם²² או אחר
5 חליצה²³, אבל הגט²⁴ פוסלה ליבום ואינו מתירה
6 לזר²⁵, והמאמר אינו קונה ביה קנין גמור כמו
7 הבעילה²⁶.

18) אלא להוציאה. (19) יבמות נ, א. (20) ואין חליצה מפקעת קידושין (רש"י שם). (21) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (שם). ורבינו בפירושו המשנה (שם פ"ג מ"ה) אומר: "והנכון יותר, שיתן גט תחילה ואח"כ יחלוץ". והטעם, משום הידור מצוה, כי אין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה, הרי שהגמר העיקר, והואיל והגט והחליצה באים להתירה, ראוי להיות גמר המצוה בחליצה שהיא מן התורה ('פתחי תשובה' לאהע"ז סי' קע, ס"ק א, בשם 'בית מאיר'). (22) ואז אם יגרשנה בגט תותר לזר, כשאר נשים גרושות מבעליהן (יבמות נ.). (23) קידושין ב, א: "וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם". (24) כאן חוזר רבינו לגט ומאמר שפתח בהם. (25) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (קידושין יד.), וכמבואר לעיל סוף ה"א. (26) להיות כאשתו לכל דבר, שאם יבוא לגרשה אח"כ לא תצטרך לחלוץ (יבמות נ.) וכבר נתבאר לעיל פ"ב ה"א, שאין המאמר אלא מדבריהם בלבד. וראה לקמן הי"ד ובביאורנו.

8 ד. נתן מאמר ליבמתו, ויחזר ונתן גט למאמר²⁷ -
9 מה שנעשה²⁸ הרי בטלו²⁹, והתירה³⁰. ויראה לי, שלא
10 התירה אלא לאחיו; אבל זה שנתן הגט - אסורה
11 היא לזר³¹.

(27) שפירש ואמר: הרי זה גיטך למאמרי (רש"י יבמות לב.). (28) המאמר שעשה. (29) ע"י הגט. (30) להתייבם, שנשארה זיקתה כמקודם (יבמות לב.) והשווה להלן פ"ו הכ"ט. (31) גזירה משום גט לזיקתו שפסלה עליו, וכן דעת רש"י שם. ולדעת הראב"ד, מותרת אפילו למגרש, וכן דעת ה'תוספות' שם נב, ב דיבור-המתחיל או דילמא.

12 ה. נתן גט לזקתו³² (ולא למאמרו) - פסלה³³ עליו
13 ועל שאר האחין, כמו שבארנו³⁴; וצריכה גט
14 למאמרו³⁵, וחליצה להתירה לזר³⁶.

(32) לדעת רש"י ביבמות לב, א. כל שנתן לה גט סתם, הרי זה לזיקתו. (33) מלהתייבם. (34) לעיל ה"א. וכאן יש חידוש יותר גדול, שאין אומרים הואיל ועשה בה מאמר ולא גירשה אלא לזיקתו ולא למאמרו, היא זה כמגרש חצי אשה שלא עשה כלום, ולא תיפסל, אלא זיקה לחוד ומאמר לחוד, וגט לזיקתו מועיל לפסלה (יבמות נב:). (35) להפקיע הקידושין. (36) והגט לזיקתו, לא הועיל להתירה, כמבואר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 22 תופסים באשת איש, וכמבואר להלן הט"ז. (50) תפסו
 23 יקדושי השני ונאסרה על שניהם. (51) של האח הראשון.
 (52) של האח השני, כי מקודשת היא לשניהם, וצריכה גט
 משניהם ואחד מהם חולץ, כמבואר להלן הט"ו.
- 1 ח. נמצאת לַמֶּד, שְׁתֵּמֵאֲמֶר, בֵּין שְׁקֵדְמוּ מֵאֲמֶר
 2 אַחֲרָיִךְ אוֹ גֵט אוֹ חֲלִיצָה אוֹ בְּעִילָה⁵⁴, בֵּין שְׁקֵדְם
 3 הַמֵּאֲמֶר לְאֶחָד מֵאֲלוֹ - הֲרִי זֶה מֵאֲמֶר פְּסוּל⁵⁵. חוץ
 4 מִן הַנּוֹתֵן מֵאֲמֶר וּבְעַל בְּעִילָה אַחֵר הַמֵּאֲמֶר, שְׂזוּ
 5 הִיא פְּהֻלָּתָהּ⁵⁶.
- 53 ע"י אחיו בה, או שהוא בעצמו נתן מאמר לצרתה קודם
 שנתן לזו. (54) בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, אבל הבעול
 את יבמתו - אין מאמרו של אחיו מועיל בה כלום, כמבואר
 להלן הט"ו. (55) ואסור לו לייבמה, ונותן לה גט למאמרו
 וחליצה לזיקתו, אם לא נפטרה בחליצת צרתה או ביאתה.
 (56) כל זה במשנה יבמות נ, א - ודף נ, ב.
- 6 ט. הַבְּעִילָה שְׂבוּעַל הַיָּבָם אֶת יְבִמְתּוֹ תְּחֻלָּה⁵⁷ או
 7 אַחֵר מֵאֲמֶרָו בָּהּ, וְלֹא קִדְמָה דְּבָר אַחֵר - נִקְרָאת
 8 בְּעִילָה פְּשָׁרָה. וְאִם קִדְמָה מֵאֲמֶר מֵאֲחִיו⁵⁸; אוֹ גֵט,
 9 בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחִיו⁵⁹, בֵּין בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ⁶⁰; או
 10 שְׁקֵדְמָה מֵאֲמֶר בְּצַרְתָּהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאֲחִיו - הֲרִי
 11 זֶה נִקְרָאת בְּעִילָה פְּסוּלָהּ⁶¹.
- 57 בלי מאמר. וראה למעלה פ"ב ה"א, שמדברי סופרים
 אין לבעול עד שיקדש תחילה. (58) פסלה על זה מלייבם.
 (59) התחילו ב"לא יבנה", ואסורים לייבם. (60) שהגט
 כחליצה האוסרת כל הצרות על החולץ (למעלה פ"א ה"ב).
 (61) ואסור לקיימה, והרי זו צריכה גט לביאתו וחליצתו
 לזיקתו, וכן שנינו (יבמות נ): "נתן גט ובעל, צריכה גט
 וחליצה". וראה בבבאורנו להלן ה"ד.
- 12 י. הַחֲלִיצָה שְׁחֹלֵץ הַיָּבָם לִיְבִמְתּוֹ תְּחֻלָּה, אִם לֹא
 13 קִדְמָה דְּבָר אַחֵר - נִקְרָאת חֲלִיצָה מְעֻלָּה⁶². וְאִם
 14 קִדְמָה גֵט אוֹ מֵאֲמֶר, בֵּין מִיָּבָם זֶה בֵּין מֵאֲחִיו, בֵּין
 15 בָּהּ בֵּין בְּצַרְתָּהּ - הֲרִי זֶה נִקְרָאת חֲלִיצָה פְּחוּתָהּ⁶³.
- 62 ומסלקת היא את זיקת היבום מכל היבמות הבאות
 מבית זה, כמבואר בסמוך ה"א. (63) הואיל ואם רצה
 לייבם אינו יכול, שהרי קדמה גט או מאמר אחיו ונפסלה
 עליו, הרי זו חליצה גרועה (רש"י ליבמות כו:). ודינה מפרש
 בסמוך ה"ב. ואפילו קדמה בה מאמר ממנו, הרי זו חליצה
 פחותה, הואיל וצריכה גט למאמרו אין זו חליצה מעולה
 (יבמות כו). וברש"י, וכן ברש"י שם נג. דיבור המתחיל
 לימא מסייע).
- 16 יא. יְבִמּוֹת רְבוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד⁶⁴, בֵּין שְׂנֵבְעֵלָה
 17 אַחַת מֵהֶן בְּעִילָה פְּשָׁרָה אוֹ נְחֻלָּצָה חֲלִיצָה מְעֻלָּה -
 18 הֲתָרוּ הַפְּלֵל⁶⁵, וְנִסְתַּלְקָה זִקַּת הַיָּבָם מְעִלְהֶן⁶⁶. וְאִם
 19 נְבַעֲלָה אַחַת מֵהֶן בְּעִילָה פְּסוּלָהּ⁶⁷, אוֹ נָתַן לָהּ מֵאֲמֶר
 20 פְּסוּל⁶⁸ - נֶאֱסָרָה כָּלָּל לִיְבּוּם. וְצָרִיכָה גֵט זוֹ שְׂנֵבְעֵלָה
 21 אוֹ שְׂנֵתַן לָהּ מֵאֲמֶר⁶⁹, וְצָרִיכָה חֲלִיצָה [כָּל] אַחַת
- 64 שהגיח האח המת נשים רבות. (65) להנשא לזר.
 (66) יבמות מג, ב במשנה. (67) המפורשת לעיל ה"ט.
 (68) המפורש לעיל ה"ו. (69) שהרי נתקדשה לו. (70) כמו
 ששנינו (יבמות נ): "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה".
 ולגירסה זו בדברי רבינו, שהיא גירסת המגיד משנה אף
 חליצת הצרה שלא נעשה בה שום מעשה, אינה פוטרת זיקת
 היבום של השניה, שנעשו בה מעשי הגט והמאמר, וזה
 בניגוד לשמואל האומר (שם כז): "חלץ לצרה, נפטרה
 בעלת הגט או בעלת המאמר", כי חליצת הצרה מעולה
 מחליצת בעלת הגט שקלושה זיקתה. אולם בדפוס רומי
 וקושטא, וכן בכת"י התימנים, כתוב כאן בדברי רבינו:
 "וצריכה חליצה אחת מהן", ותיבת "כל" איננה, ולפי גירסה
 זו (שהיא גם גירסת ה"טור" באהע"ז סי' קע) הכוונה, שצרה
 אחרת, שלא נעשה בה שום מעשה, תחלוץ - ואז כולן יהיו
 פטורות, אבל אם תחלוץ בעלת הגט - לא תפטור אלא את
 עצמה ולא את האחרות, בהתאם לשמואל האומר (יבמות
 כז): "חלץ לבעלת הגט, לא נפטרה צרה (שחליצתה
 קלושה), לצרה - נפטרה בעלת הגט". ולדעת הגר"א
 באהע"ז סי' קע, ס"ק מז, זוהי הגירסה הנכונה בדברי רבינו,
 ולא כמדפס בספרים שלפנינו. וכן נראה מדברי רבינו לקמן
 פ"ו ה"ט, שחליצת הצרות פטרות את האחיות, אע"פ שגם
 חליצת הצרות אינה מעולה. אולם, הואיל והיא מעולה משל
 האחיות - פוטרתן (לחם-משנה).
- 24 יב. נְחֻלָּצָה אַחַת מֵהֶן חֲלִיצָה פְּחוּתָהּ - הַתָּרָה
 25 לְהִנְשֵׂא לְזָר זוֹ שְׂנֵבְעֵלָה, אֲבָל צַרְתָּהּ אֲסוּרָה עַד
 26 שְׂתַּחֲלֹץ גַּם הִיא⁷¹, אוֹ עַד שְׂנִיחְלְצוּ כָּל הָאָחִין
 27 לְרֵאשׁוֹנָה שְׂנִחְלְצָה הַחֲלִיצָה הַפְּחוּתָהּ⁷²; שְׂאִין
 28 חֲלִיצָה פְּחוּתָהּ מְסַלְקַת זִקַּת יְבוּם מִבֵּית זֶה עַד
 29 שְׂתַּחֲזֹר עַל כָּל הָאָחִין, אוֹ עַד שְׂתַּחֲלֹץ כָּל אַחַת
 30 מֵהֶן⁷³.
- 71 יבמות כז, א. כדעת שמואל. (72) שם: כי אמר שמואל
 לפטור צרתה, ומפרש רבינו: כי אמר שמואל - שצריכה
 לחזור על כל האחים - לפטור צרתה, וכן פירש רבינו אלפס
 שם סוף פ"ה, ורבינו נמשך אחריו (הגר"א לאהע"ז סי' קע,
 ס"ק מח). (73) כשפחיתותן שוה, כגון שיש לשתיהן מאמר
 או גט קודם לחליצתן, ואין האחת עדיפה על חברתה, וראה
 למעלה הערה סט.
- 31 יג. כָּל יְבָמָה שְׂנֵבְעֵלָה לִיְבָמָהּ, בֵּין בְּעִילָה פְּשָׁרָה
 32 בֵּין בְּעִילָה פְּסוּלָהּ⁷⁴; וְאִפְלוּ בְּעֻלָּה אַחֵר שְׂחֹלֵץ
 33 לָהּ⁷⁵, בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו, בֵּין לְשֵׁם אִישׁוֹת⁷⁶ בֵּין
 34 לְשֵׁם יְבָמוֹת⁷⁷; וְאִפְלוּ בְּעַל צַרְתָּהּ אַחֵר שְׂבַעַל בְּעִילָה
 35 פְּשָׁרָה⁷⁸, בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו - הֲרִי זוֹ צָרִיכָה גֵט,
 36 שְׂהָרִי נַעֲשֵׂת אִשָּׁת אִישׁ בְּבְעִילָה⁷⁹. וְכֵן כָּל יְבָמָה
 37 שְׂנֵתַן לָהּ מֵאֲמֶר, בֵּין מֵאֲמֶר פְּשָׁרִי בֵּין מֵאֲמֶר פְּסוּל
 38 - הֲרִי זוֹ צָרִיכָה גֵט מִפְּנֵי הַמֵּאֲמֶר, כְּמוֹ שְׂבַאֲרֵינוּ⁸⁰,
 39 וְאַחַר כֵּן יִסּוּר אֲסוּר הַמֵּאֲמֶר.

23 אָחיו וְנָתַן גֵּט לָהּ אוֹ לְצִרְתָּהּ - אֵינּוּ פְלוּם⁹⁵. חֲזַר אָחיו
 24 וְנָתַן לָהּ מֵאָמֵר אוֹ בְעַל - לֹא עֲשֵׂה פְלוּם⁹⁶; מֵאָחֵר
 25 שֶׁבַע אָחיו תְּחִלָּה - קָנָה קִנְיָן גָּמוּר, וְאֵין הַקְדוּשִׁין
 26 תּוֹפְסִין בְּאִשֶּׁת אִישׁ⁹⁷. אֲבָל אִם נָתַן מֵאָמֵר לְצִרְתָּהּ אוֹ
 27 בְּעַל צִרְתָּהּ⁹⁸ - צְרִיכָה גֵט⁹⁹ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו¹⁰⁰.

93 קנאה לגמרי, ונסתלקה זיקת יבום מבית זה. 94 ולא נאסר בקרובותיה. 95 שם. ודוקא בעילה כשרה, אבל בעילה פסולה, - יש אחריה גט או חליצה (למעלה הי"א). 96 לקנותה. אבל ודאי, שאסרה על היבם, כדין אשת איש שזינתה, המבואר לעיל פכ"ד מהל' אישות הי"ח-ט. וראה ב'תוספות' יבמות נא, ב דיבור-המתחיל אי ביאת ראשון. 97 לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ב, ולפיכך אינה צריכה גט מאחיו. 98 אע"פ שאסורה לו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה. 99 שקידושין תופסים בחיבי 'עשה'. 100 לעיל הי"ג.

28 יז. שְׁנֵי יָבָמִין שֶׁיָּבְמוּ שְׁתֵּי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית
 29 אָחִד, וְלֹא נִדְעָ מִי יָבֵם תְּחִלָּה - שְׁנֵיהֶן יוֹצִיאוּ
 30 בְּגִט¹⁰¹, וְיִתְּרוּ לְזָרִים¹⁰² וְאִסּוּרוֹת לְיָבָמִין¹⁰³. לְפִיכָּה,
 31 רְאוּבֵן שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת בְּעַבּוֹ
 32 וְאַחַת בְּצוּר, וְשִׁמְעוֹן אָחִיו בְּעַבּוֹ וְלוֹי אָחִיו בְּצוּר,
 33 וְשִׁמְעוֹן שָׁמַת רְאוּבֵן - הִדִּין נֹתָן, שְׁלֵא יָבֵם אָחִד
 34 מֵהֶן עַד שֶׁיִּדְעַ מָה עָשָׂה אָחִיו, שְׁמָא קָדָם וְיָבֵם.
 35 קָדָם אָחִד מֵהֶן וְיָבֵם¹⁰⁴ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ¹⁰⁵ עַד
 36 שֶׁיִּדְעַ שְׁאָחִיו יָבֵם תְּחִלָּה¹⁰⁶. רְצָה הָאָחִד לְחַלֵּץ קָדָם
 37 שֶׁיִּדְעַ מָה עָשָׂה אָחִיו - אֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ¹⁰⁷.

101 שהשני שייבם, אסור ביבמתו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה (כמבואר לעיל פ"א הי"ב) ומכיון שלא ידוע לנו מי ייבם תחלה ומי ייבם אחר-כך - אסורות הן על שניהם. 102 ה'בית יוסף' (אה"ע"ז סי' קע) כתב בשם הגאונים, שאחת מהן צריכה חליצה נוסף לגיטה, כי יש לחוש שמא הראשון עשה ביבמתו מאמר ועדיין לא בא עליה, וכשייבם השני את יבמתו הרי זו בעילה פסולה (לעיל ה"ט) ואין ביאתה פוטרתה עד שתחלוץ, כמבואר לעיל הי"א, וגם ביאתו של הראשון יש לחוש שהיא ביאה פסולה, כי קדמתה ביאת השני, והרי זו ביאה אחר ביאה, שהיא פסולה. ולדעת רבינו לעיל הי"ב, צריכה חליצה ולא נפטרה בחליצת חברתה. ולדעת הרשב"א, כל שפסול חליצתן שוה, פוטרת חליצת אחת מהן את צרתה. 103 כמבואר למעלה הערה ק. 104 נמצא זה אסור בצרתה. 105 מספק (שמא ייבם אחיו תחילה). 106 כלומר, בתחילה צריך להיודע אם אחיו ייבם, ואז אפשר לאסרה על יבם זה מספק, שמא ייבם אחיו תחילה, אבל אם לא ידוע כלל אם אחיו ייבם - אין אוסרים אותה על זה, כי יש כאן שני ספיקות, ספק אם ייבם, וספק אם ייבם תחילה, וכאילו היה כתוב: עד שיוודע תחילה שאחיו ייבם ('פרישה' ל'טור' אה"ע"ז סי' קע ס"ק מו, וכן בביאור הגר"א שם, אות נב). 107 כי אפילו אם כבר חלץ הראשון ליבמתו, אין השני מפסידה כלום. ואע"פ שיש לחוש, שמא יתברר שהראשונה חלצה תחילה, נמצאת

74 שקדמה גט או מאמר מאחיו. 75 שנאסרה עליו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א הי"ב, ונסתלקה ממנו זיקת יבום. 76 בקידושין גמורים, כשאר נשים המתקדשות בביאה. 77 שסבר שעדיין יש בה צד ייבום. 78 שעובר עליה ב'עשה', כמבואר לעיל פ"א, הי"ב. 79 שקידושין תופסין בחיבי 'עשה', וכל-שכן בשניות (לעיל הל' אישות ס"ד, יד). וראה יבמות נב, ב - שיש אחר חליצה כלום, וכתב הר"ף שם, שגם הבעילה יש אחריה כלום, וכמבואר לפנינו. 80 לעיל ה"ב.

1 יד. פְּכָר אֲמָרְנוּ⁸¹, שְׁאֵין הַגֵּט דוֹחֵה הַיִּבְמָה דְּחִיָּה
 2 גְּמוּרָה⁸², וְכֵן הַמֵּאָמֵר אֵינוֹ קוֹנֵה בְּהַ קִנְיָן גָּמוּר⁸³;
 3 אֲבָל הַבְּעִילָה קוֹנֵה קִנְיָן גָּמוּר, וְהַחֲלִיצָה דוֹחֵה
 4 אוֹתָהּ דְּחִיָּה גְּמוּרָה. לְפִיכָּה, גֵּט אַחֵר גֵּט בְּיָבָמָה⁸⁴,
 5 או מֵאָמֵר אַחֵר מֵאָמֵר - מוֹעִיל⁸⁵; אֲבָל בְּעִילָה אַחֵר
 6 בְּעִילָה וְחֲלִיצָה אַחֵר חֲלִיצָה - אֵין הָאֲחִירוֹנָה מוֹעֵלַת
 7 פְּלוּם. וְכֵן גֵּט אוֹ חֲלִיצָה אַחֵר הַבְּעִילָה אֵינָה פְּלוּם.

81 לעיל ה"א. 82 להתירה לזר, כי עדיין צריכה היא חליצה. 83 ליורשה, או לפטרה בגט אם ירצה להוציאה, אלא עדיין צריכה חליצה לזיקתו (לעיל ה"ג). 84 שהרי לא דחה זיקתה לגמרי. 85 שעדיין נשארה עליה זיקת יבום, ולפיכך כשעשה בה אחיו מאמר אחריו - מועיל, וכמבואר בסמוך ה"ט. וראה לעיל בביאורנו ה"ו, הערה מא.

8 טו. פִּיעֵד? יָבֵם שְׁנַתָּן גֵּט לִיבְמַתּוֹ, וְחֲזַר וְנָתַן גֵּט
 9 לְצִרְתָּהּ - הֲרִי זֶה אֲסוּר בְּקִרְבוֹת שְׁתֵּיהֶן⁸⁶. וְכֵן שְׁנֵי
 10 יָבָמִין שֶׁנָּתְנוּ שְׁנֵי גִטִּין לִיָּבָמָה אַחַת זֶה אַחֵר זֶה -
 11 הֲרִי זֶה כְּגֵרוּשָׁה לְשְׁנֵיהֶן⁸⁷, וְשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין
 12 בְּקִרְבוֹתֶיהָ, וְאָחִד מֵהֶן חוֹלֵץ⁸⁸. וְכֵן אִם נָתַן גֵּט
 13 לִיָּבָמַתּוֹ, וְחֲזַר וְנָתַן אָחִיו גֵּט לְצִרְתָּהּ - כָּל אָחִד
 14 אֲסוּר בְּקִרְבוֹת זֶה שְׁנַתָּן לָהּ הַגֵּט. וְכֵן אִם נָתְנוּ
 15 מֵאָמֵר אַחֵר מֵאָמֵר⁸⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁹⁰. אֲבָל הַיָּבֵם
 16 שֶׁחֵלֵץ לִיָּבָמַתּוֹ⁹¹ וְחֲזַר וְחֵלֵץ לְצִרְתָּהּ, בֵּין הוּא בֵּין
 17 אָחִיו, וְכֵן שְׁנֵי יָבָמִין שֶׁחֲלָצוּ זֶה אַחֵר זֶה לִיָּבָמָה
 18 אַחַת - אֵין חֲלִיצָה אַחֲרוֹנָה פְּלוּם, וְאֵין הַחוֹלֵץ
 19 אוֹתָהּ בְּאַחֲרוֹנָה אֲסוּר בְּקִרְבוֹתֶיהָ⁹²; שְׁזֶה כְּחוֹלֵץ
 20 לְשָׂאֵר הַנָּשִׁים שְׁאֵין לוֹ עֲלֵיהֶן זְקָה.

86 כדין קרובות גרושות (יבמות נא). 87 (87 שם. 88 אע"פ שחליצתה פסולה, אינה צריכה חליצה משניהם, כל שאינה פוטרת את צרתה, וכמבואר לעיל הי"ב. 89 צריכה גט משניהם, וחליצה מאחד מהם (יבמות שם). 90 בדין גט אחר גט. ומובן שבשני יבמים ושתי יבמות, ונתנו שניהם גיטין לשתייהן או עשו שניהם מאמר בשתייהן, כל אחת מהן צריכה חליצה, כמבואר לעיל הי"ב. 91 נסתלקה הזיקה מבית זה, ואין אחריה כלום. 92 יבמות נ, ב במשנה.

21 טז. וְכֵן הַבּוֹעֵל בְּיָבָמַתּוֹ⁹³, וְחֲזַר בֵּין הוּא בֵּין אָחִיו וְחֵלֵץ
 22 לָהּ אוֹ לְצִרְתָּהּ - אֵין חֲלִיצָה זֶה פְּלוּם⁹⁴. וְכֵן אִם חֲזַר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 עֲשֵׂה פְלוֹם, וְלֹא פֶסְלָה עַל אָחִיו הַגְּדוֹל¹¹⁴. חֲזַר בֶּן
12 תִּשַׁע שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד וּבָא עָלֶיהָ אוֹ עַל צָרְתָהּ אַחַר
13 מֵאָמֵר אָחִיו הַגְּדוֹל - פֶּסְלָה עַל הַגְּדוֹל, כְּשֵׁנִי
14 גְדוֹלִים שָׁעֲשׂוּ מֵאָמֵר אַחַר מֵאָמֵר, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרֹנוֹ¹¹⁵.
113) שאינם יכולים לייבמה בגלל מאמר הקטן.
114) ומותר לקיימה. (115) לעיל הי"ד, שיש מאמר אחר
מאמר, ונפסלה על שניהם, כמבואר לעיל הי"ז. וזוהי
הנקראת ביאה בסוף (יבמות צו).

15 כ. בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד שָׁפָא עַל יְבִמְתּוֹ¹¹⁶,
16 וְחֲזַר אָחִיו הַגְּדוֹל וּבָא עָלֶיהָ¹¹⁷ אוֹ חָלַץ אוֹ נָתַן גִּט
17 לָהּ אוֹ לְצָרְתָהּ - הֲרִי זֶה פֶּסְלָה עַל הַקָּטָן¹¹⁸. וְכֵן אִם
18 חֲזַר הַקָּטָן וּבָא עַל צָרְתָהּ¹¹⁹, אוֹ בָא אָחִיו הָאֲחֵר
19 שֶׁהוּא בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד עָלֶיהָ¹²⁰ אוֹ עַל
20 צָרְתָהּ - נִפְסְלָה עָלָיו, כְּדִין כָּל מֵאָמֵר וּמֵאָמֵר¹²¹.

116) והרי היא כמאמר. (117) והוא-הדין עשה בה מאמר,
כמבואר במשנה שם. (118) שהמאמר שבאו אחריו ביאה
או חליצה וגט מאחיו - נפסל, כמבואר לעיל ה"ח.
119) הרי זה כמאמר אחר מאמר. (120) וגם ביאתו הוא
כמאמר. (121) שמועיל אחד אחר השני, ושניהם פסולים
ואסורה לשניהם (יבמות צו):.

21 כא. בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד שָׁפָא עַל יְבִמְתּוֹ
22 וְהַגְּדִיל, וְלֹא בָא עָלֶיהָ מִשְׁהַגְּדִיל¹²² - צָרִיכָה גִּט
23 וְחֲלִיצָה. גִּט - מִפְּנֵי בִּיאָתוֹ, שֶׁהִיא כְּמֵאָמֵר; וְחֲלִיצָה
24 - לְהַתִּירָה לָזָר, שֶׁהֲרִי לֹא נִבְעָלָה בְּעִילָה שְׁקוּנָה קִנְיָן
25 גָּמוּר. וְאִם בָּא עָלֶיהָ מִשְׁהַגְּדִיל - הֲרִי זוֹ צָרִיכָה גִּט
26 בְּלִבְד¹²³.

122) משנעשה בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. (123) אם
יציצה להוציאה, שכבר קנאה קנין גמור, והרי היא ככל יבמה
שנתיבמה לגדול (שם צו):.

27 כב. אָחֵד בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד, וְאָחֵד בֶּן עֶשְׂרִים
28 שָׁנָה שָׁלָא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעוֹרֹת¹²⁴ וְלֹא נוֹלְדוּ בוֹ סִמְנֵי
29 סְרִיס¹²⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרֹנוֹ בְּתַחֲלַת הַסְּפָרָה¹²⁶.

124) יש לו דין קטן, ואין ביאתו אלא כמאמר מן הגדול
(שם). (125) כי אם נולדו בו סימני סריס והוא בן עשרים
שנה פחות שלשים יום, הרי הוא כגדול לכל דבר. אלא
שלענין ייבום, הואיל ואינו ראוי להוליד, אין לו זיקה כלל,
כמבואר לקמן פ"ו ה"ב. ואם עשה מאמר או חליץ לא עשה
כלום, כמבואר בתוספתא יבמות פ"א מ"ב, ובעילתו בעילת
זנות, שהרי יבמתו אסורה לו משום אשת אחיו שלא במקום
מצוה (יבמות עט: וברש"י). (126) פ"ב מהל' אישות
הי"א.

30 כג. קִטְנָה¹²⁷ שֶׁרְאוּהָ לְמֵאָן¹²⁸ וְהַחֲרַשְׁתָּ¹²⁹, אַף עַל
31 פִּי שֶׁקְדוּשֵׁי שְׁתֵּיהֶן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרֹנוֹ¹³⁰,
32 שְׁנֵי מֵינֵי קְדוּשֵׁין הֵן: קִטְנָה יֵשׁ לָהּ קְדוּשֵׁין כְּדִין
33 שְׁלָא יְנַהֲגוּ בָּהּ מִנְּהַג הַסְּפָרָה¹³¹, וְקְדוּשֵׁיהָ תְלוּיִין עַד

חליצה זו אינה כלום, ותינשא לכהן, ויאמרו: חלוצה מותרת
לכהן! (ראה לעיל פ"ג, הט"ז). אולם, הואיל ואין לזו
שלפנינו תקנה אחרת, שאפילו אם יודע שהראשון לא חליץ
ולא ייבם, שמא למחר יחלוץ או ייבם, נמצאת אשה זו כל
ימיה עגונה, ומשום חשש קל זה לא רצו לעגנה כל ימיה.
מה-שאי-כן בנידון שלמעלה (פ"ג, הט"ז) יש תקנה לידע
אם צרתה ילדה או לא ילדה (משנה-למלך). ולדעת הב"ח
באהע"ז סוף סי' קע בנידון שלפנינו, ישנם שני ספיקות,
שמה לא שמע האח הראשון, שמת אחיו שבירושלים,
ואפילו אם שמע, שמה עדיין לא עשה ביבמתו שום מעשה.
ומשום ספק רחוק זה, לא מנעו מלחלוץ לה. וה'אור שמח'
מתרץ, שאם אתה מונע מלחלוץ וכן לייבם לזה ולזה, נמצא
אתה מבטל לגמרי מצות יבום, שהיא: או יבום או חליצה,
והרי אחת מהן חייבת ביבום על-כ"ל-פנים, אבל בנידון של
מעלה אם צרתה היא מעוברת וילדה אין היא זקוקה כלל,
ואין שם ביטול מצות יבום.

1 יח. יָבֵם קָטָן בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד¹⁰⁸ - בִּיאָתוֹ
2 כְּמֵאָמֵר מִן הַגְּדוֹל, שְׁאִינוֹ קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר¹⁰⁹.
3 וּמֵאָמֵר בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד: אִם נָתַנוּ בְּתַחֲלָה
4 - מוֹעִיל, וְהֲרִי הוּא פּוֹסֵל בוֹ עַל הַגְּדוֹל¹¹⁰; אֲבָל אִם
5 נָתַנוּ בְּסוּף¹¹¹ - אִינוֹ פְלוֹם. וְגִטוֹ וְחֲלִיצָתוֹ אֵינָם
6 פְלוֹם¹¹², בֵּין בְּתַחֲלָה בֵּין בְּסוּף.

108) שביאתו ביאה, כמבואר למעלה בפ"א הט"ו, ובפי"א
מהל' אישות ה"ג. (109) יבמות צו, א: "עשו ביאת בן
תשע כמאמר בגדול". [ואף-על-פי שמן התורה הוא קונה
אותה לכל דבר, כמו שאמרו בתוספתא (פרק יא, ה"ג): "כל
ביאה שצריכה דעת, אין ביאתו [של קטן] ביאה. אינה
צריכה דעת, ביאתו ביאה". וכן פסק רבינו להלן פ"ו ה"ג
לענין חרש, והוא-הדין לענין קטן (ראה שם הערה יג) -
תקנת חכמים היא בקטן שלא תהא ביאתו כקנין גמור, אלא
כמאמר בלבד, וראה ב'תוספות' קידושין יט. ד"ה
ומדאורייתא, ובמגיד-משנה כאן]. (110) שאינו יכול
לייבמה ולא לייבם את צרתה, כמבואר לעיל ה"ז והי"ד,
והרי זה כדין הכונס את יבמתו, שנאסרו צרותיה עליו ועל
שאר האחים (לעיל פ"א ה"ב). וכבר נתבאר לעיל ה"ו, למה
מועיל המאמר לפסול את המאמר שלאחריו. (111) יתבאר
בסמוך הי"ט. (112) שאם חליץ לא נאסר בקרובותיה, וכן
לא פסלה מלהתייבם לאחים הגדולים, שכבר נתבאר לעיל
פ"ד הט"ו, שחליצת קטן אינה כלום, כי "איש" כתוב
בפרשת חליצה, ודרשו: "איש ולא - קטן" (יבמות צו.
וקה:). ומכיון שחליצתו אינה כלום, קל-וחומר שגטו אינו
כלום, שהרי הגט אינו פוסל אלא מכח חליצה, כלשון רבינו
לעיל ה"א: "שהרי נעשה כמי שחליץ לה", ורבינו חזר כאן
מפירושו למשנה (יבמות פ"י מ"ח), שכתב: קטן - "יש לו
גט".

7 יט. כִּיצַד? בֶּן תִּשַׁע שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד שָׁפָא עַל יְבִמְתּוֹ
8 אוֹ שָׁנָתָן לָהּ מֵאָמֵר תַּחֲלָה - פֶּסְלָה עַל שְׁאָר אֲחֵיו¹¹³.
9 אֲבָל אִם עֲשֵׂה הַגְּדוֹל מֵאָמֵר בִּיבִמְתּוֹ, וְחֲזַר בֶּן תִּשַׁע
10 שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד וְנָתַן לָהּ אוֹ לְצָרְתָהּ מֵאָמֵר - לֹא

קנו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ד כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 החרשת פוטרת הפקחה; שאין קדושיה¹⁴¹ אלא
13 מדבריהן. וכן גדולה וקטנה - ביאת הגדולה או
14 חליצתה פוטרת הקטנה, ואין ביאת הקטנה פוטרת
15 את הגדולה¹⁴².

140) שקדושיה קדושי תורה. (141) של חרשת.
142) שאין ביאת מי שנישואיה מדברי סופרים פוטרת את
צרתה שנישואיה מן התורה (משנה, יבמות קי.).

16 כו. היו שתיהן קטנות הראויות למאן, ובא היבם
17 על אחת מהן, וחזר ובא או הוא או אחיו על השנייה
18 - לא פסל את הראשונה¹⁴³; אכל מלמדין את
19 השנייה שתמאן¹⁴⁴, ויקים זה יבמתו הקטנה שנבעלה
20 תחלה¹⁴⁵.

143) שהרי ביאתן שוה, ואם הראשונה קנויה לו, הרי ביאת
האחרונה אינה כלום, שכבר למדנו (לעיל הי"ד) אין אחר
ביאה כלום (משנה, יבמות קיא.). (144) שם: "רבי אלעזר
אומר, בכולן מלמדים את הקטנה שתמאן בו", וכגירסת
הרי"ף שם, שגורס: בכולן. והטעם שהשניה צריכה מיאון
מפני שבביאתה נתקדשה, שאפילו הראשונה קנויה לו אין
השניה אסורה לו אלא באיסור 'עשה', כמבואר לעיל (י"א
ה"ב) וקידושין תופסים בחיבי 'עשה', וכמבואר לעיל
הט"ז. והוא הדין שיכול לגרשה בגט, אלא כדי שלא תיפסל
לכהונה מוטב שתמאן, שהממאנת כשרה לכהונה (לעיל הל'
גירושין פי"א הט"ז). וראה בכיבור הגר"א לאהע"ז סי' קעא
ס"ק ת. (145) ושניה אסורה לו משום: "יבמה יבוא עליה
- ולא עליה ועל צרתה", כמבואר לעיל פ"א הי"ב.

21 כז. וכן הדין בקטנה וחרשת, שפא היבם תחלה על
22 הקטנה וחזר ובא או אחיו על החרשת - לא
23 פסל את הקטנה, והחרשת צריכה גט¹⁴⁶. שביאת
24 הקטנה מעלה מביאת החרשת¹⁴⁷, שהקטנה ראויה
25 לאחר זמן¹⁴⁸, לפיכך יקים הקטנה שנבעלה
26 תחלה¹⁴⁹.

146) לביאתו, שהרי קידושי ביאתו תפסו בה.
147) ולפיכך אין החרשת פוסלתה. (148) כשתגדיל ויהיו
קדושיה - קידושי תורה. (149) משנה, יבמות קיא, ב.
וגירסת רבינו כגירסת הגאונים והרי"ף שם: "לא פסל את
הקטנה". והראב"ד גורס שם: "פסל את הקטנה", גזירה
שמא יבוא על החרשת תחילה (ראה בסמוך הכ"ח). וכדברי
הברייתא (שם קיא.): "בא יבם על הקטנה, וחזר ובא על
החרשת... נאסרו שתיהן עליו, כיצד תקנתן? חרשת יוצאת
בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

27 כח. בא היבם תחלה על החרשת¹⁵⁰, וחזר ובא הוא
28 או אחיו על הקטנה¹⁵¹ - פסל את החרשת¹⁵².
29 ומלמדין הקטנה שתמאן¹⁵³, והחרשת יוצאה
30 בגט¹⁵⁴.

150) שביאתה פחותה. (151) שביאתה מעולה יותר, הואיל
וראויה לאחר זמן, אע"פ ששתיהן אין קנינן קנין גמור.

1 שתגדיל¹³², וחרשת תקנו לה נשואין פדי שלא
2 תשאיר פנויה לעולם¹³³. לפיכך, אם היו פל היבמות
3 הבאות מבית אחד קטנות או חרשות - ביאתה של
4 אחת מהן פוטרת את כלן¹³⁴.

127) יתומה, שאין קידושיה קידושין גמורין.
128) בבעלה, כמבואר לעיל פי"א מהל' גירושין ה"א, וראה
בפ"ד מהל' אישות, ה"ז. (129) שאינה שומעת ואינה
מדברת. (130) פ"ד מהל' אישות ה"ח ט. (131) יבמות
ק"ב, ב. שאם לא תינשא, אין מי שישמרנה, וינהגו בה מנהג
הפקר בזנות (רש"י). (132) שם קט, ב: "שאם ישבה עם
בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה,
ואינו צריך לחזור ולקדשה לאחר שגדלה. ואם לא רצתה
לישב, צריכה למאן ותצא בלא גט" (לשון רבינו בהל'
אישות פ"ד ה"ח). (133) אבל כל ימיה אינה אלא מקודשת
מדברי סופרים, נמצא שיש הבדל בין קידושי קטנה לגדולה,
שזו הראשונה תבוא בגדלותה לקידושי תורה, בעוד
שהשניה תשאר לעולם כנשואה מדברי סופרים בלבד.
134) שהרי כולן קידושיהן מדברי סופרים, ואין האחת
עדיפה על חברתה (יבמות קי.). ודוקא ביאתה, אבל לא
חליצתה, כי הקטנה או החרשת אינה חולצת, כמבואר לעיל
פ"ד הט"ז.

5 כד. היתה אחת חרשת ואחת קטנה - אין ביאת
6 אחת מהן פוטרת את צרתה¹³⁵. וכיצד תקנתן?¹³⁶
7 מלמדין הקטנה שתמאן¹³⁷, וכונס את החרשת. ואם
8 רצה לגרשה - פותב לה גט אחר שיבוא עליה¹³⁸,
9 ותתר לזר¹³⁹.

135) לפי שאין אנו יודעים, איזו מהן נחשבת אשתו יותר,
אם קטנה משום שתבוא לכלל דעת בגדלותה, או חרשת
שהיא בת ביאה גמורה (שם קי.). (136) הרי איי אפשר
לייבם שתיהן, משום שאסור לבנות שני בתים (לעיל פ"א
ה"ט). וגם אינן ראויות לחליצה, כמבואר לעיל הערה קלב.
137) ותעקור נישואיה מהבעל הראשון למפרע, ש"כשם
שממאנת בבעל, כך ממאנת ביבם" (לעיל פי"א מהל'
גירושין ה"ג) ונשארה החרשת בלבדה, ליבום.
138) שהחרשת מתגרשת בגט, אף-על-פי שאין לה דעת,
לפי שאין אנו צריכים לדעת המתגרשת, וכמבואר לעיל פי"
מהל' גירושין הכ"ג. (139) כשאר יבמה שנתייבמה
ונתגרשה מיבמה. ומקור הלכה זו ברי"ף יבמות פי"ג,
שפוסק כרבי אליעזר האומר (יבמות קט.): "מלמדים את
הקטנה שתמאן". אבל הראב"ד סובר שלא אמר רבי אליעזר
מלמדים את הקטנה שתמאן אלא בגדולה וקטנה (להלן
הלכה ל, ובפ"ז הט"ו), שאפשר לקיים בגדולה מצות יבום
מן התורה. אבל בנידון שלפנינו, ששתיהן נשואות מדבריהם
- אין מלמדים למאן, כדי לקיים מצות יבום מדבריהם ואין
להן תקנה, אלא כמבואר ביבמות קי, ב: "כונס החרשת
ומוציאה בגט (שחליצת הקטנה תפסלנה עליו) וקטנה
תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

10 כה. היתה אחת פקחת¹⁴⁰ ואחת חרשת - ביאת
11 הפקחת או חליצתה פוטרת החרשת, ואין ביאת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט"ו כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- היה בעולמו, סוטה שנפלה לפני יבם, צרת חייבי לאוין או חייבי עשה או איילונית.
- א. ויש אחין שראויין ליבום או לחליצה.² ויש אחין שאינן ראויין לא ליבום ולא לחליצה, ואין להם זקה³ פלל, אלא יבמתו מתרת לזר.⁴ ויש אחין שראויין לחליצה ואינן ראויין ליבום. ויש אחין שהן ראויין ליבום ואינן ראויין לחליצה.
- (2) כלומר, ראויים הם לשניהם, רצה מייבם, רצה חולץ.
(3) קשר ליבם. (4) בלא חליצה, כאשר האלמנות.
- ב. ואלו הם שאין להם זקה פלל: סריס חמה ואנדרוגינוס;⁵ מפגי שאינן ראויין לילד,⁶ ולא הנה להן שעת הפשר.⁷
- (5) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות. (6) והתורה אמרה: "להקים לאחיו שם בישראל." (7) להוליד. בניגוד לסריס אדם, שהייתה לו שעת הכושר.
- ג. ואלו מנבמין ולא חולצין: החרש והשוטה והקטן; מפגי שאין בהן דעת לחלץ. וכשיבם החרש - אינו מוציא לעולם; ושבעילתו עושה אותה אשת איש גמורה,⁸ ואין גרושיו גרושין גמורין.⁹ וכן תשע שנים יום אחד שיבם - אינו יכול לגרש עד שיגדיל, כמו שבארנו.¹⁰
- (8) "כל ביאה שאינה צריכה דעת הרי זו ביאה." וביאת יבמה אפילו בשוגג שמה ביאה. (9) שאין לו דעת לגרש.
(10) כי גישו של קטן אינו כלום.
- ד. ואלו חולצין ולא מנבמין: הספקות, פגון שהיתה ספק ערוה על אחיו,¹¹ ופצוע דבא¹² וכרות שפכה¹³ וכיוצא בהן ממיני הסרוס¹⁴, והזקן ביותר שתשש כחו וכשל.¹⁵ ואם בעל סריס אדם¹⁶ - קנה¹⁷, שהרי היתה לו שעת הפשר¹⁸; ומוציא בגט¹⁹, מפגי שהוא אסור לבוא בקהלה.²⁰ והטמטום²¹ חולץ ולא מייבם, מפגי שהוא ספק.²² ואם נקרע ונמצא זכר²³ - רצה חולץ, רצה מייבם.²⁴ ושאר האחין²⁵ - או חולצין או מנבמין.

- (11) שקידש האח המת אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש נמצאת כל אחת מהן ספק אחות אשתו - שתיהן חולצות, שאי אפשר לייבמן, שמא יפגע באחות זקוקתו. (12) שנפצעו ביציו. (13) שנכרת הגיד שלו, ולא בידי שמים אלא שכרתו אדם או קוץ וכיוצא בו. (14) שנכרתו ביציו או שחסרה אחת או שניקבה וכל אלו אסורים לבוא בקהל. (15) ואינו יכול לבעול ולהוליד. (16) שסירסו אדם ולא מחמת חולי, והרי זה בכלל פצוע דכה. (17) ויוצאת בגט בלא חליצה. (18) קודם שנסתרס. (19) וחייב להוציאה. (20) אבל נסתרס על ידי חולי כשר לבוא בקהל. וכן הזקן מותר לקיים את יבמתו. (21) "שאיין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא." (22) רוצה לומר: אינו מייבם מפני שאינו יכול, ואינו חולץ משום שספק הוא, שמא הוא

(152) שם קיא, ב. שבנה שני בתים, וקנינה עדיף משל חרשת. (153) שאסורה לו בגלל ביאת החרשת תחילה. (154) שכבר נאסרה עליו כשבא על הקטנה, משום "בנין שני בתים". ואין אומרים תמתין הקטנה עד שתגדיל ותחלוץ לזיקתה ותקבל גט לביאתה, שלא יאמרו: ראינו שתי נשים מבית אחד, זו מתרגשת וזו חולצת ('אור שמח' ע"פ הירושלמי' יבמות פ"ג, ה"ח). ואף-על-פי שהקטנה מיאנה ועקרה את זיקתה למפרע, ואם כן אין כאן צרה, אלא החרשת בלבד היא היבמה, ולמה יוצאה בגט, ואינה נשאת תחתיו? (וכן דעת הרשב"א ביבמות שם) - סובר רבינו שקנסוהו להוציא החרשת, משום שלא המתין ובעל החרשת לפני שמיאנה הקטנה ('אור שמח').

1 כט. היו אחת פקחת ואחת חרשת: בא היבם על
2 הפקחת וחרזר ובא הוא או אחיו על החרשת - לא
3 פסל את הפקחת¹⁵⁵, והחרשת צריכה גט¹⁵⁶; בא
4 היבם על החרשת וחרזר הוא או אחיו ובא על
5 הפקחת - פסל את החרשת¹⁵⁷, והחרשת יוצאה בגט,
6 והפקחת - בגט ובחליצה¹⁵⁸.

(155) שקנינה קנין גמור, ואין החרשת יכולה לפסלה, שאין אחר ביאה כשרה כלום. (156) לביאתה, שהיתה לשם אישות או לשם יבמות, שקידושין תופסין בחייבי עשה, וכמבואר לעיל הט"ז. (157) שאין קנינה קנין גמור, ואסורה עליו משום שני בתים (יבמות קיא:). (158) שביאתה ביאה פסולה מחמת ביאת החרשת תחילה והיא צריכה גט לביאתה, וחליצה לזיקתה, כמבואר לעיל הי"א. וכן שנינו בתוספתא יבמות פ"ג מ"ז, וכפי שהגיה הגר"א באהע"ז סי' קעא, ס"ק יד.

7 ל. היו גדולה וקטנה, ובא על הגדולה וחרזר הוא
8 או אחיו ובא על הקטנה - לא פסל הגדולה,
9 ומלמדין את הקטנה שתמאן¹⁵⁹; בא על הקטנה
10 וחרזר ובא הוא או אחיו על הגדולה - מלמדין את
11 הקטנה שתמאן¹⁶⁰ ויקים הגדולה, ושבעילתה קונה
12 קנן גמור¹⁶¹.

(159) שהרי אסורה לו משום "שני בתים", ואינו מוציאה בגט כדי שלא לפסלה לכהונה, וכמבואר לעיל הערה קמא. (160) ותעקור נישואיה למפרע, ואין כאן שתי יבמות אלא הגדולה בלבד, שקנינה קנין גמור מן התורה. (161) ואין הקטנה יכולה לפסלה עליו (יבמות קיא:). ובוה גם הראב"ד מודה שמלמדים את הקטנה למאן, כדי לקיים מצות יבום הגדולה, שהיא מן התורה (ראה לעיל הכ"ד הערה קלז).

יום שישי ט"ו כסלו ה'תשע"ט

פרק נשיי

(1) ביאר בו רבינו שיש יבמים ויבמות שראויים לייבום וחליצה, שאינם ראויים כלל, ושראויים לאחד מהם, המקודשת לאחיו בספק או החרשת והזקנה והעקרה, והאסורה על יבמה, בלאו או בעשה, האסורה על בעלה באיסור ערוה ובא עליה, ערוה וצרת ערוה, אשת אחיו שלא

26 וְהָיָה הַפְּכוּר אֲשֶׁר תֵּלַד - פָּרֵט לְאִילֹנִית, שְׂאִינָהּ
 27 רְאוּיָה לִילֵד מִתַּחֲלַת בְּרִיתָהּ. לֹא תִהְיֶה אִשֶׁת הַמֵּת -
 28 פָּרֵט לְאִשֶׁת שׁוֹטָה וְקָטָן, מִפְּנֵי שְׂאִין לָהֶם אִישׁוֹת
 29 כָּלֵל. וְלִקְחָהּ לֹא לְאִשָּׁה - פָּרֵט לְעֵרוּהָ, שְׂאִין לֹא בָּהּ
 30 לְקוּחִין.³⁷

34 עקרה מטבעה. (35) שאסורה ליבם מחמת קרבת
 משפחה וחייב על ביאתו כרת. (36) "אנדרוגינוס ברייה
 בפני עצמה היא". (37) שאין קידושין תופסין בחיבי
 כריתות.

31 ט. פיצד? יבמה שהיא ערוה על יבמה, פגון
 32 שהיתה אחות אשתו או אמה או בתה - הרי זו
 33 פטורה מן החליצה ומן היבום, ואין לו עליה זקה
 34 כלל; שנאמר: ולקחה לו לאשה ויבמה - מי
 35 שראויה ללקוחין וקדושין תופסין בה היא זקוקה -
 36 ליבם.

37 י. היתה היבמה אסורה על יבמה אסור לאו³⁸ או
 38 אסור עשה³⁹ או שהיתה שניה⁴⁰ - הרי זו חולצת
 39 ולא מתניבמת. ומפני מה צריכה חליצה⁴¹? מפני
 40 שיש בה לקוחין; הואיל וקדושין תופסין בהן⁴²,
 41 הרי הן זקוקות ליבם. ומן הדין היה שיתניבמו,
 42 שהיבום מצות עשה, וכל מקום שאתה מוצא עשה
 43 ולא תעשה - יבוא עשה וידחה את לא תעשה; אבל
 44 חקמים גזרו שלא לתניבמו חיבי לאוין ולא שניות,
 45 גזרה שמא יבוא עליה פעם שניה, והרי בראיה
 46 אסורה ואין שם מצוה, שאין מצות עשה אלא בראיה
 47 ראשונה בלבד⁴³. לפיכך⁴⁴, אם עבר ובעל יבמתו
 48 האסורה לו משום לאו או משום עשה, ואין צריך
 49 לומר שניה⁴⁵ - הרי זה קנה קנין גמור ומוציאה
 50 בגט⁴⁶; והיא⁴⁷ וכל צרותיה מתרות לזר, שהרי
 51 נפטרה⁴⁸.

38 ולבעלה הייתה מותרת, כגון, כהן חלל שנשא כשרה
 שנתחללה בביאתו, והיבם הוא כהן כשר, נמצאת זו מותרת
 לבעלה ואסורה ליבמה, או ממזר שנשא ממזרת ויש לו אח
 ישראל כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה.
 39 כגון מצרית ואדומית דור ראשון ודור שני, ואסורה
 לשניהם באיסור עשה. (40) לעריות, ואסורה מדברי
 סופרים כגון אם אמו של יבם ולא של בעל, שהיו אחים מן
 האב ולא מן האם, נמצאת שניה זו מותרת לבעלה ואסורה
 ליבמה. (41) והלא אינה ראוייה לו, ואי אפשר לקיים בה
 "ולקחה לו לאשה" ? (42) שצריכה גט ממנו, כי קידושין
 תופסים בחיבי לאוין אלא שאסור לו לקיימה. (43) להקים
 לאחיו שם. (44) הואיל ומן התורה מותר לו לבוא עליה
 ביאה ראשונה. (45) שאינה אלא מדברי סופרים. (46) שהרי
 אסור לקיימה, אלא שאינה צריכה חליצה.
 (47) לכשתגרש. (48) בביאתה של זו.

52 יא. ויבמה שהיא אלמנה מן הנשואין, ובא עליה

זכר, ואם יש שם אחים אינו חולץ, שמא נקבה היא ולא
 נפטרה היבמה בחליצה זו. (23) הסירו ממנו הקרום
 המכסה את ערוותו. (24) כי ראוי הוא להוליד. (25) שאין
 בהם שינוי בגופם ואין עליהם שום איסור. וזה מוסב על מה
 שכתב בתחילת הפרק: "יש אחין שראויין ליבום או
 לחליצה".

1 ה. יש יבמות שהן ראויות לחליצה או ליבום. ויש
 2 יבמות שאינן ראויות לא לחליצה ולא ליבום, ואין
 3 עליהן זקה כלל, ומתרות להנשא לזר. ויש יבמות
 4 שהן ראויות לחליצה אבל לא ליבום. ויש יבמות
 5 שהן ראויות ליבום אבל לא לחליצה.

6 ו. ואלו שמתניבמות ולא חולצות: החרשת והשוטה
 7 והקטנה; לפי שאין בהן דעת לקרות ולהבין. ואם
 8 רצה היבם לגרש החרשת בגט אחר שיקבל אותה -
 9 הרי זה מגרשה²⁶.

(26) כי גט אינו צריך את דעת האשה.

10 ז. ואלו שחולצות ולא מתניבמות: אסורי לאוין,
 11 והשניות, ואסורי עשה, כמו שיתבאר. וכל אשה
 12 שהיא ספק מגרשת²⁷ - חולצת ולא מתניבמת, שמא
 13 לפגע בערוה²⁸; שאשת אחיו שגרשה אסורה עליו
 14 משום ערוה²⁹. אבל מי שהיא מקדשת לאחיו בספק
 15 קדושין³⁰ - הרי היא פשאר כל היבמות, וחולצת או
 16 מתניבמת, שאין כאן דבר לחוש לו³¹. וכן אשת
 17 החרש³² וזקנה ועקרה - הרי הן פשאר כל היבמות;
 18 רצה חולץ, רצה מיבם; שזקנה ועקרה³³ היתה להן
 19 שעת הכשר.

27 מבעלה המת, כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב
 לה. ונשאה אחיו אחרי הגירושין. (28) שהיא אסור כרת.
 (29) אפילו מת אחר כך. והרי זו בכלל ה"ספיקות" שחולצות
 ולא מתניבמות. (30) כגון שזרק לה אחיו כסף קידושין
 ספק קרוב לו ספק קרוב לה. וכן אם קידשה באוכל או בכלי
 ששווה פחות מפרוטה, שמקודשת בספק, שמא דבר זה
 שווה פרוטה במקום אחר. (31) ממה נפשך: אם היא
 מקודשת, הרי מצוה לייבמה, ואם אינה מקודשת לאחיו הרי
 היא זרה ומותר לנשאה. (32) מתניבמת לפיקה או חולצת.
 (33) שנעקרה על ידי מכה או חולי, ולפני זה הייתה ראוייה
 ללדת, או ששתתה כוס עיקרין, או שנישאת לארבעים שנה
 ושוב אינה יולדת. וכל אלו הייתה להן שעת הכושר, אבל
 הזקן ביותר אף על פי שהייתה לו שעת הכושר אינו מייבם,
 כי אינו ראוי לביאה כלל.

20 ח. ואלו הן שהן פטורות מן החליצה ומן היבום:
 21 אשת סריס חמה ואנדרוגינוס, ואשת השוטה ואשת
 22 הקטן, ואילונית³⁴, ומי שהיא ערוה³⁵. שנאמר: ולא
 23 ימחה שמו מישראל - פרט לסריס חמה
 24 ואנדרוגינוס, ששםם מחוי; הואיל ואינן ראויין
 25 לילד מתחלת בריתן. הרי הן כמיין בפני עצמן³⁶.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט"ו כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

63) שמא היא אחות אשתו והיא ערוה עליו. (64) ארוסתו המקודשת לו מספק. (65) שיעור הדברים כאילו היה כתוב: "שהיא קרובה ספק חלוצתו". כי יבמתו אינה חלוצה וודאית, שאם ארוסתו מקודשת לו, הרי יבמתו פטורה מחליצה כאחות אשתו, וחליצתה אינה כלום, ואם ארוסתו אינה מקודשת אזי יבמתו זקוקה לו וחליצתו חליצה, נמצאת יבמתו ספק חלוצה וארוסתו קרובת ספק חלוצתו.

24 יד. מי שמת אחיו והניח שתי נשים, האחת אסורה
25 עליו⁶⁶ משום ערוה⁶⁷ והשניה אינה ערוה - פלוגתא
26 שהערוה פטורה מן החליצה ומן היבום כן צרתה
27 פטורה, ולא נפלה לו זקה כלל על בית זה;
28 שנאמר: אשר לא יבנה את בית אחיו - בית שיש
29 לו לקוחין באי זה מהן שירצה הוא שיש לו עליו
30 זקה, ובית שמקצתו אינו יכול לבנותו, שהרי אין
31 לו בה לקוחין, אינו בונה אפלו מקצתו שהוא מתר.
32 ונמצאת צרת הערוה ערוה עליו משום אשת אחיו⁶⁸,
33 שהרי אין לו עליה זקה⁶⁹.

66) על היבום. (67) כגון שהיא בתו. (68) שלא במקום מצוה. (69) צרה אסורה, במקום ערוה עומדת.

34 טו. לפיכך⁷⁰, ראובן שמת והניח שתי נשים, האחת
35 ערוה על שמעון⁷¹ ושתייהן ראויות ללוי - אין
36 לשמעון זקה על בית זה, והרי שתייהן פחת זקת לוי.
37 יבם לוי האחת מהן, שהיא צרת ערוה של שמעון,
38 והיתה לו אשה אחרת, ומת לוי⁷² ונפלו שתייהן לפני
39 שמעון - שתייהן פטורות מן החליצה ומן היבום
40 משמעון: האחת - מפני שהיתה צרת ערוה⁷³,
41 והשניה - מפני שהיא צרתה⁷⁴. וכן הדין בצרת
42 צרתה⁷⁵ עד סוף העולם. שכל אשה שאין לו עליה
43 זקה - באסור אשת אה עומדת לעולם⁷⁶.

70) הואיל וצרת הערוה היא עצמה ערוה עליו, כאשר אה שלא במקום מצוה. (71) שהיא בתו. (72) בלא בנים. (73) ונאסרת עליו משעת נפילת ראובן. (74) וכבר אמרנו: צרת ערוה אסורה. (75) הלכה צרת צרתה של בתו ונתייבמה ליהודה ולו אשה אחרת ומת ונפלו לפני שמעון שתייהן אסורות, צרת צרתה - נאסרה עליו כ"אשת אח" מלוי, והרי היא ערוה, נמצאת אשת יהודה צרתה - צרת ערוה, וכן לעולם. (76) ואין היתר לאיסורה.

34 טז. וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו⁷⁷ - הואיל
35 ואין לו⁷⁸ עליה זקה⁷⁹, שנאמר: פי ישובו אחים יחדו
36 - עד שישבו שניהן בעולם⁸⁰, הרי זו ערוה עליו
37 לעולם משום אשת אחו⁸¹, ופוטרת צרתה⁸².

77) שנולד לאחר שמת אחיו. (78) לאח הנולד. (79) אין היבמה זקוקה לו. (80) ישיבה אחת יחדיו. (81) אסורה עליו משום ערוות אשת אחיו שלא במקום מצוה. (82) מן החליצה ומן הייבום.

38 יז. כיצד? ראובן שמת והניח אשה ונפלה לפני

1 פנה גדול - לא נפטרה צרתה, שאין עשה⁴⁹ דוחה
2 את לא תעשה ונעשה⁵⁰; והואיל ולא קנה מן התורה
3 קנני גמור, לא התרה צרתה לזר עד שתחליץ⁵¹.

49) של מצות ייבום. (50) לא תעשה - "אלמנה ... לא יקח, עשה - והוא אשה בתוליה יקח", לימד שאינה בתולה לא יקח, ולא הבא מכלל עשה, הרי הוא כעשה, אבל אלמנה מן האירוסין, שעדיין בתולה, אינה אסורה עליו אלא איסור לא תעשה. ודינה, כאשר חיבי לאוין המפורשים לעיל. (51) הצרה עצמה.

4 יב. היתה היבמה ערוה על בעלה, כגון שעבר או
5 טעה ולקח אחותו מאביו, ונפלה לפני אחיו⁵² - אין
6 זו אשתו⁵³, שאין קדושין תופסין בה⁵⁴, ואינה לא
7 בת יבום ולא בת חליצה. ואם היתה לה צרה⁵⁵ -
8 חולצת [או] מתבבמת⁵⁶. ואם היתה זו שהיא ערוה
9 על הבעל מתרת ליבם⁵⁷, ורצה היבם לשא אותה
10 וליבם צרתה - הרשות בידיה⁵⁸.

52) נמצאת, שהיא גם אחותו, - שהרי אין ייבום אלא באחים מן האב - ואסורה גם על היבם. (53) של האח המת. (54) שחיוב על ביאתו כרת. (55) שיש לבעלה המת עוד אשה, שהייתה מותרת לו. (56) שהרי היא זקוקה לייבום ובמה תיפטר "הייתה אמו נשואת אביו ונישאת לאחיו מאביו (בעבירה) ומת, זו היא "אמו" שאינה פוטרת צרתה". (57) כגון שעבר אחיו ונשא חמותו, שהיא מותרת ליבמה. (58) שאין כשתי יבמות הבאות מבית אחד, שהערוה אינה מבית זה, ואין ביאתה פוטרת את צרתה.

11 יג. היתה היבמה אסורה על בעלה משום לאו או
12 משום עשה, או שהיתה שניה לבעלה⁵⁹, ולא היתה
13 אסורה על היבם מצד אלו הצדדים - הרי זו מתרת
14 ליבם. חוץ ממהזיר גרושתו משנשאת⁶⁰ ומת, שהיא
15 חולצת ולא מתבבמת⁶¹. וכן יבמה שהיא ספק ערוה
16 על היבם, או ספק ערוה על בעלה - הרי זו חולצת
17 ולא מתבבמת⁶². לפיכך, מי שקדש אשה בספק
18 קדושין, ואחר כך מת אחיו שהיה נושא אחותה,
19 ונפלה לו ליבום, שהיא ספק אחות אשתו - הרי זו
20 חולצת ולא מתבבמת⁶³, ומוציא את אשתו⁶⁴ בגט
21 מספק. ושתייהן אסורות עליו: יבמתו - מפני שהיא
22 ספק ערוה; וארוסתו - מפני שהיא ספק קרובת
23 חלוצתו⁶⁵, שהיא פשוטה, כמו שבארנו.

59) כגון שהייתה אלמנה מקודשת לכהן גדול אחיו ומת. והיבם הוא כהן הדיוט, נמצאת זו אסורה לבעלה בלאו ומותרת ליבמה, או שהיה אחיו כהן גדול ונשא בעולה ומת, שאסורה לבעלה בעשה וליבמה מותרת, וכן אם הייתה אם אמו של אחיו נשואה לו והרי היא שנייה, ומת אחיו, הרי זו מותרת ליבם שהוא אחיו מן האב ולא מן האם. (60) לאחר, שאסורה על בעלה משום לאו. (61) "במותר לה נאסרה (=לבעלה שהיה מותר לה - נאסרה) באסור לה לא כל שכן". (62) "הספיקות חולצות ולא מתייבמות"

29 כא. שְׁתֵּי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד, שֶׁהָאֶחָת מֵהֶן
 30 עָרְוָה עַל הַיָּבָם, וְהָרִי הָעָרְוָה אֵילֹנִית - צָרְתָּהּ
 31 מִתְּרַת, וְחֹלְצָת אוֹ מִתְּיָבָמָה; הוֹאִיל וְהָאֵילֹנִית אֵינָה
 32 בֵּת יָבוּם וְחֹלְצָה - הָרִי זֶה כִּמוֹ שְׂאִינָה¹⁰⁰, וְנִפְלָה
 33 זְקָתוֹ עַל צָרְתָּה בְּלֶבֶד¹⁰¹. וְכֵן אִם גֵּרֵשׁ אָחִיו אֶת
 34 הָעָרְוָה אוֹ מִאֲנָה¹⁰² בּוֹ קִדְּם שְׂיָמוֹת, אוֹ שְׂמָתָה בְּחֵי
 35 בְּעִלָּה וְאַחַר כֵּן מֵת אָחִיו - הָרִי צָרְתָּהּ מִתְּרַת,
 36 וְחֹלְצָת אוֹ מִתְּיָבָמָה. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְנִעֲשֶׂת
 37 צָרָה לְעָרְוָה¹⁰³ שְׂעָה אֶחָת תֹּאסֵר לְעוֹלָם, שְׂאֵין הַצָּרָה
 38 אֲסוּרָה עַד שֶׁתְּהִיָּה צָרַת עָרְוָה בְּשַׁעַת נִפְלָה
 39 לְיָבוּם¹⁰⁴.

100 ואין צרתה צרת ערווה. 101 ואפילו הכיר בה בעלה
 שהיא איילונית. 102 שנישאה יתומה קטנה ומיאנה בו
 בקטנותה. 103 בחיי בעלה כשהיו נשואות יחד.
 104 כלומר, בשעת מיתת בעלה.

40 כב. הִיָּתָה זֶה שֶׁהִיא עָרְוָה עַל הַיָּבָם מִקְדָּשָׁת לְאָחִיו
 41 שְׂמָת בְּסֶפֶק¹⁰⁵, אוֹ מִגֵּרֵשׁת מִמֶּנּוּ בְּסֶפֶק, אוֹ שֶׁהִיָּתָה
 42 קֶטְנָה¹⁰⁶ הָרְאוּיָה לְמֵאֵן וְלֹא מִאֲנָה בְּאָחִיו בְּחֵי¹⁰⁷,
 43 אִף עַל פִּי שְׂמָאָנָה בֵּיבָם - צָרְתָּה חֹלְצָת וְלֹא
 44 מִתְּיָבָמָה.

105 שזרק לה האח כסף קידושיה בצידי רשות הרבים, ספק
 אם מונח בארבע אמות שלו (ואינה מקודשת) או בארבע
 אמות שלה (והיא מקודשת), או במקום ששניהם יכולים
 לשמרו, או ששניהם אינם יכולים לשמרו. 106 יתומה,
 שקידושיה אינם אלא מדרבנן. 107 אין אומרים תעקור
 נישואיה הראשונים למפרע ונמצאת שלא הייתה אשתו
 וצרתה אינה צרת ערווה ותתייבם.

45 כג. הִלְכָה צָרַת עָרְוָה וְנִשְׂאָת לְאַחַר, וְאַחַר כֵּן
 46 נִמְצְאָת הָעָרְוָה אֵילֹנִית¹⁰⁸ - תִּצָּא הַצָּרָה מִבְּעִלָּה
 47 וּמִיָּבָמָה, וְצָרִיכָה גֵט מִבְּעִלָּה וְחֹלְצָה מִיָּבָמָה כְּדִי
 48 לְהַתִּירָה לְשׂוּק¹⁰⁹.

108 ונמצאת הצרה זקוקה לייבום, ונישואיה עם האחר
 שלא כדין היו. 109 אבל אין הוולד ממזר, שיבמה לזר
 אינה אלא איסור חייבי לאוין, ואן ממזר מחייבי לאוין.

49 כד. יָבָם הַיָּבָם הַצָּרָה מִפְּנֵי שֶׁדָּמוֹ שֶׁהָעָרְוָה
 50 אֵילֹנִית¹¹⁰, וְנִמְצְאָת הָעָרְוָה שְׂאִינָה אֵילֹנִית¹¹¹ -
 51 תִּצָּא מִיָּבָמָה בְּגִט¹¹², וְהִנְלֵד מִמֶּזֶר¹¹³.

110 ונפלה זיקתו על צרתה בלבד. 111 נמצאת צרת
 הערווה, אסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה.
 112 אף על פי שהיא מחייבי כריתות, ואין קידושין תופסין
 ליבם בה, בכל זאת צריכה גט, שמא יאמרו אחיו גירש את
 הערווה סמוך למיתתו ונתייבמה הצרה כדין, ונמצאת אשת
 איש יוצאת מבעלה בלא גט. 113 שאשת אח שלא
 במקום מצוה חייבין עליה כרת ויש ממזר מחייבי כריתות.

52 כה. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשְׂאוּ אֶת שְׁתֵּי אָחִיוֹת

1 שְׂמֵעוֹן, וְאַחַר שְׂמָת רְאוּבֵן נוֹלַד לוֹ⁸³, בֵּין שְׁנוּלַד
 2 לוֹ קִדְּם שְׂיָבָם לָהּ שְׂמֵעוֹן בֵּין שְׁנוּלַד אַחַר
 3 שְׂיָבָמָה⁸⁴ - הָרִי אֶשֶׁת רְאוּבֵן עָרְוָה עַל לוֹ לְעוֹלָם⁸⁵.
 4 לְפִיכָף, אִם מֵת שְׂמֵעוֹן וְנִפְלָה זֶה וְצָרְתָּה לְפָנָי לוֹ -
 5 שְׂתִיָּהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבוּם.

83 נמצא לוי זה לא היה בעולמו של ראובן אחיו. 84 אף
 על פי שכשנולד, לא הייתה על לוי בזיקת נישואי אחיו
 ראובן. 85 בגלל אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

6 יח. עֲשֵׂה שְׂמֵעוֹן מִאֲמֵר בֵּיבָמָתוֹ⁸⁶ אֶשֶׁת רְאוּבֵן, וּמֵת
 7 קִדְּם שְׂיָבָנָס אוֹתָהּ⁸⁷ - הָרִי לוֹ חוֹלֵץ לְצָרְתָּהּ⁸⁸ וְלֹא
 8 מִיָּבָם⁸⁹; שְׂאֵין הַמִּאֲמֵר קוֹנֵה בֵּיבָמָה קִנְיָן גְּמוּר⁹⁰,
 9 כִּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ.

86 שקידשה בכסף, וקידושי כסף ביבמה אינם קידושין
 גמורים אלא מדברי סופרים. "ונקרא מאמר, לפי שאין דין
 קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה". 87 בכיאה.
 88 ואינה נפטרת משום צרת ערווה, כי אין היא צרתה
 ממש. 89 הואיל ומאמר קונה מקצת, הרי זו צרת ערווה
 במקצת מדברי חכמים. 90 להיחשב כנשואה ותיפטר
 צרתה בגללה.

10 יט. אִשָּׁה שְׂזוּמָתָה תַּחַת בְּעִלָּה בְּרִצּוֹן וּבְעֵדִים⁹¹, וּמֵת
 11 קִדְּם שְׂיָגֵרְשָׁנָה וְנִפְלָה לְפָנָי יָבָם - הָרִי הִיא פְּטוּרָה
 12 מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבוּם, וְכֵן צָרְתָּהּ, כְּאִלוֹ הִיָּתָה
 13 עָרְוָה עַל הַיָּבָם; מִפְּנֵי שֶׁטְּמָאָה כְּתוּבָה בָּהּ פְּעֻרֹת⁹²,
 14 שְׂנֵאמָר⁹³: וְהִיא נִטְמָאָה. אֲבָל סוּטָה⁹⁴ שְׂמָת בְּעִלָּה
 15 קִדְּם שְׂיִשְׁקָנָה מִי הַמְּרִים⁹⁵, אוֹ שְׂאִינָה בֵּת שְׂתִיָּה⁹⁶
 16 אֶלָּא בֵּת גְּרוּשִׁין - הָרִי זֶה חֹלְצָת⁹⁷ וְלֹא מִתְּיָבָמָה.
 17 וְאִם הִיָּתָה לָהּ צָרָה - הָרִי צָרְתָּה מִתְּרַת, וְחֹלְצָת אוֹ
 18 מִתְּיָבָמָה⁹⁸.

91 הרי נאסרה עליו וצריכה ממנו גט. 92 שנאמר בהן:
 "אל תטמאו בכל אלה". 93 באשה שזינתה.
 94 שנסתרה עם איש, אחרי שקינא לה בעלה. 95 ושוב
 אינה שותה. ונשארה טמאה מספק. 96 כגון ארוסה או
 אשת חגיר וכו'. 97 שאינה טמאה ודאי ואין דינה
 כערווה. 98 כשאר צרות חייבי לאוין שחולצות או
 מתייבמות.

19 כ. וְכֵן שְׁתֵּי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד, שֶׁהִיָּתָה
 20 הָאֶחָת מֵהֶן שְׂנִיָּה עַל הַיָּבָם אוֹ מִחֵיבֵי לְאוּיָן אוֹ
 21 מִחֵיבֵי עֲשֵׂה אוֹ אֵילֹנִית⁹⁹ - הָרִי צָרְתָּה מִתְּרַת,
 22 וְחֹלְצָת אוֹ מִתְּיָבָמָה. אֲבָל הַחוֹלֵץ לִיָּבָמָתוֹ, וְהִלְכָה
 23 אַחֲוֹת חֲלוּצָתוֹ אוֹ אִמָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְנִשְׂאָת לְאָחִיו,
 24 וְלוֹ אִשָּׁה אַחֲרָת, וּמֵת וְנִפְלָה שְׂתִיָּה לְפָנָיו - כְּשֵׁם
 25 שְׁקָרֻבַת חֲלוּצָתוֹ אֲסוּרָה עָלָיו כֵּן צָרְתָּה אֲסוּרָה,
 26 וְהָרִי שְׂתִיָּהֶן כְּשִׁנְיֹת לוֹ וְחֹלְצוֹת וְלֹא מִתְּיָבָמָה.
 27 וּמִפְּנֵי מָה אֲסוּר צָרַת קְרֻבַת חֲלוּצָתוֹ? מִפְּנֵי
 28 שְׂמַת חֲלִפַת בְּצָרַת חֲלוּצָתוֹ.

99 שאינה ראוייה ללדת, ופטורה מן החליצה והיבום.

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי ט"ו כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

124) על ידי הגט, כשאר קידושין הנפקעין על ידי הגט.
125) האח השלישי.

ל. בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו, ומתו
כשהוא קטן¹²⁶, ונפלה פעם שניה לפני אחיו הגדול
- הרי זו חולצת ולא מתניבמת; שביאת בן תשע שנים
ויום אחד כמאמר מן הגדול, כמו שבארנו, ונמצא
עליה זקת שני יבמין.

126) כי אילו בא עליה משהגדיל ומת, הרי קנאה קניין
גמור, ופקעה זיקת הראשון ולא נשארה עליה אלא זיקתו
בלבד.

לא. מי שחציה שפחה וחציה בת חורין¹²⁷
שנתקדשה לראובן¹²⁸ ונשפתחרה, וחזרה ונתקדשה
לשמעון¹²⁹, ומתו שניהם - מתניבמת ללוי, ואינה
אשת שני מתים¹³⁰; אם קדושי ראובן קדושין - אין
קדושי שמעון פלוס¹³¹, ואם קדושי שמעון
קדושין¹³² - אין קדושי ראובן פלוס¹³³.

127) שהיו בעליה שני אחים או שותפים ושיחרר אחד את
חלקו, או שקיבל רבה ממנה חצי דמיה ושיחרר חציה
באותם הדמים. 128) והרי אין קידושיה קידושין גמורין
עד שתשתחרר. 129) וראובן לא גירשה והרי זו ספק
מקודשת לשניהם. 130) לומר, חצייה הייתה לזה וחצייה
לזה. 131) שאין קידושין תופסים באשת איש.
132) שהשחרור שבינתיים הפקיע קידושי הראשון.
133) נמצא שלמעשה אינה אלא אשת מת אחד.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) כלל בו דין שנים מן האחין הנשואין לשתי אחיות ומתו
שניהם ולא ידוע מי קודם, היתה אחת מהן ערוה ליבם זה
ואחרת ערוה לשני, שתי אחיות שנפלו ליבם לפני האח
השלישי, שלשה אחין שנים מהם נשואין לב' אחיות ומת
אחד מהם, אחד מן האחים שקדש אחות יבמתו, שתי יבמות
הבאות מבית אחד והאחת אסורה על יבמה משום ערוה,
שלשה אחים שנים נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהם
ואחר כך מתה אשתו, המגרש את אשתו והחזירה ומת
ונפלה לפני היבם, קטנה שהשיאה אביה וגרשה בעלה
והחזירה ומת, שני אחין נשואין לשתי אחיות שתייהן קטנות
או אחת גדולה, שני אחים חרשים או אחד חרש ואחד פקח
נשואים לשתי אחיות פקחות, היתה בתו וכיוצא בה נשואה
לאחיו והוא חרש.

א. שנים מן האחין נשואין לשתי אחיות, ומתו
שניהם, ולא נודע אי זה מהם מת ראשון² - הואיל
ואי אפשר ליבם שתייהן³, והרי זקה⁴ נפלה על
שתייהן⁵, שתייהן חולצות ולא מתניבמות⁶. ואפלו
היתה אחת מהן אסורה על היבם משום שניה או
מחכיבי עשה או מחכיבי לאוין⁷ - הרי אלו חולצות
ולא מתניבמות⁸. אבל אם היתה אחת מהן ערוה⁹
עליו, כגון שהיתה אם אשתו או בתה - הרי אחותה

1 ואחד מהן נשוי נכרית¹¹⁴, מת הנשוי נכרית¹¹⁵ ואחר
2 כף מת אחד¹¹⁶ מבעלי אחיות¹¹⁷ - הרי הנכרית
3 חולצת ולא מתניבמת¹¹⁸, מפני שהיא צרת אחות
4 אשתו בזקת אחיו שמת אחרון. ולא עוד, אלא אפלו
5 גרש אחד מבעלי אחיות את אשתו אחר שמת
6 הנשוי נכרית¹¹⁹, ומת המגרש - הרי הנכרית חולצת
7 ולא מתניבמת, הואיל ונעשת צרת אחות אשתו בזקה
8 שעה אחת¹²⁰; שאם תתיבם, שפא יבא ליבם אותה
9 ואפלו לא גרש זה שמת אחרון את אשתו¹²¹.

114) שאינה קרובה לא לזו ולא לזו. 115) נמצאת
הנכרית זקוקה לייבום לכל אחד מהאחים בעלי האחיות.
116) ועדיין לא נתיבמה הנכרית לאחד מהם.
117) ואשתו אסורה על האח השני משום ערוה, שהרי
אחות אשתו היא. 118) אף על פי שהנכרית עדיין לא
נתיבמה, - הואיל והייתה זקוקה לו בחייו, הרי היא כצרת
אחות אשתו, מחמת זיקתו עליה, ואינה מתיבמת. אבל
חיבת לחלוץ כי ה"זקוקה" אין דינה כ"כנוסה" ממש
להיחשב כצרת ערוה גמורה להיפטר אף מן החליצה.
119) ולא כנס כלל את הנכרית. 120) לפני שגירש את
אשתו. 121) נמצאת נכרית זו צרת אחות אשתו בזיקה
ואסורה לאח השלישי.

כו. ומפני מה לא גזרו דבר זה פנשוואין; שהרי צרת
ערוה פנשוואין, אם גרש את הערוה ומת - צרתה
מתרת ליבם, כמו שבארנו? מפני שאסור צרת
הערוה פנשוואין ידוע לכל¹²², ואינן באין להתיר
הצרה אם לא גרש הערוה; ואסור צרת ערוה בזקה
אינו ידוע¹²³ לכל, ובאין להתיר הצרה ואפלו לא
נתגרשה הערוה.

122) שהוא מדאורייתא. 123) שאינו אלא מדרבנן.

כוז. שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, מת
אחד מהן ועשה השני מאמר ביבמתו, ומת קדם
שיכנס ונפלו שתייהן לפני היבם - הרי אלו חולצות
ולא מתניבמות; מפני שבעלת המאמר עליה זקת שני
יבמין, ונמצאת פאלו היא אשת שני מתים, ודרשו
חכמים ואמרו: אשת המת - ולא אשת שני מתים,
לפיכך כל אשה שעליה זקת שני יבמין חולצת ולא
מתניבמת, וכן צרתה. ואסורין מדברי סופרים.

כח. ומפני מה לא יחלץ לבעלת המאמר, שעליה
זקת שני יבמין, ויבם צרתה? גזרה שלא יאמרו:
שתי יבמות הבאות מבית אחד - אחת חולצת ואחת
מתניבמת; ולפיכך אסרו אף צרתה.

כט. עשה מאמר ביבמתו, ונתן גט למאמרו, ומת -
חזרה להתרה, שהמאמר שאסרה הרי בטל¹²⁴,
ורצה¹²⁵ חולץ רצה מיבם.

21 בלא חליצה. (22 הראשון, כשעדיין לא נפלה השניה ליבום. 23 שאין כאן זקוקה אלא היא בלבד (יבמות כז:). 24 בגלל זיקת אחותה שנפלה תחילה, ו"כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי זו כאשת אח שיש לה בנים ואסורה" (שם). ומכאן המקור להלכה א', "שאם לא נודע איזה מהם מת ראשון", שתייהן אסורות, שהרי אין להן שום תקנה להתייבם, כי כל אחת מהן חוששין לה שמא היא השניה, ואסורה עליו עולמית. 25 את הראשונה. 26 ומעתה אין הראשונה אחות זקוקתו (שם). אבל לכתחילה אין מורים לחלוץ לשניה ולייבם את הראשונה, גזירה שמא יקדים אחד ויחלוץ לראשונה, והשני ייבם את השניה ויסבור: מה איכפת בין זו לזו (שם כח. וברש"י, וכן ב'תוספות' שם כז:).

ה. וכן אם הייתה הראשונה ערוה על אחד מן האחים, וקדם ויבם את האחרונה שהיא מתרת ל²⁷ - התרה הראשונה לשאר האחים; שהרי האחרונה שאסרה אותה עליהן נתיבמה למתן לה²⁸. אבל אם הייתה האחרונה היא שאסרה על אחד מהן בלבד משום ערוה - הרי הוא מיבם לראשונה, ושאר האחים אסורין בשתייהן²⁹, וחולצין ולא מיבמין³⁰, כמו שבארנו³¹. ואם קדמו ויבמו פל אחד אחת מן האחיות - מוציאין אותן מהן³².

27 שאינה אחות זקוקתו. 28 ואינה זקוקה להם עוד, וחזרה הראשונה להיתרה, כפי שהיתה בשעת נפילה. 29 אם ימות המייבם ותיפול ראשונה לייבום שנית, או אם לא ייבם כלל, נמצאו שתייהן אסורות להם. 30 שם כח, א. שאפילו נתיבמה הראשונה לא הותרה השניה, הואיל ולא היתה ראויה ליבום בשעת נפילה. 31 לעיל ה"ד. 32 שם כו, א. הואיל והראשון כנס בעבירה, שהרי פגע באחות זקוקתו, אין כניסתו מועילה להתיר לשני לקיים את אשתו, אע"פ שלא עבר על אחות זקוקתו, כי כל שהכניסה הראשונה היתה בעבירה - אינה מתרת לשני את אשתו, מה שאין-כן ב'קדם אחד וחלץ' (האמור לעיל ה"ד), שם לא עבר החולץ על שום איסור, לפיכך הותרה הראשונה לשאר האחים ('מעשה רוקח'). וכל-שכן בדין הכתוב לעיל ה"א כ"שלא נודע איזה מהם מת ראשון", ודאי אם כנסו - מוציאין אותן מהם, שהרי כל אחד מהם כנס בעבירה, כי אולי כנס את השניה לנפילה, שאין לה היתר עולמית, הואיל ולא היתה ראויה בשעת נפילה, וכמבואר לעיל ה"ד (שם).

ו. שלשה אחין, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, 29 מת אחד מבעלי אחיות ועשה השלישי³³ ביבמתו מאמר, ואחר כך מת בעל אחות השנייה, ונפלה האחות השנייה לפני האח השלישי³⁴ - הרי זה נותן גט לבעלת המאמר³⁵ וחולץ לה³⁶, וחולץ לאחות האחרונה³⁷, כדי להתיירן לזר.

33 שאינו נשוי אחותה. 34 ומעתה שתייהן אסורות לו משום אחות זקוקתו, ואין בעלת המאמר דוחה את אחותה השניה משום אחות אשתו, שאין כח במאמר לעשותה כנשואה גמורה. 35 להפקיע קידושי מאמרו, שאינם

1 מתרת לו¹⁰, ורצה חולץ רצה מיבם; שהרי לא נפלה זקתו¹¹ על שתייהן, שאין זקה על הערוה¹².

2 כי אם נודע מי מת תחילה, יתבאר דין יבום נשותיהן בסמוך ה"ד. 3 שהרי אחיות הן, ואפילו אחת מהן אינה ראויה ליבום, שהרי שתייהן זקוקות ליבום (מכח שני בתים נפרדים), ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו, ואם ישא אחת מהן - הרי הוא פוגע באיסור אחות זקוקתו, שהיא כאשתו. 4 רשות היבם על היבמה. 5 שכל אחת נופלת ליבום מחמת בעלה המת. 6 משנה, יבמות כו, א. שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדבריהם, ומן התורה אין איסור אלא באחות נשואתו ממש, ולפיכך חייבת בחליצה להפטר מן הזיקה (בניגוד לאחות אשתו, שפטורה מן החליצה ומן היבום, למעלה פ"ו ה"ט), ואינה מתייבמת משום איסור "זיקה" מדבריהם. 7 הכל מפורש בדברי רבינו לעיל פ"א מהל' אישות ה"רח. 8 כל אלו ראויות ליבום מן התורה ואינן אסורות אלא מדברי חכמים, כמבואר לעיל פ"ו ה"י. ולפיכך מן התורה זקוקות הן ליבום, ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו (יבמות, שם). 9 שחייב על ביאתה כרת (לעיל הל' אישות פ"א ה"ה), ואין קידושוין תופסין בה ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט. 10 שאינה אחות זקוקתו. 11 של היבם. 12 יבמות, שם.

3 ב. הייתה אחת מהן אסורה על יבם זה משום ערוה¹³, והאחרת אסורה על היבם השני משום ערוה¹⁴ - האסורה לזה מתרת לאחיו, והאסורה לזה מתרת לאחיו; שהרי נפלה זקת פל אחד מהן¹⁵ על המתרת לו בלבד¹⁶, ורצה חולץ רצה מיבם לזו המתרת לו¹⁷.

13 שהיא אם אשתו. 14 כנ"ל, והיו ארבעה אחים. ושנים מהם, בעלי האחיות, מתו ונשארו שני אחים יבמים אלו. 15 מהאחים. 16 והשניה אינה זקוקה לו כלל, ואין כאן אחות זקוקתו. 17 שם.

9 ג. מת אחד מן האחים ונפלה אשתו ליבום, ואחר כך מת שני¹⁸ ונפלה אשתו ליבום, שהיא אחות הראשונה, והרי שתייהן קימות¹⁹ - שתייהן חולצות ולא מתבממות, כמו שבארנו²⁰.

18 עד כאן דן רבינו כשלא נודע מי מת ראשון, ואין ידוע מי מהן נפלה תחילה ליבום, ומכאן ואילך עוסק רבינו כשנפלו ליבום זו אחר זו, ודינן משתנה כדלהלן. 19 נמצאו שתייהן זקוקות, וכל אחת מהן אסורה משום אחות זקוקתו. 20 לעיל ה"א.

13 ד. מתה האחרונה²¹ - חזרה הראשונה להתרה²², וחולצת או מתבממת²³. מתה הראשונה - הרי אחרונה באסרה עומדת, וחולצת ולא מתבממת; שהרי לא הייתה ראויה ליבום בשעת נפילתה²⁴. וכן אם קדם אחד מן האחים וחלץ לאחרונה - התרה הראשונה לשאר האחים; שהרי הזקה שאסרה אותה²⁵ הסירה אחיו בחליצתו²⁶.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט"ו כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 חֲלֵץ לְצָרוֹת - נִפְטְרוּ הָאֲחִיּוֹת, אֲבָל אִם חֲלֵץ לְאֲחִיּוֹת
20 - לֹא נִפְטְרוּ צָרוֹתֵיהֶן עַד שְׂיַחֲלִצוּ הַצָּרוֹת; מִפְּנֵי
21 שְׂחֲלִיצַת אֲחִיּוֹת חֲלִיצָה שְׂאִינָה מְעֵלָה⁵⁰, וְחֲלִיצָה
22 שְׂאִינָה מְעֵלָה אֵינָה פּוֹטֵרַת אֶת הַצָּרָה⁵¹, כְּמוֹ
23 שְׂבָאֲרָנוֹ.⁵²

49) וכולן אינן מתייבמות, האחיות - משום איסור אחות זקוקתו כלעיל ה"א, והצרות - שהן צרות אחות זקוקתו (שם כז.). 50) שהרי אינן ראויות להתייבם, וכל שאינה כשרה לייבום, הרי חליצתה חליצה פחותה (שם כו: וברש"י). 51) שם כז, א: "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות. לצרות - נפטרו אחיות". ואע"פ שגם הצרות אינן ראויות ליבום - איסורן בתור צרות אחות זקוקתו, קל משל האחיות, וחליצתן משובחת משל האחיות (שם וברש"י). 52) לעיל פ"ה הי"ב.

24 י. יֵרָאֶה לִי, שִׁפְךָ הַדִּין בְּשֵׁתִי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית
25 אָחִי, וְהָאֲחִת מִהֶן אֲסוּרָה עַל יְבָמָה מִשּׁוּם שְׁנִיָּה אוֹ
26 מִחִיבֵי לְאוּיָן אוֹ מִחִיבֵי עֲשֵׂה, שְׂאִם חֲלֵץ לְאֲסוּרָה⁵³
27 - לֹא הִתְרָה צָרְתָּהּ⁵⁴; חֲלֵץ לְצָרָה - הִתְרָה הָאֲסוּרָה.

53) שחליצתה אינה מעולה. 54) כשם שחליצת האחיות אינה פוטרת הצרות, למרות שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדרבנן, כמאמרם (יבמות כז:): "זיקה מדרבנן היא", הרי שחליצה הפסולה מדרבנן אינה פוטרת הצרה (מגיד-משנה). ולדעת בעל 'הלכות גדולות' אפילו חלץ לשניה - הותרה צרתה המותרת, וכן היא דעת השו"ע (אהע"ז סי' קע, סי"ח), ומקורם מהתוספתא יבמות פ"ו ה"ה: "היתה איסור מצוה ואיסור קדושה (שניה) חלץ לה או בא עליה - נפטרה צרתה". ורבינו סובר שאין הלכה כאותה תוספתא, אלא כשמואל האומר (יבמות כז:): "חלץ לאחיות - לא נפטרו צרות", והוא-הדין אם חלץ לשניה, לחייבי לאוין ולחייבי עשה, שאין צרתה נפטרת.

28 יא. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׂתֵי אֲחִיּוֹת
29 וְהַשְּׁלִישִׁי נְשׂוּי נְכָרִית, מֵת אָחִיךָ מִבְּעַלֵּי אֲחִיּוֹת וַיִּבֶם
30 הַנְּשׂוּי נְכָרִית אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאַחֵר כֶּף מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל
31 שְׁנֵי, וְאַחֵר כֶּף מֵת הַשְּׁלִישִׁי⁵⁵, וְנִפְּלוּ שְׂתֵי נְשׂוּי לִפְנֵי
32 הַשְּׁנֵי (שְׂאִין לוֹ אִשָּׁה) - הֲרִי אֵלוֹ פְּטוּרוֹת מִן
33 הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. הָאֲחִת - מִפְּנֵי שְׂהִיְתָה אֲחִת
34 אִשְׁתּוֹ בְּשַׁעַר שְׂמַת אֲחִיו הָרֵאשׁוֹן, נֶאֱסְרָה עָלָיו
35 לְעוֹלָם מִשּׁוּם אִשְׁתּוֹ אַח, כְּדִין אִשְׁתּוֹ אֲחִיו שְׁלֹא הִיָּה
36 בְּעוֹלָמוֹ⁵⁶; וְהַנְּכָרִית - מִשּׁוּם צָרְתָּהּ⁵⁷.

55) הנשוי נכרית. 56) כמבואר לעיל פ"ו, הי"ז. 57) כדין צרת ערוה, שפטורה מן החליצה ומן היבום (משנה, יבמות ל. וכדעת ה'תוספות' שם ד"ה ונאסרה). וחזר רבינו כאן מפירושו למשנה שם, שהנכרית, חולצת ולא מתייבמת: "לפי שאני מסופק אם אסורה (האחת) משום ערוה . . . או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה עליו שעה אחת נאסרה עליו עולמית והיא כמו שניה, וצרת שניה חולצת או מתייבמת, ולפיכך תחלוץ להחמיר".

נפקעים בחליצה אלא בגט, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג. 36) לזיקתו, שאינה נפקעת אלא בחליצה. 37) הבאה מבית אחר, ואינה ניתרת בחליצת אחותה, וגם אינה מתייבמת משום אחות חלוצתו (משנה יבמות כט.): "זו היא שאמרו, אוי לו על אשתו (בעלת מאמרו), ואוי לו על אשת אחיו". והוא-הדין אם לא עשה השלישי מאמר באחת מהן, נאסרו שתיהן עליו משום אחות אשה בזיקה, וכמבואר לעיל ה"א. ולא השימענו רבינו כאן, אלא שאין המאמר קונה קנין גמור לדחות אחותה משום אחות אשתו. ולא כבית-שמיאי (שם) האומרים: "אשתו עמו (בעלת מאמרו) והלוו תצא (בלא חליצה) משום אחות אשתו".

1 ז. מֵת זֶה שְׁעֵשֶׂה הַמֶּאֱמָר, וְהִיְתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֵרָת,
2 וְנִפְּלוּ שְׂתֵיהֶן לִפְנֵי פַעַל הָאֲחִוֹת - פַּעַל הַמֶּאֱמָר
3 פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, שְׂהֲרִי הִיא אֲחִוֹת
4 אִשְׁתּוֹ; וְהָאִשָּׁה הָאַחֵרָת³⁸ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת,
5 שְׂאִין הַמֶּאֱמָר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר עַד שְׂיַפְטֵר אֶת
6 הַצָּרָה³⁹.

38) צרת בעלת המאמר. 39) לגמרי, אפילו מן החליצה, אלא הרי היא כצרת אחות אשתו בזיקה, שחולצת ואינה מתייבמת (יבמות פ"ג, מ"ו). והוא-הדין אם לא עשה בה השלישי מאמר, ומת, אשתו חולצת ולא מתייבמת, משום צרת אחות אשתו בזיקה, כמבואר לעיל פ"ו הכ"ה, שהרי כשמת בעל האחיות, הווקקה אשתו לאח השלישי בעל הנכרית, ונעשית נכרית זו צרתה בזיקה ('ברטנורא' שם).

7 ח. אָחִיךָ מִן הַיִּבְמִין שִׁקְדָּשׁ אֲחִוֹת יְבָמָתוֹ⁴⁰ - אוֹמְרִין
8 לוֹ: הַמֵּתָן וְאֵל תִּגְרַשְׁנָה⁴¹ וְאֵל תִּשְׂאֲנָה⁴² עַד שְׂיִיבֶם
9 אָחִיךָ אוֹ יַחֲלִץ לְיְבָמָה זֶה הַזְּקוּקָה לְכָלֵּכֶם⁴³. חֲלֵץ לָהּ
10 אֲחִיו אוֹ יְבָמָה, אוֹ שְׂמֵתָה הַיְבָמָה - הֲרִי זֶה יְכַנֵּס
11 אֲרוֹסָתוֹ⁴⁴. מֵתוֹ אֲחִיו כָּלֵם⁴⁵ - מוֹצִיא אֶת אֲרוֹסָתוֹ
12 בְּגִט⁴⁶ וְיְבָמָתוֹ בַּחֲלִיצָה⁴⁷. וְאִם מֵתָה אֲרוֹסָתוֹ, בֵּין
13 שְׂמֵתָה קֹדֶם מֵיתַת הָאֲחִין בֵּין שְׂמֵתָה לְאַחֵר מֵיתַת
14 הָאֲחִין - חֲזָרָה הַיְבָמָה לְהִתְרָה, וְרָצָה חוֹלֵץ רָצָה
15 מִיְבָמָה⁴⁸.

40) לאחר שנפלה ליבום והווקקה לאחים. 41) אינך צריך לגרשה, כי אפשר שתותר לך ע"י מעשה אחיך, וכמבואר לפנינו. 42) שהיא אסורה לך משום אחות זקוקתך, שהיא כאחות אשתך. 43) ואז תוסר זיקתך ממנה. 44) אם חלץ או יבם בטלה הזיקה כנ"ל, ואם מתה גם כן מותרת, שלא תהא חמורה מאחות אשתו שמותרת לו כשמתה אשתו (יבמות מא. ורש"י שם). 45) והוא היבם היחידי. 46) שאחות זקוקתו היא. 47) ולא נפטרה זו מן החליצה משום "אחות גרושתו", הואיל וזיקתה קדמה לקידושי אחותה (יבמות, שם. ועיי"ש בתוי"ט). 48) "יבמה שהותרה (שהיתה מותרת ליבם בעת מיתת אחיו), ונאסרה, וחזרה והותרה, תחזור להיתרה הראשון" (יבמות שם).

16 ט. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין לְשְׂתֵי אֲחִיּוֹת,
17 וַיֵּשׁ לְכָל אֶחָת מִשְׂתֵּיהֶן צָרָה, וַיִּמְתּוּ הַנְּשׂוּאִין אֶת
18 הָאֲחִיּוֹת, וְנִפְּלוּ הָאֲחִיּוֹת וְצָרוֹתֵיהֶן לִפְנֵי יְבָם⁴⁹: אִם

לגדול ויהיו נישואיה נישואין גמורים, וכמפורש לעיל פ"ה הכ"ז (מעשה רוקח). ויתכן גם, כי קטנה תחלוץ משתגדל, אבל חרשת אין חליצתה חליצה, וראה להלן הי"ז. (71) רי"ף יבמות פ"ג, ע"פ הירושלמי (שם, ה"ו) וכמפורש שם: "קטנה זו (וכן חרשת) - קנויה ואינה קנויה", ומצד הקנוי - הרי היא כאשתו, ואפילו היא עצמה מותרת להתייבם וכל-שכן צרתה. וצד שלא קנה בה - היא עצמה אסורה, שאינה אשתו (אלא גרושתו), אבל צרתה כנגדה מותרת, שבצד זה אינה צרתה, שהרי אינה קנויה לו, ואין צרתה שבצדה נידונית בצרת ערוה. (72) גמרו קידושיה, כדלעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח. (73) ומשבעלה כשנתפקחה, מקודשת גמורה היא, חזרה להיתרה, ואינה עוד גרושת אחיו, ודינה כ"מגרש אשתו הגדולה והחזירה ומת", לעיל הי"ב. (74) יבמות קט, א.

1 יב. וכן שני אחין נשואין לשתי אחיות ומת אחד
2 מהן, ואחר כך מתה אשתו של שני - הרי זו אסורה
3 עולמית, הואיל ונאסרה עליו בשעת נפילה⁵⁸. אבל
4 המגרש את אשתו והחזירה ומת - הרי זו מתרת
5 ליבם. ואף על פי שנאסרה עליו בחיי אחיו בשעה
6 שגרשה⁵⁹ - הרי חזרה להיתרה, וכשמת אחיו בהיתרה
7 היתה עומדת⁶⁰.

(58) משום אחות אשתו, נאסרה עליו לעולם משום אשת אה, וכנ"ל בהלכה הקודמת (משנה, יבמות לב.). (59) משום גרושת אחיו, שהיא ערוה. (60) משנה, שם קח, ב. כי לא הנישואין הראשונים מפילים ליבום, אלא מיתת הבעל מפילה, ובאותה שעה בהיתר היא עומדת (שם קט.) והשווה לעיל פ"ו הכ"א.

8 יג. קטנה שהשיאה אביה⁶¹, וגרשה בעלה והחזירה,
9 ומת ועדין היא קטנה⁶² - הרי זו אסורה ליבם⁶³;
10 מפני שגרופיה גרושין גמורין, שהרי אביה
11 השיאה⁶⁴, ואין חזרתה חזרה גמורה, שאין קדושי
12 קטנה קדושי גמורין⁶⁵, כמו שבארנו⁶⁶.

(61) ונישואיה נישואין גמורים מן התורה. (62) ואם מת כשהיא גדולה, יתבאר דינה להלן הי"ד. (63) וחולצת ואינה מתייבמת, כמבואר בכתובות עג, ב. וכן בתוספתא יבמות פ"ג, מ"ד. (64) והרי היא אשת איש גמורה מן התורה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות ה"א, וגם גירושיה גירושין גמורין, משעה שמבחנת בין גיטה לדבר אחר, כמבואר לעיל פ"ב מהל' גירושין הי"ט. (65) שאין מעשה קטנה כלום. (66) לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ז. ואפילו אם אביה יקדשנה שנית אין קידושיה גמורין, שמששיאה אביה בפעם הראשונה אין לו רשות בה, כמבואר שם פ"ג הי"ב, נמצאת קטנה זו - גרושת אחיו מן התורה, ונישואיה השניים לא הועילה לה, וכשמת בעלה הרי היא כגרושה ואסורה ליבם (משנה, יבמות קט.). ואע"פ שהיא גרושת אחיו צריכה חליצה, ואין אומרים תיפטר גם מן החליצה כשאר כל העריות? משום שמא לא שמעו אנשים על גירושיה, וכשיראו זו יוצאת בלא כלום - יבואו להתיר יבמה להנשא לזר בלא כלום (רא"ש שם פ"ג, אות ה.).

13 יד. והוא הדין למגרש פקחת⁶⁷, ונתחרשה
14 והחזירה⁶⁸, ומת והניחה חרשת, שהיא אסורה⁶⁹
15 ליבם, ואינה חולצת ולא מתבכמת⁷⁰. וצרת קטנה זו
16 או חרשת זו - חולצת או מתבכמת⁷¹. ואם החזירה
17 פשהיא קטנה או חרשת, וגדלה⁷² או נתפקחה
18 אצלו⁷³ ואחר כך מת - הרי זו מתרת ליבמה⁷⁴.

(67) שהיא מגורשת גמורה מן התורה. (68) ואין נישואיה אלא מדרבנן, כמפורש לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. (69) משום גרושת אחיו כנ"ל. (70) כאן דקדק רבינו לכתוב: "ואינה חולצת" וכו', בניגוד לקטנה שהחזירה, בהלכה הקודמת שכתוב בה: "אסורה ליבם". ויתכן, כי קידושי קטנה עדיפים מקידושי חרשת, מפני שקטנה סופה

19 טו. שני אחין נשואין לשתי אחיות: היו שתיהן
20 קטנות הראויות למאן⁷⁵ או חרשות⁷⁶, ומת אחד מהן -
21 תצא⁷⁷ משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן
22 היבום⁷⁸. היו אחת גדולה⁷⁹ ואחת קטנה, ומת בעל
23 הקטנה - תצא משום אחות אשה, ופטורה מן
24 החליצה ומן היבום⁸⁰; מת בעל הגדולה⁸¹ - מלמדין
25 הקטנה שתמאן בפעלה⁸², ותהיה גדולה זו מתרת
26 ליבמה⁸³.

(75) שהיו יתומות ואין נישואיהן אלא מדרבנן, אבל קטנות שהשיאן אביהן אינן ראויות למיאון, שקידושיהן קידושי גמורין הן. (76) בין קטנות בין גדולות, שקידושי חרשת אינן אלא מדבריהם (הל' אישות פ"ד ה"ט). (77) היבמה. (78) שכח נישואיהן שוה, והרי זו אחות אשתו ממש. (79) שקידושיה קידושי גמורין. (80) שקידושי אשתו הגדולה, עדיפים מזיקת יבמתו, שכח נישואיה אינו אלא מדרבנן, ונפטרה משום אחות אשתו. (81) נמצאת זיקתה של גדולה, שהיא מן התורה - אוסרת הקטנה עליו, ואין נישואיה הקלושים (= שהם מדרבנן) אלימים להפקיע זיקתו מעל הגדולה, ונשארה הקטנה אחות זקוקתו, ולייבם הגדולה גם כן אינו יכול, מפני שהיא אחות אשתו הקטנה, ומה יעשה? (82) ותעקור נישואיה למפרע, ואינה צריכה גט. (83) משנה, יבמות קט, א. וכדעת רבי אליעזר. אבל אילו היה מגרש הקטנה בגט, היתה הגדולה אסורה עליו משום אחות גרושתו. וכן אילו היה חולץ לגדולה, היתה הקטנה נאסרת עליו משום אחות חלוצתו, והשווה לעיל פ"ה ה"ל.

27 טז. שני אחין חרשין⁸⁴ נשואין לשתי אחיות
28 פקחות, או חרשות, או אחת פקחת ואחת חרשת;
29 וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים
30 פקחין⁸⁵, או חרשין, או אחד פקח ואחד חרש; ומת
31 אחד מהן - אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום
32 משום אחות אשתו⁸⁶, שהרי אין נשואי אחד מהן
33 נשואין גמורין.

(84) שאין נישואיהם נישואין גמורין, כמבואר לעיל פ"ד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ט"ו כסלו - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כח לדחות את זיקתו מעל אחותה, ומתוך שאחותה זקוקה לו מן התורה, נמצאת אשתו החרשת אסורה לו משום אחות זקוקתו, ועליו לגרשה בגט כדין כל חרשת המתגרשת בגט. (105) אף היא נאסרה עליו משום אחות גרושתו. (106) ומותרת לזר (משנה, יבמות קיג:).

כ. שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד פֶּקַח וְאֶחָד חֵרֵשׁ, הַחֵרֵשׁ נִשְׁוֵי 23
שְׁתֵּי נָשִׁים פֶּקֻחוֹת, הָאֶחָת מֵהֶן עֵרְוָה עַל הַפֶּקֶח¹⁰⁷, 24
וּמֵת הַחֵרֵשׁ - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת¹⁰⁸ עַל כָּל פְּנִימִים¹⁰⁹: אִם 25
נִשְׁוֵי הָעֵרְוָה נִשְׁוֵי¹¹⁰ - הָרִי הַשְּׂנֵיָה צָרְתָּה 26
וּפְטוּרָה¹¹¹, וְאִם אֵין נִשְׁוֵי הָעֵרְוָה נִשְׁוֵי¹¹² - כָּךְ 27
לֹא יִהְיוּ נִשְׁוֵי צָרְתָּה נִשְׁוֵי¹¹³. 28

(107) כגון שהיא בתו או חמותו. (108) מן החליצה ומן הייבום. (109) מכל הצדדים. (110) שיש לו קנין גמור באשתו. (111) כדין צרת ערוה, המפורש לעיל פ"ו הי"ד. (112) שאין חרש קונה. (113) והרי היא כורה, ואינה זקוקה כלל ליבום ('ירושלמי' יבמות פ"ד ה"ג).

כא. הֵיְתָה בְּתוּלָה¹¹⁴ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ¹¹⁵ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁוֵאָה 29
לְאֶחָיו הַפֶּקֶח¹¹⁶ - צָרְתָּה¹¹⁷ חוֹלְצָת וְלֹא מְתִיבָמָת, 30
שְׁאֵין נִשְׁוֵי הַחֵרֵשׁ נִשְׁוֵי¹¹⁸ גְּמוּרִין¹¹⁸. 31

(114) של אחד פקח. (115) ערוה אחרת, כגון חמותו או כלתו. (116) והרי נישואי חרשת אינם אלא מדרבנן. (117) שהיא פקחת ונשואה גמורה. (118) לפטור את צרתה משום "צרת ערוה", ולפיכך חולצת להסיר את זיקתו מעליה, ואינה מתייבמת שהרי היא צרת ערוה מדרבנן ('ירושלמי' שם ה"ד). ושם ה"ה שנינו: "בתו חרשת נשואה לאחיו חרש, צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום". ורבינו לא חשש להביאה, כי כבר נכללת היא בדין ה"כ: "אם נישואי הערוה (בתו החרשת) נישואין, הרי השניה צרתה ונפטרה" וכו'.

כב. כָּל מְקוֹם שְׁאֲמַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אֵלּוּ שְׁתֵּי אֶחָיוֹת¹¹⁹ - 32
אֶחָת שְׁתֵּי אֶחָיוֹת או אִשָּׁה וּבְתָה או אִשָּׁה וּבְתָה 33
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; עֲנִין הַדְּבָרִים¹²⁰: שֶׁהֵן שְׁתֵּי נָשִׁים 34
שֶׁהָאֶחָת מֵהֶן עֵרְוָה עִם הָאֶחָת וְאִי אֶפְשָׁר לְשֹׂא 35
שְׁתֵּיהֶן מִשּׁוּם עֵרְוָה¹²¹. וְכֵן כָּל מְקוֹם שְׁאֲמַרְנוּ אֶחָת 36
אִשְׁתּוֹ¹²² או אֶחָת בְּמִתּוֹ¹²³ - אֶחָד אֶחָתָה או אִמָּה או 37
בְּתָה¹²⁴; עֲנִין הַדְּבָרִים: אֶחָת מְקַרְבוּתֶיהָ שֶׁהֵן עֵרְוָה 38
עִמָּה. 39

(119) כגון לעיל ה"א. (120) כוונת הדברים. (121) נמצאת, שכל אחת היא קרובת זקוקתו האסורה לו. (122) כגון לעיל ה"ז, טז. (123) לעיל ה"ח. (124) של אשתו או יבמתו, שאסור לו לקיים שתיהן.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נכתב בו דין המקדש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, בני תערובות, הלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת ונישאה ואחר כך בא.

א. מִי שֶׁקִּדַּשׁ אֶחָת מִשְׁתֵּי אֶחָיוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה 40

מהל' אישות ה"ט. (85) וגם כאן אין הקידושין קידושין גמורין, בגלל חרשות הנשים, וכמבואר שם. (86) משנה, יבמות קיב, ב. הואיל וכקידושי זו, כך קידושי זו, באין קידושי אשתו ומפקיעים את זיקתו מאחותה, שאף היא אינה זיקה גמורה, אלא מדבריהם בלבד.

יז. שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד פֶּקַח וְאֶחָד חֵרֵשׁ, נִשְׁוֵי לְשְׁתֵּי 1
אֶחָיוֹת פֶּקֻחוֹת, או אֶחָת פֶּקֻחָת וְאֶחָת חֵרֵשׁ וְהָרִי 2
הַפֶּקֻחָת הִיא אִשְׁתּוֹ הַפֶּקֶח⁸⁷: מֵת הַחֵרֵשׁ - תֵּצֵא 3
אִשְׁתּוֹ⁸⁸ מִשּׁוּם אֶחָת אִשָּׁה⁸⁹; מֵת הַפֶּקֶח - הוֹאִיל 4
וְנִשְׁוֵי הַפֶּקַח שְׁמֵת נִשְׁוֵי⁹⁰ גְּמוּרִין, וְזָקָת זֶה הַחֵרֵשׁ 5
גְּמוּרָה⁹⁰, וְנִשְׁוֵי הַחֵרֵשׁ אֵינֶן נִשְׁוֵי⁹¹ גְּמוּרִין - הָרִי 6
זֶה הַחֵרֵשׁ מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגִט⁹¹, מִפְּנֵי שְׁאֶחָתָהּ 7
זְקוּקָה לּוֹ⁹²; וְאִשְׁתּוֹ אֶחָיו הַפֶּקֶח אֶסוּרָה לְעוֹלָם⁹³, 8
שְׁאֵינֶנּוּ יָכוֹל לְכַנֵּס מִפְּנֵי אֶחָתָהּ⁹⁴; וְלֹא יִחְלֹץ, מִפְּנֵי 9
שֶׁהוּא חֵרֵשׁ⁹⁵. 10

(87) נמצאת קידושי זו קידושין גמורין, ושל אחותה מדבריהם בלבד. (88) של החרש, שנישואיה מדרבנן. (89) יבמות, שם במשנה. (90) שזקוקה לו ליבום מן התורה. (91) ברמיזה, כשם שכנס ברמיזה, כך מוציא ברמיזה (לעיל הל' גירושין פ"ב הי"ז). (92) מן התורה, ואוסרת את אשתו הנשואה לו רק מדבריהם, ואחות זקוקתו אסורה. (93) גם לו וגם לאחרים, עד שימות החרש. (94) שהיא אחות גרושתו. (95) וכבר נתבאר לעיל פ"ד הי"ג, שאין החרש ראוי לחלוץ, וחליצתו אינה כלום (משנה, יבמות שם). שהחליצה תלויה בקריאה, ואינו יכול לקרוא, אבל הגט תלוי בכתיבה, וכתובים לו, והוא מוציא ברמיזה, כשם שכנסה ברמיזה.

יח. וְלָמָּה גְּזַרְוּ חֻקִּים שְׁיִוְצֵיא זֶה הַחֵרֵשׁ אִשְׁתּוֹ 11
הַחֵרֵשׁת, וְהֵן אֵינֶן בְּנֵי חֵיבוּב⁹⁶, אֲלֵא הָרִי הֵן פֶּקֻטִין 12
אוּכַל נְבִלוֹת שְׁאֵין בֵּית דִּין מְצוּיִן לְהַפְרִישׁוֹ? אֲמָרוּ 13
חֻקִּים⁹⁸: אִם תֵּשֵׁב אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, נִמְצָאת אֶחָתָהּ⁹⁹ 14
נִשְׂאת לְזָר, וְיֵאמְרוּ: נִפְטָרָה מִשּׁוּם אֶחָת אִשָּׁה¹⁰⁰. 15
לְפִיכָךְ מוֹצֵיא הַחֵרֵשׁ אִשְׁתּוֹ בְּגִט, כִּדִּי שְׁתֵּיהֶן 16
אֶחָתָהּ אֶסוּרָה לְעוֹלָם¹⁰¹. 17

(96) במצוות, שהרי אין להם דעת. (97) יבמות קיד, א. ובפ"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז: "לפי שאינו בן דעת". (98) שם קיד, ב. (99) היבמה, אשת הפקח. (100) שיסברו: קידושי אשתו החרשת קידושין גמורין הן, ודחו את זיקתו מעל הפקחת ואינה עוד זקוקתו (רש"י שם). (101) ולא יטעו עוד להתירה להנשא לזר.

יט. וְכֵן שְׁנֵי אַחִין פֶּקֻחִין נִשְׁוֵי לְשְׁתֵּי אֶחָיוֹת, 18
אֶחָת פֶּקֻחָת וְאֶחָת חֵרֵשׁת: מֵת בְּעַל הַחֵרֵשׁת¹⁰² - 19
תֵּצֵא מִשּׁוּם אֶחָת אִשָּׁה¹⁰³; מֵת בְּעַל הַפֶּקֻחָת - 20
מוֹצֵיא אֶת אִשְׁתּוֹ הַחֵרֵשׁת בְּגִט¹⁰⁴ וְאֶת אִשְׁתּוֹ אֶחָיו 21
בְּחִלְצָה¹⁰⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פֶּקַח וְיָכוֹל לְחַלְצֵן¹⁰⁶. 22

(102) שנישואיה אינם אלא מדרבנן. (103) בלא חליצה, שאינה זקוקה לו כלל. (104) שאין בקידושיה הקלושים

12) את השניה, שאפילו אינה יבמתו, אינו אסור בה משום אחרת זקוקה, שכבר נחלצה הראשונה מאחיו. אבל אסור לייבם תחילה, שמא האחרת היא אשת האח, ופוגע באחרת זקוקתו (יבמות כג:). וכן אסור ל"חולצים" לייבם את השניה, משום איסור "אחרת חלוצתו". (13) השנים שהם אחים. (14) כמבואר לעיל הערה ו. (15) שאסורים באשה חלוצה. (16) שמא זו יבמתו. (17) שם כד, א. כי התורה לא אסרה אלא גרושה, ככתוב (ויקרא כא, ז): "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", והשווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. (18) שכל אחת מהאחיות אינה אלא ספק חלוצה, כי שמא לא היתה מקודשת לראשון, נמצאת חליצתה מ"היחיד" אינה כלום (יבמות, שם). וכל זה, כשעברו וכנסו, אבל לכתחילה אין להקל להם להתירם לייבם, על סמך "ספק חכמים - להקל". ואפילו כשכבר חלץ האח הראשון, אסור לאח השני הכהן לייבם את השניה, משום איסור "חלוצה לכהן", הואיל וחלצה מ"היחיד" בבית-דין ונעשה בה מעשה רב ומפורסם, אין להתירה לכהן - שמא יאמרו: חלוצה מותרת לכהן. וכן אמרו (יבמות צח:): "כהנים חולצים (ואינם מייבמים, משום ספק חלוצה), ושאינם כהנים - מייבמים" (מגיד-משנה).

ג. הַיּוֹ לְזֶה שְׁנֵי אַחִין וְלִזֶּה שְׁנֵי אַחִין - אַחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת, וְאַחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחֶרָת, וְאַחֶר כֶּף הָאֵחַ הַשְּׁנִי שֶׁל זֶה מֵיבֵם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה, וְהָאֵחַ הַשְּׁנִי שֶׁל זֶה מֵיבֵם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה¹⁹. קָדְמוֹ שְׁנֵיהֶן²⁰ וְחֲלָצוֹ לְשִׁתְּיָהּ - לֹא יִיבְמוּ שְׁנֵי הָאֲחִין הָאֲחֵרִים²¹, אֲלָא אֶחָד חוֹלֵץ בְּתַחֲלָה וְאַחִיו מֵיבֵם לְשִׁנְיָהּ²²; וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ²³.

19) של זה - של זה, כלומר של המת השני שאינו אחיו. ויש כאן "ממה-נפשך", כלומר, מותר על-כל-פנים: אם זוהי יבמתו, הרי טוב. ואין זו חלוצת אחיו, שאחיו לא חלץ אלא לאחורתה. ואם אין זו יבמתו, הרי נכרית היא ומותרת לו, לאחר שנחלצה מיבמה, וגם אינה אחת זקוקתו שהרי אחיו חלץ את אחותה, שהיא יבמתו, ופקעה הזיקה שעליה (יבמות כג:). וכל זה כשלא חלצו לה שני האחים, אבל אם חלצו לה שניהם, אסורה אחותה על כל אחד מהם משום אחות חלוצתו. (20) [שני אחים של אחד מהמתים. ובכ"י תימן, הנוסחא כאן: "קדמו שני אחים"]. (21) שכל אחד מהם יפגע בספק אחות זקוקתו, כי שמא האחרת היא אשת אחיו וזקוקה לו וכנ"ל. (22) על-כל-פנים: אם יבמתו היא - הרי טוב, ואם לא - אין זו אחות זקוקתו, שכבר נחלצה מאחיו ופקעה זיקתו, וגם אינה אסורה לו משום "יבמה לזר", שכבר נחלצה זו מאחי בעלה. (23) כמבואר לעיל הערה ו. ואפילו היו שניהם כהנים, כמבואר לעיל ה"ב.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ בָּנִים וְהָיָה לְכַלְתָּהּ²⁴ בָּנִים, וְנִתְעַבְּרָה הָאִשָּׁה וְנִתְעַבְּרָה פְּלִתָּהּ, וְיָלְדוּ שְׁתֵּיהֶן בְּמִתְבּוֹאָה אַחַת, וְנִתְעַרְבוּ שְׁנֵי הַיְלָדִים, וְהִגְדִּילוּ הַתְּעַרְבוּת²⁵ וְנִשְׂאוּ נָשִׁים וְמֵתוּ²⁶ - פִּיצַד הֵן נְתוּרוֹת? בְּנֵי הַפְּלִיָּה חוֹלְצִין לְשִׁתְּיָהּ תַּחֲלָה וְלֹא מֵיבְמִין; שֶׁפֶל אַחַת מֵהֶן סָפֵק שֶׁהָיָה אִשָּׁת אַחִירוֹ²⁷ וְתִהְיֶה מִתְּרַת לּוֹ,

1 מֵהֶן קִדְשִׁי, וְמֵת וְלוֹ אֵחַ אֶחָד חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ פְּדִי
2 לְהַתִּירָן לְאֲחֵרִים³. הָיָה לוֹ שְׁנֵי אַחִין - אֶחָד חוֹלֵץ
3 לְאַחַת מֵהֶן בְּתַחֲלָה, וְהַשְּׁנִי מֵיבֵם לְשִׁנְיָהּ עַל כָּל
4 פְּנִים⁴: אִם זֶה הָיָה שְׁקִדְשׁ אַחִיו - הָרִי יִבֵּם אוֹתָהּ;
5 וְאִם אֵינָה אִשָּׁת אַחִיו - הָרִי נִשְׂא אִשָּׁה מִשְׂאָר
6 הַנָּשִׁים, וְאַחֲוֹתָה שֶׁהִיְתָה אִשָּׁת אַחִיו כִּכְר נְחֻלְצָה⁵.
7 אֲבָל לֹא יִיבֵם הָאִחַת תַּחֲלָה, שֶׁמֵּא הָאֲחֵרָת הִיא אִשָּׁת
8 אַחִיו וְנִמְצָא שֶׁנִּשְׂא קְרוֹבַת זְקוּקָתוֹ. קָדְמוּ שְׁנֵי
9 הָאֲחִים וְכָנְסוּ⁶ שְׁתֵּי הַיְבָמוֹת - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן
10 מִיָּדוֹ⁷.

(2) כגון שאמר לשתי אחיות: הרי אחת מכן מקודשת לי, וקיבלה אחת כסף הקידושין ע"י חברתה, או שאמר המקדש לאבי הבנות: אחת מבנותיך מקודשת לי, וקיבל האב קידושיה, כמפורש לעיל פ"ט מהל' אישות ה"ג. (3) ואינו יכול לייבם אפילו אחת מהן, כי שמא האחרת היא אשת אחיו, ונמצא פוגע באחת זקוקתו, וגם אינו יכול לחלוץ לאחת ולייבם השניה, כי אחות חלוצתו אסורה לו בחייה, ואין לאחיות תקנה, אלא שיחלצו שתיהן, כי כל אחת מהן זקוקה ליבום מספק, שמא היא המקודשת לאח המת (משנה, יבמות כג:). (4) כלומר, בכל אופן מותר לייבמה. (5) ע"י אחיו, ומותר לו לישא אחות חלוצת אחיו. (6) קודם שנמלכו בבית-דין. (7) שכל אחד אומר אני כנסתי את יבמתי הראויה לי (המקודשת לאחי המת). ואפילו כנס הראשון באיסור את אחות זקוקתו, הרי משבא אחיו וכנס את השניה, פקעה זיקתם מעליה ונמצאת הראשונה אצלו בהיתר, כי אינה עוד אחות זקוקה. ואין לאסרה משום: כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה: "יבמה יבוא עליה", הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה עולמית (ראה לעיל פ"ז, ה"ד) - כי לא נאסרה זו אלא משום ספק (תפארת ישראל) יבמות פ"ב מ"ו), וכהסברו של רש"י (שם כד:). זו נאסרה משום אחות זקוקה אינה יבמה כלל, וכי פקעה זיקת האחים מעל אחותה, הרי זו מותרת, שאין היא אשת המת שתיאסר משום אשת אח שיש לו בנים. וכל זה כשלא נמלכו בבית-דין, אבל נמלכו בכ"ד ועברו - יוציאו (הרא"ש שם פ"ב, אות ד. וכן באהע"ז ס" קעז, א).

ב. שְׁנַיִם⁸ שְׁקִדְשׁוּ שְׁתֵּי אַחֲיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶה קִדְשׁ וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶה אֶחַ וְלִזֶּה אֶח - זֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ⁹ וְזֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ. לִזֶּה אֵח אֶחָד וְלִזֶּה שְׁנַיִם - הַיְחִידִי חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ בְּתַחֲלָה¹⁰, וְהַשְּׁנַיִם אֶחָד חוֹלֵץ רֵאשׁוֹנָה¹¹ וְהַשְּׁנִי מֵיבֵם¹²; וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ¹³ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ¹⁴. וְאִפְלוּ הָיוּ כֹּהֲנִים¹⁵; שֶׁהַחֲלִיצָה שֶׁחָלַץ הַיְחִידִי - מְסַפֵּק¹⁶ חֲלָץ, וְהַחֲלוּצָה אֲסוּרָה לְפָתְחָן מִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹⁷, וּבְסָפֵק חֲלוּצָה לֹא גְזוּרָה¹⁸.

(8) שהם נכרים זה לזה. (9) שכל אחד מהם אסור לייבם, שמא הוא פוגע באחת זקוקתו, ומספק יחלוץ לשתיהן כדי להתירן להנשא לזר. (10) כדי להתיר את יבמתו לאחרים. (11) להסיר את זיקת האחים ממנה, אם היא יבמתו.

26 ז. הִיָּה בֶּן לְרֵאשׁוֹן וּבֶן לְשֵׁנִי שֶׁלֹּא מֵאִשָּׁה זֶה
 27 שֶׁנִּשְׁאָת בְּתוֹךְ זְמַן⁴², וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - הָרִי הַבֶּן
 28 הַסֶּפֶק חוֹלֵץ לְאִשְׁתּוֹ זֶה שְׁמֵת אוֹ מִיָּבֵם; שָׁאֵם אָחִיו
 29 מֵאָכִיו הוּא - הָרִי יָבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאִם אֵינּוּ אָחִיו
 30 מֵאָכִיו - הָרִי אֵין בִּינֵיהֶן אַחֻוּה פְּלִל⁴³, לְפִיכֹךְ מִתָּר
 31 לוֹ לְשֹׂא אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁴.

(42) של שלשה חדשים. (43) שאינם אחים מן האם.
 (44) וכגון שלא היו אחים אחרים מן הבעל הראשון אלא זה
 הספק בלבד, כי אם יש אחים ודאים אחרים, הרי היא זקוקה
 להם ואסור לה להנשא לזר בלי חליצה, וה"בן הספק" הזה
 יהיה אסור בה משום "חלוצת אחיו", כמבואר לעיל פ"א
 הי"ב (שם ק: וברש"י).

32 ח. מֵת הַבֶּן הַסֶּפֶק - אֶחָד מִשְׁנֵי הַבָּנִים הַנִּדְּאִין⁴⁵
 33 חוֹלֵץ לְאִשְׁתּוֹ תַּחֲלָה, וְהַשֵּׁנִי מִיָּבֵם עַל כָּל פְּנִיָּם: אִם
 34 אָחִיו הוּא - הָרִי יָבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ; וְאִם אֵינּוּ אָחִיו,
 35 וְהוּא בֶּן הָאָב הָאֲחֵר - הָרִי נִחְלָצָה מֵאָחִיו בְּעֵלָה⁴⁶.

(45) שאינם מאשה זו, ואינם אחים מן האם. (46) אבל אסור
 לאחד מהם לייבם תחילה, שמא אשת בן הבעל השני היא
 זקוקה לבן הבעל ההוא ליבום, וכשלא חלצה ממנו אסורה
 לזר (שם).

36 ט. מִי שֶׁחָלַף בְּעֵלָה לְמַדִּינָה אַחֲרַת, וְשָׁמְעָה שְׁמֵת
 37 וְנִשְׁאָת, וְאֲחֵר כֶּךָ בָּא הַבַּעַל הָרֵאשׁוֹן⁴⁷, וּמֵתוֹ שְׁגִיחֶן,
 38 וְלָזָה אַחִין וְלָזָה אַחִין - אָחִיו שֶׁל זֶה וְאָחִיו שֶׁל זֶה
 39 חוֹלֵצִין וְלֹא מִיָּבֵם⁴⁸.

(47) והרי דינה שתצא מזה ומזה בגט, ואסורה על שניהם
 עולמית, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ה.
 (48) משנה, יבמות פז, ב. אחיו של ראשון חולץ לה מן
 התורה, שהרי אשת אחיו היא, ואסור לו לייבמה משום קנס
 חכמים, שלא דקדקה היטב ולא בדקה אחרי השמועה לדעת
 הנכונה היא אם לא, ואסורה על בעלה ועל יבמה, והשני
 חולץ לה מדרבנן בלבד, כי מן התורה אינה זקוקה לו כלל,
 שהרי לא היתה אשתו של אחיו, כי אם אשתו של בעל
 הראשון היא, אלא שהחכמים החמירו להצריכה גט מבעלה
 השני, שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט, ומאותו טעם
 החמירו עליה להצריכה חליצה, שלא יאמרו: יבמה נשאת
 לזר בלא חליצה (שם צא). ומובן שחליצה פסולה זו אינה
 פוסלת צרתה, לא מבעלה הראשון ולא מבעלה השני,
 כמבואר לעיל פ"ה הי"ב, ופ"ז ה"י. וגם מותרת צרתה
 להתייבם ואין לה דין צרת אשה שיונתה תחת בעלה,
 שצרתה פטורה מן היבום ומן החליצה (ראה לעיל פ"ו
 הי"ט), כי אשה זו אנוסה היא, שסברה על סמך עדות
 מספיקה, שבעלה מת ואינה זונה, וחכמים החמירו עליה
 שלא תתייבם, אבל צרתה מותרת בייבום (רש"י יבמות יא.
 וכן באהע"ז סי' קעג, יא).

40 י. חֲמֵשׁ נָשִׁים שֶׁהָיָה לְכָל אֶחָת מֵהֶן בֶּן יָדוּעַ⁴⁹,
 41 וְנִתְעַרְבוּ חֲמִשָּׁתָן וְיָלְדוּ פְּמִחְבּוּאָה אֶחָת
 42 חֲמִשָּׁה בָּנִים אַחֲרֵים וְנִתְעַרְבוּ הַיְלָדִים, וְהִגְדִּילוּ

1 סֶפֶק שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אָכִיו²⁸ וְהִיא עָרוּה עָלָיו²⁹. אָבֵל
 2 בְּנֵי הַזְקָנָה אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מִיָּבֵם; שָׁאֵם הִיא זֶה אִשְׁתּוֹ
 3 אָחִיו³⁰ - הָרִי יָבֵם, וְאִם הִיא אִשְׁתּוֹ בֶּן אָחִיו - מִתָּרַת
 4 לְהַנְשֵׂא לוֹ שְׁכָכָר נִחְלָצָה³¹.

(24) אשת בנה. (25) בכת"י התימנים: התערובת.
 (26) בלא בנים, והרי הן זקוקות ליבום. (27) בן הכלה.
 (28) בן הזקנה, שהוא אחי אביהם. (29) ככתוב (ויקרא יח,
 יד): "ערות אחי אביך לא תגלה... דודתך היא", והערה
 אסורה ליבם. (30) שבעלה המת הוא בן הזקנה, ועליו
 לייבמה (אחרי שיחלוץ לה בן הכלה, כמבואר בסמוך).
 (31) מבן הכלה, ואינה עוד באיסור יבמה לזר, אבל טרם
 שיחלוץ לה בן הכלה, אסורה היא לבני הזקנה, שמא היא
 אשת אחי בני הכלה, ואסורה לאחרים עד שתחלוץ.

5 ה. מֵתוֹ הַבָּנִים הַיְדוּעִים³² שֶׁל זְקָנָה וְשֶׁל פְּלִתָּה,
 6 וְהָרִי בְּנֵי הַתַּעְרוּבוֹת קָמִין - בְּנֵי הַתַּעְרוּבוֹת לְנִשְׁי
 7 בְּנֵי הַזְקָנָה חוֹלְצִין וְלֹא מִיָּבֵם, שֶׁהִיא סֶפֶק אִשְׁתּוֹ
 8 אָחִיו אָכִיו³³ שֶׁהִיא עָרוּה עָלָיו, סֶפֶק אִשְׁתּוֹ אָחִיו³⁴
 9 שֶׁהִיא מִתָּרַת לְיָבֵמָה; וְלְנִשְׁי בְּנֵי הַפְּלָה אֶחָד חוֹלֵץ
 10 בְּתַחֲלָה וְאֶחָד מִיָּבֵם עַל כָּל פְּנִיָּם: אִם בֶּן הַפְּלָה הוּא
 11 שֶׁחָלַץ תַּחֲלָה - הָרִי חָלַץ אִשְׁתּוֹ אָחִיו, וְהַשֵּׁנִי מִן
 12 הַתַּעְרוּבוֹת הוּא בֶּן הַזְקָנָה וּמִתָּר לוֹ לְשֹׂא אִשְׁתּוֹ בֶּן
 13 אָחִיו אַחֵר שֶׁנִּחְלָצָה מִיָּבֵם; וְאִם זֶה שֶׁחָלַץ תַּחֲלָה
 14 הוּא בֶּן הַזְקָנָה - הָרִי חָלַץ לְאִשְׁתּוֹ בֶּן אָחִיו וְלֹא עֲשָׂה
 15 כְּלוּם, וְהַשֵּׁנִי מִן הַתַּעְרוּבוֹת הוּא בֶּן הַפְּלָה וְהָרִי יָבֵם
 16 אִשְׁתּוֹ אָחִיו³⁵.

(32) הוודאים. (33) שמא הם בני הכלה. (34) שמא הם
 בני הזקנה. (35) משנה, יבמות צט, א. אבל לייבם תחילה
 - אסור, שמא היא אשת בן אחיו, ואסורה לזר עד שתחלוץ
 (שם צט:).

17 ו. מִי שֶׁלֹּא שֶׁהָתָה אַחֵר מִיתַת בְּעֵלָה שֶׁלֹּשָׁה
 18 חֲדָשִׁים³⁶ וְנִשְׁאָת וְיָלְדָה³⁷, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תַּשְׁעָה
 19 לְרֵאשׁוֹן אִם בֶּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן, וְהָיָה לָהּ בָּנִים מִן
 20 הָרֵאשׁוֹן וּמִן הַשֵּׁנִי, אִם מֵת זֶה הַבֶּן הַסֶּפֶק - בְּנֵי
 21 הָרֵאשׁוֹן וּבְנֵי הַשֵּׁנִי חוֹלְצִין³⁸ לְאִשְׁתּוֹ וְלֹא מִיָּבֵם;
 22 שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן שֶׁיָּבֹא לְיָבֵם, שָׁמָּא אֵינּוּ אָחִיו
 23 מֵאָכִיו, וְהָרִי הוּא אָחִיו מֵאִמּוֹ בְּוָדָא, וְאִשְׁתּוֹ אָחִיו
 24 מֵאִמּוֹ אֲסוּרָה עָלָיו לְעוֹלָם מִשּׁוּם עָרוּה³⁹. וְכֵן זֶה
 25 הַבֶּן הַסֶּפֶק חוֹלֵץ לְנִשְׁוֹתֵיהֶן⁴⁰ וְלֹא מִיָּבֵם⁴¹.

(36) שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, והיה לה להמתין שלשה
 חדשים עד שתינשא לאחר, כדי שיוודע אם היא מעוברת,
 להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל
 פ"א מהל' גירושין הי"ח - ולא שהתה. (37) בחודש
 השביעי לנישואיה. (38) שמא אשת אחיהם מן האב היא
 זקוקה להם. (39) ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"א,
 ה"ז. (40) של הבנים הוודאים, שמא נשותיהם של אחים
 מן האב הן. (41) שמא הן של אחים מן האם בלבד,
 ואסורות עליו משום ערוה (משנה, יבמות ק:).

60 בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "ליבוים".

סלקו הלכות יבום וחליצה בסיעתא דשמיא

יום ש"ק ט"ז כסלו ה'תשע"ט

הלכות נערה בתולה

יש בכללן חמש מצות. שלש מצות עשה, ושתי מצות לא תעשה, וזהו פרטן: א) לקנס המפתה. ב) שישא האונס אנוסתו. ג) שלא יגרש האונס. ד) שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם. ה) שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם המצוה לענוש את האונס והמפתה נערה בתולה, כתב החינוך (מצוה תקנ"ז) "משרשי המצוה כדי לייסר הנבלים מן המעשה הרע הזה".

ובפנימיות העניינים, יש לומר שעניין זה ("בעלונו אדונים זולתך") בוודאי אינו שייך אצל כנסת ישראל, אבל האפשרות להוציא שם רע על ישראל הוא מכיון שבדקות דדקות יכול להיות שנופלים בתאוות היתר, וכפירוש הרמב"ן על הפסוק "קדושים תהיו" שתינתן מציאות של נבל ברשות התורה, "לפיכך בא הכתוב וציוה שנהיה פרושים מן המותרות".

ואם יטען אדם ויאמר שיש צורך בענייני מותרות כדי שיוכל להשלים את עבודת הבריורים, ובנוסף הרי כתוב בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) "דיין מה שאסרה לך תורה", וממילא אין להנזר מדבר שמותר עליפי תורה, הנה העצה לזה שיעסוק בתורה שאז יתבררו כל ענייניו בדרך ממילא. דוגמא לדבר, מה שאמרו חז"ל "חש בראשו יעסוק בתורה, חש בגרונו יעסוק בתורה, חש בכל גופו יעסוק בתורה, שנאמר ולכל בשרו מרפא" שלימוד התורה פועל רפואה, ועל-דרך-זה בשאר העניינים.

(עלפי י"ן מלכות' ספר נשים סימן יט)

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פָּרָק ראשון

1) ביאר בו רבינו דין הקנס באונס ובמפתה, נישואיהם עם האנוסה והמפותה, קטנה פחותה מבת שלוש או בוגרת אם יש להן קנס, והנערות שיש להן קנס ושאינן להן, בא עליה ומתה קודם שתעמוד בדין.

א. מי שפיתה בתולה² - קונסין אותו משקל חמשים²⁷ סלעים של כסף מזקק³. והוא הנקרא⁴ קנס⁵. וכן אם אָנס אותה⁶. וקנס זה מצות עשה של תורה,²⁹ שגאמר: ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה⁷ חמשים כסף.³¹

2) מאחר שלוש שנים עד שתבגור. (3) כסף טהור, שאין

1 התערובות⁵⁰ ונשאו נשים, ומתו חמשה האנשים⁵¹,
2 ונפלו חמש הנשים לפני חמשה הבנים הנדאין,
3 שאין אחד מהן יודע אי זו היא אשת אחיו - כיצד
4 תקנתו? ארבע מהן חולצין לאחת תחלה⁵²,
5 והחמישי ישא זו שגחלצה ארבע חליצות על כל
6 פנים.

49 ודאי. (50 בדפוסים קדומים: התערובת. 51) בני התערובת. (52) שכל אחד חייב לחלוץ לה מספק, שמה אשת אחיו היא.

7 יא. כיצד? אם אשת אחיו היא - הרי יבם אותה;
8 ואם אינה אשת אחיו - הרי היא אשת אח אחד
9 מארבעה, והרי חלצו לה ארבעתן תחלה⁵³. וכן
10 השנייה - חולצין לה ארבעה, והאחד מן הארבעה
11 יהיה זה שנשא הראשונה⁵⁴, והחמישי⁵⁵ ישאנה⁵⁶.
12 עד שנמצאו הבנים החמשה נשא החמש נשים
13 אחר שגחלצה כל אחת מהן ארבע חליצות⁵⁷.

53) והותרה להנשא לזר. (54) והוא לא ייבם אחרת עליה, כי מוטב שכל אחד מהם ייבם יבמה אחת, שמה יכוון וישא יבמתו אשת אחיו, ונמצא מקיים מצות ייבום. אבל כשאחד ישא חמשתן, נמצאו ארבעתן לא נתקיימה בהן מצות יבום, שהרי רק אחת היא אשת אחיו, והאחרות נכריות הן לו (יבמות צח:). (55) שלא חלץ לה. (56) שאפילו אינה אשת אחיו, הרי חלצו לה ארבעה האחרים והותרה לזר. וחוזרים השנים שייבמו, וחולצים לשלישית ושנים עמהם, והחמישי מייבם וכן כולם. (57) שאין אחד מהם רשאי לייבם עד שיחלצו לה הארבעה, שלא יפגע באיסור יבמה לזר (שם וברש"י). ושם בגמרא אמרו: "מקצתם כהנים ומקצתם שאינם כהנים, כהנים חולצים, שאינם כהנים מייבמם". כי אי-אפשר לכהנים שייבמו, הואיל וחליצה ארבע חליצות, שמה האחד החולץ היה יבמה וחליצתו חליצה, וכהן אסור בחלוצה, שאפילו ספק חלוצה אסור לו לננוס בתחילה, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ב הערה יז.

14 יב. ולעולם הזהר בכל הספקות הללו בעקרים⁵⁸
15 אלו: שכל מי שנסתפק לך שפא בת חליצה היא
16 לאיש זה או אינה צריכה לחליצה ממנו - אינה
17 נותרת להנשא לזר עד שיתחילץ לה אותו האיש. וכל
18 מי שנסתפק לך שפא ביאתה אסורה על איש זה,
19 בין מדברי תורה בין מדברי סופרים - אינה מתנבמת
20 לו. וכל שגחלצה חליצה מעלה או נבעלה בעילה
21 פשרה - התרה צרתה לזר⁵⁹.

(58) בכללים. (59) השווה לעיל פ"ה הי"א.

22 יג. ועל דרך זה תבין ותורה בכל הספקות שיאָרעו
23 לענין יבום וחליצה. שהרי בארנו כל העקרין
24 שעליהן תסמך, ותדע מי הוא שחולץ ומי הוא
25 שמיבם, ומי היא הפטורה מן החליצה ומן היבום
26 ומי היא הראויה ליבם⁶⁰.

23 ה. היתה אנוסה זו אסורה עליו, אפלו מחיביו
 24 עשה¹⁴ ואפלו שניה¹⁵ - הרי זה לא ישאנה¹⁶. וכן
 25 אם נמצא בה דבר זמה אחר שפנס¹⁷ - הרי זה
 26 יגרשנה. שנאמר: ולו תהיה לאשה - אשה הראויה
 27 לו.

14 שאיסור ביאתן אינו אלא במצות עשה בלבד.
 15 שאיסור ביאתה אינה אלא מדברי סופרים בלבד.
 16 שנאמר: "ולו תהיה לאשה" - באשה הראויה לקיימה
 הכתוב מדבר. 17 שזינתה תחתיו ונאסרה עליו.

ו. כהן גדול שאנס בתולה או שפתה אותה - הרי זה לא יכנס; מפני שהוא מצוה לקח את הבתולה¹⁸, ובשעה שישא זו אינה בתולה¹⁹. ואם פנס - יוציא בגט²⁰.

18 "והוא אשה בבתוליה יקח". 19 ובעולה לכהן גדול היא מחייבי עשה. 20 ואפילו אנוסת עצמו או מפותת עצמו, בכלל האיסור.

ז. אף על פי שנאמר באונס 'לא יוכל לשלחה' - פיון שקדמו עשה²¹, שנאמר 'ולו תהיה לאשה'²², הרי זה נחקו לעשה. ונמצאת זו מצות לא תעשה שנתקה לעשה, שאין לוקין עליה אלא אם לא קיים עשה שבה, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין. לפיכך, האונס שעבר וגרש - כופין אותו להחזיר, ואינו לוקה²³. מתה גרושתו קדם שיחזירה, או נתקדשה לאחר²⁴, או שהיה כהן שאסור בגרושה - הרי זה לוקה; שהרי עבר על לא תעשה, ואינו יכול לקיים עשה שבה²⁵.

21 שנכתב העשה בתורה לפני הלאו. 22 זו מצות עשה, ובסוף אותו פסוק נאמר: "לא יוכל שלחה". 23 שהעשה: ולו תהיה לאשה - "היא כפרתו ותקנתו על עבירת הלאו". 24 שאסור לו להחזירה. 25 "כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה, קיים עשה שבה - פטור, לא קיים עשה שבה (ואף על פי שלא בטלה בדיים, כגון במקרה שלפנינו, שמתה ואינו יכול להחזירה) - חייב".

ח. אין האונס או המפתה חייב בקנס עד שיבוא עליה [פדרכה] ובעדים²⁶, ואינו צריך התראה²⁷. ומאימתי יהיה לבת קנס? מאחר שלש שנים גמורות עד שתבגר. נבעלה בתוך שלש שנים - אין ביאתה ביאה²⁸. בא עליה משבגרה - אין לה קנס; שנאמר: נערה בתולה - לא הבוגרת.

26 שאם אין עדים אפילו יודה מעצמו אינו משלם קנס.
 27 אל תעשה זה, שאם תעשה תחייב קנס, שלא מצאנו התראה אלא במיתה או במלקות. 28 שבתוליה חוזרים.

ט. ואמת שיש לה אב ואמת שאין לה אב יש לה קנס. ואלו שאין להן קנס: הבוגרת, והממאנת²⁹, והאילונית³⁰, והשוטה והחרשת³¹, ומי שישא עליה שם רע בילדותה וכאו שנים והעידו שתבעה אותן

כמו תערוכת של נחושת או מתכת אחרת. 4 בלשון חכמים. 5 עונש ממון. 6 משלם קנס. 7 האנוסה.

ב. ואי זה הוא מפתה, ואי זה הוא אונס? מפתה - לרצונה, אונס - שבא עליה בעל כרחה. כל הנבעלת בשדה - הרי זו בחזקת אנוסה, ודנין אותה בדין אנוסה, עד שיעידו העדים שברצונה נבעלה. וכל הנבעלת בעיר - הרי זו בחזקת מפתה, מפני שלא זעקה, עד שיעידו העדים שהיא אנוסה, כגון ששלף לה חרב ואמר לה: אם תזעקי אהרג אותך.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הנבעלת בשדה הרי זו בחזקת אנוסה... וכל הנבעלת בעיר הרי זו בחזקת מפותה".

לפי זה, היה מקום לפרש שהפסוק "כי בשדה מצאה" הוא בדווקא, ולא שדיבר הכתוב בהווה כפירוש הפשוט של הכתוב, אבל יש לומר שעיקר החילוק בין שדה לעיר הוא שאין לה מושיע. ונראה שגם שדה וגם עיר שנקט הרמב"ם, הוא רק לדוגמא, לפי שעל-פי רוב, שדה הוא מקום שאין לה מושיעים, מה שאין-כן עיר. וזיל בתר טעמא.

(על-פי לקר"ש חזקו 1 עמוד 431 הערה 72)

ג. המפתה שלא רצתה להנשא למפתה, או שלא רצה אביה לתנה לו, או שלא רצה הוא לכנס - הרי זה נותן קנס⁸ והולף, ואין כופין אותו לכנס. ואם רצו וכנסה - אינו משלם קנס⁹, אלא כותב לה כתבה כשאר הבתולות¹⁰. אבל האנוסה שלא רצתה היא או אביה להנשא לאונס - הרשות בידם¹¹, ונותן קנס והולף. רצתה היא ואביה ולא רצה הוא - כופין אותה וכונס ונותן קנס¹²; שנאמר: ולו תהיה לאשה - הרי זו מצות עשה. אפלו היא חגרת או סומא או מצרעת - כופין אותה לכנס. ואינו מוציא לרצונה לעולם, שנאמר: לא יוכל לשלחה כל ימיו - הרי זו מצות לא תעשה.

8 מחוץ לדמי בושח ופגם. 9 אבל בושח ופגם נותן מיד לאביה בין נשאה בין לא נשאה. 10 שכתובתן מאתיים דינר, ואף על פי שכבר בעולה היא בשעת נישואיה, אין אומרים כתובתה מנה (מאה דינר), כדין כתובת בעולה, שאם כן לקחה מידת הדין, ונמצא חוטא נשכר, שהרי בתולה הייתה והוא פגמה, ואין זה בדין שירוויח בחטאו. 11 "ולו תהיה לאשה" תהיה - מדעתה. 12 ומוסיף גם בושח, צער ופגם.

ד. ואין לה כתבה. שלא תקנו חכמים כתבה לאשה אלא פדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, וזה אינו יכול להוציאה¹³.

13 שהרי מוזהר הוא בתורה לא לשלחה כל ימיו, ואין חוששים שמה יצערנה כל כך עד שתאמר לו איני רוצה בך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא באיסור "לא תעשה", ולא בחייבי עשה, וכל שכן שאין מלקות באלה שאינן אסורות אלא מדברי סופרים.

יג. היתה מחייבי מיתת בית דין⁴⁸, כגון ב⁴⁹ פתו ו⁵⁰ אשת ב⁵¹נו⁵⁰ ו⁵²כיוצא בהן, בין התרו בו בין לא התרו בו⁵¹ - פטור מן הקנס. ש⁵³נאמר: ולא יהיה אסון⁵² - ענוש וענשו⁵³. הא⁵⁴ אם היה שם אסון⁵⁵ - אין שם ענשו⁵⁶. ואף על פי שהריגת האשה בשגגה⁵⁷, שהרי לא נתכפרו לה⁵⁸, ש⁵⁹נאמר: פי יצאו אנשים ונגפו אשה. הא למדת, שלא חלק הפתוב באסון בין שוגג למזיד לפטור מן התשלומין. והרי הוא אומר: מפה נפש בהמה ישלמנה, ומפה אדם יומת. מה מפה נפש בהמה לא חלק הפתוב בין שוגג למזיד לחיבו בתשלומין⁵⁹, אף מפה נפש אדם לא חלק הפתוב בין שוגג למזיד לפטור מן התשלומין.

(48) ארבע מיתות נמסרו לבית דין של מטה לדון בהם על עבירות חמורות. (49) שאם בא עליה נידון בשריפה. (50) שאם בא עליה עונשו סקילה. (51) שפטור מעונש מיתה. (52) שנגף אשה הרה ויצאו ילדיה ולא מתה. (53) חייב לשלם דמי וולדות לבעל. (54) אבל. (55) שמתה האשה. (56) תשלומי דמי וולדות "שהרי נתחייב בדין גדול מזה". (57) ואינו חייב מיתה עליה. (58) שכל אחד נתכוון רק לחבירו, ולא לאשה. (59) שאין עונש מיתה למכה בהמה אלא עונש ממון בלבד, ואפילו בשוגג חייב לשלם שנאמר: פצע תחת פצע - לחייב על השוגג כמזיד.

יד. וכן הדין לכל עברה שיש בה מיתת בית דין, שאין בה תשלומין⁶⁰.

(60) כגון החובל בחברו בשבת (שחייב מיתת בית דין משום מפרק, אפילו היה שוגג פטור מן התשלומין או שזרק חץ בשבת מתחילת ארבע לסוף ארבע (אמות) וקרע בגד חבירו בהליכתו פטור מלשלם מפני שזריקת חץ בשבת ברשות הרבים היא עוון מיתת בית דין.

טו. בא עליה⁶¹ ומתה - הרי זה פטור מן הקנס; ש⁶²נאמר: ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה - לא לאבי המתה⁶². והוא, שתמות קדם שתעמד בדין⁶³.

(61) על כל נערה בתולה הכשרה לו. (62) אבי הנערה - משמע שהיא קיימת. (63) אבל עמדה בדין ותבעתו ואחרי כן מתה הרי זה חייב בקנס, שמשעה שעמדה בדין זכה בו האב.

פרק שני

(1) כלל בו דין המפתה שמשלם שלושה דברים והאונס חמשה, דין באו עליה שנים אחד כדרכה וכו', הנערות שאין להן בושת ופגם וצער, שאינו משלם קנס בהודאת פיו, אמרה אנסת אותי והוא מכחישה, שלשה דברים של מפתה וחמשה של אונס למי הם לאב או לבת, הכינה עצמה לכך לזנות אם חייב האונס בקנס.

לזנות עמה, והמגרשת מן הנשואין ועדין היא נערה בתולה³². אבל המגרשת מן הארוסין³³: אם נאנסה - יש לה קנס, וקנסה לעצמה³⁴; ואם נתפתתה - אין לה קנס³⁵.

(29) יתומה קטנה שהשיאה אמה או אחיה ומיאנה אחרי כן בבעלה. ואין לה קנס שאינה בחזקת בתולה הואיל ונישאת. (30) והטעם, כי האילונית אין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגר. (31) שאינן בנות דעת ואינן בחזקת בתולות. (32) כגון שנכנסה לחופה ומיד גרשה בעלה בחזקת שלא נבעלה, ובכל זאת אין לה קנס, כי כל שנכנסה לחופה הרי היא כבעולה. (33) שבחזקת בתולה היא. (34) שנאמר בקנס: "אשר לא אורשה" - "לא אורשה, לאביה", אורשה, לעצמה, אבל בושת ופגם - לאביה, שאין הארוסין מוציאם מרשות האב. (35) שהרי נתרצית ומחלה לו קנסה הראוי לה.

י. הגיורת והשבויה והמשחררת³⁶: אם נתגירה ונפדית ונשתחררה והיא פת שלש שנים או פחות - יש לה קנס³⁷, ואם היתה פת שלש שנים ויום אחד פשתגירה או פשתנפדית או פשתנשתחררה - אין לה קנס; הואיל וביאתן ביאה - הרי הן כבעולות³⁸.

(36) "שפחה כנענית" שנשתחררה. (37) לפי שבחזקת בתולות הן, ואפילו אם נבעלו, סופן לחזור בתולות כשאר הבתולות. (38) "כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בגיותן והשבויה בשבייתה".

יא. היתה בתולה זו אסורה על האונס או המפתה: אם היתה אחת מחייבי פרתות³⁹, כגון אחותו או דודתו והנדה וכיוצא בהן⁴⁰, או שהיתה מחייבי לאוין⁴¹; אם התרו בו - הרי זה לוקה ואינו משלם קנס, שאין אדם לוקה⁴² ומשלם⁴³; ואם לא היתה שם התראה⁴⁴ - הואיל ואינו חייב מלקות⁴⁵, הרי זה משלם קנס.

(39) שחייבה תורה על ביאתה עונש כרת. (40) והן האמורות בפרשת אחרי מות. (41) שנאסרה ביאתן בתורה ולא חייבה עליהם עונש כרת אלא מלקות בלבד. (42) שגם חייבי כריתות, שיש בהן איסור לא תעשה אם התרו בהם לוקים ונפטרו מידי כריתותם, שאם עשו תשובה אחר שלקו - בית דין של מעלה מוחל להם. (43) שנאמר: "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו" - "משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות", ובסמוך לו נכתב: ארבעים יכנו, שמחייבים אותו הכאה ולא ממון. (44) שלא הזהירוהו העדים: "אל תעשה כך, שזוהי עבירה וחייב אתה עליה מלקות". (45) שאין מלקות בלא התראה.

יב. היתה מחייבי עשה או שניה וכיוצא בהן⁴⁶ שאסורה מדברי סופרים, בין התרו בו בין לא התרו בו - חייב בקנס, שאין כאן מלקות⁴⁷.

(46) כגון חלוצה לכהן ונתינה לישראל. (47) אין מלקות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט"ז כסלו - ספר נשים - הלכות נערה בתולה קעא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 א. חֲמִשִּׁים פְּסָף שֶׁל קָנָס הֵם דְּמֵי הַנָּאָת שְׂכִיבָה
2 בְּלִבָּהּ. וְחֵיב הַמִּפְתָּה לְתֵן בִּשְׁתּוֹ וּפְגָם² יוֹתֵר עַל הַקָּנָס
3 הַקְּצוּב³ בַּתּוֹרָה. יִתֵּר עָלָיו הָאוֹנֵס, שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת
4 הַצַּעַר. שֶׁהַנִּבְעֵלָת בְּרִצּוֹנָה אֵין לָהּ צַעַר⁵, וְאֵינוֹסָה יֵשׁ
5 לָהּ צַעַר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאֵינוֹסָה: תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה⁶.
- (2) שׁע"י ביאתו פגמה ונפחתה מבתולה לבעולה, כמבואר
בסמוך ה"ו. (3) הקבוע. (4) לפי שנאמר בתורה: "ונתן
האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", הנאת
שכיבה - חמשים, אבל בושת ופגם שאינם מחמת הנאת
שכיבה, שהרי ישנם בשאר חובלים - לא נכללו כאן, ועליו
לשלם כשאר חובל ומזיק (כתובות מ:). (5) שם לט, ב: ב:
"פקחות שבה אומרות, מפותה אין לה צער". (6) ענינו זה
- הוא צער ביאתה. ואילו במפותה, האמורה בפרשת
משפטים (שמות כב, טו), לא הוזכר ענינו.
- 6 ב. נִמְצָא הַמִּפְתָּה מִשְׁלֵם שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: קָנָס וּבִשְׁתּוֹ
7 וּפְגָם; וְהָאוֹנֵס - אֲרֻבָּעָה⁷: קָנָס וּבִשְׁתּוֹ וְצַעַר וּפְגָם.
(7) כתובות לט, א.
- 8 ג. קָנָס שְׁוֵה בְּכַל. אֶחָד הֵבֵא עַל בַּת כֶּהֵן גְּדוּל וְאֶחָד
9 הֵבֵא עַל בַּת גֵּר אוֹ מְזוּזָה⁸ - קָנָסָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף⁹.
10 אֲבָל הַבִּשְׁתּוֹ וְהַפְּגָם וְהַצַּעַר אֵינָן שְׁוִין לְכַל, וְצָרִיכִין
11 שׁוּמְאָא¹⁰.
- (8) כלומר: בת מזוז. ובכתי"י התימנים: "או ממזרת". ואם
האונס אינו ממזור, והרי היא עליו באיסור לאו, על כרחנו
שכאן מדובר כשלא התרו בו, ראה למעלה פ"א הי"א.
(9) כלל הוא: כל ישיש לו קצבה, שכר קבוע מן התורה, שזה
בכל אדם (כתובות מ:). וכן אמרו בערכין יד, ב: "אחד
שאנס ופיתה את גדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל,
נותן חמשים סלעים". (10) הערכה.
- 12 ד. פִּיצַד שְׁמִין הַבִּשְׁתּוֹ? הַכֹּל לְפִי הַמְּבִישׁ
13 וְהַמִּתְבִּישׁ¹¹. שְׁאֵינוֹ דוֹמֵה מְבִישׁ נַעֲרָה חֲשׂוּבָה
14 וּמְשֻׁפָּחָה מִיַּחְסָה לְמְבִישׁ קִטְנָה עֲנִיָּה זַוִּיָּה, וְאֵינוֹ
15 דוֹמֵה מְתַבֵּישׁ מְאָדָם חֲשׂוּב וְגְדוּל לְמְתַבֵּישׁ מְאָדָד
16 מִהַנְּבָלִים וְקַל מִן הַקְּלָיִם¹².
- (11) כתובות מ, א. (12) שאדם קל שבייש, בשתו מרובה
(פ"ג מהל' חובל ומזיק ה"א, וכ"כ רש"י בבא-קמא פג:).
- 17 ה. וְלִפִּי זֶה רֹאִין הַדִּינִין מַעֲלָתוֹ וּמַעֲלָתָהּ, וְשְׁמִין
18 בְּמָה מְמוֹן רְאוּי לְאִבְיָהּ וְלִמְשַׁפְּחָתָהּ לְתֵן וְלֹא יֵאָרַע
19 לָהֶן דְּבַר זֶה מְאָדָם זֶה¹³, וְכִמְזוּהוּ¹⁴ חֵיב לְשִׁלְם.
- (13) הגדול לפי מעלתו, והנבל לפי פחיתותו. (14) כסכום
הממון שהיה ראוי ליתן.
- 20 ו. פְּגָם - לְפִי יַפְיָהּ. רֹאִין אוֹתָהּ כְּאֵלוֹ הִיא
21 שִׁפְחָה נִמְפָּרֵת בְּשׂוּק, בְּמָה הִיא שְׁוֵה בְּעוֹלָה
22 וְכִמָּה הִיְתָה שְׁוֵה בַּתּוֹלָה; שְׁאָדָם רוֹצֵה לְקַנּוֹת
23 שִׁפְחָה בַּתּוֹלָה, לְהַנָּה לְעַבְדוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּהַנְּתִיתוֹ
- 24 וְטוֹבָתוֹ¹⁵; וְרֹאִין בְּמָה פְּחָתָה וּיְשִׁלְם. צַעַר -
25 לְפִי קִטְנוּתָהּ וּבִנְיָן גּוֹפָה, וְלִפִּי שְׁנֵיו וְגוֹפוֹ.
26 אוֹמְדִין בְּמָה הָאָב רוֹצֵה לְתֵן וְלֹא תִצְטַעַר זֹו
27 מְזָה, וְיִתֵּן.
- (15) כתובות מ, ב. בעבד שיש לרבו קורת רוח הימנו, שזהיר
בעבודתו, ואף הוא רוצה לעשות לו נחת-רוח להטעימו טעם
בתולה (רש"י שם).
- 28 ז. הַמִּפְתָּה נוֹתֵן¹⁶ בִּשְׁתּוֹ וּפְגָם מִיַּד¹⁷, וְאֵינוֹ נוֹתֵן
29 הַקָּנָס אֲלֵא אִם בֵּן לֹא נִשְׁאַה; שְׁנֹאֲמַר: וְאִם מְאָן
30 יִמְאָן אֲבִיָּה לְתַתָּה לוֹ, כֶּסֶף יִשְׁקַל. אֲבָל הָאוֹנֵס נוֹתֵן
31 אֲרֻבָּעָה דְבָרִים מִיַּד¹⁸ וְכוֹנֵס. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁתִּרְצָה
32 לְהַתְגַּרְשׁ¹⁹ אוֹ תִתְאַלְמָן - אֵין לָהּ כְּלוּם²⁰.
- (16) לאביה. (17) אפילו כשנשאה לאשה. (18) כתובות
לט, ב. (19) אבל שלא לרצונה - אינו יכול לגרש, כמבואר
לעיל פ"א ה"ג, ז. (20) לכתובתה, ש"צא כסף קנסה
בכתובתה" (כתובות שם). וראה לעיל פ"א ה"ד.
- 33 ח. בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם, אֶחָד כְּדָרְכָהּ וְאֶחָד שְׁלֵא
34 כְּדָרְכָהּ: זֶה שִׁבָּא עָלֶיהָ שְׁלֵא כְּדָרְכָהּ, אִם הוּא
35 רֵאשׁוֹן - חֵיב כְּבִשְׁתּוֹ וּפְגָם²¹, וְאִם הוּא אַחֲרוֹן - חֵיב
36 כְּבִשְׁתּוֹ בְּלִבָּהּ, שֶׁכֶּבֶד נִפְגְּמָה²²; וְזֶה שִׁבָּא עָלֶיהָ
37 כְּדָרְכָהּ, בֵּין רֵאשׁוֹן בֵּין אַחֲרוֹן - חֵיב בְּקָנָס וּבִשְׁאָר
38 הַדְּבָרִים²³, אֲבָל אֵין בִּשְׁתּוֹ וּפְגָם שֶׁל בַּת שְׁלֵא נִבְעֵלָה
39 כְּלָל כְּבִשְׁתּוֹ וּפְגָם זֹו שֶׁנִּבְעֵלָה שְׁלֵא כְּדָרְכָהּ²⁴.
- (21) שגם בביאה שלא כדרכה נפגמה במקצת, אבל קנס אינו
חייב עד שיבוא עליה כדרכה, כמבואר לעיל פ"א ה"ח.
(22) ע"י הראשון. (23) וכן לכופו לישאנה אע"פ שאינו
רוצה. (24) כתובות מ, ב.
- 40 ט. כְּבַר הוֹדְעָנוּ²⁵ הַבְּנוֹת שְׁאֵין לָהֶן קָנָס, וְעֶשֶׂר הֵן:
41 הַבּוֹגְרָת, וְהַמְמַאֲנָת, וְהַמְגַרְשָׁת, וְהָאֵילוּנִית,
42 וְהַשׁוּטָה, וְהַחֲרֻשָׁת, וְהַגִּיּוֹרָת, וְהַשְּׁבוּיָה,
43 וְהַמְשַׁחֲרֻרָת, וְהַיּוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רַע. וְשְׂאָר הַבְּנוֹת יֵשׁ
44 לָהֶן קָנָס.
- (25) לעיל פ"א ה"ט-י.
- 45 י. כָּל בַּת שֵׁישׁ לָהּ קָנָס - יֵשׁ לָהּ בִּשְׁתּוֹ וּפְגָם; וְאִם
46 הִיא אֲנוּסָה - יֵשׁ לָהּ צַעַר. וְכָל בַּת שְׁאֵין לָהּ קָנָס -
47 כֶּף אֵין לָהּ לֹא בִּשְׁתּוֹ וְלֹא פְגָם, אִם נִתְפַּתְתָּהּ, וְכֵן אִם
48 נְאֻנְסָה²⁶; חוּץ מְבוֹגְרָת וּמְמַאֲנָת וְשׁוּטָה וְחֲרֻשָׁת²⁷.
- (26) ב'טור' אה"ע"ז סי' קעז - תמה על כך, איך אפשר לתלות
תשלומי בושת ופגם וצער בפטור קנס, ולדבריו אע"פ שאין
להן קנס - יש להן בושת ופגם, שהן דין ממון הנהוג בכל
חובל ומזיק. וגם ה'בית יוסף' שם תמה בזה. (27) שאם
נאנסו משלם, כמבואר בסמוך.
- 49 יא. פִּיצַד? הָאוֹנֵס אֶת הַבּוֹגְרָת וְאֶת הַמְמַאֲנָת, אֶף
50 עַל פִּי שְׁאֵין לָהֶן קָנָס - יֵשׁ לָהֶן בִּשְׁתּוֹ וּפְגָם²⁸

נשבעים, שהרי אפילו אם יודה יפטר, ועכשיו שכפר למה נשבעו, ראה בפ"א מהל' טוען ונטען הט"ו.

11 יג. אַמְרָה לֹ: אָנֶסֶת אוֹתִי³⁷, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא פִי
12 אָלָא פְתִיתִי³⁸ - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל
13 דְּמִי הַצֵּעֵר³⁹, וּמְשַׁלֵּם בְּשֵׁת וּפְגָם; שְׁהֲרִי הוֹדָה
14 בְּמִקְצֵת הַטַּעֲנָה, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר בְּמִקּוּמוֹ⁴⁰.

37) וחייב אתה לשלם לי גם הצער. (38) ופטור אני מהצער. (39) כדין מודה במקצת הטענה. (40) הל' טוען ונטען פ"א, ה"א. ולדעת הראב"ד אינו חייב להשבע, שאין כאן תובע הואיל והתשלומין אינם שלה אלא לאביה, והרי זו כאומרת: מנה לאבי בידך, והלה טוען: אין לו בידי אלא חמשים דינר שפטור, מפני שהוא כמשיב אבדה (שבועות לח:). ואם אביה בעצמו הוא הטוען, מניין ידע שהדבר היה באונס, וה'כסף משנה' מצדיק את דברי רבינו, שהבת נחשבת כתובעת עיקרית, ואע"פ שהתשלומין שייכים לאביה, הואיל ואינו זוכה בהם אלא על ידה, והיא - העומדת עמו לדין, כמבואר בכתובות מא, ב - הרי היא בעלת דברים ודינה כדין תובע ממש.

15 יד. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁל מִפְתָּהּ וְאֶרְבָּעָה שֶׁל אוֹנֶס -
16 הֲרִי הֵן שֶׁל אָבִי⁴¹, שְׁכָל שְׁבַח נְעוּרִים לֹ⁴². וְאִם אֵין
17 לָהּ אָבִי⁴³ - הֲרִי הֵן שֶׁל עֲצָמָהּ⁴⁴.

41) כתובות, שם. (42) שם. שנאמר (במדבר ל, יז): "בנעוריה בית אביה" - "כל שבח נעוריה - לאביה", שהכתוב תלאה בבית אביה (רש"י שם). (43) בשעה שנאנסה. (44) אבל יתומה שנתפתתה אין לה כלום, שהרי קנסה לעצמה והיא נתרצית ומחלה לו הכל, וכמבואר לעיל פ"א ה"ט.

18 טו. מִפְתָּה אוֹ אָנוּסָה שְׁלֹא תִבְעָה עַד שֶׁבְּגָרָה, אוֹ
19 עַד שֶׁנִּשְׁאָתָה⁴⁵, אוֹ עַד שֶׁמָּת הָאָב - הָאֶרְבָּעָה⁴⁶ דְּבָרִים
20 אוֹ הַשְּׁלֹשָׁה שְׁלֵה⁴⁷. עֲמָדָה בְּדִין וְתִבְעָה אוֹתָן, וְאַחַר
21 כֵּן בְּגָרָה אוֹ שֶׁנִּשְׁאָתָה - הֲרִי הֵן שֶׁל אָבִי⁴⁸. וְאִם מָת
22 הָאָב אַחַר עֲמִידָתָה בְּדִין - הֲרִי הֵן שֶׁל אַחִין, שֶׁהֵן
23 יוֹרְשֵׁי הָאָב; שְׁמַעַת שֶׁעֲמָדָה בְּדִין זָכָה בָּהֵן הָאָבִי⁴⁹.

45) והבגרות והנישואין מוציאים אותה מרשות אביה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"ב. (46) בכת"י התימנים: הרי הארבעה. (47) ואין מחילתה כלום, הואיל ובשעת בעילה היו השלושה דברים לאביה, ולא אמרו: נתפתתה אין לה קנס - כשקנסה לעצמה - אלא אם היתה בשעת הפיתוי ברשות עצמה, כמבואר בר"ן לכתובות מא, ב. (48) ואע"פ שעדיין לא גבתה אותם עד אחרי שנתבגרה - הרי הם של אב. (49) וממילא הוא מורישם לבניו הזכרים ולא לבת, שאינה בת ירושה במקום בנים זכרים (כתובות מא:). אבל אם לא הספיקה לתבעו בדין - ומת האב, אין זה ממון להורישו לבניו, שאין אדם מוריש זכות בתו (שנתנה לו תורה בבתו) לבנו. שהרי אילו היה מודה (הבועל) היה נפטר מלשלם את הקנס, כמבואר לעיל הי"ב. נמצא שקנס זה אינו ממון שיוורישו לבניו עד שיתחייב בדין. ואפילו תשלומי בושת ופגם שיש להם דין ממון, הושוו

1 וְצֵעֵר²⁹. וְהָאוֹנֶס שׁוֹטָה אוֹ חֲרֻשָׁת - מְשַׁלֵּם צֵעֵר
2 בְּלִבְדוּ³⁰. אֲבָל הַמִּפְתָּה אֶת פְּלֶן - פְּטוּר מִכְּלוּם³¹.

(28) בבגרת מפורש כן בכתובות לב. (וראה ברי"ף ורא"ש שם מ:). והטעם הוא, מפני שהבגרת בתולה היא, וכשאנסה ביישה ופגמה, וכן הממאנת כשנכנסה לחופה ועדיין לא נבעלה, אבל משנשאת ונבעלה אין לה פגם ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' קעז אות כה). [אבל צריך עיון, מהו החילוק בין ממאנת נכנסה לחופה ולא נבעלה ונתגרשה (למעלה פ"א ה"ט) שאין לה בושת ופגם, כמו שנראה למעלה ה"ן]. (29) כל אנוסה יש לה צער. (30) ואינו משלם בושת ופגם, שהשוטה אין לה בושת, וגם אין לה דמים להמכר בשוק (כתובות לב. ורש"י שם). וכן אמרו (בבא-מציעא פ:). "המוכר שפחה לחבירו, ואמר לו שפחה זו שוטה היא . . . הרי זה מקח טעות", הרי שאין לה דמים, וגם החרשת אין לה דמים, כמו שאמרו (בבא-קמא פב:). "חרשו - נותן לו דמי כולו" ('נחל איתן'). (31) כלל הוא שמפותה אין לה צער (למעלה ה"א). ולפיכך, שוטה וחרשת שאין להן בושת ופגם ("כנ"ל בהערה הקודמת) - אם נתפתו אין להן כלום. ובגורת וממאנת אע"פ שיש להן בושת ופגם וצער כנ"ל - אם נתפתו אין להן כלום, לפי שמחלו לו על הכל שהרי בגורת אינה ברשות אביה (פ"ג מהל' אישות ה"א) וממאנת יתומה היא. אבל נערה שנתפתתה, אע"פ שצער אין לה - משלם הוא קנס ובושת ופגם, שכיון שהיא ברשות אביה והכל שייך לו, אינה יכולה למחול לו. ואע"פ שהממאנת עדיין קטנה - מועילה מחילתה, הואיל והגיעה ל'עונת הפעוטות' שהיא מגיל שש ומעלה - לפי חריפות שכלה (ראה לעיל הל' אישות פ"ד ה"ז, ובגיטין נט.) וביחוד כשמחלה בפירוש - מחילתה מחילה. וזו מחמת הנאתה כאילו מחלה בפירוש ('תוספות' כתובות לט:) וכבר חידשו ה'תוספות' בכתובות קז. ש'הפעוטות' שמחלו מחילתן מחילה ('נחל איתן').

3 יב. אֵין אָדָם מְשַׁלֵּם קֶנֶס בְּכָל מְקוֹם בְּהוֹדָאת פִּי, אוֹ
4 אָלָא עַל פִּי עַדִּים³². לְפִיכֵן, הָאוֹמֵר: אָנֶסֶתִי אוֹ פְתִיתִי
5 בְּתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קֶנֶס. אֲבָל מְשַׁלֵּם בְּשֵׁת
6 וּפְגָם בְּהוֹדָאת פִּי³³. וְכֵן בַּת שֶׁתִּבְעָה אִישׁ בְּדִין
7 וְאֹמְרָה לֹ: אָנֶסֶת אוֹ פְתִיתִי אוֹתִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הָיוּ
8 דְּבָרִים מְעוּלִים³⁴ - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת³⁵;
9 שְׁאִלוֹ הוֹדָה, הֲיָה מְשַׁלֵּם לָהּ בְּשֵׁת וּפְגָם וְצֵעֵר עַל פִּי
10 עֲצָמוֹ³⁶.

32) שנאמר בקנס (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלהים, ישלם שנים" - ולא המרשיע את עצמו (בבא-קמא סד:). (33) שאלה דין ממון יש להם, והמודה בממון - משלם (כתובות מא:). (34) נמצא שהוא "כופר בכל", ופטור משבועה מן התורה. (35) שהשיאוהו חכמים להסיתו להודות ע"י השבועה, ע"פ הכלל: חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו בידו (בבא-מציעא ה:). ושבועה מדבריהם אינה חמורה כל-כך כשבועת התורה, וראה לעיל פ"ב מהל' אישות הכ"א, ובביאורנו. (36) ושמה ע"י פחד חומר עונש השבועה יודה וישלם. אבל על קנס לבדו אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיתעוררו בני אדם לזנות (ראב"ד וכסף-משנה). ולדעת ה'מגדל עוז' הרי זה כאנוס, שאם זו התחילה בעבירה והוא נגרר אחריה, הרי יצרו הלבישו ואנסו, כעין שאמרו בכתובות נא, ב: "יצר הלבשיה" (59) כתובות לו, ב. (60) לעיל פ"א ה"ט. (61) ולדעת הראב"ד, אין קדשה אלא זו שעומדת בקובה (אהל) של זונות, כענין שנאמר (בראשית לח, כא): "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ד ובביאורנו שם. וראה לקמן הל' איסורי ביאה פ"ח ה"ב.

פָּרָק שְׁלִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו שהמוציא שם רע חייב מלקות ומאה סלעים כסף, שאין דנין אותו אלא בפני הבית ובב"ד של כ"ג. שאסור לגרשה לעולם, נמצא בה דבר שהיתה אסורה עליו, כיצד הוצאת שם רע, שם רע של קידושין ראשונים, שהפטור מן הקנס מותר לגרשה, שאינו חייב עד שיבעול.

27 א. הַמוֹצִיא שֵׁם רַע עַל פֶּת יִשְׂרָאֵל², וְנִמְצָא הַדָּבָר
28 שֶׁקָּר - לוֹקָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּסְרוּ³ אוֹתוֹ. וְאַזְהַרָה שְׁלוֹ⁴
29 מֵ'לֹא תִלְךָ רֵכִיל בְּעַמִּיךָ⁵. וְנוֹתֵן לְאָבִיהָ מִשְׁקָל מָאָה
30 סְלָעִים כֶּסֶף⁶ מִזְקָק⁷. וְאִם הֵימָּה יְתוּמָה - הָרִי הֵם
31 שֶׁל עֲצֻמָּה⁸.

(2) אמר עליה שזנתה תחתיו אחרי שארסה, וכמבואר בסמוך ה"ו. (3) קיבלו חז"ל מ'גזירה-שוה' שייסור זה הוא מלקות (כתובות מו.). (4) שאין עונשים אלא-אם-כן מזהירים (סנהדרין נד.). (5) כתובות, שם. (6) ככתוב בתורה (דברים כב, יט.). (7) כסף טהור מכל תערובת שהיא. וראה לעיל פ"א ה"א, ובבכורות מט, ב. (8) כתובות מד, ב.

32 ב. וְהַמוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַקְּטָנָה אוֹ עַל הַבּוֹגֶרֶת -
33 פְּטוּר מִן הַקְּנָס וּמִן הַמְּלָקוֹת, וְאִינוֹ חַיֵּב עַד שְׂוִיעִיא
34 עַל הַנְּעִרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹצִיא אוֹתָהּ בְּתוּלֵי הַנְּעִרָה -
35 נְעִרָה מֵלֹא דָּבָר הַפְּתוּב⁹.

(9) בכל מקום כתבה התורה "נערה" (חסר ה"א), וכאן כתוב "נערה" (מלא ה"א). וראוי להעיר שגם בפסוק זה כתוב בספרינו: "הנערה" חסר, ואמנם בכתובות מד, ב - הוציאו דין זה מפסוק אחר "ונתנו לאבי הנערה" (דברים כב, יט) נערה מלא דיבר הכתוב, וכאן באמת נערה מלא (ראה בכסף-משנה). ואולי נתכוין רבינו להביא פסוק זה, שממנו אפשר למעט את הבוגרת, שכן אמרו בהרבה מקומות: "פרט לבוגרת שכלו בתוליה" (יבמות נט. כתובות צז:) ובפסוק שלפנינו מדובר בענין בתולים, לומר שהבוגרת אינה בדין זה ('מעשה ורוקח').

36 ג. אִין דְּנִין דִּין זֶה אֵלָא בַּפְּנֵי הַבַּיִת¹⁰ וּבֵית דִּין שֶׁל
37 עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה¹¹, מִפְּנֵי שְׂוִישׁ בְּדִין מוֹצִיא שֵׁם רַע
38 דִּינֵי נְפֻשׁוֹת; שֶׁאִם נִמְצָא הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר¹² - הָרִי
39 זֶה נְהַרְגֶתָּ. אֲבָל הָאוֹנֵס וְהַמְּפַתֶּה¹⁴ - דְּנִין בְּהֵן בְּכָל
40 זְמַן בְּשִׁלְשָׁה¹⁵, כְּמוֹ שְׂוִיתְבְּאָר בְּהַלְכוֹת סְנֵה־דְרִין¹⁶.

(10) בזמן שבית-המקדש קיים. (11) המוסמך לדון דיני נפשות (סנהדרין ב.). (12) שזנתה תחתיו. (13) ככתוב

לענין זה לקנס שאין אדם מורישם לבניו לפני עמידתה לדין, כמבואר ב'תוספות' שם.

1 טו. הַבֵּת שֶׁנִּתְאַרְסָה וְנִתְגַּרְשָׁה⁵⁰ - קִנְסָה לְבִדּוֹ⁵¹
2 לְעֲצֻמָּה⁵². נִאֲנָסָה אוֹ נִתְפַּתְתָּה⁵³ וְאַחַר כֵּן נִתְקַדְּשָׁה
3 לְאַחַר - קִנְסָה וּשְׂאָר הַדְּבָרִים לְאָבִיהָ, שְׂאִין הָאָרוּסִין
4 מוֹצִיאִין מִרְשׁוֹת אָבִי⁵⁴.

(50) דוקא נתגרשה, אבל ארוסה שלא נתגרשה - חייב עליה מיתה ואין שם קנס (כתובות לח. וברש"י), וכמבואר לעיל פ"א ה"ג. (51) ולא בושת ופגם. (52) אם נאנסה, והטעם מבואר לעיל פ"א ה"ט בביאורנו, שנאמר: "אשר לא אורשה" - לאביה, אבל אורשה לעצמה. וכל זה לענין קנס המדובר בפסוק זה, אבל בושת ופגם שלא הוזכרו כאן, שייכים לאביה, שעדיין לא יצאה באירוסייה מרשות אביה. וזהו שהדגיש רבינו: "קנסה לבדו לעצמה". ומובן שאם נתפתה אין לה כלום, שמחלה לו, וכאמור לעיל ה"ד. (53) כשהיתה פנויה. (54) אלא נישואין, כמו שמצינו בהפרת נדרים, שכל זמן שלא נישאת, אביה מיפר נדריה, ומשנישאת אינו יכול להפר (במדבר ל, ז). ולפיכך נישאת - קנסה לעצמה, נתארסה - קנסה לאביה (כתובות לט.).

5 יז. אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: אַל תַּחֲלֵל אֶת
6 בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ - שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָעָב: הוֹאִיל וְלֹא חִיבָה
7 תּוֹרָה מְפַתֶּה וְאוֹנֵס אֵלָּא שְׂוִיתָן מְמוֹן לְאָב, הָרִינִי
8 שׁוֹכֵר⁵⁵ בְּתֵי הַבַּתּוּלָה לְזֶה לְבוֹא עֲלֶיהָ בְּכָל מְמוֹן
9 שְׂאָרְצָה, אוֹ אֲנִיחַ זֶה לְבוֹא עֲלֶיהָ בַּחֲנָם, שְׂוִישׁ לוֹ
10 לְאָדָם לְמַחֵל מְמוֹנוֹ לְכָל מִי שְׂוִיעָה; לְכָף נֶאֱמַר:
11 אַל תַּחֲלֵל אֶת בִּתְּךָ. שֶׁזֶה שְׂוִיתְבָּה תּוֹרָה לְאוֹנֵס
12 וּלְמְפַתֶּה מְמוֹן וְלֹא מְלָקוֹת - בְּשְׂאָרְע הַדָּבָר מְקַרְה,
13 שֶׁלֹּא מִדַּעַת אָבִיהָ וְלֹא הַכִּינָה עֲצֻמָּה לְכָף, שֶׁדָּבָר זֶה
14 אִינוֹ הוֹנֶה תְּמִיד וְאִינוֹ מִצּוּי; אֲבָל אִם הֵנִיחַ בְּתוֹ
15 הַבַּתּוּלָה מוֹכְנֶת לְכָל מִי שְׂוִיבֹא עֲלֶיהָ - גּוֹרֵם
16 שֶׁתִּמְלֹא הָאָרֶץ זְמָרָה⁵⁶, וְנִמְצָא הָעָב נוֹשֵׂא בְּתוֹ וְהָאָח
17 נוֹשֵׂא אַחֲוֹתָיו, שֶׁאִם תִּתְעַבֵּר וְתִלְד - לֹא יוֹדַע בֶּן מִי
18 הוּא⁵⁷. וְהַמְּכִין בְּתוֹ לְכָף - הָרִי הִיא קִדְשָׁה, וְלוֹקָה
19 הַבּוֹעֵל וְהַנְּבַעֵל מִשּׁוּם 'לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁה'. וְאִין
20 קוֹנְסִין אוֹתוֹ. שֶׁלֹּא חִיבָה תּוֹרָה קִנְס אֵלָּא לְאוֹנֵס
21 וּמְפַתֶּה⁵⁸; אֲבָל זֶה שֶׁהַכִּינָה עֲצֻמָּה לְכָף, בֵּין מִדַּעַתָּה
22 בֵּין מִדַּעַת אָבִיהָ - הָרִי זֶה קִדְשָׁה. וְאִסוּר קִדְשָׁה אֶחָד
23 הוּא בֵּין בַּתּוּלָה בֵּין בְּבַעֲוָלָה. לְפִיכָף אָמְרוּ
24 חֻקִּים⁵⁹, שֶׁהַיּוֹצֵא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע בְּיַלְדוּתָהּ - אִין לָהּ
25 קִנְס, כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנוֹ⁶⁰; שֶׁהָרִי זֶה בְּחֻזְקָת שֶׁהַפְּקִירָה
26 עֲצֻמָּה לְדָבָר זֶה בְּרִצּוֹנָה⁶¹.

(55) כלומר: משכיר. והשווה פ"ז מהל' דעות ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה, שגם שם כוונתו "השכיר". וזהו סגנון עתיק של רבותינו ז"ל. (56) כלשון הפסוק: "אל תחלל... ומלאה הארץ זמרה". (57) סנהדרין עו, א. ויבמות לו, ב. והשווה פט"ו מהל' איסורי ביאה הכ"ט. (58) וזה אינו מפתה אלא מפותה, שהקדשה גורמת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26) שמלמדים את האשה לומר איני רוצה בו, וממילא אין צורך בדחיית ה'לא תעשה' (כתובות מ. וברש"י לענין אונס, והוא הדין למוציא שם רע, שכן התלמוד עצמו משווה אותם זה לזה, כמבואר שם מד, ב שהקשו מדין מפתה לדין מוציא שם רע - 'מעשה רוקח').

15 ו. פיצד הוצאת שם רע? הוא שייבוא לבית דין
 16 ויאמר: נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים.
 17 וכשבקשתי על הדבר נודע לי שזנתה תחתי אחר
 18 שארסתי, ואלו הם עדי שזנתה בפניהם. ובית דין
 19 שומעין דברי העדים וחוקרין עדותן. אם נמצא
 20 הדבר אמת - נסקלת; ואם הביא האב עדים, והזנמו
 21 העדים שהביא הפעל²⁷, ונמצא שהעידו שקר -
 22 יסקלו²⁸, וילקה הוא, ונותן מאה סלעים. ועל זה
 23 נאמר: ואלה בתולי בתי - אלו העדים שזנמו עדי
 24 הפעל. חזר הפעל והביא עדים אחרים והזנמו עדי
 25 האב - הרי הנערה ועדי אביה נסקלין²⁹. על זה
 26 נאמר: ואם אמת היה הדבר הזה. מפי השמועה³⁰
 27 למדו, שפרשה זו יש בה עדים, וזוממין, וזוממי
 28 זוממין³¹.

27) שעדי האב אמרו לעדי הבעל: היאך אתם מעידים שזינתה ביום זה ובמקום זה, והלא ביום זה הייתם עמנו במקום אחר, וזוהי הזמה. (28) עושים בהם כאשר זממו לעשות לה. (29) שהרי זממו להרוג עדי הבעל, והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (30) דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני ויש לו גם אסמכתא בפסוק, קוראו רבינו: "מפי השמועה" (יד מלאכי). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד, ובביאורנו. (31) "ירושלמי" כתובות פ"ד ה"ד: אמר רבי יוסי בי רבי בון, הפרשה הזו יש בה עדים וזוממיהן וזוממי וזוממיהן, הבעל אומר [את האשה הזאת לקחתי - ולא מצאתי לה בתולים - דברים שם, יד] הרי עדים שזינתה בבית אביה, והביא האב עדים להזים עדי הבעל [לאמר: "ואלה בתולי בתי"] והביא הבעל עדים להזים עדי האב [כמו שנאמר: "ואם אמת היה הדבר הזה"]. וראה להלן הי"ב.

29 ז. הוציא עליה שם רע והיא בוגרת, אף על פי
 30 שהביא עדים שזנתה תחתי פשהיתה נערה - הרי
 31 זה פטור מן המלקות ומן הקנס³². ואם נמצא הדבר
 32 אמת - הרי זו תסקל; אף על פי שהיא בוגרת,
 33 הואיל ובעת שזנתה נערה היתה³³.

32) שהרי עקימת שפתיו גורמת לו להתחייב ללקות ולשלם, והעקימה היתה כשהיא בוגרת, והתורה אמרה: "וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה" - ולא לאבי הבוגרת. (33) ומעשיה גרמו לה, והמעשה התקיים בעודה נערה שדינה בסקילה, וכן רומז הכתוב: והוציאו את הנערה, ולא אמר - והוציאוה, לומר לך: הנערה - שהיתה כבר, ועכשיו היא בוגרת (כתובות מה:). אבל אם זינתה בהיותה בוגרת - אינה חייבת סקילה אלא חנק (להלן פ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ד).

(דברים כב, כ): "ואם אמת היה הדבר . . . והוציאו את הנערה . . . וסקלוה", וכבר נפסקה הלכה: "אין דינים דיני נפשות אלא בזמן הבית" (עבודה זרה ח: ובהל' סנהדרין פי"ד ה"א). (14) שאין בהם דיני נפשות. (15) מומחים, הסמוכים בארץ ישראל (לשון רבינו בהל' סנהדרין פ"ה ה"ח). (16) פרק ה. "וכיום שאין דיינים מומחים (סמוכים), מגדים אותו עד שיפייס את חבריו, וכשנותן לו שיעור (כסף) מה שראוי ליתן - מתירים לו" (שו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ב, ע"פ דברי הרי"ף בבא-קמא פ"ח מתקנת הגאונים). והשווה פ"ה מהל' סנהדרין ה"ז. והרא"ש בבא-קמא פ"ח ס"ג הביא תשובת הגאונים בזה: "נהגו חכמים אחרונים לנדותם עד שיפייסו בממון או עד שירבה עליו רעים ויפייסו בדברים". ובשו"ע אהע"ז סי' קעז ס"ה, פסק: "הנטען (חשוד) על הפנויה . . . אם ודאי בא עליה מצוה לכונסה, אבל אין כופין על כך".

1 ד. ומצות עשה של תורה שתשב אשת מוציא שם
 2 רע תחתי לעולם, שנאמר: ולו תהיה לאשה. אפלו
 3 עורת או מפת שחין¹⁷. ואם גרשה - עבר על לא
 4 תעשה, שנאמר: לא יוכל לשלחה כל ימיו. וכופין
 5 אותו ומחזיר ואינו לוקה, כמו שבארנו באונס¹⁸.
 6 ואם קדם אחד וקדשה¹⁹, או שמתה, או שהיה כהן
 7 שאסור בגרשה - הרי זה לוקה על גרושה²⁰.

17) וכתוב ב'מורה נבוכים' ג, מט: . . . "הלא תסתכל ברוב יושר אלו החוקים ומשפטים צדיקים, אין שפטו במוציא שם רע, כי אין ספק כי זה האיש הרע לא אהב אשתו אשר הוציא עליה שם רע . . . ואילו היה רוצה לגרשה . . . לא היה לו מונע, אך היה מתחייב לתת חזקה (כתובתה) הראוי לה, ושם לה עלילות דברים כדי להפטר ממנה בלא תשלומין . . . והוא חמשים כסף, כי זהו מוהר הבתולות הקצוב בתורה, ומפני זה גזר עליו ה' לשלם מאה כסף, נמשך אחר העיקר: אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו, וכדין עדים זוממים, כן זה המוציא שם רע, חשב להפסידה חמשים כסף . . . ישלם מאה . . . והיה ענשו על בחירתו התאוה ובקשו ההנאה לבד, שנתחייב להחזיק בה עולמית . . . כי לא הביאו אל כל זה רק היותה כעורה בעיניו, כן ירפאו המדות הרעות כשהיה רופאם המצוה האלוקית". (18) לעיל פ"א ה"ז. (19) ונאסרה עליו ע"ז, כמבואר לעיל פי"א מהל' גירושין הי"ב. (20) כמבואר לעיל פ"א ה"ז.

8 ה. נמצא בה דבר זמה²¹, או שנמצא²² אסורה עליו
 9 מחיבי לארין או מחיבי עשה, ואפלו שניה - הרי
 10 זה יגרשנה בגט; שנאמר: ולו תהיה לאשה - אשה
 11 הקרואה לו²³. ולמה לא יבוא עשה²⁴ וידחה את לא
 12 תעשה, בין במוציא שם רע בין באונס²⁵, וישא זו
 13 האסורה לו? שהרי אפשר שלא תרצה היא לישוב,
 14 ונמצא עשה ולא תעשה קמין²⁶.

(21) מבואר לעיל פ"א ה"ה. (22) בדפוס רומי: שנמצא = שנמצאה. (23) 'ספרי', פרשת כי-תצא (דברים כב, יט). (24) של: "ולו תהיה לאשה". (25) ראה לעיל פ"א ה"ה.

17 רַע (עַל הַבְּעִילָה) פְּדֻרָהּ⁴⁶. בְּעִלָּה שְׁלֹא פְדֻרָהּ
18 וְאָמַר: לֹא מְצֵאתִיהָ בְּתוּלָהּ⁴⁷ - פְּטוּר⁴⁸, וּמְכִין אוֹתוֹ
19 מִכַּת מְרֻדוֹת⁴⁹.

(45) כרבי אליעזר בן יעקב, בכתובות מו, א. (46) שנבעלה לאחר כדרכה, שהרי נאמר בו: "ולא מצאתי לה בתולים" - במקום בתולים. הרי שהמדובר כאן כשהבעל בא עליה כדרכה, וגם הוצאת השם הרע היא, שזינתה כדרכה (כתובות מו. ומו: וברש"י שם). (47) שהביא עדים המעידים שזינתה תחתיו. (48) מקנס וממלקות. (49) מדברי סופרים, כאילו לא בעל כלל שלוקה מכת מרדות (כתובות מה:). וראה למעלה פ"ג מהל' אישות, הכ"א "מכת מרדות" מה היא.

20 יֵא. וְכֵן אִם אָמַר: לֹא מְצֵאתִיהָ בְּתוּלָהּ, וְלֹא אָמַר:
21 שְׁזִנְתָהּ תַּחְתִּי⁵⁰; אוֹ שְׁאָמַר: זִנְתָהּ תַּחְתִּי, וְלֹא הֵבִיא
22 עֲדִים, אֲלֵא בָּאוּ מְאֲלִיָּהֶם - הָרִי זֶה פְּטוּר⁵¹, אַף עַל
23 פִּי שְׁהַעֲדִים נִהְרָגִים אִם הוֹזְמוּ⁵².

(50) ויתכן שנבעלה בהיותה עדיין פנויה. (51) מקנס וממלקות (כתובות מו.). (52) שהרי העידו עליה להרגה, ואילו לא הוזמו היתה נהרגת.

24 יֵב. זֶה שְׁנֵאמַר בְּתוּרָה: וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה - לְשׁוֹן
25 כְּבוֹד⁵³, שְׁנוּשָׁאִין וְנוֹתְנִין בְּסִתְרֵי הַדְּבָרִים⁵⁴. וְכֵן זֶה
26 שְׁיֵאמַר הָאֵב: אֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי - הֵן זִמְמֵי עֲדֵי
27 הַבְּעִילָה⁵⁵. וְזֶה שְׁנֵאמַר: וְאִם אָמַת הָיָה הַדְּבָר תִּהְרַג -
28 כְּשִׁזְנָתָה⁵⁶ אַחַר הָאֲרוּסִין בְּעֲדִים, שְׁנֵאמַר: לְזִנּוֹת בֵּית
29 אָבִיהָ; אֲבָל קִדְּם הָאֲרוּסִין - כְּכֹר אִמְרָה תוּרָה בָּהּ⁵⁷
30 שְׁהִיא פְּטוּרָה מִכָּלֹם, וּבְעִלָּה חֵיב בְּתַשְׁלוּמֵי מְמוֹן
31 בְּלֵבָב, בֵּין פְּתָה בֵּין אָנֶס.

(53) ואע"פ שלפי מה שפסק רבינו (הלכה י) שאינו חייב אלא אם בעל אותה, אפשר לפרש שמלה ממש, שיפרשו את הסודר או הסדין לראות דם הבתולים שעליו, כמו שאמרו בגמרא שם, נראה לו לרבינו שיותר מסתבר לפרשה בלשון כבוד ('מאירי' שם, וכסף-משנה). (54) לבדוק אם אמת הדבר אם לא, וכמו שאמרו בכתובות מו, א: "ופרשו השמלה - פרשו מה ששם לה. . . מלמד שבאים עדי של זה ועדי של זה, ובוררים את הדבר כשמלה חדשה". וכן הוא ב'ספרי' פרשת כִּיתָצָא (דברים כב, יז): "ופרשו השמלה - יחווור דבריהם כשמלה", יליבנו דבריהם להוציא דבר לאמיתו כשמלה חדשה (רבינו הלל, בפירושו שם). ונקט מליצת "שמלה חדשה" ע"פ מה שנאמר במלכים-א יא, כט: "והוא מתכסה בשמלה חדשה" - ודרשו חז"ל בסנהדרין קב, א - מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי, הרי ש"שמלה חדשה" משמשת משל לדבר ברור ונקי מכל פגם ('הכתב והקבלה'). (55) ראה למעלה ה"ו. (56) [כלומר, לא די שיתבררו דברי טענתו של הבעל שלא נמצאו בתולים לנערה, אלא צריך שיעידו עדים שראוה שזינתה]. (57) דברים כב, כט.

סְלָקוּ הַלְכוֹת נְעֵרָה בְּתוּלָהּ

1 ח. כֹּל נְעֵרָה שְׁאִין לָהּ קָנֶס אִם נִאָּנְסָה אוֹ נִתְפַּתְתָּה³⁴,
2 כִּף הַמוֹצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע פְּטוּר מִן הַמְּלָקוֹת וּמִן
3 הַתַּשְׁלוּמִין³⁵. וְכֵן הַכּוֹתֵית שְׁנֵתְגַיְרָה וְהַשְּׁפָחָה
4 שְׁנִשְׁתַּחֲרָרָה פְּחוּתָה מִכַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים³⁶, אֲפִלוּ הִיְתָה
5 הוֹרְתָה³⁷ שְׁלֹא בְּקֻדְשָׁהּ³⁸ וְלִדְתָהּ בְּקֻדְשָׁהּ³⁹, הַמוֹצִיא
6 עֲלֶיהָ שֵׁם רַע - פְּטוּר מִן הַקָּנֶס וּמִן הַמְּלָקוֹת;
7 שְׁנֵאמַר: כִּי הוֹצִיא שֵׁם רַע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל - עַד
8 שְׁתַּהֲיֶה הוֹרְתָהּ וְלִדְתָהּ בְּקֻדְשָׁהּ⁴⁰.

(34) ראה לעיל פ"א ה"ט. (35) שהרי רובן בחזקת בעולות הן לפני אירוסייהן, ואין יטעון: לא מצאתי לכתך בתולים. והאילונית נקראת קטנה עד שתהיה בת עשרים שנה, ואין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגרות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ד-ה. וכבר נתבאר שהמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת, פטור מן הקנס ומן המלקות. (36) שאף אם נבעלו אז - אין ביאתן ביאה והרי הן בתולות, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ג. (37) ההריון של אמה, בה. (38) בהיות אמה גויה או שפחה כנענית. (39) שלאחרי שנתעברה אמה, נתגיירה או נשתחררה, וילדתה כשהיא גיורת. (40) ואע"פ שנאמר כאן "על בתולת ישראל", וזו גיורת היא ואינה בכלל "ישראל" סתם (ראה יבמות עד: וסוכה כח: וב'תוספות' שם ד"ה לרבות) - כאן ישנו ריבוי מיוחד לרבות את הגיורת, כמפורש בכתובות מד, ב.

9 ט. קִדַּשׁ נְעֵרָה וְגִרְשָׁהּ, וְחָזַר וְקֻדְשָׁהּ, וְהוֹצִיא עֲלֶיהָ
10 שֵׁם רַע, וְהֵבִיא עֲדִים שְׁזִנְתָהּ תַּחְתִּי בְּקֻדְשׁוֹ
11 הָרָאשׁוֹנִים, וְנִמְצְאוּ זִמְמִים - הָרִי זֶה פְּטוּר⁴¹. וְכֵן
12 אִם הִיְתָה יְבָמָתוֹ שְׁכַנְסָהּ, וְהוֹצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע,
13 וְהֵבִיא עֲדִים שְׁזִנְתָהּ תַּחַת קֻדְוִשֵׁי אָחִיו⁴², וְנִמְצְאוּ
14 זִמְמִים - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַמְּלָקוֹת וּמִן
15 הַתַּשְׁלוּמִין⁴³. וְכֹל הַפְּטוּר, אִם רָצָה לְגַרְשׁ - יִגְרַשׁ⁴⁴.

(41) בעיא שלא נפשטה, בכתובות מו, א. וספק ממון - להקל, ולפיכך פטור מקנס. והוא-הדין לענין מלקות שבמקום מיתה עומדת (סנהדרין י). וספק נפשות להקל (משנה-למלך). (42) המת. ואסורה ליבם, לפי שפטורה מן החליצה ומן היבום (פ"ו מהל' יבום וחליצה ה"ט) והרי היא כאשת אחיו שלא במקום מצוה. (43) כתובות, שם. שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה, לזה ולא ליבם. כי אבי הנערה לא נתנה לאיש הזה היבם. וב'ירושלמי' כתובות פ"ד ה"ד, דורש דין זה מהכתוב: את האשה הזאת לקחתי, פרט לשומרת יבם, כי היבמה לא לקחה הוא בכחירתו אלא מן השמים הקנוה לו, שמת אחיו ונפלה ליבום לפני זה. (44) כי לא נצטוה על ה'עשה': 'ולו תהיה לאשה'. [וכוונתו רק על המוציא שם רע על נישואי אחיו שפטור מקנס מצד ודאי, אבל ההלכה הראשונה של הוצאת שם רע על הנישואין הראשונים שנשאר בספק, והוא פטור רק מפני ספק ממון לקולא (למעלה הערה מ) - ברור שאסור לגרשה מספק, ועי' משנה-למלך].

16 י. אִינוּ חֵיב עַד שִׁיבְעַל אוֹתָהּ פְּדֻרָהּ⁴⁵ וְיוֹצִיא שֵׁם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ט"ז כסלו תשע"ט

במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה".

ד. ומשיניחם המביאם בעזרה התרו לפהן ואף על פי שעדין לא התודה עליהן, שאין הקריאה מעכבת אכילתן. ובפורים שניצאו חוץ למחיצתן¹⁴ וחזרו¹⁵ - מתרין באכילה¹⁶.

14 חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. 15 אבל בחוץ אסורים. 16 ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביוצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשעריך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין".

ה. אכילת בפורים - באכילת תרומה לכל דבריו. יתר בפורים¹⁷: שהן¹⁸ אסורין לאונן, וטעונין הבאת מקום¹⁹, וכהן²⁰ טהור שאכל בפורים טמאים - לוקה, פשם²¹ שלוקה ישראל טהור שאכל מעשר שני שנטמא. מה שאין בן בתרומה²².

17 על התרומה. 18 הביכורים. 19 שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'". 20 ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קתני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידי שמים, כאוכל תרומה טמאה. 21 שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. 22 שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה.

ו. ומניין שהפורים אסורין לאונן? שהרי נאמר בהן: ושמחת בכל הטוב; מפלל שהוא חייב לאכלן בשמחה²³, לא באנינות²⁴. והאכלן באנינות - מפין אותו מפת מרדות²⁵.

23 כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. 24 אפילו אנינות של תורה. 25 כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה.

ז. הפורים טעונין פלי, שנאמר: ושמחת בטנא. ומצוה מן המבחר להביא פל מין ומין²⁶ בכלי בפני עצמו²⁷; ואם הביאם בכלי אחד - יצא. ולא יביאם בערבוב²⁸, אלא שעורים מלמטה²⁹, וחסים על גביהן, וזיתים על גביהן, ותמרים על גביהן,

יום ראשון י' כסלו ה'תשע"ט

הלכות בפורים עם שאר מתנות פהנה שבגבולין

פרק שלישי

1 יבאר שהביכורים נותנין אותם לאנשי משמר, ושהם קרויין תרומה. כהן שאכל ביכורים חוץ לירושלים, אחרי שנכנסו לתומה. מאימתי הותרו לכהן. ואם הקריאה מעכבת אכילתן. ביכורים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו. ומה בין אכילת ביכורים לתרומה. שהביכורים טעונין כלי, ושלא יביאם בערבוביא. ואם הכלי הוא לכהן. תורים ובני יונה שמביאין עם הביכורים. ושיתודה עליהם. אם יש לאדם רשות ליתן הביכורים לעבדו בדרך. והסדר של התנופה. אם הביכורים טעונים לינה.

א. הפורים נותנין [אותן] לאנשי משמר² והן מחלקים אותן ביניהן, פקדשי המקדש³. וכבר בארנו שהן קרויין תרומה. ולפיכך, זר⁴ שאכל בפורים בכל מקום⁵ - חייב מיתה בידי שמים⁶. והוא שיאכלם מאחר שנגנסו לחומת ירושלים.

2 כלומר, לכהנים של המשמר העובד באותה שעה. 3 כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין מחלקים. 4 מי שאינו כהן. 5 כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה להן. 6 כתרומה.

ב. היו מקצתן⁷ בפנים⁸ ומקצתן בחוץ: זה שבפנים - חייבין עליו⁹ מיתה, והרי הוא הקדש¹⁰ לכל דבריו; וזה שבחוץ - הרי הוא חלין לכל דבריו.

7 של פירות הביכורים. 8 בתוך החומה. 9 זרים האוכלים אותה. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. 10 שהרי הם כתרומה ותרומה קרוייה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש.

ג. פהן¹¹ שאכל בפורים חוץ לירושלים מאחר שנגנסו לפנים מן החומה¹² - לוקה מן התורה. שנאמר: לא תוכל לאכל בשעריך וגומר ותרומת ידך; והם הפורים, כמו שבארנו בהלכות תרומה. וכן¹³ אם אכלן הפהן בירושלים קדם הנחה בעזרה - לוקה מן התורה כמי שאכלן בחוץ; לפי שהן טעונין הנחה בעזרה, שנאמר: והנחתו לפני מזבח יי אלהיך.

11 ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. 12 שהרי קודם לכן הם כחולין. 13 משנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 הפסלים היו קרבים עולות⁴², ואלו שפדיהן היו נתנין
14 לכהנים⁴³.

(40) להידור מצוה. (41) ולא היו נותנין אותן על גבי הסלין, שלא ינבלו הביכורים. (42) שהרי נדבת עוף אינה באה אלא עולה. (43) [ואין בזה משום מביא חולין בעזרה, כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל].

15 י. מצות עשה⁴⁴ להתודות⁴⁵ במקדש על הפפורים
16 בשעה שמביאם. מתחיל וקורא: הגדת⁴⁶ היום ליי
17 אלהיך פי באתי אל הארץ וגומר. ארמי⁴⁷ אבד אבי.
18 עד שיגמר כל הפרשה עד אשר נתת לי יי⁴⁸. ואין⁴⁹
19 קורין אותה אלא בלשון הקדש; שנגמר; וענית
20 ואמרת - בלשון הזאת⁵⁰.

(44) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך". (45) היינו להודות לה'. (46) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא ציווי. (47) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך", שאף הוא אינו אלא ציווי. (48) ואינו מסיים הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוקיך וגו'", שאף הוא אינו אלא ציווי. (49) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך. ולהלן הוא אומר וענו הלוים וכו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש". (50) בגמרא שם לג. למדו זאת בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות וקולות "וענו הלוים ואמרו", ושם למדו עוד בגזירה שווה, נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר והאלוקים יענו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש.

21 יא. בראשונה, כל מי שהיה יודע לקרות⁵¹ - קורא,
22 וכל מי שאינו יודע לקרות⁵² - מקריין אותו. נמנעו
23 אלו שאין יודעין לקרות מלהביא⁵³, פדי שלא
24 יקלמו. התקינו בית דין, שיהיו מקריין את מי שהוא
25 יודע פמי שאינו יודע.

(51) פרשת ביכורים בלשון הקודש. (52) "מפני שכל בני אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים) לשון הקודש. (53) ביכורים.

26 יב. המביא את הפפורים - יש לו רשות לתנם
27 לעבדו וקורבו בכל הדבר⁵⁴ עד שמגיע להר הבית.
28 הגיע להר הבית - נוטל הסל על כתפו הוא
29 בעצמו⁵⁵, ואפלו היה מלך גדול שבישראל⁵⁶,
30 ונכנס⁵⁷ עד שמגיע לעזרה, וקורא ועודו הסל על
31 כתפו: הגדתי היום ליי אלהיך וגומר⁵⁸, ומוריד הסל
32 מעל כתפו ואוחזו בשפתיו, והכהן מניח ידו תחתיו
33 ומניף, וקורא⁵⁹: ארמי אבד אבי וירד מצרימה
34 וגומר, עד שגומר כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח
35 בקרן דרומית מערבית בדרומה של קרן, וישתחוה⁶⁰

1 ורמונים על גביהן, ותאנים למעלה מן הפל. והיה
2 דבר אחד מפסיק בין מין ומין, כגון הוציין³⁰ וחלה³¹
3 או עלין וכיוצא בהן. ומקיה לתאנים אשכולות של
4 ענבים מבחויץ³².

(26) משבעת המינים שהיבים בביכורים. (27) בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. (28) כל המינים יחד. (29) כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה. (30) עלי דקל. (31) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. (32) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים).

5 ח. הביאם³³ בקלי מתכות - נוטל הפהן הפפורים
6 וחוזר הפלי לבעליו³⁴. ואם הביאם בקלי ערבה
7 וחלה וכיוצא בהן - הרי הפפורים והפלים
8 לכהנים³⁵. ואם נטמאו³⁶ הפפורים³⁷ - אין הפלים³⁸
9 לכהנים³⁹.

(33) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אזלא עניותא, אמר ליה דתנן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנין להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים. ויש שלמדו כן מן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". (34) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. (35) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. (36) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". (37) שהוא נופצם. (38) העשויים מערבה וחלה, שהם לכהנים. (39) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. וביאור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה', אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמאו, שאינו מניף, אין הכהן לוקח הטנא.

10 ט. פשהיו מביאין את הפפורים, היו מביאין בידם
11 תורין ובגני יונה⁴⁰. וכן היו תולין מצדי הפלים⁴¹
12 תורין ובגני יונה, פדי לעטר את הפפורים. אלו שעם

יום שני י"א כסלו ה'תשע"ט

פרק רביעי

1 יבאר שהידידי אינו שוה בכל, ושיש מביא ואינו קורא, ומי הוא. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו, או המוכר שדהו לפירות. אם צריך לקיחה והבאה כאחת. וזמן הבאת הביכורים. ודין התרומות והחלה והביכורים אם הם נכסי כהן ממש. הביכורים אם אוסרין בכל שהן. וכיצד מעלין אותם לירושלים.

19 א. פל המביא² בכורים טעון קרבן ושירי³ ותנופה⁴ ולניה⁵, אבל הידוי אינו שוה בכל, לפי שיש⁶ שחביבין להביא בכורים ואינן קורין עליהם.

2 המדובר כשכבר הביא בעזרה, ואם כן אין לדבר עוד על "הבאת מקום" (למעלה פ"ג הלכה ה) ועל "טעונין כלי" (שם הלכה ז), שהרי כבר קיימן. 3 שם הלכות יב"ד. 4 ואף ביכוריהם של אשה, טומטום ואנדרוגינוס ביכורים, שהן עצמן אינן יכולות להניף, ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז – קרבנן טעון תנופה על-ידי כהן (מנחות סא: והלכות מעשה הקרבנות שם). 5 למד כן רבינו (שכל הביכורים טעונים הדברים הנ"ל), ממה ששינוי (ביכורים פ"א משנה א): "יש מביאים וקורין, (ויש) מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין וכו'". הרי שרק לענין קריאה יש חילוק, אבל בשאר דברים שהביכורים טעונים – לא חלקו. 6 משנה שם.

22 ב. ואלו מביאין ולא קורין: האשה⁷ והטמטום⁸ והאנדרוגינוס⁹, לפי שהן ספק אשה¹⁰, ואינן יכולין לומר: אשר נתת לי יי¹¹. וכן האפוטרופיין¹² והעבד¹³ והשליח, לפי שאינן יכולין לומר: אשר נתת לי יי¹⁴.

7 שם משנה ה. אבל מביא הבעל מנכסי אשתו וקורא, כדלהלן הלכה ו. 8 "אינו ניכר אם זכר או נקבה" (פירוש המשנה). 9 "מי שיש לו אברי הזרע הידועים לזכר ולנקבה וכו' והוא מסופק" (שם). 10 ראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה ב, ובהשגות הראב"ד שם. 11 "לפי שארץ ישראל לא נתחלקה אלא לזכרים וכו' והוא שאמר השם יתברך (במדבר כו, נה) לשמות מטות אבותם ינחלו" (פירוש המשנה). [ואף-על-פי-כן הן מביאות, שלענין הבאה לא נאמר "אשר נתן ה'" אלא (שמות כג, יט) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (ועיין רשב"ם ותוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא), והפסוק "האדמה אשר נתת לי ה'", אינו מכוון לקרקע שממנה הביא הפירות, שבזה מספיק אם קנה אותה, אלא הכוונה לחלקו בארץ ישראל בכל מקום שהוא. ולפיכך האשה שקנתה קרקע, מביאה ביכורים שזוהי "אדמתך", ואינה קוראה שאין כאן "אשר נתת לי ה'". והקונה שני אילנות בתוך של חבירו, שהדבר ספק אם קנה קרקע או לא, אף-על-פי שיש לו חלק בארץ ישראל, מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" "דמיחזי כשיקרא" (בבא בתרא פב). כלומר, נראה כמשקר,

1 ויצא. ומנין שהן⁶¹ טעונין תנופה? שגאמר: ולקח הכהן הטנא מידך⁶² - לרבות את הכפורים לתנופה. וכשם שטעונין תנופה, כך טעונין קרבן שלמים [ושירי]. שגאמר בהן: ושמתה בכל הטוב, וכרגלים אומר: ושמתה פתגך; מה שמסתתה חג - בשלמים⁶³, אף פאן - בשלמים. ואין הקרבן מעצב.

54 להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקיחת הביכורים והבאתם על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשסטר לשליח על מנת שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אחד. אבל אם מוטרם לקרבו, לשעה, כדי להקל על משאו, אין זו לקיחה כלל, והרי זו לקיחה והבאה באחד. 55 "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים ונותן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא מידך". 56 אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה. 57 להר הבית. 58 עד סוף הפסוק: "לתת לנו". 59 הבעלים. 60 שנאמר: "והשתחית לפני ה' אלוך". 61 הביכורים. 62 ולמדו (שם) בגזירה שווה "יד-יד" משלמים. 63 ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב, ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן".

8 יג. ואימתי קורין בשיר עליהן? משיגיעו⁶⁴ לעזרה הלויים⁶⁵ מתחילין וקורין: ארוממך יי פי דליתנך⁶⁶.

64 מביאי הביכורים. 65 הלויים. 66 מזמור זה אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך שאמרוהו בשיר של תודה.

11 יד. הכפורים טעונים לינה. פיצד? הביא בכוריו למקדש וקרא והקריב שלמיו⁶⁷ - לא יצא באתו היום מירושלים לתזר למקומו, אלא ילין שם ויתזר למקור לעירו; שגאמר: ופנית בבקר והלכת לאהלך - כל פונות שאתה פונה מן המקדש לקשתבוא לו⁶⁸ לא יהיו אלא בבקר⁶⁹. נמצאת אומר, שהכפורים טעונין שבעה דברים: הבאת מקום, וכלי, וקריאה, וקרבן, ושיר, ותנופה, ולינה.

67 אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן, טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר בלויים, ותנופה בכהן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים. 68 אליו. 69 וזהו בנין-אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני י"א כסלו – ספר זרעים – הלכות ביכורים קצט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הכללית בכיבוש על-ידי יהושע, והפרטית על-ידי ירושה וחזקה פרטית של כל אחד בחלקו. שני אופני בעלות אלו, הובטחו לאברהם אבינו בפרשת לך-לך. הפסוק "לזרעך אתן את הארץ הזאת" מדבר בבעלות הכללית של עם ישראל על ארץ ישראל. ואילו בפסוק "לך אתננה" מדובר בבעלות הפרטית. כי אברהם אבינו קיבל את הארץ בשני האופנים, היינו גם כראש האומה הכוללת את כל עם ישראל, וגם כאב של כל אחד ואחד מישראל באופן פרטי.

יש לומר, שמגדר זה יורש הגר חלק בארץ ישראל, ולכן מביא ביכורים וקורא בתור יורש מאביו.

(עלפי י"ן מלכות' ספר זרעים סימן כ"ד)
15 שם משנה ד: "אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ולא קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ובירושלמי שם: "תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא. מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך, לשעבר היית אב לארם, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב להמון גויים. רבי יהושע בן לוי אמר, הלכה כרבי יהודה". וכן פסק רבינו בתשובה (הוצאת פריימן סימן מב). וראה בעיניי למשפט להגרי" אריאלי למכות יט. ובמשנה-למלך. 16) ולכן יכול הוא לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו", ויכול לומר: "לתת לנו", שלעתיד-לבוא יקבלו הגרים חלק בארץ, כמפורש ביחזקאל מז, כב (הגהה במשנה-למלך בשם כפות תמרים). [ומה שהוא אומר: "האדמה אשר נתת לי", כיון שהבטיח הקב"ה, הרי זה כאילו כבר נתן, אבל נשים שלא הבטיח להן, אינן בכלל זה]. 17) כלומר, לפני שנשבע ליצחק וליעקב. ואם כן "נשבעת לאבותינו" הכוונה לאברהם, שהוא אב לגרים, ולא ליצחק וליעקב (שאגת אריה סימן מט). 18) תוספתא ביכורים פ"א הלכה ב, כרבי יוסי. 19) ואף שישראל נתנו לכהנים את ערי המגורש, כיון שנתנו על-פי צווי ה', הרי זה בכלל: "אשר נתת לי ה'" (רדב"ז). וראה בתוספתא כפשוטה שם.

שנראה כאילו אומר על האדמה, שממנה יצאו ישראל כנ"ל]. וראה בתוספות הגרע"א שהביא בשם טורי-אבן למה אינה פטורה גם מהבאה, משום מצות-עשה שהזמן גרמא, עיין שם. 12) משנה שם. והם "הממונים שממנים על היתומים, בין שמינה אותם אבי היתומים או בית-דין" (פירוש המשנה). [נהנה במשנה שם חוברו אשה טומטום ואנדרוגינוס בבבא אחת עם אפוטרופסין עבד ושליח, ורבינו חילקם, לפי שאין טעמם שוה: שלוש הראשונות נתמעטו מן "האדמה אשר נתת לי ה'", לפי שאין להם חלק בארץ. ואילו האפוטרופסים והשליח, שיש להם חלק בארץ – לא נתמעטו אלא מ"פרי האדמה אשר נתת לי ה'", שהפרי אינו שלהם, שהרי אינם אלא שלוחים בשביל אחרים, וגם עבד לא נתמעט אלא מ"פרי", שהרי כשישחרר יהיה גר ויהיה לו חלק בארץ, ראה בהלכה הסמוכה]. 13) [עבד כנעני המביא ביכורים של רבו, ונתמעט מ"פרי" (ראה למעלה). ולהביא מקרקע שלו, לא יתכן, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ראה בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג. ולדעת הסובר שיש מציאות שלא קנה רבו (קידושין כג:) – מביא הוא ביכורים וקורא, כמו גר, בהלכה הסמוכה]. 14) כלומר, הפירות אינם שלהם, כמבואר למעלה.

- 1 ג. הגר¹⁵ - מביא וקורא. שְׁנֵאמַר לְאַבְרָהָם: אֵב הַמֶּזֶן
- 2 גוֹיִם נְתַתִּיךָ - הֲרִי הוּא אֵב כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ שְׁנִכְנֹסִין
- 3 תַּחַת כְּנָפֵי שְׂכִינָה¹⁶; וְלְאַבְרָהָם הִיְתָה הַשְּׂבוּעָה
- 4 תַּחֲלָה¹⁷ שְׁיִירְשׁוּ בְּנוֹי אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן¹⁸ כְּהִנֵּים וְלוֹיִם
- 5 - מְבִיאִין וְקוֹרִין, מִפְּנֵי שֵׁשׁ לָהֶן עָרֵי מִגְרָשׁ¹⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...הרי הוא אב כל העולם כולו..."

יסוד והתחלת קירובו של אברהם אבינו להקב"ה הוא הציווי "לך-לך מארצך וממולדתך כו", בשעה שעדיין לא נודעו כלל מעלותיו האחרות, כי הוא עיקר גדול בעבודת ה' שהדרך לחיבור עם הקב"ה היא על-ידי ציות מוחלט לציוויו באמונה וקבלת עול פשוטה.

ולכן יובן מדוע אברהם אבינו הוא אב לגרים, כי קירובו להקב"ה הוא כמציאות חדשה בלי שום הקדמה לפני זה, וכמו גר שבא להתגייר.

(עלפי לקר"ש חלק כ"ה עמוד 50 והערה 46)

~ נקודות משיחות קודש ~

"הגר מביא וקורא, שנאמר לאברהם אב המון גויים נתתיך, הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי השכינה כו".

ובביאור דבריו יש לומר, שהגר קורא לא מצד היותו חלק מכלל ישראל, אלא מגדר בן שירוש את אביו. כי בבעלות עם ישראל על ארץ ישראל ישנם שני פרטים: בעלות כללית שבגללה שייכת כל הארץ לעם ישראל כולו. ובעלות פרטית שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק פרטי בארץ, השייך רק אליו.

שני קניינים אלו באו בפועל בשני אופנים שונים: הבעלות

- 6 ד. הַקּוֹנָה²⁰ שְׁנֵי אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ [שָׂדֶה] שֶׁל חֵבְרוֹ -
- 7 מְבִיא וְאִינוֹ קוֹרֵא, לְפִי²¹ שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ
- 8 קֶרֶקֶע אוֹ אֵין לֹ²². וְכִיצַד עוֹשֶׂה? מְקַדֵּשׁ²³ אוֹתָם
- 9 תַּחֲלָה²⁴ לְבָדֵק הַבֵּית²⁵, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סָפֵק חֲלִין וְאֵין
- 10 מְכַנְיִסִין חֲלִין לְעִזְרָה²⁶, וְהַכֵּהן פּוֹדָה אוֹתָן מִיַּד
- 11 הַהֶקְדָּשׁ וְאַחַר כֵּן אוֹכְלֵן. וּמִפְּרִישׁ²⁷ מֵהֵן תְּרוּמָה
- 12 וּמִעֶשֶׂר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סָפֵק חֲלִין²⁸. וְנוֹתֵן הַמַּעֲשָׂרוֹת²⁹
- 13 שֶׁלָּהֶן לְפָהֳגִים³⁰, שְׁמָא בְּפוֹרִים הֵם וְאֶסְרִין לְזָרִים³¹.
- 14 וְאִינוֹ מְבִיא אוֹתָן בְּעֶצְמוֹ, אֶלָּא מְשַׁלְּחֵן בְּיַד שְׁלִיחַ³²,
- 15 כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵעָכֵב אוֹתָן³³ הַקְּרִיאָה מְלֶאכֶלֶן; שְׁפַל³⁴
- 16 שְׂאִינוֹ רְאוּי לְקְרִיאָה מִפְּנֵי הַסָּפֵק - הַקְּרִיאָה מְעַכָּבֵת
- 17 בּוֹ.

20) ביכורים פ"א משנה ו, כחכמים ולא כרבי מאיר.
21) בבא בתרא פא: 22) ולכן אינו קורא, שהרי אם אין לו קרקע, אינו חייב בביכורים כלל. ושאלו שם פב. "מכדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פעם אחת. (40) שהרי למדו כן בירושלמי (ראה למעלה) ממה שנאמר "הגדתי היום", ומתוך זה למד רבינו שלא נתמעטה ההבאה, אלא ההגדה (תוספות אנשי"ש). וכמו כן המביא ביכורים וחזרו והביא הוא עצמו ממין אחר – ביכורו ביכורים, אלא שאינו קורא, כמפורש להלן הלכה יא (תוספתא כפשוטה). וראה בפירוש המשנה ובתוספות הגרע"א. (41) אף-על-פי שהמוכר לא קרא, כנ"ל, ואם כן עדיין לא קרא על פירות שזהו כלל, מכל-מקום אינו קורא שאינו יכול לומר: "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", לפי שאינם ראשית, כדלהלן בהלכה ט. וראה ברדב"ז. (42) שביכורי מין אחד, שהביא המוכר, אינם פוטרים את המין השני מהפרשת ביכורים.

1. המוכר⁴³ שָׁדְהוּ לְפָרוֹת⁴⁴ - הַלּוֹקֵחַ מְבִיא וְאִינוֹ קוֹרֵא; שֶׁקֵּנֵן פְּרוֹת אִינוֹ פְּקַנְנֵן הַגּוֹף⁴⁵. אֲבָל⁴⁶ מְבִיא אֶדָם מִנְכָסִי אֲשֶׁתוֹ⁴⁷ בְּפוֹרִים וְקוֹרֵא, אֵף עַל פִּי שְׁאִין לוֹ גּוֹף הַקָּרְקַע; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ⁴⁸. אֵף עַל פִּי שְׁמֵתָהּ⁴⁹ אֲשֶׁתוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ וְהוּא בְּדֶרֶךְ⁵⁰ - מְבִיא וְקוֹרֵא⁵¹.

(43) גיטין מז: כריש לקיש ולא כרבי יוחנן, כיון שרבא אומר שם מח. "קרא ומתניתא מסייעי ליה לריש לקיש וכו'" (רדב"ז). (44) בזמן שאין היובל נוהג. ופירש שאינו מוכר אלא לפירות, אבל אם מכר סתם, כוונתו גם לגוף השדה. וראה בהלכה הסמוכה. (45) ולפיכך אינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" [שהרי הקב"ה נתן גם קנין הגוף, אבל לענין הבאה, שלא נאמר אלא "ביכורי אדמתך"], כיון שיש לו קנין פירות הרי הוא מביא. ועיין תוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא. אלא שצ"ע הרי הפסוק הזה (= האדמה אשר נתת לי ה') אינו מכוון לקרקע זו שממנה יצאו הפירות, אלא לחלקו בארץ ישראל, ראה למעלה הלכה ב]. (46) ברייתא שם. (47) נכסי מלוג, שאין לו בהם אלא פירות. וראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה ג. (48) ואף-על-פי שאין אכילת הפירות שאוכל הבעל אלא מדבריהם (כנ"ל שם), מכל-מקום כיון שכך היתה דרכם של דורות הראשונים, לתת מהר ומתן (בראשית רבה פרשה פ), לכן חידשה התורה שמביא וקורא (מאירי לגיטין עמ' 205). ועיין תוספות שם ד"ה ולביתך. (49) ברייתא שם. (50) שכבר יצא מביתו כדי לעלות לירושלים, ודוקא בכהאי-גוונא שהוא בדרך, כדלהלן. (51) שהרי יש לו גם גוף הקרקע. והחידוש בזה, אמרו בגיטין שם: "סלקא דעתך אמינא, ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא דאמר וכו', בדרך ושגון ביד שליח ומת שליח בדרך (ולכן נקט רבינו למעלה: "והוא בדרך") מביא ואינו קורא (ראה להלן הלכה ח) וכו', קא משמע לן". כלומר: כיון שבשעת לקיחה מן הבית היו לו רק פירות, ולאחר מיתת אשתו יש לו גם גוף הקרקע, היה מקום לטעות שאין זה "לקיחה והבאה כאחת". ואף-על-פי שדעת רבינו, שירושת הבעל אינה אלא מדבריהם (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ת, והלכות אישות שם), מכל-מקום קורא, שכיון שתיקנו חכמים ירושת האשה לבעל, מדין "הפקר בית-דין הפקר", הרי היא שלו מן התורה. ש"הפקר בית-דין הפקר",

פסוקי נינהו, ליקרי (כלומר, מה בכך אם יקרא את הפסוקים של פרשת ביכורים). אמר ליה, משום דמיחזי כשיקרא (= נראה כמשקר שאומר "האדמה אשר נתת לי") (וראה למעלה הלכה א). רב משרשיא בריה דרב חייה אמר, דלמא אתי לאפקועי מתרומה ומעשר (יחשוב שהביכורים הם ודאי, ופטורים מתרומה ומעשר, ואין הדבר כן, כדלהלן). אבל צריך עיון: הרי למעשה לא קנה קרקע (משנה שם פא. ופכ"ד מהלכות מכירה הלכה ו), שכיון שהדבר ספק, אמרו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" ולמה חייב להביא, הרי אין כאן "ראשית ביכורי אדמתך", ראה במשנה ראשונה שם, ובאור-שמח לפ"ב הלכה יג. (23) שם. (24) קודם שמביא למקדש. (25) וקדושתם מספק, שמא חולין הם. אבל אם ביכורים הם, אינם קודש, שהרי הם ממון כהן, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכה טז ורדב"ז שם). (26) ראה בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה ג, וברשב"ם בבא בתרא שם: ד"ה דילמא. (27) כלומר, מביא הפירות (שם). (28) אבל ביכורים פטורים מתרומות ומעשרות, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה כג, שהפרשת ביכורים קודמת לכל. ואם כן, הם פטורים מכל חיובי התרומות והמעשרות שאחריהם. (29) כלומר, אפילו מעשר שני שהוא תמיד לבעלים, ומעשר ראשון שהוא ללוי. אבל תרומות, פשוט הוא שניתנות לכהנים. (30) בבא בתרא שם, כרבי אלעזר בן עזריה, שמעשר ראשון ניתן מעיקר הדין, אף לכהן. וראה בפ"א מהלכות מעשר, הלכה ד. (31) כנ"ל בפ"ג הלכה א. (32) והשליח אינו קורא, כנ"ל בהלכה ב. (33) את הביכורים. (34) בבא בתרא שם: "קריאה לא מעכבת. ולא (בתמיה), והאמר ר' זירא כל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו. ושאינו ראוי לבילה (כמו כאן, שאיו קורא מחמת הספק), בילה מעכבת בו".

- ה. הפריש³⁵ בְּפוֹרִיו וּמְכַר שְׁדְהוּ - מְבִיא³⁶ וְאִינוֹ קוֹרֵא; שְׁאִינוֹ יְכוֹל לֹאמַר: אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי יְיָ³⁷, שֶׁהָרִי אִין לוֹ³⁸. וְהַלּוֹקֵחַ³⁹ אִינוֹ חַיֵּב לְהִפְרִישׁ בְּפוֹרִים אַחֲרֵים מְאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁכָּבַר הַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ הַמוֹכֵר; וְאֵם הַפְּרִישׁ - מְבִיא⁴⁰ וְאִינוֹ קוֹרֵא⁴¹. אֲבָל מִמִּין אַחַר - מִפְּרִישׁ וּמְבִיא וְקוֹרֵא⁴².

(35) ביכורים שם, משנה ז, ותוספתא הלכה ג. ובירושלמי שם הלכה ה העמידו משנתנו כשהפריש על דעת למכור שדה, שמתחילה לא נתחייבו בקריאה. אבל אם מתחילה נתחייבו בקריאה – כיון שנדחו אחר-כך מקריאה אחרי שמכר שדה, דינם שייקבבו. וראה להלן בהלכות יג"ד. (36) המוכר. (37) כלומר, נתת לי, ועדיין ישנה בידי. וראה למעלה הלכה ב, שעיקר פסוק זה לא על קרקע זו, אלא על חלקו בארץ, ואם-כן צריך לפרש כי גם כאן הכוונה שהוא נראה כמשקר. וראה בהלכה הקודמת. (38) ואף-על-פי-כן הוא מביא, שכיון נתחייב שוב אינו נפטר. (39) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובירושלמי: "מה טעמון דרבינן (שאינן השני מביא), הגדתי היום, פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעם שניה. הנה הבאתי, פעם אחת הוא מביא ואינו מביא פעם שנית" (כן היא גירסת הגר"א). ופירושו, שהפירות עצמם נפטרו מהבאה שניה, לאחר שהביאו מהם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני י"א כסלו – ספר זרעים – הלכות ביכורים קפא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 הוא דין תורה. וראה באבני-מילואים להלכות קידושין סימן
2 כח את לג.
- 3 ז. המוכר⁵² שדה⁵³ או שְׁמֹכֵר⁵⁴ אילנות וְקָרְעָן⁵⁵
4 בְּזֶמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוהג - הָרִי זֶה מְבִיא וְקוֹרֵא בְּיוֹבֵל
5 רֵאשׁוֹן בְּלִבְדֵי⁵⁶, שְׁעֵדֵן לֹא סְמָכָה דַעְתּוֹ שֶׁל מוֹכֵר
6 שֶׁתְּחִזֵּר לוֹ הַקְּרָעָע⁵⁷. אָבֵל אִם חָזַר וּמְכָרָהּ בְּיוֹבֵל
7 שְׁנֵי⁵⁸ - הָרִי זֶה מְבִיא וְאִינוֹ קוֹרֵא⁵⁹; שֶׁהָרִי סְמָכָה
8 דַעְתּוֹ⁶⁰ שְׁאִין לוֹ אֶלָּא הַפְּרוֹת, וְקָנְן פְּרוֹת אִינוֹ פְּקָנְן
9 הַגּוֹף⁶¹.
- 10 (52) גיטין שם. (53) סתם, שאז הכוונה בין לקרקע ובין
לפירות. וראה בהלכה הקודמת. (54) שם מח.
11 (55) כלומר, מכר אילן אחר או שני אילנות, ופירש שהוא
מוכר גם הקרקע עמהם. (56) שם, כרב חסדא. (57) כיון
שלא הורגלו עדיין להחזיר השדות ביובל, ולכן מכר לו גם
את גוף הקרקע, אלא שהתורה הפקיעה את השדה מן
הלוקח והחזירתו למוכר. וראה בפ"א מהלכות שמיטה
ויובל הלכה א. (58) שכבר הורגלו להחזיר שדותיהם
ביובל הראשון. (59) שם, כריש לקיש ולא כרבי יוחנן.
60 של המוכר. (61) כבהלכה הקודמת.
- 10 ח. הפריש⁶² בְּפוֹרְיוֹ וְחָלָה וְהָרִי הוּא מְסַפֵּן⁶³ - זֶה
11 שְׂרָאוֹי לְיִרְשׁוֹ מְבִיא⁶⁴ וְאִינוֹ קוֹרֵא⁶⁵. הַפְּרִישׁוֹ⁶⁶
12 בְּפוֹרְיוֹ וְשִׁלְחַן בְּיַד אַחֵר, וּמֵת הַשְּׁלִיחַ בְּדֶרֶךְ, אָף עַל
13 פִּי שְׁחִזֵּר הוּא⁶⁷ וְהִבְיֵאֵן - אִינוֹ קוֹרֵא; שְׁנֵאֲמַר:
14 וְלִקְחֹת וּבָאת - עַד שֶׁתִּהְיֶה לְקִיחָהּ⁶⁸ וְהִבָּהָה פְּאֻחַת.
- 15 (62) ירושלמי ביכורים פ"א הלכה ה, בשם רבי יוחנן.
63 לפנינו בירושלמי: "חולה או מסוכן". ורבינו גרס:
"חולה ומסוכן" (כסף-משנה). (64) שמן הסתם רצונו
שיהא הקרוב הראוי לירושו, שלוחו להבאת הביכורים. ולכן
סמך רבינו דין זה לדין שליח דלהלן. אבל אם חלה והוא
אינו מסוכן, אין להביא ביכוריו עד שיעשה שליח במפורש.
65 כדין שליח הנוכר למעלה בהלכה ב. והשמיענו בזה
שאף-על-פי שאם מת המשלח אחר ההפרשה, מביא היורש
וקורא, שהם שלו - כל זמן שלא מת, אף-על-פי שהוא
מסוכן, אינו אלא כשליח (ירושלמי שם). ואם מת החולה
אחר שיצא השליח, גם כן אינו קורא, שהרי הלקיחה היא
בתורת שליח, וההבאה בתורת בעלים שהרי הוא יורשו,
ואין זה "לקיחה והבאה כאחת", כדלהלן. (66) מימרא של
ר' יוסי בר חנינא בגיטין מז: (67) כלומר, המשלח, בעל
הפירות. (68) כלומר, לקיחה מן הבית. כרבינו תם שם,
בתוסי ד"ה בצרן ולא כרשב"ם.
- 15 ט. הפריש⁶⁹ בְּפוֹרְיוֹ וְאָבְדוּ⁷⁰ קָדָם שֶׁנִּגְיַע לְהַר הַבֵּית,
16 וְהַפְּרִישׁ אַחֲרֵים תַּחְתִּיהֶן⁷¹ - מְבִיא הַשְּׁנָיִים וְאִינוֹ
17 קוֹרֵא; לְפִי שְׁאִינוֹ יָכוֹל לומר: אֵת רֵאשִׁית פֶּל פְּרִי
18 הָאֲדָמָה, לְפִי שְׁאִינֶן רֵאשִׁית. וְאֵלוֹ הַשְּׁנָיִים - אִין
19 חִיבִים עֲלֵיהֶן חֲמֵשׁ בְּכַפּוֹרִים⁷².
- 16 גליון רבינו). וראה בתוספות יום-טוב' שם. (71) כיון
שהוא חייב באחריותם, כנ"ל שם. (72) שדינם כתרומה
(למעלה פ"ג הלכה ה), והאוכל תרומה בשוגג מוסיף חומש
(פ"ו מהלכות תרומות הלכה ו). כן הוא במשנה שם, ועיין
שם ברע"ב.
- 20 י. הִבִּיא⁷³ בְּפוֹרְיוֹ וְנִטְמָאוּ בְּעִזָּה⁷⁴ - נוֹפְצִים⁷⁵ שָׁם
21 וְאִינוֹ קוֹרֵא⁷⁶.
- 22 (73) ביכורים שם. (74) ששוב אינו חייב באחריותם,
למעלה פרק ב שם, עיין שם. (75) [כלומר מריקם מן הסל,
שבאופן זה שנטמאו - אין הסל לכהנים] (למעלה פרק ג
הלכה ח). ונראה שלאחר כן הם נשרפים, כדין תרומה
וקדשים שנטמאו (שבת כה). אלא שאסור ליהנות מהם
בשעת שריפה, לפי שדינם כקדשי שמים, כמפורש למעלה
שם הלכה ג (משנה ראשונה). והראב"ד (למעלה שם), סובר
שאף באופן זה הכל ניתן לכהנים, ולכן הוכרח לפרש כאן
"נופצים" - "יניחו עד שירקבו או עד שיתמססו". ועיין
ר"י קורקוס]. (76) שאין קריאה אלא בשעת שמחה (להלן
הלכה יג), וכיון שנטמאו אין כאן שמחה (הר"ש שם).
- 22 יא. הִבִּיא⁷⁷ בְּפוֹרְיוֹ מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים⁷⁸ וְקָרֵא, וְחִזֵּר
23 וְהִבִּיא בְּפוֹרִים מִמִּין אַחֵר - אִינוֹ קוֹרֵא עֲלֵיהֶן;
24 שְׁנֵאֲמַר: הַגְּדִתִּי הַיּוֹם - פֶּעַם אַחַת בְּשָׁנָה הוּא מְגִיד,
25 וְלֹא שְׁתִּים⁷⁹.
- 26 (77) שם סוף משנה ט. (78) כלומר, משבעת המינים.
79 ירושלמי שם ה"ו. וראה בתוספתא פ"א ה"ד ובתוספתא
כפשוטה שם.
- 26 יב. הַפְּרִישׁוֹ⁸⁰ בְּפוֹרְיוֹ⁸¹ וְיָבֵשׁ הַמַּעֲיֵן⁸² או שְׁנִקְצֵץ
27 הָאֵילָן⁸³ - מְבִיא⁸⁴ וְאִינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁזֶה כְּמִי שְׁאִין
28 לוֹ קָרְעָע⁸⁵, שֶׁהָרִי אָבְדָהּ⁸⁶.
- 80 שם מ"ו, כחכמים ולא כרבי יהודה. ואע"פ שבברכות
מ. העמיד סתם משנה כרבי יהודה - סמך רבינו על משנתנו
כאן, שרבי יהודה יחיד הוא כנגד רבים. (והרי זה כסתם
ואחר-כך מחלוקת, שאין הלכה כסתם). וראה בתוספות ר"י
שירליאו ובתוספות הרא"ש ובשיטה-מקובצת לברכות שם,
שפסקו כרבי יהודה. (81) בירושלמי שם הלכה ה, העמידו
משנתנו שיבש המעיין קודם שהפריש ביכוריו, שאם לא כן,
הרי כבר נראו לקריאה. וכיון שכן, נדחו וירקבו (ראה
ב"משנה ראשונה" שם). וראה בהלכה הסמוכה.
82 "שממנו היה משקה שדהו" (פירוש המשנה).
83 שממנו הביא ביכוריו. (84) כיון שבשעת ההפרשה,
היתה לו קרקע. וראה למעלה הלכה ה ובפ"ב הלכה יד.
85 לפי זה אמרו בברכות שם שלענין ברכות, אם ברך על
פרי העץ "בורא פרי האדמה" - לא יצא. וזה מתאים
לנוסחא בדברי רבינו פ"ח מהלכות ברכות ה"י, ועיין שם
בכסף-משנה. (86) כלומר, הקרקע. שאינה קרויה קרקע
אלא-אם-כן יש לה מעיין המשקה ואילנות גדלים בה. ולכן
אינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", כמבואר למעלה בה"ה,
ע"י שם. ועיין ברש"י לברכות שם.
- 29 יג. הַמְּבִיא⁸⁷ בְּפוֹרִים מֵאֶחָד חַג הַסִּפּוֹת וְעַד חֲנֻכָּה⁸⁸,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 אף על פי שהפרישן קדם ההגה⁸⁹ - מביא⁹⁰ ואינו
 2 קורא. שנאמר: ושמחת בכל הטוב; ואין⁹¹ קריאה
 3 אלא בשעת שמחה - מתג השבועות⁹² עד סוף
 4 ההגה⁹³. ושאר המביאין חוץ מאלו⁹⁴ - מביאין
 5 וקורין.

17 אסורים לזרים אף בירושלים¹¹⁵ - הרי הן אסורין
 18 בכל שהן¹¹⁶. אפלו זרע הכפורים¹¹⁷ אחר שנכנסו
 19 לירושלים - הרי הגדולין אסורין, ואסורין בכל שהן
 20 אם נתערבו¹¹⁸ בירושלים¹¹⁹; אבל הזרע כפורים
 21 קדם שייכנסו לירושלים - הגדולין חלין¹²⁰.

(87) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יהודה בן בתירא. (88) שהרי לאחר חנוכה אין מביאין ביכורים, כנ"ל. (89) חג הסוכות שאז הוא זמן קריאה. (90) ואף-על-פי שבמכות יח: אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהן חג, ירקבו, כיון שהיו ראויים לקריאה ונדחו, וכרבי זירא, שכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו. ואם כן, מדוע כתב רבינו כאן שמביא. ונראה, שסמך רבינו על מה שאמרו בגיטין מז: (כתבו רבינו למעלה בהלכה ח), שאם הפריש ביכורים ושלחן ביד אחר ומת וחזר הוא והביאן, שאינו קורא, ולא חילקו בין הפריש על דעת לשלחן, לבין הפריש שלא על דעת לשלחן, שאז כבר נראו הביכורים לקריאה, הרי שהגמרא שם אינה סוברת שהגמרא במכות שם (כסף-משנה). וראה למעלה הלכה ה וההלכה הקודמת. (91) ספרי לפרשת כי-תבוא. וכן הוא בפסחים לו: ובירושלמי ביכורים פ"א סוף הלכה ז: "אמר רבי יונתן תני רבי שמעון בן יוחאי כן, "ואמרת", "ושמחת", "הי אומר (וידוי ביכורים) על השמחה". וראה באור-שמה. (92) שמתחילין להביא בו ביכורים, ונאמר בהם: "ושמחת בכל הטוב". (93) חג הסוכות, שנאמר בו: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם". וראה בפירוש המשנה. (94) שהזכרנו בפרק זה. וראה למעלה פ"ב סוף הלכה יג.

6 יד. הכפורים⁹⁵ והתרומות⁹⁶ והחלה⁹⁷ והקורן
 7 והחמש⁹⁸ ומתנות בהמה⁹⁹ הם נכסי פהן. יש ל¹⁰⁰
 8 לקנות מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה¹⁰¹, ובעל
 9 חוב נוטלן בחובו, והאשה בכתבתה, וקונה בהן
 10 ספר תורה¹⁰².

(95) ביכורים פ"ב משנה א. (96) תרומה גדולה ותרומת מעשר. (97) חלה פ"א משנה ט. (98) שמשלם זר האוכל תרומות בשגגה, שדינם כתרומה (פ"י מהלכות תרומות הלכה טו) - חולין קלא. (99) הם זרוע ולחיים וקיבה (שם). (100) ביכורים פ"ג משנה יב. (101) מה שאין-כן במעשר שני, שהוא ממון גבוה, כנ"ל בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכות י"ז. (102) כלומר: לא רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאפשר למכרם שוב ולקנות בדמיהם צרכי אכילה, מותר לקנות בהם, אלא אפילו ספר תורה שאסור למכור אותו (פ"י מהלכות ספר תורה הלכה ב), בכל זאת מותר לקנותו (מעשה רוקח).

11 טו. אף על פי שהכפורים והתרומות אסורין¹⁰³
 12 להאכל לזרים¹⁰⁴, ואף על פי שהכפורים עולין
 13 באחד ומאה¹⁰⁵ בתרומה¹⁰⁶, אם נתערבו¹⁰⁷ בחלין
 14 בירושלים - אסורין בכל שהן¹⁰⁸ במינם¹⁰⁹, כמעשר
 15 שני¹¹⁰. מפני¹¹¹ שהוא מקום אכילתן¹¹², עשאוה¹¹³
 16 כדבר שיש לו מתירין¹¹⁴; ואף על פי שהכפורים

טז. ביצד¹²¹ מעלין את הכפורים? פל העירות
 שבמעמד¹²² מתפנסות לעירו של מעמד, פדי¹²³

22 טז. ביצד¹²¹ מעלין את הכפורים? פל העירות
 23 שבמעמד¹²² מתפנסות לעירו של מעמד, פדי¹²³

לְעֹזְרָה, דְּפָרוּ הַלְוִיִּם¹⁴⁷ בְּשִׁיר: אַרְוֹמְמָךְ יי כִּי דָלִיתָנִי²⁷
 וְגוֹמֵר.²⁸

(141) משנה שם. (142) בקידושין לג. "בא וראה כמה חביבה מצוה (של הבאת ביכורים) בשעתה, שהרי מפניהם (של מביאי הביכורים) עומדים, מפני תלמידי חכמים אינם עומדים" (בשעה שהם עוסקין במלאכתם - פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה ב). (143) שם, משנה ד. (144) אפילו היה מלך, למעלה בפ"ג הלכה יב. (145) ירושלמי שם. (146) כלומר, "כל הנשמה וכו'" בכלל. אבל בירושלמי שם אמרו: "בעזרה היו אומרים כל הנשמה". (147) ראה למעלה שם הלכה יג.

יום שלישי י"ב כסלו ה'תשע"ט

פְּרִק חֲמוּשִׁי

(1) יבאר שמצות-עשה להפריש חלה מן העיסה וליתנה לכהן, ואם יש לה שיעור. עיסה שנטמאה בשוגג או באונס. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ או להיפך. שלשה דינין לחלה בשלש ארצות. ואם היה כהן קטן בחוצה לארץ ורצה להפריש חלה. המפריש חלה מה מברך. ואם הערומה מברכת ומפרשת חלה, ואם הנדה מברכת ומפרשת חלה בחוצה לארץ. אם היא מדמעת. ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש. והדברים שחלה ותרומה שוים בהם.

א. מְצוֹת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעֶסֶה² לַכֹּהֵן³,
 שְׁנֹאמְרָ: וְרֵאשִׁית עֲרִסְתְּכֶם⁴ חֲלָה תְּרִימוּ תְּרוּמָה.
 וְרֵאשִׁית זו אֵין לָהּ שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה⁵. אֶפְלוּ הַפְּרִישׁ
 כְּשֶׁעוֹרָה⁶ - פֹּטֵר אֶת הָעֶסֶה. וְהַעוֹשֶׂה⁷ כָּל עֶסְתּוֹ חֲלָה⁸
 - לֹא עֲשֵׂה כָּלוּם, עַד שְׁיִשְׁיֵר מִקְצָתוֹ⁸.

(2) של חמשת מיני דגן (להלן פ"ו ה"ב). (3) על מנת לתתה לכהן. וההפרשה והנתניה מצוה אחת הן, כמו שכתב רבינו ב'ספר המצוות' כלל יב (עיי"ש עמוד מד הערה א). ולדעת הרמב"ן שם, הן שתי מצוות. (4) ראה בפ"ג מהל' תרומות ה"א, שגם שם למדו כן ממה שנאמר "ראשית דגנך". (5) 'ספרי' לפרשת שלח. ושם למדו כן מתרומה גדולה. (6) בתרומה גדולה, כתב רבינו "חיסה" (שם). (7) חלה פ"א מ"ט. (8) בירושלמי שם: "מניין שלא עשה כלום עד שישייר מקצת, תלמוד-לומר: מראשית, ולא כל ראשית", וראה בהל' תרומות שם ה"ה. ובענין ביכורים כתב רבינו (למעלה פ"ב ה"ז), שעושה אדם כל שדוה, ולמדו כן ממה שנאמר "וראשית כל בכורי כל", וראה שם הערה קכב.

ב. וּמִדְּבַרֵי סוּפְרִים, שְׁמִפְרִישִׁין אֶחָד מֵאַרְבָּעָה⁹
 וְעֲשִׂים⁹ מִן הָעֶסֶה, כְּדִי¹⁰ שִׁיחֶיהָ בָּהּ כְּדִי מִתְּנָה
 לַכֹּהֵן; שְׁנֹאמְרָ¹¹: תִּתֵּן לָהּ¹² - תֵּן לָהּ דְּבַר הָרְאוּי לַתְּנֹה
 מִתְּנָה. וְהַנְּחָתוּם הָעוֹשֶׂה לְמַכֵּר בְּשׁוּק - מִפְּרִישׁ אֶחָד
 מִשְׁמֹנֶה וְאַרְבָּעִים; לְפִי שְׁעֶסְתּוֹ מִרְבָּה¹³, יֵשׁ בְּשְׁעוֹר
 זֶה כְּדִי מִתְּנָה.³⁹

(9) שם, פ"ב מ"ו. (10) בירושלמי שם, ובתוספתא שם

שְׁלֹא יַעֲלוּ יְחִידִים; שְׁנֹאמְרָ: בְּרַב עִם הַדֶּרֶת מִלֶּךְ.
 וּבָאִים וְלָנִים בְּרַחוּבָה שֶׁל עִיר. וְלֹא יִכְנָסוּ¹²⁴ לְבִתִּים,
 מִפְּנֵי אֲהֵל הַטְּמֵאָה¹²⁵. וּבִשְׁחַר הַמִּמְנָה אֹמֵר: קוֹמוּ
 וְנַעֲלֵה צִיּוֹן אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ¹²⁶. וְהַשּׁוֹר¹²⁷ הוֹלֵךְ
 לַפְּנֵיהֶם, וְקָרְנוֹ מִצָּפִין זָהָב, וְעֶטְרָה שֶׁל זֵית בְּרֵאשׁוֹ,
 לְהוֹדִיעַ¹²⁸ שֶׁהַבְּכוּרִים מְשַׁבְּעַת הַמִּינִין¹²⁹. וְהַחֲלִיל
 מִכָּה לַפְּנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מְגִיעִין קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם.
 וְהֵם הוֹלְכִין בְּכָל הַדֶּרֶךְ וְקוֹרִין: שְׂמַחְתִּי בְּאַמְרִים לִי
 בֵּית יְיָ גִּלְיָה¹³⁰. וְלֹא הִיוּ¹³¹ מְהַלְכִין בַּיּוֹם¹³² אֶלָּא שְׂתֵי
 יָדוֹת¹³³ בְּלֶבֶד. הִגִּיעוּ קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שְׁלַחוּ
 לַפְּנֵיהֶם שְׁלוּחִין לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, וְעֲטְרוּ
 אֶת בְּכוּרֵיהֶם וּפְרָכְסוּ¹³⁴ אוֹתָן. וְאִם הָיָה לָהֶם לַח
 וְיָבֵשׁ - מְרַאֲיִן אֶת הַלַּח¹³⁵ מִלְּמַעְלָה. וְהַפְּחוֹת¹³⁶
 וְהַסְּגָנִים¹³⁷ וְהַגְּזָפְרִים¹³⁸ יוֹצְאִין לְקִרְאָתָן מִירוּשָׁלַיִם.
 לְפִי הַבָּאִים¹³⁹ הֵם יוֹצְאִין. אִם פָּאוּ אַנְשִׁים הִרְבָּה -
 יוֹצְאִין לְקִרְאָתָן רַבִּים, וְאִם מְעַט - מְעַט.
 וּמִשְׁפָּנְסוּ¹⁴⁰ כֵּלָן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם יַתְחִילוּ לְקָרוֹת:
 עֲמֻדוֹת הָיוּ רְגֵלֵינוּ בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם.¹⁸

(121) ביכורים פ"ג משנה ב, ותוספתא שם פ"ב הלכה ה. (122) ראה להלן בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"א. (123) תוספתא שם. (124) משנה שם. (125) ירושלמי ותוספתא שם. כלומר, שלא יטמאו עלידי שיהיו עם מת תחת אהל אחד, ולא יוכלו להכנס לעזרה. ועוד, שיטמאו הביכורים. (126) כ"ה בירמיה לא, ה. במשנה: "אל בית ה' אלהינו". ובמלא"ש שם, תיקן לפי המקרא. (127) שם מ"ג. (128) ירושלמי שם. (129) "ולפי שאין באילנות נאה כמו הזית, היו עושיין העטרה מענפי הזית לבד" (פירוש המשנה). (130) ירושלמי שם הלכה ב. (131) תוספתא שם. (132) בתוספתא שם "כל היום". (133) כלומר, שני שלישי היום. וראה בתוספתא כפשוטה. (134) ראה למעלה בפ"ג הלכה ט. (135) ובירושלמי: תני, מי שהיו לו ביכורים גרוגרות, היה מעטרו תאנים. וצמוקים, היה מעטין ענבים. וטעמו של דבר, שהלח נאה ומהודר יותר מן היבש. וראה למעלה בפ"ב הלכה ה. (136) סגני יכהנים. וראה בירמיהו נא, כג. (137) סגני הלויים (תוס' יו"ט). (138) הם הממונים על עסקי ההקדש ועל נכסיו (פירוש המשנה). (139) במשנה: "לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים". ובירושלמי: "וכי יש קטן גדול בישראל (כן גורס הגר"א), אלא וכו' לפי רוב הנכנסים, היו יוצאין". (140) ירושלמי שם הלכה ב.

יז. כָּל בַּעֲלֵי¹⁴¹ אֲמָנוֹת שְׁבִירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִין
 מִפְּנֵיהֶם¹⁴² וְשׁוֹאֲלִין בְּשִׁלּוּמֵן: אַחֲינוּ, אַנְשֵׁי מְקוֹם
 פְּלוּנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשִׁלּוּם. וְהֵם מְהַלְכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם
 וְהַחֲלִיל¹⁴³ מִכָּה לַפְּנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מְגִיעִים לְהַר
 הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, נֹטֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד¹⁴⁴ סֹלוּ
 עַל כַּתְּפוֹ וְאוֹמְרִין¹⁴⁵: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶל בְּקִדְשׁוֹ וְכוּ'
 עַד כָּל הַנְּשִׁמָּה¹⁴⁶ תְּהִלֵּל יְהוָה הַלְלוּיָהּ. וְהֵם מְהַלְכִים
 בְּהַר הַבַּיִת וְקוֹרְאִין, עַד שְׂמַגִּיעִין לְעֹזְרָה. הִגִּיעוּ

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) ונילושו שם (המפרשים ה"ל). 32) לדעת הראב"ד חייבים הם מדרבנן, ועי' 'כסף משנה' כאן, ובהל' תרומות שם.

22 ז. מפרישין³³ חלה בחוצה לארץ³⁴ מדברי סופרים, כדי שלא תשתפח תורת חלה מישאל. ואין מביאין³⁵ חלות חוצה לארץ לארץ, כשם שאין מביאין תרומה³⁶ ובפירות³⁷ משם. ואם הביא - מניחה עד ערב הפסח ותשרף, כתרומה³⁸.

33) בכורות כז, א. 34) היינו בכל הארצות, שחלה שכיחה בכל אדם העושה עיסה, ולכן גזרו יותר מבתרומה, שאינה אלא בבעלי שדות, ולפיכך לא גזרו על כל הארצות, אלא על מצרים ובבל (ראה הל' תרומות שם ה"ו). וראה ב'תוספות יום טוב' חלה פ"ד מ"ח, בשם ה'תוספות'. 35) שם מ"י: "אנשי אלכסנדריה הביאו חלותיהן מאלכסנדריה ולא קיבלו מהן". והיינו משום שנטמאו החלות בטומאת ארץ העמים. 36) פ"ב מהל' תרומות ה"ז. שהרי היא טמאה בטומאת ארץ העמים. 37) למעלה פ"ב ה"א עיי"ש, שכל עיקר הטעם שאין מפרשים ביכורים בחוצה לארץ, הוא משום שאין מביאים תרומה טמאה לארץ ישראל, ואם הביאה אסורה שם באכילה. 38) 'ירושלמי' חלה, שם.

27 ח. שלשה³⁹ דינין לחלה בשלש ארצות: כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל⁴⁰ עד פזיב⁴¹ - מפרישין בה חלה אחת⁴² כשעור⁴³, והיא נאכלת לפניהם. ושאך ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל, שהיא מפזיב ועד אמנה⁴⁴ - מפרישין בה שתי חלות: האחת נשרפת, והאחת נאכלת. ומפני מה מפרישין בה שתי חלות? מפני שהחלה הראשונה טמאה⁴⁵, שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא⁴⁶, וקדשה ראשונה בטלה משגלו⁴⁷; והואיל והיא ארץ ישראל⁴⁸ - מפרישין בה חלה אחת מארבעים ושמונה⁴⁹ ושורפין אותה; ומפרישין חלה שנייה ונותנין אותה לכהן לאכלה, כדי שלא יאמרו: תרומה טהורה נשרפת, שהרי נשרפה הראשונה אף על פי שלא נטמאה טמאה ידועה לבל⁵¹. וזו שנייה אין לה שעור, אלא כל שרוצה מפריש⁵², מפני שהיא מדבריהם⁵³. וכל הארץ מאמנה ולחויץ⁵⁴, בין בסוריא⁵⁵ בין בשאר הארצות - מפרישין שתי חלות: אחת לשרפה, כדי שלא יאמרו: ראינו תרומה טמאה⁵⁶ נאכלת; ואחת לאכילה, כדי שלא תשתפח תורת חלה⁵⁷ מישאל. והואיל⁵⁸ וזו מדבריהם⁵⁹, מוטב לרבות בנאכלת. לפיכך: של שרפה - אין לה שעור, אלא כל שהוא; ושל אכילה - אחד מארבעים ושמונה⁶⁰. ומתרת לזבים⁶¹ ולזבות, ואין צריך לומר לשאך טמאים⁶².

39) שם, מ"ח. 40) בזמן עזרא. 41) וכיב עצמה לא

פ"א ה"ז: "בעל הבית עיסתו מעוטה, ואין בה כדי מתנה לכהן (אלא-אם-כן יפריש אחד מכ"ד), נחתום עיסתו מרובה, ויש בה כדי מתנה לכהן (אפילו אם מפריש רק אחד ממ"ח)". וטעם זה הוא לחכמים, אבל לרבי יהודה אמרו שם טעם אחר. וראה בפירוש המשנה, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 11) 'ספרי' פרשת שלח. 12) ב'ספרי' שם: "מראשית עריסותיכם תתנו לה". 13) ראה בש"ך סי' שכב ס"א ס"ק ב.

1 ג. העושה¹⁴ עסה למשתה בנו, אף על פי שהיא מרבה¹⁵ - מפריש אחד מעשרים וארבעה; שלא לחלק¹⁶ בעט בעל הבית. והנחתום שעשה עסה קטנה¹⁷ - אחד מארבעים ושמונה; שלא לחלק¹⁸ בעט הנחתום.

14) משנה, שם. 15) ויש באחד ממ"ח, כדי מתנה. 16) 'ירושלמי' שם. 17) במשנה: וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. 18) 'ירושלמי' שם לגירסת הגר"א. וראה ברידב"ז.

6 ד. נטמאת¹⁹ העסה²⁰ בשוגג או באנס - מפריש אחד מארבעים ושמונה²¹. ואם טמאה בזדון - מפריש אחד מעשרים וארבעה, כדי שלא יהיה חוטא נשפר²². וחלה טמאה [מוותרת] (לפהן) להסקה, כתרומה טמאה²³.

19) משנה, שם. 20) של בעל הבית. 21) כיון שאינה ראויה לאכילה לכהן, אלא להסיק בה בלבד, כדלהלן - הקילו בשיעורה. 22) 'פירוש', שלא ירויח החוטא שטימאה, ויוציא פחות ממה שהיה מוציא אילו לא עבר וטימאה" (פירוש המשנה). 23) ראה בפ"א מהל' תרומות ה"א, וחלה נקראת תרומה (להלן ה"ג).

11 ה. אין²⁴ תיבין בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ וגומר; ובזמן²⁵ שקל ישראל שם, שנאמר: בבאכם - ביאת בלכם, ולא ביאת מקצתכם. לפיכך, חלה בזמן הזה, אפלו בימי עזרא בארץ ישראל, אינה אלא מדבריהם²⁶, כמו שבארנו בתרומה²⁷.

24) כן הוא ב'ספרי' שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"א. 25) כתובות כה, א. וראה למעלה שם הכ"ו, ובראב"ד שם. 26) כיון שלא עלו אלא מקצתם (גמרא שם). 27) שם.

17 ו. פרות חוצה לארץ²⁸ שנגנסו לארץ²⁹ - תיבין בחלה, ופרות הארץ³⁰ שיצאו חוצה לארץ³¹ - פטורין³²; שנאמר: אשר אני מביא אתכם שמה - שמה אתם תיבין בין על פרות הארץ בין על פרות חוצה לארץ.

28) חלה פ"ב מ"א. 29) ושעת חיוב חלה, שהיא בשעת לישה, היתה בארץ. וראה ברידב"ז, ובמשנה-למלך הל' תרומות שם הכ"ב, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' למשנה שם. 30) שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ב כסלו - ספר זרעים - הלכות ביכורים קפה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחשוש שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת (ראה בהלכה הקודמת), והיה מן הדין שלא להצריך הפרשה שניה, ובכל זאת השאירו הדבר כפי שהיה.

7 י. חֲלַת חוּצָה לְאֶרֶץ⁶⁹, אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה⁷⁰,
8 הוֹאִיל וְעָקַר חַיִּיבָהּ מְדַבְּרֵיהֶם⁷¹ - אֵינָה אֶסְנֶרָה
9 בְּאֶכְלָהּ⁷² אֲלֵא עַל פְּהֵן שֶׁטְמֵאָה יוֹצֵאָה עָלָיו
10 מְגוּפּוֹ⁷³, וְהֵם: בְּעָלֵי קֶרְיָן וְזָבִים וְזָבוֹת וְנִדְוֹת
11 וְיֹלְדוֹת וּמְצַרְעֵי⁷⁴; אֲבָל שְׂאֵר הַטְּמָאִים בְּמַגַּע שְׂאֵר
12 הַטְּמָאוֹת, אֲפֹלוּ טְמָאֵי מֵת - מְתָרִים לְאֶכְלָהּ⁷⁵.
13 לְפִיכָף, אִם הָיָה שָׁם⁷⁶ פְּהֵן קֶטֶן בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, בֵּין
14 בְּסוּרְיָא⁷⁷ בֵּין בְּשְׂאֵר אֲרָצוֹת, וְרָצָה לְהַפְרִישׁ חֲלָה
15 אַחַת - מִפְּרִישׁ אֶחָד מְאֲרָפְעִים וּשְׂמוּנָה, וְנֶאֱכַלְתָּ
16 לְקֶטֶן שְׂעִדִין לֹא רָאָה קָרִי אוֹ לְקֶטֶן שְׂעִדִין לֹא
17 רָאָתָה נְדָה⁷⁸, וְאִין צְרִיף לְהַפְרִישׁ שְׂנֵיָהּ⁷⁹.

(69 כלומר, כל הארץ מאמנה ולחוץ, כנ"ל ה"ח. ומדובר כאן בחלה המופרשת ראשונה. ראה למעלה. (70 בטומאת ארץ העמים. ובזמן הזה היא טמאה מן התורה, מפני טומאת המת, כנ"ל. (71 כלומר, שלעולם אין חיוב חלה שם מן התורה. (72 אבל בניגעה מותר אפילו למי שטומאה יוצאה מגופו (בכורות, שם). (73 שם. וראה בהל' תרומות שם. (74 ומה שכתב רבינו בסוף ה"ח, שחלת חוץ לארץ מותרת לזבים וזבות, היינו החלה השניה, ראה בהערה ס. (75 בבכורות, שם: טמא מת מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה לארץ וכו'. אמר רב, טמא מת טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ, ולית הלכתא כוותיה (אלא אוכל בלא טבילה). וראה בהל' תרומות שם. (76 בחוץ לארץ. (77 שאינה כחוץ לארץ לענין חלה, כנ"ל בה"ח. (78 שחזקתן שלא יצאה טומאה עדיין עליהם, ולכן הם אוכלים תמיד בלא בדיקה (הל' תרומות, שם). (79 שכיון שהראשונה נאכלת, שוב לא תשתכח תורת חלה, ולא חששו שמא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת.

18 יא. וְכֵן⁸⁰ אִם הָיָה שָׁם⁸¹ פְּהֵן גְּדוֹלָה⁸² שֶׁטְבַל מִשְׁכַּבַּת
19 זָרְעוֹ אוֹ מִזִּיקְתּוֹ⁸³, אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעְרִיב⁸⁴ שְׂמֵשׁוֹ,
20 וְאֶף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמֵא מֵת⁸⁵ - הָרִי זֶה מְתָר לְאֶכֶל
21 הַחֲלָה הֶרְאֵשׁוּנָה⁸⁶, וְאִינוּ צְרִיף לְהַפְרִישׁ שְׂנֵיָהּ⁸⁷
22 בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁸⁸. פֶּל הַמְּפָרִישׁ⁸⁹ חֲלָה⁹⁰ - מְבַרְףּ⁹¹
23 תְּחִלָּה⁹²: אֲשֶׁר קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִנּוּנוּ לְהַפְרִישׁ
24 חֲלָה⁹³. בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁹⁴. וְכֵשֶׁם⁹⁵
25 שֶׁמְבַרְףּ עַל הַטְּהוּרָה, כֵּף מְבַרְףּ עַל הַטְּמֵאָה.
26 לְפִיכָף⁹⁶ אִין הָאִישׁ עָרַם מִפְּרִישׁ חֲלָה, שְׂאִינוּ יוֹכֵל
27 לְבַרְףּ⁹⁷. אֲבָל⁹⁸ הָאִשָּׁה הֶעְרָמָה שֶׁיִּשְׁבָּה⁹⁹ וְכֵל פְּנִיָהּ¹⁰⁰
28 טוּחוֹת¹⁰¹ בְּקֶרְקַע - מְבַרְכָת וּמְפַרְשֵׁת חֲלָה¹⁰².

(80 נראה שהלכה י"א מתחילה להלן: "כל המפריש חלה וכו'", ובטעות ציינוה כאן. (81 בחוץ לארץ. (82 כלומר, ביחס לקטן שלא ראה עוד קרי. (83 כלומר, מטומאה שיצאה עליו מגופו, כנ"ל. (84 ואין טמאים אוכלים בתרומה (וחלה - בתרומה) עד שיעריב שמשן (הל'

החזיקו בה (פ"א מהל' תרומות ה"ח). (42 כלומר, פעם אחת. (43 אחד מכ"ד או ממ"ח (למעלה ה"ב). (44 ראה בהל' תרומות שם ה"ז. (45 בטומאת ארץ העמים. ראה בפ"א מהל' טומאת מת ה"א. (46 שם ה"ה. (47 שם. ולפיכך גזרו עליה טומאה כעל ארץ העמים. (48 כלומר, כשהחזיקו בה עולי מצרים היתה ארץ ישראל, והיתה חייבת אז בחלה מן התורה ('ירושלמי' שם ה"ד). (49 כדין עיסה שנטמאת, כנ"ל בה"ד. וראה בפירושו המשנה וברע"ב ותו"ט שם. (50 'ירושלמי' שם. (51 שהרי אינה טמאה אלא בטומאת ארץ העמים, ובארץ שהיתה פעם ארץ ישראל. וראה להלן שבחוצה לארץ ממש, טומאה זו ידועה. (52 אף-על-פי שהיא נאכלת, וראה להלן. (53 'ירושלמי' שם. כלומר עיקרה מדבריהם, שלא נתקנה אלא "שלא יאמרו", כנ"ל. אבל חלה בזמן הזה, אף-על-פי שהיא מדבריהם, יש לה שיעור, כיון שיש לה עיקר מן התורה. (54 במשנה, שם: "ועד אמנה ולפנים". וכנראה שלפני רבינו היתה הגירסא כנ"ל. ועי' ב'מלאכת שלמה' שם בשם הרשב"א. (55 שם מ"ז, כרבך גמליאל ולא כרבי אליעזר. (56 בטומאת ארץ העמים, כנ"ל. שכיון שהיא חוצה לארץ ממש - ידועה טומאתה לכל, ראה להלן. (57 בכורות כז, א. וכאן לא שייך לגזור, שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת, כמו שגזרו בארץ שכבשוה עולי מצרים (למעלה) - לפי שחוצה לארץ טומאתה ידועה ('תוספות אנשי שם', שם). (58 'ירושלמי', שם. (59 שאין להן עיקר מן התורה. (60 כבהלכה הקודמת, וראה בפירושו המשנה, וב'ירושלמי' שם, וכפירושו ה'פני משה'. (61 במשנה, שם: "ואסורה לזבים ולזבות, לנדה ולילודת". ונראה שרבינו גרס שם כנ"ל. ויתכן כי אין כאן מחלוקת בהלכה, אלא מה שאמרו "אסורות לזבות וכו'", היינו בחלה הנשרפת שהיא הראשונה, ולכן החמירו בה, ומה שאמר רבינו "מותרת לזבים וכו'", מדובר בחלה הנאכלת, שהקילו בה כיון שהיא שניה (רב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכב אות ד. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"ח). (62 שנטמאו במגע הטומאה, שטומאתם קלה מטומאת אלו, שהיא יוצאת מגופם, וראה בבכורות שם.

1 ט. בְּזִמְן הַזֶּה, שְׂאִין שָׁם עֶסֶה טְהוּרָה מְפָנִי טְמֵאֵת
2 הַמֵּת⁶³ - מְפָרִישִׁין חֲלָה אַחַת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁶⁴
3 אֶחָד מְאֲרָפְעִים וּשְׂמוּנָה⁶⁵ וְשׂוֹרְפִין אוֹתָהּ, מְפָנִי
4 שֶׁהִיא טְמֵאָה וַיֵּשׁ לָהּ שָׁם מִן הַתּוּרָה⁶⁶. וּמְפָזִיב עַד
5 אֲמֻנָה⁶⁷ - מְפָרִישִׁין שְׂנֵיָהּ לְפָהֵן לְאֶכְלָהּ, וְאִין לָהּ
6 שְׂעוֹר, כְּשֶׁהָיָה הַדְּבָר מְקֻדָּם⁶⁸.

(63 שכולנו טמאי מתים, ואין בידינו אפר פרה אדומה להוות עלינו. (64 כלומר, אף בארץ שהחזיקו בה עולי בבל. (65 כדין חלה שנטמאה באונס, למעלה ה"ד. (66 כלומר, בזמן שכל ישראל עליה חייבים בחלה מן התורה, ולפיכך מפרישים אף בזמן הזה כשיעור. ויש אומרים שבזמן הזה אין מפרישים אלא כלשהו ('ברכי יוסף' ליו"ד שם ס"ד). (67 כלומר, במקום שהחזיקו בו עולי מצרים ולא החזיקו בו עולי בבל. (68 כלומר, אף-על-פי שעתה היא טמאה טומאת מת הידועה לכל. ולא שייך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7 וְנִתְּנִין¹¹¹ אוֹתָהּ לְכֹהֵן עִם הָאֲרֶץ¹¹², מִפְּנֵי שֶׁהִיא
8 טְמֵאָה בְּאֹיֵר אֲרֶץ הָעַמִּים. [וְאֵין¹¹³ בָּהּ מִשּׁוֹם כֹּהֵן
9 הַמִּסְעִי¹¹⁴ בְּמִתְּנוּתוֹ שֶׁהוּא אֶסוּר. וְאִם רָצָה¹¹⁵ לְאָכַל
10 תְּחִלָּה] וְאַחֵר כֶּף יִפְרִישׁ תְּחִלָּה בְּחוּץ לְאֲרֶץ - מִתָּר; וְ
11 שְׂאִין עֲקָרָה אֶלָּא מִדְּבָרֵיהֶם.

(103 כלומר, שאר הטמאים בטומאה היוצאת עליהם מגופם, כנ"ל ה"י. 104) שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים. אבל חלת ארץ ישראל, אפילו בזמן הזה, אסורה אפילו במגע נדה וכיוצא בה. (105) בכורות כז, א. (106) בה"י. (107) כלומר, אפילו את החלה המופרשת ראשונה. וראה בסוף ה"ח. (108) שאינו כהן. וראה חלה פ"ד סוף מ"ח. (109) כלומר, אינה אוסרת תערובתה כחלת ארץ ישראל. ואם כן, אף אם יתערב לחמו של הזר עם החלה של הכהן "חד בחד" - לא יאסר. (110) וכל-שכן אם נתערבה ברוב. ומקור דין זה ב"ירושלמי" שם: "אמר רבי זעירא, מתינתא אמרה אפילו אחד באחד" (כלומר, אפילו נתערבה החלה שוה בשוה). ומה שאמרו בכורות, שם: אמר שמואל, תרומת חוצה-לארץ בטילה ברוב, הכוונה כשמבטל בידיים, וכפירוש רש"י שם, אבל בנתערב מעצמו, אפילו שוה בשוה (כסף-משנה, וביאור הגר"א ל"יר"ד סי' שכג אות ב). (111) משנה, שם. (112) "ירושלמי" שם. בניגוד לתרומת ארץ ישראל שאינה ניתנת לכהן עם-הארץ שמה יטמאנה (פ"ו מהל' תרומות ה"ב), והוא-הדין לחלת ארץ ישראל. (113) כל המוקף בסוגריים, נוסף ע"פ הכסף משנה. (114) בכורות, שם. וראה בפ"י מהל' תרומות ה"ט (משנה-למלך). (115) ביצה ט, א.

12 יג. תְּחִלָּה נִקְרָאת תְּרוּמָה¹¹⁶. לְפִיכָף אֵינָה נִטְּלָת¹¹⁷
13 אֶלָּא מִן הַמֶּקֶף, בְּתְרוּמָה¹¹⁸; וְאֵינָה נִטְּלָת מִן הַטְּהוֹר
14 עַל הַטְּמֵא¹¹⁹ לְכַתְּחִלָּה¹²⁰.

(116) במעילה טו, ב: "מאי טעמא (כלומר, מדוע תרומה וכו' וחלה מצטרפים זה עם זה לאסור עיסה של חולין שנפלו לתוכה), כולהו איקרו תרומה, גבי חלה כתיב: ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וגו'". וראה ב"ירושלמי" ערלה, תחילת פ"ב. (117) חלה פ"א מ"ט. (118) כלומר: כתרומה גדולה, ולא כתרומת מעשר, פ"ג מהל' תרומות ה"ז. ועיי"ש ה"כ. (119) כתרומה גדולה ולא כתרומת מעשר (שם פ"ה ה"ז). משנה שם, ובפ"ב מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (120) אבל בדיעבר חלתו חלה, כמו בתרומה, ראה למעלה שם.

15 יד. וְכָל שְׂאֵמְרָנוּ בְּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֵם, וְאִם תְּרֵם -
16 אֵינָה תְּרוּמָה¹²¹, כֶּף בְּחִלָּה¹²². וְכָל שְׂאֵמְרָנוּ
17 בְּתְרוּמָה: לֹא יִתְרֵם מִזֶּה עַל זֶה¹²³, כֶּף בְּחִלָּה. וְכָל
18 שְׂאֵינוּ אוֹכְל תְּרוּמָה¹²⁴ - אֵינוּ אוֹכְל חִלָּה; וְכָל
19 הָאוֹכְל תְּרוּמָה¹²⁵ - אוֹכְל חִלָּה.

(121) כגון חרש שוטה וקטן וכיוצא בהם (שם פ"ד ה"ב), או ממין על שאינו מינו (שם פ"ה ה"ב). (122) שנקראת תרומה, כנ"ל. (123) כגון מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר

תרומות שם ה"ב). (85) וטעון הזאה, ואי-אפשר לו היום להטהר. (86) בחלה פ"ד מ"ח "וטבול יום אוכלה". והכוונה למי שיצאה עליו טומאה מגופו וטבל, שהרי טמאי מגע, אינם טעונים טבילה כלל, כנ"ל. (87) כנ"ל. (88) שעיקר חיוב חלה בה אינו אלא מדבריהם, כנ"ל. והראב"ד בהל' תרומות שם ה"ח, חולק - וסובר שזבים וזבות אסורים באכילת חלה אף לאחר טבילה. וראה ב"יר"ד סי' שכב ס"ה, ובש"ך וט"ז וביאור הגר"א שם. (89) נראה שהלכה י"א מתחילה כאן, ראה הערה עט. (90) כלומר, אפילו אותו שאסור לו לאכלה מחמת טומאתו, כנ"ל וכדלהלן בראש ההלכה הסמוכה. (91) ה'אור זרוע' ח"א סי' רכה, והריקנטי סי' רל, הביאו כן בשם ה'ירושלמי' בברכות פ"ט ה"ג. (92) כדרך שמברכין על המצוות עובר לעשייתן. וראה בפ"א מהל' מעשר הט"ז. (93) ב"יר"ד סי' שכב ס"א: להפריש תרומה, שכן הוא לשון הכתוב, ו"חלה" אינו אלא שם העוגה. אבל הסמ"ק כתב שאין להקפיד על כך (כסף-משנה). וראה ב'תוספתא כפשוטה' ברכות פ"ו עמ' 116 הערה 52. (94) אף-על-פי שאין חיוב חלה שם אלא מדבריהם, מברך כדרך שמברך על כל מצוות דרבנן (שבת כג.). והראב"ד כתב בשם רב אחאי גאון (שאלות לפרשת צו, עג), שמלבד הברכה חייב לקרוא שם לחלה. ונראה שדעת רבינו שהברכה עצמה היא קריאת שם (ר"י קורקוס). (95) כן נראה בחלה פ"ב מ"ג, שאין הבדל בין טמאה לטהורה (כסף-משנה). (96) כלומר, לפי שחייב לברך על הפרשת חלה. (97) תרומות פ"א מ"ו, ופ"א מהל' ברכות ה"ט. (98) חלה, שם. (99) אף-על-פי שברכת המצוות היא במעומד, זה אינו אלא כשחייב לעשות המצוה, אבל כאן אין הפרשת החלה אלא הכשר אכילה גרידא (גליון מהרש"א ל"יר"ד שם, בשם 'מגן אברהם'). (100) בברכות כז, א. "דאמר רב הונא עגבות (= אחוריים) אין בהם משום ערוה. לימא (לדעת הגר"א אינו גורס רבינו: "לימא", ראה להלן) מסייע ליה לרב הונא, האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש. תרגמה רב נחמן בר יצחק, כגון שהיו פניה טוחות בקרקע". ונחלקו אחרונים בדעת רבינו. לדעת ה'מגן אברהם' בא"ח סי' רו ס"ק ה, פוסק רבינו שלא כרב הונא, שהרי דחה רב נחמן בר יצחק את ראייתו, ואם כן אף עגבות יש בהם משום ערוה, ולכן כתב רבינו: "וכל פניה טוחות בקרקע". ולדעת הגר"א בביאוריו ל"יר"ד שם אות ג, פוסק רבינו כרב הונא, ואינו גורס בברכות שם את המילה: "לימא". ואם כן הביאה הגמרא ראייה לרב הונא. ודברי רב נחמן שם הם ענין בפני עצמו, ואינם דחיה לדברי רב הונא. ולשון רבינו בהל' ברכות שם נוטה לדעת הגר"א. (101) דבוקות ומכוסות. (102) וכל זה כשהיא מברכת, אבל האיש אסור לו לברך כנגד אשה ערומה, שהרי טפח באשה ערוה.

1 יב. הַנְּהָה וְכִיּוּצָא בֵּהּ¹⁰³ - מִבְּרֶכֶת וּמִפְּרִשַׁת חִלָּת
2 חוּצָה לְאֲרֶץ¹⁰⁴; שְׂאֵינָה מְזַהֶרֶת¹⁰⁵ עַל מַגְעָה, אֶלָּא
3 עַל אֲכִילָתָהּ. וְאִם הִיָּה שָׁם כֶּהֵן קָטָן אוֹ כֶּהֵן שְׁטָבֵל,
4 שֶׁהִיא מִתְּרַת לוֹ לְאֲכִילָהּ כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹⁰⁶ - הִרִי זֶה
5 מִתָּר לְאֲכִילָהּ¹⁰⁷ עִם הַזֶּרֶךְ¹⁰⁸ עַל שְׁלִחָן אֶחָד, לְפִי
6 שְׂאֵינָה מְדַמְעֶת¹⁰⁹ וְאֶפְלוּ נִתְעַרְבָה שְׁוֶה בְּשְׁוֶה¹¹⁰.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ג כסלו - ספר זרעים - הלכות ביכורים קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלא נגמרה מלאכתו (שם פ"ד ה"ד). (124) כגון זר (שם פ"ו ה"ה), או טמא (שם פ"ז ה"א). (125) שם.

13 ג. הִלְקֵט וְהִשְׁכְּחָה וְהִפְאָה וְהִפְקָר וְתַבּוּאָה שְׁלֵא
14 הַבֵּיאה שְׁלֵישׁ, אָף עַל פִּי שְׁהוּן פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה;
15 - תִּיבִין בְּחֵלָה⁸. וְכֵן מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ
16 בְּשַׁבְּלִים שֶׁנִּטְלָה תְּרוּמָתוֹ⁹, אָף עַל פִּי שֵׁישׁ בּוֹ חֵלֶק
17 תְּרוּמָה גְּדוּלָה¹⁰, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי¹¹ וְהִקְדַּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ,
18 וּמוֹתֵר הָעֶמְרָ¹² וְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפְּנִים¹³ כִּשְׁפִדּוֹ
19 כָּל אוֹתָן הַמוֹתְרוֹת - הַכֹּל תִּיבִין בְּחֵלָה¹⁴.

1 טו. הַסּוּמָא וְהַשְּׁפוּרָ¹²⁶ מִפְּרִישֵׁין חֵלָה לְכַתְּחֵלָה;
2 שְׁאִין בְּעֶסֶה רַע וְיִפְּהָה כְּפִי שֶׁיִּכְוְנוּ וְיִפְרְשׂוּ מִן
3 הַיִּפְּהָה¹²⁷.

(126) שאינם מפרישים תרומה גדולה, מפני שאינם יכולים לכוון ולהפריש את היפה (שם פ"ד ה"ד). ומדובר בשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, שאם הגיע - הרי הוא כשוטה לכל דבריו (פכ"ט מהל' מכירה ה"ח). (127) ראה ב"ירושלמי' חלה פ"ד ה"ג, ובמפרשים שם.

7) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שווין בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שליש פטורה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקיר לאחר נתינת המים בקמת, שאז דינה כשיבילים, חייב בחלה, אבל אם היה הגלגול בהפקר פטור גם מן החלה. (8) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שליש יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. (9) תרומת מעשר. (10) שפטור הלוי מלהפרישה. (11) בירושלמי העמידו את המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבילים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיוט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא - אפילו אם לא הקדימן בשיבילים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב בחלה אפילו אם לא נפדה. (12) כי היו קוצרים לראש והיו מפנים אותו עד שנשאר עירונו לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. (13) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". (14) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות - פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש.

20 ד. עֶסֶה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁵ בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶסֶת
21 שְׁבִיעִית¹⁶, וּסְפֵק מְדַמְעָ¹⁷ - תִּיבִין בְּחֵלָה. אָבֵל
22 הַמְדַמְעָ¹⁸ - פְּטוּר מִן הַחֵלָה¹⁹.

15) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותרצו רבינו מנוח ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממונו כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמוותר לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. (16) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. (17) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת

יום רביעי י"ג כסלו ה'תשע"ט

פְּרָק שְׁשִׁי

1) יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שליש אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיני נזיר ועיסת השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיסת כלבים. ועיסה שישאל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז, ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והככרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק.

4 א. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנְּחָתוּם² - תִּיבִין בְּחֵלָה. וּמִפְּרִישׁ מִן
5 הַחֲמֵה³ עַל הַצּוֹנְנָת⁴ וּמִן הַצּוֹנְנָת עַל הַחֲמֵה, אָפֵלו
6 מְדַפּוּסִין⁵ הַרְבֵּה.

(2) שהוא חבר. (3) "הוא הלחם החם". (4) "הוא הלחם הקר". (5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום - לא חששו.

7 ב. אִין תִּיבִין בְּחֵלָה אֵלָא חֲמֵשׁ מִיְנֵי תַבּוּאָה בְּלָבָד,
8 וְהֵם: הַחֲטִיף, וְהַשְּׁעוּרִים, וְהַפְּסָמִין, וְשַׁבְּלַת שׁוּעַל,
9 וְהַשִּׁיפוֹן; שְׁנֵאמַר: פְּאֻכְלָתְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ⁶. וְאִין
10 קְרוּי לֶחֶם אֵלָא פֶת הַנְּעֻשִׂית מְאֹלוֹ. אָבֵל הָעוֹשֶׂה פֶת
11 אֲרִז אוֹ דִתָּן וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִן הַקְּטָנִית - אִינָן תִּיבִין
12 בְּחֵלָה כָּלָל.

(6) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא

ט. הָיָו יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁתְּפִין בְּעֶסָה, אִם
 הָיָה בְּחֶלֶק יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹר עֶסָה הַחֲבִיבָה בְּחֶלֶה - הָרִי
 321ז חֲבִיבָה בְּחֶלֶה.³³

32) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש
 לישראל בכל העיסה כולה. 33) אבל אם אין בחלקו של
 ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה.

י. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁהִפְרִישׁ חֶלֶה³⁴, אָפְלוּ בְּאֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל³⁵ - אֵינָה חֶלֶה³⁶; אֵלָא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂאִינוּ
 צְרִיף³⁷, וְתֹאכְל לֶזְרָה³⁸. וְלָמָּה לֹא חִשְׁשָׁנוּ לֵה³⁹ שְׂמָא
 עֶסָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתֵלָה אוֹתָהּ בְּיַד עוֹבֵד
 פּוֹכְבִּים⁴⁰ כְּדִי לִפְטְרָהּ⁴¹? שְׂאִם יִרְצָה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר
 עֲצָמוֹ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל עֲסוֹת פְּחוֹת מִשְׁעוֹר חֶלֶה⁴².

34) מעיסה שברשותו. 35) שישראל חייב בה בחלה מן
 התורה, כשכל ישראל שם. 36) שהרי עיסתו פטורה.
 37) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד
 באלו שאכלו את חלתו, שהם מזלזלים בקדשים. 38) ואף
 על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות,
 כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא
 חל חיוב חלה. וכן הוא לעניין תרומות ומעשרות, שמירוח
 של גוי פוטר מתרומות ומעשרות... 39) לעיסה.
 40) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. 41) כלומר, וישראל זה
 אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה,
 אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה
 אפילו כשלושה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן
 עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. 42) ואף על פי
 שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו - כיוון שאין
 הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע.
 [וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי
 עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי
 טעותו) על ידי מסירה לגוי].

יא. הַמְעַרֵב קֶמַח חֲטִיף⁴³ וְקֶמַח אֶרְזוֹ⁴⁴ וְעֶשָׂה מִהֵן
 עֶסָה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דְּגָן⁴⁵ - חֲבִיבָה בְּחֶלֶה⁴⁶, וְאִם
 לֹאוּ - פְּטוּרָהּ. אָפְלוּ הִנֵּה הַשְּׂאוֹר חֲטִימִים⁴⁷ לְתוֹךְ עֶסֶת
 אֶרְזוֹ⁴⁸: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דְּגָן - חֲבִיבָה בְּחֶלֶה⁴⁹, וְאִם
 לֹאוּ - פְּטוּרָהּ.

43) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. 44) שאינו
 מחמשת המינים. 45) כלומר, טעם חיטים. 46) אף על
 פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לכד
 כדי שיעור עיסה החייבת בחלה - שהחיטים גוררות את
 האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים
 ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן
 את האורז. 47) שעדיין לא הורמה ממנה חלה.
 48) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז.
 49) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו
 מינו בנותן טעם.

יב. עֶסָה⁵⁰ שְׁנֵלוֹשָׁה בִּינֵין אוֹ שְׂמֵן אוֹ דְבִשׁ⁵¹ אוֹ מִיִּם
 רוֹתְחִים⁵², אוֹ שְׂנֵתָן לְתוֹכָהּ תְּבַלִּין⁵³, אוֹ הִרְתִּיתָ

והייבת היא בחלה. 18) והיינו כשנפלה סאה של תרומה
 לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה
 אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם
 חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. 19) שנאמר: תרימו
 תרומה, ולא שכבר נתרמה.

ה. חֲלוֹת תוֹדָה וְרִקְיָי גְזִיר²⁰: עֲשָׂאן לְעֲצָמוֹ -
 פְּטוּרֵין מִן הַחֶלֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קִדְשֵׁי²¹; לְמַכְרֵן בְּשׁוֹק
 לְגִזְרִים וְלְמַקְרִיבֵי תוֹדָה - חֲבִיבֵין בְּחֶלֶה, לְפִי
 שְׂבֻדְעָתוֹ, שְׂאִם לֹא תִמְכֹּר - יֹאכְלָנָה.

20) בתורה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות
 (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנוזר אין אלא מין
 אחד של חלות ולכן תפסו לשון "ריקין". 21) אף על פי
 שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת
 הקרבן - קדושת דמים יש בהן מיד.

ו. עֶסֶת הַשֶּׁתִּפִּין²² וְהַעוֹשֶׂה עֶסָה לְרִבִּים²³ - חֲבִיבָה
 בְּחֶלֶה²⁴.

22) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד
 מהשותפים שיעור עיסה - חייבת בחלה. והמדובר כשלא
 היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם
 לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. 23) כלומר, נתן
 רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה.
 24) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה
 מחלה, - שהרי לא הפקירה.

ז. הַעוֹשֶׂה עֶסָה מִן הַטְּבֹל²⁵, בֵּין שֶׁהִקְדִּים חֶלֶה
 לְתוֹמָה בֵּין שֶׁהִקְדִּים תְּרוּמָה לְחֶלֶה²⁶ - מֵה שֶׁעֲשֶׂה
 עֲשׂוּיָה²⁷. וְאִם הִפְרִישׁ הַחֶלֶה תְּחִלָּה - לֹא תֹאכְל עַד
 שְׂיוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וְתוֹמָת מַעֲשֶׂר; וְאִם הִפְרִישׁ
 תְּחִלָּה תְּרוּמָה - לֹא תֹאכְל עַד שְׂיוֹצִיא עָלֶיהָ חֶלֶה.

25) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות
 ומעשרות. 26) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבוזה
 השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה - אין
 התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה
 תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני
 אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה].
 27) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר
 נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת
 גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה.

ח. הַעוֹשֶׂה²⁸ עֶסָה לְהֹאכִיל הַפֶּת שְׁלָה²⁹ לְבִהְמָה אוֹ
 לְחִיָּה - פְּטוּרָהּ. עֶסֶת הַכְּלָבִים, בְּזִמְן שֶׁהָרוּעִים
 אוֹכְלִין מִמֶּנָּה - חֲבִיבָה בְּחֶלֶה³⁰. עֶסֶת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
 - פְּטוּרָהּ³¹.

28) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת,
 של חיה אינה חייבת". 29) אפילו אם הפת נאפתה כדרך
 שאופים לבני אדם. 30) אבל אם אין הרועים אוכלים
 ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה -
 פטורה מחלה. 31) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם"
 - "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל.

69) שאז היא פטורה מחלה. (70) [כנראה שכן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו' חייבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חייבת, אף על פי שלמעשה לא עשאה פת]. (71) והרי זו "עיסה שתחילתה סופגנין וסופה עיסה", שחייבת. אבל אם בסוף עשאה מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה סופגנין - חייבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה "תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה כעיסה, אלא כסופגנין, שבלילתם רכה, ולבסוף אפה אותם כסופגנין, אז הם פטורים. (72) זהו "תחילתה עיסה וסופה סופגנין", שחייבת.

17 יד. לַחֵם הַעֲשׂוּי לְכוֹתֵחַ 73 - מַעֲשִׂיהַּ מוֹכִיחִין עֲלֵיהֶּ: 17
18 עֲשָׂאָהּ כְּעִכְיִין 74 - חֵיבַת פְּחֵלָה 75; עֲשָׂאָהּ כְּלוֹדִין 76
19 - פְּטוּרָה מִן הַחֵלָה 77.

73) הוא תערוכת של נסיוני דחלבא (=השיריים שבחלב לאחר עשיית החמאה) ופירווי לחם. ואופה אותו על מנת לשוחקו ולעשות ממנו כותח. (74) עוגות דקות. (75) שגילה דעתו בזה שעשאה ללחם ולא לכותח. (76) כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובוה נראה שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. (77) שאינה נקראת לחם.

20 טו. כִּמְהָ שְׁעוֹר הָעֵסָה שְׁחִיבַת פְּחֵלָה? מֵלֵא הָעֵמֶר 78
21 קֶמַח. בֵּין מֵאָחָד מִחֲמֻשָּׁה מֵינִים בֵּין מִחֲמֻשֶּׁתָּן -
22 כֵּלָם 79 מִצְטָרְפִין לְשְׁעוֹר. וְכִמְהָ הוּא שְׁעוֹר הָעֵמֶר?
23 שְׁנֵי קִבְיִן פְּחוֹת חֲמֻשׁ 80. וְהִקֵּב - אֲרַבְעָה לָגִין, וְהִלֵּג
24 - אֲרַבְעַת רִבְעִיּוֹת, וְהִרְבִּיעִית - אֲצַבְעִים עַל אֲצַבְעִים
25 בְּרוֹם אֲצַבְעִים וְחֻצֵי אֲצַבְעַת וְחֲמֻשׁ אֲצַבְעִים 81, וְכָל
26 הָאֲצַבְעוֹת הֵם רַחֵב גּוֹדֵל שֶׁל יָד 82. נִמְצְאָתָ לְמֹד,
27 שְׁהַמְדָה שְׁיֵשׁ בָּהּ עֶשֶׂר אֲצַבְעוֹת עַל עֶשֶׂר אֲצַבְעוֹת
28 בְּרוֹם שְׁלֹשׁ אֲצַבְעוֹת וְתִשְׁעַת אֲצַבְעוֹת בְּקֻרְבָּן 83 - הוּא
29 הָעֵמֶר. וְכֵן מְדָה שְׁיֵשׁ בָּהּ שְׁבַע אֲצַבְעוֹת פְּחוֹת שְׁנֵי
30 תִּשְׁעֵי אֲצַבְעַת עַל שְׁבַע אֲצַבְעוֹת פְּחוֹת שְׁנֵי תִּשְׁעֵי
31 אֲצַבְעַת בְּרוֹם שְׁבַע אֲצַבְעוֹת פְּחוֹת שְׁנֵי תִּשְׁעֵי אֲצַבְעַת
32 - הִיא מְדַת הָעֵמֶר 84. וְשְׁתֵי הַמְדוֹת כְּאֶחָד הֵם
33 עוֹלִים 85. וְכִמְהָ מְכִילָה מְדָה זו? כִּמוֹ אֲרַבְעִים וְשֹׁלֵשׁ
34 בִּיצִים בִּינוּנִיּוֹת וְחֲמֻשׁ בִּיצָה 86. וְהֵם מְשַׁקֵּל שֵׁשָׁה
35 וּשְׁמוֹנִים סָלְעִים וְשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סָלַע מִקְמַח הַחֲטִיִּם
36 שְׁבַמְצֵרִים, שֶׁהֵם מְשַׁקֵּל חֲמֻשׁ מְאוֹת וְעֶשְׂרִים זוּזִים 87
37 מְזוּזֵי מְצָרִים בְּזִמְן הַזֶּה. וּמְדָה שְׁמִכִּילָה כִּמְשַׁקֵּל
38 הַזֶּה מִקְמַח הַחֲטִיִּם הַזֶּה - בָּהּ מוֹדֵדִין לְחֵלָה בְּכָל
39 מְקוֹם.

78) למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת.

1 המים והשליף הקמח לתוכו ולשו, אם אָפְאָה 54 -
2 בֵּין פְּתוּרָה 55, בֵּין בְּקֻרְבָּן 56, בֵּין עַל הַמַּחְבַּת
3 וְהַמְרַחֶשֶׁת, בֵּין שְׁהַדְבִיק אֶת הַבָּצֵק בַּמַּחְבַּת
4 וּבַמְרַחֶשֶׁת וְאַחַר כֵּן הִרְתִּיחָהּ 57 בְּאֵשׁ מִלְמַטָּה 58 עַד
5 שְׁנֹאֶפֶת הַפֶּת, בֵּין שְׁהִרְתִּיחָהּ וְאַחַר כֵּן הִדְבִיק
6 הַבָּצֵק 59 - כָּל אֵלוֹ חֵיבִין בְּחֵלָה. אֲבָל הָעוֹשֶׂה עֵסָה
7 לִבְשָׁה בַּחֲמָה 60 בְּלֶבֶד, אוֹ לִבְשָׁלָה בְּקֻדְרָה 61 - הִרְי
8 הִיא פְּטוּרָה מִן הַחֵלָה; שְׂאִין מַעֲשֶׂה חֲמָה לָחֵם. בֵּין
9 שְׁלִישֵׁה בְּמִים, בֵּין שְׁלִישֵׁה בְּשָׂאֵר מִשְׁקִין 62. וְכֵן קָלִי 63
10 שְׁלִישִׁין אוֹתוֹ בְּמִים אוֹ בְּדִבְשָׁה 64 וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֵא
11 אֲפִיָּה 65 - פְּטוּר. שְׂאִין חֵיבַת אֶלָּא עֵסָה שְׁסוּפָה
12 לְהֶאֱפוֹת לָחֵם לְמֵאֵכֵל אֲדָם 66.

(50) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים) חייבת בחלה". (51) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים, אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב. (52) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. (53) בברכות מב. אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין) מברך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו לחם היא, וחייבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו שם שהם הנילושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה, אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים משונים ממיני האפייה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו, ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם. (54) אבל בלא אפייה פטור מחלה. (55) כדרך שאופים לחם. (56) בברכות לו: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, טרוקנין חייבין בחלה. מאי טרוקנין אמר אביי כובא דארעא" (עושוין חפירה בקרקע ואופים בה). (57) כלומר, לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים הבצק. (58) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור - אף ריש לקיש מודה שחייב בחלה. (59) שאף ריש לקיש מודה בזה. (60) שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור מחלה. (61) ולא לאפות אותה. (62) ירושלמי חלה שם הלכה ג: "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חייב בחלה וכו' אמר ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את העיסה ואינו אופה אותה)". (63) בירושלמי שם סוף הלכה ד: "קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה. רבי יוסי בשם רבי יוחנן, והוא שאפיין", כלומר, על דעת לאפותו פת. (64) שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. (65) כלומר, לש על דעת כן, שלא יאפהו לחם. (66) כלומר, לש על דעת כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה.

13 יג. עֵסָה שְׁלִישָׁה 67 תְּחֵלָה 68 לְעִשׂוֹתָהּ מַעֲשֶׂה חֲמָה 69
14 וְהַשְׁלִימָהּ 70 לְעִשׂוֹת פֶּת 71, אוֹ שְׁהַתְחִיל בָּהּ לְאֶפְוֹתָהּ
15 פֶּת 72 וְהַשְׁלִימָהּ לְעִשׂוֹת מַעֲשֶׂה חֲמָה, וְכֵן קָלִי שְׁלִישׁוֹ
16 לְאֶפְוֹתוֹ פֶּת - חֵיבִין בְּחֵלָה.

(67) עשה אותה עיסה עבה. (68) התחיל ללוש אותה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. (97 פחות מכשיעור חלה. 98) שם: תוך כלי בעינן והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעינן והא איכא. (99) כמו בזמן הזה. (100) שספק דרבנן - לקולא.

16 יח. קמח שלא רקדו אלא לשו בסבין שלו, הואיל
17 ויש בכל הקמח עמור¹⁰¹ - חיב בחלה. אכל אם נטל
18 המרסן¹⁰² מן הקמח וחרו והשלים שיעור העסה
19 במרסן שהחזירו לקמח - אינו חיב בחלה¹⁰³.

(101) שהוא שיעור חלה. (102) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חיב, או לאו דווקא. (103) "לפי שהמורסן אינו חיב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחרו לתוכן אין זה דרך עיסה".

20 יט. נחתום שעשה עסה¹⁰⁴ לעשותה שאור¹⁰⁵
21 לחלקה¹⁰⁶ - חיבת בחלה; שאם לא תמכר, יעשנה
22 פת¹⁰⁷. אכל העושה¹⁰⁸ עסה לחלקה בצק¹⁰⁹ -
23 פטורה¹¹⁰.

(104) שיש בה שיעור חלה. (105) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. (106) ואפילו אם לא יאה בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. (107) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. (108) כלומר, מי שאינו נחתום. (109) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. (110) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת.

24 כ. נשים שנתנו קמח לנחתום לעשות להם שאור,
25 אם אין בשל אחת מהן¹¹¹ פשעור, אף על פי שיש
26 בכללן פשעור - פטורה¹¹².

(111) כלומר, אף באחת מהן. (112) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערכה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חברו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר".

יום חמישי י"ד כסלו ה'תשע"ט

פרק שביעי

(1) יבאר שתי עיסות שיש בשתייהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקיה וא"כ נתגיררו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולין לענין טומאה.

והעומר עשירית האיפה. (79) המדובר כשנילושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. (80) שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. (81) שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. (82) שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. (83) כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. (84) בערך. שהרי מדה זו: 310,11. (85) בערך, כנ"ל. (86) שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. (87) הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע-קעג.

1 טז. אסור לאדם לעשות עסותו פחות פחות
2 מפשעור, כדי לפטרה מן החלה⁸⁸. והמפריש חלה
3 מעסה שהיא פחותה מפשעור - לא עשה כלום⁸⁹,
4 והרי היא⁹⁰ חלין כשהיתה. עשה עסה פחותה
5 מפשעור ואפאה ונתן הפת לסל, וחרו ואפה פת
6 אחרת ונתן לסל, אם נתקבץ פסל שיעור חלה - הסל
7 מצרפן לחלה⁹¹, ומפריש החלה מן הפת. שנאמר:
8 והיה פאכלכם מלחם הארץ - מלמד, שהוא מפריש
9 מן האפוי. ואין התנור⁹² מצרפן לחלה⁹³.

(88) כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמוותר. (89) שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. (90) החלה שהפריש. (91) אף על פי שלא נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה. (92) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. (93) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נושכות זו בזו.

10 יז. היו הפפרות⁹⁴ נושכות זו בזו⁹⁵ ונתקבץ מן הפל
11 שיעור חלה - חיבין בחלה⁹⁶ אף על פי שאינן פסל.
12 אפה מעט מעט⁹⁷ וקבץ הפל על לוח שאין לו תוף
13 - הרי זה ספק⁹⁸. ואם חלה של דבריהם⁹⁹ היא -
14 אינו חיב להפריש עד שיערה אותה פלי שיש לו
15 תוף¹⁰⁰.

(94) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. (95) בעודן עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנושך, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. (96) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת

1 א. שְׁתֵּי עֶסוֹת² שְׁלֵשׁ בְּשִׁתִּיהֶן³ שְׁעוֹר הַחֵיב בְּחֵלָה⁴,
 2 וְאֵין בְּאֶחָת מֵהֶן בְּשְׁעוֹר, וְנִגְעוּ זֶז בְּזוֹ וְנִשְׁכּוּ⁵ זֶז אֶת
 3 זֶז: אִם הָיוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, אָפְלוּ הֵן מִמִּין אֶחָד⁶ -
 4 פְּטוּרִין מִן הַחֵלָה; שְׁפֹתָם⁷ שָׁנִים מִקְפִּידִין. וְאִם
 5 יָדוּעַ שְׁאִינֶן מִקְפִּידִין עַל עָרוֹב הָעֶסוֹת - הָרִי אֱלוֹ
 6 מְצַטְרְפוֹת.⁸

2 חלה פ"ד משנה א. (3 ביחד. 4) ראה למעלה בפ"ו
 הלכה טו. (5) שבאופן זה אם היו של אדם אחד, מצטרפות
 (שם הלכה יז). (6) ראה להלן הלכה ג. (7) ירושלמי שם.
 (8) שם: שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשה אחת.
 וראה להלן.

7 ב. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן⁹ שְׁלֵשׁ אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד¹⁰
 8 - מְצַטְרְפִין¹¹ וְחֵיבוֹת בְּחֵלָה, וְאִם מִשְׁנֵי מִינֵין הָיוּ -
 9 אֵין מְצַטְרְפִין; שְׁפֹתָם¹² אֶחָד אֵינוֹ מִקְפִּיד¹³. וְאִם
 10 הָיָה מִקְפִּיד¹⁴ שְׁלֵשׁ תִּגַּע עִסָּה זֶז בְּזוֹ וְלֹא תִתְעָרֵב
 11 עִמָּה, אָפְלוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מְצַטְרְפוֹת.¹⁵

(9) משנה שם. (10) ראה בהלכה הסמוכה. (11) והמדובר
 כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה
 שם הלכה יט. (12) ירושלמי שם. (13) כלומר, ולכן
 מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. (14) כלומר, ידוע
 שהוא מקפיד. (15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו
 אותה כשתי נשים.

12 ג. וְכִיצַד מְצַטְרְפוֹת¹⁶ אִם הָיוּ שְׁלֵשׁ אֶחָד¹⁷ מִמִּין
 13 אֶחָד? עֶסֶת הַחֵטִים שְׁנִגְעָה¹⁸ בְּעֶסֶת הַפֶּסֶםִין -
 14 מְצַטְרְפוֹת¹⁹; נִגְעָה בְּשָׂרָה הַמִּינִין - אֵין מְצַטְרְפוֹת²⁰.
 15 וְכֵן עֶסֶת שְׁעוּרִין שְׁנִגְעָה בְּעֶסֶת הַפֶּסֶםִין²¹ אוֹ שְׁבֵלַת
 16 שׁוּעַל אוֹ שִׁיפוֹן, וְכֵן עֶסֶת פֶּסֶםִין²² וְשֵׁל שְׁבֵלַת
 17 שׁוּעַל וְשֵׁל שִׁיפוֹן שְׁנִגְעָה כָּל אֶחָת מִשְׁלִשְׁתֶּן
 18 בְּחֵבְרָתָה - הָרִי אֱלוֹ מְצַטְרְפוֹת.²³

(9) משנה שם. (10) ראה בהלכה הסמוכה. (11) והמדובר
 כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה
 שם הלכה יט. (12) ירושלמי שם. (13) כלומר, ולכן
 מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. (14) כלומר, ידוע
 שהוא מקפיד. (15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו
 אותה כשתי נשים.

16 שם, משנה ב. (17) ראה למעלה בהלכה א.
 (18) כלומר, נגעה ונשכה, כנ"ל שם. (19) אף-על-פי
 שלענין כלאים אינם מין אחד (ראה בפ"ג מהלכות כלאים
 הלכה ג) - כאן לענין חלה, הם מין אחד, לפי שהעיסות
 שלהם דומות (עיין ר"ש ורע"ב בכלאים פ"א משנה א). ולא
 גזרו חכמים שמא יבואו לתרום מזה על זה, ובאמת אין
 תורמין מזה על זה, כיון שהם כלאים זה בזה, ראה בהלכות
 כלאים שם, ובפ"ה מהלכות תרומות הלכה ג - שהכל
 יודעים שאין תורמין ממין על שאינו מינו (ירושלמי חלה
 פ"ד הלכה ב). וראה בהלכה הסמוכה, לענין ישן וחדש.
 (20) וכל זה אינו אלא בנושכות זו את זו, אבל הבולל קמח
 ועושה עיסה - כל חמשת המינין מצטרפים, כבסוף ההלכה
 הסמוכה. (21) וממה שאמרו (מנחות ע.) "כוסמין מין
 חיטין", ראה להלן פ"ח הלכה ד. (22) משנה שם, כרבי
 יוחנן בן גוריון. ויתכן שלא נחלק תנא-קמא על רבי יוחנן בן
 גוריון בענין זה (כסף-משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סימן שכד
 אות י'). (23) שהכוסמין הם גם מין חיטים וגם מין
 שעורים.

28 ה. עֶסָּה³⁷ שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִבְּשְׁעוֹר מְכַאֵן³⁸, וְעֶסָּה
 29 פְּחוּתָה מִבְּשְׁעוֹר מְכַאֵן, וְעֶסָּה שְׁאִינָה חֵיבַת בְּחֵלָה
 30 בְּאֶמְצַע, כְּגוֹן עֶסֶת אֲרִזוֹ³⁹ אוֹ עֶסֶת תְּרוּמָה⁴⁰ אוֹ
 31 מְדַמְעָה⁴¹ אוֹ עֶסֶת עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁴², אָף עַל פִּי
 32 שְׁנוּגְעוֹת⁴³ זֶז בְּזוֹ - אֵינֶן מְצַטְרְפוֹת; שֶׁהָרִי דָּבָר
 33 הַפְּטוּר מִן הַחֵלָה מְבַדִּיל בְּאֶמְצַע.⁴⁴

(37) חלה פ"ד משנה ג. (38) ושתייהן ממין אחד.
 (39) שאינה חייבת בחלה, ראה למעלה בפ"ו הלכה ב.
 (40) כלומר, עיסה העשויה מקמח של תרומה. והתרומה
 פטורה מן החלה משום שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר
 נתרמה. וראה למעלה שם סוף הלכה ד. (41) ירושלמי שם
 הלכה ג, ותוספתא שם פ"ב הלכה ד. שהרי הוא פטור
 מחלה, ראה למעלה שם. (42) ירושלמי שם. שפטורה
 מחלה, ראה למעלה שם סוף הלכה ח. (43) ונושכות. וראה
 שם הלכה יז, ובהערות, וברדב"ז להלן סוף הלכה ז,
 ולמעלה הלכה א והלכה ג. (44) וכל זה כשהעיסות
 נושכות זו את זו, אבל אם הן בלולות, ויש בעיסות החייבות

12 ח. שְׁנֵי⁵⁵ עֹבְדֵי פֹכְבִים שְׁעָשׂוּ עִסָּה מִשְׁעֹר⁵⁶
 13 וְחִלְקוּהָ⁵⁷, וְאַחַר כֵּן נִתְגַּיְרוּ⁵⁸, וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל
 14 חֵלְקוֹ אַחַר שְׁנֵי תַּגְיָרָא עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לְשְׁעֹר⁵⁹ - הָרִי זֶה
 15 חֵיבָת; שְׁלֹא הִיְתָה לָהּ⁶⁰ שְׁעַת חוּבָה כְּשֶׁהָיוּ עֹבְדֵי
 16 פֹכְבִים, שֶׁהָרִי פָּחוֹת מִשְׁעֹר הָיָה בְּיַד כָּל אֶחָד
 17 מֵהֶן⁶¹.

(55) ירושלמי חלה פ"ג הלכה ד. (56) [שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד - חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים, שאין עיסתם מצטרפת לכשיעור לחייבה בחלה, אינה מצטרפת גם להקל ולפוטר כעיסת שני ישראלים שגלגלו על דעת לחלקה, בהלכה הסמוכה]. (57) כנראה שהמדובר כשעשו עיסה זו על דעת לחלקה, ראה בהלכה הסמוכה. וישנם כאן שני פטורים: א. גלגול על-מנת לחלק שפטור (למעלה שם הלכה יט); ב. גלגול גוי הפוטר מן החלה (שם הלכה ח). (58) [שכשנתגייירו כבר לא היה שיעור בעיסה. אבל אם נתגייירו ואחר-כך חלקו, אף-על-פי שהוסיפו אחר כך, פטורים מחלה, שהרי היתה העיסה כשיעור כשנתגייירו, והיה בדין לצרפה לחיוב ובכל זאת פטורים הם אז, לפי שהגלגול היה בגיורתם - דינה כעיסה של שני ישראלים (בהלכה הסמוכה) שגלגול של פטור פוטר לעולם]. (59) כלומר, ואין בעיסה השנייה לבדה כשיעור, שאם לא כן, בוודאי חייבת, כנ"ל שם הלכה ט. (60) לעיסה. (61) (ואין גלגול הגוי פוטר, אלא באופן שהיה כשיעור, ונפקע על ידי הגלגול. וכמו כן אין הגלגול על-מנת לחלק פוטר, אלא כשיש שיעור המחייב, אבל כאן בגוי שאין עיסתם מצטרפת לחיוב, אינה מצטרפת גם לגרום קולא, כנ"ל).

18 ט. אֲבָל שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים⁶² שְׁעָשׂוּ כֶּךָ⁶³, וְחִזְרוּ כָּל אֶחָד
 19 אַחַר שֶׁחֵלְקוּ וְהוֹסִיף עַל חֵלְקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לְשְׁעֹר
 20 - הָרִי זֶה פְּטוּרָה; שֶׁכִּבֵּר הִיְתָה לָהּ שְׁעַת חוּבָה⁶⁴, וְהֵן
 21 הָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מִפְּנֵי שֶׁשְּׂאֵאוֹהָ לְחֵלְקָם⁶⁵.

(62) ירושלמי שם. (63) על-מנת לחלקה בצק. (64) בשעת לישה, שהרי היה בה שיעור, והיא עיסת ישראל. (65) ראה למעלה בפ"ו הלכה יט.

22 י. הִיְתָה⁶⁶ הָעִסָּה בְּיַד הָעֹבֵד פֹּכְבִים וְהִשְׁרָאֵל
 23 בְּשִׁתְּפוֹת⁶⁷ וְחִלְקוּ, וְאַחַר כֵּן נִתְגַּיְרוּ הָעֹבֵד פֹּכְבִים,
 24 וְהוֹסִיף הַגֵּר עַל שְׁלוֹ [וְיִשְׂרָאֵל עַל שְׁלוֹ] עַד
 25 שֶׁהִשְׁלִימוּ כָּל אֶחָד עִסָּתוֹ לְשְׁעֹר - שֶׁל יִשְׂרָאֵל
 26 חֵיבָת⁶⁸, וְשֶׁל עֹבֵד פֹּכְבִים פְּטוּרָה⁶⁹.

(66) ירושלמי שם. (67) מלשון זה משמע, שלשוה שלא על דעת לחלקה, ראה בכספ-משנה וביו"ד סימן של סעיף ו, ובביאור הגר"א שם אות ז. (68) שהרי בחלקו של הישראל אין גלגול הגוי פוטר (יו"ד שם סעיף א). (69) צריך עיון, הרי לא היתה לה שעת חובה, שהרי פחות מכשיעור היתה בידו, ראה למעלה הלכה ח. וראה בראב"ד. [ויתכן כי רק למעלה שם, שישנם שני פטורים: גלגול על-מנת לחלק, וגלגול של גוי, וכל אחד מהם סותר לשני, כלומר: גלגול

בחלה כשיעור החייב בחלה, אין העיסות שאינן חייבות בחלה מעכבות את חיוב החלה. וראה למעלה שם הלכה ט, וביו"ד שם סעיף ו ואילך, ובביאור הגר"א שם ס"ק יג.

1 ו. הִיְהָ⁴⁵ בְּאִמְצַע עִסָּה שֶׁהוֹרְמָה חֵלְתָה - מִצְטָרְפוֹת;
 2 שֶׁהָעִסָּה שְׁבִינִיָּהּ כִּבֵּר הִיְתָה מִחֵיבָת בְּחֵלְהָ⁴⁶. וְכֵן⁴⁷
 3 אִם הָיָה בְּיַנְיָהּ עִסָּת הַקֶּדֶשׁ - מִצְטָרְפוֹת; מִפְּנֵי
 4 שֶׁרְאוּי לְפָדוּתָהּ וְתִתְחַיֵּב בְּחֵלְהָ⁴⁸. וְכֵן⁴⁹ אִם הִיְתָה
 5 בְּיַנְיָהּ עִסָּת מִיַּן אַחֲרָי⁵⁰ או עִסָּת אִישׁ אַחֵר או עִסָּת
 6 קֶדֶשׁ - הָרִי שְׁתֵּי הָעִסוֹת שֶׁבְצִדְדֵינָן מִצְטָרְפוֹת
 7 לְחֵלְהָ⁵¹.

(45) משנה שם. (46) ולא מיעטו מהכתוב: "תרימו תרומה", ולא שכבר נתרמה, אלא עיסה שאינה שייכת עתה בחיוב חלה, כמו עיסת תרומה. אבל עיסה שהורמה חלתה, שייכת גם עכשיו לחיוב חלה, אלא שנפטרה לאחר שהפרישו ממנה. (47) ירושלמי שם. (48) שם: "קב הקדש מצרף, קב חלה אינו מצרף וכו' הקדש ראוי לפדותו ולחייבו, חלה אינה ראויה לפדותה ולחייבה". [והוצרכו לסברא זו בהקדש, אף-על-פי שוודאי הקדישה לאחר הגלגול, שאם לא כן, לא מועיל הפדיון והיא פטורה מן החלה (להלן פ"ח הלכה ז), ואם-כן הרי "כבר היתה מחוייבת בחלה" (כמפורש בסמוך, בעיסה שהורמה חלתה - שאין לדמות עיסת הקדש שנפטרה מן החלה ואין לה זיקה לחלה כלל, לעיסה שהורמה חלתה, שיש לה זיקה לחלה, וראה להלן, ואף-על-פי שיכול להשאל על החלה, כדרך שיכול להשאל על התרומה - אין לדמות שאלה בחלה שאינו חייב להשאל, לפדיון הקדש, שחייב הוא לפדותו לטובת בדק הבית, ראה בנדרים נט. ובר"ן שם ד"ה תרומה, וברדב"ז כאן. ובחלה אין הסברא ש"כבר היתה מחוייבת בחלה", שרק בעיסה שהורמה חלתה אמרו כן (ראה למעלה), אבל חלה עצמה ההפרשה אינה פוטרת אותה, אלא את העיסה, ולגבי עצמה שם חלה פוטר אותה, שכשם שתורמה אינה חייבת בחלה, כמו כן חלה אינה חייבת עוד בחלה, ואין לה זיקה להפרשת חלה]. (49) ירושלמי ותוספתא שם. (50) מחמשת המינים. ואף-על-פי שאין עיסת חטיף מצטרפת עם עיסת שעורים לשיעור חלה (אם לא בללן יחד, כנ"ל בהלכה ד), בכל זאת אין עיסת השעורים מפסיקה בין שתי עיסות חטים שאין בכל אחת מהן כשיעור. וטעמו של דבר, שכדי שיצטרפו שתי עיסות ושהשלישית שביניהן לא תפסיק, די שתהא האמצעית בת חיוב חלה, אף-על-פי שאינה יכולה להצטרף בעצמה, כנ"ל, וראה בתוספתא כפשוטה. (51) אף-על-פי שאין עיסת איש אחד ועיסת חדש מצטרפות בעצמן, כנ"ל בהלכות א-ד - אינן מפסיקות, כנ"ל.

8 ז. שְׁתֵּי עִסוֹת⁵², שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן פָּחוֹתָה מִשְׁעֹר,
 9 שֶׁהַפְּרִישׁ חֵלְהָ מִזֶּה וְחֵלְהָ מִזֶּה, וְחִזְרוּ וְנִגְעוּ⁵³ זֶה בְּזֶה
 10 וְהָרִי בְּשִׁתְּיָהֶם מִשְׁעֹר - חֵיבִין לְהַפְּרִישׁ מֵהֶן חֵלְהָ;
 11 שֶׁהַחֲלוֹת הָרְאוּנוֹת אֵינָן כְּלוּם⁵⁴.

(52) שם משנה ה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. (53) וגם נשכו, כנ"ל. (54) שהרי הופרשו בשעת פטור.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על-מנת לחלק אינו מפקיע החיוב, שלא היתה לה שעת חובה כיון שיש כאן גלגול של גוי, וגלגול של גוי אינו מפקיע, שלא היתה לה שעת חובה מצד הגלגול על-מנת לחלק. וכאן שלא גלגלו על-מנת לחלק (ראה למעלה), גלגול הגוי מפקיע, אף-על-פי שבחלקו של הגוי בלבד לא היה כשיעור. אבל מלשון רבינו למעלה שם, נראה שהעיקוב הוא מצד פחות מכשיעור, ולא מצד גלגול על-מנת לחלק.

יא. הנוטל⁷⁰ שאור מעסה שלא הורמה חלתה⁷¹ ונתנו לתוף עסה שהורמה חלתה⁷² - הרי זה מביא עסה שנייה⁷³, שיהיה בה עם שאור זה שעור עסה שחייבת בחלה, ונותנה בתוף העסה⁷⁴ שהורמה חלתה, ומפריש מן העסה השנייה שעור חלה עליה ועל השאור, כדי שישל⁷⁵ מן המקף. ואם אין לו עסה שנייה - נעשית זו פלה טבל ומפריש חלה על הפל; שהטבל במינו אוסר בכל שהוא⁷⁶.

70 חלה פ"ג משנה ת, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. 71 ואם כן, השאור טבל לחלה. 72 ודין תורה הוא שחיבטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. 73 מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). 74 כלומר, מערבבה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף-על-פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו), כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת. ובספר מוגה: "סמוך לעיסה" (ר"י קורקוס, וכעין זה העתיק הסמ"ג עשין קמא). ולפי זה, העיסה שהורמה חלתה מצרפת אף לענין שיחשב מן המוקף, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ב סימן ב. אלא שלפי זה, לא מובן מה שסיים רבינו "כדי שיטול מן המוקף", הרי חוץ מדין מוקף, צריך להסמיך את העיסה השניה כדי שתצטרף לשאור ויהיו יחד כשיעור (תוספתא כפשוטה, וראה בהערה 21 שם). 75 כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתינת העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. 76 שכיון שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו.

70 חלה פ"ג משנה ת, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. 71 ואם כן, השאור טבל לחלה. 72 ודין תורה הוא שחיבטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. 73 מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). 74 כלומר, מערבבה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף-על-פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו), כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת. ובספר מוגה: "סמוך לעיסה" (ר"י קורקוס, וכעין זה העתיק הסמ"ג עשין קמא). ולפי זה, העיסה שהורמה חלתה מצרפת אף לענין שיחשב מן המוקף, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ב סימן ב. אלא שלפי זה, לא מובן מה שסיים רבינו "כדי שיטול מן המוקף", הרי חוץ מדין מוקף, צריך להסמיך את העיסה השניה כדי שתצטרף לשאור ויהיו יחד כשיעור (תוספתא כפשוטה, וראה בהערה 21 שם). 75 כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתינת העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. 76 שכיון שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו.

9 יב. עסה הטבולה לחלה - אינה פחלה⁷⁷, והרי היא פחלין לענין הטמאה, שאין השני עושה שלישי בחלין, כמו שיתבאר במקומו⁷⁸. ומתיר⁷⁹ לגרם טמאה לחלין⁸⁰ שבארץ ישראל. לפיכך, שתי עסות⁸¹, אחת טמאה⁸² ואחת טהורה⁸³ - נוטל כדי חלת שתייהם מעסה שלא הורמה חלתה⁸⁴ ונותנו באמצע סמוך לעסה הטהורה⁸⁵, ומושף⁸⁶ מן הטמאה לטהורה כדי ביצה⁸⁷, כדי לתרם מן המקף.

18 יג. עושה אדם⁸⁹ עסה טהורה⁹⁰ ואינו מפריש חלתה, ומניחה או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של עסות אחרות ואפלו נטמאו העסות⁹¹. עד שתעשה העסה שהניח פלה חלה ויתנה לפה. והוא שלא תפסל מאכל אדם⁹²; אבל משתסרח⁹³ אינו מפריש עליה. במה דברים אמורים? פשהיו אותם העסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה חלה מהן או לא הורמה⁹⁴; שחלת דמאי⁹⁵ נטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה ושלא מן המקף.

9 יב. עסה הטבולה לחלה - אינה פחלה⁷⁷, והרי היא פחלין לענין הטמאה, שאין השני עושה שלישי בחלין, כמו שיתבאר במקומו⁷⁸. ומתיר⁷⁹ לגרם טמאה לחלין⁸⁰ שבארץ ישראל. לפיכך, שתי עסות⁸¹, אחת טמאה⁸² ואחת טהורה⁸³ - נוטל כדי חלת שתייהם מעסה שלא הורמה חלתה⁸⁴ ונותנו באמצע סמוך לעסה הטהורה⁸⁵, ומושף⁸⁶ מן הטמאה לטהורה כדי ביצה⁸⁷, כדי לתרם מן המקף.

89 חלה פ"ד משנה ו. 90 כדי שתהא החלה שיפריש,

המקף.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באה עכשיו, שהרי כתב להלן (ה"ד) מאימתי תחייב העיסה בחלה, משתעשה גוף אחד, אלא אם הוא חושש שמה טיטמא העיסה - מפריש בתחילת הלישה (כסף-משנה ורדב"ז). (10) חלה פ"ג סוף מ"א. (11) כלומר, מתחילת הלישה. אבל לא יפריש ממצט הקמח שעדיין לא נתערב במים. וראה להלן. (12) 'ירושלמי' שם ה"א. (13) שכיון שאין במשווייר שיעור חלה, אין הוא נחשב בפני עצמו, ומצטרף לקמח שכבר נתערב במים, והכל בכלל "עריסותיכם". ובספרים אחרים, במשנה שם: "ובלבד שיהא שם חמשה רבעי קמח", כלומר, במעורב. ולפי נוסחת רבינו "ובלבד שלא יהא וכו'", יתכן שאף אם אין במעורב שיעור חלה "הואיל ומכל-מקום התחילה ללוש, ואין בקמח הנשאר כדי חלה - נידון כנילוש" ('מאירי' חלה שם, עמ' 27). (14) 'ירושלמי' שם. ומדובר אפילו כשנשאר בעריבה קמח, שיעור עומר שלא נתערב במים. (15) ומדובר שהפריש מן הקמח שנתערב במים, ולא ממה שנשתייר, כנ"ל. (16) כלומר, על הקמח המעורב במים. (17) כלומר, לכשיתערב כל הקמח במים, כנ"ל. (18) כלומר, כל החלה בבית אחת. וצ"ע, מדוע אינו יכול לומר, שעל החלק שכבר נתערב במים, יחול מיד, ועל היתר יחול לכשתעשה כולה עיסה. (19) ואין זה כמפריש על דבר שלא בא לעולם, שכיון שבידו הדבר לערב הקמח במים ולחייבו בחלה, הרי זה כבא לעולם, כנ"ל בפ"ה מהל' תרומות ה"ט. וראה בר"ן לקידושין סב, ב. וב'תוספות רי"ד' על ה'ירושלמי' שם, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' על המשנה שם. ואף-על-פי שבהל' תרומות שם, כתב רבינו: "והוא שיביאו שתייהן שליש בעת שאמר" - בערוגה שלא הביאה שליש, אין זה בידו להביאה לידי הבאת שליש. אבל עירוב הקמח במים, בידו הוא.

ג. הניח²⁰ העפה עד שלש הכל וערבה ואחר כך הפריש - אין בכך כלום²¹. ואם לא הפריש החלה בצק, אלא אפה הכל - הרי זה מפריש מן הפת, כמו שבארנו²².

(20) 'ספרי' פרשת שלח, פיסקה קי. (21) כלומר, חלתו חלה אף-על-פי שעבר על תקנת חכמים, שתיקנו להפריש מיד עם נתינת המים לקמח, כנ"ל. (22) למעלה פ"ו, סוף ה"ז.

ד. מאימתי²³ תתחייב העפה²⁴ בחלה? משתגלגל²⁵ בחטים ויתערב הקמח במים, מפריש החלה מתחלת דבר שנלוש¹¹; שנאמר: ראשית ערסתכם¹². והוא שלא ישאר שם פערבה קמח שלא נתערב במים שיעור עמר¹³. ואם אמר¹⁴: הרי זו חלה¹⁵ על העפה¹⁶ ועל השאור ועל הקמח שנשתייר, ולכשתעשה פלה עפה אחת¹⁷ תתקדש זו שבירד¹⁸ לשם חלה - הרי זה מתר¹⁹.

(23) חלה, שם. (24) כלומר, מאימתי חל חיוב חלה מעיקר הדין, קודם שנתקנה התקנה להפריש מיד עם נתינת המים בקמח, ראה למעלה ה"ב ובהערות, והיינו לאסור אפילו אכילת עראי, כדלהלן. (25) כן הוא בדפוס רומי. וראה ב'תוספות אנשי שם'. (26) כלומר, כל הקמח, ולא יישאר קמח בלתי מעורב, ראה למעלה שם. (27) 'פירוש', שידבקו חלקם קצתם בקצתם" (פירוש המשנה). "שעיסת

טהורה. (91) כלומר, שיש כאן שתי ריעותות: שמפריש מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף (רדב"ז). (92) ירושלמי שם. (93) משנה שם. (94) כגון ששני עדים אומרים שהורמה, ושנים אומרים לא הורמה. אבל אין הכוונה שלקחה מעם הארץ, שהרי עמי הארץ מפרישין חלה, כשם שמפרישין תרומה גדולה (משנה ראשונה). וראה באור-שמח. (95) כאן "דמאי" פירוש, ספק, ולא שלקחו מעם הארץ, כנ"ל. וראה בפ"ט מהלכות מעשר הלכה א, ובמשנה-למלך שם.

יום שישי ט"ו כסלו ה'תשע"ט

פרק שמיני

1 יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם-הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

1 א. המפריש² חלתו קמח - אינה חלה³, וגזל ביד כהן⁴, ושאר העפה חייבת בחלה⁵. ואותו הקמח שהפריש לשם חלה, אם יש בו עמר⁶ ועושהו עפה⁷ - הרי זה מפריש ממנו חלה, כשאר כל קמח חלין⁸.

2 חלה פ"ב מ"ה. (3) שהרי "עריסותיכם" אמר רחמנא ('מאירי' קידושין, עמ' 231). (4) וחייב להחזיר לבעל הקמח. ואף-על-פי שהוא תלמיד חכם, ויודע שאין מפרישים חלה קמח, ובוודאי נתן לו בתורת מתנה - גזרו חכמים שתהא גזל בידו, מחמת אלה שאינם יודעים שאין מפרישים חלה קמח, ואם תשאר ביד כהן יחשבו שנתקנה עיסתם (ט"ז ליר"ד סי' שכז ס"ק א, ע"פ הגמרא בקידושין מו:). (5) "ולא נאמר: זו העיסה אינה חייבת בחלה, כיון שהקמח שלה חלה היתה בו הכוונה" (פירוש המשנה). (6) שהוא שיעור חלה (למעלה פ"ו ה"ט). (7) אבל בעורו קמח אין חלתו חלה, כנ"ל. (8) כלומר, וחלה זו אסורה לזרים מן התורה, כיון שהפרשתו הראשונה מן הקמח לא היתה כלום (רדב"ז).

5 ב. אימתי מפרישין חלה⁹? כשיתן את המים¹⁰ ויתערב הקמח במים, מפריש החלה מתחלת דבר שנלוש¹¹; שנאמר: ראשית ערסתכם¹². והוא שלא ישאר שם פערבה קמח שלא נתערב במים שיעור עמר¹³. ואם אמר¹⁴: הרי זו חלה¹⁵ על העפה¹⁶ ועל השאור ועל הקמח שנשתייר, ולכשתעשה פלה עפה אחת¹⁷ תתקדש זו שבירד¹⁸ לשם חלה - הרי זה מתר¹⁹.

(9) ב'ירושלמי' פסחים פ"ג ה"ג: "אמר רבי יוסי בי רבי בון, בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף (כלומר, כשתעשה העיסה גוף אחד, כדלהלן בה"ד) - תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחילה, שלא תטמא את העיסה". וראה להלן הי"א. ואין כוונת רבינו כאן לומר שחובת החלה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ט"ו כסלו - ספר זרעים - הלכות ביכורים קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהל' תרומה הי"ב, כתב רבינו: "אם הפקר שבלים וזכה בהן ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה", נראה שחלוקים תרומה וחלה לענין זה, שהרי שם בפ"א הכ"ב, כתב רבינו: "וכן פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ, חייבין בחלה וכו' (כלומר, מן התורה, כשגלגול העיסה היה בארץ), ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ - חייבין במעשרות מדבריהם" (לפי כסף-משנה בפירוש אחד), הרי שלפני גלגול אין לה לעיסה שייכות עם חובת חלה, פרט לזה שאם הפריש חלה - חלתו חלה (ראה ב'אור שמח'). (42) ואין ההקדש וההפקר מפיקעים את חובת החלה, שחלה בשעת הגלגול שקדם להם, כנ"ל.

ז. הקדישה⁴³ קדם שתתגלגל, ונתגלגלה ביד
ההקדש ואחר כך פדאה - פטורה⁴⁴; שפשעת
חובתה היתה פטורה.

(43) משנה, שם. (44) במנחות סו, א - למדו זאת ממה שנאמר "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש. וכן הדין לענין הפקר כנ"ל, אלא שאין זה מצוי שיגלגל אדם עיסת הפקר ולא יזכה בה, ולכן לא כתב רבינו: הקדישה או הפקירה וכו', כמו בהלכה הקודמת. אבל בשו"ע יו"ד שם, כתב "הפקר", להשמיענו דין של פטור בשעת חובה, ואילו דין "הקדש" לא כתב, כיון שאינו נוהג בזמן הזה.

ח. וכן עובד פוככים⁴⁵ שנתן לישראל לעשות לו
עשה, ונתנה לו במתנה עד שלא גלגלה - חייבת⁴⁶;
ומשגלגלה - פטורה⁴⁷.

(45) שם, מ"ה. וכוונת רבינו, שדין עיסת גוי כדין עיסת הקדש, ושניהם נתמעטו במנחות שם, ממה שנאמר "עריסותיכם", כנ"ל. (46) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. (47) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של גוי, ועיסת גוי פטורה. כנ"ל פ"ו סוף ה"ה. והחידוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך יו"ד שם אות ב, וראה למעלה שם ה"י).

ט. גר⁴⁸ שנתגיר והיתה לו עשה: נתגלגלה עד שלא
נתגיר - פטורה⁴⁹; ואם משנתגיר - חייבת. ואם ספק
- חייבת בחלה, לפי⁵⁰ שהוא עון מיתה. וזר שאכל
חלת ספק זו וכיוצא בה - אין חייב עליה חמס.

(48) שם, מ"ו. (49) שעיסת גוי פטורה, כנ"ל. (50) "ירושלמי" שם ה"ד. וראה בחולין קלד, א. וברשי"י שם ד"ה חלה. ואף-על-פי שלהלן בפ"ט הי"ג, לענין מתנות, כתב רבינו שאם ספק הוא אם נשחטה הבהמה קודם שנתגייר או אחר שנתגייר, פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה, בגמרא שם הקשו זאת, ותיצו שיש הבדל בין ספק איסורא (כלומר, חלה שהיא קדושה) שהוא לחומרא, לבין ספק ממון (מתנות שהן חולין, כנ"ל בפ"א ה"ז) שהוא לקולא (חולין, שם). ומלשון רבינו נראה, שאין הגר חייב לתת את חלת הספק לכהן, אלא יכול הוא להשהותה אצלו או למכרה לכהן ("ירושלמי" שם). ואף-על-פי שלגבי תרומת מעשר של דמאי, כתב רבינו (פ"ט מהל' מעשר ה"ה):

שעורים אינה נגבלת יפה אלא נסדקת, להכי תטמטם, שמגבלה עד שיטמטמו (כלומר, יאטמו, יסתמו) סדקיה" (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' שם). וראה ב'ערוך' ערך טם ב, וב'תוספתא כפשוטה' חלה פ"א, עמ' 800. (28) משנה, שם. ואילו אכילת קבע אסורה משעה שהיא נותנת את המים. וכן גם לענין תרומות ומעשרות לא הותרה לפני גמר מלאכה אלא אכילת עראי בלבד, ראה למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"א. ועי' 'משנה ראשונה' שם. (29) במנחות ע, א: "תנא, כוסמין מין חיטים, שבולת שועל ושיפון מין שעורים". ומפרשה רבינו לענין לישא, ולא לענין צירוף, בכדי שלא יקשה לנו ממה שנאמר בחלה פ"ד מ"ב, הובא למעלה פ"ז ה"ג. ואף-על-פי ש'ירושלמי' (שם פ"ג ה"א) אמרו: "ושאר כל דברים, את מהלך בהן אחר הטימטום", פסק רבינו כהברייתא במנחות הנ"ל ('בית יוסף' יו"ד סי' שכז).

ה. נתגלגלה³⁰ בחטים ונטמטמה בשעורים, האוכל
ממנה קדם הפרשת חלה - חייב מיתה³¹, מפני שהיא
טבלה³². לפיכך: אם היתה העפה חייבת בחלה מן
התורה, האוכל ממנה - לוקה³³, ככל אוכל טבלה³⁴;
ואם היתה חייבת מדבריהם - מפין אותו מפת
מדרות.

(30) משנה בפ"ג, שם. (31) בידי שמים. ואם התרו בו - לוקה, כדלהלן. (32) שהרי חלה דינה כתרומה, כנ"ל פ"ה הי"ג. וראה בפ"א מהל' מעשר ה"ה. אולם, האוכל מן העיסה לפני גלגול וטמטום, אינו חייב מיתה, אף-על-פי שנתנו את המים ואפשר להפריש (למעלה ה"ב), שאין זה כאוכל טבל, אלא כאוכל מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר, ועי' רדב"ז ו'מלאכת שלמה'. (33) "ירושלמי" שם פ"א ה"ב: "זאת אומרת, שלוקין על חלתן דבר תורה". (34) מכות יג, א. ופי"ט מהל' סנהדרין ה"ב אותיות ה"ו.

ו. עשה³⁵ שנתמעטה³⁶ עד שלא תתגלגל - פטורה³⁷;
משנתגלגלה - חייבת³⁸. וכן המקדיש³⁹ עשתו או
המפקיר אותה⁴⁰ קדם שנתגלגלה, ופדאה או זכה
בה ואחר כך גלגלה⁴¹, או הקדישה או הפקיר אותה
אחר שנתגלגלה, ופדאה או זכה בה - הרי זו חייבת
בחלה⁴².

(35) שם, מ"ב. ומדובר לאחר נתינת המים בקמח, ראה ב'אור שמח'. (36) שנתערבה בה תרומה. (37) שהדומע פטור מן החלה, ראה למעלה פ"ו סוף ה"ד. ומדובר בחלה בזמן הזה, שאינה אלא מדרבנן (שם בהערה כג, ועי' בתוספות רבי עקיבא איגר). (38) שכיון שנתחייבה בשעת גלגול, שוב אינה נפטרת. (39) שם, מ"ג. (40) דין הפקר לא נזכר במשנה שם, ולמדו רבינו מדין הקדש, כיון שבפ"א שם מ"ג נזכרו שניהם כאחד לענין חיוב חלה. וראה למעלה שם ה"ג, וביו"ד סי' של ס"ז, ובביאור הגר"א שם. (41) אבל אם בשעת גלגול היתה העיסה הפקר או הקדש, הרי זו פטורה, מן הטעם הנזכר בהלכה הסמוכה. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה שפה, ב'תוספתא כפשוטה' חלה עמ' 800, וב'תרומת חלה' להר"ש אליעזרי עמ' ז ואילך. ואף-על-פי שבפ"ב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 יְזַהֵר וְיִשְׁתַּדֵּל⁶³ וְיִטְהַר⁶⁴ הוּא וְכִלְיוֹ, פְּדֵי לְהַפְרִישׁ
11 חֲלָה טְהוֹרָה. הִיָּה⁶⁵ בֵּינוּ וּבֵין הַמַּיִם⁶⁶ יְתַר עַל
12 אֲרֻבָּעָה מִלִּין⁶⁷ - יַעֲשֶׂנָה בְטַמְאָה⁶⁸ וְיַפְרִישׁ חֲלָה
13 טַמְאָה⁶⁹.

(61) בחלה פ"ב מ"ג: "מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה, יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה וכו'". הרי שאם יכול לעשות בטהרה, לא יעשנה בטומאה, לדברי הכל. (62) שלא יתקרב לטומאה. (63) להתרחק מטומאה הקרבה אליה. (64) כלומר, אם נטמא. (65) 'ירושלמי' שם, ה"ב. (66) כלומר, בין המקוה שהוא רוצה להטהר בה. (67) בחולין קכב, ב: "ד' מילין לגבל (כלומר, לגבל עיסה בטהרה), ולתפלה ולנטילת ידיים ד' מילין, וכו'". לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו אפילו מיל אחד אינו חוזר". ונראה שדעת רבינו היא שזה לא קאי על "לגבל", אלא על היתר בלבד, כדעת רש"י שם (כסף-משנה), וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם שלא חילקו בין לפניו ובין לאחריו ('מראה הפנים' סוף ה"א). וראה בפ"ד מהל' תפילה ה"ב-ג. (68) משנה, חלה שם, כרבי עקיבא ולא כחכמים שאמרו "יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה", כיון ששינינו (פ"ג מ"ב, והובאה למעלה ה") "נולד בה ספק טומאה עד שלא גלגלה יעשנה בטומאה", ולא אמרו: "יעשנה קבין" (משנה ראשונה). וראה ב'אור שמח' וב'חזון איש'.

14 יב. אין עושים⁷⁰ חלת עם הארץ⁷¹ בטְהַרָה, אָבֵל
15 עושים עסת חלין בטְהַרָה. פִּיצֵד? מְגַבֵּל הַעֵסָה זֶה
16 הַחֵבֵר, וּמַפְרִישׁ מִמֶּנָּה פְּדֵי חֲלָתָה, וּמְנִיחָה בְּכָלִי
17 גְּלָלִים אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים אוֹ בְּכָלִי אֲדָמָה⁷² שְׂאִין
18 מְקַבְּלִין טַמְאָה; וְכֹשֵׁיבּוֹא עִם הָאֲרֶץ - נוֹטֵל אֶת
19 שְׂתִיחָהּ, אֶת הַעֵסָה וְאֶת הַחֲלָה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הַזֶּהֱר
20 שְׂלֵא תִגַּע בְּחֲלָה, שְׂמָא תַחֲזוֹר לְטַבְּלָה⁷³. וּמַפְנֵי מָה
21 הַתִּירוֹ לוֹ זֶה? ⁷⁴ מִשּׁוּם כְּדֵי חֲזִיוֹ שֶׁל גְּבֻלָּה⁷⁵.

(70) תוספתא דמאי פ"ג, הובאה בגיטין סב, א. (71) כלומר, אסור לגבל עיסה שלמה בשביל עם-הארץ, כדי שיוכל עם-הארץ לעשות את כולה חלה על שאר העיסות שלו (רבינו חננאל, וקיבלו רוב הראשונים את פירושו. וראה ברש"י ו'תוספות' שם, וב'תוספתא כפשוטה'). וטעמו של דבר, שכיון שעם-הארץ יפריש חלה ויטמאה, נמצא שהחבר גורם טומאה לחלה. (72) שכל הכלים האלה אינם מקבלים טומאה (פ"א מהל' כלים ה"ו). (73) אין זו אלא תחבולה ואיום של שוא על עם-הארץ שיפחד מליגע בחלה, שהרי לאמיתו של דבר אינה חוזרת לטבלה אפילו אם נטמאה. (74) כלומר, דוקא באופן שהפריש החבר את החלה, והזהיר את עם-הארץ לבל יגע בה, כנ"ל, שאז אין הוא אלא גורם לטמא חולין, ודבר זה מותר, כנ"ל בפ"ז ה"ב. (75) שאם נאסור עליו לגבל עיסות עם-הארץ, נמצאת פרנסתו מקופחת.

22 יג. אֶשֶׁת חֵבֵר⁷⁶ מְרַקְדָּת וּבוֹרְרָת עִם אִשֶׁת עִם
23 הָאֲרֶץ⁷⁷; אָבֵל מִשְׁתַּטֵּיל מַיִם בְּעֵסָה⁷⁸ לֹא תִסַּע
24 אוֹתָהּ, מַפְנֵי שְׁהִיא עוֹשֶׂה עֵסָתָה בְטַמְאָה⁷⁹. וְכֵן

"ונתנה לכהן", שם הטעם הוא, שהחמירו חכמים שלא יבא לאכלה אם ישנה אצלו, כדרך שהוא אוכל מעשר ראשון ומעשר עני שאינו נותנם ללוי ולעני (שם ה"ב), וישכח שהם מותרים לזרים, ולא תרומה (משנה-למלך שם). ויש אחרונים ('מראה הפנים' על ה'ירושלמי' שם, ו'יד אברהם' יו"ד סי' של, ע"פ המשנה-למלך פ"ז מהל' תרומות הי"ז) שסוברים שדעת רבינו היא, שמפריש את החלה מספק ונותנה לכהן, כדרך שהוא נוהג בחלת ודאי, שכיון שיש בה עון מיתה, החמירו בה. וכיון שבבבלי (חולין שם), לא הזכירו שמותר למכרה לכהן, אין סומכים בזה על ה'ירושלמי' שהתיר לעשות כן. וראה בש"ך ליו"ד שם אות ח.

1 י. עֵסָה⁵¹ שְׁנוּלָד בָּהּ סִפֵּק טַמְאָה⁵² קֹדֶם שֶׁתִּגְלַגֵּל -
2 יַעֲשֶׂנָה בְטַמְאָה⁵³, לְפִי שְׁמַתָּר לְטַמְאָה חֲלִין שְׁבָאֲרֶץ
3 יִשְׂרָאֵל⁵⁴, וְתִשְׁרַף חֲלָתָה⁵⁵. נוֹלָד לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה
4 סִפֵּק טַמְאָה שְׁוֹדָאָה מִטַּמְאָה אֶת הַחֲלִין⁵⁶ מִן הַתּוֹרָה
5 - יְגַמְרָנָה בְטְהַרָה; שְׁכַל⁵⁷ שְׁוֹדָאָה מִטַּמְאָה אֶת הַחֲלִין
6 - גְּזוּרוֹ עַל סִפְקוֹ בְּחֲלִין הַטְּבוּלִים לְחֲלָה שְׂלֵא יִטְמְאוּ
7 אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחֲלָה. וְהַתִּיהָ⁵⁸ הַחֲלָה תְלוּיָהּ,
8 לֹא נֶאֱכַלְתָּ⁵⁹ וְלֹא נִשְׂרַפְתָּ⁶⁰.

(51) שם מ"ב, ותוספתא שם סוף פ"א. (52) כיון שהעיסה הזו, קודם שנתגלגלה, דינה כחולין, כמבואר להלן, על כרחו שמדובר בספק כזה שמתמא אפילו חולין, ואילו ספק שאינו מטמא אלא תרומה ולא חולין, לא הותר לעשותה בטומאה, שהרי לא נטמאו כלל, ואסור לטמאה בידים, שרק לגרום לה טומאה מותר, כמבואר למעלה פ"ז ה"ב, ובפס"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ט (רדב"ז). וראה להלן בדברי 'חסדי דוד'. (53) כלומר, אפילו לאחר גלגול, שכיון שנולד בה ספק טומאה המטמא גם חולין, כמבואר למעלה - מותר לטמאה, שרק חלה ותרומה שנולד בהם ספק טומאה אסור לטמאן (פ"ב מהל' תרומות ה"ג), אבל לא חולין הטבולים לחלה. וראה להלן. (54) אף-על-פי שהם טבולים לחלה, כיון שטמאה מספק, כנ"ל. (55) כדין חלה טמאה (למעלה פ"ה ה"ד). (56) נדה לו, א. כלומר, רק ודאה מטמא את החולין, אבל ספיקה אינה מטמא את החולין, ולפיכך יגמרנה בטהרה, שהרי כל טומאת עיסה זו אינה אלא מפני שאנו אומרים: חולין הטבולין לחלה הרי הם כחלה, ולפיכך עלינו להחמיר בהם כמו בחלה ממש, שאף-על-פי שנולד בה ספק טומאה, אין לטמאה, כמבואר בפ"ב מהל' תרומות ה"ג (ראה למעלה), אבל אם נולד בה ספק טומאה שמתמאה גם את החולין, אין להחמיר לעשותה בטהרה כמו חלה ('חסדי דוד' שם). [ולפי זה, מתבאר היטב למה חולקה הלכה זו לשתי בבות ולא לבבא אחת: "נולד לה ספק טומאה - עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה", לפי שבספק שנולד לפני הגלגול, מותר לעשותה בטומאה גם לאחר הגלגול, כנ"ל]. (57) שם ז, א. (58) שם. (59) שמא היא טמאה, וכהן האוכלה עובר בעשה, כנ"ל בפ"ז מהל' תרומות ה"ג. (60) שמא טהורה היא.

9 יא. לֹא יַעֲשֶׂה⁶¹ אָדָם עֵסָתוֹ בְטַמְאָה לְכַתְּחֲלָה, אֵלֶּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא חשוד להכשילו, ואינו חש ללאו של "ולפני עור לא תתן מכשול", כנ"ל.

יום ש"ק ט"ז כסלו ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1 יבאר שמצות-עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטה, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המתנות, או ישאל לישראל בפיו.

- 2 א. מַצוֹת עֲשֵׂה לִתֵּן כָּל זֹבַח בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַפֶּהֱזֵן²
- 3 הַזְרוּעַ וְהַלְחָיִים וְהַקִּיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפֵּט
- 4 הַכֹּהֲנִים. וְאֵלוּ הֵם הַנִּקְרָאִים כָּכָל מְקוֹם מִתְּנֹתָיִם.³
- 5 וּמִצְוָה זֹאת נִתְּנָה לְתַמִּיד, בֵּין בְּפָנַי הַבַּיִת בֵּין שְׂלֵלָה
- 6 בְּפָנַי הַבַּיִת⁴; וּבְכָל מְקוֹם, בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחֻצָּה
- 7 לְאֶרֶץ; וּבְחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמִקְדָּשֶׁיךָ.⁵

2 אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3 נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). 4 שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שנזכר בביכורים. 5 במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם (חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה.

- 8 ב. כָּל הַקְּדָשִׁים שֶׁקָּדְמָם מוֹם קָבוּעַ לְהַקְדִּישׁוֹ⁶ וְנִפְדוּ
- 9 - תְּבִכִּין בְּמִתְּנֹתָיִם⁷; וְאִם קָדְמָם מוֹם עוֹבֵר לְהַקְדִּישׁוֹ⁸,
- 10 או שֶׁהִקְדִּישׁוֹ תְּמִימִים וְאַחַר כֵּן נוֹלַד בָּהֶם מוֹם⁹,
- 11 וְנִפְדוּ - הֲרֵי אֵלוּ פְּטוּרִין מִן הַמִּתְּנֹתָיִם.¹⁰

6 כלומר, כשהקדשים היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. 7 שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. 8 שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. 9 קבוע. 10 כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה.

- 12 ג. סֶפֶק בְּכוֹרֵי - חֵיב בְּמִתְּנֹת מִכָּל צֶדֶד¹²: שְׂאֵם
- 13 בְּכוֹר הוּא - פֶּלֶז לַפֶּהֱזֵן, וְאִם אֵינוּ בְּכוֹר - מִתְּנֹתָיו
- 14 לַפֶּהֱזֵן. וְאִם נִסְתַּפֵּק בְּשָׁנִים¹³, וְלִקְחָה הַכֹּהֵן הָאֶחָד
- 15 מִסֶּפֶק - הֲרֵי הַשְּׂנֵי פְּטוּר מִן הַמִּתְּנֹת; עֲשֵׂאוּהוּ כְּמֵי
- 16 שְׂזֻכָּה בּוֹ הַפֶּהֱזֵן וְנִתְּנוּ¹⁴ בְּמוֹמוֹ לְבַעְלָיו¹⁵. אֲבָל סֶפֶק
- 17 מִעֲשֶׂר¹⁶ - פְּטוּר מִכָּל מְקוֹם¹⁷, שֶׁהוּמָצֵא מִחֻבְרוֹ
- 18 עָלָיו הֲרֵאָהֳרָה¹⁸.

11 והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא

- 1 הַנְּחֹתָם⁸⁰ שְׁעוֹשֶׂה בְּטִמְאָה⁸¹ - לֹא לְשִׁין וְלֹא עוֹרְכִין
- 2 עֲמוּל⁸², שְׂאֵין מִחֻזְקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה⁸³; אֲבָל
- 3 מוֹלִיכִין עֲמוּ פֶת לַפְּלִטָּרָה⁸⁴.

76 שביעית פ"ה מ"ט, וגיטין סא, א. 77 במשנה שם ושם: "לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". ולא התירו זאת אלא באשת עם-הארץ, כיון שרוב עמי-הארץ מעשרין הן (ראה בפ"ט מהל' מעשר ה"א), אבל לא באשה החשודה על השביעית (ראה הל' ב"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ז). 78 "שאו תקבל העיסה טומאה" (פירוש המשנה). 79 ואסור לעשות כן, כנ"ל בהי"א. וראה בפ"י מהל' מטמאי משכב ומושב ה"א. 80 עבודה זרה נה, ב. 81 כיון שהוא עם-הארץ, כנ"ל. 82 אבל מרקדין ובורדין עמו מפני דרכי שלום, כמו עם אשת עם-הארץ. 83 כנ"ל בהלכה י"א. 84 כלומר, למי שהנחתום מוליך אצלו ככרותיו כדי שימכרום. אבל אין מוליכים עמו פת לאופה, שאפיה היא סוף הלישה (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אבל, ולא כפירוש רש"י שם). וכן מפורש בתוספתא שם פ"ח.

- 4 יד. הַלּוֹקֵחַ⁸⁵ מִנְּחֹתָם עִם הָאֶרֶץ בְּסוּרְיָא, וְאָמַר
- 5 ⁸⁶: הַפְּרִישְׁתִּי חֲלָה - אֵינוּ צְרִיף לְהַפְרִישׁ חֲלָה
- 6 מִסֶּפֶק. כְּשֶׁם שְׂלֵלָה נִחְשְׂדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ עַל
- 7 תְּרוּמָה גְדוּלָּה⁸⁷, כֵּן לֹא נִחְשְׂדוּ בְּסוּרְיָא עַל הַחֲלָה⁸⁸.

85 "ירושלמי' חלה פ"ד ה"ד, ותוספתא שם פ"ב ה"ו, כחכמים ולא כרבן גמליאל. 86 שאם לא אמר לו שהפריש, חייב הלוקח להפריש חלה, כדין חלה טמאה (למעלה פ"ו ה"א), שהרי גזרו חכמים טומאה על סוריא (פי"א מהל' טומאת מת ה"ו). 87 ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"א. 88 שאין לה שיעור מן התורה. וכל-שכן שבארץ ישראל לא נחשדו עליה, שהרי יש בה מיתה כמו בתרומה (רדב"ז). ולא נחשדו על לאו של "ולפני עור לא תתן מכשול".

- 8 טו. הַלּוֹקֵחַ⁸⁹ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁹⁰ מִן הַנְּחֹתָם⁹¹ - צְרִיף
- 9 לְהַפְרִישׁ⁹² חֲלָה מִסֶּפֶק. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִבְּעַל הַבַּיִת⁹³,
- 10 וְאֵין צְרִיף לִזְמוּרָה⁹⁴ הַמִּתְאַרֵחַ אֲצֵלָיו⁹⁵ - אֵינוּ צְרִיף
- 11 לְהַפְרִישׁ חֲלָה מִסֶּפֶק⁹⁶.

89 "ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"א ה"ח. 90 שם, כרבי מנא. אבל בסוריא ובארץ ישראל לא נחשדו על החלה, כנ"ל. 91 עם-הארץ. 92 ואפילו אמר הנחתום הפרשתי חלה, שהם חשודים על לאו של "ולפני עור" (רדב"ז). וכן גם במעשרות אינו נאמן לומר שהפריש, אלא בשבת שאימתה עליו, כנ"ל בפ"ב מהל' מעשר ה"א. 93 עם-הארץ. 94 בברייתא בעבודה זרה לט, ב: "אם נתארח אצל בעל הבית - מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, שגר לו בעל הבית לביתו - מותר". משמע שרבי יהושע בן לוי בא להוסיף על הברייתא, שאפילו הלוקח אצל בעל הבית מותר, ואין צריך לומר המתארח אצלו. 95 אצל בעל הבית. 96 ואפילו בחוץ-לארץ. שוודאי נתן לו ממה שהוא אוכל, והוא אינו חשוד על החלה. אבל לוקח מן הנחתום צריך להפריש מפני

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. (36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלבו" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

16 ז. בְּהֵמַת שְׁתֵּפִינַן - חֵיבָת; וְשִׁנְאָמַר: זִבְחֵי הַזֶּבַח.

17 ח. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית - חֵיב בְּמַתָּנוֹת.³⁷
18 פְּהָגִים³⁸ וְלוֹיִם³⁹ - פְּטוּרִים מִן הַמַּתָּנוֹת; וְשִׁנְאָמַר: 18
19 מֵאֵת הָעֵם. וְסִפֵּק הֵם הַלּוֹיִם אִם הֵם בְּכָלֵל הָעֵם אוֹ
20 לֹא, לְפִיכֶן אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם, וְאִם נֹטֵל הַפֶּהוֹן⁴⁰ - לֹא
21 יִחְזִיר.⁴¹

37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בבכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. (38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. (39) שם קלא. "ההוא ליזאה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא אקרו "עם". - ושם: דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". (40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". (41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנוול הספק.

22 ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴²? בְּשׁוֹחֵט לְעֶצְמוֹ⁴³; אָבֵל
23 כֹּהֵן טַבַּח⁴⁴ שְׁשׁוֹחֵט⁴⁵ וּמוֹכֵר בְּשׁוּק - מִמַּתִּינִין לוֹ
24 שְׁתֵּים וְשִׁלֹּשׁ שְׁבַתוֹת⁴⁶, מִכֶּן וְאֵילָף מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ
25 מַתָּנוֹת וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים אַחֲרֵים⁴⁷. וְאִם קָבַע
26 בֵּית מִטְבָּחִים לְמֹכֵר - אֵין מִמַּתִּינִין לוֹ, אָלֵא
27 מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִיָּד⁴⁸. וְאִם נִמְנַע מִלְתֵּן⁴⁹ - מְגִדִין
28 אוֹתוֹ עַד שְׁתִּיתָן.

42) שכהנים פטורים ממתנות. (43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. (44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן, (45) בהמות שלו. (46) [ביבמות (סד: סה).] פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נדמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. (47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לעניין המתנות כישאל גמור. (48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט

ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. (12) כלומר, ממה נפשך. (13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. (14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. (15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" אינו כאן, כיוון שמכרו לישראל. (16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. (17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. (18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

1 ד. בְּהֵמַת קֳדָשִׁים שְׁנִפְסָלָה בְּמוֹמָה¹⁹ וְאֵינָה חֵיבָת
2 בְּמַתָּנוֹת שְׁנֵתְעַרְבָה בְּבִהְמוֹת אַחֲרוֹת, אָפְלוּ אַחַת
3 בְּמֵאָה, בְּזִמְן שִׁפְלָה בְּהֵמָה מֵהֶן לְאַחֲרוֹת²⁰ - פֶּלֶן
4 פְּטוּרֵין²¹; וְשִׁפְלָה אֶחָד וְאֶחָד סִפֵּק, וְהַמוֹצִיא מִחֲבָרוֹ
5 עָלָיו הָרְאִיָּה. הֵינָה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת פֶּלֶם -
6 פּוֹטֵר מַתָּנוֹת אַחַת מֵהֶן בְּלִבָּד²².

19) כלומר, שנוול בה מום לאחר שהקדישה. (20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. (21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בבכור, שהרי אין לכהן בבהמת קדשים כלום. (22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

7 ה. אֵין חֵיב בְּמַתָּנוֹת אֶלֵא בְּהֵמָה²³ טְהוּרָה²⁴
8 בְּלִבָּד; וְשִׁנְאָמַר: אִם שׁוֹר אִם שֶׁ²⁵. פְּלִאִים הֵבֵא
9 מִכְּבֹשׁ וְעֵז²⁶ - חֵיב בְּמַתָּנוֹת²⁷. וְהַכּוֹי²⁸, אִף עַל פִּי
10 שֶׁהוּא סִפֵּק - מִפְּרִישִׁין מִמֶּנּוּ²⁹ כֹּל הַמַּתָּנוֹת³⁰.
11 צְבִי³¹ הֵבֵא עַל הָעֵז³² וְיִלְדָה - הַנּוֹלֵד חֵיב בְּחֵצֵי
12 מַתָּנוֹת³³; וְשִׁנְאָמַר: אִם שֶׁה - אָפְלוּ מִקְצַת שֶׁה.
13 תִּלֵּשׁ הֵבֵא עַל הַצְּבִיָּה - הַנּוֹלֵד פְּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת³⁴.

23) ולא חיה ולא עוף. (24) ולא טמאה. (25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. (26) ששתייהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. (27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכווי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. (28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. (29) כלומר, מפרשים ונותנים לכהן. (30) ולא חציין. (31) שהוא חיה טהורה. (32) שהיא בהמה טהורה. (33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחייב במתנות. (34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור ממתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

14 ו. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט לְאַכִּילַת עוֹבֵד פּוֹכְבִים אוֹ לְאַכִּילַת
15 פְּלָבִים אוֹ לְרְפוּאָה³⁵ - חֵיב בְּמַתָּנוֹת³⁶.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ט"ז כסלו - ספר זרעים - הלכות ביכורים קצט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על מנת למכור בשוק. (49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחים, ומיד. הבהמה. ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. (64) כמו בכל

יב. הִיָּה הַפֶּהֶן שֶׁתֵּף פְּרֵאשׁוֹ⁵¹ - פֶּטוּר מִן הַלְּחִי; 20
שֶׁתֵּף בְּיַד - פֶּטוּר מִן הַזְּרוּעַ; שֶׁתֵּף בְּכַנֵּי מַעֲיִם - 21
פֶּטוּר מִן הַקֶּבֶה. אָמַר לוֹ הַפֶּהֶן: הֲרִי הַבְּהֵמָה פְּלֵא 22
שְׁלִי וְהֵרֵאשׁ שְׁלֶךְ - חֵיב בְּלִחֵי; שֶׁהִדְבֵּר הַחֵיב הֲרִי 23
הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל⁶⁶. 24

(65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של הישראל בלבד. (66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

יג. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהִיָּתָה לוֹ בְּהֵמָה שְׁחוּטָה: אִם 25
נִשְׁחַטָּה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פֶּטוּר⁶⁷, וְאִם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר 26
- חֵיב. וְאִם סָפַק - פֶּטוּר, שֶׁהַמוֹצֵיא מַחְבְּרוֹ עָלָיו 27
הֲרֵאָיָה. 28

(67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות.

יד. בְּהֵמָה שְׁלֵא הוֹרְמוּ מִתְּנוּתֶיהָ - מִתֵּר לְאָכֹל 29
מִמֶּנָּה. שְׁאִינָה דוּמָה לְטַבֵּל⁶⁸, שֶׁהֲרִי מִתְּנוּת פְּהֵנָה 30
מִבְּדָלִין. וְהַמִּתְּנוּת עֲצָמָן - אִסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְאָכְלוֹן 31
אֲלֵא בְּרִשׁוֹת כֹּהֵן⁶⁹. עֵבֶר וְאֲכָלָן⁷⁰ אוֹ הִזְיָקֵן אוֹ מִכְרֵן 32
- אִינוּ חֵיב לְשַׁלֵּם⁷¹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִמוֹן שְׁאִין לוֹ 33
תּוֹבֵעַ יְדוּעֵ⁷². וְהַקּוֹנֵה אוֹתָם, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ 34
רִשְׁאִי⁷³ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְאָכְלוֹן, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְּנוּת פְּהֵנָה 35
נִגְזְלוֹת. 36

(68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. (69) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. (70) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם." (71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. (72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. (73) לקנותן.

טו. אָמַר לְטַבַּח: מִכּוֹר לִי בְּנֵי מַעֲיָה שֶׁל פְּרָה, וְהָיוּ 37
בֵּה מִתְּנוּת⁷⁴ - נוֹתְנָן⁷⁵ לְפָהֶן וְאִינוּ מִנְפָּה לוֹ⁷⁶ מִן 38
הַדָּמִים⁷⁷. לְקָחֵם מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל⁷⁸ - נוֹתְנָם לְפָהֶן 39
וּמִנְפָּה לְטַבַּח⁷⁹ מִן הַדָּמִים. 40

(74) כלומר, הקיבה. (75) הלוקח. (76) הטבח. (77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. (78) והטבח נתן לו גם את הקיבה. (79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

טז. הַמְּשַׁלַּח בִּשְׂוֹר לְחִבְרוֹ וְהָיוּ בֵּה⁸⁰ מִתְּנוּת⁸¹ - אִינוֹ 41
חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא עֵבֶר זֶה וְגִזְלוֹן⁸². מִקּוֹם שְׁאִין בּוֹ פֶּהֶן - 42
מַעֲלָה⁸³ הַמִּתְּנוּת בְּדָמִים וְאוֹכְלוֹן, מִפְּנֵי הַפֶּסֶד פְּהֵן⁸⁴, 43
וְיִתֵּן הַדָּמִים לְכָל פֶּהֶן שְׁיִרְצָה. 44

(80) במתנה ששלח לו. (81) זרוע לחיים וקיבה. (82) ואם

1. הַשְׁחוּט⁵⁰ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּלְכַהֵן⁵¹ - פֶּטוּר מִן 1
הַמִּתְּנוּת⁵². וְהַמְּשַׁתֵּף⁵³ עִם הַפֶּהֶן - צָרִיף שְׁיִרְשֵׁם 2
חִלְקוֹ⁵⁴, פְּדִי שְׁיִנִּיחַ הַמִּתְּנוּת בְּחִלְקַ הַפֶּהֶן⁵⁵; שְׂאֵם 3
לֹא צִיָּן חִלְקוֹ - חֵיב בְּמִתְּנוּת⁵⁶, מִפְּנֵי שְׁאִין הַכֹּל 4
יִודְעִין שֶׁהִפְהֵן שֶׁתֵּף לוֹ. לְפִיכֵף, אִם הִיָּה הַפֶּהֶן 5
עוֹמֵד עִמּוֹ בְּמִטְבָּחִים וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אִינוֹ צָרִיף 6
לְרִשֵׁם. וְהַמְּשַׁתֵּף עִם הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים - אִינוֹ צָרִיף 7
לְרִשֵׁם⁵⁷; שֶׁפֶתָם עוֹבֵד כּוֹכְבִים מְרַבֵּה דְבָרִים וּמוֹדִיעַ 8
לְכָל שֶׁהוּא שֶׁתֵּף, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ עִמּוֹ בְּשַׁעַת 9
מִכְרֵה. 10

(50) ומדובר בשוחט ישראל. (51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. (52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. (53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום." ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותפו של הישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים [=שהוא שותפו של ישראל, חייבו את הישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. (54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. (55) ולא יבוא לידי חשד. (56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. (57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

יא. הִתְנֶה הַפֶּהֶן עִמּוֹ⁵⁸ שֶׁהוּא שֶׁתֵּף חוּץ מִן הַמִּתְּנוּת 11
- הֲרִי הַמִּתְּנוּת לְפָהֶן; בִּיּוֹן שְׂאֵמֵר לוֹ חוּץ - הֲרִי 12
שִׁיר לוֹ הַפֶּהֶן חִלְקַ בְּמִתְּנוּת⁵⁹, וּלְפִיכֵף הֵם שְׁלֵלִי⁶⁰. 13
אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַפֶּהֶן: עַל מְנַת שֶׁהַמִּתְּנוּת שְׁלִי⁶¹ 14
- הֲרִי הַמִּתְּנוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה⁶², וְנוֹתְנָן לְכָל פֶּהֶן 15
שְׁיִרְצָה. אֵף עַל פִּי שֶׁהִתְנֶה עִמּוֹ שֶׁהֵן שְׁלוֹ - לֹא 16
נִפְטָר מִן הַמִּתְּנוּת⁶³. שֶׁהָאִמֵּר עַל מְנַת - לֹא שִׁיר לוֹ 17
בְּעֲצָמָן שֶׁל מִתְּנוּת פְּלוּם. הוֹאִיל וְלֹא שִׁיר לוֹ פֶּהֶן 18
שְׁתּוּפוֹת⁶⁴ - לֹא קָנָאן בְּתַנְיָא זֶה. 19

(58) עם הישראל. (59) כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. (60) שם קלד. "חוץ, שיורא. על מנת, לאו שיורא." (61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. (62) רק שלו. (63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י).
 98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. 99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. 100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. 101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. 102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. 103) ביבמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מזו. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הויא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. 104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך לתתן לכהן כיוון שהן ממונו).

24 **כא.** פהן¹⁰⁵ שְהִיוּ לוֹ חֲבָרִים שְנוֹתָנִים לוֹ הַמִּתְנוֹת¹⁰⁶,
 25 אִם רָצָה לְזַכּוֹת בְּהֵן לְיִשְׂרָאֵל חֲבָרוֹ - הָרִי זֶה מְזֻכָּה
 26 לוֹ וְאֵף עַל פִּי שְׂלֵא בָּאוּ לְיָדוֹ, וַיְהִיו אוֹתָם הַחֲבָרִים
 27 זֹכָחִים וְנוֹתְנֵי הַמִּתְנוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שְׂזָכָה בְּהֵן.
 28 וְהוּא שְׁיֵהִי הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בְּדַחֲקָא¹⁰⁷ וְאִין לוֹ לְקָנוֹת
 29 בְּשׂוֹר, וַיְהִי הַכֹּהֵן שְׂזָכָה לוֹ חֲבָרוֹ¹⁰⁸; אֲבָל אִם הָיָה
 30 הַכֹּהֵן שְׂמֵשׁוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה¹⁰⁹ אוֹ שְׂכִירוֹ אוֹ לְקִיטוֹ
 31 - אִינוֹ מְזָכָה לוֹ עַד שְׁיָבֹאוּ לְיָדוֹ, שְׂמָא יְזָכָה בְּעַל
 32 פְּרָחוֹ¹¹⁰.

105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבכותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, לזיכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לידיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנים לו המתנות). 106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. 107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לא דווקא. 108) ולא שמשו. 109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". 110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.

33 **כב.** לא יחטף¹¹¹ הפהן המתנות ולא ישאל בפיו,
 34 אלא אם פן נותנין לו בכבוד - נוטל. ובזמן שהם

כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. 83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. 84) אם יניחם - יתקלקלו ויפסדו.

1 **יז.** הַרְוֵצָה לְתֵן הַמִּתְנוֹת לְכֹהֵן אֶחָד - נוֹתֵן. וְאִם
 2 רָצָה לְחַלֵּק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצֵי קֶבֶה לְאֶחָד אוֹ חֲצֵי
 3 זְרוּעַ, אֲלֵא זְרוּעַ לְאֶחָד, וְקֶבֶה לְאֶחָד, וּלְחֲצִים
 4 לְשְׁנַיִם⁸⁵; שְׁנַאֲמַר: תִּתֵּן לוֹ - שְׁיֵהִי בָּהּ פְּדִי
 5 מִתְּנָה⁸⁶. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשׁ⁸⁷ - חוֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת;
 6 וְהוּא שְׁיֵהִי בְּכָל חֲתִיכָה פְּדִי מִתְּנָה.

85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. 86) ודין זה הוא מן התורה. 87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

7 **יח.** אִי זֶהוּ הַזְרוּעַ? זְרוּעַ שֶׁל יָמִינִי⁸⁸, מִן הַפָּרֶק שֶׁל
 8 אֲרֻכְבָּה⁸⁹ עַד פֶּה שֶׁל יָדוֹ⁹⁰, שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵיבָרִים⁹¹ זֶה
 9 מְעַרְבָּה בְּזֶה. וְהַלְחִים - מִן הַפָּרֶק שֶׁל לְחֵי וְעַד פִּיקָה
 10 שֶׁל גְּרָגְרַת⁹², טַבְעַת גְּדוּלָּה⁹³ עִם הַלְשׁוֹן שְׁבִינִיָּה,
 11 הַפֶּל לְכֹהֵן.

88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא, כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבוזרוע. 89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. 90) עצם רחב של כתף. 91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. 92) הבליטה הבולטת בגרון. 93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

12 **יט.** אִין מוֹלְגִין אוֹתָן⁹⁴ וְאִין מְפַשְׁטִין אוֹתָן, אֲלֵא
 13 יִתְנוּ לוֹ פְּעוֹרִין וּבְצַמְרִין, וְהַקֶּבֶה⁹⁵ בְּחֶלֶב שְׁעָלֶיהָ
 14 וּבְחֶלֶב שְׁפִתוֹכָהּ. וּכְכֹר נִהְגוּ הַפְּהָנִים לְהַנִּיחַ חֶלֶב
 15 הַקֶּבֶה לְבַעָלִים⁹⁶.

94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהתבוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. 95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. 96) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

16 **כ.** הַפְּהָנָת אוֹכְלָת⁹⁷ הַמִּתְנוֹת אֵף עַל פִּי שְׁהִיא
 17 נְשׂוּאָה⁹⁸ לְיִשְׂרָאֵל⁹⁹, מְפַנֵּי שְׂאִין בְּהֵן קִדְשָׁה¹⁰⁰.
 18 וְלֹא עוֹד, אֲלֵא הַבְּעַל אוֹכֵל מִתְנוֹת¹⁰¹ בְּגִלְל
 19 אֲשֶׁתוֹ. אֲבָל חֲלָלָה¹⁰² - אִינָה אוֹכְלָת, שְׂאִין
 20 חֲלָלִים בְּכֹלל כְּהָנִים¹⁰³. וְאִם רָצָה¹⁰⁴ הַכֹּהֵן לְמַכּוֹר
 21 הַמִּתְנוֹת אוֹ לְתַנֵּן בְּמִתְנָה, אֲפִלוּ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים,
 22 אוֹ לְהַאֲכִילֵם לְפִלְכִים - מְאֲכִילֵם, שְׂאִין בְּהֵן
 23 קִדְשָׁה כְּלָל.

לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן - תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". (112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. (113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתם למשחה" - "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". (114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאים לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לענין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהגה מאכילת צלי כמו שנהגה מאכילת מבושל, אבל אם נהגה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

1 רַבִּים בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים - הַצְנוּעִים מוֹשְׁכֵי יְדֵיהֶם,
2 וְהַגְרָגְרָנִים נוֹטְלִין. וְאִם הָיָה פֶהֶן צְנוּע¹¹² וְאֵין
3 מְפִירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא פֶהֶן - הָרִי זֶה נוֹטֵל, כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע
4 לְכָל שֶׁהוּא פֶהֶן. וְאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין הַמִּתְנּוֹת אֲלָא
5 צְלִי בְּחֶרֶדֶל; שֶׁנֶּאֱמַר לְמִשְׁחָה¹¹³ - כְּדֶרֶךְ שְׂאוּכְלִים
6 הַמְּלָכִים¹¹⁴.

(111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש הוה חטיפנא מתנתא, אמנא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מיחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחריי הבצע. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיהם, מימר נמי לא אמנא. ואי יהבו לי שקילנא (כלמר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט כסלו תשע"ט

יום רביעי י"ג כסלו ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שנו.

מצות עשה רטז.

22 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הָאָדָם מִלְּהַחְזִיר
23 גְרוּשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׂאָת לְאַחַר, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא-
24 יִכַּל בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר-שָׁלְחָה לְשׁוֹב לְקַחְתָּה" (דברים
25 כד, ד). וְהַעֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — לוֹקֵה. וַיִּכָּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
26 מִצְוָה זוֹ בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת.

27 הַמִּצְוָה הַרְט"ז — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ שִׁישָׂא הַיָּבֵם
28 (הגיס) אֶשֶׁת אָחִיו אִם מֵת וְלֹא הֵנִיחַ זָרַע, וְהוּא אָמְרוּ
29 יְתַעֲלֶה: "יָבִמָּה יָבֵא עֲלֶיךָ" (דברים כה, ה). וַיִּכָּר נִתְבָּאָרוּ
30 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכְּתָא הַמִּיחַדָּת לָהּ, כְּלוֹמַר מִסְכְּתַת
31 יָבִמָּת.

יום חמישי י"ד כסלו ה'תשע"ט

מצות עשה ריז.

32 הַמִּצְוָה הַרִי"ז — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ שֶׁתְּחַלּוֹץ הַיָּבִמָּה
33 (אשת האח שמת) לִיבְמָה אִם לֹא יִשְׁאַנָּה, וְהוּא אָמְרוּ
34 יְתַעֲלֶה: "וְחִלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רִגְלוֹ" (דברים כה, ט) וַיִּכָּר
35 נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכְּתָא הַמִּיחַדָּת לָכֶּךָ, וְהֵיא
36 מִסְכְּתַת יָבִמָּת. וַיִּכָּר יְדַעְתָּ לְשׁוֹנָם (ברכות יג. יבמות ט):
37 "מִצְוֹת יָבוּם (שאח המת ישאנה) קוֹדְמַת לְמִצְוֹת תְּחִלְצָה",

יום ראשון י' כסלו ה'תשע"ט

מצות עשה רכב.

7 הַמִּצְוָה הַרְכ"ב — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְגַרֵּשׁ בְּסֶדֶר
8 (בשטר) דְּוָקָא אִם נִרְצָה לְגַרֵּשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה:
9 "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר פְּרִיטָת וְנָתַן בְּיָדָהּ" (דברים כד, א). וַיִּכָּר
10 נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר דִּין גְרוּשִׁין, בְּשִׁלְמוֹת
11 בְּמִסְכְּתָא הַמִּיחַדָּת לָכֶּךָ, כְּלוֹמַר מִסְכְּתַת גִּטִּין.

יום שני י"א כסלו ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שנו.

12 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הָאָדָם מִלְּהַחְזִיר
13 גְרוּשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׂאָת לְאַחַר, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא-
14 יִכַּל בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר-שָׁלְחָה לְשׁוֹב לְקַחְתָּה" (דברים
15 כד, ד). וְהַעֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — לוֹקֵה. וַיִּכָּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
16 מִצְוָה זוֹ בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת.

יום שלישי י"ב כסלו ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שנו.

17 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הָאָדָם מִלְּהַחְזִיר
18 גְרוּשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׂאָת לְאַחַר, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא-
19 יִכַּל בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר-שָׁלְחָה לְשׁוֹב לְקַחְתָּה" (דברים
20 כד, ד). וְהַעֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — לוֹקֵה. וַיִּכָּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי
21 מִצְוָה זוֹ בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת בִּיבְמוֹת.

מתוך מהדורת חזק

23 אָנוֹסְתוּ, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלוֹ-תִהְיֶה לְאִשָּׁה [וְגו'] לֹא-יֻכַל
 24 שְׁלָחָה כְּלִי-יָמִיר" (שם) וְלֹא זֶה קָדְמוֹ עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוּ:
 25 "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה" וְכֵן בְּאֵרוֹ בְּגִמְרָא מִכּוֹת (טו.) שְׁנָה
 26 לֹא שֶׁקְדָמוֹ עֲשֵׂה, וְשֵׁם אָמְרוּ: "אֹיִנְסֵי שְׁגֵרֵשׁ, אִם יִשְׂרָאֵל
 27 הוּא (שְׂבִידוֹ לְהַחְזִיר וּלְקַיֵּים הַצִּיּוּי "וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה") —
 28 מִחֲזִיר וְאֵינּוּ לֹקֵה: וְאִם כֹּהֵן הוּא (שֶׁהַגְּרוּשָׁה אִסּוּרָה עֲלָיו)
 29 — לֹקֵה וְאֵינּוּ מִחֲזִיר". וְדַע שֶׁאֲפִלּוֹ הִיָּה יִשְׂרָאֵל וְגֵרֵשׁ
 30 אָנוֹסְתוּ וּמִתְּחִלָּה קָדְם־שִׁיחֲזִירָנָה, אוֹ נִשְׂאָת לְאַחֵר — לֹקֵה,
 31 שְׁהָרִי לֹא קָיִם עֲשֵׂה שְׂבָה, כִּפִּי הַכֹּלֵל שֶׁאֲצַלְנוּ: קִיְמוּ וְלֹא
 32 קִיְמוּ (כְּלוֹמֵר חַיִּיב בְּמִלְקוֹת אוֹ פְטוּר מֵהֶם, תְּלוּי בְּמִבְחָן אֶחָד:
 33 אִם נִיתֵן בְּמִצְוָה זֶה, לְקַיֵּים אֶת הָעֲשֵׂה הַ"מִּתְקֵן", אֶת הַלֹּא —
 34 שֶׁאִם פְּטוּר מִמִּלְקוֹת, אוֹ שֶׁלֹּא נִיתֵן בְּמִצְוָה זֶה לְקַיֵּים אֶת הָעֲשֵׂה
 35 — שֶׁאִם מִתְחַיֵּב בְּמִלְקוֹת). וְכֵן נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה
 36 בְּפֶרֶק ג' וּפְרָק ד' מִכְּתָבוֹת.

37 הַמִּצְוָה הַרִי"ט — הִיא דִּין הַמוֹצִיא שֵׁם רַע (נִשְׂא
 38 בְּתוֹלָה וְהַעֲלִיל עֲלֶיהָ כִּי לֹא מִצַּח לֵה בְּתוֹלָיִם), כְּלוֹמֵר: הַצִּיּוּי
 39 שֶׁנֶּצְטַיְנוּ לְהִלְקוֹתוֹ וְשֶׁתִּשְׂאָר אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, לְפִי שְׂגָם בּוֹ
 40 נֶאֱמַר: "וְלוֹ-תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא-יֻכַל לְשַׁלְּחָה כְּלִי-יָמִיר"
 41 (שם יט.) וְנִתְבָּאֲרָ בְּגִמְרָא מִכּוֹת (שם) גַּם כִּלְאוֹ זֶה, כְּמוֹ
 42 שֶׁנִּתְבָּאֲרָ בְּאֹיִנְסֵי, כְּלוֹמֵר: שְׁנָה לֹא שֶׁקְדָמוֹ עֲשֵׂה (הָרִי לֵנוּ
 43 שֵׁשׁ כֹּאן עֲשֵׂה). וְכֵן נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּפֶרֶק ג' וּפְרָק
 44 ד' מִכְּתָבוֹת (מב.).

45 הַמִּצְוָה הַשְּׁנ"ט — הִיא הַצִּיּוּי שֶׁהִזְהִיר מוֹצִיא שֵׁם רַע
 46 מִלְּגֵרֵשׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ, וְהוּא אָמְרוּ גַם בּוֹ: "לֹא-יֻכַל לְשַׁלְּחָה
 47 כְּלִי-יָמִיר" (שם). וְגַם לֹא זֶה קָדְמוֹ עֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוּ:
 48 "וְלוֹ-תִהְיֶה לְאִשָּׁה" (שם) וְדִינּוֹ בְּגִרּוּשִׁין לְעִנְיַן הַמִּלְקוֹת
 49 כְּדִין הָאֹיִנְסֵי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָ בְּסוֹף מִכּוֹת. וְשֵׁם (מִכּוֹת טו.)
 50 וּבְפֶרֶק ג' וּבְפֶרֶק ד' מִכְּתָבוֹת נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה.

1 וּלְפִיכֵן קָרְאוּ לְמִסְכָּתָא "בְּמוֹת", אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא
 2 כּוֹלֵלֶת דִּינֵי הַיְבוּס וְהַחֲלִיצָה בְּאַחֵד.

יום שישי ט"ו כסלו ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שנו.

3 הַמִּצְוָה הַשְּׁנ"ז — הִיא הַצִּיּוּי שֶׁהִזְהִירוּ שְׂאָר בְּנֵי אָדָם
 4 מִלְּבוֹא עַל הַיְבֻמָּה (אִשְׁת אַח שְׁמֵת וְלֹא הֵנִיחַ זֶרַע) כְּשֶׁהִיא
 5 תַּחַת זָקָת (קִשּׁוּר, שְׁחוּבָה עַל אַח הַמֵּת — הַיְבוּס — לִישְׂאָנָה)
 6 יְבָמָה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תִהְיֶה אֶשְׁת-הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ
 7 זָר" (דְּבָרִים כה, ה.). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — לֹקֵה, הִיא
 8 הַיְבֻמָּה. וְכֵן נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בִּיבְמוֹת.

יום ש"ק ט"ז כסלו ה'תשע"ט

מצות עשה רכ. ריח. מצות לא תעשה שנה.

מצות עשה ריט. מצות לא תעשה שנט.

9 הַמִּצְוָה הַר"כ — הַצִּיּוּי שֶׁנֶּצְטַיְנוּ בְּדִין הַמִּפְתָּה
 10 (לְזוּמָת), וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וְכִי-יִפְתָּה אִישׁ בְּתוֹלָה"
 11 (שְׁמוֹת כב, טו.). וְכֵן נִתְבָּאֲרוּ כְּלִי-דִינֵי מִצְוָה זֶה בְּפֶרֶק ג'
 12 וּפְרָק ד' מִכְּתָבוֹת.

13 הַמִּצְוָה הַרִי"ח — הַצִּיּוּי שֶׁנֶּצְטַיְנוּ הָאֹיִנְסֵי (הַבוּעֵל
 14 בְּתוֹלָה בַּעַל-כְּרַחֵה) לְשֵׂא אֶת-אָנוֹסְתוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה:
 15 "וְלוֹ-תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אָשֶׁר עִנָּה לֹא-יֻכַל לְשַׁלְּחָה כְּלִי-
 16 יָמִיר" (דְּבָרִים כב, כט), וְכֵן נִתְבָּאֲרָ בְּגִמְרָא מִכּוֹת (טו.)
 17 שֶׁלֹּא זֶה שֶׁל אֹיִנְסֵי, שֶׁהוּא לֹא יֻכַּל לְשַׁלְּחָה, הוּא
 18 לֹא-תַעֲשֵׂה שֶׁקְדָמוֹ עֲשֵׂה. וְכֵן אָמְרוּ: "וְאִמְאִי, לֹא-תַעֲשֵׂה
 19 שֶׁקְדָמוֹ עֲשֵׂה עֲשֵׂה הוּא". הִנֵּה נִתְבָּאֲרָ שְׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ
 20 תִהְיֶה לְאִשָּׁה" — מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְכֵן נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה
 21 זֶה בְּפֶרֶק ג' (לט.) וּפְרָק ד' מִכְּתָבוֹת (מב.).

22 הַמִּצְוָה הַשְּׁנ"ח — הִיא הַצִּיּוּי שֶׁהִזְהִיר הָאֹיִנְסֵי מִלְּגֵרֵשׁ

אגרות קודש

ב"ה, ט' כסלו, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

מה שכותב שאין אצלו סדרים קבועים, הנה ידוע לו דרישת תורת הדא"ח שצ"ל מוח שליט על הלב ובמילא במדה גדולה אפשר לפעול בעצמו שבשעה שעוסקים בענין אחד אין חושבים כלל וכלל ע"ד ענין השני ובמילא אינו מבלבל וע"ד סיפורו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגמ"י זי"ע ע"ד הרשב"א שבטח ידוע לו.

המחכה לבשו"ט וחותרם בברכה להצלחה בעבודתם בקדש.

ירמיה פרק ה ט"ט

ט העל־אלה לוא־אפקד נאם־יהוה ואם בְּגוֹי אֲשֶׁר־בָּזָה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשֵׁי: י עָלוּ בְשָׁרוֹתֶיהָ וְשַׁחְתּוּ וְכָלָה אֶל־תַּעֲשׂוּ הַסִּירוֹ נְטִישׁוֹתֶיהָ פִּי לֹא לִיהוָה הֶמָּה: יא פִּי בְּגוֹד בְּגָדוֹ פִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה נֹאם־יהוה: יב פָּחַשׁוּ בִיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֹא־הוּא וְלֹא־תִבּוֹא עָלֵינוּ רָעָה וְחָרֵב וְרָעַב לֹא נִרְאָה: יג וְהַנְּבִיאִים יְהִיו לְרוּחַ וְהַדְּבָר אֵין בָּהֶם כֹּה יַעֲשֶׂה לָהֶם: יד לִכֵּן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת יַעַן דִּבַּרְתֶּם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה הֲנִי נִתֵּן דְּבָרִי כְפִיד לְאִישׁ וְהָעַם וְהָעַם הַזֶּה עֵצִים וְאֶכְלֶתֶם: טו הֲנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם גּוֹי מִמֶּרְחֵק בֵּית יִשְׂרָאֵל נֹאם־יהוה גּוֹי אֵיתָן הוּא גּוֹי מַעוֹלָם הוּא גּוֹי לֹא־תִדְרַע לְשֹׁנוֹ וְלֹא תִשְׁמַע מִה־יְדִבֵּר: טז אֲשַׁפְתּוּ בְּקֶבֶר פְּתוּחַ פְּלִם גְּבוּרִים: יז וְאָכַל קִצִּירָךְ וְלַחֲמוֹךְ יֹאכְלוּ בְּנֵיךְ וּבְנֹתֶיךָ יֹאכְלוּ צִאֲנֶךָ וּבְקִרְיָךְ יֹאכְלוּ גִפְנֶךָ וְתִאֲנַתְךָ יִרְשָׁשׁ עָרֵי מִבְּצָרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בּוֹטֵחַ בַּהֲנָה בְּחָרְבֵי: יח וְגַם בַּיָּמִים הַהֵמָּה נֹאם־יהוה לֹא־אֲעִשֶׂה אֶתְכֶם פְּלָה: יט וְהָיָה פִי תֹאמְרוּ תַחַת מָה עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָנוּ אֶת־פְּלֵ־אֱלֹהֵי וְאִמְרַת אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר עֹזְבֹתֶם אוֹתִי וְתַעֲבְדוּ אֱלֹהֵי נְכַר בְּאַרְצְכֶם בֶּן תַּעֲבְדוּ זָרִים בְּאַרְץ לֹא לְכֶם:

רש"י

להם. הנביא אומר לאומרים זאת כה יעשה להם כאשר אמר ה' לי ומה אמר ה' לי יען דברכם את הדבר הזה וגו': (יד) ואכלתם. ותאכל אותם: (טו) איתן. תקיף: גוי מעולם הוא. מימי קדם התחיל למרוד בי בדור הפלגה בארץ שנער: (טז) אשפתו. מקום נרתק החצים: (יז) ירושש ערי מבצריך וגו'. הרי זה מקרא מסורס ירושש בחרב את ערי מבצריך אשר אתה בוטח בהנה: ירושש. ימסכן: בחרב. על ידי גייסות וכן הוא אומר וחרב לא תעבור בארצכם (ויקרא כו):

(י) בשרותיה. ל' מישור ומנחם חברו ל' חומה עם אדלג שור (תהלים יח) אך לא יתכנו נטישותיה צי"ש בלעז שהם שרשי כרם להיות נחשבים עם החומות ולא עם המישור, ואני אומר שרותיה ל' שורות הכרם וי"ת בשרותיה בקירוהא ונטישותיה ברניתהא: (יב) ויאמרו לא הוא. לא מן קדומהי אתיא עלנא טבתא: (יג) והנביאים יהיו לרוח. כתרגומו ונביי שקרא יהון ללמא כלומר הנבואה שניבאים לנו נביאי שקר בשמו של הקב"ה דבריהם יהפכו להבל והדבור של קדושה שהם אומרים לנו בשם הקב"ה אינן בהם: כה יעשה

מצודת ציון

(ט) אפקוד. ענין השגחה וכן ופקוד גפן זאת (תהלים פ): תתנקם. מל' נקמה: (י) בשרותיה. מל' שורה, וידוע הוא בדרו"ל וכן בין שורתם יצהירו (איוב כד): נטישותיה. הם הענפים הגדולים המתפשטים למרחוק כמו ואת הנטישות הסיר התז (ישעיה יח): (יד) ואכלתם. ותשרפם וכן ואש מפיו תאכל (תהלים יח): (טו) איתן. ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כד): תשמע. ענין הבנה כמו כי שומע יוסף (בראשית מב): (טז) אשפתו. הוא נרתק החצים כמו עליו תרנה אשפה (איוב טו): (יז) לחמך. כל המאכל קרוי בל' להם כמו ונחש עפר לחמו (ישעיה סה): ירושש. מל' רש ועני: (יט) תחת. במקום: זרים. נכרים:

מצודת דוד

(ט) העל אלה. וכי על מעשים כאלה לא ישגיח להפרע מהם בתמיה: אשר כזה. אשר עושה כדבר הזה: (י) עלו בשרותיה. אתם משחיתי ארץ ישראל עלו בין שורות כרמיה ושחתו אותם אבל לא תכלו את הכל ור"ל שחתו בעם ואל תאבדו את כולם: הסירו נטישותיה כי לא לה' המה. כי אינם עם ה' כי פשעו בו: (יא) כי בגוד וכו'. כי בגוד בי אלה כאלה כמו שבגד ישראל כן בגד יהודה: (יב) כחשו בה'. כחשו בהשגחת המקום: לוא הוא. ר"ל אין הוא משגיח: ולא תבוא עלינו רעה. כי הואיל ואין משגיח אין שכר ועונש: (יג) והנביאים. ר"ל דברי הנביאים יהיו דומים לדברי רוח שאין בהם ממש: והדבר אין בהם. לא ה' דיבר במ כי היו מכחישים דברי הנבואה: כה יעשה. היו מקללים את הנביאים

לאמר להם כה יעשה ה' להם כפי הרעות אשר הם מתנבאים עלינו: (יד) יען. בעון אשר דברתם הדבר הזה להכחיש ההשגחה והנבואה: הניני נתן וכו'. דברי הנבואה אשר נתתי בפין תהיה כאש השורף והעם הזה יהיה נוח להשרף כעצים: ואכלתם. דבר הנבואה תשרוף אותם ר"ל דבר הנבואה תבוא עליהם: (טו) הניני וכו'. בית ישראל. ר"ל אתם בית ישראל הניני מביא עליכם וכו': גוי איתן הוא. גוי חזק: גוי מעולם הוא. ר"ל מזמן רב הוא מבצריך אשר אתה בוטח בהנה להשגב בהן מפני האיוב: בחרב. ר"ל בעת יבוא עליך בחרב מלחמה: (יח) וגם בימים ההמה. שיבוא עליך צרות מרובות מ"מ לא אכלה הכל כי ישאר ממך שארית ללכת גולה: (יט) כי תאמרו. אתם ההולכים גולה: תחת מה. בעבור מה עשה וכו' את כל אלה להיות מקצתם נהרגים ומקצתם גולים: ואמרת. אתה ירמיה תאמר להם שבא מדה במדה כפי אשר עזבתם את ה' ועזבתם אלהי נכר בארצכם כן תהיו נעזבים מה' ותלכו בגולה לארץ אחרת ותעבדו גויי הארץ ההיא:

שיר השירים פרק ח דו

ד השִׁבְעֵתִי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם מֵהִתְעִירוּ | וּמֵהִתְעַרְרוּ אֶת־הָאֹהֳבָה עַד שֶׁתִּחַפְּץ: ה מִי זֹאת עֵלָה מִן־הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל־דוֹדָהּ תַּחַת הַתְּפוּחַ עוֹרְרֵתִיךְ שָׁמָּה חֲבַלְתְּךְ אִמְךָ שָׁמָּה חֲבַלָּה יִלְדֵתְךְ: ו שִׁימְנֵי כְחוֹתֶם עַל־לֶפְךָ כְּחוֹתֶם עַל־זוֹעֵךְ פִּיעוּזָה כְּמוֹת אֲהָבָה קֶשֶׁה כְּשֹׂאֵל קִנְיָה רִשְׁפִּיהָ רִשְׁפִּי אֵשׁ שֶׁלֹּהֲבֵתִיהָ:

רש"י

את דודה בלילות בתנומות עלי משכב מחבקתו ומנשקתו: שמה חבלתך. הרי אמרנו שהקב"ה קראה אמו שם נהיתה לך לאם: חבלתך. לשון חבלי יולדה, חבלתך באו לך חבלים ממך כמו (ירמיה י) בני יצאוני יצאו ממני: (ו) שימני כחותם. בשביל אותה אהבה תחתמני על לבך שלא תשכחני ותראה כי עזה כמות אהבה האהבה שאהבתיך עלי כנגד מיתתי שאני נהרגתי עליך: קשה כשאל קנאה. התגר שנתקנאו ושנתגרו בי האומות בשבילך, קנאה בכל מקום אינפ"רמנט בלע"ז לשון אחיזת הלב לנקום נקם: אש שלהבת יה. רשפים של אש חזקה הבאה מכח שלהבת של גיהנם. טעם הזקף הגדול הנקוד על רשפי מלמדנו על תיבת אש שהיא דבוקה לשלהבת יה לומר אש של שלהבת יה:

מצודת ציון

(ה) מתרפקת. ענין התחברות ודיבוק ואין לו דמיון במקרא והוא מלשון ערבי: על דודה. עם דודה. וכן ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה כב): עוררתך. מלשון התעוררות: חבלתך. כן יקראו מכאוב הלידה. כמו שנאמר חבלים יאחזוך כמו אשת לידה (ירמיה יג כא): (ו) כחותם. הוא הטבעת העשוי לחתום בו כתבים. וכן חותמתך ופתילך (בראשית לח יח): עזה. חזקה: כשאל. הוא בור הקבר: קנאה. ענינו צער מה בראות דבר מה בזולת והוא לא יוכל להשיגו. כמו ותקנא רחל באחותה (שם ל א): רשפיה. ענין גחלת הבערת. וכן ומקניהם לרשפים (תהלים עח מח): שלהבת יה. שלהבת הוא ענין להב. כמו תיבש שלהבת (איוב טו לא), ורוצה לומר להבת אש גדולה כי כן דרך המקרא כשרוצה להגדיל דבר מה סומכו למלת השם. וכן ארץ מפליה (ירמיה ב לא) ורבים כמוהו:

נפרדה ממנו. והנמשל הוא כאילו כנסת ישראל אומרת אל המקום ברוך-הוא מי האמין עוד בך כמוני ללכת אחריו במדבר ארץ לא זרועה: תחת התפוח. עוד היותך תחת אילן התפוח עוררתי שם אהבתך לי. ושמה באה לאמך חבלים ממך, וכמו ששמה בא לה חבלים כן ילדתך שמה. וכאילו תאמר מתחלת ביאתך לעולם תחת אילן התפוח שנולדת שמה מיד עוררתי אהבתך לי. והנמשל הוא לומר מעת שיצא טבעך בעולם אני מאמנת בך, כי על ידי אברהם אבינו נתפרסם שמו בעולם, והוא זורעו נמשכו אחריו: (ו) שימני. לכן שים אותי על לבך לבל תזוז האהבה לעולם, כמו החותם הניתן על היד ואינה זזה משם: כחותם על זרועך. כמו החותם הנתון על היד, כן שים אותי על זרועך. והוא כפל ענין במלות שונות: כי עזה כמות אהבה. האהבה שיש לי אליך היא חזקה כמות, כי היא עומדת נגד המות לבל יוכל לבטל אותה, רוצה לומר יותר אקבל עלי המיתה מלהסיר אהבתי ממך, ולכן מהראוי שלא תסיר אהבתך ממני. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: קשה כשאל קנאה. הקנאה הוא דבר קשה כהירידה אל השאול. וכאילו תאמר בזה אם תסיר את האהבה להפרד עוד ממני, מאוד יקשה עלי הקנאה בראותי הנערות בנות גילי יושבות תחת בעליהן ומתענגות, ואני אהיה בדודה וגלמודה. והנמשל הוא לומר אם עוד אשב בגולה, יקשה עלי הקנאה בראותי כל האומות יושבים בארצם בטח ושאנן ואני אהיה גולה וסורה: רשפיה רשפי אש שלהבתיה. גחלת האהבה היא כרשפי אש וכשלהבת גדולה. רוצה לומר אהבתי אליך שמורה לעולם כחמימות הגחלת המתקיימת זמן מרובה. וגם היא חזקה כלהבת אש גדולה השורף בחזקה. והנמשל הוא לאחדים עם המשל:

מצודת דוד

(ד) השבעתי. עתה חזרה פניה כלפי הנערות, ותאמר אליהן עונש ביטול השבועה שהשבעתי אתכן מאז, יהיה עליכן בעבור מה שתעוררו אליכן אהבת החשוק ההוא בהמאים אותי בעיניו, וכל האיום הזה הוא עד הזמן שתהיה האהבה נהפכת לשוב מעצמה, וכל עוד שלא שבה אני מאיים עליכן על זאת. וכאילו תאמר אבל אחר שתשוב האהבה אין עוד צורך לאיים עליכן, כי אז לא תוכלו להמאים אותי להעיר עליכן אהבתו. והנמשל הוא כאילו תאמר כנסת ישראל אל העובדי כוכבים ומזלות עונש ביטול השבועה יהיה עליכם, בעבור מה שתכריחו אותי לעבור על דת להמאים אותי בעיני המקום ברוך-הוא להיות חלוטה בידכם, וכל האיום הזה וכי כמו במשל: (ה) מי זאת עולה. עתה תשלח אמריה אל החשוק, וכה תאמר מי עוד זאת כמוני שעלתה מן המדבר מקום שממון, ואף גם שמה היתה מתחברת עם דודה ולא נפרדה ממנו. והנמשל הוא כאילו כנסת ישראל אומרת אל המקום ברוך-הוא מי האמין עוד בך כמוני ללכת אחריו במדבר ארץ לא זרועה: תחת התפוח. עוד היותך תחת אילן התפוח עוררתי שם אהבתך לי. ושמה באה לאמך חבלים ממך, וכמו ששמה בא לה חבלים כן ילדתך שמה. וכאילו תאמר מתחלת ביאתך לעולם תחת אילן התפוח שנולדת שמה מיד עוררתי אהבתך לי. והנמשל הוא לומר מעת שיצא טבעך בעולם אני מאמנת בך, כי על ידי אברהם אבינו נתפרסם שמו בעולם, והוא זורעו נמשכו אחריו: (ו) שימני. לכן שים אותי על לבך לבל תזוז האהבה לעולם, כמו החותם הניתן על היד ואינה זזה משם: כחותם על זרועך. כמו החותם הנתון על היד, כן שים אותי על זרועך. והוא כפל ענין במלות שונות: כי עזה כמות אהבה. האהבה שיש לי אליך היא חזקה כמות, כי היא עומדת נגד המות לבל יוכל לבטל אותה, רוצה לומר יותר אקבל עלי המיתה מלהסיר אהבתי ממך, ולכן מהראוי שלא תסיר אהבתך ממני. והנמשל הוא לאחדים עם המשל: קשה כשאל קנאה. הקנאה הוא דבר קשה כהירידה אל השאול. וכאילו תאמר בזה אם תסיר את האהבה להפרד עוד ממני, מאוד יקשה עלי הקנאה בראותי הנערות בנות גילי יושבות תחת בעליהן ומתענגות, ואני אהיה בדודה וגלמודה. והנמשל הוא לומר אם עוד אשב בגולה, יקשה עלי הקנאה בראותי כל האומות יושבים בארצם בטח ושאנן ואני אהיה גולה וסורה: רשפיה רשפי אש שלהבתיה. גחלת האהבה היא כרשפי אש וכשלהבת גדולה. רוצה לומר אהבתי אליך שמורה לעולם כחמימות הגחלת המתקיימת זמן מרובה. וגם היא חזקה כלהבת אש גדולה השורף בחזקה. והנמשל הוא לאחדים עם המשל:

ג המוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים לזבלים, והזק בהן אחר – תיב בנזקו; וכל הקודם בהן זכה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל המקלקלין ברשות הרבים, והזיקו – תיבין לשלם; וכל הקודם בהן זכה. ההופך את הגלל ברשות הרבים, והזק בהן אחר – תיב בנזקו.

ד שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון – הראשון תיב בנזקי השני. ה זה בא בחביתו, וזה בא בקורתו; נשברה כדו של זה בקורתו של זה – פטור, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. הנה בעל הקורה ראשון, ובעל החבית אחרון; נשברה החבית בקורה – פטור בעל הקורה; ואם עמד בעל הקורה – תיב; ואם אמר לבעל החבית: עמד! – פטור. הנה בעל החבית ראשון, ובעל הקורה אחרון; נשברה החבית בקורה – תיב; ואם עמד בעל החבית – פטור; ואם אמר לבעל הקורה: עמד! – תיב. וכן זה בא בנרו, וזה בפשתנו.

פירוש ברטנורא

ג לזבלים. שירקבו התבן והקש ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: כל הקודם בהן זכה. דקנסיהו רבנן: כל המקלקלים ברה"ר. ואפילו עושים ברשות, כגון בשעת הוצאת זבלים. אם הזיק חייבים: היה הופך את הגלל. צואת בקר: ד הראשון חייב בנזקי שני. וכגון שהיה יכול לעמוד ולא עמד, דפושע הוא. אבל לא היה יכול לעמוד, פטור, דהא קיימא לו נתקל לאו פושע הוא: ה היה בעל קורה ראשון וזכר פטור. שזה מהלך כדרכו וזה מיהר ללכת:

משניות מבוארות – קהתי

של שני; אבל אם הזיקו כלי, פטור, שאין החיוב כאן אלא משום נזקי בור, שכל תקלה תולדת בור היא, ואין אדם חייב על הכלים בבור (רמב"ם הל' נזקי ממון ג. ט).

י ו ש נ י

ב א ו ר מ ש נ ה

זה בא בחביתו, וזה בא בקורתו – היה אחד נושא חבית ובא אחר כנגדו כשהוא נושא קורה, ופגעו זה בזה; נשברה כדו של זה בקורתו של זה – כד וחבית היינו הך, כמו שכבר בארנו לעיל (משנה א), פטור – בעל הקורה, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך – שלשניהם רשות להלך ברשות הרבים, והיה לו לבעל החבית להזהר שלא יזוק בקורה. קנה בעל הקורה ראשון, ובעל החבית אחרון – שהיו מהלכים זה אחר זה; נשברה החבית בקורה, פטור בעל הקורה – שהיה לו לבעל החבית להזהר שלא יתקרב לקורה שלפניו; ואם עמד בעל הקורה – כגון שעמד לנוח מכובד משאו (גמרא: רמב"ם), ובעל החבית לא הרגיש בעמידתו, והמשיך בדרכו, ונשברה חביתו בקורתו של זה, תיב – בעל הקורה לשלם, שהיה לו להזהיר את בעל החבית המהלך אחריו, שיעמוד אף הוא, וכיון שלא הזהירו, הרי זה כאלו הזיקו בידיים (נימוקי יוסף); ואם אמר לבעל החבית: עמד! – שהזהירו בעל הקורה בעוד מועד שיעמוד, פטור – מלשלם נזק החבית. בגמרא מבואר, שאם עמד בעל הקורה לתקן משאו עליו, הואיל וכך דרכם של נושאי משא, היה לו לבעל החבית להרגיש בכך, לפיכך פטור בעל הקורה בנזקי החבית, ואפילו לא הזהירו שיעמוד, מפני שהוא טרוד בדרכו (בבא קמא לא, א; המאירי; רמב"ם הל' חובל ומדק ו. ח). הנה בעל החבית ראשון, ובעל הקורה אחרון; נשברה החבית בקורה, תיב – שלעולם על האחרון להזהיר שלא יתקרב לראשון ולא יפגע בו, וכיון שלא נזהר הרי זה כאלו הזיקו בידיים בכוחוה. ואם עמד בעל החבית – לנוח, פטור – בעל הקורה, לפי שלא הרגיש בעמידתו, וזה לא הזהירו שיעמוד, כמו שבארנו לעיל; ואם אמר לבעל הקורה: עמד! – שהזהירו בעוד מועד שיעמוד, תיב – בעל הקורה. ברם, אם עמד בעל החבית לתקן משאו, אף על פי שלא הזהיר לבעל הקורה, הרי הוא חייב, כמו שבארנו לעיל. וכן זה בא בנרו, וזה בפשתנו – ונשרפה פשתנו של זה בנרו של זה, דינם כדון "זה בא בחביתו וזה בא בקורתו", ואין אומרים שהואיל והזיק זה מצוי, על בעל הנר להזהיר ביותר, או להיפך על בעל הפשתן להזהיר ביותר, אלא לעולם המהלך אחרון צריך להזהיר, ובלבד שהראשון לא יעמוד פתאום מבלי להזהיר.

י ו ס ר א ש ו נ

ב א ו ר מ ש נ ה ג

המוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים לזבלים – שירקבו התבן והקש וייעשו זבל לזבל את השדות, והזק בהן אחר – כגון שהחליק בו, תיב בנזקו – כדון בבורו שהזיק; וכל הקודם בהן – הבא ונטל אותם, זכה – שקנסוהו חכמים והפקירו את תבנו ואת קשו, כדי שלא ינחם ברשות הרבים. ואף על פי שהם כהפקר, מכל מקום אם הזיק בהם אדם או בהמה, הרי המוציא חייב לשלם, שהמפקיר נזקיו שלא באונס חייב (יתוספות יוס טוב"ב). רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל המקלקלין ברשות הרבים – ואפילו עושים ברשות, כגון בשעת הוצאת זבלים לרשות הרבים (דש"י; ברטנורא), כמו ששנו בבבאיתא: "בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרשות הרבים וצוברו כל שלושים יום, כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה, שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ"; והזיקו – מכל מקום אם הזיקו, תיבין לשלם – מה שהזיקו; וכל הקודם בהן זכה – בתוספות מבואר, שפיסקה זו אינה מוסבה על מה שמבואר לעיל: אפילו עושים ברשות, שהרי אם עושים ברשות, אין מקום לקנסם, אלא דין אחר הוא, ופירושו: וכל הקודם בהן – בזמן שמונחים ברשות הרבים שלא ברשות, כגון לאחר שלושים יום, זכה – בהם, מהטעם שבארנו לעיל, שקנסום חכמים, כדי שלא יקלקלו ברשות הרבים. ההופך את הגלל – צואת הבקר, ברשות הרבים – שהגלל הוא הפקר, וזה הופך אותו כדי לזכות בו, והזק בהן אחר, תיב בנזקו – שהואיל ונתכוון לזכות בו, הריהו שלו, וחייב בנזקו.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

שני קדרין – עושי קדרות של חרס, שהיו מהלכין זה אחר זה – בדרך, ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון – והזוק, הראשון תיב בנזקי השני – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהראשון יכול היה לקום קודם שנתקל בו השני, וכיון שלא קם, הרי מחמת פשיעתו נתקל בו חברו, הלכך חייב הוא בנזקו; אבל אם לא היה יכול לקום, פטור, שהרי נתקל, וההלכה היא שנתקל אינו פושע אלא אנוס; ואף על פי שיכול היה להזהיר את השני, מכל מקום פטור, לפי שטרוד היה בנפשו (דעת ר' יוחנן בגמרא; וכן פוסקים הרי"ף והרמב"ם). ויש דעה בגמרא, שאם יכול היה להזהיר, אף על פי שלא היה יכול לקום, הריהו חייב (דעת רב נחמן בר יצחק; ועיין הרא"ש ויתוספות רבי עקיבא איגור). ומכל מקום אינו חייב אלא כשהזיק גופו

ו שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין בְּרֵשׁוֹת הָרֵבִים; אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, או שְׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים, וְהִזְקוּ זֶה אֶת זֶה – שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין.

ז הַמְבַקֵּעַ בְּרֵשׁוֹת הַיְחִיד וְהִזְק בְּרֵשׁוֹת הָרֵבִים; בְּרֵשׁוֹת הָרֵבִים וְהִזְק בְּרֵשׁוֹת הַיְחִיד; בְּרֵשׁוֹת הַיְחִיד וְהִזְק בְּרֵשׁוֹת הַיְחִיד אַחֵר – חִיב.

ח שְׁנֵי שְׁוָרִים תְּמִים שֶׁחָבְלוּ זֶה אֶת זֶה – מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר חֲצֵי נֹק. שְׁנֵיהֶם מוֹעֲדִים – מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר נֹק שְׁלֵם. אֶחָד תֵּם וְאֶחָד מוֹעֵד; מוֹעֵד בְּתֵם – מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֹק שְׁלֵם; תֵּם בְּמוֹעֵד – מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר חֲצֵי נֹק. וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה – מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר נֹק שְׁלֵם. אֶדָם בְּמוֹעֵד וּמוֹעֵד בְּאֶדָם – מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֹק

פירוש ברטנורא

1 אחד רץ ואחד מהלך וכו'. מתניתין חסורי מחסרה והכי קתני, אחד רץ ואחד מהלך בערבי שבתות וימים טובים, או שהיו שניהם רצים בשאר ימות השנה, שניהם פטורים. דבערבי שבתות וימים טובים מי שרץ רץ ברשות, שהולך לדבר מצוה להכין לצרכי שבת ויו"ט, ומשום הכי פטור. ובשאר ימות השנה כששניהם רצים, הואיל ושניהם משנים, שניהם פטורים:

2 המבקע. עצים: והזיק ברשות היחיד. של אחרים: ברשות היחיד. שלו: והזיק ברשות היחיד אחר. של אחרים: חייב. ואע"ג דברשותה קעביד ולא שכחו רבים שם דינמא הוה ליה לעיוני, אפילו הכי חייב:

3 במותר חצי נוק. שמן מה הזיקו של זה יותר על נוקו של זה ובאותו מותר משלם מי שהזיק יותר, את החצי: מועד בתם משלם במותר. כלומר אם

משניות מבוארות – קהתי

ושרורו של שמעון הזיקו זה את זה, ושניהם היו תמים, מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר – במה שהזיק אחד את חברו יותר ממה שחברו הזיק אותו, חֲצֵי נֹק – כלומר מחצית ההפרש שבין ערך נזקייהם, כגון אם הזיק שורו של ראובן את שורו של שמעון במאה זוז, ושרורו של שמעון הזיק את שורו של ראובן בארבעים זוז, משלם ראובן לשמעון שלושים זוז, שהם מחצית המותר, הואיל ואין התם משלם אלא חצי נוק, כמו ששינוי בסוף פרק א. שְׁנֵיהֶם מוֹעֲדִים – היו שני השוורים, שחבלו זה את זה, מועדים, מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר נֹק שְׁלֵם – את ההפרש כולו שבין נזקייהם, היינו ראובן משלם לשמעון שישים זוז, שהם המותר כולו, הואיל ומועד משלם נוק שלם. אֶחָד תֵּם וְאֶחָד מוֹעֵד – היה שור אחד תם ושור אחד מועד: מוֹעֵד בְּתֵם – אם הזיק המועד את התם יותר ממה שהתם הזיק אותו, כגון ששורו של ראובן היה מועד, ושורו של שמעון היה תם, ונמצא שהזיק המועד את התם במאה זוז, והתם את המועד בארבעים זוז, מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר נֹק שְׁלֵם – חייב ראובן לשלם את ההפרש כולו שבין נזקייהם, היינו שישים זוז (מאה פחות ארבעים). תֵּם בְּמוֹעֵד – ואם הזיק התם את המועד יותר, כגון ששורו של ראובן היה תם ושורו של שמעון מועד, מְשַׁלֵּם בְּמוֹתֵר חֲצֵי נֹק – חייב ראובן לשלם לשמעון את מחצית ההפרש, היינו שלושים זוז. כך מפרש הרא"ש את משנתנו, ולפי פירוש זה לשון "במותר" משמעו: במותר החבלה; ובאה המשנה להשיענו, שאף על פי שחייב תשלומו של התם בפני עצמו אינו אלא חצי נוק, מכל מקום כשתם ומועד הזיקו זה את זה כאחד, משלמים (נוק שלם או חצי נוק) במותר החבלות. היינו בהפרש שבין ערכם של נזקי התם והמועד, ולא בהפרש שבין חייבי תשלומיהם (ענין "מוטפות יום טוב"). אבל הרמב"ם מפרש: במותר חייב התשלומים. שכן לדעתו: אם שורו של ראובן היה מועד ושורו של שמעון היה תם, היינו שהזיק המועד את התם במאה זוז והתם את המועד בארבעים זוז (כדוגמה שהבאנו לעיל). משלם ראובן לשמעון שמונים זוז, וזהו ששינוי במשנתנו: "מועד בתם משלם במותר נוק שלם" – כלומר ראובן (בעל המועד) משלם לשמעון נוק שלם בניכוי חצי הנוק, שמגיע לו משמעון, היינו מאה פחות עשרים. ואם שורו של ראובן היה תם ושורו של שמעון היה מועד, היינו שהזיק התם את המועד במאה זוז והמועד את התם בארבעים זוז, משלם ראובן לשמעון עשרה זודים בלבד, וזהו ששינוי: "תם במועד משלם במותר חצי נוק" – כלומר שראובן (בעל התם) פחות לשמעון חצי נוק בניכוי הנזק שחייב לו שמעון, היינו חמישים פחות ארבעים (רמב"ם הל' נזקי ממון ט, יז). וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה, מְשַׁלְּמִים בְּמוֹתֵר נֹק שְׁלֵם – כמו שבארנו לעיל במועדים שהזיקו זה את זה, שכן אדם מועד לעולם. אֶדָם בְּמוֹעֵד – אדם

ב א ו ר מ ש נ ה ו

משנתנו דנה באנשים שפגעו זה בזה תוך ריצה ברשות הרבים. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין בְּרֵשׁוֹת הָרֵבִים – זה כנגד זה; אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, או שְׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים, וְהִזְקוּ זֶה אֶת זֶה – כלומר שהזקו זה בזה, שלא ככוונה (רש"י; תוספות). שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין – שכל אחד גרם לעצמו חבלה זו (תוספות). ויש מפרשים משנתנו כפשוטה, שאפילו הזיקו זה את זה ממש, אלא שלא התכוונו להזיק, הואיל ושניהם עשו מעשה, הרי הם פטורים ("יש של שלטח"; הגהות הגר"א בשם הרמ"ה). כנגמרא מבואר, שמה שישינוי במשנתנו; "אחד רץ ואחד מהלך" היינו דרוקא בערבי שבתות וימים טובים (הרמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא), שאף הרץ רץ ברשות, שמן הסתם רץ להכין צרכי שבת, או שמדובר בערב שבת בין השמשות, ואפילו כשהוא רץ לשאר עסקיו, הריהו רץ ברשות, שממהר הוא לגמור עסקיו מחמת כניסת השבת (רמב"ם הל' חובל ומזיק ו, ט); הלכך אף הרץ פטור בנזקו של המהלך. אבל בשאר ימות השנה הרץ חייב, הואיל והוא שינה. ברם, אם היו שניהם רצים, והזקו זה בזה, אפילו בשאר ימות השנה שניהם פטורים, הואיל ושניהם שינו.

י ו ם ש ל י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ז

משנתנו באה ללמד במבקע עצים שהזיק, שבין שהיה מבקע ברשותו, בין שלא ברשותו, ובין שהזיק במקום שהרבים מצויים שם, היינו ברשות הרבים, בין במקום שאין הרבים מצויים שם, היינו ברשות היחיד, הריהו חייב, שאדם מועד לעולם. הַמְבַקֵּעַ – עצים, בְּרֵשׁוֹת הַיְחִיד – שלו, כגון בחצרו, אף על פי שברשות מבקע שם, וְהִזְק בְּרֵשׁוֹת הָרֵבִים – שניתזה בקעת לרשות הרבים והזיקה שם, בְּרֵשׁוֹת הָרֵבִים – או שהיה מבקע ברשות הרבים, וְהִזְק בְּרֵשׁוֹת הַיְחִיד – של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, בְּרֵשׁוֹת הַיְחִיד – או שהיה מבקע ברשות היחיד שלו, וְהִזְק בְּרֵשׁוֹת הַיְחִיד אַחֵר – של אחרים, אף על פי שבכגון זה היה מבקע ברשותו, ואף אין רבים מצויים במקום הנזק, ולא עלה על דעתו שזיק במעשהו זה, בכל אלו חֲטִיב – לשלם בעד הנזק, לפי שאדם מועד לעולם, והיה לו להעלות על דעתו שעלול הוא להזיק על ידי בקעות שיינתזו, ולעשות מעשהו תוך זהירות יתירה.

ב א ו ר מ ש נ ה ח

משנתנו דנה: א. בשוורים שהזיקו זה את זה; ב. באנשים שחבלו זה בזה; ג. באדם ושור שהזיקו זה את זה. שְׁנֵי שְׁוָרִים תְּמִים שֶׁחָבְלוּ זֶה אֶת זֶה – כגון שורו של ראובן

שֶׁלֶם. אִדָּם בְּתָם וְתָם בְּאִדָּם; אִדָּם בְּתָם – מְשֻׁלָּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֹם; תָּם בְּאִדָּם – מְשֻׁלָּם בְּמוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִף תָּם שְׁחָבַל בְּאִדָּם – מְשֻׁלָּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֹם.
 מ שׁוֹר שְׁוֵה מִנְה שְׁנַנְח שׁוֹר שְׁוֵה מְאֻתִּים, וְאִין הִנְבְּלָה יִפְה כְּלוּם – נוֹטֵל אֶת הַשׁוֹר. שׁוֹר שְׁוֵה מְאֻתִּים שְׁנַנְח שׁוֹר שְׁוֵה מְאֻתִּים, וְאִין הִנְבְּלָה יִפְה כְּלוּם – אָמַר רַבִּי מְאִיר: עַל זֶה נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ"א, ל"ה): "וּמְכַרְו אֶת־הַשׁוֹר הַחַי וְחִצּוֹ אֶת־כַּסְפּוֹ". אָמַר לֹ רַבִּי יְהוּדָה: וְכֵן הִלְכָה; קִימַת "וּמְכַרְו אֶת־הַשׁוֹר הַחַי וְחִצּוֹ אֶת־כַּסְפּוֹ", וְלֹא קִימַת "וְגַם אֶת־הַמֵּת יִחֲצוּן". וְאִיזָה? זֶה שׁוֹר שְׁוֵה מְאֻתִּים שְׁנַנְח שׁוֹר שְׁוֵה מְאֻתִּים, וְהִנְבְּלָה יִפְה חֲמִישִׁים זֶזוּ – שְׁוֵה נוֹטֵל חֲצֵי הַחַי וְחִצֵי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצֵי הַחַי וְחִצֵי הַמֵּת.

פירוש ברטנורא

הוא הוסיף את התם יותר ממה שהוסיף תם: אדם בתם משלם כמותו נזק שלם. דאדם מועד לעולם: ותם באדם משלם כמותו חצי נזק, דכתיב (שמות כ"א) או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו, כמשפט שור כשור כך משפט שור באדם, מה שור כשור תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם, אף שור באדם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם: ר"ע אומר אף תם שחבל באדם משלם כמותו נזק שלם. דרד"ש כמשפט הזה, לדינא דסליק האי קרא מינה, דבשור מועד מירי. והכי קאמר קרא, כמשפט הזה של שור מועד שמשלם נזק שלם. יעשה לו לכל שור שנח את האדם ואפילו הוא שור תם. ואין הלכה כר"ע:

ט וכן הלכה. וראי כן הלכה דמנה נתן לו דהיינו חצי נזק. אבל אין זה שור האמור בתורה, דקיימת ומכור את השור החי וכו'. ופלוגתא דר"מ ורבי יהודה הוא בשבח נבלה, כגון שבשעת מיתה לא היתה שוה כלום ונתייקרה אחר כך והיא שוה להאכילה לכלבים או למכרה לנכרי, ר"מ סבר שבח נבלה דניזק הוי, ולא שקיל בה מוסיף כלום אלא נתן לו חצי נזק, והיינו דקאמר ר"מ על זה נאמר ומכור את השור החי וחצו את כספו, כלומר, שצריך ליתן לו דמי חצי נזק מדמי שור החי ואינו מנכה לו כלום בעבור השבח שהשביחה הנבלה. ור' יהודה סבר דחצי שבח נבלה דמוסיף הוי, וכשבא מוסיף לשלם לניזק דמי חצי נזק, מנכה לו חצי שבח שהשביחה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדיו, והיינו דקאמר ר' יהודה לרבי מאיר קיימת ומכור את השור החי ולא קיימת וגם את המת יחצו, שצריך לחלק השבח שהשביח המת ושקל ליה מוסיף פלגא. והלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

על זה נאמר: "ומכרו את השור החי וחצו את כספו" – כלומר בכגון זה הכתוב מדבר, והוא בא ללמדנו, שמוכרים את השור החי, והניזק והמוסיף חולקים ביניהם את כספו, ונמצא הניזק מקבל חצי נזק. אמר לו רבי יהודה – לרבי מאיר: וכן הלכה – באמת כך ההלכה, שמשלם המוסיף לניזק מאה זוז, שהם חצי נזק; אבל לא בכגון זה מדבר הכתוב, שהרי לדעתך קיימת "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ולא קיימת "וגם את המת יחצו". ונמצא את השור החי וחצו את כספו, אבל לא פירשת את חציו האחרון: "וגם את המת יחצו". ואיזה – שור הוא האמור בתורה? זה שור שוה מאתים שנגח שוה מאתים, והנבלה יפה חמישים זוז – ונמצא הניזק מאה וחמישים זוז, שנה נוטל חצי החי וחצי המת, וזה נוטל חצי החי וחצי המת – היינו שכל אחד מקבל מאה ועשרים וחמישה זוז, ונמצא כל אחד מפסיד שבעים וחמישה זוז, שהם חצי הניזק. בגמרא מבואר, שלדעת רבי מאיר בא הכתוב "וגם את המת יחצו" ללמד: פחת שפחתה מיתה מחצין בחי, כלומר שהנבלה אינה שייכת אלא לניזק בלבד, ואין בכלל חצי הניזק אלא מה שנפחת השור בשעת מיתה, ואם פחתה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדיו, הפחת של הניזק הוא; ואף רבי יהודה סובר כן, ולא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר אלא בשבח נבילה, כגון שבשעת מיתה לא היתה שוה כלום ואחר כך נתייקרה, שלדעת רבי מאיר אף שבח נבילה כולו של הניזק כדן פחת נבילה, והוא שאמר רבי מאיר במשנתנו: "על זה נאמר 'ומכרו את השור החי וחצו את כספו'. כלומר שצריך המוסיף ליתן לניזק דמי חצי נזק מדמי השור החי, ואינו מנכה לו כלום בעד השבח שהשביחה הנבילה; ורבי יהודה סובר, שאף המוסיף נוטל בחצי שבח הנבילה, וכשבא לשלם לניזק דמי חצי נזק, מנכה לו חצי שבח שהשביחה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדיו, וזה שמפרש רבי יהודה את הכתוב "וגם את המת יחצו", שוה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת, כלומר שחולקים ביניהם את השבח שהשביח המת. והלכה כרבי יהודה.

שחבל בשור מועד, ומועד באדם – ושור מועד שחבל באדם, מְשֻׁלָּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֹם – כדן שני מועדים שהוסיף זה את זה. אִדָּם בְּתָם וְתָם בְּאִדָּם – אדם שחבל בשור תם, והתם חבל באדם: אִדָּם בְּתָם – אם האדם חבל בתם יותר ממה שהתם חבל בו, מְשֻׁלָּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֹם – כמו שבארנו לעיל בדיון "מועד בתם", שהאדם מועד לעולם; תָּם בְּאִדָּם – אם התם הוסיף את האדם יותר ממה שהאדם הוסיף אותו, מְשֻׁלָּם – בעל התם, בְּמוֹתֵר חֲצֵי נֶזֶק – כמו שבארנו לעיל בדיון "תם במועד". רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אִף תָּם שְׁחָבַל בְּאִדָּם, מְשֻׁלָּם בְּמוֹתֵר נֶזֶק שְׁלֹם – שרבי עקיבא סובר: תם שנח את האדם משלם נזק שלם. בגמרא מבואר טעם מחלוקתם של תנא קמא ורבי עקיבא, שנאמר (שמות כ"א, ל"א): "או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו", ומפרש תנא קמא: כמשפט שור כשור כך משפט שור באדם, מה משפט שור שחבל בשור – תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם, כך שור שחבל באדם – תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם. ורבי עקיבא מפרש: כמשפט הזה – כדן שור המועד האמור בסוף הענין שלפני כן, שכן בשני הפסוקים האחרונים (שם שם, כ"ג) מדובר בשור המועד. ומוסיפה התורה ללמד (בפסוקנו), שאם שור הוסיף אדם – "כמשפט הזה" של שור מועד, שמשלם נזק שלם, "יעשה לו" לכל שור הנוגח את האדם, ואפילו הוא תם, שישלם נזק שלם. ומכל מקום אף לדעת רבי עקיבא אין התם משלם אלא מגופו, שרבי עקיבא דורש: "יעשה לו" – מגופו. והלכה כתנא קמא. שתם החובל באדם אינו חייב לשלם אלא חצי נזק.

י ו ס ר ב י ע י

באור משנה ט

כתוב בתורה (שמות כ"א, ל"ה): "וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומת, ומכור את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצו". פסוק זה בא ללמד בשור תם, שמשלם חצי נזק מגופו. וכיצד? על כך דנה משנתנו.
שור – תם, שוה מנה – מאה זוז, שמת השור שנחבל, ונבלתו אינה שווה כלום, נוטל – הניזק, את השור – שנגח, שהתם משלם חצי נזק מגופו, והרי שוויו של זה כחצי נזק. **שוה מנה מאתים** – זוז, שנגח שור שוה מאתים – והמיתו, וְאִין הִנְבְּלָה יִפְה כְּלוּם – והרי חצי נזק כחצי שוויו של השור המוסיף, אָמַר רַבִּי מְאִיר:

לפי האמר יוצא, שאם שור נגח שור שווה מאתים זוז והמיתו, והנבילה שווה מאה זוז, ואחר כך נתייקרה הנבילה והיתה שווה בשעת העמדה בדיו מאה ועשרים זוז, אין המוסיף חייב לשלם לניזק – לדעת רבי יהודה – אלא ארבעים זוז, שהרי בתחילה נתחייב לו חמישים זוז (חצי נזק). והרי הוא מנכה

י יש חיב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו, פטור על מעשה שורו וחיב על מעשה עצמו. שורו שבייש – פטור; והוא שבייש – חיב. שורו שסמא את עין עבדו, והפיל את שנו – פטור; והוא שסמא את עין עבדו, והפיל את שנו – חיב. שורו שחבל באביו ובאמו – חיב; והוא שחבל באביו ובאמו – פטור. שורו שהדליק את הגדיש בשבת – חיב; והוא שהדליק את הגדיש בשבת – פטור, מפני שהוא מתחיב בנפשו. יא שור שהיה רודף אחר שור אחר, והזק – זה אומר: שורף הזיק; וזה אומר: לא כי, אלא בסלע לקה – המוציא מחברו עליו הראיה. היו שנים רודפים אחר אחר; זה אומר: שורף הזיק; וזה אומר: שורף הזיק –

פירוש ברטנורא

י שורו שבייש פטור. דכתיב איש בעמיתו, ולא שור בעמיתו. אי נמי, אין המכויש חיב אלא כשמכויש בכונה, ושור לאו מכויש לכויש הוא: שורו שסימא את עין עבדו פטור. ואין העבד יוצא בן חרוין על ידו: והוא שסימא את עין עבדו חיוב. שנאמר (שמות כ"א) לחפש ישלחנו: שורו שחבל באביו ובאמו חיוב. בתשלומי נזק: והוא שחבל באביו ובאמו פטור. שאין אדם מת ומשלם: שורו שהדליק את הגדיש בשבת חיוב. חצי נזק. דמשונה הוא:

יא בסלע לקה. מתחבך היה בסלע ולקה: היו שנים רודפין אחר אחר. שני שוורים של שני בני אדם רודפים אחר שור של אדם אחד: שניהם פטורים. דתרווייהו מדחו ליה: שניהם חייבים. בגמרא מפרש למתניתין כגון ששניהם תמין, שאין התם משלם אלא מגופו. וכי איתנהו לתרווייהו קמן משתלם הניזק

משניות מבוארות – קהת

שורו שהדליק את הגדיש בשבת, חיב – חצי נזק, שמכל מקום משונה הוא, שאין דרכו להדליק גדיש; והוא שהדליק את הגדיש בשבת, פטור – מתשלומים, מפני שהוא מתחיב בנפשו – שחייב מיתה על חילול שבת. בגמרא מבואר, שאפילו עשה כן בשוגג, אף על פי שבכח זה אינו חייב מיתה, הואיל ובמידו ובהתראה חייב מיתה, ואין אדם מת ומשלם, לפיכך אף בשוגג פטור מתשלומים. דבר זה למדים מן הכתוב (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמה ומכה אדם יומת" – "מה מכה בהמה לא חלקת בין שוגג למזיד, בין מתכוון לשאין מתכוון... לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון, אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד, בין מתכוון לשאין מתכוון... לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון". ומכאן נקטה המשנה "שורו שהדליק את הגדיש בשבת", אף על פי שבשור אין הברל בין שבת לחול, שכן המשנה באה להשיענו, שהאדם המדליק גדיש בשבת דינו לענין פיטורו מתשלומים כדון השור לחיובו בתשלומים, היינו אפילו עשה בשוגג (ותוספות: "נימוקי יוסף").

לו עכשיו עשרה זוז, שהם מחצית שבת הנבילה. אבל הרמב"ם כותב, שבכגון זה משלם לו ארבעים וחמישה זוזים, שהואיל ובשור מועד שנגח, משלם לו תשעים זוז, שאף במועד מנכים מחצית שבת הנבילה מהנזק השלם (מאה זוז) בנתייב לו בתחילה, לפיכך בתם משלם ארבעים וחמישה זוז, שהם החצי מתשלום המועד (ענין ותוספות רבי עקיבא איגר: "יש של שלמה").

טעמו של רבי יהודה, שהמוזק נוטל חלק בשבת הנבילה, מבואר בגמרא, לפי שהתורה חסה על המוזק שלא ישלם הרבה בעד הזיק שורו. ברם, אם השביחה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין כל כך, עד שחצי השבת הוא יותר מהזיק, אין אומרים שהמוזק יטול מחצית השבת, שנאמר במועד (שמות כא, לו): "שלם ישלם", ודורשים: בעלים משלמים, ואין בעלים נוטלים, כלומר שאין המוזק זכאי בכגון זה להרויח. ומכל מקום פטור הוא בכגון זה מלשלם מה שהזיק שורו.

מה שבארנו שבענין פחת נבילה הכל מודים שכולה של נזק, הטעם הוא, לפי שבמועד נאמר "יהמת יהיה לו", ומכאן שבמועד פחת נבילה של נזק, ואין תשלומי תם חמורים בשום מקום מתשלומי מועד, הלכך אין לחייב את המוזק בחצי דמי פחת נבילה (גמרא לד, ב).

י ו ס ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה י

משנתנו באה לפרט הברלים אחרים שבין שור המוזק לבין אדם.

יש חיב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו – פעמים אדם חייב על מעשה שעשה שורו, ופטור על אותו מעשה כשעשאו הוא עצמו; פטור על מעשה שורו וחיב על מעשה עצמו – ויש גם להיפך, שפטור על מעשה שעשה שורו, ואם הוא עצמו עשה אותו מעשה הרי הוא חייב. כיצד? שורו שבייש – שגרם בושה לאדם, פטור – מלשלם בושת, והוא הדין לשאר התשלומים (חוץ מנזק), כמו ששנו (להלן ב, ח): "זה חומר באדם מבושור. שהאדם משלם נזק צער ורפוי שבת ובושת... ושור אינו משלם אלא נזק". ולמדים זה ממה שנאמר (ויקרא כד, יט): "ואיש כי יתן מום בעמיתו", ודרשו: איש בעמיתו ולא שור בעמיתו; והוא שבייש, חיב – בגמרא מבואר, שלפיכך נקטה משנתנו דווקא בושת, כדי להשיענו, שחיובו של האדם בבושת הוא בדומה למעשה שורו: מה שורו מתכוון להזיק ואין מתכוון לכייש, אף הוא אם נתכוון להזיק, אף על פי שלא נתכוון לכייש, חיב גם על הבושת. שכל שנתכוון להזיק הרי הוא כמתכוון לכייש. שורו שסמא את עין עבדו והפיל את שנו, פטור – כלומר שאינו חייב לשחרר את עבדו; והוא שסמא את עין עבדו והפיל את שנו, חיב – לשחררו, שנאמר (שמות כד, כז): "וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה, לחפשי ישלחנו תחת עינו. ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל, לחפשי ישלחנו תחת שנו". שורו שחבל באביו ובאמו – של בעליו, חיב – בתשלומי נזקם; והוא שחבל באביו ובאמו, פטור – מן התשלומים, לפי שהמכה אביו או אמו ועשה בהם חבורה, חייב מיתה, ואין אדם מת ומשלם.

ב א ו ר מ ש נ ה י א

היסוד ההלכתי של משנתנו: המוציא מחברו עליו הראיה.

שור שהיה רודף אחר שור אחר – כגון שורו של ראובן שהיה רודף אחר שורו של שמעון, והזיק – שורו של שמעון, וזה אומר – שמעון אומר לראובן: שורף הזיק – את שורי, וחייב אתה בתשלומי הנזק; וזה אומר – וראובן טוען: לא כי – לא כן הדבר, אלא בסלע לקה – מתחבך היה שורך בסלע ונפצע (רש"י: ברטנורא). המוציא מחברו עליו הראיה – הבא להוציא ממון מחברו, עליו להביא עדים לתביעתו, הלכך על שמעון להביא ראיה, ששורו הזיק על ידי שורו של ראובן, וכל זמן שאין לו עדים, אין ראובן חייב לשלם לו. יש מפרשים, שמשנתנו באה להשיענו, שאף על פי שיש רגלים לדבר ששורו של ראובן הזיק את שורו של שמעון, שהרי ראוהו רודף אחריו, מכל מקום אין אומרים שהוא הזיקו, – ואפילו שמעון טוען טענת ברי, ששורו הזיק על ידי שורו של ראובן, וראובן טוען טענת שמא, אולי לא כן הדבר, אלא בסלע לקה (שכן מצינו במסכת כתובות פקח א. ו. משנה ו. ו. ג' ויא טענת שמא). – אלא אומרים: המוציא כתובות פקח א. ו. משנה ו. ו. ג' ויא טענת שמא, שאף אם ראובן מודה ששורו של שמעון לקה בסלע מחמת שורו שרדף אחריו, ונמצא שהוא גרם להזיקו, מכל מקום פטור; ומכאן, שגרמא בניזקין פטור ("נימוקי יוסף"). הני שנים רודפים אחר אחר – היו שני שוורים של שני בני אדם רודפים אחר שור אחד, כגון ששורו של ראובן ושורו של לוי רדפו אחר שורו של שמעון,

שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין. אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שֶׁל אִישׁ אֶחָד – שְׁנֵיהֶן חַיִּבִים. הִיָּה אֶחָד גָּדוֹל, וְאֶחָד קָטָן; הַנּוֹק אֹמֵר: הַגָּדוֹל הַזֶּה, וְהַמּוֹזֵק אֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֵא הַקָּטָן הַזֶּה; אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוֹעֵד; הַנּוֹק אֹמֵר: הַמוֹעֵד הַזֶּה, וְהַמּוֹזֵק אֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֵא הַתָּם הַזֶּה – הַמוֹצֵא מִחֶבְרוּ עָלָיו הֶרְאִיָּה. הֵיוּ הַנּוֹקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמּוֹזֵק שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן; הַנּוֹק אֹמֵר: הַגָּדוֹל אֶת הַקָּטָן אֶת הַגָּדוֹל וְהַקָּטָן אֶת הַגָּדוֹל וְהַתָּם אֶת הַקָּטָן, וְהַמּוֹזֵק אֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֵא הַתָּם אֶת הַגָּדוֹל וְהַקָּטָן אֶת הַגָּדוֹל וְהַתָּם אֶת הַקָּטָן; הַנּוֹק אֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֵא הַתָּם אֶת הַגָּדוֹל וְהַמוֹעֵד אֶת הַקָּטָן – הַמוֹצֵא מִחֶבְרוּ עָלָיו הֶרְאִיָּה.

פ ר ק ר ב י ע י

א שׁוֹר שֶׁנֶּגַח אֶרְבָּעָה וְחִמְשָׁה שְׁוָרִים זֶה אַחֵר זֶה – יִשְׁלַם לְאַחֲרוֹן שֶׁפָּהֵם. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתֵר – יִחְזֹר לְשַׁלְּפָנָיו; וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתֵר – יִחְזֹר לְשַׁלְּפָנָיו פְּנָיו; וְהֶאֱחָרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁפָּר; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר:

פירוש ברטנורא

חצי נוקו מבין שניהם, אבל ליתנהו לתרווייהו מצי אמר לה זיל אייתי ראייה דהאי תורא אוקך ואשלם לך: גדול הזיק, ויש בגופו שוה חצי נוק: קטן הזיק, ודמי הקטן תקח, ומותר חצי נוקך תפסיד: קטן הזיק את הגדול. ואע"פ שחצי נוקו של גדול מרובה, לא תקח אלא קטן שלי. וחצי נוקו של קטן שלך, קח מן הגדול. וכל הנך המוציא מחברו עליו הראיה דתנינן במתניתין, אם לא הביא ראייה אין לו כלום ואפילו דמי תם, ואפילו קטן שהודה לו אין לו, שהטוען את חברו חטין והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. ואי תפס חצי נוקך שיעור מה שהודה לו המזיק, לא מפקינן מניה:

ד א שׁוֹר שֶׁנֶּגַח ד' זֵה, ובכלל היה תם דמשתלם מגופו: ישלם. חצי נוק לאחרון תחלה. בגמרא מוקי למתניתין כגון שנתפסו שני נוקים המזיק לגבות ממנו ונעשה עליו שומר שכר. וכשיצא מתחת ידו והזיק, הניק הראשון חייב בנזקו, לפיכך האחרון משתלם חצי נוקו משלם: **וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתֵר יִחְזֹר לְשַׁלְּפָנָיו.** הכי קאמר, אם יש בו מותר בנזקו, יחזיר לשלפניו. כגון שחצי נוקו של הראשון היה מנה, וחצי נוק האחרון היה חמשים, והשור שוה מאתיים. מתחלה כשנחט שור זה שורו של הניק הראשון שחצי נוקו מנה, היה לניק בשור זה מנה, ולבעלים מנה. וכשתפסו הניקו ונגח תחת ידו, אין לבעלים

משניות מבוארות – קהתי

וכן של שמעון, אחד גדול ואחד קטן ואין יודעים מי הזיק את מי: **הַנּוֹק אֹמֵר: הַגָּדוֹל הַזֶּה אֶת הַגָּדוֹל וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן –** ויש בכל אחד כדי תשלום חצי נוקו, **וְהַמּוֹזֵק אֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֵא הַקָּטָן אֶת הַגָּדוֹל וְהַגָּדוֹל אֶת הַקָּטָן –** ואין בקטן כדי תשלום חצי הנזק של הגדול; או **אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוֹעֵד –** ששני השוורים של ראובן היו אחד תם ואחד מועד, והם הזיקו את שני שווריו של שמעון שהיו אחד גדול ואחד קטן, **וְהַמּוֹזֵק אֹמֵר: הַמוֹעֵד הַזֶּה אֶת הַגָּדוֹל וְהַתָּם אֶת הַקָּטָן –** וחייב נוק שלם של הגדול, וחצי נוק של הקטן מגופו של התם, **וְהַמּוֹזֵק אֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֵא הַתָּם אֶת הַגָּדוֹל וְהַמוֹעֵד אֶת הַקָּטָן –** ואינו חייב אלא חצי נוק של הגדול מגופו של התם, ונוק שלם של הקטן, **הַמוֹצֵא מִחֶבְרוּ עָלָיו הֶרְאִיָּה –** כמו שבארנו לעיל, שאם אין לו ראייה, המזיק פטור מלשלם אפילו מה שהודה, אלא שאם הניק תפס כשיעור מה שהודה לו המזיק, אין מוציאים מידו.

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנתנו דנה בשור תם שנגח בהמות אחדות בתמותו, כיצד משתלם הנזק מגופו. ולהבנת המשנה יש להקדים שבענין חיוב חצי הנזק של תם נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא: לדעת רבי ישמעאל נעשה הניזק בעל חוב של המזיק, ולא נאמר שתם משלם מגופו אלא להשמיענו, שהשור המזיק משועבד לאותו חוב, ואם הוא שווה פחות מכדי חצי הנזק, אין בית הדין מחייבים את בעליו לשלם לניזק אלא כדמי השור, ויכולים הם לפדוע את החוב בדמים; ולדעת רבי עקיבא נעשה הניזק שוותף בשור המזיק על חצי נוקו, ואם אינו שווה אלא כשיעור חצי הנזק בלבד או פחות מזה, הניזק נוטל את השור כולו (גמרא).

שׁוֹר – תם, שֶׁנֶּגַח אֶרְבָּעָה וְחִמְשָׁה – או חמישה – **שְׁוָרִים זֶה אַחֵר זֶה –** ועדיין הוא תם, ואינו משלם אלא מגופו, כגון שלא הועד בבעליו בפני בית הדין, שאין השור נעשה מועד עד שיועד בבית דין (הראב"ד; המאירי; ועיין רש"י סמפרש בדרך אחרת; ועיין יתוספות יום טוב.) **יִשְׁלַם –** חצי נוק, **לְאַחֲרוֹן שֶׁפָּהֵם –** לניזק האחרון; **וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתֵר –** בשור המזיק, כמו שנבאר להלן, **יִחְזֹר לְשַׁלְּפָנָיו –** לניזק שלפני האחרון. **וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתֵר –** ואם נשתיר עוד בשור המזיק, **יִחְזֹר לְשַׁלְּפָנָיו פְּנָיו –** לניזק השני שלפני האחרון; **וְהֶאֱחָרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁפָּר –** כל ניזק המאוחר מחברו, קודם לחברו לקבל תשלומי נזקו; **דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר –** בגמרא מבואר, שרבי מאיר סובר כרבי ישמעאל, שהניזק נחשב כבעל חוב, ומדובר כאן שהניזק

אף על פי שיש עדים, שהזק על ידי אחד מהם, אלא שאינם יודעים שורו של מי הזיק ("ימוקי יוסף"), **זֶה אֹמֵר –** ראובן אומר ללוי: **שׁוֹרְךָ הַזֶּה –** את שורו של שמעון; **וְזֶה אֹמֵר: שׁוֹרְךָ הַזֶּה –** ולוי טוען, ששורו של ראובן הזיק, **שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין –** שכל אחד מהם דוחה את תביעתו של שמעון באומרו: הבא ראייה ששורי הזיק ואשלם. **אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שֶׁל אִישׁ אֶחָד –** אם שני השוורים שרדפו אחר שורו של שמעון היו של איש אחד, כגון של ראובן, **שְׁנֵיהֶן חַיִּבִים –** בגמרא מבואר, כגון ששניהם תמים, והם לפנינו, וכיון שאין התם משלם אלא מגופו, באה המשנה להשמיענו, ששמעון גובה את חצי נזקו מבין שניהם, היינו מגופו של הפחות שבשניהם, כמבואר להלן. אבל אם אבד אחד מהם, פטור ראובן מלשלם לו, שיכול הוא לומר לשמעון: השור שאבד הוא שהזיק, ואין התם משלם אלא מגופו. **הִיָּה אֶחָד גָּדוֹל –** אם אחד משני השוורים של ראובן שרדפו אחר שורו של שמעון היה גדול, והיה בגופו כדי תשלום חצי הנזק, **וְאֶחָד קָטָן –** שלא היה שווה כדי חצי הנזק, **הַנּוֹק אֹמֵר: הַגָּדוֹל הַזֶּה אֶת הַקָּטָן –** את שורי, ויש בו כדי לשלם לי את חצי נזק, **וְהַמּוֹזֵק אֹמֵר: לֹא כִי, אֲלֵא הַקָּטָן הַזֶּה –** וקח אותו או את דמיו, והשאר תפסיד; או שהיה **אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוֹעֵד –** אחד משני השוורים של ראובן שרדפו אחר שורו של שמעון היה תם ואחד היה מועד; **הַנּוֹק אֹמֵר –** שמעון טוען: **הַמוֹעֵד הַזֶּה –** וחייב אתה לשלם נזק שלם, **וְהַמּוֹזֵק אֹמֵר –** וראובן טוען: **לֹא כִי, אֲלֵא הַתָּם הַזֶּה –** ואינו חייב אלא חצי נזק, **הַמוֹצֵא מִחֶבְרוּ עָלָיו הֶרְאִיָּה –** וכל זמן שלא הביא ראייה, אינו יכול לגבות מראובן כלום, ואפילו דמי קטן או דמי תם, שהודה לו עליו, אינו נוטל, שכן הטוען את חברו חייטים והודה לו בשעורים, פטור אף מדמי שעורים (שבועות 12). ואף כאן הרי שמעון תובע את הגדול או נזק שלם וראובן מודה לו בקטן או בחצי נזק מגופו של תם. ברם, אם הניזק תפס כשיעור מה שהודה לו המזיק, אין מוציאין מידו (רמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא; ועיין יתוספות יום טוב.) ובגמרא מבואר, שאם הניזק טוען טענת שמה, והמזיק טוען טענת ברי, שנמצאת תביעת הניזק כוללה בהודאת המזיק, המוציא מוחברו עליו הראיה, וכשאין לניזק ראייה, משלם המזיק על כל פנים כמו שאמר. **הֵיוּ הַנּוֹקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמּוֹזֵק שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן –** כגון ששני שוורים של ראובן הזיקו שני שווריו של שמעון, והיו שני השוורים של ראובן,

שור שְׁוה מֵאֲתִים שָׁנְנָה שׁוֹר שְׁוה מֵאֲתִים, וְאִין הַנְּבִלָה יָפָה פְּלוּם – זֶה נוֹטֵל מִנָּה וְזֶה נוֹטֵל מִנָּה. חֲזֹר וְנִגְנָה שׁוֹר אַחַר שְׁוה מֵאֲתִים – הָאֲחֲרוֹן נוֹטֵל מִנָּה, וְשִׁלְפָנָיו – זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זֹזוּ וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זֹזוּ. חֲזֹר וְנִגְנָה שׁוֹר אַחַר שְׁוה מֵאֲתִים – הָאֲחֲרוֹן נוֹטֵל מִנָּה, וְשִׁלְפָנָיו – חֲמִשִּׁים זֹזוּ, וְשִׁנִּים הִרְאִשׁוּנִים – דִּינָר זָהָב. ב שׁוֹר שֶׁהוּא מוֹעֵד לְמִינוֹ וְאִינוֹ מוֹעֵד לְשִׁאִינוֹ מִינוֹ, מוֹעֵד לְאֲדָם וְאִינוֹ מוֹעֵד לְבִהמָה, מוֹעֵד לְקַטְנִים וְאִינוֹ מוֹעֵד לְגֹדוֹלִים – אֵת שֶׁהוּא מוֹעֵד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם, וְאֵת שִׁאִינוֹ מוֹעֵד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק. אֲמָרוּ לְפָנָי רַבִּי יְהוּדָה: הֲרִי שְׁהִיָּה מוֹעֵד לְשִׁבְתוֹת וְאִינוֹ מוֹעֵד לְחַל? אָמַר לָהֶם: לְשִׁבְתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם, לְיָמוֹת הַחַל מְשַׁלֵּם

פירוש ברטנורא

להפסיד מנה שהיה להם בו, שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק שהפסדו. וכשהניזק לשני והיה חצי נזק חמישים, איבר הניזק הראשון מן המנה שלו חמישים ונותן לזה הניזק השני, והמותר עד המנה חוזר לו. והבעלים נוטלים המנה שלהם: ר"ש אומר וכו'. ר"ש סבר שותפיו נינהו הבעלים והניזק בשור המזיק, ושניהם מתחייבים בנזקו. כיצד, שור שוה מאתים שנגח וכו': ושלפניו. זה ניזק ראשון. נוטל חמישים זוז, והבעלים חמישים זוז. דיש לניזק ראשון בו החצי, הלכך משלם חצי תשלומי נזק: חזר ונגח שור שוה מאתים. האחרון נוטל מנה החצי מכל מי שהוא, דמגופו משתלם. ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו, משלם מחלקו חצי מנה שנוטל האחרון: ושנים הראשונים. ניזק ראשון והבעלים שהיה להם לכל אחד רביעי, משלמן כל אחד רביעית של נזק: דינר זהב. שהם עשרים וחמשה דינרים של כסף: ב מוֹעֵד לְקַטְנִים. לעגלים: אמרו לפני ר' יהודה. שאלו תלמידיו ממנו: מוֹעֵד לְשִׁבְתוֹת. מפני שהוא בטל ממלאכה ודעתו זחה עליו. אי נמי, לפי שרואה בני אדם במלבושים נאים של שבת, חשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם: ואינו מוֹעֵד לְחַל. מה דינו: משיחזרו בו שלשה ימי שבתות. לאחר שהועד

משניות מבוארות – קהתי

וְשִׁלְפָנָיו – והניזק שלפניו היינו לוי, שחצי השור בשווי מאה זוז היה שלו, נוטל חֲמִשִּׁים זֹזוּ – שמשותף הוא בתשלומי חצי הניזק של יהודה במחצית חלקו, וְשִׁנִּים הִרְאִשׁוּנִים – ראובן ושמעון, היינו הבעלים והניזק הראשון, שחלקו של כל אחד מהם היה חמישים זוז, דִּינָר זָהָב – כל אחד מהם נוטל דינר זהב, שהוא עשרים וחמישים זוז, מהטעם שבארנו לעיל. יש מפרשים דברי רבי שמעון בכגון שלא תפס הניזק את השור, אבל אם תפסו, אף רבי שמעון מודה לרבי מאיר, שהניזק נעשה כשומר שכן והוא לברו חייב בנזקו (רש"י, דמב"ם); ויש מפרשים שאפילו תפס הניזק את השור, אינו נעשה שומר שכן על כל השור, אלא דינם כשותפים, שכל אחד אחראי על שמירת חלקו, הלכך כל אחד משותף בתשלומי הניזק במחצית חלקו. (תוספות).

י ר ם ש י

באור משנה ב

משנתנו דנה בשור שהוא מוֹעֵד לְדַבְרִים אַחֲרִים ואינו מוֹעֵד לְשֹׂאֵר דַּבְרִים. שׁוֹר שֶׁהוּא מוֹעֵד לְמִינוֹ – לנגוח שוורים, וְאִינוֹ מוֹעֵד לְשִׁאִינוֹ מִינוֹ – כגון שראינוהו עומד עם סוסים וגמלים ואינו נוגחם, מוֹעֵד לְאֲדָם – או שהוא מוֹעֵד לנגוח בני אדם, וְאִינוֹ מוֹעֵד לְבִהמָה – שאינו נוגח בהמות, מוֹעֵד לְקַטְנִים – לעגלים או לילדים, וְאִינוֹ מוֹעֵד לְגֹדוֹלִים – לשוורים או לאנשים גדולים, אֵת שֶׁהוּא מוֹעֵד לוֹ – על אותו מין שהוא מוֹעֵד לוֹ, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם – כמו ששנינו לעיל (א, ד), שמועד משלם נזק שלם, וְאֵת שִׁאִינוֹ מוֹעֵד לוֹ – ועל אותו מין שאינו מוֹעֵד לוֹ, מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק – כדון תם. בגמרא נחלקו אמוראים בגירסת משנתנו: רב זבדי סובר, שגורסים כפי הגירסה שלפנינו: מוֹעֵד לְמִינוֹ ואינו מוֹעֵד לְשִׁאִינוֹ מִינוֹ וכו', כלומר שידוע לנו שאינו מוֹעֵד לְשִׁאִינוֹ מִינוֹ, וכן בשאר הדברים שהמשנה מפרטת, אבל בסתם הרי זה מוֹעֵד לְכָל. ורב פפא גורס: "מוֹעֵד לְמִינוֹ אינו מוֹעֵד לְשִׁאִינוֹ מִינוֹ: מוֹעֵד לְאֲדָם אינו מוֹעֵד לְבִהמָה" וכו' (אינו – בלא וא"ו), כלומר שמשנתנו באה ללמד ששור שהוא מוֹעֵד לְמִינוֹ הרי זה אינו מוֹעֵד לְשִׁאִינוֹ מִינוֹ וכן בשאר הדברים. והלכה כרב פפא (הר"ף; הרמב"ם). אֲמָרוּ לְפָנָי רַבִּי יְהוּדָה – שאלו אותו תלמידיו: הֲרִי שְׁהִיָּה מוֹעֵד לְשִׁבְתוֹת – לנגוח בשבתות, וְאִינוֹ מוֹעֵד לְחַל – לנגוח בימות החול, מה דינו של אותו שור? אָמַר לָהֶם – רבי יהודה: לְשִׁבְתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם – כדון מוֹעֵד, לְיָמוֹת הַחַל מְשַׁלֵּם חֲצֵי נֶזֶק – כדון תם, כלומר שלשבתות בלבד דינו כמוֹעֵד, והטעם מבואר ברש"י, שמפני שהוא נח ממלאכתו הוא נוגח, ובירושלמי מבואר, לפי שהוא רואה בני אדם במלבושים של שבת,

תפס את השור המזיק כדי לגבות ממנו את החוב של חצי נזק, שבכגון זה נעשה שומרי שכר, שכל בעל חוב התופס משכון, נעשה עליו שומר שכר, וכשיצא השור מתחת ידו והזיק, היהו (הניזק הראשון) חייב בנזקו, ואילו בעל השור פטור. כגון אם שורו של ראובן שהיה שווה מאתיים זוז, נגח שורו של שמעון והזיקו במאתיים זוז, ותפסו שמעון לגבות ממנו חצי נזקו, היינו מאה זוז, וחזר השור ונגח את שורו של לוי, והזיקו במאתיים זוז – ותפסו לוי, וחזר ונגח את שורו של יהודה והזיקו במאתיים זוז, הרי לוי משלם ליהודה מאה זוז, שהם חצי נזקו, ואילו הוא ושמעון מפסידיים את נזקייהם. ברם, ראובן, היינו בעל השור, נוטל את המנה שלו. וזהו ששנינו: ישלם לאחרון שבהם – שחייבים לשלם לניזק האחרון, כמו שבארנו. ואם יש בו מותר – כגון שחצי נזק של יהודה היה שלושים זוז בלבד, ונשאר שבעים זוז לתשלום חצי הניזק של לוי, שהיה מאה זוז, יחזרו לשלפניו – משלמים את המותר הזה ללוי, ואם יש בו מותר – כגון שגם חצי נזקו של לוי לא היה מאה זוז אלא ארבעים זוז, ונשאר עוד שלושים זוז לתשלום חצי נזקו של שמעון, שהיה מאה זוז, יחזרו לשלפני פניו – משלמים את השלושים זוז לשמעון, כלומר הואיל וחצי נזקו של שמעון היה מאה זוז, אין משלמים בין כל הניזקים, אלא מאה זוז בלבד, שכן השאר נוטל בחזרה בעל השור, ואחרון אחרון נשכר – היינו יהודה שהוא הניזק האחרון, נוטל כל מחצית נזקו, ואילו לוי, שהיה ניזק שלפניו אינו נוטל אלא את המותר בלבד. ואם יש במותר כדי תשלום חצי נזקו של לוי, אף הוא נוטל כל מחצית נזקו, ורק מה שנשאר משלמים לשמעון. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: שׁוֹר שֶׁוֹה מֵאֲתִים שָׁנְנָה שׁוֹר שְׁוה מֵאֲתִים, וְאִין הַנְּבִלָה יָפָה פְּלוּם – שהמית השור המזיק את השור הניזק, והנבילה אינה שווה כלום, זֶה נוֹטֵל מִנָּה וְזֶה נוֹטֵל מִנָּה – הניזק נוטל מאה זוז, היינו חצי נזקו, והבעלים נוטלים מאה זוז. חֲזֹר וְנִגְנָה שׁוֹר אַחַר שְׁוה מֵאֲתִים – כגון שהיה השור המזיק שורו של ראובן, ונגח בתחילה את שורו של שמעון, וחזר ונגח את שורו של לוי, הָאֲחֲרוֹן נוֹטֵל מִנָּה – לוי נוטל מאה זוז, וְשִׁלְפָנָיו – הניזק שלפניו עם הבעלים, היינו שמעון וראובן, זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זֹזוּ וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זֹזוּ – בגמרא מבואר, שרבי שמעון סובר כרבי עקיבא, שהבעלים והניזק נעשים שותפים בשור המזיק, ושניהם מתחייבים בניזקו, הלכך הניזק השני נוטל מאה זוז, היינו כל מחצית נזקו, והניזק הראשון והבעלים נוטלים כל אחד חמישים זוז, שכל אחד מהם משלם חצי תשלומי הניזק. חֲזֹר וְנִגְנָה שׁוֹר אַחַר שְׁוה מֵאֲתִים – כגון שורו של יהודה, הָאֲחֲרוֹן נוֹטֵל מִנָּה – יהודה נוטל מאה זוז, היינו חצי נזקו, מגופו של השור המזיק,

חצי נזק, אימתי הוא תם? משיחור בו שלשה ימי שבתות.

ג שור של ישראל שנגח שור של הקדש, ושל הקדש שנגח לשור של ישראל – פטור, שנגמר (שמות כא, לה): "שור רעהו", ולא שור של הקדש. שור של ישראל שנגח לשור של נכרי – פטור; ושל נכרי שנגח לשור של ישראל, בין תם בין מועד – משלם נזק שלם.

ד שור של פקח שנגח שור של חרש, שוטה וקטן – חיב. ושל חרש, שוטה וקטן שנגח שור של פקח – פטור. שור של חרש, שוטה וקטן שנגח – בית דין מעמידין להן אפוטרופוס, ומעידין להן בפני אפוטרופוס. נתפקח החרש, נשתפה השוטה והגדיל הקטן – חזר לתמותו; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: הרי הוא בחוקתו. שור האצטדין אינו חיב מיתה, שנגמר (שמות כא, כה): "כי יגח", ולא שנגיחוהו.

פירוש ברטנורא

לשבתות העבירו לפניו שורים בשלש שבתות ולא נגח, חזר לתמותו, ואם חזר ונגח אינו משלם אלא חצי נזק; ג שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור. דכתיב (חבקוק ג) עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים, ראה שבע מצות שנצטוו בני נח, כיון שלא קיימו אותן, עמד והתיר ממונן לישראל. ואומר (דברים לג) הופיע מחר פארך, גילה ממונן של עובד כוכבים והתירן. מחר פארך, משעה שמכב והחזיר את התורה על העובדי כוכבים ולא קבלוהו;

ד ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. שאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, דמטללי הוא, ואמרין בפ"ק (דף י"ד) שזה כסף מלמד שאין ב"ד נוקקים אלא לנכסים שיש להן אחריות, ואוקימנא ביתמי: מעמידין להן אפוטרופוס וכו'. אם החזיקו נגחנים, מעמידין להם אפוטרופוס ולא לשלם חצי נזק אלא לשווייה מועד. רבי הור נגח משלם מן העליה ויגבו הנזק מקרקע של יתומים: חזרו לתמותו. דקסבר מועד שיצא מרשות בעליו ונכנס לרשות בעלים אחרים חזר לתמותו. דרשות משונה משנה את דין התראתו: שור האצטדין. שמוחדר לנגיחות, ומלמדן אותו לכך:

משניות מבוארות – קהתי

חרש – שאינו שומע ואינו מדבר, שוטה וקטן – או שור של שוטה או של קטן, חיב – בתשלומי הנזק, שהרי מכל מקום בעל השור בר דעת הוא, וחיבב לשמור שורו (המאירי). ושל חרש, שוטה וקטן – ושור של חרש או של שוטה או של קטן, שנגח שור של פקח – אף על פי שיש אפוטרופוס, מכל מקום כל זמן שהשור הוא תם, פטור – מתשלומי הנזק, לפי שאין בית דין מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו (גמרא). שהואיל והתורה חסה על התם שלא ישלם נזק שלם אלא חצי נזק ומגופו, הלכך לגבי יתומים חסו חכמים עליהם (תוספות), והוא הדין לגבי חרש ושוטה (ועיין רש"י וברטנורא שמביאים טעם אחר). שור של חרש, שוטה וקטן שנגח – כלומר שהחזיק נגחן, בית דין מעמידין להן אפוטרופוס – לשמור על השור, ומעידין להן בפני אפוטרופוס – כלומר מתרים בו בפני בית דין, שישמור את השור, ואם נגח שלוש פעמים ברשות האפוטרופוס הריהו נעשה מועד, וכשחזר ונגח ברביעית, משלם נזק שלם מן העליה; ונחלקו אמוראים בגמרא, אם האפוטרופוס משלם מנכסיו, וחזרו ונפרע מן הקטנים לכשיגדלו, או שמשלם מנכסיהם של הקטנים. נתפקח החרש או נשתפה השוטה – שנעשה שפוי בדעתו, והגדיל הקטן – או לאחר שהקטן נעשה גדול, חזר לתמותו – חזר השור להיחשב כתם; דברי רבי מאיר – בגמרא מבואר טעמו, לפי שהרשות משנה. כלומר, הואיל ויצא השור מרשות האפוטרופוס לרשות הבעלים, הרי שינוי הרשות משנה את דינו, לפי שיכולים הבעלים לומר: אילו היו מתרים בפנינו, היינו שומרים אותו שמירה מעולה, ולא היה נוגח (ינמוקי יוסף). רבי יוסי אומר: הרי הוא בחזקתו – בחזקת מועד כמו שהיה, שלדעת רבי יוסי אין שינוי הרשות משנה דינו (גמרא). הרמב"ם פוסק כרבי יוסי שהשור הוא בחזקתו, אלא שמבאר הטעם, משום שאין כאן שינוי רשות, שהרי השור ברשות הבעלים הוא. ברם "שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה חזר לתמותו, שהרשות שנשתנית משנה דינו" (הלי נזקי ממון ג, ו). שור האצטדין – שילמדוהו להתנגח בזיהו, אינו חיב מיתה – אם הרג אדם, שנגמר – "כי יגח" – וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור, ודורשים: "כי יגח" ולא שנגיחוהו – שילמדוהו וירגילוהו ליגח, שאם זה נגח אדם והמיתו אינו חיב.

הריהו משנה דרכו והרגלו. אימתי הוא תם – שור שהוא מועד לשבתות בלבד, אימתי הוא חזרו להיות תם? משיחור בו שלשה ימי שבתות – שראה שורים או בני אדם בשלושה ימי שבתות ולא נגחם.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

כבר שנינו (לעיל א, ב): "נכסים שאין בהן מעילה, נכסים של בני ברית", כלומר שאין חיוב בנוקים אלא לגבי נכסי הדיוט ושל בני ברית. משנתנו חזרת לפרט דינים אלו.

שור של ישראל – ויש גורסים: של הדיוט. שנגח שור של הקדש – השייך למקדש, ושל הקדש – או שור של הקדש, שנגח לשור של ישראל – בין תם בין מועד, פטור – מתשלומי הנזק, שנגמר – בפרשת נזקי קרן: "שור רעהו" – "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ודורשים: שור רעהו. ולא שור של הקדש – שאין בו דין נזקים, בין שהזיק בין שהזיק. שור של ישראל שנגח לשור של נכרי – בין תם בין מועד, פטור – הרמב"ם מבאר הטעם: "לפי שאין הנכרים מחייבים את האדם על בהמתו שהזיקה, והרי אנו דנים להם כדיניהם" (הלי נזקי ממון ח, ה) ועיין "מגדל ענו" הנותב, שדברי הרמב"ם הם מהירושלמי: ושל נכרי – ושור של נכרי, שנגח לשור של ישראל, בין תם בין מועד משלם נזק שלם – בגמרא מבארים הטעם, שנאמר (חבקוק ג, ו): "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים" – ראה הקב"ה שבע מצוות שקיבלו עליהם בני נח, כיון שלא קיימו אותן, עמד והתיר ממונם לישראל" (עיין תוספות: מהרש"ל, מהרש"א ומהר"ם). והרמב"ם כותב: "קנס הוא לנכרים, לפי שאינן זריזין במצוות ואינן מסלקים הנזק; ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן, אין משמרין אותה ומפסידין ממונן הבריות" (זהל וזקן ממון ח, ה). וכן כותב "המאירי": "מתוך שאין חסים על ממונן וזלתי קונסים אותם שלא ירגילו עצמם להזיק". והוא מוסיף: "ולפי מה שנאמר בגמרא, דווקא בעממים שאינם גדרים בדרכי דתות ונימוסים... אבל כל שבע מצוות בידם דינם אצלנו כדינו אצלם, ואין נושאים פנים בדין לעצמנו, ומעתה אין צורך לומר שכן באומות הגדרות בדרכי דתות ונימוסים".

שבת קודש

ב א ו ר מ ש נ ה ד

שור של פקח – אדם השלם בחושי ובשכלו, שנגח שור של

ה שור שנגח את האדם, ומת; מועד – משלם כפר, ותם – פטור מן הכפר; וזה וזה תיבנים מיתה. וכן בפני וכן בפת. נגח עבד או אמה – גותן שלשים סלעים, בין שהוא יפה מנה ובין שאינו יפה אלא דינר אחר.

פירוש ברטנורא

ה מועד משלם כופר. ואע"ג דבקמא דנגח קטלינן ליה, אשכחין מועד, כגון שהרג שלשה נכרים. אי נמי, שהרג שלשה ישראל מריפה. דאמריפה לא קטלינן ליה, דנברא קטילא קטיל. אי נמי, דקטיל וערק לאנמא לאחר שהעידו בו: וכן בפני וכן בפת. תינוק ותינוקת. חייב עליהן סקילה וכופר כנדולים:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ה

מא. א. ותם – אבל שור תם שהמית אדם, פטור מן הכפר – שלא נאמר כופר אלא במועד; וזה וזה – בין תם בין מועד, תיבנים מיתה – סקילה, כמפורש בתורה, בפסוקים שהבאנו לעיל. וכן בפני וכן בפת – שאם הרג תינוק או תינוקת, אף על פי שהם פטורים ממצוות, (גמרא; "נימוקי יוסף") חייב השור סקילה; ואם היה מועד, חייבים הבעלים לשלם כופר, כמו שנאמר (שמות כא, לא): "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לו". נגח עבד או אמה – כנענים, גותן שלשים סלעים – כמפורש בתורה (שם שם, לב): "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו, בין שהוא יפה מנה – בין שהיה העבד שווה מאה זוז; ויש גורסים: מאה מנה. ובין שאינו יפה אלא דינר אחר – ובין שלא היה שווה אלא זוז אחד. ודווקא כשהיה השור מועד, אבל אם היה תם, פטור בעל השור מן הקנס של שלשים סלעים, שנאמר בשור תם: "ובעל השור נקי", ודרש רבי עקיבא: נקי מדמי עבד (גמרא בבא קמא טד. א): ומכל מקום אף שור תם דינו בסקילה.

לאחר שלמדנו בסוף המשנה הקודמת דין שור האי צטרין שנגח אדם והמיתו, מוסיפה משנתנו ללמד בכלל דין שור שנגח אדם, כפי שהוא מפורש בתורה (שמות כא, כח-לב).

שור שנגח את האדם, ומת – האדם, מועד – אם היה השור מועד להרוג (כמו שנבאר להלן), משלם – בעל השור, כפר – ליורשיו של הנהרג, כמו שנאמר (שמות כא, כט-ל): "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום והועד בבעליו ולא ישמרנו, והמית איש או אשה, השור יסקל, וגם בעליו יומת (בידו שמים). אם כופר יושת עליו, ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו". כופר היינו דמי הנהרג לפי שוויו. בגמרא שואלים: כיצד אפשר שיהא השור מועד, והלא גם שור תם שהרג אדם חייב מיתה, כמו שנאמר (שם שם, כח): "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקל יסקל השור"? ומשיבים: כגון שסיכן שלושה בני אדם ולא מתו עדיין, ועתה כשנגח את הרביעי מתו כולם; או כגון שהרג שלושה בני אדם ולא הספיקו להוציאו לסקילה לאחר כל נגיחה עד שברח; ועוד אפשרויות מובאות בגמרא (עיי' בבא קמא

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו כסלו, תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

ובעמדנו בין יו"ד וי"ט כסלו, בין גאולה לגאולה, שע"פ שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר הידועה, הרי מיים אלה הם בדוגמא הלידה וימי הכנה לברית,

שע"פ המובן מדברי רבנו הזקן בשולחנו הזהב בכניסה לבריתו של א"א, במצות מילה - כניסת נפש הקדושה באדם באופן שפועל בהגוף ואבריו,

וע"פ מאמר רז"ל כל התחלות קשות, הרי י"ל דבכניסה זו יש נתינת כח נעלה יותר ויתרון על מדרגת הכניסה "בחינוך לתורה ולמצות שחייבו חכמים לחנך", ואולי אפשר - גם על "גמר ועיקר כניסת נפש הקדושה" שהיא בהיותו בר מצוה.

הנה יהי רצון שתהיי ההכנה מתאימה להפעולות המקוות – ובנוסף המקובל - פעולות בנוגע ללימוד החסידות ודרכי החסידות,

ויהיי כ"ז מתוך שמחה וטוב לבב,

וע"פ דרישת רבותינו נשיאינו שכל הענינים צריכים להיות בהנהגה של פנימי, שמחה פנימית ואמיתית.

בברכה לבשו"ט בכל האמור ולשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

בצאת לפני החלוץ — ביהושפט כתיב, בדברי הימים, כשיצא להלחם על העמונים והגבעונים שבאו עליו. הודו לה' כי טוב משמע: טוב שיקלסו לפניו על זאת. **אחרים משיש** — וכשנתחייבו כלייה בימי המן היו אויביהן שמחין להן. **ושמתי כסאי בעילים** — שושן הבירה היתה בעילם, דכתיב בספר דניאל (ח) "בשושן הבירה אשר בעילם המדינה". **כי עבדים אנחנו** — פסוק הוא בספר עזרא, וסיפא "ויט עלינו חסד לפני (שרי) [מלכין] פרס לתת [לנו] מחיה". **כאש בימי נבוכדנצר** — שהטילנו לתוך הכבשן. **אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי** — שהדבר נגלה לכל האומות, שהלכו אגרות בכל העולם.

דף ח ע"ב: **רבי יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרושתא מהכא**, נאמר בתוכחה בפרשת כי תבוא (דברים כח טג) **והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם בן ישיש להרע אתכם**. וקשה, **ומי הרי** - וכי שמח הקדוש ברוך הוא במפלתן של רשעים, **והא כתיב כשהאבד ה' את העמונים**, והמלך יהושפט העמיד משוררים ואמרו הלל לה' (דה"י כ כא) **בצאת לפני החלוץ** [-לפני המזויינים בכלי מלחמה]. **ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו**, **ואמר רבי יוחנן, מפני מה לא נאמר 'כי טוב' בהודאה זו** כמו שאמר דוד בתהלים (קז א) 'הודו לה' כי טוב', **לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים**, וכיון שמתו שם הרשעים, לא נאמר 'כי טוב'. **וכן אמר רבי יוחנן לענין קריעת ים סוף, מאי דכתיב (שמות יד ט) 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה'** - מדוע נקט לשון 'זה אל זה', משום שבקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני ה', **ואמר הקדוש ברוך הוא**, הרי המצרים שהם מעשה ידי מוכעין בכם, והיאך אתם אומרים שירה. והיינו שלא קרבו המלאכים זה אל זה לומר שירה באותו לילה. הרי שאין ה' שמח במפלת רשעים, ואיך כתוב 'ישיש להרע אתכם'.

אלא **אמר רבי אלעזר**, לעולם הוא [הקב"ה] אינו שש במפלת רשעים, אבל אחרים - את האויבים הבאים לאבדם, הוא משיש שיבואו להרגם בשמחה. **והינא נמי** כפירוש זה מהפסוק, **דכתיב 'בן ישיש' שמשמע שמשמח אחרים, ולא כתיב 'ישיש' שישמח בעצמו**. מסיימת הגמרא: **שמע מינה** שכוונת הפסוק שהוא משיש אחרים. ורבי יהושע בן לוי דרש פסוק זה לענין פורים, משום שכשנגזר להשמיד את ישראל, היו אויביהם שמחים על מפלתם.

רבי אבא בר כהנא פתח לה פיתחא להאי פרושתא מהכא, נאמר (קהלת ב כו) **'כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה ולחוסא נתן ענין לאסוף ולקנוס לתת לטוב לפני האלהים**, ודרש, **לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה' זה מרדכי הצדיק**, שהיה חכם גדול, ועל ידו נתקיימה השמחה לכלל ישראל על ידי הישועה. **ולחוסא נתן ענין לאסוף ולקנוס' זה המן**, שאסף הון רב. וכל עושרו היה כדי **'לתת לטוב לפני האלהים' שזה מרדכי ואסתר**. דכתיב אחר שנהרג המן (אסתר ח א) **והתשם אסתר את מרדכי על בית המן**.

רבה בר עופרין פתח לה פיתחא להאי פרושתא מהכא, נאמר (ירמיה מט לח) **'שמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים**. ודרש, **'מלך' זו ושתי שהיתה מלכה בת בלשצר המלך, ו'שרים' זה המן ועשרת בניו שהיו שרים במלכות אחשורוש**. **רב דימי בר יצחק פתח לה פיתחא להאי פרושתא מהכא**, נאמר (עזרא ט ט) **'כי עבדים אנחנו ובעבדתנו לא עזבנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרוס לתת לנו מחנה, אימתי נתקיים פסוק זה, ב'מן המן שגזר להשמיד את ישראל, וה' נטה עלינו חסד לפני אחשורוש שהיה מלך פרס, לבטל הגזירה ולהעמידנו בחיים**.

רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להאי פרושתא מהכא, נאמר (תהלים סו יב) **'הרכבת אנוש לראשנו כאנו כאש ובמים'**, ודרש, **'כאנו כאש' בימי נבוכדנצר הרשע**, שהשליך לאש מי שלא השתחוה לצלם. **'ובמים' בימי פרעה**, שהשליך כל בן שנולד ליאור. והנאמר בסוף הפסוק **ו'נתוציאנו לריוח' היה בימי המן**, שהציל ה' את ישראל מידיו. **רבי יוחנן פתח לה פתחא להאי פרושתא מהכא**, נאמר (שם צח א) **'זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו'**, ודרש, **אימתי ראו כל אפסי ארץ [היושבים בקצה הארץ] את ישועת אלהינו, בימי מרדכי ואסתר**, ששלחו אגרות לכל מדינות המלך אחשורוש, ובכך נתפרסם הנס בכל העולם.

הירצון שיומשכו לכל אחד ואחד מישראל כל הברכות, לכל לראש – "מטל השמים וגו'" כפשוטו, המשכות גשמיות, ואחרי-כך גם בעניינים רוחניים, מקרא משנה וגמרא כו'.

משיחת שבת פרשת וישלח, ה'תשכ"ח

לרואה, האם האיר פני כל המורה עד שפכהרן, והוא - העומד על
 החומה אומר, הן. מסבירה המשנה: וְלִמָּה הוֹצֵרְכֵי לָךְ - לעלות
 לגג ולראות. משום שפעם אחת עלה מאור הללנה, וידמו שהאיר
 מורה, ושקמו את התמיד, והוציאוינו לבית השריפה כשהתברר להם
 ששחטוהו בלילה, והתמיד פסול.
 המשנה חוזרת לסדר עבודת יום כיפור: וכשהאיר היום, הורידו
 בהן גדול לבית המביאה, שצריך היה לטבול קודם ששחט את
 התמיד.
 המשנה מביאה כלל בענין העושה צרכיו במקדש: זה הכלל היה
 במקדש, כל המסיר את רגליו - שנפנה לנקבים גדולים, מעון מביאה
 במקוה. וכל המטיל מים, מעון קדוש ויום ורגלים ממי הכיור.
 במשנה שהובאה שנינו, שתמיד שנשחט בלילה פסול ויוצא
 להישרף. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תני אבון דרבי אבין -
 שנה אביו של רבי אבין ברייתא, לא זו בלבד שתמיד שהוא קרבן
 חשוב, שבא בציבור, אם נשחט קודם זמנו יצא לבית השריפה,
 אלא אפילו עולת העוף שנמלקה בלילה, ומנחה שנקמצה בלילה,
 שאינם חשובים, שאינם באים בציבור, אם עשו אחת מהן בלילה,
 תצא לבית השריפה. שואלת הגמרא: בשלמא - מובנת הברייתא
 במה שאמרה כן בעולת העוף, משום דלא אפשר לאהיריה -
 להחזירה, כיון שנמלקה. אלא מנחה - אבל מנחה, אפשר דמהדר
 קומץ לודקיה וקמץ ביממא - הלא אפשר להחזיר את הקומץ
 למקומו ולקמוץ ביום. משיבה הגמרא: הוא תני לה והוא אומר לה
 - אביו של רבי אבין הוא שנה את הברייתא, והוא השיב, שכל
 שרת מקדשין את הקדשים הניתנים בהם אף שלא בוממן, ולכן
 כשנתן את הקומץ בכלי שרת בלילה, שלא בזמנו, קידשו הכלי
 לשם קומץ, וממילא שאר המנחה היא שריים, ואם יחזיר את
 הקומץ לתוכם, לא יוכל לחזור ולקמוץ, שהרי יש כאן תערובת
 של קומץ ושריים ולא מנחה שטעונה קמיצה.
 הגמרא מקשה על שטעוה זו: מיתבי, כל קרבן הקרב ביום, קדוש
 - מתקדש בקדושת הגוף, אם נתנו בכלי שרת ביום. והקרב בלילה,
 קדוש בלילה. והקרב בין ביום ובין בלילה, קדוש בין ביום ובין
 בלילה. מדייקת הגמרא: נכתב בברייתא: כל הקרב ביום, קדוש
 ביום, ומשמע שביום אין - דווקא אם נתנו בכלי שרת ביום הוא
 קדוש, אבל אם נתנו בלילה, לא קדוש. ומובח שכלי שרת אינם
 מקדשים שלא בזמנם, ואין אמר אביו של רבי אבין שהקומץ
 נתקדש בלילה, הרי זמן קדושת הקומץ הוא ביום. מתרצת
 הגמרא: אכן כשנתיק בכלי שרת לא בזמנו אינו קדוש לענין
 להכשירו ליקרב, אבל קדוש ומובחר באותה קדושה כדי ליפסל.
 הגמרא מקשה על התירוץ ממשנתינו: מותיב רבי ירמיה, שנינו
 במשנה, סידר את הלחם ואת התיבין אחר שבת שלא כמצותם,
 והקטיר את התיבין בשבת, פסולה. כיצד יעשה שלא תיפסל, ויחנה
 לשבת הפאה, שאפילו היא על השלחן ימים רבים קודם שבת אין
 בך כלום. ואי קלקא דעתך - ואם עלה בדעתך שכלי שרת מקדשין
 שלא בוממן להיפסל, אם כן כאשר סידר את הלחם והתיבין שלא
 בזמנם על השולחן, כגון באחד בשבת, היה להם (ליפסל) ליקדוש
 - להתקדש כבר אז, וליפסול - ולהיפסל בלילה לאחר שבו
 במוצאי אחד בשבת, כיון ששהו יותר משמונה ימים.
 הגמרא חוזרת בה מהביאור בברייתא שכלי שרת מקדשים שלא
 בזמנם, ומיישבת את הברייתא ששנה אביו של רבי אבין, עם
 המשנה: אומר רבה, מאן דקא מותיב שפיר קא מותיב - מי שהקשה
 ממשנתינו טוב הקשה, ואבית דרבי אבין נמי, מתינתא קאמר - וגם
 אביו של רבי אבין שנה ברייתא, ולא מסברתו, ולכן אין לדחות
 את הברייתא מכח הקושיא, אלא ליישבה עם המשנה. והיינו
 שקסבר התנא בברייתא שלילה אין מחוסר זמן הוא, כיון שהוא
 תחילת היום הבא, לכן כשהניח את הקומץ בכלי שרת בלילה,
 הקומץ קדוש, אלא שנפסל כיון שעבודת לילה אינה כשרה. הא
 ימים - אבל קודש הניתן בכלי כמה ימים קודם זמנו, הרי ימים אלו
 מחוסרין זמן, ולכן לחם הפנים שנסדר כמה ימים קודם זמנו, אינו
 פסול, שאין השולחן מקדשו קודם זמנו.
 הגמרא מקשה על ביאורה ביישוב המשנה והברייתא: כוף סוף
 כיון שזמן סידור לחם הפנים הוא בשבת, אם כן

בתוקף - שלא יצא עשנה לחוץ כדי שהרשעים ידונו באש ועשן.
 ושקמא תאמר, בשם שפיה צר כך בולה צרה, תלמוד לומר (ישעיה ל
 א) 'הקמץ הרחיב מדרתה' וגו', כלומר שרק פיה צר אך בעומקה
 היא רחבה. ושקמא תאמר למלך - לתלמיד חכם שפרש מהתורה,
 לא הוקנה הגיהנם. תלמוד לומר (שם) 'אם היא למלך הוקן'. ושקמא
 תאמר אין פה עצים רבים, וכשיגמרו העצים תכבה האש. תלמוד
 לומר, 'מדרתה אש ועצים הרבה'. ושקמא תאמר זה הוא כל שפיה
 של התורה, שרק מצילה מגיהנם. תלמוד לומר (איוב לו טו) 'ונחת
 שולחנך מלא דשן' כלומר יהיה לך שולחן ערוך מכל טוב.
 שנינו במשנה: הל יום הכיפורים להיות בשבת [וכו']. וכשחל להיות
 בערב שבת, היו הבבליים אוכלים את שעיר יום הכיפורים חי.
 הגמרא מבארת מי הם הבבליים: אומר רבה בר בר חנה ארר רבי
 יוחנן, לא בבליים הם, אלא אלכסנדריים מאלכסנדריה של מצרים
 הם. ומתוך ששונאין חכמי ארץ ישראל את הבבליים לכן קורין
 אותם - את כהני אלכסנדריה שנהגו מנהג רעבתנות לאכול בשר
 חי, על שם הבבליים.
 ברייתא שמבואר בה כן: תנא נמי הכי - שנינו כן בברייתא, רבי
 יוסי אומר, לא בבליים הם, אלא אלכסנדריים הם, ומתוך ששונאין
 את הבבליים, קוראין אותן על שם בבליים. אומר לו רבי יהודה לרבי
 יוסי, תניח דעתך שהנחת דעתך, כלומר שימחתי בדבריך שאמרת
 שלא היו בבליים, כי משפחתי היא מבבל.

משנה

גבי לחם הפנים נאמר (ויקרא כד ה) 'ונתת על המערכת לבנה זכה
 והיתה לחם לאזכרה, אשה לה', ביום השבת ביום השבת יערכנו'
 וגו'. נלמד מכאן שצריך לסדר את הלחם עם בויכי הלבונה בשבת,
 ומתלפנים אותם בשבת הבאה ומקטירים אז את הבויכין. משנתינו
 דנה באופנים בהם נעשו סידור הלחם או הבויכין או הקטרת
 הבויכין, שלא כמצותם: סידר את הלחם על השולחן בשבת
 כמצותו, ואת הבויכין סידר לאחר השבת שלא כמצותם, והקטיר
 את הבויכין בשבת הבאה, פסול הלחם מדין מחוסר זמן, ואסור
 באכילה. כיון שהקטרת הבויכין היא מתרת את הלחם, והבויכין
 היו על השולחן רק ששה ימים, והוקטרו קודם זמנם.
 המשנה מבארת מה דינן של החלות: כיון שנפסלו אין תיבין עליהן
 - על החלות, משום פיגול - אם בהקטרת הבויכין חשב שמקטיר
 על מנת לאכול מהלחם לאחר זמנו, לא פיגול. ולא משום נוזר,
 כיון שדין נוזר חל רק כשראו לאכילה, שאסור להוטר זמנו
 אחרי זמן אכילתו, וזה אינו ראוי לאכילה. ולא משום קמא - אם
 אכלו בטומאת הגוף אינו חייב כרת.
 וכן אם סידר את הלחם ואת הבויכין בזמנם בשבת, והקטיר את
 הבויכין לאחר השבת ביום ראשון, פסולה המערכה של הלחם מדין
 מחוסר זמן, כיון שהוקטרו הבויכין קודם זמנם. ואין תיבין עליהן -
 על החלות, משום פיגול, נוזר ומטא.
 אופן נוסף שדינו שונה: אם סידר את הלחם ואת הבויכין לאחר
 השבת שלא כמצותם, והקטיר את הבויכין בשבת, פסולה מדין
 מחוסרת זמן, כיון שלא היו הלחם והבויכין על השולחן שבעה
 ימים. כיצד יעשה שלא יפסלו הלחם והבויכין כשסידרם לאחר
 השבת, ויחנה על השולחן לשבת הפאה, ונמצא שעומדת על
 השולחן שבועיים, ואז יקטיר את הבויכין, שאפילו היא על השולחן
 ימים רבים, אין בך כלום כשלא נסדרה כמצותה בשבת, כיון שאין
 השולחן מקדשה עד שתגיע שבת, ומשבת יכול להשהותה שבעה
 ימים.

גמרא

הגמרא מביאה משנה שעוסקת בסדר עבודת יום כיפור: תנן התם
 (יומא כח.) אומר להם הממונה, צאו - עלו על החומה או על הגג וראו
 אם הגיע זמן שחייבה של קרבן תמיד של שחר, כלומר אם האיר
 היום. אם הגיע, וכהיה הרוואה - אותו שעל החומה אומר, ברקאי -
 כלומר, האיר. וכשהיה מתתאין בן שמואל ממונה היה אומר

מנחות. פרק אחד עשר – שתי הלחם דף ק עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רטו רש"י תוספות

למלך לא הוכנה – לתלמיד שפירש מן התורה לא הוכנה גיהנם, שלא יזא נידון בה. "מלך" קרי לתלמיד חכם, דכתיב (משלי ח) "בי מלכים ימלוכו". שם תאמר והו שברה של תורה – שמצלת מנידנם, אבל שכר אחר אין לה. ומתוך ששונאין חכמי ארץ ישראל את הבבליים – קורין את האלכסנדריים, שעושין מנהג רעבתנות, על שם בבליים. אלכסנדריים – שם מצרים.

משפחת רבי יהודה – מבבל היתה, לפיכך שמח בדברי רבי יוסי. **משנה פסול** – דמחוטר זמן הוא, שלא היה על השלחן אלא ששה ימים. והכא אי אפשר לתקן, ולומר: יניחו עד שבת הבאה, דכיון דלחם נסדר בבינו בשבת – קידשו שלחן, ושוב אין יכול להשהותן אלא עד שבת שאוניה, דמיפסיל בלינה (הואיל ולן הלחם בלא חיבוק), פסום פילו – אם הקטירו על מנת לאכול מן הלחם למחר – אינו פיגול, שלא קרב המתיר במצותו. ולא משום נותר – שאין נותר חל על הלחם, שהרי אין ראוי לאכלה. ובפסא – האוכלו בטומאת הגוף – אינו כבדת, כדאמר ב"הקומץ ורבה" (מנחות כהב), הניתר לטהרים – הייבין עליו משום טומאה, והו, לא נותר לטהרים מעולם – דבזכין הוו מתיירין דידיה, והיא קרבו כהילכתו. לאחר שבת – למחר. יניחו לשבת הבאה – ויעמוד שבועיים על השולחן, דכיון דלא נסדר בשבת – אין שולחן מקדשו עד השבת. הילכך לא מיפסל בלינה למרצאי שבת. **גמרא** זמן השיטה – אם האיר היום לשוחט את התמיד. "בראי" – האיר היום, כמו (תהלים צז) "האירו בריקו תבלי". מתתאי בן שמואל – היה ממונה על כך, כדאמר בשקלים (זב) שהיה ממונה על הפייסות, והיינו פייסות שמפייסין כשהאיר היום מן שוחט ומי זורק, וכשהוא שואל אם הגיע זמן השיטה, אומר לאורו שעל הגג אמור, אם האיר פני כל המזרח, והוא אומר לו: הן, ובתלמוד ירושלמי נמצא שלפיכך היה אומר "עד שבחרוק" ביום הכפורים – כדי להוכיח ישיני חברון, ולהנה הצורכו לכך – לעלות לגג ולראות אם האיר היום? ודיטו – סבורים היו: והוציאו לבית השריפה – שפסול היה, דעשו שנשחט בלינה, דכתיב (ויקרא טז) "ביום ובחכם" – ביום בני נזובת. והורידו כהן גדול – מפרש בסדר יומא בפרק שלישי (בטא), היכא קאי. מיכך נגלו – גדולים, שהלך לבית הכסא. לא זו בלבד – ממיד שנשחט בלינה יוצא לבית השריפה. אלא אפילו עולת העוף ומנחה – דלאו קרבן חשוב הוא, דאין באין בציבור, אם נעשו בלילה – יצאו לבית השריפה. מקדישין – וזה שקמץ נתן קומץ בבלי, אף על גב דלילה לאו זמן קידוש הוא – מקדש ליה כלי, ושוב אי אפשר לערבו בשירים ולחזור לקמון, שכבר נתקדש זה לשם קומץ. כל הקרב ביום – כגון סתם קרבנות, קדוש ביום – שאם נתנו בבלי שרת ביום – כלי שרת מקדשו. בלילה – כגון מנחת נסכים, וקומץ קרב ביכא – מיביום צוותר. ליפסל – כגון בלינה ומחוטר כפורים, וכגון הכא: דתו לא אפשר לאדוריי, ונפסל במחוטר זמן. ליקדוש – מאחד בשבת, וכי מטי איך דחד בשבת – ליפסל בלינה למרצאי אחד בשבת, שהרי שהה יותר משמנה ימים; ואבזה דרבי אבא נמי מנתיבא קאמר – ולאו מדעתיה דנפשיה, הילכך ליכא למימר: בדווא דהיא, ומבעיא לן לתרצניהו. קסבר – תנא דרבי עבודת לילה כשירה. [אבל ימים] מחוסר זמן –

ששונאין את הבבליים – כדאשכחנא בפרק קמא דיומא (ט,ב), דאמר, אמר ליה רבי שמעון בן לקיש לרבי אלעזר: אלאה דישראל סנינא לכו, לפי שלא עלו בימי עזרא. ומה שמזכירין אותם לגנאי על שאוכלין את השעירים חיים, אף על גב דרמזהו קעבדי, שלא יבואו לידו נותר – לפי שהרגילו עצמם כמו כן לאוכל חיים, אף בכל השנים, דמחיו כרעבתנות. **אמר** להם הממונה – ביומא (כהא), פירש בקונטרס דממונה הוא הסגן, וקשה: דאם כן, וזה ליה לשונאיה בהדי דברים חדשים בירושלמי דיומא שהסגן משמש: אומר לו "אישי כהן גדול הגבה שמאלך". הסגן בימינו, וראש בית אב בשמאלו. והנף הסגן בסודרים, ואזו הסגן בימינו והעלה. לא היה ממנה להיות כהן גדול עד שנעשה סגן, אלא ממונה אחר היה, ושמה היה ממונה על הפייסות, "ממונה" סתם, דבתנא פרק שני דיומא, דכתיב (בבא): אומר להם הצביעו.

מתתאי בן שמואל אומר (אם) האיר פני המזרח – מתתאי בן שמואל היה ממונה על כך, כדאמר בשקלים (זב), מתתאי בן שמואל היה ממונה על הפייסות. היינו הפייסות – שכשהאיר היום היו מפייסין מן שוחט ומי זורק, וכשהוא שואל אם הגיע זמן, אומר לאורו שעולה על הגג "אומר אם האיר פני כל המזרח עד שבחרוק". והוא אומר לו "הן". ובתלמוד ירושלמי נמצא שלפיכך אומר לו ביום הכפורים "עד שבחרוק" – כדי להוכיח ישיני חברון. כן פירש בקונטרס. ומה שכתוב בספרים בפרק "אמר לוח הממונה" (יומא כהב), "מתתאי בן שמואל אומר" – היה ממונה על הפייסות אומר" כו' – ליתא. אלא אומר הרב רבינו מאיר דהכי גרסין "מתתאי בן שמואל ממונה על הפייסות אומר" – שהוא עצמו ממונה על כך. והתם מפרש מי אומר. **אלא** אפילו עולת העוף שנמלקה ומנחה נקמצה – רבותא היא מנחי, אף על גב דלאו בכלל "ביום ובחכם" נניהו. קא משמע לן דנפקי מביים צוותר, כדמפרש במגילה (כב), ומשום קודם התמיד לא מיפסלא – הידינו למנחה בעלמא, כדאמרין בפרק "התכלת" (מנחות מט,ב), ומשום פסול לינה נמי לא – דלאלתר שרפא, אפילו קודם עמוד השחר, ומיהו אי אפשר למור, כן דתא פרי: ניהור קומין לדוכתיה, ולקמציא בימנא! ומשני: כלי שרת מקדשין שלא בזמן, ומיפסיל משום לינה. אלמא לא מיפסיל קמציא, ואי אפשר לשרוף עד אחר עמוד השחר, שיפסיל בלינה. ו"נקמצה" – לאו דוקא, אלא אפילו לא נקמצה נמי, כדתנן בפרק שני דמעילה (ט,א). **בלילה** – פירש בקונטרס: כגון מנחת נסכים. ויש מפרשים: הטבת נותר – לא שיעך על זה לשון "קרב".

ביתוכה. ושמא תאמר: כשם שפיה צר, כך פולה צרה – תלמוד לומר "העמיק הרחב". ושמא תאמר: למלך לא הוכנה – תלמוד לומר "גם היא למלך הוקן". ושמא תאמר: אין בה עצים – תלמוד לומר "מדרתה אש ועצים הרבה". ושמא תאמר: זה הוא שברה – תלמוד לומר "ונחת שלחנה מלא דשן". "הל יום הכיפורים להיות בשבת" (וכו). **אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: לא בבליים הם, אלא אלכסנדריים הם, ומתוך ששונאין את הבבליים – קורין אותם על שם בבליים. תניא נמי הכי, רבי יוסי אומר: לא בבליים הם, אלא אלכסנדריים הם, ומתוך ששונאין את הבבליים – קוראין אותן על שם בבליים. אמר לו רבי יהודה: תנוח דעתך שהנחת דעתי. משנה סידר את הלחם בשבת ואת הקיבוצין לאחר השבת, והקטיר את הקיבוצין בשבת – פסול, אין חיבוב עליהן משום פיגול נותר וטמא. סידר את הלחם ואת הקיבוצין בשבת, והקטיר את הקיבוצין לאחר השבת – פסול, ואין חיבוב עליהן משום פיגול נותר וטמא. סידר את הלחם ואת הקיבוצין בשבת, והקטיר את הקיבוצין לאחר השבת, והקטיר את הקיבוצין בשבת – פסול, כיצד יעשה? ויניחה לשבת הבאה, שאפילו היא על השולחן ימים רבים – אין בכך פלוג. **גמרא תנן התם, אמר להם הממונה: "צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה". אם הגיע, הרוזה אומר: "ברקאי". מתתאי בן שמואל אומר: "האיר פני כל המזרח". "עד שבחרוק?" והוא אומר: "הן". ולמה הוצרכו לכך? – שפעם אחת עלה מאור הלכנה, ודימו שהאיר מזורה, שחטבו את התמיד – והוציאואוהו לבית השריפה. והורידו כהן גדול לבית המבילה. זה הכלל היה במקדש: כל המסיד את גזליו – טעון מבילה, וכל המפיל מים – טעון קדוש ידים ורגלים. תני אבזה דרבי אבין: לא זו בלבד, אלא אפילו עולת העוף שנמלקה בלילה, ומנחה שנקמצה בלילה – תצא לבית השריפה. בשלמא עולת העוף – משום דלא אפשר לאהדורה, אלא מנחה – אפשר דמהדר קומץ לדוכתיה, וקמץ בימנא! הוא תני לה, והוא אמר לה: כלי שרת מקדישין שלא בזמן. מתיבי: כל הקרב ביום – קדוש ביום, בלילה – קדוש ביום, ובין בלילה – קדוש ביום ובין בלילה – קדוש ביום, אף בלילה – לא! – אינו קדוש לקרב, אבל קדוש ליפסל. מותיב רבי ירמיה: סידר את הלחם ואת הקיבוצין אחר שבת, והקטיר את הקיבוצין בשבת – פסולה. כיצד יעשה? ויניחה לשבת הבאה, שאפילו היא על השולחן ימים רבים – אין בכך פלוג. ואי סלקא דעתך: כלי שרת מקדישין שלא בזמן (ליפסל) – ליקדוש וליפסלו אמר רבה: מאן דקא מותיב, שפיר קא מותיב. – אבזה דרבי אבין נמי מתניתא קאמר! – קסבר: לילה – אין מחוסר זמן, הא ימים – מחוסרין זמן. – סוף סוף****

אבין: לילה אין מחוסר זמן, דהלילה הולך אחר היום. הילכך מקדש ליה כלי שרת לקומץ – דזמנו הוא, אלא שאין דימים הוי מחוסר זמן. הילכך לחם הנסדר באחד בשבת – לא מקדש ליה לאיפסול, דאבתי כהה ימים יש עד זמנו.

במי שסידרו הקוף – הא דאמרין בסוף "לולב וערבה" (סוכה ג,א) דלא היה ממלא במקדשה, משום פסול לינה, ולא אמרין דנעשה כמי שמלאוהו הקוף – שאני התם, דלא בעי כהן בבגדי כהונה במילוי.

שני ימים טובים של ראש השנה קודם לשבת נאפה ברביעי ונאכל לשבת שניה לאחר עשר – ואי קשיא: שנים עשר נינהו, דהא אין

נאכלות עד מוצאי שבת, בדאוחה שבת היו יום יום הכפורים! הא לא קשיא, דלענין אכילת קדשים לילה הולכת אחר היום שעבר, כדאמר ב"אורו ואת בני (חולין פג,א), הילכך מיקרי אחד עשר. כך פירש בקונטרס, ונראה דלא קשיא מידי, דאם באו עדים מן המנחה ולמעלה, דנהניג אותו היום קודם ולמחר קודם (ראש השנה לב.) – יום שני עיקר, ומנינן מינה יום הכפורים, וחולו אחר השבת. ודנהניג אותו היום קודם – ואומרא בעלמא, דלא לילולו ביה לשנה הבאה. ואם קודם מנחה באו עדים – לא עברין אלא חד יומא, ומתרונו דהוא ערב שבת, חול. אף על פי שכבר אפו לחם הפנים מערב יום טוב – חזרין ועשו אחרים, לקיים "לחם חום" כמו שנוכל יותר. וראשון נאכל בפרין, ואף על פי דאמר בפרק "המנחות והנסכים" (מנחות קא,א) כל הראוי למזבח – אינו יוצא מידי מזבח לעולם, היבא דאיבא תקנה – לא אמר, משום "לחם חום ביום הקלח", כדאמרין בפרק "התכלת" (מנחות מז,ב) גבי שני כבשים ששחטן על ארבע חלות, ותודה: ששחטו על שמונים חלות. ומידו קשה: היכי חיל יום הכפורים באחד בשבת? הא דשמע בפרק "החליל" (סוכה ג,ב), דלא מיקלע באחד בשבת אלא לאחרים, ששחטו לעולם אחד מלא ואחד חסר. ומשנה זו שנויה בפרק שני דערבין (ח,ב), וקתני רישא "אין פוחתין משהו חרשים המעוברין בשנה, ולא נראה לעבר יותר על שמונה, ומשום התם דאתיין דלא כאחרים.

ואינו דוחה את יום צום – בפרק "אלו עוברין" (פסחים מז,א) פרין מהבא ד"שתי הלחם" למאן דאמר מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב: דהבא קתני ואפילו דיום טוב ביום טוב לא עבריו; ומשני: שאני התם, דאמר קרא "לכם" – ולא לגבה. ולרבן שמעון בן גמליאל דאמר משום רבי שמעון בן סלגן: דוחה את יום טוב ואינו דוחה את יום צום מאי איבא למימר? סבירא ליה כאבא שאול. ומוחק שם בקונטרס "יום צום" (משמע ומשום) דלא שייך יום צום גבי שתי הלחם. ובתם מחק, דמילתא דרבן שמעון בן גמליאל מיתניא בתר הך תרתי בבי דשתי הלחם ולחם הפנים, ואתרווייהו פליגי רבן שמעון בן גמליאל, ונקט "יום צום" משום לחם הפנים.

הדרן עלך שתי הלחם

המנחות והנסכים שנטמאו – בגמרא פליגי אי נטמאו דוקא או אפילו טהורין. העופות – בשקדים הקדישן למומן מיירי. אבל קדם מומן להקדישן – נפרין, כדתניא בתוספתא ובפרק ברתא דהמורה (לג,א), תני לוי. הבל היו בכלל העומדה והערבה, ואפילו בעל מום מעיקר, וכן תני לוי במתניתין: אפילו חיה, ואפילו עופות. וכלי שרת – לרבי נתניה דאמר פרק "הנהנה" (מעילה יט,ב) דיש מועל אחר מועל, דאם אחרים מביאין לידי מעילה, הוא עצמו כל כל שכן – נידח דאין להם פדיון, ואשכחן לרבנן נמי דאין מועל אחר מועל, דמדרבנן אין נפרין, ובגמרא משמע נמי דהוי דרבנן בעלמא, דמפרש: כלי שרת ולבונה, משום דלא שכיחי.

כי מפי ליליא דבי שמישי – של שבת ראשונה – ליקדוש, דהא אמרת: לילה אין מחוסר זמן, ולפיסול בליל ששי ושל שבת שניו בלינה, שהרי עומד שם שמונה ימים שלימים. בשקדים ופילקו – קודם בין השמשות של שבת ראשונה, וסידר למחר. שלא כפצותו – דסידרו בעודו מחוסר זמן. נעשה כמי שסידרו הקוף – ואין שולחן מקדשו אפילו בזמנו, אבל קומץ – כמצותו חשיבא ליה, דלילה אין מחוסר זמן. משנה לא פחות משני ימים – משנאפו. לשלשה – שאפאום בערב שבת, שאין אפיתן דוחה לא שבת ולא יום טוב. לתשעה – לשבת שניה. נאכלות לעשרה – שנאפה במישי בשבת. שני ימים טובים של ראש השנה – קודם לשבת, נאפה בארבע, ונאכלת לשבת שניה – לאחר עשר. ואי קשיא: שנים עשר נינהו, דהא אין נאכלות עד מוצאי שבת. ודאיתו שבת הוי יום הכפורים? הא לא קשיא, דלענין אכילת קדשים לילה הולך אחר היום שעבר, כדאמר ב"אורו ואת בני" (חולין פג,א), הילכך מיתקרי אחד עשר. ואין דוחה – אפיתן, את יום צום – חל יום הכפורים בערב שבת – אין לחם הפנים נאפה בו. גמרא לדברי האומר – במסכת ביצה (יט,א) מהלוקט. שמא ישאה – קרבנות כל השנה, שיהא נודד ונודד ולא יקריבם עד הרגל, ונמצא מכין וממתין מלאכה עד המועד. ועוד: שמא יעבור ביבל תאחר. וליבא שמא ישאה – שהרי אין יכול להקריבם אלא בו ביום.

כי מטי ליליא דבי שמישי – ליקדוש ולפיסול! אומר רבא: בשקדים ופילקו. מר זוטרא, ואיתמא רב אשי אומר: אפילו תימא בשלא קדם ופילקו, בין דסידרו שלא כמצותו – נעשה כמי שסידרו הקוף. משנה שתי הלחם נאכלות אין פחות משנים ולא יותר על שלשה. פיצדו? נאפות מערב יום טוב – נאכלות ביום טוב לשנים. חל יום טוב להיות אחר השבת – נאכלות לשלשה. לחם הפנים נאכל אין פחות מתשעה ולא יותר על אחד עשר. פיצדו? נאפה מערב שבת – ונאכל בשבת לתשעה. חל יום טוב להיות ערב שבת – נאכל בשבת לתשעה. שני ימים טובים] של ראש השנה – נאכל לאחד עשר. ואינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הפסן: דוחה את יום טוב, ואינו דוחה את יום צום. גמרא אומר רבינא: לדברי האומר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב, לא תימא מדאורייתא מיחזא חזו, ורבנן הוא דגזרו שלא ישאה, אלא מדאורייתא נמו לא חזו, דהא שתי הלחם דחובת היום הוא, ולפיא למימר שמא ישאה. וקתני: אינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב.

הדרן עלך שתי הלחם

מנחות והנסכים שנטמאו, עד שלא קדשו בפלי – יש להם פדיון, משקדישו בפלי – אין להם פדיון. העופות והעצים והלבונה וכלי שרת שנטמאו – אין להן פדיון, שלא קדשו פדיון, שלא קדשו פדיון, מאי טעמא? במה דלא קדשי בפלי – קדושת דמים נינהו, וקדושת דמים נפרין. והא "נטמאו" תנן! – הוא הדין דאף על גב דלא נטמאו, ואידי דקא בעי מיתנא סיפא "משקדישו בפלי אין להן פדיון", דאפילו נטמאו נמו לא, תנא נמו רישא "שנטמאו עד שלא קדשו בפלי". – פשיטא, קדושת הגוף נינהו! – אצטריד, סלקא דעתך אמינא: הואיל ובעל מום איקרי "טמא", טמא נמו – פבעל מום דמי, ואף על גב דקדוש קדושת הגוף – כי נפיל ביה מום כיפריק, הני נמו ליפריק, קמשמע לך, דלאו כי האי "טמא" קרייה רחמנא לבעל מום, דמכל

המנחות והנסכים שנטמאו – בגמרא פליגי אי נטמאו דוקא או אפילו טהורין. העופות – בשקדים הקדישן למומן מיירי. אבל קדם מומן להקדישן – נפרין, כדתניא בתוספתא ובפרק ברתא דהמורה (לג,א), תני לוי. הבל היו בכלל העומדה והערבה, ואפילו בעל מום מעיקר, וכן תני לוי במתניתין: אפילו חיה, ואפילו עופות. וכלי שרת – לרבי נתניה דאמר פרק "הנהנה" (מעילה יט,ב) דיש מועל אחר מועל, דאם אחרים מביאין לידי מעילה, הוא עצמו כל כל שכן – נידח דאין להם פדיון, ואשכחן לרבנן נמי דאין מועל אחר מועל, דמדרבנן אין נפרין, ובגמרא משמע נמי דהוי דרבנן בעלמא, דמפרש: כלי שרת ולבונה, משום דלא שכיחי.

המנחות והנסכים שנטמאו – בגמרא פליגי אי נטמאו דוקא או אפילו טהורין. העופות – בשקדים הקדישן למומן מיירי. אבל קדם מומן להקדישן – נפרין, כדתניא בתוספתא ובפרק ברתא דהמורה (לג,א), תני לוי. הבל היו בכלל העומדה והערבה, ואפילו בעל מום מעיקר, וכן תני לוי במתניתין: אפילו חיה, ואפילו עופות. וכלי שרת – לרבי נתניה דאמר פרק "הנהנה" (מעילה יט,ב) דיש מועל אחר מועל, דאם אחרים מביאין לידי מעילה, הוא עצמו כל כל שכן – נידח דאין להם פדיון, ואשכחן לרבנן נמי דאין מועל אחר מועל, דמדרבנן אין נפרין, ובגמרא משמע נמי דהוי דרבנן בעלמא, דמפרש: כלי שרת ולבונה, משום דלא שכיחי.

אין נפרין, ובגמרא משמע נמי דהוי דרבנן בעלמא, דמפרש: כלי שרת ולבונה, משום דלא שכיחי.

המשך מעמוד לז

שהג' ידות חג"ת "כוננו"14 מכוננים אותה, והיא – מלכות – מקבלת מהם.

מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שלא

ועיין בלקוטי תורה בהביאר דנשא דרוש הראשון (כא, ב) ע"ש. ראה גם לקמן סוף סימן קכו.

14 ראה גם תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שנו ד"ל: בנין המלכות הוא מחג"ת שהם הג' ידות, גדולה חזקה רמה, כמ"ש (תהלים קיט, עג) ידיך עשוני ויכוננני, וכתוב מקדש אדני כוננו ידיך,

מנחות דף ק עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) ר"ז

למנחה. משנתינו עוסקת בפדיית מנחות ושאר קדשים. בהקדם משנה זו יש לבאר שני עניינים: א. יש שני סוגי קדשים, קדושת הגוף וקדושת דמים. והיינו, נאמר בתורה (ויקרא כז ט-ט) 'וְאֵם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנּוּ קָרְבָן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה קֹדֶשׁ. לֹא יִחַלְּפוּנָהּ וְלֹא יִמְיר אֹתָהּ' וגו'. וביאור דין זה הוא, בהמה או עוף הראויים לקרבן שהוקדשו למזבח, חל בהם קדושת הגוף, כלומר, גופם קדוש להקרבה ולא ניתן לפדותם בדמים. אולם בהמה שנפל בה מום יש לפדותה בערכה, שנאמר (שם כז יא-יב) 'וְאֵם כֹּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנּוּ קָרְבָן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה וְגו' כְּעֶרְכָּהּ הִכְהֵן בֵּין יְדָיָהּ; ודרשו חכמים (למקמ קא), 'בבעלי מומין שנפדין הכתוב מדבר'. ושאר דברים שהוקדשו, בין הראויים למזבח ובגון מנחות ונסכים, ובין שאינם ראויים למזבח ובגון בהמה טמאה, חל בהם קדושת דמים וניתן לפדותם. ב. קדוש בכלי שרת, והיינו, כל מנחה לאחר הקדשתה בפה חל עליה קדושת דמים, וניתן לפדותה. וקודם הקרבתה מניחים אותה בכלי שרת, ובה מתקדשת קדושת הגוף ולא ניתן לפדותה. המנחות והנסכים שנשטמאו עד שלא קדשו בכלי – לאחר שהוקדשו בפה אבל קודם שהונחו בכלי שרת, יש להם פדיון – צריך לפדותם כיון שאין בהם אלא קדושת דמים, ודמיהם נעשים קדושים תחתיהם. אך אם נטמאו משקדשו בכלי שרת וחל בהם קדושת הגוף, אין להם פדיון – לא ניתן לפדותם. דין נוסף: העופות שהוקדשו לקרבן, והעצים והחלבוני שהוקדשו למזבח, וכלי שרת, אף משנשטמאו אין להן פדיון, משום 'שלא נאמר בתורה דין פדיון מקדושת הגוף אלא בבהמה בעלת מום.

גמרא

הגמרא מבארת את דיני פדיית מנחות ונסכים ששינו במשנה: אמר שמואל, מה ששינו המנחות והנסכים שנשטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון, אינו רק אם נשטמאו אלא ואפילו הן מהורין נפדין – ניתן לפדותם. שואלת הגמרא: מאי שטמאו של שמואל שמתיר לפדות מנחות ונסכים אף אם הם טהורים. משיבה הגמרא: שמואל סובר, כמה דלא קדשו בכלי – כל זמן שלא קדשו המנחות והנסכים בכלי שרת, קדושת דמים ניהו – הם קדושים רק בקדושת דמים, ודברים הקדושים בקדושת דמים, נפדין אף בשלא נשטמאו.

שואלת הגמרא: איך ניתן לבאר כן, והא' המנחות והנסכים שנשטמאו' תנן במשנה, ומשמע שניתן לפדותם רק אם נשטמאו. משיבה הגמרא: הוא תדון, דאף על גב דלא נשטמאו המנחות והנסכים ניתן לפדותם, ואידי דקא בעי מיתנא סיפא – ואגב זה שרצה התנא לשנות בסוף חלק זה של המשנה 'משקדשו בכלי אין להן פדיון', שבוה יש חידוש דאפילו נשטמאו לאחר שנתקדשו בכלי, נמי לא ניתן לפדותם, משום כך תנא נמי רישא – שנה התנא אף בתחילת המשנה 'שנשטמאו עד שלא קדשו בכלי אין להם פדיון', ולעולם אף אם לא נשטמאו ניתן לפדותם. שואלת הגמרא: מה החידוש בדין מנחות ונסכים לאחר שקדשו בכלי, הרי פשיטא שאינם נפדים, שהרי לאחר שקדשו בכלי, קדושת הגוף ניהו, ולא ניתן לפדותם ככל דבר שקדוש בקדושת הגוף. משיבה הגמרא: איצטריך התנא ללמדנו דין זה, משום שאם לא כן, כלקא דעתך אמינא – היה עולה בדעתך לומר, הואיל ומצינו שבפעל מום איקרי – [נקרא] טמא בלשון התורה, וכמבואר למקמ (קא), יש לומר אף להיפך, שטמא נמי, כבעל מום דמי – יחשב כבעל מום, וכשם שבכל קרבן אף על גב דהוא קדוש קדושת הגוף, מכל מקום, כי נפיל ביה מום, מיפריק – יש לפדותו, הני נמי ליפרוק – גם המנחות והנסכים שקדשו בקדושת הגוף בהנחתם בכלי שרת, ידידי ניתן לפדותם אם נשטמאו. קמשמע לן התנא, דלאו כי האי טמא קרייה רחמנא לבעל מום – שטומאה זו של מנחות ונסכים שהתקדשו בקדושת הגוף בהנחה בכלי שרת, אינה בכלל שם טומאה שנאמר בבעל מום שניתן לפדותו,

כי ממי לליא דבי שימשי – כשיגיע בין השמשות של ערב שבת הראשונה, ליקדוש – יתקדש הלחם, שהרי לילה אינו מחוסר זמן. ובליל שבת הבאה ליפסול בלינה, כיון שעמד בקדושה על השולחן שמונה ימים שלמים. מתרצת הגמרא: אמר רבא, בשקדים כהן וסילק את הלחם מהשולחן לפני בין השמשות של שבת, ולמחרת ביום סידרו בזמנו. תירוך נוסף: מר זוטרא, ואיתימא – ויש אומרים שרב אשי אמר, אפילו תימא – אפילו תאמר, שמדובר בשלא קדם כהן וסילק לפני שבת, מכל מקום אין השולחן מקדשו בלילה שקודם זמנו, בין דסידרו שלא כמצינו כשהיה מחוסר זמן, ונעשה כמי שסידרו תקוף, שאין השולחן מקדשו אפילו בזמנו, מה שאין כן בקמץ בלילה שקדש הקומץ כיון שאינו מחוסר זמן.

משנה

נלמד לעיל (צה) שאפיית שתי הלחם ולחם הפנים אינה דוחה שבת. משנתינו מביאה מחלוקת האם דוחה יום טוב, ולכמה ימים מיום אפייתו היו נאכלות: שתי הלחם היו נאכלות מזמן אפייתו, אין [לא] פחות משנים, ולא יותר על שלשה ימים. כיצד, כשחל ערב חג שבעות בחול, והיו נאפות מערב יום טוב, כי אפייתו אינה דוחה יום טוב, היו נאכלות ביום טוב לשנים – לשני ימים מאפייתו. ואם חל יום טוב לאחר השבת, היו נאפות מערב שבת, כי אפייתו אינה דוחה שבת, ונאכלות ביום טוב לשלשה. לחם הפנים היה נאכל אין פחות – לא פחות מהשעה, ולא יותר על אחר עשר ימים מאפייתו. כיצד, רוב השנה היה נאפה מערב שבת, כי אפייתו אינה דוחה שבת, ונאכל בשבת הבאה להשעה ימים. וכשחל יום טוב להיות בערב שבת, היה נאפה מערב יום טוב, כיון שאפייתו אינה דוחה את יום טוב ונאכל לעשרה. וכשחלו שני ימים [טובים] של ראש השנה להיות בחמישי ובערב שבת, היה נאכל במוצאי שבת הבאה לאחר עשר, ואינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן ספון, דוחה את יום טוב, ואינו דוחה את יום צום – יום כיפור, כשחל בערב שבת.

גמרא

בביצה (ס) נחלקו תנאים האם מותר להקריב נדרים ונדבות ביום טוב. הגמרא מבארת את דברי האוסר ממשנתינו: אמר רבינא, לדברי האומר (שם) נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב, לא תימא – אל תאמר שמדאורייתא מיתוחזו חזו – ראויים הם להיקרב, ורבנן הוא הדרו שלא להקריבם, כדי שלא ישקא אדם את קרבנותיו שנדר ונדב כל השנה עד הרגל, ונמצא שמכזין את מלאכתו למועד. אלא מדאורייתא נמי לא חזו – אסור להקריבם במועד. ומביא רבינא ראייה ממשנתינו לדבריה: דהא – שהרי שתי הלחם דחובת תיום הוא – חובה להביאן דווקא בחג השבעות, ולכן ליכא למימר – אין שייך לומר בהן שטמא ישקא את הקרבנתם, ואף על פי כן קתני במשנתינו, שאפייתם אינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב, ומוכח שאסור מדאורייתא, כל שכן שנדרים ונדבות אינם קריבים ביום טוב מדאורייתא.

הדרן עלך שתי הלחם

פרק שנים עשר - המנחות והנסכים

משנה

פרק זה עוסק בהמשך דיני מנחות, ובאופנים שונים של נדר

למזבח, ואם יפדום לא ימצאו הגזברים לקנות אחרים.
 שואלת הגמרא: **בְּשֵׁלְמָא לְבוּנָה וְכָלֵי שְׂרָתָה**, מובן מה שלא **שְׂכַיְחֵי**
 למזבח. **אַלְא עֲצִים**, הרי **מִשְׁפַּח שְׂכַיְחֵי** שיהיו ראויים למזבח ומדוע
 גזרו שלא לפדותם. משיבה הגמרא: **עֲצִים נְמִי**, כִּינן **דְּאָמַר מַר**
 במשנה (מדות פ"ב מ"ה), **כָּל עֵץ שֶׁנִּמְצָא בּוֹ תוֹלַעַת פְּסוּל לְנִפְי הַמִּזְבֵּחַ**,
הַלֵּכְף נְחֹשִׁים עצים להקרבה כלא **שְׂכַיְחֵי**, ואף בהם גזרו חכמים
 שלא לפדותם.
 הגמרא מביאה שיטות החולקות על שמואל: **אָמַר רַב פְּאָא**, אִי
שְׂמִיעָא לִיה לְשִׁמּוּאֵל – אם שמואל היה שומע, **הָא דִּתְנִינְא בְּרִייתָא**,
הַמְתַּפְּסִים (ו-המקדישן) **תְּמִימִים** הראויים להקרבה **לְכָדֵק הַבַּיִת**, על
 אף שאסור לעשות כן, מכל מקום חל בהן קדושת דמים ואין פודין
 אותן **אַלְא לְצוּרֵךְ הַקִּרְבָּתָן** על המזבח בקרבן אחר, משום שכל
הָרֵאוּ לְמוֹזַבְתָּה, אינו יוצא מידי מוזבת לעולם, ואף על גב דקדושת
 דמים ניתנה ו-הם, בכל זאת אין נפדין לחולין, הואיל ומהורים הם
 וראויים להקרבה, הֵנָּה הָרַר בֵּיה – היה שמואל חוזר בו מדבריו
 שקדשים טהורים נפדים. דוחה הגמרא: **וְלֹא הִיא** – באמת אין
 הדבר כך, אלא **שְׂמִיעָא לִיה לְשִׁמּוּאֵל** את דברי הברייתא, ובכל
 זאת לא הָרַר בֵּיה. שהרי לא **אָמַרְתָּ הֵתֵם** – האם לא תירצנו לעיל
 בעצים ולבונה וכלי שרת, כִּינן **דְּלֹא שְׂכַיְחֵי** מהם ראויים למזבח,
 לכך לא **מִפְּרָקוּ** – הם אינם נפדים, הָמָא נְמִי בבחמות הראויות
 להקרבה, כִּינן **דְּשְׂכַיְחֵי מוּמִין דְּפָסְלִי בְּהִתְקַרְבָּה**, דִּאֲפִילוּ
 מום קטן בדיוקן שפגען שהוא כעין יריעה המכסה את האישות, נְמִי
פָּסְלִי, הילכך נחשבת הבחמה כלא **שְׂכַיְחֵי** למזבח, ואינה נפדיה אם
 לא נטמאה, אף אם הוקדשה לבדק הבית. אולם מנחות ונסכים
 שמצויים, ניתן לפדותם אף כשלא נטמאו.
 הגמרא מביאה שיטות נוספות החולקות על שמואל: **רַב כְּהֵנָּא**
אָמַר, קדשים **מְטַמְּאִין נְפָדִין**, ואילו **טְהוּרִין** אין נפדין. וכן **אָמַר רַבִּי**
אוֹשְׁעִיָא, **מְטַמְּאִין נְפָדִין**, **טְהוּרִין** אין נפדין. ואיכא **דְּאָמַר רַבִּי**
אוֹשְׁעִיָא, **אֲפִילוּ טְהוּרִין נְפָדִין**, וכשמואל.
 הגמרא מביאה שיטה נוספת בדיון זה: **רַבִּי אֲלֵעָזַר אָמַר**, **בּוֹלֵן – כֵּל**
 המנחות, **מְטַמְּאִין נְפָדִין**, ו**טְהוּרִין** אין נפדין, חוץ מעשירית האיפה של
 מִנְחַת חוֹמֵט שֶׁנְּפִידֵת אף אם לא נטמאה, שְׁהָרִי אָמַרְתָּ הַתּוֹרָה בְּסֵדֶר
 הבאת קרבן עולה ויורד מן הבהמה ומן העוף (שם ה"ה), **מִחֲטַאֲתוֹ**,
 ובקרבן עולה ויורד הבא מן המנחה נאמר (שם ה"ג) **עַל חֲטַאֲתוֹ**,
 ודרשו חכמים ממה שנאמר **מִחֲטַאֲתוֹ** במביא בהמה או עופות
 שמשמע שמביא מקצת חטאתו, שעשיר שהפריש מעות לבהמה
 לקרבן עולה ויורד והעני, קונה תורים או בני יונה במקצת המעות
 ושאר המעות חולין. וכן עני שהפריש מעות לתורים או בני יונה
 והעני עוד, קונה מנחה במקצת המעות והשאר חולין. וממה
 שנאמר **עַל חֲטַאֲתוֹ** במנחה שמשמע שמוסיף על חטאתו, דרשו
 שעני שהפריש מנחה והעשיר יפדה את המנחה ויוסיף על המעות
 ויקנה תורים או בני יונה, ואם העשיר יותר יוסיף ויקנה בהמה,
 ואינו צריך להביא מהחולין את כל דמי הקרבן שחייב בו לאחר
 שהעשיר. הרי שניתן לפדות מנחת חוטא אף כשלא נטמאה.
 הגמרא מביאה את שיטת רבי אושעיא בפסולי מנחות, ומקשה
 עליו מדבריו בפדיון קדשים: **אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָא**, **שְׂמַעְתִּי** שאם פִּגְל
 אדם בְּהִקְרַבְתָּ הַמִּנְחָה, לשיטת רבי שמעון שדבר האסור בהנאה
 אינו מטמא טומאת אוכלין, אינו **מְטַמְּאֵה** המנחה **מִטְּמֵאת אוֹכְלִין**.
 והמקור לזה הוא, (ר"ת) [דְּתַנִּין] בתוספתא (עוקצין פ"ג ה"ד), **הַקֵּרְלָה**
 – פירות אילן בשלשת השנים הראשונות לגדילתם, ו**כָּלֵי הַבָּרִים**
 – זרעים וגפנים שגדלו ללא הרחקה ראויה,

משום **הַמְכַלֵּי שְׂרָתָה לֹא אֲשַׁכְּחֵן דְּמִפְּרָקֵי** – שלא מצינו קדשים
 שנפדים לאחר הקדשתם בכלי שרת, שהרי מחמת קדושה זו דינה
 בשריפה כקדשים שנפסלו, וכל שדינו בשריפה אינו נפדה.
 הגמרא חוזרת לבאר היכן הוזכר בתורה בעל מום בלשון טמא.
 שואלת הגמרא: **וּבַעַל מוּם**, הִיא **אִיֶּרְבָּא מְטַמְּא** – היכן מצינו בתורה
 שנקרא טמא. משיבה הגמרא: **דִּתְנִינְא בְּרִייתָא**, נאמר בתורה (ויקרא
 כו י"א-י"ב) **וְאִם כָּל בְּהֵמָה מְטַמְּא אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבֵּן לַה'**
וְהָעֶמִיד אֵת הַבְּהֵמָה לְפָנֵי הַכֹּהֵן. וְהָעֶרֶךְ הַכֹּהֵן אֲתָה' וּגו', ומבארת
 הברייתא, **כְּכַעֲלֵי מוּמִין שְׂנַפְדִּין** מחמת מומן הַתְּנוּב מְדַבֵּר, ולא
 בפדיון בהמות טמאות. שואלת הברייתא: **אָתָּה אָמַר כְּכַעֲלֵי מוּמִין**
שְׂפִירו הַכְּתוּב מְדַבֵּר, או אינו מדבר **אַלְא בְּהֵמָה מְטַמְּא מְמַשׁ**
שְׁהוּקְדְּשָׁה לְקַרְבָּן, ובפשטות לשון הפסוק. משיבה הברייתא: אין
 לומר כן, שהרי **כְּשֵׁהוּא אָמַר** בהמשך הפרשה (שם כו כ"ו) **וְאִם**
בְּהֵמָה מְטַמְּאָה וַיִּדְּהָ כְּרִבְדָּה' הָרִי פְדוּן בְּהֵמָה מְטַמְּאָה אָמַרְתָּ כֵּאֵן.
 ואם כן, הֵא מָה אֵינִי מְקַיִּים – כיצד יש לבאר את הפסוק **וְאִם כָּל**
בְּהֵמָה מְטַמְּא' וּגו', על כרחך, **שְׂכַבְעֵלֵי מוּמִין שְׂפִירו הַכְּתוּב מְדַבֵּר**.
 שואלת הברייתא: היות שבעלי מומין נפדים, כִּבּוּל יִפְדּוּ אף על מום
 עוֹבֵר. משיבה הברייתא: **תְּלַמּוּד לְוִמֵר בְּפִדְיוֹן בְּעֵלֵי מוּמִין** (שם כו י"א),
וְאִם כָּל בְּהֵמָה מְטַמְּאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבֵּן לַה', והיינו, מִי
שְׂאִינְהָ קְרִיבָה לַה' כְּלֵי עֶרְכָּה מחמת מומה, ניתן לפדותה, יִצְתָּה זו
 טומאה עובר, שאיננו **אֵינְהָ קְרִיבָה** תיום מחמת מומה, אולם
 עתידה שיעבור מומה ותהיה **קְרִיבָה לְמַחֵר**, ואינה נפדיה.
 הגמרא חוזרת לעסוק בדברי שמואל שקדשים טהורים נפדים.
 מקשה הגמרא: **מוֹתִיב רַב הוּנָא בְּרַ מְנוּחַ**, שנינו במשנתנו, **הַעוֹפּוֹת**
וְהָעֲצִים וְהַלְבוּנָה וְכָלֵי שְׂרָתָה שְׂנַמְטָמָא, אִין לְהוֹן פְּדוּן, **שְׁלֹא נֶאֱמַר**
פְּדוּן אֲלֹא בְּהֵמָה, ויש להקשות, **בְּשֵׁלְמָא** לגבי עופות, מובן דין
 המשנה, משום שקדושת הגוף ניתנה ו-הם, שקרבים על המזבח,
וְלֹא נֶאֱמַר דין פדיון מקדושת הגוף **אַלְא בְּהֵמָה**. אֲלֹא עֲצִים וְלְבוּנָה
 שלא הונחו בכלי שרת ולא התקדשו קדושת הגוף, וכן **כָּלֵי שְׂרָתָה**
 שאין בהם קדושת הגוף משום שמואל אלא מכשרי קרבן, לִפְרָקוּ
 – שיהיה ניתן לפדותם. אֲלֹא לֹא, הטעם שאינם נפדים משום דכל
 קדשים טְהוּרִין **כְּכַלְמָא**, וכגון מנחות ונסכים, אִין נְפָדִין, ושלא
 כדברי שמואל, וְהֵנִי נְמִי – ואף קדשים אלו, אף על גב דנְטַמְּאֵן,
 כְּטְהוּרִים דְּמוּ – דינם כקדשים טהורים ואינם נפדים, משום **דְּעֲצִים**
וְלְבוּנָה מצד עצמם אין בהם טומאת אוכלין, שהרי **לֹא כְּנִי אֲשִׁנְוִי**
אוֹכְלָא נִינְהוּ – הם אינם 'אוכל' שיהיה שייך בהם טומאה, אֲלֹא
 שגזרו חכמים שיהיו בהם דיני טומאת אוכלין, משום שחִיבָת
 הַקּוֹדֵשׁ מְשֻׁנָּה לְהוֹ אוֹכְלָא – המעלה שיש בהם שהם קרבים על
 המזבח מחשיבה אותם להיות כ'אוכל' ששייך בו טומאה. ואף
 לאחר גזירה זו, לא נאמר דין טומאה בכל אופן, משום **דְּעֲצִים**,
כְּמָה דְּלֹא מְשַׁפֵּי לְהוֹ לְגוּזוּרִין – כל שלא שייפם וניסרם לחתיכות
 נאות הראויות למערכה, לא **מִיתְכַּשְׂרִי** – הם אינם נעשים ראויים
 לקבלת טומאה, וְלְבוּנָה נְמִי, כל **כְּמָה דְּלֹא קוֹדֵשָׁה** על ידי הנחתה
כְּכָלֵי שְׂרָתָה, לא **מִיתְכַּשְׂרָה**, וְכָלֵי שְׂרָתָה נְמִי, אף אם נטמאו הם
 כטהורים, הואיל ואף אם נטמאו אֵית לְהוֹ ו-יש להם מְקָרְהָ
כְּמִקְוָה, ואין טומאה זו מועילה להחריף לפדותם. הרי שמדברי
 המשנה מוכח שקדשים טהורים אינם נפדים, וקשה על שמואל
 שסובר שטהורים נפדים.
 מתרצת הגמרא: לא – אין להוכיח מהמשנה שטהורים לא נפדים,
 אלא **לְעוֹלָם אִימָא לָךְ שְׁטְהוּרִין כְּכַלְמָא נְפָדִין** וכשמואל. וְהֵנִי
 קדשים ועצים ולבונה וכלי שרת, גזרו חכמים שלא לפדותם, משום
דְּלֹא שְׂכַיְחֵי הוּא – משום שאין דברים אלו מצויים שיהיו ראויים

מנחות. פרק שנים עשר – המנחות והנסכים דף קא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ר"ט רש"י

1 דמבלי שרת לא אשכחן דבר דפיפיק – לאחר שקדש בכלי שרת. ואפילו בהמה בעלת
2 מום שנאמר בה פרוין, לאחר שקדישה בכלי שרת, כגון שחשו – לא אשכחן בה פרוין.
3 ואם בבהמה הטמאה וגו' – וכתוב בתריה "והעריך אותה" וגו', אלמא נפדן. טמאה פמש
4 – כגון סוס וגמל הדומה. בשוהיו אומר – למטה מאותה פרשה "ואם בבהמה הטמאה
5 ופרה" וגו'. מוכין קובעין ועוקרין – מפרש

6 בכבודות (ל.ב). מותיב רב הונא – לשמואל.
7 עופות קדושת הגוף ניתו – דהן עצמן קרבין.
8 ואין צריכין קדושת כלי. אלא עצים ולבונה
9 שלא קדשו בכלי, ובלי שרת – כי נטמאו,
10 ליפרקו. דהא לאו קדושת הגוף ניתו. אלא
11 מכשירי קרבן הם! אלא לאו. משום דמנחות
12 נסכים טהורים – אין נפדים, והני אף על גב
13 דנטמאו בר. ועצים לאו בני קבולי פוטמא ניתו
14 אלא משום חיות הקודש – דכתיב "והבשר –
15 לרבות עצים ולבונה. והני מילי, כי משפי להו
16 ונסרן ומייפן לגזירים לבקעיות יפות, דהוו
17 למערכה. לעולם אימא לך שחורים בעלמא
18 נפרין – והני כטהורים דמו, והיינו טמא דלא
19 מפרקי: משום דלא שכחי – ואי הוו להו פרוין
20 טהורין – פריק להו לחולין, ותו ולא משכחי
21 גזברין מידי אחריתא לצורך העבודה. המימים –
22 בהמה טהורה. אלא לטובה – שימכרו לצרכי
23 קרבנות. הוה הדר ביה – ממאי דאמר (עופות)
24 מנחות ונסכים נפדן טהורים, אף על גב דראויין
25 למזבח. בזוקין – טיליא. כולן – כל המנחות.
26 חזין פמנחת חומא – שאפילו טהורה – נפדיה.
27 שהרי אמרה תורה בקרבן עולה ויורד (ויקרא ז)
28 "מחטאתו" "על חטאתו" בכבשה או שעירה,
29 ובתורים כתיב (שם) "מחטאתו", ובמנחה כתיב
30 "על חטאתו", ודרשין (בפרק בתרא) ודבריות
31 כובו, ולדכתיב כתיב "מחטאתו" בכבשה –
32 דמשמע: מקצת חטאתו, שאם היה עשיר
33 כשטמא מקדש, והפריש מנת לבבשה או
34 שעירה, והעני – יביא ממשקצת דמי תורים או
35 מנחה, והשאר – חולין. ולדכתיב כתיב (שם) גבי
36 עשירית האיפה "על חטאתו" – דמשמע: יוסף,
37 שאם היה עני והפריש עשירית האיפה והעשיר
38 – יפנה, ויוסף עליה מעות, ויביא כבשה או
39 שעירה. לרבי שמעון – דאמר לקמן. על האסור
40 בדגאה – אינו טמא טומאת אובילין. הערלה –
41 וכל הנך – איסורי הנאה ניתו.
ושר

31 הם, הוה הדר ביה. – ולא היא, שמיא לא היה ביה. לאו אמרת התם: פיון דלא
32 שכחי – לא מופרין? הכא נמי, פיון דשכחי מוכין דפסלי בבהמה, דאפילו בדוקין שפעין
33 נמי פסלי – הילכך לא שכחי. רב פהנא אמר: טמאין – נפדן, טהורין – אין נפדן. וכן אמר
34 רבי אושעיא: טמאין – נפדן, טהורין – אין נפדן. איפא דאמרי, אמר רבי אושעיא: אפילו
35 טהורין – נפדן. רבי אלעזר אומר: פולן, טמאין – נפדן, טהורין – אין נפדן. חזין מעשירית
36 האיפה של מנחת חומא, שהרי אמרה תורה "מחטאתו" "על חטאתו". אמר רבי אושעיא:
37 שפעתי, פיגל במנחה לרבי שמעון אינו מטמא טומאת אובילין. דתנן: הערלה, וכלאי הפרם,
ושר

יצא הקודרות כולו לחולין כשנטו לחבירו, שהרי מוציא כולו מרשות הקדש. אבל כשמבוק בו, והוא סבור שהוא שלו – אינו מוציא מרשות הקדש, אלא הנאת הביקוע. כיון דגזבר הוא,
ועדיין בידו – אינו יוצא מרשות הקדש. ולכן מועלין כולן – שאין הקודרות מתחלל על ידי הביקוע. אבל איניש בעלמא, שאינו סבור שהוא שלו כי מבקע ביה – מיגול גוליה, ומפיק ליה
מרשות הקדש, ומתחללת הקדשות דמים בכך. ואפילו אין מתכוין לגזול, אלא דעתו להחזיר לרשות בעלים לאחר ביקוע – הא קיימא לן (בבא בתרא ס.א.), שואל שלא מדעת, גזלן הוי
לרבנן. וקם ליה כוליה בפרותיה. דאפילו נתכוון להיות שואל – כאילו נתכוון לגזול דמי. הא דאמר ב"השוואל" (בבא מציעא ט.א.), המשאל קודרות של הקדש – מעל לפי טובת הנאה שבו,
וחבירו מותר לבקע בו בתחלה. וסתם משאל סבור שהוא שלו, ומדלא מעל אלא לפי טובת הנאה שבו, שחבירו מותר לבקע בו בתחלה. דינא לחולין. ומדוהי רבא שיעדין קדש מעורב בו, כיון
שהוא סבור שהוא שלו, ואינו מתכוין להוציא הקודרות מרשותו. מכל מקום שרי לבקע בו, שהרי הנאת הביקוע כבר יצתה לחולין, כיון שאינה מסורה ליה. והא דאמרינן ב"בי פפר" "ואמור
משקלי" (ערכין כ.א.), הקדשו משכיר – הדר בו מעלה שבר להקדש. ופרין. כיון דמעל, נפיק לחולין – לאו כולי בית קאמר. דאפילו קודרות כתיב גזונא. ולא היה יוצא כולו לחולין אם השכיר
לחבירו קודרות של הקדש, מידי דהוה אמשאל. אלא השכר לבדו הוא דינא לחולין. וברוב ספרים נמי כתוב "נפיק שבר לחולין". פיגל במנחה לרבי שמעון אינו טמא טומאת אובילין –
ומפרש טעמא: משום דאובל שאי אתה יכול להאבילו לאחרים – אין קרי "אובל", ומוקי לה במסקנא: דאקדשה במחובר, שלא היה לה שעת הכושר, דטהורין אין נפדן. ואם תאמר: אם כן,
עולה

1 אף על גב דנטמאו כטהורים דמו – מדלא קאמר "טהורים ניתו" משמע דמבלי
2 טומאה, אלא דלא חשיבא טומאה. ותימה: דברק "כל הפסולין" (ובדים ל.ד.), אמרינן:
3 דאמר מר, "הבשר" – לרבות עצים ולבונה? הכא במאי עסקין? כגון שקדשו בכלי.
4 ואף על גב דאליבא דרבא מסיק הכי, אביי נמי לא פליגי בהאי ויש לומר: דהתם –
5 מדאורייתא, דהבא מדרבנן, דהבא נמי הא קאמר:
6 עצים כמה דלא משפי להו לגזירין, דלא מתחשבי

7 – משמע דאז מקבלי טומאה מאדאורייתא. וקדושת
8 כלי דהתם – היינו שיפוי גזירין דהבא. ובקונטרס
9 פירש התם דמיייר בעצים שחתה במחתת כלי
10 שרת מעל המזבח עם גזלים, ולפיכך צריך לומר
11 דהכשר של שיפוי גזירין דהבא – דרבנן, ולא
12 יתכן פירוש זה, דבמסכת תמיד (כ.ב.), משמע
13 שהיה חזוהי חל אבילות הפנימיות. וגם אין
14 לפרש דמיייר אליבא דרבי ב"הזוקין רבד" (מנחות
15 כ.ב.) במתנדב עצים, דעצים קרבן ניתו ובעו כלי
16 שרת – דהא מסיק התם דנעשה כמי שקרבו
17 מתירין, דתנן: כל שאין לו מתירין – משקדש
18 בכלי. ולרבי הא אמרינן: עצים שנתנו קמיצה –
19 אלמא יש להן מתירין. אף על גב דברק "הזוקין
20 רבד" (שם) אמר שזוקמן והשירים הם למזבח –
21 אלמא קדושת כלי דהתם היינו שיפוי גזירין דהבא
22 ובעצי המערכה. ומתוך לשון הקונטרס משמע
23 דכמה דלא משפי להו לגזירין – טהורין לגמרי,
24 ו"כטהורין דמו" לאו דוקא, אלא טהורין ממש.
25 ואם תאמר: וכי משפי להו לגזירין בקודרות, היכי
26 מקדשי? והא קודרות אינו כלי שרת, כדמשמע
27 בתוספתא, דתניא: השואל קודרות של הקדש
28 מחבירו ביקע בו, ובא חבירו וביקע בו – כולן
29 מעלו. נתנה לחבירו, וחבירו לחבירו – הראשון
30 מעל, והשני לא מעל. ובעולה אינו כן. נתנה
31 לחבירו וחבירו לחבירו – כולן מעלו. ואמר בפרק
32 "השוואל" (בבא מציעא ט.א.), המשאל קודרות
33 של הקדש – מעל לפי טובת הנאה שבו, וחבירו
34 מותר לבקע בו בתחילה! ויש לומר: דקודרות
35 דהתם – לא במיוחד לעצי מערכה מיירי. אבל
36 כלי שרת היה להם, מיוחד לעצים, שמשפן ומנטרן
37 ומייפן לעשות בקיעות יפות דהוו למערכה. ואם
38 תאמר: וכיון דקודרות דתוספתא דבא כלי שרת
39 הוא, אמאי מעל השני? לא מוכין דבקע הראשון
40 ומעל בו – יצא לחולין, כדתנן במסכת מעילה
41 (ט.ב.), אין מועל אחד מועל במוקדשין, אלא בהמה
42 וכלי שרת בלבד. כיצד רכב על גבי בהמה, ובא
43 חבירו ורכב, ובא חבירו ורכב – כולן מעלו. שנת
44 בבוס של זהב, ובא חבירו ושתה, ובא חבירו ושתה
45 – כולן מעלו. מה שאין כן בקדשות דמים! ויש
46 לומר: דההיא דתוספתא מיירי בקודרות המסור
47 ליד גזבר, דומיא ד"נטל אבן אן קורה של הקדש –
48 לא מעלי" דקתני התם ברה היא דקודרות. וקתני
49 בה "נתנה לחבירו" – הוא מעל, וחבירו לא מעל עד
50 שידור תחתיה שוה פרוטה". ופרין עלה התלמוד
51 בפרק בתרא דמעילה (כ.א.), ובפרק קמא דחגיגה
52 (י.ב.), מכדי מיגול גזלה, מה לי הוא, מה לי חבירו
53 ומשני: בגזבר המסורות לו אבני בנין עסקינן. ולכן

יצא הקודרות כולו לחולין כשנטו לחבירו, שהרי מוציא כולו מרשות הקדש. אבל כשמבוק בו, והוא סבור שהוא שלו – אינו מוציא מרשות הקדש, אלא הנאת הביקוע. כיון דגזבר הוא,
ועדיין בידו – אינו יוצא מרשות הקדש. ולכן מועלין כולן – שאין הקודרות מתחלל על ידי הביקוע. אבל איניש בעלמא, שאינו סבור שהוא שלו כי מבקע ביה – מיגול גוליה, ומפיק ליה
מרשות הקדש, ומתחללת הקדשות דמים בכך. ואפילו אין מתכוין לגזול, אלא דעתו להחזיר לרשות בעלים לאחר ביקוע – הא קיימא לן (בבא בתרא ס.א.), שואל שלא מדעת, גזלן הוי
לרבנן. וקם ליה כוליה בפרותיה. דאפילו נתכוון להיות שואל – כאילו נתכוון לגזול דמי. הא דאמר ב"השוואל" (בבא מציעא ט.א.), המשאל קודרות של הקדש – מעל לפי טובת הנאה שבו,
וחבירו מותר לבקע בו בתחלה. וסתם משאל סבור שהוא שלו, ומדלא מעל אלא לפי טובת הנאה שבו, שחבירו מותר לבקע בו בתחלה. דינא לחולין. ומדוהי רבא שיעדין קדש מעורב בו, כיון
שהוא סבור שהוא שלו, ואינו מתכוין להוציא הקודרות מרשותו. מכל מקום שרי לבקע בו, שהרי הנאת הביקוע כבר יצתה לחולין, כיון שאינה מסורה ליה. והא דאמרינן ב"בי פפר" "ואמור
משקלי" (ערכין כ.א.), הקדשו משכיר – הדר בו מעלה שבר להקדש. ופרין. כיון דמעל, נפיק לחולין – לאו כולי בית קאמר. דאפילו קודרות כתיב גזונא. ולא היה יוצא כולו לחולין אם השכיר
לחבירו קודרות של הקדש, מידי דהוה אמשאל. אלא השכר לבדו הוא דינא לחולין. וברוב ספרים נמי כתוב "נפיק שבר לחולין". פיגל במנחה לרבי שמעון אינו טמא טומאת אובילין –
ומפרש טעמא: משום דאובל שאי אתה יכול להאבילו לאחרים – אין קרי "אובל", ומוקי לה במסקנא: דאקדשה במחובר, שלא היה לה שעת הכושר, דטהורין אין נפדן. ואם תאמר: אם כן,
עולה

עולה לרבי שמעון לא תטמא טומאת אוכלין, דאבל שאי אתה יכול להאבילו לאחרים הוא. כמו מנחה שפיגל, דלא מקבלת טומאה אם הקדישה במזבח, וזה נמי לא היתה לה שעת הבושר ויש לומר: דאבילת מזבח – שמה אבילה. כדאשכחן ב"ארתו ואת בני" (חולין פא.א.) לענין "אוכל שאתה יכול להאבילו לאחרים", ב"דיא חולין ונבנה עולה", דחשיב עולה שחשטה

ושור הנסקל – ששחטו לאחר שנגמר דינו, דאי נסקל ממש – מטמא טומאה חמורה, דנבילה היא. ועגלה ערופה – ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן, דאוסרתה. וצפורי מצורע – ששחטן, ופטר חמור – ששחטו לגוי, ולא בא עריון לטומאת נבילות, כגון בעדרו מפרסכ, דאמרין ב"העור הרוטב" (חולין קי"ג.) השוחט בהמה טמאה לגוי, ומפרסכת – מטמאה טומאת אוכלין, אבל לא

הראיה, ואפילו לרבא דלא חשיב ליה שחיטה הראיה, ופטר משום "ארתו ואת בני" – לרבי שמעון, לענין "אוכל שאתה יכול להאבילו לאחרים" מודה דשמה אבילה. מיד הוה אטריפה שנשחטה, דשחיטה שאינה ראיה, והיא "אוכל שאתה יכול להאבילו". והו"ע, דהא עצים ולבונה מקבלין טומאה לרבי שמעון, על כרחך משום אבילת מזבח. דאי משום חבת הקודש לחודה – הא לא מנהיא חבת הקודש לשויה "אוכל שאתה יכול להאבילו לאחרים". דאי לא, פיגל במנחה – יטמא לרבי שמעון טומאת אוכלין, הואיל והיתה לה שעת הבושר קודם פיגול מיד שנתקדש בכלי, דחבת הקודש מכשרתה. ועוד: כמו שמדקדק מפרה.

וטמאת נבילות. פטר חמור – אסור בהנאה כל זמן שלא נפדה, דקדוש בכבודה הוא. ליטמא אחרינא: ואפילו היו נבילות – מטמא טומאת אוכלין, ובגן דאיכא פחות מכזית, דלא חוי לטומאת נבילות – מנטרף לפחות ממביצה אוכלין, להשלימו לכביצה. כשר בחלב – איכא תנא דאסר ליה בהנאה, בפרק "כל הבשר" (שם קיד"ב.) הואיל והיתה לו שעת הבושר – דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא – לא מתסר, עד שיבשלו. שאי אתה יכול להאבילו לאחרים – גרים, שאסורים בהנאה. והאי דפיגל במנחה נמי אי אתה יכול להאבילו לאחרים – דבת שריפה היא, ולקמן מוקי לה: בשלא היתה לו שעת הבושר מעולם. אי הכי – דטעמא דרבי שמעון משום "אוכל שאתה יכול להאבילו" הוא. מה להלן מותר בהנאה – כדכתיב "לכלב תשליכן אותו", והא הנאתו הוא מה שכלבו אוכל, דמחשבתו עליו, ועוד לירידה נמי – לצורך ישראל עצמו הוה ליה שעת הבושר, אבל אינך

ועגלה ערופה – לא כשנערפה, דאם כן, תיפוק ליה משום נבילה, אלא בששחטה, וקא סבר: ירידתה לנחל איתן אוסרתה. ולמאן דאמר: ערפתה אוסרתה, נמי מצנין למימר דקא סבר רבי שמעון עגלה בשחיטה ששירה, כדאמרין בפרק בתרא דבריות (כ"א.) אי נמי מערפה, ערפתה אוסרתה מיד נבילה, כדמוכח בסוף "חובת השף" (יבוחים ע"ב.)

וטמאת נבילות. פטר חמור – אסור בהנאה כל זמן שלא נפדה, דקדוש בכבודה הוא. ליטמא אחרינא: ואפילו היו נבילות – מטמא טומאת אוכלין, ובגן דאיכא פחות מכזית, דלא חוי לטומאת נבילות – מנטרף לפחות ממביצה אוכלין, להשלימו לכביצה. כשר בחלב – איכא תנא דאסר ליה בהנאה, בפרק "כל הבשר" (שם קיד"ב.) הואיל והיתה לו שעת הבושר – דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא – לא מתסר, עד שיבשלו. שאי אתה יכול להאבילו לאחרים – גרים, שאסורים בהנאה. והאי דפיגל במנחה נמי אי אתה יכול להאבילו לאחרים – דבת שריפה היא, ולקמן מוקי לה: בשלא היתה לו שעת הבושר מעולם. אי הכי – דטעמא דרבי שמעון משום "אוכל שאתה יכול להאבילו" הוא. מה להלן מותר בהנאה – כדכתיב "לכלב תשליכן אותו", והא הנאתו הוא מה שכלבו אוכל, דמחשבתו עליו, ועוד לירידה נמי – לצורך ישראל עצמו הוה ליה שעת הבושר, אבל אינך

אוכל שאתה יכול להאבילו לאחרים – הקשה הרב רבינו אליעזר ממין: דהכא לא ממעט רבי שמעון מדרבנן "אשר יאכל" אלא איסור הנאה, ובפרק "כסיו היים" (חולין פ"ה.) ממעט רבי שמעון אף טריפה מכסיו, משום דכתיב "אשר יאכל" ולא אמרין איסורי הנאה דווקא! ויש לומר: דהכא כתיב "מכל האוכל", דמשמע "כל" – לרביי אפילו אסור באבילה, הילכך לא ממעט אלא איסור הנאה. אבל התם "אשר יצוד ציד זיה וא עוף אשר יאכל" כתיב, ולא כתיב "כל", הילכך אמרין ההיא דווקא דשרי באבילה. כשר בחלב אסור באבילה ומותר בהנאה. בסוף "כל הבשר" (חולין קט"ו.) הניק איסי איסור אבילה מתוך גורה שוה, ואיסור ליתא מקל וחומר. ונראה דהיינו טעמיהו – דרבי שמעון סבר: אף גורה שוה למזבח, ולפינן מינה אף היתר הנאה, ואיסי סבר: אחתי גורה שוה ואחתי קל וחומר. אי נמי: משום דבההוא קרא דטריפה איירי נמי בקדשים שיצאו חוץ למחיצתן, כדאמר בפרק "בהמה המוקשה" (שם ס"ח.) דאסריי אף בהנאה, וגלי קל וחומר דלפינן מינייהו. ורבי שמעון דהכא סבר: דפשטיה דקרא בטריפה מיירי.

אוכל שאתה יכול להאבילו לאחרים – הקשה הרב רבינו אליעזר ממין: דהכא לא ממעט רבי שמעון מדרבנן "אשר יאכל" אלא איסור הנאה, ובפרק "כסיו היים" (חולין פ"ה.) ממעט רבי שמעון אף טריפה מכסיו, משום דכתיב "אשר יאכל" ולא אמרין איסורי הנאה דווקא! ויש לומר: דהכא כתיב "מכל האוכל", דמשמע "כל" – לרביי אפילו אסור באבילה, הילכך לא ממעט אלא איסור הנאה. אבל התם "אשר יצוד ציד זיה וא עוף אשר יאכל" כתיב, ולא כתיב "כל", הילכך אמרין ההיא דווקא דשרי באבילה. כשר בחלב אסור באבילה ומותר בהנאה. בסוף "כל הבשר" (חולין קט"ו.) הניק איסי איסור אבילה מתוך גורה שוה, ואיסור ליתא מקל וחומר. ונראה דהיינו טעמיהו – דרבי שמעון סבר: אף גורה שוה למזבח, ולפינן מינה אף היתר הנאה, ואיסי סבר: אחתי גורה שוה ואחתי קל וחומר. אי נמי: משום דבההוא קרא דטריפה איירי נמי בקדשים שיצאו חוץ למחיצתן, כדאמר בפרק "בהמה המוקשה" (שם ס"ח.) דאסריי אף בהנאה, וגלי קל וחומר דלפינן מינייהו. ורבי שמעון דהכא סבר: דפשטיה דקרא בטריפה מיירי.

נאמר כאן אנשי קודש – ואם תאמר: ויניקן מי'קודש באש תשרף" דמיירי בפסול קודש, כדאמר בפרק "כל שעה" (פסחים כ"א.) ואסירי בהנאה? ויש לומר: דלפינן: עם קודש ש"מאנש" קודש. פיגל במנחה מטמא טומאת אוכלין – וקשיא לרבי אושעיא. תימה: למאי דסלקא דעתך השתא, דאיירי רבי אושעיא אפילו בהיה לו שעת הבושר, תיקשי ליה מנהיא דלעיל דמודה רבי שמעון בשר בחלב, הואיל והיתה לה שעת הבושר! ויש לומר: דהוה אמנאי, שעת הבושר דבשר בחלב – כגון שנתערבה קודם בישול, כגון דתרי ליה כולי יומא בחלבא. ואחר כך בישל. וכי האי גוונא לא היתה למנחה שעת הבושר קודם שהקדישה.

נאמר כאן אנשי קודש – ואם תאמר: ויניקן מי'קודש באש תשרף" דמיירי בפסול קודש, כדאמר בפרק "כל שעה" (פסחים כ"א.) ואסירי בהנאה? ויש לומר: דלפינן: עם קודש ש"מאנש" קודש. פיגל במנחה מטמא טומאת אוכלין – וקשיא לרבי אושעיא. תימה: למאי דסלקא דעתך השתא, דאיירי רבי אושעיא אפילו בהיה לו שעת הבושר, תיקשי ליה מנהיא דלעיל דמודה רבי שמעון בשר בחלב, הואיל והיתה לה שעת הבושר! ויש לומר: דהוה אמנאי, שעת הבושר דבשר בחלב – כגון שנתערבה קודם בישול, כגון דתרי ליה כולי יומא בחלבא. ואחר כך בישל. וכי האי גוונא לא היתה למנחה שעת הבושר קודם שהקדישה.

והוא דפרה מטמאה טומאת אוכלין – מפורש בבבא קמא (ע"א.) ויהא ויהא לן לפני זריקה דמנחה למיורקה – אי לאו הך שינוי דאסיקנא לרבי אושעיא, ברייתא גופא לא קשיא ליה: מאי שנא פיגל במנחה דמטמא טומאת אוכלין, ומאי שנא לן לפני זריקה דאין מטמא? – דמנחה היתה לה שעת הבושר קודם שהוקדשה.

60 ומשום כך שייך בה תומאת אוכלין. ואילו כִּאֵן בדברי רבי
 61 אושעיא, מדובר באופן שֶׁלֹא הֵיְתָה לָהּ שַׁעַת הַבּוֹשֵׁר, ומשום כך
 62 היא אינה יכולה לטמא תומאת אוכלין.
 63 שואלת הגמרא: הֵיכִי דָמִי – מזה האופן בו ניתן להעמיד דֵּלָא הֵיְתָה
 64 לָהּ שַׁעַת הַבּוֹשֵׁר. משיבה הגמרא: באופן דִּאֲרַךְ שֵׁינְהוּ הַבְּעֵלִים
 65 לתבואה בַּחֲבוּרָה לִקְרַקַע קודם שנעשו אוכל, ומעולם לא היתה
 66 ראויה לאכילה.
 67 שואלת הגמרא: וְלִפְרִיקָנְהוּ – והרי היה יכול לפדות את המנחה
 68 קודם שקדשה בכלי שרת, ונמצא שבאותו הזמן היתה לה שעת
 69 הכושר. הֵינִיחָא – ושאלה זו אינה קשה, לְהָךְ לִישְׁנָא דְאָמַר רַבִּי
 70 אושעיא שקדשים טָמְאִין נִפְדִּין ואילו מְהוּרִין אִין נִפְדִּין, שְׁפִיר – אכן
 71 מובנים דברי רבי שמעון כפי שביאר רבי אושעיא. שהרי ללשון זו,
 72 מנחה שהוקדשה בעודה מחוברת לקרקע לא היה ניתן לפדותה.
 73 אִלָּא לְהָךְ לִישְׁנָא דְאָמַר רַבִּי אושעיא אִפְּלִי מְהוּרִין נִפְדִּין, יש
 74 להקשות, לִפְרִיקָנְהוּ לתבואה קודם הקדשתה בכלי שרת, והיתר
 75 זה לפדות את המנחה הוא שעת הכושר. משיבה הגמרא: אמנם
 76 ניתן לפדות מנחה קודם הקדשתה בכלי שרת, אולם הִשְׁתָּא מִיְהָא
 77 לֹא פְרִיק – עכשיו המנחה לא נפדתה אלא היא עדיין בקדושתה,
 78 וממילא לא היתה לה שעת הכושר.
 79 שואלת הגמרא: וְכִיֵּן דְאִי בְּעֵי פְרִיק לִיָּה – שאם הבעלים היה
 80 שרצה היה יכול לפדות את המנחה לפני הקדשתה בכלי שרת, הרי
 81 היתה לה שעת הכושר, שהרי שְׂמַעִין לִיָּה לְרַבִּי שְׂמַעוֹן דְאָמַר,
 82 כֹּל עוֹדֵם לְפָדוֹת בְּפָדְוֵי דָמִי – שכל הקדש העומד להפדות, אף
 83 אם עדיין לא נפדה הרי הוא כפדוי אף לענין זה שיחשב כמי
 84 שהיתה לו שעת הכושר. דְּתַנִּיא בתוספתא, (פרה פ"ד ה"ט), רַבִּי שְׂמַעוֹן
 85 אָמַר, פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁנִּשְׁחַטָה מִטְּמֵאָה טוֹמְאָת אוֹכְלִין עַל אֵף
 86 שאסורה בהנאה, הוֹאִיל וְהֵיְתָה לָהּ שַׁעַת הַבּוֹשֵׁר. וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ,
 87 ששעת הכושר היא מה שהיה ניתן לפדותה, שהרי אָמַר הֵיכִי רַבִּי
 88 שְׂמַעוֹן, פָּרָה אֲדוּמָה נִפְדִּיתָ אֵף כִּשְׁנַשְׁחַטָה כְּדִינְהָ עַל גַּב מַעְרְבַתָּה,
 89 ואף שלא נפדתה יש לה דיני טומאת אוכלין. הרי שמובח מדין זה,
 90 שרבי שמעון סובר שהיתר פדיון נחשב כשעת הכושר. ואם כן, אף
 91 במנחה יש לומר, שההיתר לפדותה קודם הקדשתה בכלי יחשב
 92 כשעת הכושר. דוחה הגמרא: הֵכִי הִשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך
 93 עתה, בְּשִׁלְמָא פָּרָה – סברא זו שהיתר פדיון נחשב כשעת הכושר,
 94 מובנת לגבי פרה אדומה שאכן עוֹמְדָת לְפָדוֹת הִיא, שְׁהָרִי אִם מִצָּא
 95 פרה אַחֲרַת נֶאֱמָר הִמְנֵחָ מִצְוָה לְפָדוֹתָה לִפְרָה הֵרָאשׁוּנָה וּלְקוֹנָתָה אֵת
 96 היתר נאה, ומחמת חיוב זה היא נחשבת כעומדת להפדות ואף
 97 ההיתר לפדותה נחשב כשעת הכושר. אִלָּא הֵיכִי מְנַחֵת, וכי יש
 98 מִצְוָה לְפָדוֹתָה שמחמת כן נחשבת כעומדת להפדות. וכיון שאין
 99 חיוב לפדותה, אם אכן נפדה, הותרו באכילה ויש בהם דיני טומאת
 100 אוכלין, אבל ההיתר לפדותה אינו נחשב כשעת הכושר.
 101 מקשה הגמרא: אִיךָ נִיתֵן לומר שלרבי שמעון קרבן שיש בו היתר
 102 ומצוה לפדותו נחשב שהיתה לו שעת הכושר, וְהָא זָבַח שֶׁלֵּן לְפָנֵי
 103 זְרִיקָה, דְּקוֹדֵם פְּסוּלוּ הִיָּה מִצְוָה לְמִיּוּקְיָה – לזרוק את דמו, וְאִי בְּעֵי
 104 זְרִיק – ואם היה רוצה היה יכול לזרוק את דמו כראוי ולהתירו,
 105 וּבְכַל זָתָה קִתְּנֵי בְּרִייתָא שהובאה לעיל, ששיטת רבי שמעון היא,
 106 דְּבִשְׂר שֶׁלֵּן קוֹדֵם זְרִיקָה אִינוּ נִחְשָׁב כִּי־אוֹכֵל, וְאִין מִטְּמֵא טוֹמְאָת
 107 אוֹכְלִין, על אף שניתן ואף מצוה היא להכשירו לאכילה. מתרצת
 108 הגמרא: הִכָּא בְּמֵאָ עֲקִינִין – כאן, בברייתא של קרבן שלן קודם
 109 זְרִיקָה, במה המדובר, באופן שֶׁנִּשְׁחַט סמוך לשקיעת החמה וְלֹא
 110 הֵיְתָה שְׁהוּת בְּיּוֹם לְמִיּוּקְיָה – לזרוק את הדם, ונמצא שלא היתה
 111 לו שעת הכושר.
 112 שואלת הגמרא: הרי לפי יישוב זה ניתן לדייק שדין זה של
 113 הברייתא הוא רק אם לא היה זמן לזרוק את הדם ביום, אִבְל אם
 114 הֵיְתָה לו שְׁהוּת בְּיּוֹם לזרוק את הדם, מֵאָ, לכאורה הדין הוא
 115 שְׂמַטְמֵא טוֹמְאָת אוֹכְלִין. ואם כן קשה, אֲרַחֲנֵי בְּרִייתָא חִלּוּק בְּדִין
 116 נותר שקרבן שלן לִאֲחַר זְרִיקָה מִטְּמֵא טוֹמְאָת אוֹכְלִין, שלא כדִּין
 117 קרבן שלן לפני זְרִיקָה, לִיִּפְלוּ בְּדִידָה – היה לו לחלק באופן זה שלן
 118 קודם זְרִיקָה ולומר, בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שלא שייך טומאת אוכלין,

1 וְשׁוֹר הַנִּסְקָל – שור שהרג אדם ונגמר דינו לסקילה, ונשחט קודם
 2 שנסקל, וְעִגְלָה עֲרוּפָה – עגלה שהורדה לנחל לעריפה ונשחטה,
 3 וְצִפּוּרֵי מְצוּרַע – ציפור שנשחטה לצורך הזאת דמה לטהרת
 4 מצורע, וְקָטֵר הַמּוֹר – חמור בכור שלא נפדה, ונשחט לאכילת גוי,
 5 וְכֶשֶׂר בְּחֵלֶב – בשר שהתבשל בחלב, ונאסרו שניהם בהנאה, בּוֹלֵם
 6 – כל אלו שהוזכרו, מִטְּמֵאִין טוֹמְאָת אוֹכְלִין. רַבִּי שְׂמַעוֹן אָמַר, בּוֹלֵן
 7 אִין מִטְּמֵאִין טוֹמְאָת אוֹכְלִין, ומוסיפה הברייתא: וּמוֹדָה רַבִּי שְׂמַעוֹן
 8 בְּאִיסוּר בְּשַׂר בְּחֵלֶב, שְׂמַטְמֵא טוֹמְאָת אוֹכְלִין על אף שאסור
 9 בהנאה, הוֹאִיל וְהֵיְתָה לוֹ שַׁעַת הַבּוֹשֵׁר – משום שקודם שנאסרו
 10 היה זמן שכל אחד מהם היה מותר לבדו, ומחמת ההיתר שהיה
 11 להם, יש להם שם 'אוכל'. וממשיך רבי אושעיא ואומר: וְאָמַר רַב
 12 אִפְּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִי מַעְמָא דְרַבִּי שְׂמַעוֹן שֶׁדַּבֵּר הָאִיסוּר בְּהַנָּא
 13 אִינוּ מִטְּמֵא טוֹמְאָת אוֹכְלִין, שְׁנָאֵר (ויקרא יא לד) 'מִכֹּל הָאֵכֹל אֲשֶׁר
 14 יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבֹא עֲלָיו מִיּוֹם שְׂמֵא', ויש לדרוש, אוֹכֵל שְׂאֵתָה יְכוֹל
 15 לְהֵאָכִילוּ לְאַחֲרֵים, קְרוּי 'אוֹכֵל' לענין דיני טומאת אוכלין, וְאוֹכֵל
 16 שְׂאֵי אֲתָה יְכוֹל לְהֵאָכִילוּ אֵף לְאַחֲרֵים – לגוים מחמת שאסור
 17 בהנאה, אִינוּ קְרוּי 'אוֹכֵל' לענין טומאת אוכלין, ומסיים רבי
 18 אושעיא את ראייתו: וְהָא שְׂיָגַל בְּמַנְחָה נָמִי – וכמו כן, מנחה זו
 19 שהתפגלה, אוֹכֵל שְׂאֵי אֲתָה יְכוֹל לְהֵאָכִילוּ לְאַחֲרֵים הוּא, שהרי
 20 נִפְסְלָה וְחִיבִים לְשׁוּרְפָה, ולשיטת רבי שמעון אינה נחשבת 'אוכל'
 21 לענין טומאת אוכלין.
 22 הגמרא חוזרת לברר את דברי רבי שמעון בברייתא. שואלת
 23 הגמרא: אִי הֵכִי שְׁלַרְבֵי שְׂמַעוֹן דִּינֵי טוֹמְאָת אוֹכְלִין תְּלוּיִים בְּהִיתַר
 24 הַנָּא, בְּשַׂר בְּחֵלֶב נָמִי, מדוע הוצרך רבי שמעון לבאר שמודה בו
 25 משום שהיתה לו שעת הכושר קודם שנאסר, תִּיּוּפִיק לִיָּה – שיוציא
 26 דין זה מכלל הדברים שאינם מטמאים טומאת אוכלין משום
 27 דְּאוֹכֵל שְׂאֵתָה יְכוֹל לְהֵאָכִילוּ לְאַחֲרֵים הוּא. דְּהָרִי תַנִּיא בְּרִייתָא,
 28 רַבִּי שְׂמַעוֹן וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שְׂמַעוֹן, בְּשַׂר בְּחֵלֶב אִיסוּר
 29 בְּאֵכִילָה וּמוֹתֵר בְּהִנָּא, מִשּׁוּם שְׂמַטְמֵר בּו (דברים יד כא) 'כִּי עַם קְדוֹשׁ
 30 אֲתָה לַיהוָה לֵאמֹר לֵךְ תִּבְשֵׁל נְמִי בְּחֵלֶב אֹמֵר', וְלִהְיוֹן בְּדִין טְרִיפָה הוּא
 31 אָמַר (שמות כב ל), 'וְאִנְשֵׁי קְדָשׁ תִּהְיוּ לִי וְכֶשֶׂר בְּשַׂדָּה תִּרְפָּה לֹא
 32 תֵּאָכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלַכְכוּן אֹתוֹ'. ויש לדרוש, מַה לְהֵלֵן, הַטְרִיפָה אִיסוּר
 33 בְּאֵכִילָה וּמוֹתֵר בְּהִנָּא, שהרי מותר להשליכו אף לכלבו
 34 שמונותניו עליו, על אף שנהנה שאינו צריך להאכילו ממנו, אֵף
 35 כֵּאֵן, בשר בחלב אִיסוּר בְּאֵכִילָה וּמוֹתֵר בְּהִנָּא. ומדוע ביאר רבי
 36 שְׂמַעוֹן שבשר בחלב מטמא טומאת אוכלין משום שהיתה לו שעת
 37 הכושר, ולא משום עיקר הטעם שהוא אוכל שאפשר להאכילו
 38 לאחריים.
 39 משיבה הגמרא: אכן עיקר טעמו של רבי שמעון הוא שאפשר
 40 להאכילו לאחריים, אולם חָדָא וְעוֹד קָאָמַר – רבי שמעון בא
 41 להשמיענו טעם נוסף מלבד הטעם העיקרי, וכך היא כוונתו, חָדָא
 42 – טעם אחד הוא משום דְּלִשְׁטִיתוּ בשר בחלב מותר בהנאה וְאוֹכֵל
 43 שְׂאֵתָה יְכוֹל לְהֵאָכִילוּ לְאַחֲרֵים הוּא. וְעוֹד טַעַם יש בזה, כִּיּוֹן דְּלְדִידָה
 44 נָמִי – שאף לישראל עצמו, הֵיְתָה לוֹ שַׁעַת הַבּוֹשֵׁר קודם שנאסר,
 45 משום כך נאמר בו דיני טומאת אוכלין.
 46 הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי אושעיא שלרבי שמעון מנחה
 47 שהתפגלה אין בה דיני טומאת אוכלין. מקשה הגמרא: מִיְתִיב,
 48 שנינו בתוספתא (עקצין פ"ג ה"ד), רַבִּי שְׂמַעוֹן אָמַר, יֵשׁ נוֹתֵר וְ-קָרְבַן
 49 שֶׁעָבַר זְמַן אֲכִילָתוֹ וְנִפְסַל שְׂהוּא מִטְּמֵא טוֹמְאָת אוֹכְלִין, וְיֵשׁ נוֹתֵר
 50 שְׂאִינוּ מִטְּמֵא טוֹמְאָת אוֹכְלִין. מבארת הברייתא: בְּצִדָּה הוּא חִלּוּק
 51 זה, אִם לָן הִקְרַב לְפָנֵי זְרִיקָה שֶׁל הַדָּם עַל הַמּוֹזַב וְנִפְסַל מִדִּין נוֹתֵר,
 52 הוּא אִינוּ מִטְּמֵא טוֹמְאָת אוֹכְלִין, משום שלא היתה לו שעת
 53 הכושר. אולם אם לָן לִאֲחֵר זְרִיקָה, על אף שנפסל לאכילה, מִטְּמֵא
 54 טוֹמְאָת אוֹכְלִין, שהרי היתה לו שעת הכושר לאחר הזריקה. ואם
 55 נִעֲשֶׂה שְׂפִילוּ, בֵּין בְּקִרְשֵׁי קִדְשִׁים בֵּין בְּקִדְשִׁים קְלִיִּים, אִינוּ מִטְּמֵא
 56 טוֹמְאָת אוֹכְלִין, ואם שְׂיָגַל בְּמַנְחָה, הוּא מִטְּמֵא טוֹמְאָת אוֹכְלִין. הרי
 57 שלרבי שמעון מנחה שהתפגלה מטמאת טומאת אוכלין, ושלא
 58 כדברי רבי אושעיא. מתרצת הגמרא: לֹא קָשְׁיָא, כֵּאֵן בְּרִייתָא,
 59 מדובר באופן שְׁהֵיְתָה לָהּ לִמְנַחָה שַׁעַת הַבּוֹשֵׁר קודם שהוקדשה,

57 מעשה של פסולים. ומדייקת הגמרא: קתני מיהא רישא – מכל
 58 מקום, שנינו בתחילת ביאור כללו של רבי יהושע, ששעת הכושר
 59 היינו שלנה ושנממא ושנממא. ומקשה הגמרא: מאי לאו – האם
 60 אין זה באופן שלנה ממש, והיינו שלנו הבשר והדם קודם זריקה,
 61 וקשה, הרי הקא שלא זרק את הדם, אלא דאי בעי הוה זריק הוא
 62 – שרק אם היה רוצה היה יכול לזרוק, ובכל זאת קתני במשנה
 63 דאי מועילין בבהמה זו, ועל כרחך היינו משום שהיתר זריקה נחשב
 64 כשעת הכושר ושלא כדברי רב אשי. מתרצת הגמרא: לא, לעולם
 65 היתר זריקה אינו שעת הכושר, והביאור בלשון המשנה 'שלנה
 66 ושנממא ושנפסלה', היינו שהבהמה ראויה לצאת – להפסל
 67 בפסול יוצא, וראויה לטמא – להפסל בפסול טומאה, וראויה ללין
 68 – להפסל בפסול לינה, כלומר, שנפסלה באחד ממשולים אלו
 69 בשעה שלאחר שנפסלה אין בה אלא פסול זה, והיינו לאחר
 70 זריקה.
 71 שואלת הגמרא: הרי לפי ישוב זה יש לדקדק ולומר שדין המשנה
 72 הוא רק בשלנה הבהמה לאחר זריקה, אכל אם אכן היתה לינה
 73 ממש, מאי, הכי נמי הדין הוא דמועילין בה כיון שנפסלה קודם
 74 שהותרה באכילה. ואם כן קשה, האי – דין זה ששנינו, כל שהיה
 75 לו שעת היתר לכהנים אין מועלים בו וכל שלא היתה לו שעת היתר
 76 לכהנים מועלים בו, מדוע נשנה בלשון 'שהיה לו' שלא היה לו,
 77 שמשמעותו היא שהיתה שעת היתר ולא הותר, הרי כל שיש לו
 78 שעת היתר לכהנים אין מועילין בה וכל שאין לה שעת היתר לכהנים
 79 מועילין בה שהוא לשון הוזה, מיכני ליה – צריך היה התנא לומר,
 80 שהרי החילוק בין הדינים הוא האם הבהמה עדיין כשירה וראויה
 81 להפסל או שנפסלה. ומכך שהתנא נקט לשון עבר, מוכח שאף אם
 82 רק היה היתר זריקה ונפסל הדם בלינה ממש הבהמה מותרת
 83 באכילה כיון שהיתה לה שעת הכושר, וחזרת קושיית הגמרא על
 84 דברי רב אשי ורב נחמן מהמבואר במשנה שאף בזריקה יש לומר
 85 שהיתר זריקה נחשב שעת היתר לענין דיני מעילה.
 86 מיישבת הגמרא: אלא אמר רב אשי ליישב את דבריו, מעילה
 87 אטומאה קא רמית – וכי הנך מבש מקש מדין מעילה על דין טומאת
 88 אוכלין, הרי חלוקים הם בגדרי דינם. והיינו, מעילה, משום קדושה
 89 ולא קדושה היא, כלומר, דין מעילה תלוי האם הבהמה קדושה
 90 או לא. ואם כן, לכתר דפקעה לה קדושתה – לאחר שפקעה
 91 והסתלקה קדושת הבהמה מחמת שהיה ראוי לזרוק את דמה וכל
 92 העומד לזרוק כזרוק דמי, במאי הדרא רבנא לה – על ידי מה
 93 תחזור הקדושה ותחול עליה כדי שיהיה בה דין מעילה, ומשום כך
 94 מועיל היתר זריקה להתייר בהנאה ולבטל דין מעילה אף לאחר
 95 שתפסל. אולם טומאה משום אוכלא ולא משום אוכלא היא –
 96 דין טומאת אוכלין תלוי בשם 'אוכל' שיש לבהמה, שכאשר היא
 97 מותרת באכילה יש בה דיני טומאת אוכלין, וכשאין לה שם 'אוכל'
 98 מחמת איסור הנאה אין בה דיני טומאת אוכלין, ומשום כך, כל
 99 הקא דאי בעי זריק מצוי זריק ליה – בכל אופן שלא נפסל הקרבן
 100 ואם ירצה הכהן לזרוק את הדם הוא יכול לזרוק, היתר זה משינוי
 101 ליה אוכלא – מחשיב את הקרבן כאוכל' והוא מטמא טומאת
 102 אוכלין. אולם היכא דאי בעי (מצוי) זריק לא מצוי זריק, כיון שכבר
 103 נפסל בלינה, באופן זה ההיתר זריקה שהיה קודם הפסול לא משינוי
 104 ליה אוכלא, שהרי כעת לא ניתן להתירו, [והוא לא מטמא טומאת
 105 אוכלין].
 106 הגמרא מוסיפה להקשות על רב אשי ורב נחמן: מיתבי, שנינו
 107 במשנה (בריות כג), המביא אשם תלוי ואחר כך נודע לו שלא קמא
 108 ואינו חייב קרבן, אם עד שלא שחט האיל נודע לו שלא חטא, יצא
 109 וזריקה בעד עם שאר הצאן ככל בהמת חולין, שהרי לא היתה
 110 כוונתו להפריש אלא מחמת הספק שמא חטא, דבר רבי מאיר.
 111 והקמים אומרים, אין האיל יוצא לחולין מאליו, אלא

1 ואי בעי זריק – ואם הכהן היה רוצה, היה זורק את הדם ומתיר את
 2 הקרבן, וקתני בברייתא דאינו מטמא טומאת אוכלין כיון שמעולם
 3 לא היה ראוי לאכילה. ומסיימת הגמרא את הקושיא: מאי לאו –
 4 האם לא מדובר דפיגל בזריקה, שכבר היה ניתן ואף היה חיוב
 5 לזרוק את הדם כראוי ולהכשיר את הקרבן, ובכל זאת הקרבן אינו
 6 נחשב כמי שהיתה לו שעת הכושר ואינו מטמא טומאת אוכלין.
 7 מתרצת הגמרא: לא, מדובר בברייתא באופן דפיגל בשחיטה,
 8 ובאופן זה לא היה ניתן להכשיר את הקרבן את הקרבן זריקה, ולא
 9 היתה לו שעת הכושר.
 10 שואלת הגמרא: הרי לפי יישוב זה יש לדקדק, שדין זה הוא רק אם
 11 פיגל בשחיטה, אכל אם פיגל בזריקה, מאי, הכי נמי דמטמא טומאת
 12 אוכלין, כיון שהיתה לו שעת הכושר. וקשה, איהני בברייתא,
 13 שאם פיגל במנחה מטמא טומאת אוכלין, לפיכך פירקה ו-בזבח
 14 עצמו, כמה דברים אומרים שלא נאמרו דיני טומאת אוכלין בזבח
 15 שהתפגל, באופן דפיגל בשחיטה ולא ניתן להתירו, אכל פיגל
 16 בזריקה, מטמא טומאת אוכלין, כיון שהיתה לו שעת הכושר לאחר
 17 שחיטה. ומכך שלא חילק התנא כן, מוכח שאין לחלק אם היה ניתן
 18 לזרוק את הדם כראוי או לא, וחזרת הקושיא מפיגל בזריקה
 19 שאינו מטמא טומאת אוכלין על אף שהיה ניתן וראוי לזרוק את
 20 הדם.
 21 מסיבה הגמרא: התנא לא חילק בין פיגל בשחיטה לפיגל בזריקה,
 22 משום שפיגל במנחה אצטריפא ליה – הוא הוצרך להביא את דין
 23 פיגל במנחה, כדי ללמדנו דאף על גב דפיגל בקמיצה, דקומץ
 24 במנחה בשחיטה דמי – שקמיצת המנחה חשובה כשחיטת זבח,
 25 אפילו הכי, המנחה מטמא טומאת אוכלין שלא כזבח שהתפגל
 26 בשחיטה, הואיל והיתה לו למנחה שעת הכושר מעיקרו –
 27 מתחילתו, והיינו קודם הקדשתו.
 28 הגמרא מביאה ביאור אחר בדברי רבי שמעון בברייתא: אמר רב
 29 אשי, אמריה לשמעיתא קמיה דרב נחמן – אמרתי שמועה זו
 30 בביאור שיטת רבי שמעון בפני רב נחמן, ותרצתי לו את הקושיות
 31 על דברי רבי שמעון כך, אפילו תימא בביאור לשון הברייתא 'לן
 32 קודם זריקה' שהכוונה היא שלן ממש קודם זריקה על אף שהיה
 33 שהות ביום לזרוק את הדם, ואפילו תימא בביאור לשון הברייתא
 34 'פיגל בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינו מטמא טומאת
 35 אוכלין' שמדובר באופן דפיגל בזריקה, מכל מקום, אין להקשות
 36 מדוע היתר הזריקה שקודם הפסול אינו נחשב שעת הכושר
 37 כדעת אמריה פרה אדומה, משום דאי בעי זריק אמינת – לגבי
 38 פריון יש לומר 'כל העומד לפדות כפריו דמי' ולהחשיב את ההיתר
 39 כשעת הכושר, כיון שאין הפדיון אלא דבריו בלבד ואף אם לא
 40 פדה אינו נחשב כמחוסר מעשה. אולם אי בעי הוה זריק לא אמינת
 41 – בזריקת הדם אין אומרים 'כל העומד לזרוק כזרוק דמי' והיתר
 42 הזריקה נחשב כשעת הכושר, כיון שזריקת הדם היא מעשה, וכל
 43 זמן שלא זרק הוא מחוסר מעשה.
 44 מקשה הגמרא: מיתבי, וכי היתר זריקה אינו כשעת הכושר, והרי
 45 שנינו במשנה (מעילה ב), כלל אמר רבי יהושע במעילה, כל בהמה
 46 שהיתה לו שעת היתר לכהנים, אין מועילין בה אף אם נפסלה, כיון
 47 שלאחר שהיתה לה שעת היתר יוצאה מכלל 'קדשי ה', שוב אינה
 48 חזרת להיות 'קדשי ה' האסורים בהנאה, וכל שלא היתה לו שעת
 49 היתר לכהנים, מועילין בה ככל קדשים שאסורים בהנאה. ומבאר
 50 המשנה: ואיזהו שהיתה לה שעת היתר לכהנים, בהמה שלנה וכן
 51 בהמה שנממא וכן בהמה שיצאה חוץ למקומה. ואיזהו היא שלא
 52 היתה לו שעת היתר לכהנים היא יצאה מאיסור מעילה, בהמה
 53 שנשחטה על מנת שתאכל חוץ לזמנה ו-לאחר הזמן המתיר
 54 לאוכלה, וכן אם שחט כדי שתאכל חוץ למקומה, וכן בהמה
 55 שנקבלו פסולין וזרקו את דמה, שבכל אלו לא הותר הבשר בשעת
 56 הזריקה כיון שכבר נפסל במחשבת פיגול או פסול או מחמת

מנחות. פרק שנים עשר – המנחות והנסכים דף קב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רכג תוספות

1 דקומץ מנחה כשחטה דמי – תימה הוא שחושב חידוש, הא דלא חשבינן ליה כשחטה
 2 לעינן טומאת אוכלין.
 3 אמר רב אשי אמריתה לשמענתא קמיה דרב כהנא גרסינן – הוא רב כהנא אחרון, שהיה
 4 בימי רב אשי, כדאשכחן בכמה דוכתי. אבל דרב נחמן לא גרסינן, דרבו של רבא
 5 היה, ונפטר מקמי רבא, כדאייתא במועד קטן
 6 (כחא), ובוים שמת רבא נולד רב אשי (קדושין
 7 עבב). ואי גרסינן רב נחמן בר יצחק – נידח.
 8 דאי בעי זריק לא אמר – ולית ליה הא דאמרן
 9 לעיל בפרק "התורה" (עטב), ובפרק קמא
 10 דפסחים (גא), לרבי אלעזר רבי שמעון, היכא
 11 דנתקבל הדם בבטו ונשפך – אמרינן: כורוק דמי.
 12 והא דתנן ב"מרובה" (בבא קמא עב), קדשים
 13 שחיבין באחיותן – משום ארבעה ודמשה.
 14 ופרך בגמרא (שם עא): והרי חזרה רבן לבעלים?
 15 ומשני רבי יוחנן: בשוחט תמימים בפנים שלא לשם
 16 בעליה, והוי שחיטה הראויה, משום כל העומד
 17 לזרוק כורוק דמי – ההוא שחיט לא נתכן לרב
 18 אשי, אלא סבר לה כרבי שמעון בן לקיש, דמשני:
 19 שוחט עבלי ממזן בחוץ. אי נמי: היכא דנזרק (בחוץ)
 20 מודה רב אשי, דאמר: מעיקרא כורוק דמי, וכן צריך
 21 לומר, דלא תיקשי לרבי יוחנן דשמענא ליה בפרק
 22 קמא דמעילה (הא): היתר אכילה שנינו, אבל
 23 היתר זריקה – לא מניח. ואין לחלק בין מעילה
 24 לשאר דברים, דאדרבה בסמוך משמע דאמרין
 25 במעילה (שם) כורוק טפי מוטמאה, וב"מרובה"
 26 (בבא קמא עב), מייחזי ראייה מוטמאה.
 27 הכי גרסינן: לא ראויה לצאת הראויה לישא –
 28 ולא גרסינן "וראויה לזוק". לא, כגון שלנה
 29 בשעה שראויה ליפסל ביוצא ובטומאה – היינו
 30 לאחר שנוק הדם, שאין בה פסול, ומעתה ראויה
 31 ליפסל ביוצא ובטומאה. שלא יתא בה דבר פסול
 32 אלא הוא, דעדיין אינה פסולה, אבל ראויה
 33 ליפסל. דאי לן הוה – ותו לא מיקרי "ראויה
 34 ליפסל", דהא פסולה ממש היא. ועלום אי בעי
 35 זריק, לא אמר. כן פירש בקונטרס. וקשה: מאי
 36 פריך "כל שיש לה היתר מיבעי ליה", הא כיון
 37 דלנה – אין לה עכשיו היתר? ועוד: מאי קאמר
 38 "מעילה משום קדושה הוא, לבתר דפקעה במאי
 39 הדרא? הכי פקעה, כיון דלנה ממש? ונראה
 40 לפרש: "ראויה לזוק, ראויה לצאת הראויה לטמא"
 41 – כלומר, שעדיין לא נרעה בה שום פסול, קאמר
 42 דאין מועלין, משום דהשתא הוא עומד לזרוק
 43 כורוק דמי. ולבסוף נמי כשחיה בה פסול לינה או
 44 יוצא או טומאה – אין מועלין, כדמפרש טעמא
 45 בסמוך, דכיון דפקעה קדושה – תו לא הדרא
 46 רבכא. והשתא הא דנקט "שלנה ושטמאות" –
 47 רבותא נקט, דכל שכן קודם לכן. ולכן פריך: "כל
 48 שיש לו היתר" מיבעי ליה – שהטעם משום
 49 קדום שיפסל אמר כל העומד לזרוק כורוק דמי?
 50 ומשני רב אשי: במעילה כיון דפקעה קודם פסול
 51 – תו לא רבכא לאחר פסול, אבל טומאה – מיידי
 52 דחוי השתא לאכילה לא אשכחן, ומתבטל ראי
 53 דידה. והא דמשני במעילה (הא), "דלן בשר" –
 54 היינו למאן דאמר היתר אכילה, אבל למאן דאמר היתר זריקה – הוי לן דם.
 55 כי

1 ואי בעי זריק ליה – בלא פיגול. מאי לאו דפיגול בזריקה – רהוה ליה שעת
 2 הכושר קודם לכן, דאי בעי – זריק ליה בהכשר. ליפגול ברידה – בובח גופיה.
 3 דקומץ במנחה כשחטה – בובח ארבעה עבודות המנחה כנגד ארבעה עבודות
 4 בובח, ב"דקומץ וטא" (מנחות גיג), מפרש להו. לן פפש – האי "לן לפני זריקה
 5 ולאחר זריקה" דקתני לעיל – לפני זריקה ממש
 6 הדיה שדות ביום, ולאחר זריקה ממש קאמר
 7 (דהוה שדות). והא פירכא נמי "פיגול בין בקדשי
 8 קדשים" וכו' – דפיגול בזריקה. והקא קשיא לך?
 9 דרבי שמעון הוה לא בעי למימר כל העומד
 10 לזרוק כורוק דמי, אדרבי שמעון דפרה דאמר:
 11 כל העומד לפדות כפרו דמי – לא קשיא.
 12 "דאי בעי פריק" – אמר, דמחוסר פרייה לאו
 13 כמעשה דמי, דברים בעלמא נינהו. "דאי בעי
 14 זריק" – לא אמרינן ביה. אין מועלין בו –
 15 דלא "קדשי ה" הם, ואף על גב דהשתא אין
 16 לה שעת היתר. חוץ ליפגול בו' – על מנת
 17 לאוכלה חוץ לזמנה או חוץ למקומה. מאי
 18 לא לנה פפש – הבשר הודם, וקתני "היתר"
 19 לה שעת היתר, והיכא הוה ליה שעת היתר?
 20 לא משום דאמר: כיון דאי בעי זריק – שעת
 21 היתר קרינא ביה, ואין מועלין – דאמרין: כיון
 22 דאי בעי זריק – כורוק דמי, וקשיא לרב נחמן
 23 ורב אשי. הכי גרסינן: לא ראויה לצאת וראויה
 24 לטמא – ולא גרסינן "וראויה לזוק". לא, כגון
 25 שלנה בשעת שראויה ליפסל ביוצא וטומאה
 26 – היינו, לאחר שנוק הדם, דאין בה פסול
 27 אורי. ומעתה ראויה ליפסל ביוצא וטומאה,
 28 שלא יתא בו שום פסול אלא היא, דעדיין אינה
 29 פסולה, אבל ראויה ליפסל. דאי לן הוה –
 30 תו לא קרו ליה "ראויה ליפסל", דהא פסולה
 31 ממש היא. ועלום אי בעי זריק, לא אמרינן.
 32 אבל לנה פפש – הבשר הודם, מאי הכי נמי
 33 דמועלין, דאי בעי זריק, לא אמרינן. שהיה לו
 34 שעת היתר – משמע, שהיתה לו שעה שראויה
 35 להתירה ולזרוק דמה, ולא הותרה. כל שיש
 36 שעת היתר פכעי ליה – דכיון שנוק הדם, מיד
 37 יש לה שעת היתר. לישא אורינא: הכי גרסינן
 38 "ראויה לצאת הראויה לטמא (וראויה לזוק)
 39 וראויה לזוק". כלומר, נזרוק הדם וכשרה בה
 40 פסול, וראויה ליפסל ביוצא פסול שיצאה בה.
 41 שלא יתא בה (אלא) אותו פסול לבדו. "ראויה
 42 ליפסל" – היינו כשרה. דאי כבר פסולה היא,
 43 כגון בלא זריקת דם – תו לא קרו לה "ראויה
 44 ליפסל". אי הכי דבכשרה מיידי, "כל שיש לה"
 45 מיבעי ליה: ד"כל שהיתה" – משמע שנראה
 46 לזרוק ולא נוק, וקרי ליה "שעת הכושר" –
 47 משום דאי בעי זריק. מעילה משום קדושה
 48 – מועלין בה, ומשום לאו קדושה – פקעה
 49 מעילתה. ולבתר דפקעה קדושתה, שנראה לזרוק
 50 ולהיות מותרת לכתבים, וקיימא לן (בבא קמא
 51 עבב), כל העומד לזרוק – כורוק דמי, במאי
 52 הדרא קדושה? "אבל טומאה משום אוכלא
 53 ולאו אוכלא הוא" – כלומר, כי הוי אוכלא
 54 – מקבל טומאה, וכל כמה דלא הוי אוכלא, אף על גב דחוי למיחוי אוכלא –
 55 לא מקבל טומאה. הלכך לא אמרינן בה: אי בעי זריק, אשם תלוי – בא על מי
 56 שהיו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל האחת, ואינו יודע איזו היא. יוצא וירעה בעדר – עם שאר בהמותיו, דחולין הוא, והאיל ולא חטא.

ירעה

רכד מנחות. פרק שנים עשר – המנחות והנסכים דף קב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

1 כי קאמרינן דרבנן – תימה בפרק "אור לארבעה עשר" (פסחים ב.א.) דקאמר: האי בשר
2 דאיחבשר במאי כו', אלא בחיבת הקודש, תפשוט דבעי רבי שמעון וכן לקיש. אמאי
3 לא משני, כי הכא: דרבי שמעון בן לקיש מיבעי ליה – דאורייתא, כי קאמר הכא –
4 דרבנן? ויש לומר: דרדגה לתרץ שם אפילו לרב יוסף, דאמר בפרק שני דחולין (ל.ב.) לרבי
5 שמעון בן לקיש נמי שואהו כהכשר מים דרבנן.
6 משמע דקסבר דמיבעיא ליה דרבנן. ולדידיה הכי
7 נמי דתיפשוט מהבא, כי היכי דפשיט ליה התם.
8 **כשתי** מנחות שנתערבו – ואמרינן ב"הקומץ
9 רבה" (מנחות כג.א.): אם יכול לקמוץ מזו בפני
10 עצמה ומזו בפני עצמה – כשרות, ואם לאו
11 – פסולות. והא דקתני נמי לעיל: "אלו להביא
12 בשני כלים", והביא בכלי אחד, פסולה – כגון
13 דלא יכול לקמוץ מכל אחת בפני עצמה. כך
14 פירש בקונטרס. ועוד יש לומר: דהכא מיירי כגון
15 שאמרו לו "בשתי כלים נדרת", והקריבין בשתי
16 כלים, וחזר ונתן בכלי אחד. וקא משמע לן דאף
17 על פי שמתחילה הביא בכלי אחד, מכל מקום
18 הויתא לה השתא כשתי מנחות שנתערבו.
19 **הא** מני ביה שמואל? הא דאמריה פוסל לשון ראשון
20 דתנן כו' – בפרק שני דביר (ט.א.) מפרש
21 טעמיה דביה שמואל: דסבר לה כרבי מאיר דאמר
22 אין אדם מוציא דבריו לבטלה. וכיון דאמר "הריני
23 נזיר" – הוה נזיר, כי קאמר "מן הגרורות" –
24 לאיתשולי קאתי? בית שמואל לטעמיהו, דאמרי:
25 אין שאלה בהקדש, וכיון דאין שאלה בהקדש –
26 אין שאלה בנזירות. פירושו: כיון דאין אדם מוציא
27 דבריו לבטלה – לא תימא: מעיקרא כי אמר
28 "הריני נזיר", היה בדעתו לגמור "מן הגרורות ומן
29 הדלחה". אלא אמר דנמלך הוא, היינו לאיתשולי
30 – שרדגה לחזור בו. וכיון דסבר: אין שאלה, כדתנן
31 (שם ל.ב.) בית שמואל אמרי: הקדש טעות –
32 הקדש, הכי נמי לא מצי מהדר אף בתוך כדי דיבור,
33 אף על גב דבעלמא כריבור דמי. ובית הלל מוציא
34 אינו נזיר, דסביר לה כרבי שמעון, דתנן: רבי
35 שמעון פטר, שלא התנדב כדרך המתנדבין פירש
36 בקונטרס גבי "היי עלי מנחתה השעורים", דקאמר
37 תנא קמא: יביא מן החיטין, תתפס לשון ראשון.
38 ורבי שמעון פטר, דאין זה כדרך המתנדבין,
39 והביא מנחה באה שערין, אלא מנחה בעזרה,
40 ומנחת קנאות. והכי נמי בבביות לא הוי נזיר,
41 דמעיקרא היה בדעתו לגמור "מן הגרורות", ואין
42 זה כדרך הנזירים. ואם תאמר: ולימא טעמא
43 דבית הלל, משום דיש שאלה להקדש, ובית
44 הלל לטעמיהו, דאמרי: הקדש טעות – לא הוי
45 הקדש

33 כלים – פשרין, נתנו לכלי אחד – פשתי מנחות שנתערבו. **גמרא** וצריכא, דאי אשמעינן
34 הך קמיתיא – משום דאמר "במחבת" וקא מייתי במנחתה, אבל הכא דאידי ואידי במחבת
35 ואידי ואידי במחבת – אימא: ידי נדרו נמי יצא. ואי אשמעינן הך – משום דקא פליג
36 להו, אבל התם דלא פליג ביה – אימא: לא צריכא. תנו רבנן: מה שהביא הביא, וידי
37 נדרו לא יצא. רבי שמעון אומר: אף ידי נדרו נמי יצא. "זו להביא במחבת", והא תניא: לא
38 קידשום פלי שרת! אמר אביי: לא קידשום ליקרב, אבל קידשום ליפסל. ואמר אביי: לא שנו
אלא
לאו – פסולות. והא דקתני נמי לעיל: "אלו להביא בשני כלים", והביא בכלי אחד – פסול, כגון שאין יכול לקמוץ מכל אחת בפני עצמה. **גמרא** וצריכא דאי
אשמעינן קמיתיא – "היי עלי במחבת" והביא במחבת – ולא יצא ידי נדרו. אבל – "בשני כלים" והביא בכלי אחד, דבאותו כלי שניד הביא, אם מחבת
מחבת ואם מרחשת מרחשת – אימא: ידי נדרו נמי יצא. אידי ואידי – כלי שניד ושהביא. משום דקא פליג לה – שחולק מנחה גדולה לשתי מנחות קטנות,
שנדר "בכלי אחד" והביא בשני כלים. רבי שמעון – אכולה מתניתין פליג, דקסבר: קביעותא דמנא – לאו כלי הוא. והא תניא לא קידשום – אותן כלי שרת
שהביאן בו, וכיון דלא קידשום – אמאי פסולות? הא מצי לאהדורינהו ולאיתויי באותן כלים שנדר. לא שנו – ד"ו להביא במחבת" והביא במרחשת – פסולה.
אלא

מנחות דף קב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רכה

60 – יובש של מנחות, כלומר, החלק היבש שבמנחה שלא נגע בו
61 השמן ולא הוכשר לקבלת טומאה אלא מדין חיבת הקודש, ונגע
62 בו שרץ, מוּנֵין בּוֹ רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי אוֹ אֵין מוּנֵין בּוֹ רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי – האם
63 הכשר לטומאה מדין 'חיבת הקודש' מועיל לטמא טומאה גמורה
64 שיטמא אף הדבר הנוגע בו, או שחלק זה של המנחה לא הוכשר
65 לקבלת טומאה גמורה אלא רק להפסל ואינו מטמא את הנוגע בו.
66 משיבה הגמרא: אין להוכיח מדברי רב כהנא לטפוקן של ריש
67 לקיש, משום שיש לחלק ביניהם, דבי מיבעיא ליה לריש לקיש האם
68 מחמת 'חיבת הקודש' מונים ראשון ושני לטומאה בצריד של
69 מנחות, הוא לענין טומאה מִדְּאֻרְיִיתָא, אולם פי קאמרינן – מה
70 שאמרנו שחיבת הקודש מכשירה את הנותר ופרה אדומה
71 לטומאת אוכלין ואפילו לטמא אחרים, היינו לענין טומאה
72 מִדְּרַבָּנָן, ומשום כך אין להוכיח מדברי רב כהנא לדברי ריש לקיש.

משנה

73 דינים שונים בענין המביא מנחה אחרת ממה שהתנדב: הָאוֹמֵר הָרִי
74 עָלֵי להביא מנחה הנעשית בַּמִּזְבֵּחַ, וְהִבִּיא בַּמִּזְבֵּחַ שְׂחִיא עֲשׂוּיה
75 באופן אחר ובכלי אחר, או שאמר בַּמִּזְבֵּחַ, וְהִבִּיא בַּמִּזְבֵּחַ, מָה
76 שֶׁהִבִּיא הִבִּיא מִפְּנֵי שֶׁאֵין אוֹמְרִים שֶׁמִּנְחָה אַחֶרֶת הִיא שֶׁהִבִּיאָה
77 בְּנִדְבָה, וְיָדִי חֻקְתָּ לֹא יָצָא וְיָבִיא אַחֶרֶת לְחוּבָתָהּ.
78 אולם אם אמר על סולת, הרי זו לְהִבִּיא לְמִנְחָה הִנְעִשִׂית בַּמִּזְבֵּחַ,
79 וְהִבִּיא בַּמִּזְבֵּחַ, או שאמר בַּמִּזְבֵּחַ, וְהִבִּיא בַּמִּזְבֵּחַ, הִי זו
80 פְּסוּלָה, משום שנקבעה סולת זו להביאה דווקא בכלי זה וכאשר
81 הביאה בכלי אחר היא פסולה.

82 הָאוֹמֵר הָרִי עָלֵי שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנוֹת שֶׁל סוּלַת לְהִבִּיא אוֹתָם לְמִנְחָה בְּכָלִי
83 אֶחָד, וְהִבִּיא בְּשֵׁנֵי כְּלִים, או שאמר בְּשֵׁנֵי כְּלִים, וְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד,
84 מָה שֶׁהִבִּיא הִבִּיא מִפְּנֵי שֶׁאֵין אוֹמְרִים שֶׁמִּנְחָה אַחֶרֶת הִיא שֶׁהִבִּיאָה
85 בְּנִדְבָה, וְיָדִי חֻקְתָּ לֹא יָצָא וְיָבִיא אַחֶרֶת לְחוּבָתָהּ.
86 אולם אם אמר על סולת המנוחת לפניו, הרי עלי להביא את אלו
87 בְּכָלִי אֶחָד, וְהִבִּיא בְּשֵׁנֵי כְּלִים, וְקָמַן מִדֵּן שְׁנֵי קְמִצִים, או שאמר
88 הרי עלי להביא שני עשרונים אלו בְּשֵׁנֵי כְּלִים וְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד,
89 הָרִי אֵלּוֹ פְּסוּלִין, משום שכאשר נדר להביא בכלי אחד הרי נדר
90 להקטיר רק קומץ אחד וכשהביא בשני כלים הרי הקטיר שני
91 קמצים וזהו לא כמו שנדר לעשות. וכן להיפך, כאשר נדר להביא
92 בשני כלים והביא בכלי אחד, נמצא שמנחה זו יתירה וניטל ממנה
93 רק קומץ אחד במקום שנים, ובאופן הראשון שנדר להביא בכלי
94 אחד והביא בשנים, ישנה עוד סיבה לפסול, משום שעל ידי שלא
95 הביאם יחד, נמצאת כל מנחה מהן חסירה את מה שהביא בכלי
96 השני.

97 האומר הָרִי עָלֵי שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנוֹת שֶׁל סוּלַת לְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד, וְהִבִּיא
98 בְּשֵׁנֵי כְּלִים, וְאָמְרוּ לוֹ בְּכָלִי אֶחָד נִדְרָתָּ, אם הִקְרִיבָן בְּשֵׁנֵי כְּלִים וְלֹא
99 שמע לדבריהם, פְּסוּלִין, אף על פי שכאן לא אמר 'אלו להביא
100 בכלי אחד', ואין את הטעמים הנוכרים לעיל לפסול כאשר נדר על
101 סולת זו, מכל מקום פסולים משום שאם היתה כוונתו למנחת
102 נדבה ולא לשם מנחה זו שנדר להביא, היה לו לומר להם אני לשם
103 נדר אחר של נדבה הבאתי מנחה זו, ומכך שלא אמר להם כך,
104 מוכח שמביאים לשם נדרו ולכן הן פסולות מפני שלא כך נדר
105 להביאם, ואם הקריבם בְּכָלִי אֶחָד בְּשֵׁרִין,
106 האומר הָרִי עָלֵי שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנוֹת לְהִבִּיא בְּשֵׁנֵי כְּלִים, וְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד,
107 וְאָמְרוּ לוֹ בְּשֵׁנֵי כְּלִים נִדְרָתָּ, ושמע להם והקריבן בְּשֵׁנֵי כְּלִים, בְּשֵׁרִין,
108 ואם לא שמע להם ונתנו לְכָלִי אֶחָד הרי הוא בְּשֵׁנֵי מְנָחוֹת
109 שְׁנֵיתֵי עֲרֵבָן, שדינם הוא שאם יכול לקמץ מוז בפני עצמה ומוז בפני
110 עצמה על ידי שניכר לו מקומות שיש בהם מכל מנחה בפני עצמה,
111 כשרות, ואם אינו יכול לקמץ מכל אחת, פסולות.

גמרא

113 הגמרא מבארת מדוע היה צריך התנא לומר את דינו בשני מקרים
114

1 הָרִיעָה הָאֵיל עַד שֶׁיִּשְׁתָּאֵב – עד שיגיעה בעל מום ויפסל מלהקריבו,
2 וְיִמְכַר לְחֻלּוּן, וְיִפְּלוּ דְמֵיו לְנִדְבָה – ויקחו מדמיו עולת נדבה. רבי
3 אֶלְעָזָר אָמַר, יִקְרַב הָאֵיל, משום שאף אם אינו פֹּא עַל הַמָּא וְהַ
4 שממנתו הקדיש את האיל, שהרי נודע לו שלא חטא, מכל מקום,
5 הָרִי הוּא פֹּא עַל הַמָּא אֶחָד, כל מקדיש איל לאשם תלוי
6 כוונתו להפריש את האיל אף אם יודע לו שלא חטא, שהרי תמיד
7 יש לו ספק שמוא עבר על איסור אחר וחיוב אשם תלוי. ואם
8 מְשַׁנְשָׁחֵת הָאֵיל נודע לו שלא חטא, הָדָם יִשְׁפָּךְ לֵארוֹךְ וְהִבְשֵׁר יִשְׁרָף
9 שלא על גבי המזבח, משום שהתברר שאינו חייב קרבן, ואיל זה
10 הוא חולין שנשחט בעזרה שדינו בשריפה. ואם נִרְקַק הָדָם ואחר כך
11 נודע לו שלא חטא, הִבְשֵׁר יִאֲכַל, כיון שכל חיובו של קרבן זה הוא
12 מחמת הספק, ובשעה שנורק הדם והותר הבשר לאכילה עדיין
13 היה ספק, והזריקה היתה כדין ואין לאסור את הבשר לאחר
14 שהותר. וְרַבִּי יוֹסִי אָמַר, אֶפְּלוֹ אם נודע לו שלא חטא כשהדם
15 עדיין בָּבוֹם (במזרק) ולא נורק על גבי המזבח, הָדָם יִקְרַב
16 המזבח וְהִבְשֵׁר יִאֲכַל לכהנינם. וְאָמַר רַבָּא, רַבִּי יוֹסִי הִסוּבֵר שֶׁאֵף אִם
17 נודע לו שלא חטא כשהדם כבר בכוס יש לזרוק את הדם על
18 המזבח, בְּשִׁמֵּית רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר את דינו, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן כֹּל
19 הַעוֹמֵד לְיוֹזֵק כְּרוּךְ דְּמֵי, כלומר, כל קרבן שכבר נשחט והתקבל
20 דמו במזרק ואינו מחוסר אלא זריקה, הרי זה כמי שכבר נזרק הדם.
21 ומשום כך סובר רבי יוסי שאם הדם במוזק הרי זה כמי שכבר נזרק
22 וידעתו שלא חטא לאחר קבלת הדם נחשבת כידעיה לאחר
23 זריקה וניתן לזרוק את הדם ולאכול את הבשר. ואם כן, מדברי
24 רבא בביאור שיטת רבי יוסי קשה על דברי רב נחמן ורב אשי
25 שביארו בדברי רבי שמעון שאם נפסל הדם מלהזרק לא מועיל מה
26 שהיה ניתן לזרוק את הדם להחשיבו שהיתה לו שעת היתר.

27 מתרצת הגמרא: מִיָּד הוּא מַעְמָא – וכי טעמו של רבי יוסי הוא
28 כדברי רבא שכל העומד לזרוק בזרוק דמי, הרי אָמַרִי בְּמַעְרָבָא
29 (בארץ ישראל) מְשַׁמֵּיה דְּרַבִּי יוֹסִי כִּרְ חִנְיָא, היינו מַעְמָא – זהו
30 טעמו דְּרַבִּי יוֹסִי במה שסובר שניתן לזרוק את הדם כאשר לאחר
31 קבלת הדם נודע לו שלא חטא, דְּקָפְרָה דְּמֵי – שהיא כבר המשמשים
32 לעבודת הקרבנות וכגון מוזק זה שקיבל בו את הדם, מְקַדְּשֵׁין אֶת
33 הַקֹּדְשִׁים הַפְּסוּלִין בַּפְּסוּל שֶׁאֵינוֹ פְּסוּל גְּמוּר וְכַגוֹן אִשֶׁם זֶה,
34 לְבַתְּחִילָה לְקַרְבָּן – להקריבם לבתחילה על המזבח, ובאמת אף רבי
35 שמעון סובר שמה שהיה ניתן לזרוק את הדם קודם שנפסל לא
36 מועיל להחשיבו כמי שנזרק.

37 הגמרא ממשיכה לדון בשיטת רבי שמעון. שואלת הגמרא: אָמַר
38 לִיה רַב אֲשֵׁי לְרַב כְּהֵנָּא, מִדְּאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן כֹּל הַעוֹמֵד לְיוֹזֵק כְּרוּךְ
39 דְּמֵי וּבְדַבְרֵי רַבָּא בְּבִיאור שִׁטַּת רַבִּי יוֹסִי, אִם כֵּן, גַּם כֹּל הַעוֹמֵד
40 לְשִׂרְוֵה נְמִי יֵשׁ לוֹמֵר בּוֹ בְּשִׂרְוֵה דְּמֵי – שהוא כבר נחשב כשרוף,
41 ואם כן קשה, נוֹתֵר – בשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ונפסל,
42 וְפָרָה אֲדוּמָה, אִמָּא מְטַמְּאִין מוֹמָאֵת אוֹכְלִין – מדוע יש בהם דיני
43 טומאת אוכלין, והרי הם עומדים לשריפה, ויש לדונם כאילו
44 נשרפו כבר, וְעִפְרָא בְּעִלְמָא יִנְהוּ – והרי הם נחשבים כעפר בלבד
45 ולא כ'אוכל'. משיבה הגמרא: אָמַר לִיה רַב כְּהֵנָּא לְרַב אֲשֵׁי, אִמְנָם
46 מעיקר הדין נותר ופרה אדומה הם כעפר, אולם חיבת הקודש
47 מְבַשְׂרָתָן – תאוות האדם לקדש מחשיבה את הדבר שמקדיש
48 כאילו הוא אוכל שהוכשר לקבלת טומאה, אף על פי שאינו אוכל
49 ולא הוכשר לקבלת טומאה, ומשום כך יש בהם דיני טומאת
50 אוכלין.

51 שואלת הגמרא: אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אֲשֵׁי, נְהִי הַמְּהִינָא לְחוֹ חִיבַת
52 הַקּוֹדֵשׁ לְאִפְסוּלֵי דְגוּפֵיהָ – אמנם ש'חיבת הקודש' מועילה
53 להחשיב את הקדשים העומדים לשריפה כ'אוכל' לענין קבלת
54 טומאה לפוסלם מאכילה, אך לְקִרְוֵי טָמְא נְמִי לְמִינֵי בֵּיה רֵאשׁוֹן
55 וְשֵׁנִי – האם חיבת הקודש מועילה אף להחשיבם כ'טמאים',
56 שיהיה ניתן למנות בהם ראשון ושני לטומאה, כלומר, שאם נגע
57 בהם אוכל אחר הוא גם כן טמא להיות שני לטומאה. ומוסיק
58 רבינא, ואם אכן חיבת הקודש מועילה אף למנות שני לטומאה,
59 תְּפִשׁוּט מִדֵּין זֶה אֶת מַה דְּרַבִּי יוֹסִי (שהסתפק) רִישׁ לְקִישׁ (חולק לו), צָרִיד

56 קמא חייב להביא מנחה מחטים, אַלְא דְאָמַר 'הרי עלי מְנַחָה מִן
 57 הַשְּׁעוּרִים, אַבְל אָמַר 'הרי עלי מְנַחָה מִן הַעֲדָשִׁים, לֹא – אין מביא
 58 מנחה כלל. כי דווקא בנודר להביא משעורים יש לומר שרצונו
 59 היה להתחייב מנחה כהלכתה וטעה, אבל הנודר להביא מעדשים
 60 אין מקום לומר שטעה, שהדבר ידוע שאין מנחה באה מהם.
 61 הגמרא מקשה על דברי חזקיה: מְכַרְיָו – (הרין) חֻזְקָה שאמר שהנודר
 62 מנחה מן העדשים פטור מלהביא מנחה, כְּמֵאן אֲמַרְהָ לְשִׁמְעִיתִיהּ –
 63 כאיזה תנא אמר לדבריו, כְּבֵית שְׁמַאי, וכמו שנתבאר למעלה
 64 שחזקיה אמר שהמשנה נשנית בשיטת בית שמאי, וְהֵלַא לְדַבְרֵי
 65 בֵּית שְׁמַאי הֵטַעַם שְׁחֵיב להביא מנחת חטים מְשׁוּם תְּפֹס לְשׁוֹן
 66 רֵאשׁוֹן הוּא, ואם כן קשה מַה לִּי מִן הַשְּׁעוּרִין מַה לִּי מִן הַעֲדָשִׁים –
 67 מה חילוק יש בין אם אמר בסוף דבריו 'מִן הַשְּׁעוּרִים' או 'מִן
 68 הַעֲדָשִׁים', והלא הולכים אחר תחילת דבריו שאמר 'הרי עלי
 69 מנחה', ויתחייב במנחה הראויה, ומה טעם פטר חזקיה את האומר
 70 'הרי עלי מנחה מן העדשים'.
 71 הגמרא מתרצת: הָרַר בֵּיהּ – חזר בו חזקיה ממה שהעמיד את דברי
 72 תנא קמא בבית שמאי הסוברים 'תפוס לשון ראשון', וחזר לבאר
 73 כרבי יוחנן שהמשנה בבית הלל.
 74 שואלת הגמרא: וּמַאי טַעְמָא הָרַר בֵּיהּ – מדוע חזר בו חזקיה, הרי
 75 היה יכול להמשיך ולפרש את המשנה בבית שמאי ולומר שגם
 76 באופן שאומר 'מנחה מן העדשים', חייב להביא מחטים. משיבה
 77 הגמרא: אָמַר רַבָּא, חֻזְקָה הוּא בו מְשׁוּם דְמַתְּנִיתִין קְשִׁיתִיהּ –
 78 שהתקשה בפירוש המשנה, שאם המשנה היא בבית שמאי, מַאי
 79 אֲרִיבָא דְהִנֵּי – מדוע נקט התנא שאמר 'מְנַחָה מִן הַשְּׁעוּרִים', לִיְהִינִי
 80 – היה לתנא לשנות שאמר 'הרי עלי מנחה מן העדשים', שהרי
 81 לבית שמאי גם באופן זה חייב להביא מנחה מחטים. אַלְא מַמַּה
 82 שלא שנינו כן, שְׁמַע מִיָּגָה – מוכח מכאן שאין לפרש את משתלנו
 83 בבית שמאי, אלא כמו שפירשה רבי יוחנן, שאף לבית הלל מביא
 84 מנחה מחטים, מְשׁוּם דְמַעֲנֵי הוּא – שטועה שאפשר להביא מנחה
 85 כפי שנודר, ואומר שאילו ידעתי שאי אפשר להביא מנחה כזו,
 86 הייתי מתחייב מנחה הראויה להקרבה, ואם כן דווקא בְּשְׁעוּרִים
 87 מַעֲנֵי – בשעורים הוא טועה, וחושב שאפשר להביא מהם מנחת
 88 נדבה, אבל בְּעֲדָשִׁים לֹא מַעֲנֵי – אין הוא טועה ויודע שאין מנחה
 89 באה מהם, וכשאומר 'מִן הַעֲדָשִׁים' נתחרט ממה שאמר תחילה
 90 הרי עלי מן מנחה, ונדר זה פתחו עמו, שמבאר בדבריו שאינו
 91 רוצה להתחייב מנחה כלל.
 92 וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לדעת תנא קמא במשנה, אַפִּילוּ נוֹדַר להביא מנחה
 93 מִן הַעֲדָשִׁים, חייב להביא מנחה מן החטים. מקשה הגמרא: מְכַרְיָו
 94 ו-הרין) רַבִּי יוֹחָנָן כְּמֵאן אֲמַרְהָ לְשִׁמְעִיתִיהּ – כאיזה תנא אמר לדבריו,
 95 כְּבֵית הֵלֵל, וכפי שנתבאר למעלה, וכשהנודר אומר אילו הייתי
 96 יודע שאי אפשר להביא מנחה משעורים, הייתי נודר להביא
 97 מחטים, וְהֵלַא לְדַבְרֵי בֵּית הֵלֵל הֵטַעַם שְׁחֵיב להביא מנחה מן
 98 החטים מְשׁוּם דְמַעֲנֵי הוּא – משום שהוא טועה וחושב שאפשר
 99 להביא מנחת נדבה משעורים. ואם כן דווקא בְּשְׁעוּרִין מַעֲנֵי –
 100 בשעורים הוא טועה, אבל בְּעֲדָשִׁים לֹא מַעֲנֵי – אין הוא טועה,
 101 שידוע שאין מנחה באה מהם, ואיך אמר רבי יוחנן שאפילו הנודר
 102 להביא מנחה מהעדשים, חייב במנחה ראויה.
 103 מתרצת הגמרא: באמת רבי יוחנן פוטר את האומר 'הרי עלי מנחה
 104 מן העדשים', ומה שאמר רבי יוחנן שחייב להביא מנחת חטים,
 105 לְדַבְרֵיו הַחֻזְקָה קְאָמַר לֵיהּ – לפי מה שחזקיה העמיד את המשנה
 106 בתחילה בבית שמאי, שהולכים אחר תחילת דבריו, אמר רבי
 107 יוחנן שאף הנודר מנחה מן העדשים, חייב מנחה ראויה. אלא
 108 שחזקיה חזר בו מפני שבמשנה משמע שהנודר מן העדשים פטור,
 109 והקשה לו רבי יוחנן, אֵת מַאי טַעְמָא הָרַר בֵּיהּ – מה הטעם חזרת
 110 בך, מְשׁוּם דְלֹא קָתַנִּי 'מִן הַעֲדָשִׁים' – בגלל שלא שנינו במשנה 'מִן
 111 העדשים'. משום זה לא הייתי צריך לחזור בך, כִּי הִלְמָא ו-שמא) מה
 112 שנקט התנא את הדין באומר 'מִן הַשְּׁעוּרִים', לֹא מִיִּבְעִיָא קְאָמַר –
 113 לא היה זה אלא בדרך 'אין צריך לומר', כלומר לֹא מִיִּבְעִיָא – אין
 114 צריך לומר שהאומר 'מִן הַעֲדָשִׁים' חייב להביא מנחה ראויה

1 אַלְא כְּשִׁבְעָתָא בְּשַׁעַת נָדַר, שבשעת נדרו אמר 'הרי עלי להביא
 2 במנחת', אַבְל אם בשעת הנדר לא אמר כך אלא אמר שיביא
 3 מנחה סתם, ורק בְּשַׁעַת הַהִפְרָשָׁה של הסולת עבור קיום נדרו אמר
 4 שיביא אותה במנחת, לֹא – אינה פסולה אם שינה ממה שאמר
 5 והביאה במרחשת. משום שנאמר (דברים כג כד) 'מוֹצֵא שִׁפְתֶיךָ
 6 תִּשְׁמַר וְעִשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדַרְתָּ לַה' אֱלֹהֶיךָ, ולמדנו ממה שנאמר
 7 'כַּאֲשֶׁר נִדַרְתָּ' שמה שאמר בשעת הנדר הוא הקובע איוו מנחה
 8 עליו להביא וכאשר יביא מנחה אחרת ממה שאמר באותה שעה,
 9 הרי הוא משנה ממה שהתחייב, וְלֹא כַּאֲשֶׁר הִפְרַשְׁתָּ – ואין החיוב
 10 נקבע לפי מה שאמר בשעת ההפרשה, ויכול לשנות ממה שאמר
 11 באותה שעה שעבורו הוא מפריש.
 12 הגמרא מביאה סיוע לדברי אביי: אִיתָמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי אֶהָא פִּר
 13 הִנֵּינָא אָמַר רַבִּי אִסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ שאם שינה ממנחה
 14 שנדר ומביא מנחה אחרת שפסולה, אַלְא שִׁבְעָתָא בְּשַׁעַת הַנְּדָר אִיוו
 15 מנחה יביא, אַבְל בְּשַׁעַת הַפְּרָשָׁה לֹא, כאשר נלמד מהפסוק 'כַּאֲשֶׁר
 16 נִדַרְתָּ' וְלֹא כַּאֲשֶׁר הִפְרַשְׁתָּ.
 17 **משנה**
 18 המשנה עוסקת בדיון המתחייב מנחה שאינה ראויה להקרבה,
 19 הַאֲמַר 'הרי עלי מְנַחָה מִן הַשְּׁעוּרִים', כיון שאין מנחת נדבה באה
 20 אלא מחטים, יְבִיא מִן הַחֲטִימִים, וכן האומר 'הרי עלי מנחה מִקְמַח' –
 21 שאינו מנופה, כיון שאין מנחה באה אלא מסולת מנופה, יְבִיא
 22 סוּלְתָא. וכן האומר 'הרי עלי בְּלֹא שְׁמֶן וְבֹלֵא לְבֹנְהָ, כיון שאין מנחת
 23 נדבה באה כן, יְבִיא מנחה עם שְׁמֶן וְלְבֹנְהָ. וכן האומר חֲצִי עֶשְׂרֹן,
 24 כיון שאין מנחה הפחותה מעשרון, יְבִיא עֶשְׂרֹן שְׁלֹם. וכן האומר
 25 עֶשְׂרֹן וּמִנְחָה, יְבִיא שְׁנַיִם.
 26 ובכל המקרים האלו רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר את הנודר מלהביא מנחה,
 27 כיון שְׁלֹא הִתְנַדַּב בְּדֶרֶךְ הַמַּתְנַדְּבִין, שדרכם להתנדב דבר הראוי
 28 להקרבה, והוא התנדב להביא מנחה שאין מקריבים כמותה.
 29 **גמרא**
 30 הגמרא מקשה: אַמַּאי – מדוע הנודר להביא מנחה מן השעורים,
 31 מחויב להביא מן החטים, והלא נָדַר וּפְתַחֻ עֵפוּ הוּא – בלשון נדר
 32 זה יש פתח המתירו, שהרי אדם יודע שאין מנחה באה משעורים,
 33 ובאמרו בתוך כדי דיבור 'מִן הַשְּׁעוּרִים' מתחרט הוא מנדרו ואין
 34 בדעתו להביא כלום.
 35 מתרצת הגמרא: אָמַר חֻזְקָה הָא מַנֵּי – משנה זו בשיטת מי היא,
 36 בשיטת בית שמאי היא דְאָמַרְהָ תְּפֹס לְשׁוֹן רֵאשׁוֹן – שאדם האומר
 37 במשפט אחד שני דברים הסותרים, כוונתו למה שאמר תחילה
 38 שהוא עיקר דבריו, וכך גם כאן שתחילה נדר להביא מנחה, וחטים
 39 הם הראוים לכך, ולבסוף סתר דבריו ואמר 'מִן הַשְּׁעוּרִים', כוונתו
 40 לתחילת דבריו וחייב להביא מנחת חטים.
 41 הגמרא מביאה את המשנה שהובאה בה שיטת בית שמאי, דְהִנֵּן,
 42 האומר הִרִינִי נָזִיר מִן הַנְּזִירוּת – תאנים יבשות, וּמִן הַדְּבִילָה –
 43 תאנים דרוסות וכבושות בכלי, ולא פירש שמקבל על עצמו נזירות
 44 מיין האסור לנזיר, בֵּית שְׁמַאי אֲוִמְרִים הרי הוא נָזִיר מִן הַיֵּין, שאנו
 45 אומרים 'תפוס לשון ראשון', והלים עליו כל דיני נזירות כפי
 46 שאמר תחילה. וּבֵית הֵלֵל אֲוִמְרִים אִינוּ נָזִיר, שאין נזירות מתאנים.
 47 רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אַפִּילוּ תִּמְאָא בֵּית הֵלֵל – אפילו אם תאמר שדברי
 48 תנא קמא בבית הלל הסוברים שהאומר הריני נזיר מן הגרוגרות
 49 אינו נזיר, יש ליישב שמשנתנו עוסקת בְּאֲוִמְרֵי הַנְּזִיר לֹאחַר נִדְרוֹ,
 50 אִילוּ הִיִּיתִי יוֹדֵעַ שְׁאִין נִזְרָתִין בְּךָ לֹא הִיִּיתִי נוֹדֵר בְּךָ אֶלְא בְּךָ – אילו
 51 הייתי יודע שאין נודרים מנחה משעורים, לא הייתי נודר בך, אלא
 52 הייתי נודר להביא מן החטים. וכיון שפירש שרצונו היה להתחייב
 53 מנחה כהלכתה, חייב להביא מן החטים.
 54 הגמרא מבארת דין הנודר מנחה מן העדשים, אָמַר חֻזְקָה לֹא שָׁנוּ
 55 במשנתנו, שהנודר להביא מנחה שאין מקריבים כמותה, לתנא

מנחות. פרק שנים עשר – המנחות והנסכים דף קג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רכז רש"י

1 **אלא שקבעו בשעת נדר** – "הרי עלי להביא את זו במנחת". אבל בשעת הפרשה
2 – דבשעת נדר אמר "הרי עלי מנחה" סתם, ובשעת הפרשה קבעה ואמר "זו איבא
3 לשם נדר במנחת". לא אמר כלום – לא מיפסלא. מאי טעמא כאשר נדרת
4 – תביא, כמו שאמרת בשעת נדר קיים דברין, "ולא כאשר הפרשת" – דבשעת

5 הפרשה לא קבעה. אמאי – מוחיב לאתי
6 מן החטים? נדר ופתחו עמו הוא – עם
7 הנדר אמר פתח שמתחת בו. דכין דאמר "מן
8 השעורים" – אמרינן דאין בדעתו להביא כלום.
9 דאדם יודע שאין מנחה מן השעורים. תפוס
10 לשון ראשון – וכיון דאמר "הרי עלי מנחה"
11 – איחיב במנחה הוגנת. נירוגות ודבילה –
12 לא שייכא בהו נירוגות. הרי זה ניר – מן
13 היין, דתפוס לשון ראשון. הדר ביה חזקה
14 משמעטא – דלעיל, מודה דטעמא במתניתין
15 באומר: לא הייתי יודע – כו. בשעורין איבא
16 למימר דמעי – משום דידיד מבאי מנחת
17 קנאות מן השעורים, אבל בעדשים – ליכא
18 למימר דמעי, הלכך פתחו עמו הוא, דלא
19 נתבון להביא כלום. כמאן אמרה לשמעיה
20 – כלומר, כמאן אוקמא למתניתין לעיל? כבית
21 הלל. בעדשים לא מטי – וליכא למימר "אילו
22 הייתי יודע", דהא ודאי ידע שאין מנחה של
23 עדשים, ולאו למידי איבון. לדיורי חזקה
24 – דאוקמא מעיקרא כבית שמאי קאמר ליה
25 רבי יוחנן: דאפילו "מן העדשים" תפוס לשון
26 ראשון. וליה לא סבירא ליה, משום דרבי יוחנן
27 אוקי טעמא דמתניתין משום דטעי, דאיכא
28 למימר "אילו הייתי יודע" כו. אבל בעדשים
29 – לא טעי, דמעיקרא לאו למידי איבון. את
30 מאי טעמא הדרת כך – לדיוד איכא לתרוגי,
31 דלא מיבעיא קאמרה לא מיבעיא עדשים, דכין
32 דקימאי לן תפוס לשון ראשון דחיב – דכין
33 דלא טעו בהו אינשי, איכא למימר מעיקרא כי
34 אמר – למנחה נמוחה איבון, ובעא למיהדר
35 ביה, וסבר: אימא מידי דלא חזי להקרבה,
36 ונקט "עדשים", הלכך חיב, דלא מיצי מהדר
37 ביה. אבל שעורים, דאיכא למימר: כיון דטעי
38 בהו אינשי, אימא מעיקרא לאו למנחה איבון,
39 אלא למנחת שעורים ממש, כדפריש. וכיון
40 דאין מנחת באה שעורים – ליפטר, ודאי
41 מיצי אמר "אילו הייתי יודע דסופי להביא
42 חטים, לא הייתי נודר כל עיקר". קמשמע לן.
30 לא

32 **אפילו מן השעורין** נמו, דאיבא למימר מיטעא הוא דקא טעי – אפילו הכי, תפוס לשון ראשון.
אמר

1 הקדש, ולכך מיצי למיהדר תוך כדי דיבור? ויש לומר: דלמאן דאמר אין פותחין בחרטה נקט
2 טעמא דבית הלל דסבר כרבי שמעון, ועמא דבית שמאי נקט לשוני אפילו למאן דאמר
3 פותחין. דלמאן דאמר אין פותחין, לא הוי צריך לפרושי טעמא דבית שמאי, משום דאין
4 שאלה להקדש. ועוד יש לפרש: דהיא ליה לפרושי טעמא דבית הלל כרבי שמעון, משום

5 דהיינו נמי טעמא דבית שמאי דרבי יהודה. דקתי
6 סיפא: אמר רבי יהודה, הרי כב שאמרו בית שמאי,
7 לא אמרו אלא באומר: "הוי הן עלי קרבן" –
8 פירוש: כשבדקתוהו אחר כך לומי נתכוון, אמר
9 "להית מן הגרוגרות עלי נתכוונתי", או הוא נודר
10 מן הגרוגרות, כאילו אמר "גרוגרות ודבילה עלי
11 קרבן". וזו הן דברים שבלב, שלבו אינו משונה
12 ממה שבפיו – דהוצאת פיו לא משמע נזירות.
13 אבל לרבנן, כי אמר הכי הוי נזיר – דהוצאת פיו
14 משמע להו לשון נזירות, כדמפרש להו בגמרא:
15 "גרוגרות ודבילה" לא פתח נדרו הוא, ונזיר הוי.
16 ולא נודר הוי, אפילו נתכוון לומר "קרבן עלי",
17 דהא לרבי מאיר לא הוי נודר לבית שמאי, וכי
18 פליגי רבי יהודה ותנא קמא – אליבא דבית
19 שמאי רבי פליגי, ולא לבית הלל. דהשתא לבית שמאי,
20 כיון דאמר אין שאלה בהקדש – אמאי לא הוי
21 נזיר? אלא סבירא ליה לרבי יהודה כרבי שמעון,
22 דלא נדר כדרך הנזירים. ולהכי אמר טעמא דבית
23 הלל בהכי, דהוי השתא חד טעמא לתרוייהו.
24 ומיהו קשה לפירוש זה: דשמעינן ליה לרבי יהודה
25 בסוף פרק שני דבחים (א,א), דאית ליה תפוס לשון
26 ראשון, ולקמן מפרש טעמא דרבי שמעון משום
27 דבשיטת רבי יוסי אמרה, דאף בגמר דבריו ארם
28 נתפס, ובימקום שנהגו נמי אמר: רבי שמעון סבר
29 לה כרבי יוסי. ואם תאמר: דהשתא אמר לבית
30 שמאי דאין שאלה בוקדש, וכן מוכח בפרק
31 "ערה המאוסה" (גדרים עה,א) ובפרק "יש
32 נחלין" (בבא בתרא קכב,ב) ואילו בפרק "בית
33 שמאי" (נזיר לא,ב) תנן: מי שגדר בניה, ונשאל
34 לחכם ואסרו – מונה משעה שגדר. נשאל לחכם
35 והתירו – מונה משעה שגדר. ואם היתה לו
36 בדמה ומפישתו – תצא ותרעה. אמרו להם בית
37 הלל לבית שמאי: ואי אתם מודים ובהו שהוא
38 הקדש טעוה, שתצא ותרעה בידך? משמע עמו
39 בית שמאי מודים לבית הלל דהוה חכם להגיד
40 ויש לומר: "דנשאל לחכם" דהתם – היינו, לידע
41 אם בלשון נזירות נדר או לא. ולהכי נקט לשון
42 "ואסרו" – שאמרו לה: יש בלשון הזה לשון
43 נזירות, ולהכי איצטרך ליה למימר כשאסרו
44 דמונה משעה שגדר – דלא תימא: עד שידע
45 שהוא נזיר, לא יתחיל למנות. ומיהו אין מזה
46 ראיה, דאיצטרך ליה לאשמועינן: אף על פי
47 שעבר ושתה יין בימי נזירותו, אפילו הכי עולין

48 לימי המנין, כדמוכח התם בגמרא. ואם תאמר: מאחר דמפרשי טעמא דבית שמאי משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכי אמר "הריני נזיר" היה בדעתו לגמור ולפרש "מן היין", אם כן
49 קשה אמאי איצטרך למימר טעמא דבית הלל משום דסברי כרבי שמעון? לימא דקסברי אדם מוציא דבריו לבטלה? ועוד קשה: אטו רבנן דרבי שמעון, דאמרי: "ביא מן החטין, מי סביר לה
50 בבית שמאי דאמרי: "מן הגרוגרות" – הוי נזיר? וכי תימא: בית שמאי חנו לה, כדקאמר חזקיה: בית שמאי היא – אכתי קשה מרבי יוסי בפרק "מקום שנהגו" (פסחים ג,א), דאמרינן: לא סבר
51 לה כרבי שמעון, קי מא רבי יוסי בבית שמאי? ויש לומר: הרוצה ליישב דברי בית הלל כבולי עלמא, אפילו כמאן דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה. והא דקאמר: סביר לה כרבי שמעון
52 – לאו משום דפליג ארבנן דרבי שמעון לענין מנחה, אלא כלומר גבי נזיר הוי מסקי טעמייהו כרבי שמעון גבי מנחות. ומיהו רבנן נופייהו מודהו גבי "גרוגרות" דלא הוי נזיר – דדוקא גבי מנחה
53 יביא מן החטין, משום דשעורין שייכי גבי מנחה. כדאשבחן מנחת העומר ומנחת קנאות שערות, ולמנחה מעליא איבון. אבל גרוגרות לא שייכי לנזירות. מעיקרא כי אמר "הריני נזיר"
54 – לא היה בדעתו לנזירות כלל. ולחזקה דמדמי מנחה ונזירות אהודי – דהיא ד"מקום שנהגו", דרבי יוסי לא סבר לה כרבי שמעון – לאו ארבי שמעון דפירקין קאמר, אלא אחזקה דלקמן
55 בפרק "הרי עלי עשרון" (ט,א), דתנן "הרי עלי עולה שאקריבנה בבית חוני" – יצא. רבי שמעון אומר: אין זו עולה. דטעמא: משום דלא התנדב כדרך המתנדבים. והדיא ד"תרוס איש רומי"
56 דפרק "מקום שנהגו" (שם ג,א) דמאי לה. אבל גבי "מנחה מן השעורים" מודה דפטר, כרבי שמעון – דהיינו טעמא: משום דגבי עולה כי אמר "הרי עלי עולה" – שייך בקדושהו, וכי אמר
57 אחר כך "להקריב בבית חוני" – מכל מקום קדושה היא, וכיון דחל עליה הקדש – תו לא פקע. אבל "מנחה מן השעורים" – לא קיבל עליו מנחה מן החטין, ומודה רבי יוסי דפטר. **הריני**
58 נזיר מן הגרוגרות – בתוספתא (ריש פרק שני דנזירות) תניא: וכינוי כנינים – בית שמאי אומרים: נזיר, ובית הלל אומרים: אינו נזיר. ואיזו כינוי כנינים? האומר "הריני נזיר מן הגרוגרות
59 ומן הדבילה". ותימה: מה שייכא הכא? ורבינו תם: פירש דבידשולמי מפרש, דקרו אינשי לגרוגרות "תירוש", פירוש: כששואלין אותו, אומר "כך היה לבית". לשון רבינו תם.
לא

לא שנו אלא דאמר מנחה אבל לא אמר מנחה לא – ואית דגרסי "אבל אמר
 מנחת" – פירושו: משום ד"מנחת" דבוק ל"שערוך", ולא שייך כלל גבי בלא שמן
 ולבונה. **מאי** לאו דלא אמר מנחה – ובגוון דאמר "אלו הייתי יודע שאין נדרין
 כך" בו, **אי** הכי אימא סיפא עשרון ומנחה בו – בשלמא אי לא אמר "מנחה"
 – מייתי תרי, באומר "אלו הייתי יודע". אלא
 כיון דאמר "מנחת עשרון ומנחה", אמאי מביא
 תרי? הא אמרת הדיבא דלא אמר "מנחה" –
 אין כלום, ואם כן משום אותו חצי עשרון –
 לא לייתי כלום. **אי** הכי רבי שמעון פטר בו
 – כיון דתפוס לשון ראשון, ואיהו אמר "מנחה"
 – הרי התנדב כדרך המתנדבים. כך פירש
 בקונטרס. וקשה: הא אוקימנא לעיל רבנן בבית
 שמיא, דתפוס לשון ראשון, אם כן רבי שמעון,
 דקאי בבית הלל – לית ליה תפוס לשון
 ראשון! ויש לומר: הא אסיקנא לעיל, דחוקיה
 הדר ביה. ועוד יש לפרש: דקאי אהא דאמרן
 לא צריכא, דאמר "הרי עלי מנחה חצי עשרון"
 ועשרון. דבשלמא אי אמר "עשרון חצי
 עשרון" – אין זה כדרך המתנדבין, אבל "חצי
 עשרון ועשרון" – משמע תרי מבל, ולכל
 הפחות עשרון דקאמר בסוף לית! ומשני:
 דסבר כרבי יוסי דאמר, ואף בגמר דבריו
 אדם נתפס, ב"תמורת עולה תמורת שלמים" –
 דמשונית לה דוא דדבורא, אף על גב דמשמע
 תרי דבורי, מדקאמר "תמורת עולה תמורת
 שלמים", ולא קאמר "תמורת עולה ושלמים",
 ולא חשביתן ליה כמלקך, הכי נמי אף על
 גב דמשמע תרי דבורי, משום דאמר "חצי
 עשרון ברישא, מכל מקום חשביתן ליה חד
 דבורא. **והא** תנן גל בלל כטר – פירשתי
 ב"הקומץ רבה" (מנחות י"ג, דיבור המתחיל
 כ"י). **מעשה** בפרדה אחת של בית רבי –
 אידי דאיירי רבי יהודה ראש המדרים על
 ידי קיסר, כדאיתא בפרק "במה מדליקין" (שבת
 לגב), מייתי האי עובדא דרבי יהודה מורינא
 דבי נשיאה, דשמא מינהו קיסר ראש על בית
 נשיא. ובקונטרס פירש: משום דאיירי בשערוך.
 מורינא

לא שנו – דתפוס לשון ראשון, אלא דאמר "מנחה מן השעורים" – דאיכא למימר: כיון
 דאמר "מנחה", למנחה גמורה קמכוין. אבל אמר "מנחת שעורים" – "מנחה" א"שעורים"
 קאי, ופטור, דליכא למימר: תפוס לשון ראשון, לישנא אחרת: אבל לא אמר "מנחה" –
 לא, אלא "הרי עלי שעורים" – פטור, דודאי לשעורים איכוון. **מאי** לאו דלא אמר מנחה
 – אלא "הרי עלי קמח" – אפילו הכי חייב, דאין
 אדם מוציא דבריו לבטלה. **כי** אפר חצי עשרון
 לא אמר בלוי – ולייתי חד עשרון, ותו לא. **אי**
 הכי רבי שמעון פטר בו – כיון דתפוס לשון
 ראשון, ואיהו אמר "מנחה" – הרי התנדב כדרך
 המתנדבים הכי גרסינן: אף בגמר דבריו **אדם**
 נתפס – דלא אזלינן בתר לשון ראשון לחודיה,
 ולא בתר אחרון לחודיה, אלא בתר כוליה. והו
 שאמר "מנחה חצי עשרון ועשרון" – פירשי
 קמפרש: מנחה של חצי עשרון ועשרון, והיינו
 "שלא כדרך המתנדבים", ובשיטת רבי יוסי
 אמרו. **משנה** הכי גרסינן: שכן מצונו שהציבור
 מביא וכו' – לשלשה עשר פרים – שלשים
 ותשעה עשרונים, שלשה עשרונים – לפר.
 ולארבעה עשר כבשים – ארבעה עשר
 עשרונים, הרי תשמיש ושלשה. ולשני אילים –
 ארבעה עשרונים, הרי תשמיש ושבעה. ולשני
 תמידין – שנים, ולשני כבשי מוסף דשבת –
 שנים, הרי ששים ואחד. **אמר** ליה רבי שמעון –
 וכי אותן ששים ואחד עשרונים בכלי אחד הי?
 והלא אלו לפרים ואלו לכבשים – ואי מערב להו
 – מיפסלי. שמנחת פרים – בלילתה עבה, שני
 לוגין לעשרון, חצי הין לשלשה עשרונים,
 ומנחת כבשים – בלילתה רכה, רביעית ההין
 לעשרון, והיינו שלשה לוגין, והן בולעות זו מזה,
 ובמצאת זו חסירה וזו תיחדה. **אלא** – מפני מה
 אין מביא יחיד ששים ואחד עשרון בכלי אחד?
 דעד ששים יוכלין ליכלל בכלי אחד בלוג אחד,
 ואליבא דרבי אליעזר בן יעקב נקט לה בפרק
 "שתי מדות" (מנחות פ"א), אפילו מנחה של
 ששים עשרון אין לה אלא לוגה. בכשים ואחד
 אין נבללין – בתמידה. **גמרא** ראש המדרים
 בכל מקום – קרי ליה הכי משום מעשה
 דמעררה, במסכת שבת (ל"גב). כל הראוי לבילה
 – כגון ששים עשרונים ראים ליכלל מלוג. אין
 בילה מעקבת – דאפילו לא בלל – כשר, בילה
 מעקבת בו – דבעינן שיהא ראוי ליכלל. ושיערו
 חכמים את דמה – שיצא ממנה. כרביעית –
 לידע אם יש בו רביעית – ופירשו ממנה כבבילה.
 ואידי דאיירי לעיל בשיעורים כל מדת חכמים
 כך הם, נקט נמי להאי, דשיעורא דרבנן היא.
 רביעית דם יכול לקרוש ולעמוד על כותה. והיו
 נהרין עורדיאות לאריות – ערודי היער היו
 נחרין, לצורך האריות. הלוקח תבואה משנה
 לשנה – שאין לו קרקע לזרוע. והיינו חיי
 תלואים – שאינו יודע אם היו לו מעות לשנה
 הבאה. הפלטר – נחתום.
 והוא

לא שנו אלא דאמר מנחה אבל לא אמר מנחה לא – ואית דגרסי "אבל אמר
 מנחת" – פירושו: משום ד"מנחת" דבוק ל"שערוך", ולא שייך כלל גבי בלא שמן
 ולבונה. **מאי** לאו דלא אמר מנחה – ובגוון דאמר "אלו הייתי יודע שאין נדרין
 כך" בו, **אי** הכי אימא סיפא עשרון ומנחה בו – בשלמא אי לא אמר "מנחה"
 – מייתי תרי, באומר "אלו הייתי יודע". אלא
 כיון דאמר "מנחת עשרון ומנחה", אמאי מביא
 תרי? הא אמרת הדיבא דלא אמר "מנחה" –
 אין כלום, ואם כן משום אותו חצי עשרון –
 לא לייתי כלום. **אי** הכי רבי שמעון פטר בו
 – כיון דתפוס לשון ראשון, ואיהו אמר "מנחה"
 – הרי התנדב כדרך המתנדבים. כך פירש
 בקונטרס. וקשה: הא אוקימנא לעיל רבנן בבית
 שמיא, דתפוס לשון ראשון, אם כן רבי שמעון,
 דקאי בבית הלל – לית ליה תפוס לשון
 ראשון! ויש לומר: הא אסיקנא לעיל, דחוקיה
 הדר ביה. ועוד יש לפרש: דקאי אהא דאמרן
 לא צריכא, דאמר "הרי עלי מנחה חצי עשרון"
 ועשרון. דבשלמא אי אמר "עשרון חצי
 עשרון" – אין זה כדרך המתנדבין, אבל "חצי
 עשרון ועשרון" – משמע תרי מבל, ולכל
 הפחות עשרון דקאמר בסוף לית! ומשני:
 דסבר כרבי יוסי דאמר, ואף בגמר דבריו
 אדם נתפס, ב"תמורת עולה תמורת שלמים" –
 דמשונית לה דוא דדבורא, אף על גב דמשמע
 תרי דבורי, מדקאמר "תמורת עולה תמורת
 שלמים", ולא קאמר "תמורת עולה ושלמים",
 ולא חשביתן ליה כמלקך, הכי נמי אף על
 גב דמשמע תרי דבורי, משום דאמר "חצי
 עשרון ברישא, מכל מקום חשביתן ליה חד
 דבורא. **והא** תנן גל בלל כטר – פירשתי
 ב"הקומץ רבה" (מנחות י"ג, דיבור המתחיל
 כ"י). **מעשה** בפרדה אחת של בית רבי –
 אידי דאיירי רבי יהודה ראש המדרים על
 ידי קיסר, כדאיתא בפרק "במה מדליקין" (שבת
 לגב), מייתי האי עובדא דרבי יהודה מורינא
 דבי נשיאה, דשמא מינהו קיסר ראש על בית
 נשיא. ובקונטרס פירש: משום דאיירי בשערוך.
 מורינא

לא שנו אלא דאמר מנחה אבל לא אמר מנחה לא – ואית דגרסי "אבל אמר
 מנחת" – פירושו: משום ד"מנחת" דבוק ל"שערוך", ולא שייך כלל גבי בלא שמן
 ולבונה. **מאי** לאו דלא אמר מנחה – ובגוון דאמר "אלו הייתי יודע שאין נדרין
 כך" בו, **אי** הכי אימא סיפא עשרון ומנחה בו – בשלמא אי לא אמר "מנחה"
 – מייתי תרי, באומר "אלו הייתי יודע". אלא
 כיון דאמר "מנחת עשרון ומנחה", אמאי מביא
 תרי? הא אמרת הדיבא דלא אמר "מנחה" –
 אין כלום, ואם כן משום אותו חצי עשרון –
 לא לייתי כלום. **אי** הכי רבי שמעון פטר בו
 – כיון דתפוס לשון ראשון, ואיהו אמר "מנחה"
 – הרי התנדב כדרך המתנדבים. כך פירש
 בקונטרס. וקשה: הא אוקימנא לעיל רבנן בבית
 שמיא, דתפוס לשון ראשון, אם כן רבי שמעון,
 דקאי בבית הלל – לית ליה תפוס לשון
 ראשון! ויש לומר: הא אסיקנא לעיל, דחוקיה
 הדר ביה. ועוד יש לפרש: דקאי אהא דאמרן
 לא צריכא, דאמר "הרי עלי מנחה חצי עשרון"
 ועשרון. דבשלמא אי אמר "עשרון חצי
 עשרון" – אין זה כדרך המתנדבין, אבל "חצי
 עשרון ועשרון" – משמע תרי מבל, ולכל
 הפחות עשרון דקאמר בסוף לית! ומשני:
 דסבר כרבי יוסי דאמר, ואף בגמר דבריו
 אדם נתפס, ב"תמורת עולה תמורת שלמים" –
 דמשונית לה דוא דדבורא, אף על גב דמשמע
 תרי דבורי, מדקאמר "תמורת עולה תמורת
 שלמים", ולא קאמר "תמורת עולה ושלמים",
 ולא חשביתן ליה כמלקך, הכי נמי אף על
 גב דמשמע תרי דבורי, משום דאמר "חצי
 עשרון ברישא, מכל מקום חשביתן ליה חד
 דבורא. **והא** תנן גל בלל כטר – פירשתי
 ב"הקומץ רבה" (מנחות י"ג, דיבור המתחיל
 כ"י). **מעשה** בפרדה אחת של בית רבי –
 אידי דאיירי רבי יהודה ראש המדרים על
 ידי קיסר, כדאיתא בפרק "במה מדליקין" (שבת
 לגב), מייתי האי עובדא דרבי יהודה מורינא
 דבי נשיאה, דשמא מינהו קיסר ראש על בית
 נשיא. ובקונטרס פירש: משום דאיירי בשערוך.
 מורינא

60 להביא היא של חצי עשרון ועשרון, ורבי שמעון פוטר, מפני שאין
61 דרך המתנדבים להביא מנחה שאינה מעשרונים שלמים. וכן
62 בשאר האופנים האמורים במשנה, כגון באומר הרי עלי מנחה מן
63 השעורים, מאחר שכוונתו לכל מה שהוציא מפיו, הרי הוא התנדב
64 להביא מנחה מן השעורים, ואין זה כדרך המתנדבים ולפיכך
65 פטור.

משנה

66 המשנה דנה מהו שיעור המנחה שאפשר להביאה בכלי אחד:
67 מתנדב אדם מנחה גדולה של ששים עשרון ומביא את המנחה בכלי
68 אחד. (אם אמר הרי עלי ששים עשרון מביא בכלי אחד), אבל אם
69 אמר הרי עלי ששים ואחד עשרון, אין הוא יכול להביאם בכלי
70 אחד, אלא מביא ששים עשרונים בכלי אחד, ועוד עשרון אחד
71 בכלי אחד. והטעם שאי אפשר להביא הכל בכלי אחד, מפני שכן
72 מצאנו במנחת נסכים הקריבה עם התמידים והמוספים, שהיה
73 הציבור מביא ביום טוב הראשון של חג הסוכות שחל להיות בשבת,
74 שהיה בה ששים ואחד עשרונים, ומכיון שכן הוא השיעור במנחת
75 ציבור, היו ליהודי שהוא פחות מן הציבור אחד – שיביא עשרון אחד
76 פחות מהשיעור שהציבור יכולים להביא, ולכן עד ששים עשרונים
77 יביאם בכלי אחד, אבל יותר מששים, יביא בשני כלים.
78 דעת רבי שמעון שטעם אחד אי אפשר להביא יותר מששים
79 עשרון בכלי אחד. אמר רבי שמעון, וכי אותם ששים ואחד עשרון
80 היו באים בכלי אחד, שנלמד מהם לשיעור מנחה הראויה לבא
81 בכלי אחד, והלא אלו – שלשים ותשע עשרונים היו קרבים למנחת
82 הפרים, ואלו – שמונה עשר עשרונים היו קרבים ללֶבְיָשִׁים, ואינם
83 נכללים זה עם זה – ואי אפשר לבוללם בכלי אחד מפני שמנחת
84 הפרים בליתם עבה, ומנחת הכבשים בליתם רכה, ואם יערב
85 את מנחתם, יבלע השמן של זו בזה, ונמצא מנחת הכבשים סחרה
86 שמן, ומנחת הפרים יתירה שמן, ויפסלו המנחות. אלא בהכרח
87 שהיו בוללים את מנחת הפרים והכבשים כל אחת בכלי נפרד, ואי
88 אפשר ללמוד מכאן שמנחת ציבור היתה נכללת ששים ואחד
89 עשרון בכלי אחד. אלא הטעם שאין מביאים מנחה של ששים
90 ואחד עשרון בכלי אחד, מפני שעד ששים יכולין ליכלל היטב בלוג
91 אחד שמן, אפילו כשהם בכלי אחד, אבל ששים ואחד עשרון אין
92 נכללים היטב, מפני ריבוי הסלת ומיעוט השמן.
93 אמרו לו חכמים לרבי שמעון, וכי ששים נכללין היטב בכלי אחד,
94 וששים ואחד אין נכללין, הלא שניהם מדה מרובה הם ומה טעם
95 לחלק ביניהם. אמר להם רבי שמעון, כל מדות חֲקִמִים בן שנאמרו
96 בצמצום, וכשם שמצאנו לגבי שיעור מקוה שבארבעים סאה מים
97 הוא מוביל, שזוהו שיעור המים שכל גופו של אדם יכול לטבול
98 בהם, ובארבעים סאה חסר קרוב, אינו יכול למבול בהן, אף שחסר
99 רק שיעור מועט ממי המקוה.

גמרא

100 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בטעם הדין שאין להביא מנחה
101 של ששים ואחד עשרון בכלי אחד:
102 שְׂאִיל שְׂאִילָה לְמַעַל מְרִיב יְהוּדָה בַּר אֵילְעָאי – נשאלה שאלה לפני
103 רבי יהודה בר אילעאי, מִיָּן לְאוֹמֵר הָרִי עָלֵי מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים וְאַחַד
104 עֶשְׂרוֹן, שֶׁמִּבֵּיא שְׁשִׁים בְּכָלֵי אֶחָד, וְעֶשְׂרוֹן אֶחָד בְּכָלֵי אֶחָד נוֹסֵף עַל
105 הַכֵּל הַרְאִישׁוֹן. פֶּתַח רַבִּי יְהוּדָה בַּר אֵילְעָאי שֶׁעַל פִּי צִוּוּ מֶלֶךְ רֹמִי
106 הֵיא רֵאשׁ הַמְדַבְּרִים בְּכָל מְקוֹם וְאַמֵּר, שֶׁהִטְעַם שְׂאִין לְהִבְיָא מִנְחָה
107 שֶׁל יוֹתֵר מִשְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן בְּכָלֵי אֶחָד, לִפִּי שְׂכָן מִצִּינֵי צִיבּוֹר מִבֵּיאִין
108 בְּיוֹם טוֹב הַרְאִישׁוֹן שֶׁל חֵג שְׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת שְׁשִׁים וְאַחַד, דִּין לְהִיּוֹד
109 הַמִּבֵּיא מִנְחָת נְדָבָה, שִׁפְחוֹת מִן הַצִּיבּוֹר אֶחָד – שִׁבִּיא עֶשְׂרוֹן אֶחָד
110 פָּחוֹת מִהַצִּבּוֹר. וּלְפִיכָךְ מִבֵּיא שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן בְּכָלֵי אֶחָד, וּשְׁשִׁים
111 וְאַחַד עֶשְׂרוֹן בְּשֵׁנֵי כֵלִים.
112 אָמַר לֹו רַבִּי שְׂמַעוֹן לְרַבִּי יְהוּדָה בַּר אֵילְעָאי, וְהֵלֵא הַמִּנְחוֹת שְׁבֹאוּ

1 אָמַר וְעִירֵי, לֹא שָׁנוּ שֶׁהָאוֹמֵר 'הָרִי עָלֵי מִנְחָה מִן הַשְּׁעוּרִים, חֵיב
2 לְהִבְיָא מִנְחָת חֲטִים, אֵלֶּא דְאָמַר 'הָרִי עָלֵי מִנְחָה מִן הַשְּׁעוּרִים,
3 שֶׁמִּכּוּן שֶׁתְּחִילָה אָמַר 'הָרִי עָלֵי מִנְחָה, אָף שֶׁלְּאַחַר מִכּוּן אָמַר 'מִן
4 הַשְּׁעוּרִים, חֵיב מִנְחָת חֲטִים כְּפִי תְּחִילַת דְּבַרְיוֹ, אֲכָל לֹא אָמַר
5 מִנְחָה אֵלֶּא אָמַר 'הָרִי עָלֵי מִן הַשְּׁעוּרִים, לֹא – אֵין הוּא חֵיב מִנְחָה
6 כָּלָל, מִשּׁוּם שְׁכוּוְנָתוֹ הִיתָה לְהִבְיָא מִנְחָה מִשְּׁעוּרִים, וּמִכּוּן שְׂאִין
7 מִנְחָה כּוֹז, אֵינוֹ חֵיב כָּלּוּם.

8 רבא מקשה על דברי זעירי: יְתִיב [ו-ישבו] רַב נַחְמָן וְקָאָמַר לְהָ לְהָא
9 שְׂמַעְתָּא – ואמר לשמועה זו, אֵיתִיבִיה רַבָּא קָרִיב נַחְמָן, שְׁנִינוּ
10 בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ, קָמְתָּ, יְבִיא סוּלַת. [מאי] לֹא דִלָּא אָמַר מִנְחָה – האם
11 אין מדובר באופן שלא אמר 'הרי עלי מנחה מן הקמח, אלא אמר
12 'הרי עלי קמח, ואף על פי כן חייב להביא מהסולת, ושלא כדברי
13 זעירי. מתרץ רב נחמן: לֹא – אין מדובר באופן זה, אלא דְאָמַר 'הָרִי
14 עָלֵי מִנְחָה מִקְמַח, שאפשר לחלק את דיבורו ולומר שהעיקר הוא
15 כפי שאמר בתחילה 'הרי עלי מנחה, ולכך חייב במנחת סלת.
16 עוד הקשה רבא: שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵיתֵנוּ, בְּלֹא שְׂכָן וְלְבוּנָה, יְבִיא שְׂכָן
17 וְלְבוּנָה. [מאי] לֹא דִלָּא אָמַר מִנְחָה – שלא אמר 'הרי עלי מנחה בלא
18 שמן ולבונה, אלא רק 'הרי עלי בלא שמן ולבונה, ואף על פי כן
19 חייב להביא מנחה כדניה. ושלא כדברי זעירי. מתרץ רב נחמן: לֹא
20 – אין מדובר באופן זה, אלא דְאָמַר 'הָרִי עָלֵי מִנְחָה בְּלֹא שְׂכָן
21 וְלְבוּנָה, שאפשר לחלק את דיבורו ולומר שהעיקר הוא כפי
22 שאמר בתחילה 'הרי עלי מנחה, ולכך חייב להביא מנחה עם שמן
23 ולבונה.

24 עוד הקשה רבא: שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵיתֵנוּ, 'חֲצִי עֶשְׂרוֹן, יְבִיא עֶשְׂרוֹן שְׁלֹם.
25 [מאי] לֹא דִלָּא אָמַר מִנְחָה, אלא אמר רק 'הרי עלי חצי עשרון, ואף
26 על פי כן חייב להביא מנחה כדניה. מתרץ רב נחמן: לֹא – אין
27 מדובר באופן זה, אלא דְאָמַר 'הָרִי עָלֵי מִנְחָה חֲצִי עֶשְׂרוֹן, שאפשר
28 לחלק את דיבורו ולומר שהעיקר הוא כפי שאמר בתחילה, וחייב
29 להביא מנחה מעשרון שלם.

30 הגמרא מקשה על תירוצו זה: אֵי הָבִי – אם כך שהמשנה עוסקת
31 באומר 'הרי עלי מנחה חצי עשרון, אֵימָא סִיפָא – אמור ובאר את
32 הסיפא, ששנינו בה 'עֶשְׂרוֹן וּמִחְצָתָה, יְבִיא שְׁנֵינִים, ולפי דבריך מדובר
33 באופן שאמר 'הרי עלי מנחה של עשרון ומחצה, ומדוע חייב
34 להביא שנים, הלא בין דְאָמַר 'הָרִי עָלֵי מִנְחָה, אֵיתִיב לִיה בְּעֶשְׂרוֹן
35 – מתחייב בעשרון אחד, כשיעור סתם מנחה, כִּי אָמַר – וכאשר
36 הוסיף ואמר 'חֲצִי עֶשְׂרוֹן, לֹא בָלוּם קָאָמַר הוּא – הרי לא אמר כלום,
37 שהרי לא אמר פעם נוספת 'מִנְחָה, ומה שאמר חצי עשרון על
38 מחייב להביא מנחה נוספת, ודי שיביא עשרון אחד בלבד.
39 מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיבָא – לא הוצרכה המשנה לומר זאת אלא
40 באופן דְאָמַר 'הָרִי עָלֵי מִנְחָה חֲצִי עֶשְׂרוֹן וְעֶשְׂרוֹן, שנמצא שאמר
41 שלשה דברים, 'מִנְחָה' 'חֲצִי עֶשְׂרוֹן' וְעֶשְׂרוֹן, ולכך חייב להביא
42 שתי עשרונות, דְבִין דְּבַתְּחִילָה אָמַר 'מִנְחָה, אֵיתִיב לִיה בְּעֶשְׂרוֹן –
43 התחייב בעשרון שלם, כִּי אָמַר לְאַחַר מִכּוּן 'חֲצִי עֶשְׂרוֹן, וְלֹא בָלוּם
44 קָאָמַר – אין מתחייב בדבריו כלום, כִּי הָרִי אָמַר – וכששוב חזר
45 ואמר עֶשְׂרוֹן, מִיָּתִי עֶשְׂרוֹן אֶתְרֵינָא – יביא עשרון נוסף, ונמצא
46 שחייב מנחה של שני עשרונים.

47 מקשה הגמרא: לְדַבְרֵי זַעִירֵי שאף לדעת תנא קמא הנודר להביא
48 מנחה שאינה ראויה להקרבה, אינו חייב להביאה אלא אם הזכיר
49 בנדרו תיבת 'מִנְחָה, אֵי הָבִי – אם כך, מה ששנינו שבכל המקרים
50 שהובאו במשנה, רַבִּי שְׂמַעוֹן פּוֹטֵר מִלְּהִבְיָא מִנְחָה, מפני שלא
51 התנדב בדרך המתנדבים, אֵמָא – מדוע אין חייב להביא מנחה
52 כדניה, הלא אנו תופסים את תחילת דבריו כעיקר, ובהם הזכיר
53 'הרי עלי מנחה'.

54 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, רַבִּי שְׂמַעוֹן שֶׁפֶטֶר מִמִּנְחָה, בְּשִׁפְטֵי רַבִּי
55 יוֹסִי אָמְרָה – אמר דבריו לפי שיטת רבי יוסי דְאָמַר, [אף] בְּגִמְרָה
56 דְבְּרֵיו אָדָם מְתָפִים – שכוונתו להתחייב כפי שמשמע מכל דיבורו.
57 כלומר, שאין העיקר כפי מה שאמר בתחילת דבריו, ולא כסופם,
58 אלא מחייבים אותו כפי מה שמשמע מכל דיבורו. וכשאומר 'הרי
59 עלי מנחה חצי עשרון ועשרון, הרי פירש שהמנחה שהוא רוצה

למותר קנין - שהפריש מעות לקנות בהם קן של תורים או בני
 יונה והדולו. והששי היה למותר מנחת חובתא - חוטא עני שהפריש
 מעות למנחתו ונתרו בידו מהמעות, ובכל מותר מעות אלו היו
 קונים קרבנות לנדבת ציבור, להקריבם על המזבח בשעה שלא היו
 קרבנות קרבים עליו, והיו קונים במעות אלו עולות, הבשר לשם
 והערות לכהנים. ואם איתא - ואם הדין הוא שהמתנדב חמשה
 לוגים, ארבעה מהם קרבים והחמישי יהיה לנדבה, ליתקון שופר
 אחריתא כנגד מותר נסכים - יתקנו שופר נוסף בשביל מותר
 הנסכים, ומכך שלא תקנו כן, יש להוכיח שיש קבע לנסכים והנודר
 חמשה לוגים אין יכול להקריבם עד שיביא לוג נוסף וישלים
 שיעור ששה לוגים.

הגמרא דוחה את הראיה: אין להוכיח שיש קבע לנסכים מכך
 שלא תקנו שופר למותר נסכים, כי הנה לנדבת צבור אולי - אלו
 המותרות שתקנו עבורם שופרות, הולכים לנדבת ציבור, ותקנו
 שופרות להניח אותם בהם עד שיהיה המזבח בטל, אבל הני שכתתי
 - נסכים מצויים ומקריבים אותם בכל יום, ואף אם נאמר שאין
 קבע לנסכים, ונשאר לו לוג אחד, אפשר למצטרף דמר דמר בהדי
 הדדי וקרבי - יכול לצרף את הלוג הזה, ביחד עם נסכי קרבנות
 אחרים, עד שיהיו נסכים כשיעור הראוי לפר או לכבש, ויקריבם
 יחד. ומפני שמיד יכול לתקן את הלוג המיותר, אין צריך לתקן
 שופר מיוחד בשביל מותר זה.

רבא מביא ראייה אחרת לפשוט את הספק: אמר רבא, תא שמע
 שנינו בברייתא, 'אורח' - הפסוק שנאמר בפרשת נסכים (במדבר טו
 ג) 'כל האורח יעשה ככה את אלה להקריב אשה ריח ניחח לה',
 מלמד שמתנדבין נסכים - שאפשר להתנדב נסכים אף בלי קרבן,
 וכמה שיעורם, שלשת לוגין, ומנין שאם רצה להוסיף ולהביא יותר
 משלשה לוגים, יוסיף, תלמוד לומר (שם כח יד) 'חצי ההין יהיה לפר',
 לרבות נסכים של יותר משלשה לוגים. יכול יפחות ויביא פחות
 משלשה לוגים, תלמוד לומר (שם טו ג) 'כל האורח יעשה ככה את
 אלה, והוא לשון עיכוב, שאין מביא פחות משלשה לוגים.

מבררת הגמרא: מאי יוסיף - מהו השיעור ששינוו בברייתא
 שרשאי להוסיף על שלשה לוגים, אילימא - אם נאמר ארבעה,
 וששה - או ששה לוגים, הלא אין צריך לשנות דין זה בברייתא, כי
 מאי שנא שלשה דהווי ללבש ארבעה וששה נמי הווי לאילי ופר - כשם
 ששלשה ראויים להביאם בפני עצמם מפני שזה שיעור הנסכים
 הראוי לכבש, כך גם ארבעה וששה ראוי להביאם בפני עצמם כיון
 שראויים הם אילי לא לפר. אלא לאו משקלה - אלא ודאי שלמדנו
 שאפשר להביא גם חמשה לוגים, וששע דלא הווי כלל - אין ראויים כלל
 ויכול להביא חמשה לוגים ולהקריב מהם ארבעה, והחמישי יהיה
 לנדבה. מסיקה הגמרא שמע מינה - אכן יש להוכיח כן.

רב אשי מקשה על דין זה: אמר רב אשי והא אגן לא הני הכי -
 והרי במשנתנו לא שינו כן, אלא 'אין מתנדבין לוג שנים והמשה'
 קתני, ויש ללמוד מכך ששנים וחמשה לוג נשנו יחד, שהמשה
 דמניא דשנים - שאין מתנדבים חמשה לוגים בדומה לכך שאין
 מתנדבים שני לוגים, מה שנים דלא הווי כלל - אין ראויים כלל
 להקריבה, אף המשה נמי דלא הווי כלל, וקשה היאך למדנו שרשאי
 להביא חמשה לוגים ויקריב מהם ארבעה והחמישי יהיה לנדבה.
 מתרצת הגמרא: מדי איריא - וכי ראייה זו, אלא הא פדאיתא והא
 בדאיתא - זה כמו שהוא וזה כמו שהוא, שני לוג אין מתנדבים
 כלל, אבל חמשה לוג, אף שאין מפריש כן לכתחילה, אם הפרישם
 מקריב ארבע לוג בפני עצמם, והחמישי יהיה לנדבה.

הגמרא מסתפקת בדין 'יש קבע לנסכים':
 אמר אביי אם תמצא לומר שאין קבע לנסכים, הא אין קבע לנסכים,
 ומשני לוגים ומעלה רשאי להביא כמה לוגים שירצה, אבל אם
 תמצא לומר יש קבע לנסכים, עד עשרה פשיטא לי שאם מביא לוג
 או שנים או חמשה, שאינם קרבים עד שישלימם לשיעור הראוי
 להקריבם בפני עצמם. אבל אם התנדב אחר עשר לוג,

וההוא נקרא, כלומר, רב ביבי אמר כך על עצמו, על פלטר סמיך -
 סומך על הנחתום, ולפיכך אין דעתו מיושבת עליו ואינו יכול
 לתרץ את הקושיא שהקשו לו.

הגמרא דנה האם למסקנא דם נבילות טמא: מאי הוי גלה - מהי
 הכרעת ההלכה בשאלה זו. אמר רב יוסף, רבי יהודה מוירינא דבי
 נשיאה הוה - רבי יהודה היה מורה ההוראה של בית רבי, ואורי
 ליה בשמעתיה - והוא הורה להם כדבריו, שבית הלל מטמאים דם
 נבילות. דתנו, רבי יהודה אומר ששה דברים מקולי בית שמאי
 ומחומרי בית הלל. ואחד משה דברים אלו, הוא דין דם נבילות,
 שבית שמאי מטהריה, ובית הלל מטמאין. אמר רבי יוסי רבי יהודה,
 אף בשמטא בית הלל, לא מטמא אלא ברביעית דם נבילות, הואיל
 ויכול לקושי לעמוד על פות, ושיעור טומאת בשר נבילה היא
 בכזית.

משנה

המשנה מבארת מהו שיעור היין הראוי לנדבה: אין מתנדבין יין
 לנסכים בשיעור לוג אחד או שנים, וכן אין מתנדבים המשנה לוגים
 יין, שלא מצאנו מנחת נסכים בשיעור זה, אבל מתנדבין שלשה
 לוגים יין כשיעור נסכי כבש, וארבעה כשיעור נסכי איל, וששה
 כשיעור נסכי פר, וכן מתנדבים מששה לוגים ולמעלה, שהמתנדב
 שבעה לוגים, שלשה מהם ראויים לכבש וארבעה ראויים לאיל,
 וכשמתנדב משנה לוגים ראויים הם לשני אילים, ותשעה ראויים
 הם לפר וכבש, ועשרה ראויים לפר ואיל, ואחד עשר לשני אילים
 וכבש, וכן כמה שירבה מספר הלוגים ראויים הם לכמה קרבנות
 בצירוף.

גמרא

הגמרא מסתפקת האם המתנדב כמה לוגים לנסכים צריך
 להקריבם כאחד: איבעיא להו, האם כשאמר 'הרי עלי כך וכך
 לוגים לנסכים', יש קבע לנסכים - נקבעו כולם כנדבה אחת, ואין
 יכול להקריבם אלא ביחד, או אין קבע לנסכים, ויכול להקריב
 שיעור הראוי להקריבה, בפני עצמו, אף שאין מקריב את כל נדבתו
 יחד.

שואלת הגמרא: היכי דמי - מה הנפקא מינה להלכה בספק זה.
 משיבה הגמרא: פגו דאיתיה המשנה לוגים, אי אפרת שהדין הוא
 שאין קבע לנסכים, משהו ומקריב ארבעה מיניהו - יכול הוא
 למשוך ארבעה לוג מתוך החמשה ולהקריבם בפני עצמם, מפני
 דהווי לאיל - שראויים הם לנסכי איל, ואדרב - והאחר, הלוג
 החמישי, הווי נדבה - יהיה לנדבת ציבור, על ידי שימכר ודמיו יפלו
 לשופרות, שמהכסף הנתון בהם היו קונים עולת קיץ המזבח. ואי
 אפרת יש קבע לנסכים, עד דממלי להו לא קרבי - עד שיביא לוג
 נוסף וימלא וישלים את שיעורם לששה לוגים כשיעור נסכי פר,
 אין הם קרבים. מאי - מה הדין בספק זה.

אביי מביא ראייה לפשוט את הספק: אמר אביי, תא שמע שנינו
 במשנה (שקלים פ"ו מה) שהיו שלשה עשר שופרות במקדש, ומתוכם
 היו ששה שופרות לנדבה - למעות שקונים מהם עולות לקיץ
 המזבח. ואמרין בגמרא (להלן קח) כנגד מי נתקנו ששה שופרות
 אלו, אחד מהם כנגד מותר המטא - שהפריש מעות לקנות בהם
 קרבן חטאת, והוזלו הכבשים, וקנה חטאתו בזול, ונשאר בידו
 מעות שהפריש לחטאת, ונתנם בשופר זה, ושני היו ותננים בו
 מותר אשמות - שאם הפריש מעות לאשם גילות או לאשם
 מעילות, והוזלו האילים ונשאר בידו מעות, מניחם בשופר זה,
 ושלישי היה למותר אשם נזיר - מעות שהפריש הנזיר לקנות בהם
 כבש לאשם והוזלו הכבשים. ורביעי היה למותר אשם מצורע -
 שהפריש המצורע מעות לקנות כבש לאשם והוזלו, והחמישי היה

מנחות. פרק שנים עשר – המנחות והנסכים דף קד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רלא רש"י

1 והוא נברא – ארדייה קאמר, דהא אפלטר סמכינא, ואין דעתי מיושב להשיב
2 לו. מאי הוי עלה – דהאי שיעורא? רבי יהודה בר אילעאי מורינא רבי
3 נשיאה הוה – והיה להם לבית רבי מורה הוראות, ועל פיו היו עושין כל
4 דבריהם, והוא צוה להם לשערה. כשמעמא ירדיה – דאמר: בית הלל מטמאין

1 והוא נברא על פלטר סמכי. מאי הוי עלה? אמר
2 רב יוסף: רבי יהודה מורינא דבי נשיאה הוה, ואורי
3 ליה כשמעמיה. דתנן, רבי יהודה אומר: ששה דברים
4 מקולי בית שמאי ומוחמרי בית הלל, דם גבילות
5 – בית שמאי מטהרין, ובית הלל מומאין. אמר
6 רבי יוסי ברבי יהודה: אף כשטמא בית הלל, לא
7 ממוא אלא ברביעית, הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על
8 פיות. משנה אין מתנדבין לוג שנים והמשה, אבל
9 מתנדבין שלשה וארבעה וששה, ומששה ולמעלה.
10 גמרא איבעיא להו: יש קבע לנסכים או אין קבע
11 לנסכים? היכי דמי? פגון דאייתי המשה. אי אמרת
12 אין קבע לנסכים – מושד ומקריב ארבעה מינייהו
13 דהוי לאיל, ואידך הוי נדרבה. ואי אמרת יש קבע
14 לנסכים – עד דממלי להו לא קריב. מאי? אמר
15 אביי, תא שמע: ששה לנדרבה, ואמרינן: פגנד מי?
16 פגנד מותר המאה, ומותר אשמות, ומותר אשם
17 נזיר, ומותר אשם מצורע, ומותר קיני, ומותר מנחת
18 חומא. ואם איתא, ליתקין שופר אחרניא פגנד מותר
19 נסכים! – הך לנדרבת צבור אזלי, הני שכיחי, אפשר
20 דמצטרפי דמר ודמר בהדי הדדי וקרבי. אמר רבא, תא
21 שמע: "אורח" – מלמד שמתנדבין נסכים, וכמה? –
22 שלשת לוגין. ומגזין שאם רצה להוסיף ויסיף? תלמוד
23 לומר "יהיה". וכול פחות? תלמוד לומר "ככה". מאי
24 יוסיף? אילימא ארבעה וששה, מאי שנא שלשה?
25 – דהוה לפכש, ארבעה וששה נמי הוה לאיל ופר!
26 אלא לאו המשה, ושמע מינה: אין קבע לנסכים,
27 שמע מינה. אמר רב אשי, והא אנן לא תנן הכי:
28 אין מתנדבין לוג שנים והמשה. קתני המשה דוקימא
29 דשנים, מה שנים – דלא חזו כלל, אף המשה נמי
30 – דלא חזו כלל! – מדי אוריאי? הא פדאיתא והא
31 פדאיתא. אמר אביי: אם תמצא לומר, אין קבע
32 לנסכים – הא אין קבע לנסכים, אם תמצא לומר
33 יש קבע לנסכים – עד עשרה פשיטא לי, אחד עשר
מביעאי

1 הדמות נברא – ארדייה קאמר, דהא אפלטר סמכינא, ואין דעתי מיושב להשיב
2 לו. מאי הוי עלה – דהאי שיעורא? רבי יהודה בר אילעאי מורינא רבי
3 נשיאה הוה – והיה להם לבית רבי מורה הוראות, ועל פיו היו עושין כל
4 דבריהם, והוא צוה להם לשערה. כשמעמא ירדיה – דאמר: בית הלל מטמאין
5 בדם גבילות. ששה דברים – במסכת עדיות
6 קא חשיב להו. על כוונת – ושער טומאת
7 גבילה – בכזית. משנה אין מתנדבין לוג
8 – אין לנסכים, שלא מצינו מנחת נסכים של לוג
9 ולא שנים ולא חמשה. אבל מתנדבין שלשה –
10 דהוה לבכש, וארבעה – לאיל, דהייא "שלישית
11 ההין", וששה – דהוה לפר. ומששה ולמעלה:
12 דשבע – חזו שלשה מינייהו לכבש, וארבעה –
13 לאיל, וששנה – חזו לשני אילים. תשעה – חזו
14 לפר וכבש. עשרה – חזו לפר ואיל. אחד עשר
15 – חזו לשני אילים וכבש, וכך לעולם. גמרא
16 יש קבע לנסכים – אמר "הרי עלי כך וכך לוגין"
17 – מי הוי קבע, דאין יכול להקריבם אלא הכל
18 ביחד, דהוה קריב בקרבן אחד. או אין קבע, ויכול
19 להקריבם (מהו) דהוה באפי נפשיה? היכי דמי
20 – למאן נפקא מינה ואידך הוי נדרבה – נדרבת
21 ציבור, וימכר, ויפלו דמיו לשופרות. או קריב
22 הוא עצמו, ויצטרף עם השני לוגין אחרים וקריב
23 לנסכי תמיד, דהוה נמי לציבור. ואי אמרת יש
24 קבע עד דממלא להו – ויבאי לוג הששי, כי
25 היכי דליתיהו לפר – לא קריב, דהא אין יכול
26 להקריב בפני עצמו. ששה לנדרבה – גבי שלשה
27 עשר שופרות שהיו במקדש קאי. דשלשה עשר
28 שופרות הוו, כשבעה מהם היו נותנין הנך מעות,
29 דמפרש במסכת יומא (נהב), ובמסכת שקלים
30 (טב), תקלין חרותין, ועתיקין קינין, וחזלי עולה.
31 עצים ולבונה והובנה הכפרות. וששה מהם היו
32 לנדרבה – ליתן בהן מעות ההולכות לנדרבת
33 צבור. ואמרינן – לקמן בפרק בתרא (קב),
34 כנגד מי כנגד מותר המאה – כגון הפרש
35 מעות לחטאת, והוולו הכבשים, ונתורתו לו
36 מעות. ואחד למותר אשם – סתם, כגון גזלות
37 ומעילות. ואחד למותר אשם נזיר – דאורו
38 מותר לא היה מעורב עם מותר אשם סתם, לפי
39 שזה לפר חה להחזירו ביקן, ואחד למותר אשם
40 מצורע – דלא רמז להנך, שאב להחזירו ממנו.
41 ואינך מפרש בפרק בתרא (מנחות קוב), וכל
42 הנך מותרות אולי לנדרבת צבור, כשהמזבח בטל
43 לוקחין באותם מעות עלות: הבשר – לשם,
44 וערות – לכהנים. דהוה מדרשו של יהודיע,
45 במסכת תמורה (גבג), ואם איתא – דהביאי
46 חמשה לוגין – לקמן ארבע מהם, ואחד יהא
47 נדרבה. ליתקין לו שופר – להפיל בו הדמים.
48 הנך – מותרות לנדרבת ציבור אולי. הנך –
49 נסכים למה להו שופר? הואיל ושכיח כל יומא,
50 אפשר דמצטרפי דמר ודמר – אם נדר חמשה – וקריב ארבעה ויניח לוג הנשאר,
51 ויצטרף עם מותר נסכים אחרים, עד שיהו ארבעה או שלשה. אורח – גבי נסכים
52 כתיב "כל הארוח יעשה כבה את אלהי", וקרא יתירא הוא – דהא לעיל מינה כתיבי
53 כל דין נסכים. במלמד שמתנדבין נסכים בלא קרבן, ובמה? שלשת לוגין, דבציור מהכי – לא חזו למידי. יהיה – "חצי ההין יהיה לפר" – משמע דמנחה דהויא אחריתי.
54 לישנא אחרת: בפרשת נסכים כתיב "ככם כגר יהיה". ככה – עיבובא. אילימא ארבעה וששה – פשיטא מי צריך קראי לרבויה? מאי שנא שלש – דפשיטא לן
55 דהוה לכבש כו. אלא לאו – מידי דלא חזו ליה אתי לרבויה, ולמשמע דמתנדבין, וקריבו ארבעה, והחמישי יהא מותר. מה שנים לא חזו כלל – דליכא למימה:
56 משך חדא מינייהו, ומקריב לה. הא כדאיתא – שנים – אין מתנדבין לגמרי, חמשה – לכתחילה הוא דלא, שאין מפורשין תחילה למותרו, אבל ידעבו – מקריב
57 ארבע, וחמישי יהא מותר לנדרבה. הא אין קבע לנסכים – וכמה דבעי משנים ולמעלה – מייתי. וכי מייתי חמשה – מקריב ארבעה מינייהו, ואידך מותר. וכל מה
58 דבעי מייתי, ומאי דהוי – מקריב, ואידך מותר לנדרבה. והכא ליכא למיבעי ולא מידי. עד עשרה פשיטא לי – דלוג ושנים חמשה – לגמרי ולא קריבין עד דממלי
59 להו. שלש – לכבש חזו, וארבעה – לאיל, וששה – לפר, ושבעה – לכבש ואיל, ששנה – לשני אילים, תשעה – לפר וכבש, עשרה – לפר ואיל. אחד עשר

רלב מנחות. פרק שנים עשר – המנחות והנסכים דף קד עמוד ב – מתוך מהדרות "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

1 מזה נשתנית שנאמר בה נפש – דאי משום דאין באה בשותפות – הוה ליה למיכתב "איש
2 או לשון אחר, דמשמע יחיד דוקא. **חמשה** מיני טיגון – לא היה משגן מנחת סולת
3 מאפה תנור, אלא מנחת מחבת ומחדשת לחודייה, אלא קרא "טיגון" מה שיש בכולו שמן.

4 הדרן עלך המנחות והנסכים

5 **הרי** עלי מנחה יביא איזו שירצה – פירושו: 1
6 ממשות מנחות, אבל במנחת נסכים – לא 2
7 איכות. אף על גב דמתנדב אדם מנחת נסכים בכל 3
8 יום, דסתמא דעתו אמנחות המפורשות והגילות 4
9 לכא בפני עצמן, ולא בגלל זבת. 5
10 **מנחה** מין המנחה – פירושו: או אמר "מין" 6
11 המנחה". 7
12 סימנא

1 **מיבעיא** לי, מאי? **גברא** לשני פרים קא **מכויין**,
2 **ועד** דממלי להו לא קרבי, או דלמא לשני אילים
3 **וכפש** אחד קמכויין, הרי מחד מינא וחד מחד
4 **מינא אמרינן** או לא, מאי? תיקו. **משנה** מתנדבין
5 **יין ואין** מתנדבין שמן, דברי רבי עקיבא. רבי
6 **טרפון** אומר: מתנדבין שמן. אמר רבי טרפון: מה
7 **מצינו** ביין שהוא בא חובה וכן גרבה, אף שמן
8 **שהוא** בא חובה בא גרבה. אמר לו רבי עקיבא: לא, אם אמרת ביין שפן קרב
9 **עם** חובתו בפני עצמו, תאמר בשמן שאינו קרב עם חובתו בפני עצמו? אין שנים
10 **מתנדבין** עשרון אחד, אבל מתנדבין עולה ושלמים, ועוף אפילו פרדה אחת. **גמרא**
11 **אמר** רבא, מדברי שניהם נלמד: מתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום. – פשיטא!
12 – מהו דתימא: מנחת גרבה גלי בה רחמנא, הני חמשה מנחות – אין, טפי –
13 **לא**, קא משמע לן: הני מיילי – בסתמא, אבל היכא דפריש – פריש. "אין שנים
14 **מתנדבין**". מאי טעמא? אילימא משום דכתיב "תקריב" – עולה נמי היא פתיב "תקריב!"
15 **אלא** עולה מאי טעמא? דכתיב "לעלתיהם" – מנחה נמי היא פתיב "למנחותיהם!"
16 – אלא משום דכתיב בה "נפש". תניא נמי הכי, רבי אומר: "אשר יקריב קרבנו
17 **לכל** נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה" – הכל באין בשותפות, לא סילק
18 **הפתוב** אלא מנחה, שנאמר "נפש". אמר רבי יצחק: מפני מה נשתנית מנחה,
19 **שנאמר** בה "נפש"? אמר הקדוש ברוך הוא: מי דרפו להביא מנחה? עני, מעלה
20 **אני** עליו כפאילו הקריב נפשו לפני. אמר רבי יצחק: מה נשתנית מנחה שנאמר
21 **בה** חמשה מיני טיגון הללו? משל למלך בשר ודם שעשה לו אוהבו סעודה,
22 **יודע** בו שהוא עני, אמר לו: עשה לי מן חמשה מיני טיגון, כדי שאהנה ממך.

23 הדרן עלך המנחות והנסכים

24 **הרי** עלי עשרון – יביא אחד. "עשרונות" – יביא שנים. "פירשתי ואני יודע מה פירשתי"
25 – יביא ששים עשרון. "הרי עלי מנחה" – יביא איזו שירצה. רבי יהודה אומר:
26 יביא מנחת הסולת, שהיא מיוחדת שבמנחות. "מנחה" או "מין המנחה" – יביא אחת.
27 "מנחות" או "מין מנחות" – יביא שתיים. "פירשתי ואני יודע איזה מהן פירשתי" – יביא
28 חמשתן. "פירשתי מנחה של עשרונים, ואני יודע כמה פירשתי" – יביא ששים עשרון. רבי
29 אומר: יביא מנחות של עשרונות מאחד ועד ששים. **גמרא** – פשיטא! – "עשרונות" –
30 יביא שתיים, איצטריכא ליה. – הא נמי פשיטא! – מיעוט עשרונות שתיים איצטריכא ליה.
31 "פירשתי ואני יודע מה פירשתי" – יביא ששים עשרון". מאן תנא? אמר חזקיה: דלא קרבי,
32 דאי רבי, האמר: יביא מנחות של עשרונות מאחד ועד ששים. ורבי יוחנן אמר: אפילו
33 תימא רבי, באומר "פירשתי עשרונות אבל לא קבעתיים בכלי", דמיייתי שיתין עשרונות
34 בשיתין מאני. "הרי עלי מנחה יביא איזה שירצה" (וכו.). תנא: הואיל ופתח בו הפתוב
35 תחלה. – אלא מעתה, האומר "הרי עלי עולה" – יביא בן בקר, הואיל ופתח בו הפתוב

תחלה

1 מיבעיא לי מאי גברא לשני פרים איבין ועד דממלי להו – לשנים עשר לוגין –
2 לא קרבי, דהא יש קבע לנסכים. ולא אמרינן: ליקרבו שמנה לוגין – לשני אילים,
3 ושלשה לוגין – לכבש אחד. או דלמא: למנחה הראיה, לשני אילים וכבש, איבין.
4 הכי גרסינן: תרי מחד מינא וחד מחד מינא אמרינן או לא – כלומר, מי הוי אורחא
5 לאינובידו או לא? **משנה** מתנדבין יין –
6 בלא שמן וסלת, ומנסכו לשתין בפני עצמו.
7 ואין מתנדבין שמן בלא סלת ויין. **מתנדבין**
8 שמן – וקוצמו, ומקטירי הקומץ, ושיריו נאכלין.
9 מה מצינו בו? – דאמרן לעיל: "אורח" – מלמד
10 שמתנדבין נסכין. ורבי עקיבא מוקי לה בייק,
11 (כדחיינו) כדקתני: מתנדבין יין ולא שמן. אף
12 שמן שהוא בא חובה – במנחת נסכים, בא
13 נדבה בפני עצמו. עם חובתו בפני עצמו –
14 אף על פי שהוא בא חובה עם המנחה – אינו
15 מעורב במנחה. תאמר בשמן בו, וכיון דלא
16 אשבחן ליה דליתו בכלי בפני עצמו. השתא
17 נמי לא לית. אפילו פירד – אפילו גזול אחד
18 מתנדבין. **גמרא** מדברי שניהם נלמד מתנדב
19 אדם מנחת נסכים – סלת שמן ויין בלא קרבן,
20 בכל יום. דע כן לא פליגי אלא בפני עצמו,
21 אבל במעורב עם המנחה – לא פליגי. חמשה
22 מנחות – סלת, ומחבת, ומחדשת, וחלות,
23 ורקיקין. אבל רבוביה לא חשיב. דאינה באה
24 נדבה אלא בתודה עם חובתו ולא מנחה היא.
25 קא משמע לן – הא דהני חשיב ותו לא – היכא
26 דאמר "מנחה" סתם יביא אחת מחמש הללו.
27 אבל היכא דפריש – לנסכים פריש. מאי טעמא
28 – אין שנים מתנדבין עשרון תקריב – לשון
29 יחיד. עולותיהם – לשון רבים. עני – דרכו
30 להביא מנחה, שאין לו בהמות. חמשה מיני
31 טיגון – סלת, מחבת, ומחדשת, וחלות, ורקיקין
32 דמנחת מאפה. כל מידי דאית ביה שמן – קרי
33 "טיגון". שאנה ממך – כלומר, שתקבל לפני
34 בך.

35 הדרן עלך המנחות והנסכים

36 **משנה** הרי עלי עשרון, פירשתי – כמה
37 עשרונים אביא. ואני יודע מה פירשתי יביא
38 ששים עשרונים – דאי בציר מהכני נדר – לא
39 איכפת ליה. דמתני ואמר: כמה שנדרתי – יהיו
40 לנדרי, והשאר – היא נדבה. ובטפי ליכא
41 לספקי, דאין מנחה יהודית יתירה על ששים
42 עשרונים. הרי עלי מנחה – סתם. יביא איזו
43 שירצה – מחמשה מנחות. מיוחדות – מפרש
44 בגמרא. מין המנחה – כלומר, "הרי עלי מנחה",
45 או שאמר "הרי עלי מין המנחה" – יביא אחת.
46 מנחות – "עלי" או שאמר "מין מנחות עלי" –
47 יביא שתי מנחות ממין אחד. פירשתי – אחת
48 מן המנחות שכתובים בפרשה ואני יודע אי זה
49 מוקן פירשתי בו. פירשתי מנחה – בכלי אחד
50 של עשרונים. ואני יודע כמה – עשרונים
51 קבעתי בה. יביא ששים עשרון – דבטפי מהכי
52 ליכא לספקי, ואי בציר נדר – לא איכפת לן. דמתני ואמר: כמה שפירשתי – היא לנדרי, והשאר – היא לנדבה. רבי אומר – כיון דאמר "מנחה" – משמע חדא, אלמא בכלי אחד
53 קבעה. ואם יביא ששים בכלי אחד – שמא בציר מהכי נדר, והוא מנחה יתירה. ואית ליה לרבי קביעותא דמנא – מילתא. הלכך יביא ששים מנחות מאחד ועד ששים: חדא של
54 עשרון, חדא של שתיים, חדא של שלש, חדא של ארבע, וכן עד ששים – דהוא חדא ממנייהו נדר, ואיך – נדבה. **גמרא** אבל לא קבעתיים בכלי אחד – הלכך, יביא ששים
55 עשרונות בששים כלים, כל אחד ואחד בפני עצמו. והא דקאמר "יביא מנחות של עשרונות מאחד ועד ששים" – היינו היכא דקבעה בכלי אחד – דלא מצי לאיתויי בכלי אחד,
56 לא בציר מהכי ולא טפי מהכי. הלכך יביא מנחות של עשרונים מאחד ועד ששים, דודאי חדא ממנייהו נדר. תנא – מה טעם יביא מנחת סלת? לפי שפתח בה הכתוב תחלה.
מן

56 הוציא הכתוב מכלל זה, אלא מנחה שאינה באה בשותפות מפני
 57 שנתאמר בה 'נפש'.
 58 הגמרא מביאה דרשות אמוראים במעלת המקריב מנחה.
 59 אמר רבי יצחק מפני מה נשתנית מנחה משאר קרבנות נדבה,
 60 שנתאמר בה 'נפש', אמר הקדוש ברוך הוא מי דרבוי להביא מנחה, עני
 61 שאין לו בהמות ומביא מנחה מהחטים, ולפי שעני הוא וטרח
 62 להביאה, מעלה אני עליו פאילו הקריב נפשו לפני. אמר רבי יצחק
 63 מה נשתנית מנחה שנתאמר בה 'נפש' מיני טיגון הללו – שנאמר בה
 64 חמשה מינים שבכולם יש שמן, משל למלך בשד ודם ששעה לו
 65 אוהבו סעודה ויודע בו שהוא עני – והמלך יודע שאוהבו עני, אמר
 66 לו עשה לי מן חמשה מיני טיגון לסעודתי, כדי שאהנה ממך – שעל
 67 ידיהם תודיה ראוי להתקבל לפני, כך גם קרבן מנחה שהעני מביאו
 68 חביב הוא לפני המקום ונתן בו אופנים שונים להבאתו.

69 הדרן עלך המנחות והנסכים

70 פרק שלשה עשר – הרי עלי עשרון

71 **משנה**
 72 המשנה מבארת דיני הנודר להביא מנחה סתם בלא לפרט מנין
 73 העשרונים או סוג המנחה, או ששכח מה פירט: אמר רבי עלי
 74 עשרון סולת למנחה, יביא עשרון אחר. ואם אמר הרי עלי
 75 עשרונות, יביא שנים, שכיון שנדר בלשון רבים מיעוט שנים. ואם
 76 אמר, בשעה שנדרתי פירשתי מנין העשרונים, ואינו יודע [וזכרן
 77 מה [כמה] פירשתי, יביא מספק ששים עשרון שהוא השיעור
 78 הגדול של מנחה אחת, ויתנה שאם נדר פחות מזה, היתר יהיה
 79 לנדבה.
 80 הנודר שאמר רבי עלי מנחה סתם, יביא איזו שידרשה מחמשת
 81 המנחות הכתובות בפרשת מנחת נדבה. רבי יהודה אומר יביא
 82 דווקא מנחת הפולת, שהיא המיוחדת שבמנחות, הגמרא להלן (סה).
 83 תפרש כוונתו.
 84 הנודר שאמר הרי עלי מנחה, או הרי עלי מן המנחה, יביא מנחה
 85 אחת מחמשת המנחות. ואם אמר הרי עלי מנחות, או הרי עלי מין
 86 מנחות, יביא שתיים. וביא שני מנחות ממין אחד מחמשת
 87 המנחות. ואם אמר פירשתי בשעת נדרי את מין המנחה, ואינו יודע
 88 [וזכרן] איזה מין מהן פירשתי, יביא חמשתן [חמשת מיני
 89 המנחות], ויתנה שאם זאת נדרתי תהיה לנדרי, ואם לאו תהיה
 90 נדבה.
 91 הנודר שאמר פירשתי בשעת נדרי, שאביא מנחה של עשרונים
 92 בכלי אחד, ואינו יודע [וזכרן] כמה עשרונים פירשתי, יביא ששים
 93 עשרון, שזה הוא השיעור הגדול של מנחה הבאה בכלי אחד,
 94 ומתנה שאם נדר פחות מששים עשרון השאר היא לנדבה. רבי
 95 אומר אינו יוצא ידי חובתו במנחה אחת של ששים עשרון, שהרי
 96 נדר להביא מנין עשרונים מסויים בכלי, וקביעות זו מילתא היא,
 97 על כן יביא ששים מנחות של עשרונות, מעשרון אחד ועד ששים
 98 עשרון, כלומר, מנחה אחת של עשרון אחד, ועוד מנחה של שני
 99 עשרונים, וכן הלאה עד ששים עשרון.

100 **גמרא**

101 הגמרא מבררת מהו החידוש בנודר שלא פירט מנין העשרונים.
 102 שנינו במשנה, הרי עלי עשרון יביא אחד, מקשה הגמרא: פשיטא,
 103 שנאמר שנדר בלשון יחיד חייב להביא רק עשרון אחד. מתרצת
 104 הגמרא: שהתנא קדים דין פשוט זה, משום שהדין הבא במשנה,
 105 'עשרונות יביא שתיים' אינן מפורשות ליה ללמדנו, שכיון שאמר בלשון
 106 רבים צריך להביא שני עשרונים.

1 מיבעיא לי מאי – מסופק אני מה הדין, נקרא לשני פרים קא מפנין
 2 – האם כוונת האדם להתנדב שנים עשר לוג כשיעור נסכי שני
 3 פרים, ועד דמלי להו לא קרבי – ועד שישלים שיעור זה, אין
 4 הנסכים קרבים. או דלמא לשני אילים וקבש אחד קמפונין – או
 5 שמה כוונתו להתנדב נסכים כשיעור נסכי שני אילים וכבש, שהם
 6 אחד עשר לוגים, ואינו צריך להשלים. והספק, תרי מהד מינא יחד
 7 מהד מינא אמרינן, או לא – האם אומרים שהדרך להתנדב יין
 8 כשיעור הראוי לשני נסכים ממין אחד ועוד אחד ממין אחר,
 9 וכוונתו להתנדב שני מנחות נסכים של איל ועוד אחת של כבש.
 10 או שמה אין הדרך להתנדב אלא נסכים ממין אחד וכוונתו לנסכי
 11 שני פרים. שואלת הגמרא: מאי – היאך נפשט ספק זה. משיבה
 12 הגמרא: תיקו.

13 **משנה**

14 המשנה מבארת כיצד מתנדבים יין ושמן: מתנדבין יין בפני עצמו
 15 בלא סלת ושמן, ומנסכו לשיתין, ואין מתנדבין שמן בפני עצמו,
 16 דברי רבי עקיבא. רבי מרפון אומר מתנדבין שמן, וקומצו, ומקטיר
 17 את הקומץ, ושיריו נאכלים. אמר רבי מרפון מה מצינו בין שהיה
 18 בא חובה עם הקרבן ובא נדבה בפני עצמו, אף שמן שהוא בא חובה
 19 במנחת נסכים שמביא עם הקרבן, בא נדבה בפני עצמו. אמר לו
 20 רבי עקיבא, לא – אין ללמוד שמן מין, אם אמרת בינו, שכן קרב
 21 עם חובתו בפני עצמו – מפני שאף כשמביאו עם קרבן, מנסכו
 22 לספלים בפני עצמו, האמר בשמן שאינו קרב עם חובתו בפני עצמו,
 23 אלא בולל את סולת המנחה בשמן.
 24 המשנה מבארת דיני הבאת קרבנות בשותפות: אין שנים מתנדבין
 25 עשרון אחד למנחה בשותפות, אבל מתנדבין עולה ושלמים
 26 בשותפות, וכן מתנדבים בשותפות עולת העוף, ואפילו פרידה אחת
 27 – גזול אחד.

28 **גמרא**

29 אומר רבא מדברי שניהם [רבי עקיבא ורבי טרפון] נלמוד, מתנדב
 30 אדם מנחת נסכים של סלת שמן ויין יחד, בכל יום. שואלת הגמרא:
 31 פשיטא – הלא פשוט דין זה. משיבה הגמרא: מהו דתיקא ו-שמה
 32 תאמרן מנחת נדבה גלי בה רחמנא הני חמשה מנחות אין טפי לא
 33 – במנחת נדבה גילתה התורה שחמשת המנחות שהזכירו
 34 בפסוקים, הם הראויות להקריבה, אבל מנחת נסכים בפני עצמה
 35 אינה באה בנדבה, קא משמע לן שאין הדבר כן, אלא הני מילי
 36 בכתמא – דברים אלו שמביא רק אחד מחמשת המנחות, נאמרו
 37 במתנדב מנחה סתם, אבל תיקא דפירוש פריש – אבל במקום
 38 שפירש שמתנדב מנחת נסכים, יעשה כפי שפירש ויביאה בפני
 39 עצמה.
 40 שנינו במשנה שאין שנים מתנדבין עשרון בשותפות.
 41 שואלת הגמרא: מאי מעמא שאין שנים מתנדבים עשרון אחד,
 42 אילימא – אם נאמר שהטעם משום דתיב בפסוק (ויקרא ב א) ונפש
 43 פי תקריב קרבן מנחה, ומפני שנכתב בלשון יחיד אין שנים
 44 מתנדבים עשרון אחד, אם כן עולה נמי הא פתיב – גם בעולה הרי
 45 כתוב לשון יחיד, שנאמר בפרשת עולה (שם) תקריב אתו, ואף
 46 על פי כן שנינו שמתנדבים עולה בשותפות. מיישבת הגמרא: אלא
 47 עולה מאי מעמא שנים מתנדבין אותה, דתיב (במדבר כט לט)
 48 'לעלתיהם'. בלשון רבים, ששנים מתנדבים אותה. שואלת הגמרא:
 49 מנחה נמי הא פתיב (שם) ולמנחותיהם בלשון רבים, ונלמד ששנים
 50 יביאה בשותפות. מיישבת הגמרא: אלא הטעם שאין מביאים
 51 מנחה בשותפות משום דתיב בה (ויקרא ב א) ונפש פי תקריב קרבן
 52 מנחה, ונפש לשון יחיד הוא.
 53 תניא נמי הדין, רבי אומר נאמר בפסוק (ויקרא כב יח) 'אשר יקריב
 54 קרבנו לקבל נדבתיים ולקבל נדבותם אשר יקריבו לה', ולמדנו מכאן
 55 שהכל [כל-קרבנות נדבה] באין בשותפות, לא סילק הפתיב – ולא

ממה ששינינו בברייתא, האומר מין מנחות עלי, יביא שתי מנחות
 מין אחר, ומשמע, שרק משום שאמר 'מנחות' בלשון רבים, יביא
 שתי מנחות, הא – אבל אם אמר ממיני מנחה חייב רק חדא
 ו-אחת. דוחה הגמרא: דלמא לכך הברייתא נקטה לשון זה שאמר
 'מין מנחות' ולא נקטה 'מיני מנחה', אף שבשניהם מביא שתי
 מנחות, משום שרק אם אמר 'מין' מנחות בלשון יחיד, עליו להביא
 שתי מנחות ממין אחד בלבד, הא – אבל אם אמר את הימין בלשון
 רבים, כלומר שאמר מין מנחה עלי, גם אם נאמר שמביא שתי
 מנחות, יביאם משני מינין, ולא ניתן לפשוט את ספיקו של רב פפא.
 הגמרא מבררת האם אכן האומר 'מיני מנחה' יש לו להביא שתי
 מנחות ומשני מינים. שואלת הגמרא: והא לא תני הכי – והרי לא
 שינינו בברייתא כפי שפירשנו שהאומר 'מיני מנחה' מביא שתי
 מנחות משני מינים. שכך שינינו, האומר מין מנחות עלי, מביא שתי
 מנחות מין אחר, אולם האומר מיני מנחות עלי, מביא שתי מנחות
 משני מינין, ומשמע, שרק משום שאמר 'מנחות' בלשון רבים,
 מביא שתי מנחות, הא – אבל אם אמר מיני מנחה בלשון יחיד,
 מביא רק חדא ו-אחת, ונפשט ספיקו של רב פפא, שהאומר 'מיני
 מנחה' מביא רק מנחה אחת. הגמרא דוחה את הראיה מהברייתא:
 דלמא ברייתא זו שמדויק מלשונה שהאומר מיני מנחה מביא רק
 מנחה אחת, הא מני – כדעת מי היא, כדעת רבי שמעון היא, דאמר
 לעיל (סו). האומר הרי עלי מנחת מאפה תנור, אם רוצה להביא
 מנחה חלות ומנחה ריקין יביא, ולשיתו את 'מיני מנחה' – כיצד
 מתפרש ברבי האומר 'מיני מנחה', מנחה אחת דאית בה תרי מיני
 – מנחת מאפה תנור אחת שיש בה שני מינים, חלות וריקין, ולכן
 אמר מנחה בלשון יחיד, ומיני בלשון רבים. אבל לרבנן החולקים
 על רבי שמעון דאמר במשנה (סו) מנחה חלות ומנחה ריקין לא
 יביא, אלא צריך להביא מנחת מאפה תנור רק ממין אחד, לא שייך
 לפרש את כוונתו של האומר 'מיני מנחה' אלא לשתי מנחות
 נפרדות, ומביא שתי מנחות משני מינין.
 שינינו במשנה: הנורד שאמר פירשתי ואני יודע [וזכרו] מה –
 מאיזה מין פירשתי, יביא משתי.
 הגמרא מבררת האם דין זה נאמר לדעת הכל. שואלת הגמרא:
 מאן תנא שוונה דין זה במשנה. משיבה הגמרא: אמר רבי רמייה,
 דלא כרבי שמעון, דאי רבי שמעון היא. פיו דאמר שהמביא מנחת
 מאפה תנור אינו צריך להביא את כל החלות ממין אחד, אלא אם
 רוצה להביא מנחה חלות ומנחה ריקין יביא, אם כן אי נמי ו-גם
 אם נאמר] שסבר לה כרבי יהודה במשנה לעיל (סו). דאמר כל
 המנחות פאות עשר חלות, ושלא כרבי מאיר הסובר שבאות שתיים
 עשרה חלות, מכל מקום זה ששכח איזה מין מנחה יביא, איכא
 לספיקה בארבע עשרה מנחות – ניתן להסתפק מה נדר בארבע
 עשרה מיני מנחות ולא רק בחמשה. ואם נאמר שרבי שמעון סובר
 כרבי מאיר שכל המנחות באות שתיים עשרה חלות, הספיקות
 מרובים עוד יותר, שיש להסתפק בשש עשרה מיני מנחות.
 אבי מעמיד משנתנו גם כרבי שמעון: אפי' אמר אפילו תימא
 משנתנו רבי שמעון היא, מכל מקום אינו צריך להביא רק חמשה
 מיני מנחות, משום דשמעינן ליה לרבי שמעון דאמר פיתיה ויתני –
 ששמענו בברייתא שרבי שמעון אומר שמביא קרבנו ומתנה, לכן
 גם כאן אינו צריך להביא ממין מנחת מאפה תנור אחד עשרה
 מנחות, אלא שתי מנחות כפי ששינו במשנה. אחת של חלות,
 ואחת של ריקים, ויתנה שמנן החלות והריקים שגדר יהיו
 לחובתו, והשאר לנדבה. דתניא בברייתא, רבי שמעון אמר מי
 שהוא נזיר ודאי, שיש לו ספק אם נטמא או לא, וכמו כן יש לו ספק
 אם הוא מצורע מוחלט שנתרפא או לא, ואינו יודע אם עליו
 להביא קרבנות מצורע להתירו באבילות קדשים, לפיכך לפתח
 בבוקר כשראו להביא קרבנותיו, מביא אשמו ולונו

תחלה – שמין הבקר נכתב ראשון לכל מיני העולות. הגמרא
 מוסיפה לתמוה, האם כן הדין גם באומר הרי עלי עולה מן הצאן
 ולא פירש מאיזה מין צאן, שביא כבש ולא עז, הואיל ופתח בו
 הכתוב תחלה. וכן האם כן הדין באומר הרי עלי עולה מן העוף,
 ולא פירט איזה מין עוף יביא, שביא תורים ולא בני יונה, הואיל
 ופתח בו הכתוב תחלה.
 ואין לומר שאכן כך הוא הדין לשיטת רבי יהודה, שהרי אלקה תני
 – למה שינינו במשנה להלן (קט), האומר הרי עלי עולה סתם, ולא
 פירש מאיזה מין יביא, הדין הוא שביא כבש לעולתו, שהוא
 הפחות שבעולת בהמה, רבי אלעזר מן עזריה אומר מביא תור או
 מן יונה, ואף שבמשנתנו הובאה שיטת רבי יהודה החולק, אך
 במשנה שם לא פליגי [חולק] רבי יהודה, ומוכח שרבי יהודה אינו
 סובר שכל הנודר סתם חייב להביא מהמין שבו פתח הכתוב
 תחילה, ושב חזרת השאלה מהו ביאור דברי רבי יהודה שמביא
 מנחת סולת דווקא משום שהיא מיוחדת שבמנחות.
 הגמרא מפרשת באופן אחר את דברי רבי יהודה 'מיוחדת
 שבמנחות: אלא מאי מיוחדת שבמנחות' – מדוע מנחת סולת
 נקראת מיוחדת שבמנחות, משום דלית ליה למנחת סולת שם לווי,
 שנקראת בתורה מנחה סתם, אבל שאר מנחות יש להם שם נוסף
 הנלווה לשמם, כמו מנחת מחבת, מנחת מאפה, מנחת מרחשת.
 שואלת הגמרא על פירוש זה: והא [ו-הלא] התנא בברייתא
 הנזכרת הואיל ופתח בו הכתוב תחלה קאמר, ולא כדבריו משום
 שאין למנחת סולת שם לווי. משיבה הגמרא: הכי קאמר, איהו
 מנחה מיוחדת שבמנחות דלית ליה שם לווי, היא זו המנחה שפתח
 בו הכתוב תחלה שהיא מנחת סולת.
 הגמרא שואלת: וכי התנא בא ללמדנו לאיזו מנחה נתכוין רבי
 יהודה, והרי פשיטא שמנחת הסולת קאמר רבי יהודה, שכן מפורש
 במשנה. משיבה הגמרא: סימנא בעלמא – כדי שלא נטעה ונשכח
 איזו מנחה מביא לשיטת רבי יהודה, היא התנא בברייתא סימן
 שהיא המנחה שבה פתח הכתוב תחילה, ודיא מנחת סולת.
 שינינו במשנה: האומר הרי עלי מנחה או מין המנחה [וכו'] יביא
 מנחה אחת, ואם אמר הרי עלי מנחות או מין מנחות, צריך להביא
 שתי מנחות. רב פפא מסתפק באומר 'מיני מנחה' כמה מנחות
 יביא: בעי רב פפא, האומר מיני מנחה עלי מהו – כמה מנחות יביא,
 וצדדי הספק הם, האם פיו דאמר 'מיני' בלשון רבים תרתי – שתי
 מנחות קאמר בנדר, ומאי – ומה שאמר 'מנחה' שמשמעה מנחה
 אחת, יש לפרש גם לשתי מנחות, כפי שמצינו דבולה מנחות נמי
 מנחה מיפריין – שכל המנחות נקראות בתורה 'מנחה', דכתוב
 (ויקרא ז) 'וזאת תורת המנחה'. או דלמא פיו דאמר 'מנחה' בלשון
 יחיד, חדא מנחה קאמר – כוונתו למנחה אחת, ומאי – ומה שאמר
 'מיני מנחה' בלשון רבים, הכי קאמר, מיני המנחה חדא מנחה עלי
 – מנחה אחת מתוך חמשת מיני המנחות עלי להביא.
 הגמרא רוצה לפשוט ספק זה מהמשנה: תא שמע רביה לדבר
 ממשנתנו ששינו בה, האומר מנחה או מין מנחה עלי, יביא אחת,
 ומשמע, שרק משום שאמר את כל לשון נדרו בלשון יחיד, מביא
 רק מנחה אחת, הא – אבל אם אמר מיני מנחה עלי, יביא שתיים.
 שואלת הגמרא: אמנם מהירשא של המשנה מדוקדק שאם אמר
 'מיני מנחה' יביא שתיים, אבל אימא סיפא – אמור ובאר את סוף
 המשנה. אמר הרי עלי מנחות או מין מנחות, יביא שתיים, ומשמע,
 שרק משום שאמר 'מנחות' בלשון רבים, יביא שתי מנחות, הא –
 אבל אם אמר מיני מנחה עלי, יביא רק חדא ו-אחת. ונמצא
 שהדייקים שבמשנה ברישא ובסיפא סותרים זה את זה. מסיימת
 הגמרא: אלא, על כרחך מהא [ממשנתנו] ליכא למשמע מינה –
 אי אפשר לפשוט דינו של האומר 'מיני מנחה'.
 הגמרא רוצה לפשוט את הספק מברייתא: תא שמע רביה לדבר

מנחות. פרק שלושה עשר – הרי עלי עשרון דף קה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלה רש"י

1 מן הצאן **יביא כבש** – אמר "הרי עלי עולה מן הצאן" – יביא כבש ולא עז, והאיל ופתח
 2 בו וכו'. דלית ליה שם לוי – שנקראת "מנחה" סתם, ושאר מנחות יש להם שם לוי:
 3 "מנחת מחבת", "מנחת מרחשת", "מנחת מאפה". איוו היא מנחה דקרי לה רבי יהודה
 4 מיוחרת – משום דלית ליה שם לוי; זה שפתח בה הכתוב תחלה, והיינו מנחת סלת.
 5 **פשיטא** דמנחת סלת קאמר – רבי יהודה, דהא

1 תחלה. "מן הצאן" – יביא כבש, הואיל ופתח בו
 2 הפתוח תחלה. "מן העוף" – יביא תורים, הואיל ופתח
 3 בו הפתוח תחלה. אלקמה תנן: "הרי עלי עולה" – יביא
 4 כבש. רבי אלעזר בן עזריה אומר: תור או בן יונה,
 5 ולא פליגי רבי יהודה! אלא מאי "מיוחרת
 6 שפמנחות"? – דלית ליה שם לוי. והא תנא "הואיל
 7 ופתח בו הפתוח תחלה" קאמר! – הכי קאמר: איהו
 8 מנחה "מיוחרת שפמנחות" דלית ליה שם לוי? – זו
 9 שפתח בו הפתוח תחלה. – פשיטא, "מנחת הפולת"
 10 קאמר! – סימנא בעלמא. "מנחה מין המנחה" [וכו].

11 בעי רב פפא: "מיני מנחה" מהו? פיון דאמר "מיני"
 12 – תרתי קאמר, ומאי "מנחה"? דכולה מנחות נמי
 13 "מנחה" מיפרין. דכתיב "וזאת תורת המנחה". או
 14 דלמא, פיון דאמר "מנחה" – חדא מנחה קאמר, ומאי
 15 "מיני מנחה"? הכי קאמר: "ממיני מנחה, חדא מנחה
 16 עלי?" תא שמע: "מנחה מין מנחה" – יביא אחת,
 17 הא "מיני מנחה" – שתיים. – אימא סיפא: "מנחות
 18 מין מנחות" – יביא שתיים, הא "מיני מנחה" – חדא!
 19 אלא מהא ליכא למשמע מינה. תא שמע: "מין
 20 מנחות עלי" – יביא שתי מנחות ממיני אחד, הא
 21 "ממיני מנחה" – חדא! – דלמא הא "מיני מנחה" –
 22 מביא שתי מנחות משני מינין. – והא לא תני הכי:
 23 "מין מנחות עלי" – מביא שתי מנחות ממיני אחד,
 24 "מיני מנחות עלי" – מביא שתי מנחות משני מינין.
 25 הא "מיני מנחה" – חדא! – דלמא הא מיני? רבי
 26 שמעון היא, דאמר: מחצה חלות ומחצה רקיקין יביא,
 27 ומאי "מיני מנחה"? מנחה דאית פה תרי מיני. אבל
 28 רבנן דאמרי: מחצה חלות ומחצה רקיקין לא יביא –
 29 מביא שתי מנחות משני מינין. "פירשתי ואינו יודע
 30 מה פירשתי" – יביא חמישתין. מאן תנא? אומר רבי
 31 ירמיה: דלא כרבי שמעון, דאי רבי שמעון, פיון
 32 דאמר: מחצה חלות ומחצה רקיקין יביא. אי נמי, סבר
 33 לה רבי יהודה דאמר: פל המנחות באות עשר,
 34 איכא לספוקה בארבע עשרה מנחות. אביי אומר: אפילו אומר רבי שמעון ליה לרבי
 35 שמעון דאמר: מייתי ומתני. דתנאי, רבי שמעון אומר: למחרת מביא אשמו ולגו

6 בהדיא קתני ליה סימנא בעלמא – לגירסא, שלא
 7 תטעה ותשכח איוו מנחה קאמר רבי יהודה
 8 דביא. סימן זה יאז בידך – זו שפתח בה הכתוב
 9 תחלה. וזאת תורת המנחה – ב"צ את אהרן,
 10 ואכלוהו מנחות קאי. תא שמע – ממתניתין.
 11 מנחה מין המנחה – פירשתי לעיל. יביא אחת –
 12 משום ד"מין" – חד משמע, "מנחה" – נמי חדא
 13 משמע. הא מיני מנחה שתיים – יביא שתיים
 14 ממין אחד – דמוקים לתרייהו ולישני. ולמא
 15 הא מיני מנחה יביא שתי מנחות משתי מינין –
 16 ד"מיני" (מנחה) – משמע תרין ו"מנחה" – נמי
 17 משמע תרין כדאמר לעיל "וזאת תורת
 18 המנחה" ודילמא – הא דרייקין מנחה: הא מיני
 19 מנחה" חדא – רבי שמעון היא, דלדידיה איכא
 20 לקומי תרייהו ולישני שני מינין במנחה אחת.
 21 אבל לרבנן, דלית ליה מנחה משני מינים –
 22 לעולם חדא מנחה ממין אחד (לא) מייתי. מאן
 23 תנא – דלא מספקא ליה אלא בחמשה מנחות;
 24 כיון דאמר מחצה חלות ומחצה רקיקין יביא –
 25 ולא דוקא קאמר, דהוא הדין לתשע חלות וחד
 26 רקיק, או לתשעה רקיקין וחדא חלה. אי נמי
 27 סבר לה כרבי יהודה דאמר – בפרק "ואלו
 28 מנחות" (מנחות ע"א): כל המנחות באות עשר
 29 עשר. איכא לספוקי להאי בארבע עשרה מנחות
 30 – סלת ומחבת ומרחשת – הרי שלש, ומנחת
 31 מאפה איכא אחד עשר ספיקות: דלמא כולה
 32 חלות נדר, ושמא תשעה חלות וחד רקיק, ושמא
 33 ששנה חלות ושני רקיקין, וכן גרועי לחלות
 34 ואסופי רקיקין, עד שמא כולה רקיקין – והוי
 35 אחד עשר. מייתי – שתי מנחות: חדא – של
 36 עשר חלות, וחדא – של עשר רקיקין, ואומר: אם
 37 כולה חלות או כולה רקיקין נדרתי – אותה
 38 שנדרתי תהא לנדר, והאחרת תהא נדרה. ואם
 39 מנחה פל חלות ורקיקין נדרתי – יצטרפו חלות
 40 מזו לפי מה שנדרתי ורקיקין מזו לפי מה
 41 שנדרתי לנדר, והאחרת תהא נדרה. למחרת
 42 מביא אשמו ולגו עמו – בתוספתא הניזירות
 43 קתני לה: מי שהיה ספק נזיר טמא וספק טהור,
 44 ספק מצורע מוחלט טמא או ספק טהור – אוכל
 45 בקדשים אחר ששים יום כו.

1 **סימנא** בעלמא – לגירסא, שלא תטעה ושלא תשכח באיוו מנחה אמר רבי יהודה. כי
 2 על ידי טעם זה אתו לאדכורי גמרא.
 3 **למחרת** מביא אשמו ולגו – פירש בקונטרס: למחרת יום ששים. ובזבחים (ע"א)
 4 פירש: למחרת יום שמיני. והכל אחד, דאספק נזיר טמא ואספק מצורע טמא
 5 קאי, כדמוכח בתוספתא דנזיר פרק בתרא. והכי
 6 איתא התם: ספק נזיר טמא וספק נזיר טהור.
 7 אבל נזיר דאי היה ספק מצורע טמא – פירוש:
 8 מוחלט, ספק מצורע טהור – פירוש: שטורח ככו.
 9 אבל מצורע דאי היה. פירוש: בחד גברא איירי,
 10 שיש בו ספיקות הללו – אוכל בקדשים לאחר
 11 ששים יום, ושוחה יין ומיטמא למתים לאחר
 12 מאה ועשרים יום. כיצד? אמרו לו: נזיר טמא
 13 אתה ונזיר נזיר טמא מגלח אלא עד שבעה, צא
 14 ומנחה שבעה, לזה ושנה וגלח והבא קרבן. מנח
 15 שבעה ומבקש לגלח, אמרו לו: נזיר טהור אתה,
 16 ואין טהור מגלח פחות משלשים יום, צא ומנח
 17 עשרים ושלושה לחשלים לשבעה. מנח שלשים
 18 ומבקש לגלח, אמרו לו: נזיר טהור אתה, ואין
 19 טהור מגלח אלא על הדמים. פירוש: שלש בהמות
 20 חייב להביא, חטאת עולה ושלמים, ועל אחד
 21 מהם יכול לגלח. וחטאת בהמה אינה באה על
 22 הספק, ושלמי נזיר נמי טעון תנופה. וזה אין יכול
 23 להניק, מפני שהוא ספק מצורע טמא. אבל עולה
 24 יכול להביא על הנאי. והיינו דקתני: כיצד הוא
 25 עושה? מביא עולת בהמה ומתנה עליה. ואומר:
 26 אם טהור אני – הרי זו חובה, ואם לאו – הרי
 27 זו נדרה. כיצד הוא עושה להחמיר עליו? מביא
 28 פיללי של חסד חוששה. ונותנין לכותה רביעית מים
 29 חיים, ומביא שני ציפורי דורו. פירוש: כדן כל
 30 מצורעין ביום תגלחתם, חטאת העוף – פירוש:
 31 כדן נזיר טמא, דשנא טמא הוא, ותגלחת זו
 32 – של טומאה, ואינו מתחיל נזירות טהרה עד
 33 שיביא חטאתו של טומאה, שחטאתו מעכבתו
 34 מלמנות נזירות טהרה, אבל אשמו אינו מעכב.
 35 ומשיגלח תגלחת טומאה, הוא אסור לגלח עד
 36 שימנה נזירות טהרה. ולהכי צריך להביא חטאת
 37 נזירות טומאה – למנות נזירות טהרה, ולגלח
 38 בסופה לטהרת צרעתו. ואשם ישחה עד תגלחת
 39 הטומאה שיעשה אחרי שטהרו בודאי מן הצרעת
 40 – שאותה תעלה לו דאי לטומאת נזיר, כמו
 41 שפירש בסוף הברייתא: דימי צרעתו אין עולין לו
 42 לימי נזרו. ותגלחת צרעתו אינה עולה לתגלחת
 43 נזרו, כדאמר בפרק "מי שאמר הריני נזיר מגלח"
 44 (נזיר ז"ב.) ובפרק "שני נזירים" (שם ס"ג.). ומה
 45 שמביא חטאתו ביום תגלחתו – היינו כרבי
 46 עקיבא, דאמר במסכת נזיר (מד"ב.) אם גלח
 47 בשמיני – מביא קרבנותיו בו ביום. והכי נמי הוי
 48 כגילח בשמיני, שהרי שיהיה תגלחתו. ומתנה על
 49 חטאתו, ואומר: אם טמא אני – חטאת מחובתי,
 50 ועולה נדרה. פירוש: עולה שאמרנו למעלה. ואם
 51 טהור אני – עולה מחובתי, וחטאת העוף ספק. מגלח ראשו וקטן וגבות עיניו, כדרך שהמצורעים מגלחין. ומביא עולת בהמה, ומביא עולת
 52 בהמה כו'. שהרי ספק נזירות טהרה הוא מונה. ואינו יכול לגלח תגלחת שניה לצרעתו, עד שירוק עליו אחד מן הדמים. ומביא עולה וחטאת ושלמים (דאי עולת בהמה), וישחה
 53 עד סוף נזירות טהרה שאחר טהרת צרעתו, שעולה בודאי. ואומר: אם טמא אני. פירוש: אם טמא הייתי בתגלחת ראשונה – העולה ראשונה נדרה הייתה, וזו תהיה חובה. וחטאת
 54 העוף שבהתי בתגלחת ראשונה – מחובתי. ואם טהור אני – עולה ראשונה חובה, וזו נדרה. שתגלחת זו של בעשוי אינה כלום. וחטאת העוף – ספק. ומגלח את קטן וגבות
 55 עיניו כדרך מצורעים. ותגלחת זו הייתה ראויה לעשות בסוף שבעת ימי ספירה תגלחתו ראשונה, אבל לא היה יכול – משום דגילוח ספק מצורע אינו דוחה איסור גילוח דנזיר.
 רבי

מדת החסד של אברהם אבינו. . שהשפעתו הייתה מצד הביטול והשפלות שהיה נחשב בעיני עצמו לשיריים ממש, עפר ואפר, שלכן לא מגיע לו מאומה מלבד דבר המוכרח ביותר, וכל השאר שייך וצריך ליתן לאחרים, לאורחים כו'.
 ממאמר י"ט כסלו, ה'תשכ"ח

רלו מנחות. פרק שלושה עשר – הרי עלי עשרון דף קה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" תוספות

רבי שמעון אומר: למחרת מביא אשמו ולוגו עמו בידו, כדן מצורע בשמיני שלו, והוא יום אחד וששים, ומתנה עליו, לפי שהוא ספק מצורע, וחסאת מצורע שמעכבת טהרתו אינו יכול להביא מבהמה – שאין חסאת בהמה באה על הספק, לפיכך יביא חסאת העוף, ואם הוא עשיר – יכתוב נכסיו לאחר, והוא עני, ויביא קרבן עני, ודיינו עוף, ורבי שמעון לטעמיה,

רבי שמעון אומר למחרת של יום ששים מביא אשמו בו, ושחיטתו בצפון – כשאר אשמות, ומתן בהונות – כדן אשם מצורע, וסמיכה ונסכים ותנופת חוה ושוק – כחומר שלמים, ונאכל לזכרי בהונת ליום ולילה – שמא אשם הוא, ואף על גב דאמר מר – בשחיטת קדשים, בפרק "כל הבהים שנתערבו בחטאות המזות" (ע"ב), אימר דאמר רבי שמעון, מייתי ומתני

עמו, ואומר: אם מצורע הוא – והו אשמו וזה לוגו, ואם לאו – אשם זה יהא שלמי נדבה, ואותו אשם מעון שחיטה בצפון, ומתן בהונות וסמיכה, ונסכים ותנופת חוה ושוק, ונאכל לזכרי בהונת ליום ולילה, ואף על גב דקא מפריק מר בשחיטת קדשים: אימר דאמר רבי שמעון מייתי ומתני, לכתחילה – לתקוני גברא, אבל בעלמא דעידב – אין, לכתחילה – גבי שלמים, דקא ממעט באכילתו, דהו להו קדשים לבית הפסול, אבל מנחות – אפילו לכתחילה, אמר ליה רב פפא לאביי: רבי שמעון דאמר, מחצה חלות ומחצה רקיקין יביא, הא קא מייתי עשרון אחד משני עשרון, ולוג אחד משני לוגין? – שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר: אם הביא עשרון אחד משני עשרונות ולוג אחד משני לוגין – יצא, ומיקמינן היכי קמיין? – דמתני ואמר: אי חלות לחזייהו ורקיקין לחזייהו אמרי, דקא קמיצנא מחלות – ליהו אחלות, דקא קמיצנא מרקיקין – ליהו ארקיקין, אי מחצה רקיקין ומחצה חלות אמרי, דקא קמיצנא מחלות – ליהו אמחצה חלות ומחצה רקיקין, ודקא קמיצנא מרקיקין – ליהו אמחצה רקיקין ומחצה חלות. – והא בעי מיקמינן חד קומין מחלות ומרקיקין

לכתחילה לתקוני גברא – כגון האי, דבלאו הכי אסור למיכל בקדשים, דשמא מצורע הוא, אבל בעלמא – כגון התם בזבחים, דמיירי באשם שנתערב בשלמים, דקאמר רבי שמעון התם: כולן יאכלו כחומר שבחן, שיהו כולן נאכלין ליום ולילה כאשם, וכולן טעונים סמיכה ונסכים, יעידב – אין, לכתחילה – לא, דקא ממעט באכילתו – דשמא שלמים הן, וזמן אכילתן שני ימים ולילה אחד, ובין דאשם אינו נאכל אלא ליום ולילה, והנותר שורף – נמצא מביא קדשים לבית הפסול שלא כדן, אבל מנחות הללו, זמן אכילתן שוה – אפילו לכתחילה נמי, ולרבי שמעון דאמר מחצה חלות בו – ומוקמא מתניתין אליביה, ובגון דמייתי ומתני: שיצטרפו חלות מעשרון זה לפי מה שגדר, ורקיקין מעשרון זה לפי מה שגדר, הא קא מייתי – השתא עשרון, מזה קצת ומזה קצת, וקא מערב שתי מנחות בהדי הדדי, ואיהו לא נרד אלא חדא מנחה, לאייתי חד עשרון וחד לוג, ומיפלגיה לחלות ורקיקים, שמעינן ליה לרבי שמעון – דאמר: המביא מנחה הוביא שני עשרונים ושני לוגין, ואמר "חציו של זה וחציו של זה – לחובתי, והשאר – נדבה" – יצא, ולא איתפריש לן הכי, ומיקמינן היכי קמיין – לאותה מנחה, שהוא מצטרף שתי מנחות

למנחה אחת, והא בעי מיקמיין בו – דאי חדא מנחה של חלות ורקיקין אמר – הוי בעי אייתי חלות ורקיקין ולפתתן בכלי אחד, ולקמין משניהם קומין אחד, שמעינן

התנא לא חש לפרש כל זה וסופר שלשים יום ומביא קרבנותיו שלמים והיא ועולת בהמה ספק ומתנה עליה, ואומר: אם טמא הייתי בתגלחת שלישיית – העולה ראשונה נדבה, וזו חובה, וחסאת העוף מחובתי, ואם טהור אני – העולה ראשונה חובה, חו נדבה, וחסאת העוף ספק, והוא הדין נמי דמתנה: אם כלתה נזירות מתגלחת שניה – שתיהן עולת נדבה, וחסאת העוף ספק, אך לא חשש לפרש כך, ושוחה יין, ומיטמא למתים, תימה: למה לא הזכיר בקרבנות תגלחת רביעית, זו חסאת (בהמה), שהרי דאי נזיר היה, ועדיין לא הביא חסאת בהמה בשום פעם; ואם באנו לפרש רישא דברייתא: ספק נזיר וספק אינו נזיר כלל עכשיו (אבל נזיר דאי היה), ולכך לא יביא חסאת בהמה, שהרי אינה באה על הספק – לא משתגע הכי, דאם כן, והו ליה לפרושי בהדיא; ועוד, אם כן, בשלמים הוה ליה למיתני תנאי: או למדיה עולת נדבה, או שלמי נזיר לענין ההמורם מהם; דבהאי – חוה ושוק, ובהאי – ורוע בשילה, במה דברים אמורים; ובגן שגדר שלשים, אבל נדר שנים עשר חרש, אוכל בקדשים – לאחר שתי שנים, ושוחה יין ומיטמא למתים – לאחר ארבעה שנים, באותו ענין ובאותה שיטה שאמרנו. מגלח לטוף שנה – באותו של סוף שלשים ובאותו תנאי, ולטוף שתי שנים – בשניה, ולבסוף שלש שנים – ברביעית, ממא בספק ומוחלט בודאי, אוכל בקדשים – לאחר שמונה ימים, התגלחת מצורע, ומיד כשיבא לפניו – מגלח ראשונה, ובשמיני – תגלחת שניה, ובשמיני יין ומיטמא למתים – לאחר שלשים ושבעה, כך כתוב בתוספתא, ונראה דגרסינן "ששים ושבעה" לפי שיטה שפירשנו, טמא בודאי ומוחלט בספק, אוכל בקדשים – לאחר שלשים ושבעה יום, ושוחה בין ומיטמא למתים – לאחר שבעים וארבעה יום, טמא בודאי ומוחלט בודאי, אוכל בקדשים – לאחר שמונה ימים, ושוחה יין ומיטמא למתים – לאחר ארבעה יום, ואם תאמר: והא אמרינן בפרק "איחודו מוקמן" (זבחים מז"ב), דאשם מצורע, שני כהנים מקבלין את הדם, אחד ביד ואחד בכלי, ושלמים אמרינן דצריך שיקבל כל דמו של פרי; וש

לומר: דתקוני גברא שאני, כדאמרין בפרק "התערובות" (זבחים ע"ב).

יסמיכה – למאן דאמר: אשם מצורע – לאו דאורייתא הוי באקפיי ידיו, ואף על גב דשלמים בעו סמיכה מגורה, ואשכחן בפסחים בפרק "האשה" (פ"ט), גבי "חמשה שנתערבו ערות פסחיהן" דנמנעין מלעשות פסח שני מחמת סמיכה – משום תקוני גברא התירו, ולמאן דאמר דאורייתא – הזכיר בתם סמיכה, וכן נסכים, דבין שלמים בין אשם מצורע טענין סמיכה ונסכים, ומיהו נסכים מצינו למימר דנקט משום שאר אשמות דלא בעו נסכים, ותנופת חוה ושוק – תימה: דלא תני תנופת מחיים דבעי אשם מצורע, כדתנן בפרק "כל המנחות באות מצנה" (מנחות ס"א, א), ונאכל ליום ולילה – ובתורה, דאין נאכלת אלא ליום ולילה, אין יכול להתנות – משום דבעיא לחם, ובלחם אי אפשר לעשות תקנה, כדמוכח בפרק "התורה" (מנחות פ"א), שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר אם הביא עשרון אחד משני עשרונות ולוג אחד משני לוגין יצא – פירש בקונטרס: לא איתפריש, ויש לדקדק: מרקסבר מרת יבש לא תקדשה, דמכשר שתי הלחם ולחם הפנים אבית פאגי, שמעת מינה דלא חייש בעשרון משתי עשרונות, ומיהו לוג אחד משני לוגין לא שמעינן מינה – דכולוהו מודו במדת הלז דנתקדשה, כרבי

רבי שמעון אומר: למחרת מביא אשמו ולוגו עמו בידו, כדן מצורע בשמיני שלו, והוא יום אחד וששים, ומתנה עליו, לפי שהוא ספק מצורע, וחסאת מצורע שמעכבת טהרתו אינו יכול להביא מבהמה – שאין חסאת בהמה באה על הספק, לפיכך יביא חסאת העוף, ואם הוא עשיר – יכתוב נכסיו לאחר, והוא עני, ויביא קרבן עני, ודיינו עוף, ורבי שמעון לטעמיה,

מחצה חלות ומחצה ריקקים, ולשיטתך ו-אביי שהעמדת את
 המשנה כדבריו ובאופן שמביא שתי מנחות נפרדות אחת של
 חלות ואחת של ריקקין, ומתנה שיצטרפו החלות ממנחה זו לפי
 מה שנדר, והריקקין ממנחה זו לפי מה שנדר, וכן יעשה עם לוג
 השמן של מנחתו, שיתנה כשמביא את שני לוגי השמן, הא קא –
 והרי נמצא שהוא מיייתי -מביא עשרון אחד משני עשרון, ולוג
 אחד משני לוגין, כלומר, שנמצא שמביא את חובת מנחתו ו-עשרון
 ולוג שמן האחת לא במנחה בפני עצמה המתקדשת בכלי אחד
 ואחר כך עושה ממנה מחצה חלות ומחצה ריקקים כפי שהתחייב,
 אלא מעורבת מנחתו משני מנחות ו-עשרונות ולוגים נפרדות,
 שנתקדשו בשני כלים. מתרצת הגמרא: שפעין ליה לרבי שמעון
 עצמו דאמר אם הביא עשרון אחד משני עשרונות, ואמר חצי
 מהעשרון האחד וחצי מהעשרון השני לחובתי, והשאר נדבה, וכן
 אם הביא לוג אחד משני לוגין ואמר חצי מלוג זה וחצי מלוג זה
 לחובתי, והשאר לנדבה, יצא ידי חובתו, ואם כן דברי רבי שמעון
 מיושבים לשיטתו.
 הגמרא מבררת איך קומץ מנחות אלו. שואלת הגמרא: ומיקמץ
 היכי קמץ - וכיצד יקמוץ שתהא הקמיצה מועילה לכל ספיקות
 מנחתו. שהרי אנו מסופקים שמא יש כאן צירוף משתי מנחות
 למנחת חובתו, ומדיני הקמיצה ייש לקמוץ קומץ שלם ונפרד
 לחובה, וקומץ שלם ונפרד לנדבה. מיישבת הגמרא: שקומץ הן
 מהחלות והן מהריקקין, ומועיל לשניהם משום דמתני ואמר -
 בשעה שקומץ מהחלות וקומץ מהריקקים, מתנה ואומר, אי חלות
 לחובתי והריקקין לחובתי ואמר - אם נדרתי רק חלות, או רק
 ריקקין, מה דקא קמיצנא - שאני קומץ מחלות, ליתוי מחלות, יהיה
 חל על החלות, ומה דקא קמיצנא - שאני קומץ מריקקין, ליתוי
 מריקקין - יהיה חל על הריקקין, ואי קמיצה ריקקין ומחצה חלות
 אמרי - ואם נדרתי מנחה אחת מצורפת ממחצה חלות ומחצה
 ריקקין, מה דקא קמיצנא - שאני קומץ מחלות, ליתוי - יהיה חל
 אפחצה חלות ומחצה ריקקין - על חצי מהחלות שמהם לקחתי את
 הקומץ, וגם על מחצה הריקקין, ויחול כל קומץ זה על מנחת
 החובה שלי, ודקא קמיצנא - ומה שאני קומץ מריקקין, ליתוי -
 יהיה חל אפחצה ריקקין ומחצה חלות - על חצי מהריקקין שמהם
 לקחתי את הקומץ, וגם על מחצה החלות ויחול כל קומץ זה על
 מנחת הנדבה שהבאתי.
 שואלת הגמרא שעדיין יש חסרון באופן הקמיצה: והא בעי ו-והרי
 צריך מיקמץ חד קומץ - שיקמוץ קומץ אחד מעורב מחלות -
 מפתיית החלות

עמו - ולוג שמן עם האשם, ומתנה ואומר, אם מצורף הוא, כלומר
 אם אני מצורע מוחלט שנתרפא וחייב בקרבנות, והו אשמו וזה
 לוגו - הרי בהמה זו מוקדשת לקרבן אשם, והשמן מוקדש ללוג
 שמן הבא עם אשם מצורע, ואם לאו - ואם איני מצורע, אשם זה
 יהא מוקדש לשם קרבן שלימי נדבה ולא לשם קרבן אשם, ואותו
 קרבן שהוא ספק אשם ספק שלמים, מעון שהיטה בצפון - בצפון
 העורה כשאר אשמות, ומתן דם על פהונות ידו ורגלו הימניות של
 ספק מצורע זה, כדין אשם מצורע. וכן טעון קמיצה, ונקבים,
 ותנופת הוה ושוק, כדיני קרבן שלמים, ונאכל לזכרי פהונה, ליום
 ולילה בלבד כדין קרבן אשם, שמכיון שאנו מסופקים האם הוא
 מצורע וקרבן זה הוא אשם מצורע, או שאינו מצורע וקרבן זה
 הוא שלמי נדבה, לכך נותנים על קרבנותיו חומרי קרבן אשם
 וחומרי קרבן שלמים. ממרייתא זו בה אומר רבי שמעון שמביא
 ומתנה, מביא אביי ראייה לתירוץ שגם כאן בספקותיו במנחתו
 יביא ויתנה.
 הגמרא מבארת שעשיית תנאי בקרבנות לפעמים אינה לכתחילה,
 אך כאן לענין מנחה היא לכתחילה: ואף על גב דקא מפריק מר -
 ואף על פי שתיירץ אחד האמוראים פשחיתת קדשים - במסכת
 זבחים (טז) ואמר, אמר דאמר - כל מה שהתיר רבי שמעון להיות
 מיייתי ומתני - להביא ולהתנות גם לכתחילה, הוא רק בגלל שנצרך
 הדבר לתקוני נבדא, כגון ספק מצורע זה שטעון תיקון ההתירו
 באכילת קדשים, אבל בעלמא - אבל בשאר ספק קרבנות, דיעבד
 אין - רק לאחר שנתערבו שני קרבנות, ואם לא יקריבום יהא דינם
 שיסתאבו, הותר להקריב את שניהם ולאכלם כחמור שבהם, אבל
 לכתחילה לא, משום שנמצא מביא קדשים לבית הפסול וכמו
 שיבואר. הני מילי - דברים אלו נאמרו רק לגבי שלמים, שאם
 יקריבם כחומר אשם וכיוצא בו, מביאם לידי פסול, משום דקא
 קמיצנא באכילתן - שהוא גורם מיעוט בזמן אכילתם, ששלמים זמן
 אכילתם שני ימים ויליה אחד, והוא נוהג בשלמים כחומר של
 האשם, שזמן אכילתו הוא רק ליום ולילה, והוא אסור משום דהו
 לחו - שנמצא מביא קדשים לבית הפסול - שיכולים לבוא לידי
 פסול נותר, אבל להביא מספק שתי מנחות חלות וריקקים ולעשות
 תנאי ביניהם, מותר אפילו לכתחילה, כי שני מנחות הללו זמן
 אכילתן שוה, ועל ידי תנאי זה אינו גורם להבאה לידי פסול,
 ומיושבים דברי אביי בשיטת רבי שמעון שיכול להביא ולהתנות
 במנחות אלו.
 הגמרא חוזרת לדברי אביי ומקשה עליו. מקשה הגמרא: אמר ליה
 רב פפא לאביי, לרבי שמעון דאמר מחצה חלות ומחצה ריקקין וביא
 - לרבי שמעון שאמר שיכול להביא מנחת מאפה תנור אחת

אגרות קודש

ב"ה, ג' כסלו, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

...בנוגע לשאלתו אם אפשר ללמוד עם ילדים האותיות והנקודות הידועים להם מכבר
 קודם שידועים את כל הנקודות. הנה אין קפיא בזה אף שלכאורה בקל יותר ללמדם כל הנקודות
 בהמשך אחד מאשר להפסיק באמצע בענינים אחרים, אבל זוהי שאלה חינוכית ויש לפתרה מתאים
 להתלמידים בכתה שלו ואופן קליטתם את הלימודים.

אחד, ועוד מנחה של שני עשרונים, וכן הלאה עד ששים עשרון, 61
 שִׁמְנֵי כֹל הָעֶשְׂרוֹנִים יַחַד הֵן אֵלֶּה וְשִׁמְנֵי מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים עֶשְׂרוֹנִים, 62
 ובכל כלי יתנה ויאמר, אם כזו מנחה נדרתי זו לנדרי ואם לאו תהא 63
 נדבה, שבאופן זה רדאי שרביא את מה שנדר. 64
 הברייתא דנה באופן נוסף שנחלקו חכמים ורבי לשיטתם: פִּירְשֵׁתִי 65
 את נדרי, וְאוֹלַם אֵינִי יוֹדֵעַ [-וזכר] מַה פִּירְשֵׁתִי, ואיני זוכר אִי זו 66
 מִן מַחְמֶשֶׁת הַמִּנְחוֹת פִּירְשֵׁתִי, וגם אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה עֶשְׂרוֹנִים 67
 פִּירְשֵׁתִי, מִכֵּיּוֹן שֶׁשָּׂכַח גַּם אֶת מִנְיַן הָעֶשְׂרוֹנִים, וגם אינו מין מנחה 68
 נדר, וְיָבִיא הַמֶּשֶׁ מִנְחוֹת, וכל אחת מהם תהיה של ששים ששים 69
 עֶשְׂרוֹנִים, שֶׁהֵן בֶּסֶךְ הַכֹּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרוֹנִים, שחמש מנחות של 70
 ששים עשרונים, הם שלוש מאות עשרונים, דְּכָרִי חֲכָמִים. רבי 71
 אוֹמֵר אֵינוֹ יוֹצֵא בְּכָךְ יְדֵי חוֹבְתוֹ, אלא וְיָבִיא הַמֶּשֶׁ מִנְחוֹת שֶׁל שְׁשִׁים 72
 עֶשְׂרוֹנִים - מכל מין מחמשת המנחות יביא ששים מנחות, מְעֻשְׂרוֹן 73
 אֶחָד לַמִּנְחָה הָרְאשׁוֹנָה, ועוד מנחה של שני עשרונים, וכן הלאה 74
 עַד מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹנִים, שִׁמְנֵי כֹל הָעֶשְׂרוֹנִים הֵן תִּשְׁעָה 75
 אֲלָפִים וַיֵּאָהֵב וְהַמֶּשֶׁ, ובכל כלי יתנה ויאמר אם כזו מנחה נדרתי 76
 זו לנדרי, ואם לאו תהא נדבה. 77
 הגמרא מבארת את המחלוקת בין רבנן לרבי: כָּמֵאֵי קָא מִיפְלִגִי - 78
 במה חולקים רבנן ורבי, אִמְרַי רַב הִסְטֵיר בְּמִוְתָר לְהַכְנִים חוֹלִין 79
 לְעֹרְתָהּ, קָא מִיפְלִגִי, רַבִּי כִּבְר אִסּוּר לְהַכְנִים חוֹלִין לְעֹרְתָהּ, לכן אינו 80
 יכול להביא בכלי אחד מנחה שאינו חייב אלא במקצתה, ולהתנות 81
 שהחלק שאינו לחובתו יהיה חולין, שאם כן נמצא מכניס חולין 82
 לעזרה. וְרַבִּינַן כִּבְרֵי מוֹתֵר לְהַכְנִים חוֹלִין לְעֹרְתָהּ, לכן רבי ששים 83
 עשרון בכלי אחד, ויתנה, אם כולן נדרתי כולן לחובתי, ואם לאו, 84
 מה שנדרתי יהא לחובתי והשאר חולין. 85
 רבא מבאר באופן אחר את מחלוקתם: רַבָּא אָמַר, דְּכֹוֹלֵי עֲלָמָא - בין 86
 רבנן ובין רבי אינם חולקים שאִסּוּר לְהַכְנִים חוֹלִין לְעֹרְתָהּ, וְהִכָּא 87
 ו-וכאן? כְּמוֹתֵר לְעֹרְב מִנְחוֹת חוֹבָה בְּנִדְבָה קָא מִיפְלִגִי, רַבִּינַן כִּבְרֵי 88
 מוֹתֵר לְעֹרְב חוֹבָה בְּנִדְבָה, לכן חובה ששים עשרון בכלי אחד, ויתנה 89
 ויאמר מספר העשרונים שנדרתי יהא לחובתי ויהא נדבה, ויתנה 90
 מעורבת המנחה בכלי אחד החובה עם הנדבה, וְרַבִּי כִּבְר אִסּוּר 91
 לְעֹרְב חוֹבָה בְּנִדְבָה, לכן אינו יכול להביא ששים עשרון בכלי אחד, 92
 ולהתנות שהחלק שאינו מחובתו יהיה נדבה, כי בכך תהיה מעורבת 93
 החובה עם הנדבה, ואסור לערבם. אלא יביא ששים מנחות בששים 94
 כלים. 95
 הגמרא מקשה על ביאורו של רבא: אִמְרַי לִיה - ולו] אִמְרַי לְרַבָּא, 96
 לְרַבִּינַן דְּאָמְרֵי [לשיטתן] שמוֹתֵר לְעֹרְב חוֹבָה בְּנִדְבָה, נמצא שיש 97
 כאן שתי מנחות, ואם כן הֵא עֲשִׂינוּ - הרי צריך לקומץ שְׁנֵי קְמִיצִים, 98
 עבור המנחת חובה והנדבה. מתרץ רבא: דְּקָמִיץ תְּחִילָה לְשֵׁם 99
 מנחת חובה, וְהָדָר קָמִיץ קוֹמֵץ שְׁנֵי לְשֵׁם מִנְחַת נְדָבָה. מקשה 100
 הגמרא: וְהָא קָא קָמִיץ מִמִּנְחַת חוֹבָה אֲנִידְבָה [-על מנחת נדבה] 101
 ומִמִּנְחַת נְדָבָה אֲחוּבָה, שהלא המנחות מעורבים זה בזה. מתרצת 102
 הגמרא: דְּתַלִּי לִיה פְּדֻעַת בְּהֵן, דְּאָמַר הַמְבִיא, כֹּל הִיא - [היכון] 103
 דְּמִמִּיא דִּיא - שתגיע ידו דְּבִתְהוּן הַשְּׂתָא ו-עכשויו], כלומר הקומץ 104
 הראשון שהכהן קומץ, יהיה כולו חוֹבָה, וְלְכַפּוֹת נְדָבָה - והיכון 105
 שתגיע ידו של הכהן בקומץ האחרון יהיה כולו נדבה. 106
 הגמרא מבררת את סדר הקטרות הקמצים לפי ביאורו של רבא. 107
 מקשה הגמרא: וְאִקְמוּרֵי הִיבִי מְקַטֵּר - איך יקטיר את שני הקמצים 108
 האלו, אם תאמר לִיקְטֵר נְדָבָה בְּרִישָׁא - אם תאמר שיקטיר את 109
 קומץ הנדבה תחילה, אם כך קומץ החובה היבי מְקַטֵּר לָה - איך 110
 יקטיר את קומץ החובה, וְהָא בּוּלָה - כל המנחה שהביא חוֹבָה 111
 היא, והקומץ שהביא שני ומקטירו תחילה, אינו כלל קומץ אלא 112
 שיירי מנחת חובה הוא, ונמצא שבהקטרותו הקרוי לָהוּ שְׁרִים - 113
 שנחסרו שיירי מנחת החובה, את אותו קומץ שיקטיר לשם נדבה, 114
 וְאָמַר מַר [לעיל טו], שְׁרִים שֶׁשְׁקֵרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטִירָה, אִין מְקַטֵּר 115
 קוֹמֵץ עֲלֵיהֶן. ואם תאמר לִיקְטֵר חוֹבָה בְּרִישָׁא - שיקטיר את קומץ 116
 החובה לפני שמקטיר את קומץ הנדבה, שבאופן זה בשמוקט 117
 קומץ החובה כל שיירי קמיצת החובה עדיין לפנינו, עדיין קשה, 118
 קומץ הַנְּדָבָה הִיבִי מְקַטֵּר לָה - איך הוא רשאי להקטיר את קומץ 119
 הנדבה לאחר הקטרת הקומץ הראשון של החובה, 120

וְמִרְקִינָן - ומפתיתי הרקיקין, והוא לא עשה כן, אלא קָא קָמִיץ 1
 מִחֲלוֹת לְבַד אֲרָקִינָן - על מנחה שיש בה גם רקיקין, שהרי קמץ 2
 קמיצה בפני עצמה מהחלות לכל מנחת חובתו גם על הרקיקין 3
 שבה, וְמִרְקִינָן אֲחֵלוֹת - וכמו כן קמץ מרקיקין לבד עבור מנחת 4
 הנדבה שבה יש גם חלות. מיישבת הגמרא: שִׁמְעִינוּ לִיה לְרַבִּי 5
 שִׁמְעִינוּ עֲצֻמוֹ דְּאָמַר לְעִיל (סו) הַמְבִיא מִנְחָה אַחַת שֶׁל חֲלוֹת 6
 ורקיקין, אִם קָמִיץ וְעָלָה בְּיָדוֹ [-בקומצו] מֵאֶחָד מֵהֶם, רק מהחלות, 7
 או רק מהרקיקין, עַל שְׁנֵיהֶם, יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. 8
 הגמרא שואלת לפי רבי שמעון מה יעשה עם מותר השמן של 9
 הרקיקין: וְהָא אִיכָא - והרי יש לברר מה יעשה עם מותר השמן של 10
 הנשאר לאחר משיחת הרקיקין, דָּא מְחַצֵּה חֲלוֹת וּמְחַצֵּה רְקִינָן 11
 אִמְרַי ו-נדר], דינו של מותר השמן הנשאר לאחר משיחת הרקיקין 12
 שמתירו לְמַחֲצָה חֲלוֹת, אוֹלַם אִי בּוּלָהוּ רְקִינָן אִמְרַי - אם נדר 13
 מנחה שכולה רקיקין, מותר השמן נאָכַל לְכַהֲנִים, וזה שמסתפק מה 14
 נדר, מה יעשה במותר השמן הנשאר לאחר משיחת הרקיקין. 15
 מיישבת הגמרא: משנתנו סוברת רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּן הִיּוֹדָה, 16
 שלשיטתו ממה נפשך מותר השמן נאכל לכהנים. דְּתִנָּא בְּרִייתָא 17
 לְעִיל (ע"ה), רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּן הִיּוֹדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מנחה 18
 הבאה מחצה חלות ומחצה רקיקין, מביא לוג שמן וחוצהו, חציו 19
 חלות וחציו לרקיקין, וּמוֹשְׁקֵן לְרִקִּינָן קָמִיץ בִּי - אות יוונית 20
 העשויה כמין אות ט"ת, וּמוֹתֵר הַשְּׁמֵן הַנְּשָׂאֵר מִמִּשִּׁיחַת הָרִקִּינָן 21
 נֵאָכַל לְכַהֲנִים, כִּדֵּן מִנְחָה שְׁכוּלָה רַקִּינָן, לכן אף שאנו מסופקים 22
 האם זו מנחת חובה רבי שמעון יוצא מנחה שחציה חלות וחציה 23
 רקיקין, מכל מקום דין השמן שינתן לכהנים, שהרי לשיטתו של 24
 רבי שמעון בן יהודה גם מנחה שחציה חלות וחציה רקיקין מותר 25
 השמן נאכל לכהנים. 26
 הגמרא חוזרת לדברי המשנה שהנודר ששכח איזה מין מנחה נדר 27
 מבואר חמשה מנחות. שואלת הגמרא: אִמְרַי לִיה רַב בְּהֵנָא לִיב אִשִּׁי, 28
 מדוע לא חייב התנא להביא אלא חמשה מנחות, וְהָא אִיכָא 29
 לְכַפּוֹקָה - והרי יש להסתפק גם בְּמִנְחָה נְחוּסָתָה וְהִיא מִנְחַת נִסְכִּים, 30
 והגם שמנחת נסכים באה חובה עם הקרבן, אך היא באה גם בפני 31
 עצמה בנדבה, דְּאָמַר רַבָּא מְתַנַּבֵּד אִדָּם מִנְחַת נִסְכִּים אִם ירצה 32
 אפילו כָּל יוֹם, ומכיון שאפשר לנדור מנחת נסכים בפני עצמה, 33
 מדוע אינו חוששים שמא נדר להביא מנחה זו. מיישבת הגמרא: 34
 בִּי קָא מִסְתַּפְקָא לִיה - הנודר לא הסתפק אלא (סימן לדינים להלן), 35
 וְיִדְרִי בְּגִלְלֵי לְבִזְנוּתָהּ בְּלוֹז' [קממנצ"ה] שמא נדר מנחה הפאה רק 36
 (בגלל) בנדבת הַיְהוּדָה, כלומר שחמשת המנחות אינם באים 37
 בשתופות כמו ששינו במשנה לעיל (נ"ה), וברור לנודר שנדר רק 38
 מין מנחה שהיחיד מביאה, אבל מנחת נסכים הפאה (בגלל) גם על 39
 ידי צִיבּוּר, לֹא מִסְתַּפְקָא לִיה שמא מנחה כזו נדר. ועוד, בִּי קָא 40
 מִסְתַּפְקָא לִיה לְנֹדֵר, אלא שמא נדר מנחה הפאה בגלל עֲצֻמָּה, 41
 ללא זבת, אבל מנחת נסכים הפאה בגלל זבת, כלומר שהחוב 42
 מחייבה, לֹא מִסְתַּפְקָא לִיה. ועוד, בִּי קָא מִסְתַּפְקָא לִיה אלא שמא 43
 נדר מנחה הַמְעֻנָּה לְבִזְנוּתָהּ, אבל מנחת נסכים שְׂאִינָה מְעֻנָּה לְבִזְנוּתָהּ 44
 לֹא מִסְתַּפְקָא לִיה. ועוד, בִּי קָא מִסְתַּפְקָא לִיה שמא נדר מנחה 45
 הפאה בְּלוֹז אחד של שמן, אבל מנחת נסכים הפאה בְּשִׁלְשָׁה לוּגִין 46
 כגון כשבאה עם כבש, לֹא מִסְתַּפְקָא לִיה. ועוד, בִּי קָא מִסְתַּפְקָא 47
 לִיה אלא שמא נדר מנחה הַמְעֻנָּה קְמִיצָה, אבל מנחת נסכים 48
 שְׂאִינָה מְעֻנָּה קְמִיצָה לֹא קָא מִסְתַּפְקָא לִיה. 49
 שינוי במשנה: פִּירְשֵׁתִי שאביא מִנְחָה שֶׁל עֶשְׂרוֹנִים, ואיני יודע כמה 50
 עשרונים פירשתי, יביא ששים עשרון, רבי אומר יביא ששים 51
 מנחות של עשרונות, מעשרון אחד ועד ששים עשרון. 52
 הגמרא מביאה ברייתא שבה חכמים ורבי מרחיבים דברייהם: תְּנוּ 53
 רַבִּינַן בְּרִייתָא, הַנּוֹדֵר שֶׁאִמַּר לְאַחַר נִדְרוֹ פִּירְשֵׁתִי בְּנִדְרֵי שֶׁאִבִּיא 54
 מִנְחָה מִסּוּיִמָּת, וְקָבַעְתִּי לְהַבִּיאָה בְּכָל אֶחָד, (שֶׁל עֶשְׂרוֹנִים), וְאֵינִי 55
 יוֹדֵעַ ו-וזכר] מַה [-כמה] עֶשְׂרוֹנִים פִּירְשֵׁתִי, וְיָבִיא מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים 56
 עֶשְׂרוֹנִים בכלי אחד, שוה הוא השיעור הגדול של מנחה הבאה 57
 בכלי אחד, דְּכָרִי חֲכָמִים. רַבִּי אוֹמֵר אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּמִנְחָה 58
 אחת של ששים עשרון, אלא וְיָבִיא שְׁשִׁים מִנְחוֹת שֶׁל עֶשְׂרוֹנִים 59
 מְעֻשְׂרוֹן אֶחָד וְעַד שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹנִים, כלומר, מנחה אחת של עשרון 60

מנחות. פרק שלושה עשר – הרי עלי עשרון דף קו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רלט רש"י

1 שמעין ליה לרבי שמעון – בפרק 'כל המנחות באות מצה' (מנחות סג,ב). מותר
2 השמן – אמרין בפרק 'ואלו מנחות' (מנחות עה,א): מנחה הבאה מחצה חלות ומחצה
3 ריקקין – מביא לוג שמן והוצרה לחלות וריקקין. חלות – בוללן, ומושה הריקקין על
4 פני בולן, ושאר השמן מחזירו לחלות. וגי' 'כולה ריקקין' תניא לעיל מהחיא: מושוך

5 כמין כו, ושאר השמן נאכל לכהנים. רבי שמעון
6 בן יהודה – גבי 'מחצה חלות ומחצה ריקקין'
7 קאי. מותר השמן נאכל לכהנים – כדן ריקקין
8 הבאים בפני עצמן, הלכך ממה נפשך מותר של
9 ריקקין נאכל לכהנים. כי קא מספקא ליה –
10 לנדר – ממנחת יחיד שאינה באה בצבור, דהיינו
11 הנך חמש מנחות הנדבה, דאינן באות בצבור,
12 כדאמר לעיל (קד,ב): אין שנים מתנדבים עשרון
13 אחד, שרזי בתיב בה 'ונפש'. אבל מנחת נסכים,
14 הבאה בצבור – לא מספקא ליה, דודאי ידע
15 שלא נדרה. של עשרונים מאחד ועד ששים –
16 שיביא ששים מנחות בששים כלים, בחד כלי –
17 חד עשרון, ובאידיך – שנים, ובאידיך – שלושה,
18 ובאידיך – וארבעה, וכן עדו ששים. שהם אלה
19 ושפנה מאות שלשים עשרונות, ובכל כלי
20 יאמר: 'אם כוונתך זו לנדר, ואם לאו – תתא
21 נדבה'. דממה נפשך חזא מייניה נדר. פירשתי
22 – 'עשרונות, ופירשתי מאיזה מנחה מן החמש
23 המנחות, ואיני יודע מאיזה מנחה פירשתי, וכמה
24 עשרונים פירשתי בה' – יביא חמש מנחות של
25 ששים עשרונות. כמותר להכניס חולין לעורה –
26 ודכולי עומת: אסור לערב חובה בנדבה. רבנן
27 כברי גלוי: להכניס חולין לעורה – הלכך,
28 יביא ששים עשרון בכלי אחד, ויתנה: 'אם כולן
29 נדרתי – כולן לחובתי, ואם לאו, מה שנדרתי
30 – היא לחובתי, והשאר – חולין'. אבל השאר
31 לנדבה לא מצי לאיתוי, דאסור לערב חובה
32 בנדבה. ואי קשיא: הכא נמי, היכי קריב קומץ,
33 הנא הוי קצת מן הקומץ חולין ועוד: מנחה היכי
34 מישתרי, והא לא איקמצא קומץ שלם, דקצת
35 מן הקומץ הוי חולין; תריץ כדתרצינן ב'הקומץ
36 רבה' (מנחות כד,ב): קומץ בדעתא דכהן תליא
37 מילתא, ובחן – דעתו אקדש ולא אתחילין. ורבי
38 כברי אסור להכניס חולין לעורה – הלכך,
39 לא מצי איתויי בכלי אחד ומתנה. אבל יביא
40 ששים מנחות, מאחד ועד ששים בששים כלים,
41 ויאמר: 'אותם שנדרתי – יהו לחובתי, והשאר
42 – נדבה'. ואי קשיא: ליתיה ששים עשרונות
43 בששים כלים, ויאמר: 'לפי חשבון שנדרתי – היא
44 לנדר, והשאר – נדבה' הא לא קשיא, דקביעות
45 המנחה – מילתא היא, ולא מצי לאיתויי בכלי
46 אחד פחות ממה שקבע בו. מותר לערב חובה
47 בנדבה – הלכך מיייתי ששים עשרונות, ויאמר:
48 'כפי מה שנדרתי – יהו לחובתי, והשאר –
49 לנדבה'. שני קצצים – חד לחובה וחד לנדבה.
50 ומשני ריקקין – שני קמצים. כל היבא רמשי ירה
51 דכהן השתא – בקומץ ראשון – יהא חובה, וכל
52 היבא דמשני ידיה בקומץ אחרון – תהא נדבה.
דלמא

וּמְרִיקִין, וְקָא קְמִיז מַחְלוֹת אֶרְקִין וּמְרִיקִין
אֲחֵלוֹת! – שְׁמַעִין לִיה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאָמַר: אִם
קְמִיז וְעָלָה בִירוֹ מֵאֶחָד עַל שְׁנֵיהֶם – יֵצֵא. – וְהָא
אִיפֵא מוֹתֵר שְׁמִי, דְּאִי מְחַצֵּה חֵלוֹת וּמְחַצֵּה רִיקִין
אָמַר – מוֹתֵר הַשְּׁמֵן מְחִירוֹ לְחֵלוֹת, אִי כּוֹלְהוּ רִיקִין
אָמַר – מוֹתֵר הַשְּׁמֵן נֶאֱכָל לְכַהֲנִים! – פְּרַבִּי שְׁמַעוֹן
בְּן יְהוּדָה. דְּתַנִּיא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן יְהוּדָה אָמַר מִשּׁוּם
רַבִּי שְׁמַעוֹן: מוֹשְׁחָן כְּמִין כּוֹ, וּמוֹתֵר הַשְּׁמֵן נֶאֱכָל
לְכַהֲנִים. אָמַר לִיה רַב פְּהֵנָא לְרַב אֲשִׁי: וְהָא אִיפֵא
לְסַפְקָה בְּמַנְחַת נְסִכִים, דְּאָמַר רַבָּא: מִתְנַדֵּב אָדָם
מִנְחַת נְסִכִים בְּכָל יוֹם! – פִּי קָא מְסַתְפָּקָא לִיה
(סִימָן: יְחִיד. בְּגַלְל. לְבוֹנָה. בְּלוּג. מְקַמְצָה) – פְּאֵה
בְּגַלְל יְחִיד, פְּאֵה בְּגַלְל צִיבוּר – לֹא מְסַתְפָּקָא לִיה.
פִּי קָא מְסַתְפָּקָא לִיה – פְּאֵה בְּגַלְל עֲצֻמָּה, פְּאֵה
בְּגַלְל זָבֵה – לֹא מְסַתְפָּקָא לִיה. פִּי קָא מְסַתְפָּקָא
לִיה – מְעוֹנָה לְבוֹנָה, שְׂאִינָה מְעוֹנָה לְבוֹנָה – לֹא
מְסַתְפָּקָא לִיה. פִּי קָא מְסַתְפָּקָא לִיה – פְּאֵה בְּלוּג,
פְּאֵה בְּשִׁלְשָׁה לְוִיָּין – לֹא מְסַתְפָּקָא לִיה. פִּי קָא
מְסַתְפָּקָא לִיה – מְעוֹנָה קְמִיזָה, שְׂאִינָה מְעוֹנָה
קְמִיזָה – לֹא קָא מְסַתְפָּקָא לִיה. "פִּירְשְׁתִּי מִנְחָה שֶׁל
עֶשְׂרוֹנִים". תַּנּוּ רַבְּנֵי: "פִּירְשְׁתִּי מִנְחָה וְקִבְעֵתִי בְּכָלִי
אֶחָד שֶׁל עֶשְׂרוֹנִים, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פִּירְשְׁתִּי" – יְבִיא

1 כרבי שמעון בן יהודה – ואם תאמר: מאי סלקא דעתך דמקשה, דקאמרין דאי מחצה
2 חלות ומחצה ריקקין – מותר השמן מחזירו לחלות, הא לא אשכחן בפרק 'ואלו
3 מנחות' (מנחות עה,א) רבי שמעון דאיה ליה האי סברא, ומנא ידע כבולה ריקקין ושאר
4 השמן נאכל לכהנים? ויש לומר: משום דרבנן דפליגי ארבי שמעון בן יהודה התם סבירא להו
5 במותר השמן מחזירו לחלות, ואליבא דרבי
6 שמעון קאמרי, דהא קתני 'מנחה הבאה מחצה
7 חלות ומחצה ריקקים', ומאן שמעת ליה דאית
8 ליה האי סברא? רבי שמעון!
9 שהן אלה ושמונה מאות ושלשים – כיצד? קח
10 ביך מאחד ועד ששים, וצרף תחילתן
11 לסופן עד האמצע כגון אחד ושלשים – הם ששים
12 ואחד, שנים וחמשים ותשע – ששים ואחד,
13 ושלוש וחמשים ושמונה – הם ששים ואחד. כן
14 תמנה עד שלשים, ושלשים ושלשים ואחד – נמי
15 הם ששים ואחד, ויעלה לך שלשים פעמים ששים
16 ואחד. וכן נוכל למנות פרים דהג, דעולין
17 לשבעים. כיצד? שבע ותשלש עשרה – הם עשרים,
18 וכן שמונה ושתים עשרה – הם עשרים, וכן תשע
19 ואחת עשרה – הם עשרים, ועשר – הרי שבעים.
20 במותר עשרה חולין לעורה קמילגני – ולא
21 מיתוקמא אלא כרבנן דאמרי: למנחה
22 של ששים עשרון – ששים לוגין. דאי כרבי
23 אליעזר בן יעקב דאמר: אין לה אלא לוגה – היכי
24 מיתבשרה? כיון דאיערב חולין בחדה, הא אינה
25 ראויה לבללן, משום דהוה ליה היסור שמנה.
26 רבה אמר דכולי עלמא וכו' – 'רבה גרסינן,
27 אף על פי שהוא אחד רב חסדא. דרבא משני לקבן
28 שניא אחרניא.
29 דתלי לה בדעת כהן – ואף על גב דב'הקומץ
30 רבה' (מנחות כד,ב) לית ליה לאביי בדעתא דכהן
31 תליא מילתא, הכא מודה.
אפשר

מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹנִים, דְּבָרֵי חֲכָמִים. רַבִּי אֹמַר: יְבִיא מִנְחוֹת שֶׁל עֶשְׂרוֹנִים מֵאֶחָד וְעַד
שְׁשִׁים, שְׁהֵן אֶלֶף וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים. "פִּירְשְׁתִּי, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה פִּירְשְׁתִּי, וְאִי זֶה מִקֵּהן
פִּירְשְׁתִּי, וְאִינִי יוֹדֵעַ פְּמָה פִּירְשְׁתִּי" – יְבִיא חֲמֵשׁ מִנְחוֹת שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹנִים, שְׁהֵן
שִׁלֹּשׁ מֵאוֹת, דְּבָרֵי חֲכָמִים. רַבִּי אֹמַר: יְבִיא חֲמֵשׁ מִנְחוֹת שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹנִים מֵאֶחָד וְעַד
שְׁשִׁים, שְׁהֵן תִּשְׁעָה אֲלָפִים וּמֵאָה וְחֲמִשִּׁים. בְּמֵאִי קָא מִיפְלְגִי? אָמַר רַב חֲסֵדָא: בְּמוֹתֵר
לְהַכְנִים חוּלִין לְעוֹרָה קָא מִיפְלְגִי. רַבִּי סָבַר: אָסוּר לְהַכְנִים חוּלִין לְעוֹרָה, וְרַבְּנָן סָבְרִי: מוֹתֵר
לְהַכְנִים חוּלִין לְעוֹרָה. רַבָּא אָמַר: דְּכוּלֵי עֲלָמָא – אָסוּר לְהַכְנִים חוּלִין לְעוֹרָה, וְהִכָּא בְּמוֹתֵר
לְעַרְב חוּבָה בְּנִדְבָה קָא מִיפְלְגִי. רַבְּנָן סָבְרִי: מוֹתֵר לְעַרְב חוּבָה בְּנִדְבָה, וְרַבִּי סָבַר: אָסוּר
לְעַרְב חוּבָה בְּנִדְבָה. אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּא, לְרַבְּנָן דְּאָמְרִי: מוֹתֵר לְעַרְב חוּבָה בְּנִדְבָה –
הָא בְּעִינֵין שְׁנֵי קְמִיצִים! – דְּקְמִיז וְתִדַּר קְמִיז. – וְהָא קָא קְמִיז מַחוּבָה אֲנִדְבָה וּמְנִדְבָה
אֲחוּבָה! – דְּתַלִּי לִיה בְּדַעַת כַּהֵן, דְּאָמַר: כָּל הֵיכָא דְּמִטְּוִי יָדָא דְּכַהֵן הִשְׁתָּא – חוּבָה,
וּלְכִסּוּף – נְדָבָה. – וְאִקְטוּרֵי הֵיכִי מְקַטְרִי? לִיקְטַר נְדָבָה בְּרִישָׁא – דְּחוּבָה הֵיכִי מְקַטְרִי
לְהָ? דְּלָמָא פּוֹלָה חוּבָה הִיא וְחִסְרוּ לְהוּ שְׁרִיבִים, וְאָמַר מִר: שְׁרִיבִים שְׁחִסְרוּ בִין קְמִיזָה
לְהַקְטִירָה – אִין מְקַטְרִי קוּמִץ עֲלֵיהֶן! לִיקְטַר חוּבָה בְּרִישָׁא – דְּנִדְבָה הֵיכִי מְקַטְרִי לְהָ?
וּדְלַמָּא

התורה שכל נתיבותיה שלום עניינה הוא לעשות שלום בין עניינים נפרדים.

ממאמר י"ט כסלו, ה'תשכ"ח

רמז מנחות. פרק שלוש עשר – הרי עלי עשרון דף קו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" תוספות

1 דלמא כולה חובה היא – ומכי שקיל קומץ קמא – הוה ליה כל מה שבכלים שריים,
 2 וכי קמץ דנדבה ומקטר לה – הוה ליה וכמקטירן שריים (שחסרו). דמסיק ליה לשם
 3 עצים – לעולם דחובה מקטיר ברישא. ודקאמר דילמא אינו שריים ניהו וקמו ליה
 4 ב"ב תקטירו" – דמקטר ליה לקומץ דנדבה לשם עצים. ואל המזבח לא יעלו –
 5 בתרה דההוא קרא ד"ב"ל תקטיר" כתיב. אית
 6 ליה דרבי אליעזר – הלכך, לא מקטר לקומץ
 7 דנדבה. מתנה ואומר: אם איכא נדבה בההוא כלי
 8 – תהוי הקטרה מעליא. ואי כולה לחובה היא,
 9 הקטרה קמיתא – תהא הקטרה, והך – לשם
 10 עצים. ורבי לית ליה דרבי אליעזר – הלכך,
 11 לא מצי לאיתויי בחד מנא – דתו לא מקטר
 12 לקומץ קמא, דלמא כולה חובה, וקם ליה בי"ב
 13 תקטירו". **אפשר** דמיתני ששים בחד מנא וחד
 14 בחד מנא – וקמץ מגדול ברישא, ומתנה: אי
 15 כולה חובה – שפיר. ואי לא, הא דקמיצא –
 16 ליהוי מחובה, ומאי דקמיצא מכלי אחד – ליהוי
 17 אההוא עשרון, ולאותה נדבה דפש בכלי אחד.
 18 "ומגע" – מגען לראש הכלים זה בעד זה, כדי
 19 שיגעו ראשי הקלחתו זו לזו. כי הכי דלישתרי
 20 נדבה דבבלי גדול הקומץ דבבלי קטן. ומקטיר
 21 חובה, והדר דנדר. דאי נמי היא קמיתא כל
 22 כלי גדול חובה – לא הוה ליה שריים שחסרו
 23 דמתנהו שיתין דבחד מנא לא שקיל ולא מיד,
 24 מכי שקיל קומץ קמא. ששים לוג לששים עשרון
 25 – שבאותו כלי, ומתנה: כמה שנדרתי – תהא
 26 לחובתי, והוא – תהא נדבה. וכל חד עשרון
 27 – לוג שקיל, דחובה – לחובה ונדבה – לנדבה.
 28 אין לה (פנחה) אלא לוגה – לוג לכל המנחות.
 29 ואי עריב שתיים מנחות, זו של שלשים חו של
 30 שלשים בבלי אחד – בעי ליה שני לוגין. ואי חדא
 31 היא – בעי חד לוג. קמן והביא גדול – וזה אי
 32 נמי לא נדר אלא שלשה עשרות. ומיתני מנחה
 33 לנדור – יצא. ולא בעי איתויי מיד. קמן והביא
 34 גדול – "שור קטן עלי", והביא גדול. אידי ואידי
 35 – בין מנחה גדולה ובין מנחה קטנה – חד קומץ
 36 מקריב. אימורין גדול נפשי מרקטן – ואיכא
 37 למימר: לא הכי נדר – בההוא קאמר לא יצא,
 38 דנפשי אימורין דידיה. **משנה** שני גזירין – שני
 39 בעשית גזירות. והמנחה את הקומץ בחוץ תביב
 40 כרת, דהעלאה היא. והביא כללא הוי מעלה
 41 קומץ בפנים – דהקטרה מעלייתא היא. הלכך
 42 לא חשיב ליה בשריא. שני בויבין – של לרם
 43 הפנים. נחשת לא יפחות ממעה כסף – לא יפחות
 44 משוה מעה כסף. דמיתני (נחשתן) שוה מעה כסף.
 45 פירשתי – "כך וכך זהב, ואיני יודע כמה פירשתי".
 46 יבא – כל כך עד שיועד בעצמה שלעולם לא
 47 לכך נתכווין. **גמרא** קרבן – נפש כי תקריב
 48 קרבן מנחה" (ויקרא ב). וכן הוא אומר – דעצים
 49 איקרו "קרבן". וטעוניה נחשה – בקרן דרומית
 50 מערבית במנחה. עצים מעונים קמיצה – שמרסקן
 51 לעצים דקין, עד שנטול מהם מלא קומצו. עצים
 52 – שהחנכו אדם טעונים עצים לחסוקו בעיני
 53 הקדש. כשאר קרבנות. מגלן – דסחם הקטרה
 54 הוי קומץ? פירשתי – "אחד מאותן הקריבין כולם
 55 למזבח, ואיני יודע איזה מהם פירשתי". וקא
 56 סלקא דעתך: הודאי מדנחית למניצא – דעתיה
 57 (נמן) אמרתי דלית ביה היתר שריים לכהנים, ואף
 58 על גב דאניו נקטר כולו כמין עולת העוף ומנחת
 59 נסכים. וחלכך גבי מכלול. אבל היכא דאמר
 60 "הרי עלי למזבח" סחם – משמע: דבר שנטר,
 61 היינו לבונה. ותו ליכא – ואמילתא קמיתא קאי,
 62 ד"אין לך דבר הקרב כולו למזבח אלא לבונה".

אפשר דמיתני שיתין בחד מנא ומגע ליה וקמץ – תימה: והא תניא ב"הקומץ רבה"
 (מנחות דא, כ). "הריים ממנו בקומצו" – מן המחבור, שלא יבא עשרון בשני כלים
 3 וקמץ. ומשמע ההם כוון דקס פקאז בקבא. אף על גב דעריב מעילא? ואין לחלק בין עשרון
 4 אחד לכמה עשרות. דהא על ברוחך הא דקאמרין האב "ומגע ליה וקמץ", למא ליה דימגע
 5 "לר", אי לאו משום דכתיב "ממנו", כדררשי להו
 6 הנה. וכיון מדמיתא "ממנו" נפקא, יש לנו למעט
 7 שני עשרות בשני כלים. כיון דהוא מנחה ניהו
 8 וחד קומץ לתרייהו, אף על גב דנגעי, כמו עשרון
 9 אחד בשני כלים? וצריך לפרש: שני כלים הדבא,
 10 כעריבה של תרנגולים דההם. ואף על גב דמפסקן
 11 מחיצתה – הא נוגע. ואם תאמר: דבכולה
 12 משעתא משמע דלא אסרינן אלא לערב חובה
 13 בנדבה, אבל חובה בנדבה – משמע דשרי. ואם
 14 כן, לרבי, יאמר: "אם ששים עשרונים נדרתי –
 15 הרי עלי עדין עשרון אחד. ואם פחות מששים
 16 נדרתי – הרי עלי עדין כל מה שחיסרתי מששים
 17 ועד עשרון אחד יותר". ומיתני שיתין בחד מנא,
 18 וחד בחד מנא, ומגע ליה, וקמץ מהאי וקמץ
 19 מהאי. וכיון שחבל חובה – יכול לערב ויש
 20 לומר: כדשנינו לעיל בפרק "התודה" (פא.א).
 21 התורה אמרה "טוב אשר לא תדור", ואת אמרת
 22 ליקו ולתירד בכתחילה! ואין לנו לעשות כאן
 23 תקנה על ידי "הרי עלי", אבל ב"הרי זו" – שרי,
 24 דהוי נדבה, ורבי כרבי אליעזר בן יעקב. ואין לומר:
 25 דליתיה שיתין בחד מנא, וחד בחד מנא, ומגע ליה.
 26 וקמץ ליה שחבל חובה – יכול לערב? דהא כי
 27 כלל חובה מערבא בנדבה, הוה ליה חיסר שמנה
 28 וריבה שמנה. **לא** יפחות משני גזירין – דהווקא
 29 כי אמר "עצים", אבל כי אמר "עץ" – מיתני גזיר
 30 אחד, כדאיכא בשקלים (יא). **לא** יפחות מן
 31 הקומץ – במסכת שקלים בפרק "שלשה עשר
 32 שופרות" (יא) פליגי אי לישעורי די בעלים אי
 33 לישעורי די כהן.
 34 **המעלה** את הקומץ בחוץ חייב – ובהא
 35 כללא הוי מעלה קומץ בפנים –
 36 דהקטרה מעלייתא היא, והלכך לא חשיב ליה
 37 בשיתא. כך פירש בקנטרס. ואם תאמר: ומי סתם
 38 לן תנא כרבי אליעזר, דבפרק תורה ארבעים
 39 (קא, קא), מיתני ליה לעיל בסוף פרק קמא (ב.ב).
 40 דרבנן מחיבי בבית בחוץ? ויש לומר: ד"קומץ"
 41 דנקט – לאו לאפוקי כוית, אלא לאפוקי מאידך
 42 דרבי אליעזר, דאמר בשני בויבין לבונה: עד
 43 שיקריב שני קמצים. ולפירוש זה לא מירי בקומץ
 44 יסולת. **והא** איכא עולה – ואם תאמר: והא
 45 איכא אדם, במאן דאמר בפרק "כל התדיר"
 46 (נבחים עם נא), דכלילי ויש לומר: כיון דאיכא זבמן
 47 דאכלי כהנים – לא פסיקא ליה. ועוד קשיא: והא
 48 איכא עצים, דאפילו לרבי דאמר טעון קמיצה –
 49 הבל קרב, כמפורש ב"הקומץ רבה" (מנחות ב.ב).
 50 דילמא

מדינר כסף. "נחשת" – לא יפחות ממעה כסף. "פירשתי, ואיני יודע מה פירשתי" – והא מביא,
 38 עד שאומר "לא לך נתפונותי". **גמרא** חנו רבנן: "קרפן" – מלמד שמתנדבין עצים. וכמה?
 39 שני גזירין, וכן הוא אומר "והגזירות הפלנו על קרבן העצים". רבי אומר: עצים קרפן הם,
 40 טעוניה מלח וטעוניה הנחשה. אומר רבא: וידבר רבי, עצים טעוניה קמיצה. אומר רב פפא: לדברי
 41 רבי, עצים צריכין עצים. "לבונה לא יפחות מן הקומץ". מנלן? דכתיב "והריים ממנו בקמצו
 42 מפתל המנחה ומשמנה ואת כל הלבנה", מקוש לבונה להקריה דמנחה, מה הקריה דמנחה –
 43 קומץ, אף לבונה – נמי קומץ. חנו רבנן: "הרי עלי למזבח" – יבא לבונה, שאין לך דבר שקרב
 44 לגבי מזבח אלא לבונה. "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי" – יבא מכל דבר שקרב למזבח.
 45 – ותו ליכא? והא איכא עולה! – איכא עורה לפניהם. – והא איכא עולת העוף! – איכא

60 עשרון ללא שום תנאי, שאף אם נדר מנחה קטנה יוצא במנחה
61 גדולה, ורבי סבר לא יצא, לכן מספק שמא התחייב מנחה קטנה
62 אינו יכול להביא מנחה גדולה של ששים עשרון.
63 הגמרא מקשה על ביאורו של רב אשי: וְהָאֵי פִּלְגֵי נָה – והרי כבר
64 נחלקו רבי ורבנן במחלוקת זו הִדְאָּ וּמְנָא – פעם אחת, הִתְנַן לְהֵלֵן
65 (ק), הנודר להביא לקרבן שור קָמֵן, וְהִבִּיא שוֹר נְדוּל, יִצְאָא יְדֵי
66 חובתו, שיש בכלל מרובה מועט, רבי אומר לא יצא. ומדוע כפלו
67 מחלוקתם שני פעמים. מתרצת הגמרא: צְרִיכָא, דְּאִי אִיתָמַר –
68 שאם היה מחלוקתם רק בְּהָא – כאן במנחה, היינו אומרים שרק
69 בְּהָא קָא אָמְרִי רַבְּנֵי שֶׁאִפְשָׁר לְהִבִּיא מִנְחָה גְדוּלָה, מְשׁוּם דְּאִידֵי
70 וְאִידֵי – מנחה גדולה ומנחה קטנה, שיעור החלק שמקטיר מהם
71 קוֹמֵץ הוּא, אֲבָל הָתָם – להלן לגבי הנודר להביא שור קטן והביא
72 גדול הִדְאָּ נְפִישׁ אִימּוּרֵין – שבשור גדול קריבים יותר אימורים
73 משור קטן, אִימָא מוּדוּ לִיה רַבְּנֵי שְׁלֵא יוּצֵא יְדֵי חוּבְתוּ
74 כשמקריב יותר מנדרו, לכן יש צורך לשנות מחלוקתם גם לגבי
75 שור קטן והביא גדול. וְאִי אִיתָמַר – ואם היתה נאמרת מחלוקתם
76 רק בְּהִתִּיא – להלן לגבי שור קטן והביא גדול, היינו אומרים שרק
77 בְּהִתִּיא קָאמְרִי רַבֵּי שְׁלֵא יוּצֵא יְדֵי חוּבְתוּ מְשׁוּם שְׁמַקְרִיב יוֹתֵר
78 מנדרו, אֲבָל בְּהָא – כאן שהחלק הקרב של מנחה גדולה וקטנה
79 שוים, אִימָא – היינו אומרים שמוֹדֵי לְהוּ – רבי] לְרַבְּנֵי שְׁלֵא יוּצֵא חוּבְתוּ
80 במנחה גדולה, ויוכל להביא ששים עשרונים אף אם נדר פחות,
81 לפיכך צְרִיכָא – צריך להשמיע את מחלוקתם גם במנחה וגם
82 בקרבן, ומיושב ביאורו של רב אשי בביאור מחלוקת החכמים ורבי.
83 (סִימָן עֲצִים וְהָ"ב י"ז עוֹלָה תוֹדָה שו"ד)

משנה

84 משנה זו ממשיכה לבאר דין הנודר ולא פירט מה נדר: האומר הרי
85 עלי להביא עצים למזבח, לא יפחות מלהביא שְׁנֵי גֹזֵיין – שתי
86 חתיכות גדולות של עצים כאותם שמסדרים על המערכה, כי
87 מיעוט רבים שנים. האומר הרי עלי להביא לְבוֹנָה בפני עצמה ללא
88 מנחה, לא יפחות מקוֹמֵץ אחד של לבונה.
89 אגב דין זה מביאה המשנה חמשה עניינים ששיעורם קומץ: הַמְשָׁה
90 קְמָצִים הֵם, א. האומר הרי עלי לְבוֹנָה, לא יפחות מקוֹמֵץ של
91 לבונה. ב. הַמְנַבֵּד מִנְחָה, יִבִּיא עִמָּה קוֹמֵץ לְבוֹנָה. ג. הַמְעַלָּה אֶת
92 הַקּוֹמֵץ בַּחוּץ – שהקריב את הקומץ של המנחה מחוץ לעזרה, חייב
93 כרת משום 'מעלה בחוץ'. ד-ה. שְׁנֵי בְּיֹבֵין – שני כפות שהיו על
94 שולחן שלום הפנים מְעוּזֵין שְׁנֵי קְמָצִים – יש למלאות כל אחת מהם
95 בקומץ לבונה.
96 חזרת המשנה לפרש את דיני הנודר סתם: האומר הרי עלי וְהָב
97 לבדק הבית ולא פירט כמה, לא יפחות מדיני וְהָב. האומר הרי עלי
98 כֶּסֶף לבדק הבית, לא יפחות מדיני כֶּסֶף. האומר הרי עלי נְחֹשֶׁת
99 לבדק הבית, לא יפחות מלהביא נחושת בשווי מִעָה כֶּסֶף. ואם
100 אמר פִּירִשְׁתִּי בשעת נדרי כמה זהב או כמה כסף אביא, וְאִינוּ יוֹדְעֵי
101 מַה פִּירִשְׁתִּי, ששבח מה שפירש, יִהְיֶה מְבִיא כֹל כֶּךָ הֲרַבְהָ, עַד
102 שִׂיאֲמַר לֹא לְכָף נִתְּבוּנֹתֵי – שידע בכירור שלא נתכוין לכך, שבוה
103 ודאי יצא ידי נדרו.

גמרא

105 שנינו במשנה שהאומר 'הרי עלי עצים' מביא שני גזרי עצים.
106 מביאה הגמרא ברייתא המבארת את המקור לכך שיש קרבן
107 עצים: תַּנּוּ רַבְּנָן, כְּתוּב בַּפְּסוּק (ויקרא ב א) וְנִפְשׁ בִּי תִקְרִיב קְרִבָּן
108 מִנְחָה, מִלְּמַד שְׁמַתְנַבְּיֵין עֲצִים, שגם הם בכלל קרבן, וְכַפָּה צָרִיךְ
109 להביא מהם, שְׁנֵי גֹזֵיין. ומביאה הברייתא פסוק שעצים נקראים
110 קרבן, וְכֵן הוּא אֹמְרִי (במחמיה ילה) לגבי המשפחות שהיו מביאים קרבן
111 עצים, וְהַמְנַדְּלוֹת הַפְּלִנֵי עַל קְרָבָן הַעֲצִים, רַבִּי חוּלַק וְאוֹמַר, שְׁעִצִים
112 כְּקְרָבָן מִנְחָה הֵם לְכָל דֵּינֵיהֶם, ולכך מְעוּזֵין מִלָּת כְּשֹׂאֵר מִנְחוֹת,
113 וְשְׁעוּזֵין תְּנִשָּׁה לְקָרָן דְּרוּמִית מְעַרְבִית שֶׁל הַמְּזוּבָה, כְּמוֹ שְׁעוּשִׁים
114

1 וְדִלְמָא – ושמא) בְּקוֹלָה מִנְחַת חוּבָה הוּא, וְכַל מַה שְׁנִשְׂאָר מִן הַקּוֹמֵץ
2 שְׁקֵמֵץ לְשֵׁם חוּבָה הוּא שִׁירִיִּים שֶׁל מִנְחָה, וְכַל שְׁהוּא מְמַנּוּ לְאִישִׁים
3 הָרִי הוּא כְּבַל תְּקַמְרִיו – וְכַל מִנְחָה שְׁהוּקְטַר קוֹמְצָה עַל אִשׁ
4 הַמְּזוּבָה, שִׁירִיָּה אֲסוּרִים בְּהַקְטֵרָה בְּלֹא שֶׁל 'בֵּל תְּקַטְרִי', וְאִם כֵּן
5 כִּיצַד יִקְטִיר אֶת הַקּוֹמֵץ הַשְּׁנִי שְׁקֵמֵץ לְשֵׁם מִנְחַת נִדְבָה. מִתְרַצַּת
6 הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי הַיְוֵדָה פְּרִיָּה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי, מִקְטִיר אֶת
7 הַקּוֹמֵץ הַשְּׁנִי בְּאוֹפֵן דְּמַסְפִּיק לְהוּ לְשׁוּם עֲצִים – שְׁמַעְלָה עַל הַמְּזוּבָה
8 'לְשֵׁם עֲצִים', כְּלוּמַר כֵּאִילוּ הֵם חֵלֶק מִצְעֵי הַמְּעַרְכָה שֶׁעַל הַמְּזוּבָה.
9 וּמִתְנָה שֶׁאִם כּוֹלָה מִנְחַת חוּבָה וְהַקּוֹמֵץ הַשְּׁנִי הוּא שִׁירִי מִנְחַת
10 חוּבָה, לֹא יִהְיֶה אֲלָא כְּעֲצֵי הַמְּעַרְכָה הַנִּשְׂרָפִים עַל הַמְּזוּבָה,
11 וְכִשְׁרִיתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַמְתִּיר לְהַקְטִיר כֹּל שֶׁמִּמֶנּוּ לְאִישִׁים
12 כְּשֶׁאִינוּ מִתְכוּוֹן לְשֵׁם הַקְטֵרָה. הִתְנַאי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרִי נֹאמַר
13 בַּפְּסוּק (ויקרא בים) וְאֵל הַמְּזוּבָה לֹא יַעֲלוּ לְרִיחַ נִיחֹחַ, וְיֵשׁ לְדִיִּיק לְרִיחַ
14 נִיחֹחַ – לְשֵׁם קְרָבָן, אִי אֵתָּה מְעַלָּה אֹתָם עַל הַמְּזוּבָה, אֲבָל אֵתָּה
15 מְעַלָּה לְשׁוּם עֲצִים. בְּאוֹפֵן זֶה מִתּוֹרֵץ כִּיצַד הוּא מִקְטִיר אֶת הַקּוֹמֵץ
16 הַשְּׁנִי שֶׁל הַנִּדְבָה, שֶׁמִּתְנָה שֶׁאִם אִינוּ נִדְבָה יִהְיֶה 'לְשֵׁם עֲצִים'.
17 הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת מְדוּעַ לֹא נֹאמַר שְׂרָבִי וְרַבְּנֵי וְרַבְּנֵי בְּדִינוּ שֶׁל רַבִּי
18 אֱלִיעֶזֶר. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֲמַר לִיה רַב אֵתָּה פְּרִיָּה דְרַבָּא לְרַב אֲשִׁי,
19 מְדוּעַ אֲמַר רַבָּא שֶׁהִטְעַם שֶׁל רַבִּי שְׁחוּלַק עַל רַבְּנֵי הוּא מְשׁוּם
20 שֶׁאוּסֵר לְעַרְב חוּבָה בְּנִדְבָה, וְדִלְמָא – וְשִׁמָּא] דְּכּוּלֵּי עֲלָמָא – בֵּין רַבִּי
21 וּבֵין רַבְּנֵי אֵינֵם אֵלּוּקִים, שְׁמוּתָּהּ אֵתָּה חוּבָה בְּנִדְבָה, וְהָכָא – וְכּוּכָן
22 דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָא מִפְּלִגֵי, דְרַבְּנֵי אִיר לְהוּ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׁמַתִּיר
23 לְהַקְטִיר שִׁירִי מִנְחָה לְשֵׁם עֲצִים, וְלִכֵּן גַּם עַל הַצַּד שֶׁנִּשְׂרָפִים
24 עֲשׂוּרִים יִכּוּל לְהַקְטִיר אֶת הַקּוֹמֵץ הַשְּׁנִי, שְׁמַעְלָה לְשֵׁם עֲצִים,
25 וְרַבִּי לִית לִיה דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְלִכֵּן אִינוּ יִכּוּל לְהַקְטִיר אֶת הַקּוֹמֵץ
26 שְׁקֵמֵץ לְשֵׁם נִדְבָה לְשֵׁם עֲצִים. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֲמַר לִיה רַב אֲשִׁי
27 לְרַב אַחָא, אִי אִפְשָׁר לוּמַר כֵּן. דְּאִי סְלָא דְעִתָּה שְׁלִרְבִי מִתָּהּ לְעַרְב
28 חוּבָה בְּנִדְבָה, וְטַעְמוֹ מְשׁוּם דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִית לִיה, אִם כֵּן מְדוּעַ
29 הַצָּרִיךְ לְהִבִּיא שְׁשִׁים מִנְחוֹת בְּשִׁשִּׁים כֵּלִים, הִרִי אִפְשָׁר לְצַאֵת יְדֵי
30 כֹּל סִקּוּתוֹהֵן בְּאוֹפֵן מִיִּיְהוּי – וְשִׁמָּא] שִׁיתֵין בְּחַד מְנָא – שְׁשִׁים
31 עֲשׂוּרִים בְּכַלֵּי אַחַד, וְהָד בְּחַד מְנָא – וְעֲשָׂרוֹן אַחַד בְּכַלֵּי אַחַד נוֹסָף,
32 וּמְנָע לְהוּ – וְיִצְמִיד אֶת רֵאשֵׁי הַכֵּלִים עַד שִׁיגַעוּ הַמִּנְחוֹת זֹו בּוֹ,
33 וְקָמִיין – וְיִקְמֹץ תְּחִילָה מִהַכֵּלִי שְׁבוּ הַשְּׁשִׁים, וְיִתְנָה וְיֹאמַר, שֶׁאִם
34 כֹּל הַשְּׁשִׁים חוּבָה הִיא קוֹמֵץ זֶה עָבַר כֹּל הַשְּׁשִׁים, וְאִם בְּתוֹךְ
35 הַשְּׁשִׁים יֵשׁ חֵלֶק נִדְבָה, קוֹמֵץ זֶה יִהְיֶה רַק עָבַר חֵלֶק הַחוּבָה. וְקוֹמֵץ
36 שְׁנִית מִהַכֵּלִי הָאֲחֵר שְׁבוּ עֲשָׂרוֹן, וְאוֹמַר שְׁקוּמֵץ זֶה יִהְיֶה עָבַר
37 עֲשָׂרוֹן זֶה, וְגַם עָבַר עֲשׂוּרֵי הַנִּדְבָה שְׁבַכְלֵי הַגְּדוּל. וּמִכָּךּ שְׁלֵא
38 אֲמַר רַבִּי לְעֵשׂוֹת כֶּךָ, מוֹכַח שֶׁסּוּבֵר שֶׁאֲסוּר לְעַרְב חוּבָה בְּנִדְבָה,
39 וְכַדְבִּיר רַבָּא.
40 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בִּיאוֹר נוֹסָף בְּמַחְלֻקַת רַבְּנֵי וְרַבִּי: רַבָּא אֲמַר דְּכּוּלֵּי
41 עֲלָמָא – בֵּין רַבְּנֵי וּבֵין רַבִּי לֹא נִחְלַקוּ, שְׁמוּתָּהּ לְעַרְב חוּבָה בְּנִדְבָה,
42 וְדְכּוּלֵּי עֲלָמָא אִיר לְהוּ דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׁמוּתָּהּ לְהַקְטִיר שִׁירִי מִנְחָה
43 לְשֵׁם עֲצִים, וְהָכָא בְּפִלְוִתָּא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲקֵבָה וְרַבְּנֵי קָא מִפְּלִגֵי,
44 הִתְנַן בְּמִשְׁנָה לְעִיל (פח), שִׁישִׁית רַבְּנֵי הוּא, שֶׁאִפְּלִיּוּ מִנְחָה שֶׁל
45 שְׁשִׁים עֲשָׂרוֹן סוּלָת, נוֹתֵן לָהּ שְׁשִׁים לוג שֶׁמֶן, לְכַל עֲשָׂרוֹן לוג שֶׁמֶן,
46 וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲקֵבָה אִפְּלִיּוּ מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים עֲשָׂרוֹן סוּלָת, אִין
47 לָהּ אֵלָּא לוג – וְלוג אַחַד, וְשִׁמָּא] (ויקרא יד בא) 'לְמִנְחָה וְלוג שְׁמֵן'.
48 רַבְּנֵי בְּמִשְׁתַּנּוּ סְבָרֵי [רַבְּנֵי] דְאֲמַרֵי שְׁשִׁים לוג לְשִׁשִׁים עֲשָׂרוֹן, וְכַל
49 חַד וְחַד עֲשָׂרוֹן – וְכַל אַחַד וְאֲחַד מִהַעֲשָׂרוֹנִים שְׁמִבִּיא, בֵּין אִם הוּא
50 חוּבָה בֵּין אִם הוּא נִדְבָה לוגָה קָא שְׁקוּל – אֶת הַלּוּג שֶׁלוּ הוּא נוֹטֵל.
51 וְרַבִּי סְבָר דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲקֵבָה דְאֲמַר אִין לָהּ לְמִנְחָה אִפְּלִיּוּ אִם
52 הִיא גְדוּלָה אֵלָּא לוגָה, וְלִכָּךּ אִינוּ יִכּוּל לְעֵשׂוֹת כְּרַבְּנֵי שִׁבְעִים שְׁשִׁים
53 עֲשָׂרוֹנִים בְּכַלֵּי אַחַד וְיִתְנָה, כִּיּוֹן דְלֹא יוֹדְעִין אִי הִדָּא מִנְחָה – הָאֵם
54 מִנְחַת חוּבָה אַחַת הִיא רַבְּנֵי לָהּ בְּחַד לוג – שְׁדִי לָהּ בְּלוּג אַחַד, אִי
55 שְׁתֵּי מִנְחוֹת נִינְהוּ חוּבָה וְנִדְבָה, דְּרַבְּעִין שְׁנֵי לוגִין – שְׁחִיבוּת שְׁנֵי
56 לוגִין.
57 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בִּיאוֹר שֶׁל רַב אֲשִׁי בְּמַחְלֻקַת רַבְּנֵי וְרַבִּי: רַב אֲשִׁי
58 אֲמַר בְּמִי שֶׁהִתְחַיִּיב לְהִבִּיא קְרָבָן קָמֵן וְהִבִּיא גְדוּל קְמִיפְּלִגֵי, רַבְּנֵי
59 סְבָרֵי קָמֵן וְהִבִּיא גְדוּל יִצְאָא, לִכֵּן יִכּוּל לְהִבִּיא מִנְחָה שֶׁל שְׁשִׁים

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 **ממ.** לְפִיכָּךְ מֵתֵר לְלִבּוֹשׁ פּוֹבֵעַ גְּדוּל שֶׁל לְבַד רַסוּס הַנְּהוּג בְּקִצַּת מְקוֹמוֹת שְׁקוּרִין (בריש"ל) אִף אִם יֵשׁ
2 בְּתוֹכוֹ נִיר קָשָׁה שְׁעַל־יְדֵי־כֵן מִתְקַשֶּׁה בְּיוֹתֵר וְעוֹמֵד בְּשׂוּה פִּינּוֹן שְׁאִינוֹ מִתְפָּוִין לְאַהֲל אֱלֹא לְכַסּוֹת
3 רֵאשׁוֹ וּבְמִקְוֹמוֹת שְׁנִהְגוּ לְהַקְל בְּכָל עֲנִין אִף אִם הוּא מִתְפָּוִין לְאַהֲל אִין לְמַחֹת בְּיָדָם כִּי יֵשׁ לָהֶם עַל מֵה
4 שְׁיִסְמְכוּ שִׁישׁ מִתִּירִין לְגַמְרֵי בְּכָל עֲנִין, שְׁפּוֹכְרִים שְׁלֵא גְזָרוּ כָּאֵן מְשׁוּם עֲשִׂית אֶהֱל הוֹאִיל וְנַעֲשֶׂה דְרָךְ
5 לְבִישָׁה רִיז:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, טעניף מט

ביאורי הלכה

רמז] ש' לְבַד - בד לא ארוג העשוי מסיבים שנדחסו להגן מהשמש בלבד, לכתחילה אין לחבשו בשבת
יחדיו. (כשיש בו רוחב טפח) - אך אין למחות במי שחובשו
ריז] דרך לבישה - רוב מיני הכובעים שבזמננו נחבשים בדרך לבישה ומותר לצאת בהם, וכובע גדול העשוי
בדרך לבישה ומותר לצאת בהם, וכובע גדול העשוי

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות גזילה - לפי לוח "רב יומי"

- 1 א אסור לגזול או לגנוב כל שהוא דין תורה בין מישראל
2 בין מנכרי בין גדול בין קטן. ואפילו אם הנכרי ציער
3 את הישראל (צער שלא שייך בו תשלומין). ואף על פי
4 שפחות משה פרוטה אינו נקרא ממון ואין צריך להשיבו
5 הרי חצי שיעור אסור מן התורה לכתחלה.
6 ואם הוא דבר מועט כל כך שאין מי שיקפיד כלל עליו כגון
7 ליטול קיסם מהחבילה או מהגדר לחצוץ בו שיניו מותר.
8 ומדת חסידות למנוע גם מזה:
9 ב ואפילו מי שהוא בסכנת מות וצריך ליטול ממון חבירו
10 כדי להציל נפשו ממות לא יטלנו אלא על דעת לשלם
11 שאף על פי שכל העבירות שבתורה נדחות מפני פיקוח נפש
12 חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים אסור להציל
13 עצמו בממון חבירו על דעת להפטר אלא על דעת לשלם
14 כשתמצא ידו הואיל ואפשר בתשלומין.
15 ואף על דעת לשלם לא הותר אלא מפני פיקוח נפש אבל
16 שלא במקום פיקוח נפש אסור אפילו על דעת לשלם דבר
17 יפה ממנו ואפילו לרפואת חולי שאין בו סכנה או להנצל
18 בו מאנס שאנסו ביסורי הגוף שאין בהם סכנה מפני שהוא
19 איסור של תורה ואין מתרפאים שלא במקום סכנה אלא
20 באיסורי דברי סופרים כמ"ש בי"ד סי' קנ"ה.
21 ואפילו לגנוב על מנת לשלם תשלומי כפל שרוצה להנהותו
22 ויודע שלא יקבל ממנו.
23 ומכל מקום אם הגזלה הוא חפץ העומד לימכר ולא מחפצי
24 ביתו והתשלומין בעד הגזלה הם בעין רשאי לגזול ולזכות
25 לו התשלומין על ידי אחר שכיון שהתשלומין יפין מהגזלה
26 הרי זה זכות להנצל וזכין לאדם שלא בפניו. וגם אינו עובר
- 27 בכל תגובו שאין זו גנבה כיון שהאחר יודע מזה והוא אינו
28 עושה זה בהסתור כלל:
29 ג ואפילו הגונב על דעת להחזיר אותו החפץ עצמו אלא
30 שרוצה לצערו זמן מה. ואפילו אין כוונתו לצערו כלל
31 אלא שגונב דרך שחוק הרי זה עובר בלא תעשה. ויש
32 אומרים שאינו אסור אלא מדברי סופרים שלא ירגיל עצמו
33 בכך:
34 *
35 ד אסור לעשוק את חבירו אפילו כל שהוא שנאמר לא
36 תעשוק את רעך. ואיזהו עושק זה הבא ממון חבירו לידו
37 ברצון הבעלים כגון שיש לחבירו בידו הלואה או שכירות
38 ואינו רוצה לשלם (או שמדחהו בלך ושוב לך ושוב). ולא
39 זה אינו אלא בישראל אבל לא בנכרי שנאמר רעך.
40 והוא שאין חילול השם בדבר כגון שלוח מנכרי ומת הנכרי
41 רשאי לכחש לבנו שאינו יודע בבירור שהוא משקר אבל
42 כשהנכרי יודע שהוא משקר אסור לכחש לו שום דבר מפני
43 חילול השם.
44 ואף במקום שאין הנכרי יודע אינו רשאי אלא להפקיע
45 הלואתו או שאר חובו שהוא חייב להנכרי אבל כשהחפץ
46 של הנכרי הוא בעין אסור לכפור בו שהרי זו גזלה ממש.
47 ולא עוד אלא אפילו קנה חפץ מנכרי אסור להטעותו
48 בחשבון בנתינת מעות בעד החפץ כמו שנאמר וחשב עם
49 קונהו שהרי אין הנכרי מקנה לו החפץ אלא בעד סכום
50 הדמים שפסק לו והמטעהו בחשבון המעות הרי זה כגונב
51 החפץ ולא כמפקיע חובו. ואפילו גניבת דעת שאין בה
52 חסרון מעות אסורה במקח וממכר כמ"ש בהלכות אונאה.

49 לכיס שאין בו כלום לא יצא עד שימצאם זה בכיסו ואם
50 נאבדו קודם שמצאם לא קיים מצות השבה.
51 ואם מת הנגזל יחזיר ליורשיו.
52 והגזול את הרבים ואינו יודע למי יחזיר כגון המוכסים
53 שנטלו יותר מקצבתם שנתן להם המלך וכן הגבאים
54 הממונים מן המלך לגבות המס והם מקילים לקרוביהם
55 ומטילים על אחרים שהרי הם גזלנים גמורים וכן ממוני
56 הקהל שעושים כמעשיהם תשובתן קשה לפיכך יעשו צרכי
57 רבים כגון לחפור בארות מים בכדי שגם הנגזלים יהנו מהם.
58 ומכל מקום אותם אנשים שהם מכירים שגזלו מהם חייבים
59 להחזיר להם ולא די במה שנהנים ממימיהם.

60 וכן יעשה המלוה ברבית לרבים ואינו יודע למי:
61 אסור לקנות מהגב החפץ שגנב ועון גדול הוא שהרי
62 מחזיקי ידי עוברי עבירה ועל זה נאמר חולק עם גנב
63 שונא נפשו וגורם לו לגנוב גניבות אחרות שאם לא ימצא
64 לוקח אינו גונב אף על פי שאפשר לו להוליך למקום שאין
65 מכירין אותו שהוא גנב אין זה מצוי לו כל כך ואם כל
66 יודעיו ומכיריו לא יקנו ממנו לא יגנוב כל כך לפיכך אסור
67 לכל יודעיו לקנות ממנו. וכן אסור לקנות מגזלן. אלא אם
68 כן מתכוין לטובת הבעלים להחזירה להם והם יחזירו לו
69 מעותיו. והוא שהבעלים לא היו יכולים להציל בעצמן אם
70 לא היה קונה הוא:

*

71 י ואפילו אם אין ידוע שזה החפץ הוא גזול או גנוב כיון
72 שהמוכר הוא גזלן או גנב מפורסם אסור לקנות ממנו
73 שום דבר שיש לחוש בו שהוא גזול או גנוב. אלא אם כן
74 ידוע שיש לו גם שלו כיוצא בו ואז מותר בין לקנות בין
75 ליהנות ממנו בחנם ואפילו יש לו מעט שלו כיוצא בו
76 והרבה כיוצא בו של גזל תולין להקל שזהו שלו.
77

78 אבל אם יודע שזו היא הגזלה עצמה אסור ליהנות בה בין
79 לקנותה בין בעודה ברשות הגזלן כגון לרכוב על גבי בהמה.
80 ואפילו כבר נתייאשו ממנו הבעלים לפי שביאשו לבד אין
81 הגזלה יוצאה מרשות בעליה להיותה נקנית להגזלן שיהא
82 ברשותו כמו המציאה כיון שבא לרשותו באיסור גזל לכך
83 לעולם היא עומדת ברשות בעליה כל זמן שהיא ברשות
84 הגזלן.

85 ואפילו הנאה שגם בעליה לא היו מקפידים עליה אסור
86 ליהנות ממנה כגון חילוף מטבע בשוויו ממונות גזולים או
87 גנובים עצמן בודאי:

88 יא וכן ליכנס בבית גזול בודאי בחמה מפני החמה
89 ובגשמים מפני הגשמים או לעבור בשדה גזולה בודאי
90 (ולענין מצוה שלא תהא באה בעבירה מחמירים אפילו
91 בסתם כמ"ש בא"ח סי' תרמ"ט).

92 ואפילו אם נתייאשו בעליה כבר ואפילו נמכרה לאחר
93 ולשלישי ולרביעי שהקרקע אינה נגזלת ואינה יוצאה
94 מרשות בעליה לרשות מי שהיא בידו לעולם לפי שהקרקע
95 לעולם היא ברשות בעליה עומדת.
96 אבל דבר המיטלטל שנגזל או גנב ונתייאשו ממנו הבעלים

1 ומכל מקום אם הנכרי טעה מעצמו מותר אם לא יהיה
2 חילול השם בדבר מפני שלא יודע לו. ונכון שיאמר לו
3 הישראל ראה שעל חשבונך אני סומך.
4 ואם משכן נכרי חפץ לישראל יש מתירין להשתמש בו אף
5 על פי שבישראל כיוצא בזה הרי זה גולן (מפני ששולח יד
6 בפקדון בנכרי אין בו משום שליחות יד שנאמר אם לא שלח
7 ידו במלאכת רעהו ולא של נכרי כי שליחות יד אינה
8 גולה לגמרי אלא שמשמש בפקדון לצורך עצמו ומה
9 שיתקלקל בתשמישו דעתו לשלם לו ולא אסרה תורה בנכרי
10 אלא לגזול ממנו לגמרי שלא על דעת לשלם):

*

12 ה כל החומד ביתו או כליו של חבריו או כל דבר שאפשר
13 שיקחם ממנו רק שאין בדעתו למכרם והוא הרבה עליו
14 רעים או שהפציר בו בעצמו עד שמכרם לו הרי זה עובר
15 בלא תחמוד. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד
16 כמו שכתוב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך.

17 ומשעה שנפתה בלבו וחשב האיך יקנה חפץ זה עבר בלא
18 תתאוה כי אין תאוה אלא בלב בלבד.

19 והתאוה מביא לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל והגזל
20 מביא לידי שפיכות דמים הא למדת שהמתאוה לשל חבריו
21 עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפציר שהפציר בו
22 או בבקשה ממנו בין על ידי עצמו בין על ידי אחרים הרי
23 זה עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה:

24 ו מצות עשה על הגזול להחזיר הגזלה עצמה אם היא
25 בעינה ולא נשתנית שנאמר והשיב את הגזלה אשר גזל
26 והוא הדין לגנב ואינו יוצא ידי חובתו בנתינת דמים אפילו
27 אם כבר נתייאשו הבעלים. אבל אם אבדה או שנשתנית
28 שינוי שאינו חוזר לברייתו יוצא ידי חובתו בנתינת דמיה
29 כמה שהיתה שוה בשעת הגזלה.

30 ואם הנגזל הוא במקום אחר אין צריך לשלוח המעות
31 למקומו אלא מודיעו שיבא לו וישלם לו:

32 ז וכשבא מעצמו לעשות תשובה וליתן דמים צו חכמים
33 שלא לקבל ממנו כדי שלא ימנע מלעשות תשובה אם
34 הוא גנב או גזלן מפורסם שעסקיו בכך ותשובתו קשה שאם
35 יקבלו ממנו לא יאשר לו מאומה לפיכך צו למחול לו כדי
36 לפתוח לו פתח שיבא לעשות תשובה ולבקש שימחלו לו.
37 ואם הוא אומר אף על פי שמחלתם לי רצוני לשלם לצאת
38 ידי שמים אין מוחין ביד מי שמקבל ממנו. אבל אם הגנבה
39 או הגזלה קיימת אין צריך למחול לו כלל.

40 ואם הנגזל חייב לאחרים ואין לו במה לפרוע לא ימחול
41 בכל ענין כדי שיפרע לבעלי חובות שלו:

*

42 ח ואם מתבייש להחזיר לו יכול להבליע לו דמים אלו
43 בחשבון כשנושא ונותן עמו. ואם אינו נושא ונותן עמו
44 יתן לאיש אחר שהוא נושא ונותן עמו שיבליע לו בחשבון.
45 או ישליך המעות לתוך כיסו שיש בו מעות שאדם עשוי
46 למשמש בכיסו בכל שעה והרי מנה המעות שהחזיר לו
47 בכלל מעותיו ומנין שלא מדעת פוטר. אבל אם החזיר לו

50 ליטלה והיא שלו (אם ידוע שנתייאלו הבעלים) ואינו כנהנה
51 מן הגזל הואיל ולא נתנוה לו אלא חליפי שלו ואינו יודע
52 בודאי שזו גזולה היא אף על פי שחזקתה גזולה.

53 ואם הוא ותיק מחמיר על עצמו מחזירה לבעליה הראשונים
54 שלא ליהנות מן הגזל (שאף שנתנוה לו חליפי שלו הרי
55 שלו כבר גזול ואף אם לא היתה זו אצלם אפשר שלא היו
56 מחזירים לו שלו ונמצא נהנה בלקיחתו אותה והיא בחזקת
57 גזולה אף על פי שאינו יודע בודאי):

*

58
59 **טו** וכל זה שהמוכס הוא גזלן במוכס נכרי או אפילו
60 ישראל אלא שעמד מאליו שלא מחמת המלך או
61 אפילו מחמת המלך אלא שאין לו קצבה שלוקח מה שירצה
62 הוא.

63 אבל מכס שפסק אותו המלך ליטול דבר קצוב והעמיד מוכס
64 ישראל לגבותו למלך ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף
65 כלום על מה שגזר המלך אינו בחזקת גזלן לפי שדין
66 המלכות דין מפני שכל הארץ למלך הוא ובידו לגזור שלא
67 יהנה אדם מארצו אלא מדעתו שיתן קצבתו וכן השר
68 בעיירות שלו (או של המלך ונתנן לו במתנה). לפיכך
69 המבריח ממכס זה עובר על לא תגזול מפני שהוא גזול את
70 המלך בין שהוא מלך ישראל בין מלך נכרי.

71 (שאף שיותר להפקיע חובו שחייב לנכרי מכבר זה אינו
72 כמפקיע חובו אלא גזול ממש שנהנה מארצו שלא מדעתו
73 ומחסרו ממון שהרי היה יכול למכור הנאה זו של משא
74 ומתן בארצו לאיש אחר. ועוד שהמלך מוחזק הוא במה
75 שמגיע לו מעבדיו הואיל והסכימו עליו בני אותה הארץ
76 וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם עבדים לו וכל אשר להם
77 משועבד לעבודתו לפיכך כל הסחורה שמגיע ממנה המכס
78 משועבדת למלך ליטול הימנה מכס וכאילו היא ברשותו
79 ממש כיון שהוא בארצו ואצל עבדו והמבריחה גזול מנת
80 המלך שבה מרשות המלך).

81 ויש חולקין על זה ומתירים להבריח המכס אף על פי
82 שממונה עליו ישראל נאמן כיון שגובה למלך נכרי. ואם
83 הממונה יודע בהברחתו אינו רשאי לכופו ליתן המכס הואיל
84 ומן הדין יכול הוא להפקיע חוב הנכרי. ואם יש בזה משום
85 יראת המלך יכול לכופו.

86 וירא שמים יחמיר לעצמו כסברא הראשונה שלא לעבור על
87 לא תעשה שבתורה.

88 ואם ישראל קנה המכס לעצמו מן המלך לדברי הכל אסור
89 להבריח מן התורה שהרי גזול את הישראל. אבל אם קנאו
90 נכרי מותר לדברי הכל אפילו ידוע שאינו מוסיף כלום על
91 קצבת המלך שהרי אינו גזול את המלך אלא מפיקע חובו
92 שחייב להנכרי (לפי שאין המלך יכול למכור לו חזקתו
93 שהוא מוחזק במכס זה כי חזקתו היא מחמת גופו שהוא
94 מלך וכל הארץ שלו ועבדיו וכל אשר להם משועבדים לו
95 דבר זה אינו יכול למכור כי רק אותו לבדו קבלו למלך
96 עליהם ואינו יכול למכור רק הדין ממון שיש לו עליהם
97 וממון זה שם חוב עליו בלבד):

דיני גזלה וגנבה:

1 ואחר כך נמכר או ניתן הרי זה נקנה להלוקח או להמקבל
2 מתנה ביאוש ושינוי רשות שהרי לא בא לרשותו באיסור
3 גזל כיון שנתייאלו כבר בעליו ממנו קודם שבא לרשותו
4 והרי זה דומה למציאה ומותר ליהנות בו הוא וכל אדם מן
5 הדין. אלא שעשה איסור בתחלה בלקיחתו כיון שידוע שזהו
6 גזול או גנוב ואסור בהנאה וכל האסור בהנאה אסור לקנותו
7 ולפיכך אם בא לצאת ידי שמים ולהפקיע ממנו איסור זה
8 יחזירו לבעליו.

9 ואם גברה ידו על הגזלן או על הגנב ולקח ממנו הגזלה או
10 הגנבה ביד חזקה אין זה נקרא שינוי רשות הואיל ולא
11 נתנוה לו מרצונם וחייב להחזירה לבעליה מן הדין אף על
12 פי שכבר נתייאלו ממנה.

13 ובמדינות אלו המנהג להחזיר מן הדין כל גזלה וגנבה אפילו
14 לאחר יאוש ושינוי רשות אלא שאם נתן דמים מחזירים לו
15 דמיו ואין לשנות. ואם אינו מכיר הבעלים יכריז ויודיע
16 כדרך שנתבאר במציאה:

*

17
18 **יב** בני אדם שחזקתם גזלנים וחזקת כל ממונם גזל מפני
19 שמלאכתם מלאכת גזלנים ואין להם מלאכה אחרת
20 כלל אסור ליהנות מהם כלל בין בחנם בין לקנות מהם
21 ואפילו למכור להם אסור כי סתם מעותיהם גזל ואפילו
22 חילוף מטבע בשווי ואפילו לקבל מהם צדקה אסור ואין
23 תולין להקל שיש לו מעט משלו כיון שאין לו אומנות אחרת
24 אלא אומנות לסטים.

25 ויש מתירים חילוף מטבע הואיל והיא הנאה מועטת ואין
26 ידוע בודאי שמעות הללו הן של גזל אף על פי שחזקתן
27 גזל (וכן לקבל צדקה הואיל ואין הגבאי נהנה בקבלתו
28 שמצוות לא ליהנות ניתנו והעניינים נהנים מיד הגבאי שכבר
29 זכה במעות הללו לעניינים ביאוש ושינוי רשות).

30 אבל אם ידוע בודאי שמעות הללו בעצמן הן גזולים לדברי
31 הכל אסור להחליף מהם מטבע (ולא ליטול מהם צדקה).
32 לפיכך אסור להחליף מטבע מתיבה שלפני המוכס שנותן
33 בה מעות המכס לפי שמן הסתם הוא נוטל יותר מהקצבה
34 שקצב המלך והרי כל המעות שבתביבה זו הן גזל גמור
35 (שכיון שמוסיף על קצבת המלכות אין במכס זה משום דין
36 המלכות דין הואיל ונגבה שלא כדין והכל גזל).

37 ומכל מקום אם הוא חייב ליתן חצי דינר מכס ואין לו אלא
38 דינר נותנו לו ולוקח ממנו חצי דינר מפני שהוא כמציל
39 מידיו:

40 **יג** (ולפיכך אף על פי שנהנה בחילוף זה כגון שהוא צריך
41 לחצי דינר מותר. אבל חילוף שאין בו הנאה כלל
42 לישראל מותר אף שאינו כמציל מידם. וכן כל משא ומתן
43 שאין בו הנאה כלל לישראל כגון למכור בזול למוכס או
44 לסטים מותר אף על פי שנותנים מעות גזולים בודאי כיון
45 שכבר נתייאלו הבעלים מהן. אבל קודם יאוש אסור בכל
46 ענין והבעלים יכולים להוציא בדין ממי שקבל ממעותיהם
47 מהלסטים קודם שנתייאלו):

48 **יד** ואם נטל המוכס את חמורו והחזיר לו חמור אחר וכן
49 לסטים שנטלו כסותו והחזירו לו כסות אחרת רשאי

'תורה אור' פרשת וישלח - הפרשה החסידית

ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם

36 וכן להיפך, לפי שבתקון - האורות מועטים והכלים
37 מרובים, נמצא הכלי רחב לקבל גם ב' הפכים.
38 וכמו באדם שדעתו רחבה, יוכל לסבול ב' הפכים יחד
39 וישכנו במחוץ ולבו, שמצד זה יש סכרא לזכות, אף על
40 פי שמצד אחר יש סכרא לחוב כו'. והרי בתקון מתייחדים
41 חסד וגבורה יחדו, וזהו ענין ג' קוין³. ואמנם בעובדא זו
42 דיעקב ועשו, שהיה יעקב צריך להמשיך לו המקיף
43 דתהו, שהוא בחינת האור דתהו שבלי גבול כו', לכך
44 הוצרך להעלות מ"ן לשם.
45 וידוע שהמ"ן צריך להיות לפי אופן ההמשכה שרוצה
46 להמשיך, משום שלפי אופן ההעלאה כף היא ההמשכה.
47 והואיל וכן, מאחר שבתהו היה רק ב' קוין כנ"ל, לכך
48 הוצרך יעקב לעשות עצמו גם כן בדוגמא זו. וזהו ויחזן
49 את העם כו' לשני מחנות, להיות דוגמת עולם התהו,
50 שלשם היה "זה תחת זה" ולא בצירוי ג' קוין כנ"ל, ועל
51 ידי זה יתקשר בעולם התהו להמשיך האור מקיף כו'.
52 ומזה הטעם עצמו יובן הטעם מה שהקריב יעקב
53 ה"מנחה" (פרשתנו לב, ד"טו): "עזים מאתים כו'" - שענין
54 מנחה זו היא העלאת מ"ן להמשיך המקיף הנ"ל, והוא
55 על דרך ענין הקרבנות, שהם העלאת מ"ן להמשיך מ"ד
56 כנודע.
57 ואף על פי כן היתה מנחתו שלא על דרך אופן
58 ומשפט הקרבנות שבתורה כו' - בהיות שמעשה
59 הקרבנות הוא מבהמות טהורים ושחויטים דוקא, אף
60 השחיטה בשירה בנר, ולא מצינו קרבן בתורה בהי רק
61 בשעיר דעזאזל⁵. וגם בקרבנות, לא היו מקריבים רק
62 החלב והדם; והמנחה הזאת ששלח יעקב לעשו היו
63 בהמות טמאות גם כן, כמו שכתוב (פרשתנו שם, טז): "גמלים
64 מניקות כו'", וגם שהן חייני ולא שחויטין.
65 והענין הוא:
66 משום שהעלאת מ"ן, שהיא המנחה דיעקב, הוא
67 להמשיך מ"ד מבחינת המקיף דעולם התהו, והמ"ן
68 והמ"ד דעולם התהו הוא משונה ובאופן אחר מן המ"ן
69 ומ"ד דעולם התקון שהוא ענין הקרבנות שבתורה.

1 "ויאמר יעקב, אלהי אבי אברהם כו'" (פרשתנו לב, י);
2 פירושו: שהתפלל שימשיך אליו המקיפים דקדושה
3 של האבות, לעזור לו שיוכל להמשיך המקיף דתהו
4 הנ"ל שיתגלה למטה, ועל ידי זה גם כן (שם, יב): "הצילני
5 נא מיד [..] עשו כו'" שלמטה;
6 "ויחזן את העם כו', לשני מחנות כו'" (שם, ח); הנה
7 הטעם שחלק לשני מחנות דוקא, יובן על פי הקדמה
8 הידועה שעיקר ההפרש בין עולם התהו לעולם התקון,
9 שבעולם התהו היו הספירות מפורדים "זה תחת זה",
10 אבל בעולם התקון הם בצירוי קוין. דהיינו ג' קוין - ימין
11 ושמאל ואמצע, שהקו האמצעי הוא המחבר ומייחד גם
12 כן ב' הקוין דיימין ושמאל להיות מתכללים יחד. בידוע
13 דתפארת הוא הממוצע בין חסד וגבורה ומחברם יחד.
14 ולכך ישראל, שהם בבחינת התקון, אומרים ג' פעמים
15 "קדוש"² דוקא. ובתיב בהם גם כן (יתרו יט, ה): "והייתם לי
16 סגולה", שהסגולה הוא ג' נקודות - בחינת ימין ושמאל
17 ואמצע כו'.
18 אבל בעולם התהו שהיו בבחינת פירוד זה תחת זה,
19 ולא נתייחדו יחד, הרי זה רק בחינת ב' קוין - שהחסד
20 הוא בפני עצמו והגבורה הוא בפני עצמו. וכמו שנתבאר
21 ביאור הדברים במקום אחר, שהענין הוא, לפי שבתהו
22 היו האורות מרובים והכלים מועטים, ולכן מצד קוין
23 הכלי לפי ערך האור, על כן אין הכלי יכולה להכיל ב'
24 הפכים חסד וגבורה יחד
25 על דרך משל באדם: מי ששכלו קטן לא יכיל ב'
26 הפכים כלל. אלא אם יטה שכלו לזכות, לא ימצא אז
27 שום שכל לחוב, ולא יסבול שום נטיה לחוב בלבד, אלא
28 רק טוב וחסד בלבד. ובהיפוך, באשר יטה לחוב, לא
29 יסבול כלל נטיה לזכות. ונמצא, אינו אלא בקו אחד
30 תמיד - פעמים בקו הימין לזכות, ופעמים בקו השמאל
31 לחוב. והרי הקוין מפורדים - שבשהוא בבחינת חסד לא
32 יוכל לסבול בחינת דין, וכן להיפוך. וזהו הנקרא בחינת
33 ב' קוין, שהחסד הוא בפני עצמו והגבורה בפני עצמה.
34 אבל בתקון - שהתפארת מכריע בין חסד וגבורה,
35 היינו שגם בשעת הדין יוכל להיות גם כן נטיה לזכות

4. (ברכות לא, א).

5. (אחרי טו, י) "השעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדבר".

6. [רק החלב והדם: ראה לקמן (כט, ד): והאיברים שהן החלב. - הערת כבוד קדושת אדמ"ר].

1. (ראה עין חיים שער הכללים פרקים א. ב. שער עגולים ויושר ענף ד. ובכמה מקומות)

2. (ברכת יוצר).

3. ובדפוס ויאמר נוסף: [וענין מה שנתבאר מזה לקמן פרשת יתרו, בדבור המתחיל "להבין ביאור ענין האבות הן הן המורכבה"].

21 פי להיות האור בבחינת איין־סוף, לכן אין שם
22 הצמצומים והדקדוקים. פי איין־סוף ברוך־הוא הוא כל
23 יכול לסבול הכל, אף טמאין ושיהיו חיים כו, שאין נמצא
24 שם דקדוקים וצמצומים כלל. וכמאמר רז"ל⁸ גבי חזיר –
25 שעתידי לחזור וליטרה, היינו לעתיד־לבא שיבולע המנות
26 לנצח⁹, ואז יתגלה עצמות איין־סוף, ויוכל גם חזיר
27 להתעלות, מה שאין בן עתה.

28 לכן יעקב ששלח המנחה לעשו – שהוא העלאת מ"ן
29 – למקוה־דתהו שבבחינת איין־סוף, שלח גם בן דברים
30 טמאים. ולכך שלח גם בן גמלים מניקות, פי אדרבה
31 שרשן של גמלים הוא מאד נעלה, כמו שכתוב באליעזר
32 עבד אברהם שלקח "יו"ד גמלים מגמלי אדניו [...] וכל
33 טוב אדניו בידו" (חיי שרה כד, ט), והוא ענין "בגמול עלי אמו
34 כו" (תהלים קלא, ב).

35 וכל זה לא היה יכול לעשות רק יעקב, וקודם
36 מתן־תורה. אבל אנוהו, כבר ניתן לנו התורה מבחינת
37 התקון, ומה שהוא טמא ואסור על פי התורה – הוא
38 מרוחק ולא יוכל להתעלות כלל כו, ו"הפכת תכרת
39 הנפש" באכלה חלב כו¹⁰ וכיוצא :

1 שהתורה היא מבחינת עולם התקון דאצילות. והיינו,
2 פי עולם התקון הוא בחינת אור פנימי, שהאורות
3 מתצמצמים ונתפסים בתוך הכלי; ומאחר שהאור יכול
4 להתיישב בתוך הכלי, זהו הוראה שכבר נתצמצם האור
5 בצמצומים רבים. וכמו שכתב ב"עץ חיים", שבתקון
6 האורות מועטים כו, לכן, התורה שנמשכת משם היא גם
7 בן בבחינת דקדוקים וצמצומים.

8 ולכן מפורש בתורה סדר העלאת מ"ן דתקון, הכל
9 בדקדוקים, שהוא משפט מעשה הקרבנות: שיהיו
10 מבהמות טהורים, ומג' מיני בהמות לבד, ושיהיו שחוטין
11 דקא, ויש הרבה דברים שהקרבן נפסל בו. וכן בענין
12 ההקרבה איר ומה – הרבה דקדוקין כו, פי כל התורה
13 הוסדה בדרך זה, בצמצומים ומדידות; מפני שהיא
14 מבחינת התקון, שהאורות מצומצמים תוך הכלים, ולכן
15 מדקדקים גם בן בכמה מיני צמצומים ודקדוקים כו.

16 אבל יעקב העלה מ"ן לבחינת המקוה דתהו, כנ"ל
17 שהוא אור גדול בבחינת איין־סוף, שלכן לא יכול הכלי
18 להכילו ונשארו בבחינת מקוה. (לכך שלח המנחה שהוא
19 העלאת מ"ן לשם) אף בהמות טמאות, "גמלים מניקות
20 כו", וכולן היו חיים ולא שחוטין כו;

ויקם בלילה הוא

55 והגיע לבחינה שלמעלה מהנהר הנ"ל, אז לא רחוק הוא
56 מן המקוה־דתהו הנ"ל שלפני האצילות.

57 וזהו (פרשתנו לב, כד): "ויעבר את אשר לו" – כל מה
58 שתיקו, העלה הכל לשם. אף הוא בעצמו נשאר למטה
59 עדיין, כמו שכתוב (שם, כח): "ויותר יעקב לבדו", כי רצה
60 לברר את עשו שהוא עדיין בשבירה, כמו שהודיעהו
61 המלאכים כו, והוא ענין "ויאבק איש עמו" (שם), כנודע :

62 ולהבין כללות ענין פונת יעקב בהמשכת המקוה־דתהו
63 לעולם התקון, וגם יובן זה בעבודת ה':

64 הנה ידוע, דיעקב הוא בחינת תפארת¹¹, שמחבר ב'
65 הפכים שהן חסד וגבורה. פי על ידי התפללות ב' הפכים
66 יחד הוא עיקר התפארת (כמו בגוונים, בשמורכבים ב'
67 וג' גוונים יחד הוא עיקר היופי); והמשכת והתגלות אור
68 איין־סוף – בקו האמצעי כו. לכך רצה גם בן לחבר
69 ולייחד גם בן המקוה־דתהו עם האור־פנימי דתקון שהם

40 "ויקם בלילה הוא, ויקח את שתי נשיו כו, ויעבר את
41 מעבר יבק, ויקחם ויעברם את הנחל כו" (פרשתנו לב, כד);
42 פירושו: יב"ק הוא יחוד ברכה וקדושה¹¹.

43 והענין, דהנה כתיב (יהושע כד, ב): "בעבר הנהר ישבו
44 אבותיכם מעולם". ופירושו: "הנהר" הוא בחינת בינה,
45 כמו שכתוב (בראשית ב, ט): "ונהר יצא מעדן כו"; ושרש
46 האבות הוא מ"עבר הנהר", היינו מבחינת הכתר שהוא
47 למעלה מהנהר הנ"ל. רק שמשם נמשכו האבות ונשפלו
48 למטה בעבר השני של הנהר – בנ"א דאצילות¹². ויעקב
49 שרצה שימשיך לו המקוה־דתהו הנ"ל שלפני אצילות,
50 הוצרך מתחלה לעבור את הנהר הנ"ל.

51 וזהו "ויעבר את מעבר יבק": כי בחינת יחוד ברכה
52 וקדושה – הוא הכל בחינת נהר הנ"ל, שעל ידו נמשכו
53 כל השפעות ויחוד אורות עליונים, כמו שכתוב: "ונהר
54 יצא מעדן להשקות את הגן כו". וכשעבר את הנהר

7. הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה' ונברתה הנפש האכלת, מעמיה".

11. (זהו חלק ב משפטים קטו, א. תקוני זהר תקון ע דף קכח, א).

12. (ועיין בזהר פרשת אמור צח, ב) מה שכתוב על פסוק זה).

13. (זהר חדש תשא מד, ב).

7. (ראה שער יא פרק ב).

8. (ראה שליח פרשת חיי שרה. מדרש תלפיות ענה חזיר בשם רבינו בחיי. ספר הקנה. לקוטי שידות חלק יב עמוד 175. חלק כט עמוד 128 הערה 58).

9. (ישעיה כה, ח)

10. (צו ז, כג"כ; 'כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו... כי כל אכל חלב מן

1 רצוא ושוב. לכך הִיָּה העֲלָאת מ'ן שְׁלוֹ – שְׁהוּא עֲנִין
 2 ש'נכנס לפרדס" – בְּמֵדָה וּמְזִיגָה נְכוּנָה, בְּבַחֲנֵינָת רִצּוֹא
 3 וְשׁוּב. וְנִכְנַס בְּשְׁלוֹם" – בְּבַחֲנֵינָת מ'ן, וְיִצְאָ בְּשְׁלוֹם" –
 4 בְּבַחֲנֵינָת הַמְּשַׁכֵּת מ'ד, בַּחֲנֵינָת שׁוּב¹⁹.
 5 מֵה שְׂאִין כֵּן בֶּן עֲזָאִי, שֶׁשָּׂרְשׁוּ הִיָּה מְבַחֲנֵינָת תְּהוּ,
 6 שְׁשֵׁם הוּא בַּחֲנֵינָת שְׁנֵי קוּיין, כְּנ"ל בְּעֲנִין וְיִחְזֵךְ כ' לִשְׁנֵי
 7 מַחְנוּת", לְכַךְ לֹא הִיָּה הִתְחַבְּרוּת הַרְצוּא־וְשׁוּב בְּמְזִיגָה
 8 נְכוּנָה, וְ"הִצִּיץ וּמָת כו" – הִתְגַּבְּרוּת הַרְצוּא כו".
 9 וְלָכֵן הִיָּה רַבִּי עֲקִיבָא מְקוּר כֹּל הַתּוֹרָה שְׁבַע־עֶלְפָּה, כִּי
 10 "סִתְּמָה מִשְׁנָה רַבִּי מֵאִיר", וְ"סִתְּמָה סִפְרָא רַבִּי יְהוּדָה כו",
 11 וְכוּלְהוּ אֲלִיבָא דְרַבִּי עֲקִיבָא²⁰. וְהוּא לְפִי שְׁהַתּוֹרָה גַּם
 12 כֵּן הִיא מְבַחֲנֵינָת הַתְּקוּן, וְיֵשׁ בָּהּ הִתְכַּלְלֹת ב' הַהֶפְכִּים
 13 דְרִצּוּא־וְשׁוּב, כְּמוֹ שְׁכָתוּב (פְּרָכָה לַג, א): "מִיִּמֵינוּ אֵשׁ דָּת
 14 לְמוֹ כו", לְכֵן הִיָּה גִילּוּי הַתּוֹרָה עַל יְדֵי רַבִּי עֲקִיבָא –
 15 שְׁהִיָּה בּוֹ בַּחֲנֵינָה זֹו כְּנ"ל :
 16 וְעֵתָה יוֹכֵן עֲנִין כְּוֹנֵת יַעֲקֹב לִיחֹד וּלְחַבֵּר הַמְּקִיף־דְּתָהוּ
 17 עִם הָאוּרוֹת וְכֹלִים דְּתַקּוּן, הִיָּינוּ שִׁיְהִיָּה תְּמִיד רִצּוּא־
 18 וְשׁוּב בְּמְזִיגָה אַחַת, שְׁלִפֵי עֶרְךָ הַרְצוּא כֵּן הַשׁוּב. דְּהִיָּינוּ,
 19 שִׁיְהִיָּה הָאֲהַבְּה־רַבָּה בְּרַשְׁפֵי אֵשׁ לִיפְרַד מִן הַפְּתִילָה כו",
 20 וְאַף עַל פִּי כֵּן יִהְיֶה אַחַר כֶּךָ בַּחֲנֵינָת "שׁוּב לְאַחַד"²¹,
 21 וּב"עַל כְּרַחֲךָ אֲתָה חִי" לְהַמְשִׁיךְ אֹור אִי־סוֹף לְמִטָּה
 22 דְּרִקָא בְּתוֹרָה וּמִצּוֹת, (כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּתַנְיָא פְּרָק נ"ג). וְהָרִי זֶה
 23 יְחֹד וְהִתְחַבְּרוּת הַמְּקִיף דְּתָהוּ עִם כֹּלִים דְּתַקּוּן.
 24 וְזוֹהוּ שְׁכָתוּב בְּיַעֲקֹב (תּוֹלְדוֹת כו, בּה): "וְיָבֵא לוֹ יִין", וּפִירֵשׁ
 25 בְּזוֹהַר: "דְּאַרְמֵי מֵיָא לְגוֹ חֲמֵרָא"²². כִּי יִין הוּא בַּחֲנֵינָת
 26 רִצּוּא, גְבוּרוֹת וְרַשְׁפֵי אֵשׁ מִמִּטָּה־לְמַעְלָה. וְ"יַעֲקֹב אַרְמֵי
 27 מֵיָא" – בַּחֲנֵינָת שׁוּב. וְלָכֵן "וְיָבֵא לוֹ יִין כו" הוּא בְּתֵרִי
 28 טַעֲמִי²³, שְׁהוּא הִתְכַּלְלֹת הַרְצוּא־וְשׁוּב, מִיָּם וְיִין כו".
 29 וְלָכֵן אִיתָא דְיַעֲקֹב הוּא "שְׁלִימוֹ דְּאַבְרָהָן"²⁴: כִּי "לֹא
 30 כָּאֲבָרְהָם שִׁיְצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעְאֵל"²⁵, מִפְּנֵי שְׁהִיָּה אֲבָרְהָם
 31 מְדַת הַחֶסֶד הַפְּשׁוּט בְּלֹא מְזִיגָה, לְכַךְ נִתְפַּשֵּׁט יוֹתֵר מְדֵאֵי
 32 עַד שְׁאָמַר: "לוֹ יִשְׁמַעְאֵל כו"²⁶, וְיִצְחָק הִיָּה בְּבַחֲנֵינָת
 33 גְבוּרוֹהָ כו". אֲבָל יַעֲקֹב הוּא "שְׁלִימוֹ דְּאַבְרָהָן" – הִתְכַּלְלֹת
 34 הַהֶפְכִּים רִצּוּא־וְשׁוּב כְּנ"ל :

1 גַּם כֵּן ב' הֶפְכִּים, שִׁיתְחַבְּרוּ יַחַד, וְאֵז יִהְיֶה גִילּוּי אֹור
 2 אִי־סוֹף¹⁴ :
 3 וְבִיאֹור הַדְּבָרִים, הִנֵּה יֵשׁ ב' בַּחֲנֵינָת בַּעֲבוּדַת ה':
 4 הָא': הָאֲהַבָּה בְּרַשְׁפֵי אֵשׁ, בְּתַגְבוּרַת מְאֹד לְצִיאַת מִן
 5 הַגּוֹף וּלְיִפְרַד מִן הַפְּתִילָה כו", וְהוּא בַּחֲנֵינָת אֲהַבְּה־רַבָּה
 6 שְׂאִין כְּלֵי הַלֵּב מְכִילָה אוֹתָהּ, כִּי לֹא יָכִיל הַלֵּב
 7 הַהַתְּפַעְלוֹת הַעֲצוּמָה, לְכֵן לֹא יוֹכֵל לְעַמּוּד בְּכֵלֵי גּוֹפוֹ
 8 וְחֶפֶץ לְצִיאַת מִנְרַתְקָה חוּמְרָה הַגּוֹף.
 9 וְהִב': בַּחֲנֵינָת הַתְּפַעְלוֹת הַמְּתִינֵי־שֵׁב בְּכֵלֵי הַלֵּב, וְעִיָּקֵר
 10 עֲנִינָה הוּא בַּחֲנֵינָת הַמְּשַׁכֵּת אֶלְקוֹת מְלַמַּעְלָה־לְמִטָּה
 11 דְּרִקָא, בְּ"כֹלִים מְכֹלִים שׁוּנִים"¹⁵, בְּתוֹרָה וּמִצּוֹת.
 12 וְזוֹהוּ עֲנִין רִצּוּא־וְשׁוּב.
 13 וְהַנֵּה, בַּחֲנֵינָת עוֹלָם הִתְהוּ הַנ"ל הִיָּה בְּבַחֲנֵינָת רִצּוּא,
 14 לְכֵן נִסְתַּלְקוּ הָאוּרוֹת מִן הַכֹּלִים, כְּמוֹ הָאֲהַבְּה־רַבָּה
 15 לִיפְרַד מִן הַפְּתִילָה וְהַכֹּלִים כו". אֲבָל הַתְּקוּן הוּא בַּחֲנֵינָת
 16 שׁוּב, וְהוּא בַּחֲנֵינָת תּוֹרָה וּמִצּוֹת, וּב"עַל כְּרַחֲךָ אֲתָה חִי"¹⁶
 17 לְהִיֹּת בְּתוֹף הַגּוֹף, לְהַמְשִׁיךְ אֹור אִי־סוֹף בְּ"כֹלִים מְכֹלִים
 18 שׁוּנִים".
 19 וְזֶה הִיָּה הַהֶפְרָשׁ גַּם כֵּן בְּאוֹתוֹן ד' שְׁנִכְנְסוּ לְפַרְדֵּס¹⁷:
 20 "כֵּן עֲזָאִי הִצִּיץ וּמָת", וְ"כֵן זֹמְאֵ הִצִּיץ וּנְפָגַע", רַק רַבִּי
 21 עֲקִיבָא "נִכְנַס בְּשְׁלוֹם וְיִצְאָ בְּשְׁלוֹם"¹⁸: כִּי כֵּן עֲזָאִי הִיָּה
 22 בְּבַחֲנֵינָת רִצּוּא דְאֲהַבְּה־רַבָּה הַנ"ל, בְּבַחֲנֵינָת כְּלוֹת הַנְּפֵשׁ,
 23 וְלֹא רִצָּה לְהִיֹּת נִשְׁפָּל בְּבַחֲנֵינָת שׁוּב, לְכַךְ לֹא רִצָּה לִישָׂא
 24 אֲשֶׁה וְאָמַר (יְבֻמוֹת טג, ב): "אֲפָשֶׁר לְעוֹלָם שִׁיתְקִיִּים עַל יְדֵי
 25 אַחֲרִים". לְכֵן "הִצִּיץ וּמָת" – שְׁנִסְתַּלַּק לְגַמְרֵי מִן הַכֹּלִי
 26 כְּנ"ל, "כִּי עֲזָה כְּמוֹת אֲהַבָּה כו" (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ו).
 27 אֲכֵן אִין זֶה דְרַךְ הַתּוֹרָה, שְׁהִיא בְּבַחֲנֵינָת תְּקוּן, כִּי
 28 "לְשִׁבְתָּ יִצְרָה" (יִשְׁעִיָּה מֵה, יח), וּב"עַל כְּרַחֲךָ אֲתָה חִי". לְכֵן
 29 רַבִּי עֲקִיבָא שְׁהִיָּה מְבַחֲנֵינָת תְּקוּן "נִכְנַס בְּשְׁלוֹם וְיִצְאָ
 30 בְּשְׁלוֹם" – שְׁהִיָּה הַמ'ן וּמ'ד שְׁלוֹ, דְּהִיָּינוּ בַּחֲנֵינָת הַרְצוּא־
 31 וְשׁוּב, בְּמֵדָה וּמְזִיגָה נְכוּנָה – שְׁלִפֵי עֶרְךָ הַרְצוּא כֵּן הִיָּה
 32 הַשׁוּב אַחַר כֶּךָ.
 33 וְזוֹהוּ "נִכְנַס בְּשְׁלוֹם כו" – הוּא בַּחֲנֵינָת קוֹ הָאֲמַצְעֵי
 34 הַמְּיַחֵד וּמְחַבֵּר אֶת הַב' קוּיין יְמִין וּשְׂמָאל, שְׁהִם בַּחֲנֵינָת

20. (סנהדרין פו, א. וברשי"י: ממנה שלמדו מרבי עקיבא אמרום).
 21. (אם רץ לבך שוב לאחור". ספר יצירה פרק א משנה ח. תקוני זר בהקדמה ז, א).
 22. (ששם מים לתוך יין. ראה זר חלק ג בלק קפט, א).
 23. (זר שם. תבת "לו" היא בשני טעמים, כלומר במרכא כפולה).
 24. (זר חלק א ויצא קמו. ב בסתרי תורה. שם קמט ריש עמוד ב' ועוד.
 25. (פסחים נו, א).
 26. ("יחיה לפגוד". לך לך יז, יח).

14. (ועיין בזהר פרשת תרומה, דף קע"ה, עמוד ב', על פסוק 'והבריח התיכור'. ושם דף קע"ו, עמוד א').
 15. (אסתר א, ז).
 16. (אבות ד, כב).
 17. (חגיגה יד, ב).
 18. (גירסת העין יעקב. וכן הוא בפרושלמי חגיגה פרק ב' ה'לקה א' ב).
 19. (ועיין מה שנתבאר פ'שית ויצא גבי 'ב'שלום" – "ב' בחינות שלום", עיין שם בדבור המתחיל 'והיה' (לעיל בא, ד)).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

42 גילוי בדבור ע"כ נקרא יש מיש כו' וד"ל. ולפ"ז הרי
 43 משל המחשבה עם הדיבור הוא כמו ענין חומר וצורה
 44 שהצורה שמציירין בחומר אין בה בחי' התחדשות
 45 מהות כי הציור הרי הוא בגוף החומר עצמו שמצייר
 46 אותו בלבד שאין זה רק בחי' גילוי צורה בבחי' העלם
 47 החומר כו' ולכן נקרא הדיבור לגבי המחשבה בשם
 48 יצירה להיותו בחי' ציור אותיות המחשבה שבהעלם
 49 כו' וד"ל. אך הנה בבחי' הצורה עצמה יש בזה הפרש
 50 והוא ההפרש שבין צלם לדמות כו'. ויובן זה ע"ד
 51 דוגמא מן צורת החותם דהנה אותיות החקוקים בחותם
 52 הן נחקקי' בשעוה כשחותמין בה באותן הציורופי' ממש
 53 לא יוסיף ולא יגרע כידוע ואע"פ שהציור והתמונה
 54 בסדר הציורופים א' הוא בחותם ובשעוה מ"מ הפרש
 55 גדול יש ביניהם שאותיות שבחותם הן במהות חומר
 56 החותם עצמו ונחשבים מעצמות גוף החותם ממש
 57 ואע"פ שהאותיות נקרא ציור שבחותם מ"מ ה"ז בחי'
 58 צורה עצמית דהיינו שהעצם מצוייר והוא הנקרא צלם
 59 כמו צלם אדם שצורתו צורה עצמית היא אע"פ שגם
 60 היא אינה אלא ציור בגוף חומר כו' מ"מ הרי הציור
 61 הזה בעצם הוא וכעצם יחשב שהציור בעצמות
 62 כעצמות ממש יחשב בלי יפרד למהות בפ"ע כלל אבל
 63 אותיות שבשעוה שנחקקים מאותיות שבחותם ה"ז
 64 צורה שנחקקה מן הצורה והוא הנקרא דמות שאינו
 65 בחי' צורה עצמית אלא הוא צורה נבדלת בדבר נבדל
 66 ונפרד לגמרי מן העצם כמו השעוה שהוא דבר נבדל
 67 ונפרד לגמרי מן החותם רק שצורת החותם נחקקה
 68 בשעוה זו וקיבלה ג"כ צורת החותם בדומה לה ממש
 69 ע"כ הוא הנקרא דמות ולא צלם כמו הלוח שנחקק בו
 70 צורת אדם שנקרא דמות כלומר דמות של צורת האדם
 71 שנחקק בדומה לצורתו ממש אבל אין זה צורתו
 72 העצמית ממש אלא היא צורה שנצטיירה מן הצורה
 73 וכמו"כ מן אותיות שבשעוה כשנחקק בדבר אחר זולתו
 74 נקרא דמות לדמות כו' וכך עד כמה פעמים כו' וזהו
 75 עיקר ההפרש בין צלם לדמות כידוע ובלשון הזוהר
 76 נקרא הדמות בשם גליפא כמו אתון אתגליפו וכה"ג
 77 דהיינו שבחי' האותיות שנחקקו בעצמות הנקרא צורה
 78 עצמית בחי' צלם כאשר נחקקו עוד בדבר נבדל נקרא
 79 גליפה והיינו אתון אתגליפו כו' והוא בחי' דמות כמו
 80 הציור דאותיות דחותם בשעוה כנ"ל וד"ל ונמצא
 81 שעיקר ההפרש בין צלם לדמות הוא שהצלם הנקרא
 82 צורה שבצמיות היא הצורה הראשונה שלא קדם

1 (טז) והנה אחר שראה משה שלא פעל בקשתו הנ"ל
 2 דבחי' תורתו אומנתו שהוא רק בבחי'
 3 ההמשכה מלמעלה למטה מצד העצמות לבד כו'
 4 נתייעץ בעצמו להביא את בני' למדרגה זאת על ידי
 5 בחי' העלאת מ"ן בתחלה וזהו שאמר להם פ' ק"ש כנ'.
 6 אך יש להבין איך יתכן שע"י בחי' העלאת מ"ן
 7 דבורים דרפ"ח כו' יבא סבת ההמשכה העצמי דתורתו
 8 אומנתו הנ"ל שהיא בחי' ומדריגת משה כנ"ל מאחר
 9 שזהו למעלה מבחי' העלאת מ"ן ובוררים שאין העלאת
 10 מ"ן מבוררים כו' מגיע לשם כלל שבחי' ביטול היש
 11 לאין אינו מגיע לשם כלל מטעם הנ"ל:
 12 והנה יש להקדים תחלה להבין הפסוק דנעשה אדם
 13 בצלמנו כדמותנו כו' מהו ההפרש בין צלם
 14 לדמות כו' דהנה כתיב לכבודי בראתיו יצרתיו אף
 15 עשיתיו כו' וידוע שג' מדריגות הללו בריאה יצירה
 16 עשיה הוא ג' מדריגות דמחשבה דיבור ומעשה בחי'
 17 הבריאה במחשבה שהבריאה היא יש מאין דוקא כידוע
 18 וזהו בחי' אותיות המחשבה שבאה בבחי' יש מאין מן
 19 השכל אבל הדיבור שהוא בבחי' יצירה הוא בא מן
 20 המחשבה שנקרא בריאה בבחי' יש מיש שנקרא חומר
 21 וצורה ע"כ נקרא יצירה ולא בבחי' יש מאין כו'.
 22 וביאור ענין ההפרש הזה שבין מחשבה לדיבור הנה
 23 תחלה יש להקדים שבחי' יש מיש אין בו בחי'
 24 התחדשות מהות רק בחי' גילוי ההעלם לבד כו' אבל
 25 בחי' יש מאין הוא בבחי' התחדשות דבר שלא היה
 26 מתחלה כו' וזהו כללות ענין ההפרש בין המחשבה
 27 לדיבור שהרי אותיות הדיבור הן הן אותיות המחשבה
 28 ממש בכל פרט ופרט כי כל מה שבא במחשבה
 29 בצירופי אותיות הרבה אותן הציורופים עצמן באין
 30 באותיות הדיבור ואין כאן בחי' התחדשות כלל רק
 31 נקרא גילוי ההעלם שבמחשבה הדבר עדיין בהעלם
 32 ובדיבור בא לידי גילוי לזולתו כו' משא"כ התהוות
 33 אותיות המחשבה מן השכל הרי בשכל עצמו עדיין אין
 34 בו בחי' אותיות כלל וכאשר בא אור השכל לידי בחי'
 35 מחשבה בצירופי אותיות שבמחשבה הרי זה בחי'
 36 התהוות דבר חדש שלא היה מתחלה שנתהווה מהו'
 37 אותיות המחשבה שזהו בבחי' התחדשות ממש ונקרא
 38 התחדשות זו בחי' התהוות יש מאין אבל בחי' גילוי
 39 אותיות הדיבור שבא בבחי' העלם אותיות המחשבה
 40 שאין בו בחי' התחדשות נקרא י"ש מ"ש שכבר היו
 41 אותיות הללו במחשבה בבחי' יש ודבר מה ויצאו לידי

21 דמות וצורה לצורה כנ"ל שכבר קדם לה צורה
 22 שבחותם כו' כך אותיות המחשבה נחקקים באותיות
 23 הדיבור לדבר מה שחושב במחשבה כו' וזהו הנקרא
 24 י"ש מי"ש שאין התחדשות גם בציוור כי כבר קדם לה
 25 צורת אותיות שבמחשבה ומשם נצטייר ציוור אותיות
 26 הדיבור כמות הדמות שבלוח כו' וכן אותיות הכתב
 27 מאותיות הדיבור נקרא דמות לדמות כמו שמציירין
 28 אותיות מן השעוה בדבר אחר או מן הציוור שבלוח
 29 בדבר נבדל אחר כו' וד"ל. ולפ"ז מה שמבואר למעלה
 30 בדיבור עם המחשבה שנקרא יצירה כצורה בחומר כו'
 31 אין זה בחי' צורה הראשונה שנקרא צורה עצמית בחי'
 32 צלם שזהו בחי' המחשבה מן השכל דוקא כנ"ל אבל
 33 הדיבור לגבי המחשבה היא בחי' צורה מצורה שנקרא
 34 דמות שזהו בבחי' י"ש מי"ש כנ"ל (וזהו שהנביאים
 35 ששרשם בבחי' יצירה שהוא בחי' הדיבור כמ"ש דבר
 36 ה' כו' ולכך נקרא נביא מלשון ניב שפתים כו' נאמר
 37 בהן ביד הנביאים אדמה בבחי' דמות כמ"ש (הן)
 38 במראה אליו אתודע ונק' מראה דמות כבוד ה' כו'
 39 וכמשי"ת בסמוך בעז"ה וד"ל):

1 אליה צורה כלל אלא היה חומר פשוט והיולי וא"כ
 2 ציוור צורה זו שבעצם החומר אע"פ שנעשית בעצם
 3 החומר ואין כל חדש בו בחידוש מהות אחר מ"מ
 4 מהות ציוור זה נתחדש כי לא היה תחלה וחידושו בא
 5 מעצם החומר ההיולי וזהו הנקרא יש מאין כנ"ל שזהו
 6 משל להבין ענין התהוות אותיות המחשבה מן השכל
 7 שחקיקה זו שנחקקים אותיות מחשבה מן השכל
 8 ההיולי שהיו תחלה בלא ציוור אותיות כלל כנ"ל ה"ז
 9 ממש כמו חקיקת אותיות שבחותם או כמו צלם אדם
 10 שנקרא צורה עצמית צורה הראשונה שלא קדם אליה
 11 צורה כו' והוא בחי' י"ש מאי"ן ההיולי של אור השכל
 12 כו' משא"כ אותיו' הדיבור לגבי אותיות המחשב' ה"ז
 13 כמו הציוור דאותיות החותם בשעוה שהן ב' דברים
 14 נבדלים ונקרא דמות שאינו צורה העצמית הראשונה
 15 אלא בחי' צורה שנצטיירה מן הצורה כנ"ל כך
 16 המחשבה והדיבור הן ב' דברים נבדלים שהרי מהות
 17 המחשבה ומהות הדיבור אינו מהות אחד אלא ב'
 18 מהותים נבדלים ורק שנחקקים מן מהות אותיות
 19 המחשבה במהות אותיות הדיבור כמו שנחקקים
 20 אותיות החותם במהות השעוה הנבדל כו' שנקרא

זיינד. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"9

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

19 ושתיה ומעין זה הוא ביו"כ ג"כ שאין בו אכילה
 20 ושתיה (ואפ"ל שזהו ג"כ החילוק שבין פ' ראשונה
 21 ושני' במלאכים שנק' שרפים ונכללים בבחי' קדוש זהו
 22 פ' ראשונה וחיות ואופנים שאומרים ברוך כבוד ה' זהו
 23 פ' שני'), נמצא שיש בק"ש הב' בחי' עולה וזבח שזהו
 24 הב' פ' שבק"ש.
 25 אך באמת הב' בחי' עולה ושלמים שהם בחי' ק"ש
 26 זהו רק בחי' העלאה מלמטה למעלה ליכלל
 27 באלקות, אך באמת עיקר המכוון נתאוה הקב"ה להיות
 28 לו דירה בתחתונים שיהי' גילוי אלקות למטה וכמ"ש
 29 לא תוהו בראה לשבת יצרה, וע"ז אמרו הקורא ק"ש
 30 בלא תפילין וענין התפילין ע"ד כלל הוא כלל כל
 31 התורה והמצות מעשיות כי הוקשה כל התורה כולה
 32 לתפילין, וכמו שבתפילין מלוכשי' מוחי' עליונים
 33 שבע"ס עליונים בתמונת אותיות גשמיות כך הוא כל
 34 התורה כולה רק בדברים גשמי' ובאותיות גשמי' וכל
 35 המצות הם דווקא לעשותם בארץ שהוא גשמי וזהו
 36 ענין המשכת גילוי אלקות למטה וכידוע שהקב"ה

1 וזהו ענין עשה רצונו רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך
 2 כרצונו בטל רצונך מפני רצונו, והענין הוא כי
 3 עשה הוא לשון כפי' והכרח שעפ"י טעם ושכל וזהו
 4 בבחי' גבול, אבל בטל רצונך הוא בחי' ביטול בלי
 5 גבול, וזהו ענין בכל מאורך שבפ' ראשונה כי מאוד
 6 הוא בלי גבול שהביטול הוא בלי גבול וכמ"ש מי לי
 7 בשמים ועמך לא חפצתי בארץ שאין לו רצון אחר
 8 זולת אלקות רק רצון א' ליכלל בעצמות אא"ס, וזהו
 9 עושין רצונו של מקום שהוא בלי גבול, וזהו ענין עולה
 10 שכולה כליל ונכלל בעצמות אא"ס, אבל בפ' שני' לא
 11 כתיב בכל מאורך שזהו הרצון שמורכב בטעם ודעת
 12 ומוגבל זהו אין עושין רש"מ כי זהו רק ביטול היש
 13 ולא ביטול בעצם כי יש לו רצון שלו אך הוא מבטל
 14 אותו לפרקים רק לא [בתמידות], וזהו ואספת דגנך
 15 שזהו ענין בירורים שמברר' ע"י אכילה הניצוצות,
 16 וזהו מ"ש ואכלת ושבעת וזהו ענין שלמים שנאכלים
 17 לבעלים זהו פ' שני', אבל פ' ראשונה היא למעלה
 18 מבחי' בירורים וכדוגמא עוה"ב אין בו לא אכילה

9 שבק"ש הוא הפ' שבתפלין רק שבק"ש הוא בחי'
 10 העלאה מלמטה למעלה ובתפלין הוא ענין המשכה
 11 מלמעלה למטה, ואין העלאה בלא המשכה ואין
 12 המשכה בלא העלאה ועיקר המכוון הוא המשכה,
 13 שאחר העלאה, וזהו ענין ק"ש ותפלין העלאה והמשכה,
 14 אבל הקורא ק"ש בלא תפלין זהו העלאה בלא המשכה
 15 ולא זהו המכוון כי נתאוה הקב"ה להיות לו דירה
 16 בתחתונים וזהו המשכה וגילוי אלקות למטה מטה.

דבר ג' כי תבואו אל ארץ מושבתכם

1 מניח תפלין וכשמניחין תפלין גשמי' למטה אזי
 2 ממשיכים מתפלין דמארי עלמא למטה וכך הוא בכל
 3 המצות ממשיכים גילוי אלקות למטה מטה, וזהו
 4 השייכות ק"ש לתפלין כי בק"ש הוא ג"כ הפ' שמע
 5 והא"ש שאומרים בק"ש בדיבור גשמי ובתפלין הם
 6 נכתבים הב' פרשיות בקלף גשמי, ואדרבה בתפלין הוא
 7 ד' פרשיות נגד ד' מוחין שלמעלה מעלה להמשיכם
 8 למטה מטה, וזהו ענין החיבור ק"ש עם תפלין שהפ'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

22 ה"ז ג"כ הכנה, לכן גם מבחי' אני אוא"ס עצומה
 23 נמשך להיות נגוף למצרי' ורפוא לישראל.
 24 וזהו שאמרו אני הוא ולא אחר, פי' אחר שחשב כל
 25 הפרטי דבי"ע שהוא מלאך שרף ושליח אמר
 26 עוד אני ה' פי' הגם כי זהו אני עצמו ולא ע"י שום
 27 ממוצע ושליח, שמדתי לרחם וכחשכה כאורה בשני
 28 כפי"ן, מ"מ אני הוא, שכאשר נמשך בבחי' הוא, הוא
 29 בחי' בינה שנק' הוא כנ"ל, אז ולא אחר שלא נמשך
 30 שום יניקה להיות כי נמשך בבחי' פנימיות דאו"א.
 31 או י"ל אני הוא כמ"ש בזהר ע"פ ועבד הלוי הוא, הוא
 32 דא עתיקא, וע"י עבודת הלויים מבחי' בינה קו
 33 השמאל ממשיכי' מבחי' הוא שזהו שייך רק בנש"י,
 34 ולכן הגם כי מצד בחי' אני כחשוכה כאורה מ"מ
 35 להיותו הוא בחי' התגלות עתיק שבבינה שממציאות
 36 עצמותו נמצאו כל הנמצאים, נמשך להיות ולא אחר
 37 שאינו נמשך בסט"א כלל. אמנם כ"ז נעשה ביצ"מ
 38 שאו"א הלבישו לזרועות דא"א, שז"ע ויוציאנו ה'
 39 אלקינו ממצרי' כמ"ש במ"א, ולכן גם מבחי' התגלות
 40 עתיק אינן יכולי' לקבל להיות כי נמשך בפנימיות,
 41 משא"כ בגלו' מצרי' פרעה אותיות העורף שקיבל
 42 יניקה מבחי' אחורי' דא"א.

1 והענין יובן בהבנת בקשת משה ונפלינו אני ועמך,
 2 ביקש שלא תשרה שכינה על או"ה, והיינו
 3 מפני כי ארץ אפים ראה שמאריך אף גם לרשעי,
 4 להיות כי שם הוא בחי' כחשיכה כאורה ע"י בחי' ב'
 5 שמות ה' שקודם יגמה"ר שמשם נמשכי' יגמה"ר,
 6 ומשם יכול להיות נמשך הנבואה גם בלתי הכנת
 7 המקבל כלל, כמו בלעם שהי' מזוהם מ"מ ארז"ל
 8 בישראל לא קם אבל באו"ה קם ומנו בלעם, ולזאת
 9 התפלל משה שלא תשרה שכינה כו', פי' שגם מבחי'
 10 פלא שהוא בחי' הכתר יומשך ג"כ רק למקום הראוי
 11 בבחי' הכנה, וזהו אומרו ונפלינו אני ועמך שגם מבחי'
 12 פלא יומשך כנ"ל דוקא והיינו ע"י התשובה כנ"ל,
 13 ואמר לו הקב"ה גם את הדבר הזה אעשה שהבטיחו
 14 על הדבר הזה. וההכנה לזה הי' ביצ"מ, וכמו יצ"מ
 15 בכלל הי' הכנה למ"ת כן הי' במצרי' גם הכנה על
 16 הבטחת דבר זה ג"כ, וקמי' הי' גלוי וידוע כי יברח
 17 העם כדפרי' בסש"ב ע"פ כי ברח העם שברחו מהרע,
 18 וא"כ הי' קצת הכנה לזה לכן הי' נגוף ורפוא כו'. ומ"מ
 19 עיקר ענין זה הי' בקרי"ס להיות קרי"ס הי' לאחר
 20 הבריחה בפועל ממש כו', אך גם בהיותם במצרי'
 21 מוכנים [לעשות] כל אשר ציוה להם משה מפי הגבורה

ועברתי בארץ מצרים

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהר"ש

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

4 שסופרים אותה הוא ענין שימת לב שמשים לבו אל
 5 הדבר ההוא, - כמו אדם שיש לו דבר יקר ערך, מצד
 6 חשיבות הדבר הוא משגיח עליו כל הזמן וסופר אותו

1 וענין מה שמוציא אותם במספר - שסופר את הכוכבים
 2 ושאר צבא השמים, היינו ההשגחה העליונה בהם -
 3 שהקדוש ברוך הוא משגיח עליהם, וכמו דבר חשוב

הפירוש שיכול להיות מצב שיעלים הקדוש ברוך הוא
את עיניו מהם? אלא שבאמת השגחתו יתברך תמיד על
כל נברא ונברא כפרט בו, וכפירוש וחיודוש תורת
הבעל שם טוב בעניין ההשגחה הפרטית, שקיימת
אפילו על הנברא הקטן ביותר¹⁵⁰, רק שזהו בהעלם
שמתעלם ומסתתר ואין בההשגחה בחינת גילוי אור בו,
ועתה בגאולת מצרים שנאמר "וישמע אלקים . . וידע
אלקים" נתן עליהם לב ולא העלים עיניו להיות
גילוי אלקות שזהו ענין הגאולה בו' מלשון גילוי.
ובדרך כלל ההבדל בין שתי דרגות ההשגחה, זהו
ההשגחה דשם אלקים וההשגחה דשם הוי',
דמצד שם אלקים באה ההשגחה בריבוי העלמות
והסתרים על ידי ריבוי הממוצעים בהעלם אחר העלם
עד שמלוכש בלבוש שק דרך הטבע - שזהו עניינו של
שם אלקים שבגימטריא הטבע (86), ירידת האור
והחיות דרך ממוצעים המעלימים, על ידי ע' (שבעים)
שרים בו' שהם המקור לשבעים אומות העולם, וכאשר
ההמשכה היא משם אלקים, לא ניכרת בגילוי ההמשכה
האלוקית.

ואף על פי שש' השרים המה כגרון ביד החוצב ממש
שאינן להם שום בחירה בההשפעה¹⁵¹ להיטיב או לגרוע
דכמצביה עבד בחיל שמיא¹⁵² (שכרצונו עושה בצבא
השמים - רש"י), ומסדר אותם במשמרותיהם כרצונו
דוקא, היינו, שאינן להם בחירה והחלטה בעניין
ההשפעה, מכל מקום בא בהם ועל ידם החיות האלוקית
בהתלבשות בהעלם גדול בו' כיון שהשגחה זו היא מצד
שם אלקים.

(במאמר המוסגר מבאר הרבי נ"ע, מהי המטרה
והתכלית בהשגחה באופן של העלם והתלבשות בטבע:
שזהו כל הכוונה בהתלבשות זאת בכדי שיתעלם האור
והגילוי ולהיות השפעות גשמיים בו', - כיון שרצונו של
הקדוש ברוך הוא הוא שתהא השפעה גשמית, ההשפעה
יורדת ומתלבשת בלבושים ובהעלמות, וכמו שנתבאר
במקום אחר בעניין¹⁵³ וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה
- שהברכה נמשכת דווקא "בכל אשר תעשה" דווקא,
שצריך להיות עשייה של האדם בכדי שתתגשם ההשפעה
ותהיה בערך המקבל,
דההשפעה גם אז היא מאת ה' רק שצריך להיות על ידי

שלא יחסר ממנו כלום. היינו, שעצם הספירה מבטאת
שאדם שם ליבו אל הדבר. כמו כן מה שמוציא אותם
- את הכוכבים במספר הוא ענין ההשגחה בו'.
אלא שענין זה דורש ביאור, כיצד ניתן לומר שזה
שהקדוש ברוך הוא סופר את הכוכבים פירושו שמשגיח
עליהם, האם על שאר הנבראים (שבהם לא נאמר ענין
הספירה) אין הקדוש ברוך משגיח חלילה? !
מסביר הרבי נ"ע: ואף שבאמת השגחתו יתברך היא על
כל האישים ממש ככל פרטי מיני דומם צומח חי מדבר
גם בדומם היותר אחרון בו' - כלומר, השגחתו יתברך
היא גם בנברא הכי תחתון ושפל מצד גילוי החיות שבו,
עם כל זה ודאי יש חילוקי מדרגות בענין ההשגחה, ויש
השגחה גלויה יותר ויש השגחה נסתרת יותר¹⁴⁵.
וכמו שכתוב במדרש רבה על פסוק¹⁴⁶ הנה אנכי שולח
מלאך לפניך לשמרך בדרך: אלו זכיתם אני בעצמי
נעשיתי לכם שליח בו' עבשיו שלא זכיתם אני מוסר
אתכם לשליח בו', - כלומר, יש אופן שההשגחה היא
ישירות מהקב"ה ויש אופן שהיא על ידי שליח,
וכתיב¹⁴⁷ בו - במלאך - כי שמי בקרבנו שההשגחה היא
מאתו יתברך והמלאך הוא רק שליח בלבד - כלומר, גם
כאשר המלאך משגיח, זה לא חלילה מעצמו אלא
ששמו של ה' בקרבנו והכל מגיע מהשגחתו של ה',
ומכל מקום אינו כמו אני בעצמי בו' שזו השגחה גלויה
יותר, ולכן משה רבינו עליו השלום לא רצה במלאך בו'
כפי שאמר¹⁴⁸ "אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה".
וכמו שנתבאר במקום אחר.

וכמו שכתוב גם כן גבי גאולת מצרים¹⁴⁹ וישמע אלקים
בו' וידע אלקים, ופירש רש"י נתן עליהם לב ולא העלים
עיניו - ומכלל הן אתה שומע לאו, הרי מובן שלפעמים
כביכול מעלים עיניו רחמנא ליצילן (ה' ישמרנו), וגם אז
מוכרחים לומר שהוא יתברך משגיח בהשגחה פרטיות
שהרי ההשגחה האלקית הוא החיות של הנבראים וכמו
שכתוב בספר של בינונים (תניא) פרק מ"ח ש"למשל
כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו יתברך מקפת כל עובי
כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל
בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור
הארץ כולו והתהוותו מאין ליש", ואם חס ושלום לא
תהיה ההשגחה יופסק החיות חס ושלום, ואם כן, מה

ואילך. וראה גם רשימת "השגחה פרטית" (לקו"ש ח"ח ע' 772
ואילך. וש"נ).

151. ראה באריכות ד"ה "ביום עשתי עשר", י"א בניסן
תשל"א (מאמרים מלוקטים).

152. דניאל ד, לב.

153. דברים טו, יח. וראה לעיל פרק פב.

145. ראה לקוטי שיחות חלק ל, שיחה א' לפרשת וישלח
ובהנסמן שם.

146. שמות כג, כ.

147. שם, פסוק כא.

148. שמות לג, טו.

149. שמות ב, כד - כה.

150. ראה כתר שם טוב בהוספות (הוצאת קה"ת) סקי"ט

16 לא יתכן שההתעסקות בלבושים תפריע לו ללמוד תורה
 17 ולקיים מצוות.
 18 ובהשגחה זאת דשם אלקים מתעלם האור האלוקי
 19 בכחינת העלם גדול מאד עד שאינו נראה ונגלה כלל
 20 אצל הנבראים, רק נשמות ישראל יודעים ומשיגים
 21 אמיתית הדבר - ומהי האמת? שהכל הוא השפעה
 22 אלקית כו',
 23 ובמקום אחר מכואר דכאשר היהודי משים לבו ודעתו
 24 לזה שהכל זה מאת ה', ולא מתכלבל מלבושי הטבע,
 25 יכול לראות בראיה חושיות ממש ההשגחה אלקית
 26 בהנהגת העולם כו' - כלומר, גם בתוך הנהגת הטבע
 27 יוכל לראות את ההשגחה האלוקית הגלויה).
 28 עד כאן הוא ביאור ההשגחה שמצד שם אלוקים,
 29 שהחיות האלוקית מסתתרת ומתלבשת בלבושי הטבע.

1 התלבשות הממוצעים העליונים - ע' השרים וכדומה -
 2 ועל ידי הרברים הגשמיים למטה - ענייני עסק, משא
 3 ומתן וכדומה - בכדי שתתגשם ההשפעה כו',
 4 וכנודע דבכל מקום שהאור בגילוי הוא מיעוט הישות
 5 ובכדי שיהיה בכחינת יש צריך להיות התעלמות האור
 6 כו', ולכן, בהתלבשות בעניינים גשמיים שהם בחינת
 7 מציאות וישות, האור צריך להתמעט.
 8 והרי זה רק בכחינת לבוש המעלים אבל גם אז העיקר
 9 היא ההשפעה אלקית כו', ועל כן צריך להיות נתון
 10 ומסור בנפשו לאלקות כיון שזה שורש ועיקר ההמשכה,
 11 והעסק הגשמי לא יהיה לו מניעה ועיכוב ולא יטרוד
 12 ויבלבל אותו מתורה ותפילה, מאחר שזהו רק בדרך כלי
 13 ולבוש לבד והברכה היא מאת ה' כו'. - כיון שיוודע
 14 שהעניינים הגשמיים הם לבוש בלבד והעיקר היא ברכת
 15 ה' הנמשכת בהם על ידי לימוד התורה וקיום המצוות,

צחר תענשה לתיבה

שבת פרשת נח, תער"ג

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - ה'תרפ"ט

13 וְהִינוּ דְלָבַד זֶה מַה שֶּׁהִיא מְטָרִיחַ עֲצָמוּ בְטָרְחוֹת
 14 גְדוּלוֹת⁵¹, וְכֵמו שֶׁפְּתוּב⁵² "וַיִּרְץ לְקָרְאֵם" כו', וְכִתִּיב⁵³
 15 "וְאֵל הַבְּקָר רָץ אֲבָרְהָם" כו', וּפְרָשׁ הַרְמַב"ן ז"ל⁵⁴
 16 לְהַגִּיד רַב חֲשָׁקוֹ בְּפִדְיוֹתָיו, הִנֵּה לָבַד זֶה הַעֲמִיד עֲצָמוֹ
 17 בְּסִפְנָה לְהַפְלִל עַל אֲנָשֵׁי סְדוֹם וְעִמּוֹרָה. דִּהְיָה כְּתִיב⁵⁵
 18 "וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם וְעִמּוֹרָה רָעִים וְחֲטָאִים לְהוֹי' מְאֹד", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
 19 ז"ל (סְנֵהֲדָרִין קֵט עֲמוּד א) "אֲמַר רַב יְהוּדָא, רָעִים
 20 בְּגוֹפֵן וְחֲטָאִים בְּמִמּוֹנֵן", וּבְמִתְנִיתָא⁵⁶ תִּנָּא "רָעִים
 21 בְּמִמּוֹנֵן וְחֲטָאִים בְּגוֹפֵן", וּבִירוּשָׁלַיִם (סְנֵהֲדָרִין פָּרָק י
 22 הַלְכָה ג) "שֶׁהִיוּ רָעִים אֵלּוּ לְאֵלּוּ", וְכֵמו שֶׁאֲנֵנוּ רוֹאִים⁵⁷
 23 בְּטַבְעֵי בְּנֵי אָדָם שֵׁישׁ רַחֲמֵנָא לְצִלְזִיט אֲנָשִׁים כְּאֵלּוּ שֵׁישׁ
 24 בָּהֶם רַע גְּמוּר כְּרָצִיחָה וְשִׁפְיִכוֹת דְּמִים כְּחִיּוֹת הַטּוֹרְפוֹת

1 (ה) וְהִנֵּה אֲבָרְהָם אָבִינוּ עָלְיוּ הַשְּׁלוֹם, הִנֵּה מְלָבַד
 2 שֶׁהִיא נְדִיב בְּמִמוֹנוֹ בְּפִזּוּר גְּדוֹל בְּמֵאֹד,
 3 שֶׁהִיא לֹא וְעוֹשָׂה הוֹצָאוֹת גְּדוּלוֹת וּבְהִכְנָסוֹת אוֹרְחִים,
 4 וְכֵמו שֶׁפְּתוּב⁴⁶ "וַיִּלְךְ לְמִסְעָיו" כו', וּפְרָשׁ רַש"י⁴⁷:
 5 בְּחִזְרוֹתוֹ פָּרַע הַקְּפוּתִיו, שֶׁהִיא לֹא בְּשָׁבִיל לְעִשׂוֹת צְדָקָה
 6 וְחֲסֵד⁴⁸. דִּהְיָה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴⁹, "מְזוֹנוֹתֵיו שֶׁל אָדָם
 7 קְצוּבִים לוֹ מֵרֵאשׁ הַשָּׁנָה כו' מְלָבַד הוֹצָאוֹת שֶׁבֶת
 8 יוֹם-טוֹב וְהוֹצָאוֹת תְּלִמוּד תּוֹרָה", וְדָבָרִים אֵלּוּ אֵין
 9 לָהֶם קָבַע דָּאָם הוֹסִיף מוֹסִיפִין לוֹ, וְכֵמו אֲמַר⁵⁰ "לוֹ עָלִי
 10 וְאֲנִי פוֹרַע", וְזֶהוּ הַנְּדִיבוֹת דְּאֲבָרְהָם אָבִינוּ עָלְיוּ הַשְּׁלוֹם
 11 שֶׁהִיא לֹא בְּשָׁבִיל לְעִשׂוֹת צְדָקָה. אֲמַנָּם כֹּל זֶה הוּא
 12 הַנְּדִיבוֹת בְּמִמוֹנוֹ, הִנֵּה נוֹסֵף לְזֶה הִיא נְדִיב בְּגוֹפּוֹ מִמֶּשׁ,

53 שם, ז.

54 עה"פ.

55 לך לך יג, יג.

56 תוספתא סנהדרין פי"ג. הובא בגמרא שם.

57 בכל הבא לקמן - השווה המשך תער"ב ח"ג ע' א'רפח:

המשך ר"ה שנה זו (תרפ"ט) פרק כ (סה"מ תרפ"ט ע' 27 ואילך).

וראה גם ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי אמור קמ, ד. מאמרי

אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ב ע' תששו ואילך.

(46) לך לך יג, ג.

(47) עה"פ. וראה גם ב"ר פמ"א, ג.

(48) ראה נזר הקודש ופירושו מהרז"ו לב"ר שם: יתכן שבעת

הרעב פיזר כל אוצרותיו לצדקה על כן הוכרח בלכתו למצרים

ליקח בהקפה על בטחון השי"ת.

(49) ביצה טז, ב.

(50) שם טו, ב.

(51) ראה גם סה"מ תרח"ץ הנ"ל הערה 36.

(52) וירא יח, ב.

38 הנהגה לא טובה והדומה, הנה באמת הרי התוכחה היא
 39 באה מצד האהבה דוקא, ולכן הנה האב דוקא מוכיח
 40 את בנו מפני אהבתו לבנו, וכן באוהבים כו' להיות
 41 דעצם ענין התוכחה הוא הוראה על האהבה, דהלא
 42 דוקא את אשר יאהב יוכיח, ולכן הנה כל הקרוב אליו
 43 יותר הנה יותר נוגע לו הנהגתו וחסין בטובתו יותר,
 44 אבל ההוכחה בא באפנים פאלו שהם על פי התורה,
 45 ולא מיבעייט שנוהר מלהלבין פניו ברבים (שהוא אסור
 46 ממש כו') או גם לצער, הנה עוד זאת כי ברבים הוא
 47 מהפך בזכותו ודן אותו לכף זכות ומראה על הדרכים
 48 והנהגות הטובות שיש בו, ורק בינו לבין עצמו מדבר
 49 עמו ומוכיחו שייטיב דרכיו, ומדבר עמו בדברים
 50 היוצאים מן הלב עד שמעמידו על האמת ומראה לו
 51 דרכי התשובה לפי שאוהבו באמת, אבל מי שטבעו רע
 52 הנה גם בזה נכר רעתו, וכמו שאנו רואים במוחש דמי
 53 שטבעו רע (אשלעכטער מענטש) כאשר מוכיח את
 54 זולתו על איזה דבר לא טוב שעשה או איזה דבור לא
 55 טוב שדבר, הנה הוא מוכיחו ברבים בצעקה ומריבה,
 56 מלבין את פניו ומגנה אותו וכא לכלל כעס ורשעות
 57 שיהם לבבו ושופך דמי חברו כמים ממש, ואין זה
 58 שאינו מרגיש הפאב של זולתו השומע חרפתו ונגותו,
 59 או שאינו יודע ומבין עד כמה דברי זולתו נוקבים
 60 ויוזרים בתוך תוכו ופנימיותו של לב חברו, הוא יודע
 61 היטב אשר כל דבור ודבור שלו הוא כמדקרות חרב
 62 בפעל ממש, הינו פאלו הרגו בגופו ממש דאזל סומקא
 63 ואתי חיורא⁵⁸, הוא מבין היטב העגמת נפש והיסורים
 64 של זולתו, ורואה השפכות דמים שלו, אבל להיותו
 65 איש רע, וואיילע ער איז זייער אשלעכטער מענטש^{כב},
 66 לזאת הנה לא זו בלבד שאינו נוגע לו, אז דאס רינט
 67 עם נייט אן, אלא אדרבא הנה זה גופא שרואה איך
 68 זולתו מפרפר (צאפעלט זיך) וכלו רועד מרב צער
 69 ויסורים, הנה זה גופא גורם לו נחת וענג רב, וכן הוא
 70 בכל הנהגותיו עם בני אדם וכמו עבדיו ומשחתיו לעבד
 71 בהם בפרך, ובכל דבר ודבר ובכל אדם ואדם הוא
 72 מוצא רק החסרונות והלא טוב, ותמיד כל הימים,
 73 לרבות הלילות, לא ינוח ולא ישקט מסערת לבבו הרע
 74 להעיק ולהצר לבני אדם.

1 ממש, והינו דכשם שהחיה רעה הרי כל ענגנה הוא
 2 לטרף ולדרס, דאין זה לפי שרועה לאכל כי אם שזהו
 3 טבעה לטרף ולדרס ולשפך דם, והינו דזה גופא מה
 4 שהיא טורפת ודורסת ככעס ורציחה, הנה זה עצמו הוא
 5 החיות שלה, דישנם בעלי חיים הטורפים ודורסים
 6 בשביל אכילתם והמה טרודים באכילתם, דאז הנה זה
 7 מה שטורפים ודורסים הוא מגדל התאנה לאכילה,
 8 וכמו שיש בכני אדם שהם בעלי הנאה וענג, והינו דכל
 9 מה שהם אוכלים או שותים הוא ברצון גדול ובקבלת
 10 ענג רב בטבעי הבעלי הנאה וואס ליגין אין גוט עסין^י,
 11 שזהו פדגמת להבדיל אכילת בהמה וחייה, שזהו כל
 12 ענינם של הבעלי חיים לאכל ולשתות, מה שאין כן
 13 חיות הטורפות אין פונתם בשביל לאכל, רק דמנה
 14 גופא מה שהיא דורסת וקורעת את גופה ובשרה של
 15 זולתה ושופכת את דמה, הנה מדבר זה עצמו היא
 16 מקבלת חיות וענג רב, אשר כמו כן יש רחמנא לצלן
 17 בטבעי בני אדם שיש בהם רע גמור ורחמנא לצלן, והינו
 18 מי שטבעו רע לבריות הנקרא בלשון העולם
 19 אשלעכטער מענטש, איז אשלעכטער מענטש איז בא
 20 אים איז דאך פראן רע (שלעכטס) בפעל, ויזא מיר
 21 זעהן במוחש אז אשלעכטער מענטש איז אלץ וואס ער
 22 טוט איז מיט שלעכטייט, ער זוכט אלץ וואס ער קאן
 23 דעם אנדערן מאכין נייט גוט, איינג און שלעכטייט.
 24 קצור. אברהם אבינו עליו השלום היה נדיב בגופו,
 25 שטרם בעצמו דוקא, והעמיד עצמו בסכנה
 26 להתפלל על אנשי סדום, ויבאר שיש בטבעי בני
 27 אדם שהם בטבע הרע ואכזרים כחיות טורפות
 28 האוהבים לשפך דם ולקרע גופם ובשרם של שאר
 29 הבעלי חיים.

30 (ו) והנה מטבע האיש רע רחמנא לצלן הוא דגם מדבר
 31 שהוא טוב בעצם, הנה כאשר הוא (האיש
 32 רע) עושה זאת, נעשה רע, לפי שמצד גדל רעתו הנה
 33 עושה זאת באפנים פאלו אשר הטוב עצמו נהפך לרע,
 34 והינו דלבד זה מה שמהטוב ההוא אינו מגיע (קומט
 35 נייט ארויס) אותה התועלת שהיתה ראויה לבוא מזה,
 36 אלא עוד זאת שהטוב עצמו נעשה רע, וכמו בענין
 37 התוכחה מה שהאחד מוכיח את חברו על אודות איזה

59 ראה תורה תנוד"א – נדה עג, א. ועוד (ראה שיחת י"א

58 ב"מ נח, ב.

יז. שמונחים (מושקעים) במאכלים טובים. יח. אדם רע. ואדם רע הרי אצלו נמצא רע בפועל, כמו שאנו רואים במוחש שאדם רע, אזי כל מה שעושה, זה עם רוע, הוא מחפש כל מה שיכול לעשות לשני לא טוב, צר רוע. יט. ואין צורך (לומר). כ. אדם רע. כא. הולך (מסתלק מפניו) האדם ובו (במקומו) הלוהן. כב. מפני שהוא אדם מאוד רע.

31 הדעת ממש רחמנא לזלן, דכל זה הוא לפי שהוא איש
 32 רע בעצם, וחיותו הוא מה שמצד ומרע לזולתו, אט
 33 דאס ואס ער מאכט דעם אנדערין שלעכט און נייט גוט,
 34 איז דא איז זיין לעבין און חיותו, וכמו שאנו רואים
 35 במוחש דיש אנשים כאלו אשר מצד עצם טבעם הרע
 36 הנה אם הם רואים כאשר אנשים נכשלים ונזקים בממון
 37 חס ושלום או גם בגוף חס ושלום הם נהנים מזה, או
 38 כאשר רואים שהאחד יריב בחברו ויעשה לו שפיות
 39 דמים ובזיונות או איזה הזק חס ושלום הנה הם שמחים
 40 על זה כעל כל הון, והוא מפני עצם טבעו הרע יגל
 41 וישמח במאד בתקלת חברו, ולהפך כאשר יתעלה חברו
 42 באיזה עשר או כבוד ובהצלחת ברכה בעסקיו או
 43 בבנים, יצר לו מזה, וערט אים אינג פון דעם, עס איז
 44 אים נייט גוט פון דעם און עס פאר דריסט אים פאר
 45 ואס יענעם איז גוט, ומדבר בזה הרבה על כל מכיריו,
 46 ער רעהט דאס איבערסט וחספן להזיקו בזה, ויעצב לבו
 47 על זה, ער פאר גינט אים נייט, ונקרא "צר עין", דעינו
 48 רעה בשל אחרים, און ליגט אין דעם איף להזיק
 49 לחברו, וכאשר גורם לו איזה רעה הוא מתענג על זה,
 50 דכל זה הוא מצד עצם טבע הרע שבו. ונסים בטוב⁵⁹
 51 במצות לשמח חתן וכלה, ויקים מה שכתוב⁶⁰ "וראה
 52 בנים לבניך שלום על ישראל".
 53 קצור. איש בעל טבע רע – גם את קרוביו וידידותיו
 54 יצר ויעיק, ואפלו את בני ביתו ילחץ ויחזק
 55 ויצמצם בהצטרכותיהם גם בהתרחיות, ואם נמצא
 56 אשר נעשה איזה דבר שלא כחפצו יכעס ויקלל פיוצא
 57 מן הדעת, וישנם כאלו הנהנים מצרתם ותקלתם של
 58 אחרים, וכאשר גורם איזה רעה לזולתו גם בדבור הוא
 59 נהנה.

1 קצור. איש הרע, גם דבר טוב נעשה רע, וכמו בענין
 2 התוכחה שהיא באמת טוב ובאה מצד האהבה,
 3 ולכן באה מן האב לבן ומן האוהב לאהוב, אבל כאשר
 4 איש רע מוכיח הוא באפנים מאוסים של שפיות דמים,
 5 ולגדל רעתו הוא נהנה מצערו של זולתו.
 6 ז והנה גדולה מזו אנו רואים בטבע איש הרע, דגם
 7 למקרביו ובני ביתו, הגם שאותכם אהבת
 8 נפש ומתעלס עמכם, מפל מקום הוא מצד ומעיק להם
 9 בכל מה שביקלתו, ותמיד פניו זעומות, און איז אלע
 10 מאל נייט צופרידין, און פון קיין זאך איז ער נייט
 11 צופרידין, און ויא מי טוט איז אלץ נייט גוט, און עס
 12 איז אים נייט גיפעלין, און זיין ענג איז אין יעדער זאך
 13 גיפינען אחרונם, והוא מלא טענות ותביעות, אלע
 14 מאל און אין אלע זאכין איז ער גירעכט און דער זולת
 15 איז אום גירעכט און שולדיק, ואפלו את אנשי ביתו
 16 מאכט ער אינג און שלעכט, ער פארגינט זיי נייט דעם
 17 לעביןם בפעל ממש, ובשכיל הוצאתם הכל כמותרות
 18 בעיניו, וגם את ההכרחיות ביותר הוא נותן בצמצום
 19 ובדקדוק רב, און רעד דאס איבער איף שהם מתענגים
 20 אצלו על רב טוב, לפי שעינו צרה גם בהמעט הזה,
 21 ומוציץ את דמם פעלוקה, וכל אשר יקרה גם דבר קל
 22 הוא יוצא לריב עמכם ולבזותם, ובפרט כאשר ימצא
 23 איזה שגיאה שעשו בני ביתו, אז הנה הוא מגדיל זאת
 24 בהגדלה והרחבה גדולה, ומרחיב הדבור בזה איף כי
 25 בזה גרמו לו הזקות גדולות ורבות, ושופף את דמם
 26 ממש, ומפל שפן אם עשו איזה דבר נגד רצונו אז
 27 תפעס ויקצף במאד באין מעצור לרוחו הקשה, ופוחת
 28 פיו ולשונו לקללם חס ושלום בקללות נמרצות רחמנא
 29 לזלן, וחמתו תבער בו פחיה רעה ככעס ורציחה
 30 להכותם ולעשות להם יסורי הגוף שנעשה פיוצא מן

[ויס] ג' ו"ד כסלו [תרפ"ט]

(60) תהלים קכח, ו.

ניסן, ש"פ צו ואחש"פ תשמ"ג. שיחת י"ט כסלו וש"פ מקץ תשרי"מ.

כג. תמיד אינו מרוצה, ומשום דבר אינו מרוצה, ואיך שעושים עדיין אינו טוב, ואינו מוצא-חן בעיניו, והעונג שלו הוא למצוא חסרון בכל דבר. כד. תמיד ובכל דבר, הוא צודק, והזולת אינו צודק ואשם. כה. הוא עושה צד ורע, הוא אינו "מפרגן" להם את החיים. כו. והוא מרבה לדבר על כך. כז. זה מה שעושה לזולת רע ולא-טוב, זהו החיים והחיות שלו. כח. נהיה לו צד מזה, לא טוב לו מכך, ומעיק לו מדוע להווא טוב. כט. הוא חוזר על דבריו. ל. אינו "מפרגן" לו. לא. וכל תשומת לבו.

ג' ויצא, ה' כסלו*

פרטי-כל מאסיפת הרבנים בהשתתפות כ"ק אדמו"ר

1 בתורה הוא גם כן תורה, ועל כך מסרו נפשם בפועל
 2 ממש, קלה וחמורה, אל תהי יושב ושוקל³, אורח
 3 חיים פן תפלו נעו מעגלותיה לא תדע⁴, אומר רש"י⁵,
 4 לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה
 5 שהיא מצוה ראשונה. למרות שהרי ישנן מצוות גם
 6 לפני זה, שהדיוק נוגע להלכה, ספר בראשית כולו
 7 סיפורים, היסוד של יהודי למען תספר את חג החגים
 8 יציאת מצרים, שעל כך בא היעוד כימי צאתך מארץ
 9 מצרים אראנו נפלאות⁶, מצות סיפור יציאת מצרים.
 10 שבהשקפה חיצונית... (חסר השלמת הענין).
 11 רוצה אני להביע תודה גדולה ביותר, ולגבוי התודה
 12 הגדולה ביותר זה סיפור מאבי.
 13 בחורף תרע"ז התקיימה אסיפה חשאית
 14 בפטרבורג, אספו סכום גדול, הדיון היה בקשר
 15 לאנשי החייל כשהיו עוברים בערי ישראל ערכו שם
 16 פוגרומים.
 17 המפקד העליון אז היה ניקולאיי ניקולאייבויטש.
 18 לרגל המסחר שהיה סוחר יערות היה כ"ק אדמו"ר
 19 מכיר אותו אישית ורצה פעם לקנות ממנו יער.
 20 הוא התבטא שהוא נהנה כשדם יהודי נשפך.
 21 כשהיו אצל הקיסר ענה, שמה שיותר פוגרומים
 22 ביהודים משמח אותו. כשהשלוחים מסרו על כך
 23 באסיפה האמורה, שקע כ"ק אדמו"ר נ"ע במחשבות
 24 ואמר: אנו אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים⁷,
 25 שכשלעצמו זה קללה של עקבות דמשיחא, ומה
 26 אפשר עוד לעשות, ובכה הרבה, ושוב שקע
 27 במחשבות ואמר: במשך חודש ימים ישתנה המצב.
 28 ובפורים לסעודה שהיה אצל הר' שמואל ג"א -
 29 ואצל כ"ק אדמו"ר היו זמנים קבועים שהיו אוספים
 30 בקערה של צדקה לקופה חשאית, את הקערה היו
 31 מעמידים בפורים ובי"ט כסלו, כ"ק אדמו"ר היה נותן
 32 סכומים גדולים. -
 33 בפורים הנ"ל עשה לגזבר את ר' ליב... וכשהגיעו
 34 לסכום, הנה כדי להשלים את הסכום היו לוקחים
 35 עוד פעם, אמר אז כ"ק אדמו"ר, בכסף צריך להיות
 36 חוש לספור, כשנותנים עבור תורה הנה כל פרוטה
 37 נעשית אלף פעמים ככה.

1 כ"ק אדמו"ר פותח האסיפה:
 2 כולם זוכרים את ה"בית הישן", למרות שהבית
 3 שלנו יהיה עם משיח כשהוא יוביל אותנו לארץ
 4 ישראל בב"א, אלא כך הוא לשון בני אדם.
 5 מלפני עשרים שנה זוכרים אנו איך כולם היו
 6 מוסרים את נפשם עבור תורה, רבנים, יהודים
 7 פשוטים, יהודים הם לא רק בני מאמינים אלא הם
 8 עצמם מאמינים¹ והם מאמינים בהשגחה פרטית.
 9 בכל הזמנים היו יהודים מחזיקים את ספרי התורה
 10 קרוב מאד ללבם, גם את ספרי התורה החיים,
 11 "כתבם על לוח לבך"², מהתחלת תשב"ר ומדרגא
 12 לדרגא - ושיבות, וגם את התורה הכתובה.
 13 לפני חמש עשרה שנה כשהוגלתי מרוסיה,
 14 הצלתי שני ספרי תורה, הכתוב והחי. קשה לומר לכם
 15 כפי שמדובר בספרי המוסר והחסידות, אלא אומר
 16 אני בלשון בני אדם, בלטיבה ובפולין יסדתי ישיבות
 17 "תומכי תמימים", גם לפני זה היתה ישיבת "תומכי
 18 תמימים" בפולין, אלא אחרי בואי לשם נתהווה שינוי
 19 באופן אחר, ראו מסירות נפשם של האברכים
 20 תלמידי הישיבה, בשעת הגזירה ברוסיה, ולאחר מכן
 21 תחת ידי הנאצים.
 22 לא היו לי טעמים לנסוע לארצות הברית, רק
 23 מהשגחה פרטית, השגחה של ישיבות "תומכי
 24 תמימים", השי"ת עזר ונוסדה כאן ישיבה, וכעת כבר
 25 צר לנו המקום. אין הכוונה לחדרים גדולים כמו
 26 שאומרים אלא במושג של ליטא ופולין, לומדי
 27 התורה מתוך הדוחק.
 28 יש לי ב"ה לבשר בשורה טובה, שבמונטריאל
 29 נוסדה ישיבת "תומכי תמימים" ונוסף על התלמידים
 30 שבאו משאנחיי ישנם כבר ב"ה כמה עשרות
 31 תלמידים.
 32 ברצוננו לבקש מהרבנים לעזור בעבודה לנו, לכם
 33 עצמכם ולכולכם, להקים רשת ענפה של ישיבת
 34 "תומכי תמימים".
 35 אחר כך אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 36 התחלת התורה היא בראשית. ספר בראשית הוא
 37 כולו סיפורים, פרט לכמה מצוות שישנן שם. הסדר

(4) משלי ה, ו.

(5) בפירושו על התורה, בראשית א, א.

(6) מיכה ז, טו.

(7) ראה סוטה מט, א"ב.

* על פי רשימת השומעים. (הנחה בלתי מוגה).

(1) במ"ד ז, ה. תנחומא שמות כג.

(2) משלי ג, ז, ג.

(3) תנחומא עקב, ב. וראה דב"ר פו, ב.

8 באריכות ימים וכל טוב סלה בגשמיות וברוחניות.
9 האסיפה יקרה לי מאד, ובפרט בהנוגע לתורה,
10 מוסד של מסירות נפש ועל ידי מסירות נפש, הלואי
11 שיהיה כך להבא. יהיה לי גדול קורת רוח שכל אחד
12 ואחד מהנאספים יחתום בחתימת ידו (לא לשם
13 התחייבות).
14 (וחתמו כולם והגישו החתימות לכ"ק אדמו"ר).

ה' נסלו. התש"ב

1 (ואז אחרי חודש ימים, היינו בפורים, נעשה
2 השינוי).
3 הסכומים שנאספו אז לא היו מבהילים, כי נדרשו
4 סכומים גדולים, אלפים, אך אין זה הכמות אלא
5 נדבת הלב, ושתהיה הצלחה אלף פעמים ככה.
6 ברור הדבר בלי שום ספק שנשמתו ורוחו של
7 כ"ק אדמו"ר נמצאת כאן והוא מברך את כולם

אגרות קודש

[י"ג אלול תרצ"ה]

ש"ב רש"ז שי' ש"ס פאריז

29 זה, וכמו שכתבתי שם שצריכים לעשות זאת במועצות
30 ודעת, והשי"ת בודאי יעזור ואז הי' טובה גדולה לכל
31 הענינים בגו"ר.

32 מר מערקין שי' הצעיר ומר קעסטענבאום שי' הם
33 שניהם - עד כמה שהנני יודע - מתונים, אוהבי הפועל,
34 ובעלי מרץ ובעלי השפעה, והענינים נוגעים ללבם, ואותם
35 בעזה"י אפשר לרכוש אל הרעיון דעזרת אחינו שי', בטענה
36 איך אפשר להניחם ח"ו על הפקר מבלי להושיט להם יד
37 עזרה שיוכלו לשמור את הדת, ואת מי שאפשר להצילו
38 להוציאו משם צריכים לעשות ככל האפשרי.

39 ובלי ספק אשר בעזה"י כשיסבירו להם הענין בטוב
40 טעם, ושלא להגדיל באופן העבודה, למען שלא להיות
41 תפסת מרובה, רק לבאר הכרח ועד של יראים הדואג
42 ביחוד עבור שומרי הדת בכל מה שאפשר להועיל להם.

43 וכשיציעו לפניהם תכנית הועד, ואשר הם יהיו מראשי
44 הועד, וצריכים להסביר באופן כזה עד שנעשה חשק לזה,
45 ואז היו נוטלים חלק ידוע בההוצאה הדרושה בהנהגת
46 הועד.

47 לפי המצב בהוה, הנה מקום ועד כזה הוא פאריז,
48 אשר שם מושב כל מוסדי הצדקה דזונט יק"א ועוד. ואגב
49 יש לבאר כי מי שיתעסק בהועד בתור מנהל, יכול לשום
50 לב לאפשרות העבודה בהחזקת הדת.

51 מר קריינס שי' הוא אחד האישים שיכולים בעזה"י
52 לפעול הרבה לטובה, כמובן כאשר ירצה, וכל זה כשיש
53 מאגד דורש ומבקש, ובעזה"י ימצאו רבים העוזרים, וכל
54 ההשתדלות בהוה צריך להיות לעשות בעזה"י בסיס
55 שיוכל להיות האיש הראוי, והבסיס לדעתי הוא ענין
56 הרבנות.

57 בתוך הזמן בטח בא, או בעוד יומים יבוא, מר
58 בערנארד כהן ומר דוד שוויצער, ובודאי יבקר אותן, מר
59 כהן אוהב כבוד במדה מרובה, ובדברו אתו עמו ירבה

1 שלום וברכה!
2 תמול קבלתי מכתבו המהיר מיום א' העבר, והוא
3 המכתב הרביעי - ולא החמישי - ושלשום כתבתי לו בטח
4 קיבל.

5 על עסקני הציבור והכלל, כבר אמרתי הכתוב נשיאים
6 - אסיפות מיט פרעזעדענטן - ורוח - רעדנער מיט זשעסטין
7 - וגשם - אין וָאָס עס גיהערט צו דעם בפועל ממש - אין
8 - איז ליידער גאָר נישט ניט פראַן -

9 כל יום ויום יתחדשו דברים וסברות אשר לא יביאו
10 דבר ממשי, ורק אם יש הצעה להביאה אל הפועל אז יש
11 מה לדבר עמהם, אבל להתפלל הוא רק איבוד הזמן.

12 פעם אחד בלבד ראיתי את מר קעסטענבאום שי',
13 ועשה עלי רושם טוב של בר פועל ואיש המרץ האוהב
14 פעולה ממשית, עפ"י השיחה שהיתה לו עמי ראיתי
15 ונוכחתי כי עניני אחינו שי' שברוסיא קרובים ללבו, והי'
16 חפץ להתענין בזה, הן בממונו והן בהשפעתו גם על מכיריו
17 ומיודעיו, וכן דיבר אז אודות המצב הרוחני בפאריז אשר
18 צריכים לפעול מה, ואמר לי אשר באם הי' המסוגל לזה
19 - כפי שהבנתי מדבריו הי' כוונתו על איש שיש לו
20 אינציאטייווע ואינערגיע וימסור עצמו על דבר זה - אז לא
21 הי' מחסור באמצעים הדרושים, ובאנשים יראים וחרדים
22 ובעלי השפעה שהיו עוזרים בהאוטיראטעט שלהם.

23 מר קעסטענבאום שי' ביקר אותי בש"ק, וגם אנכי לא
24 ידעתי אז פרטות מעלת מהותו, ע"כ לא הארכתי בדיבורי
25 אתו עמו.

26 והנני חוזר למה שכתבתי במכתבי העבר, בכללות
27 ההצעה אם רק יש אפשרית בדבר - אשר כנראה לידידנו
28 מר מערקין שי' יש דעה גדולה בזה - צריכים לקרב דבר

20 בעקאנטוערן מיט אַלעמען, און מיט אלעמען ריידן די
 21 גרייסע עולה - בלא התרגשות של כעס - ואָס מי בעגייט
 22 נגד שומרי הדת במס"נ ברוסיא, ונושא הדיבור צריך
 23 להיות כי גם אלו שהם עצמם חפשים מן הדת צריכים
 24 לדאוג בשביל שומרי הדת ברוסיא, כי זה - העזרה לשומרי
 25 דת ברוסיא - הוא ענין כללי כמו הענין דחנוכה ופורים,
 26 ובטח ימצאון כמה מהם מבאי רוסיא שמדברים בשפה
 27 הרוסית, אשר דיבורו עמהם בשפה הרוסית יעשה עליהם
 28 רושם. וצריכים לתאר לפנייהם אופן המס"נ באותה הציור
 29 שיקח את לבבם.
 30 אם בא מר פאליאק ומר [...] ראוי שיבקרו. מר
 31 פאליאק הוא תקיף הדעה, ואומרים עליו שלפעמים יש לו
 32 רגש ובטבעו רוסי, ובהתלבשות טובה אפשר לרכוש אותו.
 33 השי"ת יעזרהו אשר בכל אשר יפנה ישכיל ויצליח,
 34 והנני מחכה לידיעותיו הטובות.
 35 מצדי יכול הוא להראות את מכתבי לידידנו היקר מר
 36 ריינין שי'.

1 בשבחו של הד"ר ראזין, אבל עם זה יסביר היטיב אשר
 2 אצל אחינו שברוסיא יש תסיסה גדולה על אשר אין
 3 נותנים להד"ר ראזין אותן היכולת באמצעים לעזור לבעלי
 4 דת באותו המדה שצריכים לתת, והרבה כתבו למכיריהם
 5 בחו"ל בפולין ובלאטביא, והם ענו להם כי במדינות אלו
 6 עוזרת הדזוינט במדה מרובה, ויכתבו מרוסיא למכיריהם
 7 לאמעריקא, והם ענו להם כי בשם נותנים בכל הבתי
 8 מדרשים בשביל אחינו שברוסיא, ודברים כאלו כאשר
 9 יאמרו בסדר מסודר ובמדה ידוע[ה] מיט אַ געויעסע
 10 פעסטקאייט, ולהוסיף אשר אנחנו הקרובים יותר ויודעים
 11 את המצב, הנה כמובן משתדלים להרגיע רוחם ולהסביר
 12 להם. אבל באמת הנה בעתים ידועים, כמו בתחלת החורף,
 13 היו צריכים לתת סכום ידוע נוסף על התקציב החדשי
 14 בשביל תיקון בגדים והסקה, כי הלא כולם הולכים
 15 קרועים, והלא בכמה מקומות בחו"ל עוזרים בימי הקיץ
 16 לנסוע לנאות דשא - קינדר קאלאניעס - הנה ברוסיא
 17 צריכים ליתן בזמן החורף.
 18 וראוי הדבר לבוא בהכירות עם אנשי הדזוינט ויק"א,
 19 כי אצל כולם ישנם זורנאליסטים, מי בעדאָרף

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

אגרות קודש

ב"ה, ה' כסלו, תשי"ד
 ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
 מוה"ר שניאור זלמן שי' הלוי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו ובו ג"כ המשך זכרונותיו, וחבל אשר מקצר בהם, ובודאי בהזדמנות
 הראוי ימשיך בזה ובתוספת.

לפלא שאינו כותב דבר על דבר זריעה רוחניות, וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה
 נבג"מ זי"ע להנוסעים בענינים כמו נסיעתו עתה, אז מען דארף קלייבען גשמיות און זייען רוחניות,
 וכיון שכללם ביחד ובתיבה של הוספה, הרי מוכח מזה שהא בהא תליא, ובפרט בנוגע למעמד, שגם
 הגשמיות שבזה רוחניות הוא, הרי גם לאידך גיסא הרוחניות שבזה הוא ג"כ גשמיות, היינו שצריך
 להמשיכה למטה מעשרה טפחים, ולא רק בענינים הגשמיות אלא גם בענינים החומרים. והיינו ע"ד
 שכתבתי במכתבי לראש השנה השתא, שצריך אשר חלק הדצ"ח שבאדם יהפכו ג"כ לאדם, ואדם הוא
 מלשון אדמה לעליון, והאריכות בזה אך למותר.

ובפרט בחדש כסלו הוא חדש הגאולה והחדש אשר בו יצא הפסק דין למעלה שמותר ובמילא
 מוכרח ג"כ להפיץ תורת החסידות ובמילא גם עניני החסידות בהרחבה והתפשטות, וכמסופר אשר
 לאחר שביארו לרבנו הזקן שהי' עליו הקטרוג מפני שמדבר בהתפשטות, בכ"ז הי' הסיוס בזה שכיון
 שכבר התחיל ימשיך באופן הזה.

בברכת הצלחה בנסיעתו הן בקלייבען גשמיות והן אין זייען רוחניות.

פרשת וישלח

לב וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֱלֹהֵי עֲשׂוֹ אָחִיו אַרְצָה שְׂעִיר שָׂדֵה אֲדוֹם: ה וַיֵּצֵא אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לְעִשׂוֹ כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לִבְנֵי גִרְתִּי וְאַחַר עַד-עָתָה: וַיְהִי-לִי שׁוֹר וְחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשֹׁפֵחַ וְאִשְׁלַחְהָ לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמַצְאֵחִן בְּעֵינֶיךָ: (ל) וַיָּשִׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל-אֲחִיךָ אֶל-עִשׂוֹ וְגַם הִלְךְ לְקִרְיַתְךָ וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ה וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחֲזֵן אֶת-הָעֵם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשָׁנֵי מַחֲנֹת: ט וַיֹּאמֶר אִם-יָבוֹא עִשׂוֹ אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהִכְהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׂאָר לְפִלִּיטָה: (י-יא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הֵאמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלְדֹתֶיךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ: י קָטַנְתִּי מִכָּל-הַחֲסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנֵי מַחֲנֹת: יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עִשׂוֹ כִּי-יִירָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן-יָבוֹא וְהָפְנִי אִם עַל-בָּנָיִם: יג וְאֹתָהּ אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשָׂמְתִי אֶת-זֶרְעֶךָ בְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-יִסְפָּר מְרֹב:

~ נקודות משיחות קודש ~ (99 השיחות תשנ"ב א עמ' 155)
 וישלח יעקב מלאכים (לב, ד)

יעקב עצמו כבר היה מוכן לגאלה, והוא שלח מלאכים אל עשו לברר אם גם הוא מוכן. הדבר נרמז בדברי יעקב "ויהי לי שור וחמור", ואמרו רז"ל חמור זה מלך המשיח, שנאמר עני ורוכב על חמור. אף המלאכים חזרו והשיבו, שעשו צדין לא נתברר. "באנו אל אחיך", אמרו לו, והתברר לנו שבאנו "אל עשו", אותו עשו הרשע. ואז הבין יעקב שהדרך אל הגאלה עוד ארכה - "ואני אתנהלה לאשתי".

עֲשָׂרִים רְחֵלִים מֵאֲתָנִים וְאִילִים עֲשָׂרִים: ט גַּמְלִים מִיִּנְקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפְרִים עֲשָׂרָה אֲתַנֹּת עֲשָׂרִים וְעִירֹם עֲשָׂרָה: י וַיִּתֵּן בְּיַד-עַבְדָּיו עֵדֶר עֵדֶר לְכַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל-עַבְדָּיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תְּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר: יא וַיֵּצֵא אֶת-הַרְאָשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּשְׁךָ עִשׂוֹ אָחִי וְשָׂאֲלֶךָ לֵאמֹר לְמִי-אַתָּה וְאָנֹכָה תֹלֵךְ וְלִמִּי אֱלֹהִים לִפְנֶיךָ: יב וְאִמְרַתְּ לְעַבְדְּךָ לֵיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֲדֹנָי לְעִשׂוֹ וְהִנֵּה גַם-הוּא אַחֲרֵינוּ: יג וַיֵּצֵא גַם אֶת-הַשְּׂנִי גַם אֶת-הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת-כָּל-הַלְכִים אַחֲרֵי הָעֵדִירִים לֵאמֹר כִּדְבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל-עִשׂוֹ בְּמַצְאֵכֶם אֹתוֹ: יד וְאִמְרַתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי-אָמַר אֲכַפְרָה פְּנֵי בְּמִנְחָה הַהִלַּכְתָּ לִפְנֵי וְאַחֲרֵי-כֵן אֵרְאֶה פְּנֵי אוֹלִי יִשָּׂא פְּנֵי: טו וְתַעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל-פְּנֵיו וְהוּא לֹן בְּלִילָה-הַהוּא בְּמַחֲנֶה: טז וַיָּקָם א בְּלִילָה הוּא וַיִּקַּח אֶת-שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת-שְׁתֵּי שֹׁפְחֹתָיו וְאֶת-אֶחָד עֶשֶׂר יָלְדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֵּק: טז וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֵרֵם אֶת-הַנְּחָל וַיַּעֲבֹר אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ: טז וַיִּוְתֵר יַעֲקֹב לְכַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: טז וַיִּירָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף-יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף-יָרְכוֹ יַעֲקֹב כֹּה־אָבְקוּ עִמּוֹ: טז וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם-בְּרַכְתָּנִי: טז וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִה-שָׂמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: טז וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֵר עוֹד שָׂמֶךָ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל כִּי-שָׁרִית עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אֲנָשִׁים וְתוֹכַל: טז וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה נָא שְׂמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל לְשִׁמִּי וַיַּבְרֶךְ אֹתוֹ שָׁם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ יתרו תשד"מ)
 כי שרית עם אלקים . . ותוכל (לב, כט)
 יהודי שעשה מעשה רע עלול להצטדק על כך ולטען

שני ד ויילן שם בלילה הוא ויקח מן-הבא בידו מנחה לעשו אחיו: ט עזים מאתים ותישים

שהדבר אינו באשמתו, שחרי המלאך הכריזו עליו עוד לפני שנולד שיהיה טפש. . . התשובה לאמתלא זו נמצאת בפסוקנו (בדרך הצחות): כל יהודי נקרא בשם "ישראל", ומוכן שיש בכחו לנצח אפילו מלאכים. ומפאן, שגם אם המלאך הכריז עליו שיהיה טפש, ביכלתו להיות חכם.

שלישי לא ויקרא יעקב שם המקום פניאל כיר ראתי אלהים פנים אלפנים ותנצל נפשי: ויזרחלו השמש באשר עבר את פנואל והוא צלע על ירכו: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה: לג * וישא יעקב עינו וירא והנה עשו כא ועמו ארבע מאות איש ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות: וישם את השפחות ואת ילדיהן ואת שנה ואת לאה וילדיה אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים: והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו: וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפל על צווארו וישקו ויבכו: וישא את עינו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי שיחות 10 עמ' 298)

וישתחו ארצה שבע פעמים (לג, ג)

בברור הרע יש שני אופנים. בדרך גלוי אור - המברר מאיר על המתברר אור גדול. באפן זה יש יתרון למברר, כי הוא נשאר בדרךגו ואינו יורד אל המתברר. בדרך התלבשות - המברר יורד למקום המתברר. באפן זה יש יתרון למתברר, כי הוא עצמו, כפי שהוא במצבו ובדרךגו, מפסיק להתנגד לקדשה (ואלו באפן הראשון נפעל הברור בדרך דחיה ובטול). זוהי המשמעות הפנימית של השתחוואות אלו: יעקב ירד אל עשו והתלבש בלבושי המתברר.

רביעי ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחונו: ותגש גם לאה וילדיה וישתחו ויגש יוסף ורחל וישתחו: ויאמר מי לך כל-

המחנה הזה אשר פגשתי ויאמר למצאחן בעיני אדני: * ויאמר עשו ישלי רב אחי יהי לך אשר לך: ויאמר יעקב אל נא אמן מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מדי פי על כן ראיתי פניך פראת פני אלהים ותרגני: * קח נא את ברכתי אשר הבאת לך פירחני אלהים וכי ישלי כל ויפצרו בו ויקח: * ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך: * ויאמר אליו אדני ידע פיהלדים רפים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו פלהצאן: * יעברנא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאפי להגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה: * ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצאחן בעיני אדני: * וישב ביום ההוא עשו לדרך שעירה: * ויעקב נסע ספתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה ספת על כן קרא שם המקום סכות: * * ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפתן ארם ויחן את פני העיר: * ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה: * ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל: * * * * *

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יא עמ' 29)

הילדים רפים (לג, ג)

יעקב עצמו כבר היה מוכן למשיח, מוכן לקיום היעוד "ועלו מושיעים. . . לשפט את הר עשו" (רש"י פסוק הבא). אבל "הילדים", עם ישראל, אינם מוכנים עדין. ומעין זה בכל נשיא ישראל (ראשי תבות: נצוצו של יעקב אבינו), שאף שהוא עצמו מוכן לגאלה, מתעכב הוא בגלות עם צאן מרעיתו, השקועים עדין בגלות. וזהו הטעם שמנוחתם כבוד של נשיאי חב"ד הוא בחוץ לארץ - כדי לעזור לצאן מרעיתם, על ידי שהולכים אל הציון ומבקשים על כל המצטרף.

חמישי לד * ותצא דינה בת לאה אשר ילדה

חֲמוֹר וּשְׂכָם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיִּדְבְּרוּ אֶל־
אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר: ^א הַאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים
הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאֶרֶץ
הַזֶּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקְחֵלֵנוּ
לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נָתַן לָהֶם: ^ב אֲדֹ־בָזֹאת
יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לִשְׁבֹת אֲתָנוּ לְהוֹיֹת לְעַם
אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כִּלְזִכָּר כַּאֲשֶׁר הֵם גְּמֹלִים:
^ג מִקְנֵהֶם וּקְנֵינָם וְכָל־בְּהֵמָתָם הֲלוֹא לָנוּ הֵם
אֵד נֹאֹתָה לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ: ^ד וַיִּשְׁמְעוּ
אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׂכָם בְּנוֹ כְּלִי־צִאי שַׁעַר עִירוֹ
וַיִּמְלֹו כְּלִי־זָכָר כְּלִי־צִאי שַׁעַר עִירוֹ: ^ה וַיְהִי בַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בְּהוֹיֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב
שְׁמֻעֹן וְלֹוֹי אֶחָי דִּינָה אִישׁ חֲרָבוֹ וַיָּבֹאוּ
עַל־הָעִיר בַּטַּח וַיִּהְרָגוּ כְּלִי־זָכָר: ^ו וְאֶת־חֲמוֹר
וְאֶת־שְׂכָם בְּנוֹ הֲרָגוּ לְפִי־חֲרָב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה
מִבֵּית שְׂכָם וַיֵּצְאוּ: ^ז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־
הַחֲלָלִים וַיָּבִיזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֲוָתָם:
^ח אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־
אֲשֶׁר־בְּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: ^ט וְאֶת־
כְּלִי־חֵלֶם וְאֶת־כְּלִי־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבִיזוּ
וְאֶת כְּלִי־אֲשֶׁר בְּבֵית: ^י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שְׁמֻעֹן
וְאֶל־לֹוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאֶרֶץ
כִּבְנֵעֵנִי וּכְפָרְזִי וְאֲנִי מֵתִי מִסֵּפֶר וְנֹאסְפוּ עָלַי
וְהַפּוֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: ^{יא} וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹזְנֵה
יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחֻוָּתָנוּ: ^{יב} פֹּ לַה ^{יג} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית־אֵל וְשִׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־
שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ כְּבָרְחָךְ מִפְּנֵי
עֲשׂוֹ אַחִיד: ^{יד} וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֵל
כְּלִי־אֲשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנִּכְבָּל אֲשֶׁר
בְּתַכְכֶּם וְהַטְּהָרוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׁמֹלְתֵיכֶם: ^{טו} וַיִּקְוֶמָה
וַנְּעַלֵה בֵּית־אֵל וַאֲעֲשֵׂה־שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֵנָה
אֹתִי בַיּוֹם צָרְתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתִּי:
^{טז} וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֶת כְּלִי־אֱלֹהֵי הַנִּכְבָּל אֲשֶׁר

לְיַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּבָנֹת הָאֶרֶץ: ^{יז} וַיֵּרָא אֹתָהּ
שְׂכָם בֶּן־חֲמוֹר הַחַוִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ
וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה: ^{יח} וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
כִּתְיַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת־כְּתִיב הַנַּעַר קְרִי הַנַּעֲרָה
וַיִּדְבַּר עַל־לֵב כְּתִיב הַנַּעַר קְרִי הַנַּעֲרָה: ^{יט} וַיֹּאמֶר
שְׂכָם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיְלָדָה
הַזֹּאת לְאִשָּׁה: ^כ וַיַּעֲקֹב שָׁמַע פִּי טָמְאֵ אֶת־דִּינָה
כִּתּוֹ וּבָנָהּ הָיוּ אֶת־מִקְנֶהָ בַּשָּׂדֶה וְהַחֲרַשׁ יַעֲקֹב
עַד־בָּאָם: ^{כא} וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֶבְי־שְׂכָם אֶל־יַעֲקֹב
לְדַבֵּר אִתּוֹ: ^{כב} וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה
כְּשִׁמְעָם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי
נִבְלָה עֲשֵׂה בְיִשְׂרָאֵל לְשִׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן
לֹא יַעֲשֶׂה: ^{כג} וַיִּדְבַּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׂכָם בְּנִי
חֲשָׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבַתְכֶם תָּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:
^{כד} וְהִתְחַתְּנוּ אֲתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־
בְּנֹתֵינוּ תִקְחוּ לָכֶם: ^{כה} וְאֲתָנוּ תִשְׁבוּ וְהָאֶרֶץ
תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם שָׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהִאֲחִזּוּ בָּהּ:
^{כו} וַיֹּאמֶר שְׂכָם אֶל־אָבִיָּה וְאֶל־אָחִיָּה אִמְצִי־חֵן
בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֲתָן: ^{כז} הַרְבּוּ עָלַי
מְאֹד מִחֵר וּמִתָּן וְאֶתְנֶה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי
וְתִנּוּ־לִי אֶת־כְּתִיב הַנַּעַר קְרִי הַנַּעֲרָה לְאִשָּׁה: ^{כח} וַיַּעֲנֶה
בְּנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׂכָם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה
וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְאוּ אֶת דִּינָה אַחֲוָתָם: ^{כט} וַיֹּאמְרוּ
אֵלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לְתֵת
אֶת־אֲחֻתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֲרָפָה
הוּא לָנוּ: ^ל אֲדֹ־בָזֹאת נָאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ
כְּמִנּוּ לְהַמּוֹל לָכֶם כְּלִי־זָכָר: ^{לא} וְנִתְּנוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ
לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקְחֵלֵנוּ וַיִּשְׁכְּנוּ אֲתַכֶּם
וְהָיוּ לְעַם אֶחָד: ^{לב} וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ
לְהַמּוֹל וְלִקְחֵנוּ אֶת־בְּתָנוּ וְהִלַּכְנוּ: ^{לג} וַיִּיטְבוּ
דְּבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׂכָם בֶּן־חֲמוֹר:
^{לד} וְלֹא־אֲחֵר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ
בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְפָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו: ^{לה} וַיָּבֹאוּ

וַתִּקַּשׁ בְּלִדְתָהּ: ^ו וַיְהִי בְהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָהּ
 וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּוְלֵדֶת אֶל־תִּירָאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ
 בֵּן: ^ה וַיְהִי בְצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
 בֶן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָאֵלּוּ בְנִימִין: ^ט וַתִּמָּת רַחֵל
 וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם: ^ז וַיֵּצֵב
 יַעֲקֹב מִצְבֵּה עַל־קִבְרָתָהּ הוּא מִצְבַּת קִבְרַת־
 רַחֵל עַד־הַיּוֹם: ^ח וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלֵה
 מִהַלְּאָה לְמִגְדַּל־עַדְרָ: ^ט וַיְהִי בִשְׁכַן יִשְׂרָאֵל
 בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בְּלֵהָהּ
 פִּילְגֶשׁ אִבּוֹ וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פִּ וַיְהִי בְנֵי־יַעֲקֹב
 שְׁנַיִם עָשָׂר: ^י בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן
 וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁכֶר וּזְבֻלוֹן: ^{יא} בְּנֵי
 רַחֵל יוֹסֵף וּבְנִימִין: ^{יב} וּבְנֵי בְלֵהָהּ שִׁפְתָת רַחֵל
 דָּן וְנַפְתָּלִי: ^{יג} וּבְנֵי זְלֶפְחָה שִׁפְתָת לֵאָה גָד וְאֲשֶׁר
 אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ־לּוֹ בְּפָנָי אַרְבֶּם: ^{יד} וַיָּבֵא
 יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אִבּוֹ מִמְרָא קְרִיַת הָאֲרֻבַּע הוּא
 חֲבֹרֹן אֲשֶׁר־גֵּר־שָׁם אַבְרָהָם וַיִּצְחָק: ^{טו} וַיְהִי
 יָמָי יִצְחָק מֵאֵת שְׁנָה וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה: ^{טז} וַיָּגֹעַ
 יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאֱסֹף אֶל־עַמּוּי זָקֵן וְשִׁבְעַת יָמִים
 וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִשׂוֹ וַיַּעֲקֹב בָּנָיו: ^{יז} לֹא אֶ וְאֵלֶּה
 תְּלִדוֹת עִשׂוֹ הוּא אָדוּם: ^{יח} עִשׂוֹ לָקַח אֶת־נְשָׁיו
 מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֵדָה בַת־אֵילֹן הַחֲתָי וְאֶת־
 אֶהְלִיבֶמָה בַת־עֵנָה בַת־צִבְעוֹן הַחֲוִי: ^{יט} וְאֶת־
 בְּשֵׁמֶת בַת־יִשְׁמָעֵאל אַחֹת גְּבוּלוֹת: ^כ וַתֵּלֶד
 עֵדָה לְעִשׂוֹ אֶת־אֵלִיפַז וּבְשֵׁמֶת יָלְדָה אֶת־
 רְעוּאֵל: ^{כא} וְאֶהְלִיבֶמָה יָלְדָה כַּחַיִּב אֶת־עִישׂוֹ קְרִי אֶת־
 יַעֲוֹשׁ וְאֶת־יַעֲלָם וְאֶת־קָרַח אֵלֶּה בְּנֵי עִשׂוֹ אֲשֶׁר
 יָלְדוּ־לּוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ^{כב} וַיִּקַּח עִשׂוֹ אֶת־נְשָׁיו
 וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בָּנָתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ
 וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֵמָתוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ
 אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי
 יַעֲקֹב אַחִיו: ^{כג} כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשְׁבַּת יַחֲדוֹ

בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזוּמִים אֲשֶׁר בְּאֻזְנֵיהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם
 יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עִם־שָׁכֶם: ^{כד} וַיִּסְעוּ
 וַיְהִי | חַתָּת אֱלֹהִים עַל־הָעָרִים אֲשֶׁר
 סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב: ^{כה} וַיָּבֵא
 יַעֲקֹב לְיוֹזֵה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן הוּא בֵּית־אֵל הוּא
 וְכָל־הָעַם אֲשֶׁר־עִמּוֹ: ^{כו} וַיָּבֵן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא
 לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
 בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַחִיו: ^{כז} וַתִּמָּת דְּבָרָה מִיַּנְקַת
 רַבְקָה וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאֵלֹן
 וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֵלֹן בְּכוֹת: ^{כח} וַיֵּרָא אֱלֹהִים
 אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בָּבֵאוּ מִפְּנֵי אַרְם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:
 וַיֹּאמְרוּ־לּוֹ אֱלֹהִים שְׁמוֹךְ יַעֲקֹב לֹא־יִקְרָא שְׁמוֹךְ
 עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמוֹךְ וַיִּקְרָא
 אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: ^{כט} וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל
 שְׁדֵי פְרָה וְרִבְהָ גֹזֵי וְקַחֵל גֹּיִם יִהְיֶה מִמּוֹךְ
 וּמַלְכִים מִחֲלָצִיךָ יֵצְאוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' קסח)

ויקחו . . שמעון ולוי . . איש תרבו (לד, כה)

רש"י בפרשו על הש"ס (נזיר כט, א) לומד מפסוקנו את
 הדין של "בן שלש עשרה למצוות", שכן באותו זמן היו
 בני י"ג שנה, וקראם הכתוב "איש". ויש לשאל, מדוע נלמד
 דין זה משמעון ולוי, ולא מראובן. ויש לומר, דהנה כשנער
 מגיע לגיל מצוות אין הוא עומד בדרגה הנעלית של ראובן,
 ראיה באלקות, אלא בדרגת שמעון, בחינת שמיעה. ומטרת
 העבודה היא המשכת אור אלקי וחבורו עם העולם, דרגת
 לוי (שנקרא כן על שם "הפעם ילנה אישי אלי").

ששי יב ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק
 לך אתגנה ולזרעך אחריך אתן את הארץ:
 י ועל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו:
 י ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו
 מצבת אבן ויסד עליה נסד ויצק עליה שמו:
 י ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו
 שם אלהים בית אל: י ויסעו מבית אל ויהי
 עוד פברת הארץ לבוא אפרתה ותלד רחל

וְלֹא יִכְלֶה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לְשֹׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
 מִקְנֵיהֶם: ה וַיֵּשֶׁב עֲשׂו בְּהַר שְׁעִיר עִשׂו הוּא
 אֲדוֹם: וְאֵלֶּה תְּלֻדֹת עֲשׂו אָבִי אֲדוֹם בְּהַר
 שְׁעִיר: אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֲשׂו אֱלִיפֹז בֶּן־עֵדֶה
 אִשֶּׁת עֲשׂו רְעוּאֵל בֶּן־בְּשֵׁמֶת אִשֶּׁת עֲשׂו:
 י וַיְהִי בְּנֵי אֱלִיפֹז תִּימָן אוֹמֵר צֶפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנּוּ:
 יב וְתַמְנֵעַ וְהִיתָה פִּילֵגֶשׁ לְאֱלִיפֹז בֶּן־עֲשׂו וַתֵּלֶד
 לְאֱלִיפֹז אֶת־עַמְלֹק אֵלֶּה בְּנֵי עֵדֶה אִשֶּׁת עֲשׂו:
 יג וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נָחַת וְזֶרַח שְׁמָה וּמוֹהָ אֵלֶּה
 הָיוּ בְּנֵי בְּשֵׁמֶת אִשֶּׁת עֲשׂו: ד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי
 אֶהֱלִיבָמָה בַּת־עֵנָה בַּת־צַבְעֹון אִשֶּׁת עֲשׂו וַתֵּלֶד
 לְעֲשׂו כְּתִיב אֶת־עֵישׁ קָרִי אֶת־יְעוֹשׁ וְאֶת־יַעֲלָם
 וְאֶת־קָרַח: ו אֵלֶּה אֱלוֹפֵי בְּנֵי־עֲשׂו בְּנֵי אֱלִיפֹז
 בְּכוֹר עֲשׂו אֱלוֹף תִּימָן אֱלוֹף אוֹמֵר אֱלוֹף צֶפּוֹ
 אֱלוֹף קִנּוּ: ז אֱלוֹף קָרַח אֱלוֹף גַּעְתָּם אֱלוֹף
 עַמְלֹק אֵלֶּה אֱלוֹפֵי אֱלִיפֹז בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי
 עֵדֶה: ח וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֲשׂו אֱלוֹף נָחַת
 אֱלוֹף זֶרַח אֱלוֹף שְׁמָה אֱלוֹף מוֹהָ אֵלֶּה אֱלוֹפֵי
 רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בְּשֵׁמֶת אִשֶּׁת
 עֲשׂו: ט וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהֱלִיבָמָה אִשֶּׁת עֲשׂו אֱלוֹף
 יְעוֹשׁ אֱלוֹף יַעֲלָם אֱלוֹף קָרַח אֵלֶּה אֱלוֹפֵי
 אֶהֱלִיבָמָה בַּת־עֵנָה אִשֶּׁת עֲשׂו: י אֵלֶּה בְּנֵי־
 עֲשׂו וְאֵלֶּה אֱלוֹפֵיהֶם הוּא אֲדוֹם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות יב עמ' 19)

עֲשׂו הוּא אֲדוֹם (לו, א)

כתיב "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך", והיא מצוה, שכן מלאכה זו מבררת ומזככת את העולם. ברם, החיות וה'קאף' במלאכה זו היא דבר שלילי. והוא ענין דם נדה, שרומז על רמיחת הדם באפן בלתי רצוי (ולכן דווקא מראה אדם מטמא). ורמיחה זו באה מ"עשו הוא אדום", שנקרא בן על שם "האדם האדם הזה". (וראה לקוטי לוי יצחק לזח"ג עמ' שנט, שז' ימי נדה הם כמו ז' מלכי אדום).

אלופי החרי בני שעיר בארץ אדום: כ ויהיו
 בני־לוטן חרי והימם ואחות לוטן תמנע:
 כג ואלה בני שובל עלון ומנחת ועיבל שפו
 ואונם: כד ואלה בני־צבעון ואיה וענה הוא ענה
 אשר מצא את־הימם במדבר ברעתו את־
 החמרים לצבעון אביו: כה ואלה בני־ענה דשן
 ואהליבמה בת־ענה: כו ואלה בני דישן חמרון
 ואשבן ויתרן וקרן: כז אלה בני־אצר בלהן וועון
 ועקון: כח אלה בני־דישן עויז וארון: כט אלה
 אלופי החרי אלוף לוטן אלוף שובל אלוף
 צבעון אלוף ענה: ל אלוף דשן אלוף אצר
 אלוף דישן אלה אלופי החרי לאלפיהם בארץ
 שעיר: פ ואלה המלכים אשר מלכו בארץ
 אדום לפני מלך־מלך לבני ישראל: סג וימלך
 באדום בלע בן־בעור ושם עירו דנהבה:
 סד וימת בלע וימלך תחתיו יובב בן־זרח
 מבצרה: סה וימת יובב וימלך תחתיו חשם
 מארץ התימני: סו וימת חשם וימלך תחתיו
 הדר בן־בדר המכה את־מדין בשדה מואב
 ושם עירו עוית: סז וימת הדר וימלך תחתיו
 שמלה ממשרקה: סח וימת שמלה וימלך תחתיו
 שאול מרחבות הנחר: סט וימת שאול וימלך
 תחתיו בעל חנן בן־עכבור: לו וימת בעל חנן
 בן־עכבור וימלך תחתיו הדר ושם עירו פעו
 ושם אשתו מהיטבאל בת־מטרד בת מי זהב:
 ל ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם
 למקמתם בשמתם אלוף תמנע אלוף עלוה
 אלוף יתת: לא אלוף אהליבמה אלוף אלה
 אלוף פינן: לב אלוף קנו אלוף תימן אלוף
 מבצר: לד אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה ו
 אלופי אדום למשבתם בארץ אחוזתם הוא
 עשו אבי אדום:

שביעי כ אלה בני־שעיר החרי ושבי הארץ לוטן
 ושובל וצבעון וענה: כג ודשון ואצר ודישן אלה

מפְטִיר מִ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֲלוֹפֵי עֲשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתֶּם
 לְמִקְוֹתֵם בְּשִׁמּוֹתֵם אֲלוֹף תִּמְנַע אֲלוֹף עֲלוֹה
 אֲלוֹף יִתָּת: מא אֲלוֹף אֶהְלִיבֶמָה אֲלוֹף אֵלֶּה
 אֲלוֹף פִּינֹן: מב אֲלוֹף קִנּוּ אֲלוֹף תִּימֹן אֲלוֹף
 מְבַצֵּר: מד אֲלוֹף מְגִדִיאל אֲלוֹף עִירם אֵלֶּה |
 אֲלוֹפֵי אָדוּם לְמִשְׁבַּחְתֶּם בְּאַרְצָן אַחֲזֹתֶם הוּא
 עֲשׂוֹ אָבִי אָדוּם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 109)

אלוף עירם (לו, מג)

שהוא עמיד לצדם פסגוריות (אוצרות) למלך המשיח
 (בראשית רבה)

ה'אוצרות' הם ברור נצוצות הקדושה של גלות אדום,
 שהוא מטרת גלות זו. והנה, אף בחג הגאולה י"ט כסלו
 מציינו פעלה והשפעה על אמות העולם: רבנו הזקן כותב
 "הפליא ה' והגדיל לעשות... בעיני כל השמים וכל העמים
 אשר בכל מדינות המלך". ומכאן למדים על דבר החיוב
 להשתדל להשפיע על אמות העולם לקדם מצוות שנוצטוו
 בני נח, כפסקי דין הרמב"ם (הלכות מלכים ספ"ח).

פפפ קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר י"ט כסלו התשכ"ז)

איתא בקבלה שבתוכה מהיטבאל יש אותיות מ"ה,
 ויטבאל בגימטריא ב"ן. והוא ענין יחוד מ"ה וב"ן, דהיינו
 המברר והמתברר, 'תיקון' ו'תוהו', שזהו על-ידי המשכה
 מבחינה שלמעלה מ'תוהו' ו'תיקון', שעל-ידיה נעשה
 הברור ד'תוהו' שיתאחד עם 'תיקון'.

◆ ◆ ◆

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
 כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
 משיחה. אמן בחייכון ובזימיון ובחיי דכל בית ישראל,
 בעגלא ובזמן קרוב ואמרו אמן: אמן יא שמה רבא מברך
 לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
 ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
 ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
 ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושרתא,
 תשבתתא ונחמתא, דאמרון בעלמא, ואמרו אמן: אמן

◆ ◆ ◆

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
 ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
 (= חוגר באבנט ועוטה במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
 לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עֲיָחִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶיָהּ מְאֹד. דְּרַכֶּיָהּ דְּרַכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ,
 בְּשִׂמְאֵלָהּ עֲשֵׂר וְכָבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
 בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
 שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁשָׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

א חֲזוֹן מִרְאֵה הַנְּבִיאָה שֶׁל עֲבֹדְיָה כַּהֲנֵן אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹקִים לְאֲדוֹם
עַל אֲדוֹם שְׂמוּעָה שְׂמַעְנוּ אֲנִי וְרַמְיָה וְשַׁעֲנָה וְעַמּוֹס מֵאֵת יְהוָה עַל חֲרָבֵן
אֲדוֹם וְצִיר שְׁלֵחַ בְּגוֹיִם שְׁלָח זֶה לָזֶה שִׁיאֲמְרוּ קוֹמוּ אִתָּם וְנִקְוָמָה גַם אֲנִי
לְלֶכֶת עִלְיָה עַל אֶרֶץ אֲדוֹם לְמַלְחָמָה: **ב** הִנֵּה בַּתְּחִילַת מְשֻׁלְתֵיךְ אֲדוֹם
בְּאֶרֶץ שַׁעֲרָי, גוֹ קָמוּן נִתְיָד בְּגוֹיִם
בְּזוּי מִבְּנֵי אֶתָּה מֵאֵד וְלָמָּה וְצִדִּיק
אֲסִיפֹת כָּל הַגּוֹיִם נֶגֶד אוֹיְבֵיךָ מִנְּפֹת,
לְהִלָּחֵם עַל אוֹיְבֵיךָ בְּיָמֶיךָ? מִשְׁבִּיב...
גִּזְדוֹן לְבָבְךָ הַשִּׁיאֵד הַסִּיתֵךְ
לְהַתְנַאֲוֹת יוֹתֵר מֵדָאִי בְּאֵלֹי שְׁכֵנֵי אֶתָּה
שׁוֹבֵן בְּחַגְגֵי סִלְעַ עַד בְּבִקְעֵי סִלְעַ עַד
שְׁלֵא יוֹכַל מִי לְקָרֹב אֵלֶיךָ, וּכְאֵלֹ
מְרוֹם וְנִשְׂא שְׁבֹתוֹ לְכֹן אֲמַר בְּלָבוֹ
מִי וְיִרְדְּנִי אֶרֶץ: **ד** אֶפִּילוֹ אִם־
תִּגְבִּיָה לְשִׁבַת מִמּוֹם גְּבוּת בְּנִשְׂרָאֵל
וְאִם־בֵּין פּוֹכְכִים שִׁים קִנְיָד מִדִּוּד
מִשֵּׁם אוֹרִיךְךָ אֵל עַמְּךָ יְהוֹשֻׁעַ
(יואל ד יב) נֶאֱמַר יְהוָה: **ה** אַחֲרֵי
שֶׁהִתְחִיל לְנַפֵּא אֶת הַעֲמִיד לְכֹא עַל
אֲדוֹם פֶּאֶחֶרֶת הַיָּמִים, שֶׁב לְהוֹדִיעַ גַּם
כֵּן מִה שִׁקְרָה לָהֶם כִּזְבוֹן קוֹדֵם (ע'
יִשְׁעֵה ס' כ"א וְרַמְיָה ס' מ"ט) אִם־
גְּנָבִים בְּאוֹרֵךְךָ עֲלֶיךָ אִם־שׁוֹדְדֵי
לְיִלְלָה הַמַּפְתִּירִים לְגוֹל בְּיָם אֵיךְ
גְּדַמְיָתָה יִשְׁנֵת וְלֹא הַקְּצוּת מִשְׁתַּד
לְעֵשׂ אוֹתָם הִלּוֹא יִגְבְּוּ דֵּיִם דִּי
סַפּוּקִים אִם־בְּצָרִים חוֹלְשֵׁי עַנְבֵי תִּקְוֵן
בְּאוֹ לָךְ הִלּוֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלוֹת כִּי
יִרְאִים כֵּן יִבֵּא בַעַל הַבַּיִת לְכֹן לֹא יִקְצְרוּ
אֶת הַכֹּל וְאִם כֵּן אֲשַׁאל וְמוֹדִיעַ לֹא
הַשְׁאִירוּ לָךְ מֵאוֹמָה: **ו** אֵיךְ נִחְפְּשׁוּ
מִמַּמּוֹנֵי עֲשׂוֹ נִבְעוּ נִתְגַּלוּ מִצְּפַנְיָו: **ז**

הפטרה לפרשת וישלח לקריאה בציבור

ולשמו"ת בעובדיה פרק א

א חֲזוֹן עֲבֹדְיָה כַּהֲנֵן אֲדֹנָי יְהוִה
לְאֲדוֹם שְׂמוּעָה שְׂמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה
וְצִיר בְּגוֹיִם שְׁלָח קוֹמוּ וְנִקְוָמָה עִלְיָה
לְמַלְחָמָה: **ב** הִנֵּה קָמוּן נִתְיָד בְּגוֹיִם
בְּזוּי אֶתָּה מֵאֵד: **ג** זְדוֹן לְבָבְךָ הַשִּׁיאֵד
שְׁכֵנֵי בְּחַגְגֵי סִלְעַ מְרוֹם שְׁבֹתוֹ אֲמַר
בְּלָבוֹ מִי וְיִרְדְּנִי אֶרֶץ: **ד** אִם־תִּגְבִּיָה
בְּנִשְׂרָאֵל וְאִם־בֵּין פּוֹכְכִים שִׁים קִנְיָד מִשֵּׁם
אוֹרִיךְךָ נֶאֱמַר יְהוָה: **ה** אִם־גְּנָבִים בְּאוֹרֵךְ
לָךְ אִם־שׁוֹדְדֵי לְיִלְלָה אֵיךְ נִדְּמִיתָה
הִלּוֹא יִגְבְּוּ דֵּיִם אִם־בְּצָרִים בְּאוֹ לָךְ
הִלּוֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵלוֹת: **ו** אֵיךְ נִחְפְּשׁוּ

עֲשׂוֹ נִבְעוּ מִצְּפַנְיָו: **ז** עַד־הַגְּבִיל שְׁלַחוּךָ כָּל אַנְשֵׁי בְרִיתְךָ
הַשִּׁיאֵד יְכַלּוּ לָךְ אַנְשֵׁי שְׁלַמְךָ לְחִמְךָ יִשְׁיִמוּ מְזוֹר תַּחְתֵּיךָ

מִמַּמּוֹנֵי עֲשׂוֹ נִבְעוּ נִתְגַּלוּ מִצְּפַנְיָו: **ז** הַנְּבִיאֵי מִשִּׁיב שָׁפֵל זֶה הָיָה עַל יְדֵי תַּחְבּוּלָה כִּי עַד־הַגְּבִיל שְׁלַחוּךָ לֹא אוֹתְךָ כָּל אַנְשֵׁי בְרִיתְךָ הַמְתַּכִּים לְעוֹר לָךְ

ולא הבין פגנת אנשי ברייתו. (ח) ביום ההוא, ביום בוא הפרענות. מהר עשו, מאותם שפקודם מהר עשו. (ט) וחתו, וישברו. תימן, היא ארץ אדום שהיא בדרומה של ארץ ישראל. מקטל, מתוד הרג. (י) מחמם אחיד יעקב, בגלל החמם שעשית ליעקב. (יא) ביום

אבל לא עזרו לה במלחמה השיאוד הסיתו אותו ללכת למלחמה וגם יכלו לה אנשי שלמדך כי שמעת להם והלכת, אובלי לחמדך הם ישימו מזור מפת תחתיך במקומך הבינו לה כליו ואברו כי יעצו עליו רעה ואין תבונה בו בארום להרגיש בדבר להיות נשמר מהם: ח הלוא ביום ההוא באחרית

הימים נאסיהוה והאבדתי חכמים מאדום לא יתחמנו בתחבולות המלחמה להציל נפשם ותבונה מהר עשו: ט וחתו ושברו גבוריך תימן היא אדום היושב בהר שעיר בדרומה של ארץ ישראל למען יפרת כל איש גבור מהר עשו מקטל מרוב הרג שבא עליכם: י כל זה יגיע להם מחמם אחיד יעקב בגלל החמם שעשו ליעקב והוא תכסוף בוששה ונכרת ותתה נכרת לעולם ולא תוסיף לקום: יא ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו בשבו הנרים העושר של יעקב ועל ובכדנצר יאמר המחרוב הבית הראשון, והוא ראה זה ועמד מנגד ולא עור ליעקב אחיו) ונכרים באו שערו (שערו) של יעקב ועל-ירושלים ידו גורל השליכו גורל וחלקו ביניהם לחלקים גם-אתה אדום פאחד מהם הואיל ועמדת מנגד ולא עורת לישראל מעלה אני עליו פאלו היית גם אתה פאחד מן הנלחמים והשוללים, והו החמם: יב ואל-תרא לא תהי לה להביש ביום צרת אחיך ביום נכרו ביום שנתנפר מארצו והיה פנברי ואל-תשמה לבני-יהודה ביום אבדם ואל-תגדל פיך ביום צרה: יג אל-תקרוב יום-עמי ביום אידם אל-תרא גם-אתה ברעתו ביום אידו ואל-תשלחנה בחילו ביום אידו: יד ואל-תעמד על-הפרק להכרית את-פליטיו ואל-תסגר שרידיו ביום צרה: טו פיר-קרוב יום-יהוה על-פלהגוים פאשר עשית יעשה לה גמלה ישוב בראשך: טז כי פאשר שיתתם על-הר קדשי ישותו כל-הגוים תמיד ושתו ולעו והיו פלוא היו: יז ובחר ציון תהיה פליטה

אין תבונה בו: ח הלוא ביום ההוא נאסיהוה והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו: ט וחתו גבוריך תימן למען יפרת-איש מהר עשו מקטל: י מחמם אחיד יעקב תכסוף בוששה ונכרת לעולם: יא ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו ונכרים באו שערו ועל-ירושלים ידו גורל גם-אתה פאחד מהם: יב ואל-תרא ביום-אחיד ביום נכרו ואל-תשמה לבני-יהודה ביום אבדם ואל-תגדל פיך ביום צרה: יג ואל-תבוא בשער-עמי ביום אידם אל-תרא גם-אתה ברעתו ביום אידו ואל-תשלחנה בחילו ביום אידו: יד ואל-תעמד על-הפרק להכרית את-פליטיו ואל-תסגר שרידיו ביום צרה: טו פיר-קרוב יום-יהוה על-פלהגוים פאשר עשית יעשה לה גמלה ישוב בראשך: טז כי פאשר שיתתם על-הר קדשי ישותו כל-הגוים תמיד ושתו ולעו והיו פלוא היו: יז ובחר ציון תהיה פליטה

ראוי לה גם-אתה לראות ברעתו ביום שבא עליו אידו רעתו ואל-תשלחנה ידך בחילו בנכסיו ביום אידו: יד זה יאמר על אנשי מיטום שהגלו את ישראל ואמר ואל-תעמד על-הפרק בפרשת הדכים שלא יכלו לגום, להכרית את-פליטיו ואל-תסגר למאסר שרידיו שאריתם ביום צרה: טז פיר-קרוב יום-יהוה יום התשלומין מה על-פלהגוים פאשר עשית לישראל פן יעשה לה גמלה תגמול הראוי לה ישוב בראשך: טז אל מול יהודה יאמר כי פאשר שיתתם על-הר קדשי מיום התרעלה פן ישותו כל-הגוים שהרעו לכם את פום התרעלה תמיד ושתו ולעו יהיו מבלבלים מן הפועננות והיו פלוא היו יהיו פלים פאלו לא היו מעולם: יז אבל ובחר ציון תהיה פליטה ישארו אנשים והיה קדש כי לא יוסיף לבוא פה טמא

עטרת מרים

שי למורא

וירשו בית יעקב את מורשיהם את הבבלים שירשו אותם מאז: יח והיה בית יעקב אש הבער מקרוב ובית יוסף להכה הבער מרחוק ובית עשו לקש הגשרף מהר ודלקו בהם ישראל ודלקו את בית הכשדים ואכלום ושרפום ולא יהיה שריר לבית עשו כי יהנה דבר ובדאי

כ) החל הנה, החל הנה של בני ישראל אשר ישבו מהגלות. אשר כנענים, אשר היו בגלות עם עמים כנענים שברחו מארץ כנען בימי יהושע. עד צרפת, שהתרחקו וישבו במקומות רחוקים והגיעו עד צרפת. ונלת וירושלים אשר בספרד, ובני הגולה של וירושלים אשר ישבו בספרד. כא) ועלו מושעים,

הם המלך המשיח ושירוי. והיתה לה' המלוכה, ותגלה מלכות ה' על כל יושבי העולם, ותהי מלכות ה' לעולם ועלמיו עולמים.

והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם: יח והיה בית יעקב אש ובית יוסף להכה ובית עשו לקש ודלקו בהם

ואכלום ולא יהיה שריר לבית עשו כי יהנה דבר: יט וירשו הנגב אתהר עשו והשפלה את פלשתים וירשו את שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימן את הגלעד: כ ונלת החל הנה לבני ישראל אשר כנענים שברחו מארץ כנען וירשו את המלך המשיח ושירוי. והיתה לה' המלוכה, ותגלה מלכות ה' על כל יושבי העולם, ותהי מלכות ה' לעולם ועלמיו עולמים.

כן יהיה: יט וירשו ישראל יושבי הנגב אתהר עשו והשפלה העמק ירשו את פלשתים וירשו גם את שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימן את הגלעד: כ נבואה לעתיד, מי ומי מבני ישראל היו הירשים. ואמר: ונלת בני הגולה החל של החל הנה לבני ישראל אשר ישבו שם כנענים שברחו מארץ כנען וירשו את המלך המשיח ושירוי. והיתה לה' המלוכה, ותגלה מלכות ה' על כל יושבי העולם, ותהי מלכות ה' לעולם ועלמיו עולמים.

אתהר עשו על מה שחרעו לישראל והיתה או ליהנה המלוכה הכל יודו במלכותו ויקבלוהו במהרה בימינו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשפח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משפח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
 אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יתְפַרֵּךְ שְׁמֹךְ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֻמִּים אֲלֻמִּים פְּתוּךְ הַשָּׂדֶה
 וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמְתֵי וְגַם־נִצְבָּה וְהִנֵּה תִסְפְּינָה
 אֲלֻמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינָה לְאֲלֻמְתֵי: (ישׂראל) ח וַיֹּאמְרוּ
 לוֹ אֲחִיו הַמְּלֶכֶךְ תְּמַלֵּךְ עָלֵינוּ אִם־מִשׁוֹל תִּמְשָׁל
 בָּנוּ וַיֹּסְפוּ עוֹד שֵׁנָא אֲתוּ עַל־חֲלֻמְתֵינוּ וְעַל־
 דְּבָרֵינוּ: « וַיַּחְלֵם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיִּסְפֹּר אֲתוּ
 לְאֲחִיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֻמְתֵי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה
 הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר פּוֹכְכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים
 לִי: וַיִּסְפֹּר אֶל־אֲבִיו וְאֶל־אֲחִיו וַיִּגְעַר־בוּ אֲבִיו
 וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא
 נְבוֹא אֲנִי וְאֶמֶךְ וְאֲחִיד לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה:
 « וַיִּקְנְאוּ־בוּ אֲחִיו וְאֲבִיו שָׁמַר אֶת־הַדְּבָר:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש
 לו « וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן: ב אֱלֹהִים | תְּלִדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְעִי
 עֲשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רַעֲיָה אֶת־אֲחִיו בְּצֹאן וְהוּא
 זָעִר אֶת־בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו
 וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דַּבְּתָם רַעֲיָה אֶל־אֲבִיהֶם:
 ב וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בְּנָיו כִּי־בֶן־זִקְנִים
 הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֻנֹת פָּסִים: (לוי) ד וַיֵּרְאוּ אֲחִיו
 כִּי־אֲתוּ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֲחִיו וַיִּשְׁנְאוּ אֲתוּ
 וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֹם: ה וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלוֹם
 וַיַּגִּד לְאֲחִיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שֵׁנָא אֲתוּ: ו וַיֹּאמֶר
 אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ־נָא חֲחֻלֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:

סוף זמן קידוש לבנה:
 יום חמישי בערב, י"ד כסלו

אגרות קודש

בי"ה, ח' כסלו, תשי"ד
 ברוקלין.

ש"ב הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'
 מוה"ר עזריאל זעליג שי

שלום וברכה!

נבהלתי לקבלת מכתבו מעש"ק תולדות, בו כותב אודות בריאותו, ובודאי ימלא כהוראת
 הרופאים ובמילא יוכל להודיע בקרוב ממש אשר הוטב מצב בריאותו ולאט לאט חוזר לעבודתו בקדש
 כמובן ברשיונם של הני"ל.

וכיון שחדש זה הוא חדש הגאולה והנסים של כלל ישראל ונס גאולת רבינו הזקן שבאמת
 הוא גי"כ נסים של כלל ישראל וכידוע פתגם אדמוה"ז שתורת החסידות היא שייכה לכלל ישראל, הנה
 יקויים בנו איווי נשיאינו הק' שיהי גילוי עצמותינו, כל המציאות העצם וההתפשטות - אשר בריאות
 כזו ברוחניות בדרך ממילא מביא בריאות בגשמיות עד"ז והשי"ת יזכה לבשר טובות עד"ז בקרוב
 ממש.

בברכה.

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציא שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה ז'		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
17:18	16:19	17:07	17:09	16:39	16:41	11:57	11:56	9:43	9:41	8:49	8:46	8:14	8:11	6:16	6:10	באר שבע (ח)
17:14	16:08	17:03	17:05	16:38	16:40	11:57	11:55	9:44	9:41	8:50	8:47	8:14	8:11	6:18	6:13	חיפה (ח)
17:15	16:02	17:04	17:06	16:41	16:43	11:56	11:54	9:42	9:39	8:48	8:45	8:13	8:10	6:15	6:10	ירושלים (ח)
17:16	16:18	17:05	17:07	16:37	16:40	11:58	11:56	9:44	9:41	8:50	8:47	8:15	8:11	6:17	6:12	תל אביב (ח)
16:59	15:50	16:45	16:50	16:08	16:13	12:11	12:10	10:12	10:08	9:26	9:21	8:39	8:34	7:14	7:06	אוסטריה, וינה (ח)
21:04	20:01	20:51	20:44	20:20	20:14	13:43	13:41	10:43	10:43	9:29	9:30	8:44	8:46	5:55	5:58	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:05	15:59	16:52	16:56	16:16	16:21	12:14	12:12	10:13	10:09	9:25	9:20	8:40	8:36	7:11	7:03	אוקראינה, אודסה (ח)
16:34	15:25	16:20	16:24	15:43	15:48	11:45	11:44	9:46	9:42	9:00	8:54	8:13	8:08	6:48	6:39	אוקראינה, דונייצק (ח)
16:44	15:35	16:29	16:34	15:52	15:58	11:56	11:55	9:58	9:54	9:11	9:06	8:24	8:19	7:01	6:52	אוקראינה, דנייפופטרובסק (ח)
17:05	15:54	16:50	16:55	16:11	16:17	12:22	12:20	10:25	10:21	9:40	9:35	8:51	8:46	7:33	7:23	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
16:57	15:45	16:42	16:47	16:02	16:09	12:15	12:13	10:18	10:14	9:33	9:28	8:43	8:39	7:26	7:17	אוקראינה, קייב (ח)
17:34	16:31	17:20	17:25	16:48	16:53	12:40	12:38	10:38	10:34	9:50	9:45	9:05	9:01	7:34	7:26	איטליה, מילאנו (ח)
18:38	17:46	18:28	18:26	18:05	18:03	12:31	12:30	9:59	9:58	8:57	8:55	8:26	8:25	5:57	5:55	אקוודור, קיטו (ח)
20:28	19:27	20:16	20:09	19:46	19:41	13:16	13:14	10:19	10:19	9:06	9:07	8:24	8:26	5:36	5:39	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:43	20:35	21:29	21:21	20:54	20:47	14:09	14:07	11:05	11:05	9:49	9:51	9:00	9:03	6:10	6:14	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:29	16:29	17:17	17:20	16:46	16:50	12:23	12:22	10:15	10:12	9:24	9:20	8:45	8:41	7:00	6:53	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:16	16:14	17:04	17:07	16:32	16:36	12:12	12:11	10:06	10:02	9:16	9:11	8:35	8:31	6:53	6:46	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:16	16:15	17:04	17:07	16:32	16:36	12:13	12:11	10:06	10:03	9:16	9:12	8:35	8:32	6:53	6:47	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
17:49	16:46	17:36	17:40	17:04	17:08	12:49	12:47	10:44	10:40	9:54	9:50	9:12	9:09	7:34	7:27	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:00	17:06	17:50	17:51	17:23	17:25	12:38	12:37	10:23	10:21	9:29	9:26	8:54	8:51	6:54	6:49	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:24	16:27	17:13	17:15	16:44	16:47	12:09	12:07	9:57	9:54	9:04	9:00	8:27	8:24	6:33	6:27	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:06	17:12	17:56	17:57	17:30	17:31	12:38	12:36	10:20	10:18	9:24	9:21	8:51	8:48	6:45	6:41	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:11	16:09	16:58	17:02	16:26	16:30	12:08	12:07	10:02	9:59	9:12	9:08	8:31	8:27	6:50	6:43	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:41	16:39	17:28	17:32	16:57	17:00	12:37	12:35	10:30	10:27	9:39	9:35	8:59	8:55	7:16	7:10	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:08	16:06	16:56	16:59	16:23	16:27	12:07	12:06	10:02	9:58	9:12	9:08	8:30	8:27	6:51	6:44	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:24	18:30	19:14	19:10	18:49	18:45	12:52	12:50	10:10	10:09	9:03	9:02	8:30	8:30	5:50	5:50	בוליביה, לה-פס (ח)
17:39	16:27	17:24	17:30	16:44	16:50	12:59	12:57	11:04	11:00	10:19	10:14	9:28	9:24	8:14	8:04	בלגיה, אנטוורפן (ח)
17:40	16:28	17:25	17:31	16:45	16:52	12:59	12:58	11:03	10:59	10:19	10:13	9:28	9:24	8:13	8:03	בלגיה, בריסל (ח)
19:12	18:21	19:02	18:57	18:40	18:36	12:27	12:25	9:39	9:39	8:31	8:30	7:55	7:56	5:12	5:13	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:59	18:03	18:48	18:44	18:22	18:18	12:15	12:13	9:28	9:27	8:19	8:19	7:44	7:45	5:01	5:02	ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)
16:56	15:48	16:41	16:47	16:02	16:09	12:17	12:16	10:22	10:18	9:38	9:32	8:47	8:42	7:33	7:23	בריטניה, לונדון (ח)
16:59	15:46	16:43	16:50	16:00	16:08	12:26	12:24	10:34	10:29	9:51	9:45	8:57	8:52	7:50	7:40	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:00	15:47	16:44	16:50	16:04	16:11	12:23	12:22	10:30	10:25	9:46	9:40	8:54	8:49	7:43	7:33	גרמניה, ברלין (ח)
17:25	16:14	17:10	17:16	16:31	16:37	12:42	12:41	10:45	10:41	10:00	9:55	9:11	9:06	7:52	7:43	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:19	18:29	19:08	19:03	18:48	18:43	12:28	12:26	9:38	9:38	8:29	8:29	7:52	7:53	5:07	5:09	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:34	17:41	18:24	18:24	17:59	18:00	12:55	12:54	10:34	10:31	9:36	9:33	9:04	9:02	6:51	6:47	הודו, מומבאי (ח)
18:31	17:38	18:21	18:21	17:56	17:57	12:51	12:50	10:29	10:27	9:32	9:29	9:00	8:58	6:46	6:43	הודו, פונה (ח)
16:50	15:42	16:36	16:41	15:59	16:05	12:00	11:59	10:00	9:57	9:14	9:09	8:27	8:23	7:01	6:53	הונגריה, בודפשט (ח)
17:20	16:18	17:08	17:11	16:36	16:39	12:17	12:15	10:11	10:07	9:20	9:16	8:40	8:36	6:58	6:51	טורקיה, איסטנבול (ח)
17:50	16:51	17:39	17:42	17:08	17:11	12:42	12:40	10:33	10:30	9:41	9:37	9:02	8:59	7:15	7:09	יוון, אתונה (ח)
17:12	16:05	16:58	17:03	16:22	16:27	12:21	12:20	10:21	10:17	9:34	9:29	8:48	8:43	7:20	7:12	מולדובה, קיישיב (ח)

לוח זמנים לשבוע פרשת וישלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:46	6:49	8:59	9:02	9:31	9:34	10:29	10:31	12:51	12:53	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:30
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	4:46	4:41	7:34	7:30	8:29	8:27	9:45	9:45	12:52	12:54	19:43	19:51	20:21	20:30	19:32	20:46
נפאל, קטמנדו (ח)	6:27	6:31	8:32	8:35	9:06	9:09	10:01	10:04	12:19	12:20	17:11	17:09	17:37	17:36	16:51	17:46
סין, בייג'ין (ח)	7:02	7:09	8:49	8:53	9:29	9:33	10:20	10:23	12:29	12:31	16:56	16:53	17:27	17:24	16:33	17:36
סינגפור, סינגפור (ח)	6:48	6:49	9:17	9:18	9:47	9:48	10:49	10:51	13:20	13:21	18:51	18:53	19:15	19:16	18:35	19:26
פולין, ורשא (ח)	7:02	7:12	8:18	8:23	9:09	9:15	9:54	9:59	11:51	11:53	15:40	15:33	16:21	16:14	15:16	16:30
פרו, לימה (ח)	5:33	5:33	8:10	8:10	8:41	8:42	9:47	9:48	12:25	12:27	18:14	18:17	18:38	18:41	17:59	18:51
צרפת, ליוון (ח)	7:44	7:52	9:19	9:23	10:03	10:08	10:52	10:56	12:56	12:57	17:07	17:02	17:41	17:37	16:45	17:50
צ'פת, פריז (ח)	8:04	8:13	9:31	9:35	10:18	10:23	11:05	11:09	13:06	13:07	17:09	17:03	17:44	17:39	16:46	17:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:45	5:47	8:11	8:12	8:41	8:43	9:43	9:44	12:12	12:13	17:38	17:40	18:02	18:03	17:21	18:12
קנדה, טורונטו (ח)	7:15	7:23	8:55	8:59	9:37	9:42	10:27	10:30	12:33	12:34	16:52	16:48	17:23	17:19	16:31	17:32
קנדה, מונטריאול (ח)	6:57	7:05	8:32	8:37	9:16	9:21	10:05	10:09	12:09	12:11	16:22	16:17	16:55	16:51	16:00	17:04
קפריסין, לרנקה (ח)	6:22	6:28	8:18	8:21	8:54	8:58	9:48	9:51	12:01	12:02	16:38	16:36	17:07	17:05	16:18	17:16
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:33	8:44	9:40	9:45	10:35	10:41	11:18	11:23	13:11	13:13	16:49	16:41	17:33	17:26	16:24	17:43
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:11	8:22	9:14	9:19	10:10	10:17	10:53	10:58	12:45	12:46	16:22	16:14	17:03	16:56	15:57	17:13
רוסיה, ורסטוב-על-הדון (ח)	7:29	7:38	9:00	9:04	9:46	9:51	10:34	10:38	12:36	12:38	16:43	16:38	17:19	17:14	16:20	17:28
שווייץ, ציריך (ח)	7:34	7:43	9:05	9:09	9:51	9:56	10:39	10:42	12:41	12:42	16:52	16:47	17:23	17:18	16:29	17:32
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:19	6:22	8:38	8:40	9:09	9:11	10:08	10:10	12:33	12:35	17:47	17:47	18:11	18:12	17:29	18:21

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת ר"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועודיות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

אגרות קודש

בי"ה, כ"ז כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מא' מקץ וכן הקודם לו עם המצורפים אליהם ונהייתי לקרות בו מסדר השיעורים והלימודים שהנהיג בכתות שתחת ידו, שבודאי יהי' בהצלחה, אבל לכאורה הי"ז סדר ארוך ביותר, כיון שמסיים בחצות לילה ובשעה התשיעית בקר כבר מתחילים הלימודים וצריך להשגיח ג"כ על בריאות הגוף כי הי"ז נוגע לעבודת הנשמה, ואמרת ג"כ להאברך... שי' כשהי' כאן אשר צריך הי' לחפש אופן איך לקחת מעל שכמו חלק מהלימודים כדי שיהי' לו עת מנוחה יותר להחליף כח בעבודתו...

בשמחה קראתי בשני מכתביו אשר רואה הוא הצלחה בעסקנותו ועי"פ מרז"ל מי שמטיבין עמו לא במהרה כו' הנה תקותי חזקה שיראה השגחה פרטית בעניניו גם בעתיד במוחש אשר במילא תוקל עי"ז עבודתו ויעבוד בה במרץ יותר אשר במילא יהי' ג"כ הפעולות גדולות יותר.

מה שמבקש ניירות בשביל התלמידים לבוא ללמוד בתומכי תמימים כאן, מסרתי שמוותיהם להמשרד של הישיבה ובטח יבואו בקישור אתו.

רשימת תלמידים ששלח לי אקראה בעת רצון על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה" נבג"מ זי"ע להצלחתם בת"ת ביראת שמים.

בנוגע לשאלתו הפרטית אודות שידוך עם הבאה ממשפחה ספרדית, הנה כפי שמתאר הדברים במכתבו היא משפחה שומרי תומ"צ ולכן כדאי לקרב הדבר, כיון שהסכימה על ענין הזקן וכן בנוגע לכיסוי הראש, וכפי הידוע לנו ממשפח[ות] ספרדים הרי הענין דטהרת המשפחה אצלם בהידור, ובנוגע להוריו שיחיו הנה יוכל להרגיע את רוחם כי בשנים האחרונות נערכו כמה שידוכים משפחות אשכנזים וספרדים ושני הצדדים שבעים רצון.

ויה"ר מהשי"ת אשר בקרב ממש יבנה בית בישראל על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות, בית חסידותי בכל המובנים.

הפוי"ש כהדו"ש המחכה לבשו"ט - בברכת הצלחה מופלגה בגו"ר.

נ"ב... לא נראה לי מה שכותב שמעכב החתונה לפי שאין ביכולתו לעת עתה להשתכר די מחייתו, כי הרי ידוע מרז"ל - הובא בלקו"ת סוף פ' ברכה בביאור שהקב"ה נותן פרנסה לאיש בשביל אשתו.

מוסג"פ העתק מכתבי כללי שהו"ל בקשר עם חג הגאולה י"ט כסלו, שתוכנו כל השנה זמנו הוא, ובטח יביא לו תועלת בעניניו.

בי"ה, כ"ז כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר יהודא זאב שי' הלוי

שלום וברכה!

בקשר עם יום הבהיר חג גאולתנו ופדות נפשו הוא י"ט כסלו, הנה מוסג"פ מה שהו"ל, אשר בטח יביא לו סיוע בעבודתו בקדש וגם בנוגע להפרט, וביחוד שאיש כללי הוא וכמה טפלי' תלויים בו היינו תלמידי הישיבה שהשפעתו עליהם ובידו להחדירם אהבת ה' ויראת ה' פנימיות ע"י שיתבוננו

בגדולת הבורא ית' וכו' וכמו הנרמז בקצרה וברמז ברמב"ם הל' יסודי התורה, ונתבאר היטיב באותיות השייכות לכאו"א מאתנו בתורת חסידות חב"ד, וכבר ידוע הבטחת רבינו הזקן בעל התניא והשו"ע בעל השמחה שהעושים בהנ"ל בודאי יצליחו.

בכבוד וברכת כל טוב.

נ"ב. נתקבל ממנו שני מברקים פ"נ ות"ח על שיודיע טובות מהמשך הדברים.

ב"ה, ב' טבת, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

כבר נדבר פעם א' בהתועדות אשר בכלל כאו"א מסכים על כל הענינים האמורים בספרי מוסר ועאכו"כ בספרי ומאמרי חסידות, אלא שכל הפלוגתא בזה, אם גם אליו שייכים הדברים, או שכ"ז מדובר אודות אחר זולתו. ובודאי לדכוותי אך למותר להאריך בביאור הענין דימים יוצרו ולוא אחד בהם איך שכל הימים ורגעים חשובים ומדודים לכאו"א מתאים לעניני תפקידו... הנה פליאה בעיני הנהגה כזו, שאחר שהצליחו השי"ת לקחת חלק באחד המוסדות של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, הנה מפסיק בזה לכמה חדשים...

החובה עלי ג"כ לכתוב קודם סיומי המכתב, כי צנור הברכה והצלחה הן בעניינים הפרטיים והן בעניינים הכלליים הם ע"י נשיאנו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר, וכל המוסיף כח ואומץ בהתקשרות באילנא דחיי ע"י מוסדותיו הקדושים בד"מ מוסיף ג"כ בהשפעת והמשכת הנ"ל.

המחכה לתשובה בהקדם האפשרי.

ב"ה, ב' טבת, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר דוד שי

שלום וברכה!

נוסף על מה שנהניתי לראותו עם בנו שי בעת התועדות יום הבהיר חג גאולתנו ופדות נפשנו הוא י"ט כסלו העבר, הנה נעם לי לקבל עתה מכתבו, בו מודיע אשר גם במחנה הט' סידר התועדות אור ליום י"ט כסלו עם תורה ניגונים וכו'.

ויה"ר מהשי"ת אשר מתאים לפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, שזהו ראש השנה בלימוד ודרכי החסידות, הרי זה תהי' התחלה טובה להנהיג שיעור לימוד בתניא וחסידות בכלל נוסף על השיעורים הקבועים כבר, וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכשמעמידים פנס בלילה ברחוב מתקבצים סביבו אנשים.

והרי אין צריכים ראיות והוכחות שנמצאים עתה בליל החשך והגלות וברחוב רשות הרבים, היינו שכל אחד אומר דיעה בתורה ויהדות מבלי להתחשב אם יש לו בזה ידיעה או שכל ידיעותיו הם מהעתונים וכלל היותר מאנציקלופדי ומי יאמר אם אף גמר בית הספר שלהם היינו של רעפארם או עכ"פ קונסרבטי הרי בודאי מוסמך הוא לחוות דיעה [ב]הנ"ל, ואף שמדרך הפנס שהאור מגינים עליו ע"י זכוכית שהרוחות לא יכבוהו, אבל לאידך גיסא צריכה הזכוכית להיות זכה ושקופה כדי שהאור יחדור להרחוב, והאריכות לדכוותי אך למותר.

בברכה לכאו"א מהמשתתפים בהתועדות ולו ולבניו שיחיו ביחוד.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר) ותחזירנו לשלום, ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסטים ונחיות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הנרות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00655
18/11/2018

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

